

Nordiska rådet

21:a sessionen

1973

Supplementband

innehållande remissuttalanden m. m.
rörande förslag (s. k. A- och B- saker)
behandlade vid 21:a sessionen
(första samlingen i Oslo den 17—21
februari och andra samlingen i
Stockholm den 25—27 oktober 1973).
Förslagen med tillhörande
utskottsbetänkanden finns i huvud-
banden från sessionen

Stockholm 1973

Kungl. Boktryckeriet P A Norstedt & Söner

Redaktör Åke Edwall

Innehållsförteckning

I:a samlingen

A 178/j	Medlemsförslag om fortsatt nordiskt patentsamarbete	5
A 178 Ä/j	Ändringsförslag om fortsatt nordiskt patentsamarbete	5
A 244/j	Medlemsförslag om Nordiskt patentråd	67
A 263/s	Medlemsförslag om försörjarbegreppet	81
A 269/s	Medlemsförslag om samarbete om förbättrat socialskydd för husmödrar	131
A 323/s	Medlemsförslag om utvidgning av familjebegreppet i lagstiftningen	164
A 334/j	Medlemsförslag om nordisk utlänningslagstiftning	192
A 341/s	Medlemsförslag om auktorisation för optiker m. m.	231
A 342/k	Medlemsförslag om inrättande av ett nordiskt institut för ikonografi	243
A 346/s	Medlemsförslag om nordiskt hälsokortssystem	268
A 347/t	Medlemsförslag om ökat turistsamarbete i Norden	286
A 349/e	Medlemsförslag om harmonisering av beskattningsreglerna för andelar i partrederier	336
A 350/j	Medlemsförslag om revision av den nordiska köp- och avtalslagstiftningen	377
A 353/t	Medlemsförslag om förarskydd vid trafikförsäkring	405
A 354/k	Medlemsförslag om samplanering av utbyggnaden av universitet och högskolor i Norden	425
A 355/e	Medlemsförslag om nordiskt energipolitiskt samrådsorgan	452
A 356/e	Medlemsförslag om nordisk samverkan beträffande rörledning för olja och gas	481
A 357/k	Medlemsförslag om högre skoglig utbildning	526
A 358/k	Medlemsförslag om stöd till den färöiska litteraturen	555
A 362/s	Medlemsförslag om ambulanstjänst inom Nordkalotten	570
A 363/s	Medlemsförslag om fortbildning av lärare vid socialhögskolorna	587
A 364/s	Medlemsförslag om nordiskt kliniskt-kemiskt sjukhuslaboratoriesamarbete	614
A 365/k	Medlemsförslag om inrättande av ett nordiskt acceleratorcentrum (NORDAC)	631
A 366/s	Medlemsförslag om överflyttning av sjukhjälpförsäkring från ett nordiskt land till ett annat land	716

A 367/s	Medlemsförslag om utvidgad och samordnad forskning på handikappvårdens område	730
A 368/k	Medlemsförslag om ett Nordens konsthuis i Alborg	770
A 369/t	Medlemsförslag om enhetliga trafikregler för handikappfordon	790
A 370/s	Medlemsförslag om nordiskt samarbete om njurtransplantationer	804
A 372/k	Medlemsförslag om samarbete rörande högre lanbruksundervisning och forskning	848
A 374/t	Medlemsförslag om en mellanriksväg Skjomen—Stora Sjöfallet	880
A 375/t	Medlemsförslag om enhetliga bestämmelser för terränggående motorfordon	902
A 376/e	Medlemsförslag om en nordisk industrifond för Färöarna	956
A 377/t	Medlemsförslag om utbyggnad av flygtrafiken mellan de nordliga delarna av Finland, Norge och Sverige	967
B 13/j	Regeringsförslag om nordisk kommunal rösträtt och valbarhet	1015

2:a samlingen

A 360/k	Medlemsförslag om nordiskt forskningsprogram	1045
A 373/s	Medlemsförslag om omhändertagande av narkotikamissbrukare för vård m. m.	1128
A 408/j	Medlemsförslag om nordisk samverkan för förebyggande våldsdåd med internationell bakgrund inom nordiskt område	1182

Medlemsförslag

om fortsatt nordiskt patentsamarbete

(Väckt av Poul Dam, Lis Groes och Knud Thestrup)

A 178 Ä/j

Ändringsförslag

om fortsatt nordiskt patentsamarbete

(Väckt av Tage Johansson och Juha Rihniemi)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Handelsministeriet:

I denne anledning skal man meddele, at der er indledt et samarbejde mellem de i hvert af de nordiske lande nedsatte udvalg, der skal overveje problemerne i forbindelse med en nordisk tilslutning til BIRPI-planen, og at man fra dansk side vil kunne tilslutte sig et fortsat nordisk undersøgelsesarbejde angående patentproblemerne.

København i juli 1968

Knud Thomsen

Industriraadet:

Industriraadet skal i forbindelse med dette medlemsforslag først bemærke, at det kunne synes som om en ikke uvæsentlig del af forslaget ønsker allerede var opfyldt gennem nedsættelsen af PCT-udvalg i alle de fire nordiske lande.

Dette er imidlertid ikke tilfældet, da disse udvalg — formentlig med rette — opfatter deres kommissorium som begrænset til en undersøgelse af, hvorvidt og under hvilke vilkår de fire lande kan tilslutte sig PCT-planen, henholdsvis som rent nydende medlemmer eller som godkendt nyhedsundersøgende eller patenterbarhedsvurderende myndighed.

Derimod er det helt givet, at udvalgene overhovedet ikke vil beskæftige sig med problemerne omkring eventuel indførelse af et deferred examination-system eller eventuel etablering af et fællesnordisk nyhedsprøvningsinstitut.

Det er her Raadets bestemte opfattelse, at der tiltrænges en betydelig rationalisering og effektivisering af patentvæsenet, og at intet rimeligt skridt bør lades uforsøgt til at søge disse mål nået. Der er en stigende tendens herhjemme til at anse systemet med nordiske patentansøgninger for uhensigtsmæssigt, utilstrækkeligt og reelt hindrende for mere påkrævede foranstaltninger, jfr. bl. a. det danske folketingsudvalgs enstemmige betænkning, der blev afgivet forud for patentlovens vedtagelse i folketinget.

Det må derfor fremstå som meget ønskeligt, at de i medlemsforslaget nævnte udredninger snarest iværksættes. Industriraadet kan således i det hele tiltræde dette forslag og vil finde det hensigtsmæssigt, at de forskellige muligheder undersøges af og bedømmes af det samme forum.

København, den 20. juni 1968

P. r. v.

N. Arnth-Jensen

Wigo Theilgaard

Dansk Forening for Industriel Retsbeskyttelse:

Det er foreningens opfattelse, at andre mulige løsninger vedrørende en forenkling og rationalisering af granskningen af patentansøgninger, herunder også systemet med udskudt prøvning samt den af BIRPI udarbejdede PCT-plan bør studeres nøje og gøres til genstand for indgående overvejelser, før man tager stilling til, om kapitel III skal sættes i kraft. For at skabe det bedst mulige grundlag for disse overvejelser bør der indhentes et så omfat-

tende materiale som muligt om allerede etablerede og andre eventuelle løsninger.

Særligt vedrørende PCT-planen bemærkes, at denne jo endnu ikke har fundet sin endelige form, i hvilken forbindelse iøvrigt opmærksomheden henledes på, at der inden for patentagenternes internationale organisation: Fédération Internationale des Ingénieurs-Conseils er blevet udarbejdet et forslag FICPI-planen, som også bør inddrages i overvejelserne.

København, den 27. juni 1968

P. f. v.

K. Holm-Nielsen

Formand

De Danske Patentagenters Forening:

— — — skal Foreningen herved udtale, at den fuldt kan tilslutte sig ønskeligheden af, at en undersøgelse som angivet i forslaget iværksættes og fremmes mest muligt. Foreningen hilser med glæde, at der allerede af regeringerne i de nordiske lande er nedsat udvalg med repræsentation af de interesserede erhvervsgrupper og patentagenterne til foretagelse af undersøgelser med i det mindste delvis samme sigte som de i medlemsforslaget omhandlede.

Det er Foreningens opfattelse, at man hurtigst muligt bør tilstræbe en løsning, som kan bidrage til at afhjælpe de øjeblikkelige vanskeligheder i patentgranskningsarbejdet, og som samtidig er tilstrækkelig fleksibel til at kunne tilpasses efter udviklingen i det internationale patentsamarbejde uden at få uheldige konsekvenser for patentvæsenet i de nordiske lande. Det bør samtidig tilstræbes at give de nordiske patentmyndigheder den bedst mulige position i det internationale patentsamarbejde.

I den øjeblikkelige situation må Foreningen være betænkelig ved ikraftsættelse af Kapitel III-ordningen, som ikke kan anses for at opfylde de ovenfor stillede betingelser.

I Foreningen har følgende forslag til et nordisk patentgranskningsinstitut været fremsat og fundet stor tilslutning:

1. Der oprettes et nordisk patentgranskningsinstitut til fordeling og koordinering af granskningsarbejdet indenfor patentmyndighederne i Danmark, Finland, Norge og Sverige.

2. Det nordiske patentgranskningsinstitut forestås af en styrelse bestående af direktørerne for de nordiske patentmyndigheder.

3. Det nordiske patentgranskningsinstitut har et hovedkontor i et af landene. Den daglige administration af dette ledes af patentdirektøren i det pågældende land. Desuden har instituttet et afdelingskontor i hvert af landene, forestået af patentdirektøren i det pågældende land.

4. Det nordiske patentgranskningsinstitut har følgende opgaver:
- a) at tilvejebringe ensartethed i patentgranskningen i de nordiske lande,
 - b) at højne granskningsstandarden i de nordiske lande ved tilvejebringelse af gensidig bistandsydelse i det daglige granskningsarbejde i de nordiske patentmyndigheder, indbyrdes overdragelse af specielle granskningsopgaver, tilvejebringelse af indbyrdes adgang til specielt granskningsmateriale, udveksling af granskere i kortere eller længere perioder, osv.,
 - c) at ko-ordinere anskaffelse af granskningsmateriale,
 - d) at undersøge mulighederne for en videregående rationalisering og højnelse af granskningsarbejdet i Norden gennem specialisering, sammenlægning osv. under skyldig hensyntagen til de nationale industriers behov for kontakt med granskerne,
 - e) under nugældende lov at søge dubletarbejde reduceret ved fordeling af granskningsarbejdet af dubletansøgninger mellem de nordiske patentmyndigheder,
 - f) efter eventuel ikraftsættelse af Kapitel III i de nordiske patentlove at tjene som indleveringskontorer for nordiske patentansøgninger og at fordele disse mellem patentmyndighederne til behandling efter reglerne i Kapitel III under opretholdelse af fordelingsstal svarende til patentmyndighedernes kapacitet.
 - g) efter eventuel nordisk tilslutning til PCT-planen at modtage internationale patentansøgninger til nyheds- og patenterbarhedsgranskning og at fordele disse mellem patentmyndighederne som under f),
 - h) at udføre granskningsopgaver efter regning for nordisk ordregivere.

Opmærksomheden henledes på, at den i punkt e) omhandlede reduktion af dubletarbejde indenfor de gældende loves rammer vil kunne udvides yderligere ved, at man drager nytte af granskningsresultater fra andre lande.

Foreningen skal til slut påpege ønskeligheden af, at systemet »udskudt prøvning» underkastes en meget dybtgående undersøgelse, ikke mindst gennem indhentning af detaljerede oplysninger og erfaringer direkte fra eksperter i Holland, hvor systemet har fungeret siden 1964, såvidt vides både til patentmyndighedens og industriens tilfredshed, og fra eksperter i Tyskland, hvor systemet træder i kraft den 1. oktober 1968, og hvor forberedelserne til dets gennemførelse allerede er langt fremskredne.

København, den 13. juni 1968

De Danske Patentagenters Forening

K. Høst-Madsen

Formand

F i n l a n d

Patent- och registerstyrelsen¹:

Redan då ett nordiskt samarbete på patentområdet planerades var man i våra länder på det klara med att ett nordiskt system måste få sådan form

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

att det lätt kunde inlemmas i ett större internationellt system. De samarbetande patentkommittéerna, som utarbetat förslagen till det gemensamma nordiska patentansökningssystemet, upprätthöll också medan arbetet pågick nära kontakt med patentkommittén inom den europeiska ekonomiska gemenskapen (EEC), vars syfte var att få till stånd en europeisk patentlag och ett europeiskt patentverk. Detta resulterade i att båda systemen — såväl EEC:s som det nordiska — i avsevärd mån förenhettligades ömsesidigt. I de nordiska länderna avsåg man att i sinom tid uppnå anslutning till denna större europeiska patentgemenskap.

Mot samma mål strävade man även i ett större sammanhang än det nordiska då EFTA tillsatte en speciell arbetsgrupp (Working Party on Patents) med uppdraget att undersöka vilka möjligheter som föreligger för EFTA:s medlemmer att delta i EEC:s patentsystem och — ifall svaret blir negativt — vilka utsikter det finns att få till stånd en samarbetsorganisation inom EFTA:s krets. Emellertid har utvecklingen av det europeiska patent-systemet inom EEC avstannat till följd av inre motsättningar. Inte heller inom EFTA syntes man hysa några större förhoppningar om att kunna förverkliga en gemenskap.

Sådan var situationen när man i september 1966 publicerade ett på initiativ av Förenta staterna och BIRPI tillkommet samarbetsprojekt på patentområdet, som erhöll benämningen PCT-planen (Plan for a Patent Cooperation Treaty). Planen har rönt ett positivt mottagande och väckt stora förhoppningar i olika kretsar, i all synnerhet inom näringslivet.

PCT-planen innebär i huvudsak följande: om man vill patentskydda en uppfinning i mera än ett land har man att till BIRPI inlämna en s. k. internationell ansökan. En sådan ansökan kan också baseras på en nationell ansökan och bör då ingivas inom ett år (prioritetsåret) från ansökningsdagen för den nationella ansökningen.

Behandlingen av ansökningen skulle försiggå i två skeden. Först skulle komma en internationell nyhetsprövning (international searching) utförd av några därtill befullmäktigade redan nu förefintliga patentmyndigheter eller institutioner (Search Authorities). I detta sammanhang har man nämnt några av de största patentverken: i Japan, USSR, Tyskland och USA, även som internationella patentinstitutet i Haag. Även andra patentverk kunde komma i fråga. När nyhetsprövningen av en ansökning genomförts i ett sådant patentverk eller institut skulle en prövningsrapport (Search Report) avfattas. Sedan skulle den internationella ansökningen jämte rapporten inlämnas till myndigheterna i de länder som angivits i ansökningen. De sistnämnda skulle sedan behandla ansökningen enligt respektive lands lagar. Kompletterande nyhetsprövning skulle sannolikt erfordras endast i ringa mån.

Det andra skedet blev att uppfinningens patenterbarhet skulle prövas (examination) av de ovannämnda befullmäktigade myndigheterna eller

institutet. Patenterbarhetsprövningen skulle likväl ej bli obligatorisk, något land kunde t. ex. nöja sig med att uppfinningens nyhet konstaterats. När det andra skedet, patenterbarhetsprövningen, genomförts skulle ett s. k. internationellt certifikat (International Certificate of Patentability) utställas. De nationella patentmyndigheterna skulle alltså befrias från huvudparten av en uppfinnings patenterbarhetsprövning, kvar bleve i huvudsak endast kompletterande nyhetsprövning mot sådant nationellt nyhetsmaterial som eventuellt ej skulle stå till förfogande för de befullmäktigade patentmyndigheterna, samt därtill prövning av ansökningar åsyftade endast nationellt patentskydd.

Den allmänna inställningen till PCT-planen i olika länder har såsom ovan anförts varit positiv, vilket beror på den stora betydelse det föreslagna systemet skulle ha om det realiserades. T. ex. i Sverige har man redan på statligt initiativ tillsatt en kommitté som handhar denna fråga. Detsamma har man numera gjort också i Finland, Danmark och Norge. Handels- och industriministeriet arrangerade ett informations- och diskussionsmöte den 8 maj 1968 på patentverket där PCT-planen presenterades för av patentfrågor intresserade kretsar. Ordet fördes av handels- och industriminister Grels Teir och generaldirektör Erkki Tuuli. Respektive finska kommitté har i uppdrag att undersöka planen och speciellt Finlands eventuella deltagande i den. I denna kommitté är representerade statsmakten (patentmyndigheten), näringslivet, uppfinnarkretsar och patentombud.

Enligt patent- och registerstyrelsens uppfattning har kommittén att undersöka olika alternativ och de följdverkningar de kan ha i fråga om Finlands eventuellt deltagande i planen: 1. Ett första alternativ vore att finska patentverket ej skulle fungera som ett nyhetsprövande befullmäktigat patentverk (Search Authority), men skulle ansluta sig a) endast till planens första skede (enbart nyhetsprövningen skulle utföras i enlighet med PCT-planen), eller b) till både första och andra skedet (såväl nyhetsprövning som patenterbarhetsprövning skulle utföras i enlighet med PCT-planen). 2. Finska patentverket skulle fungera som ett befullmäktigat patentverk med anslutning a) enbart till första skedet enligt PCT, och b) såväl första som till andra skedet.

Förutsättning för att patentverket i något land skall utses till Search Authority-verk är att antalet ansökningar per år stiger till minst 15 000 och att antalet anställda prövningsingenjörer är minst 150. Finska patentverket kan alltså inte ensamt utses till Search Authority-verk. Det borde därför undersökas om finska patentverket tillsammans med patentverken i de andra nordiska länderna kan bilda ett sådant verk inom ramen för det nordiska patentansökningssystemet. De fyra nordiska patentverken skulle så att säga vara fyra filialer i ett enda gemensamt patentverk. I detta nu inlämnas årligen sammanlagt c:a 35 000 ansökningar till de nordiska patentverken och prövningsingenjörernas antal närmar sig 400. Enligt patent- och re-

gisterstyrelsens åsikt kan det sistnämnda alternativet sannolikt rekommenderas i första hand.

Ett alternativ värt att undersöka är också tanken att grunda ett eventuellt gemensamt nordiskt prövningsinstitut i något av de nordiska länderna, alltså ett gemensamt Search Authority-institut. Detta skulle alternativt ha om hand a) endast första skedet enligt PCT, eller b) såväl första som andra skedet. I fallet b) skulle för de tre övriga nordiska patentverken kvarstå att sköta endast invändnings- och besvärssärenden samt att upprätthålla ett bibliotek (ett patentskriftsarkiv) såvida inte också dessa funktioner bäst skulle kunna skötas centralt.

När olika alternativ och möjligheter väges mot varandra bör man hålla för ögonen utsikten att lätta finska patentverkets arbetsbörda som blivit övermäktigt, men samtidigt särskilt näringslivets, speciellt industrins, i Finland intressen.

I det medlemsförslag till Nordiska rådet vartill ovan hänvisades fästes speciellt avseende vid s. k. förskjuten prövning (deferred examination) av patentansökningar. Patent- och registerstyrelsen anser att kommittén bör undersöka också denna fråga enär den organiskt hör samman med PCT-planen.

Patent- och registerstyrelsen anser också att den finska kommittén bör arbeta i nära samverkan med respektive motsvarande kommittéer i de andra nordiska länderna. Ett möte i samarbetets tecken har för övrigt redan hållits och fast kontinuerlig samverkan avtalats. Ett sådant nordiskt samarbete är av allra största betydelse, det möjliggör att de nordiska länderna följer gemensamma linjer då frågan behandlas på internationella kongresser.

Avslutningsvis må framhållas att PCT-planen ännu ej nått sin slutliga utformning, ändringar också av betydelsefullt slag kan väntas inom en nära framtid.

Helsingfors den 12 juni 1968

Erkki Tuuli

Generaldirektör

Reino Koristo

Avdelningschef

Centralhandelskammaren¹:

Syftet med det föreliggande medlemsförslaget är att få till stånd en undersökning om hur det nordiska samarbetet på patentområdet på bästa möjliga sätt skulle kunna koordineras med de principer som omfattats i andra länders patentlagstiftning, utgående från de nordiska ländernas

¹ Yttrandet översatt från finska.

möjlighet att ansluta sig till BIRPI:s PCT-plan samt från möjligheten att grunda ett gemensamt nordiskt institut för nyhetsgranskning.

Vid den samnordiska beredningen av de i sak enhetliga patentlagarna, vilka i början av innevarande år trädde i kraft i Danmark, Finland, Norge och Sverige, följde patentkommittéerna i nämnda länder synnerligen noggrant med den samtidiga utvecklingen av lagstiftningen på patentområdet i andra länder. Med tanke på ett utvidgat internationellt samarbete försökte man i mån av möjlighet beakta de principer som omfattats i andra, närmast västeuropeiska länder. Efter noggrant övervägande förkastade patentkommittéerna emellertid tanken på att taga i bruk ett s. k. provisoriskt patent, och det syns åtminstone tills vidare ej motiverat att ändra lagstiftningen i detta avseende.

I alla nordiska länder har numera tillsatts kommittéer med uppgift att undersöka vilka verkningar en anslutning till PCT-planen har i respektive land. Kommittéerna strävar till samarbete vid fullgörandet av sin uppgift, och deras första gemensamma möte hölls den 4 juni 1968 i Stockholm. En av de viktigaste frågorna i anslutning till kommittéernas arbete är, huruvida de nordiska länderna tillsammans eller något av dem allena kan aktivt verka som ett internationellt granskningsinstitut under BIRPI:s ledning.

Det nordiska samarbetet på patentområdet är ännu så till vida ofullbordat, att det tredje kapitlet i våra patentlagar, vilket gäller nordisk patentansökning, ej har bringats i kraft. Ett enhetligt patentansökningssystem är av stor betydelse med tanke på en anslutning till PCT-planen.

Då man redan har inlett de undersökningar, vilka förslagsställarna strävat att få till stånd, anser centralhandelskammaren att förslaget ej föranleder andra åtgärder än att de nordiska ländernas regeringar tillställs en rekommendation att så brådskande som möjligt besluta om ikraftbringandet av ett nordiskt patentansökningssystem.

Helsingfors den 10 juni 1968

Centralhandelskammaren

Matti Virkkunen

Ordförande

Timo Kivi-Koskinen

Biträdande avdelningschef

Finlands industriförbund:

Såsom i medlemsförslaget konstateras är det nordiska patentsamarbetet grundligt förberett genom de samarbetande nordiska kommittéernas gemensamma utredning, som resulterat i att de nordiska ländernas pa-

tentlagar innehåller ett särskilt kapitel, III, som möjliggör en långtgående rationalisering av granskningsarbetet och patentbeviljandet i dessa länder. Då numera även förslag föreligger om inrättandet av en gemensam nordisk besvärinstans, genom vars verksamhet en enhetlig lagtillämpning vid de nordiska patentverken garanteras, torde alla hinder för planens förverkligande, d. v. s. för att sätta i kraft stadgandena i kapitel III i de nordiska ländernas patentlagar, vara undanröjda.

Det är visserligen ett faktum, att även andra utvägar för patentarbetets rationalisering realiserats i vissa länder, varvid förslagsställarna särskilt tänkt på systemet med uppskjuten förprovning, som tillämpas i Holland och Västtyskland. Denna möjlighet övervägdes grundligt av de samarbetande nordiska patentkommittéerna, som emellertid förkastade den. De argument som då anfördes, torde fortfarande vara giltiga och ur industrins synpunkt är det skäl att särskilt understryka, att patentbevakningen vid tillämpning av ett system med uppskjuten förprovning skulle bli betydligt mera betungande för de enskilda industriföretagen, än då fullständig förprovning tillämpas.

Det är naturligtvis möjligt, att situationen i framtiden, trots planerade andra rationaliseringsåtgärder, kan komma att leda till en omprövning av inställningen till systemet med uppskjuten förprovning, men med hänsyn till systemets uppenbara nackdelar och till det faktum att det, om så finnes nödvändigt, kan tillämpas jämsides med det planerade nordiska systemet, bör denna i framtiden eventuellt uppkommande nödvändighet icke påverka förverkligandet av det nordiska samarbetet sådant det utformats i patentlagarnas kapitel III

Den s. k. BIRPI-planen och konsekvenserna för de nordiska länderna av en eventuell anslutning till detta planerade internationella patentsamarbete är för närvarande under utredning av i samtliga nordiska länder tillsatta kommittéer. Denna plan går som känt ut på att granskningen av sådana patentansökningar, som avser skydd i flera länder skall koncentreras till det internationella patentinstitutet i Haag samt till vissa av de större nationella patentverken. Om systemet utvecklas enligt planen kommer de nationella patentverk, som icke åtar sig granskningsarbete inom systemet, att med tiden degraderas till andra rangens institutioner, vilket av flera skäl för de nordiska länderna skulle innebära en icke önskvärd utveckling. Det framstår därför såsom betydelsefullt, att de nordiska länderna skall kunna göra en aktiv insats, inte endast vid BIRPI-planens förberedande utan även vid dess förverkligande. Det synes vara en förutsättning härför, att patentverken i dessa länder då i relation till det internationella systemet kan uppträda såsom en integrerad enhet för att sålunda kunna ställa sin samlade kapacitet och erfarenhet till systemets förfogande. Förverkligandet av den nordiska samarbetsplanen är alltså även ur denna synpunkt önskvärt.

Frågan därom, huruvida ett eventuellt deltagande i BIRPI-planen eller möjligen det nordiska systemet som sådant skulle främjas av inrättandet av ett gemensamt nordiskt nyhetsprövningsinstitut kommer att utredas inom de ovannämnda nordiska kommittéerna.

Med hänsyn till att de nordiska patentlagarna förberetts med särskilt hänsynstagande till moderna tänkesätt inom patentområdet och i nära samarbete med EEC:s patentkommitté och med beaktande av de nyligen tillsatta nordiska kommittéernas uppdrag med avseende på BIRPI-planen synes medlemsförslaget icke böra föranleda någon särskild ny utredning.

Helsingfors den 10 juni 1968

Finlands industriförbund

Sten Finne

Finska patentombudsföreningen:

Det i Köbenhavn den 15 december 1967 av rådets danska medlemmar Poul Dam, Lis Groes och Knud Thestrup väckta förslaget går ut på att man måtte undersöka, huru det nordiska samarbetet på bästa möjliga sätt skulle kunna koordineras med de principer, som ligger till grund för andra länders patentlagstiftning. De möjligheter, som härvid särskilt skulle undersökas, är följande:

1. Uppskjuten prövning (deferred examination) av patentansökningar
2. Nordisk anslutning till BIRPI-planen och
3. Gemensamt nordiskt nyhetsprövningsinstitut.

Nordiskt samarbete har i de nya nordiska patentlagarna kommit till uttryck speciellt i lagarnas kapitel III och har ursprungligen främst utformats i avsikt att reducera patentverkens arbetsbörda och eliminera den eftersläpning i patentansökningarnas handläggning, som nu råder på grund av ämbetsverkens överbelastning.

Nordiskt patentansökningssystem enligt kapitel III, vilket är avsett att träda i kraft efter en särskild överenskommelse mellan de fyra nordiska länderna, möjliggör inlämnandet av en patentansökan hos ett av de fyra kontraherade medlemsstaternas patentverk, som sedan ämbetsvägen vidarebefordrar ansökan till två eller alla tre övriga patentverk. Ansökningarna blir sålunda gällande där och patent utfärdas i samtliga länder på en gång när prövningen i primäransökningslandet slutförts. Denna ordning väntas medföra lättnad i prövningsarbetet. Men för det fall, att lättnaden endast komme något visst eller vissa av patentverken till del, har förordnandet i lagens 38 § medtagits. Denna paragraf bestämmer, att patentansökningar, som inlämnas i ett av de nordiska patentverken, under vissa förutsätt-

ningar kan hänskjutas till behandling hos patentmyndigheterna i en annan av de kontraherade staterna. Härmed vill man eliminera vad som kallats skevbelastningen av ett patentverk, d. v. s. hindra att patentansökningar, som inlämnas i Norden av utanför Norden hemmahörande sökande skulle hopas i något särskilt land. Man har preliminärt diskuterat en uppdelning av inkommande patentansökningar i proportionerna 5 : 2 : 2 : 1 för respektive Sverige, Danmark, Norge och Finland.

Huru denna bestämmelse skall tillämpas i praktiken finns i nuvarande skede inga som helst upplysningar om och dock är just en jämn fördelning av inkommande patentansökningar mellan de nordiska länderna en förutsättning för, att systemet med nordiska patentansökningar verkligen skall bli arbetsbesparande för samtliga nordiska länder. Vid skevbelastning kommer nämligen det motsatta att bli fallet för åtminstone ett av länderna. Systemet enligt kapitel III torde för övrigt medföra behov av ett flertal nu obehövligen övervaknings-, korrespondens- o. d. åtgärder ämbetsverken emellan, som blir särskilt betungande för de mindre ämbetsverken. Detta blir fallet icke minst i samband med invändningar enligt 21 §. De förordade åtgärderna mot patentverkens skevbelastning har emellertid särskilt varit ägnade att framkalla farhågor för komplikationer och fullständigt onödiga kostnader för den enskilda sökanden.

Under utformningen av kapitel III ställdes även ekonomiska inbesparingsmöjligheter för den patentsökande allmänheten i utsikt. För en patentsökande kommer de direkta besparingarna dock att bli begränsade främst till ansökningsavgifterna i sekundärländerna, medan ansökningsavgiften i primärlandet antagligen måste bli avsevärt dyrare än nu. För huvudparten av dem inom näringslivet, som söker patent, är emellertid en kostnadsbesparing av den storleksordning det här varit frågan om mindre viktigt än uppnåendet av en snabb och smidig nyhetsprövning.

1. Mot bakgrunden av det ovan anförda om nordiskt patentsamarbete enligt kapitel III förefaller det därför både motiverat och önskvärt, att innan kapitel III bringas i kraft även andra system ägnas noggrann uppmärksamhet. Systemet med uppskjuten nyhetsprövning var icke känt, då tanken föddes om skapandet av nordisk patentansökan enligt kapitel III. Då detta system dök upp, hade utformningen av kapitel III redan hunnit så långt, att de patentlagarna bearbetande instanserna icke längre fann skäl att vidtaga omdisponeringar.

Emellertid har systemet med så kallad uppskjuten nyhetsprövning underkastats mycket sorgfällig undersökning på kontinenten, där två länder, som inom patentväsendet betraktas som förgrundsländer, nämligen Holland och Tyskland redan infört systemet. Holland i och med sin patentlag av 1963 och Tyskland i och med sin patentlag av 1967. Uppskjuten prövning är möjlig enligt den nya franska patentlagen, men medan prövningen i Holland och Tyskland kan uppskjutas sju år, är uppskovet kortare, d. v. s. endast två år i Frankrike.

Den bärande tanken i systemet med uppskjuten prövning är att, när erfarenheten visat, att endast en jämförelsevis ringa del av patentsökta uppfinningar någonsin kommer till praktisk användning och uppfinnarna respektive patentsökanden ofta relativt snart efter patentansökningarnas inlämnande förlorar intresset för dem och lämnar dem därhän eller annullerar dem, är det onödigt att offra dyr, skolad arbetskraft på att omedelbart pröva alla patentansökningar. Enligt systemet med uppskjuten prövning erhåller å ena sidan sökanden ett officiellt bevis på att han redogjort för en uppfinning och att han från den dag han inlämnat sin patentansökan har en viss från denna dag löpande förrätt att efter vederbörlig prövning eventuellt erhålla patent på sin uppfinning, vilket i många fall är fullt tillräckligt för sökanden. Han får ett tillräckligt skydd för sin uppfinning. Patentverket å andra sidan behöver icke befatta sig med en sådan patentansökan. Patentsökanden kan bedriva de undersökningar han finner lämpliga för att utröna marknadsmöjligheterna för sin uppfinning. Finner han situationen gynnsam kan han inom fastställd termin anhålla att ämbetsverket verkställer sedvanlig prövning och får den då utförd. Finner han däremot ingen motivering att fortsätta sin ansökan, kan han lämna den därhän och undviker själv ytterligare kostnader samtidigt som ämbetsverket slipper onödigt arbete. Fördelarna med systemet torde ligga i öppen dag. Det ger både ämbetsverk och patentsökande stora inbesparingar i arbete och pengar. De erfarenheter holländska patentverket gjort under de runt fem år systemet tillämpats därstädes är också uppmuntrande. Det tarvas inga särskilt märkvärdiga åtgärder eller omställningar för att införa ett system med uppskjuten prövning. Detta bevisas ju också därav, att systemet i själva verket redan delvis tillämpats i Norden. I Finland har det tillämpats på sådant sätt att i stort sett endast av inhemska sökande inlämnade ansökningar upptagits inom det första året efter ansökans inlämnande, medan utländska sökandes ansökningar blivit liggande upp till fem till sex år. Vid ett system med uppskjuten prövning kan också ansökningskostnaderna reduceras, enär man vid ansökans inlämnande kan nöja sig med en jämförelsevis låg ansökningsavgift, varemot man först om och då nyhets- och patenterbarhetsprövning begäres av sökanden, avkräver honom en särskild prövningsavgift.

Den i medlemsförslaget nämnda möjligheten att utfärda ett provisoriskt patent har hittills icke tillämpats i nyhetsgranskande länder. Som känt utfördes t. ex. i Frankrike icke tidigare någon nyhetsprövning av patentmyndigheterna. Patentansökningar godkändes automatiskt och ledde praktiskt taget alltid till patent. Härigenom fick sökanden en rätt, som räknades från ansökningsdagen och som mycket snabbt blev offentlig. Granskningen av patenten utfördes först då de i praktiken skulle exploateras eller på rättsväg bevakas. Först då blev den patenterade uppfinningens nyhet och uppfinningsvärde granskade. Man undgick sålunda arbetet med granskning av alla ansökningar, men de beviljade patenterna hade endast en

provisorisk karaktär. Den nytta patenten hade för näringslivet medförde en naturlig gallring. Icke utnyttjade patent självdog snabbt, när inga årsavgifter betalades, och endast de använda levde vidare, och även bland dem prövades endast sådana, kring vilka en tvist eller diskussion uppstått med hänsyn till patentets rättsvärde.

När man ändå föredrar en sådan patentlagstiftning, som förutsätter att patentverket utför en nyhets- och patenterbarhetsgranskning, förefaller det holländska systemet med uppskjuten prövning att vara en god utväg att uppnå den åsyftade arbetsbesparingen, så mycket mer som denna arbetsbesparing inom de nordiska patentlagarnas ram kan uppnås omedelbart, oberoende av ikraftträdandet av kapitel III. Enligt patentlagens 74 § och patentförordningens 32 §, är sökanden skyldig att redovisa för vad patentmyndighet i annat land delgivit honom rörande prövningen av motsvarande ansökan därstädes. Så kan dubbelarbete undvikas. Tillämpat innebär detta i praktiken på sätt och vis en uppskjuten prövning fullt möjlig enligt gällande lag, utan kapitel III.

2. Angående möjligheterna för nordisk anslutning till BIRPI-planen kan man i dagens läge svårigen yttra sig, enär BIRPI-planen och ordalydelsen för konventionen ännu icke slutgiltigt formulerats. Enligt hittills föreliggande uppgifter om densamma torde emellertid i princip samtliga stater ha möjlighet att ansluta sig därtill, åtminstone samtliga till Parisunionen hörande länder, utan att därvid skulle fordras en harmonisering av patentlagarna. För en anslutning till BIRPI-planen är kapitel III ingalunda någon förutsättning. Finska patentombudsföreningen anser tvärtom att BIRPI-planen bör studeras noga innan man binder sig vid bestämmelserna i kapitel III.

3. Ett gemensamt nordiskt prövningsinstitut liksom även ett gemensamt nordiskt patentverk har varit föremål för dryftningar och även för önskedrömmar under många år. Medan förverkligandet av ett gemensamt nordiskt patentverk, som skulle ha befogenhet att utfärda nordiskt patent gällande för alla kontraherade länder, skulle fordra så stora lagtekniska och även praktiska omläggningar, att tanken på dylikt ämbetsverk tills vidare skrinlagts, borde ett gemensamt nyhetsprövningsinstitut ingalunda vara oöverkomligt att få till stånd. Med de resurser och den sakkunskap, som står att finna i de nordiska länderna, borde det ej heller ställa sig ogörligt att rekrytera den rätta arbetsstaben för institutet. Den möjlighet, som ligger i att i ett sådant institut få patentansökningar i Norden prövade på ett garanterat enhetligt sätt är onekligen lockande och institutet skulle ej heller göra de nu existerande patentverken obehöriga. Tvärtom kunde nyhetsprövningsinstitutet komma att fungera som ett komplement till dem. Blev i framtiden de nordiska ländernas anslutning till BIRPI-planen aktuell, vore det givetvis även ur nordisk synpunkt till ovärderlig nytta, om ett nordiskt nyhetsprövningsinstitut existerade, som skulle vinna samma erkännande och kunna inkopplas i samma kategori som instituten i Washington, Haag, München, Moskva och

Tokio. Det bleve möjligt för de nordiska BIRPI-medlemmarna att för sina ansökningar använda nordiskt språk och få sina ansökningar behandlade av eget folk, medförande alla de fördelar en lättare kommunikation parterna emellan medför.

Med hänvisning till det ovan anförda får Finska patentombudsforeningen understöda det danska medlemsförslaget och förordar, att alla de i förslaget angivna möjligheterna närmare undersökas, innan patentlagens kapitel III träder i kraft.

Finska patentombudsforeningen önskar i detta samband ännu framhålla att enär kapitel III utan tvivel medför olägenheter, på vilka exempel givits i ovanstående redogörelse, och dessa olägenheter icke återfinnes i ett system med uppskjuten prövning, kan foreningen icke förordna något försök att kombinera kapitel III och systemet med uppskjuten prövning. Detta vore ej till fördel för det sistnämnda systemet och de nackdelar som finns i kapitel III skulle ej heller elimineras eller ens reduceras.

Helsingfors den 20 maj 1968

Finska patentombudsforeningen

(*Sign.*)

Finlands grossistförbund r. f.¹:

Finlands grossistförbund, som genom sin representant vid den av Centralhandelskammaren sammankallade expertkommittén intimt kunnat följa med beredningen av den nya patentlagen, har varit i tillfälle att på förhand taga del av Centralhandelskammarens (*se ovan*) i ovannämnda ärende avgivna yttrande.

Utan att önska upprepa vad som redan anförts får förbundet värdsamt framföra såsom sitt yttrande, att det förenar sig om de i Centralhandelskammarens yttrande framlagda tankegångarna.

Helsingfors den 10 juni 1968

Finlands grossistförbund r.f.

Kaarlo Arve

N o r g e

Departementet for industri og håndverk:

Den norske regjering nedsatte ved kongelig resolusjon av 31. mai 1968 en komite med mandat til å drøfte og behandle Norges stilling til de internasjonale bestrebelser på patentområdet. Komiteens oppgave er i første

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

rekke å behandle det av det internasjonale byrå for Parisunionen (BIRPI) utarbeidede utkast til en internasjonal samarbeidsavtale — Patent Cooperation Treaty (PCT-planen). Komiteen har blant annet representanter som er foreslått av Styret for det industrielle rettsvern, Norges industriforbund og Norske patentingeniørers forening.

Komiteen skal samarbeide med tilsvarende komiteer som er nedsatt i Danmark, Finland og Sverige. Komiteene skal blant annet undersøke og drøfte de forskjellige alternativer for nordisk tilslutning til PCT-planen som måtte foreligge.

Spørsmålet om hvorvidt ordningen med nordiske patentsøknader skal settes i kraft vil bli drøftet på et møte 10.—11. september i år mellom representanter for de respektive departementer i de nordiske land. I samme forbindelse vil den nordiske klageinstans for patentsaker bli drøftet. Industridepartementet finner for tiden ikke grunn til å ta ordningen med »provisorisk patent» (utsatt forprøvning) opp til ny vurdering. Dette system ble vurdert av de nordiske patentlovkomiteer som ikke fant grunn til å gå nærmere inn på det, jfr. komiteenes felles betenkning s. 88.

Oslo, 10. juni 1968

Etter fullmakt

Hans-Ludvig Dehli

Terje Alfsen

Industridepartementet vil anta at det arbeid på patentrettens område som for tiden foregår innen det europeiske økonomiske fellesskap, er av betydning for vurderingen av de foreliggende medlemsforslag om nordisk patent-samarbeid.

Departementet ser situasjonen i dag slik:

I utkastet til en europeisk patentkonvensjon tas sikte på opprettelse av et europeisk patentverk som skal meddele patenter direkte for deltakerlandene. Man regner også med at det vil bli etablert en tilleggskonvensjon for EEC-landene hvorefter de patenter som meddeles av det europeiske patentverk skal være felles og udelelige for hele EEC-området. Det anses klart at de av de nordiske land som måtte bli medlem av EEC, må slutte seg til begge konvensjoner. (For Norges vedkommende er dette uttrykkelig forutsatt i St.meld. nr. 92 for 1969—70, s. 38). I tilfelle medlemskap i EEC for ett eller flere nordiske land, synes det etter hva Industridepartementet kan se ikke å være plass for systemet med nordiske patentsøknader.

Dersom de nordiske land ikke oppnår fullt medlemskap i EEC oppstår spørsmålet om landene likevel skal slutte seg til Europa-patentkonvensjonen. Dette spørsmål er foreløpig helt åpent. Det kan imidlertid langt fra utelukkes at man vil finne andre alternativer, deriblant iverksettelse av patentlovenes kapittel III, å være å foretrekke fremfor slik tilslutning.

På bakgrunn av det som her er sagt finner Industridepartementet ikke å kunne gå inn for at systemet med nordiske patentsøknader settes i verk på det nåværende tidspunkt. Muligheten for senere iverksettelse bør imidlertid holdes åpen, både av hensyn til den fremtidige valgfrihet og for det tilfelle det likevel ikke skulle bli noe av det europeiske patentsystem.

Spørsmålet om de nordiske land bør ratifisere den nylig vedtatte PCT-avtale, forutsettes nå utredet av de samarbeidende komiteer som i 1968 ble nedsatt i Danmark, Finland, Sverige og Norge. Etter Industridepartementets syn kan det imidlertid allerede nå fastslås at PCT ikke er til hinder for en iverksettelse av det nordiske patentsøknadssystem. Den arbeidsbesparelse som måtte oppnås ved PCT, iallfall dens fase I, vil dessuten neppe bli større enn at det fortsatt vil være behov for det nordiske system eller andre alternative løsninger. Under alle omstendigheter vil det kunne ta mange år før PCT gjør full nytte for seg.

I sitt brev av 10. juni 1968 til Nordisk Råd uttalte Industridepartementet at man for tiden ikke fant grunn til å ta ordningen med "provisorisk patent" (utsatt forprøving) opp til ny vurdering. Departementet kan heller ikke i dag se at det er behov for noen ny utredning av denne ordning.

Når det gjelder Nordisk Patentråd fastholder Industridepartementet sin tidligere uttalelse i brev av 1. oktober 1969. Etter departementets syn bør Patentrådet ikke opprettes utavhengig av det nordiske søknadssystem.

Oslo, 6. august 1970

S. Walter Rostoft

Eilif Andersen

Styret for det industrielle rettsvern:

Det emne som er foreslått tatt opp i medlemsforslag A 178/j i Nordisk Råd er for såvidt den såkalte BIRPI-plan (eller PCT-plan) angår allerede gjenstand for utredning i de for dette formål spesielt oppnevnte komitéer i de nordiske land (de såkalte PCT-komitéer).

Når det gjelder spørsmålet om muligheten for opprettelse av et felles-nordisk nyhetsprøvningsinstitutt henvises til at dette har vært utredet og overveiet under det arbeid som gikk forut for de nordiske patentkomitéers oppnevning i 1955 — *jfr. således betenkningen av 1952 om Nordisk patent-samarbeid s. 73—77*, uten at dette alternativ er blitt anbefalt. Dersom et slikt felles nordisk nyhetsgranskningsinstitutt skulle vise seg å være en forutsetning for at Norden skulle kunne bli anerkjent som såkalt »Searching Authority» under PCT-planen, kan det være grunn til å ta spørsmålet opp på nytt. Men da det fremdeles er helt uvisst hvilke vilkår som til slutt vil bli gjeldende for å oppnå status som »Searching Authority», ser en ingen grunn til på nåværende tidspunkt å sette igang et såvidt stort arbeid som en utredning av spørsmålet om et felles nordisk nyhetsprøvningsinstitutt innebærer.

Med hensyn til det i medlemsforslaget nevnte system med såkalte provisoriske patentsøknader, henvises til at også dette ble behandlet i den nevnte forberedende utredning av 1952 (s. 48—55), og at man p. g. a. de begrensede fordeler systemet ville gi, bare subsidiært kunne gi det sin anbefaling. Det ble likeledes avvist av de nordiske patentkomitéer, og den senere tids internasjonale utvikling, bl. a. USA's holdning til systemet, har understreket at dette er et system som har betydelige ulemper, og som en bør søke å unngå. Det skal i denne forbindelse understrekes at hovedhensikten med PCT-planen nettopp er gjennom et utstrakt internasjonalt samarbeid å kunne opprettholde et tilstrekkelig effektivt forprøvningsssystem i de land som måtte ønske det. Det kan ikke sees å ha noen fornuftig hensikt nå å sette i gang noe nytt utredningsarbeid om et system som de aktuelle internasjonale bestrebelser idag tar sikte på å unngå.

Oslo, 15. februar 1969

Leif Nordstrand

S v e r i g e

Patent- och registreringsverket:

Såsom framgår av medlemsförslaget har i Danmark, Finland, Norge och Sverige antagits nya patentlagar, vilka i alla länderna trätt i kraft den 1 januari 1968. Själva kärnpunkten i lagarna är systemet med nordiska patentansökningar, som innehålles i kapitel III. Detta kapitel har visserligen icke trätt i kraft samtidigt med lagarna i övrigt, men lagtexten innefattar bemyndigande för regeringarna att förverkliga systemet sedan överenskommelse härom träffats mellan länderna ifråga. Den likformighet som åstadkommits i lagarna var främst motiverad av att den var nödvändig för systemets genomförande.

Utredningsarbetet för nordisk patentgemenskap igångsattes på Nordiska rådets initiativ redan 1950 då särskilt tillsatta kommittéer undersökte olika tänkbara samarbetsalternativ. Kommittéernas betänkande underställdes åter Nordiska rådet, som den 18 augusti 1954 beslöt att hemställa hos regeringarna att ett system med nordiska patent snarast skulle genomföras, varefter de nordiska patentkommittéerna tillsattes, vars betänkande utgör grunden för de nu antagna lagarna. De nya patentlagarna, innefattande systemet med nordiska patentansökningar, utgör alltså resultatet av nära 18 års omfattande utredningsarbete i nordisk samverkan.

Man har därför kunnat hysa goda förhoppningar att systemet med nordiska patentansökningar skulle genomföras samtidigt med lagarnas ikraftträdande. Att så icke skett har främst berott på att man velat skapa garan

tier för en enhetlig praxis vid patenterbarhetsbedömningen. Härför ansågs ett gemensamt besvärorgan vara erforderligt. Nordiska kommittéer för utredning härom tillkallades år 1965. Utredningen har — i mars 1968 — resulterat i ett förslag om inrättande av Nordisk patentråd (NU 1968: 1).

Genom att i enlighet med systemet med nordiska patentansökningar undvika det dubbelarbete som de nordiska patentverkan nu utför, när en uppfinning patentsökes i ett flertal av länderna, är det uppenbart att den begränsade ingenjörspersonal som står till förfogande för patentarbetet i de nordiska länderna kan utnyttjas på bästa sätt. Patentverkens samlade kapacitet blir väsentligt utökad på grundval av redan befintliga resurser. Enligt de nordiska kommittéernas beräkningar skulle denna vinst röra sig om cirka 30 procent räknat i personalbehov för patentbehandlingen mot vad som eljest skulle erfordras. Något annat förslag, genom vilket man redan på kort sikt kan göra jämförliga vinster har hittills icke framkommit.

Redan under förarbetena till 1967 års patentlagstiftning invändes att utvecklingen mot en internationell integration av patentväsendet kunde medföra att det nordiska systemet blev onödigt eller rentav kunde hindra ett vidare samarbete. Man hade då i tankarna främst ett inom EEC år 1963 framlagt konventionsförslag om ett för den gemensamma marknaden gällande s. k. europeiskt patent. En europeisk patentansökan skulle handläggas och prövas av för konventionsländerna gemensamma organ, främst ett europeiskt patentverk. En anslutning av Danmark och Norge till den gemensamma marknaden var då aktuell. Det torde vara skäl att i förevarande sammanhang citera vad kommittéerna uttalade i denna fråga (NU 1963: 6 s. 81 f.).

Vad beträffar en mer vittgående internationell patentgemenskap är den inom EEC-länderna planerade patentkonventionen av särskilt intresse. Fråga uppkommer om det särskilda nordiska samarbetet vid behandling av patentansökningar bör uppskjutas med tanke på möjligheten att i en framtid ansluta sig till den patentgemenskap, som förutses i EEC-förslaget.

I kommittéernas preliminära betänkande framhölls bl. a. att det skulle strida mot de nordiska ländernas intressen att uppskjuta den planerade nordiska lagstiftningen och därmed systemet med nordiska patentansökningar av hänsyn till det pågående arbetet inom EEC. — — — — —

Flertalet remissinstanser har anslutit sig till de synpunkter kommittéerna framfört. Från åtskilliga håll har dock gjorts gällande att arbetet med skapandet av en förenhetligad nordisk patentlagstiftning visserligen borde fortsätta, men att själva systemet med nordiska patentansökningar icke nu bör genomföras. Detta system skulle ha förlorat i aktualitet då det komme att ställas i skuggan av de mer vittsyftande EEC-planerna. Vid tidpunkten för remissyttrandenas avgivande föreföll det sannolikt att i varje fall Danmark och Norge skulle vinna medlemskap i EEC och att också Sverige skulle uppnå associering till denna gemenskap.

Den senare utvecklingen torde emellertid få anses ha bekräftat de slutsatser, som drogs i det preliminära betänkandet. Möjligheten att de nordiska

länderna vinner anslutning till EEC och därigenom kan ingå i varje fall som fullvärdiga medlemmar i den av EEC-länderna planerade patentunionen ter sig nu som bekant mer avlägsen. Bedömningen blir alltså alltjämt den att i de nordiska länderna snarast bör genomföras en modern enhetlig patentlagstiftning, som i materiellt hänseende så vitt möjligt ansluter sig till vad som inom den europeiska patentgemenskapen kan förväntas bli gällande rätt. Att redan nu tillskapa en form också av administrativ patentgemenskap mellan de nordiska länderna ter sig också som särdeles viktigt för att underlätta ett samarbete och ett gemensamt uppträdande i förhållande till EEC. Det samfälliga nordiska uppträdandet under utredningsarbetet har också i praktiken visat sig främja kontakten med representanter för EEC-kommittén och har över huvud stimulerat intresset för en samverkan med de nordiska länderna på patentområdet. Självfallet erbjuder möjligheten till patentering genom gemensam ansökan för de nordiska länderna uppenbara fördelar även för industrierna i den gemensamma marknaden, vilket måste främja en möjligast gynnsam behandling av de nordiska länderna också från EEC-ländernas sida. Vidare är egenvärdet av det nordiska patent-systemet för att åstadkomma den nödvändiga rationaliseringen av patenteringsförfarandet mer framträdande nu än i den situation som förelåg vid tiden för det preliminära betänkandet.

Sammanfattningsvis kan sägas, att arbetet på internationellt samarbete just nu är livligt och bedrivs i olika former och inom olika regionala kretsar. De nordiska länderna torde ha all anledning att liksom hittills aktivt deltaga i det internationella arbetet och söka göra konstruktiva insatser i detta. Dessa ansträngningar kan icke motverkas, utan i stället underlättas om den nordiska gemenskapen fullföljes i enlighet med kommittéernas nu framlagda förslag.

Det kan icke råda något tvivel om att kommittéernas uttalande äger samma giltighet i dag.

Inom EEC har förslaget om den europeiska patentkonventionen icke förts vidare. Skulle det i en framtid åter aktualiseras framstår de nordiska ländernas möjligheter både för deltagande i den slutliga utformningen av en sådan konvention och för anslutning till och samarbete inom denna som större om en nordisk patentgemenskap redan bildats genom systemet med nordiska patentansökningar. I den mån en anslutning till EEC blir aktuell för de nordiska länderna ligger det nära till hands att den sker i samverkan med övriga EFTA-stater. Även inom EFTA har patentfrågorna därför, främst med inriktning på ett samgående med EEC, upptagits till diskussion, varvid det aktuella genomförandet av det nordiska systemet visat sig värdefullt redan ur förhandlingssynpunkt men också för de praktiska lösningar som kan ifrågakomma.

Det internationella intresset har emellertid nu främst riktats åt annat håll, nämligen på BIRPI:s förslag till den s. k. PCT-planen (Patent Cooperation Treaty). BIRPI har särskilt framhållit, att varken EEC-förslaget eller det nordiska systemet på något sätt står i motsatsställning till PCT-planen utan mycket väl kan genomföras innan denna trätt i kraft. Som närmare kommer att utvecklas i fortsättningen är det också för medverkan i PCT-

planen av största betydelse för de nordiska länderna att systemet med nordiska patentansökningar är etablerat och att de nordiska patentverken utåt framstår som en enhet i prövningsavseende.

Vad avser internationella samarbetssträvanden har således utvecklingen ingalunda gått förbi systemet med nordiska patentansökningar, utan har i stället gett belägg för att det nordiska systemet är väl anpassat för och främjar dessa strävanden.

I medlemsförslaget antydes emellertid att ett system med uppskjuten förprovning eller s. k. provisoriska patent skulle kunna göra det föreslagna nordiska systemet mindre aktuellt. Härtill må först sägas att ett system med provisoriska patent icke heller det står i någon motsatsställning till systemet med nordiska patentansökningar. Skulle det visa sig att de nordiska patentverken icke heller med det nordiska systemet mäktar utföra en fullständig prövning av alla ansökningar kan frågan om provisoriska patent bli aktuell och därvid mycket väl kunna utföras inom ramen för det nordiska systemet. Också här är det en fördel att det blir en nordisk samverkan och att proceduren blir enhetlig i de nordiska länderna.

Systemet med uppskjuten förprovning fick särskild aktualitet genom EEC-förslaget. Enligt detta skulle provisoriska patent meddelas med giltighet av fem år från publiceringen av patentet. Denna publicering skulle verkställas först sedan nyhetsgranskning skett. För att erhålla ett reguljärt patent med en patentiid av 20 år hade sökanden att efter det provisoriska patentets utfärdande begära fullständig prövning. Sådan prövning kunde också begäras av annan person. Skillnaden mellan ett provisoriskt patent och ett fullständigt provat patent är härvid att i det förra det berättigade i sökandens yrkanden (patentkraven) icke materiellt prövats och att patentkraven alltså publiceras i det skick sökanden finner för gott, under det att ett fullständigt provat patent endast beviljas när patentkraven är så avfattade att de enligt myndighetens mening anger en patenterbar uppfinning.

Systemet med provisoriska patent innebär därför i viss mån ett övervältande av arbete, som nu utföres av patentverken, på näringslivet. Visserligen innefattar systemet möjlighet för konkurrenter till patenthavaren att begära prövning. För att kunna göra detta måste de emellertid kontinuerligt övervaka även det stora antal patent som med fullständig prövning hade bortfallit.

Patentkommittéerna, som förberedde de nya patentlagarna, har också på sin tid noggrant övervägt frågan om uppskjuten förprovning (*NU 1963:6, s. 209 f.*). I enlighet med ovan nämnda överväganden drog kommittéerna därvid den slutsatsen, att med de förväntningar om arbetsbesparingar som kan knytas till det nordiska systemet man icke nu borde införa uppskjuten förprovning. Om nämligen patentverken med befintliga resurser inom rimlig tid kan säkerställa att endast provade patent utfärdas måste detta innebära en fördel för näringslivet. Om systemet med uppskjuten förprovning inne-

fattar obligatorisk nyhetsgranskning blir det dessutom tveksamt om väsentliga fördelar ur rationaliseringssynpunkt står att vinna. Skulle emellertid det nordiska systemet visa sig otillräckligt för att komma till rätta med arbetsbalanserna, kan frågan om uppskjuten förprovning upptagas till förnyat övervägande inom ramen för det nordiska systemet. Någon ersättning för detta kan systemet med uppskjuten förprovning under inga förhållanden anses utgöra.

Enligt patentverkets uppfattning har den senare utvecklingen bekräftat att kommittéernas bedömning var sund. Ett system med uppskjuten förprovning har visserligen införts i Nederländerna år 1964 och träder i kraft i Västtyskland den 1 oktober 1968. I viss modifierad form har det även införts i Frankrike i och med en ny patentlag, som trätt i kraft den 1 januari 1968. Sistnämnda land hade dock dessförinnan endast ett anmälningssystem, d. v. s. patent utfärdas endast på grundval av ett registreringsförfarande som icke innefattade någon materiell prövning. Vad beträffar Nederländerna och Västtyskland är att märka att deras system skiljer sig från EEC-förslaget, för vilket ovan redogjorts, därigenom att provisoriskt patentskydd meddelas utan att någon nyhetsgranskning utförts. Härför erfordras särskild begäran. I propositionen till den tyska lagstiftningen framhölls att rättssäkerheten krävde att de provisoriska patenten utfärdades först efter nyhetsgranskning, vars resultat skulle vara tillgängligt för allmänhetens bedömning av värdet av dessa patent. Under behandlingen i den tyska riksdagen ändrades emellertid den föreslagna lagen på sätt ovan angivits. Att man i Nederländerna och Tyskland valt denna lösning beror på att man — i likhet med patentkommittéerna — bedömt den arbetsbesparing som uppkommer genom att begränsa den obligatoriska prövningen till enbart nyhetsgranskning som alltför ringa eller osäker för att motivera införande av uppskjuten förprovning. För Nederländernas del kan några säkra slutsatser ännu icke dragas om systemets verkan. De provisoriska patenten har nämligen sju års giltighet och man vet därför ej hur många som återkommer med prövningsbegäran. På grund av hittills vunna erfarenheter bedömer man det som tveksamt om systemet kommer att medföra endast tillfällig eller permanent lättnad i arbetet.

Att industrin i de nordiska länderna skulle kunna acceptera en lösning som innebär att provisoriska patent utfärdas utan någon reell prövning synes ytterst tveksamt. Mot det nordiska systemet har från danskt och norskt industrihåll stundom invänts att risk finnes att patentbeståndet i dessa länder i onödan skulle ökas genom att sökande automatiskt inbegrep dessa länder i den nordiska ansökan, när han utan systemet endast skulle söka patent i Sverige. Här gäller det dock fullständigt prövade patent med goda garantier för att patentskyddet är berättigat med hänsyn till uppfinningens bidrag till den tekniska utvecklingen. Att man från de håll där denna farhåga uttalats skulle föredra ett system där en vida större ökning av patent-

beståndet kan befaras och detta med oprövade patent, som det åläge industrin att övervaka, förefaller patentverket knappast realistiskt.

I förarbetena till den tyska reformen framhålles att systemet med uppskjuten förprovning i mycket är en nödlösning då andra möjligheter till bemästrande av arbetsbalansen icke stått till buds. Skulle balanserna nedbringas och avverkningen genom andra medel kunna höjas ämnade man överväga att återgå till det tidigare systemet. Läget var alltså icke likartat med det som gäller i de nordiska länderna, där man genom den nya lagstiftningen erhållit sådan rättslikhet att en rationalisering av resursutnyttjandet enligt det nordiska systemet kan genomföras. I ett sådant läge är det naturligt att i första hand utnyttja den sålunda befintliga kapaciteten genom undvikande av dubbelarbete och först därefter överväga införande av uppskjuten förprovning med de osäkerhetsmoment denna innefattar. Av intresse i sammanhanget är för nordiskt vidkommande närmast de överväganden som i denna fråga gjorts i USA. En där tillsatt presidentkommision för fullständig översyn av patentväsendet framlade i december 1966 en rapport som innehöll flera genomgripande förslag, i huvudsak syftande till att närma det amerikanska patentsystemet till det europeiska. Kommissionen uppmärksammade också institutet med uppskjuten förprovning. Den betonade därvid att ett system med omedelbar fullständig provning är att föredraga. Systemet med uppskjuten förprovning borde emellertid kunna tillgripas om andra föreslagna åtgärder för att nedbringa arbetsbalanserna visade sig otillräckliga. Den amerikanska regeringen har sedermera framlagt proposition om revision av patentlagstiftningen, den s. k. Patent Reform bill, H. R. 5924. Denna innehåller fullmakt för regeringen att införa systemet; fullmakten skall endast begagnas om arbetsläget gör det nödvändigt. Intresserade kretsar i USA är emellertid starka motståndare till systemet. Genom åtgärder, som är likartade med dem som i förberedelse till införandet av det nordiska systemet vidtagits i de nordiska patentverken — särskilt den s. k. kompakta behandlingen — har man i USA numera kunnat vända den uppåtgående arbetsbalanskurvan. I sitt vittnesmål inför vederbörande kongressutskott den 28 februari 1968 har därvid den amerikanske patentverkschefen, Edward Brenner, framhållit bl. a.:

— — — that we would not institute such a system at the present time even if the authority were provided, and that if the present work schedules and plans for international cooperation come into effect, the deferred examination system would not be necessary in the foreseeable future.

Om fullmakten bibehålles eller icke i den slutliga lagen betraktade Brenner som not of major significance.

Enligt patentverkets mening visar den nu berörda utvecklingen att en närmare utredning i nordiskt samarbete om införande av ett system med uppskjuten förprovning icke för närvarande bör igångsättas, i varje fall icke förrän man vunnit erfarenheter av det nordiska systemet.

I medlemsförslaget omnämnes till slut de under BIRPI:s ledning nu pågående undersökningarna angående den s. k. PCT-planen och det antydes att de nordiska länderna skulle kunna deltaga aktivt i PCT-planen genom tillskapandet av ett gemensamt nordiskt förprövningsinstitut. PCT-planen bygger på tanken att dubbelarbetet med förprövning av patentansökningar kan undvikas eller nedbringas, om nyhetsgranskningen och patenterbarhetsprövningen kan kanaliseras till ett fåtal, i första hand de stora nyhetsprövande patentverken, samt Internationella patentinstitutet i Haag.

PCT-arbetet följes mycket noga i de nordiska länderna och mellan de nordiska patentverken sker redan ett intimt samråd i dessa frågor. För bl. a. denna bevakning har i Sverige utsetts en särskild kommitté, patentpolicykommittén, och motsvarande organ har tillsatts i de andra länderna. Danmark, Norge och Sverige är representerade i de arbetsgrupper som i samverkan med delegater från andra länder deltagar i det förberedande arbetet. Sedan PCT-förslaget fullständigt utarbetats kommer det att föreläggas en diplomatisk konferens, vartill BIRPI avser att kalla Parisunionens länder under år 1969.

Om PCT-planen skulle förverkligas enligt de huvudlinjer som presenterats i hittills framlagda utkast, blir huvudfrågan för de nordiska ländernas del huruvida de nordiska patentverken skall stå endast som avnämare till de tjänster i fråga om nyhetsgranskning och prövning, som kan erbjudas, eller om de skall aktivt medverka i planen som prövande patentverk. Särskilt hänsynen till den inhemska industrins möjligheter att genom ett patenteringsförfarande hos den egna myndigheten och på det egna landets språk erhålla tillgång till det internationella systemet kan tala för att det senare alternativet är att föredraga. Men för att detta skall kunna realiseras för alla de nordiska ländernas del är det nödvändigt att de kan presentera sig som en enhet när det gäller handläggningen av patentärenden. Bland de krav som planen kommer att uppställa för antagande till gransknings- respektive prövningsinstitution upptas nämligen vissa minimikrav för antalet granskare och antalet patentansökningar, vilka icke torde kunna uppfyllas av något av de nordiska länderna, utom möjligen av Sverige. De nordiska ländernas position blir avsevärt starkare om systemet med nordiska patentansökningar införes, vilket ju i princip innefattar gemensamhet såväl ifråga om nyhetsgranskningen som ifråga om den fortsatta prövningen — en gemenskap som ytterligare betonas genom den nordiska besvärinstansen. Ländernas handlingsfrihet i valet mellan aktiv och passiv medverkan i PCT-planen kan sålunda förutsättas bli starkt beskuren om icke systemet med nordiska patentansökningar i en nära framtid sättes i tillämpning.

Redan av vad ovan framförts framgår att det vore olämpligt att nu igångsätta en utredning syftande till ett samarbete efter andra linjer än de för de nordiska systemet redan utarbetade och därtill för tillskapande av en helt ny institution. Enbart tidsfaktorn skulle minska möjligheterna att del-

taga i PCT-planen. Även om man bortser från de nordiska ländernas intresse av att snarast kunna framträda med enade resurser i de pågående förhandlingarna om PCT-planen synes tanken på ett särskilt nordiskt granskningsinstitut inte förtjäna något stöd. Frågan om ett gemensamt nordiskt granskningsinstitut upptogs till ingående övervägande i den förberedande utredning rörande nordiskt patentsamarbete, som på Nordiska rådets initiativ företogs åren 1950—52 (*SOU 1952: 43, s. 62 ff.*). Alternativet ansågs medföra betydande nackdelar jämfört med systemet med nordiska patent, vilket senare system ju också blev Rådets rekommendation. Efter att ha diskuterat olika möjligheter för organisationen av ett nyhetsgranskningsinstitut säger utredningen:

Av dessa alternativ framstår de som förutsätta nyinrättandet av granskningsinstitut omedelbart som mindre lämpliga, då nyanskaffningen av granskningsmaterial blir kostsam och svår att genomföra. — — — Endast alternativet att inrätta ett nyhetsgranskningsinstitut vid ett av de nuvarande patentverken synes sålunda kunna övervägas. — — —

Vid det nu behandlade alternativet till samarbete skulle nyhetsgranskningen företagas vid det nordiska nyhetsgranskningsinstitutet och patentprovningen i övrigt av de nationella patentverken. Beskrivning och patentanspråk måste genomgå i åtminstone två institutioner, vilket medför ett visst dubbelarbete. Särskilt vid omläggning av patentanspråken komma ytterligare nackdelar att framträda. — — — Det kan vid provningen av de nya patentanspråken visa sig att en kompletterande nyhetsgranskning måste utföras. Skall denna utföras av nyhetsgranskningsinstitutet måste patentverket avbryta provningen och, först sedan utlåtande inkommit från institutet, återupptaga denna. Dubbelarbete och tidsutdräkt blir följden.

Skild nyhetsgranskning och provning i övrigt har tidigare försökts i Danmark. Resultatet blev härvid att efter slutbehandlingen ärendet måste föreläggas den som verkställt nyhetsgranskningen för att få konstaterat att det som slutligen blivit upptaget som patentföremål varit föremål för nyhetsgranskning. Vid många tillfällen visade det sig härvid att patentföremålet kommit att mera överensstämma med det förut kända än vad som ursprungligen varit fallet. — — —

Det torde ha framgått av det här sagda att det vid den arbetsmetod som framvuxit och kommit att i stort sett tillämpas vid de förprovande patentverken, i många avseenden är olämpligt, att nyhetsgranskningen och provningen i övrigt företages av olika tjänstemän.

Som skäl för att ett för flera patentverk gemensamt nyhetsgranskningsinstitut skulle inrättas har anförts, att ett institut, som skall betjäna flera länder kan förse med större bibliotek än de enskilda ländernas patentverk, och att rationalisering och specialisering kan drivas längre än vid dessa. — — — Som därvid framhållits får man ej utan vidare generellt gå ut ifrån att en större patentinstitution kan utföra en förprovning på ett avsevärt billigare och säkrare sätt än en mindre institution.

Härtill vill patentverket ytterligare framhålla: Det viktigaste nyhetsgranskningsmaterialet utgöres av patentskrifter och särskilt sådana från de stora utomnordiska industriländerna. De nationella patentverken är redan

nu försedda med sådant material i sådan utsträckning att granskning är praktiskt möjlig. Härvid vinnes icke något genom att sammanslå detta material, som de olika länderna emellan endast utgör duplikat. Tvärtom är det för allmänheten i de olika länderna en fördel att detta material finnes i alla länderna.

Vad sedan gäller utvecklingen av nya granskningsmetoder och av t. ex. system för kodifierad granskning, är det uppenbart att ett samarbete endast mellan de nordiska länderna är otillräckligt. Det kan icke vara lönande för oss att utveckla och verkställa kodifiering för t. ex. maskingranskning av det amerikanska materialet, när detta arbete bäst bedrivs av amerikanerna själva. Härför erfordras alltså ett vidare internationellt samarbete, vilket också är under utveckling.

Vad slutligen beträffar ett framtidsperspektiv där granskning kan ske maskinellt över t. ex. kodifierade hålkort eller magnetband, minskas i en sådan situation i väsentlig grad behovet av centraliserad granskning. Översändandet av sådana kodbärare till befintliga datamaskincentraler för bearbetning erbjuder därvid icke några större problem.

Den nu gjorda bedömningen i fråga om en gemensam nordisk granskningsinstitution torde icke ställa sig annorlunda vid ett ev. genomförande av PCT-planen. En medverkan i planen enbart vad gäller nyhetsgranskningsmomentet torde icke kunna medföra någon arbetsbesparing för de nordiska patentverken. I första hand får man nämligen tänka sig att, bl. a. på grund av språket, endast de från nordiska länderna kommande ansökningarna kan hänvisas till detta institut. Dessa upptager endast en mindre del av nuvarande ansökningsstock (för Sverige cirka 30 procent, för de övriga länderna betydligt mindre). Den vinst som kan hämtas här med ett gemensamt nordiskt förfarande är alltså ringa och uppväges av de större svårigheterna att i ett separat nationellt förfarande fullfölja prövningen. Också för sökandena själva blir fördelarna ringa, eftersom de, om de önskar erhålla internationellt patentcertifikat, därefter åter har att vända sig till annan utländsk institution. Skulle de nordiska länderna därtill ansluta sig endast till planens första fas — nyhetsgranskningen — är därjämte en stor ökning av antalet utifrån kommande ansökningar att förvänta, på vilka man på nationell basis har att fortsätta prövningen eller vilka näringslivet har att bevaka för begäran om fortsatt prövning i den händelse uppskjuten förprovning infördes.

Sammanfattningsvis vill patentverket framhålla att alla nödvändiga undersökningar för ett nordiskt patentsamarbete redan verkställts under ett mångårigt och dyrbart utredningsarbete och utmynnat i det i de nya patentlagarna redan infogade systemet med nordisk patentansökan. Dess betydelse såväl för ett optimalt utnyttjande av de i de nordiska patentverken befintliga resurserna som för det internationella samarbetet har icke på något sätt minskats utan i stället ökats i betraktande av den pågående utvecklingen på patentområdet.

Det finns därför enligt patentverkets mening icke några skäl att nu sätta i gång ett utredningsarbete som syftar till andra alternativa former för nordiskt patentsamarbete. Det framförda förslaget om utredning rörande uppskjuten förprovning står dessutom i motsättning till den internationella utveckling som avspeglas främst i PCT-planen och som innebär en strävan att i industrins intresse bevara den fullständiga granskningen av patentansökningar. Tanken på ett särskilt nordiskt förprövningsinstitut har redan tidigare efter ingående utredning tillbakavisats och en reform nu i denna riktning synes inte kunna erbjuda någon fördel men bestämda nackdelar.

Patentverket avstyrker därför medlemsförslaget om ytterligare nordiskt utredningsarbete.

Stockholm den 27 maj 1968

Göran Borggård

Saul Lewin

Sveriges industriförbund:

Det danska förslaget går ut på att man skall undersöka möjligheterna att koordinera det nordiska samarbetet på patentområdet med andra länders patentlagstiftning, häri inbegripet möjligheterna till en nordisk anslutning till den s. k. BIRPI-planen för internationellt patentsamarbete och upprättandet av ett gemensamt nordiskt nyhetsprövningsinstitut.

Att samordna den nordiska patentlagstiftningen med grundläggande principer i andra länders lagstiftning är inte någon ny tanke. Under det mångåriga och omfattande utredningsarbete, som legat till grund för den nya nordiska patentlagstiftningen, har en ständig strävan varit att beakta och söka anpassa de nordiska reglerna till de principer som framkommit i det vidare internationella patentsamarbetet, exempelvis i Europarådskonventionerna och i förslaget till konvention om EEC-patent. En sådan anpassning kännetecknar också de nya nordiska patentlagarna. Ytterligare exempel på en positiv inställning till internationellt patentsamarbete är de i Sverige och Danmark redan påbörjade utredningarna — som för övrigt bedrivs i kontakt även med Norge och Finland — för att klarlägga konsekvenserna för våra länder av en anslutning till BIRPI-planen.

Skulle en allmän nordisk anslutning till planen komma till stånd är det naturligen angeläget att de nordiska länderna får möjligheter att påverka den fortsatta utvecklingen och eventuellt också att aktivt medverka i det internationella granskningsarbetet i BIRPI:s regi. En förutsättning härför torde sannolikt vara att de nordiska patentmyndigheterna utåt kan uppträda som en integrerad enhet.

Systemet med nordiska patentansökningar i den nya patentlagstiftningen innefattar emellertid en betydande integration av granskningsverksamheten vid de nordiska patentverken. Frågan i vad mån denna verksamhet kan och bör ytterligare integreras för att möjliggöra en eventuell granskningsmedverkan från nordisk sida i BIRPI-arbetet torde komma att belysas i det ovan nämnda pågående utredningsarbetet.

Vill man realisera tanken på ett nordiskt nyhetsgranskningsinstitut krävs därför knappast någon ytterligare utredning, men väl att systemet med nordiska patentansökningar snarast kommer i gång. Som bekant har reglerna härom i 3 kapitlet patentlagen ännu inte satts i kraft; bl. a. har man velat avvakta det nordiska utredningsarbetet om inrättande av en gemensam nordisk besvärinstans. Sedan förslag om en sådan besvärinstans numera framlagts är det både av detta och av andra skäl angeläget att förhandlingar snarast upptagas mellan de nordiska ländernas regeringar om ikraftsättande av 3 kapitlet.

I medlemsförslaget berörs också frågan om s. k. provisoriska patent (uppskjuten förprovning). Detta system har inte något direkt samband med ett realiserande av vare sig systemet med nordiska patentansökningar eller BIRPI-planen, låt vara att syftet i alla fallen bl. a. är att åstadkomma en arbetsbesparing. Tanken på provisoriska patent avvisades av de nordiska patentkommittéerna som i sitt slutbetänkande bl. a. framhöll:

»Utan tvivel måste också ett fullständigt förprovningssystem ur rättssäkerhetssynpunkt vara att föredraga. Om genom införandet av systemet med nordiska patentansökningar det blir möjligt att bemästra de nuvarande arbetsbalanserna ter det sig därför opåkallat att på nuvarande stadium experimentera med ett annat system, vars vinster i vissa avseenden får bedömas som osäkra och i varje fall i någon mån innebär ett övervältrande av det arbete, som nu vilar på patentverken, på näringslivet» (NU 1963: 6 s. 209—210).

Dessa synpunkter äger alltså giltighet och någon anledning att, innan de praktiska resultaten av det nordiska patentansökningsförfarandet och BIRPI-planen ännu kan överblickas, på nytt aktualisera frågan om uppskjuten förprovning föreligger enligt förbundets mening inte.

Av det ovan sagda framgår, att förslagsställarnas önskemål i betydande omfattning redan tillgodosetts. Förbundet får därför föreslå, att det framlagda medlemsförslaget inte måtte föranleda annan åtgärd än att Nordiska rådet hemställer till regeringarna att snarast sätta reglerna om nordiska patentansökningar i kraft.

Stockholm den 1 juni 1968

Sveriges industriförbund

Lennart Körner

Svenska patentombudsföreningen:

Det ter sig som en tvingande nödvändighet, att en rationalisering av patentinstitutionen snarast företas, icke blott inom Norden utan även på det mera internationella planet, om de nationella patentmyndigheterna under det våldsamma trycket av industriell frammarsch och utveckling i internationell skala med ty åtföljande dokumentationsflöde skall kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina uppgifter med en rimligt tilltagen och utbildad personal. Därtill kommer det allmänna kravet på ekonomisering av privat och statlig verksamhet. Förslag av skiftande art har också framkommit för bemästrande av dessa problem.

De längst gående förslagen, de som syftar till internationella patentmyndigheter, det må vara en enda universell sådan eller regionella sådana, torde få anses vara utopiska och sakna aktualitet.

Frågan gäller i stället arten av samarbete mellan de existerande patentmyndigheterna, och i första hand de med egna nyhetsgranskande organ. För patentmyndigheter med mer eller mindre rent anmälningsystem föreligger intet akut problem, försåvitt icke tvingande krav uppstått att införa fullständigt prövningssystem. Vad problemet i första hand gäller är med andra ord att undanröja dubbelarbete i samband med uppfinningar som patentsökas i ett flertal länder med patentmyndigheter som nu har sakprövning av där ingivna patentansökningar, d. v. s. nyhets- och patenterbarhetsprövning. Sådana länder är egentligen inte många, men däribland är de ur patenteringssynpunkt för oss i Norden viktigaste att räkna, nämligen USA, Västtyskland och England, som åtminstone för närvarande utgör den allt överskuggande gruppen av länder i fråga om nordisk import av patent, d. v. s. i fråga om belastningen av våra nordiska patentmyndigheter. Detta bör man hålla i minne vid bedömandet av de föreliggande problemen och deras betydelse speciellt för de nordiska länderna.

Det närmast liggande alternativet är systemet med nordiska patentansökningar enligt kapitel 3 i de nya patentlagarna i de nordiska länderna. Det har beräknats, att man i Norden skulle göra en icke oväsentlig lättnad i arbetsbördan hos patentmyndigheterna om detta system sattes i verket. Det kan dock förväntas, att systemet skulle vara tilltalande för och kraftigt gynna utom-nordiska patentsökande i Norden, särskilt då amerikanska och tyska samt brittiska, som tillsammans starkt dominerar patentsökandet i Norden, men vara av mindre betydelse för medborgarna i Norden. Det är en erfarenhet hos många patentombud, att man, sannolikt på grund av olikheten i industriell struktur hos Nordens länder, oftast i första hand väljer andra länder än grannländerna, då det blir fråga om att söka patent utrikes. Denna fråga synes böra utredas, ty är det så, att systemet i oproportionerligt hög grad skulle gynna utom-nordisk företagsamhet framför nordisk och

verka ogynnsamt ur nordisk nationalekonomisk synpunkt, kan man ifrågasätta, om icke patentmyndigheternas dilemma borde lösas på annat sätt.

Å andra sidan är det föreningens åsikt, att nordisk samverkan på patentområdet bör fortgå och utvidgas. Skulle det visa sig ha avgörande betydelse för de nordiska ländernas effektiva deltagande i större internationella patentsammanhang, såsom för aktivt medlemskap i PCT-systemet (se nedan), att Norden utgör en patentmässig enhet, är det föreningens mening att patentväsendet i Norden bör integreras i erforderlig grad. Skulle det för detta ändamål vara tillräckligt med systemet nordiska patentansökningar, bör kapitel 3 sättas i verket, men det synes föreningen som om ett viktigare villkor för erkännande av Norden som auktoriserad granskningsmyndighet enligt PCT-systemet vore tillskapandet av en gemensam nordisk granskningsinstitution fördelad på de fyra patentmyndigheterna, eventuellt patentklassvis.

Som ett mycket intressant alternativ, eller komplement, till kapitel 3 inställer sig naturligtvis BIRPI-planen, Patent Cooperation Treaty, PCT-systemet. Det är föreningens åsikt, att internationell samverkan med nyhetsgranskning snarast måste genomföras. Nyhetsmaterialet växer lavinartat och framtida granskning måste komma att omfatta ett så stort material och ske med så komplicerade medel, inklusive datamaskiner, att de enskilda patentmyndigheterna icke var för sig kan åtaga sig sådan granskning. PCT-systemet bör ses mot denna bakgrund, men även som det i föreslaget skick teoretiskt ser ut att kunna bli effektivt, återstår enligt föreningens åsikt mycket, innan det bearbetats till funktionsduglig form. Det har ju också visat sig att åsikterna och önskemålen varit mycket skiftande vid de BIRPI-kongresser som hittills hållits, och stora svårigheter torde föreligga att uppnå den fulla enighet om fundamentala och principiella regler för BIRPI-planen, som kräves för att planen skall kunna antagas. En betydande stötesten synes problemet om centraliserad versus decentraliserad granskning hos PCT-organet vara. I Norden torde man i regel gärna ansluta sig till högkvalificerad centraliserad och i ett övergångsskede till decentraliserad nyhetsgranskning, men ställer sig avvisande till såväl centraliserad som decentraliserad patenterbarhetsgranskning, som skulle kunna medföra en inskränkning av härvarande patentmyndigheter till mer eller mindre rena registreringsinstitutioner. Den decentraliserade granskningen, i synnerhet patenterbarhetsgranskningen, förutsätter ett harmoniserat synsätt, som enligt praktiserande patentombuds erfarenheter icke förefinnes för närvarande hos de föreslagna patentmyndigheterna, i Washington, München, Moskva och Tokyo. Man må heller icke bortse från risken, att PCT-systemet skulle kunna medföra att arbetet överorganiserades och i praktiken bleve så tungrott, att arbetsbördan snarare blott komme att fördelas på de skilda patentmyndigheterna och ett centralt PCT-organ än i sin helhet bleve reducerad.

Även om ombudsföreningen anser att åtminstone regional, t. ex. europeisk, eller USA-europeisk internationell samverkan snart nog måste genomföras

och att PCT-systemet i någon form bör komma till stånd och bli till nytta, fruktar föreningen att det kommer att dröja alltför länge innan den kan sättas i verket, för att det nuvarande snarare permanent vordna än akuta krisläget i patentmyndigheternas granskningsbalanser, skall inom rimlig tid kunna hävas.

I det danska medlemsförslaget antydes ytterligare ett alternativ, nämligen s. k. uppskjuten granskning (deferred examination), ett system av den art som tillämpats i Nederländerna några år och nu införes i Västtyskland. Föreningen anser att sådan uppskjuten granskning, ehuru den synes vara påtagligt effektiv för minskning av patentmyndighetens arbetsbelastning, dock är mindre önskvärd i den form den fått i dessa länder.

Den enda väg, som ombudsföreningen finner kan leda till en rimlig lösning på problemet inom rimlig tid, så att det rådande kristillståndet skulle kunna hävas och katastrof undvikas är, att ett system införes med påskyndad tvångsnyhetsgranskning i något land, såsom en modifikation av det system som förutses i svenska patentlagen § 74 och patentkungörelsen § 32. Dessa paragrafer vittnar om ett klokt förutseende hos lagstiftarna. Den svenska patentmyndigheten har ju också bemyndigats förhandla om bilaterala avtal med USA och Västtyskland härom, men det vore enligt föreningens mening möjligt att nå gynnsamma resultat utan bilaterala avtal, ty paragraferna kan ge patentmyndigheten befogenhet att i varje patentansökan ålägga sökanden dels att uppge, huruvida motsvarande ansökan tidigare ingivits i något land med godtagbar nyhetsgranskning, dels, om så är fallet, att meddela såväl de granskningsresultat som därifrån erhålles som lydelsen av de patentkrav som legat till grund för sådan granskning, vilket senare torde kunna inrymmas i den redovisning som en patentsökande kan enligt patentkungörelsens 32 § åläggas. För inhemska sökande och sökande utan sådan motsvarande ansökan i annat nyhetsgranskande land skulle den inhemska patentmyndigheten antingen själv ombesörja nyhetsgranskningen eller ålägga sökanden att införskaffa nyhetsgranskningsresultat från Institut International des Brevets (IIB) i Haag, vilket patentlagens § 74 torde ge patentmyndigheten rätt till, i varje fall efter Kungl. Maj:ts förordnande, vilket torde vara jämförelsevis lätt att genomföra.

Det kunde på detta sätt förväntas, att i de allra flesta fall ett nyhetsgranskningsresultat föreläge i akten redan vid dess tillgängliggörande 18 månader efter prioritetsdagen, eller snart därefter, varigenom ändamålet med detta tillgängliggörande skulle bli tillgodosett, nämligen att ge tredje man möjlighet att i ett tidigt skede kunna bedöma rättsläget med någorlunda säkerhet. Behandlingen av ansökan fram till beslut om patent kunde sedan få dröja, tills slutbehandling skett i det främmande landet eller den begäres av intresserad part eller patentmyndigheten eljest finner för gott.

Sammanfattningsvis får föreningen som sin mening uttala,

att det nyss skisserade systemet med påskyndad tvångsnyhetsgranskning i något land bör omedelbart igångsättas som snabbt verkande medel mot

patentmyndigheternas överbelastning och som inledning till ett kommande PCT-system,

att BIRPI-planen med PCT-systemet bör grundligt överarbetas i samråd med representanter för patentsökande, varvid från nordisk sida bör eftersträvas att den snarast genomföres med, till en början, åtminstone inledningsvis, decentraliserad nyhetsgranskning, och att sedan planen börjat fungera de nordiska länderna ansluter sig så, att de själva företa den slutliga patenterbarhetsprövningen, även om PCT-rapporten innehåller en patenterbarhetsprövning och

att med kraft bör eftersträvas att de nordiska patentmyndigheterna, helst som integrerad organisation, blir erkända som granskningsmyndighet i ett PCT-system med decentraliserad granskning.

Stockholm den 20 juni 1968

Svenska patentombudsföreningen

Kuno Christensson

Vice ordförande

Svenska industriens patentingenjörers förening:

Förslagsställarna omnämner i andra stycket det nordiska samarbetet, som lett till patentlagens kapitel 3 om nordisk patentansökan, och i tredje stycket den utveckling som ägt rum såväl inom enskilda som även i samarbete mellan flera länder på internationellt plan. Föreningen vill här framhålla, att det internationella samarbetet kan sägas ha fortgått alltsedan andra världskrigets slut utan att ha gett några väsentliga, praktiska resultat, och att de nordiska länderna knappast skulle ha uppnått nuvarande resultat inom patentlagstiftningen om man hade väntat för att se vad som kan ske inom EEC och EFTA som föreslogs från en del håll.

I fjärde stycket omnämner förslagsställarna principerna om uppskjuten förprövning och provisoriska patent såsom medel för att lösa de problem som patentverken för närvarande har med de alltför stora balanserna. Föreningen önskar påpeka, att systemet med uppskjuten förprövning i realiteten innebär ett övervältrande av ansvaret för patentskyddets prövning på allmänheten och alltså totalt sett icke innebär någon rationalisering av granskningsarbetet i den mening som ett ikraftsättande av kapitel 3 i nordiska patentlagen skulle göra. Föreningen motsätter sig därför bestämt, att en eventuell utredning angående uppskjuten förprövning tages till orsak att uppskjuta ikraftträdandet av nämnda kapitel 3.

Förslagsställarna omnämner i sjätte stycket BIRPI-planen med dess princip om nyhetsgranskningen koncentrerad till ett fåtal patentinstitutioner, såsom Haag, München, Moskva och Tokyo. Föreningen vill här fram-

hålla, att denna plan är så omfattande, att den måste bedömas på mycket lång sikt. Dessutom är en av grundidéerna för denna plan, att en mycket noggrann nyhetsgranskning skall genomföras på kortast möjliga tid, så att en patentsökande har nyhetsläget helt klart för sig innan beslutet om utlandsansökningar skall fattas.

Systemet med nordiska patentansökningar står på intet sätt i motsatsställning till BIRPI-planen, och föreningen avvisar därför bestämt tanken på att detta nordiska system eventuellt uppskjutes i avvaktan på resultat av nya utredningar. Tvärtom anser föreningen det utomordentligt viktigt, att Norden fortsätter på den inslagna vägen mot nordiska patentansökningar, Nordisk patentråd och — eventuellt — en gemensam nordisk patentdomstol för att därmed i varje fall Norden skall få en lösning på patentväsendets dilemma och viktiga bidrag och erfarenheter skall kunna ges till det internationella patentsamarbetet.

Stockholm den 28 maj 1968

Svenska industriens patentingenjörers förening

Lennart Sjöö

Vice ordförande

BILAGA 2

Yttranden över ändringsförslaget

D a n m a r k

Handelsministeriet:

— — — skal man meddele, at spørgsmålet om ikraftsættelse af patentlovens kapitel III som bekendt indgår i drøftelserne om et nordisk økonomisk samarbejde, og at handelsministeriet under hensyn hertil mener, at behandlingen af forslaget (A 178/Ä/j.) bør udsættes indtil videre.

København, den 16. januar 1969

Knud Thomsen

Georg Jensen

Der har igennem nogle år inden for EEC været arbejdet med spørgsmålet om en fælles patentordning, men arbejdet har ligget stille, bl. a. som følge af uenighed mellem fællesmarkedslandene om, hvorvidt udenforstående lande skulle kunne deltage i et sådant patentsamarbejde.

Der fremkom imidlertid i marts måned 1969 indbydelser fra EEC's ministerråd til et møde i Bryssel den 21. og 22. maj 1969 om en europæisk patentkonvention. Indbydelsen var foruden til Danmark rettet til Grækenland, Irland, Norge, Portugal, Storbritannien, Schweiz, Spanien, Sverige, Tyrkiet og Østrig. Samtlige lande modtog indbydelsen og på mødet vedtog de deltagende stater at arbejde videre med sagen i arbejdsgrupper, således at et nyt plenarmøde påregnes afholdt i december 1969 eller januar 1970.

Den af EEC-landene udformede plan for en europæisk patentordning foreligger kun beskrevet i store træk. Man tænker sig, at systemet skal bygge på to konventioner. Den ene, der skal være åben for tilslutning for europæiske lande, der ikke er medlem af EEC, skal indeholde bestemmelser om indgivelse af patentansøgninger, om forundersøgelse af patentansøgninger, om betingelserne for udstedelse af patent og om udstedelse af det europæiske patent. Konventionen tænkes udformet på grundlag af det af EEC-landene i 1962 udarbejdede udkast til konvention og Europarådets konvention af 27. november 1963 om ensartede bestemmelser i visse dele af patentlovgivningen. Det skal ved forhandling mellem de kontraherende stater afgøres, om andre lande end de, der deltager i det forberedende arbejde, skal have adgang til at tiltræde konventionen. Ifølge Pariserkonventionens artikel 2 skal et europæisk patent kunne meddeles ansøgere fra ethvert land, der giver de kontraherende staters borgere samme rettigheder med hensyn til patentansøgninger som landets egne borgere.

Den europæiske patentansøgning skal indgives til en central patentinstitution og skal forundersøges af det internationale patentinstitut i Haag.

Ansøgningen fører, hvis patent meddeles, til nationale patenter i de kontraherende stater, som ansøgeren har udpeget som genstand for sin ansøgning. Der kan dog ikke udvælges enkelte EEC-lande, men kun alle disse lande under ét, idet hensigten er gennem den anden konvention, der kun skal gælde for EEC-landene, at fastsætte fælles regler om patentets retsvirkning i disse lande. Der tænkes for alle ansøgninger anvendt et system med udskudt prøvning (deferred examination). Ansøgeren eller andre skal dog ved ansøgningens indlevering eller senere kunne begære en fuldstændig undersøgelse foretaget.

Fra EEC-landenes side er der givet udtryk for den opfattelse, at ordningen med et europæisk patent er foreneligt med PCT-planen. Man anser en europæisk patentordning for en betydningsfuld udvidelse, der vil kunne give patentansøgere større fordele end PCT-planen i sig selv. Man har dog gjort opmærksom på, at den europæiske patentinstitution må forbeholde sig en fri bedømmelse af den nyhedsundersøgelse og forbehandling, som skal udføres af de internationale organer, som skal virke i henhold til PCT-planen. Man anser det desuden for nødvendigt at sikre, at bestemmelserne om indgivelse af ansøgninger efter de to ordninger bringes i overensstemmelse med hinanden, ligesom der skal kunne søges et europæisk patent ved at indgive en ansøgning i henhold til PCT-planen.

Spørgsmålet om en europæisk patentordnings forhold til PCT-planen må dog indtil videre anses for uafklaret.

Såfremt planerne om et europæisk patent bliver realiseret, og de nordiske lande tilslutter sig en overenskomst herom, vil forslaget om et nordisk nyhedsprøvningsinstitut og ordningen med nordiske patentansøgninger i patentlovens Kap. III formentlig ikke få nogen betydning for de nordiske lande, idet det må antages, at ansøgere vil vælge at søge europæisk patent i stedet for nordisk patent. Det bemærkes dog i denne forbindelse, at Finland ikke er indbudt til at deltage i de ovennævnte forberedende forhandlinger om et europæisk patent.

Forhandlingerne om PCT-planen er endnu ikke afsluttet, men et traktatudkast er under færdiggørelse med henblik på behandling på en diplomatisk konference i 1970. Forhandlingerne om EEC-landenes planer om en europæisk patentordning er som anført endnu på et forberedende stadium.

Under hensyn hertil må det anses for mest hensigtsmæssigt, at behandlingen af de for Nordisk Råd foreliggende medlemsforslag og ændringsforslag vedrørende patentområdet stilles i bero, indtil der foreligger resultater af forhandlingerne vedrørende den europæiske patentordning og PCT-planen.

København, den 20. juni 1969

Knud Thomsen

Georg Jensen

Industriraadet:

Industriraadets synspunkter vedrørende systemet med nordiske patentansøgninger, der indeholdes i de nordiske patentloves kapitel 3, er velkendte. Detaljerede redegørelser findes i Industriraadets skrivelser af 31. oktober 1962 med bilag 2 til den danske komité for nordisk patent, Raadets skrivelse af 23. juni 1964 til Handelsministeriet samt Raadets skrivelser af 23. juni 1964 til Handelsministeriet samt Raadets skrivelser af 15. august 1966, 6. februar, 1. maj og 8. september 1967 til folketingsudvalget til behandling af patentlovsforslaget. Der kan også henvises til bemærkningerne i Industriraadets skrivelse af 20. juni 1968 til Delegationen vedrørende det oprindelige medlemsforslag om nordisk samarbejde på patentområdet.

Der er næppe grund til ved denne lejlighed at gentage den detaljerede argumentation mod systemet med nordiske patentansøgninger, resp. dets ikrafttræden. Raadet skal alene rekapitulere, at systemet med nordiske patentansøgninger vil betyde en kunstig og automatisk 3—5-dobling af udstedelse af patenter med gyldighed for Danmark, uden at dette skyldes det danske industrialiseringsniveau, men det højst udviklede industriali-

seringsniveau på hvert enkelt industrifelt i de fire nordiske lande. Virkningerne vil uomgængeligt nødvendigt blive en betydelig indskrænkning i de danske industrivirksomheders handlefrihed og en enormt øget overvågningsbyrde, der for en væsentlig del må foretages uden for landets grænser, selv om det ikke drejer sig om produktion til eksport. De nævnte virkninger vil igen resultere i en forøgelse af industriens omkostninger.

Det skal også bemærkes, at de fire nordiske foreninger for immateriel retsbeskyttelse under den XIII. session i Stockholm i 1968 med 12 delegeretstemmer mod 8 anbefalede det oprindelige medlemsforslag.

Hvad angår PCT-planen, tyder alt i øjeblikket på, at denne vil blive gennemført på en diplomatisk konference i løbet af 1970. Denne plan har fået stærk støtte fra de fleste lande inden for Pariserunionen og indeholder den internationale reciprocitet, hvis mangel er et særkendetegn for de nordiske patentloves kapitel 3.

Industriraadet, der iøvrigt anser det for proceduremæssigt overordentlig vanskeligt, for ikke at sige umuligt, inden for de næste 10—20 år at få ændret et én gang indført system med nordiske patentansøgninger, selv om nye undersøgelser klart måtte indicere dette, skal derfor henstille, at det nu fremsatte ændringsforslag om fortsat nordisk patentsamarbejde vedrørende kapitel 3's snarlige ikrafttræden afvises.

København, den 23. januar 1969

P. r. v.

E. b.

F. Hjorth Hansen

Dansk Forening for Industriel Retsbeskyttelse:

Det er foreningens opfattelse, at grundlaget for de overvejelser, der ligger bag kap. III i de nordiske patentlove, har ændret sig efter fremkomsten af de nu foreliggende konventionsudkast og de erfaringer, der er gjort med systemet udskudt prøvning af patentansøgninger. Kap. III bør derfor ialtfald ikke sættes i kraft, før de andre muligheder har været gjort til genstand for en indgående, sagkyndig vurdering. Der henvises i den forbindelse også til forhandlingerne på de nordiske foreningers delegeretmøde i Stockholm, august 1968, hvor der med 12 stemmer (samtlige norske og danske samt 2 finske) mod 8 (samtlige svenske samt 3 finske) blev vedtaget følgende resolution:

Det XIII NIR-møde anbefaler de nordiske regeringer hurtigst muligt at foretage en nærmere udredning af udskudt forprøvning (specielt i lyset af oplysninger om og erfaringer vedr. hollandsk og vesttysk patentlovgivning),

og eventuelt i forbindelse hermed oprettelse af et fællesnordisk nyhedsundersøgelsesinstitut.

Det bemærkes iøvrigt, at det nu fra svensk og finsk side fremsatte ændringsforslag (A 178 Ä/j) ikke indeholder nogen synspunkter, som ikke allerede er blevet fremført og imødegået, hvorved tilføjes, at BIRPI's opfattelse, efter hvad man erfarer, er den, at en ikrafttræden af kap. III ikke vil kvalificere de nordiske patentmyndigheder til at blive anerkendt som prøvningsinstitutioner under PCT-planen. Kun et fællesnordisk granskningsinstitut ville muligvis kunne opfylde kvalifikationerne i så henseende; men selv dette er formentlig i sig selv tvivlsomt.

I konsekvens af det anførte tillader foreningen sig at henstille, at det nævnte ændringsforslag afvises.

København, den 15. januar 1969

P. f. v.

K. Holm-Nielsen

F i n l a n d

Patent- och registerstyrelsen:

I de nordiska patentkommittéernas betänkande (*Nordisk patentlovgivning — Pohjoismaiden patenttilainsäädäntö, Nordisk udredningsserie 1963: 2*) har uppskattningsvis beräknats att det nordiska patentansökningssystemet om det träder i kraft för finska patentverkets del skulle medföra en minskning på 22 procent av antalet patentansökningar.

På samma sätt som det är fallet i de andra nordiska patentverken har antalet till finska patentverket ingivna nya patentansökningar oavbrutet stigit. I detta nu uppgår stocken helt obehandlade eller endast delvis behandlade ansökningar i patentverket till c:a 16 000, vilket tal är ungefär fyra gånger så stort som antalet årligen ingivna patentansökningar. Det nordiska patentansökningssystemet skulle, om det försattes i kraft, medföra en avsevärd lättnad i denna svåra situation. Man har nämligen anledning förmoda att patentverket med sin nuvarande personal då vore i stånd att förebygga en vidare ökning av balansen anhängiga ansökningar. Därmed skulle systemet också medföra en förkortning av den tid patentansökningarnas handläggning kräver.

För dem som söker patent skulle det nordiska patentansökningssystemet dessutom så till vida innebära fördelar att det bleve billigare att söka och få patent. Systemet innebär för det första att sökanden har att erlægga endast en ansökningsavgift, vilken är betydligt mindre än summan av de ansökningsavgifter han nu måste betala till de fyra patentverken ifall han önskar

patentera en uppfinning i alla de fyra nordiska länderna. En annan synnerligen avsevärd inbesparing följer även därav att han behöver anlita endast ett patentombud i stället för fyra. Om han tilltror sig de nödiga förutsättningarna kan han också själv avfatta sin ansökan och sköta den under handläggningens gång fram till avgörandet.

Beträffande PCT-planen (Plan for a Patent Cooperation Treaty) är att märka att alla de nordiska länderna tillsatt kommittéer för behandling av frågor som uppstår i detta sammanhang. I Finland tillsattes kommittén i fråga den 29 maj 1968. De respektive nordiska kommittéerna har arbetat i ömsesidig samverkan. De har också deltagit i stora internationella kongresser som föranstaltats för behandling av PCT-planen. En mera utförlig redogörelse för PCT-planen återfinnes i det utlåtande patent- och registerstyrelsen den 12 juni 1968 avgav till Nordiska rådet Finlands delegation. Utlåtandet gällde möjligheterna för ett utvidgat samarbete på patentområdet. Emellertid är det att märka att PCT-planen inte för närvarande funnit sin slutliga utformning.

I det nu föreliggande medlemsförslaget till Nordiska rådet fästes uppmärksamhet även på vissa principer som utvecklats i andra länder. Därmed avses i första hand s. k. uppskjuten prövning (deferred examination) av patentansökningar och för det andra ett eventuellt nordiskt nyhetsprövningsinstitut. Enligt patent- och registerstyrelsens åsikt vore det av nöden för PCT-kommittéerna att undersöka också dessa frågor då de mycket nära ansluter till PCT-planen.

Patent- och registerstyrelsen önskar betona, såsom också framgår av det föreliggande förslaget, att dessa olika strävanden inte är sinsemellan motstridiga. Att 3 kap. patentlagen försättes i kraft utgör t. ex. inget hinder för de nordiska länderna att ansluta sig till den planerade PCT-konventionen. Tvärtom vore det för våra länder som en än fastare enhetlig grupp än förut möjligt att bättre förverkliga sina strävanden i detta större sammanhang.

Patent- och registerstyrelsen anser således att de nordiska patentlagarnas 3 kapitel snarast möjligt bör sättas i kraft. Likaså borde den planerade gemensamma nordiska högsta besvärinstansen på patentområdet snarast förverkligas. Då man i dessa dagar planlägger ett vidsträckt nordiskt ekonomiskt samarbete, synes det vara otänkbart att det nordiska samarbetet på patentområdet kunde lämnas därhän.

Helsingfors den 7 februari 1969

Erkki Tuuli

Generaldirektor

Reino Koristo

Avdelningschef

Centralhandelskammaren¹:

I det för yttrande föreliggande förslaget föreslås, att regeringarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige snarast skulle bringa i kraft dessa länders patentlagars 3 kapitel rörande nordiskt patent. I förslaget betonas betydelsen av nordiskt patent som en viktig beståndsdel av det helhetsverk de gemensamma lagarna utgör och det, att ett långvarigt fördröjande av kapitlets ikraftbringande på ett väsentligt sätt kan äventyra de rationaliseringsvinster som beräknas uppstå i form av minskad arbetsbörda vid patentverken. I förslaget har även konstaterats, att åstadkommandet av ett nordiskt patent icke skulle utgöra hinder för förverkligandet av de internationella planer på patentsamarbete vilka är föremål för undersökning.

Centralhandelskammaren har i sina i lagstiftningsarbetets olika skeden avgivna yttranden till den finska kommitté som bereder det nordiska patentet, till handels- och industriministeriet samt till Nordiska rådets Finlands delegation upprepade gånger betonat nödvändigheten av att det nordiska patentansökningssystemet snarast bringas i kraft. Fastän patentsamarbetet även utanför Norden under de senaste månaderna försiggått i en mycket positiv anda, t. o. m. så positiv, att den internationella byråns för immateriella rättigheter, BIRPI:s, Patent Cooperation Treaty i en nära framtid kan föreligga färdigt och bilda grund för ett världsomfattande samarbete, bör förverkligandet av ett nordiskt patent fortsättningsvis anses vara av största vikt från näringslivets synpunkt sett.

Det nordiska ämbetsmannautskott som berett Nordek-planen har i ett den 3 januari 1969 uppgjort betänkande även konstaterat, att det nordiska patentsamarbetet lämnats halvfärdigt och föreslagit, att de olika ländernas regeringar skule besluta bringa patentlagarnas tredje kapitel i kraft så snart som möjligt och senast den 1 januari 1972, vartill även borde grundas en besvärinstans för nordiska patentärenden. Centralhandelskammaren konstaterar med tillfredsställelse, att man på ämbetsmannanivå uppnått enighet i denna viktiga gemensamma fråga och tillåter sig att med de motiveringar som framgår i dess yttrande den 10 juni 1968 samt förenande sig med medlemsförslaget uttala förhoppningen, att Nordiska rådet måtte skrida till de i föreliggande förslag avsedda åtgärderna, så att lagstiftningsarbetet på detta område kunde slutföras senast före det datum som nämnts i ämbetsmannautskottets betänkande.

Helsingfors den 11 februari 1969

Centralhandelskammaren

Matti Virkkunen

Ordförande

Timo Kivi-Koskinen

Biträdan de avdelningschef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands industriförbund¹:

— — — har industriförbundet förordat att tredje kapitlet i de nordiska ländernas patentlagar skall sättas i kraft.

Den motivering som i förenämnda utlåtande angavs är enligt industriförbundets uppfattning fortfarande giltig, varför förbundet med hänvisning till densamma förenar sig om den i rubricerade förslag framlagda rekommendationen.

Helsingfors den 14 januari 1969

Finlands industriförbund

Sten Finne

Finska patentombudsforeningen:

Finska patentombudsforeningen har två gånger tidigare varit i tillfälle yttra sig i denna sak, första gången i samband med ett utlåtande till Nordiska patentlagstiftningskommittéerna den 31 oktober 1962 och andra gången i en skrivelse till Nordiska rådet, daterad den 30 maj 1968.

Kopior av dessa skrivelser bifogas (*här ej tryckta*). Den förstnämnda behandlar patentlagens kap. 3 på sidorna 15—19. Den sistnämnda skrivelsen berör i sin helhet detta lagrum.

Patentombudsforeningen vidhåller samtliga, i de båda skrivelserna anförda argument och framhåller speciellt att det s. k. snedbelastningsproblemet fortfarande är lika olöst som år 1962. Då emellertid i herrar Johanssons och Rihtniemis skrivelse till Nordiska rådet särskilt hänvisas till patentverkens överbelastning respektive deras ofördelaktiga arbetsbalans, varvid den lättnad kap. 3 antydes komma att medföra i detta avseende åberopas, önskar foreningen som tillägg till sina tidigare utlåtanden få framföra synpunkter angående den väntade arbetsbesparingen.

I patentlagstiftningskommittéernas betänkanden av 1962 och 1963 (*Nordisk udredningsserie 1963: 6*) angående förslaget till den nya patentlagen ingår tabeller belysande den beräknade minskning i patentverkens arbete, som det nordiska patentansökningssystemet skulle medföra. I 1962 års betänkande finns en sådan tabell på sidan 75 och i 1963 års betänkande på sidan 93. Tabellens kvantitetsiffror är föråldrade. Helt andra siffervärden kännetecknar dagens läge, men som jämförelsetal kan 1962—1963 års siffror dock tjäna och likaså den i procent angivna arbetsminskningen. Enligt tabellen skulle Finland genom det nordiska patentansökningssystemet göra en arbetsbesparing på 22 procent. Besparing uppnås enligt lagberedningskommittén därigenom, att antalet primärpatentansökningar minskar

¹ Yttrandet översatt från finska.

i vart och ett av de fyra nordiska länderna (i Finland 22 procent), då dubblettansökningar undviks. Det antagna totalantalet nordiska patentansökningar enligt tabellen svarar i runt tal till det antal ansökningar man utan nordiskt patentansökningssystem beräknat för Sveriges del. För speciellt Finlands del motsvarar emellertid den angivna minskningen i ansökningstal ingalunda en därmed proportionerlig arbetsminskning. Patentansökningsproceduren i Finland skiljer sig från den skandinaviska beroende på Finlands särskilda språkförhållanden. I Finland bör, som känt, patentansökningar, innan utläggningen, städse föreligga i finsk språkdräkt, respektive i fråga om nordiska patentansökningar på såväl finska som något av de tre andra nordiska språken. Medan man alltså i Skandinavien kan betjäna sig av samma språk i de båda sekundärländerna, som man använt sig av i primärlandet, och sålunda slipper extra översättningsarbete, bör man för Finlands del alltid verkställa en översättning till finska.

Enligt tabellen i 1963 års betänkande, sida 93, antas det totala antalet nordiska patentansökningar röra sig omkring 19 450. Alla kan bli gällande också för Finland, en tiondedel som primäransökningar, resten som sekundäransökningar. Finland får enligt tabellen nära åtta gånger flera ansökningar med det nordiska patentansökningssystemet än utan det. Samtidigt som det i Finland till prövning inlämnade antalet ansökningar sjunker med 22 procent, blir totalantalet ansökningar åtta gånger större. Redan att registrera, låta kungöra och bevilja patent på så många ansökningar skulle medföra en så avsevärd korrespondens- och expeditiönsökning i patentverket, att patentverket icke förfogar över tillräcklig personal härför. Även det årliga behovet av nytt arkivutrymme ökar i samma omfattning.

I kommittébetänkandet av år 1963 framhålles på sidan 270 andra spalten att finska patentverket utan ökad personal och längre granskningstid icke kan åtaga sig ens granskning av det stora antalet till finska översatta ansökningstexter, som förväntas inströmma. Ansvaret för den finska översättningens överensstämmelse med originalet ålägges förty sökanden. Härvid har kommittén emellertid helt glömt att fråga sig hur sökandenas översättare, den fåtaliga finska patentombudskåren, skall kunna presentera en någorlunda acceptabel översättning av årligen c:a 17 000 ansökningar mer än nu, utan att granskningstiden förlängs. Den finska ombudskåren översätter nu med tillhjälp av tillgänglig utomstående arbetskraft c:a 3 000 patentansökningar årligen. Var tar man den tekniskt och patenträttsligt sakkunniga översättarstab, som utan tidsspillan på ett sökandenas och allmänhetens rättsintresse tillvaratagande sätt översätter ytterligare c:a 17 000 ansökningar årligen? Patentombudsföreningen saknar svar på denna för tredje kapitlets lyckliga genomförande väsentliga fråga. Felöversättningar kan förorsaka såväl översättarnas huvudmän som allmänheten skada med ty åtföljande skadeståndsanspråk. T. ex. en finsk industriidkare, som på basis av oriktig finsk översättning erlägger licensavgift eller inställer tillverk-

ning intill dess att han av i skandinaviska språk väl bevandrad person upplyses om att patentets verkliga skyddsomfång är mindre än vad av den finska texten framgår, kan lida svår skada. I motsats till vad kommittén anför uppfylles sålunda icke rättssäkerhetskravet därav att skyddsomfånget icke är större än vad någondera texten anger.

Föreningen ställer sig även i övrigt tvivlande till ett patenträttsligt system, i vilket icke myndighetens granskning utan översättarens skicklighet eller brist på sådan avgör patentskyddets omfång. Det förefaller naturligt att det finska patentverket vid nyhetsgranskningen av senare ansökningar lägger den finska patenttexten till grund för granskningen, medan de skandinaviska patentverken anlitar den skandinaviska texten. Om dessa texter är olika måste även granskningsresultaten bli olika. Föreningen anser därför, att man i det fall att, samtidigt i skandinaviska språk och finska icke bevandrade, av patent berörda parter skall ges en chans att bilda sig en egen reell uppfattning om ett finskt patents verkliga skyddsomfång, måste ålägga patentverket att granska och godkänna översättningarnas riktighet, oaktat detta medför den ökade arbetsbörda för patentverket och den längre granskningstid kommittén anför. Detta är ett icke fränkomligt rättssäkerhetskrav och kap. 3 bör icke försättas i kraft så länge patentverket saknar möjligheter att bemästra denna icke minskade utan ökade arbetsbörda.

Härtill kommer de olägenheter Patentombudsföreningen tidigare hänvisat till. Övervakningen av de för Finland gällande, men i Skandinavien prövade patentansökningarna blir tung. Invändningar mot sådana ansökningar kan visserligen inlämnas i Finland, men behandlas i utlandet. Patentens antal i Finland kommer att öka starkt. Under de senaste åren har patentprocessernas antal i Finland ökat med accelererande hastighet. Utländska patentinnehavare har i allt högre grad inskridit mot patentkränkningar i Finland. Följderna har genomgående varit besvärligheter för finsk industri. Man har blivit tvungen ta mera hänsyn till patenträttigheter av utländskt ursprung, fått betala licensavgifter och även helt sluta med påbörjad verksamhet. Givetvis kan till detta invändas, att närvaron av patent i och för sig medför teknisk upplysning. Men sådan upplysning och de därmed förknippade förpliktelserna bör få tillväxa i en naturlig takt i enlighet med industrins utveckling. Ett språng likt det, som nordiskt patentansökningssystem skulle medföra, vore knappast önskvärt för ett litet land som Finland, i synnerhet icke för landets småindustri respektive annan hemmamarknadsindustri.

Patentombudsföreningen hänvisar till det resoluta motstånd industriförbunden i Norge och Danmark gjort mot kap. 3. Motståndet har man i dessa länder motiverat med just nackdelar för deras industrier att plötsligt bli konfronterade med starkt ökade patenthinder, som dessutom vore en följd av patentbeviljning i ett annat land. Patentombudsföreningen kan inte underlåta att uttrycka sin förvåning över, att den finska förslagsställaren

Rihtniemi icke observerat, att de nackdelar man i Norge och Danmark påvisat hos kap. 3 i långt högre grad kommer att förmärkas i Finland. Vid det nordiska mötet för immateriellt rättsskydd i Stockholm i september 1968 röstade delegaterna för ett danskt förslag att undersöka det i Holland antagna nya systemet med s. k. uppskjuten prövning. Systemet synes medföra avsevärda arbetslättnader för patentverken.

Enligt detta system befrias patentverket från skyldigheten att omedelbart utföra prövning av alla patentansökningar. Endast de ansökningar, för vilka en särskild prövningsanhållan och prövningsavgift ingått, måste prövas. De övriga kan vänta ända upp till sju år. Först då har sökanden att definitivt avgöra, om han vill fortsätta sin ansökan. Under sjuårsperioden bör sökanden likväl erlagga en viss årlig avgift för att hålla patentansökan vid liv. Härigenom påminnes sökanden regelbundet om ansökan och är i tillfälle att, om den ej längre har aktualitet, låta den falla. Så kommer säkerligen att ske med rätt många ansökningar, vilka patentverket sålunda aldrig behöver granska. Onödigt arbete elimineras alltså. Å andra sidan bör påpekas, att de ansökningar, för vilka prövningen uppskjutits, icke innebär något dolt och latent hot mot tredje man, när denne när som helst på särskild anhållan och mot betalning av prövningsavgiften kan få patentansökan prövad.

Varje nordiskt patentverk har nu en ogranskad rest av patentansökningar, som uppgår till c:a fem gånger antalet årligen i respektive land inlämnade ansökningar. Införande av nordisk patentansökan skulle åtminstone icke på kort sikt påverka denna rest utan enbart medföra nya tilläggsuppgifter för de redan mer än överbelastade patentverken. Uppskjuten prövning skulle däremot ge patentverken välbehörlig respittid att eliminera sin ogranskade rest intill dess att granskning av de nya ansökningarna blir aktuell.

Patentombudsforeningen önskar vidare framhålla, att det nordiska patentansökningssystemet främst skulle gagna Sveriges patentverk, vars arbetsbörda avgjort skulle minska. Orsaken till att finska patentverket icke skulle draga samma nytta av systemet har ovan antytts. I andra hand skulle emellertid icke-skandinaviska sökande alltså den internationella storindustrin, draga nytta av systemet. Den står redan i dag för huvudparten av i Norden inlämnade patentansökningar och speciellt för huvudparten av i alla fyra länder inlämnade ansökningar. Fördelen för dessa sökande ligger i minskat arbete, kostnadssänkningen däremot blir mindre markant, när en nordisk patentansökan med säkerhet blir dyrare än en enda nationell patentansökan.

Ett sätt att redan i dag, utan att kap. 3 ges laga kraft förskaffa finska patentverket en arbetslättnad vore, att i högre grad än nu acceptera prövningsresultaten av till finska ansökningar svarande patentansökningar i Skandinavien och andra nyhetsprövande länder. Det nordiska patentansökningssystemet innebär, att de nordiska patentverken sinsemellan skall accep-

tera varandras provningsresultat. Om finska patentverket redan i dag, följande denna princip, mer oreserverat ginge in för att godlaga text, som accepterats i Sverige, Norge och Danmark eller t. ex. i Tyskland och Holland, vore mycket vunnet. Ett dylikt system tillämpas redan nu t. ex. av svenska patentverket, som accepterar patentverkens i Västtyskland och USA granskningsresultat, men märkligt nog icke de andra nordiska patentverkens resultat.

Patentombudsforeningen är medveten om att röster höjts inom till såväl Industriförbundet som till handelskammaren i Helsingfors hörande kretsar för tredje kapitlets antagande. Patentombudsforeningen kan ej underlåta att uttrycka en viss förvåning häröver och frågar sig vilken sakkännedom om det praktiska patentansökningsarbetet dessa kretsar representerar. Antalet patentansökningar, som i Finland inlämnats av medlemmar i Finlands industriförbund är endast litet, c:a 10 procent av det totala antalet patentansökningar i Finland. Handelskammarens medlemmars andel är okänd. I varje fall framstår det som troligt, att tredje kapitlet finska förespråkare icke kommit från kretsar, som verkligen tagit del av den sakliga innebörden i och konsekvensen av kap. 3 för Finlands del och ej heller studerat de norska och danska argumenten. Att man däremot på svenskt industrihåll ej haft erinran mot kap. 3 beror naturligtvis på att detta system icke medför någon som helst ändring av nuvarande status i Sverige. Patentantalet i Sverige förblir detsamma. Nya hinder för den svenska industrin uppkommer ej, tvärtom får den bl. a. sitt rätt stora antal även de nordiska grannländerna berörande ansökningar helt avgjorda på hemmaplan.

Slutligen vill Patentombudsforeningen ej heller underlåta att upprepa sitt tidigare påpekande, att tredje kapitlets ikraftträdande nationalekonomiskt sett är fullständigt betydelselöst för ett så föga patentminded land som Finland. Det antal finska patentansökningar, som årligen jämväl inlämnas i samtliga tre andra nordiska länder, är ytterst litet. Antalet överstiger ej c:a 50, d. v. s. mindre än en tiondel av motsvarande av svenska sökanden i grannländerna inlämnade ansökningar. Om kostnaderna för detta anspråkslösa antal av finska sökande gjorda ansökningar minskar något, är det givetvis utan någon som helst praktisk finansiell betydelse för Finlands industri, och i synnerhet icke, om därtill beaktas de ökade licensbetalningsskyldigheter, som automatiskt blir en följd av att patenträttigheter av utländskt ursprung här ökar.

I belysning av ovan anförda omständigheter förefaller beslutet på de nordiska föreningarnas för immateriellt rättsskydd, septembermöte i Stockholm att åtminstone studera systemet med s. k. uppskjuten provning enligt holländskt mönster innan systemet med nordiska patentansökningar bringas i kraft, som synnerligen välmotiverat. Finska patentombudsforeningen skulle emellertid samtidigt, och i ännu högre grad förordade avvaktande och studium av den för närvarande i Genève, i Internationella patentbyrån (BIRPI) utarbetade patentsamarbetsplanen (PCT). Denna plan synes enligt redan nu

tillgängliga tryckta preliminära förslag, som behandlats i ett mycket stort antal länder och sakkunnigutskott, medföra alla de lättnader i patentverkens arbete, som de nordiska patentverken hoppas på genom det nordiska ansökningsssystemet. Men samtidigt eliminerar PCT-planen många nackdelar, som är förknippade med det nordiska patentansökningsssystemet, som t. ex. behandling av invändningsärenden i annat land än det, där invändningen görs, skevbelastning av patentverken, ex officio transporter av patentansökningar från ett land till ett annat och beviljning av patent i annat land än det, där patentet skall gälla. Framför allt torde dock bemärkas, att ingenting talar för att PCT-planen nämnvärt skulle öka antalet patentansökningar i Finland. Den enligt det nordiska patentansökningsssystemet ifrågakommande strömmen av sekundäransökningar, som automatiskt leds till Finland, bortfaller helt, enär sekundäransökningar ej ingår som ett begrepp i PCT-planen. Enligt PCT-planen riktas enbart sådana ansökningar till Finland, som sökanden uttryckligen avsett att inlämna här. PCT-planen medför sålunda icke något ökat gransknings- och expeditjonsarbete, som skulle upphäva den genom centraliserad nyhetsprövning uppnådda arbetsinsparingen.

Finska patentombudsforeningen är väl medveten om att tredje kapitlets ikraftträdande politiskt sett är en milstolpe i det nordiska samarbetet, men foreningen anser att icke ens detta uppväger de nackdelar kap. 3 medför och foreningen upprepar sålunda sitt tidigare ställningstagande, varmed foreningen förordar det danska förslaget, att man, innan åtgärder beträffande kap. 3 företages, grundligt studerar såväl det holländsk-tyska systemet med uppskjuten prövning som PCT-planens utveckling. Angående systemet med uppskjuten prövning påpekas ytterligare, att den första sjuårsperioden för detta system går till ända i Holland den 31 december 1970, varefter slutgiltiga sifferuppgifter står till buds över den med systemet verkligen uppnådda nettoarbetsinsparingen.

Helsingfors den 10 februari 1969

Finska patentombudsforeningen

Ake Kolster

Ordförande

Antti Impola

Sekreterare

N o r g e

Departementet for industri og håndverk:

Industridepartementet har tidligere, i brev av 10. juni 1968, uttalt seg om medlemsforslaget av 15. desember 1967, framsatt av tre danske medlemmer av Nordisk Råd. Når det gjelder endringsforslaget av 15. november

1968, kan opplyses at Industridepartementet ennå ikke har tatt standpunkt til om man bør tilrå patentlovenes kapittel 3 satt i kraft. Man vil tilføye at spørsmålet i en viss grad bør vurderes i sammenheng med det arbeid for utvidet økonomisk samarbeid i Norden som nå er i gang.

Oslo, 21. februar 1969

Etter fullmakt

Eilif Andersen

Terje Alfsen

Departementet for industri og håndverk

(Yttrande av den 6 augusti 1970, se Sak 178/j, Bilaga 1, s. 18)

Styret for det industrielle rettsvern:

Restansesituasjonen i Patentstyret har de siste 10 år stadig forverret seg. Antall ikke ferdigbehandlede patentsaker er nå kommet opp i vel 17 000 mot ca. 9 000 i 1959 og ca. 12 250 da de nordiske patentkomitéer ved årsskiftet 1963/64 avga sin betenkning. En slik utvikling kan i det lange løp selvsagt ikke fortsette, dersom en ønsker å opprettholde patentvesenet i den form vi nå har det.

Riktignok vil det i nær fremtid bli gjennomført visse rasjonaliserings-tiltak i Styret som, kombinert med en mindre personalførsterkning, formentlig vil kunne stoppe restansesligningen. Videre kan en sikkert regne med at PCT-planen, om den kommer i stand, vil gi muligheter for betydelig avlastning. Det er imidlertid ennå så mange uklarheter ved denne plan og fremfor alt så usikkert når planen kan komme i gang med full virkning, at det neppe vil være forenlig med en ansvarsbevisst vurdering bare å sette sin lit til denne plan. Spørsmålet om en ikraftsettelse av det nordiske søknadssystem er derfor stadig like aktuelt. Et viktig moment i denne sammenheng er at systemet meget vel vil kunne samkjøres med PCT-planen.

I og med at et vesentlig utvidet økonomisk samarbeid mellom de nordiske land nå er på trappene, skulle det derfor være både naturlig og ubetenkelig å anbefale de nordiske patentlovers kapittel 3 satt i kraft.

Oslo, 15. februar 1969

Leif Nordstrand

Norges industriforbund:

— — — Som Det Kgl. departement selv anfører i sin uttalelse av 10. juni 1968, ble det ved Kongelig resolusjon av 31. mai 1968 nedsatt en komite med det mandat å drøfte og behandle Norges stilling til de internasjonale bestrebelsler på patentområdet. Det er på det rene at komiteens oppgave

bl. a. er å behandle vår stilling til BIRPI-planen, og således dekker en del av innholdet i den danske henstilling.

Når man kjenner til hvilken motstand som en ikrafttreden av patentlovens kap. 3 har møtt i flere av de nordiske land, finner vi det naturlig at man søker utredet om der finnes andre midler, som ikke har de samme skadevirkninger og som kan tenkes å lede til at man bedre mestrer restanseproblemene i de forskjellige patentverk. Vi for vårt vedkommende finner derfor å burde støtte det danske forslag; dette så meget mer som en komite med et vidt mandat allerede er i arbeid, og som derfor også bør kunne ta fatt på de andre påpekte utredningsoppdrag.

Det finsk-svenske endringsforslag går i korthet ut på at det henstilles til de nordiske lands regjeringer snarest å sette de nordiske patentlovers kap. 3 i kraft. Det vil være kjent fra tidligere uttalelse at vi ikke ønsker patentlovens kap. 3 satt i kraft, hvorfor vi heller ikke finner å kunne gi det svensk-finske forslag vår støtte. Det bør tilføyes at også dette spørsmål ligger under mandatet til den komite som er nevnt foran.

Oslo, 6. februar 1969

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktor

Chr. Bergwitz-Larsen

Norske patentingeniørers forening:

Mens det første forslag, datert 15. desember 1967 og betenkningen av 19. februar 1968 anbefaler fortsatt utredningsarbeid, går endringsforslaget av 15. november 1968 ut på at Patentlovenes kapittel 3 skal settes i kraft snarest.

I overensstemmelse med de to første dokumenter, som i realiteten dekker det syn vår forening tidligere har brakt til uttrykk, er det i hvert av de nordiske land nedsatt såkalte PCT-komiteer, som har vært i arbeid siden midten av 1968, men ennå ikke har avgitt noen innstillinger.

Den norske komite har et meget bredt mandat, som bl. a. også omfatter vurdering av andre internasjonale samarbeidsalternativer som allerede er eller vil bli foreslått.

Vi vil ikke unnlate å henlede Departementets oppmerksomhet på den diskusjon som fant sted ved det 13. nordiske møte for industriell rettsbeskyttelse, Stockholm 26.—28. august 1968, jfr N.I.R. 1968, nr. 3 og 4.

Det svensk-finske forslag av 15. november 1968 synes å bygge på en forutsetning som det nettopp er PCT-komiteenes oppgave å utrede, nemlig om de forskjellige samarbeidsforslag lar seg tilpasse samtidig, eller om ett eller

flere hindrer gjennomføring av ett eller flere andre.

Etter vår mening må det følgelig være tilrådelig at Nordisk Råd avventer de innstillinger som vil komme fra PCT-komiteene, idet vi går ut fra at vår forening med tiden vil bli gitt mulighet til å uttale seg om PCT-komiteenes forslag.

Oslo, 10. februar 1969

Norske patentingeniørers forening

Per Aubert

Helge P. Halvorsen

S v e r i g e

Patent- och registreringsverket:

I sitt till Nordiska rådets presidium avgivna yttrande av den 27 maj 1968, över medlemsförslaget A 178/j har patentverket utförligt redovisat varför ett införande av systemet med nordiska patentansökningar i enlighet med kap. 3 av de nordiska patentlagarna icke motverkar men väl främjar de nordiska ländernas möjligheter att medverka i BIRPI-planen. Denna avser att Parisunionens medlemmar skall träffa ett fördrag — Patent Cooperation Treaty (PCT) — vilket upptar ett internationellt patentansökningssystem. BIRPI har officiellt uttalat att det nordiska systemet icke på något sätt står i konflikt med PCT-planen (BIRPI, dokumentet PCT/III/3 s. 11 par. 86).

Enligt PCT-planen skall arbetet med nyhetsgranskning och patenterbarhetsprövning koncentreras till de större nyhetsprövande patentverken i världen och Haaginstitutet. Planen förutsätter emellertid även att andra patentmyndigheter skall kunna godkännas som gransknings- och prövningsmyndighet. I förhandlingarna på expertplanet mellan Parisunionens länder om planens utformning och administration har från nordisk sida framförts intresset av att möjligheten hålls öppen för ländernas patentverk att aktivt medverka om detta bedöms vara ett nordiskt intresse. I kommentaren till det senaste utkastet till planen (PCT/III/3) anmärks särskilt att de nordiska länderna överväger att förena sina resurser för sådant ändamål.

Aktiv medverkan från de nordiska ländernas patentverk i planen kan ur flera synpunkter vara en fördel för nordisk industri och nordiska uppfinnare. Därest de nordiska patentverken godtas för nyhetsgranskning och patenterbarhetsprövning inom PCT-planen, kan våra sökande nämligen genom ansökan på eget språk och i kontakt med den egna myndigheten erhålla ett internationellt gångbart nyhetsgransknings- respektive patenterbarhetsbesked och därvid förkorta och förbilliga behandlingen av sina ansökningar i

utlandet. PCT-planen uppställer emellertid härvid vissa behörighetskrav, främst att myndigheten skall förfoga över minst 150 kvalificerade granskare med tillräckligt differentierad kompetens för att kunna verkställa en tillförlitlig granskning inom alla teknikens områden. För att samtliga nordiska patentverk skall uppfylla dessa krav fordras att de uppträder gemensamt och disponerar sina tillgängliga personalresurser på sätt som systemet med nordiska patentansökningar förutsätter.

Slutligen bör framhållas, att PCT först på längre sikt kan beräknas tillföra patentverket någon mer betydande arbetsvinst, därest nuvarande kvalitetskrav på beviljade patent skall upprätthållas, något som åtminstone i Sverige är ett starkt önskemål inom näringslivet. Den begränsade effekten av PCT-planen sammanhänger bl. a. med att dess andra fas, som avser den egentliga patenterbarhetsprövningen, först efter en genomgripande harmonisering av den nationella patenträtten kan väntas bli utnyttjad av de patentsökande i större utsträckning. Det nordiska systemet erfordras således redan för att inom överskådlig tid ge sådana fördelar som PCT-planen syftar till, t. ex. förbättrad nyhetsgranskning på vidare internationell bas.

Vad gäller PCT-planen är det därför efter patentverkets bedömning i hög grad angeläget att det nordiska patentsystemet enligt kap. 3 i patentlagarna snarast sätts i kraft för att möjliggöra en sådan medverkan — vare sig den nu blir aktiv eller passiv — i planen som är i lika mån till gagn för alla de nordiska länderna. En diplomatisk konferens för PCT-fördragets avslutande är planerad till år 1970 och det vore till fördel för de nordiska ländernas förhandlingsläge om kap. 3 då var i kraft, eller ikraftträdandet åtminstone nära förestående.

Vad beträffar andra planer för internationellt samarbete har de icke samma omedelbara intresse som PCT-planen. EEC-länderna framlade år 1962 en plan för ett patentsystem för dessa länder, som avsåg meddelande av s. k. europeiskt patent genom gemensamma institutioner. Frågan härom har av olika skäl — särskilt på grund av meningsbrytningar ifråga om vilken möjlighet andra länder skulle ges att utnyttja systemet — såvitt bekant hittills icke förts påtagligt vidare. Förhållandet till EEC-planen har emellertid utförligt belysts redan av patentkommittéerna, som utarbetade de förslag som sedermera lett till de nya patentlagarna (*se Nu 1963: 6, s. 80 f.*).

Inom EFTA har en arbetsgrupp, i vilken även företrädare för det svenska patentverket medverkat, bl. a. haft till uppgift att utarbeta förslag som kan tjäna som underlag för gemensamma förhandlingar med EEC-länderna, om EEC-planen åter skulle aktualiseras. Erfarenheterna från detta arbete bekräftar kommittéernas slutsats att en administrativ patentgemenskap sådan som det nordiska patentansökningssystemet endast kan underlätta ett samarbete med EEC.

I fråga om övrigt internationellt samarbete på patentområdet sker detta redan nu i samverkan mellan de nordiska patentverken i förberedelse till

den intimare gemenskap som förutses under det nordiska systemet. Detta gäller t. ex. arbetet inom Europarådet för harmonisering av patentlagstiftningen och patentansökningsförfarandet. Vidare har man inom ICIREPAT, ett numera till BIRPI fört organ för utveckling av mekaniserad granskning, i nordiskt samarbete kunnat åta sig särskilda uppgifter. I alla dessa sammanhang har det för de nordiska länderna varit en styrka att kunna hänvisa till den nordiska gemenskap, som funnit uttryck i kap. 3 i de nordiska patentlagarna. Det skulle härvid utgöra ett allvarligt avbräck för de nordiska ländernas möjligheter att hävda sig inom det internationella patent-samarbetet, om det nordiska systemet icke snart sattes i kraft. Det skall inte heller döljas att en negativ utgång av förhandlingarna om det nordiska ansökningsystemet skulle innebära en betydande nordisk prestigeförlust på det internationella planet. Att de nordiska länderna här gör aktiva insatser är betydelsefullt icke minst med tanke på den nordiska industrins starka exportinriktning.

Sammanfattningsvis får ämbetsverket således framhålla, att införandet av det nordiska patentansökningsystemet står i god samklang med nu pågående internationella samlingssträvanden och är väl ägnat att främja en nordisk medverkan i dessa. Såsom anförts i ändringsförslaget A 178 Ä/j kan det nordiska systemet icke på något sätt negativt påverka möjligheterna för de nordiska länderna att ansluta sig till PCT-planen, vare sig vid en tidigare eller senare tidpunkt. Om man vill hålla möjligheten öppen för de nordiska patentverken att aktivt medverka i planen, blir ett snabbt ikraftsättande av kap. 3 i patentlagarna särskilt angeläget. Patentverket instämmer i den i ändringsförslaget anförda synpunkten att det nordiska patent-systemet ger det nordiska samarbetet ökad betydelse internationellt sett och att alla de nordiska länderna genom systemet får bättre möjligheter att hävda sig i det internationella samarbetet.

Stockholm den 31 januari 1969

Göran Borggård

Saul Lewin

Sveriges industriförbund:

Ett ikraftträdande av 3 kap. står ej på något sätt i motsättning till PCT-planen och kan därför sättas i kraft oberoende av denna; att så är fallet framgår f. ö. även av BIRPI:s kommentarer till det senaste konventionsförslaget, PCT/III/4, punkt 86, som lyder:

Notwithstanding the differences between the PCT proposal and the plans of the European "Six" and the Nordic countries, the former is not in con-

flict with either of the latter, both of which could be put into effect before or after the PCT as proposed.

Systemet med nordiska patentansökningar måste dessutom anses skapa ökade förutsättningar för en eventuell aktiv nordisk medverkan som förprövande PCT-institution. I sitt yttrande till det svenska patentverket över PCT-planen i november 1968 framhöll förbundet att BIRPI inte syntes utsluta möjligheten av en sådan medverkan, vilken om planen realiserades enligt Förbundets mening skulle innebära en betydande fördel för svenskt näringsliv, antingen det skedde genom det svenska patentverket ensamt eller, helst, i samverkan med övriga nordiska patentverk. Förbundet framhöll vidare att det i olika sammanhang deklarerat att systemet med nordiska patentansökningar snarast borde sättas i kraft och att ett särskilt skäl här för var att ett sådant system troligen skulle öka möjligheterna för en aktiv nordisk medverkan inom planens ram. — Någon anledning att ändra denna bedömning föreligger ej.

Beträffande det nordiska systemet och dess förhållande till internationellt patentsamarbete i övrigt vill Förbundet understryka att de utredningar som ledde fram till de nya nordiska patentlagarna beaktat de erfarenheter man utomlands nått fram till och anpassat den nordiska lagstiftningen till den nya internationella utvecklingen. Förbundet tillstyrker därför förslaget att 3 kap. i de nordiska patentlagarna snarast sätts i kraft.

Stockholm den 24 februari 1969

Sveriges industriförbund

K. Söderberg

Anders Mallmén

Svenska industriens patentingenjörers förening:

Den i ändringsförslaget medtagna historiken över det nordiska samarbetet på patentlagstiftningens område synes helt korrekt, och den uttalade prognosen över betydelsen av patentlagens 3 kap. ur rationaliseringssynpunkt samt påståendet om nämnda kapitels förenlighet med vissa strävanden för internationellt patentsamarbete förefaller väl grundade.

Då föreningen direkt företräder och talar för parter som är huvudpersoner i patentverksamheten och det nu rör sig om för den fortsatta patentverksamheten ytterst väsentliga frågor, har föreningen funnit det angeläget att taga tillfället i akt att ej blott med acklamation tillstyrka ändringsförslaget utan även något beröra de argument som framkommit genom remissbehandlingen av »medlemsförslag om fortsatt nordiskt patentsamarbete» av den 15 december 1967.

Uppskjuten förprovning har av några remissinstanser bemötts positivt under framförande av bl. a. argumenten, att i Holland systemet »har fungeret siden 1964, såvidt vides både till patentmyndighedens og industriens tilfredshed», att »det ger både ämbetsverk och patentsökande stora inbesparingar i arbete och pengar», och att systemet »med så kallad uppskjuten nyhetsprovning underskastats mycket sorgfällig undersökning på kontinenten».

Häremot vill föreningen anföra följande. Beträffande Holland kan, som svenska patentverket redan framhållit i sitt tidigare remissvar, några säkra slutsatser ännu icke dragas om systemets verkan. De provisoriska patenterna har nämligen sju års giltighet och man vet därför ej hur många som återkomma med prövningsbegäran. På grund av hittills vunna erfarenheter bedömer man det som tveksamt om systemet kommer att medföra endast tillfällig eller permanent lättnad i arbetet. Beträffande nämnda »stora inbesparingar i arbete och pengar» påpekade Föreningen i sitt tidigare remissvar, att systemet med uppskjuten förprovning i realiteten innebär ett övervältrande av ansvaret för patentskyddets provning på allmänheten och alltså totalt sett icke innebär någon rationalisering av granskningsarbetet. Svenska patentverket påpekade i sitt svar, att visserligen finns det möjligheter för konkurrenter till patenthavaren att begära provning, men för att kunna göra detta måste de kontinuerligt övervaka även det stora antal patent som med fullständig provning skulle ha bortfallit. Föreningen finner det rättsstötande att en patentsökande för en mindre kostnad skall ha en från inlämningsdagen löpande förrätt att eventuellt erhålla patent, vilken förrätt är obestämd till sitt innehåll och därför kan förorsaka väsentliga kostnader och arbete för en tredje part för att få patentskyddets omfång fastlagt. Beträffande undersökningen av systemet med uppskjuten nyhetsprovning må erinras om att de nordiska kommittéerna noggrant övervägde frågan om uppskjuten förprovning och härvid kom fram till, att det nordiska systemet borde prövas i första hand, allrahelst som detta system icke på något sätt eliminerar möjligheten att senare införa uppskjuten förprovning, om så skulle anses önskvärt. Vidare må erinras om att i förarbetena till den nya tyska lagen framhålles, att det för rättssäkerheten är nödvändigt med verkställd nyhetsgranskning, innan provisoriska patent utfärdas. Det är bara att beklaga, att denna synpunkt sköts åt sidan vid lagens slutliga utformning. Uppskjuten förprovning måste därför karakteriseras som en nödlösning, och en ganska tvivelaktig sådan.

Föreningen önskar även framföra följande. Om det, som en remissinstans skriver, är så, att »enär erfarenheten visat att endast en jämförelsevis ringa del av patentsökta uppfinningar någonsin kommer till praktisk användning och uppfinnarna respektive patentsökanden ofta relativt snart efter patentansökningarnas inlämnande förlorar intresset för dem», så finns det väl än mindre skäl att införa uppskjuten förprovning, som dels skulle konservera

patentansökningar med vida krav under lång tid åt patentsökanden med ringa eller intet intresse för ansökningarna, dels skulle orsaka tidigare omnämnd rättsosäkerhet genom de vida kraven och därigenom även kostnader för tredje man. Man får inte glömma bort, att ett skäl till att en patentansökan nedlägges ofta är genom föreläggande meddelat dräpande nyhets hinder, och att denn automatik mer eller mindre sätts ur spel genom systemet med uppskjuten förprovning till förfång för patentverk och tredje man. — Ännu ett viktigt argument talar mot systemet med uppskjuten förprovning. På många håll arbetas intensivt med problemet att databehandla och lagra teknisk information. När detta problem väl fått en praktisk och ekonomiskt försvarbar lösning torde patentverkens granskningsarbete kunna väsentligt underlättas och därmed den önskade rationaliseringen uppnås.

PCT-planen har av en remissinstans föreslagits bli föremål för noggranna studier innan bestämmelserna i 3 kap. blir bindande. Häremot vill föreningen upprepa vad som redan tidigare framförts, nämligen att även enligt BIRPI:s egen uppfattning PCT-planen icke står i motsatsställning till det nordiska systemet, och att det för de nordiska länderna får anses utomordentligt viktigt, att de genom sitt gemensamma system utåt framstår som en enhet som kan taga verksam del i utformningen och förverkligandet av PCT-planen. Flera av föreningens medlemmar, som haft tillfälle att medverka i det internationella patentsamarbetet, kan intyga, att det nordiska samarbetet under gångna år uppmärksammats och skapat respekt på kontinenten. Det vore beklagligt, om detta samarbete ej skulle kunna fullföljas enligt de uppskisserade riktlinjerna. För övrigt är PCT-planen ett arbete på mycket lång sikt, varför det är helt orealistiskt att låta ikraftträdandet av 3 kap. bli beroende av planens eventuella slutliga utformning. Som svenska patentverket redan framhållit, har det nordiska systemet föregåtts av ett så mångårigt och dyrbart utredningsarbete, att det nu icke finns några skäl att sätta i gång ett nytt utredningsarbete.

Nordiskt nyhetsgranskningsinstitut har av några remissinstanser ansetts böra bli föremål för en ingående utredning, innan kap. 3 träder i kraft. Av liknande skäl som nämns under *PCT-planen* ovan motsätter sig föreningen bestämt att eventuella planer på ett institut tages till intäkt för att uppskjuta 3 kap. Däremot är föreningen i princip positivt inställd till institutet som sådant; det skulle ju kunna bli en viktig faktor för Nordens del med tanke på PCT-planen. Sedan 3 kap. väl satts i kraft och frågan om databehandling och lagring av teknisk information fått sin lösning är tiden kanske mogen att förverkliga det nordiska nyhetsgranskningsinstitutet för behandling av nordiska och internationella patentansökningar.

Nordiska patentverkens ställning i samband med PCT-planen och 3 kap. har varit uppe till debatt vid ett flertal tillfällen och behandlas i korthet av några remissinstanser, som särskilt i anslutning till PCT-planen befarar, att patentverken kommer att degraderas till andra rangens institutioner.

Föreningen delar inte denna uppfattning, och konstaterar till en början, att såväl PCT-planen som 3 kap. för sitt förverkligande med nödvändighet kräver patentverk i Norden. Även bortsett från dessa två verksamheter synes det icke vara möjligt att undvara patentverk i Norden, med hänsyn dels till uppfinningar som av olika skäl skall patentskyddas enbart här, dels till den övriga informationstjänst som patentverken nu kan tillhandahålla allmänheten, och dels till den förändrade situation som inträffar om det internationella klimatet blir överhettat. Det är föreningens förhoppning, att när det nordiska systemet respektive PCT-planen kommer till stånd, så skall den patentsökande allmänheten äntligen slippa de nu alltför långa väntetiderna, som kanske kan komma att räknas i månader istället för som nu i år.

Vad nu själva huvudfrågan beträffar, således ikraftträdandet av 3 kap. så finner man, att de flesta remissinstanserna anser, att 3 kap. skall sättas i kraft med det snaraste. Bland dem som icke har denna uppfattning befinner sig patentombudsföreningarna i Danmark, Finland och Sverige.

Den danska patentombudsföreningen motiverar ej närmare sin negativa inställning, men det är känt från tidigare immaterialrättsliga diskussioner, att man är rädd för det stora antal patent som plötsligt skall översvämma landet. Under förutsättning, att det är fråga om starka, välgrundade patent finns det ej täckning för denna uppfattning, enär dels det får anses allmänt vedertaget, att systemet med patent för skydd av uppfinningar främjar forskning och utveckling, dels det icke finnes något som helst skäl att tro, att t. ex. 15 000 patent skulle ha nämnda positiva effekt, medan däremot t. ex. 30 000 patent skulle ha en negativ inverkan på den tekniska utvecklingen. Utvecklingen i Amerikas förenta stater kan väl knappast sägas ha haft förfång av att antalet patent för en delstat är många gånger större än det skulle vara, om delstaten varit en suverän stat.

Den finska patentombudsföreningen anser, att tillämpningen av 38 § i 3 kap., som avser eliminering av eventuell skevbelastning, kan bli ett problem, och att en eventuell kostnadsbesparing ej blir av nämnvärd omfattning. Föreningen ser inga som helst svårigheter i att genom lämplig statistik och administrering bemästra skevbelastningen inom godtagbara gränser och anser vidare, att inbesparingen av vissa ombudsavgifter borgar för en icke oväsentlig kostnadsbesparing.

Den svenska patentombudsföreningen är rädd för, att kap. 3 kommer att gynna utomnordiska sökande mer än nordiska sökande och anser, att denna fråga bör utredas. Föreningen vill häremot replikera, att en utredning med prognos i denna fråga gjordes under förarbetet till de nordiska lagarna, vilken ej gav några alarmerande resultat i den av patentombudsföreningen befarade riktningen. Dessutom finner föreningen själva frågeställningen en smula för nationell i ett tidsskede då internationellt samarbete anses vara lösningen för våra problem.

Avslutningsvis önskar föreningen med stöd av det som nu framförts hel-

hjärtat tillstyrka det väckta ändringsförslaget, att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna i de nordiska länderna att snarast sätta de nordiska patentlagarnas 3 kap. i kraft.

Stockholm den 10 februari 1969

Svenska industriens patentingenjörers förening

Lennart Sjöö

Vice ordförande

BILAGA 4

Yttranden över medlemsförslaget och ändringsförslaget

D a n m a r k

Handelsministeriet:

I denne anledning skal man henwise til, at handelsministeriet i sin skrivelse af 20. juni 1969 til rådet redegjorde for planerne inden for EEC om en fælles europæisk patentordning og om forberedelsen af den såkaldte BIRPI (PCT)-plan. Handelsministeriet gav samtidig udtryk for, at det måtte anses for mest hensigtsmæssigt, at behandlingen af de for Nordisk Råd foreliggende medlemsforslag vedrørende patentområdet blev stillet i bero, indtil der foreligger resultater vedrørende forhandlingerne om den europæiske patentordning og PCT-planen.

I den forløbne tid er arbejdet med de internationale patentordninger blevet fortsat under nær kontakt mellem de nordiske lande. Der afholdtes således i maj—juni 1970 en diplomatisk konference i Washington om PCT-planen, og ved denne lejlighed blev planen underskrevet af et antal stater, herunder de nordiske. Planen skal træde i kraft, når den i overensstemmelse med traktatens særlige regler herom er ratificeret af et antal lande. For så vidt angår den europæiske patentordning er der fortsat arbejdet videre med sagen i arbejdsgrupper, og der stiles imod et plenarmøde i april 1971.

Handelsministeriet må under henvisning hertil fortsat mene, at det vil være mest hensigtsmæssigt, at de omhandlede medlemsforslag vedrørende patentområdet stilles i bero, indtil der foreligger en afklaring vedrørende de nævnte internationale patentordninger.

København i august 1970

Knud Thomsen

Georg Jensen

Finland

Patent- och registerstyrelsen:

Sedan det arbete som utförts i avsikt att åstadkomma ett nordiskt patent-samarbete lett till att de enhetliga nordiska patentlagarna trädde i kraft i alla de nordiska länderna från ingången av år 1968, vilka lagars III kapitel förutsatte att också ett praktiskt samarbete i form av det nordiska patent-ansökningssystemet snabbt skulle inledas, har avsevärt mera vidsträckta internationella patentsamarbetsformer förberetts och delvis redan förverkligats. PCT-planen har antagits i ett i Washington den 19 juni 1970 undertecknat internationellt avtal. Det synes vara avsikten att det planerade europeiska patentsystemet — EPC-planen — även skall förverkligas inom de närmaste åren.

Uppenbart är att det nordiska patentansökningssystemets trädande i kraft uppskjutits i avvaktan på att det skall bli klart vilka former sagda mera vidsträckta internationella patentsamarbetsystem skall få. Finland har inte deltagit i förberedelserna för EPC-planen men har informerats om de olika skeden dessa förberedelser genomgått.

Enligt patent- och registerstyrelsens uppfattning utgör PCT-planen inget hinder för att de nordiska patentlagarnas III kapitel sätts i kraft, enär denna plan kan omfatta också regionala patentansökningssystem. Då PCT-planen träder i kraft, kanske om två—tre år, blir inte heller alla de frågor lösta, som rör enhetlighet, snabb och rationell handläggning av patentansökningar, och vilka skulle få sin lösning genom III kapitlet. På samma grunder som patent- och registerstyrelsen anfört i sina tidigare utlåtanden tillstyrker verket fortfarande att III kapitlet sätts i kraft. Endast därigenom kan den praktiska nytta uppnås vilken alla internationella patentsamarbetsystem eftersträvar. Också i övrigt skulle det nordiska samarbetet därigenom stärkas. Det är även möjligt att III kapitlets trädande i kraft skulle för svenska patentverket, ensamt eller stött av de andra nordiska patentverken, säkra ställningen som en av PCT-planen förutsatt prövande myndighet.

Vad beträffar den gemensamma besvärinstansen har patent- och registerstyrelsen i ett tidigare utlåtande med anledning av medlemsförslaget om ett nordiskt patentråd (*se Sak A 244/j, s. 6*) anfört att instansen som en väsentlig del ansluter till det nordiska patentansökningssystemet och på ett anmärkningsvärt sätt skulle stöda uppkomsten av enhetlig lagtolkning och patentpraxis i de nordiska länderna. Ett nordiskt patentråd borde därför snarast inrättas om III kapitlet sätts i kraft. De nya patentsamarbetsformerna har inte förändrat situationen i detta avseende. Om en nordisk besvärinstans grundas utan att det nordiska patentansökningssystemet förverkligas, kan detta emellertid leda till att situationen försvåras, enär de nämnda

internationella systemen omfattar också nya administrativa besvärinstanser.

Helsingfors den 21 augusti 1970

Erkki Tuuli

Generaldirektör

Reino Koristo

Avdelningschef

N o r g e

Departementet for industri og håndverk:

Industridepartementet vil anta at det arbeid på patentrettens område som for tiden foregår innen Det europeiske økonomiske fellesskap, er av betydning for vurderingen av de foreliggende medlemsforslag om nordisk patentsamarbeid.

Departementet ser situasjonen i dag slik:

I utkastet til en europeisk patentkonvensjon tas sikte på opprettelse av et europeisk patentverk som skal meddele patenter direkte for deltakerlandene. Man regner også med at det vil bli etablert en tilleggskonvensjon for EEC-landene hvorefter de patenter som meddeles av det europeiske patentverk skal være felles og udelelige for hele EEC-området. Det anses klart at de av de nordiske land som måtte bli medlem av EEC, må slutte seg til begge konvensjoner. (For Norges vedkommende er dette uttrykkelig forutsatt i St. meld. nr. 92 for 1969—1970 s. 38). I tilfelle medlemskap i EEC for ett eller flere nordiske land, synes det etter hva Industridepartementet kan se ikke å være plass for systemet med nordiske patentsøknader.

Dersom de nordiske land ikke oppnår fullt medlemskap i EEC oppstår spørsmålet om landene likevel skal slutte seg til Europa-patentkonvensjonen. Dette spørsmål er foreløpig helt åpent. Det kan imidlertid langt fra utelukkes at man vil finne andre alternativer, deriblant iverksettelse av patentlovenes kapittel III, å være å foretrekke fremfor slik tilslutning.

På bakgrunn av det som her er sagt finner Industridepartementet ikke å kunne gå inn for at systemet med nordiske patentsøknader settes i verk på det nåværende tidspunkt. Muligheten for senere iverksettelse bør imidlertid holdes åpen, både av hensyn til den fremtidige valgfrihet og for det tilfelle det likevel ikke skulle bli noe av det europeiske patentsystem.

Spørsmålet om de nordiske land bør ratifisere den nylig vedtatte PCT-avtale, forutsettes nå utredet av de samarbeidende komiteer som i 1968 ble nedsatt i Danmark, Finland, Sverige og Norge. Etter Industridepartementets syn kan det imidlertid allerede nå fastslås at PCT ikke er til hinder for en iverksettelse av det nordiske patentsøknadssystem. Den arbeidsbesparelse som måtte oppnås ved PCT, iallfall dens fase I, vil dessuten neppe bli

større enn at det fortsatt vil være behov for det nordiske system eller andre alternative løsninger. Under alle omstendigheter vil det kunne ta mange år før PCT gjør full nytte for seg.

I sitt brev av 10. juni 1968 til Nordisk Råd uttalte Industridepartementet at man for tiden ikke fant grunn til å ta ordningen med "provisorisk patent" (utsatt forprøving) opp til ny vurdering. Departementet kan heller ikke i dag se at det er behov for noen ny utredning av denne ordning.

Når det gjelder Nordisk Patentråd fastholder Industridepartementet sin tidligere uttalelse i brev av 1. oktober 1969. Etter departementets syn bør Patentrådet ikke opprettes uavhengig av det nordiske søknadssystem.

Oslo, 6 august 1970

S. Walter Rostoft

Eilif Andersen

S v e r i g e

Patent- och registreringsverket:

I sina tidigare yttranden över ovannämnda medlemsförslag har patentverket framhållit att den föregående internationella utvecklingen snarare ökat än minskat betydelsen av ett snabbt införande av det i kap. III av de nordiska patentlagarna upptagna systemet med nordisk patentansökan. De viktigaste händelserna på det internationella området sedan patentverket avgav de tidigare yttrandena har varit att PCT-planen numera i slutlig avfattning antagits vid en diplomatisk konferens i Washington den 25 maj—19 juni, samt att en s. k. regeringskonferens för utarbetande av ett europeiskt patentsystem sammankallats på initiativ av EEC-länderna. Den senare konferensen, som består av 17 europeiska stater — däribland de nordiska länderna — har härvid efter ett omfattande arbete utarbetat ett första utkast till en europeisk patentkonvention varvid ett preliminärt ställningstagande till huvudpunkterna i densamma redan hunnit inhämtas från de intresserade kretsarna vid ett sammanträde med konferensen i april 1970. Enligt patentverkets uppfattning har vad i dessa båda sammanhang förekommit endast ytterligare bekräftat angelägenheten av att kap. III i de nordiska patentlagarna, oberoende av den s. k. Nordek-planen i övrigt, nu sättes i kraft.

Med den nu antagna PCT-planen torde såvitt nu kan bedömas det svenska patentverkets möjligheter att delta aktivt som internationell nyhetsgranskningsmyndighet (under planens första fas) och som bedömningsmyndighet (under planens andra fas) vara säkerställda. Således har i fördraget uttryckligen angivits att ett nationellt patentverk eller mellanstatlig organisation som uppfyller i reglementet angivna kvalifikationskrav skall kunna utses som internationell granskningsmyndighet. Samtidigt har kva-

lififikationskraven i fråga om personalresurserna hos sådan myndighet minskats från 150 till 100 kvalificerade heltidsanställda granskare. Vad gäller det svenska patentverket faller det således komfortabelt inom den angivna gränsen, medan de övriga nordiska patentverken faller utanför. Med tanke på de allmänna fördelar, som, såsom patentverket tidigare framhållit, det inhemska näringslivet erhåller om landet kan aktivt medverka i PCT-planen vore det emellertid ur nordisk synpunkt att föredraga om en sådan aktiv medverkan kunde ske i nordisk samverkan snarare än att svenska patentverket ensamt tjänstgjorde som aktiv granskningsmyndighet i Norden. Den lämpligaste formen för en sådan samverkan utgör alltså systemet med nordisk patentansökan.

Det kan i detta sammanhang påpekas att PCT-planen förutser att regionala patentansökningssystem såsom det nordiska kan komplettera PCT-systemet. Fördraget är särskilt anpassat för att kunna betjäna dessa lika väl som de nationella patentsystemen. PCT-planen utgör således icke någon ersättning för ett regionalt samarbete. De nordiska patentpolicykommittéerna har också i sina utredningar funnit att, även om PCT-planens båda faser träder i kraft, flertalet internationella ansökningar under överskådlig tid framöver kommer att överföras till det nationella stadiet endast försedda med en nyhetsgranskningsrapport utan närmare motiveringar. Huvuddelen av arbetet med den erforderliga fullständiga prövningen kvarstår härvid. Ett utnyttjande av PCT-planen kan därför under inga förhållanden för de nordiska ländernas del medföra en rationaliseringseffekt som kan jämföras med den som erhålles med systemet med nordiska patentansökningar. Det nordiska systemet kan däremot med god effekt utnyttjas för att ersätta den nationella behandling i vart och ett av länderna som eljest erfordras, när en internationell ansökan omfattar tre eller alla fyra av de nordiska länderna. Ett särskilt behov av en sådan samordning av de internationella ansökningarnas fortsatta behandling kan också uppkomma därigenom att antalet patentansökningar till de nordiska länderna genom PCT-planen kan komma att väsentligt ökas.

Det må slutligen påpekas att, därest de nordiska länderna ratificerar PCT-fördraget, en i övriga nordiska länder framförd invändning mot det nordiska systemet, nämligen att en som ogynnsam ansedd ökning av antalet patentansökningar för dessa länder skulle uppkomma, väsentligen försvagats. Själva PCT-systemet innebär nämligen att en internationell patentansökan från dess ingivande skall anses som anhängig i de enskilda länder som ansökningen omfattar. Om detta kan accepteras måste det framstå som naturligt, om också ansökningens fortsatta behandling kan sammanhållas så mycket som möjligt och icke splittras upp i särskilda nationella förfaranden, när inte olikheter i nationell patentlagstiftning framtingar en sådan uppsplittring. Där som i de nordiska länderna patentlagstiftningen i förbehandlingen relevanta avseenden är helt överensstämmande måste det vara

gynnsamt både för en rationell behandling och för näringslivet i allmänhet om patenteringsförfarandet kan ske i en gemensam procedur för alla länderna.

Beträffande det planerade europeiska patentsystemet — i fortsättningen kallat EPC-planen — har detta betydligt mer långtgående verkningar för ett land som ansluter sig till detsamma än PCT-planen. Enligt EPC-planen skall nämligen en internationell patentmyndighet, som sannolikt kommer att förläggas i München, efter nyhetsundersökning vid det internationella patentinstitutet i Haag (IIB) meddela patent för de konventionsländer sökanden medtager i en europeisk patentansökan, utan någon medverkan eller efterkontroll av den nationella patentadministrationen i vederbörande land.

Kärnpunkten i EPC-planen är en önskan från EEC-länderna att tillskapa ett gemensamt marknadspatent som i fråga om exploatering av uppfinningar såvitt möjligt skall förhindra en marknadsuppdelning. Enligt en redan år 1962 framlagd plan skulle marknadspatentet administreras av gemensamma övernationella organ, bl. a. ett europeiskt patentverk för patentbeviljande. Ur allmänpolitisk synpunkt och särskilt med tanke på en framtida utvidgning av marknaden uppstod emellertid både bland länder inom EEC och på EFTA-håll farhågor att EEC-patentsystemet kunde vidga klyftan mellan EEC-marknaden och utomstående länder, särskilt om dessa icke fick motsvarande möjligheter att söka marknadspatent. Dessa svårigheter vill man nu söka lösa genom att för de europeiska ländernas del — här syftar man i första hand på de länder som deltagit i tidigare strävanden inom Europarådet att nå fram till gemensamma lösningar på patentområdet — åstadkomma en samordning med systemet för beviljande av marknadspatent. Samordningen har formen av en s. k. yttre konvention för alla länderna, som skall reglera förfarandet för patentbeviljande, och en inre konvention för länderna tillhörande den gemensamma marknaden, som skall reglera marknadspatenten efter beviljandet. För en europeisk patentansökan skall härvid gälla att en ansökan icke får avse ett enskilt EEC-land utan endast alla EEC-länderna tillsammans. Däremot får ansökningen avse ett eller flera av de övriga konventionsländerna enskilt eller tillsammans med hela EEC-gruppen.

Det är uppenbart att för länder som redan har ett utbyggt förprovningssystem såsom de nordiska länderna frågan om en anslutning till en kommande EPC-konvention måste bli föremål för djupgående överväganden bl. a. ur allmän näringspolitisk synpunkt av en helt annan art än när det gäller PCT-planen. Om huvuddelen av patenten kommer att meddelas av den europeiska patentmyndigheten kan det bli aktuellt med en långtgående nedrustning av de nationella patentadministrationerna. En sådan måste ur allmänna synpunkter väcka allvarliga betänkligheter bl. a. när det gäller att inom landet bibehålla tillräcklig sakkunskap för att behärska en

så svårtillgänglig materia som patentväsendet och för att upprätthålla och nyttiggöra den viktiga tekniska informationskälla som patentdokumentationen utgör. Härtill kommer att det medinflytande de nordiska länderna kan komma att få i administrationen av de europeiska patentinstitutionerna nödvändigtvis måste bli begränsat och att ifråga om PCT-planens fortsatta utveckling de mäktiga industriorganisationerna inom EEC har större förutsättningar att hävda sina intressen än vad näringslivet i Norden har. Otvivelaktigt kommer också ett genomförande av EPC-planen att medföra att EEC-industrin får en mycket bekväm tillgång till den nordiska patentmarknaden. Om de nordiska länderna genom anslutning till EPC-planen ernår motsvarande fördelar eller om en anslutning bör göras beroende av ett medlemskap i eller associering till EEC är alltjämt en öppen fråga. Enligt patentverkets uppfattning är det emellertid klart att det hade varit en fördel om de nordiska länderna under nu pågående europaförhandlingar hade kunnat företräda en sådan gemenskap som systemet med nordiska patentansökningar avser att åstadkomma.

I fråga om EPC-planens konstruktion finnes det icke något som skulle förhindra ett genomförande av det nordiska systemet. I själva verket är det så att EPC-planen upptagit huvudtanken i det nordiska systemet, nämligen att man genom ingivande av en patentansökan i ett patentverk, där ansökningen fullständigt behandlas, skall kunna erhålla särskilda självständiga patent i de länder ansökningen omfattar. Om EPC-planen genomförs och de nordiska länderna ansluter sig därtill, kan en sökande genom att till den europeiska patentmyndigheten inge en ansökan, som endast omfattar de nordiska länderna, uppnå något som i realiteten helt motsvarar en nordisk patentansökan enligt kap. III i de nordiska patentlagarna. Så länge patent också kan erhållas genom nationell ansökan i de enskilda länderna, vilket är avsikten med EPC-planen, framstår det då enligt patentverkets mening närmast som en anomali om en sökande icke skulle kunna uppnå motsvarande resultat genom att hänvända sig till något av de nordiska patentverken i stället för till det europiska patentverket. En sådan möjlighet skulle också skapa bättre förutsättningar för att i de nordiska länderna vid sidan av de europeiska patentinstitutionerna bibehålla tillräcklig sakkunskap och dokumentation för att behärska patentväsendet.

Från vad som hittills förevarit i samband med EPC-förhandlingarna bör en fråga av särskilt intresse i samband med det ursprungliga medlemsförslaget (A 178/j) uppmärksammas. I förslaget hänvisas till systemet med s. k. uppskjuten förprovning, vilket möjligen skulle göra systemet med nordiska patentansökningar i den utformning det erhållit i kap. III till de nordiska patentlagarna mindre aktuellt. Det är då att notera att det övervägande flertalet av de intresserade kretsarna inom EEC (1962 års EEC-utkast innehöll systemet med uppskjuten förprovning) icke längre hyser förtroende för detta system. Som en följd av ovannämnda aprilmöte med de intresserade kretsarna kommer följaktligen nu föreliggande utkast att om-

arbetas så att slutlig prövning måste begäras inom en kort tidsfrist, t. ex. 6 månader, efter det nyhetsgranskningsbesked erhållits eller inom 2 år från det ansökningen inkommit. I realiteten uppkommer därigenom icke någon uppskjutning av den slutliga prövningen (complete examination). Någon anledning att fördröja ikraftträdandet av kap. III i patentlagarna för en närmare undersökning av systemet med uppskjuten prövning torde således knappast längre kunna anses föreligga.

Vad slutligen angår frågan om inrättandet av ett Nordiskt patentråd (*jfr medlemsförslaget A 244/j*) har denna i första hand betydelse för sammanhållande av en enhetlig praxis i samband med systemet för nordiska patentansökningar. Enligt patentverkets uppfattning bör ett nordiskt patentråd väl kunna inrättas på grundval av det i mars 1968 avgivna nordiska betänkandet (*NU 1968: 1*) utan att ytterligare utredningar i samband med det numera på en oviss framtid ställda antagandet av den s. k. Nordek-planen behöver avvaktas. Med tanke på det omfattande samarbete på det praktiska planet, som redan nu äger rum mellan de nordiska patentverken, kan emellertid enligt patentverkets uppfattning kap. III i patentlagarna träda i kraft utan hinder av att ett nordiskt patentråd ännu icke kommit till stånd. Om å andra sidan ett nordiskt patentråd bör inrättas utan systemet med nordiska patentansökningar, utgör en allmän rättspolitisk fråga, som knappast påverkas av den internationella utvecklingen, vars inverkan på nordiskt regionalt samarbete patentverkets nu begärda yttrande avser.

Sammanfattningsvis får patentverket framhålla att varken utvecklingen i fråga om PCT-planen eller EPC-planen eller vad som i övrigt förekommit ifråga om internationellt samarbete minskat aktualiteten av systemet med nordiska patentansökningar. De nordiska ländernas möjligheter att hävda sig i det internationella samarbetet och att med utnyttjande av de möjligheter till rationalisering, som de vidare internationella samarbetsplanerna erbjuder, upprätthålla en godtagbar service på patentområdet åt näringslivet i Norden kan endast främjas om kap. III i de nordiska patentlagarna snarast sättes i kraft.

Stockholm den 24 juli 1970

Torsten Gustafson

Saul Lewin

Svenska industriens patentingenjörers förening:

En förnyad genomgång av medlemsförslaget och ändringsförslaget om fortsatt nordiskt patentsamarbete samt därav föranledda yttranden från remissinstanserna har ej gett anledning till någon revidering av uppgifter och synpunkter som föreningen framfört i sina yttranden av den 28 maj

1968 och 10 februari 1969. Då speciellt det senare yttrandet är ganska detaljerat, har föreningen ej ansett det nödvändigt att nu upprepa de där anförda synpunkterna och motiveringarna utan gör blott följande kompletterande yttrande.

Det till grund för de nya nordiska patentlagarna liggande utredningsarbetet genomfördes på sin tid på så bred bas och av så sakkunniga utredare, att de argument å ena sidan *mot* ikraftsättande av kapitel 3 och å andra sidan *för* uppskjuten förprovning och nya utredningar, som några remissinstanser fört fram, verkar tämligen dåligt grundade och visar brist på fantasi och vilja till samarbete över gränserna. Man får i detta sammanhang inte glömma bort, att det tidigare nordiska samarbetet med intresse har följts av den internationella patentexpertisen och övat visst inflytande vid utarbetningen av både EEC-förslaget och PCT-planen. Föreningen är av den uppfattningen, att de nordiska patentlagarnas kapitel 3 skulle innebära fördelar för samtliga nordiska länder och skulle ge värdefull erfarenhet för det utvidgade internationella patentsamarbetet. Men föreningen anser också, att om kapitel 3 aldrig sätts i kraft eller om ikraftsättandet uppskjutes alltför länge, innebär detta inte bara, att vi nu berövas en möjlighet till praktisk lösning på patentproblemen här i Norden, utan även att våra möjligheter till en samlad nordisk inverkan på projekt av EEC- och PCT-typ väsentligt reduceras. Utomnordiska instanser måste uppfatta de nordiska ländernas tystnad om kapitel 3 som ett misslyckande i samarbetet, och det är därför ett stort ansvar de remissinstanser påtager sig, som förhindrar fullföljandet av den stort upplagda planen om nordiska patentansökningar och i stället ropar på nya utredningar.

De som på nära håll haft tillfälle att följa diskussioner i projekt för förenkling av patenteringsprocessen på internationell bas, har någon gång gripits av hopplöshet inför de svårigheter som tornat upp sig på grund av nationella motsättningar. Begreppet världspatent, som väl i alla fall är det eftersträlvade målet, synes nu vara ytterligt avlägset, och om inte ens de sinsemellan så lika nordiska länderna kan enas om ett väl genomarbetat projekt av typ kapitel 3 torde det nämnda begreppet aldrig bli en realitet; ja, pessimisterna frågar sig t. o. m. om det över huvud taget lönar sig med fortsatt nordiskt och i övrigt internationellt samarbete på detta område.

Sammanfattningsvis rekommenderar föreningen
att för närvarande inga nya utredningar startas;
att det internationella patentsamarbetet noggrant följes, och
att åtgärder omgående vidtages för att sätta de nordiska patentlagarnas kapitel 3 i kraft.

Stockholm den 22 juni 1970

Svenska industriens patentingenjörers förening

Lennart Sjöo

Vice ordförande

Medlemsförslag om Nordiskt patentråd

(Väckt av Yngve Holmberg och Juha Rihniemi)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Handelsministeriet:

— — — skal man meddele, at handelsministeriet for sit vedkommende kan tiltræde, at en nordisk patentankeinstans søges oprettet.

København, i juli 1969

P.m.v.

Knud Agbo

Afd. chef

Industriraadet:

Industriraadet skal på den givne foranledning henvise til sin skrivelse af 20. juni 1968 til handelsministeriet (*se Bihang*).

Det fremgår af Industriraadets nævnte skrivelse bl. a., at gennemførelsen af konventionsudkastet i ovennævnte betænkning om Nordisk Patentråd vil medføre, at både nordiske og nationale patentansøgninger vil være undergivet patentrådets kompetence, men at det alene er de nordiske patentansøgninger, der vil kunne begrunde etableringen af en overnational tredieinstans.

Selv om Industriraadet for så vidt kan tilslutte sig bemærkningerne i medlemsforslaget om det hensigtsmæssige i at harmonisere administrationen af de fire nordiske patentlove, når kapitel 3 i disse love ikke sættes i kraft, og at etableringen af Nordisk Patentråd vil være den bedste måde at sikre en sådan harmonisering af administrationen på, bør det tages i betragtning, at etableringen af Nordisk Patentråd både økonomisk og gennem beslaglæggelse af højt kvalificeret og yderst begrænset arbejdskraft

på et stærkt specialiseret område vil være forbundet med så store omkostninger og ulemper, at en anvendelse på nationale patentansøgninger alene ikke står i rimeligt forhold hertil. Det fortsat udbyggede samarbejde mellem de nordiske patentmyndigheder bidrager iøvrigt i ikke uvæsentlig grad til harmoniseringen af patentlovenes administration.

Industriraadet fastholder derfor sin hidtidige opfattelse, at en fælles nordisk klageinstans i patentsager ikke bør oprettes for nationale patentansøgninger alene, og da Industriraadets stilling til gennemførelse af patentlovens kapitel 3 er uændret, skal Raadet henstille, at medlemsforslaget afvises.

For så vidt angår spørgsmålet om den organisatoriske genopbygning af Nordisk Patentråd og henvisningen til de modifikationer, som Nordek-planerne måtte foranledige, forekommer det prematurt at bringe dette spørgsmål ind i billedet på det foreløbige niveau, Nordek-planerne for øjeblikket befinder sig i.

København, den 28. august 1969

P. r. v.

Wigo Theilgaard

F. Hjorth Hansen

BIHANG

Skrivelse från Industriraadet till handelsministeriet i København angående gemensam nordisk klageinstans för patentärenden

Som det allerede gennem en lang række udtalelser vil være ministeriet bekendt, har Industriraadet været — og er fortsat — af den opfattelse, at systemet med nordiske patentansøgninger ikke bør gennemføres. Man skal ikke her gentage hele den detaljerede argumentation herfor, men blot fremhæve, at systemet kun vil betyde stærkt begrænsede og utilstrækkelige reduktioner i patentdirektoratets arbejdsbyrde og dermed kun en mindre nedsættelse af ansøgningernes behandlingstid og antallet af ikke-færdigbehandlede ansøgninger. Til gengæld vil det bl. a. betyde en stærkt forøget mængde af patenter med gyldighed i Danmark og en meget væsentlig nedsættelse af muligheden for at nå frem til mere effektive rationaliseringsforanstaltninger, fordi sådanne efter systemets indførelse vil kræve enighed mellem de fire landes regeringer og parlamenter.

Selv om gennemførelsen af det i betænkningen vedrørende Nordisk Patentråd indeholdte konventionsudkast vil medføre, at både nordiske og nationale patentansøgninger vil være undergivet patentrådets kompetence, er det de nordiske patentansøgninger, der alene vil kunne begrunde den overnationale 3. instans' etablering.

Under disse omstændigheder er således selve den grundlæggende forudsætning for patentrådets oprettelse ikke til stede, og Raadet må derfor fraråde, at der arbejdes videre med en gennemførelse af de i betænkningen indeholdte konventions-, lov- og arbejdsordningsforslag.

For god ordens skyld skal det dog erindres, at Raadet i de nordiske industriforbunds fælles udtalelse af 12. juni 1964 gav udtryk for, at systemet med nordiske patentansøgninger under ingen omstændigheder burde sættes i kraft uden samtidig etablering af en fællesnordisk klageinstans i patentsager. Raadet vil derfor gerne tilføje, at den nu afgivne betænkning med de foreslåede lovgivningsskridt i det hele opfylder de krav, der efter Raadets opfattelse i henseende til kompetence, instansordning, sammensætning, ambulerende virksomhed, domstolslignende karakter etc. med rimelighed kan stilles til rammerne for et sådant organs virke.

Omind Industriraadet således fuldtud kan anerkende komiteernes opbygning af fundamentet for klageinstansen, må Raadet som nævnt ovenfor fraråde patentrådets etablering, fordi en sådan etablering forudsætter det nordiske patentansøgningssystemets gennemførelse med de tidligere og ovenfor anførte skadelige og uheldige virkninger for den danske industri og for det danske patentvæsens udvikling.

København, den 20. juni 1969

P. r. v.

N. Arnth-Jensen

Wigo Theilgaard

Dansk Forening for Industriel Retsbeskyttelse:

— — — skal bemærkes, at det ikke er muligt for Dansk Forening for Industriel Retsbeskyttelse at afgive en éntydig udtalelse, idet der blandt foreningens medlemmer gør sig forskellige opfattelser gældende med hensyn til, om det er hensigtsmæssigt og ønskeligt at fortsætte bestræbelserne på at etablere et nordisk patentråd.

København, den 3. oktober 1969

P. f. v.

K. Holm-Nielsen

De Danske Patentagenters Forening:

Foreningen skal på den givne foranledning udtale, at det, uanset om og når kapitel III i de nordiske patentlove måtte blive sat i kraft, må anses for ønskeligt, at der gennem en nordisk klageinstans søges tilvejebragt størst mulig ensartethed af praksis i de nordiske lande. Det er desuden foreningens opfattelse, at der gennem en fælles nordisk indsats på dette punkt må skønnes at være mulighed for at nå frem til en særlig kvalificeret øverste instans i afgørelsen af patentansøgninger.

Foreningen kan derfor anbefale, at medlemsforslaget nyder fremme.

København, den 2. september 1969

De Danske Patentagenters Forening

K. Høst-Madsen

Formand

Finland

Patent- och registerstyrelsen:

De som ett resultat av nordiskt samarbete tillkomna ensartade nya patentlagarna trädde i kraft i Finland, Danmark, Norge och Sverige från början av år 1968 och samtidigt även de gemensamt utarbetade verkställighetsförelagarna och bestämmelserna om patentansökningars handläggning i patentverken. Patentlagarna innehåller också stadganden om på ett vittgående samarbete baserat system med nordiska patentansökningar, vilket dock ännu inte förverkligats, emedan detsamma förutsätter en särskild överenskommelse mellan de nordiska länderna.

Systemet med nordiska patentansökningar innebär att genom ansökan ingiven i någon av de nordiska länderna kan erhållas patent i förutom det land, vari ansökningen inges, även för tre eller två andra nordiska stater som omfattas av ansökan. Patentverket i ingivningslandet handlägger ensamt ansökan i huvudsak enligt samma regler som gäller för nationella patentansökningar, och för den händelse ansökan godkänns leder den till patent i alla de länder som ansökningen omfattar. Ett genomförande av sagda förutsätter givetvis till sina materiellrättsliga delar enhetliga patentlagarna jämte därtill hörande tillämpningsbestämmelser, men dessutom nödvändigtvis också enhetlig praxis vid lagarnas tillämpning i de av systemet berörda länderna. Trots att det redan nu råder goda förbindelser mellan de nordiska patentverken och samstämmighet vid behandlingen av patentansökningar, är det utan vidare klart att vid ibruktage av det nordiska systemet, detta samarbete ännu i betydlig grad måste utvecklas. Med sikte på detta har även i förslaget till överenskommelse rörande nordisk patentansökan förutsatts inrättandet av en gemensam kommission med uppgift att främja en enhetlig nordisk praxis. Därutöver förutsätter ju systemets förverkligande att de nordiska patentverken står i en mycket nära kontakt till varandra. Också lagtexterna innehåller föreskrifter om samverkan under de olika skedena vid behandlingen av nordiska patentansökningar. Med hänvisning till det nu anförda kan man konstatera att en redan länge eftersträvd nordisk patentgemenskap endast blir möjlig inom ramen för det nordiska systemet. Endast då föreligger möjligheter att uppnå ett sådant intimt samarbete patentverken emellan och en sådan samstämmighet i handläggningen av patentansökningar, som garanterar en enhetlig praxis i alla länderna.

För att ytterligare säkra en enhetlig behandling av patentansökningar i de nordiska länderna har dessutom föreslagits inrättande av en gemensam besvärsinstans vars uppgift såsom högsta besvärsinstans vore att pröva i pa-

tentansökningsärenden anförda besvär. Denna fråga är för närvarande föremål för förhandlingar på ministerienivå på grundval av det i saken utarbetade nordiska betänkandet. I Nordiska rådets medlemsförslag A 244/j framföres tanken, att den föreslagna nordiska patentbesvärsinstansen snarast borde inrättas, oaktat systemet med nordiska patentansökningar enligt patentlagarnas 3 kapitel inte skulle ikraftsättas.

Såväl de kommittéer som utarbetat de nya patentlagarna som de vilka utrett frågan om en nordisk patentbesvärsinstans har utgått från att ett sådant organ komme att utgöra ett led i det nordiska patentansökningssystemet. Likaså har de nordiska parlamenten vid godkännandet av de nya patentlagarna förutsatt, att ibruktagandet av det nordiska systemet och inrättandet av en gemensam högsta instans i patentärenden oskiljaktligen hör ihop. Patent- och registerstyrelsen anser att det nu framförda medlemsförslaget väcker betänkligheter. Ämbetsverkets åsikt är, såsom i det föregående framhållits, att endast systemet med nordiska patentansökningar ger tillräckliga garantier för en sådan enhetlig tillämpning av patentlagarna som nu finnes önskvärd med tanke på det intimare samarbete mellan de nordiska länderna, som planerna på skapandet av en nordisk ekonomisk union innebär. Trots att en gemensam högsta patentbesvärsinstans' betydelse för tillämpningen av de enhetliga patentlagarna och för utformande av praxis i princip inte kan förnekas, måste dock beaktas att enligt gjorda förhandskalkyler besvärsorganet komme att behandla endast c:a 200 ärenden om året. Vid de nordiska patentverken anhängiggörs i detta nu sammanlagt över 30 000 patentansökningar årligen. Enligt i saken föreliggande förslag komme nationella besvärsorgan att fortfarande handlägga patentärenden i andra instans och antalet av dessa behandlade besvär komme att vara många gånger större än de av den föreslagna högsta instansen behandlade ärendena. Mot bakgrunden av detta förhållande, att ett stort antal patentansökningar komme att handläggas nationellt och endast ovan nämnda begränsade antal bleve föremål för prövning av den gemensamma instansen, förefaller det som inrättandet av det högsta besvärsorganet inte i så hög grad vore ägnat att främja den önskade likheten vid rättstillämpningen.

Oaktat patent- och registerstyrelsen inte motsätter sig en högsta nordisk patentbesvärsinstans utan ikraftsättande av systemet med nordiska patentansökningar, så framhåller styrelsen redan av praktiska skäl och enligt utkastet till Nordek-konventionen, den del som berör lagstiftningens förenhetligande, 2 §, att ikraftsättandet av patentlagarnas 3 kapitel borde ske samtidigt med att besvärsinstansen inrättas.

Vad sedan vidkommer den i medlemsförslaget berörda frågan om utnämningen av ledamöterna i en nordisk patentbesvärsinstans, förefaller enligt patent- och registerstyrelsens åsikt de uppgifter, däribland tillsättandet av ledamöter, som enligt förslaget om Nordisk patentråd tillagts ländernas regeringar, lämpligen kunna överlåtas på den ministerkommitté som enligt

förslagen om utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete komme att ha ansvaret för genomförandet av det nordiska samarbetsavtalet.

I fråga om de tjänstemannarättsliga problem som uppkommer i samband med upprättandet av en gemensam nordisk besvärinstans, anser patent- och registerstyrelsen det vara av vikt att i skilda länder hemmahörande, men samma funktioner inom besvärinstansen upprätthållande tjänstemäns ställning, åtminstone genom samordnande av vederbörande nationella lagstiftningar, regleras på ett ensartat sätt. Det bör anses vara självklart att tjänstemän i en och samma instans torde, vad beträffar lön och även i andra hänseenden, komma att åtnjuta samma förmåner.

Helsingfors den 22 augusti 1969

Erkki Tuuli

Generaldirektor

Reino Koristo

Avdelningschef

Centralhandelskammaren¹:

I det för yttrande föreliggande förslaget föreslås, att Nordiska rådet skulle rekommendera regeringarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige att inrätta ett nordiskt patentråd enligt förslagen i det samnordiska betänkandet (*Nu 1968: 1*), dock med beaktande av de ändringar Nordek-planen eventuellt föranleder i rådets organisation.

I motiven till förslaget konstateras bl. a., att frågan om grundandet av ett nordiskt patentråd kommit i ett nytt skede. Förslagsställarna anser det viktigt, att frågan om grundandet av ett patentråd ses fristående från ikraftträdandet av 3 kapitlet om nordiskt patent i de nordiska patentlagarna. För att få till stånd en enhetlig tolkning av de likalydande patentlagarna i de olika länderna borde patentrådet snarast möjligt träda i funktion.

Centralhandelskammaren har i olika skeden av det nordiska lagstiftningssamarbetet på patentområdet och senast i sitt yttrande av den 11 februari 1969 till Nordiska rådets Finlands delegation betonat vikten av att få till stånd ett gemensamt patentansökningssystem och föreslagit, att Nordiska rådet med det snaraste skulle rekommendera regeringarna i de nordiska länderna att besluta om ikraftbringandet av systemet. I samma sammanhang har framhållits, att det gemensamma patentansökningssystemet förutsätter en gemensam högsta besvärinstans, varför åtgärder för grundandet av ett nordiskt patentråd borde vidtas snarast möjligt.

Den nordiska ämbetsmannakommitténs betänkande om utvidgat nordiskt

¹ Yttrandet översatt från finska.

ekonomiskt samarbete, vilket gavs i juli 1969, innehåller bl. a. ett förslag att de nordiska länderna strävar till ett samarbete på patentområdet, som — med beaktande av den internationella utvecklingen på detta område — innebär skapandet av en rättsgemenskap med avseende på patenterbarhet, däri inbegripet uppfinningshöjd, bidrar till en snabbare och säkrare behandling av patentansökningar och medför en lättnad av arbetsbördan i ländernas patentinstitutioner. Mot denna bakgrund har ämbetsmannakommittén föreslagit, att ministerrådet snarast möjligt och senast den 1 januari 1972 fattar beslut om ikraftträdandet av kapitel 3 i ländernas patentlagar och upprättandet av en gemensam besvärinstans i samband därmed, om upprättandet av ett gemensamt nyhetsgransknings- eller prövningsinstitut, om införandet av ett gemensamt, i alla de nordiska länderna gällande system för uppskjuten prövning eller andra former för patentsamarbetet.

Såsom av det ovannämnda och även av Centralhandelskammarens tidigare yttranden framgått, är åstadkommandet av ett nordiskt patentansökningssystem och av en gemensam högsta besvärinstans i patentfrågor vardera viktiga och brådskande reformer, vilka likväl bör förverkligas samtidigt. Enligt Centralhandelskammarens uppfattning är den sistnämndas verksamhet bristfällig och kanske delvis även onödig, ifall besvärsmyndighetens verksamhet inte är grundad på ett gemensamt ansökningssystem.

Centralhandelskammaren anser därför, att grundandet av ett nordiskt patentråd inte är någon nödvändig eller åtminstone inte någon brådskande åtgärd, ifall inte ett gemensamt nordiskt patentansökningssystem samtidigt förverkligas. Det ovannämnda kommittébetänkandet borde likväl med det snaraste ånyo upptas till granskning och i patentrådets organisation företas av Nordek-planen föranledda och övriga, bl. a. i det av näringslivet i Finland till handels- och industriministeriet den 30 augusti 1968 tillställda yttrandet föreslagna, ändringar. Också om ikraftbringandet av 3 kap. patentlagarna borde beslut fattas med det snaraste och så, att ett gemensamt patentansökningssystem skulle kunna förverkligas redan fr. o. m. den 1 januari 1972, såsom föreslogs i ämbetsmannakommitténs betänkande av den 5 januari 1969 (*NU 1969: 1*).

Helsingfors den 25 augusti 1969

Centralhandelskammaren

Sakari Yrjönen

Verkställande direktör

Timo Kivi-Koskinen

Biträdande avdelningschef

Finlands industriförbund:

Frågan om grundande av ett Nordiskt patentråd som högsta besvärinstans i frågor angående beviljande av patent i de nordiska länderna bör enligt förbundets uppfattning ses i samband med dels ikrafträdandet av 3. kapitlet (Nordisk patentansökan) i de nordiska ländernas patentlagar och dels med förverkligandet av planerna på utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete, Nordek.

Förbundet har i ett den 30 augusti 1968 till handels- och industriministeriet avgivet yttrande över förslag till grundande av en gemensam nordisk besvärinstans i patentfrågor tillsammans med ett antal av näringslivets övriga centralorganisationer förordat att ovannämnda kapitel 3 snarast skulle sättas i kraft samt att i samband därmed ifrågavarande nordiska besvärinstans skulle grundas, i stort sett i enlighet med vad då föreliggande förslag innehöll. Förbundet har icke haft anledning att i detta avseende ändra ståndpunkt.

Föreliggande medlemsförslag avser emellertid att den planerade besvärinstansen, Nordiskt patentråd, skulle grundas oberoende av huruvida förutnämnda 3. kapitel sättes i kraft eller inte, med andra ord även i det fall att det planerade nordiska samarbetet på patentbeviljandets område icke skulle förverkligas.

Förbundet är ense med förslagsställarna om att en likartad tillämpning av de likalydande nordiska patentlagarna är av betydande intresse för såväl patentsökarna som för den industri som i sin verksamhet måste beakta skyddsomfånget av de patent som konkurrerande företag innehar. En olikartad praxis skulle dessutom försvåra genomförandet av det nordiska patentsamarbetet om och när tiden därför anses mogen. Förbundet kan således omfatta förslagsställarnas målsättning.

Förbundet kan emellertid icke förena sig om tanken att en gemensam besvärinstans vore ett villkor för uppnåendet av detta mål. Det sedan länge pågående och i samband med förberedandet och ikrafträdandet av de nya patentlagarna utvecklade samarbetet de nordiska patentverken emellan utgör enligt förbundets uppfattning en tillräcklig garanti för att en fullt tillfredsställande överensstämmelse vid patentlagarnas tillämpning kan uppnås. Om detta samarbete ytterligare utvecklas t. ex. genom utbyte av tjänstemän mellan de nordiska verken torde det uppställda målets uppnående kunna anses säkrat. Grundandet av ett Nordiskt patentråd är ur denna synpunkt icke nödvändigt.

I detta sammanhang vill Förbundet understryka att, om patentlagarnas 3. kapitel icke sätts i kraft, det vid patentbeviljandet är fråga om avgöranden av nationell administrativ myndighet som har verkan endast inom myndighetens eget land. Det förefaller därför omotiverat att eftersträva ett deltagande av de övriga nordiska ländernas motsvarande myndigheter i den

slutliga prövningen av dessa beslut. — Frågan kommer däremot i en helt annan dager om ifrågavarande nationella avgöranden, såsom föreskrifterna i 3. kapitlet avser, skall ha omedelbar effekt också i de övriga länderna. Under sådana omständigheter är det en förutsättning för samarbetets förverkligande att myndigheterna i samtliga berörda länder har möjlighet att, genom direkt deltagande i sakernas avgörande, medverka vid uppkomsten och utformningen av rättigheter som har omedelbar giltighet i respektive länder.

Grundandet av det föreslagna Nordiska patentrådet förutsätter skapandet av en omfattande och kostsam administrativ apparat och medför sannolikt beträffande rekryteringen av kompetent personal betydande svårigheter enär den erforderliga sakkunskapen uppenbarligen måste sökas bland personer som endast med svårighet kan frigöras från sina nuvarande uppgifter. Då skälen för det föreslagna organets grundande i det fall att det planerade nordiska samarbetet på patentbeviljandets område icke kommer till stånd, ej synes vara tvingande kan förbundet icke förorda att det Nordiska patentrådet grundas oberoende av ikraftsättandet av de nordiska patentlagarnas 3. kapitel.

Om emellertid ett Nordiskt patentråd grundas, är det enligt förbundets åsikt av största betydelse att rådets organisation fullt anpassas till det organisatoriska mönster som skapas i samband med ett eventuellt förverkligande av planerna på ett effektivare nordiskt ekonomiskt samarbete. Då utformningen av denna nordiska administrativa apparat ännu befinner sig på planeringsstadiet är det av betydelse att icke heller realisera tanken på ett Nordiskt patentråd innan de vidsträcktare nordiska samarbetsplanerna fått en slutlig överenskommen utformning. Då det dessutom förefaller sannolikt att det nordiska patentsamarbetet sådant det utformats i patentlagarnas 3. kapitel kommer att ingå som en del av Nordek och då alltså grundandet av ett Nordiskt patentråd i varje fall i detta sammanhang blir aktuellt, synes flera omständigheter tala emot ifrågavarande organs grundande i detta skede.

Helsingfors den 11 augusti 1969

Finlands industriförbund

Sakari T. Lehto

Finska patentombudsforeningen r.f. (Suomen patenttiasiamiesyhdistys r. y.):

— — — får Finska patentombudsforeningen r. f. värdsamt meddela, att den i alla avseenden ansluter sig till och stöder såväl förslagets motivering som den rekommendation detsamma utmynnar i. Foreningen vågar likväl hoppas att tillsättandet av en nordisk ministerkommitté och utarbetandet av regler rörande gemensam i nordisk offentlig institution anställd personal

icke kommer att utgöra ett Nordiska patentrådets inrättande fördröjande inslag, ty den i betänkandet om Nordiskt patentråd föreslagna organisationen synes vara ett mindre ont än ytterligare dröjsmål med rådets tillsättande. Detta sagt trots att föreningen i sitt remissyttrande främst kritiserade den föreslagna organisationen och anslöt sig till president Petréns reservation.

Helsingfors den 25 juli 1969

Finska patentombudsföreningen r. f.

Ake Kolster

N o r g e

Departementet for industri og håndverk:

Uttalelse er innkommet fra Norges industriforbund, Norges handelsstands forbund, Styret for det industrielle rettsvern, Norske patentingeniørers forening og handelsdepartementet (*se nedan*). Lønns- og prisdepartementet og Finansdepartementet har ikke funnet grunn til å uttale seg om forslaget på det nåværende tidspunkt.

Industridepartementet vil påpeke at det har vært nær sammenheng mellom forslaget om å opprette Nordisk patentråd og iverksettelsen av ordningen med nordiske patentsøknader. Departementet kan ikke se at de momenter som taler for opprettelsen av rådet uavhengig av det nordiske patentsøknadssystem er tilstrekkelig tungtveiende til at medlemsforslaget bør følges. Dersom det fra de andre nordiske lands side skulle være ønske om å opprette Nordisk patentråd, er imidlertid Industridepartementet villig til å drøfte spørsmålet.

Med hensyn til de forslag som er framsatt vedrørende ministerkomite og rådsmedlemmenes tjenestlige stilling, er Industridepartementet enig med Patentstyret i at slik situasjonen er i dag, bør man følge forslaget fra komiteen.

Oslo, 1. oktober 1969

Etter fullmakt

Eilif Andersen

Terje Alfsen

Departementet for industri og håndverk

(Yttrande av den 6 augusti 1970, se Sak A 178/j, Bilaga 1, s. 18)

Departementet for handel og skipsfart:

Handelsdepartementet henviser for ordens skyld angående spørsmålet om nordisk patentråd til utredningene om utvidet nordisk økonomisk samarbeid, der det i kapittel 14, side 39 er redegjort for den prosedyre det er oppnådd enighet om å følge ved behandlingen av det nordiske patentsamarbeid.

Oslo, den 23. september 1969

Etter fullmakt

Per Glad

Aage Barfoed

Norges industriforbund:

I vårt brev til Industridepartementet av 28. juni 1968, har vi gitt uttrykk for vårt syn på en felles nordisk klageinstans i patentsaker (Nordisk patentråd), og både der, og i de i brevet nevnte tidligere henvendelser, har vi fremhevet sammenhengen mellom den felles klageinstans og patentlovens kapittel III.

Vi er fortsatt av den oppfatning at det er det nordiske patentansøknings-system som vil nødvendiggjøre den felles klageinstans. Skulle dette system bli realisert, må klageinstansen etableres, men først på dette tidspunkt.

Forøvrig henviser vi til våre tidligere uttalelser.

Oslo, 29. juli 1969

Norges industriforbund

E. b.

Chr. Bergwitz-Larsen

Norges handelsstands forbund:

Det foreliggende medlemsforslag går ut på å opprette Nordisk patentråd uavhengig av spørsmålet om ikrafttredelse for patentlovens kap. 3. Forslaget synes særlig å være begrunnet i hensynet til å skape lik nasjonal og nordisk praksis på bakgrunn av de like nordiske patentlover.

Vi har tidligere — med visse forbehold — gitt vår tilslutning til opprettelsen av et Nordisk Patentråd samt at patentlovens kap. 3, om nordiske patentsøknader settes i kraft. Vi viser i den anledning til vårt brev til Industridepartementet av 14. juni 1968.

Etter vår oppfatning er det nøye sammenheng mellom de to spørsmål. Vi har imidlertid ikke vesentlige innvendinger mot forslaget om å opprette Nordisk patentråd før patentlovens kap. 3 settes i kraft.

Oslo, 14. august 1969

Norges handelsstands forbund

Herman Scheel

Adm. direktor

Stein Graham

Konsulent

Styret for det industrielle rettsvern:

I medlemsforslaget foreslås at Nordisk patentråd blir opprettet snarest og uten hensyn til om og når det nordiske patentsøknadssystem i patentlovenes kapittel 3 blir satt i kraft. Det pekes på at det nå er istandbrakt ensartede patentlover i Norden, men at faren for uensartet praksis er til stede. Det fremholdes at interessen for Nordisk patentråd utvilsomt er stor og at dets opprettelse vil innebære en betydelig rasjonalisering av forholdene på patentområdet i de nordiske land.

Det er på det rene at foranledningen til igangsettelsen av utredningsarbeidet vedrørende Nordisk patentråd var tanken på en iverksettelse av det nordiske patentsøknadssystem i patentlovens 3. kapittel, og utredningsarbeidet har også skjedd på dette grunnlag. En iverksettelse av Nordisk patentråd uten en iverksettelse av det nordiske patentsøknadssystem har hittil vært en nokså fjern tanke. På den annen side er det i komitéutredningen om Nordisk patentråd blitt fremholdt betydningen av at også nasjonale søknader skal kunne påklages til patentrådet (*NU 1968: 1*, s. 72). Komitéene peker på at formålet med opprettelsen av den felles klageinstans er istandbringelsen og opprettholdelsen av en likeartet praksis og at dette behov også foreligger for de nasjonale søknaders vedkommende.

Styret kan i denne forbindelse nevne at det allerede nå pågår et utstrakt samarbeid mellom de nordiske patentmyndigheter for å søke oppnådd så ensartet praksis som mulig, men det er klart at noen virkelig koordinering av praksis kan neppe oppnås før et felles organ som i de enkelte saker kan treffe avgjørelser som er bindende for alle statene, er etablert. Et slikt organ vil for øvrig gjennom den høye faglige standard det formodes å ville få, ikke bare fylle et koordineringsbehov, men også bety et fremskritt i patentvesenets utvikling i Norden. Styret antar på denne bakgrunn at det neppe vil være betenkelig at norsk forvaltningsmyndighet innen dette begrensede fagområde delvis blir overført til et overnasjonalt organ. Organet skal dessuten anvende norsk lov og besettes av norske borgere på linje med borgere fra de andre nordiske land.

Opprettelsen av Nordisk patentråd vil videre innebære den fordel at det ikke lenger blir nødvendig å opprettholde den i patentlovens § 25 innførte adgang til å innbringe Styrets avslagsbeslutninger for domstolene. Denne adgang ser foreløpig ut til å ville påføre Styret og domstolene atskillig merarbeid. I utkastet til overenskomsten om Nordisk patentråd er den her omtalte adgang til innbringelse av avslagsbeslutninger for domstolene forutsatt opphevet — jfr. i denne forbindelse overenskomstens art. 9.

Det er således etter Styrets oppfatning neppe tvilsomt at man vil kunne dra nytte av en felles nordisk klageinstans i patentsaker uavhengig av om man innfører det nordiske patentsøknadssystem. Spørsmålet er om denne nytte er så stor at den kan forsvare de forholdsvis betydelige omkostninger som driften av en slik felles nordisk klageinstans vil medføre. For Norges vedkommende dreier det seg om henimot 400 000 kroner i året, jfr. NU 1968: 1, s. 126. Sett i forhold til de samlede utgifter som driften av patentvesenet krever (Styrets samlede utgifter for 1968 var kr. 9 413 337) blir beløpet imidlertid likevel ikke så stort. En går videre ut fra at også disse omkostninger i tilfelle vil bli dekket over Styrets budsjett ved de avgifter som patentsøkerne og patenthaverne betaler. Fordelt på alle de søknads- og årsavgifter det her dreier seg om, er beløpet heller ikke så stort at det vil kunne medføre noen store avgiftsøkninger.

Et annet spørsmål er om det er hensiktsmessig å sette igang nye nordiske organer på patentområdet i den internasjonale situasjon som nu foreligger på dette område. Som kjent arbeides det for tiden med de to store internasjonale prosjekter som også vil få betydning for patentvesenet i de nordiske land, nemlig den såkalte PCT-plan og utkastet til EEC:s Europapatentavtale. Hva PCT-planen angår er det imidlertid på det rene at selve avgjørelsen av patentsøknadene fortsatt vil bli overlatt til de enkelte stater. Planen tar bare sikte på å gi hjelp til granskingen og eventuelt forbehandlingen av søknadene. Behovet for en felles nordisk klageinstans ut fra de grunner som foran er angitt, vil derfor være det samme enten vi får PCT-planen eller ikke. Anderledes stiller saken seg når det gjelder den påtenkte EEC-patentavtale. Denne forutsetter opprettelsen av et felles europeisk patentverk hvis avgjørelser naturligvis ikke vil kunne innbringes for nasjonale eller særlige regionale klageinstanser. Hvordan mulighetene for det videre arbeid med denne avtale vil utvikle seg, er imidlertid uvisst og vil vel blant annet måtte sees i sammenheng med utviklingen av hele EEC-spørsmålet. Det bør i denne forbindelse også nevnes at EEC:s arbeid med en patentavtale allerede tidligere en gang har vært avbrutt i flere år og at det ikke er utelukket at det samme vil kunne gjenta seg. Å stille annet internasjonalt patentsamarbeid i bero i påvente av resultatet av EEC-drøftelsene, kan under de foreliggende omstendigheter ikke anses for tilrådelig.

I det foreliggende medlemsforslaget til Nordisk råd er også spørsmålet om den tjenestlige status for patentrådets medlemmer og organets stilling som et felles nordisk organ tatt opp. Dette er spørsmål som er avhengig av ytter-

ligere utredninger som delvis allerede er i gang. Styret kan på det foreliggende grunnlag ikke avgi uttalelse om denne side av medlemsforslaget. Når komitéene har foreslått et organ som er sammensatt av medlemmer som er ansatt i hver sin stat, har det sin grunn i den situasjon som idag består, og så lenge denne situasjon ikke er endret, antar Styret det er riktig å følge komitéforslaget.

Oslo, 13. september 1969

Leif Nordstrand

Norske patentingeniørers forening:

I vår uttalelse av den 14. juni 1968 til forslaget om Nordisk patentråd har vi allerede drøftet spørsmålet om Nordisk patentråd bør opprettes uansett om kapitel III i den nye patentlov blir satt i kraft. Vi uttalte at behovet for en felles nordisk klageinstans ikke ville gjøre seg gjeldende i samme grad så lenge patentlovens kapitel III ikke er gjennomført, men konkluderte med at den felles ankeinstans også vil være av interesse i tilfelle det ikke skulle bli noe av nordisk patentansøkning.

Det forslag som nå er fremsatt i Nordisk Råd, er imidlertid knyttet til Nordøk-planene. Så lenge disse planer ikke er vedtatt og ikke engang avklart, er det vanskelig å ta stilling til denne del av forslaget.

Da vi således finner det uklart hva det fremsatte forslag innebærer, kan vi ikke gå inn for forslaget.

Vi håper å bli holdt underrettet om den videre utvikling i spørsmålet og få anledning til å uttale oss på ny når situasjonen er blitt mere avklart.

Oslo, 13. september 1969

Norske patentingeniørers forening

Rolf Dietrichson

Sekretær

Medlemsförslag

om försörjarbegreppet

(Väckt av Lars Larsson och Gerda Møller)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Finansministeriet:

— — — skal det danske finansministerium, skattedepartementet, bemærke, at der med ikrafttrædelsen af den danske kildeskatteordning den 1. januar 1970 i vidt omfang er indført beskatningsmæssig ligestilling af ægtefæller. Fremtidig vil det kun være hustruens formue og i det væsentlige også kun hendes formueafkast, der beskattes hos hendes mand. Hustruens egen erhvervsindkomst ved arbejde for fremmede og ved selvstændigt erhverv beskattes derimod hos hustruen selv. Det samme gælder for forskellige indtægter, som hustruen oppebærer til erstatning af eller afløsning for erhvervsindkomst.

At særbeskatning ikke er gennemført fuldt ud skyldes i det væsentlige praktiske hensyn.

Ægtefællers økonomiske forhold er i mange tilfælde ikke ordnet på en sådan måde, at en opdeling af formuen og indtægterne efter ægteskabslovgivningens regler kan foretages med den sikkerhed og hurtighed, som er nødvendig, hvis opdelingen skal lægges til grund ved skatteligningen og skatteopkrævningen.

Endelig har man ment, at de grunde, der med betydelig vægt er anført for særskilt beskatning af hustruens løn- og erhvervsindtægter m. v., har væsentlig mindre vægt, når det gælder hustruens øvrige indtægter og hendes formue.

Det er ligeledes en konsekvens af disse praktiske synspunkter mere end

forsørgersynspunkter, der har medført, at sambeskatning formelt er opretholdt i tilfælde, hvor en hustru i væsentligt omfang har deltaget i ægtemandens eller ægteparrets fælles erhvervsvirksomhed.

I disse tilfælde gennemføres skatteberegningen dog på den måde, at 25 %, højst 12 000 kroner, betragtes som indtjent af hustruen, således at der i denne indkomst gives et fradrag på 1 200 kroner. Fradraget aftrappes ved stigende indkomst og bortfalder helt, når ægtefællernes samlede skattepligtige indkomst andrager 42 000 kroner.

En vis forskel mellem reglerne for beskatning henholdsvis af ægtemand og af hustru er opretholdt derved, at der ved beregningen af de en hustru påhvilende skatter indrømmes et fradrag på halvdelen af hustruens indkomst, dog højst 2 000 kroner. Fradraget aftrappes ved stigende indkomst og bortfalder helt ved en skattepligtig hustruindkomst på 30 000 kroner.

Forskellen afsvækkes dog ved en regel om, at fradraget kan overføres til manden i det omfang hustruen som følge af sit personfradrag ikke kan udnytte fradraget.

En væsentlig ændring i forhold til det tidligere, ved medlemsforslaget påtalte synspunkt, ægtemanden som forsørger, er indført med kildeskattelovens regler om personfradrag.

Dette fradrag, der for indtægtsåret 1970 andrager 5 000 kroner, gives til hver fuldt skattepligtig person. Såfremt en ægtefælle (mand el. hustru) ikke kan udnytte fradraget, overføres det til den anden ægtefælle, således at en ægtefælle får to personfradrag, såfremt den anden ægtefælle (mand el. hustru) ikke har skattepligtig indkomst.

Endelig skal man bemærke, at den sambeskatning, som af praktiske grunde endnu er opretholdt for så vidt angår indkomsten, indtræder og ophører pr. datoen for ægteskabets indgåelse og ophør (for så vidt angår formuen pr. indkomstårets udløb), således at kildeskatteloven også på dette punkt har medført en i forhold til tidligere gældende danske regler væsentlig tilnærmelse til de af forslagsstillerne anførte synspunkter.

København, den 9. marts 1970

Hans P. Gøtrik

Gjetting

Justitsministeriet:

1. Spørgsmålet om erstatning for tab af forsørger er for tiden genstand for overvejelse i særlige udvalg i Danmark, Finland, Norge og Sverige, og spørgsmålet om en enkemands ret til forsørgertabs'erstatning ved en hjemmearbejdende hustrus død overvejes i forbindelse hermed i udvalgene.

Ved en højesteretsdom i efteråret 1969 er der imidlertid sket en væsentlig

ændring i den hidtidige danske retstilstand, hvorefter der i tilfælde som det nævnte alene kunne tilkendes enkemanden godtgørelse for forstyrrelse og ødelæggelse af stilling og forhold, idet dommen tilkendte enkemanden efter en hjemmearbejdende hustru egentlig forsørgertabserstatning.

2. Justitsministeriet har den 19. december 1969 nedsat et udvalg med den opgave at overveje, i hvilket omfang der på baggrund af de ændrede samfundsforhold, ændringen af kvindens stilling i samfundet og de heraf følgende ændringer af opfattelsen af ægteskabsinstitutionen er behov for revision af reglerne om ægteskabs indgåelse og opløsning, herunder reglerne om fremgangsmåden ved separation og skilsmisse, samt reglerne om ægteskabets retsvirkninger og børnenes retsstilling under ægteskabet og efter separation eller skilsmisse.

Udvalget skal samtidig overveje, om der i tilknytning hertil er behov for ændring af regler i den øvrige lovgivning, der har forbindelse med ægteskabslovgivningen, og om nogle af de bestemmelser i lovgivningen, der knytter retsvirkninger til ægteskabet, bør kunne anvendes på visse ægteskabs-lignende forhold. Udvalget er bemyndiget til at træde i forbindelse med sagskyndige fra de øvrige nordiske lande.

Det må forventes, at spørgsmålet om forsørgerbegrebet vil indgå i udvalgets overvejelser om ændring af de gældende regler om ægteskabets retsvirkninger.

Der henvises i øvrigt til medlemsforslag, sag A 257/j om nordisk ægteskabsret.

3. De aspekter af forsørgerbegrebet, som berører lovgivning, der henhører under justitsministeriets forretningsområde, er således allerede genstand for overvejelser på fællesnordisk plan eller vil blive gjort til genstand for sådanne overvejelser, og justitsministeriet må derfor for sit vedkommende anse den foreslåede rekommandation for upåkrævet.

København, den 23. december 1969

P. m. v.

E. b.

Gersing

Arbejds- og socialministeriernes internationale afdeling:

I denne anledning skal man meddele følgende:

I. Lovgivningen om sociale pensioner m. v.

a) Den sociale pensionsordning i Danmark omfatter ikke ydelse af en almindelig enkepension, men ved lov nr. 70 af 13. marts 1959 med senere ændringer er der gennemført en ret begrænset *enkepensionsordning*, hvorefter

ter der til visse grupper af enker og andre enlige kvinder ydes en indtægtsreguleret enkepension af samme størrelse som folkepensionen til enlige.

Efter den gældende affattelse af enkepensionsloven er således kun følgende grupper umiddelbart berettiget til at oppebære enkepension:

1) en enke, der er fyldt 55 år, såfremt hun er blevet enke efter det fyldte 45. år,

2) en kvinde, der bliver enke efter det fyldte 45. år, og som ved ægtefællens død havde forsørgelsespligt over for — og bidrog til forsørgelse af — 2 eller flere børn under 18 år, så længe hun har forsørgelsespligt — og bidrager til forsørgelse af — 1 barn under 18 år,

3) en enke, der ved det fyldte 55. år modtager løbende underholdshjælp efter reglerne om hjælp til enker, og som har — eller efter det fyldte 45. år har haft — forsørgelsespligt over for et eller flere børn under 18 år.

Endvidere kan kommunalbestyrelserne med samtykke af et særligt centralt udvalg undtagelsesvis tillægge enker og andre enlige kvinder (ugifte, fraskilte, fraseparerede og forladte), der er fyldt 50 år, enkepension, når svigtende helbred eller andre særlige omstændigheder taler derfor.

Baggrunden for indførelsen i 1959 af en enkepension for de nævnte ret begrænsede grupper af enker var, at kvinder, der bliver enker i en vis højere alder efter måske i mange år at have været uden erhvervsmæssig beskæftigelse, erfaringsmæssigt må antages at ville have særlig vanskeligt ved at vende tilbage til arbejdsmarkedet, navnlig i tilfælde, hvor de nærmer sig folkepensionsalderen eller har børn under 18 år.

De forhold, der har begrundet indførelsen af enkepension, gør sig — statistisk set — ikke gældende med samme styrke, når der er tale om enkemænd. Med den gældende indtægtsregulering af enkepensionen ville indførelse af en tilsvarende enkemandspension i øvrigt rent praktisk blive illusorisk, idet allerede arbejdsmarkedets laveste lønninger bevirker, at enkepensionen bortfalder.

I henhold til lov nr. 46 af 7. marts 1964 om Arbejdsmarkedets Tillægspension tilkommer der på nærmere angivne betingelser enken efter et medlem af tillægspensionsordningen eller en tillægspensionist tillægspension i form af enkepension. Der tilkommer derimod ikke enkemanden efter et kvindeligt medlem pension. Der er ikke aktuelle overvejelser om ændring af denne bestemmelse.

Efter lov nr. 261 af 9. juni 1948 om retsforholdet mellem arbejdsgivere og funktionærer tilkommer der enken efter en funktionær efterløn, dersom funktionæren ved dødsfaldet har haft ansættelse i virksomheden i henholdsvis 1, 2 eller 3 år. Derimod tilkommer der ikke enkemanden efter en kvindelig funktionær efterløn. I en betænkning om funktionærlovens §§ 1, 8 og 10, afgivet af et af arbejdsministeriet den 20. maj 1964 nedsat udvalg, har udvalget stillet forslag om gennemførelse af ligestilling mellem mandlige og kvindelige funktionærer i den omhandlede relation. Udvalget har samtidig

foreslået, at funktionærlovens § 8, 2. pkt., hvorefter der tilkommer børn under 18 år efter en kvindelig funktionær efterløn, hvis faderen er død eller ikke ved moderens død har forsørgerpligt, ophæves. Reglerne vil efter forslaget herefter også for så vidt angår efterløn til børn være ens for mandlige og kvindelige funktionærer. I forbindelse med eventuelle i øvrigt stedfindende ændringer i funktionærloven kan der påregnes fremsat lovforslag i overensstemmelse med udvalgets forslag.

b) Den almindelige *folkepensionsalder* er 67 år for både mænd og kvinder, der herefter er berettiget til at oppebære folkepensionens fulde grundbeløb uden hensyn til modtagerens økonomiske forhold.

Herudover er der adgang til indtægtsreguleret folkepension for enlige kvinder samt kvinder, gift med en invalide- eller folkepensionist i alderen 62—67 år, jfr. bemærkningen foran om det statistisk set større behov for ydelse af økonomisk bistand til kvinder i de højere aldersgrupper. I tilfælde af svigtende helbred eller andre særlige omstændigheder kan der desuden undtagelsesvis med samtykke af det nævnte centrale udvalg tillægges såvel mænd som kvinder indtægtsbestemt folkepension allerede fra det fyldte 60. år.

Med hensyn til den almindelige betingelse for at oppebære folkepension — dansk indfødsret — gælder det særligt, at kvinder, der ikke er i besiddelse af dansk indfødsret, dog kan oppebære folkepension (og invalidepension), såfremt de er gift med eller senest har været gift med en mand med dansk indfødsret. Denne regel blev indført i forbindelse med en ændring af indfødsretslovgivningen i 1951, hvorefter en udenlandsk kvinde ikke som tidligere får dansk indfødsret ved ægteskab med en dansk mand.

Folkepensionen ydes med samme grundbeløb og pensionstillæg til enlige og gifte, når kun den ene ægtefælle er pensionsberettiget, men der ydes hertil den pensionsberettigede ægtefælle (både mænd og kvinder) et mindre, strengt indtægtsreguleret ægteskabstillæg.

Pensionens grundbeløb til samlevende ægtefæller, når begge er pensionsberettigede, svarer til ca. 1 1/2 gange grundbeløbet for en enlig, medens pensionstillægget udgør det dobbelte af pensionstillægget for en enlig. Baggrunden herfor er, at leveomkostningerne for et ægtepar antages gennemsnitligt at være væsentligt lavere end for 2 enlige, og det har derfor hidtil ikke været anset for socialpolitisk rimeligt at forhøje pensionen for ægtepar, således at den kommer til at svare til pensionen for 2 enlige.

Pensionsudbetalingen foretages af kommunen. Der er intet foreskrevet i folkepensionsloven om, på hvilken måde udbetalingen skal ske.

Efter anmodning fra kommissionen vedrørende kvindernes stilling i samfundet blev der i 1966 foretaget en undersøgelse af den form, under hvilken pension udbetaltes til ægtepar, når begge ægtefæller er pensionsberettigede. Det fremgår heraf, at pension til ægtefæller, der begge er pensionsberettigede, som alt overvejende hovedregel udbetales som et samlet beløb, stilet enten

til den ene af ægtefællerne (i så fald manden) eller til begge ægtefæller. I de tilfælde, hvor kommunen forlanger kvittering for beløbet, er det tilstrækkeligt, at enten manden eller hustruen kvitterer for det samlede beløb. Der er kun i ganske ringe omfang blevet klaget over, at udbetalingen sker i form af et samlet beløb, og i tilfælde af klage har de fleste kommuner søgt at efterkomme klagerens ønske om deling af pensionen, hvis det har været praktisk muligt. Det bemærkes herved, at en sådan deling af pensionsbeløbet efter ønske fra en af ægtefællerne efter det oplyste dog foreløbig er vanskeliggjort i kommuner, der udbetaler pensionen gennem datacentre.

Udbetalingen af pension med et samlet beløb til ægtefæller kan efter socialministeriets opfattelse alene betragtes som en praktisk foranstaltning, der medfører den enkleste administration i betragtning af, at de pensionsberettigede ægtefællers pension beregnes med et fælles grundbeløb og pensionstillæg under hensyn til deres samlede indtægt. En ordning, hvorefter det pålægges kommunerne at anvise pensionsbeløbene særskilt til hver ægtefælle, vil medføre et betydeligt administrativt merarbejde og omkostninger til de dobbelte anvisninger, regnskabsmæssige posteringer m. v.

II. Sygeforsikring

A. Medlemsret i de anerkendte sygekasser

Såvel mænd som kvinder, gifte og ugifte, over 16 år er selvstændige medlemmer af de anerkendte sygekasser med nydende eller bidragydende medlemsret.

De nydende medlemmer er efter deres indtægtsforhold opdelt i en medlemsgruppe A, hvis medlemmer har ret til fri lægehjælp, men er begrænset i valg af læge, og en medlemsgruppe B, hvis medlemmer alene får en del af lægeudgiften refunderet, men frit kan vælge læge. Indtægtsgrænsen, der herved kommer i betragtning, er forskellig for forsørgere og ikke-forsørgere. Som forsørgere anses i denne henseende dels personer, der i henhold til skattelovgivningen anses for forsørgere (navnlig gifte mænd, der sambeskatte med hustruen, og personer med hjemmевærende børn under 18 år) dels gifte kvinder, der sambeskatte med manden. Som følge af forsørgerbegrebets bortfald i skattelovgivningen vil en ændring af reglerne på dette område være nødvendig.

For så vidt angår sygekassens øvrige ydelser — hospitalsbehandling, medicin m. v. — er de 2 medlemsgrupper derimod ens stillet.

B. Sygedagpenge til lønarbejdere

Efter sygeforsikringsloven udgør dagpengesatsen et højere beløb for forsørgere end for andre. Efter de af socialministeriet fastsatte bestemmelser anses i denne forbindelse gifte mænd, der samlever med ægtefællen, som

forsørgere, medens dette kun gælder i ganske særlige tilfælde for gifte kvinder, der samlever med ægtefællen.

C. Dagpengesatsen for husmødre

Der er i sygeforsikringsloven fastsat grænser for de dagpenge, medlemmerne frivilligt kan sikre sig under sygdom. Der er herunder fastsat en særlig sats for husmødre uden selvstændigt erhverv, medens der ikke er adgang for en hjemmearbejdende mand til at sikre sig dagpenge.

III. Med hensyn til lovgivningen om offentlig forsorg afspejler reglerne i denne lovgivning bestemmelserne i den privatretlige lovgivning. Forsorgslovgivningens regler om ægtefællers forsørgelsespligt overfor det offentlige afviger dog fra den privatretlige lovgivning derved, at en hustrus forsørgelsespligt over for det offentlige for manden ophører, når hun betragtes som forladt af denne, eller der er opnået separation eller skilsmisse, medens ægtemandens forsørgelsespligt over for det offentlige for hustruen vedvarer, indtil ægteskabet endeligt er ophørt.

IV. Den af regeringen nedsatte socialreformkommission har ikke hidtil behandlet spørgsmålet om forsørgerbegrebets betydning i sociallovgivningen. Et af kommissionen fremsat forslag om etablering af en indtægtsafhængig sygedagpengeordning vil dog kunne få betydning for forsørgerbegrebet, idet en gennemførelse af forslaget vil medføre bortfald af sondringen mellem forsørgere og unge og ældre ikke-forsørgere. Der er ikke for tiden taget endelig stilling til spørgsmålet om kommissionens fremtidige opgaver, men det må anses for tvivlsomt, om spørgsmålet om forsørgerbegrebet vil komme til at indgå blandt disse opgaver. Eventuelle ændringer, der formindsker forsørgerbegrebets betydning, kan dog på den anden side heller ikke antages at ville være til hinder for kommissionens arbejde.

Det tilføjes, at man senere skal vende tilbage til spørgsmålet om forsørgerbegrebet efter lovgivningen om arbejdsløshedsforsikring m. v.

København, den 25. marts 1970

Juhl-Christensen

Hvad angår anvendelsen af forsørgerbegrebet i relation til de for arbejdsformidlingen gældende regler om mobilitetsfremmende ydelser er det afgørende for, om en person i den heromhandlede henseende kan betragtes som forsørger, om den pågældende bidrager i et efter omstændighederne rimeligt omfang til en af vedkommende økonomisk afhængig persons underhold. Det bemærkes herved, at en udearbejdende kvinde og en udearbejdende mand, der har fælles økonomi, begge betragtes som forsørgere i relation til opnåelse af mobilitetsfremmende bistandsformer.

Hvad angår arbejdsløshedsforsikringen var arbejdsbetingelserne for opnåelse af ret til dagpenge fra en anerkendt arbejdsløshedskasse efter en tidligere gældende lovgivning om arbejdsløshedsforsikring strengere for ikke-forsørgere under 22 år end for andre. Ved lov nr. 114 af 24. marts 1970 om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring er der imidlertid herom indført ændrede regler, således at de strengere arbejdsbetingelser er gældende for alle kassemedlemmer under 22 år uanset deres forsørgerstatus.

København, den 28. maj 1970

P. m. v.

E. b.

Juhl-Christensen

Ministeriet for statens lønnings- og pensionsvæsen:

I denne anledning kan oplyses, at der efter tjenestemandsløvgivningens regler om ansættelses- og lønvilkår principielt består ligestilling mellem mandlige og kvindelige tjenestemænd, og at der er lige adgang for mænd og kvinder til at opnå egenpension ved afgang fra statstjenesten. I modsætning til den tidligere gældende pensionsordning, hvorefter der ikke var hjemmel til at yde ægtefællepension til en kvindelig tjenestemand efterlevende ægtefælle, er der efter den ved lov nr. 292 af 18. juni 1969 om tjenestemandspension gennemførte nyordning endvidere tilvejebragt lige adgang for mandlige og kvindelige tjenestemænd til at opnå ægtefællepension.

Et hidtil eksisterende pensionsmæssigt skel mellem børn af mandlige og kvindelige tjenestemænd, således som nævnt i et i medlemsforslaget anført eksempel, fjernedes ligeledes ved nævnte lov, hvis børnepensionsregler er udformet således, at børn af tjenestemænd nu er ligestillet i pensionsmæssig henseende, hvad enten der er tale om børn i eller uden for ægteskab, og uden at der skelnes mellem børn af mandlige og kvindelige tjenestemænd.

Det kan bemærkes, at der med hensyn til visse godtgørelser til tjenestemænd til dækning af udgifter i forbindelse med forflyttelse efter gældende bestemmelser fremtræder enkelte forskelle i omfanget af de godtgørelser, der kan ydes til henholdsvis gifte mandlige og gifte kvindelige tjenestemænd. Spørgsmål om opretholdelse af disse bestemmelser er imidlertid for tiden genstand for overvejelser i forbindelse med forberedelserne til indgåelse af en aftale med tjenestemandorganisationerne om en nyordning på flyttegodtgørelsesområdet.

Med henvisning til foranstående kan det ønske om en ensartet praktisering af forsørgerbegrebet, som det foreliggende medlemsforslag giver udtryk for, således i det væsentligste siges at være opfyldt, for så vidt angår ministe-

riet for statens lønnings- og pensionsvæsens område, og yderligere bemærkninger giver medlemsforslaget ikke nærværende ministerium anledning til.

København, den 4. marts 1970

P. m. v.

E. b.

Ethelberg

F i n l a n d

Justitieministeriet:

Enligt äktenskapslagen är makarna i förhållande till varandra rättsligt likställda. Likställigheten innebär att ingendera maken tillkommer bestämmanderätt gentemot den andra, utan makarna är i förhållande till varandra självständiga. Likställigheten gäller jämväl makarnas underhållsskyldighet, i det båda makarna är skyldiga att efter förmåga bidra till familjens underhåll. Makarnas likställighet sträcker sig även till förmynderskapet för och vårdsnaden om barnen. Dessa uppgifter skall handhas av båda föräldrarna gemensamt. Av praktiska skäl göres dock det avsteget från likställighetsprincipen, att den ena maken ensam är behörig att företräda sitt barn inför domstol och annan myndighet samt att förvalta barnets särskilda förmögenhet. En ändring av detta stadgande kan dock väntas i samband med revisionen av förmynderskapslagstiftningen.

Likställighetsprincipen är dock icke konsekvent genomförd i lagstiftningen och jämväl i rättstillämpningen göres i vissa fall åtskillnad mellan könen. Det kanhända största avsteget från principen göres på pensionslagstiftningens område. Den hemarbetande kvinnan befinner sig med avseende på pensionsförmåner i många fall i ett sämre läge än den yrkesarbetande kvinnan. En uppvärdering av den hemarbetande kvinnans ställning är därför erforderlig för att jämlikhet på detta område skall kunna genomföras såväl mellan man och kvinna som mellan hemarbetande och yrkesarbetande kvinna. Vad i medlemsförslaget anföres beträffande den allmänna pensionsordningen och beräkningen av pensioner torde motsvara rättsuppfattningen i Finland och kan därför tjäna som grund för samnordisk lagstiftning på området.

I medlemsförslaget beröres även det reformarbete på familjerättens område som pågår i Sverige och Danmark. För närvarande torde det i Finland icke föreligga något egentligt behov av en totalreform av äktenskapslagstiftningen. Den ökade rörligheten inom Norden gör det dock nödvändigt att den enhetliga linjen inom äktenskapsrätten bevaras orubbad. Frågan om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar bör därför lösas i nordiskt samråd. Av denna orsak kommer även Finland att delta i det reformarbete som pågår i Sverige och Danmark.

Förslagsställarna anser att ett försörjningsskydd inom äktenskapet icke längre kan bibehållas. I Finland har de gifta kvinnorna i mycket stor utsträckning deltagit i förvärvsarbetet utom hemmet. Förslaget om upphävande av försörjningsskyddet inom äktenskapet har dock icke väckt gehör hos offentligheten. Skulle en sådan ordning genomföras skulle den gifta kvinnans möjligheter att ordna sitt liv på det sätt som hon anser lämpligast i högsta grad begränsas. Förslaget leder till ett resultat som är motsatt det som förslagsställarna uppställt. Det resultat som sålunda uppnås skulle dessutom kunna leda till oanade svårigheter och mentala rubbningar.

Till den del medlemsförslaget berör upphävande av försörjningsskyddet inom äktenskapet kan medlemsförslaget därför knappast från finsk sida omfattas.

Helsingfors den 25 februari 1970

Kai Korte

Avdelningschef

H. af Hällström

Lagstiftningsråd

Social- och hälsovårdsministeriet:

I fråga om den lagstiftning som berör folkpension, sjukförsäkring och allmän familjepension hänvisas till de uppgifter som har anförts i det utlåtande som folkpensionsanstalten har tillsänt delegationen.

Enligt lagstiftningen om pension för arbetstagare (APL, KAPL) är situationen densamma som i den allmänna lagstiftningen om familjepension, d. v. s. änklings äger inte rätt till pension efter sin avlidna hustru. Ministeriet anser, att socialförsäkringen borde byggas ut så att dess mål skulle vara att gynna en familjetyp där vardera maken försörjer sig själv och båda tillsammans försörjer barnen. Om någondera maken förlorar sin arbetsförmåga borde han få sitt uppehälle av den socialförsäkring som berör honom själv och inte av den andra maken. Om han dör, borde efter honom den försäkringsandel som föranledes av den del av underhållet som faller bort betalas till barnen i form av familjepension. Endast denna andel borde då utgå. Den faktiska situationen är dock ännu inte mogen för en sådan reform av socialförsäkringen, emedan den ena maken, hustrun, alltjämt ofta är beroende av sin makes inkomster. I Finland kunde detta fortfarande konstateras när lagstiftningen om familjepensioner bereddes. Därför ansågs det, att hela familjepensionen inte ännu kunde läggas upp i form av pension till barn, utan änka berättigades i flera fall att få sitt uppehälle i form av pension efter mannen. Härav borde dock inte den slutsatsen dragas, att männen å sin sida intar en sämre ställning än kvinnorna och att de fördenskull borde få änklingspension. Tvärtom borde med tiden, när kvinnornas ställning förbättras,

änkepensionerna helt kunna frångås och ersättas av pensioner som betalas enbart till barn. Initiativtagarna till det aktuella medlemsförslaget i Nordiska rådet synes för sin del också ha omfattat denna tankegång, när det på sidan 4 i motiveringen till förslaget säges: Det skydd som skall ges åt familjen bör helt knytas till barnen.

I fråga om socialvård och invalidvård i Finland föreligger varken inom lagstiftningen eller dess tillämpning några skiljaktigheter av principiell betydelse mellan man och kvinna när det gäller försörjningsbegreppet. Det förefaller emellertid som om det måhända vore påkallat att justera lagstiftningen med tanke på den faktiska och den rättsliga försörjarens ställning.

Justitieministeriet torde avge ett utlåtande om förmynderskapslagen och lagstiftningen om barn utom äktenskap. Det må emellertid från socialministeriets synpunkt sett anföras, att förmynderskapslagen innehåller ett stadgande (37 §), enligt vilket fadern, då föräldrar är förmyndare för sitt barn, företräder detta inför domstol och annan myndighet, såvida ej modern ansetts därtill mera skickad.

Såsom i medlemsförslagets motivering har påpekats utgör försörjarbegreppet på många områden inom det mänskliga och sociala livet grunden för de rättigheter och skyldigheter som medlemmarna i samhället, antingen de är män eller kvinnor, har gentemot samhället eller mot varandra och sina barn i sin egenskap av familjemedlemmar. Det faktum att mannen tidigare i regel har varit familjens överhuvud och egentliga försörjare kan inte förändras i en handvändning. Utom att detta är ett ekonomiskt spørsmål rör det sig här också om attityder i det praktiska livet. Utvecklingen har emellertid redan nått långt i den riktning som förslagsställarna avser. Samtidigt som kvinnorna i allt större utsträckning i förvärvssyfte tar del i arbetslivet har mannens och kvinnans ställning och ansvar vid förvärvet av de medel som familjen behöver blivit alltmera likartad.

Ehuru skiljaktigheten mellan man och kvinna i fråga om försörjarbegreppet måhända ännu inte helt kan elimineras, anser ministeriet att bemödandena bör syfta härtill. Det är också ministeriets uppfattning att denna fråga är av den art att ett förenhetligande av åtgärderna i detta syfte i de nordiska länderna är ändamålsenligt, varför ministeriet förordar medlemsförslaget. När det gäller praktiska åtgärder i saken borde det uppenbarligen i första skedet bli fråga om att tillsätta en samnordisk arbetsgrupp med uppdrag att närmare utreda frågan.

Helsingfors den 27 februari 1970

A.-L. Tiekso

Social- och hälsovårdsminister

O. Ojala

Avdelningschef

Folkpensionsanstalten:

Folkpensionslagen av år 1956 (347/56) upptar vissa stadganden, vilka bygger på tanken att mannen är familjens huvudsakliga försörjare. Efter lagens utfärdande har den allmänna uppfattningen om kvinnans och mannens ställning som familjens försörjare emellertid i hög grad förändrats.

Jämlikt 20 § folkpensionslagen utgår till kvinnlig försäkrad, som fyllt 60 år, icke är gift, icke åtnjuter invaliditetspension och icke äger rätt till familjepension, i folkpension ett ålderdomsstöd. Då detta stadgande skrevs, ansåg man tydligen, att när en 60-årig kvinna är gift, familjen försörjes av mannen. Om en kvinna är ogift eller änka, har familjen ingen manlig försörjare, och därför kan åt kvinnan beviljas ålderdomsstöd.

Enligt 28 § folkpensionslagen kan till manlig pensionstagares pension utgivas ett s. k. hustrutillägg, om av makarna endast mannen åtnjuter pension och hustrun antingen fyllt 60 år eller på grund av att hon omhänderhar vården av familjens små barn eller av annat tvingande skäl icke har möjlighet att förskaffa sig inkomst genom arbete för egen eller annans räkning. Även detta stadgande baserar sig på tanken att mannen är familjens huvudsakliga försörjare och att beloppet av hans pension därför bör höjas, när kvinnan ej anses kunna förtjäna sitt uppehälle.

Båda de ovan nämnda stadgandena har i socialförsäkringskommitténs betänkande (kommittébetänkande nr 8/1954) motiverats med att äldre kvinnor har svårt att finna sysselsättning på arbetsmarknaden. Det bör dock konstateras, att också äldre män ofta har svårt att få arbete, i synnerhet om de saknar yrkesutbildning. Det är därför icke fullt befogat att i ifrågasvarande hänseende försätta män och kvinnor i olika ställning.

I sjukförsäkringslagen av år 1963 (364/1963) har likställigheten mellan könen förverkligats såtillvida, att alla i Finland bosatta personer, alltså även icke-förvärvsarbetande husmödrar, omfattas av försäkringen. I stöd av lagen utges till de försäkrade ersättning för sjukvårdskostnader samt dagpenning för förlust av arbetsförmåga till följd av sjukdom. Enligt lagen utbetalas dessutom moderskapspenning. Dagpenning utgår också till icke-förvärvsarbetande husmödrar. Om försäkrad, då av sjukdom förorsakad arbetsförmåga inträdde, var och fortfarande är gift, utgår dagpenningen med försörjartillägg särskilt för maken och för varje barn under 16 år, som den försäkrade har att försörja. Detta stadgande tillämpas, med vissa begränsningar, på samtliga till dagpenning berättigade försäkrade.

Är försäkrad som uppbär dagpenning äkta make, utgår hans dagpenning med försörjartillägg endast om hans arbetsinkomst är lika stor som eller större än hans makes arbetsinkomst. Till dagpenning utges sålunda i allmänhet icke försörjartillägg, om den make som uppbär dagpenning helt saknar vid beskattningen konstaterad arbetsinkomst. Följaktligen kan dagpenning vanligtvis ej utgå med försörjartillägg till hemmafru, vars huvudsakliga ar-

betet består i att sköta hushållet i hemmet och vars make förvärvsarbetar, emedan värdet av arbete utfört i hemhushåll enligt lag icke betraktas såsom arbetsinkomst. I dylika fall vore det dock motiverat att utbetala försörjartillägg, i synnerhet för barn. Vidare bör beaktas, att hemmaarbetande kvinnlig försäkrad, som icke har vid beskattningen konstaterad arbetsinkomst, erhåller den lägsta dagpenningen. Dagpenningens belopp fastställs nämligen på grundvalen av den försäkrades arbetsinkomst, och till dem som saknar arbetsinkomst utgår dagpenningen med lägsta lagstadgade belopp.

I familjepensionslagen av år 1969 (38/1969) är makars ställning såsom förmånstagare och förmånsåtagare delvis olika. Pension till efterlevande make utgår endast efter manlig men ej efter kvinnlig förmånsåtagare. Detta stadgande synes stöda den gamla föreställningen om mannen som familjens huvudsakliga försörjare. Märkas bör emellertid, att man under lagens beredning fann att änkor och deras familjer hade det ekonomiskt sämre ställt än änklingar och deras familjer. Emedan man tydligen av ekonomiska skäl icke ansåg det möjligt att anordna familjepensionering för samtliga efterlevande makar, nöjde man sig med ett efterlevandeskydd för dem som mest behövde hjälp. — Barnpension enligt familjepensionslagen utges efter såväl manlig som kvinnlig förmånsåtagare, varför män och kvinnor i detta hänseende intar samma ställning såsom familjeförsörjare.

En vidareutveckling av försörjarbegreppet lagstiftningsvägen i den i medlemsförslaget angivna riktningen kan vara motiverad. Reformen har dock samtidigt även ekonomiska aspekter, emedan på grundval av kön beviljade förmåner ej kan fräntas personer som redan blivit delaktiga av dem, vilket torde innebära, att man bör eftersträva att också det andra könet tillerkännes rätt till dessa förmåner. Härvid kommer utvidgningen av förmånstagar-kretsen givetvis att förorsaka merutgifter för den som utbetalar förmånerna.

Helsingfors den 20 februari 1970

Folkpensionsanstalten

Jaakko Pajula

Direktör

Veikko Katajainen

Avdelningschef

Suomen naisten demokraattinen liitto — Finlands demokratiska kvinnoförbund r. y.¹:

Finlands demokratiska kvinnoförbund utgår i sitt program och sin praktiska verksamhet från den principen, att mannens och kvinnans likställdhet bör förverkligas såväl inom lagstiftningen som i det praktiska livet. Denna jämställdhet mellan könen utgör utgångspunkten även för att både mannen

¹ Yttrandet översatt från finska.

och kvinnan kan svara för de skyldigheter och rättigheter som följer av att vara försörjare.

I vår lagstiftning har såsom i medlemsförslaget konstateras jämlikheten mellan könen i det närmaste erkänts, men vid tillämpningen av lagarna och i det praktiska livet förekommer i många avgörande frågor stora skiljaktigheter, som försvagar kvinnans möjlighet att förverkliga sin försörjarrätt och -skyldighet. De viktigaste bland dessa problemställningar utgörs av följande:

1. Samhället förmår ej tillförsäkra samtliga arbetsvilliga personer arbete. När så är fallet, intar samhället den inställningen att mannen som främsta familjeförsörjare bör få arbete eller i varje fall arbetslöshetsersättning. Det vore rättvist att icke uppställa på kön och civilstånd baserade inskränkningar i fråga om erbjudande av arbete och i anslutning därtill i arbetslöshetsregistren. Envar människa bör vara berättigad till arbete och försäkrad mot arbetslöshet.

2. Kvinnorna förhindras att söka arbete även om deras utbildning och familjens utkomst skulle förutsätta det, därav att samhället försummat sin andel av anordnandet av dagvård för barn. Endast 9 procent av arbetande föräldrar till barn under skolåldern kan placera sina barn i av samhället upprätthållna dagvårdsanstalter. Dylika anstalter finns exempelvis ej för skiftesarbetande arbetare. Även avsaknaden av familjeservice binder försörjare vid hemgöromål, från vilka de kunde frigöras genom att utveckla en samhällsplanering med beaktande av familjernas intressen.

3. I fråga om avlöning och placering i arbete är kvinnorna undervärderade. Utgångspunkten torde vara ett ålderdomligt tänkesätt därom att kvinnans arbete utgör biförtjänst. I synnerhet lönenivån inom av kvinnor dominerade yrken (även om utbildningen vore hur mångsidig som helst) är lägre än i av män dominerade yrken. Därjämte förekommer direkt åsidosättande av principen samma lön för samma och likvärdigt arbete. Numera förskaffar kvinnorna sig en bättre utbildning än tidigare, men deras möjligheter på arbetsmarknaden har inte förbättrats härigenom.

Denna undervärdering av kvinnans arbete och tänkesättet om att kvinnan utför endast sidoarbete avseende å familjens utkomst, utgör ett synnerligen svårt problem för ensamstående familjeförsörjare, av vilka en betydande del är kvinnor.

4. Beroende på beskattningsförhållandena samt den allmänna inställningen och den låga avlöningen är det alltid kvinnan som lämnar förvärvsarbetet och sålunda ofta förlorar sin yrkesskicklighet, sin självständighet och jämvikt. Särskilda svårigheter, om hon, som ofta är fallet, nödgas återvända till arbetslivet. Rättvist vore att beskatta envar personligt på basis av vederbörande inkomster.

5. Vårt pensionssystem, som är mycket brokigt, innehåller många med könens likställdhet sammanhängande missförhållanden:

- familjepension tilldelas ej änklingar, frånskilda eller försörjare utanför äktenskapet;
- folkpensionen utgår med mindre belopp för inom äktenskap samlevande än för ensamstående;
- den i folkpensionslagen uttryckta hustruförhöjningen är ett typiskt bevis på köns olikställdhet;
- i vår lagstiftning betraktas såsom familjesamfällighet i snäv bemärkelse endast äkta makar och deras barn;
- i begreppet familjehelhet borde innefattas alla till samma hushållsenhet hörande medlemmar;
- familjeförsörjare, som drar försorg om barnens och hemmets vård och som då barnen är små eller på grund av avsaknad av förtjänstmöjligheter icke erhåller förvärvsinkomster, men vars arbete utgör uppfyllande av försörjaransvar, vilket även kan uppskattas i pengar, kan icke räkna sig till godo detta arbete till förmån för samhället med avseende å sin pensionsförmån; familjemedlemmar i förvärvsarbete, vilka vid sidan av sitt arbete sköter hemmet och vårdsnaden av barnen, borde likaså kunna utöka sin pensionsförmån med den andel motsvarande värdet av detta arbete.

Vissa förordningar och praktiska missförhållanden:

1. Av barnens föräldrar kunde modern företräda sitt barn inför domstol, men hon behöver härför en fullmakt av sin man. Fadern får utan fullmakt av modern ge sitt samtycke till att barnet erhåller utrikespass, modern nödgas be om faderns samtycke. Fadern drar försorg om förmögenhet.

2. I äktenskapsskillnad anses modern så gott som alltid bättre lämpad än fadern att handha vårdsnaden om barnen. Kvinnan förklaras emellertid ej försörjningspliktig mot sin egen vilja och hon är icke heller underhållspliktig. Förmyndarskapslagens 30 § borde ändras på så sätt, att de krav som ställs på förmyndare vore oberoende av könet.

3. Förberedelse för förmyndaruppdrag vore en synnerligen viktig angelägenhet vid klarläggandet av försörjarbegreppet i de olika nordiska länderna. I grundskolans läroplan borde förutom sexualundervisning och undervisningskomponenter som understryker könsens likställdhet tryggas även familjefostran och förberedelse för förmyndarskap.

Slutligen önskar vi fästa uppmärksamhet vid ett viktigt problem, som ej gäller försörjarbegreppet, utan hela frågan om de förpliktigades ställning, nämligen bostadsfrågan. Familjerna behöver bostäder. Förutom bostadsbrist förekommer utsträckt diskriminering av barnfamiljer på den enskilda bostadsmarknaden. På den s. k. fria marknaden kan bostad erhållas av ensamstående, ovillkorligt nykter eller barnlöst äkta par och av dessa endast om de har råd att betala en hög hyra.

Såsom sammanfattning konstaterar vi, att de i det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget framlagda förslagen om förenhetligande av försörjarbegreppet enligt vår uppfattning innehåller beaktansvärda saker. Vi finner det önskvärt att Finlands regering för egen del främjar initiativets förverkligande. Detta förutsätter en omsorgsfull kartläggning av de med frågan

sammanhängande problemen. Vi har i vårt yttrande sökt framlägga några enligt vår uppfattning beaktansvärda synpunkter som på ett väsentligt sätt ansluter sig till försörjarbegreppet, både ansvaret och rättigheterna oberoende av könet.

Helsingfors den 24 februari 1970

Suomen naisten demokraattinen liitto r. y.

För förbundscommittén

Anna-Liisa Hyvönen

Generalsekreterare

Liberala folkpartiets kvinnoförbund:

Enligt vårt förbunds uppfattning innefattar det förslag som gjorts beträffande begreppet försörjare synnerligen viktiga och godtagbara synpunkter. Vi anser principen att varje kvinna och man bör garanteras möjlighet till självständig ställning och ekonomiskt oberoende vara riktig.

Då det föreslås att begreppet försörjare bör tillämpas endast i förhållandet föräldrar/barn betonar vi att vid tillämpande av denna princip bör barnet genom lagstiftning garanteras tillräcklig andlig och materiell trygghet.

Vårt förbund anser att det på likställighet baserade begreppet försörjare förutsätter:

1. att sambeskattningsystemet bör justeras så att det framhäver äkta makars självständighet och inte deras ömsesidiga beroende;

2. äktenskapslagstiftningen bör ändras så att kvinnor och män får lika rättigheter; nu kan t. ex. endast fadern företräda sitt barn inför domstol. Det föräldrade begreppet försörjare gäller också stadganden beträffande tillnamn;

3. familjepensionslagen bör ändras så att erhållandet av förmåner inte är beroende av den efterlevandes kön;

4. den hemarbetande partens arbete bör uppfattas som ett yrke och hemarbetets värde bör preciseras. På basis härav bör hemmafruars socialskydd skapas.

Refererande till ovannämnda punkter omfattar vårt förbund det förslag som gjorts i motionen.

Helsingfors den 27 februari 1970

Liberala folkpartiets kvinnoförbund

Pirkka Aro

Seija Heikkinen

Kokoomuksen naisten liitto r. y. (Samlingspartiets kvinnoförbund):

Likställighetsprincipen rörande makars lika skyldigheter och rättigheter borde enligt vår åsikt konsekvent genomföras såväl i lagstiftningen som i rättspraxis. Vi anser det vara synnerligen ändamålsenligt att sträva till en likformig definition av försörjarbegreppet i de olika nordiska länderna.

Då kvinnorna numera allt oftare arbetar utanför hemmet och då de på detta sätt uppnår ett allt större ekonomiskt oberoende, finns det inte anledning att i detta fall anse mannen vara sin hustrus försörjare. Dock finns det även ett stort antal s. k. hemmafruar, som får allt det ekonomiska skydd de behöver av sin man. Regleringen av särskilt dessa kvinnors ställning är oundviklig för tillägnandet av det förslagsenliga försörjarbegreppet. Utbetalningen av ersättning till den enligt deras mäns inkomster innebär dock ett avgörande som kräver mycket såväl tilläggsutredningar som ekonomiska resurser. Före det noggranna forskningsresultat står till buds intar vi en reserverad hållning.

I princip kan enligt vårt partis åsikt s. k. mödralön nog erläggas till sådana mindrebemedlade mödrar, vilka själva sköter sina barn, om det utretts, att familjens utkomst väsentligt försvåras genom att modern lämnar sitt arbete.

Helsingfors den 6 mars 1970

Kokoomuksen naisten liitto r. y.

Saara Forsius

Ordförande

Mielikki Meriläinen

Generalsekreterare

Socialdemokratiska kvinnoförbundet r. f.:

Vårt förbund förenar sig med de grundprinciper som förslaget baseras på och anser det vara önskvärt att begreppet blir klarlagt så att det motsvarar dagens förhållanden.

Såsom försörjarbegreppet nu uppfattas av den allmänna opinionen och även tolkas av myndigheterna, innebär det, att hustrun är försörjd av sin make och även att familjefadern alltid är familjens försörjare. I verkligheten är det ingalunda alltid så, icke ens vis-a-vis barnen. Hustrun är endast undantagsvis försörjd, ty hustruns arbete i hemmet för familjen är så värdefullt, att hon icke kan anses vara försörjd utan tvärtom förtjänar hon väl sitt uppehälle, låt vara att hon icke får lön för det. Men om samma arbete utförs av en utomstående lejd arbetskraft, skall man betala åt denna

en relativt hög lön. Detta undervärderande av husmoderns ekonomiska ställning och av betydelsen av hennes arbete förorsakar många svårigheter och feltolkningar till exempel angående beskattning, försäkringar etc. och förbundet finner det angeläget att medlemsförslaget skulle godkännas.

Helsingfors den 29 januari 1970

Socialdemokratiska kvinnoförbundet r. f.

Impi Lukkarinen

Viceordförande

Väestöliitto r. y. (Befolkningsförbundet):

I enlighet med äktenskapslagstiftningen i Finland är båda makarna förpliktigade att på enahanda grunder bidra till familjens uppehälle. Detta betyder dock inte att deras försörjningsplikt skulle vara lika stor utan att de skall bidra till familjens försörjning efter förmåga. I praktiken går detta så till att den ena eller båda makarna förvärvsarbetar. Den hemmaarbetande maken, oftast kvinnan, bidrar till familjens försörjning genom att ha hand om barnens uppfostran och vård.

Enligt äktenskapslagen är inte mannen familjens huvudförsörjare, ej heller slår kvinnan i beroendeställning till mannen utan båda är i detta hänseende likställda. Ehuru äktenskapslagstiftningen utgår från att äkta makar är jämställda vad familjens försörjningsplikt beträffar har denna likställdhet dock inte konsekvent genomförts i all lagstiftning eller rättspraxis.

Tillämpningen av separat principen vad avser äkta makars förmögenhet, kvinnornas växande andel i arbetet utanför hemmet ävensom över huvud taget den förändring av kvinnans ställning mot större jämlikhet med mannen, utgör en realistisk grund för medlemsförslagets tanke att det rättskydd som ingår i försörjarbegreppet skulle knytas till barnen och inte till familjen som sådan, samt att försörjarbegreppet skulle få ett likartat innehåll i hela Norden.

Enligt Väestöliittos åsikt borde den ena maken dock bidra till den andras försörjning om hon är arbetslös eller studerar eller annat vägande skäl härtill föreligger.

Helsingfors den 1 mars 1970

V. J. Sukselainen

Ordförande

Jouko Hulkko

Verksamhetsledar

Rädda Barnen:

Förbundets speciella uppgift är att arbeta för de av kommunerna omhändertagna och andra värnlösa barn. I detta arbete har framkommit, att en mors uppgift i hemmet är fullt jämförbar med försörjningsuppgiften. Även om hon inte arbetar utom hemmet. Delta framgår tydligast då modern i en familj, som lever i svåra ekonomiska omständigheter, avlider och lämnar efter sig en stor barnaskara. Morderns arbete innebär i dessa fall en sådan försörjarinsats, att hennes borgång kan skingra familjen av rent ekonomiska orsaker. Barnen blir utan vård och måste placeras i barn- eller fosterhem, ofta på olika ställen. Om en mor vore jämställd med fadern som familjeförsörjare, och fadern skulle ha samma rättighet till social säkerhet, som modern har vid faderns bortgång, skulle det vara möjligt för fadern att hålla ihop familjen genom att skaffa en sköterska för barnen.

Förbundet önskar ännu påpeka, att föräldrarna enligt finsk lagsliftning icke är jämställd som barnens försörjare t. ex. i de fall, där en gift kvinna får ett barn utom äktenskapet medan makarna bott åtskilda. Enligt rättstillämpningen har hustrun ingen möjlighet att få barnet förklarat som fött utom äktenskapet, för att därigenom få rättighet att t. ex. ensam överlåta barnet för adoption. Delta har förorsakat stora svårigheter genom att barnens ställning ej kunnat säkerställas och stabiliseras särskilt i sådana fall, där den äkta mannen ej tänkt på barnets bästa utan endast önskat försvåra hustruns ställning.

Med hänsyn till ovanstående anser förbundet Rädda Barnen att försörjarbegreppet bör justeras så att det kan koncentreras till att omfatta det nödvändiga skyddet av barn.

Helsingfors den 28 februari 1970

Rädda Barnen r. f.
(Sign.)

N o r g e**Finans- og tolldepartementet:**

Det har gjennom lengre tid vært et praktisk samarbeid mellom de nordiske land på skattelovgivningens område. Dette samarbeid vil fortsette, men tiden synes ikke å være inne til å realisere tanken om et forsørgerbegrep som er likeartet i alle disse land.

Under arbeidet med videre reformer innenfor skattelovgivningen vil det i

Norge bli lagt vekt på de momenter som er fremhevet i begrunnelsen for medlemsforslaget.

Oslo, 12. mars 1970

For finansministeren:

Eivind Erichsen

K. Kvisli

Justis- og politidepartementet:

Som det går fram av begrunnelsen i forslaget, er kjønnsdiskriminering i selve lovreglene lite aktuelt for lover som hører under Justisdepartementet. Ut fra Justisdepartementets sakområde er det derfor neppe noe sterkt praktisk behov for en undersøkelse av forsørgerbegrepet i de nordiske land.

Etter departementets oppfatning kan imidlertid en nærmere analyse av forsørgerbegrepet ha betydelig interesse i tilknytning til mer generelle spørsmål om forskjellsbehandling mellom kvinner og menn. Man vil også tro det kan være hensiktsmessig å foreta en eventuell analyse på nordisk basis. Det er likevel neppe helt heldig at utformingen av selve forslaget synes å legge hovedvekten på en "likartad tillämpning" av forsørgerbegrepet i de nordiske land; etter Justisdepartementets oppfatning er behovet for nordisk enhet på dette området mindre tungtveiende enn ønsket om å unngå at lovregler eller praksis i det enkelte land fører til forskjellsbehandling mellom kvinner og menn som forsørgere.

Man vil nevne at det kan være grunn til å vurdere forslaget i sammenheng med spørsmålet om å nedsette en utredningskomité eller lignende i Norge for en mer samlet vurdering av kvinnens stilling.

Under henvisning til det som er uttalt i forslagets begrunnelse s. 3 nederst om revisjon av ekteskapslovgivningen, kan opplyses at man også fra norsk side vil delta i det nordiske samarbeidet for så vidt angår spørsmål som gjelder formuesordningen og enkelte andre spørsmål, og at man ellers vil delta ved observatør.

Oslo, 25. februar 1970

Elisabeth Schweigaard Selmer

Stein Rognlien

Sosialdepartementet:

— — — Sosialdepartementet har forelagt medlemsforslaget for 15 interesserte fagmyndigheter og organisasjoner.

Vedlagt følger nå uttalelsene fra Landsorganisasjonen i Norge (*se nedan*), Justisdepartementet (*se ovan*) og Norges yrkeskvinnens landsforbund (*se*

nedan). En foreløpig uttalelse fra Norges venstrekvinnelag (endelig uttalelse derfra kan ventes innen 7. mars d. å.) følger også vedlagt (*se nedan*).

De øvrige myndigheter og organisasjoner som medlemsforslaget er forelagt for, er nå blitt bedt om å påskynde ekspedisjonen.

Sosialdepartementet vil senere komme tilbake til saken og ettersende uttalelser som kommer inn.

Oslo, 5. mars 1970

For sosialministeren

Ottar Lund

Kaare Salvesen

Vi viser til vårt brev av 5. mars 1970 og oversender nå uttalelsene i saken fra Senterkvinnene datert 5. mars 1970 fra Finansdepartementet og Høyrekvinnens landsforbund begge datert 12. mars, fra Familiedepartementet, Kristelig folkepartis kvinner og Norges vensterkvinnelag, alle datert 13. mars, fra Norsk kvinnesaksforening med vedlegg datert 14. mars, fra Kommunal- og arbeidsdepartementet, herunder Likelønnsrådet, datert 19. mars, og fra Det norske arbeiderpartis kvinnesekretariat datert 23. mars 1970 (*se nedan*). Dessuten har vi muntlig fått beskjed fra Norsk arbeidsgiverforening om at man der ikke har noe i mot at en utredning om forsørgerbegrepet settes i gang.

Vi har videre innhentet uttalelser i saken fra Statens pensjonskasse og Rikstrygdeverket. Kopier av uttalelsene, henholdsvis datert 23. februar og 5. mars d. å. vedlegges, og Sosialdepartementet viser til disse (*se nedan*).

Når det ellers gjelder teksten i medlemsforslaget er vi enige i at vi bør nå frem til minst mulig forskjellsbehandling mellom ektefeller. Under disse bestrebelsler bør vi imidlertid ikke miste av syne de faktorer som beror på ektefellenes forskjellige livsmønster på grunn av kjønnsforskjellen, noe som ofte har vært begrunnelsen for ulike regler i en del av trygde- og pensjonslovgivningen (*jfr. uttalelsen fra Rikstrygdeverket*). Vi antar således at det i dag ikke vil være realistisk som det er nevnt i medlemsforslaget, å begrense forsørgerbegrepet til utelukkende å være en beskyttelse for barna. Dette synes å forutsette, når den økonomiske verdi av en husmors arbeid bare er anerkjent på få områder, at enhver kvinne, uansett antall barn, fortrinnsvis må arbeide utenfor hjemmet for å bygge opp sitt pensjonsgrunnlag. Likeså må ordningen forutsette at begge ektefeller føler og tar ansvar for stell og oppfostring av barna og for varetaking av hjem og husholdning og at dette prinsipp er godtatt av f. eks. arbeidsgivere og av samfunnet i sin helhet.

Likesome de fleste institusjoner og organisasjoner som har hatt saken til uttalelse, antar vi imidlertid at samfunnsforholdene har forandret seg så meget siden forsørgerbegrepet ble introdusert i lovgivningen, at det nå vil

være av interesse å foreta en analyse av begrepet, og at saken blir utredet både på nasjonal og nordisk basis.

Oslo, 14. april 1970

Etter fullmakt

K. J. Øksnes

Kari Fyhn Terjesen

Departementet for familie- og forbrukersaker:

Det synes for tiden å være interesse for å analysere selve forsørgerbegrepet i samtlige nordiske land — noe som blant annet den felles henvendelse fra de nordiske kvinnesaksorganisasjoner er et uttrykk for. En er for övrig kjent med at i Danmark har den statlig oppnevnte kvinnekommisjon av 1965 fått forsørgerbegrepet særskilt utredet og har gitt ut en betenkning om dette i egen publikasjon. På svensk hold er forsørgerbegrepet viet stor oppmerksomhet i mandatet til den komiteen som ble oppnevnt i august 1969 for å gjennomgå familie Lovgivingen med tanke på revisjon.

Dette departement antar at det også her i Norge vil trenge seg fram et behov for å analysere og ta opp til nærmere vurdering forsørgerbegrepet og dets plass i lovgivingen. Dette har blant annet sammenheng med de endrede samfunnsforhold og derav følgende endringer i kvinnens stilling. I denne forbindelse kan nevnes at departementet for tiden har til vurdering et forslag som har sitt utspring i en rekommandasjon fra FN om å oppnevne et eget råd eller utvalg til å vurdere kvinnens stilling og komme med forslag som kan fremme større reell likestilling mellom kvinner og menn. Etter departementets oppfatning ville det være rimelig om et slikt utvalg blant annet fikk i oppdrag å vurdere forsørgerbegrepet og eventuelt komme med forslag om endringer i lovverket der hvor dette er relevant.

Samtidig som spørsmålene blir utredet her hjemme bör Norge kunne delta i drøftinger på nordisk plan, eventuelt gjennom et eget utvalg innenfor Nordisk Råd.

Oslo, 13 mars 1970

Elsa Skjerven

Rolf H. Bærøe

Likelønnsrådet:

Rådet er av den oppfatning at det er behov for en revurdering av forsørgerbegrepet i de nordiske lands lovgiving under hensyn til de lovendringer og den utvikling som er skjedd i hvert av landene.

Tendensen til økt yrkesdeltaking blant gifte kvinner og sterke krav om full likestilling mellom kvinner og menn på alle områder av arbeids- og sam-

funnsnivå er felles trekk ved utviklingen i landene i Norden. Likestillingsprinsippet er i hovedsak også anerkjent av de nordiske lands regjeringer.

I praksis har det imidlertid vist seg vanskelig å få gjennomført tanken om full likestilling blant annet når det gjelder utdanning, muligheter i arbeidslivet og lønn. Det er ingen tvil om at ekteskapet som forsørgelsesinstitusjon faktisk har betydning, og svekker foreldrenes og de unge jentenes interesse i utdanning, noe som seinere fører til dårlig plassering og mindre muligheter i arbeidslivet. Det må også antas at nevnte forhold bidrar til å svekke oppfatningen blant arbeidstakere og arbeidsgivere av behovet for likelønn. På den annen side vil det medføre dyptgripende endringer i tilvante forhold i vårt samfunn om kravet om fullt økonomisk ansvar for eget utkomme skulle gjøres gjeldende for alle som hittil har vært forsørget gjennom ekteskapet.

Under hensyn til det som her er nevnt og til forskjellene i utvikling i hvert av landene, mener Likelønnsrådet at det vil være riktig at forsørgerbegrepet tas opp til en bred behandling og vurdering og at det er ønskelig at det blir drøftet i Nordisk Råd. Likelønnsrådet anbefaler at spørsmålet blir tatt opp særskilt i det enkelte land. Under en slik behandling vil utviklingen i de andre nordiske land komme med i vurderingen. Et samarbeid mellom de nordiske land vil kunne bidra til en likeartet utvikling.

Oslo, 16. mars 1970

Berger Ulsaker

Kari Vangnes

Statens pensjonskasse:

Etter bestemmelsene i § 32 i lov om Statens pensjonskasse av 28. juli 1949 skal enke etter et mannlig medlem av Pensjonskassen ha utbetalt enkepensjon uten omsyn til om hun har vært forsørget av sin mann eller ikke. Derimot er det et vilkår for at en enkemann etter et kvinnelig medlem skal ha rett til enkemannspensjon, at han har vært forsørget av sin hustru, jfr. samme lovs § 40.

Vi kan opplyse at spørsmålet om endringer i de gjeldende bestemmelser om ektefellepensjonering i Pensjonskassen er omtalt i Ot.prp.nr. 47 for 1957 på sidene 9—10.

Oslo, 23. februar 1970

F. Haugland

Sverre Kr. Bjørgum

Rikstrygdeverket:

Rikstrygdeverket har ikke noe å bemerke til forslaget om at en ensartet anvendelse av forsørgerbegrepet søkes gjennomført i de nordiske lands lovgivning.

For så vidt angår den trygde- og pensjonslovgivning som administreres av Rikstrygdeverket er det med få unntak gjennomført rettslig likestilling mellom ektefeller med hensyn til pensjons- og trygdeytelser. Dette gjelder såvel bestemmelsene om forsørgingstillegg for ektefelle og barn som bestemmelsene om barnpensjon og pensjon og andre ytelser til gjenlevende ektefelle, slik at både retten til ytelser og ytelsenes størrelse er uavhengig av om den forsørgede eller den gjenlevende ektefelle er mann eller hustru. Man vil dog bemerke at på grunn av den reelle ulikhet som fremdeles eksisterer med hensyn til gifte kvinners og gifte menns tilknytning til arbeidslivet vil tilståelse av pensjon og andre ytelser til enker ha aktualitet langt hyppigere enn til enkemenn, likesom ektefelletillegg ytes langt oftere for forsørget hustru enn for forsørget mann.

I den ovenfor nevnte lovgivning forekommer enkelte avvik fra prinsippet om likestilling mellom kvinne og mann:

Ytelser til enkemann eller fraskilt enkemann etter lov om folketrygd, kapittel 10 gis bare hvis dødsfallet er inntruffet 1. januar 1967 eller senere. Slik begrensning av retten til ytelser gjelder ikke for enker.

Folketrygdlovens kapittel 12 har bestemmelser om ytelser til ugifte mødre. Ugift far har ikke rett til ytelser, selv om foreldremyndigheten over og omsorgen for et barn utenfor ekteskap i det enkelte tilfelle er overlatt faren, jfr. lov om born utanom ekteskap av 21. desember 1956, § 3, annet ledd og § 5.

Etter lov om yrkesskadetrygd av 12. desember 1958, § 19, er pensjonsretten for enker vesentlig mer omfattende enn for enkemenn. I Ot. prp. nr. 42 (1969/70) om lov om endringer i lov om folketrygd som blant annet gjelder inkorporering av yrkesskadetrygden i folketrygden er det imidlertid foreslått rettslig likestilling med hensyn til ytelser til enker og enkemenn når ektefellen er død som følge av yrkesskade, idet bestemmelsene om ytelser til etterlatte i folketrygdlovens kapittel 10 skal komme til anvendelse.

I henhold til lov av 13. desember 1946 om krigspensjonering for hjemmestyrkepersonell og sivilpersoner, § 17, har etterlevende enke krav på pensjon mens enkemann kun kan tilstås pensjon dersom han faktisk har vært forsørget av hustruen og han på grunn av alder eller helbred ikke med rimelighet kan ventes å forsørge seg selv.

Lov om krigspensjonering for militærpersoner av 13. desember 1946,

§ 13, omfatter pensjon kun til etterlevende *enke*. En viser også til lovens § 6 som bare omfatter ytelser til mannlig invalid.

Oslo, 5. mars 1970

Etter fullmakt

A. Paulsen

Sigvat Medgard

Landsorganisasjonen i Norge:

Landsorganisasjonen vil støtte forslaget om at Nordisk Råd anbefaler de nordiske lands regjeringer å søke å få istand et så vidt mulig entydig forsørgerbegrep i de nordiske lands lovgivning.

Oslo, 20. februar 1970

Landsorganisasjonen i Norge

O. Højdahl

Det norske arbeiderparti:

Arbeidsprogram for Det nordiske arbeiderparti 1970—1973 har program-posten: "Likestilling av kvinner og menn i arbeids- og samfunnsliv. Revisjon av lover og bestemmelser hvor det ennå er forskjellsbehandling . . ."

Partiets kvinnesekretariat er av den mening at dersom det skal lykkes å nå fram til likerett og likeverd mellom kvinne og mann, må hustruens og morens stilling innen familien tas opp til ny vurdering som er i samsvar med samfunnsforholdene i dag. Det henger fremdeles meget igjen fra tidligere tiders oppfatning av mannen som hovedperson og hovedforsørger i familien med en tilsvarende nedvurdering av hustruens og morens rolle som forsørger.

Vi mener derfor at det er nødvendig å ta forsørgerbegrepet opp til vurdering dersom vi vil en samfunns- og familieordning som gir alle mennesker mulighet for selvstendighet og likeverd, og vil støtte forslaget om at de nordiske regjeringer tar opp spørsmålet om forsørgerbegrepet ut fra prinsippet om ektefellers og foreldres likeverd som forsørger og samfunnsborger.

Kvinnesekretariatet mener at det er viktig å føre videre det nordiske samarbeid på det familierettslige område som har pågått i over 50 år, og som har satt de nordiske land i fremste rekke når det gjelder ektefellers og foreldres likestilling. Stortinget har for tiden til behandling forslag om revisjon av loven om ektefellers formuesforhold, som ytterligere vil styrke ektefellenes fellesansvar og oppheve visse særrettigheter som hustruen hittil har hatt.

Folketrygden i Norge førte likestillingen et godt skritt videre ved innføringen av selvstendige rettigheter for begge ektefeller og likerett til etterlattytelser for både enke og enkemann. Særlovene om pensjonsordninger og pensjonstrygder har imidlertid ikke fulgt opp folketrygdens likhetsprin-

sipp. Det er disse lover som også har vært mønstret for de kommunale og private pensjonsordninger.

Til tross for at lovgivningen dels har rettet opp tidligere ulikheter og dels søker å unngå forskjellsbestemmelser, har vi fortsatt bestemmelser som ikke følger likhetsprinsippet. Dette gjelder forholdet mellom foreldre og barn, hvor det patrialske forholdet med faren som familiens hovedperson er opprettholdt, for eks. når det gjelder statsborgerskap og slektsnavn for barn født i ekteskap. Når det gjelder forholdet mellom ektefeller, vil vi særlig peke på følgende regler:

Navneloven av 1964 gir hustruen valgfrihet vedrørende slektsnavn, men gir ikke mannen rett til å ta hustruens navn.

Skatteloven av 1911 har en regel om at inntekt av bedrift som eies av den ene eller begge ektefellene, bare skal tilregnes den ene av dem, og at inntekten skal regnes for å være vunnet av mannen der hvor ektefellenes innsats regnes for likeverdig. Disse bestemmelser føres over i folketrygdloven med den følge at tilleggspensjon bare opptjenes av den ene ektefellen, fortrinnsvis mannen. Selv om folketrygdloven av 1966 bygger på likhetsprinsippet, vil situasjonen som hjemmeværende hustru og mor i praksis være til hinder for hennes opptjening av selvstendig tilleggspensjon. Kvinnesekretariatet tok allerede under forberedelsen av loven standpunkt for den hjemmeværende husmors/husfars adgang til opptjening av tilleggspensjon når omsorgen for barn, syke eller gamle er til hinder for arbeid utenfor heimen. Det samme må følgelig også gjelde retten til sykepenger. Vi har i samme forbindelse også hevdet at rettigheter i tilknytning til familien, må knyttes til barna og ikke til familien generelt. Vi er derved helt på linje med det oversendte forslag fra de to medlemmer av Nordisk Råd.

Det er således fremdeles lovgivning som direkte medfører ulikhet mellom ektefeller. Dessuten fører fortolkning og praktisering indirekte til opprettholdelse av det gamle begrepet om mannen og faren som familieforsørgeren. Vi kan neppe komme bort fra disse skjevheter bare ved en opprenskning i lovverket uten at de gifte kvinners mulighet til deltakelse i det alminnelige arbeidsliv styrkes og utdanningstilbudet utvides til andre enn de konvensjonelle kvinneyrker, som gjerne plasseres i lavtlønnsgruppene.

Kvinnesekretariatet mener at et av de viktigste ledd i arbeidet for likestilling av kvinner i arbeids- og samfunnslivet må være at det skapes respekt for den gifte kvinnes selvstendige stilling i familien som likeverdig medforsørger.

Oslo, 23. mars 1970

Det norske arbeiderpartiet
kvinnesekretariat
Sonja Ludvigsen

Hanne Marie Tjensvoll

Norske kvinners nasjonalråd har i skrivelse den 21 april 1970 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Norsk kvinnesaksforening:

Forslagsstillerne er av den oppfatning at det i ektefellelovgivningen ikke er kjønnsdiskriminering i selve lovreglene.

Norsk kvinnesaksforening viser i denne forbindelse til et annet medlemsforslag til Nordisk Råd "om nordisk äktenskapsrätt" og den uttalelse vi avga til Justisdepartementet om dette (*här ej tryckt*). Av uttalelsen vil det gå frem at Norsk kvinnesaksforening i motsetning til forlagsstillerne mener at vi trenger en analyse og vurdering også innenfor ektefellelovgivningen.

I medlemsforslaget om forsörgerbegrepet pekes det spesielt på mangel på likestilling i skattelovgivningen som "har en klart negativ verkan vad gäller den gifta kvinnans yrkesverksamhet". Dette er vi enige i og har gitt uttrykk for i vår uttalelse til Stortingets finanskomite om skattereformkomiteens innstilling. Vi sier bl. a. "at ekteskap ikke bör ha noen innvirkning på de implisertes skatt," og foreslår slöyfet skattefritt fradrag for hjemmeværende ektefelle.

Vår lovgivning er blitt til under andre samfunnsforhold enn dem vi har i dag og er ennå preget av det.

Stimulert av anbefalinger i resolusjon 961 F fra FN's Ökonomiske og Sosiale Råd henstillet Norsk kvinnesaksforening til Regjeringen i brev av 10. mai 1967 å oppnevne et råd som bl. a. skulle utrede spørsmålet om en bedring av kvinnens stilling i Norge. Denne saken har Regjeringen ennå ikke tatt standpunkt til, men det er kjent at Departementet for familie- og forbrukersaker arbeider med den.

Etter vår oppfatning bör medlemsforslaget til Nordisk Råd om forsörger-systemet sees i sammenheng med vårt forslag om oppnevning av et råd eller en kommisjon.

En analyse på nordisk plan vil sikkert være nyttig, men bör ikke ta sikte på å få en likeartet tillempning av forsörgersystemet i de nordiske land i förste omgang da en slik målsetning bare kan forsinke arbeidet.

Oslo, 14. mars 1970

For landsstyret i Norsk kvinnesaksforening

Clara Ottesen

Formann

Høyrekvinneres landsforbund:

Høyrekvinneres landsforbund anbefaler Nordisk Råds rekommandasjon til de nordiske lands regjeringer om å søke å få istand en likeartet tillem্পning av forsørgerbegrepet i de nordiske land.

Man er enig med Nordiske kvinnesaksforeningers samorganisasjon når den i uttalelse fra møtet 12.—16. juni 1968 understreker betydningen av en fordomsfri analyse av forsørgerbegrepet, og i at målet må være en lovgivning som gir alle voksne mennesker mulighet til å planlegge og realisere en selvstendig tilværelse med økonomisk ansvar for seg selv. Dermed kan — som samorganisasjonen sier — forsørgerbegrepet konsentreres til å omfatte den nødvendige beskyttelse av barna.

Høyrekvinneres landsforbund vil for sitt vedkommende spesielt fremheve betydningen av å anerkjenne den økonomiske verdi husmors arbeid har. Den hjemmевærende husmors arbeid må bli gjenstand for en ensartet vurdering innenfor alle områder når det gjelder rettigheter, men også plikt til å betale for disse.

Hustruen har det samme privatrettslige ansvar for familiens underhold som mannen, og deres stilling med hensyn til pensjonsrettigheter, sosialforsikring m. v. bør også være den samme.

Oslo, 12. mars 1970

Høyrekvinneres landsforbund

Berte Rognerud

Formann

Kristelig folkepartis kvinner:

I anledning forespørselen fra Nordisk Råd, vil arbeidsutvalget i Kristelig folkepartis kvinner ha uttalt at det også i Norge er behov for å analysere og ta opp til vurdering spørsmålet om forsørgerbegrepet og dets plass i lovgivningen.

Samfunnsforholdene er forandret og likeså kvinnens stilling i samfunnet.

En vil foreslå at det blir nedsatt et utvalg til å utrede saken.

Oslo, 13. mars 1970

For Kristelig folkepartis kvinner

Mari Klevdalen

Sekretær

Senterkvinnene:

Senterkvinnene er klar over at likestilling mellom kjønnene krever at kvinnene tar og får ansvar på alle områder innen samfunnslivet. Det er derfor gledelig at Nordisk kvinnesaksforeningens samorganisasjon nå i Nordisk

Råd vil ta opp forsørgerbegrepet — økonomisk ansvar og likestilling mellom ektefeller, og få en fordomsfri analyse av dette begrepet, sett i nordisk sammenheng. — Ved det vil en også få en oversikt over eventuelle skjevheter som bør justeres i de forskjellige land — og gjennom samarbeid komme fram til ens målsetting med full likestilling også økonomisk.

Senterkvinnene gir sin fulle støtte til Den nordiske kvinnesaksforenings samorganisasjons videre arbeid med å klarlegge forsørgerbegrepet og for å få innført økonomisk ansvar og likestilling mellom ektefeller i Norden

Oslo, 5. mars 1970

Senterkvinnene

Gerd Berger

Aslaug Unneberg

Norges venstrekvinnelag:

Norges venstrekvinnelag har i skrivelse den 13 mars 1970 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Norges yrkeskvinnens landsforbund:

Norges yrkeskvinnens landsforbund har behandlet denne saken og gir den sin fulle støtte.

Norges yrkeskvinnens landsforbund mener imidlertid at det bør nedsettes en norsk komite som kan samarbeide med de allerede opprettede tilsvarende komiteer i Sverige og Danmark.

Oslo, 25. februar 1970

Solveig Stray Gregersen

Formann

Ensliges Landsforbund:

Vi er enig i at en analyse av forsørgerbegrepet vil kunne bidra til å belyse de skjevheter som i dag eksisterer mellom ektepar uten barn og enslige yrkesutøvere. Etter vår mening bør ikke en frisk og arbeidsfôr ektefelle uten barn betraktes som en forsørgelsesbyrde på en så unyansert måte som hittil.

Vi vil imidlertid peke på at en likestilling mellom partene i ekteskapet når det gjelder beskatning, pensjonsforhold og bidrag til finansiering av offentlige trygder, ikke automatisk vil føre til at de skjevheter som er påpekt i vår henvendelse av juni 1971, vil bortfalle. Det er etter vår mening fortsatt behov for en selvstendig utredning av de ensliges stilling med

sikte på å oppnå en mer rimelig balanse mellom de ytelser denne gruppe gjennom skatte- og trygdellovgivningen er pålagt, og Statens og kommunens tilbud til de enslige.

Med enslig mener vi yrkesutøveren som står alene uten partner og uten barn. Vi kan gjerne tale om "Enperson-familien" som sammenlikningsgrunnlag med "Toperson-familien", d. v. s. ektepar uten barn. Begge familiegrupper hjem har omtrent de samme krav til grunnutrustning. Det samme gjelder de daglige utgifter bortsett fra den differanse som har direkte sammenheng med større forbruk.

Da vi nærer en viss engstelse for at en utredning av forsørgerbegrepet skal legge hovedvekten på likestilling i lovgivningen mellom ekteskapet og papirløse samlivsformer, finner vi grunn til å presisere at vi ikke er interessert i en utvikling som kan bidra til å svekke ekteskapet som samlivsform. De ensliges krav om økonomisk balanse mellom de to familiegrupper, bør kunne imøtekommes uten at det innebærer slike konsekvenser.

I Norge er det nå fra Regjeringens side bebudet en offentlig utredning av de ensliges levevilkår på grunnlag av en interpellasjon fra stortingsrepresentant Bodil Aakre. Utredningen skal legge hovedvekten på skatte- og boligforholdene. Vi vil finne det rimelig om de resultater denne utredning kommer frem til, vil bli gjenstand for vurdering på nordisk basis i tilknytning til den utredning de nordiske organisasjoner for enslige har anmodet om.

Oslo, 10. april 1972

Alfhild Brenig

S v e r i g e

Riksförsäkringsverket:

Inom den lagstiftning, som tillhör riksförsäkringsverkets ämbetsområde, finns för närvarande ett flertal regler som medför olika behandling av män och kvinnor och som kan anses bygga på tanken att mannen är familjens huvudförsörjare.

Inom *sjukförsäkringen* finns sålunda den s. k. hemmafruförsäkringen enligt vilken vissa gifta kvinnor och med dem likställda kvinnor blir obligatoriskt försäkrade för grundsjukpenning jämte eventuellt barntillägg. Dessamma gäller vissa icke gifta kvinnor som stadigvarande sammanbor med barn. Motsvarande regler finns inte för män.

En kvinna med barn under 10 år i hemmet får alltid vid sjukdom ett barn-tillägg om minst 2 kronor per dag. Hennes sjukpenning vid sjukhusvård får inte understiga 6 kronor per dag. Nämnade regler har ingen motsvarighet för män. Vidare utgår för barn över 10 år i regel barntillägg endast till mannens sjukpenning men inte till hustruns.

Gifta kvinnor och med dem likställda kvinnor har under vissa förutsättningar möjlighet till frivillig sjukpenningförsäkring. Motsvarande manliga försäkrade har inte denna möjlighet.

Inom *pensioneringen* kan under vissa förutsättningar utgå hustrutillägg när mannen har folkpension. Någon mot sådant tillägg svarande förmån finns inte för en man i det fall hustrun åtnjuter folkpension.

Barntillägg inom folkpensioneringen kan i vissa fall utgå till ålders- eller förtidspensionär med barn. Om pensionären är en gift kvinna utgår inte tillägget.

Efterlevande maka kan erhålla änkepension såväl inom folk- som tilläggs-pensioneringen. Folkpension i form av änkepension kan även utgå till kvinna som är att likställa med efterlevande maka. Någon särskild änklingspension finns inte.

Barnpension från tilläggs-pensioneringen är till sin storlek beroende av om pensionsberättigad änka finns.

Inom *yrkesskadeförsäkringen* gäller att änka efter en på grund av yrkesskada avliden man i allmänhet får livränta utan behovsprövning, medan livränta till änkling utgår endast undantagsvis efter behovsprövning.

I medlemsförslaget har angetts att förslag om ändring av sjukförsäkringens bestämmelser om hemmafrusjukpenningen nu framlagts i Sverige.

Berörda förslag har framlagts av familjepolitiska kommittén, som på uppdrag av Kungl. Maj:t har gjort en översyn av socialförsäkringssystemet såvitt avser frågan om jämställdhet mellan kvinnor och män inom sjukförsäkringen. Kommittéen har i september 1969 redovisat detta uppdrag i en promemoria kallad "Jämställdhet mellan män och kvinnor inom sjukförsäkringen" (socialdepartementets stencil 1969: 7). Det förslag kommittén därvid lagt fram innebär huvudsakligen följande.

Hemmafruförsäkringen föreslås bli omvandlad till en hemmamakeförsäkring, vilket innebär att hemmavarande män i motsvarande situation som hemmafruarna blir berättigade till samma sjukpenning och barntillägg som de senare.

Vidare föreslås att samma regler, som nu gäller enbart för kvinnor med barn under tio år i hemmet, även skall gälla för män i samma situation.

Det föreslås även att barntillägg för barn över tio år skall utgå till båda makarnas sjukpenning.

Bestämmelserna om frivillig sjukpenningförsäkring av vissa kvinnliga försäkrade föreslås utsträckta till att omfatta motsvarande manliga försäkrade.

I bilaga 7 till årets statsverksproposition har chefen för socialdepartementet uttalat (s. 27), att han avser att i annat sammanhang förorda att förslag om lika behandling av män och kvinnor inom sjukförsäkringen läggs fram i en särskild proposition till årets riksdag. Reformen avses bli genomförd den 1 januari 1971.

Vad beträffar den allmänna pensioneringen kan nämnas att pensionsförsäkringskommittén enligt sina av Kungl. Maj:t givna direktiv har att pröva frågan om komplettering av familjepensioneringen med änklingspensioner. Enligt tilläggsdirektiv bör kommittén företa en genomgång av de bestämmelser inom den allmänna pensioneringen som gör skillnad mellan kvinnor och män. Det är kommitténs uppgift att undersöka i vad mån skillnaderna fortfarande är motiverade och att undersöka möjligheterna att i framtiden i ökad omfattning anknyta familjepensionsförmånerna till barnen. Kommittén bör enligt direktiven betrakta frågorna även ur internationell synvinkel och beakta värdet av likformighet mellan de svenska reglerna och andra länders pensionsordningar. Kommittén har även att ompröva den av statsmakterna fastställda avvägningen av folkpensionsbeloppen för två pensionsberättigade makar i förhållande till det pensionsbelopp som gäller för en ensam pensionär. Kommittén beräknas slutföra sitt arbete under andra halvåret 1970.

Av det sagda framgår att pågående utredningsarbete i Sverige syftar till utjämning av olikheter i behandlingen av män och kvinnor inom socialförsäkringen, åtgärder vilka ligger i linje med de tankegångar som framförts i medlemsförslaget.

Enligt riks försäkringsverkets mening framstår det som önskvärt — för underlättande av det nordiska samarbetet — att så långt det anses möjligt med hänsyn till förhållandena i varje särskilt land åstadkomma en likartad tillämpning av försörjarbegreppet i de nordiska länderna.

Stockholm den 9 februari 1970

L.-Å. Åström

Sören Bölin

Arbetsmarknadsstyrelsen:

I enlighet med den målsättning som gäller för arbetsmarknadspolitiken söker styrelsen på olika sätt vidga möjligheterna till yrkesarbete för bl. a. gifta kvinnor. Eftersom kvinnornas ställning på arbetsmarknaden i hög grad är beroende av bl. a. skatte-, social- och utbildningspolitiken har styrelsen när den haft att yttra sig över t. ex. nya lagförslag inom dessa områden framhållit vikten av att de inte negativt påverkar kvinnornas förvärvsverksamhet.

Den svenska kvinnans engagemang i arbetslivet kan belysas med t. ex. följande statistiska uppgifter

Relativa arbetskraftstal hösten 1969 i procent:	
Gifta kvinnor med barn under 7 år	44,3
Gifta kvinnor	49,4

Kvinnor	47,0
Samtliga	60,6

Det kan vidare nämnas att under år 1968 förvärvsarbetade ungefär 1,8 miljoner kvinnor minst en vecka. 66 procent av dem tillhörde arbetskraften hela året.

Styrelsen har i andra sammanhang framhållit att en utvidgning och fördjupning av samarbetet mellan de nordiska länderna beträffande arbetskraftsfrågor kan utgöra ett betydelsefullt led i strävandena mot en ytterligare integrerad nordisk arbetsmarknad. I samma riktning bör en harmonisering av lagstiftningen inom andra samhällsområden kunna verka.

Sammanfattningsvis anser styrelsen att en reformering av försörjningsbegreppet som kan bidra till att stärka den gifta kvinnans ställning på arbetsmarknaden vore värdefull. Om en sådan reform kunde genomföras på nordisk basis det skulle vara till fördel för bl. a. den gemensamma nordiska arbetsmarknaden.

Stockholm den 3 februari 1970

På arbetsmarknadsstyrelsens vägnar

Björn von Heland

Anna-Greta Leijon

Moderata samlingspartiets kvinnoförbund:

Förbundet anser liksom förslagsställarna det vara angeläget att söka få till stånd en likartad tillämpning av försörjningsbegreppet i de nordiska länderna. Vi anser likaså en uppföljning av likställigheten makar emellan önskvärd och angelägen. Förbundet kan dock inte i alla delar ställa sig bakom de förslag syftande till en sådan samordning och likställighet som förslagsställarna framlägger. Detta gäller framför allt deras uppfattning att likställigheten makar emellan skulle vara oförenlig med fortsatt ömsesidig försörjningsskyldighet inom äktenskapet. Vi anser tvärtom att en uppföljning och breddning av försörjningsbegreppet, ej ett borttagande, är en förutsättning för en framtidsinriktad allsidig valfrihet för familjen till gagn för såväl individ, familj som samhälle.

Den nordiska familjerättskommissionen byggde, som anföres i medlemsförslaget, i början av detta århundrade upp ett system som slår fast att båda makarna är myndiga och självständiga personer, som är likställda vad avser rättigheter och skyldigheter och som har samma ansvar för familjens försörjning. Förbundet anser att dessa grundtankar även framgent bör gälla. De brister härvidlag som fortfarande finnes i lagstiftningen eller som tillkommit bör således rättas till. Sålunda bör principiellt man och hustru be-

handlas lika i sociallagstiftningen. De förmåner som tillkommer en hemarbetande hustru bör också tillkomma en hemarbetande man. Makarna bör också, om de så befinner lämpligt, ha rätt att dela upp graviditetsledigheten lika sinsemellan. Likställighet bör även eftersträvas vad gäller efterlevandeskyddet. Änkepensioneringen inom ATP bör knappast följas upp av generell rätt till änklingspension, då det i dag i vissa fall kan innebära ett missgynnande av de ensamstående som ju betalar samma avgifter utan att få motsvarande förmåner. Riktigare och rättvisare ur många aspekter vore att fördela de ATP-poäng som intjänas under äktenskapet lika mellan makarna. Även den som en längre tid är helt eller delvis hemarbetande skulle därigenom få en egen trygghet för äldre dagar som varken skilsmässa eller makes död skulle kunna eliminera. Vi anser en sådan tudelning av de under äktenskapet intjänade ATP-poängen vara en logisk uppföljning av det stadgande i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna som slår fast att makar skall leva på samma standard, vid äktenskaps ingående, under äktenskapet och vid äktenskaps upplösning. Pension är ju att betrakta som uppskjuten lön. Därutöver bör vid beräkning av pension att utbetalas före sedvanlig pensionsålder hänsyn tagas till den efterlevandes egna förutsättningar och möjligheter att försörja sig själv genom ett eget arbete. Barnens pensionsrätt bör givetvis kvarstå och hänsyn där även tagas till deras behov av omvårdnad.

Vad gäller försörjarbegreppet anser förslagsställarna det önskvärt med en uppvärdering av den hemarbetande hustruns arbetsinsats för att man och hustru skall anses likställda som försörjare. Förbundet instämmer i detta, men vill tillägga att detsamma bör gälla även för hemarbetande man. En framtidsinriktad familjelagstiftning bör fastslå att båda makarna skall bidra till familjens försörjning, men att makarna själva skall äga komma överens om hur de skall bidra till denna försörjning och hur arbetsfördelningen dem emellan skall vara.

Finner båda makarna det ändamålsenligt att den ene av dem för kortare eller längre tid huvudsakligen ägnar sig åt arbete i hemmet och den andre åt förvärvsarbete skall båda betraktas som likvärdiga familjeförsörjare och samma rättigheter tillkomma dem. Detta alternativ bör således vid beskattning etc. räknas som likvärdigt med t. ex. det alternativ som innebär att vardera maken står för halva familjeinkomsten och halva arbetet med hem och eventuella barn. Vi vill även i detta sammanhang peka på det ovan citerade stadgandet om att man och hustru skall leva på samma standard. Vi ser i detta ett stadgande om att man och hustru i princip har rätt till hälften var av familjeinkomsten, vare sig den intjänas av båda makarna eller av endast en av dem, i sista fallet under förutsättning att makarna är överens om den arbetsfördelningen. Enligt förbundets mening kan detta stadgande inte samordnas med förslagsställarnas krav på individuell beskattning om detta skall innebära att makarna även i barnfamiljer beskattas som om de vore ensam-

stående. Härvid måste hänsyn vid beskattningen tagas till hur många som skall leva på familjeinkomsten liksom till nödvändiga kostnader för barnens omvårdnad i de fall båda föräldrarna förvärvsarbetar. Motsvarande krav måste givetvis också gälla beskattningen av ensamföräldrarna. Förslagsställarna menar vidare att skattelagstiftningen som den nu är utformad har klart negativ verkan på den gifta kvinnans förvärvsverksamhet. Eftersom skatten, i varje fall i Sverige, delas upp på vardera maken i proportion till hans eller hennes inkomst finner förbundet det något otidsenligt att alltid utgå från att det är just hustruns inkomst som drabbas av marginalskatterna. Dessa verkar hämmande på båda makarnas arbetsinsatser, liksom på de ensamstående, varför arbetsvänligare skatter är ett utomordentligt angeläget krav för alla grupper.

Enligt förbundets mening kan en ömsesidig försörjningsskyldighet makar emellan mycket väl bibehållas samtidigt som man och hustru likställs i fråga om utbildning, rätt till arbete m. m. Försörjningsbegreppet torde inte helt kunna koncentreras till barnen och således frikopplas från makarnas ömsesidiga försörjningsskyldighet, eftersom en helt eller delvis hemarbetande makes situation då skulle bli utomordentligt osäker vid vård av barn, sjukdom eller brist på arbetsmöjligheter.

Vårdnadslön motsvarande minst den lön som skulle utgå till motsvarande lejd arbetskraft, som förslagsställarna önskar, torde dessutom av statsfinansiella skäl under överskådlig tid vara omöjlig att förverkliga, liksom även arbetslöshetsersättning för alla de gifta kvinnor som av olika skäl inte kan beredas (lämpligt) arbete på orten.

Äktenskapslagstiftningen och skattelagstiftningen bör således utformas så att balans uppnås mellan rättigheter och skyldigheter inom äktenskapet och så att familjerna får reell valfrihet att välja den livsform och den arbetsfördelning som passar dem bäst, utifrån deras gemensamma och ömsesidiga ansvar för barnen och för varandra.

Stockholm den 4 mars 1970

Moderata samlingspartiets kvinnoförbund

Ethel Florén-Winther

Förbundsordförande

Ingegerd Troedsson

Andre vice ordförande

Folkpartiets kvinnoförbund:

Folkpartiets kvinnoförbund hälsar med stor tillfredsställelse detta medlemsförslag, i vad avser dess strävan att få till stånd en mera tidsenlig och rättvis lagstiftning om gifta människors försörjningsplikter mot varandra.

Folkpartiets kvinnoförbund frågar sig dock om formuleringen av försla-

gets slutkläm verkligen är den bästa, då man där endast kräver likartad tillämpning av försörjningsbegreppet i de olika länderna. Det viktiga är ju, att lagarna där detta begrepp förekommer, är anpassade till dagens ekonomiskt-sociala situation och till våra dagars rättviseuppfattning.

Vi önskar alltså understryka, att begreppet försörjare i nutida nordisk lag borde utmönstras ur äktenskapslagstiftningen och endast äga tillämpning på oförsörjda, omyndiga barn, och möjligen på äkta makar som blivit arbetsoförmögna utan att vara skyddade av tillräcklig sjuk- eller invalid- eller folkpension.

Beträffande *änklingspension* vill vi framhålla, att en sådan givetvis bör inbegripas i varje pensionssystem, som har kvar särskilda änkepensioner. Någon anledning för de kvinnor, som är införlivade i ett visst pensionssystem att bidra till sina manliga kollegers änkers underhåll, utan att deras egna män är på motsvarande sätt skyddade, anser vi inte existerar. Men änkepension är som sådan en dubiös företeelse. Den kan ha sitt berättigande under ännu en viss tid. Men man bör sträva mot ett system, där varje arbetsför människa tjänar in till sin egen pension, och inte är beroende av någon annan för detta.

En sådan åtgärd bör emellertid kompletteras med möjligheter för hemarbetande hustrur att på något sätt själva skaffa sig en sådan pension. I dessa bör då också ingå någon form av pensionsgrundande verkan av de år då en kvinna ägnar sig åt vård av barn förslagsvis i åldrarna under 7 eller 10 år.

Sjukpenning till hemarbetande hustru, make eller förälder till sjukt barn bör enligt vår mening även ingå i systemet.

Medlemsförslaget tar också upp frågan om en uppvärdering av hustruns arbetsinsats i hemmet. I denna fråga intar folkpartiets kvinnoförbund samma ståndpunkt som i motion nr 963 år 1970 (*här ej tryckt*), väckt av Ruth Hamrin-Thorell m. fl. Motionen kräver en ekonomisk värdering av hemarbetet, speciellt då barntillsyn och barnavård. Detta skulle möjliggöra en inplacering av de hemarbetande kvinnorna (eller männen) i vårt pensions- och socialförsäkringssystem.

En förutsättning för att kvinnans ställning som den försörjda parten i ett äktenskap skall upphöra, är att individuell beskattning genomförs. Vi instämmer i motionärernas krav på en viss övergångstid.

Ett bibehållande av försörjningsskyddet inom äktenskapet är oförenligt med principen om likställighet mellan könen. Målet för familjepolitiken bör enligt vår mening vara, att samhällets skydd helt knyts till barnen.

Stockholm den 5 mars 1970

Ingegärd Fraenkel

Förbundsordförande

Lillemor Fasterius

Förbundssekreterare

Centerns kvinnoförbund:

Centerns kvinnoförbund har i olika sammanhang i remisser, i uttalanden etc. framhållit att det är en förlegad inställning att mannen i högre grad än hustrun skall anses som familjeförsörjare. I lagstiftningen, såväl den civilrättsliga, som den rörande skatter och socialförsäkringar, tillämpas emellertid fortfarande denna princip. I medlemsförslaget nämns flera exempel på diskriminering som därigenom kan drabba endera av makarna.

Centerns kvinnoförbund delar helt förslagsställarnas uppfattning att målet bör vara en lagstiftning som ger alla vuxna människor möjlighet att planlägga och realisera en självständig ställning med ekonomiskt ansvar för sig själva, varvid försörjarbegreppet i stället kan koncentreras till att omfatta det nödvändiga skyddet av barnen.

Vissa övergångsbestämmelser för icke förvärvsarbetande gifta kvinnor kan behövas vid genomförande av en revision av försörjarbegreppet. Men CKF tillstyrker motionens yrkande om det angelägna i att få till stånd en efter ovannämnda principer likartad tillämpning av försörjarbegreppet i de nordiska länderna.

Stockholm den 3 mars 1970

Centerns kvinnoförbund

Sonja Fredgardh

Förbundsordförande

Karin Andersson

Förbundssekreterare

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund:

Förslagsställarna syftar till en rekommendation till de nordiska ländernas regeringar att söka få till stånd en likartad tillämpning av försörjarbegreppet i de nordiska länderna. Av texten framgår klart att likställighetsprincipen män-kvinnor långtifrån alltid är genomförd i all lagstiftning och att tillämpningen varierar från land till land. Av de nordiska länderna har exempelvis Norge infört regler om änklingspension inom den allmänna pensioneringen. I reglerna för tjänstepension har likställighetsprincipen, nämligen att hustruns bidrag till familjens försörjning bör värderas på samma sätt som mannens, icke helt genomförts i alla nordiska länder. Så gäller t. ex. i Danmark enligt tjänstemandsloven att barn till gift kvinna i princip inte har rätt till pension efter modern.

Medlemsförslaget pekar vidare bl. a. på att folkpensionsbelopp till äkta makar, som båda är pensionsberättigade, ej bör såsom nu sker i vissa länder,

fastställas till ett gemensamt grundbelopp, samt tar upp spørgsmålet om den hemarbetande hustruns bidrag till familjens försörjning.

Försörjarbegreppet tillkom i syfte att säkerställa kvinnans ställning i tider, då hon uteslutande ägnade sig åt arbete i hemmet, påpekar förslagsställarna och drar slutsatsen att försörjarbegreppet, som det nu är utformat, synes otidsenligt.

I denna senare slutsats vill Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund instämma. Det synes önskvärt att en ny syn på försörjarbegreppet får påverka lagstiftningen i olika avseenden.

Det nuvarande försörjarbegreppet verkar dels yrkeshämmande på kvinnorna dels pålägger det männen en orättvis ansvarsbörda. Ideologin om mannens och kvinnans jämlikhet har i princip vuxit fram och vunnit gehör i samtliga nordiska länder men har på en rad områden fått varierande tillämpning, särskilt beträffande social- och skattelagstiftning. Uppfattningen om hur jämlikhetsprinciperna skall omsättas i praktisk verklighet skiftar från fall till fall. I Sverige prioriteras enligt socialdemokratiska partiets jämlikhetsrapport till partikongressen 1969 snarare ett framtida borttagande av pension för efterlevande, kompenserat av åtgärder för barnens trygghet m. m. inom socialförsäkringen samt arbetsmarknadspolitiska åtgärder för en efterlevande förälder, framför införandet av allmän änklingspension så som skett i Norge. Direktiven för den svenska utredningen om moderniserad familjerätt har tagit upp liknande tankegångar, vilka alltså direkt strider mot praxis i andra nordiska länder.

Kvinnoförbundet ställer sig med hänsyn till vår principiella inställning och de lagstiftningsåtgärder som redan genomförts eller planeras tveksamt till vissa i motionen framförda framgångslinjer. Förbundet anser följaktligen att då enighet råder om principerna likställigheten lättare kan genomföras om de riktlinjer som redan dragits upp i varje särskilt nordiskt land får fullföljas. Utifrån varierande praxis och uppfattning om framkomstvägar kan en förändring snabbare komma till stånd än om försörjarbegreppet först blir föremål för samnordisk analys och sedan blir riktpunkt för lagändringar på områden, där vi i dag har synnerligen skiftande mönster.

Stockholm i mars 1970

Kvinnoförbundet socialdemokraterna

Lisa Mattson

Svenska arbetsgivareföreningen har i skrivelse den 5 mars 1970 meddelat, att den inte har något att erinra mot medlemsförslaget.

Landsorganisationen i Sverige:

Förslagsställarna hemställer att Nordiska rådet ville rekommendera de nordiska ländernas regeringar att söka få till stånd en likartad tillämpning av försörjningsbegreppet. I medlemsförslaget pekar man på äktenskapslagstiftning, beskattning och socialförsäkring som områden inom vilka dessa problem är aktuella.

LO anser att det finns behov av att försörjarbegreppet revideras med hänsyn till utvecklingen på arbetsmarknaden och i samhället. Detta måste kombineras med åtgärder inom andra områden för att bestämmelserna skall kunna tillämpas. Även med sådana åtgärder krävs dessutom övergångsbestämmelser för att reformens syfte inte skall motverkas.

Stockholm den 2 mars 1970

Landsorganisationen i Sverige

Arne Geijer

Sven F. Bengtson

Tjänstemännens Centralorganisation (TCO):

I medlemsförslaget ges exempel från den nordiska familjelagstiftningen som visar att någon enhetlig uppfattning beträffande försörjarbegreppet inte föreligger. I vissa lagar betraktas således mannen som försörjare och hustrun som försörjd medan i andra mannen och hustrun förutsätts ha samma ansvar för sin försörjning.

Medlemsförslaget hemställer till Nordiska rådet att man rekommenderar de nordiska ländernas regeringar att söka få till stånd en likartad tillämpning av försörjningsbegreppet i de nordiska länderna. Lagstiftningen bör dock enligt förslaget inte innehålla sådana regler som bygger på uppfattningen om mannen som huvudförsörjare och hustrun som den hemarbetande och av mannen beroende.

TCO tillstyrker medlemsförslagets syfte att göra en översyn av lagstiftningen inom de aktuella områdena med målsättningen att försörjningsansvaret åvilar båda parterna i ett äktenskap. Försörjningsbegreppet bör således i en framtida lagstiftning koncentreras till att gälla barnens skydd. Att makarna enligt lagstiftningen förutsätts ha samma försörjningsansvar är en önskvärd utveckling ur facklig synpunkt. Uppfattningen att mannen är huvudförsörjare utgör ett hinder för att få gehör för kraven på lika behandling av män och kvinnor i yrkeslivet.

TCO vill dock betona att vid ett reformarbete med sikte på vardera makens ansvar för sin egen försörjning hänsyn måste tas till de generationer som inrättat sitt liv efter de nu gällande lagarna, d. v. s. att de familjer där

mannen är ensam försörjare även framledes bör ha möjlighet till skydd i de former som bygger på den nuvarande lagstiftningen. För att en lagstiftningsreform som utgår från att varje vuxen individ är ansvarig för sin egen försörjning skall kunna genomföras i praktiken, fordras enligt TCO:s mening en snabb utbyggnad av förskolornas heldagstillsyn liksom omfattande vuxenutbildnings- och arbetsmarknadspolitiska insatser så att kvinnorna kan erbjudas samma försörjningsmöjligheter som männen.

Stockholm den 3 mars 1970

Tjänstemännens centralorganisation (TCO)

Otto Nordenskiöld

Annika Baude

Sveriges akademikers centralorganisation (SACO):

För inte så länge sedan ansågs det normalt och naturligt att mannen ägnade sig åt förvärvsarbete, medan kvinnan skötte hem och barn. Även kvinnor med högre utbildning övergick vanligen mycket snabbt efter giftermålet till att bli hemmafruar. Återgångsfrekvensen sedan barnen vuxit upp var förhållandevis låg. Denna familjestruktur, där de båda makarna hade helt skilda roller och där kvinnan kunde göra anspråk på att bli försörjd av mannen, håller emellertid nu på att försvinna. Särskilt i unga äktenskap blir det allt vanligare att även kvinnan ägnar sig åt förvärvsarbete. SACO har vid flera tillfällen framhållit, att denna utveckling nödvändigtvis måste få konsekvenser inom olika lagstiftningsområden.

Organisationen har framhållit som angeläget att likställighet mellan män och kvinnor uppnås. Därför har SACO förordat bl. a. individuell beskattning. Dessutom har SACO gett uttryck för sin principiella inställning att jämställdhet inom det socialpolitiska området inte enbart innebär jämställdhet mellan män och kvinnor utan också mellan människor oberoende av olika civilstånd.

Organisationen har också framhållit att de familjepolitiska åtgärderna bör knytas till barnen. SACO kan därför instämma i motionärernas uppfattning att målet för reformarbetet bör vara en lagstiftning, som ger alla vuxna människor möjlighet att planlägga och realisera en självständig ställning med ekonomiskt ansvar för sig själva. Försörjarbegreppet kan då i stället koncentreras till att omfatta det nödvändiga skyddet av barnen.

I Sverige pågår utrednings- och reformarbete som syftar till att eliminera skillnader mellan män och kvinnor inom skilda lagstiftningsområden. En partiell övergång till individuell beskattning kan väntas ske i en nära framtid. Jämställdhet mellan män och kvinnor inom socialförsäkringen undersöks för närvarande. Arbetet pågår också för att reformera familjerätten.

Enligt SACO:s mening är det önskvärt att motsvarande utrednings- och reformarbete påbörjas även i de övriga nordiska länderna. Med hänsyn till det nordiska samarbetet vore det naturligtvis angeläget med en likartad tillämpning av försörjarbegreppet i hela Norden. SACO tillstyrker därför motionärernas förslag men förutsätter att detta inte innebär en fördröjning av det familjepolitiska reformarbetet i Sverige.

Stockholm den 26 februari 1970

Sveriges akademikers centralorganisation

Lars F. Tobisson

Mirja Kvaavik

Fredrika-Bremer-Förbundet (FBF):

För FBF, som har till uppgift att verka för mäns och kvinnors jämställdhet i familj, yrkesliv och samhälle, har det länge framstått som klart att det traditionella försörjarsystemet är ett av de svåraste hindren för kvinnorna att få verka på samma villkor som männen. Om männen alltid anses ha en plikt att försörja och kvinnorna en rätt att bli försörjda, inverkar detta negativt såväl på kvinnornas yrkesutbildningssträvanden som på deras möjligheter på arbetsmarknaden. Då denna traditionella uppfattning även medför att den hemarbetande kvinnan för sin sociala trygghet huvudsakligen är beroende av en annan enskild person — äktenskapspartnern — måste den betraktas som i hög grad otidsenlig.

FBF, som deltog i det samnordiska mötet i Island 1968 och som tillsammans med fem andra organisationer undertecknat den resolution om försörjarbegreppet vilken tillställts Nordiska rådet (*se Tillägg*), är således helt positiv till att en fördomsfri analys av försörjarbegreppet kommer till stånd i hela Norden samt att på grundval av resultatet av en sådan analys de lagregler och bestämmelser som bidrar till att vidmakthålla det traditionella försörjarsystemet elimineras. Såsom angivits i resolutionen bör målet vara en lagstiftning som ger alla vuxna människor möjlighet att realisera en självständig tillvaro med ekonomiskt ansvar för sig själva och med det nödvändiga försörjningsskyddet knutet direkt till barnen.

Sådana lagändringar förutsätter ofrånkomligen övergångsbestämmelser, ägnade att skydda de grupper som inte har möjlighet att ändra sin tillvaro enligt de nya reglerna. FBF vill dock med skärpa vända sig mot det förslag till övergångsbestämmelser som medlemsförslaget avslutningsvis innehåller. Ett införande av en samhällsgaranterad hustrulön i någon form — särskilt en som ställs i relation till mannens/försörjarens inkomst — måste komma att inverka hämmande på den önskade utvecklingen.

Innebörden av det yrkande som medlemsförslaget utmynnar i synes oklar

så tillvida att hemställan enligt ordalydelsen endast gäller "en likartad tillämpning av försörjarbegreppet", oberoende av detta begrepps innehåll. FBF skulle därför vilja förorda en ändring av yrkandet till att omfatta en hemställan enligt följande:

att Nordiska rådet ville rekommendera de nordiska ländernas regeringar att söka få till stånd en analys av försörjarbegreppet med syfte att upphäva sådana regler och bestämmelser som är ägnade att bibehålla det traditionella försörjarsystemet i de nordiska ländernas lagstiftningar samt att verka för en likartad utformning och tillämpning av sådana nya regler som härigenom kan komma att utarbetas.

Stockholm den 27 februari 1970

Fredrika-Bremer-Förbundet

Astrid Schönberg

Förbundsordförande

Anne-Marie Fjellgren

Förbundssekreterare

Ensamståendes intresseorganisation:

Det är vår åsikt, att man vid bedömning av försörjningsplikt bör följa den individuella linjen. Hänsyn bör ej tas till personers kön och civilstånd. Personer bör liksom skatter vara individuella. Äktenskapet bör ses som en form av frivillig samlevnad mellan två ekonomiskt självständiga parter. Ingen behöver med nuvarande möjligheter till utbildning gifta sig för att bli försörjd. De gifta kvinnorna blir i allt större utsträckning förvärvsarbetsbetande med från maken skild ekonomi. Dessutom bör nämnas att de gamla civilståndsbegreppen under senare tid förlorat sin distinktion på grund av skiftande samlevnadsformer.

En hemarbetande maka/make bör av samhället ej betraktas som en försörjningsbörda för andra parten och bör ej föranleda subventionering. Hemarbetets ekonomiska värde måste beaktas. För en hemarbetande maka/make bör även andra parten betala lön, då hemarbetet är en stor ekonomisk tillgång för denna och medför ökad fritid och möjlighet till större inkomst av arbete utanför hemmet. Övriga medborgare måste dyrt betala för hjälp med sitt hemarbete.

Hemarbete för annan person bör betraktas som yrkesarbete. Om en hemarbetande person uppbär maka-/makelön, i varje fall skattetekniskt, smälter den på ett naturligt sätt in i det samhällsekonomiska mönstret med rätt till egen pension, högre sjukpenning etc. Med under äktenskapet åtskild ekonomi underlättas ekonomiska uppgörelser vid eventuell skilsmässa.

Ånkepension från den allmänna pensioneringen (folkpensioneringen) bör

ej utgå. Sådan kan ej anses rättvis gentemot andra grupper som manliga efterlevande, skilda och ensamstående. Har den efterlevande varit hemarbetande bör den i vanlig ordning betraktas som arbetslös. Goda möjligheter finns nu för vuxenutbildning och omskolning med omfattande ekonomisk hjälp från det allmänna. Kan en person trots yrkesutbildning ej erhålla arbete, bör den få arbetslöshetsunderstöd eller, om detta ej är möjligt, socialhjälp som kan ges under icke stötande former. Önskvärt vore dock, att en allmän arbetslöshetsförsäkring kunde komma till stånd.

Försörjningsansvaret för minderåriga barn bör delas lika mellan föräldrarna och kostnaderna för barnen efter förmåga. Vid ena föräldrarnas bortgång bör nödvändigt stöd från det allmänna knytas till barnen och stödets storlek motsvara vad som utgår till övriga barn med ensamstående förälder.

Stockholm den 15 september 1971

Ensamståendes intresseorganisation

Inga-Maja Eriksson

Ordförande

Brita Felix

Sekreterare

BILAGA 2

Skrivelse till Nordiska rådet från Landsforeningen af Enlige Skatteborgere, Danmark, Ensliges landsforbund, Norge, och Ensamståendes intresseorganisation, Sverige, angående ensamståendes rättigheter.

Med anledning av ensamstående medborgares beskurna rättigheter i de nordiska länderna föreslår undertecknade föreningar i Danmark, Norge och Sverige att Nordiska rådet må lämna rekommendationer till de nordiska ländernas regeringar om snara åtgärder, för att gift och ogift i princip skall behandlas lika i stat och kommun, varvid nödvändigt stöd koncentreras till barn och andra hjälpbehövande.

Oslo i juni 1971

Landsforeningen af
Enlige Skatteborgere,
Danmark

Ingrid Poulsen

Ordf.

Ensliges landsforbund,
Norge

Alfhild Brevig

Ordf.

Ensamståendes intresse-
organisation,
Sverige

Inga-Maja Eriksson

Ordf.

*BILAGA 3***Skrivelse till Nordiska rådet från Ensamståendes intresseorganisation
angående ensamståendes rättigheter.**

Under senaste decennierna har de ensamståendes rättigheter i det svenska samhället blivit alltmer kringskurna. På vissa områden är de ensamståendes skyldigheter och brist på rättigheter av den art och omfattning, att det måste betecknas som diskriminering av en grupp myndiga, svenska medborgare. Genom skilda samhällsförmåner har ej endast barnfamiljer utan även barnlösa gifta och samboende givits ansenligt företräde framför ensamstående.

För att belysa bristande omsorg om ensamstående medborgare i Sverige må här anföras några exempel. Med "ensamstående" avses ogifta och ej samboende personer utan vårdnad om minderåriga barn.

På bostadsmarknaden är ensamstående i våra storstäder åsidosatta. Enbart i Stor-Stockholms bostadskö finns c:a 85 000 ensamstående och av dessa saknar inemot 68 000 egen lägenhet (juli 1970). Det bör anmärkas, att det inte endast är fråga om ungdomar utan ensamstående i alla åldrar. Av landets c:a 1 1/2 miljoner ensamstående är ungefär 1 miljon över 30 år och av dessa är c:a 800 000 i aktiv ålder.

Utan stöd i lagen eller bostadslagstiftningen är enbart ensamstående föremål för ransonering av bostadsyta vid storstädernas förmedlingskontor. Behövs en ransonering, borde den självfallet drabba alla medborgare på orten.

Utan hänsyn till ålder, behov, yrke, betalningsförmåga eller väntetid i bostadskön ges till ensamstående i Stockholm vanligen ej mera än ett rum d. v. s. sovrum och kök, eventuellt två rum och kokvrå, vilket ytmässigt är samma sak. Familjemedlemmar skall däremot, oavsett ålder och ekonomi, ha minst ett rum var, köket oräknat. Ofta får familjer mera alltefter önskemål. Grundutrustningen i ett hem för en eller två personer är i stort sett samma. För två personer behöver endast kompletteras med ett sovutrymme och någon garderob för att hemmen skall fungera på samma sätt. Ett barnlöst samboende par borde rimligen inte ha större förmåner än en ensamstående, som vill bo tillsammans med en förälder eller god vän.

Vad väntetiden i bostadskön beträffar, får i Stockholm två barnlösa gifta eller samboende vanligen en trerumslägenhet utanför tullarna efter c:a tre år i bostadskö. En ensamstående kan först efter c:a 12 år påräkna en nypro-

ducerad enrumslägenhet, ofta på omkring 20 m², i något ytterområde och kan få vänta c:a 20 år för att få motsvarande i innerstaden. Barnfamiljer liksom socialfall och med särskild tilldelningskvot försedda grupper har förtur i bostadskön och får behålla sina bostäder, så länge någon av familjemedlemmarna lever. Detta är en stor ekonomisk tillgång. Rumsuthyrning till ensamstående har dessutom länge varit en god och okontrollerad inkomstkälla.

I regeringens proposition nr 100, 1967, sägs: "Hela befolkningen skall beredas sunda, rymliga, välplanerade och ändamålsenligt utrustade bostäder av god kvalitet till skäligena kostnader." I begreppet "hela befolkningen" måste rimligen innefattas alla arbetande och skattebetalande, myndiga, svenska medborgare, alltså även ensamstående. Som "sunda, rymliga, välplanerade och ändamålsenligt utrustade bostäder till skäligena kostnader" kan knappast de smålägenheter betecknas, som nu tilldelas ensamstående. Kommunerna borde på ett bättre sätt efterkomma regeringens direktiv.

Vad beträffar social hemhjälp vid sjukdom lämnas sådan mot inkomstgraderad betalning till familjer. Även en barnlös familj har denna förmån, ifall hustrun är sjuk. Ensamstående personer i aktiv ålder, vilka vid sjukdom ofta är i större behov av hjälp än en barnlös familj, kan ej få denna förmån. Om man anlägger humanitära synpunkter, borde i stället ensamstående ha företräde.

Bosättningslån, som utanordnas av riksbanken och som ges till gifta, samboende och ogifta personer med minderåriga barn (även utländska medborgare, vilka vistats i Sverige två år), lämnas ej till ensamstående. En förvärvsarbetande ensamstående borde ha samma rätt till ett värdigt hem som övriga.

S. k. änkepension, som t. o. m. en 36-årig, barnlös, frisk och arbetsför änka med fem års äktenskap bakom sig kan erhålla fram till det folkpensionen utfaller, visar också en skev fördelning av rättigheter och skyldigheter. Det finns numera arbetsförmedling, yrkesvägledning, arbetsvård, omskolningsbidrag, flyttningsbidrag samt dessutom studiehjälp och studiemedel. Kan hon trots erhållande av sådan hjälp inte få arbete, bör hon på sedvanligt sätt betraktas som arbetslös och få arbetslöshetsunderstöd eller, om hon ej är berättigad till detta, olika former av socialhjälp, som kan ges under icke stötande former. Problemen kan vara lika stora för f. d. familjemedlemmar vid skilsmässa, vid en gammal förälders bortgång etc.

Nämnda form av pensionering gällande såväl kvinnlig som manlig efterlevande borde ej ifrågakomma, eftersom den varken är tidsenlig eller rättvis gentemot andra medborgargrupper.

De ensamstående har tillsammans med förvärvsarbetande makar största skattebördan. Med hänsyn till att familjemedlemmar har en rad samhällsliga förmåner och företräden samt även till att de ensamstående har högre levnadsomkostnader per capita, har de ensamståendes pengar fått ett

sämre värde. Utnyttjandet och tillbakaträngandet av de ensamstående har drivits därefter, att dessa inte längre har någon möjlighet kunna leva på samma materiella nivå som sina gifta kolleger.

Civilståndsbegreppen är nu genom olika samlevnadsformer mycket oklara och flytande. Civilstånd och äktenskap bör därför från samhällets sida betraktas som en privatsak. Det är nödvändigt att i dagens samhälle frångå ett ensidigt familjetänkande och i stället sätta den enskilda, arbetande människan i centrum för lagar och bestämmelser. En hemarbetande maka/make, som utför hemarbete för annan eller andra personer, bör betraktas som yrkesarbetande och anställd. Eftersom detta hemarbete är en stor ekonomisk tillgång för andra parten och ger denna ökad fritid och större möjlighet till inkomst av arbete utanför hemmet, bör den hemarbetande skattetekniskt sett uppbära maka-/makelön, vilket medför att hon/han på ett naturligt sätt smälter in i det ekonomiska samhällsmönstret som självständig individ med rätt till egen pension, högre sjukpenning etc. Ensamstående och förvärvsarbetande makar måste dyrt betala för hjälp med sitt hemarbete.

I de fall hemarbete är förenat med förvärvsarbete och makarna är fria företagare inom lantbruk, handel etc. bör erforderligt stöd för detta merarbete komma via näringen, eftersom den hemarbetande måste betraktas som delägare eller anställd i familjeföretaget.

Den individuella linjen minskar ej den humanitära insatsen och bör vara mera rättvis, tidsenlig och rationell, då nödvändig hjälp därvid knytes direkt till barn och andra hjälpbehövande. Hälften av familjerna har ej minderåriga barn. Dessutom lever ej alla barn inom familjens ram. Det kan i detta sammanhang framhållas, att skilsmässofrekvensen ökar och att de gifta kvinnorna i allt större utsträckning blir förvärvsarbetande med från maken skild ekonomi. Alla kan numera skaffa sig yrkesutbildning och ingen behöver gifta sig för att bli försörd.

Vid övergången till individuell beskattning har man sett på äktenskapet som en form av frivillig samlevnad mellan två parter. Samma grundsyn återfinnes i direktiven för den år 1969 tillsatta kommittén, som skall utreda den familjerättsliga lagstiftningen. Denna grundsyn borde snarast tillämpas på samtliga samhällsområden.

Eftersom samhällets behandling av de ensamstående — byggt på oklara och föråldrade civilståndsbegrepp — i många fall är svårt kränkande av människovärdet och på ett ofta förtäckt sätt avsevärt fördyrar levnadsomkostnaderna för de ensamstående, är det angeläget, att åtgärder vidtages på högsta nivå.

Med stöd av det ovan anförda samt med hänsyn till likartat åsidosättande av ensamstående i de övriga nordiska länderna hemställer Ensamståendes intresseorganisation härmed om, att Nordiska rådet må taga upp till handling det av ensamstående-organisationer i Norden framlagda förslaget,

som syftar till att gifta och ogifta i princip skall behandlas lika i stat och kommun, varvid nödvändigt stöd koncentreras till barn och andra hjälpbehövande (*Bilaga 2*).

Stockholm den 5 juli 1971

Ensamståendes intresseorganisation

Inga-Maja Eriksson

Ordförande

Britta Felix

Sekreterare

BILAGA 5

Skrivelse till Nordiska rådets presidium från Barnefedrenes Forbund angående försörjarbegreppets roll i dagens samhälle

Vi har nettopp av sekretariatet for Nordisk Råd i Oslo fått bekræftet at vårt forbund ikke har tillatelse til å ha observatører tilstede ved foredragene og evt, forhandlinger om dette emne i København 24.—25. ds. Derfor tillater vi oss å henvende oss til rådet på denne måte.

Vårt forbund ivaretar interessene til de familie- og barnefedre i Norge, som av domstol eller annen offentlig myndighet er fordrevet fra sine hjem og/eller betaler underholdningsbidrag til separerte, skilte, ugifte og omgiftede kvinner. Bare i Oslo tvangsinnriver det offentlige slike bidrag til ca 25 000 kvinner, men våre statistikker viser at ca. 100 000 familie- og barnefedre har vært truffet av dette i Norge hittil.

Videre viser det seg at bare her i Oslo er det nå kvinnene som begjærer ca. 60 % av alle separasjoner og skilsmisser, samt at dette i praksis har ført til at bl. a. over 40 % av alle herbergister i husvilleherbergene her i Oslo er slike familie- og barnefedre idag. Ingen av disse kategorier har noen sikret mulighet for barnas samværsrett med sine virkelige fedre i Norge, og heller ikke har noen familiefar mulighet til i praksis å motsette seg å bli fjernet fra sitt hjem hvis den kvinnelige ektefelle forlanger det.

Vi har videre notert oss at det vesentlig har vært kvinneorganisasjonene som på dette område har fått lov til å uttale seg til spørsmålet i Nordisk Råds innstillinger, som vi nå i særtrykk har fått utlevert 4 stk. av i Stortinget. Likeledes ser vi av programmet for dette møtet at 3 av 4 foredragsholdere representerer kvinnes interesser.

Da ikke vårt forbund i Norge, og så vidt vi vet heller ikke tilsvarende organisasjoner for familie- og barnefedre i Sverige og Danmark, har fått uttale seg i sakens anledning vil vi håpe at rådet ikke vedtar resolusjoner eller liknende som ytterligere svekker samhørigheten mellom far og barn i praksis, og heller ikke mellom barna og farens slekt.

Vi ser også frem til å bli orientert om rådets videre arbeid med dette forhold og ekteskapsreglene i alminnelighet, når dette er aktuelt. Dette bl. a. fordi man nå har utarbeidet et lovforslag som i praksis kan oppheve tilvante og i praksis nesten utbetydelige rettsgarantier i bidragssaker her i Norge, idet det bl. a. henvises til det nordiske samarbeid for lovlikhet mellom landene.

Hvis det finnes mulighet til å få lov å delta i arbeidet for en bedre ekteskapslovgivning og familievernregler på like linje som de mange kvinneorganisasjoner som hittil har fått lov til å delta, vil vi sette stor pris på dette. Vi tror at det erfaringsmateriale vi har tilgang til, vil være av stor betydning for de lovregler som våre politikere heretter må få lov å pålegge våre barn og etterkommere.

Oslo. 22. april 1972

Barnefedrenes forbund

G. Berling

Styrets formann

BILAGA 6

Uttalande av Nordiske Kvinnesaksforeningers Samorganisasjon angående försörjarbegreppet i de nordiska ländernas lagstiftningar

Nordiske Kvinnesaksforeningers Samorganisasjon som med støtte fra Nordisk Kulturfond har hatt kollokvium på Voksenåsen (Oslo) fra 7. til 12. mai 1972, ønsker å få gi uttrykk for sin tilfredshet med at forsørgerbegreppet i lovgivningen er tatt opp av Nordisk Råd. Vi mener at det, så langt forholdene ligger til rette for det, bør arbeides for nordisk rettsenhet på dette saksområde.

Som utgangspunkt vil kollokviet peke på at de samme prinsipper bør legges til grunn i all lovgivning som angår familiemedlemmers rettsstilling, som for eksempel i ekteskapslovgivningen, sosiallovgivningen, skatteretten og arbeidsretten.

Ut fra prinsippet om likestilling går kollokviet inn for at man i trygdellovgivningen søker å avskaffe ektefellepensjonsordninger slik at det i fremtiden bare forekommer egenpensjoner og trygdeordninger som tar sitt utgangspunkt i vedkommendes personlige livsforhold.

Som følge av de samme prinsipper bør alle former for sambeskatning avskaffes og avløses av fullstendig individuell beskatning. I denne forbindelse vil vi som eksempel peke på at til tross for at Danmark og Sverige har gått inn for individuell beskatning har man

a) I Sverige fattsatt et fradrag i skatten på 1 800 kroner når skatteyderens ektefelle ikke har ervervsinntekt

b) I Danmark en bestemmelse om at en gift skatteyder får to personfradrag ved beskatningen dersom hans ektefelle ikke har særskilt skattbar inntekt.

Vi forutsetter at eventuelle problemer i forbindelse med innføring av individuell beskatning løses ved særlige overgangsregler eller ved regler i trygdelovgivningen.

Kollokviet vedtok videre å be om at Nordisk Råd så snart som mulig til regjeringene foreslår

at det søkes innført bestemmelse i de enkelte lands Grunnlov om likestilling mellom menn og kvinner,

at det overveies opprettet Likestillingsråd med et liknende mandat som gitt Likestillingsrådet i Norge av 1972,

at prinsippet om likelønn lovfestes på samme måte som for eksempel rett til ferie,

at det ved lovregler sørges for at sosiale ytelser til gifte personer utbetales til den hvis forhold betinger ytelsene,

at det overveies lovregler om adgang til kortere arbeidstid for foreldre med mindreårige barn, tilsvarende ordningene i Sverige og Island for statstjenestemenn,

at det overveies lovregler om adgang til å være borte fra arbeidet i 12 enkeltstående dager i løpet av et år for å passe syke barn og nære slekninger, jfr. ordningen i Sverige for statstjenestemenn. Ordningen forutsettes gjennomført gjennom trygdesystemet, og hjelpeordninger for hjemmene forutsettes utbygget,

at man ved fysisk planlegging tar større hensyn ikke bare til boservice, men også til at det sørges for arbeidsmuligheter for voksne personer innenfor en passende avstand fra boligen,

at det ved lovgivning sikres alle barn plasser i daginstitusjoner på samme måte som de i dag er sikret skolegang.

Disse forslag bygger alle på et ønske om å avskaffe forsørgersystemet mellom voksne mennesker og sikre menn og kvinner like muligheter for å yte sin innsats i hjem, yrke og samfunn. For å oppnå dette må ikke bare lover som direkte diskriminerer mellom de to kjønn, endres, men det må også sørges for at det skapes de samme praktiske muligheter for menn og kvinner under utdanning, på arbeidsplassene og i hjemmet.

En viktig forutsetning er at yrkesopplæring for voksne kvinner får en sentral plass. Vi vil fremheve at vi er imot den tendens som synes å gå i retning av en firedagers uke. Vi tillater oss å be om at Nordisk Råd, når det er mulighet for det, støtter forslagene om kortere arbeidstid innenfor en arbeidsuke

på fem dager, og at det søkes lagt opp til større muligheter for at arbeidstakere med barn kan få en fleksibel arbeidstid.

Til slutt foreslår Nordiske Kvinnesaksforeningers Samorganisasjon:

1. Det utarbeides en fortegnelse over forskningsprosjekter og publikasjoner i Norden som angår forsørgerbegrepet. Fortegnelsen bør holdes å jour og også omfatte prosjekter på planleggingsstadiet.

2. Forskning i de nordiske land om forsørgerbegrepet bør stimuleres og koordineres. Dette forutsetter blant annet at det offentlige stiller midler til rådighet. (I denne forbindelse kan det opplyses at det i Norge på statsbudsjettet for 1972 er en bevilgning på 500 000 kroner til familie- og forbrukerforsknning der bl. a. forskning om likestillingsproblemene kommer inn.)

3. En rekke av problemene omkring forsørgerbegrepet angår byrdefordelingen mellom barnefamilier, familier uten barn og enslige. Denne byrdefordelingen spiller ofte en avgjørende rolle for familiens og den enkeltes økonomi på grunn av den betydning trygder og skatter har i dagens samfunn. Det bør derfor på nordisk basis utredes hvordan forsørgersystemet virker rent fordelingspolitisk for å få et grunnlag for nye familiepolitiske målsettinger.

Oslo, 12. mai 1972

For Nordiske Kvinnesaksforeningers Samorganisasjon

Dansk Kvindesamfund	Kvinnufelagssamskipan Føroya
<i>Grete Munk</i>	<i>Eva Thomsen</i>
Unionen Kvinnosaksförbund	Kvenréttindafélag Islands
i Finland r.f.	<i>Lára Sigurðbjörnsdóttir</i>
<i>Olga Bremer</i>	Norsk Kvinnesaksforening
Suomen Naisyhdistiys	<i>Clara Ottesen</i>
<i>Jenny Aumanen</i>	Fredrika-Bremer-Förbundet
Suomalainen Naisliitto	<i>Karin Ahrland</i>
<i>Liisa Heikkilä</i>	

Medlemsförslag

om samarbete om förbättrat socialskydd för husmødrar

(Väckt av Berte Rognerud, Kerttu Saalasti och Sylvi Siltanen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Socialministeriet:

I denne anledning skal man meddele følgende:

Efter folke-, invalide- og enkepensionslovene ydes folkepension (alderspension), invalidepension og enkepension uafhængigt af størrelsen af modtagerens tidligere indtægter. Husmødre er derfor berettiget til — på lige fod med udearbejdende kvinder og mænd — at oppebære disse pensioner med maksimumsbeløbene, medmindre hendes og ægtefællens nuværende indtægter ved siden af pensionen efter de almindelige beregningsregler medfører nedsættelse af pensionsbeløbene.

Efter sygeforsikringsloven kan enhver, der er bosat i Danmark, uanset alder eller helbred optages som nydende (aktivt) medlem af den offentlige sygeforsikring. Husmødre er således selvstændige medlemmer af sygekasserne og ligestillet med de øvrige medlemmer for så vidt angår kassernes ydelser til læge- og anden sygebehandling, medicin m. v.

Derimod gælder der begrænsninger for husmødre i henseende til adgangen til at oppebære dagpenge under sygdom, idet husmødre ikke er omfattet af bestemmelserne i sygeforsikringslovens afsnit II om ydelse af dagpenge til lønarbejdere i tilfælde af sygdom, hvilke lønarbejderdagpenge for tiden ydes med et maksimumsbeløb på 67,50 kr. og 54 kr. pr. dag henholdsvis til forsørgere og til andre over 18 år. Husmødre kan imidlertid ligesom andre nydende sygekassemedlemmer, der ikke har ret til lønarbejderdagpenge, sikre sig frivillig dagpengehjælp i medfør af lovens afsnit I, kapitel V. Husmødre

uden selvstændigt erhverv kan dog højst sikre sig 30 kr. pr. dag, medens andre frivilligt dagpengesikrede kan sikre sig et beløb, svarende til $\frac{4}{5}$ af deres sædvanlige arbejdsindtægt, men højst 67,50 kr. pr. dag.

Det bemærkes, at det ikke er under overvejelse at foretage væsentlige ændringer i reglerne vedrørende husmødres adgang til at oppebære dagpenge under sygdom.

Med hensyn til ulykkesforsikringsloven gælder det, at den lovpligtige ulykkesforsikring omfatter alle former for antagelsesforhold — såvel lønnet og ulønnet som stadigt og midlertidigt — inden for industri, håndværk, handel, private tjenesteforhold, søfart og fiskeri samt land-, skov- og havebrug m. m., men at vedkommendes ægtefælle udtrykkeligt er undtaget. Husmødres arbejde i hjemmet er således ikke omfattet af den lovpligtige ulykkesforsikring.

Ifølge ulykkesforsikringsloven er der adgang for selvstændige erhvervsdrivende med årsindtægt under en fastsat grænse til at tegne frivillig forsikring efter loven for sig selv og deres ægtefælle — normalt hustruen — såfremt denne i væsentligt omfang deltager i erhvervsvirksomheden, og de pågældende er da forsikret mod ulykkestilfælde, der indtræffer såvel under deres erhvervsvirksomhed som i deres husholdning. Da maksimum for den årsløn, der skal lægges til grund for fastsættelsen af ydelserne til tilskadekomne, kun udgør 8 000 kr. for frivilligt forsikrede — mod et dyrtidsreguleret beløb på 16 500 kr., nu 29 850 kr. for den lovpligtige ulykkesforsikring — er ydelserne i henhold til sådanne frivillige forsikringer efter ulykkesforsikringsloven dog af meget begrænset størrelse.

I øvrigt giver det omhandlede medlemsforslag ikke socialministeriet anledning til bemærkninger.

København, den 8. juli 1970

P. m. v.

E. b.

F. Hartmann

Arbejdsministeriet:

— — — udtaler arbejdsministeriet, at loven om almindelig arbejderbeskyttelse, jfr. lovekendtgørelse nr. 297 af 4. juli 1968, § 1, stk. 4, nr. 1 og 2, som hovedregel ikke finder anvendelse på arbejde i en arbejdsgivers private husholdning og på arbejde, der udføres alene af sådanne medlemmer af arbejdsgiverens familie, som hører til hans husstand. Efter § 1, stk. 2 c), gælder dog en række af lovens bestemmelser om farlige hjælpemidler for alle, uanset af hvem de benyttes, herunder også husmødre, nemlig:

§ 17 (bestemmelser om leverandørers m. fl.s forpligtelser),

§§19—25 (bestemmelser om maskineri, beholdere med dampe, luftarter under tryk og andre farlige beholdere) og § 29 om imødegåelse af særlige faremomenter.

Endvidere er husmødre omfattet af:

§ 27 om fare for sammenstyrtning, omstyrtning, nedstyrtning, skred af jordmasser m. v. og af

§ 27 A om arbejde, der udsætter de beskæftigede for ioniserende stråling.

Stort set tilsvarende regler gælder inden for områderne af lov om arbejderbeskyttelse inden for handels- og kontorvirksomhed, jfr. lovbekendtgørelse nr. 298 af nævnte dato og lov om arbejderbeskyttelse inden for landbrug, skovbrug og gartneri, jfr. lovbekendtgørelse nr. 299 af samme dato.

Endelig indeholder § 37 i lov om almindelig arbejderbeskyttelse en bestemmelse om barselhvile for kvindelige lønmodtagere. Spørgsmålet om, hvorvidt denne bestemmelse bør udtages af arbejderbeskyttelsesloven og samles med andre bestemmelser vedrørende moderskabsbeskyttelse i en særlig lov, er for tiden genstand for principielle overvejelser i den af regeringen nedsatte kvindekommission.

For så vidt der over for Nordisk Råd er stillet forslag om indførelse af arbejdstidsregler for husmødre, skal man udtale, at kontrol med overholdelsen af eventuelle arbejdstidsregler for husmødre må anses for uigennemførelig i praksis.

De i ferieloven og medhjælperloven gældende feriebestemmelser finder ikke anvendelse på og kan næppe udstrækkes til at omfatte husmødre.

København, den 27. maj 1970

P. m. v.

E. b.

Birgit Christophersen

Danske Kvinders Nationalraad (DKN):

— — — skal DKN oplyse, at vi har erfaret, at de fire blandt vore tilsluttede foreninger, der er interesserede i forslaget har svaret Nordisk Råd direkte.

Det gælder: Dansk Kvindesamfund, De Samvirkende Danske Husholdningsforeninger, De Samvirkende Danske Husmandsforeninger, Husholdningsudvalget og Socialdemokratiets Kvinder (*se nedan*).

En forening, nemlig *Danske Kvindelige Lægers Klub* har svaret således:

Bestyrelsen for Danske Kvindelige Lægers Klub finder forslaget løst formuleret og urealistisk, da vi ikke kan forestille os, hvordan det skulle kunne gennemføres.

Det vil skabe en række uløselige problemer og vil jo også være et indgreb i privatlivets fred.

DKN ønsker derfor ikke på indeværende tidspunkt at kommentere sagen yderligere.

København, den 30. juni 1970

P. r. v.

Edele Kruchow

Formand

Inger Langberg

Sekretær

I fortsættelse af Danske Kvinders Nationalråds skrivelse af 30. juni 1970 skal rådet herved høfligst tillade sig at fremsende et "Notat vedrørende et Nordisk Råd-forslag om samarbejde ang. forbedret social beskyttelse af husmødre." udarbejdet af medlem af Danske Kvinders Nationalråds styrelse, byretsdommer Inger Margrete Pedersen.

Endvidere tillader vi os høfligst at vedlægge et eksemplar af "Forsørgerbegrebet", studier i familiens retlige problemer, betænkning nr. 440, 1966 også af Inger Margrete Pedersen.

København, den 4. august 1970

P. r. v.

Edele Kruchow

Formand

Inger Langberg

Sekretær

BIHANG

**Notat vedrørende et Nordisk Råd-forslag om samarbejde ang.
forbedret social beskyttelse af husmødre**

(Utarbetat av byretsdommer Inger Margrete Pedersen)

Medlemsforslaget er inspireret af en skrivelse fra Nordens landskvinnor vedtaget på et møde i sommeren 1969. Fra dansk side var der repræsentation af De samvirkende danske Husholdningsforeninger, De samvirkende danske Husmandsforeningers Husholdningsudvalg, De samvirkende jydsk Landboforeningers Husholdningsudvalg.

I denne anledning skal jeg særlig henvise til min for Kvindekommisionen udarbejdede betænkning "Forsørgerbegrebet", særlig kapitel 6, hvor jeg gennemgår kvinders — herunder hjemmearbejdende husmødres — stilling i sociale sikringsordninger.

Jeg kan resumere stillingen således:

Sygeforsikringen: Hjemmearbejdende husmødre har samme rettigheder som andre.

I forbindelse med forslaget om ændring af det sociale trykthedssystem har kvindeorganisationernes repræsentant Rita Knudsen foreslået, at det bør være den personlige indkomst — ikke husstandsindkomsten — der er afgørende for en persons status i sygesikringen, se Socialreformkommissionens betænkning I (1969) s. 426. En sådan ordning vil stille de hjemmearbejdende husmødre overordentlig gunstigt, idet det vil betyde billigst muligt medlemskab for dem uden nogen nedgang i deres hidtidige ret til ydelser gennem sygesikringen.

Sygedagpenge: Husmødre er her ligestillet med selvstændige erhvervsdrivende, dog med den vigtige undtagelse, at maksimum for det dagpengebæleb, de kan tegne sig for, er lavere end de selvstændigt erhvervsdrivendes (hvad enten det er mænd eller kvinder).

Dagpengeordningen er frivillig, men benyttes vist ikke særlig meget af hjemmearbejdende husmødre.

Barselsdagpenge: Som sygedagpenge.

Lovpligtig ulykkesforsikring: omfatter kun erhvervsarbejdende. Finansieres af arbejdsgiverne. Forsikringsselskaberne tegner forskellige typer frivillige forsikringer. Dagpengeforsikringer er ret dyre, mens forsikringer, der angår en éngangssum i tilfælde af død eller invaliditet er mere rimelige i prisen. Statens Husholdningsråd har i en nylig offentliggjort undersøgelse konstateret, at kun få hjemmearbejdende husmødre er ulykkesforsikrede.

Invalidepension: bevilges også til hjemmearbejdende husmødre.

Folkepension: Gifte kvinder får folkepension ganske uafhængigt af om de har haft erhvervsindtægt eller ej. De kan endog få folkepension 5 år før den normale pensionsalder, hvis deres mand har invalidepension eller indtægtsbestemt folkepension.

Enkepension: Efter den sociale enkepensionslov af 1959 har mindrebedlede, gifte kvinder, der bliver enker efter det fyldte 45 år efter nogle ret komplicerede regler adgang til en enkepension, der i størrelse svarer til folkepensionen. Retsstillingen afhænger til dels af børnenes antal, men der er en ubetinget ret til enkepension for kvinder over 55, der er blevet enker efter de er fyldt 45 år (se Forsørgerbegrebet s. 88). Desuden er der en mulighed for at bevilge en "enkepension" til enlige kvinder over 50, derunder også fraseparerede og fraskilte. Denne adgang er benyttet i vidt omfang.

Arbejdsmarkedets tillægspension: omfatter kun lønarbejdere. Husmødre og selvstændige erhvervsdrivende er ikke med i ordningen, men bidrager heller ikke hverken direkte eller indirekte (via skatterne) til finansieringen.

Tjenestemandspension: er også begrænset til lønarbejdere.

Private kollektive pensionsordninger, (der er stærkt skattebegünstigede) omfatter hovedsagelig lønarbejdere, men også i et vist omfang akademisk uddannede selvstændige.

Enkepensioner uden for den sociale lovgivning: det er sædvanligt at pensionsordninger indeholder ret til enkepension for den pensionssikredes enke.

Den ny tjenstemandslov har indført ret til enkemandspension. Noget sådant findes endnu ikke i andre pensionsordninger.

Udover de sociale sikringsordninger er der i medlemsforslaget rejst spørgsmål om *arbejdstid, ferie og ret til løn for hjemmearbejdende husmødre.*

Det fremgår ikke helt klart af medlemsforslaget på hvilken måde man har tænkt sig at lovgivningen skal gribe ind.

Arbejdstid: Heller ikke selvstændige erhvervsdrivende (herunder landbrugere) har nogen arbejdstidsbeskyttelse. For så vidt angår hjemlivet har man altid regnet med at spørgsmålet om arbejdstid for mand og hustru var et internt spørgsmål, der angik deres fordeling af forsørgerbyrden (noget der i øjeblikket diskuteres i Justitsministeriets Ægteskabsudvalg af 1969). Det vil være en principiel nydannelse, hvis der fremtidig skal være offentlig kontrol på dette område.

Ferie: Ferieloven angår kun lønarbejdere. Deres feriegodtgørelse er en del af deres løn og finansieres udelukkende af arbejdsgiveren.

Dersom en ferielovgivning fremtidig skal omfatte husmødre er det afgørende om man har tænkt sig, at der skal betales en ferieløn eller om lovgivningen kun skal gå ud på, at husmødrene har en ret til i ferieperioden at blive frigjort for arbejdet med hjem og eventuelle børn.

Hvis man har tænkt sig, at der skal udbetales en ferieydelse til husmødrene, må man gøre sig klart, at hvis denne ydelse skal udbetales af det offentlige — ikke af ægtemanden — vil der opstå et vanskeligt finansierungsproblem. Må man endvidere være forberedt på, at de selvstændige erhvervsdrivende — hvis ferieforhold også er vanskelige — vil møde op med et tilsvarende krav.

Hvis det forslagsstillerne har tænkt sig udelukkende er en lov, der foreskriver, at husmødre har ret til ferie, gælder der det samme som oven for om arbejdstiden anført: det vil være en principiel nydannelse, der medfører kontrol med ægtefællernes måde at indrette sig på.

Ret til løn for hjemmearbejdende husmødre: Spørgsmålet om hvorvidt manden skal betale en løn til hustruen blev drøftet allerede af den Familieretskommission, der afgav betænkning i 1918. Der er mange praktiske problemer forbundet hermed, se blandt andet min bog "han, hun loven og samfundet" s. 24. Ud over de der nævnte praktiske problemer, skal også nævnes, at det for de fleste ægtemænd ikke vil være økonomisk muligt at udbetale en markedsløn til hustruen, noget der også blev stærkt fremhævet af deltagerne i et seminar for "medhjælpende" hustruer, hvor jeg i foråret foretog en indgående drøftelse af problemet om hustruløn, bl. a. med henblik på det nye ægteskabsudvalgs møde.

Jeg har i sinde selv i det nye ægteskabsudvalg at gå ind for, at vi indfører en bestemmelse om at medhjælpende hustruer (som i Norge og Sverige) kan kræve et rimeligt vederlag af manden (denne mulighed benyttes dog vist ikke så meget i de andre nordiske lande.)

København, den 25. april 1970

Dansk Kvindesamfund:

Dansk Kvindesamfund tilslutter sig Nordens Landskvinnors opfordring til Nordisk Råd om at tage de hjemmearbejdende og medhjælpende husmødres socialbeskyttelse op til behandling med det formål at opnå ensartet lovgivning på dette felt i de nordiske lande. D.K. er enig i, at husmødre på grund af deres manglende pengeindkomst er dårligere stillet end andre grupper i befolkningen. D.K., som arbejder for fuld ligestilling mellem mænd og kvinder, har ofte peget på, at husmødrenes økonomiske afhængighed

umuliggjorde deres fulde ligestilling og stillede dem i en vanskelig situation, hvis ægteskabet opløstes p. gr. a. dødsfald eller skilsmisse.

D.K. finder det derfor meget vigtigt, at de fra samfundets side skabte muligheder for uddannelse og genoptræning udnyttes i videst muligt omfang. Desuden finder D.K. det overordentlig påkrævet, at det ligeretsprincip, nordisk ægteskabslovgivning rummer også anvendes i al anden lovgivning, — herunder såvel skatte- som sociallovgivning — der berører kvinders stilling i samfundet, således at gifte kvinder i fremtiden betragtes som selvstændige individer og ikke som bipersoner i forhold til deres ægtefælle.

København, den 4. juni 1970

Dansk kvindesamfund

Eva Hemmer Hansen

Landsformand

Socialdemokratiske Kvinder:

Socialdemokratiske Kvinder har intet at indvende imod, at der bliver udarbejdet en oversigt over lovgivning, der har det formål at yde husmødre social sikkerhed, og at det herefter tages op til overvejelse, om der er behov for eventuelle ændringer og større nordisk overensstemmelse på dette område.

København, den 3. juni 1970

Karen Dahlerup

Nordens Landbokvinder, den danske afdeling:

— — — vil organisationerne tilsluttet Nordens Landbokvinder tillade sig at fremsende supplerende oplysninger.

Med hensyn til "Medlemsforslag om samarbejde om förbättrat socialskydd för husmödrar" udarbejdet af Kerttu Saalasti og Sylvi Siltanen, vil organisationerne gøre opmærksom på, at indholdet af dette forslag aldrig har været diskuteret end sige forelagt Nordens Landbokvinder, hverken på mødet i Nådendal den 14.—15. august 1969 eller ved høring i medlemsorganisationerne.

Vedrørende "tillægget", som organisationerne heller ikke har haft til høring, kan man i store træk tilslutte sig ordlyden af, men mener dog at man på mødet i Nådendal vedtog en lidt anden formulering:

Nordens Landbokvinder samlet til repræsentantskabsmøde i Nådendal, Finland, har ved sit møde som hovedemne behandlet husmoderens sociale beskyttelse.

Vi henstiller til Nordisk Råd, at man inden for de Nordiske lande tager spørgsmålet vedrørende husmoderens sociale beskyttelse op til revision.

Til Nordens Landbokvinder er tilsluttet følgende organisationer, der repræsenterer ca. 500 000 kvinder.

(se tillægget, vedrørende tilsluttende organisationer)

Vedrørende underskriverne fra Danmark er der en rettelse, idet De samvirkende jydsk Landboforeningers Husholdningsudvalg skal rettes til De samvirkende danske Landboforeningers Husholdningsudvalg.

Vedlagt følger til Deres orientering, de danske organisationers fælles oplæg ved mødet i Nådendal.

Skanderborg, den 29. maj 1970

De samvirkende danske Husholdningsforeninger

De samvirkende danske Husmandsforeningers Husholdningsudvalg

De samvirkende danske Landboforeningers Husholdningsudvalg

Rigmor Pinstrup

Formand

F i n l a n d

Social- och hälsovårdsministeriet:

Social- och hälsovårdsministeriet konstaterar, att den av förslagsställarna använda beteckningen husmödrar, vilken ej närmare definierats och vilken ministeriet på basen av innehållet i medlemsförslaget tolkat avses utgöra den i hemmet arbetande kvinnliga parten inom äktenskapet, inte socialt sett bildar en homogen kategori människor. De gifta i hemmet arbetande kvinnornas ställning varierar nämligen höggradigt beroende på många faktorer. Härvid må nämnas den försörjande makens utkomstmöjligheter och ekonomiska situation, familjens boningsort ävensom den hemmavarande makens egen utbildningsnivå.

På grund av denne kategoris heterogena natur vore det inte riktigt och ändamålsenligt att i samband med en eventuell utredning över socialskyddet behandla husmödrarna som en enda grupp, utan de faktiska grupperingarna bör beaktas och deras behov överses.

Den sociala otryggheten träffar i första hand husmödrarna inom de mindre bemedlade samhällsklasserna, d. v. s. inom arbetar- och småbrukarklassen samt i de högre samhällsklasserna änkor och frånskilda. Detta beror, såsom även i medlemsförslaget framhålls, på att de i sociallagstiftningen föreskrivna förmånerna och rättigheterna i allmänhet bygger på den reella förvärvsinkomstens storlek. Det råder intet tvivel om att stora förbättringar vore av nöden.

En värdering av hushållsarbetet är därtill ytterst komplicerad. De traditionella kriterierna för arbetsvärdering kan knappast tillämpas, eftersom

dels något egentligt arbetsförhållande inte existerar och dels grunderna för värderingen vore svåra att fixera. Hushållsarbete kan inte betraktas som ett enhetligt begrepp och den effektiva arbetstiden per dygn kan beroende på skolning för uppgiften, tillbudsstående tekniska hjälpmedel, barnantal m. m. växla från en till tjugofyra timmar.

Social- och hälsovårdsministeriet finner därtill, att den sociala tryggheten inte bör göras till en köns- eller civilståndsfråga. Försåvitt medlemsförslaget tillstyrkes, bör i husmorsgrupperna även inneslutas samtliga andra personer, som arbetar under likartade förutsättningar, t. ex. hemmaboende barn, som handhar omvårdnaden av sina föräldrar eller syskon. Samtidigt bör märkas att även de ogifta och gifta yrkesarbetande kvinnorna och männen utför hemarbete, vilket inte synes ha beaktats i medlemsförslaget.

Den föreslagna planeringen får inte heller ske på bekostnad av en tillbakagång i den nuvarande utvecklingen. Sålunda är det väsentligt att utvecklandet av exempelvis barndagvården fortgår, eftersom isynnerhet denna planering i hög grad är ägnad att praktiskt öka och jämställa kvinnornas insats på arbetsmarknaden.

Social- och hälsovårdsministeriet anser det vara av största vikt att man skrider till de i medlemsförslaget angivna åtgärderna och uttrycker önskemålet att ovannämnda synpunkter sedermera måtte beaktas i utredningen.

Helsingfors den 30 juni 1970

Alli Lahtinen

Minister

Elisabeth Groop

Äldre regeringssekreterare

Folkpensionsanstalten:

Med anledning av förslaget får folkpensionsanstalten med avseende på den lagstiftning rörande social trygghet, vars handhavande åligger anstalten, högakttningsfullt anföra följande:

I fråga om en husmors rätt att på grund av arbetsoförmåga erhålla sjukförsäkringsersättning gäller enligt sjukförsäkringslagen av år 1963, att en person som utför arbete i egen eller familjemedlems lant-, skogs-, hem- eller annan hushållning har rätt till dagpenning under tiden för av sjukdom förorsakad arbetsoförmåga. Enligt detta har en husmor rätt till dagpenning. Då dagpenningens storlek rättar sig efter de vid beskattningen konstaterade arbetsinkomsterna, har en husmor icke möjlighet att erhålla mer än den s. k. minimidagpenningen, vars storlek för närvarande är 6,80 mark.

Enligt stadgandena i folkpensionslagen är en husmor berättigad till ålderdomspension och ålderdomsstöd under samma förutsättningar som den vilken utför förvärvsarbete. På samma sätt förhåller det sig i fråga om familjepension. Vad beträffar beviljande av invaliditetspension, gäller i fråga om en husmor samma förutsättningar för erhållande av pension som i fråga om övriga försäkrade. I avseende på en husmor är det likväl svårare att bedöma när hon ej längre förmår utföra sitt vanliga arbete än då fråga är om förvärvsarbetande kvinnor. Fördenskull bör det vid bedömningen av en husmors arbetsförmåga utredas, när medicinska omständigheter hindrar henne att göra en fullvärdig arbetsinsats inom hemmets hushåll. Finner man att arbetsinsatsen är avsevärt nedsatt, beviljas invaliditetspension oaktat husmodern fortfarande deltar i hemmets hushållsarbeten.

Då man skärskådar storleken på den pension en husmor erhåller, kan man konstatera att husmodern är berättigad till understödsdel, understödstillägg och bostadsbidrag, som hör till folkpension och familjepension, enligt samma grunder som övriga pensionstagare.

Helsingfors den 13 april 1970

Folkpensionsanstalten

Jaakko Pajula

Direktör

Veikko Katajainen

Avdelningschef

Finlands fackföreningars centralförbund r.f.¹:

Inom ramen för det socialpolitiska framskridandet finns det grupper, som i jämförelse med övriga grupper, har blivit i avsaknad av ett sådant utvidgat socialskydd, som de skulle behöva och till vilket de är berättigade. Så är exempelvis förhållandet i fråga om vissa pensionärer ävensom beträffande skadade samt vissa krigsveteraner. Husmödrarna kan ej jämföras med förenämnda grupper, i varje fall icke då frågan skärskådas såväl ur arbetsmarknadspolitisk som ur jämlikhetsvinkel.

En del av husmödrarna — mödrar i familj — utgör icke arbetskraft på den egentliga arbetsmarknaden och står ej heller i arbetsförhållande till någon arbetsgivare. De utgör icke heller någon enhetlig grupp emedan bland dem finns förmögna och mindre bemedlade. De är ej heller i avsaknad av socialskydd ty de står inom ramen för sjukförsäkrings-, folkpensions- och,

¹ Yttrandet översatt från finska.

då fråga är om lantbruksföretagare eller andra företagare, pensionslagstiftningen, ifall de utför arbete inom sitt företag. I en svagare ställning än dessa är de husmödrar, som i löntagarhem är utan förvärvsinkomst och ofta saknar yrkesutbildning.

Man strävar att förverkliga jämlikhet mellan männen och kvinnorna på arbetsmarknaden, i yrkesutbildningen, lönerna och genom allvarliga försök att upprätthålla full sysselsättning bör man söka tillförsäkra alla möjlighet att förvärva sin utkomst och pension. De socialpolitiska åtgärderna bör så långt som möjligt anknytas till barnen så att det ska vara möjligt att på jämlik grund deltaga i förvärvsarbetet.

Om avsikten med förslaget är att åstadkomma s. k. husmorslön vill vi icke förorda det. En undersökning om familjers med ringa inkomst och ensamstående försörjares ställning är av behovet påkallad, men det är skäl att först avvakta resultaten av den s. k. småinkomstkommitténs arbete genom vilken frågan kan bli klarlagd.

Helsingfors den 15 juni 1970

Finlands fackföreningars centralförbund r. f.

Niilo Hämäläinen

Rauno Kousa

Väestöliitto r.y. — Befolkningsförbundet:

Äktenskapslagstiftningen i Finland understryker makarnas försörjningsplikt så att de efter förmåga bör bidra till familjens försörjning genom förvärvsinkomst, verksamhet i hemmet m. m. Husmor bidrar till familjens försörjning i form av hushållsarbete i hemmet och genom att handha vården av barnen och andra familjemedlemmar som är i behov av omvårdnad. Hennes arbete skiljer sig dock från förvärvsarbete i det hänseendet, att det inte tillerkännes penningmässigt värde och inte är tillfyllest för att trygga hemmets utkomst. Makens ekonomiska ställning bestämmer i högre grad familjens levnadsstandard än husmors yrkesskicklighet. Husmors arbetsinsats är även olika beroende på familjens storlek, barnens och andra familjemedlemmars ålder och hälsotillstånd. Barn i förskolåldern behöver längre arbetsdag än de som är i skolåldern och friska personer mindre skötsel än t. ex. kroniskt sjuka åldringar.

I förvärvslivet bestäms socialskyddets storlek i enlighet med lönens storlek. För att kunna förbättra husmödrarnas socialskydd borde sådana grunder utarbetas enligt vilka det ekonomiska värdet av vård-, hushålls- och uppfostringsarbetet i hemmet skulle kunna bestämmas. Det kan anses motiverat att höja husmors pension och sjukpenning så, att den egentliga folkpensionen utökas med ett tillägg, som är beroende av de år husmor handhaft

vårdnaden av underåriga barn eller andra familjemedlemmar som varit i behov därav. Detta skulle t. ex. kunna ske genom att tillämpa någon slags form av poängberäkning. I princip borde husmors socialskydd vara jämfällbart med det skydd som de förvärvsarbetande erhåller.

Utgående från ovannämnda synpunkter anser sig Väestöliitto kunna förorda medlemsförslaget som går ut på att förbättra och förenhetliga husmödrarnas socialskydd i de nordiska länderna.

Helsingfors den 4 maj 1970

Väestöliitto
V. J. Sukselainen
 Ordförande

Jouko Hulkko
 Verksamhetsledare

Socialdemokratiska kvinnoförbundet r.f.:

Ärendet, som anförts i medlemsförslaget, är enligt vår uppfattning både värt att tagas till utredning och att det likaväl är ändamålsenligt att saken kommer till behandling på nordisk bas, detta till trots att gifta kvinnors deltagande i avlönat arbete utanför eget hem är mycket varierande i de olika nordiska länderna och att de sociala förmåner som tillkommer barn, men som kan delvis anses komma till förmån också för barnets moder är olika. Saken i sig själv har många aspekter och att värdera dessa mot varandra och till exempel ta ståndpunkt till hushållsarbetets värdering som beskattningsobjekt torde få mera tyngd, om denna omfattande och för samhället likaväl som för enbart hemma-arbetande husmödrar viktiga fråga blir behandlad på vidast möjliga basis. Levnadsvillkoren och standarden i Norden är så nära varandra, att möjligheterna till en enhetlig värdering torde enligt vår uppfattning existera och därför anser vi det sakligt rekommendera att medlemsförslaget tages till behandling och hoppas, att det kan få både snabb och positiv behandling.

Helsingfors den 23 april 1970

Socialdemokratiska kvinnoförbundet r.f.

T. Leivo-Larsson
 Ordförande

Laila Lindbergh
 Sekreterare

Keskustapuolueen naiset r.y. — Centerns kvinnoförbund:

I den västliga världen tillerkänner man inte husmoderns hushållsarbete värde inom nationalekonomiska kalkyler och statistik. Det oaktat framhåller man att cirka 75—80 procent av nationalinkomsten går genom kvinnornas händer. Dessa höga tal utvisar den husliga ekonomins betydelse men ej det värde den tillmäts eller värdet av kvinnornas arbete däri. Den omständigheten att det husliga arbetet ej tillerkänns värde föranleder vid preciseringen av socialskyddet olikheter vid jämförelse med övriga medborgargrupper emedan sociallagstiftningen till stor del bygger på arbetsintäkt. Fastställandet av en enhetlig bedömningsgrund borde med det snaraste ske trots att husmödrarna fortfarande saknar en enhetlig yrkesutbildning i huslig ekonomi. Den finge dock ej göras till ett oöverstigligt hinder utan såsom jämförelsepunkt kunde, enligt vår mening, betraktas den lön som bör erläggas om husmoderns hushållsarbete utförs av avlönad personal. Värdet av hushållsarbetet borde fastställas såväl i fråga om en husmor som har förvärvsarbete utanför hemmet och detta oaktat sköter sitt hemhushåll, som i fråga om husmor som helt ägnar sig åt det egna hushållsarbetet för att socialskyddet skall kunna göras rättvist.

Det kan icke vara rätt att ett så betydelsefullt arbete som husmoderns arbete i samhället lämnas utan avseende vid fastställandet av medborgarnas socialskydd. Om löntagarna fortlöpande beräknar endast beloppet av sina egna andelar och ställer krav på samhället, vilken är då husmödrarnas andel? Hon åtnjuter ej skydd genom arbetstidslagstiftningen, i lag stadgad semester, lön för sitt arbete, ej ens fastställt värde för detsamma, tillräckligt moderskaps- och sjukdomsförsäkringsskydd eller arbetspensionsskydd för hushållsarbetets vidkommande.

Kvinnornas allt större deltagande i förvärvsarbetet förorsakar särskilt med tanke på barnens dagvårdsanordningar och åtgärder från samhällets sida beträffande vilka frågan om mödralön borde beaktas då barnen är små, som ett alternativ till anordnandet av anstaltsvård.

Enligt vår uppfattning är begreppet husmor vidsträcktare än begreppet mor och vi förutsätter att denna begreppsmässiga utvidgning skulle innebära rättvisa även för sådana personers vidkommande som inom familjens krets utför hushållsarbetet till familjens fromma. Då husmödrarna saknar i lag stadgad semester borde man genom att anordna förebyggande rekreativsemestrar sträva att överansträngning och dessutom införa regelbunden semester. Då enligt vår uppfattning lagstiftningen i de olika nordiska länderna avviker från varandra finner vi förslaget om förbättrandet av husmödrarnas sociala ställning och förenhetligande av lagstiftningen ägnat att i det nuvarande samhället på samnordisk bas sanera och lösa många problem vilka i

form av följdverkningar kan anses bero på husmödrarnas överansträngning och avsaknad av socialskydd.

Helsingfors den 11 juni 1970

Keskustapuolueen naiset r.y.

Marjatta Väänänen

Anni-Helena Kaini

Liberaalisen kansanpuolueen naiset r.y. — Liberala folkpartiets kvinnor¹:

Vår organisation har i flera sammanhang fäst uppmärksamhet vid de bristfälligheter, som vidlåder husmödrarnas socialskydd, och genom förmedling av våra kvinnliga riksdagsledamöter gjort flera framställningar i riksdagen för att avhjälpa dem. Lagarna om arbetspension täcker för närvarande i vårt land i det närmaste alla andra medborgarkategorier förutom husmödrarna och vi finner det nödvändigt att deras pensionsskydd blir ordnat under 1970-talet.

Den i folkpensionslagen förutsatta minimipensionen förslår ej för att under pensionärsåren trygga utkomsten för t. ex. en sådan husmor, som på grund av skilsmässa blivit utan henne den äkta maken tillkommande arbetspension.

Även arbetslöshetspensionen är synnerligen svår att precisera med hjälp av folkpensionslagen. Husmoderns pensionsskydd förutsätter en precisering av hennes arbetsinkomst och detta betraktar vi som en nödvändig utgångspunkt för detta omfattande sociala reformarbete.

På ovan anförda grunder förenar vårt förbund sig om det i medlemsförslaget framförda förslaget om förbättrande av husmödrarnas socialskydd.

Helsingfors den 11 april 1970

Liberaalisen kansanpuolueen naiset r.y.

Pirkko Aro

Viceordförande

Seija Heikkinen

Organisationssekreterare

Marttaliitto:

Marttaliitto instämmer i skrivelsens förslag om att Nordiska rådet skulle rekommendera regeringarna att utreda frågan beträffande husmödrarnas socialskydd samt att vidtaga erforderliga åtgärder till förbättring av hus-

¹ Yltrandet översatt från finska.

mödrarnas socialskydd samt likställighet av detsamma i de nordiska länderna.

Förbättringen av husmödrarnas ställning är ett av marthaverksamhetens främsta syften. Marttaliitto har bl. a. gjort talrika motioner beträffande utvecklingen av socialskyddet. Det kan nämnas, att Marttaliitto den 12 november 1965 inlämnade en skrivelse till statsrådet, i vilken följande önskan framställdes: "Då man bildar en kommitté för behandling av pensionsfrågan, borde även de inom hemmet arbetande husmödrarnas pensionsfråga behandlas." Marttaliitto och Finlands svenska Marthaförbund sände den 23 juni 1969 till statsrådet en skrivelse, i vilken de "framställde att statsrådet skulle vidtaga åtgärder, med vilkas tillhjälp husmödrarna skulle få lagstadgat pensionsskydd". Marttaliitto sände i oktober 1969 en förfrågan till sina medlemmar om hur marthorna önskade få sitt pensionsskydd ordnat. Svaren på denna förfrågan insamlas som bäst och resultatet delgives inom vårens lopp. Marttaliitto har även deltagit i diskussioner på nordisk nivå, i vilka husmödrarnas pensionsfråga behandlats. Senast har den diskuterats vid Nordens husmorsförbunds styrelsemöte den 6 mars 1970. Husmödrarnas pensionsfråga ligger Marttaliitto så nära, att förbundet är tacksamt för varje åtgärd med vars hjälp ett tillfredsställande resultat kan uppnås i pensionsfrågan, såväl på nationell som nordisk bas.

Helsingfors den 21 april 1970

Irja Viding

Manja Haltia

Maatalouskeskusten liitto — Förbundet för lantbrukscentralerna¹:

Bakom förslaget om förbättrat socialskydd för husmödrar stod vid Nordens landskvinnors möte i Nådendal den 14 augusti 1969 de finska medlemsorganisationerna Maatalousnaisten keskus (Centralen för lantbrukets kvinnor) och Pienviljelijäin keskusliiton naiset (Småbrukarnas centralförbunds kvinnor). Som en följd av den år 1970 genomförda centraliseringen av den allmänna lantbruksrådgivningen har det uppstått en ny centralorganisation Maatalouskeskusten liitto (Förbundet för lantbrukscentralerna) inom vilken rådgivningen i huslig ekonomi ombesörjs av Maa- ja kotitalousnaisten keskus (Centralen för kvinnor inom lantbruket och den husliga ekonomin), som är centralorgan för den av Maatalousnaiset (lantbrukets kvinnor), Pienviljelijäin keskusliitto (Småbrukarnas centralförbund), Suomen pienviljelijäin liitto (Finlands småbrukares förbund) och Pienviljelijäin liitto (Småbrukarförbundet) upprätthållna gemensamma rådgivningen

¹ Yttrandet översatt från finska.

i huslig ekonomi och som nu även är medlemsorganisation i Nordens landskvinnor. Till Maaja kotitalousnaisten keskus hör c:a 200 000 landsbygdskvinnor.

Hemhushållningen befinner sig i de olika nordiska länderna på en hög nivå och bl. a. rådgivningsorganisationerna nedlägger mycket arbete på att främja den husliga ekonomin. I det moderna konsumtionsområdet är man medveten om och erkänner även hemhushållens stora nationalekonomiska betydelse. Trots allt åtnjuter själva hemhushållningsarbetet inom den offentliga sektorn ringa anseende, varpå ett ypperligt exempel är svagheterna och bristerna i lagstiftningen om husmödrarnas socialskydd.

Såsom en organisation för rådgivning i huslig ekonomi önskar vi särskilt understryka behovet av en precisering av hemhushållningsarbetets rättvisa och med annat arbete jämförbara värde på enahanda grunder i de olika nordiska länderna och av en härpå baserad lagstiftning om husmödrarnas socialskydd. Även om husmödrarna har gemensamma och samnordiska organisationer har de icke på grund av husmoderns ställning och det i hemmet utförda arbetets art önskat verka som en intresseorganisation och påtryckningsgrupp. Det oaktat borde de såsom en betydelsefull basyrkesgrupp i samhället tagas i beaktande bl. a. inom den mångfasetterade sociallagstiftningen.

Vi förenar oss om förslaget, enligt vilket en detaljerad samnordisk utredning om nuläget och behovet av eventuella lagstiftningsåtgärder med det snaraste borde utföras i syfte att förbättra och förenhetliga husmödrarnas socialskydd i Norden.

Helsingfors den 17 april 1970

Maatalouskeskusten liitto
Maa- ja kotitalousnaisten keskus

Katri Kaarlonen

Ordförande

Mirja Veitonmäki

Verksamhetsledare

N o r g e

Kommunal- og arbeidsdepartementet har i skrivelse den 24 april 1970 förklarat sig inte ha något att säga i anledning av medlemsförslaget.

Finans- og tolldepartementet har i skrivelse den 25 april 1970 meddelat att det icke har något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Departementet for familie- og forbrukersaker:

Dette spørsmål synes i første rekke å gjelde for landshusmødre og er støttet av deres organisasjoner i de respektive nordiske land. De forskjellige spørsmål som reises er for Norges vedkommende til en viss grad blitt behandlet i forskjellige sammenheng i de senere år. Man kan nevne utredningene om folketrygd og om den nye skattereformen. Spørsmålet om husmødre skal være personlig trygdet i syketrygden har også vært tatt opp i forskjellige forbindelser.

Som kjent er spørsmålet om forsørgerbegrepet nylig foreslått tatt opp til behandling i Nordisk Råd. En viser til Sosialdepartementets brev av 5. februar d. å. og svar herfra av 13. mars d. å. (*se sak A 263/s*) Etter dette departements oppfatning må det være naturlig å se det forslaget som nå er reist i sammenheng med forsørgerbegrepet. De to forslag burde derfor kunne samordnes og eventuelt behandles av et felles utvalg innen Nordisk Råd. På nasjonalt plan bør også disse to forslag sees i sammenheng, jfr. det som er anført i departementets brev om mulighetene for å få etablert et eget råd eller utvalg til å vurdere kvinnens stilling og likestillingsspørsmålene, og hvor en bl. a. antar at forsørgerbegrepet vil kunne bli vurdert.

Oslo, 24. april 1970

Elsa Skjerven

Rolf H. Bærøe

Rikstrygdeverket:

Det anføres i det oversendte medlemsforslag til Nordisk Råd at husmødre uten ervervsarbeid er dårligere stillet enn andre grupper i samfunnet når det gjelder pensjonsdekning, idet de blir helt uten pensjon som bygger på arbeidsinntekt. Det anbefales derfor at spørsmålet om husmødres sosiale vern utredes og at det på grunnlag herav iverksettes tilstrekkelige tiltak for å forbedre husmødrenes trygdemessige stilling og skape enhetlig lovgivning på området i de nordiske land.

Norsk trygdelovgivning bygger på forutsetningen om prinsipiell likhet mellom kjønnene og mellom ektefeller både hva angår rettigheter og plikter. Lovgivningen antas ikke å inneholde positive bestemmelser som er diskriminerende for husmødre.

Rikstrygdeverket er imidlertid enig i at folketrygdlovens bestemmelser om opptjening av tilleggspensjon på grunnlag av ervervsinntekt i praksis medfører at kvinner som nedlegger sin arbeidskraft i hjemmet blir ugunstig stillet i relasjon til folketrygdlovens tilleggspensjonering.

I tilfelle hvor ektefeller arbeider i felles bedrift vil det ofte være en skattemessig fordel at hele inntekten lignedes på den ene ektefelles hånd (i praksis som oftest på mannens). Dette gir seg utslag i pensjonsrettigheter som må anses helt utilsiktet.

Hva angår alderspensjon har spørsmålet især aktualitet ved skilsmisse. Også hva angår uføre- og etterlattepensjon er det ikke minst i skilsmisse-situasjoner at resultatet kan virke støtende. En viser således til at fraskilt ektefelle etter folketrygdlovens § 10—6 ikke har en ubetinget rett til etterlattepensjon og at pensjonen i tilfelle som utgangspunkt skal svare til grunnpensjon.

Men også i de tilfelle hvor en kvinne for en periode har avstått fra yrkesmessig engasjement for å ta hånd om mindreårige barn og blir ufør før hun har opptjent rett til tilleggspensjon, bevirker folketrygdlovens regler om tilleggspensjon beregnet på grunnlag av faktiske registrerte pensjonspoeng og medregning av fremtidige poeng, at hun kommer i en ugunstig stilling sammenliknet med situasjonen slik den ville ha vært hvis hun hadde fortsatt i ervervslivet.

En tillater seg for øvrig å vise til Rikstrygdeverkets brev av 27. februar 1970 angående endringer i folketrygdlovens § 8—4. En ga her uttrykk for at det etter Rikstrygdeverkets oppfatning forelå behov for en bred utredning omkring spørsmålet om utdannelse og andre årsaker til avbrudd i opp-tjening av tilleggspensjonsrettigheter, herunder også for husmødre med mindreårige barn.

Hva angår spørsmålet om å skape enhetlig lovgivning på området i de nordiske land, antas Sosialdepartementet å være nærmest til å ta stilling hertil.

Oslo, 24. april 1970

Etter fullmakt:

H. Gulbrandsen

A. Mediaas

Landsorganisasjonen i Norge:

Generelt vil vi uttale at vi har intet i mot at saken om et bedre sosialt vern av husmødre blir utredet. Vi er videre av den mening at man bør tilstrebe en så lik lovgivning i Norden som mulig når det gjelder sosiale rettigheter m. m.

Dog vil vi allerede nå bemerke følgende til motiveringene til forslaget:

Det går fram at husmødrenes arbeid i hjemmet ikke er økonomisk verd-

satt. I sin alminnelighet er disse rettigheter i dag basert på egen arbeidsinntekt. Husmødrene har ikke dette, og av denne grunn faller de utenfor rettigheter som andre yrkeskategorier har som deltar i arbeidslivet mot betaling.

Hvis man med forslaget har i tankene å få innført husmorlønn, tar vi allerede nå avstand fra dette. Dette er ikke i pakt med tidens krav og kvinnenes egne ønsker. Kvinnene ønsker likestilling i hjemmene, såvel som i arbeidslivet. Dog er vi innstilt på at forholdene blir lagt slik til rette for alle kvinner at de ser seg i stand til å ta del i arbeidslivet. Vi går inn for en forsterket utbygging av daginstitusjoner,

- for at utdanningsmulighetene og tilbudene når det gjelder opplæring blir lagt slik til rette at kvinnene kan ta del i disse,
- servicehus og bomiljøene bør vies langt større oppmerksomhet,
- at den fulle sysselsetting også skal gjelde for alle de kvinner som i dag ønsker å gå ut på arbeidsmarkedet,
- det må skaffes arbeidsplasser til disse,
- at huller som vi i dag har i vårt eget land i den sosiale lovgivning blir utvasket.

Vi sikter til forskjell i ytelser fra Folketrygden, når det gjelder trygd til barn av enker kontra ugifte mødre. Det er barna samfunnet bør støtte opp om, f. eks. ved høyest mulig barnetrygd. Arbeidsføre, voksne mennesker bør få samfunnets hjelp til å ta del i arbeidslivet — til å bli selvforsørgede individer. Lovgivningen bør ikke ta sikte på å beskytte kvinnen fordi hun er husmor, men konsentreres helt på å trygge barnas situasjon.

Forøvrig vil vi senere ta standpunkt til de ting som vil komme fram i en slik utredning.

Oslo, 12. mai 1970

Tor Aspengren

Liv Buck

Norges venstrekvinnelag:

Arbeidsutvalget behandlet saken 17. april, men fant ut at den er uklart framstilt og med for få opplysninger til at Norges venstrekvinnelag på dette tidspunkt kan avgi noen uttalelse.

Oslo, 22. april 1970

for Norges venstrekvinnelag

Tora Schulz

Sekretær

Norges bondekvinnelag:

Medlemsforslaget ble gjennomgått av vårt arbeidsutvalg i møte 21. d.m. Vi vil gjerne anmode om at spørsmålet om forbedret sosialt vern for husmødre må bli utredet i de nordiske land.

Oslo, 22. april 1970

Ærbødigst

Norges bondekvinnelag

Inga Krogh-Hanssen

Norske kvinners nasjonalråd:

Arbeidsstyret i Norske kvinners nasjonalråd slutter seg til forslaget fra Kerttu Saalasti och Sylvi Siltanen rettet til Nordisk Råd

att Nordiska rådet ville rekommendera regeringarna att utreda frågan om husmors socialskydd samt på grundval härav vidtaga erforderliga åtgärder för att förbättra och förenhetliga husmödrarnas socialskydd i de nordiska länderna,

og henstiller at Norge deltar i disse drøftinger på alle plan.

Oslo, 21. april 1970

Norske kvinners nasjonalråd

Birgit Wiig

Formann

Det norske arbeiderpartis kvinnesekretariat:

Kvinnesekretariatet har intet å innvende mot at det blir utarbeidet en oversikt over lovgivningen om sosialt vern for husmødre i henhold til medlemsforslag fremmet for Nordisk Råd, og at det etterpå blir vurdert om det er behov for eventuelle endringer og større nordisk likhet på dette område.

Oslo, 15. april 1970

Det norske arbeiderpartis

kvinnesekretariat

Sonja Ludvigsen

Bjørn V. Bergh

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper:

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper var representert ved møtet det refereres til i Nordens landskvinner (august 1969), og hvor det etter innledningsforedrag om "Husmødrene og Sosiallovgivningen i de nordiske land" ble fattet vedtak om å rette en henvendelse til Nordisk Råd.

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper anser det fortsatt formålstjenlig om en via Nordisk Råd kunne komme fram til et samordnet forslag for sosiallovgivningen i de nordiske land, og spesielt i relasjon til husmødrene.

Angående mulige forbedringer i de nå gjeldende norske bestemmelser om sosiale ytelser til husmødre, tillater vi oss å vise til henstillinger fra vårt landsmøte i 1969 (*se Bilaga 1—4*).

Oslo, 15. april 1970

Norsk bonde- og småbrukarlags
kvinnegrupper

Siv Østlie

BIHANG 1

**Skrivelse från Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper till Departementet
for familie- og forbrukersaker rörande kvinnans ställning i Norge**

Under sitt landsmøte i Trondheim 25.—26. okt. d. å. har Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper drøftet ovennevnte spørsmål etter innledningsforedrag om "Kvinner i yrke, hjem og samfunn".

Landsmøtet slutter seg til uttalelsen fra Norsk bonde- og småbrukarlags kvinneutvalg som er sendt departementet 29. mai d. å. vedrørende den videre oppfølging av kvinnens stilling i Norge.

Videre tillater landsmøtet seg å peke på den forskjellsbehandling som pågår iflg. gjeldende lovverk, f. eks. av husmødre som også er yrkeskvinner i jordbruket/kontra kvinnelige arbeidstakere i andre yrker.

I den forbindelse legger en ved kopier av landsmøtets uttalelser til Sosialdepartementet, Rikstrykdeverket og Kommunal- og arbeidsdepartementet vedrørende bestemmelsene om kontantstønning under sykdom og barselpenger for kvinner som for tiden er trygdet som familiemedlem (*se Bihang 2—4*).

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper imøteser departementets velvillige medvirken til å rette på nevnte forhold.

Oslo, 27. oktober 1970

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper

(*Sign.*)

Skrivelse från Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper till Sosialdepartementet rörande åldersgränsen för folkepension

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper har under sitt landsmøte i Trondheim den 25.—26. okt. d. å. bl. a. drøftet aldersgrensen for folkepension og enstemmig vedtatt følgende henstilling:

Aldersgrensen for folkepension må generelt senkes til 67 år og gjøres fleksibel, slik at den åpner adgang til pensjon for yrkesutøvere med spesielt tungt kroppsarbeid før den alminnelige aldersgrense er nådd.

Motivering: Undersøkelser og praktisk erfaring viser at f. eks. jordbruksbefolkningen er sterkt utsatt for belastningssykdommer p. g. a. tungt arbeid. Spesielt noe tilårskomne brukere — det gjelder både kvinner og menn — kan ha vansker med å utføre sitt arbeid før den någjeldende pensjonsalder er nådd — uten at de derfor kommer inn under ordningen med uførepensjon. Nevnte yrkesutøvere kan også ha spesielle vansker med omskolering og valgmuligheter for annet arbeid.

Under slike forhold må aldersgrensen for folkepensionens ytelser kunne senkes, f. eks. ned til 60 år (evt. noe redusert pensjon inntil ordinær pensjonsalder er oppnådd).

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper ber om en velvillig behandling av forslaget.

Oslo, 27. oktober 1969

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper
(*Sign.*)

Skrivelse från Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper till Sosialdepartementet rörande registrering av eventuellt farliga svulster

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper, samlet til landsmøte i Trondheim 25.—26. okt. d. å., vedtok bl. a. følgende uttalelse etter innledningsforedrag av helsedirektør Evang:

Landsmøtet viser til tidligere henstilling (fra landsmøtet 1967) om å sette i verk en landsomfattende bryst- og underlivsundersøkelse av alle voksne kvinner for registrering av evt. farlige svulster.

I den forbindelse sier landsmøtet seg glad for at Helsedirektoratet i desember 1968 oppnevnte en komité av medisinske professorer til å vurdere det videre opplegg av kreftundersøkelser her i landet.

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper håper på en snarlig og positiv innstilling fra nevnte komité og at de nødvendige midler til gjennomføring av undersøkelsene må bli stilt til rådighet via offentlige bevilgninger.

Oslo, 27. oktober 1969

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper
(*Sign.*)

**Skrivelse från Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper
rörande sjukförsäkring och folkförsäkring**

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper, samlet til landsmøte i Trondheim 25.—26. oktober d. å., er kjent med at Sosialdepartementet arbeider med å inkorporere syketrygden i lov om folketrygd.

Landsmøtet henstiller om at det i den forbindelse må tas sikte på å fjerne en del skjevheter i den nå gjeldende ordning med syketrygd, og som spesielt rammer jordbrukskvinner, som er trygdet som familiemedlem. Vi peker bl. a. på følgende forhold:

De har p. t. ikke lovhjemmel for å stå som selvstendig medlem av trygdekassen. Dermed er de også avskåret fra retten både til løpende kontantstønad (sykepenger) under sykdom og barselpenger som kvinner i andre yrker har. Kr. 200,—, som p. t. er ytelsen til barselpenger, hvis fødselen foregår i hjemmet, dekker heller ikke de reelle utgifter.

Mødrevern for arbeidstakere i landbruket er betraktelig svakere enn det vern som gjelder ansatte i industri og handelsvirksomhet. Kvinner som arbeider i jordbruket er også uttrykkelig unntatt fra arbeidsvernlovens bestemmelser. Norge hører således til de land som ikke har mødrevern for kvinnelige arbeidstakere i jordbruket. (Jfr. Likelønnsrådets 7. melding, mai 1969: "Sosiale og økonomiske rettigheter i arbeidslivet ved svangerskap og fødsel".)

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper ber om det ærede departements medvirken til en lovendring, slik at denne forskjellsbehandling må bli fjernet under det pågående revisjonsarbeid med syketrygd/folketrygd, så jordbrukskvinner o. a. hjemmearbeidende husmødre kan oppnå samme rettigheter som kvinnelige arbeidstakere i andre yrker.

Vi tillater oss forøvrig å vise til vedlagte orientering til landsmøtet ved sakens behandling (*se Bihangstillägg*).

Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper

(Sign.)

BIHANGSTILLÄGG

**Orientering om förslag till lag rörande sjukförsäkring och folkförsäkring
vid Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegruppers landsmöte
i Trondheim den 25—26 oktober 1969**

Holmfoss kvinnegruppe foreslår at husmødre, som ikke kan gå ut i arbeidslivet p. g. a. arbeid i hjemmet, også må kunne sykmelde seg og få utbetalt *dagpenger fra trygdekassen under sykdom*, i likhet med arbeidstakere i andre erverv.

Ystmark kvinnegruppe ønsker sykepenger for husmødre under sykdom.

Trøgstad kvinnegruppe foreslår at *husmødre kan få stå selvstendig i syke-*

kasse, slik at vi kan få dagpenger ved sykdom på samme vilkår som en husmor som har arbeid utenom hjemmet. Vi tenker da også på sykepenger ved graviditet og fødsler. —

Landsutvalget:

Etter de nåværende trygdebestemmelser utbetales kontantstønad (dagpenger) under sykdom kun til de husmødre som har arbeid utenom hjemmet — og når inntekten av dette er minimum kr. 2 000,— pr. år.

I henhold til nevnte har således ikke hjemmearbeidende husmødre adgang til å stå som selvstendig medlem av trygdekassen med dertil hørende rettigheter og forpliktelser (på tross av at de fleste jordbrukskvinner har atskilte arbeidstimer på bruket utenom husarbeidet)!

Vår organisasjon har sendt gjentatte henstillinger om å rette opp denne forskjellsbehandling, uten at det har ført til noen endring.

Isteden har det vært vist til at *husmorvikarordningen skulle være en kompensasjon for såkalte sykepenger.*

Husmorvikarordningen er imidlertid ikke bare for nevnte kategori (hjemmевærende) husmødre, og det er ennå ikke det tilstrekkelige antall ansatt i kommunene til å dekke behovet til enhver tid.

På mindre bruk har husmora ofte arbeidet med husdyr og andre utearbeider, mens mannen av økonomiske grunner må ta arbeid utenom bruket. Det blir et ekstra inntektstap om han må forlate dette under husmoras sykdom for å overta hennes arbeid. Selv om en får husmorvikar, overtar ikke disse fjøsstell og gårdsarbeid.

Landsutvalget er imidlertid kjent med at det arbeides med å inkorporere syketrygden i lov om folketrygd og vil be om Sosialdepartementets medvirken til en lovendring slik at hjemmearbeidende husmødre også kan betale trygdepremie etter graderte satser og oppnå tilsvarende rettigheter.

Landsutvalget tilrår derfor at følgende henstilling blir sendt til Sosialdepartementet, med kopi til Departementet for familie- og forbrukersaker og Rikstrygdeverket.

Høyrekvinnens landsforbund:

Vår formann, stortingsrepresentant Berte Rognerud, er en av medforslagsstillerne og hun har dessuten anmeldt følgende begrunnede spørsmål til Sosialministeren:

Vil departementet ta skritt for å få gjennomført en trygdemessig likestilling for kvinner som arbeider i hjemmet, i gårdsdrift o. l., slik at disse også blir berettiget til dagpenger fra syketrygden?

Av dette skulle det fremgå at vi anser saken som meget viktig og støtter den.

Oslo, 10. april 1970

Høyrekvinnens landsforbund

Hjaldis Fjeldheim

Landssekretær

Norges husmorforbund:

Norges husmorforbund er — naturlig nok — sterkt opptatt av de tanker som kommer frem i medlemsforslaget. Vi anser det meget viktig å få en utredning om eventuelt utvidet sosialt vern for hjemmearbeidende husmødre.

Det er av stor verdi å få husmorens forhold til de sosiale goder tatt opp til bred vurdering. Vi ber om at en tilsvarende norsk utredning foretas, uavhengig av en eventuell nordisk utredning, idet disse spørsmål vil komme sterkt i forgrunnen i de år som kommer.

Oslo, 9. april 1970

Norges husmorforbund

Elin Wedege

Forbundsleder

S v e r i g e**Riksförsäkringsverket:**

I Sverige har husmödrar ett visst socialförsäkringsskydd även om de inte någonsin har haft förvärvsarbete. Inom sjukförsäkringen är de vid sjukdom berättigade till en skattefri grundsjukpenning, som vid arbetsförmåga utgår med 6 kronor om dagen och, om arbetsförmågan är nedsatt med minst hälften, utgör 3 kronor om dagen. Genom frivillig försäkring kan sjukpenningen höjas till 15 respektive 7,50 kronor om dagen. Vidare åtnjuter husmödrar inom pensionssystemet samma grundskydd i form av rätt till värdesäkrad folkpension som befolkningen i övrigt. Folkpension i form av ålderspension eller hel förtidspension utgör, pensionstillskott inberäknat, för närvarande (vid ett basbelopp av 6 300 kronor) 4 599 kronor om året för gift person, vars make också erhåller sådan pension, och 5 859 kronor om året för annan pensionsberättigad. Hustrutillägg kan utgå till en husmor, som är under 67 år och inte har folkpension men vars make åtnjuter sådan pension. I regel krävs därvid att hustrun fyllt 60 år och att äktenskapet varat i minst 5 år. Hustrutillägget är inkomstprövat och kan högst utgå med så stort belopp att makarna tillsammans får lika mycket som två folkpensionsberättigade makar. I händelse av makes död erhåller en husmor i allmänhet till fyllda 67 år folkpension i form av änkepension med högst de belopp som kan utgå i ålderspension till ensamstående.

En husmors arbete i hemmet för egen och familjens räkning grundar där emot inte, som fallet är med förvärvsarbete, rätt till tilläggssjukpenning utöver grundsjukpenningen eller rätt till tilläggspension utöver folkpensionen.

Riksförsäkringsverket har inget att erinra mot att husmödrarnas socialskydd i de olika nordiska länderna blir föremål för en jämförande under-

sökning. Något speciellt behov av åtgärder för att på det nordiska planet åstadkomma likformiga regler inom just denna del av socialförsäkringsområdet har emellertid inte påvisats. Ett sådant behov torde inte heller vara särskilt framträdande.

Stockholm den 1 april 1970

L.-Å. Åström

Sören Bölin

Arbetsmarknadens kvinnonämnd:

Arbetsmarknadens kvinnonämnd är ett samarbetsorgan mellan Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens centralorganisation, som i första hand har till uppgift att följa samhällets åtgärder i frågor som rör kvinnorna på arbetsmarknaden. Då dessa kvinnor redan har det sociala skyddet tillfredsställande ordnat och då nämnden ej representerar de hemarbetande kvinnorna önskar vi ej yttra oss över förslaget.

Stockholm den 24 april 1970

Arbetsmarknadens kvinnonämnd

Anna-Lisa Lagby

Kanslichef

Fredrika Bremer-Förbundet och Husmodersförbundet hem och samhälle:

Förbunden delar åsikten att många husmödrar har ett, som förslagsställarna anför, ansvarsfullt och för samhället betydelsefullt arbete. Förbunden avser i första hand mödrar med barn och husmödrar med andra vårduppgifter t. ex. vård av åldringar, sjuka eller handikappade, samt husmödrar som har sitt arbete inom jordbruksnäringen eller arbetar i familjeföretag. Förbunden stöder de förslag som syftar till större trygghet för dessa kategorier.

Som stöd för sin inställning i dessa frågor vill *Fredrika-Bremer-Förbundet* hänvisa till att förbundet i sitt handlingsprogram bl. a. kräver rätt till ATP-poäng för vård av minderåriga barn eller annan vårdbehövande samt infö-

rande av vårdbidrag, knutet till barnet, och av sådan storlek att det täcker kostnaden för vård i hemmet eller på institution. Beträffande husmödrar som är verksamma inom exempelvis familjejordbruk eller familjeföretag hänvisar Fredrika-Bremer-Förbundet till sitt remissvar på familjeskatteberedningens betänkande 1969 (*här ej tryckt*), om individuell beskattning, där förbundet krävde rätt för den make som i visst förvärvsarbete har hjälp av andra maken, att göra avdrag för arvode eller lön för denne, vilket av den löntagande maken skulle deklareraras och beskattas i vanlig ordning. Förbundet vill även hänvisa till sitt nyligen avgivna svar på det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om försörjningsbegreppet, där förbundet hävdar att målet bör vara en lagstiftning som ger alla vuxna människor möjlighet att realisera en självständig tillvaro med ekonomiskt ansvar för sig själv och med det nödvändiga försörjningsskyddet knutet direkt till barnen.

Husmodersförbundet hem och samhälle vill för sin del hänvisa till sina remissvar bl. a. familjeberedningens betänkande rörande ökat stöd åt barnfamiljer 1964, samt sitt yttrande över familjeskatteberedningens betänkande om individuell beskattning 1969 (*här ej tryckta*). I båda dessa sina remissvar uttalar sig förbundet för att vårdbidrag skall utgå till hemarbetande med vårduppgifter i hemmet. Husmodersförbundet hem och samhälle understryker vikten av att vårdbidragen blir så stora att valfrihet finns mellan uppgiften i hemmet och förvärvsarbete. Förbundet anser också att vårdbidraget bör knytas till de vårdbehövande, alltså barnen, de sjuka, handikappade eller gamla. Det anses också rimligt att stödet till barnen utgår under hela den tid barnen behöver försörjas och att 18-årsgränsen är att föredraga framför 16-årsgränsen. Den hemarbetande med vårduppgifter bör vara berättigad till ATP. Beträffande make som arbetar i familjejordbruk eller familjeföretag ansluter sig Husmodersförbundet hem och samhälles remissvar till det av Fredrika-Bremer-Förbundet avgivna.

För att valfrihet skall kunna komma till stånd mellan vårduppgifter i hemmet och förvärvsarbete, anser förbunden att samhällets strävan i än högre grad än hittills bör inriktas på arbetsmarknads- och familjepolitiska åtgärder som t. ex. bättre anpassade arbetstider, utbyggd kollektiv barntillsyn, förbättrad boendeservice. Målet bör vara att varje individs trygghetsskydd byggs upp individuellt, oberoende av kön och civilstånd.

Hemarbetet har ännu inte penningmässigt värderats. Detta innebär som förslagsställarna påpekar, att de icke förvärvsarbetande husmödrarna icke kan få del av de, genom lagstiftning och avtal, föreskrivna rättigheterna, vilka i allmänhet grundar sig på förvärvsinkomst.

Förbunden finner det angeläget att en sådan värdering snarast kommer till stånd, då förutsättningarna för ökad trygghet och likställighet för de hemarbetande ligger just i en penningmässig värdering.

En enhetlig lagstiftning i dessa stycken inom hela Norden är önskvärd och Förbunden stöder förslaget att man utreder möjligheterna därtill.

Förbunden vill slutligen uttala sig för att en sådan utredning skall avse alla hemarbetande oavsett kön.

Stockholm den 5 maj 1970

För Fredrika-Bremer-Förbundet

Tora-Brita Gjötterberg

Vice förbundsordförande

För Husmodersförbundet **hem och
sambälle**

Gullan Brännström

Förbundsordförande

Moderata samlingspartiets kvinnoförbund:

Förbundet anser liksom förslagsställarna det vara önskvärt och angeläget att söka få till stånd en samnordisk utredning om nuläget och behov av eventuell lagstiftning på detta område. Förbundet vill dock inte enbart begränsa detta till husmödrar utan även till den växande skaran av hemarbetande män.

Förbundet delar likaså synpunkten att kategorin hemarbetande i många avseenden är starkt eftersatt i socialförsäkringsavseende, och vill lägga fram några synpunkter på detta:

ATP-reformen innebär att alla barn en gång skall försörja samtliga pensionärer. Det synes då vara orimligt att en hemarbetande förälder som använt kanske en stor del av sitt vuxna liv till att fostra och vårda sina barn — detta i allmänhet helt utan ersättning från statsmakternas sida — därigenom skall få sämre trygghet på äldre dagar, på grund av att ATP inte beräknas under denna tid. Hemarbetande förälder borde därför få räkna ATP-år så länge de har barn under t. ex. 12 års ålder. Detta skulle säkerligen också få en betydande psykologisk effekt genom att markera att även statsmakterna betraktar barnavård som lika väsentligt som förvärvsarbete.

I FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna stadgas att makar skall leva på samma standard, vid äktenskaps ingående, under äktenskapet och vid äktenskaps upplösning. Eftersom pension är att betrakta som uppskjuten lön bör därför de ATP-poäng som intjänats under äktenskapet delas lika mellan makarna. Även den som en längre tid är helt eller delvis hemarbetande skulle därigenom få en egen trygghet för äldre dagar som varken skilsmässa eller makes död skulle kunna eliminera.

Inom sjukförsäkringen synes framför allt de hemarbetande småbarnsföräldrarna ha speciella problem. En längre tids sjukhusvistelse med utgifter också för barnens ständiga behov av omvårdnad, kan ställa en familjs ekonomi på synnerligen hårda prov. Den frivilliga sjukpenningförsäkringen ställer sig ofta tämligen kostsam för en knapp familjeekonomi om den ens tillnärmelsevis skulle kunna täcka kostnaderna för barnens vård. Till detta

kommer det otillfredsställande i att en del av den frivilliga sjukpenningen kan tagas i anspråk för att täcka vårdavgiften vid sjukhuset. Det borde därför övervägas om inte barntillägget borde göras betydligt högre än nu för hemarbetande med småbarn.

Moderata samlingspartiets kvinnoförbund vill således sammanfattningsvis tillstyrka en samnordisk utredning om förbättrat socialskydd för hemarbetande kvinnor och män med beaktande av de synpunkter som ovan framförts.

Stockholm den 24 april 1970

Moderata samlingspartiets kvinnoförbund

Ethel Florén-Winther

Förbundsordförande

Ingegerd Troedsson

2. vice ordförande

Centerns kvinnoförbund (CKF):

I olika sammanhang har förbundet påpekat att den gifta kvinnan som arbetar i hemmet eller i eget företag i regel lever i ekonomisk otrygghet. Detta gäller exempelvis vid sjukdom, skilsmässa och inför ålderdomen. Vi har särskilt starkt reagerat mot att den betydelsefulla uppgiften att ha vård om barn inte erkänns av samhället. Vårnadsbidrag till familjer med små barn har av centerpartiet i riksdagen anvisats som en lämplig och möjlig väg till ökad trygghet. ATP-poäng under barnavårdande år en annan, som har förts fram av CKF.

När det gäller socialskyddet för de många kvinnor, som tillsammans med arbete i hemmet gör en väsentlig arbetsinsats i familjeföretaget — exempelvis inom jordbruk och småföretagsamhet — anser förbundet att den frågan i första hand bör lösas på grundval av en, på ena eller andra sättet, redovisad arbetsinkomst.

CKF tillstyrker att frågor rörande den sociala tryggheten för husmödrar -- såväl som för andra -- blir föremål för överväganden i Nordiska rådet i syfte att nå fram till en enhetlig nordisk lagstiftning.

Stockholm den 28 april 1970

Centerns kvinnoförbund

Karin Andersson

Förbundssekreterare

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund:

Socialdemokratiska kvinnoförbundet har i sitt jämlikhetsprogram utgått ifrån att man och kvinna i sociallagstiftning, skattelagstiftning och på arbetsmarknaden skall behandlas lika. Civilstånd och kön bör icke inverka på bedömningen av olika förmåner, men väl bör försörjningen av barn i allt högre grad falla på hela samhällets ansvar.

Tyvärr kan kvinnor och män i dag inte överallt finna samma villkor på arbetsmarknaden. Glesbygdsområden, orter med en enligt gängse mening manlig arbetsmarknad, brist på barntillsynsmöjligheter på en rad tätorter m. fl. omständigheter ger icke kvinnan samma valfrihet att välja hemarbete eller arbete utanför hemmet som männen har. En viss fördomsfullhet kan även verka hämmande på männens vilja att åtaga sig hemarbete, medan hustrun tar förvärvsarbete.

I överensstämmelse med vår principiella inställning men också med hänsyn till de förhållanden som i dag hindrar många gifta kvinnor att ta förvärvsarbete, ställer vi oss helt bakom det förslag till individuell beskattning med vissa inbyggda hänsyn till hemarbetande make eller maka, som nyligen framlagts av den svenska regeringen.

Enligt detta erhåller hemarbetande make eller maka sjukvårds- och grundsjukpenningförsäkring liksom folkpension, utan att avgifter avkrävs den make eller maka som har förvärvsinkomst. Viss skattelindring lämnas också familjen med endast en förvärvsinkomst.

Enligt förbundets uppfattning bör således äktenskapet icke i och för sig medföra skatteavdrag eller bidrag. I den mån vården av minderåriga barn antingen binder en av föräldrarna vid hemarbete, eller om båda föräldrarna förvärvsarbetar, är det däremot rimligt att tänka sig ett vårdnadsbidrag. Ett sådant vårdnadsarbete kan även tänkas grunda rätt till en pension. Detta bör då gälla båda föräldrarna. Likaså kan en högre sjukersättning vara ett önskemål för den som har vårdsnaden om små barn.

Vi räknar med en intensifiering av omskolningsverksamhet för hemarbetande, som varit borta från arbetsmarknaden eller behöver byta förvärvsverksamhet. I hög grad behöver ensamstående föräldrar ett stöd för att få barntillsyn och för att få egen förvärvsinkomst.

Att permanenta nya speciella socialförsäkringsförmåner eller skatteförmåner för hemarbetande kvinnor skulle innebära ett nytt hinder för likställigheten mellan man och kvinna, mellan gift och ogift. Att lätta försörjningsbördan för föräldrarna och få ett stöd för vårdnadsuppgifterna är däremot angelägna reformer för både kvinnor och män. Kvinnoförbundet avstyrker

därför ett speciellt husmorsskydd men förordar ett stöd åt föräldrar och reformer som skapar jämlikhet mellan män och kvinnor.

Stockholm den 24 mars 1970

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund

Lisa Mattson

Ensamståendes intresseorganisation:

Man påpekar i medlemsförslag, att husmödrar, som ej har förvärvsarbete, är sämre ställda i samhället än övriga medborgarkategorier. Bortsett från socialfallen åtnjuter dock husmödrar tillsammans med sina familjer samhällets stöd i större utsträckning än övriga medborgare. Som familj räknas i Sverige även två gifta eller samboende utan barn. Även en sådan familj med hemmafru får genom skatteavdrag samhällsstöd trots individuell beskattning. Finns barn blir familjeförmånerna många i form av direkt och indirekt stöd.

Förvärvsarbetande makar utan barn och ensamstående är de enda kategorier, som står för egna kostnader. De betalar också stora skatter, för att familjeförmåner skall kunna möjliggöras. Dessutom har de stora avgifter inklusive försäkringsavgifter till sina fackföreningar. Skall de nu ha hjälp med sitt hemarbete blir det ansevärd kostnader. Särskilt ensamståendes situation är genom familjernas företrädare framför allt i storstäderna hårt pressad, eftersom ensamstående har beskurna möjligheter att få en acceptabel bostad och ett eget hem till rimlig kostnad. De förvärvsarbetande ensamstående kan vid sjukdom ej få social hemhjälp mot inkomstgraderad betalning i likhet med en familj, om hustrun är sjuk. De kan ej heller få bostadsbidrag, bostättningslån m. m. i likhet med familjer.

Förvärvsarbetande makar och ensamstående måste efter arbetets slut på sin frilid handla och sköta ett omfattande hemarbete bestående av städning, matlagning, tvätt etc. Räknar man ihop tiden för förvärvsarbete och hemarbete blir det för var och en av dessa kategorier en lång och krävande arbetsdag. Det hemarbete, som är knutet till egen person, kan inte betraktas som yrkesarbete. Hemarbete, som utföres för annan person, bör däremot betraktas som yrkesarbete och bör i princip betalas av den person, som mottar tjänsten, men ej av samhället.

Hemarbetets ekonomiska värde måste beaktas. En hemarbetande maka/make bör ej betraktas som en försörjningsbörda för andra parten. Ensamstående och förvärvsarbetande makar betalar dyrt för hjälp med sitt hemarbete. En hemarbetande makas/makes arbete för annan eller andra personer måste värderas ekonomiskt, då det ger andra parten mera fritid och ökad

möjlighet till inkomst av arbete utanför hemmet. Den hemarbetande bör, i varje fall skattetekniskt, uppbåra maka-/makelön, vilket gör den till en egen eget yrkesarbete ekonomiskt självständig individ med möjlighet till egen pension, högre sjukpenning etc. Detta system förenklar också ekonomiska uppgörelser vid eventuell skilsmässa. Samma villkor bör gälla för manlig och kvinnlig hemarbetande.

Man måste skilja på sedvanligt hemarbete och förvärvsarbete i hemmet. Exempelvis lantbrukarhustrur har oftast förvärvsarbete i hemmet vid sidan av vanligt hemarbete. Nödvändigt stöd och ersättning för fria näringsidkares förvärvsarbete i hemmet skall komma via näringen, eftersom den hemarbetande i detta fall måste betraktas som delägare eller anställd i företaget.

Alla familjer har inte barn och barnens omvårdnad och uppfostran sker ej alltid inom den egna familjens ram. Nödvändig hjälp bör därför koncentreras och knyts direkt till barn liksom till andra hjälpbehövande. Gift och ogift bör därvid i princip behandlas lika i stat och kommun. Att knyta hjälpen till individer, som behöver stöd, är ej att göra hjälpen mindre och att minska den humanitära insatsen. Den blir endast mera rättvis och mera effektiv, eftersom omotiverat stöd till icke hjälpbehövande bortfaller. Mer än hälften av familjerna i Sverige saknar minderåriga barn.

Även följande talar för att man i lagar och bestämmelser måste följa den individuella linjen och lämna civilstånd utan avseende. Genom skiftande samlevnadsformer har de gamla civilståndsbegreppen under senare år förlorat sin distinktion. Antalet skilsmässor ökar kraftigt och ingen har garanti för att hela sitt liv få leva som familjemedlem. De gifta kvinnorna blir i allt större utsträckning förvärvsarbetande med från maken skild ekonomi. Alla kan nu få yrkesutbildning och ingen behöver gifta sig för att bli försörjd.

Alla friska och arbetsföra bör ha samma skyldighet att försörja sig själva oavsett civilstånd och även samma skyldighet att själva utföra eller bekosta sitt eget hemarbete.

Vid övergång till individuell beskattning i Sverige har man sett på äkten-skapet som en form av frivillig samlevnad mellan två självständiga parter. Samma grundsyn återfinnes i direktiven för den år 1969 tillsatta kommittén, som skall utreda den familjerättsliga lagstiftningen. Detta innebär, att gifta och ogifta i princip behandlas lika i stat och kommun och att nödvändigt stöd koncentreras och knyts direkt till barn och andra hjälpbehövande.

Genom erkännande av hemarbetets ekonomiska värde och genom följande av den individuella linjen med maka-/makelön får den hemarbetande sociala förmåner i likhet med en anställd hushållerska och övriga löntagare. Husmödrar med förvärvsarbete i hemmet t. ex. i lantbrukarfamiljer bör kunna bilda egna fackföreningar och ordna kollektiva försäkringar m. m.

baserade på eget yrkesarbete och egna avgifter i likhet med övriga kategorier fria företagare eller anställda.

Stockholm den 15 september 1971

Ensamståendes intresseorganisation

Inga-Maja Eriksson

Ordförande

Brita Felix

Sekreterare

Medlemsförslag

om utvidgning av familjebegreppet i lagstiftningen

(Väckt av Pentti Antila, Elsi Hetemäki, Antti-Veikko Perheentupa, Sylvi Siltanen och Ulf Sundqvist)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Arbejds- og socialministeriernes internationale afdeling:

Adgangen til ydelser efter sociallovgivningen (f. eks. forsorgsloven) forudsætter ikke, at man er medlem af en "familie", og der gælder heller ikke et særligt princip i lovgivningen om, at samfundet særligt skal støtte familien. Den sociale lovgivning har derfor ikke noget "familiebegreb", men er i nogen grad bygget på den i den privatretlige lovgivning fastsatte forsørgelsespligt. En udvidelse af familiebegrebet i denne lovgivning ville først og fremmest betyde en udvidelse af forpligtelser, men ville også medføre en udvidelse af rettigheder efter sociallovgivningen.

Børnetilskud efter lov om børnetilskud og andre familieydelse udbetales som hovedregel til barnets moder, men der er mulighed for at fravige denne regel, således at børnetilskuddet kan udbetales til barnets fader (hvis denne har forældremyndigheden over barnet efter moderens død eller i tilfælde af separation eller skilsmisse). Børnetilskuddet kan også udbetales til den, der har barnet i familiepleje eller til en anden person, som socialudvalget finder det rimeligt at give dette beløb.

Det kan endvidere nævnes, at der er særlig gunstige regler om hjælp til den enlige forsørger, men at der med hensyn til hjælp i visse særlige situationer, f. eks. til værnepligtige, ikke lægges afgørende vægt på, om der formelt består en familie, idet hjælp kan ydes til en person også for dem, han faktisk forsørger, selv om han ikke har nogen forpligtelse hertil.

På den anden side kan der ydes almindelig transbestemt hjælp til en person, uanset at pågældende bor sammen med en anden, der ikke op-

fylder lovens transgbetingelser, men således, at der ved hjælpens udmåling skal tages hensyn til fordelene ved fælleshusførelse.

For så vidt angår ydelse i henhold til lov om børne- og ungdomsforsorg skal henvises til, at børne- og ungdomsværnets forpligtelse til vejledning omfatter såvel forældremyndighedens indehaver som den, der faktisk sørger for barnet eller den unge, og at beslutning om hjælpeforanstaltninger såvidt muligt skal træffes i samarbejde med forældremyndighedens indehaver og eventuelt andre, der faktisk udøver forældremyndigheden.

Da ydelserne i lov om børne- og ungdomsforsorg er knyttet til spørgsmålet om barnets eller den unges tarv, vil det derfor være uden betydning for spørgsmålet om iværksættelse af hjælpeforanstaltninger, om barnet eller den unge bor hos sine forældre, hos familie eller hos plejeforældre.

De gældende regler om privatretlig forsørgelses- og bidragspligt vedrører hovedsagelig kun forholdet mellem forældre og deres børn, herunder børn uden for ægteskab og adoptivbørn, samt forholdet mellem ægtefæller og tidligere ægtefæller. Denne personelle afgrænsning fraviges kun på ganske særlige områder:

En ægtefælle, der får udleveret boet til hendsiden i uskiftet bo med den afdøde ægtefælles særbørn, overtager afdødes forsørgelsespligt over for dem, jfr. arvelovens § 9, stk. 2.

Efter lov om ægteskabets retsvirkninger § 2 påhviler det mand og hustru at bidrage hver efter sin evne til familiens underhold. Efter lovens § 6 finder § 2 tilsvarende anvendelse, når ægtefællerne ikke lever sammen på grund af uoverensstemmelse. Det tilskud, som den ene ægtefælle herefter skal yde til den anden ægtefælles og de hos denne værende børns underhold, fastsættes på begæring til et pengebeløb. Ernst Andersen: Familieret (1967) anfører side 239, at "det i teori og praksis længe (har) været antaget, at der i retsvirkningslovens § 6 er hjemmel til at påligne underholdsbidrag til stedbørn. De henføres således under udtrykket "familien" og "børn" i retsvirkningslovens § 2."

Endelig kan henvises til lov om børns retsstilling § 18, stk. 2, hvorefter retten til at kræve bidrag fastsat og til at indkræve bidraget tilkommer den, der afholder udgifterne ved barnets forsørgelse, såfremt den pågældende har eller ved forældremyndighedens ophør havde forældremyndigheden over barnet eller lovligt har barnet i pleje.

Derimod findes der ikke i dansk ret regler om forpligtelse for børn til at forsørge deres forældre.

Man skal endvidere bemærke, at det husstandsbegreb, der findes i boliglovgivningen, ikke ses at være snævrere end det i forslaget foreslåede udvidede familiebegreb. I boliglovgivningen, jfr. lov om boligbyggeri, boligsikringslov og lov om midlertidig regulering af boligforholdene, knyttes rettigheder ifølge disse love til størrelse og sammensæt-

ning (voksne — børn) af lejlighedens "husstand" dvs. alle, der har fast ophold i lejligheden, med mindre de betaler særskilt vederlag for logi. Ved anvendelse af "husstands"-kriteriet bortses der fra formelle familiekriterier, såsom vielsesattest, køn, om børn er født i eller uden for ægteskabet, eller der består plejeforhold.

Der synes således ikke at være behov for eller anledning til at foretage en generel revision eller udvidelse af familiebegrebet som anført i medlemsforslaget. Justitsministeriet har i en til brug for denne besvarelse indhentet udtalelse oplyst, at der efter dets opfattelse er anledning til at overveje, om nogle af de regler, der knytter retsvirkninger til ægteskabet, bør kunne anvendes på visse ægteskabslignende forhold. Dette spørgsmål indgår i kommissoriet for det udvalg, som justitsministeriet nedsatte i december 1969 til at arbejde videre med en revision af ægteskabslovgivningen.

Man skal endvidere pege på, at det ved en udvidelse af familiebegrebet vil blive vanskeligt at afgrænse kredsen af personer, der kan betragtes som "familjesubstitutter", og nærmere angive den fasthed eller varighed et familielignende forhold skal have for at berettige til særlige ydelser. Normalt vil sådanne forhold opstå, hvor den eller de, der varetager omsorgen for andre, har både evne og vilje dertil, og det kan ikke uden videre anses for givet, at forholdet bør opretholdes, når det kun kan ske gennem støtte fra det offentlige.

København, den 2. september 1971

P. m. v.

E. b.

G. Fenger Møller

Danske Kvinders Nationalråd:

— — — skal DKN udtale, at det i skrivelsen nævnte forslag blev foreløbig behandlet i Nordisk Råds socialpolitiske udvalgs møde på Aulanko den 19. og 20. april 1971, hvor såvel DKN som fire af de rådet tilsluttede organisationer var repræsenterede.

De tankegange, som forslagsstillerne går ind for, har allerede i vidt omfang givet sig udslag i dansk lovgivning og praksis. DKN skal ikke udtale sig imod, at spørgsmålet behandles videre på nordisk basis.

København, den 15. juni 1971

P. r. v.

Edele Kruchow

Formand

Inger Langberg

Sekretær

Dansk Kvindesamfund:

Forslagsstillernes indstilling går ud på, at familiebegrebet i de nordiske landes lovgivning skal revideres for at kunne opfylde sociale hensigtsmæssighedssynspunkter, og de peger i særdeleshed på, at sociale støtteforanstaltninger, der er tiltænkt at skulle ydes til forældre med børn, bør kunne ydes også til personer, der måtte træde i forældrenes sted, f. eks. bedsteforældre, ældre søskende o. l. Endvidere nævnes omsorgen for gamle og invaliderede og der peges her på ønskeligheden af at de sociale foranstaltninger tilstræber at disse og lignende persongrupper i videst muligt omfang kan forblive i deres familiekrede.

Det er Dansk Kvindesamfunds opfattelse, at den danske Sociallovgivning allerede i vidt omfang følger sådanne retningslinier, som af forslagsstillerne anført, man kan således eksempelvis nævne, at de danske regler om børnetilskud m. m. er udformet således, at de i loven omhandlede ydelser tilkommer og følger barnet, uanset om dette opholder sig hos forældrene, andre slægtninge eller plejeforældre. På linie hermed kan også nævnes bestemmelserne om boligsikring, der udtrykkelig medtager plejebørn ligesom der er hjemmel til at give boligsikring til enlige og familier uden børn.

Med hensyn til forsorgen for gamle og invalider kan det nævnes, at omsorgsloven på adskillige områder kan tilbyde hjælp af vidt forskellig art i form af hjemmehjælp, dagsygepleje, dagcentre og daghospitaller m. v., der netop tager sigte på at bevare den handicappede i eget hjem og undgå institutionsanbringelse, sålænge det overhovedet er muligt. Der kan endvidere ydes økonomisk støtte til en person, der passer et gammelt eller invalideret familiemedlem, men her vil DK gerne gøre opmærksom på, at en sådan støtte kan fjerne den hjælpende person (oftest en kvinde) fra arbejdsmarkedet. Ved bedømmelsen af hvorvidt en sådan plejeydelse skal udbetales, bør det derfor vurderes, om udbetalingen giver den, der påtager sig plejeopgaven, et handicap på arbejdsmarkedet, ligesom ordninger af denne art ikke bør virke inkrænkende på bestræbelser for at skaffe fornøden service i hjemmet.

Hvis således forslagsstillernes hensigt alene sigter mod at opnå, at det sociale hjælpeapparat smidiggøres mest muligt og ikke alene begrænses til det, forsøgsstillerne betegner som "den naturlige familie", kan man fra Dansk Kvindesamfunds side støtte dette forslag, dog med bemærkning at sådanne begrænsninger næppe findes i dansk lovgivning i ret stort omfang. Samtidig må man dog pege på den risiko, som der kan ligge i en legal udvidelse af familiebegrebet, hvis det kan tænkes at medføre en fastholdelse eller endog udvidelse af forsørgerpligt for familiemedlemmer i andre konstellationer end netop forholdet mellem forældre i forhold til deres børn.

Det er Dansk Kvindesamfunds opfattelse, at forsørgerpligt mellem voksne personer bør afskaffes såvidt fuldstændigt, således at der alene tales om forsørgerpligt overfor børn.

København, den 20. august 1971

Dansk Kvindesamfund

Grete Munk

Landsformand

Det Konservative Folkepartis Kvindeudvalg:

Forslagsstillerne går ud fra begrebet: "den naturlige familie" som bestående af i ægteskab levende forældre, eller een af dem, med deres børn, det være sig særbørn, fællesbørn eller adoptivbørn, og foreslår, at et "familiesubstitut" anerkendes på lige linie hermed, og at formålet er, at et udvidet familiebegreb skal modsvare socialpolitiske hensigtsmæssighedssynspunkter.

Det konservative Folkepartis kvindeudvalg er af den opfattelse, at den i Danmark gældende lovgivning tilgodeser børns økonomiske velfærdsinteresser, uanset om de lever i et familiesammenhold bestående af gifte forældre, af ugifte forældre eller med andre, f. eks. værgen i tilfælde af forældrenes død, jfr. den af Arbejds- og Socialministeriets internationale afdeling afgivne udtalelse af 2. september 1971.

Vi ser vel, at det finske samfunds geografiske og økonomiske struktur kan danne baggrund for det fremsatte forslag. Der synes i Danmark at være en tendens til i lovgivningen at lægge mere vægt på familiemedlemmers stilling som individer, altså det modsatte af en udvidelse af familiebegrebet.

Individets stilling, herunder problemer i forbindelse med samliv uden for ægteskab, og spørgsmålet om eventuel ændring i den bestående regel om ægtefællers gensidige forsorgspligt er under aktuel drøftelse i alle de andre nordiske landes ægteskabskommissioner.

Det konservative kvindeudvalg så lidt som Det konservative Folkeparti har ikke på nuværende tidspunkt givet udtryk for ønske om ændring i forsorgspligten, og vi mener, at vi ikke kan tage sådanne skridt, før et stort flertal af gifte kvinder har uddannelse og erhverv.

Da det finske medlemsforslag henviser til de sociale hensigtsmæssighedssynspunkter, må det formentlig alene være den sociale lovgivning, diskussionen skal omfatte.

Selvom vi således ikke har positive oplysninger at føje til de allerede givne danske oplysninger, vil vi følge den fortsatte behandling med interesse.

København, den 3. november 1971

Det Konservative Folkepartis Kvindeudvalg

Hanne Budtz

De Samvirkende Danske Husmandsforeningers Husholdningsudvalg:

— — — kan De Samvirkende Danske Husmandsforeningers Husholdningsudvalg give tilslutning til at man tager dette spørgsmål op til bearbejdelse.

Husholdningsudvalget vil mene, at der gennem lovgivningen må gives mulighed for, at børn eller andre i familien som passer ældre svagelige eller handicappede familiemedlemmer, må være berettiget til at få betaling i form af løn eller tilskud, idet de ældre eller handicappede i tilfælde af, at familien ikke passede dem, ville optage en i dag dyr institutionsplads. Der må naturligvis være et fra det offentlige effektivt tilsyn med disse hjem, således at en udnyttelse af systemet ikke er mulig.

Ligeledes vil husholdningsudvalget tilslutte at man i lovgivningen giver familiesubstituttet, enten det er bedsteforældre med børnebørn, plejeforældre med mindreårige, en forældreløs søskendeflok eller enlige med børn, samme rettigheder, som den i dag traditionelle familie.

København, den 5. august 1971

Marie Christensen

Sys Thodén

De Samvirkende Danske Landboforeninger, husholdningsudvalget:

Foreningernes husholdningsudvalg skal i den anledning meddele, at udvalget ikke har bemærkninger til den foreslåede tekst. På den anden side skal det anføres, at foreningernes husholdningsudvalg ikke har haft møde, siden sagen blev fremsendt, således at den omstændighed, at vi ikke fremsætter bemærkninger, ikke kan tages som indtægt for, at en definition af familiebegrebet netop bør begrundes og anbefales til de nordiske landes regeringer med den tekst, der er foreslået fra finsk side.

Foreningernes husholdningsudvalg mener, at hvis det med henvendelsen er tanken, at man vil søge at få en fælles tekst frem fra de nordiske landes husholdningsorganisationer, må sagen til mere generel fællesbehandling.

København, den 25. oktober 1971

Bente Busk Laursen

K. B. Andersen

Socialdemokratiske Kvinder har i skrivelse den 26 oktober 1971 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Finland**Justitieministeriet:**

I medlemsförslaget föreslås, att familjebegreppet i lagstiftningen skulle utvidgas så, att det skulle motsvara socialpolitiska ändamålsenlighets-synpunkter.

Med familj i inskränkt bemärkelse avses en enhet, som bygger på ett äktenskap mellan en man och en kvinna, och familjen innefattar härvid också makarnas barn (adoptivbarn). En storfamilj anses omfatta en större krets av personer än en familj som företräder två generationer.

Begreppet familj i vidsträcktare bemärkelse har nyligen definierats av III sektionen inom kommittén för uppgörande av principer för socialvården i ett utkast till betänkande om socialvården för familjer och minderåriga (Helsingfors 1970 s. 19). Såsom familj borde i enlighet härmed definieras "en sådan grupp av människor som bor tillsammans och lever i ett gemensamt hushåll och vars fortsatta samliv från samhällssynpunkt sett kan anses vara betydelsefullt, antingen för att det ger de minderåriga medlemmarna i gruppen en uppväxt- och utvecklingsmiljö eller för att det möjliggör ordnande av vården om andra medlemmar i gruppen, dock inte ett sådant samfund som bör betraktas som en anstalt" (s. k. ersättande familjeenheter).

I medlemsförslaget har man åter speciellt tagit sikte på en sådan ersättande familjeenhet där ett barn eller en ung person är medlem. Med anledning härav kan konstateras, att begreppet barn i lagstiftningen är olikartat, beroende på om det anger släktskap eller uttrycker att en person är omyndig.

Begreppet barn är inte enhetligt i lagstiftningen ens när det anger omyndighet. Enligt lagen angående förmynderskap blir sålunda ett barn myndigt när det fyller tjugo år, medan åter i lagen om socialhjälp med minderårigt barn avses person som inte har fyllt aderton år. I lagen om barnskydd har begreppet barn definierats så, att barn är en person, som inte har fyllt sexton år, och med ung person avses den som har fyllt sexton men inte aderton år.

I sitt ovannämnda utkast till betänkande har III sektionen inom kommittén för uppgörande av principer för socialvården kommit till slutsatsen, att inom socialvården för minderåriga borde den som inte har fyllt femton år betraktas som barn, medan minderårig, som har fyllt femton år, borde anses såsom ung person.

Såsom en andra grupp skärskådas i medlemsförslaget det slags familjesubstitut som är viktigt från samhällets synpunkt bl. a. därför att till det hör en åldring eller en person, som är beroende av andra människors hjälp och stöd. I förslaget konstateras, att man inom lagstiftningen borde eftersträva, att anstaltsvården ej i onödan utvidgas. För-

denskull förutsättes, att ett vårdförhållande föreligger också mellan medlemmar i ett familjesubstitut av nyssnämnda slag. Vårdförhållandet grundar sig sannolikt härvid på redan förefintlig faktisk tillsyn och omvårdnad, d. v. s. ett vårdförhållande existerar, även om någon rättslig förpliktelse att upprätthålla det inte skulle finnas.

En allmän utvidgning av familjebegreppet i lagstiftningen torde delvis kunna anses strida mot vissa nya principer, som redan har accepterats i lagstiftningen. Sålunda framgår släktskapens avtagande betydelse bl. a. genom att den krets av släktingar som äger arvsrätt har inskränkts sedan 1965 års ärvdabalk trädde i kraft. Sänkningen av myndighetsåldern har i sin tur lett till att de minderåriga tidigare än förr blir självständiga och lösgör sig från sina föräldrars familj. Den offentligrättsliga försörjningsplikten har likaså väsentligt inskränkts genom de ändringar som år 1970 gjordes i lagen om socialhjälp. Den villkorliga försörjningsplikt som hade uppställts, å ena sidan för barn gentemot föräldrar och å andra sidan för föräldrar gentemot barnen, samt för make under äktenskapet gentemot andra makens minderåriga barn, vilka har fötts innan äktenskapet ingicks och försörjes i det gemensamma hemmet eller annars gemensamt, har helt avskaffats. Härigenom utgör de som beröres av den offentligrättsliga försörjningsplikten en mindre grupp än de som beröres av den privaträttsliga försörjningsplikten.

Krav har också rests på en minskning av den privaträttsliga försörjningsplikten mellan medlemmarna i en äktenskapsbaserad familj. Kommittén för utredning av kvinnans ställning föreslår i sitt betänkande (kommittébetänkande 1970: A 8, s. 103) att "för att jämlikheten mellan man och kvinna skall förverkligas bör det eftersträvas, att äktenskapsinstitutionen befrias från inbördes försörjningsplikt makarna emellan. Samhällets socialskydd bör inriktas på individen för att tillgodose hans personliga behov, oberoende av om han är gift eller ogift."

I medlemsförslaget konstateras, att man genom att utvidga familjebegreppet också strävar till att med alla de medel som är möjliga försöka trygga de för barns och ungas utveckling så viktiga mänskliga relationerna inom en enhet av familjekaraktär. En utvidgning av familjebegreppet i den sociala lagstiftningen kan dock under vissa betingelser minska intresset för att bilda äktenskapsbaserade familjer. I vissa länder torde dessutom sambeskattningen av äkta makar ha ökat motviljan mot att ingå äktenskap, respektive ha ökat antalet hemskillnader och äktenskapsskillnader. En verkan av detta slag skulle åter strida mot den ovan anförda målsättningen, emedan en naturlig familj i regel förmår ge barn och unga en trygg uppväxt- och utvecklingsmiljö.

I medlemsförslaget förutsättes, att familjebegreppet skulle utvidgas så att det skulle motsvara socialpolitiska ändamålsenlighetssynpunkter. I överensstämmelse härmed bör det anses riktigt att man, när familjebegreppet utvidgas, tar sikte framför allt på den sociala lagstiftningen.

Härvid borde man emellertid sörja för att olika slag av familjer likställes i fråga om både rättigheter och skyldigheter. Samtidigt borde, när det vidare familjebegreppet definieras, uppmärksamhet fästas vid hur länge vårdförhållandet består samt vid huruvida vårdförhållandet grundar sig på avtal eller annan förpliktelse eller ej. Sociallagstiftningen i vid bemärkelse inbegriper emellertid ett så stort antal olikartade sociala skyddsåtgärder och tjänster från samhällets sida, att det helt säkert inte ens är möjligt att på alla olika områden inom sociallagstiftningen skapa ett enhetligt begrepp för en ersättande familjeenhet.

Familjebegreppet torde sålunda inte kunna definieras enhetligt på alla områden inom lagstiftningen. I fråga om civilrätten bör observeras, att det i Finland som bäst pågår ett kommittéarbete, som syftar till en omfattande, total reform av familje- och förmynderskapsrätten. Förden skull finner justitieministeriet det i detta skede vara för tidigt att med säkerhet yttra någonting om huruvida och i vilken omfattning familjebegreppet inom civilrätten kan utvidgas.

Helsingfors den 18 maj 1971

Kai Korte

Avdelningschef

Pentti Kurkela

Lagstiftningsråd

Social- och hälsovårdsministeriet:

Familjebegreppet i dess nuvarande form är utgångspunkten för många socialpolitiska stödåtgärder både vad beträffar ekonomisk hjälp och service. Också det andliga stödet i samhället riktar sig vanligen mot familjen och reflekteras sålunda i familjens interna mänskliga relationer. Detta gäller i första hand med familjen förknippade barnavårdsärenden och frågor som ansluter till åldrings- och invalidvården. För dessa grupper är ofta den ersättande familjeenheten av stor betydelse. Därför vore det viktigt att acceptera ett utvidgat familjebegrepp för det lagstiftningsarbete som sker inom barnvården, åldrings- och invalidvården. Man borde inom lagstiftningen för socialvården i framtiden beakta det utvidgade familjebegreppet och jämställa det med den s. k. normalfamiljen. Det vore emellertid uppenbart viktigt, att det utvidgade familjebegreppet skulle definieras i lagstiftningen enligt flexibla normer sålunda att vårdskyldigheten skulle stå som den utvidgade familjens huvudkännetecken. Härvid borde man reda ut huruvida man till den utvidgade familjen skulle räkna personer som lever i samvetsäktenskap; i dessa fall borde i synnerhet nämligen barnens ställning säkras genom lagstiftning.

Inom socialvårdslagstiftningen skulle det utvidgade familjebegreppet närmast ifrågakomma i lagarna rörande familjebidrag och bostadsstöd.

Social- och hälsovårdsministeriet förordar en revidering och utvidgning av familjebegreppet i lagstiftningen.

Helsingfors den 15 september 1971

Pekka Kuusi

Social- och hälsovårdsminister

Elisabeth Groop

Äldre
regeringssekreterare

Väestöliitto (Befolkningsförbundet)¹:

— — — meddela, att det ansluter sig till den i förslaget framförda ståndpunkten, att av samhället anordnat stöd skulle beviljas åt familjer och åt s. k. ersättande familjer, som har barn att sköta eller uppfostra, på samma grunder oberoende av på vilket sätt barnets juridiska ställning är reglerad. I de fall den ersättande familjeenheten uppfyller kraven som ställes på den av en naturlig familj åt barn och unga givna uppväxtmiljön, borde samhället allt effektivare sträva till att säkerställa deras tillvaro. Familjebegreppet bör inte utvidgas sålunda, att i s. k. fritt förhållande levande par kunde komma till en förmånligare ställning än normala familjer, t. ex. i fråga om beskattningen eller familjebidragen. Befolkningsförbundet anser det inte vara motiverat att den i förslaget företagna begreppsändringen genomförs i lagstiftningen. Det åt ersättande familjeenheter för barn beviljade understödet kan vid behov anordnas genom ändring av lagstiftningen utan att man utvidgar familjebegreppet.

Helsingfors den 15 juli 1971

Väestöliitto r. y.

Kauko Sipponen

Ordförande

Jouko Hulkko

Verksamhetsledar

Marttaliitto (Finska Marthaförbundet):

Marttaliitto understöder initiativtagarnas principiella utgångspunkt beträffande det nuvarande familjebegreppets utvidgande medelst lagstadgade åtgärder. Denna aspekt stödes av att hemmet och den däri verkande familjeenheten skapar de bästa förutsättningarna att växa upp till en harmonisk individ och erfara den för individen under alla levnadsår nödvändiga trygghetskänslan. Dessutom är understödd hemvård

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ationalekonomiskt mera lönande än anstaltsvård, oberoende av om det är fråga om barn, invalider, sjuka eller åldringar. Ett alternativt familjebegrepp torde i första hand skapas kring barnen, så att en familjeenhet, som omfattar t. ex. far- eller morföräldrar och barnbarn, äkta makar eller ensamstående personer som har fosterbarn, eller syskon som bor tillsammans efter föräldrarnas frånfalle, skulle bli delaktiga av samma socialpolitiska stödåtgärder som s. k. normala familjer. Även de utomäktenskapliga barnens ställning borde tryggas. Också sådana ofullständiga familjer baserar sig på grunden av viktiga människorelationer. Ett utvidgat familjebegrepp borde skapas även till stöd för åldringar och andra hjälpbehövande personer, d. v. s. det borde strävas till öppen vård. Man borde t. ex. vinnlägga sig om att bereda möjlighet till någon slags årlig semester, eller frigörande från vårduppgiften för ensamma personer, som vårdar sina föräldrar.

Vid stadgande av en ny lag beträffande utvidgandet av familjebegreppet, borde alla alternativ tagas i betraktande. Lagen borde dock avfattas så, att den vid tillämpningen i intet fall skulle gynna sådana experimentkollektiv, vilkas avsikt är att ersätta familjen, men som är ägnade att neddriva den traditionella samhällsbevarande familjeinstitutionen.

Helsingfors den 16 juni 1971

Marttaliitto r. y.

Kerttu Huitu

Annikki Jäntti

Finlands svenska Marthaförbund:

Förbundet är ense med förslagsställarna angående vikten av att sådana familjesubstitut, som exemplen i skrivelsen hänvisar till, kommer i åtnjutande av de sociala förmåner som tillkommer familjer och att barn och ungdom härigenom bör beredas ett så gott utgångsläge som möjligt. Vad åldringar och andra handikappade beträffar önskar förbundet till de anförda exemplen foga att även en son eller dotter som bor tillsammans med åldriga föräldrar och tar hand om dem bör kunna påräkna familjeförmåner.

Helsingfors den 15 juni 1971

Finlands svenska Marthaförbund

Margareta Törngren

Viceordförande

Kerstin Lustedt

Kassör

N o r g e**Justis- og politidepartementet:**

I Familiedepartementets notat er det antydd at det er rimelig å se medlemsforslaget i sammenheng med den nylig nedsatte ekteskapslovkomite, som skal samarbeide med komiteer i andre nordiske land. — Justisdepartementet stiller seg tvilende til dette. Medlemsforslaget tar særlig sikte på hjelp og støtte fra det offentlige til "familiesubstitutter" (støtte til bokostnader, hjemmehjelp, daginstitusjoner, m. m.) — spørsmål som man ikke kan rekne med at de nordiske ekteskapslovkomiteer vil drøfte i særlig utstrekning. Utgangspunktet for ekteskapslovkomiteene er privatrettens regler, og hovedinteressen er konsentrert om forholdet mellom ektefellene eller de samlevende, ikke om barnas forhold. Situasjonen der f. eks. besteforeldre forsørger barnebarn, eller foreldrelose søsken bor sammen, faller helt utenfor det komiteene er tenkt å behandle. Noen utviding av den norske komiteens mandat på dette punkt er etter Justisdepartementets oppfatning neppe hensiktsmessig.

Justisdepartementet har i og for seg sympati for tanken bak medlemsforslaget — at bl. a. barn og ungdom bör få samme støtte fra det offentlige uansett om de vokser opp i en vanlig familie eller i et "familiesubstitutt". De forhold som forslaget særlig synes å ta sikte på, ligger imidlertid utenfor Justisdepartementets sakområde, og departementet har ikke oversikt over i hvilken grad forskjellsbehandling nå finner sted etter norsk lovgivning. Antakelig vil det være hensiktsmessig om man, som foreslått i Familiedepartementets notat, i første omgang gjennomgår lovgivningen for å bringe dette på det rene. En slik gjennomgåelse må i tilfelle foretas av de departementer hvis sakområder særlig blir berørt.

Oslo, 4. august 1971

Stein Rognlien

Kirsti Coward

Sosialdepartementet:

Norsk lovgivning på det sosiale område tar først og fremst sikte på å sikre det enkelte individ. Ytelsene vil for eksempel følge barnet og utbetales til den som har den faktiske omsorgen for det. Støtte til bokostnader, hjelp i hjemmet, mulighet for plassering av barnet i daginstitusjon, og rett til rådgivning fra de offentlige helse og sosiale råd-

givningskontor, som nevnt i forslaget, gis etter fastsatte regler etter behov i det konkrete tilfelle og uten omsyn til om det er den naturlige familie eller et såkalt familiesubstitutt det dreier seg om.

Dette departement er for øvrig enig i de synspunkter som kommer til uttrykk på side 3 i notatet fra Familie- og forbrukerdepartementet.

Sosialdepartementet vil ta forslaget om utvidelse av familiebegrepet til etterretning.

Oslo, 24. august 1971

Odd Høydahl

Odd Werner Andersen

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Forslaget om utvidelse av familiebegrepet i lovgivningen antas å få betydning bl. a. for følgende lover, herunder også for en rekke støtteordninger:

1. Lov om folketrygd, kapittel 4
2. Lov om Den Norske Stats Husbank, herunder bostøtteordningen
3. Lov om borettslag
4. Lov om boligbyggelag
5. Husleieloven
6. Midlertidig lov om boligformidling

Ad 1 Lov om folketrygd, kap. 4

Forsørgertillegg til ytelser etter folketrygdlovens kapittel 4 (dager under arbeidsløshet, kursstønad under voksenopplæring og tilskott i forbindelse med yrkesmessig attføring) kan bare ytes for den forsørgedes ektefelle og barn under 18 år. Som barn regnes også trygdedes adoptivbarn. Når det gjelder fosterbarn, praktiseres bestemmelsene slik at det også kan gis forsørgingstillegg for disse. En skal ikke her komme nærmere inn på de avgrensingsproblemer som knytter seg til begrepet fosterbarn. I visse tilfelle kan det gis forsørgingstillegg i dager for hushjelp. jfr. lov om folketrygd § 4—3, nr. 4, første ledd og § 3 — 4, nr 3 siste ledd.

For øvrig gir de någjeldende regler ikke adgang til å tilstå forsørgingstillegg for andre personer som den trygdede helt eller delvis måtte forsørge, som f. eks. fraskilt ektefelle eller mindreårige søsken. Det har ikke i særlig grad vært konstatert noe behov for å kunne gi forsørgingstillegg utenom de såkalte "naturlige familier".

Departementet antar at en eventuell rekommandasjon fra Nordisk Råd overensstemmende med det fremsatte medlemsforslag vil måtte føre til en mer omfattende utredning for så vidt gjelder samtlige stønadskapitler i folketrygdloven.

Saken har vært forelagt Arbeidsdirektoratet, som har uttalt seg i brev av 11. august 1971 (*se nedan*). En viser bl. a. til uttalelsen side 2, 2. avsnitt. Departementet slutter seg til det som der er anført.

Ad 2—5

Det har ikke vært mulig å gjennomgå i detalj hele det regelverk som knytter seg til de lover og støtteordninger som er nevnt under 2—5.

Stort sett er imidlertid forholdet at reglene ikke er knyttet til begrepet familie og en definisjon av det. I stedet er reglene dels knyttet til et bestemt slektsskapsforhold (f. eks. overdragelse i rett opp- eller nedstigende linje etter lov om boligbyggelag, hvor dog adoptivbarn og andre som naturlig kan sidestilles med dem er tatt med), eller til selve forsørgelsesbyrden (f. eks. ved bostøtte hvor dette er fastlagt i stortingsvedtak av 16. juni 1969 med senere endringer). Ved låne- og støtteordninger godtas også i betydelig grad den faktiske samhörighet i en husstand; dette gjelder f. eks. ved at husbankslån gis til en husstand som består av søsken på samme grunnlag som til en husstand som består av et ektepar, eventuelt barn. Bostøtte gis også til gamle som bor f. eks. som medlemmer av sine voksne barns husstand.

Så vidt en kan se, er den lovgivning og de låne- og støtteregler vedrørende boliger som sorterer under Kommunaldepartementet, i det vesentlige tilpasset til de hensyn som ligger bak det nevnte medlemsforslag. Visse unntak synes dog å finnes; f. eks. kan det være spørsmål om det kunne være grunn til å trekke sterkere inn det faktiske forsørgelsesforhold i forbindelse med overdragelsesreglene etter borettslovgivningen. En har ikke på grunnlag av den raske gjennomgåelse en har hatt anledning til, kunnet se at det skulle by på vesentlige betenkeligheter å foreta slike tilpasninger som forslaget skulle tilsi. En har imidlertid ikke hatt anledning til å gå inn på de praktiske detaljer. En nevner at det rimeligvis i de nærmeste år blir foranledning til å gjennomgå flere av de bestemmelser som her kan tenkes aktuelle. Således arbeider komiteer med revisjoner av borettslovene og av ordningene for kommunal boligformidling. Hensynet til de eldre og deres forhold til familien vil kunne tas opp i forbindelse med behandlingen av eldreomsorgkomiteens Innstilling III om boliger for eldre, som er sendt på remiss med frist til 20. september d. å.

Oslo, 3. september 1971

Etter fullmakt

Berger Ulsaker

Leiv Sjetne

Departementet for familie- og forbrukersaker:

Ovennevnte sak ble fra Statsministerens kontor oversendt til Sosialdepartementet og derfra til dette departement til behandling. Saken er herfra blitt forelagt for Justisdepartementet, Sosialdepartementet og Kommunal- og arbeidsdepartementet. Med saken fulgte et notat som var utarbeidet i dette departement (*se Bihang*).

Det er hittil kommet svar fra Justisdepartementet i brev av 4. august og fra Sosialdepartementet av 24. august d. å. En vedlegger avtrykk av de to uttalelser (*se ovan*) og skal for øvrig få bemerke:

Dette departement har i det nevnte notat pekt på at medlemsforslaget burde kunne forelegges for den nyoppnevnte komite som skal se på spørsmålet om revidering av ekteskapslovgivningen i nordisk samarbeid. Justisdepartementet uttaler seg mot dette.

Justisdepartementet slutter seg derimot til forslaget fra Departementet for familie- og forbrukersaker om at man i første omgang gjennomgår lovgivningen for å bringe på det rene om og i hvilken grad forskjellsbehandling nå finner sted etter norsk lovgivning.

Sosialdepartementet uttaler i sitt brev at norsk lovgivning på det sosiale område først og fremst tar sikte på å sikre det enkelte individ og uten omsyn til om det er en naturlig familie eller et såkalt familiesubstitutt det dreier seg om. For øvrig støtter Sosialdepartementet dette departements forslag.

Spørsmålet om man skal gå igang med å gjennomgå lovgivningen for å se om det foreligger forskjellsbehandling, bør vel utstå til saken har vært behandlet i vedkommende komite innenfor Nordisk Råd.

Oslo 31. august 1971

Etter fullmakt

Rolf H. Bærøe

Karen Sofie Brynnildsen

BIHANG**Notat utarbeidet inom Kommunal- og arbeidsdepartementet i Norge i anledning av medlemsforslaget**

1. Familien som oppvekstmiljø for barn og ungdom

I medlemsforslaget slås det fast at familien utgjør den fremste og mest betydningsfulle grunnenhet i samfunnet, at den gir de beste muligheter til de nære menneskelige relasjoner og det naturligste oppvekst-

miljø for barn og ungdom. Det anføres at de sosialpolitiske støttetiltak som gis til familier dels er av økonomisk art og dels gis i form av sosiale tjenester. Bl. a. nevnes:

- Støtte til bokostnader
- Hjelp i hjemmene
- Daginstusjoner for barn
- Ferie- og rekreasjonsmuligheter
- Familierådgivning (rådgivning og megling i familiekonflikter).

Det pekes på at denne støtten i alminnelighet gis uten videre til de såkalte naturlige familier, dvs. familier som består av foreldre som lever i ekteskap eller til den ene av dem, samt til foreldrenes egne eller adopterte barn. Derimot anføres at spørsmålet om hjelp og understøttelse kan være uklart når det gjelder andre familiekonstellasjoner. Som eksempel nevnes at en familieenhet kan bestå av besteforeldre og deres barnebarn, ektemaker eller enslige personer som har ett eller flere fosterbarn, eller søsken som bor sammen hvis foreldrene er død og hvor eldre søsken tar seg av de yngre. Det fremheves at slike familiekonstellasjoner kan ha de samme økonomiske og materielle problem som de naturlige familiene, og at deres beståen kan bero på de samme faktorer som for øvrige familier. Det hevdes at slike familiesubstitutter fra samfunnets side ikke betraktes som like viktige som de naturlige familiene, og at de ikke har den støtte i lovgivningen som et familiesamfunn som er bygget opp omkring ekteskapet. Det fremheves videre at slike familiesubstitutter som er beskrevet her, er viktige for barn og ungdom i oppvekst, og at det er behov for å utvide familiebegrepet i lovgivningen slik at de sosialpolitiske støttetiltak også omfatter disse familiesubstitutter. Det anføres til slutt at gjennom en utvidelse av familiebegrepet bør man søke å sikre de menneskelige relasjonene som er så viktige for barn og unges utvikling.

2. De eldre og familien

I medlemsforslaget tas også opp spørsmålet om de eldres forhold til familien og det hevdes at det også her er viktig med et utvidet familiebegrep. Det anføres at selv om det er nødvendig at mange eldre og invalide må tas hånd om i institusjoner på grunn av den pleie de trenger eller deres manglende tilpasningsevne, bør det gjennom lovgivningen søkes å unngå unødvendig plassering i institusjoner. Dette er viktig både av økonomiske og menneskelige hensyn.

Medlemsforslaget munner ut i følgende forslag:

At Nordisk Råd skal vedta en rekommandasjon til de nordiske lands regjeringer om at disse må foreta en revisjon og utvidelse av familiebegrepet i lovgivningen slik at denne svarer til de sosialpolitiske målsettinger.

Som tidligere nevnt er det vanskelig å se at dette medlemsforslaget i første rekke bør behandles av et likestillingsråd. Derimot er det vel rimelig bl. a. å se det i sammenheng med utvalget som skal se på norsk ekteskapslovgivning i samarbeid med de øvrige nordiske land, da man her naturlig vil måtte komme inn på familierettslige spørsmål, jfr. det svenske mandat. Før det eventuelt avgis noe svar til Nordisk Råd

burde det vel også foretas en vurdering av hvorvidt og i hvilken utstrekning norsk lovgivning inneholder bestemmelser som gjør at f. eks. barn og ungdom blir forskjellig behandlet ettersom de lever i en naturlig familie eller i et såkalt familiesubstitutt.

Det samme gjelder hensyn til omsorg for eldre. Her vil en bl. a. finne visse forskjeller i den økonomiske stønad f. eks. når to ektefeller har omsorg for hverandre (ektefelle tillegg i trygdene) i motsetning til når en av foreldrene blir tatt hånd om av voksne barn eller svigerbarn, og som av denne grunn ikke kan ta lønnet arbeid. I og med at barns forsørgelsesplikt overfor foreldre er opphevet, kan spørsmålet om betaling til voksne barn som overtar omsorgen for foreldre som ellers måtte være i institusjon bli aktuelt, men dette er vel mer et praktisk/økonomisk spørsmål enn et spørsmål om en endring av lovgivningen for å styrke familierelasjoner.

Oslo, 5. juli 1971

Arbeidsdirektoratet:

Forsørgingstillegg til ytelser etter folketrygdlovens kapittel 4 (dagpenger under arbeidsløyse, kursstønad under voksenopplæring og tilskott i forbindelse med yrkesmessig attføring), kan bare ytes for den trygdedes ektefelle og barn under 18 år. (I visse tilfelle kan tillegg også gis for hushjelp når ektefelle mangler, jfr. lovens § 4—3, nr. 4 første ledd og § 3—4 nr. 3 siste ledd.) Familietilskott, som i visse tilfelle kan tilstås arbeidssøkere som tar arbeid utenfor hjemstedet, kan likeledes bare ytes når den trygdede har ektefelle og/eller barn under 18 år.

Tilståelse av forsørgingstillegg til andre kontantytelser i folketrygden er også begrenset til å gjelde for familiemedlemmer som nevnt, og en antar derfor at spørsmålet om å kunne yte forsørgingstillegg for andre familiemedlemmer i tilfelle må vurderes generelt i folketrygden. I betraktning av det økende internasjonale samarbeid på sosialtrygdenes område vil det i denne forbindelse være av interesse å få bragt på det rene hvorledes familiebegrepet er definert i relasjon til sosialtrygdene i andre, aktuelle land, slik at en her kunne søke å få til en nærmere harmonisering.

For ytelser etter folketrygdlovens kapittel 4, har en ikke i særlig grad merket noe behov for å kunne gi forsørgingstillegg i de familiekonstellasjoner utenom de såkalte naturlige familier som er nevnt i det oversendte notat. Når det gjelder fosterbarn, praktiseres bestemmelsene slik at det kan gis forsørgingstillegg for disse på samme måte som for den trygdedes adoptivbarn og barn født i eller utenfor ekteskap.

Fra et rent trygdemessig synspunkt kan det synes noe vanskelig å ta opp spørsmålet om å utvide familiebegrepet i relasjon til ytelser av sosialtrygdene, uten at det samtidig vurderes hvordan man bør forholde seg i tilfelle hvor forsørger og den forsørgede ikke står i familieforhold til hverandre. Det kan for eksempel virke urimelig at en trygdet ikke

kan få forsørgingstillegg for fraskilt ektefelle som vedkommende er pålagt å betale underholdsbidrag til.

En antar for øvrig at spørsmålet om å kunne yte forsørgingstillegg til ytelser under kapittel 4 i folketrygdloven for andre familiemedlemmer enn ektefelle og barn, eller for ikke-familiemedlemmer, i stor grad må bero på hvordan slike personer stilles i forhold til andre mer sentrale bestemmelser i folketrygdloven. En peker således på at ugifte pensjonister som bor sammen (hva enten de er i familie eller ikke), får mer i samlet ytelse fra folketrygden etter gjeldende bestemmelser enn to pensjonister som er gift, og at ugift mor kan få ytelser etter folketrygdlovens kapittel 12 selv om hun lever sammen med barnefaren under ekteskapslignende forhold. Dersom det skulle bli aktuelt å likestille ugifte med gifte personer i tilfelle som nevnt, vil det naturlig kunne bli spørsmål om dette også skulle gjøres i relasjon til folketrygdens bestemmelser om etterlattepensjonering og forsørgingstillegg.

I tilknytning til denne saken vil en ellers bemerke at det utvilsomt er behov for faste og generelle regler i folketrygden for når en person skal kunne anses som selvforsørget. Så vidt en kjenner til, legges det til grunn som en veiledende norm at en trygdet i relasjon til folketrygd-pensjonen må anses som selvforsørget dersom han har inntekter som — omregnet til årsinntekt — minst svarer til grunnbeløpet i folketrygden (for tiden kroner 7 500), mens det i relasjon til barselpenger (som ytes med samme beløp som sykepenge) bygges på at vedkommende er forsørget med mindre han har arbeidsinntekt over 4 000 kroner pr. år. For dagpengenes og sykepengenes vedkommende er praksis idag meget varierende.

Oslo, 11. august 1971

Kontoret for arbeidsløysetrygd

B. Aarsrud Garlund

Ove Vasbotten

Helsedirektoratet:

Vårt samfunn er i sterk grad bygget opp omkring familieenheter med foreldre—barn, og andre familiekonstellasjoner og samlivsenheter er blitt ansett som unntak. Med de endringer som finner sted i samfunnsstrukturen undergår også familiebegrepet endringer. Selv om man går ut fra at familieenheter med foreldre—barn i vår kultur fortsatt vil være det vanlige, og den enhet som oftest best kan ivareta barnets be-

hov, er det vel sannsynlig at andre enheter vil få større betydning i framtiden. Disse enhetene bør i så fall i større grad sikres rettigheter, respektive pålegges ansvar, gjennom lovgivningen.

I medlemsforslaget til Nordisk Råd synes andre familieenheter — eller familiesubstitutter som de betegnes i forslaget — å være begrenset til enheter hvor det foreligger slektskapsforhold. De eksempler som nevnes omfatter besteforeldre—barn, eldre søsken med ansvar for yngre søsken osv. Andre samlivsgrupper eller "beboergrupper" er ikke nevnt.

Heller ikke er nevnt den type av familiedannelse hvor kvinne og mann vel lever sammen seksuelt og også får barn sammen, men av forskjellige grunner ikke ønsker å flytte sammen, men bor adskilt og beholder sine navn.

De rettigheter og ansvarsforhold som pålegges vanlige familieenheter med foreldre—barn, kan etter gjeldende bestemmelser i noen deler av helselovgivningen også gjelde overfor andre familiekonstellasjoner hvor det foreligger et slektskapsforhold: I lov om psykisk helsevern §§ 3—6 brukes i forbindelse med ansvar ved innleggelse eller utskrivning av en pasient uttrykket "pasientens nærmeste", i § 21, første ledd definert slik: "Med den sykes nærmeste forstås i denne lov ektefelle, myndige barn, foreldre eller den som ellers har foreldremakten, myndige søsken, besteforeldre eller verge, forutsatt at vedkommende har varig kontakt med den syke." Uttrykket omfatter således bl. a. forholdet besteforeldre —barnebarn og søskenforhold.

I forskrifter av 15. desember 1969 om privatpleie av sinnslidende som står/ikke står under tilsyn av psykiatrisk sykehus, skilles det mellom forpleining i privat hjem hos nærmeste slekt (foreldre, barn, søsken) eller i privat hjem hos fjernere slektninger eller ubeslektede. I forbindelse med forpleining hos nærmeste slekt er innført begrepet "familiepleie" for å poengtere at forpleierens rettigheter og plikter blir de samme enten pasienten forpleies av sine nærmeste slektninger eller av utenforstående. Lignende begrep "familiepleie" vil bli foreslått for privatpleie under åndssvake- og epileptikeromsorgen.

Etter lov om svangerskapsavbrott i visse høve, § 4, annet ledd skal, når kvinnen er sinnssyk eller har særs ringe sjelsevner, krav om svangerskapsavbrott komme fra en av foreldrene eller fra vergen. Etter § 9, pkt. a, kreves fylkeslegens samtykke dersom kvinnen er umyndig eller har ringe sjelsevner og en av foreldrene eller vergen setter seg imot inngrepet.

Det er neppe grunn til å utvide foreldrebegrepet i denne relasjon til også å omfatte fosterforeldre.

I tuberkuloseloven av 8. mai 1900, lov om röntgenundersøkelse ved skjermbildefotografering av 12. desember 1947, lov om tuberkulinprøving og vaksinasjon av 12. desember 1947 og lov om vanføre av 5. desember 1958 vil ikke et utvidet familiebegrep foranledige endringer, idet

disse lover opererer med begrep som "foreldre og foresatte" eller bare "foresatte" eller med det enda videre begrep miljø.

I de fleste av de nevnte lover gis det muligheter til å tolke familiebegrepet til å omfatte flere konstellasjoner enn den alminnelige kjernefamilie med foreldre—barn. Lovgivningen gir imidlertid begrensede muligheter til å pålegge de samme ansvarsforhold overfor andre samlivsgrupper.

Det kan i denne forbindelse være av interesse at man under psykisk helsevern hittil har opprettet to kollektiver for ungdom med narkotika-problemer. Begge disse kollektiver er tilknyttet psykiatrisk institusjon. Hvis slike kollektiver for framtiden blir mer alminnelige — og meget tyder på det — vil det kunne bli aktuelt å utrede ansvarsforholdene innen kollektivet, bl. a. slik at dette har plikt til å ta seg av et medlem som blir sykt og ikke kan ta vare på seg selv.

Oslo, 11. oktober 1971

Karl Evang

Jan Skullerud

S v e r i g e

Riksförsäkringsverket:

I svensk socialförsäkringslagstiftning finns redan bestämmelser som syftar till att utöver familjens ram ge trygghet och stöd åt de försäkrade. Riksförsäkringsverket vill visa på några fall ur lagen om allmän försäkring och lagen om yrkesskadeförsäkring som redan nu synes fylla de förutsättningar motionärerna innefattar i begreppet familjesubstitut.

I lagen om allmän försäkring (AFL) stadgas i 3 kap. 2 § sista stycket bl. a. att försäkrad, som är inskriven hos allmän försäkringskassa men vars inkomst av förvärvsarbete inte uppgår till 1 800 kronor för år, likväl skall vara placerad i sjukpenningklass, såframt han stadigvarande sammanbor med barn under sexton år till honom eller hans maka. I samma kapitel 4 § sista stycket anges att sjukpenning vid sjukhusvård utgör sex kronor för försäkrad som stadigvarande sammanbor med barn under tio år till honom eller hans maka. Enligt 9 § första stycket samma kapitel gäller att till sjukpenning utgives barntillägg för den försäkrades eller hans makes barn under sexton år, med vilket den försäkrade stadigvarande sammanbor. Av 21 kap. 1 § första stycket samma lag framgår bl. a. att försäkrad kan, under vissa förutsättningar genom frivilliga avgifter hos den allmänna försäkringskassa hos vilken han är inskriven, försäkra sig för erhållande av visst sjukpenningtillägg, såframt han stadigvarande sammanbor med barn under sexton år till

honom eller hans maka. Vid tillämpning av bestämmelserna i ovan nämnda lagrum om försäkrad, som sammanbor med barn, skall med barn som där sägs likställas fosterbarn. Detta stadgande återfinns i 20 kap. 2 § lagen.

Vad gäller änkepension från folkpensioneringen stadgas i 8 kap. 1 § första stycket a) AFL såsom en av förutsättningarna för änkas rätt till änkepension att hon har vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med barn under sexton år. Barn som skall grunda rätt till änkepension behöver varken vara änkans eget eller hennes makes. Det avgörande är att änkan har vårdnaden om barnet. I allmänhet är det här fråga om barn eller adoptivbarn till makarna eller en av dem. Det behöver dock inte vara änkans barn eller den avlidnes barn eller deras gemensamma barn. Det kan vara vilket barn som helst, t. ex. ett barnbarn eller ett fosterbarn. Med vårdnaden avses här den rättsliga vårdnaden. Detta villkor är inte uppfyllt — såvitt här är i fråga — redan genom att änkan faktiskt vårdar barnet utan först när domstolen förordnat henne som vårdnadshavare. Vidare stadgas i 2 § sistnämnda kapitel att rätt till änkepension i vissa fall föreligger även på grund av sammanboende med man utan vigsel. Sådant sammanboende likställs med äktenskap under förutsättning att det är fråga om stadigvarande sammanboende som pågick vid tidpunkten för dödsfallet och att kvinnan antingen tidigare varit gift med mannen eller också har eller har haft barn med honom eller vid hans död är havande med barn, till vilket den avlidne förklaras ha varit fader. Slutligen fordras för rätt till änkepension att ingen av kontrahenterna vid sammanboendet varit förenad med annan i äktenskap.

Barnpension från folkpensioneringen och tilläggs pensioneringen utgår till såväl barn i äktenskap som barn utom äktenskap. I sistnämnda fall föreligger dock inte rätt till barnpension, där den avlidne genom avtal, som är bindande för barnet, åtagit sig att till dess underhåll utge visst belopp en gång för alla. Adoptivbarn har sin pensionsrätt knuten till adoptanten. Fosterbarn kan få pension efter de naturliga föräldrarna men inte efter fosterföräldrarna.

I 9 kap. 3 § första stycket AFL stadgas att försäkrad äger för tid före den månad då han fyller sexton år rätt till vårdbidrag i form av invaliditetsersättning, därest han på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård. I förarbetena (stencil 1963: 3 socialdepartementet) har bl. a. uttalats att rätten till vårdbidrag bör knytas till det vårdbehövande barnet och ej till dess föräldrar eller annan vårdare.

Enligt 20 § andra stycket lagen om yrkesskadeförsäkring (YFL) utges efterlevandelivränta till med änka jämställd ogift kvinna så länge hon lever ogift under förutsättning att hon sedan avsevärd tid samman-

levde med den avlidne under äktenskapsliknande förhållanden. Det skall ha varit fråga om ett förhållande som inte skilde sig från ett äktenskap på annat sätt än att det inte hade legaliserats genom vigsel. Livränta kan också utgå till en kvinna som var trolovad med den avlidne och som fött eller vid dödsfallet var havande med barn till honom.

Den avlidnes barn såväl i som utom äktenskap har rätt till livränta enligt YFJ. För barn utom äktenskap föreligger dock inte rätt till livränta, där den avlidne genom avtal, som är bindande för barnet, åtagit sig att till dess underhåll utge visst belopp en gång för alla. Adoptivbarn har samma rätt till livränta efter adoptanten som dennes eget barn.

Vad gäller lagstiftningen på familjepensioneringens område har pensionsförsäkringskommittén i sitt betänkande "Familjepensioneringsfrågor m. m." (SOU 1971: 19) föreslagit en väsentlig utbyggnad av barnpensioneringen inom folkpensioneringen i de fall där änkepension inte utgår. Det vanligaste fallet när förbättring av barnpensionsförmånerna föreslagits är då en avliden kvinna efterlämnar änklings och barn. De förbättrade förmånerna skall enligt förslaget också utgå när kvinnan efterlämnar barn men ej make. Barnens fader kan t. ex. vara frånskild från modern eller aldrig ha varit gift med henne. I vissa fall kommer de föreslagna förmånerna också att utgå efter en avliden fader. Detta gäller främst då denne ej vid sin död varit gift med eller sammanbott med modern. Regeln att förmånerna föreslås utgå när änkepensionsberättigad ej finns, leder — då äktenskapsskillnad kommit till stånd — ofta till förbättringar. Om mannen efterlämnar frånskild kvinna, som sammanbor med barn till honom, kommer barnet att få del av förbättringarna. Till såväl fader- som moderlösa barn kommer enligt förslaget förbättringarna alltid att utgå. Dessutom kommer, på grund av en särskild regel som kommittén föreslår, tillägget att utgå i sådana fall då en avliden man efterlämnar barn som inte är barn till änkan efter honom och inte heller sammanbor med henne. Härigenom får bland annat barn till frånskild kvinna, vars make ingått nytt äktenskap, del av förbättringarna. Förbättringarna skulle åstadkommas genom införandet av en särskild pensionsförmån benämnd barnpensionstillägg.

Som framgår av det ovan anförda finns redan i gällande lagar om allmän försäkring och yrkesskadeförsäkring en hel del utvidgningar av familjebegreppet och i pensionsförsäkringskommitténs betänkande förslag till ytterligare utvidgningar.

Med hänsyn härtill och under hänvisning till att rättsverkningarna av såväl äktenskapet som andra samlevnadsformer är under utredning av familjelagsakkunniga, kan riksförsäkringsverket för sin del inte finna

tillräckliga skäl för särskilda åtgärder i enlighet med förslaget om revidering och utvidgning av familjebegreppet i lagstiftningen.

Stockholm den 2 juni 1971

L. Hultström

Lars Dahlström

Föredragande

Familjelagssakkunniga:

Utgångspunkten för förslaget är att det allmänna bör stöda och skydda familjen, vare sig det är fråga om en kärnfamilj eller en familj av annat slag, men att stödet och skyddet på det socialpolitiska området hittills utformats på sådant sätt att det bara kommer de familjer till del som består av man och kvinna i äktenskap och deras barn eller av ensamstående förälder och minderårigt barn. Familjebildningar av annat slag åtnjuter således inte motsvarande stöd fastän de enligt förslagsställarna är lika skyddsvärda på grund av den gemenskap de erbjuder den enskilde men särskilt med hänsyn till att de sörjer för vård av barn, gamla och andra vårdbehövande. Förslaget går ut på att dylika familjer skall behandlas på samma sätt som familjer, där äktenskap föreligger.

Såsom närmare anges i det följande synes det i huvudsak vara två grundläggande frågor som måste besvaras vid ställningstagandet till det väckta förslaget. Den ena hänför sig till avgränsningen av de familjebildningar som kan komma i fråga för att jämsställas med de konventionella familjerna med äktenskap som rättslig form och i vilka hänseenden ett sådant jämsställande kan aktualiseras. Den andra frågan rör förslagets förenlighet med den allmänna inriktningen numera av samhälleligt stöd och hjälp. Av intresse härvidlag är särskilt frågan i vad mån stödåtgärder över huvud utformas å ena sidan som stöd åt familjen eller under beaktande av vederbörandes familjetillhörighet och å andra sidan som ett till individen knutet stöd oberoende av hans situation i familjehänseende.

Förslagets räckvidd synes oklar och är under alla omständigheter svår att överblicka. I den mån förslaget syftar till att generellt — alltså inte enbart inom sociallagstiftningen — jämsställa alla familjebildningar med kärnfamiljer, där äktenskap föreligger, har det en utomordentligt stor räckvidd. Men även om förslaget inte syftar längre än till jämsställdhet mellan olika familjebildningar såvitt rör sociallagstiftningen, inbegripet socialförsäkringssystemet, sträcker sig förslaget långt. I det nutida samhället förekommer familjebildningar eller samlevnadsgrupper av de

mest skiftande slag vid sidan av kärnfamiljen med äktenskapet som rättslig form. Som exempel må nämnas faktisk samlevnad av man och kvinna utan äktenskap, syskons, vänners och homosexuellas samlevnad, samlevnad mellan förälder (föräldrar) och vuxet (vuxna) barn, storfamiljer och utökade familjer, d. v. s. kärnfamiljer med tillskott av släkting eller utomstående. Inom samma yttre typ av samlevnadsgrupp finns olika grader av ekonomisk integration — från samboende av ekonomiskt självständiga individer, som bara har bostaden gemensam, till en långtgående arbetsfördelning med därav följande ömsesidigt ekonomiskt beroende. Likaså varierar graden av känslomässig samhörighet. Gruppbildningarnas stabilitet varierar med graden av ekonomisk och känslomässig bindning mellan individerna och beror dessutom av vilka faktiska möjligheter som står till buds för gruppens upplösning. Det förefaller mot denna bakgrund synnerligen vanskligt att sålla fram de samlevnadsgrupper, som på grund av de familjefunktioner de fullföljer, i lagstiftningen bör jämföras med de konventionella familjerna med äktenskap som rättslig form.

Utvecklingen går emellertid otvivelaktigt — såväl inom sociallagstiftningen som inom annan lagstiftning — mot en vidgning av det rättsliga familjebegreppet i de fall då familjesituationen tilläggs betydelse. Exempel härpå erbjuder för svensk del det jämförande i vissa fall av ogifta sammanlevande par med gifta som skett i fråga om pensioner, yrkeskadeförsäkring, skatterätt och hyresrätt. Man har i dessa fall i rättsreglerna beaktat det faktiskt föreliggande beroendet de samlevande emellan och i princip bortsett från deras civilstånd. Emellertid har — när äktenskap bortfallit som kvalifikationsgrund — andra kriterier måst tillgripas för att rättsföljderna skall inträda bara i de situationer, där sakliga skäl för likabehandlingen med gifta föreligger. Kvalifikationsgrunderna varierar. Ibland krävs varaktigt eller stadigvarande samboende, ibland samboende under avsevärd tid, ibland också att parterna har varit gifta med varandra eller har eller har haft gemensamma barn. Bestående äktenskap med annan än med den, med vilken vederbörande sammanbor, beaktas regelmässigt. Variationerna i rekvisiten leder till en olikhet i behandlingen av familjer på olika områden; i ett hänseende kan familjemedlemmarna behandlas på samma sätt som gifta, i ett annat hänseende däremot som ogifta. Då kriterierna ej heller är entydiga på samma sätt som det formella kriteriet äktenskap kan det förekomma olikheter i bedömningen även inom samma sektor.

Av det sagda torde framgå att en ytterligare vidgning av familjebegreppet inom lagstiftningen till att omfatta olika samlevnadsgrupper utanför man och kvinna i äktenskap knappast kan ske efter generella linjer. I varje enskilt fall, där en utvidgning aktualiseras, måste fastställas om familjegruppen typiskt sett är ekonomiskt eller känslomässigt så sammansvetsad att sakliga skäl föreligger för utvidgningen. Denna bedöm-

ning blir beroende av vilket lagstiftningsområde det är fråga om. Vidare måste beaktas om utvidgningen på ett område får eller bör få följdverkningar inom ett annat område. Därefter måste de kriterier utformas som avgränsar gruppen ifrån andra grupper, vilka inte bör omfattas av utvidgningen; kriterierna måste i möjligaste mån göras entydiga och lätt tillämpade.

Det är en öppen fråga huruvida utvecklingen i stort sett verkar för ett bevarande av familjeenheterna och om de samhälleliga åtgärderna med avseende på familjernas situation generellt har en sammanhållande effekt eller motsatsen. Det kan konstateras att i det moderna differentierade samhället familjefunktionerna tunnats ut och fortgående tunnats ut. Allt fler av de behov, som tidigare tillgodosågs inom familjen genom familjemedlemmarnas insatser för varandra, täcks nu utanför familjen genom kollektiva anordningar eller genom specialisering i tjänste- och varuproduktion. I samma mån som de sammanhållande faktiska omständigheterna förlorar i styrka kommer familjemedlemmarnas sammanhållning att bero av känslomässiga bindningar. Om dessa också kommer att försvagas eller förstärkas så att de kompenserar bortfallet av stabiliserande faktiska förhållanden låter sig knappast bedöma. Vad beträffar de samhälleliga åtgärderna synes en ledande tankegång numera vara att knyta ekonomiskt stöd till den enskilde individen snarare än till familjen. Exempel härpå erbjuder barnbidrag och studiesocialt stöd. När det gäller kurativa åtgärder är däremot familjen föremål för omsorgen. Metoden att knyta stödet till den enskilde oberoende av hans familjetillhörighet innebär neutralitet från samhällets sida i fråga om familjebildningen och dess beskaffenhet. Direktiven för familjelagssakkunniga talar om den enskilde familjemedlemmens självständighet och oberoende såsom riktpunkt för den framtida äktenskapslagstiftningen. Med denna riktpunkt kan uppenbarligen den enskildes tillhörighet till familj eller annan samlevnadsgrupp inte tilläggas samma rättsliga betydelse som tidigare.

Stockholm den 25 maj 1971

Eskil Hellner

Lars Tottie

Familjepolitiska kommittén:

Det familjebegrepp som tillämpas i svensk lagstiftning om kontantstödet till barnfamiljer omfattar i huvudsak även de s. k. familjesubstituten som nämns i medlemsförslaget. Enligt vad de tillämpande myndigheterna uppgett har inga nämnvärda svårigheter i tillämpningen upp-

stått på denna punkt. Såvitt angår kontantstödet till barnfamiljer tycks det inte finnas anledning att vidta några särskilda åtgärder i enlighet med medlemsförslaget.

Stockholm den 8 juni 1971

För Familjepolitiska kommittén

Lars-Åke Åström

Fredrika-Bremer-förbundet och Husmodersförbundet hem och samhälle:

Förbunden anser, i likhet med förslagsställarna, att enföräldersfamiljer och olika former av s. k. familjesubstitut bör ha samma möjligheter till socialpolitiskt stöd som familjebildningar grundade på äktenskap. Äktenskapet som samlevnadsform bör således inte premieras framför andra men heller icke medföra — vilket stundom inträffar — ett sämre socialt stöd. I den mån behov föreligger att knyta ett socialpolitiskt stöd till olika familjegrupper bör således alla behandlas på lika villkor, innebärande att stödet fördelas efter det reella behovet i varje enskilt fall. Enligt förbundens uppfattning bör emellertid strävan i princip vara att varje individ självständigt skall garanteras social trygghet, oberoende av sin eventuella familjetillhörighet. Om än inte alla hithörande frågor är lösta, synes den svenska lagstiftningen och direktiv för pågående lagarbete i Sverige ge uttryck för samma uppfattning.

Det skulle enligt förbundens uppfattning ha varit av stort värde om förslagsställarna genom konkreta exempel ur lagstiftning eller praxis närmare illustrerat sin framställning, så mycket mera som det inom förbunden uppstått en viss tveksamhet om den rätta tolkningen av förslaget.

Stockholm den 28 augusti 1971

Fredrika-Bremer-förbundet

Karin Ahrland

Förbundsordförande

Husmodersförbundet hem och samhälle

Gullan Brännström

Förbundsordförande

Ensamståendes intresseorganisation:

Det är enligt vår mening möjligt att uppge ett stort antal olika familjesubstitut utan att därför ha garanti för att ha nämnt alla förekommande. Det kan även vara en ensamstående person, som ej står i

släktskapsförhållande till det barn eller den person vårdsnaden gäller. I en del fall sker vården på exempelvis barnhem eller annan anstalt. Det synes vara svårt att genom fastställande av ett antal familjesubstitut kunna ge ett fullt rättvist stöd till alla dem, som omhänderhar och på ett förtjänstfullt sätt sköter dylik vårdnad.

För att få en tidsenlig, effektiv och rättvis hjälp bör enligt vår uppfattning nödvändigt stöd koncentreras och knyts direkt till barn och andra hjälpbehövande, varvid alla gifta och ogifta i princip bör behandlas lika i stat och kommun. Stödåtgärder knutna till de hjälpbehövande kan därmed komma alla dem till godo, som verkligen omhänderhar vårdnad. Den individuella linjen minskar ej den humanitära insatsen och gör att alla blir hjälpta lika oavsett gruppstillhörighet.

Det är vår åsikt, att barn, åldringar och handikappade i största möjliga utsträckning bör få leva i naturlig miljö i stället för att placeras på anstalt. En harmonisk och bra familj bör vara den bästa uppväxtmiljön för ett barn. Vuxna och äldre hjälpbehövande, som vanligtvis är rätt självständiga, bör så långt möjligt själva få välja vårdform. De vill ej gärna ligga andra människor till last och vill ej vara beroende. Samhället bör därför tillmötesgå dem med hjälp i det egna hemmet. Anstaltsvården är synnerligen dyrbar för samhället och ger ofta begränsad frihet och trivsel åt invididen. Alla bör ges möjlighet att få leva och bo samt bli behandlade som vanliga människor — ej som vårdfall — så länge de vill och kan klara sig med eventuell hjälp i det egna hemmet. Detta innebär lägre vårdkostnader för kommunerna.

Att ”familjen inom samhället utgör den främsta betydelsefulla grund-enheten” bör ej vara skäl för speciella företräden och förmåner för familjen såsom sådan. Uttrycket saknar fullgod motivering i vår tid, i varje fall i de utvecklade länderna. Det är närmast en kvarleva från det gamla bondesamhällets dagar, då familjen var av stor betydelse för landets produktion och ekonomi och själv betalade för eget och hela släktens uppehälle. Det finns knappast någon anledning att längre bygga på denna grundsyn och låsa fast samhällsutvecklingen i otidsenliga former. Ur ekonomisk synpunkt måste numera varje enskild yrkesarbetande medborgare, gift eller ogift, betraktas som samhällets grundläggande enhet eller grundpelare. Alla bör därför vid behov ha samma möjligheter att få skydd och bistånd i stat och kommun.

Som livsform och för släktets fortbestånd har familjen självfallet sin givna betydelse, även om äktenskapet i sig självt inte garanterar en god uppväxtmiljö. Civilståndsbegreppen är nu genom olika samlevnadsformer mycket oklara och flytande och skilsmässofrekvensen ökar. Den gifta kvinnan blir i ökad utsträckning förvärvsarbetande med från maken skild ekonomi. Alla kan nu skaffa sig yrkesutbildning och ingen behöver gifta sig för att bli försörjd. Civilstånd och äktenskap bör därför från samhällets sida betraktas som en privatsak. Det är nödvändigt

att i dagens läge frångå ett ensidigt familjetänkande och i stället sätta den enskilda människan i centrum för lagar och bestämmelser.

Vid övergången till individuell beskattning har man här i landet sett på äktenskapet som en form av frivillig samlevnad mellan parterna. Samma grundsyn återfinns i direktiven för den år 1969 tillsatta kommittén, som skall utreda den familjerättsliga lagstiftningen. Denna grundsyn borde snarast tillämpas på samtliga samhällsområden.

Ensamståendes intresseorganisation anser av skäl som här ovan anförts, att en utvidgning av familjebegreppet i lagstiftningen ej är tillräckligt effektiv åtgärd för att uppnå full rättvisa vid lämnandet av stöd i olika former på det socialpolitiska området. Enligt vår mening kan alla berörda nås, om man i stället följer den individuella linjen vid lagstiftningen på detta område. Nödvändigt stöd knytes då direkt till barn och andra hjälpbehövande.

Vidare är det vår åsikt, att anstaltsvård endast bör förekomma i de fall, då det kan anses helt oundvikligt, och att vårdbehövande vuxna och åldringar så långt möjligt bör erhålla hjälp från samhället i det egna hemmet.

Stockholm den 19 augusti 1971

Ensamståendes intresseorganisation

Inga-Maja Eriksson

Ordförande

Brita Felix

Sekreterare

Medlemsförslag

om nordisk utlänningslagstiftning

(Väckt av Erik Adamsson, Svend Haugaard, Ingemar Mundebo och Helge Seip)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Justitsministeriet:

1. *Udenrigsministeriet* har meddelt, at man ikke på nuværende tidspunkt har bemærkninger til sagen.

2. *Arbejdsministeriet* har fremsat følgende bemærkninger til sagen:

I medlemsforslaget er bl. a. henvist til, at målsætningen må være, at udlændinge, som lovligt er indrejst i et nordisk land, skal kunne bevæge sig frit i Norden på samme måde som dér hjemmehørende nordiske statsborgere og være underkastet i princippet samme regler, uanset hvilket land de opholder sig i.

De danske regler for udstedelse af arbejdstilladelser er for tiden under overvejelse. Hovedorganisationerne på arbejdsmarkedet er anmodet om efter indbyrdes forhandling at fremkomme med deres standpunkter til forskellige spørgsmål vedrørende en nyordning, der kan afløse den siden november 1970 gældende opbremsningsordning for tilgangen af gæstearbejdere. Det er derfor ikke muligt på nuværende tidspunkt fra dansk side ud fra et arbejdsmarkedssynpunkt at tage stilling til betænkningens forslag.

Den i medlemsforslaget angivne målsætning finder man det ikke realistisk at forestille sig gennemført for tiden således, at en i et nordisk land udstedt arbejdstilladelse uden videre er gyldig også i de øvrige nordiske lande. Man skal i denne forbindelse pege på, at de faktiske forhold såvel vedrørende udenlandske lønmodtagere som på arbejdsmarkedet i det hele taget ikke er ensartede i de nordiske lande, og at den politik, der føres af de enkelte nordiske lande, med hensyn til arbejdstilladelser til udenlandske lønmodtagere indeholder væsentlige forskelle. Endvidere finder man at måtte påpege, at målsætningens gennemførelse synes at måtte forudsætte en betydelig intensivering af det til det nordiske arbejdsmarked knyttede arbejdsformidlingsamarbejde.

For så vidt angår de i betænkningen indeholdte forslags forhold til

reglerne om arbejdskraftens frie bevægelighed inden for EF skal man henvise til, at arbejdsformidlingen i henhold til forordning nr. 1612/68 er forpligtet til at behandle ansøgninger om beskæftigelse fra statsborgere i EF-landene helt på lige fod med ansøgninger fra danske statsborgere, og at EF-statsborgere normalt har en fortrinsstilling i forhold til statsborgere fra tredielande, dog bortset fra sådanne, der opholder sig i Danmark og anses for at høre til det danske arbejdsmarked. Uanset at konventionen om det nordiske arbejdsmarked kan opretholdes ved en dansk tilslutning til EF, vil det næppe være muligt at anse en ikke-nordisk statsborger, der hører til arbejdsmarkedet i et af de øvrige nordiske lande, for at være omfattet af "det indenlandske arbejdsmarked", jfr. art. 16, stk. 1, i den nævnte forordning.

3. *Justitsministeriet* har indhentet udtalelser om medlemsforslaget og betænkningen fra rigspolitichefen, politidirektøren og foreningen af politimestre i Danmark, og spørgsmålet om gennemførelsen af de forskellige forslag i betænkningen er nu under overvejelse i justitsministeriet.

Man skal i denne forbindelse oplyse, at der ved eventuel dansk tilslutning til De europæiske Fællesskaber skal gennemføres ændringer i udlændingslovgivningen af hensyn til fællesskabsreglerne om arbejdskraftens frie bevægelighed, fri etableringsret og fri udveksling af tjenesteydelser. Justitsministeriet har udarbejdet et lovudkast herom, som på væsentlige punkter gennemfører betænkningens forslag.

Dette gælder således udkastets bestemmelser om afvisning og udvisning af kriminelle personer og misbrugere af beruselsesmidler samt afskaffelsen af den såkaldte "generalklausul", hvorefter en udlænding kan afvises (udvises), når hans forhold i øvrigt giver anledning dertil.

Endvidere opfylder lovudkastet et forslag i betænkningen om, at der sikres vedkommende udlænding klagemulighed til højere myndighed med ret til at opholde sig i landet, indtil der er truffet en endelig afgørelse.

København, den 15. oktober 1971.

K. Axel Nielsen

Gersing

Dansk Arbejdsgiverforening:

På baggrund af det eksisterende nordiske pasområde og det fælles nordiske arbejdsmarked må det ses som en naturlig udvikling at arbejde henimod en ensartet nordisk lovgivning vedrørende udlændinge.

Arbejdsgiverforeningen stiller sig positiv over for dette arbejde og mener i øvrigt, at de nordiske landes lovgivning på dette område indeholder så mange fællestræk, at en harmonisering ikke skulle støde på store vanskeligheder.

Med særlig henblik på arbejds- og opholdstilladelser er det vor op-

fattelse, at kommende lovgivning og administrative regler bør udformes således, at tildeling af disse tilladelser finder sted efter et system, der tager sigte på, at arbejdsmarkedets behov for arbejdskraft kan efterkommes på den hurtigste og mest effektive måde. Det hidtidige system har i kraft af sin stivhed ikke opfyldt disse krav, ligesom det har medvirket til forsøg på omgåelse og i øvrigt været omstændeligt og langsomt arbejdende. Samtidig skal det dog understreges, at det ikke hermed tilsigtes at rokke ved princippet om, at kvalificeret arbejdskraft, der befinder sig her i landet, har fortrinsret til ledige stillinger. Med hensyn til varigheden af 1. gangs arbejdstilladelser skal vi give vor tilslutning til betænkningens forslag om, at disse tilladelser gives for et år, medmindre særlige forhold såsom sæsonarbejde betinger en kortere løbetid.

I forbindelse med Danmarks (og Norges) eventuelle tilslutning til De europæiske Fællesskaber, må det fremhæves, at arbejdet med en harmonisering af de nordiske landes lovgivning vedrørende udlændinge finder sted under iagttagelse af Fællesskabernes regler på dette område. Betænkningen behandler ikke denne problematik, men så vidt ses af "Oversigt over nødvendige lovændringer i tilfælde af Danmarks tilslutning til De europæiske Fællesskaber" pag. 17 c, er der mellem de nordiske forhandlingsdelegationer enighed om, at udvalgets kommissorium bør udvides til at omfatte dette spørgsmål.

København, den 17. september 1971

Dansk Arbejdsgiverforening

P. Schade-Poulsen

H. Marstrand Dahl

Landsorganisationen i Danmark:

Til disse dokumenter ønsker vi at bemærke følgende:

Vi er positivt indstillet til de bestræbelser, som

fremmer en afvikling af visumtvangen i de nordiske lande, sigter mod socialt og oplysningsmæssigt at lette den udenlandske arbejdskrafts tilpasning til arbejdsmarkedet i de nordiske lande, fører til en ensartet retslig beskyttelse af udlændinge ved udvisning, frihedsberøvelse, ret til klage og lignende.

Derimod kan vi ikke gå ind for forslag, som kan føre til beskæftigelsesmæssige problemer for samtlige lønmodtagere.

En ændret lovgivning og/eller administrativ praksis, der gennemfører forslag om at gøre opholds- og arbejdstilladelser for andre udlændinge end nordiske statsborgere generelt gældende inden for nordiske lande kan meget let give anledning til indstrømning af udenlandsk arbejds-

kraft fra det ene nordiske land til det andet på et tidspunkt, hvor der i forvejen findes ledig arbejdskraft i modtagerlandet eller -landene, uden at der vil være effektiv mulighed for at hindre det.

Dette er hverken i myndighedernes, de nordiske eller andre lønmodtageres interesse, og der må derfor efter vor opfattelse ikke gennemføres bestemmelser, der muliggør en sådan situations opståen.

Der kan peges på en række tilfælde, hvor udenlandsk arbejdskraft her i landet er blevet ansat på kontrakt for en bestemt periode. En sådan praksis er direkte diskriminerende mod den arbejdskraft, der allerede befinder sig i landet, idet det i tilfælde af større ledighed vil blive de lønmodtagere, der ikke er i besiddelse af nogen beskæftigelses(løn)garanti, som vil blive afskediget. Vi kan derfor ikke gå ind for ændringer i gældende praksis for ydelse af opholds- og arbejdstilladelser, medmindre der indføres garantiordninger for den allerede her i landet værende arbejdskraft.

Betænkningen går ind for, at indvandring finder sted gennem forhåndskontrol og aktiv rekruttering i udlandet. I princippet er vi enige heri, men vi må gøre opmærksom på, at en udvikling i denne retning vil medføre et endnu stærkere pres fra de landes side, hvorfra fremmedarbejdere rekrutteres, om omfattende beskæftigelses(løn)garantier i form af faste kontrakter.

Vi må derfor give udtryk for vor opfattelse, at ændrede bestemmelser for opholds- og arbejdstilladelse først kan indføres, når der er gennemført ordninger, som sikrer nuværende lønmodtagere samme beskæftigelses(løn)garantier, som lønmodtagere, rekrutteret i udlandet.

I forbindelse med rekrutteringer i hjemlandet vil vi henstille, at der gennemføres bestemmelser om grundige lægeundersøgelser i hjemlandene inden arbejds- og opholdstilladelse bevilges med det formål at få fastslået, om den udenlandske arbejdssøgende er ved godt helbred og ikke smittet af f. eks. tuberkulose eller andre farlige smitsomme sygdomme.

Vi er ligeledes af den opfattelse, at arbejds- og opholdstilladelse skal søges i det lovlige bopælsland.

København, den 19. juli 1971

P. f. v.

Thomas Nielsen

Danmarks Rederiforening har i skrivelse den 8 oktober 1971 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Finland**Ministeriet för utrikesärendena¹:**

— — — att ministeriet från juridisk synpunkt ingenting har att anmärka till förslaget.

Ytterligare konstaterar ministeriet för utrikesärendena, att den på Nordiska rådets rekommendation (*rek. nr 22/1966*) tillsatta samnordiska arbetsgruppen bl. a. avfattat ett förslag till ny utlänningslag, som enligt meddelande av ministeriet för inrikesärendena (skrivelse nr 3811/910/69, 24 oktober 1961) uppfyller de krav som av Förenta Nationernas konvention av 1966 angående medborgarrättigheter och politiska rättigheter ställes på Finlands lagstiftning.

Emedan ett hinder för ratificerandet av sagda konvention uttryckligen utgjorts av vår nuvarande, mot konventionen stridande utlänningslagstiftning, skulle det vara önskvärt att snarast möjligt kunna förverkliga ifrågavarande förnyelse, för att Finlands utlänningslagstiftning skall kunna förnyas och ovannämnda konvention ratificeras.

Helsingfors den 29 september 1971

H. Blomstedt

Avdelningschef

K. Muranen

Byråchef

Ministeriet för inrikesärendena:

Ministeriet fäster emellertid uppmärksamheten på att Norges och Danmarks eventuella anslutning till Europeiska gemensamma marknaden även kan komma att inverka på den nordiska utlänningspolitiken och -lagstiftningen. Av denna anledning synes det inte ändamålsenligt att i detta skede påskynda förverkligandet av i ifrågavarande betänkande gjorda framställningar.

Helsingfors den 25 oktober 1971

Eino Uusitalo

Minister för inrikesärendena

Kauko Rouhos

Byråchef, tf. äldre
regeringssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Arbetskraftsministeriet:

Arbetskraftsministeriet finner, att enligt gällande utlänningsförordning av den 25 april 1958 (187/58) den totala förvaltningen av ärenden, som rör utläningar, ankommer på ministeriet för inrikesärendena, fränsett i förordningens 30 § intagna bestämmelse, enligt vilken "arbets-tillstånd ej må meddelas utan förfrågan hos det ministerium, på vilket arbetskraftsärendena ankommer". Arbetskraftsministeriet inskränker sig därför till att i det inbegärda utlåtandet endast till denna del behandla ifrågavarande betänkande.

I kommittébetänkandet konstateras, att huvudmålen för de nordiska ländernas arbetsmarknadspolitik är att sträva till full fritt vald syssel-sättning. Skall dessa mål kunna förverkligas, måste länderna ha möj-lighet att anpassa invandringen av arbetskraft från utomnordiska länder efter läget på arbetsmarknaden. För att myndigheterna skall kunna övervaka den utomnordiska invandringen, anser kommittén att ut-länning i varje särskilt fall skall anskaffa arbetstillstånd på förhand före inflyttningen till landet. Dessutom bör, enligt kommitténs mening, ar-betsmarknadens parter ha ett betydande inflytande på prövningen av ärenden om arbetstillstånd.

I betänkandet fastslås ytterligare, att de nordiska länderna är eniga om, att det för närvarande inte finns förutsättningar för fri arbets-kraftsrörlighet mellan Norden och övriga länder, utan utomnordiska medborgares invandring måste kontrolleras på basis av nationella in-tressen. Alla de nordiska länderna har gällande stadganden för verkstäl-landet av denna kontroll. Dessa stadganden bygger på principen, att en-dast det egna landets medborgare, samt inom ramen för överens-kommelsen om gemensam nordisk arbetsmarknad medborgare i de öv-riga nordiska länderna, har ovillkorlig rätt att vistas i ettvarvt av de nordiska länderna.

Dessa principer överensstämmer med gällande utlänningsförordning i vårt land ävensom med de regler, som tillämpas vid behandlingen av utlänningsansökan om arbetstillstånd, i det att de viktigaste och mest kritiska ansökningarna på förhand behandlas av en kommission, i vilken arbetskraftsministeriet och de centrala arbetsmarknadsorganisa-tionerna är företrädde. Arbetskraftsministeriet kan därför oförbehåll-samt förena sig med kommittén om förslaget hur ärenden beträffande utlänningsansökan om arbetstillstånd skall behandlas.

Kommittén har i sitt betänkande (s. 42) utgått ifrån, att åt utläning beviljat arbetstillstånd inte skall återkallas eller begränsas ens i sådana fall, då arbetsmarknadsläget försämras under den tid tillståndet är i kraft. Också denna syn på saken kan arbetskraftsministeriet förena

sig om, under förutsättning att ansökan om eventuell förlängning av arbetstillstånd, efter det den beviljade tillståndstiden löpt ut, kan bedömas och avgöras helt på basen av rådande arbetskraftsläge.

Helsingfors den 15 september 1971

Veikko Helle
Arbetskraftsminister

A. Olavi Koskinen
Äldre regeringssekreterare

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund¹:

Fastän den nordiska utlänningslagstiftningen redan i detta skede är rätt enhetlig, anser vi en vidareutveckling på detta område önskvärd. En målsättning, enligt vilken utlännningar, vilka lagligen inkommit i ett nordiskt land, fritt skall kunna röra sig inom Norden på samma sätt som där hemmahörande nordiska medborgare, är ägnad att främja bl. a. turismen i Norden och den allmänna kännedomen om de nordiska länderna.

Vid förenhetligandet av den nordiska utlänningslagstiftningen vore det dock skäl att beakta de olikartade förhållanden som gäller i de nordiska länderna beträffande arbetsmarknaden och därmed sammanhängande problem. De faktorer som inverkar på sysselsättningsläget och arbetskraftspolitiken varierar fortfarande rätt mycket i de olika nordiska länderna. Sålunda anser vi att t. ex. frågan om beviljandet av arbetstillstånd i detta skede inte kan lösas genom en till alla delar enhetlig lagstiftning.

Helsingfors den 29 september 1971

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Ingvar S. Melin

Valtion teknillisten virkamiesten keskusliitto r.y. (Statens tekniska tjänstemäns centralförbund r.f.)¹:

— — — anser statens tekniska tjänstemäns centralförbund, att i princip alla till nordiskt samarbete syftande strävanden är i hög grad värda understöd. Samtidigt som det internationella umgänget liksom även det nordiska ekonomiska och kulturella samarbetet ständigt ökar, har det också blivit aktuellt att förenhetliga behandlingen av från länder utom Norden kommande personer. Av denna anledning är det med tillfredsställelse som statens tekniska tjänstemäns centralförbund ser

¹ Yttrandet översatt från finska.

Nordiska rådets strävanden till förenhetligandet av utlänningslagstiftningen och -politiken.

Statens tekniska tjänstemäns centralförbund anser inte att det hänger så nära ihop med dess uppgiftsfält att ställa detaljerade förslag om på vilket sätt de olika ländernas utlänningslagstiftning och politik angående utlänningsars behandling borde ändras. Såsom ett av de viktigaste målen torde dock böra anses åstadkommandet av största möjliga enhetlighet mellan de olika nordiska länderna i fråga om bestämmelserna angående identitetsbevis, inrese- och arbetstillstånd, pass och visum såväl som utvisning.

Verkningarna av från utanför Norden liksom från Norden kommande personer på arbetsmarknaden kan enligt vår uppfattning rätt bra handhas av arbetsmarknadsmyndigheterna, och olika utlänningslagstiftning i olika nordiska länder kan inte försvaras på arbetsmarknadspolitiska grunder heller.

Utan att närmare beröra detaljerna, hoppas statens tekniska tjänstemäns centralförbund, att de nordiska ländernas regeringar fattar med Nordiska rådets förslag överensstämmande beslut, vilka i betydande grad skulle underlätta myndigheternas arbete samt utlänningsars vistelse och rörelse i de nordiska länderna och vilka härigenom för sin del skulle medverka till ökningen av det internationella umgänget.

Helsingfors den 31 augusti 1971

Statens tekniska tjänstemäns centralförbund r.f.

R. K. Tuulos

Andre viceordförande

J. Jalovaara

Byråsekreterare

Norge

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

I overensstemmelse med Arbeidsdirektoratets uttalelse (*se nedan*) vil dette departement anbefale at en avventer "Owren-komiteen"s innstilling. For øvrig slutter en seg til Arbeidsdirektoratets uttalelse.

Oslo, 6. september 1971

Etter fullmakt

Berger Ulsaker

Bernt Frydenberg

Justis- og politidepartementet:

— — — har vært forelagt Kommunal- og arbeidsdepartementet (*se ovan*), Statens utlendingskontor, et utvalg av politimestre, Norsk arbeidsgiverforening og Landsorganisasjonen i Norge til uttalelse (*se nedan*).

Justisdepartementet har bemerket at medlemsforslaget går ut på å henstille til Nordisk Råd å anbefale de nordiske lands regjeringer å gjennomføre de forslag som er fremlagt i en betenkning avgitt 16. juni 1970 av et sakkyndig internordisk utvalg som hadde i oppdrag å utrede forutsetningene for en enhetlig nordisk utlendingslovgivning og en samordnet nordisk utlendingspolitikk.

Vedrørende spørsmålet om en samordnet nordisk utlendingspolitikk vil man innledningsvis bemerke at den målsetting som det er gitt uttrykk for i medlemsforslaget synes å gå noe lenger i retning av samordning enn hva det sakkyndige utvalg har funnet grunnlag for å foreslå, jfr. medlemsforslaget sammenholdt med kapittel 3 i betenkningen.

Justisdepartementet stiller seg positivt til ønskene om en samordning av de nordiske lands utlendingspolitikk, men er samtidig enig med utvalget i at samordningsbestrebelsene må utvikles innenfor den ramme som de ulike forutsetninger i de forskjellige nordiske land setter. For så vidt gjelder situasjonen i Norge kan opplyses at det i Norge er satt ned et utvalg, ofte kalt "Owrenutvalget" etter formannen, tidligere stortingsrepresentant Trygve Owren, som har fått i oppdrag å vurdere visse sider av utlendingspolitikken. Videre har Norge som kjent søkt om medlemskap i De europeiske økonomiske fellesskaper.

Justisdepartementet viser spesielt til uttalelsene fra Kommunal- og arbeidsdepartementet og Arbeidsdirektoratet og er enig i at det fra norsk side er nødvendig å avvete så vel resultatet av Owrenutvalgets utredningsarbeid som en nærmere avklaring av Norges og de øvrige nordiske lands fremtidige forhold til De europeiske økonomiske fellesskaper før man tar spørsmålet om tiltak med sikte på samordning av de nordiske lands utlendingspolitikk opp til nærmere overveielse.

Justisdepartementet ser det slik at mange av de forslag til harmonisering av de nordiske lands utlendingslovgivning som det sakkyndige utvalg har lagt fram er uberoende av mer vesentlige endringer i utlendingspolitikken. Mange av forslagene gir etter departementets oppfatning et godt utgangspunkt for en delvis revisjon av den norske utlendingslovgivning og man er innstilt på å ta fatt på dette arbeid så snart forholdene tillater det.

Oslo, 22. september 1971

Etter fullmakt

A. Irgens

E. Smedsrud

Arbeidsdirektoratet:

Betenkning NU 1970: 16 er utarbeidet av juridisk sakkyndige fra Danmark, Finland, Sverige og Norge. De har beskjeftiget seg hovedsakelig med de bestemmelser i utlendingslovgivningen som berører utlendingers rett til innreise og til arbeid i de nordiske land. Komitéen har fremmet en rekke forslag til harmonisering av reglene for behandling av disse spørsmål. Den har konstatert at de aktuelle utlendingspolitiske spørsmål er av ulik karakter og at forutsetningene for en felles politikk på dette område for tiden ikke er til stede.

Arbeidsdirektoratet er enig i at det er behov for en viss harmonisering for at det nordiske passområde skal funksjonere etter sin hensikt. Det forutsettes at "Owren-komitéen" inngående vil behandle flere av de spørsmål som er aktuelle i den forbindelse og direktoratet vil anbefale at man avventer komitéens innstilling før en arbeider videre med saken. Direktoratet vil imidlertid allerede nå uttale at en så vidt-favnende målsetting som medlemsforslaget gir uttrykk for, i alle fall på kortere sikt gir grunnlag for visse betenkeligheter. En slik målsetting synes for øvrig vanskelig å kunne forenes med reglene for et felles arbeidsmarked i EF. Også av denne grunn synes det derfor mindre hensiktsmessig å ta standpunkt til medlemsforslaget på det nåværende tidspunkt.

Oslo, 19. august 1971

Reidar Danielsen

Erling Holtung

Statens utlendingskontor:

Norsk fremmedkontrollmyndighet har vært representert i det utvalg av sakkyndige som har avgitt en betenkning nr. 16/70 til Nordisk Råd, dat. 16. juni 1970 angående utlendingspolitikk og utlendingslovgivning i Norden. De norske representanter i Utvalget var byråsjef i Justisdepartementet, Erik Smedsrud og undertegnede. Under disse omstendigheter kan Statens utlendingskontor ikke se at det har foranledning til å si noe i saken utover det som de norske medlemmer av utvalget har gitt uttrykk for i betenkningen.

Oslo, 13. september 1971

A. E. Jøraandstad

Oslo politikammer:

— — — Jeg vil i den anledning si meg enig i de prinsipper som er lagt til grunn for denne utredning, og er stort sett enig i komitéens forslag til tillem্পninger av de forskjellige lands lovbestemmelser for å oppnå en mest mulig enhetlig forhandling og praksis på dette område.

Jeg tillater meg dog å bemerke følgende til enkelte av de foreslåtte bestemmelser:

Ad 4.3.2.1 — spørsmålet vedrørende oppholdstillatelse for barn som følger sine foreldre. Komiteén har her kommet frem til en aldersgrense på 20 år. Jeg finner at denne grense ligger noe høyt, og mener at den tidligere bestemmelse en har hatt med en grense på 18 år, synes å være på linje med norsk lovgivning for øvrig.

Ad 4.3.2.4 — Komiteens forslag om at grunnene for oppholdsnektelse skal være de samme som for avvísning og utvisning, er jeg spesielt fornøyd med, idet man her har savnet faste regler.

Ad 4.3.3.1 — jfr. spørsmålet om fritakelse for arbeidstillatelse for visse kategorier utlendinger. Jeg er redd for at en slik bestemmelse vil kunne føre til at det oppstår misforståelser dit hen at oppholdstillatelse heller ikke skulle være nødvendig for disse kategorier. Jeg antar at den praksis som har vært fulgt hittil ved å innvilge arbeidstillatelse uten særlig prøving for disse grupper, er å foretrekke. Muligens kan det være praktisk at slike arbeidstillatelser uten prøving gis av politiet samtidig som oppholdstillatelse innvilges.

Ad 4.3.3.3 — Jeg vil anbefale at førstegangs arbeidstillatelse for utlendinger gis for et bestemt arbeidssted, slik at en har muligheter for å kontrollere vedkommende utlending i denne første perioden av hans opphold her i landet. Erfaringsmessig er det nemlig få arbeidsgivere som uoppfordret gir opplysninger til fremmedkontrollen om ubrukbare utenlandske arbeidere som avskjediges. Det er alltid vanskeligere å oppholdsnekte en utlending som har vært her i lengere tid, og som da ofte også har stiftet familie i mellomtiden.

Ad 4.5.2.2 — Komiteens forslag om tilbakevendingsforbud i forbindelse med bortvisning vil innebære at denne reaksjon blir atskillig mer effektiv enn hva den er i dag.

Oslo, 1. september 1971

J. Gjerde

S. Grindhaug

Bergen politikammer:

Til det foreliggende medlemsforslag med sikte på å skaffe ensartede lovregler for utlendingers opphold i de nordiske land, vil man bemerke at det antas lite heldig om fremmedforskriftenes § 53, 1. ledd skal falle bort slik at arbeidstillatelsen også under det første års opphold blir gitt

generelt. Man vil i så fall miste en vesentlig del av kontrollen med utlendingene i den første og vanskelige tiden etter at de kommer til landet, og etter den erfaring man har kan det neppe regnes med at arbeidsgiveren melder fra når vedkommende slutter i arbeid og om grunnen til dette. Det antas dessuten å være en fordel om fremmedforskriftenes § 57, 3. ledd, kunne blitt opprettholdt i sin nåværende form slik at det også i fremtiden blir mulig å avvise en utlending innen syv dager etter ankomsten til riket, idet det er meget vanskelig å ha den nødvendige kontroll og oversikt på innreisestedet. Selv om klageadgangen er den samme som for bortvisning, vil fremgangsmåten i praksis være noe lettere ved avvisning, blant annet under henvisning til bestemmelsen i fremmedlovens § 4, 3. ledd hvor plikten for fartøyets (eventuelt luftfartøyets) fører og eier uten godtgjøring å bringe vedkommende utlending ut av landet, kun gjelder ved avvisning. Skulle bestemmelsen om avvisning bli endret som foreslått av medlemsutvalget, tør man foreslå at lovens § 4, 3. ledd blir endret slik at den også får anvendelse på bortvisning som blir besluttet innen 7 dager etter ankomsten av grunner som innenfor dette tidsrom etter de nåværende regler ville medført avvisning.

Bergen, 26. august 1971

A. J. Bryhn

Oskar Hordnes

Asker og Bærum politikammer:

Så vidt man kan forstå, er det fremkommet to konkrete forslag som angår norske forhold:

1. På s. 64 i betenkningen heter det at komitéen foreslår at Danmark, Finland og Norge "infør ett uppehållstillstånd utan tidsbegränsning i huvudsaklig överensstämmelse med de svenska reglerna, dvs. ett bosättningsstillstånd". Som kjent kan en utlending i Norge få oppholdstillatelse på ubestemt tid. Det vises til fremmedlovens § 6, 2. ledd, og til forskriftenes § 38, jfr. § 37 og § 40. Reglene om oppholdstillatelse er en av de relativt få muligheter man har for å kunne øve en noenlunde effektiv kontroll med utlendingers opphold i Norge. Det synes derfor betenkkelig om regelen blir endret derhen at oppholdstillatelse gis på ubestemt tid generelt.

2. I betenkningen s. 47 og s. 65 fremmes forslag som i tilfelle vil innebære at fremmedlovens § 11, 2. ledd, oppheves. Denne bestemmelse er imidlertid å betrakte som en nødvendig ventil i hele avvisningsproblematikken. Det synes derfor betenkkelig å oppheve fremmedlovens § 11, 2. ledd.

Sandvika, 31. august 1971

John Qvale

Troms politikammer:

Enhver oppmykning og liberalisering av den ytre fremmedkontrollen innebærer formentlig en økt sikkerhetsmessig belastning som burde kompenseres gjennom en effektivisering av de organer som har ansvaret for den indre sikkerhet.

Men når dette er sagt, har jeg ingen konkrete innvendinger mot de endringer som foreslås.

Tromsø, 31. august 1971

Bjørn Heggelund

Norsk arbeidsgiverforening:

Såvidt vi kan se er de spørsmål som er omhandlet i forslaget for tiden under behandling i Owren-komiteén, hvor Norsk arbeidsgiverforening er representert. Vi finner det derfor naturlig å avvente denne komitéts innstilling før vi avgir noen uttalelse.

Oslo, 19. august 1971

Norsk arbeidsgiverforening

Kaare N. Selvig

Landsorganisasjonen i Norge:

Denne harmonisering bør dog ikke gå så langt at den åpner mulighet for tilstrømning av utenlandsk arbeidskraft fra et nordisk land til et annet hvor det fra før av er arbeidsløshet. Man bør derfor ved en eventuell sådan harmonisering sørge for å få tatt inn de nødvendige bestemmelser som kan hindre en slik uheldig utvikling.

Man bør videre ved denne harmonisering legge vekt på å få gjennomført slike bestemmelser at det land som rekruttering skjer fra ikke blir berøvet kvalifisert arbeidskraft som det selv har behov for. Vi peker i denne forbindelse på at dette er blitt et alvorlig problem for mange utviklingsland.

Landsorganisasjonen vil for øvrig si seg enig i at innvandring først bør kunne skje etter forhåndskontroll.

Når det gjelder spørsmålet om innvandringsstillatelse skal gis eller avslås, ville det være meget å ønske at arbeidslivets organisasjoner fikk direkte innflytelse på de vedtak som treffes, og en vil derfor foreslå at slike avgjørelser blir henlagt til kollegiale nemnder bestående av regjeringsrepresentanter og representanter fra arbeidsgivernes og arbeidstakernes organisasjoner.

Spørsmålet om forlenget oppholds- og arbeidstillatelse bør også henlegges til slike kollegiale nemnder.

Utover dette har Landsorganisasjonen intet særskilt å bemerke til det foreliggende forslag.

Oslo, 19. august 1971

Landsorganisasjonen i Norge

Tor Aspengren

Olaf Sunde

S v e r i g e

Rikspolisstyrelsen:

Rikspolisstyrelsen är för sin del positivt inställd till att en harmonisering såvitt möjligt kommer till stånd av utlänningslagstiftningen i de nordiska länderna och har i princip intet att erinra mot de av kommittén härvidlag framlagda förslagen.

I fråga om vissa förslag vill rikspolisstyrelsen emellertid framhålla följande.

4.4.1.1

Kommittén föreslår att utlänning skall kunna avvisas om han inte, då så fordras, innehar pass och tillstånd att inresa eller arbeta i landet eller annat nordiskt land. inbegripet det fall att utlänningen tidigare utvisats och inte har tillstånd att återinresa i landet.

Eftersom avsikten uppenbarligen är att avvisning skall kunna ske även av utlänning som innehar pass men saknar erforderligt tillstånd bör avvisningsgrunden i lagtexten rätteligen formuleras: "— — — om han icke, då så fordras, innehar pass eller tillstånd att inresa — — —". (Jfr 4.5.3.1: 1 sista stycket)

4.4.1.5

Kommittén föreslår att utlänning skall kunna avvisas om han på grund av tidigare ådömt frihetsstraff eller annan särskild omständighet kan antas komma att i landet eller annat nordiskt land begå brott som inte är av endast ringa betydelse eller om han utomlands begått allvarligt brott.

Denna gemensamma avvisningsgrund innebär en utvidgning i förhållande till 19 § första stycket 4) i den svenska utlänningslagen såtillvida att möjlighet skulle ges att avvisa utlänning som på grund av annat särskilt förhållande än att han tidigare ådömts frihetsstraff kan antas komma att begå brott i landet. Rikspolisstyrelsen finner för sin del synnerligen angeläget att även i svensk lagstiftning ges möjlighet att avvisa ut-

länning varom här är fråga, detta med hänsyn till den under senare år starkt ökande internationella brottsligheten bl. a. i samband med den illegala narkotikahandeln.

4.5.2.1

Kommittén föreslår att utlänning skall kunna bortvisas inom tre månader efter inresan i nordiskt land dels på samma grunder som kan föranleda avvissning, dels på den grund att han skaffat sig tillträde till nordiskt land vid sidan av den danska, finska, isländska, norska eller svenska passkontrollen.

Det föreslagna bortvisningsinstitutet skulle för Sveriges del komma att ersätta den i 20 § första stycket utlänningslagen angivna möjligheten till avvissning med stöd av 19 § samma lag intill tre månader efter utlänningens ankomst till Sverige. Det är dock att märka att den i förslaget angivna tidsgränsen för bortvisning i många fall skulle innebära en väsentligt snävare tidsram än den som anges i 20 § utlänningslagen. Rikspolisstyrelsen finner det omotiverat att tremånadersramen hänförs till utlänningens inresa i det nordiska passkontrollområdet. Eftersom styrelsen utgår från att ett nordiskt land alltså på avvissningsgrund skall kunna avlägsna även utlänning som är medborgare i annat nordiskt land, förordar styrelsen att bortvisning får ske intill tre månader efter ankomsten till det land varifrån utlänningen skall avlägsnas.

Kommittén har inte berört frågan till vilket land utlänningen vid verkställighet av beslut om bortvisning bör befordras. Eftersom bortvisningsinstitutet skulle komma att för Sveriges vidkommande delvis ersätta såväl förpassnings- som avvissningsinstitutet, för vilka båda institut i dag gäller olika verkställighetsregler, måste bestämma till vilket land utlänningen bör befordras vid verkställighet av beslut om bortvisning. Rikspolisstyrelsen förordar att utlänning som bortvisas som regel bör befordras till land varifrån han ankommit till det bortvisande landet.

I anslutning till verkställighetsfrågan och det andra ledet i kommitténs förevarande förslag till rikspolisstyrelsen framhålla vikten att ett klarläggande sker huruvida artikel 10 i den nordiska passkontrollöverenskommelsen är tillämplig i fall då utlänning ankommit till ett nordiskt land efter att ha skaffat sig tillträde till det nordiska passkontrollområdet vid sidan av annat nordiskt lands passkontroll.

4.10.2

Rikspolisstyrelsen utgår från att utlänning beträffande beslut om bortvisning eller beslut om utvisning skall kunna avge förklaring att han avstår från talan mot beslutet och medger att åtgärden får verkställas (nöjdförklaring). I så fall måste beslutet kunna verkställas redan innan det — formellt sett — vunnit laga kraft.

Det kan ifrågasättas om inte nöjdförklaring (motsvarande) bör kunna avges även beträffande beslut om vägrat uppehållstillstånd.

Stockholm den 15 oktober 1971

Rikspolisstyrelsen

Lennart Printz

Bror Rydén

Arbetsmarknadsstyrelsen:

Arbetsmarknadsstyrelsen anser det principiellt önskvärt att de nordiska länderna så långt som möjligt för en enhetlig utlänningspolitik och att en samordning sker av den nordiska utlänningslagstiftningen. I betänkandet Utlänningspolitik och utlänningslagstiftning i Norden (NU 1970: 16) framhåller emellertid de sakkunniga att det för närvarande saknas förutsättningar för en gemensam nordisk utlänningspolitik. Härav följer att det inte heller föreligger förutsättningar för att meddela uppehålls- eller arbetstillstånd gällande för hela Norden eller behov av en gemensam tillståndsprövande central myndighet. Styrelsen är dock av den uppfattningen att detta inte bör hindra att man på de enskilda punkter där så är möjligt söker få till stånd en samordning. De frågor som berör samordningen av arbetstillståndsgivningen syns därför lämpligen böra bli föremål för fortsatt prövning inom det nordiska arbetsmarknadsutskottet.

När det gäller utlänningspolitiken föreslår de sakkunniga i fråga om flertalet betydelsefulla detaljfrågor såsom hänsynen till läget på arbetsmarknaden, arbetskraftsbehovets varaktighet, utvecklingen inom låglönebranscherna, arbetsmarknadsparternas inflytande m. m. en samordning enligt regler som nära överensstämmer med de riktlinjer som Kungl. Maj:t och riksdagen år 1968 fastställde för den svenska utlänningspolitiken. Styrelsen har inte några erinringar att göra härvidlag. Detsamma gäller i stort sett vad som sägs under rubriken "Tillstånd att arbeta" i kapitel 4 "Förslag till harmonisering av utlänningslagstiftningen i de nordiska länderna". När det gäller frågan om begränsning av utlänningsmöjligheter att under arbetstillståndets giltighetstid ta anställning hos annan arbetsgivare är styrelsen i likhet med de svenska sakkunniga av den uppfattningen att det under nuvarande förhållanden inte finns behov av att kunna göra sådana begränsningar.

Stockholm den 10 september 1971

Arbetsmarknadsstyrelsen

Bertil Olsson

Ragnar Wahlström

Statens invandrarverk:

— — — SIV anser det i och för sig önskvärt med en samordning av utlänningslagstiftningen i de nordiska länderna. De pågående EEC-förhandlingarna och särskilt det förhållandet att de nordiska länderna förhandlar om olika anslutningsformer kan emellertid komma att föranleda till oenhetliga bestämmelser i dessa länder. SIV anser därför att EEC-frågans lösning bör avvaktas innan något försök till ytterligare samordning sker av utlänningslagstiftningen i de nordiska länderna. SIV vill emellertid redan i detta sammanhang framföra synpunkter på några av de förslag som lagts fram i betänkandet.

Aterkallelse av tillstånd (4.3.4)

Enligt förslaget skall uppehålls-, arbets- och bosättningstillstånd kunna återkallas om utlänningen genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom svikligt förtigande föranlett att tillståndet beviljats honom. (Motsvaras av bestämmelserna i 50 § i den svenska utlänningslagen (UL)). Uppehålls- och arbetstillstånd föreslås dessutom kunna återkallas om utlänningen inte iakttar med tillståndet förbundet villkor. De svenska sakkunniga har ansett att bosättningstillstånd skall kunna återkallas om bosättningen i landet upphör medan de övriga sakkunniga ansett en sådan återkallelsegrund överflödigt, eftersom tillståndet enligt deras uppfattning måste anses upphöra att gälla eo ipso när utlänningen flyttar från landet.

För närvarande gäller enligt svensk rätt att uppehålls- och arbetstillstånd inte kan återkallas därför att utlänningen brutit mot med tillståndet förknippat villkor. Sanktionen är i stället enligt 63 § UL dagsböter för den som innehar anställning eller utövar verksamhet utan erforderligt arbetstillstånd och enligt 65 § UL fängelse eller dagsböter för den som överträder föreskrift meddelad med stöd av utlänningslagen att han inte må uppehålla sig utanför viss ort, viss kommun eller visst polisdistrikt. Den enda föreskrift som för närvarande förekommer i samband med arbetstillstånd är yrkesbegränsning. Föreskrift i samband med uppehållstillstånd har inte förekommit på många år och bestämmelser i 9 § UL, som ger möjlighet att lämna sådan föreskrift, torde erfarenhetsmässigt inte komma att tillämpas annat än i en krissituation. SIV anser inte att några vägande skäl anförts som motiverar bestämmelser om återkallande av uppehålls- och arbetstillstånd då utlännings inte iakttar med tillstånd förbundet villkor.

Arbetstillstånd kan enligt 16 § UL återkallas "om särskilda skäl äro därtill". Någon motsvarande bestämmelse föreslås inte i betänkandet. SIV kan instämma i vad de sakkunniga anför om att det ur rättstrygghetssynpunkt är angeläget att arbetstillstånd inte kan återkallas på en så allmän grund som "om särskilda skäl äro därtill" när utlännings be-

finner sig i landet. Förhållandet ställer sig emellertid annorlunda då utlännningen ännu inte rest in. Det är för svenskt vidkommande inte ovanligt med organiserad överföring till Sverige av större eller mindre grupper av utländska arbetstagare. Det förekommer då att arbetstillstånd beviljas före inresan för alla i en grupp. Ofta visar det sig sedan att inte alla som fått tillstånd reser in i landet. Vederbörande företag önskar då få tillstånd för andra arbetstagare i stället för dem som inte kommit. I dylika fall bör det naturligtvis vara möjligt att återkalla arbetstillståndet för dem som inte rest in.

Vad angår bosättningsstillstånd kan SIV inte dela den uppfattning som förts fram i betänkandet att bestämmelser om bosättningsstillstånd bör utformas så att tillståndet upphör att gälla eo ipso när utlännningen flyttar från landet. Verket anser att ett meddelat tillstånd bör upphöra att gälla ifråga om ett tidsbegränsat tillstånd då giltighetstiden utlöper och ifråga om ett icke tidsbegränsat tillstånd efter särskilt beslut om återkallelse. SIV anser det inte möjligt att tidsbegränsa tillståndet på så sätt att det gäller så länge utlännningen är bosatt i landet eftersom den tidpunkt då bosättningen skall anses ha upphört många gånger är svår att fastställa. Vid återkallelse av tillstånd på den grund att bosättningen i landet upphört möter man emellertid också problem. Det är otillfredsställande att återkalla ett tillstånd utan kommunikation med utlännningen och kommunikation är samtidigt många gånger praktiskt omöjligt när utlännningen inte vistas i landet. Härtill kommer olägenheten att utlännningen ofta kommer att ha kvar sitt bevis om bosättningsstillstånd även efter ett beslut om återkallelse. Med detta bevis kan han sedan på nytt resa in i landet och börja arbeta.

I samband med ett inom SIV pågående arbete med framtagandet av ett ADB-system för utlänningsärenden har en ny konstruktion av bosättningsstillståndet kallat permanent uppehållstillstånd skisserats. Enligt denna skiss skall tillståndet gälla tills vidare. Bevis om permanent tillstånd ges däremot en giltighet av förslagsvis tre år. Detta bevis skulle vara giltigt endast i samband med något slag av legitimation. Tillståndet skulle återkallas när utlännningen utflyttat. Utlänning som inte anmält utflyttning skall anses utflyttad om han inte kan nås genom folkbokföringen.

Systemet kan utformas på följande sätt: Cirka två och ett halvt år innan giltighetstiden för bevis om bosättningsstillstånd utgår sänds ett nytt bevis till utlännningen under senast kända adress. — Uppgift om adressförändringar fås i ADB-systemet på maskinell väg från folkbokföringsmyndigheterna. — Om utlännningen inte anträffas utgår man från att hans bosättning i landet upphört. I sådant fall eller då uppgift om utflyttning erhålles från folkbokföringsmyndigheten återkallas tillståndet. Skulle utlännningen återvända till Sverige efter relativt kort besök utomlands eller efter att ha fullgjort militärtjänst i hemlandet skulle nytt

permanent uppehållstillstånd kunna meddelas utlänningen omedelbart efter återkomsten till Sverige. För att underlätta hans inresa skulle kunna föreskrivas att beviset för inresa gäller ett åt längre än i övrigt dvs. det skulle före inresa gälla fyra år från utfärdandet.

Det ovan skisserade systemet för bevis om permanent uppehållstillstånd torde förutsätta ADB.

Avvisningsgrunder

SIV instämmer i vad som anförts under punkt 4.4.1.4 i betänkandet att den svenska avvisningsgrunden i 18 § 1 st 3) UL, att utlänning under de senast förflutna två åren yrkesmässigt bedrivit otukt eller utnyttjat annans otuktiga levnadssätt, endast är ett specialfall av sådan asocial livsföring som avses i 19 § 1 st 2) UL och därför bör kunna utgå.

Den under punkt 4.4.1.5 föreslagna utvidgningen av avvisningsgrunderna när det gäller tidigare brottslighet till att avse även det fall att utlänningen på grund av annan särskild omständighet kan antas komma att i landet eller i annat nordiskt land begå brott som inte är av endast ringa betydelse samt det fall att han utomlands begått allvarligt brott innebär en försvagning av rättssäkerheten för utlänningar. SIV vill emellertid inte motsätta sig förslaget under förutsättning att de nya avvisningsgrunderna tillämpas restriktivt och begränsas till sådana fall som de sakkunniga exemplifierat.

De sakkunniga föreslår under punkt 4.4.1.6 även en utvidgning av avvisningsgrunderna i 19 § 1 st 5) UL så att avvisning ska kunna ske av utlänning som kan antas komma att bedriva verksamhet som utgör uppenbar fara för den allmänna ordningen och säkerheten. Denna nya avvisningsgrund är enligt SIV:s mening alltför vagt formulerad och kan vara ägnad att ge utrymme för godtycke. Den föreslagna avvisningsgrunden, för vilken redogjorts i föregående stycke, att avvisning skall kunna ske om utlänning på grund av annan särskild omständighet kan antas komma att begå brott som inte är av endast ringa betydelse, bör vara tillräcklig.

Avvisningsbestämmelsernas tillämpning i tiden och avlägsnande efter inresa

SIV tillstyrker förslaget under punkt 4.4.2 att avvisning skall användas endast som medel för att hindra utlänning från att komma in i landet.

När det gäller avlägsnande efter inresa (punkt 4.5.1) bör enligt SIV:s mening termen utvisning kunna användas för alla former av avlägsnanden. Att skilja mellan fyra olika termer för olika typer av avlägsnanden torde inte stämma överens med allmänt språkbruk och denna

åtskillnad görs sällan i massmedia. SIV avstyrker bestämt att den nya termen bortvisning införs.

SIV tillstyrker att synnerliga skäl skall krävas för utvisning av nordbo (punkt 4.5.4). SIV förutsätter då att utvisning i allmänhet inte skall kunna ske av den som är fast bosatt här i landet tillsammans med sin familj.

Klagorätt i utlänningsärende (4.9)

Kommittén har ansett att utlämning bör ha rätt att klaga över beslut, varigenom han vägrats arbets- eller uppehållstillstånd liksom över beslut i avlägsnandeärenden.

För närvarande gäller i Sverige att talan inte får föras över beslut i ärende angående uppehålls- och arbetstillstånd. Över SIV:s beslut i avlägsnandeärende får talan föras endast om utlämningsnämnden eller någon dess ledamot anfört skiljaktig mening eller om nämndens yttrande inte inhämtats. Talan skall i så fall föras hos Kungl Maj:t. Enligt 51 § UL har Kungl Maj:t vidare möjlighet att upphäva beslut i avlägsnandeärenden. Detta extraordinära rättsmedel, som kan jämföras med nådeinstitutet, utnyttjas idag i stor utsträckning.

Om klagorätt skulle införas i utlänningsärenden får detta enligt SIV:s mening inte innebära att den extraordinära möjlighet som 51 § UL ger avskaffas. Denna möjlighet har för utlämningen vissa fördelar, bl a genom att framställning inte behöver göras inom viss tid. Om 51 § UL skulle ersättas av formell klagorätt skulle detta därför innebära en försämring av utlämningars rättsställning.

När utlämningsnämnden inrättades 1937 var ett av motiven att nämnden skulle innebära en garanti för att tveksamma ärenden skulle kunna komma under Kungl Maj:ts prövning genom klagorätt. Att införa allmän klagorätt i avlägsnandeärenden samtidigt som nådeinstitutet bibehålles skulle säkerligen innebära en ytterligare tidsomgång i ett stort antal ärenden av sådan natur att de bör behandlas med största skyndsamhet.

Vad angår klagorätt i ärenden angående uppehålls- och arbetstillstånd vill SIV erinra om att avslag på ansökan om uppehållstillstånd enligt svensk rätt inte innebär att utlämningen kan tvångsvis avlägsnas ur landet. Dessförinnan måste beslut om förpassning fattas, vilket som ovan angetts är förknippat med vissa möjligheter att få beslutet överprövat. SIV vill också framhålla att antalet avslagsbeslut i ärenden angående uppehålls- och arbetstillstånd är mycket stort. År 1969 avslogs

cirka 2 400 ansökningar om arbetstillstånd före inresan och cirka 2 000 ansökningar om arbetstillstånd efter inresan.

Stockholm den 15 oktober 1971

Statens invandrarverk

Ingemar Källberg

Sam Ahlford

Länsstyrelsen i Stockholms län:

Länsstyrelsen är ense med kommittén om att kontrollen över icke-nordbors inresa och vitselse i Norden inte kan avskaffas och att denna kontroll bör bedrivas på ett så enhetligt sätt som möjligt. Även i övrigt ansluter sig länsstyrelsen i huvudsak till de förslag och rekommendationer som kommittén framlagt. Vissa frågor har länsstyrelsen funnit anledning att närmare behandla. Detta sker i anslutning till betänkandets indelning i kapitel och avsnitt.

4.3.1. Beträffande viseringsplikten har polismyndigheten i Märsta polisdistrikt i anledning av inträffade avvisningsfall påpekat att den omständigheten att viseringar i de nordiska länderna endast har nationell giltighet, i förening med den numera avskaffade passkontrollen vid internordiska gränser, möjliggör för icke-nordbor som en gång inkommit i det nordiska passkontrollområdet att röra sig fritt inom detsamma och således även utan visum inresa till land där viseringsplikt gäller för dem. Länsstyrelsen anser att de svårigheter för inresekontrollen som viseringskravet medför bör undersökas närmare. Om dessa svårigheter skulle visa sig innebära olägenheter bör lämpliga åtgärder övervägas, såsom begränsning och harmonisering av viseringsplikten i Norden.

4.4.1.5. och 4.5.3.1. Kommitténs rekommendationer i fråga om brottslighet som grund för avvisning, bortvisning och utvisning innebär en sådan utvidgning i förhållande till gällande svenska bestämmelser som ter sig behövlig mot bakgrund av den ökade rörligheten bland brottsliga personer, ej minst de som ägnar sig åt handel med narkotika.

4.4.2. Förslaget om att avvisning skall kunna ske endast vid gränsen och således ej även omedelbart efter utlännings ankomst till landet kan väntas medföra praktiska svårigheter för gränskontrollen. Denna sker i viss utsträckning efter det att utlänningsarna passerat gränsen, särskilt när det gäller tågresenärer. Vid sådan efterhandskontroll medför användningen av institutet bortvisning den nackdelen att beslut härom inte kan verkställas förrän det vunnit laga kraft. I avvaktan härpå kan förvar eller annan tvångsåtgärd behöva tillgripas. För att undvika tidsutdräkt och användningen av tvångsåtgärder anser länsstyrelsen att avvis-

ning på sätt som stadgas i 20 § utlänningslagen bör kunna ske även omedelbart efter utlännings ankomst till riket.

4.5.2.1. De föreslagna grunderna för bortvisning upptar även fall som avses i 18 § utlänningslagen och som för närvarande endast kan medföra avlägsnande vid utlännings ankomst eller omedelbart därefter. Kommitténs rekommendationer i detta stycke innebär en utvidgning av grunderna för avlägsnande efter inresa. Länsstyrelsen ansluter sig till kommitténs ställningstagande i denna del.

4.5.3. Polismyndigheten i Stockholms polisdistrikt har av kontrollskäl ifrågasatt om ej utvisning av icke-nordbor bör gälla för hela Norden. En sådan ordning förutsätter en långtgående harmonisering av utvisningsbestämmelserna i de nordiska länderna och av den sociala och straffrättsliga bedömningen av de gärningar och beteenden som kan föranleda utvisning. Kan en harmonisering ske, bör sådan utvidgad giltighet av utvisningsbeslut kunna ifrågakomma.

4.5.4. Enligt kommitténs mening bör nordbo i framtiden kunna utvisas från annat nordiskt land endast om det föreligger synnerliga skäl härtill. Det kan dock ifrågasättas om en sådan ordning skulle vara till gagn för dem som ifrågakommer för utvisning. I Sverige aktualiseras utvisning och förvisning i huvudsak endast beträffande personer som med hänsyn till den tid de vistats här och övriga omständigheter ej kan sägas ha fått fast anknytning till landet. Den återanpassning i samhället som för dessa personer erfordras på grund av det asociala beteende de uppvisat kan sannolikt ske bäst i hemlandet. Där bör de med hänsyn till olika faktorer såsom språk, utbildning, tidigare arbete och kontakt med olika sociala organ lättare kunna bli socialt rehabiliterade. Asocialiteten kan också ha uppstått eller förstärkts vid flyttningen till Sverige och kan alltså utgöra ett tecken på särskilda svårigheter för utlänningen att finna sig till rätta i landet. Länsstyrelsen anser därför att kommitténs rekommendationer i denna del ej bör ligga till grund för lagstiftning.

4.6. Utlänning som tagits i förvar bör enligt kommittén kunna påkalla domstolsprövning av förvarsbeslutet. Möjligheten att ta utlänning i förvar används, i varje fall vid denna länsstyrelse, restriktivt och endast i samband med förestående avlägsnande. Den tid utlänningen får kvarbli i förvar används till att ordna reseformaliteter och uppgår sällan till mer än två dygn. I normala fall kommer domstol inte att hinna överpröva ett förvarsbeslut innan utlänningen avrest. Domstolskontroll av förvarstaganden förefaller därför föga meningsfull. Skulle sådan kontroll likväl anses böra komma till stånd synes den kunna anförtros länsrätten, som i vart fall i detta län normalt sammanträder varje dag måndag—fredag.

Stockholm den 23 september 1971

Sam Widmark

Fredrik Denecke

Länsstyrelsen i Malmöhus län:

Det råder en gemensam nordisk arbetsmarknad och Norden utgör ett enhetligt passområde. För en utlänning torde det därför ligga nära till hands att betrakta orden som en naturlig enhet, där behandlingen av utlänningar i stort sett bör vara likartad. Denna likabehandling är betydelsefull med hänsyn till det stora antalet utlänningar på den nordiska arbetsmarknaden och till den allt livligare resandeströmmen till Norden. I Sverige utgör utlänningarnas andel av befolkningen ungefär 5 procent medan samma andel av befolkningen i t. ex. arbetsmarknadsregionen Malmö/Lund/Trelleborg utgör över 8 procent.

De nordiska ländernas utlänningslagstiftning företer olikheter och arbetstillståndsfrågorna har lösts olika på grund av arbetsmarknadsmässiga skäl. Trots detta torde ländernas behandling av utlänningar i stort sett vara densamma, innefattande långt gående rättssäkerhetsgarantier och erforderligt samråd med arbetsmarknadens parter.

En ökad samordning skulle kunna ske redan genom ändrade tillämpningsföreskrifter till gällande utlänningslagstiftning i de nordiska länderna. Detta har emellertid enligt tidigare uttalanden inom Nordiska rådet inte ansetts vara tillräckligt för att avspegla den gemensamma nordiska synen på utlänningars rätt att inresa, vistas och inneha anställning i Norden.

Medlemsförslaget till Nordiska rådet avser att rådet skall rekommendera regeringarna att genomföra de förslag som framlagts i betänkandet "Utlänningspolitik och Utlänningslagstiftning i Norden", avgivet av nordiska sakkunniga. I betänkandet konstateras att det för närvarande saknas förutsättningar för en gemensam nordisk utlänningspolitik men framhålles att länderna bör eftersträva att tillämpa gemensamma riktlinjer, dvs. handla likartat under likartade förutsättningar. De sakkunniga framlägger därför förslag som går ut på att i fråga om utlänningspolitik och utlänningslagstiftning närma de nordiska länderna till varandra.

Länsstyrelsen är liksom de sakkunniga helt av den uppfattningen att den nordiska utlänningspolitiken och utlänningslagstiftningen så långt som möjligt bör göras enhetlig. Detta stöter emellertid på svårigheter, vilka framgår av utredningens kartläggning. I vissa fall får man nöja sig med uttalanden om hur frågorna bör lösas. Formerna härför överlämnas sedan åt varje enskilt land att avgöra. Utredningen har emellertid i många väsentliga frågor kunnat enas om förslag till länderna om åtgärder för att åstadkomma en enhetlig utlänningslagstiftning. Om de sakkunnigas förslag till en sådan harmonisering genomföres medför det en långtgående likabehandling av utlänningar i Norden och ökad rättssäkerhet för utlänningarna, nordbor eller icke-nordbor, samt ytterligare stöd för myndigheterna i deras rättstillämpande verksamhet.

Förslagets enskildheter har inte gett länsstyrelsen anledning till andra uttalanden än följande.

Länsstyrelsen vill i likhet med polismyndigheten i Helsingborg peka på svårigheterna att i avsaknad i vissa fall av inresestämpel kunna konstatera dels om en utlänning skaffat sig tillträde till nordiskt land vid sidan av passkontrollen, vilket utgör grund för bortvisning, dels om han uppehållit sig här utöver den tillståndsfria tiden av tre månader. Vidare vill länsstyrelsen, såvitt gäller domstolskontroll beträffande frihetsberövanden och klagorätt för utlänning, hänvisa till att det i en inom inrikesdepartementet i maj 1971 upprättad promemoria "Förvaltningsreformen och utlänningsärendena", som remissbehandlats, föreslås att utvisningsärenden fr. o. m. 1 januari 1972 skall handläggas av förvaltningsdomstol med länsrätt i första instans. I samband därmed föreslås att sådan domstol skall avgöra även fråga om förvarstagande, därvid utlänningen skall ha besvärsmätt, till skillnad från vad som gäller förvarstagande i övrigt enligt utlänningslagen. Såvitt gäller förvarstagande i samband med utvisning torde alltså för svensk del domstolskontroll inom kort komma att införas liksom även besvärsmätt.

Malmö den 23 september 1971

Gösta Netzen

Stellan Barring

Länsstyrelsen i Västmanlands län:

Länsstyrelsen anser i likhet med förslagsställarna att enhetlighet i lagstiftningen på detta område vore värdefullt. Länsstyrelsen tillstyrker därför förslaget om en harmonisering av utlänningslagstiftningen i de nordiska länderna.

Stockholm den 28 juli 1971

På länsstyrelsens vägnar

C.-A. Noring

Gunnar Lundström

Länspolischefen i Stockholms län:

Mot kommitténs strävan att närma de nordiska länderna till varandra i vad avser utlänningspolitiken finnes intet att erinra. Detta synes vara en naturlig utveckling.

Beträffande möjligheter till att avlägsna utlänningar ur landet bör följande framhållas. Mot bakgrunden av stigande brottslighet med internationell anknytning och en ökande trafik av vagabonderande ungdom som många gånger för en parasiterande tillvaro är det emellertid av

mycket stor vikt att vi icke får försämrade möjligheter att hindra ej önskvärda personer att komma in i landet eller avlägsna sådana som redan kommit in. Grunderna för de föreslagna instituten avvisning och bortvisning är med ett undantag identiska. Det är angeläget att vad som åberopas beträffande behovet av omedelbar verkställighet av ett avvisningsbeslut även får gälla beträffande ett beslut om bortvisning. Grunderna för instituten är så klart preciserade att det icke ger utrymme för någon tolkning. Skall lagkraftbeslut avvaktas minskas möjligheten till ett effektivt utnyttjande av institutet. Därest man av någon anledning ur principiell synpunkt skulle hysa betänkligheter häremot så bör under alla omständigheter bestämmelserna om överprövning av ett beslut om bortvisning utformas på ett sådant sätt att det handlägges med största skyndsamhet.

I övrigt ingen erinran mot betänkandet.

Stockholm den 6 september 1971

Ulf Karlsson

Biträdande länspolischef

Stockholms polisdistrikt:

Jag kan utan vidare ansluta mig till de allmänna överväganden som de sakkunniga gjort i fråga om vikten av en enhetlig nordisk utlänningslagstiftning. Denna samordning borde skett redan tidigare, exempelvis i samband med tillkomsten av det nordiska passkontrollområdet. Det har nämligen visat sig att utlännningar haft mycket svårt att inse att det tillämpas olika bestämmelser för utlännningar i de nordiska länderna. Även om jag är ense med de sakkunniga i fråga om de allmänna principerna som de kommit till uttryck i betänkandet, vill jag redan nu framhålla de svårigheter som kan komma att uppstå, när det gäller att förverkliga dessa intentioner i den lagstiftning som måste till för att omsätta förslagen i praktiken och som kanske inte alltid blir så lätt att tillämpa för de myndigheter som har att handlägga utlänningsfrågor i vårt land.

Jag hälsar med största tillfredsställelse förslaget om införande av institutet "bortvisning" i stället för den avvisning inom tre månader efter inresan som infördes i vår utlänningslag i december 1963. Jag förutsätter då att bortvisning, liksom nu avvisning, i första hand skall åvila polismyndigheterna och att i följd härav även polismyndighet vid bortvisning enligt förslaget ska kunna meddela förbud för vederbörande utlänningsfrågor om återvända till Sverige, om särskilda skäl talar härför. Det

frångår inte av förslaget om ett överträdande av förbudet ska medföra straffpåföljd eller ej. Eftersom det i praktiken visat sig, att det förbud att återvända som i viss utsträckning meddelats i en del förpassningsbeslut och som ej varit förenade med straffsanktion, i mycket hög grad nonchalerats av utlänningarna, utgår jag från att förbudet att återvända vid bortvisning kommer att medföra straff vid överträdelse. Bestämelsen att förbudet ska utfärdas endast om särskilda skäl talar härför, anser jag vara en tillräcklig spärr för att hindra missbruk. Straffsanktionen kommer därför säkerligen att endast drabba den som på reella grunder anses vara inte önskvärd i Sverige.

De sakkunnigas förslag att medborgare i nordiskt land skall kunna utvisas från annat nordiskt land endast om det föreligger synnerliga skäl härtill anser jag mig inte kunna biträda. De nuvarande bestämmelserna enligt vilka begränsningen till synnerliga skäl inträder först efter fem års vistelse i Sverige bör bibehållas även för nordbor för att möjliggöra att exempelvis alkoholmissbrukare, som för ett grovt störande levnadssätt och som söka sig framförallt till Stockholm, så snart som möjligt bör kunna avlägsnas ur riket. Av de sammanlagt 82 utvisningsfall som under de tre åren 1968—1970 aktualiserats av Stockholms polisdistrikt har 81 avsett sådana under det att ett fall avsett person, som yrkesmässigt bedrivit otukt.

I samband med sin granskning av utvisningsbestämmelserna borde de sakkunniga ha övervägt, huruvida inte en utvisning av utlänning, som inte är nordbo, från ett nordiskt land bör gälla för hela det nordiska passkontrollområdet. Erfarenheten har visat att en sådan bestämmelse skulle vara av stort värde för utlänningskontrollen.

För polisens vidkommande medför förslaget, att utlänning som vägrats uppehållstillstånd kan föras ut ur landet genom polismyndighets försorg, stora lättnader i verkställighetshänseende, eftersom något särskilt förpassningsbeslut från statens invandrarverk inte längre kommer att erfordras i dylika fall. Sådana förpassningsbeslut har hittills ofta vållat avsevärd tidsutdräkt.

När nordiska utlänningsfrågor nu varit föremål för gemensam utredning hade det varit önskvärt att även frågan om en gemensam nordisk passkontroll vid den södra gränsen av passkontrollområdet kunnat diskuteras. Det kan inte vara rimligt att belasta enbart den danska polisen med bevakningen av gränsen mot Tyskland, över vilken de flesta utlänningarna passera vid inresan till Norden. Många exempel visar att kontrollen där av dem som uppger sig ämna resa till Sverige brustit i väsentliga hänseenden, med påföljd att inte önskvärda utläningar kunnat komma in i vårt land. Om ett sådant övervägande inte legat inom

ramen för de sakkunnigas utredningsuppdrag, bör frågan snarast tas upp i annat sammanhang.

Stockholm den 9 september 1971

A. Hasselrot

Tf. polismästare

Bert Lewinson

Tf. polisöverintendent

Märsta polisdistrikt:

Utlänningspolitiken

Eftersom den tillämpade utlänningspolitiken i de nordiska länderna ligger till grund för lagstiftningen på området har kommittén, för att få ett bättre underlag för förslag till ändringar av utlänningslagstiftningen och/eller tillämpningen av densamma valt att anföra vissa synpunkter. Dessa utmynnar i stort sett i ett konstaterande att det för närvarande saknas förutsättningar för en gemensam nordisk utlänningspolitik (vilket utgjorde ett av grunddragen i medlemsförslaget till Nordiska rådet) och att det till följd härav inte heller föreligger förutsättningar för att meddela uppehålls- och arbetstillstånd gällande för hela Norden eller behov av en gemensam tillståndsprövande central myndighet. Detta utesluter inte, enligt kommitténs uppfattning, att länderna eftersträvar, att i sin utlänningspolitik handlar likartat under likartade förutsättningar.

Mot kommitténs synpunkter finns intet att anföra.

Utlänningslagstiftningen

1. Tillstånd att inresa

Utlänning som vill inresa i nordiskt land skall i princip ha visering. Från denna skyldighet har de nordiska länderna befriat medborgare i ett stort antal stater, för Sveriges vidkommande gentemot 74 utomnordiska länder. För Danmark, Finland och Norge utgörs detta antal av 75, 53 respektive 75. Vid tillkomsten av den nordiska passkontrollöverenskommelsen åtog sig länderna att söka använda viseringstvånget i samma omfattning, men detta oaktat förekommer som synes avsevärda skillnader. Även om antalet viseringsfria stater i Sverige, Norge och Danmark till antalet i stort sett är detsamma, förhåller det sig på det sättet att det inte genomgående är medborgare i samma stater som åtnjuter viseringsfrihet i de tre länderna, varför skiljaktigheterna är större än siffrorna anger.

Passkontrollöverenskommelsen, som trädde i kraft den 1 maj 1958, har som huvudprincip att de fördragsslutande staterna skall tillåta utlänningar att utan att undergå passkontroll resa direkt från en nordisk

stat till en annan över ett godkänt gränsövergångsställe och att kontrollen av inresande utlänningar skall ske endast vid gränsen mellan nordiskt och icke-nordiskt land. Överenskommelsen utgår från att visering och andra tillstånd skall ha nationell giltighet. Visering skall alltså meddelas av varje land för sig och gälla endast för inresa och uppehåll i det land som utfärdat viseringen. Konsekvenserna av överenskommelsen i detta avseende kan bäst belysas med ett praktiskt exempel. En i Sverige viseringspliktig utlänning med uppehållstillstånd i Danmark och bosatt i Köpenhamn har flera gånger i veckan under en mycket lång tid bevistat föreläsningar vid Lunds universitet ovetande om att han behövde visering. Han har aldrig drabbats av den inre utlänningskontrollen och hans resande har således aldrig upptäckts. Vid ett besök i Stockholm då han använde flyget såsom kommunikationsmedel stoppades han av passkontrollen på Arlanda och avkrävdes visering för Sverige. Hade han i stället valt att resa till Stockholm med tåg kunde detta ha skett utan upptäckt. Eftersom detta bara är ett exempel bland många, finns det anledning förmoda, att ett mycket stort antal viseringspliktiga utlänningar förflyttar sig över land- och sjögränser inom Norden utan att inneha visering till mer än ett nordiskt land.

Kommittén har av olika skäl inte ansett sig kunna närmare penetrera viseringsfrågor och har därför inte heller funnit anledning taga ställning till de praktiska konsekvenserna av den nordiska passkontrollöverenskommelsen. Det hade varit önskvärt om kommittén, såsom ett led i en liberalisering av viseringsbestämmelserna, framlagt ett förslag om att visering för ett nordiskt land skulle gälla inom hela Norden.

2. *Avlägsnande*

Kommittén anför, att avlägsnandebestämmelserna i Norden skiljer sig från varandra inte bara när det gäller grunderna för avlägsnande utan också i fråga om medlen härför. Sålunda har Danmark endast ett medel (utvisning) Finland två (förpassning och utvisning) Norge tre (bortvisning, opholdsnektelse och utvisning) och Sverige fyra (avvisning, förpassning, utvisning och förvisning).

Med hänsyn till det nordiska samarbetet på utlänningskontrollens område anser kommittén att benämningarna på medlen för avlägsnande bör vara gemensamma för alla de nordiska länderna. Kommittén framhåller, att termen avvisning bör reserveras för den åtgärd som innebär att utlänning förhindras inresa i landet. För Sveriges vidkommande skulle detta innebära att termen avvisning inte skulle nyttjas för avlägsnande "omedelbart efter inresan" (på formella grunder) eller inom tre månader (på materiella grunder). Kommittén har för sådan avlägsnande föreslagit termen bortvisning och har samtidigt föreslagit att utlänning skall kunna bortvisas inom tre månader efter inresan, dels på samma grunder som kan föranleda avvisning (alltså både på formella

och materiella grunder) och dels på den grund att han skaffat sig tillträde till nordiskt land vid sidan om den nordiska passkontrollen. Termen utvisning föreslås komma till användning för avlägsnande på övriga grunder.

De föreslagna termerna förefaller vara adekvata benämningar på medlen för avlägsnande. Kommittén har emellertid inte anfört några synpunkter på vem som skall besluta i de olika fallen, förmodligen på grund av de olika förvaltningsrättsliga traditioner som råder inom Norden. Det kan därför vara på sin plats att framföra synpunkter på vem som skall tilldelas beslutsfunktionen för de olika avlägsnande-instituten.

Beträffande avvisning torde inte fråga uppstå om ändring av nuvarande ordning. När det däremot gäller bortvisning förhåller det sig emellertid annorlunda eftersom man enligt förslaget i denna term inrymmer dels fall som tidigare kallats avvisning och sålunda beslutats av polismyndighet och dels fall som tidigare benämns förpassning och som beslutats av den centrala utlänningsmyndigheten. Enligt mitt förmenande skall beslutanderätten i fall av bortvisning vila på polismyndigheten för att därigenom tillföra den inre utlänningskontrollen ett verkamt medel för avlägsnande av utlänning utan onödig tidsutdräkt.

Kommittén föreslår att utlänning skall tillerkännas klagorätt över alla beslut i avlägsnandearenden samt att beslut om bortvisning och utvisning skall ha vunnit laga kraft innan verkställighet kan ske. För närvarande kan som bekant beslut om avvisning som fattas inom en kortare tidsrymd efter inresa i landet på formella grunder gå i verkställighet utan hinder av anförda besvär. Praktiskt innebär detta en fördel och det hade varit önskvärt att denna möjlighet hade utökats att gälla även beträffande vissa materiella grunder såsom exempelvis i fall av medellöshet, i stället för att helt slopa en omedelbar verkställighet. Bortvisningsgrunderna är enligt mitt förmenande så klart preciserade att det inte lämnas något utrymme för beslutsmyndighetens skön, varför utlänningsens rättsskydd rimligen kan anses vara tillgodosett. Visserligen bör han alltså tillerkännas sin klagorätt på samma sätt som vid avvisning, men jag finner det märkligt att beslut om avvisning skall kunna gå i verkställighet utan hinder av anförda besvär, medan exempelvis en utlänning som väljer att inresa i riket vid sidan av gränsövergångsställe skall tillerkännas bättre rätt.

Dröjsmål, av ena eller andra skälet, med verkställighet av beslut i utlänningsärenden leder ofta till svåra avgöranden för polismyndigheten när det gäller beslut om tvångsåtgärder i form av förvar eller olika former av uppsikt. Detta skulle i mycket stor utsträckning kunna undvikas om det lämnades ett visst utrymme att i uppenbara fall låta bortvisningsbeslut gå i verkställighet utan hinder av anförda besvär, vilket skulle vara till såväl utlänningsens som myndighetens fromma.

Beträffande avvisningsgrunderna har kommittén enats om att föreslå följande grunder, nämligen 1) avsaknad av pass och tillstånd, 2) underlåtenhet att lämna uppgifter m. m., 3) avsaknad av medel till uppehälle, 4) asocialitet, 5) brottslighet m. m. och 6) fara för statens säkerhet m. m. Kommitténs förslag synes väl tillgodose behovet av avvisningsgrunder. Man har emellertid inte i betänkandet i något avseende berört bestämmelsen i utlänningslagens 19 § första stycket 6) att utlänning må avvisas "om i lag eller med stöd av lag bestämmelse meddelats därom med anledning av resolution, som antagits av Förenta Nationernas säkerhetsråd". Bestämmelsen är föranledd av innehållet i "Lag om vissa sanktioner mot Rhodesia" som i sin tur torde söka sin grund i de förpliktelser som är förenade med Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. Avvisningsgrunden har ingen större praktisk användning och frågan om den kan slopas är väl närmast av principiell politisk natur.

Kommittén föreslår slutligen, att utlänning som genom lagakraftvunnet beslut vägrats uppehållstillstånd bör kunna föras ut ur landet genom polismyndighetens försorg, eftersom beslut varigenom utlänning vägrats uppehållstillstånd är kringgårdat med samma rättsliga garantier som prövningen av frågor om avlägsnande. Erfarenhetsmässigt vet vi emellertid, att utläningar i syfte att kunna tillbringa ytterligare tid i landet, i samband med delgivning av avslagsbeslut omedelbart inlämnar ny ansökan om uppehållstillstånd. Det vore därför önskvärt att utlänning i sådant fall kunde föras ut ur landet utan att utgången av den förnyade ansökan måste avvaktas, såvida inte nya tungt vägande skäl åberopas. Det finns också anledning befara, att kommitténs förslag kommer att få till följd att utläningarna i allt större utsträckning kommer att anföra besvär mot avslagsbeslut för att därigenom kunna dröja sig kvar i landet.

Beträffande kommitténs synpunkter och förslag i övrigt finns intet att anföra.

Märsta den 30 augusti 1971

För Märsta polisdistrikt

Wilhelm Johansson

Polismästare

Rune Heiwe

Tf. poliskommissarie

Solna polisdistrikt:

1. *Allmänt*

Den s. k. nordiska passkontrollöverenskommelsen om upphävande av passkontrollen vid de internordiska gränserna berör egentligen endast andra utläningar än nordbor men får jämväl verkningar för nordbor.

I princip skall passkontroll företas endast vid respektive nordiska stats gräns mot icke-nordisk stat s. k. yttergräns. Varje nordisk stat har dock möjlighet att vid sin gräns mot annan sådan stat stickprovsvis företa kontroll betr. in- och utresande personer. Främst det faktum, att Norden i dag utgör ett enhetligt passområde, synes enligt min uppfattning utgöra tillräckligt skäl för att söka tillskapa en enhetlig nordisk utlänningslagstiftning. Från de synpunkter polismyndigheten har att företräda får jag härutöver anföra:

2. Tillstånd

Kommittén har föreslagit att förstagångstillstånd bör meddelas för ett år samt att fortsatt tillstånd kan beviljas för minst ett år. Härutöver föreslås, att i Danmark, Finland och Norge införs ett uppehållstillstånd utan tidsbegränsning s. k. bosättningstillstånd.

Förslagen föranleder ej erinran, enär desamma överensstämmer med de svenska rättsreglerna enligt vilka bl. a. bosättningstillstånd kan erhållas efter två års vistelse i riket.

3. Avvisning

Jämlikt 20 § utlänningslagen skall avvisning ske vid utlännings ankomst till riket eller omedelbart därefter. Avvisning med stöd av 19 § må dock ske intill tre månader efter ankomsten. Beträffande tolkningen av uttrycket "omedelbart därefter" i 20 § utlänningslagen har uttalats, att uttrycket enligt praxis innebär "inom maximalt sju dagar från ankomsten, dagen för denna inräknad".

Kommittén föreslår nu att bl. a. Sverige begränsar tillämpningen av avvisningsbestämmelserna så att de används som medel endast för att hindra utlännings som omfattas av bestämmelserna att komma in i landet. I sak finns intet att anföra mot förslaget, enär detsamma dels på materiell grund i huvudsak överensstämmer med gällande avvisningsinstitut, dels ock beträffande den s. k. tremånadersavvisningen föreslås ersatt med institutet bortvisning.

4. Avlägsnande efter inresa

De av kommittén föreslagna instituten bortvisning och utvisning synes på ett för Sveriges del godtagbart sätt täcka gällande rättsregler för utlännings avlägsnande ur riket. I princip kan anföras att vid sidan av återreseförbudet enbart en ny terminologi införs.

På s. 57 i utredningen har kommittén dock föreslagit att medborgare i nordiskt land skall kunna utvisas från annat nordiskt land endast om det föreligger synnerliga skäl härtill. Som skäl härför har anförts, att medborgare i nordiskt land vid vistelse i annat nordiskt land bör behandlas minst lika förmånligt som övriga utlännings, exempelvis utlännings som innehar bosättningstillstånd. Detta tillstånd erhålls dock

först sedan sökanden varit bosatt i riket minst två år medan utvisningsinstitutet föreslås bli tillämpat redan efter tre månader sedan inresa i nordiska land skett. Möjligheterna att under en så begränsad tidsperiod som tre månader hinna ingripa mot sådan nordbo, som enligt avlägsnandegrunderna för utvisning ej bör medges rätt att vistas i riket, kan bedömas som mycket små. Lämpligen synes i denna del begränsningen av möjligheterna att utvisa nordbo i tid böra korrespondera med förutläggningarna för att erhålla bosättningstillstånd.

5. Frihetsberövande

Enligt kommitténs mening är det från rättssäkerhetssynpunkt oundgängligt att utlänning, som tagits i förvar, erhåller möjlighet att få frågan om han skall hållas i fortsatt förvar prövad av domstol. Lagprövningsrätten är en för svensk lagstiftning främmande företeelse. Beaktande att utlänningsutredningen för närvarande överser reglerna om förvarstagande synes det mig erforderligt att denna utredningens resultat avvaktas innan ställning kan tagas i sak.

Solna den 23 augusti 1971

Hans Leister

Tf. polismästare

Täby polisdistrikt:

Sakkunniga har eftersträvat att göra de nordiska ländernas utlänningslagstiftning likformig. Detta skulle för Sveriges vidkommande innebära en i några fall mera restriktiv lagstiftning än hittills. Häremot kan från polisär synvinkel knappast några invändningar göras. Som helhet måste förslaget anses tillfredsställande. I följande fall kan jag dock icke biträda föreslagna ändringar.

1. Kommittén föreslår (s. 47) att avvisningsinstitutet — såsom fallet är i Danmark och Finland — icke skall kunna tillämpas annat än vid gränsen. En sådan ändring skulle vara olycklig. Det har under de senaste åren flera gånger inträffat att utlänningsfall, som varit klara avvisningsfall, obemärkt lyckats ta sig förbi gränsövergångsstället Norrtälje för att senare upptäckas i Täby. Här har de av polismyndigheten tagits i förvar och efter utredning avvisats. Beslutet har därefter snabbt kunnat verkställas. Om bestämmelserna ändras som kommittén föreslagit, förvinner denna möjlighet. Visserligen skall man i dylikt fall kunna tillämpa det föreslagna bortvisningsinstitutet (s. 51), men då ett bortvisningsbeslut icke enligt förslaget skall få verkställas utan hinder av laga kraft, förlorar man mycket av snabbhet och effektivitet och ådrager statsverket extra kostnader genom att förvarstagandet i allmänhet måste bestå under tiden tills verkställighet kan ske.

2. Kommittén har föreslagit att medborgare i annat nordiskt land skall kunna utvisas endast om synnerliga skäl föreligger (s. 57). Bland det klientel utländska medborgare som polisen har anledning att ta befattning med finns den utbredda uppfattningen att man sökt sig till Sverige för dess mera utbyggda socialvård, humanare anstaltsvård och liberalare straffrättsskipning. Härigenom får Sverige ett ökat antal icke önskvärda element, som lever asocialt i den förhoppningen att ändå icke förpassas från riket. Detta gäller icke minst medborgare från annat nordiskt land.

Asociala från de nordiska grannländerna bör icke premieras genom att tillåtas stanna kvar då andra länders medborgare under liknande omständigheter utvisas. Ändring i hittills gällande möjligheter till utvisning bör ej ske.

Täby den 31 augusti 1971

Lars Olsson

Polismästare

Helsingborgs polisdistrikt:

Kommittén har i sin sammanfattning berört förutsättningar för en gemensam nordisk utlännings- och arbetsmarknadspolitik. Dessa synpunkter torde ligga utanför en polisiär bedömning.

En ur polisiär synpunkt väsentlig fråga berörs i det följande. Vid sidan om lagstiftningsåtgärder behandlas bostadsproblematiken för invandrare. Från polisiär och på erfarenhetsmässiga grunder instämmer i de synpunkter kommittén anför, d. v. s. att bostadsfrågan prövas (ordnas) innan utlännings ges tillstånd att inresa och arbeta i landet. Detta för att hindra ett utländskt bostadsproletariat (undermåliga bostäder i saneringskvarter, etc.) med grund för en slumasocial trend och med risk för utbredda asociala följdverkningar.

En i sammanhanget ytterst väsentlig fråga får anses tillskapande av former och regler som säkerställer en tillfredsställande förhandskontroll huruvida utlännings skall tillåtas invandra och att denna prövning göres före inresan. Prövningen bör grunda sig på vederbörandes tidigare levnadsomständigheter och ge besked om hans vandel och pålitlighet från säkerhetssynpunkt och förutsättningar till anpassning. Vidare bör sådan prövning omfatta jämväl invandrades familj och annan nära anhörig. Detta med hänsyn till ev framtida skäl från familjemedlem eller annan nära anhörig att förena sig med utlännings i nordiskt land.

Omnämnda åtgärder före invandringen är väsentliga dels för att erbjuda invandraren goda anpassningsmöjligheter och dels från polisiär synpunkt med de knapphändiga kontrollresurser som för närvarande står till förfogande.

Under förutsättning att sådana från polisiär synpunkt väsentliga prövningar sker finner jag i princip intet att erinra eller att särskilt understryka beträffande kommitténs utvecklingsanpassade synpunkter och förslag.

I betänkandet föreslås bl. a. att utlänning skall kunna bortvisas inom tre månader efter inresan i nordiskt land dels på samma grunder som kan föranleda förpassning och dels på grund av att han skaffat sig tillträde till nordiskt land vid sidan om den danska, finska, isländska, norska eller svenska passkontrollen.

Det har emellertid vid ett flertal tillfällen visat sig, att utlänning inrest i nordiskt land utan att få sitt pass inresestämplat. Utlänningen har gjort gällande, att han passerat genom passkontroll, men på grund av stor resandeström har passet inte stämplats. En förutsättning för att bortvisningsbestämmelsen skall kunna åberopas fordrar, att samtliga icke nordbors pass måste inresestämplas vid inresan. Det måste vara omöjligt att kunna åberopa bestämmelsen därest utlänningen kan göra gällande att han inrest genom passkontroll men att passet inte stämplats. Samma problem uppstår därest utlänningen rest in på identitetskort.

I detta sammanhang bör påpekas, att då det gäller kontroll huruvida utlänning vistats inom det nordiska passkontrollområdet mer än tre månader, icke kan ske vid det tillfälle då han rest in via passkontroll men inte fått passet stämplat eller då han rest in på identitetskort.

I övrigt synes de i betänkandet framlagda synpunkterna till stor del sammanfalla med de i Sverige gällande bestämmelserna, vilka hittills fungerat tillfredsställande.

Helsingborg den 19 augusti 1971

Rune Ripa

Förste polisassistent

Landskrona polisdistrikt:

De nordiska länderna utgör i dag ett gemensamt passkontrollområde d. v. s. det sker ingen kontroll av den som passerar mellan två nordiska länder. Det framstår därmed som uppenbart att de nordiska ländernas utlänningslagstiftning bör vara enhetlig.

Från de synpunkter polismyndigheten anser sig ha att beakta finns i huvudsak inte något att erinra mot de förslag som läggs fram i betänkandet.

Beträffande frihetsberövande av utlänning som skall avlägsnas ur riket föreslås att beslutet om förvarstagande skall kunna överprövas hos domstol. Förslaget är alltför opreciserat för att tillåta en mer noggrann

bedömning. I Sverige finns en särskild besvärssordning för administrativa beslut och det synes inte finnas tillräckliga skäl frångå denna ordning rörande förvarstagande av utlänning.

Landskrona den 27 augusti 1971

Gösta Ahlbeck

Polismästare

Leif Ahlabo

Polissekreterare

Malmö polisdistrikt:

Enligt kommitténs förslag skall avvisningsinstitutet under beteckningen bortvisning kvarstå och de föreslagna grunderna för bortvisning är dessa som de nu för Sverige gällande.

Förpassningsinstitutet föreslås slopat och ersatt av bestämmelser om utvisning på samma grunder (avsaknad av pass och/eller uppehållstillstånd) som nu kan föranleda förpassning.

Bestämmelserna om utvisning föreslås ändrade endast i den mån att grunderna för detta avlägsnandeinstitut utökas så att de omfatta jämväl nuvarande grunder för förpassning (se ovan).

Då kommitténs förslag även i övrigt icke synes innebära några större avsteg från i Sverige nu gällande och tillämpade bestämmelser finnes icke något att erinra mot förslaget.

Malmö den 23 augusti 1971

R. Albin

Tf. polismästare

Gustaf Andersson

Polisintendent

Trelleborgs polisdistrikt:

I princip har polismyndigheten intet att erinra mot genomförande av den i medlemsförslaget av den 15 juni 1971 gjorda rekommendationen om nordisk utlänningslagstiftning men får beträffande nedannämnda frågor dock göra vissa anmärkningar.

1. Det synes ingalunda självklart, att förstagångstillstånd bör meddelas för en tid av ett år. Det kan nämligen mycket väl tänkas, att en utlänning redan efter relativt kort tids förlopp ådagalagt sådan bristande möjlighet till anpassning, att han icke bör meddelas förlängt UAT, dock utan att det finnes möjlighet att direkt avlägsna honom. I sådant fall bör det vara en fördel om förstagångstillstånd begränsats till en tid av

tre—sex månader, vilket bör vara fullt tillräckligt för en bedömning av utlänningsanspassningsmöjligheter. Om utlänningsanspassningen däremot fått stanna så lång tid som ett år, är det troligen mycket svårare att vägra honom förlängt tillstånd.

2. I fråga om avvisning föreslås, att sådan åtgärd endast skall få företagas vid gränsen. Polismyndigheten har viss betänklighet mot en sådan begränsning. Det kan sålunda tänkas, att en utlänningsanspassning på lånade pengar, som han genast fått återställa och därför redan efter några dagar befinner sig medellös. Även om han i sådant fall kan bortvisas, innebär detta dock en väsentligt mycket mera omfattande procedur och verkställighet kan mot utlänningsanspassningens vilja ej heller äga rum, förrän beslutet vunnit laga kraft eller efter anförda besvär fastställts. I ett medellöshetsfall av ovannämnda art och en del jämförbara situationer bör det ur ekonomisk synpunkt och jämväl av effektivitetsskäl finnas möjlighet till avvisning, som kan verkställas utan hinder av besvär.

3. Vidare får polismyndigheten anmäla avvikande mening när det gäller avlägsnande på medellöshetsgrund. Sådan möjlighet bör uppenbarligen finnas, då det icke gärna kan vara meningen att rent asociala personer skall få åtnjuta helt otillbörliga förmåner. En föreskrift om avlägsnande på grund av medellöshet bör givetvis avfattas så, att en oförvällat arbetslös utlänningsanspassning icke drabbas av utvisning.

4. Vad gäller frågan om domstolsprövning av förvarstaggande, vill polismyndigheten ifrågasätta, huruvida det ur rättssäkerhetssynpunkt är nödvändigt med en sådan möjlighet, när förvarstaggandet endast gäller en kort tid. Det synes vara lämpligt att inskränka möjligheten till domstolsprövning av förvarstaggande till sådana fall, som avser tagande i förvar längre tid än en vecka. Så pass lång tid åtgår nämligen ofta i avvisningsfall för utredning, fastställande av utlänningsanspassningens identitet o. d. Om den utredande myndigheten samtidigt skall behöva inrikta sig på utredning för domstolsprövning av förvarstaggandets berättigande, synes därav i allmänhet, förutom kostnader för det allmänna, endast följa helt onödigt tidsspillan.

För övrigt finner polismyndigheten det värdefullt, att man genom betänkandet om utlänningspolitik och utlänningslagstiftning i Norden fått utrett i vad mån det är möjligt att realisera de hugskott om en liberalisering och harmonisering av den nordiska utlänningslagstiftningen som kommit till uttryck i Nordiska rådet.

Trelleborg den 30 augusti 1971

Carl G. Borgström

Polismästare

Arne Nilsson

Polissekreterare

Ystads polisdistrikt:

Med hänsyn till det nära samarbete, som förekommer mellan de nordiska länderna på en mängd områden, är det av vikt att utlänningslagstiftningen och dess tillämpning görs så likformad som möjligt och helst som yttersta mål att uppnå en enhetlig nordisk utlänningslagstiftning och en samstämmig utlänningspolitik. Föreliggande betänkande får därför hälsas med tillfredsställelse som ett ytterligare steg på vägen till utökat samarbete i Norden.

Beträffande detaljutformningen av bestämmelserna vill jag dock ifrågasätta om begreppet asocialitet getts en tillräcklig vidd. Grunden "grov vårdslöshet — — —" och "grovt störande levnadssätt" medför risk att utvisning på grund av asocialitet ej sker eller kan ske i ett stort antal fall avseende t. ex. internationella luffare. Ordet grov/grovt bör därför bytas mot lämpligt uttryck med något mildare innebörd dock utan att utvisning skall kunna ske på grund av bagateller.

Det sagda innebär inte att jag önskar någon generalklausul i likhet med nuvarande danska och finska bestämmelser. Även om en sådan klausul — med hänsyn till det sätt lagtillämpningen sker i Norden — inte kan anses innebära någon rättsosäkerhet för den enskilde kan den medföra misstankar mot eller misstänkliggörande av de myndigheter, som skall fatta beslut i utvisningsärenden. Med hänsyn till det ringa behovet av en sådan klausul delar jag därför helt de sakkunnigas förslag.

Bortsett från vad ovan sagts om asocialitet tillstyrker jag helt förslaget till harmonisering av den nordiska utlänningslagstiftningen. Den reservationen skall dock göras att de europeiska integreringssträvandena möjligen i framtiden kan få sådana resultat att grunden för den nordiska samordningen ändras.

Ystad den 27 augusti 1971

Carl Dalin

Landsorganisationen i Sverige:*Samstämmig utlänningspolitik*

Kommittén anser i sitt betänkande att det inte föreligger förutsättningar för en samstämmig nordisk utlänningspolitik med hänsyn till svårigheterna att på andra områden, utrikespolitikens, socialpolitikens etc. föra en gemensam nordisk politik. Detta skall emellertid inte, menar kommittén, hindra att man söker eftersträva att i sin utlänningspolitik tillämpa gemensamma riktlinjer.

När det gäller de synpunkter som kommittén anser bör tillmätas betydelse vid utformningen av en sådan politik och vilka synpunkter LO instämmer i, vill organisationen understryka vikten av att man måste ha möjligheter att anpassa invandringen av arbetskraft från utomnordiska länder efter sysselsättningsläget på arbetsmarknaden samt att arbetsmarknadens parter har ett betydande inflytande på prövningen av ärenden om arbetstillstånd för invandrarna.

Enhetlig utlänningslagstiftning

Kommittén utgår från principen att möjligheter måste finnas att kontrollera utlänningsinresa, vistelse och arbete med hänsyn till olika nationella intressen. I förslaget är man angelägen om att inte bara reglera en dylik kontroll utan även söka skapa regler som tillgodoser den enskilde utlänningsintressen ur rättssäkerhetssynpunkt.

Enligt LO:s mening synes förslaget vara väl övervägt och tillgodoser angivna intressen, varför organisationen inte har något att erinra mot förslaget.

Stockholm den 27 september 1971

Landsorganisationen i Sverige

Arne Geijer

Bo Ericson

Svenska arbetsgivareföreningen:

— — — Förslaget vilar på tanken, att de nordiska ländernas utlänningslagstiftning bör harmoniseras. Föreningen finner de i förslaget till stöd för denna tanke åberopade argumenten övertygande.

Med vad föreningen sålunda anfört avser föreningen icke att taga ställning till enskildheterna i det i medlemsförslaget nämnda betänkandet den 16 juni 1970 om utlänningspolitik och utlänningslagstiftning i Norden (*NU 1970: 16*).

Stockholm den 20 augusti 1971

Svenska arbetsgivareföreningen

Lars-Gunnar Albåge

Ake Carlhamar

Tjänstemännens centralorganisation (TCO):

Det framhålls i förslaget att om det nordiska passområdet skall kunna fungera som en enhet på sikt, är det nödvändigt att utlännings- och utlänningslagstiftning behandlas på samma sätt i hela Norden. Målsättningen måste vara att ut-

länningar, vilka lagligen inkommer till ett nordiskt land, skall kunna röra sig fritt inom Norden på samma sätt som där hemmahörande nordiska medborgare och vara underkastade i princip samma regler oavsett i vilket land de uppehåller sig.

TCO delar dessa synpunkter och anser — utan att ta ställning till de i nämnda betänkande framförda förslagen — att arbete bör påbörjas i syfte att åstadkomma en harmonisering av utlänningslagstiftningen i Norden.

Stockholm den 27 september 1971

Lennart Bodström

Gösta Eklund

Medlemsförslag

om auktorisation för optiker m. m.

(Väckt av Anna-Lisa Nilsson och Jan-Ivan Nilsson)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk optikerråd:

Forholdene slik de er idag

1. Finland. Bare den legitimerte (autorisererte — off. godkjente) optiker har tillatelse til å utprøve og selge briller. Denne optiker har gjennom offentlig godkjent eksamen bevist at han eller hun er spesielt kvalifisert for dette arbeid.

2. Sverige. En hvilken som helst person kan utprøve og selge briller og annen synshjelp. En yrkesgruppe, den legitimerte optiker har gjennom offentlig godkjent eksamen bevist at han er spesielt kvalifisert for dette arbeid.

3. Danmark. En hvilken som helst person kan utprøve og selge briller og annen synshjelp. En yrkesgruppe, optikermesteren, har gjennom offentlig avlagt eksamen bevist at han er spesielt kvalifisert for dette arbeid.

4. Norge. En hvilken som helst person kan utprøve og selge briller og annen synshjelp. En yrkesgruppe, optikermesteren, har gjennom offentlig godkjent eksamen bevist at han er spesielt kvalifisert for dette arbeid.

Som man ser av det ovenstående er det bare en tittelforskjell mellom forholdene i Danmark, Norge og Sverige. Bare i Finland er det forbeholdt fagfolk å foreta synsprøver og tilpassing av synshjelp.

Kommentar til forholdene i de forskjellige land

I Finland synes man stort sett å være tilfreds med ordningen slik den er, bortsett fra et forbud mot å tilpasse kontaktlinser og en for høy aldersgrense idet det ikke er tillatt for leg. optiker å utprøve synshjelp til barn under 16 år.

Forbudet mot å tilpasse kontaktlinser har ingen hjemmel i den finske lov om optikeryrket, men beror på et dekret fra helsemyndighetene.

I Sverige synes flertallet å være fornøyd med forholdene idet man har fått en beskyttet tittel "leg. optiker". Dette ser ut til vis à vis publikum å bety vesentlig mer enn i Danmark og Norge hvor den beskyttede tittel optikermester lite betyr overfor publikum. Det er pålagt svenske leg. optikere visse restriksjoner hvorav en er, at det uten ordinasjon fra lege ikke kan gis briller med prismatisk korreksjon, en restriksjon som så vidt vites er enestående i verden, samme restriksjon gjelder for kontaktlinser.

I Danmark og Norge finnes ikke tilsvarende restriksjoner (Norge har dog visse restriksjoner når det gjelder det instrumentarium som kan nyttes ved utprøving).

Ifølge flertallsforslaget fra arbeidsgruppen for autorisasjon av optikere skulle det for off. godkjente= autoriserte optikere være omtrent de samme restriksjoner som i Sverrige, dog med en egen autorisasjonslov for kontaktlinsetilpassere.

For resten av befolkningen i de respektive land skulle det ingen restriksjoner være. Det vil si: De optikere som gjennom offentlig godkjent eksamen har bevist at de er kvalifisert til å utføre optikerarbeid vil bli pålagt restriksjoner i sin yrkesutøving, en yrkesutøving som det står en hver annen borger fritt å utføre. Til overmål skal den måte en optiker presenterer sine tjenester og varer på være kontrollert, mens hans eventuelt uautoriserte konkurrenter skal ha fritt slag i så måte.

Det er ikke underlig at optikerstanden i Danmark og Norge ikke har kunnet gå med på å anbefale en slik autorisasjonsordning.

Det vises her til NU 1970 19 hvor det pekes på løsninger som kan være akseptable for den yrkesgruppe saken dreier seg om. Løsninger som også gir publikum en bedre garanti enn det som går frem av flertallsfor-slaget.

Ad felles utdanning

Arbeidsgruppen mente at den grunnleggende utdanning i optikerfaget best kunne løses på nasjonal basis. Denne utdanning er for tiden under revisjon i alle fire land og som felles mønster har man den internasjonalt godkjente utdanningsplan som er utarbeidet av International Optometric and Optical League's Board of Education. Gjensidig godkjenning av utdannelsen vil være avhengig av hvor hurtig de forskjellige land klarer å gjennomføre det anbefalte minimumsmønster.

Som overgangsordning ville tillegseksamen i de respektive land kunne være aktuelt.

Felles nordisk arbeidsmarked

Dette har eksistert allerede i mange år ved utstedelse av Nordisk Optikerbrev, dette gjelder dog på svennenivå og ikke for dem som skal

være selvstendig næringsdrivende. Foreløpig er det dog bare et fåtall optikere som arbeider i et annet land slik at interessen for å løse Nordisk Optikerbrev nærmest er synkende.

Den dag utdannelsen i alle fire land svarer til den internasjonale minimumsnorm vil det være enkelt å innføre felles arbeidsmarked også på optikermesternivå. For tiden er det lite eksakt man vet om når omlegningen av utdannelsen vil være gjennomført.

I Danmark og Norge søkes det om en mer omfattende omlegning, mens det i Finland og Sverige mer er planer om en videreføring av den utdanning som er i funksjon.

Felles mål for alle land er som nevnt den internasjonalt godkjente minimumsplan for optikerutdanning.

Nordisk optikerråd som sådant kan ikke anbefale flertallsforslaget i den form det har fått i NU 1970: 19, men viser til alternative forslag fra de forskjellige lands optikerorganisasjoner.

Drammen, 16. desember 1971

For Nordisk optikerråd

Svein Hommerstad

President

Alf Henriksen

Generalsekretær

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

Der er i medlemsforslaget henvist til den betænkning, som et fællesnordisk udvalg vedrørende autorisation af optikere har afgivet i 1970 (NU 1970: 19). I betænkningen indeholdes forslag til autorisationsordninger for optikere i Danmark og Norge.

Betænkningen blev af indenrigsministeriet sendt til udtalelse hos socialministeriet, undervisningsministeriet, direktoratet for erhvervsuddannelserne, sundhedsstyrelsen, urmager- og optikerforbundet, optikerforeningen af 1958, Danmarks specialoptikerforening og Den almindelige danske lægeforening.

Det foreliggende medlemsforslag har af indenrigsministeriet været forelagt for de samme myndigheder og organisationer.

Socialministeriet har efter brevveksling med direktoratet for sygekassevæsenet, socialstyrelsen, revalidering og forsorg, og socialreformkommissionens sekretariat meddelt, at socialministeriet ikke skal udtale sig imod, at der indføres en autorisationsordning for optikere som et udtryk for tilstedeværelse af fornødne kvalifikationer, samt at der

foreskrives en tillægsuddannelse for optikere, der ønsker at påtage sig levering af kontaktlinser.

Sundhedsstyrelsen har meddelt, at hverken betænkningen eller det foreliggende medlemsforslag har givet styrelsen anledning til bemærkninger.

Urmager- og optikerforbundet, optikerforeningen af 1958 og Danmarks specialoptikerforening har alle henstillet, at spørgsmålet om gennemførelse af en autorisationsordning for optikere stilles i bero, indtil det er afklaret, om Danmark bliver medlem af EF. Optikerfagets fællesudvalg, som undervisningsministeriet, direktoratet for erhvervsuddannelserne, har forelagt sagen for, har givet udtryk for samme synspunkt. Direktoratet for erhvervsuddannelserne har henholdt sig hertil.

Den almindelige danske lægeforening har efter indhentet udtalelse fra Dansk Oftalmologisk selskab tilsluttet sig den nordiske betænkningens forslag.

Indenrigsministeriet vil på baggrund af disse udtalelser arbejde videre med spørgsmålet om en gennemførelse af betænkningens forslag. Et eventuelt lovforslag vil ikke blive fremsat i indeværende folketingsår.

København, den 19. januar 1972

P. m. v.

Zeuthen

Ebba Lund

Den Alm. Danske Lægeforening, Hovedbestyrelsen, har i skrivelse den 11 januari 1972 förklarar sig tillstyrka Dansk Oftalmologisk Selskabs yttrande av den 27 december 1971 (se nedan).

Danmarks Specialoptikerforening:

— — — skal vi meget indtrængende tillade os at henstille, at spørgsmålet om en eventuel autorisationsordning for danske optikere bliver stillet i bero, indtil der foreligger en klar afgørelse af, om Danmark bliver medlem af EEC.

Nærum, den 24. december 1971

Golf Iversen O.D.

Formand

Bent Rasmussen

Forretningsfører

Optikerforeningen af 1958:

Vi henleder Nordisk Råds danske delegations opmærksomhed på den af et udvalg under Nordisk Råd tidligere udarbejdede betænkning

vedrørende autorisation af optikere, hvori også Optikerforeningen af 1958 opfattelse af situationen er gengivet.¹

Vi er stadig af samme opfattelse som gengivet i betænkningen, men henstiller derudover at videre aktivitet med hensyn til autorisationsordningernes gennemførelse afventer den endelige beslutning om Danmarks eventuelle indtræden i EF. I så fald må det formodes, at en dansk autorisationsordning — såfremt den skal gennemføres — skal tilpasses den autorisationsordning for optikere, som man, så vidt vides, arbejder med inden for EF.

Søborg, den 28. december 1971

Optikerforeningen af 1958

R. Kuhberg

Urmager- og Optiker-Forbundet:

— — — skal vi meget indtrængende tillade os at henstille, at spørgsmålet om en eventuel autorisationsordning for optikere bliver stillet i bero, indtil der foreligger en klar afgørelse af, om Danmark bliver medlem af EEC.

København, den 22. december 1971

Ernst Eriksen

Dansk Oftalmologisk Selskab:

— — — anføres, at den af Nordisk Råds arbejdsgruppe vedrørende autorisation af optikere i Norden udsendte betænkning har været forelagt Dansk Oftalmologisk Selskab på en generalforsamling, der godkendte betænkningen.

Selvom denne angik en nordisk autorisation, mener man, at selskabet heri også godkender en dansk autorisation af optikere, på det i betænkningen fremførte grundlag.

København, den 27. december 1971

På bestyrelsens vegne

Jens Edmund

Formand

¹ Se *Nordiska rådet, 12:e sess., s. 813.*

Finland**Social- och hälsovårdsministeriet¹:**

I Finland har endast de av medicinalstyrelsen legitimerade optikerna rätt att utöva optikeryrke. I Sverige kan vilken person som helst utöva optikeryrket, men de av socialstyrelsen legitimerade optikerna är i sin yrkesövning bundna av bestämda förordningar. Danmark och Norge saknar tills vidare legitimationsregler för optiker. Utbildningsnivån är dock ungefär enhetlig i alla de nordiska länderna. För Finlands del finns intet hinder till att ge legitimerade optiker från ett annat nordiskt land rätt att utöva sitt yrke också i Finland. En förutsättning för införandet av en internordisk legitimation och gemensam arbetsmarknad för optiker anser social- och hälsovårdsministeriet dock vara, att Danmark och Norge inför legitimation av optiker. Därvid bör utövandet av optikeryrket i varje land ske enligt där gällande förordningar.

Efter det att vederbörande lagstiftning tillkommit i Danmark och Norge kunde förslagsvis en internordisk kommitté tillsättas för att bereda ärendet rörande internordisk legitimation samt att utreda möjligheterna att få tillstånd en internordisk arbetsmarknad för optiker.

Helsingfors den 3 januari 1972

Alli Lahtinen

Social- och hälsovårdsminister

Elisabeth Groop

Äldre regeringssekreterare

Finlands läkarförbund:

Som första nordiska land stiftades i Finland en lag och utfärdades en förordning om utövande av optikeryrket år 1961. Åtgärden syftade till att garantera allmänheten en tillfredsställande servicenivå på detta område. Enligt lagen fick endast auktoriserade optiker ordinera glasögon. De erfarenheter som erhållits under den gångna tioårsperioden i vårt land kan anses positiva.

Finlands läkarförbund anser medlemsförslaget till Nordiska rådet rörande legalisering av optiker i Danmark och Norge sakligt och värt understöd. I utbildnings- och legaliseringsfrågor kan i Finland rådande praxis anses lämplig. I de nu föreslagna förordningarna skulle en principiell skillnad mellan Finland och de övriga nordiska länderna bestå däri, att förordningen i Finland berör samtliga optiker och all glasögonhandel, men i de övriga nordiska länderna endast de utbildade op-

¹ Yttrandet översatt från finska.

tikerna. I Sverige övervakas sålunda de legaliserade optikernas verksamhet med noggranna bestämmelser, men utöver dem kan utomstående personer däremot utan begränsningar verka inom branschen. Som exempel må nämnas att de fritt kan ordinera kontaktlinser åt vem som helst och glasögon också åt små barn. För en finländare är det svårt att förstå, att tjänster på ett område av hälsovården kan erbjudas allmänheten av både utbildade och helt oskolade personer. Noggranna lagstadgade begränsningar gäller de utbildade, men de oskolade kontrolleras inte på något sätt. Detta förhållande torde man från Finlands sida dock inte kunna blanda sig i, eftersom de övriga nordiska ländernas bestämmelser grundar sig på näringsfrihetslagar och några ändringar i dem inte är att vänta. I Finland är det dock inte skäl att i detta avseende ändra lagstiftningen enligt modellen i de övriga nordiska länderna. Lagen om optikerverksamhet i Finland berör också här verk samma utlänningar.

Också i vissa detaljer skulle skiljaktigheter finnas mellan lagstiftningen i Finland och de övriga nordiska länderna. En optiker får inte använda cycloplegika och kan sålunda inte ordinera glasögon åt barn. I Finland är den nedre åldersgränsen 16 år, i Sverige 8 år samt i Norge och Danmark enligt förslagen 10 år. Vid glasögonbestämningen behövs dock cycloplegika i allmänhet för patienter under 16 år, varför det inte är skäl att förändra den praxis man tillägnat sig i Finland eller motiverat att sänka åldersgränsen här. Dessutom kan konstateras att den nedre åldersgränsen 16 år föreslås i motsvarande lagstiftning som planeras för EEC-länderna.

I de danska och norska förslagen nämns, att optikerna skulle få ordinera multifokala glas åt 16-åringar och äldre kunder. I den kommitté som behandlat frågan är de danska ögonläkarna dock av annan uppfattning, och i deras uppfattning instämmer ögonläkarna i alla övriga länder. Ordinerande av multifokala glas åt personer, som inte har uppnått presbyopiåldern sker i allmänhet i samband med skelningsbehandling och är sålunda endast en uppgift för läkaren. Detsamma gäller ordinerande av prismaglas åt patienter med forier.

En specialutbildad optiker i Sverige kan på rekommendation av läkare självständigt ordinera kontaktlinser. I praktiken ordinerar optikerna dock självständigt kontaktlinser utan begränsning. I Danmark och Norge föreslås också att en specialutbildad optiker självständigt kunde ordinera kontaktlinser. Enligt vår uppfattning är dock ordinationen av kontaktlinser en åtgärd som bör förbehållas läkaren. Den praxis som nu råder i Finland överensstämmer med den lagstiftning som planeras i EEC-länderna.

Enligt vår uppfattning är förslaget om gemensam nordisk arbetsmarknad för optiker motiverat och i överensstämmelse med den nordiska arbetsmarknaden för andra grupper av medicinalpersonal. En förutsätt-

ning är dock att utlänningar verksamma i Finland följer här gällande lagstiftning.

Helsingfors den 18 januari 1972

Finlands läkarförbund r.f.

Pentti Rokkanen

Ordförande

Ilkka Ruoppila

Lagfaren sekreterare

Finlands special-optikerförbund r.f.:

Det ovannämnda medlemsförslaget baserar sig på det förslag, som den nordiska arbetsgruppen har framlagt i *NU 1970: 19*. Finlands special-optikerförbund r.f. anser, att detta förslag är sakligt grundat och att dess huvudsyfte är rätt ställt när det genom kringgärdning av optikeryrket med någon form av auktorisation i alla nordiska länderna vill giva allmänheten garanti för erhållandet av kvalificerad och kunnig service av optiker.

Den nordiska arbetsmarknaden anser Finlands special-optikerförbund r.f. är önskvärd sedan auktorisationsfrågan har fått en tillfredsställande lösning i alla nordiska länderna.

Helsingfors 28 december 1971

Finlands special-optikerförbund r.f.

Yngve Kvarnström

Ordförande

Kalle Toivonen

Verksamhetsledare

N o r g e

Sosialdepartementet:

Det foreliggende medlemsforslag har ved brev av 19. november 1971 vært forelagt for Den norske lægeforening og Norges optikerforbund, som i brev av henholdsvis 16. desember og 8. desember 1971 har avgitt uttalelser som vedlagte gjenparter viser (*se nedan*).

Sosialdepartementet arbeider for tiden med et lovforslag om autorisasjons- eller godkjenningsordning innen helsesektoren for visse typer av fagpersonell som ikke ved særskilt lovgivning omfattes av godkjennings-

bestemmelser. Det er forutsatt at forslaget skal ta sikte på å gi generell lovhjemmel for å etablere autorisasjonsordninger blant annet for optikere, basert på utdanningskrav m. v.

Oslo, 12. mai 1972

Etter fullmakt

Jon Bjørnsson

Øyvin Aarflot

Den norske lægeforening:

Med den korte frist til svar som departementet har gitt, har det ikke vært mulig å få saken forelagt sentralstyret.

Medlemsforslag til Nordisk Råd om autorisasjon av optikere har vært forelagt *Norsk oftalmologisk forening* som bl. a. uttaler:

Hvis man med "øyespeil" (s. 22, 2 spalte, linje 16 ovenfra) mener oftalmoskop, så vil samtlige styremedlemmer — bortsett fra Jan Ytterborg — protestere mot opphevelse av kongelig resolusjon av 18. desember 1936 på dette punkt.

For øvrig har Norsk oftalmologisk forening ingen anmerkning til det fremkomne medlemsforslag.

Oslo, 16. desember 1972

Odd Bjercke

Johan Greve Brun

Norges optikerforbund:

Når det gjelder forslaget til lov om offentlig godkjenning av optikere, for Norge, vil vi først og fremst slutte oss til den særuttalelse som er avgitt av mindretallet, optiker Svein Hommerstad. Denne uttalelse støttes fullt ut av vårt forbund. I tilknytning hertil skal vi da spesielt få peke på følgende.

I norsk lovgivning er det alminnelig, og stemmer også godt med vanlig norsk rettsoppfatning, at hvis det for en bransje blir utferdiget en særskilt autorisasjonslov, da er også forutsetningen at bare de som blir autorisert får anledning til å drive i vedkommende bransje.

For optikerfaget har man allerede til en viss grad hatt en slik ordning, i og med håndverkslovens bestemmelser. For den vesentlige del av landet er således ordningen i dag at den som med leiet hjelp vil drive i optikerfaget, må ha håndverksbrev. Dette forutsetter jo da svenneprøve o. a. utdanning. Det store unntaket herfra er da selvsagt frihånd-

verksbestemmelsen, hvem som helst kan også der hvor håndverksloven gjelder, drive hvis han ikke bruker leiet hjelp til fagarbeidet.

Hvis flertallets forslag skulle bli akseptert, må man forutsette at håndverksloven vil bli opphevet for optikerfaget. Det ville være lite naturlig om faget skulle reguleres både av håndverkslovens bestemmelser og av en særlov. For så vidt ville det da etter flertallets forslag, bli et tilbakeskritt i forhold til håndverkslovens bestemmelser, idet hvem som helst da vil kunne drive i faget, også med leiet hjelp på sted hvor håndverksloven gjelder.

Flertallsforslaget forutsetter også at det blir fastsatt bestemte forskrifter for den godkjente optikers virksomhet. Når det gjelder innholdet av forskriftene, viser vi først og fremst til mindretallets bemerkninger. Vi må imidlertid peke på at den kuriøse situasjon oppstår etter flertallsforslaget, at de godkjente optikere blir underlagt disse forskrifter, mens de ikke godkjente optikere fortsatt vil kunne drive sin virksomhet, og da helt ubundet av de forskrifter som gjelder for de godkjente optikere. Etter flertallsforslaget vil man således komme i den situasjon at det for det første vil kunne bli en videre adgang enn tidligere for ikkekvalifiserte personer til å drive i optikerfaget, samt at disse personer vil stå langt friere i sin virksomhet enn den kvalifiserte optiker.

Hertil kommer så at det i forslaget ikke er inntatt noen bestemmelse som stanser det salg man i dag har av ferdige briller. Slikt salg foregår i alt vesentlig over postordre, og gjennom helt ukvalifiserte personer. En optiker vil jo ikke forhandle denne slags briller. Når man ser på de motiver som ligger til grunn for overhodet å få en lov om godkjenning av optikere, ville vi finne det fullt i samsvar med målsetningen at man samtidig sørger for å stanse salg av denne art.

Oslo, 8. desember 1972

Norges optikerforbund

Alf Henriksen
Formann

Knut Beverfelt

S v e r i g e

Socialstyrelsen:

I betänkandet *NU 1970: 19* redovisas i korthet nuvarande utbildningar för optiker i de nordiska länderna. Som komplettering till denna redovisning må nämnas att följande förändringar beslutats eller föreslagits för optikerutbildningarna i Sverige, nämligen beträffande

Etapp 1: Läroplan för en tvåårig specialkurs inom gymnasieskolans

ram har fastställts av skolöverstyrelsen att gälla fr. o. m. 1 juli 1971. Denna optikerkurs anordnas sedan hösten 1971 vid skolan i Stockholm. Däremot tillämpas samma utbildningsgång som tidigare vid skolan i Borensberg.

Etapp 2: Den s. k. legitimationskursen (2×3 veckor = c:a 160 timmar) har varit föremål för översyn inom socialstyrelsen i enlighet med vad som föreslogs i betänkandet Ögonsjukvården (socialstyrelsen redovisar 1970: 13). Denna översyn ledde till förslag om förlängning av legitimationskursen till sammanlagt 12 veckor. Frågan om hur denna legitimationskurs skall anpassas till den nya gymnasiala utbildningen har ännu inte aktualiserats. Kungl. Maj:t har ännu inte beslutat med anledning av de framlagda förslagen.

För Sveriges del kan det — med hänsyn till vad ovan sagts — bli aktuellt att socialstyrelsen kräver viss kompletteringsutbildning när det gäller svenska författningar i likhet med vad som gäller nordiska läkare, tandläkare och sjuksköterskor.

Socialstyrelsen tillstyrker i princip föreliggande förslag beträffande auktorisationsordning samt införandet av en gemensam arbetsmarknad för optiker. Det sistnämnda dock under förutsättning att det i Danmark och Norge genomförs en auktorisationsordning för optiker där kompetenskraven är likvärdiga dem som skall gälla för legitimation av glasögonoptiker i Sverige.

Stockholm den 8 december 1971

Bror Rexed

Malcolm Tottie

Sveriges läkarförbund:

Det är angeläget att den svenska optikerutbildningen förbättras så att verkligen de kunskaper inhämtas som anges i de fastställda kursplanerna. Detta gäller särskilt legitimationskurserna. Då det enligt uppgift är lägre kunskapskrav på optikerna i de övriga nordiska länderna finns enligt förbundets uppfattning starka skäl motsätta sig en gemensam arbetsmarknad för optiker intill dess enighet uppnåtts om gemensam utbildning och kunskapskontroll. Svensk ögonsjukvård har inte behov av ett ökat antal otillräckligt utbildade optiker.

Stockholm den 12 januari 1972

Sveriges läkarförbund

Sture Järnmark

K. V. Eriksson

Sveriges legitimerade optikers riksförbund:

Vi instämmer i allt väsentligt i de synpunkter som framförts av det norska presidiet i Nordisk optikerråd (*se ovan*).

I denna skrivelse säges för Sveriges del att flertalet synes vara nöjda med den legitimationsordning, som gäller sedan 1964, och att titeln är skyddad. Detta senare finns inte infört i den lag och kungörelse, som ligger till grund för den svenska legitimationen. I såväl den finska som i förslaget till den norska auktorisationen är skydd för titeln infört, varför vi önskar att så skall bli fallet även i Sverige. Vi är vidare inte helt tillfreds med de begränsningar av vår verksamhet som stipuleras i den svenska instruktionen, då dessa begränsningar gör att den legitimerade optikern kommer i en sämre ställning än envar annan medborgare i landet, vilka utan några som helst inskränkningar kan utprova och försälja synhjälpmedel.

Mot frågan om en gemensam nordisk arbetsmarknad för optiker i Norden har vi inga invändningar. Vad däremot gäller möjligheten för icke svensk medborgare att erhålla svensk legitimation, delar vi inte helt arbetsgruppens förslag. Socialstyrelsen har för närvarande att avgöra vilken utländsk utbildning som skall anses motsvara de krav som här i landet införts för legitimations erhållande. Vår önskan och förhoppning är att denna ordning skall gälla även i fortsättningen.

Umeå den 17 december 1971

Sveriges legitimerade optikers riksförbund

Svante Burman

Förbundsordförande

Sveriges urmakare- och optikerförbund:

— — — Den auktorisationsordning för glasögonoptiker som i början av 1960-talet infördes i Sverige synes förbundet ha fungerat helt tillfredsställande. Vi har med tillfredsställelse noterat att något förslag till ändring av det svenska systemet ej föreligger.

Sveriges urmakare- och optikerförbund vill därutöver anföra, att förbundet för sin del ej har något att erinra emot förslaget om införande av en nordisk arbetsmarknad för optiker i överensstämmelse med det förslag som presenterats.

Stockholm den 1 december 1971

Sveriges urmakare- och optikerförbund

K.-E. Bergström

Medlemsförslag

om inrättande av ett nordiskt institut för ikonografi

(Väckt av Niels Eriksen och Niels Matthiasen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Ministeriet for kulturelle anliggender:

Medlemsforslaget har gennem undervisningsministeriet og ministeriet for kulturelle anliggender været forelagt sagkyndige instanser til udtalelse. Man har modtaget udtalelser fra rektorkollegiet, statens humanistiske forskningsråd, rigsantikvaren og rigsbibliotekaren (*se nedan*).

Ministeriet finder på det foreliggende grundlag ikke at kunne fremkomme med bemærkninger til det stillede forslag, men må henvise til den flerhed af meninger, der er udtrykt i de sagkyndige udtalelser.

Det bemærkes, at man har anmodet om yderligere udtalelser, der vil blive fremsendt, så snart de er modtaget.

København, den 13. januar 1972

P. m. v.

E. b.

J. Harder Rasmussen

Eksp.sekr.

Rigsantikvaren henvisar i skrivelse den 10 november 1971 till yttrande av museumsinspektör Fritze Lindahl, Nationalmuseets billedsamling, av den 10 november 1971 (*se nedan*).

Rigsbibliotekarembedet:

Det i forslaget nævnte vedrørende værdien af bl. a. indsamling og re-

gistrering af billeder og et systematisk studium af disse svarer ret nøje til den baggrund, hvorpå man i Danmark i en årrække har udfoldet en række bestræbelser med hensyn til at udbrede kendskabet til billedets dokumentariske værdi, at indsamle og registrere billedmateriale og stille dette til disposition for forskere og andre benyttere.

Det kongelige Biblioteks billedsamling er langt den største offentlige samling i Norden, og den er i den sidste snes år vokset næsten eksplosivt (tilvæksten har i tiden fra 1955—68 været på ca. 1 million enheder), og samlingen benyttes, takket være også udførlige registranter, i stigende grad af vide kredse som landets billedokumentationscentral. Der henvises i øvrigt til vedlagte artikel af afdelingens leder, førstebibliotekar B. Ochsner (*här ej tryckt*). Det kan i øvrigt tilføjes, at Det kongelige Bibliotek i de seneste år har arbejdet for at skabe en samling af personfilm først og fremmest af danske forfattere, og man har dels erhvervet allerede eksisterende film, dels på egen bekostning ladet optage sådanne personfilm.

Det kongelige bibliotek arbejder i meget nær kontakt med det i 1949 oprettede Landsudvalg for indsamling af gamle fotografier, der, til trods for at det ikke er lykkedes at få den beskedne finanslovbevilling på 2500 kr. forhøjet, har udført et stort og fortjenstfuldt arbejde for ikke alene at intensivere indsamlingsarbejdet, men også for at udbrede kendskabet til bedre opbevarings- og registreringsmetoder etc. Udvalget, i hvilket både forsknings- og folkebiblioteker, arkiver, museer, lokalhistoriske foreninger, de lokalhistoriske samlingers sammenslutning m. fl. er repræsenteret, har således landet over arrangeret propagandaudstillinger, udgivet vejledninger for billedsamlinger og har til brede kredse af befolkningen udsendt propagandamateriale af karakter som vedlagte folder (*här ej tryckt*).

Udvalget har sammen med Det kongelige Bibliotek udgivet såvel 1. som 2. udgave af den for alle billedsamlinger og for billedstudiet uundværlige håndbog af Bjørn Ochsner: "Fotografer i og fra Danmark indtil år 1900", bd. 1—2. 1969., ligesom man har drøftet muligheden for en central registrering af alle danske billeder i landets biblioteker, museer og andre samlinger, en plan, der dog endnu ikke har kunnet realiseres af økonomiske grunde.

Det vil føre for vidt her at give en fuldstændig oversigt over Landsudvalgets virksomhed gennem de mere end tyve år, det har eksisteret, men det kan sammenfattende siges, at udvalgets virksomhed ikke alene har reddet tusindvis af gamle fotografier fra at gå til grunde og gjort dem tilgængelige for offentligheden, men tillige skabt en mere almen interesse for den historiske værdi, billedmaterialet har for næsten alle grene af historien og kulturhistorien.

Såfremt det nye nordiske institut bliver virkeliggjort, bør det være

en af dets opgaver at stimulere og støtte det arbejde, som allerede udføres, her i Danmark f. eks. af Landsudvalget, og, såfremt sådant arbejde ikke er sat i gang, da at etablere det.

Det vil, så vidt jeg kan se, være vanskeligt for et nordisk ikonografisk institut at opnå de bedste resultater, såfremt man ikke har en bred kontakt med nationale organisationer, store og små biblioteker, arkiver og museer, lokalhistoriske sammenslutninger m. v., idet de aktiviteter, der foregår her — selv om de i og for sig ikke altid kan siges at have et videnskabeligt tilsnit — må danne basis også for et nordisk samarbejde. Det forekommer mig i øvrigt, at Nordisk Råds rekommandation i utilstrækkelig grad inddrager, hvad der allerede er igangsat på billed-dokumentationens område, og jeg er ikke i tvivl om, at de eksempler på aktiviteter, jeg ovenfor har nævnt, vil kunne suppleres med mange andre, også fra de øvrige nordiske lande; nævnes kunne således virksomheden i Statens kunsthistoriske fotografisamling o. m. a.

Med hensyn til det foreslåede arbejdsområde for det nordiske institut har jeg kun at bemærke, at det ikke synes hensigtsmæssigt, såfremt instituttet, i konkurrence med nationale aktiviteter, etablerer en større billedsamling, bortset fra egentligt studiemateriale, eksempler på billedtyper o. l., mens man derimod må iværksætte centralregistrering og de øvrige i forslaget nævnte aktiviteter.

Det fremgår ikke udtrykkeligt af forslaget, hvorvidt man agter at inddrage filmmateriale i virksomheden; der foreligger her et stort og vigtigt arbejdsfelt med hensyn til sikring af ældre film med dokumentarisk indhold (også såkaldte amatørfilm), iværksættelse af filmoptagelser af miljøer og livsformer, der er i færd med at ændres eller helt forsvinde, ligesom studiet af dokumentarfilmens videnskabelige billedværdi er et nærliggende område at tage op, således som det bl. a. er gjort i Danmark af professor i historie, dr. N. Skyum-Nielsen.

Det for instituttet stipulerede budget forekommer, sammenlignet med hvad der ydes af bevillinger til f. eks. Det kongelige Biblioteks billedsamling, meget højt, men næppe for højt, såfremt alle relevante aktiviteter skal iværksættes.

Jeg må sluttelig gøre opmærksom på, at Danmarks stilling til forslaget næppe vil kunne formuleres, medmindre man også indhenter udtalelse fra Frederiksborgmuseet, hvis samling af portrætter, fortrinsvis malerier, er et hovedsted for ikonografiske studier inden for dette område. Museets direktør er så vidt vides dansk medlem af den for en årrække siden oprettede internationale ikonografiske kommission, som museets daværende direktør O. Andrup var medstifter af.

København, den 9. november 1971

Palle Birkelund

Nationalmuseet:

Nationalmuseet har med interesse erfaret, at Nordisk Råd har optaget et forslag om oprettelse af et nordisk institut for ikonografi til behandling.

Som der gøres rede for i forslaget, ligger der et meget stort ikonografisk materiale gemt ikke blot hos private folk, men også i de offentlige billedsamlinger og arkiver. Her er materialet blot ofte registreret ud fra andre synspunkter end det ikonografiske.

Nationalmuseets historisk-topografiske billedarkiv har gode erfaringer af samarbejdet med Københavns Universitets Institut for Kirkehistorie, der for størstedelen ud fra Nationalmuseets fotografier har udarbejdet en ikonografisk registrant over motiverne på de middelalderlige kalkmalerier i Danmark, Skåne, Halland og Blekinge. Der er fra både Danmark og Sverige ofte forespørgsler til museet om emner inden for dette område, og den ikonografiske kalkmaleriregistrant har her vist sig at være til meget stor nytte.

Fra museets side har man søgt at udstrække den ikonografiske registrering til også at omfatte altertavler og epitafier, men dette arbejde kunne af økonomiske grunde ikke få tilslutning fra Kirkehistorisk Institut og er derfor foreløbig stillet i bero.

Det historisk-topografiske billedarkivs store materiale fra herregårde og købstadshuse ligger også og venter på ikonografisk registrering.

Tilsvarende forhold gør sig gældende i andre institutioners billedsamlinger, hvor man dog tillige i høj grad selv arbejder med at registrere sit materiale ikonografisk for at kunne tilfredsstille forespørgsler om historiske og nulevende personer.

Nationalmuseet finder det derfor ønskeligt at få oprettet det foreslåede nordiske ikonografiske institut og mener, at dette naturligt må søge at løse de foreliggende opgaver i forbindelse med de eksisterende billedsamlinger og disses bestræbelser på at tilfredsstille forespørgsler om ikonografi både af videnskabelig og populær art.

København, den 10. november 1971

Fritze Lindahl
Museumsinspektør

Danmarks Lærerhøjskole, Institut for kristendomskundskab:

— — — at vort institut er interesseret i oprettelsen af nævnte institut.

Billedet har i det sidste århundrede spillet en stor rolle i skolens religionsundervisning, og der arbejdes fortsat, også i den religionspæ-

dagogiske forskning, med problemet om den didaktiske betydning af billedet i religionsundervisningen.

Netop fordi det forholder sig sådan, burde det nok overvejes, om ikke en af de tre amanuenser, der tænkes tilknyttet institut for ikonografi, burde være en cand. pæd., gerne en cand. pæd. i kristendomskundskab med emnet som speciale.

København, den 16. december 1971

På instituttets vegne
E. Thestrup Pedersen
 Bestyrer

Danmarks Lærerhøjskole, Formning:

Ved en første betragtning bør oprettelsen af et nordisk institut for ikonografi være af interesse for alle, der beskæftiger sig fagmæssigt med billeder — altså også formningsfolk, og det vil naturligvis være af værdi for os at kunne indhente oplysninger om billeder i et centralt register.

Formningsfaget er dog primært interesseret i billeders udtryksfunktion og formelle æstetiske kvaliteter mere end i studiet af, hvad billeder forestiller.

At ikonografiens kunsthistoriske og kulturelle aspekter kan få en vis betydning og interesse i et fremtidigt cand. pæd. studium kan ikke udelukkes, — men for øjeblikket er det ikke muligt nærmere at præcisere, hvilken nytte faget formning kan få af et eventuelt oprettet ikonografisk institut.

Formning vil være taknemmelig for at blive holdt løbende underrettet om planernes videre forløb.

København, den 15. december 1971

Ib Hugo Adelborg

Det nationalhistoriske museum på Frederiksborg:

Det er med megen interesse, at Frederiksborgmuseet erfarer, at der er planer om oprettelse af et nordisk institut for ikonografi. En sådan institution vil utvivlsomt kunne få stor betydning såvel for den videre videnskabelige udforskning af billedstof som for udbredelsen af et mere alment kendskab til billeders værdi som historiske og kulturhistoriske kilder.

Det forekommer os imidlertid, at det foreliggende forslag ikke yder det hidtidige arbejde inden for området fuld retfærdighed. Rigsbibliotekaren har derfor i sin udtalelse af 9. november 1971 — som jeg i øvrigt helt kan tilslutte mig — givet en kort redegørelse for Det kgl. Biblioteks og Landsudvalget for indsamling af gamle fotografiers indsats. Som supplement dertil vil jeg gerne vedføje nogle bemærkninger om Frederiksborgsmuseets indsats i det ikonografiske indsamlings-, ordnings- og forskningsarbejde. Det drejer sig her om portrætikonografien og den historiske ikonografi.

Det er almindelig kendt, at museet siden oprettelsen 1878 har tilvejebragt en meget stor samling af portrætter og historiebilleder i maleri, tegning, skulptur m. v. Den er udstillet dels i offentligt tilgængelige lokaler, dels i en studiesamling, hvortil der gives særlig adgang efter anmodning. Samtlige billeder er behørigt katalogiseret og inventariseret, så de relevante oplysninger er nemt tilgængelige.

Museet er desuden hjemsted for et omfattende portrætarkiv og et historisk billedarkiv, ordnet dels som en fotosamling (+ negativsamling), dels som en mappesamling af tegninger og grafiske fremstillinger, alfabetisk for portrætternes, kronologisk for de historiske fremstillingers vedkommende. Der findes tilhørende person-, kunstner-, kronologiske og topografiske kartoteker, hvilket åbner adskillige muligheder for billedarkivets udnyttelse.

Billedarkivet indeholder endvidere en dokumentationsamling (startet ca. 1900) samt et efter internationalt vedtagne principper indrettet kartotek over danske portrætter uden for museet (påbegyndt ca. 1930). I de senere år har man gennemført portrætregistreringer på adskillige danske herregårde m. v. og — i samarbejde med Landesamt für Denkmalpflege i Kiel — også på sydslesvigske og holstenske herregårde. Hvis portrætbestand fra helstatstiden (indtil 1864) har nær relation til Danmark. Resultatet heraf er blevet en ikke ubetydelig, topografisk ordnet samling af portrætfotografier og -beskrivelser.

Benyttelsen af museets billedarkiv har været stedse voksende; det gælder forskere, historiske forfattere og studerende såvel som forlag. Salget af fotografiske aftryk til reproduktionsbrug har i de senere år indbragt 30—50 000 kr. årligt.

Museets faglige medarbejdere har gennem tiderne udarbejdet en lang række ikonografiske værker og afhandlinger, publiceret dels af museet, dels i tidsskrifter, årbøger o. l. Til nærmere orientering om denne side af virksomheden vedlægges et eksemplar af museumsinspektør, dr. phil. Povl Ellers håndbog "Historisk Ikonografi", udsendt 1964 af Dansk historisk Fællesforening.

I mange år har museet haft samarbejde med tilsvarende institutioner i udlandet, navnlig i Sverige (Svenska porträttarkivet, Nationalmuseum)

og Norge (Norsk Portrettarkiv, Riksantikvarietet), ligesom der naturligvis har været kontakt med andre danske billedsamlinger og -arkiver, især Det kgl. Bibliotek, Nationalmuseet, Statens kunsthistoriske Fotografisamling og Landsudvalget for indsamling af gamle fotografier, af hvilket museets direktør er medlem. Derimod er det i 1920'erne og 1930'erne drevne samarbejde i Den internationale ikonografiske Kommission under Komiteen for Historikernes internationale Samarbejde ikke blevet genoptaget efter den sidste krig.

Jeg har med forsæt fremført ovenstående for at understrege, at et systematisk ikonografisk arbejde ikke er noget nyt. Det har — ofte under beskedne økonomiske vilkår — været drevet både her i landet og i en række andre lande, herunder vore nordiske nabolande, igennem mange år.

Imidlertid er fagområdet under stadig udvikling, og det vil være godt med nye initiativer som det, der nu foreligger fra Nordisk Råds side. Dog må man ved oprettelsen af et nordisk institut nok lægge vægt på at sikre linierne bagud til de lokale, nationale institutioner, thi kun ved et naturligt samarbejde og en rimelig arbejdsdeling mellem et nyt centralt og en lang række allerede eksisterende lokale organer vil arbejdet kunne lykkes fuldt ud; der vil ellers let kunne blive tale om unødige konkurrenceforhold, overlappning og derigennem spild af tid og penge.

Som påpeget af rigsbibliotekaren vil det være u hensigtsmæssigt, at det nordiske institut i konkurrence med de nationale institutioner giver sig i lag med at samle fotografier og etablere egen fotosamling i stor målestok. Indsamlingsarbejdet og den dertil knyttede systematiske registrering vil også efter mit skøn fortsat bedst kunne foregå på lokal basis, netop fordi så meget billedstof er spredt i privat eje eller på anden måde vanskeligt tilgængeligt eje. Dertil kommer, at synet på fotografier og spørgsmål om billedkvalitet (bl. a. under hensyn til reproduktioner) til stadighed vil være underkastet forvandlingens lov; her vil lokale specialsamlinger og individuelle forskere være mere følsomme og kunne gøre bedre fyldest end en nok så aktiv central institution.

Et fælles nordisk institut vil have nok af opgaver at tage fat på. Lad mig blot nævne nogle få — i tilknytning til det i medlemsforbundet anførte.

I. *Edb-centralregistrering* af billedmateriale er en påtrængende vigtig opgave, som de bestående samlinger er ude af stand til at løse selv. Dertil behøves en ny institution og netop gerne en fælles nordisk. I Sverige er man på museumsområdet i fuld gang med undersøgelser og projektering af edb-registrering, hvorfra der eventuelt kan hentes inspiration til billedområdet. En sådan registrering, der vil kunne blive til uvurderlig hjælp for forskere og formidlere i deres søgen efter svar

på utallige, vidt forskellige spørgsmål og problemer, er det uomgængeligt nødvendigt at få sat i værk — også under hensyn til et videre internationalt fællesskab end det nordiske.

II. *Udgivervirksomhed*. Støtte til publikationer og trykning af afhandlinger. Udgivelse af et tidsskrift for ikonografi. Det er en kendsgerning, at en lille kreds af forskere med et snævert fagområde ikke kan opretholde et tidsskrift; dertil kræves en bredere baggrund eller en fast institution. I sig selv vil et fagtidsskrift være en samlende opgave, en spore til at tage problemer op til undersøgelse, — endvidere en mulighed for at komme i kontakt med videre kredse af interesserede. Efter min mening en oplagt opgave for et nordisk institut som det påtænkte.

III. *Etablering af en dokumentationssamling og formidling af oplysninger* til lokale samlinger ved hjælp af moderne, billige reproduktionsmetoder. Som eksempel på en værdifuld dokumentationssamling kan nævnes de af Frederiksborgmuseet på Statens Museum for Kunst deponerede arkivudskrifter fra forarbejdet til Weilbachs Kunstnerleksikon, — en samling, som kunne og burde videreudvikles.

IV. *Udarbejdelse af registratorer* som den kalkmaleriregistrator, der har givet stødet til det foreliggende forslag. Lignende registratorer kunne ønskes udført på mange forskellige områder (f. eks. emblemata, såvel religiøse som verdslige, allegorier, grafiske forlæg for billedskærerarbejder, broderede tæpper m. v., heraldisk nøgle). Et stort og inciterende arbejdsfelt for et nordisk institut!

V. *Afholdelse af møder og kursus* for såvel videnskabsmænd og studerende som amatørforskere i de mangfoldige ikonografiske discipliner.

VI. *Afholdelse af udstillinger* — interessevækkende og inspirerende.

VII. *Ydelse af støtte til nationale og lokale bestræbelser* for at skabe bedre vilkår — også økonomisk — for indsamlingen og studiet af billedmateriale.

Alt i denne sag synes mig at opfordre til en bred baggrund og et godt samarbejdsforhold mellem det påtænkte institut og de bestående institutioner og organer i de enkelte lande.

For at søge et sådant samarbejde sikret og for på forhånd at give et kommende nordisk institut for ikonografi en bred og velvillig tilslutning ville det efter mit skøn være formålstjenligt og i god overensstemmelse med de for tiden så ofte fremhævede demokratiske principper, om ministeriet for kulturelle anliggender tog initiativet til at sammenkalde repræsentanter for de mest involverede danske institutioner til en nærmere drøftelse af hele denne vigtige sag, forinden den føres videre frem.

Hillerød, den 14. januar 1972

Jørgen Paulsen

Rektorkollegiet, sekretariatet:

— — — skal meddeles, at rektorkollegiet har sendt forespørgslen videre til alle de højere uddannelsesinstitutioner.

Heraf har *Københavns tandlægehøjskole* meddelt, at de ingen bemærkninger har, *Det jydsk musikonservatorium*, at de ikke finder at kunne tage stilling, medens rektor *Svend Bundgaard, Aarhus universitet*, telefonisk har meddelt, at han varmt kan anbefale forslaget og *Københavns universitet* foreløbig har kunnet orientere sekretariatet om en positiv indstilling fra visse fagområder, men endnu ikke har kunnet fremsende et svar.

Endelig har Roskilde universitetscenter og Det kongelige danske kunsthøgskolen svaret mere udførligt ved skrivelse af henholdsvis 23. november 1971 og 10. december 1971 (*se nedan*).

De øvrige institutioner kan ifølge sagens natur ikke forventes at have nogen interesse i et institut for ikonografi.

Som det fremgår af de to vedlagte skrivelser, er der blandt de interesserede institutioner ikke enighed om at anbefale oprettelsen af instituttet, hvorfor der næppe kan ventes nogen samlet indstilling fra rektorkollegiet.

København, den 13. december 1971

P. f. v.

Helge Krausing

Roskilde universitetscenter:

I vort forslag til basisuddannelser nævnes pag. 5: "Interimstyret har ønsket at begynde med en sådan filologisk basisuddannelse, men mener, at der er behov for en tilsvarende indføring i de ikke-sproglige medier, film, bildende kunst, arkitektur, symbolsystemer etc., hvorfor det lægger vægt på, at der samtidig tages initiativ til udvikling af en fælles forskning og elementærundervisning på universitetsniveau inden for dette område".

I vort forslag til basisuddannelser nævnes pag. 14, at vi påtænker at undersøge mulighederne for at oprette en uddannelse til museums-pædagog. I den anledning er oprettet en række uformelle kontakter til Lejrecenteret, Danmarks Lærerhøjskole og forskellige interesserede museumsfolk.

Begge de nævnte uddannelsers nærmere planlægning afventer ansættelse af lærere ved Roskilde universitetscenter.

Begge de nævnte forslag vil antagelig implicere samme pædagogiske sigte som den filologiske basisuddannelse. Hvor filologien arbejder med den sproglige formidling, må de andre arbejder med formidling gennem billeder etc. Man vil arbejde med dels træningen i selve den praktiske formidling i forskellige situationer, dels studiet af sådan formidling i dens historiske, kulturelle og sociale sammenhæng.

Et nordisk institut for ikonografi, som foreslået oprettet i den fremsendte skrivelse, ville med sin forskning og sine samlinger etablere en af de manglende forudsætninger for disse uddannelser og således være et væsentligt bidrag til deres heldige gennemførelse. En stillingtagen til den mere detaljerede målsætning for et sådant institut må dog for vort vedkommende afvente en mere udførlig planlægning af de ovennævnte uddannelser.

Roskilde, den 23. november 1971

Erling Olsen

Rektor

Det kongelige danske kunstakademi, rektor:

Spørgsmålet om eventuel oprettelse af "Nordisk Institut for Ikonografi" har jeg forelagt dels for billedkunstskolernes dekan, dels for overbibliotekaren ved Kunstakademiets bibliotek.

Som det fremgår af medfølgende to svar, kan akademiet ikke på det foreliggende grund give nogen støtte til et sådant institut (*se nedan*).

I spørgsmålet om oprettelse af "Interuniversity Center for Postgraduate Studies in Dubrovnik" kan jeg for akademiet sige, at vi i lighed med Århuskolen anbefaler, at rektorkollegiet melder sig ind for at følge centrets udvikling.

København, den 10. december 1971

Tobias Faber

Det kongelige danske kunstakademi, billedkunstskolernes dekan:

— — — forekommer ikke at indeholde tilstrækkelig faglig beskrivelse af ikonografi som videnskab til, at man her anser det for muligt at forelægge det for fagrådet til udtalelse.

København, den 10. decmeber 1971

Poul Gammelbo

Kunstakademiets bibliotek:

Forslaget er behæftet med nogen uklarhed og tyder på, at det ikke har været drøftet med eksisterende institutioner, der arbejder med ikonografi.

Enkelte punkter tegner sig dog med større klarhed:

1) en lederstilling normeret som professor og andre, nærmere beskrevne stillinger

2) et årligt budget på mere end 1/2 million kroner udover husleje og rengøring.

På denne baggrund kan selve emnet betragtes.

Det hævdes i forslaget at "ikonografi er en selvstændig videnskab". Det er en påstand, som strider mod almindeligt gældende anskuelser, ifølge hvilke ikonografi er et hjælpemiddel til historiske videnskaber.

Når forslaget definerer ikonografi som en videnskab, der "beskæftiger sig med, hvad billeder forestiller og udtrykker", er man inde på kunsthistorien og arkæologiens felt, medens den efterfølgende passus om, at ikonografi *ikke* beskæftiger sig med billeders "æstetik og ornamentik" må opfattes som et forsøg på at skabe afstand mellem ikonografien og de nævnte etablerede, selvstændige fag.

Faktisk indgår ikonografien som en integrerende bestanddel af disse fag, og det er næppe muligt at udskille den fra disse, uden at den taber sin mening.

Ydermere må det kraftigt understreges, at disse og andre historiske fags interesser med hensyn til ikonografi varetages på fuldt forsvarlig måde af eksisterende institutioner, som fortsat udbygger deres samlinger og registraturer. Foruden Det kongelige Bibliotek og Nationalmuseet er der tale om flere andre, større og mindre videnskabelige institutioner.

Under hensyn hertil må det foreslåede "Nordisk Institut for Ikonografi" anses for at være ikke påkrævet.

København, den 2. december 1971

P. b. v.

Henrik Bramsen

Statens humanistiske forskningsråd har i skrivelse den 21 december 1971 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Finland**Undervisningsministeriet:**

Enligt vad ministeriet hittills erfarit har, med tanke på det nordiska samarbetet, inrättande av ett nordiskt institut inte alltid visat sig vara den effektivaste lösningen. I fråga om ovannämnda medlemsförslag behöver ärendet en noggrann övervägning i förhållande till andra förslag om inrättande av nordiska institut. Därför borde denna fråga enligt ministeriets åsikt behandlas och prioriteras av de nya nordiska samarbetsorgan, som med stöd av kulturavtalet mellan de nordiska länderna inom kort kommer att inleda sin verksamhet.

I detta läge anser ministeriet sig inte kunna ta närmare ståndpunkt i nämnda fråga.

Helsingfors den 20 oktober 1971

Heikki Hosia
Kanslichef

Matti Gustafson
Kultursekreterare

Helsingfors universitet, konsistoriet:

Ikonografien har i medlemsförslaget betraktats i vid bemärkelse som en i bilder analyserande vetenskap. Ikonografisk forskning bedrivs vid universitetets historisk-filologiska sektion i konsthistoriska institutionen och forskning i kyrklig ikonografi i någon mån i teologiska fakulteten.

Det i Finland förefintliga historiska materialets bildmotiv tillhör ikonografiskt sett en gemensam nordisk tradition. I de övriga nordiska länderna torde man icke i tillräckligt hög grad äga kännedom om det källmaterial som finns i vårt land. Ett gemensamt institut skulle vara ägnat att underlätta utbytet av upplysningar både om bildsamlingar och om forskningsresultat. Kontakten med Östeuropa går ofta genom Finland. Inom ramen för ett nordiskt institut för ikonografi kunde det i Finland redan utförda forskningsarbetet som belyser dessa kontakter tjäna alla nordiska länder. — Samnordiska forsknings- och utställningsprojekt skulle vara till fördel både för forskningen och för publiceringen av forskningsresultat. Dylika gemensamma projekt skulle minska arbetsbördan i de enskilda länderna och resultaten kunde publiceras samtidigt på skilda språk. De kontakter som inom ramen för institutets verksamhet uppstod skulle främja forskningen på detta område och möjligen leda till en vetenskaplig katalogisering av allt ikonografiskt material i de nordiska länderna.

Det är skäl att grundligt överlägga inrättandet av ett nordiskt institut för ikonografi. I bästa fall kunde forskningen ha en anmärkningsvärd nytta av institutet. Det nu gjorda förslaget förutsätter dock ett nästan obegränsat verksamhetsområde inom ramen för de nordiska länderna, vilket knappast kan vara till fördel om man eftersträvar att nå användbara resultat. Universitetet är av den åsikten, att planerna borde preciserats bl. a. så, att specialsamlingar som redan finns i de olika länderna noggrant skulle inventeras. Man borde även kunna förutsätta, att det planerade institutet inte skulle konkurrera om originalmaterial och om de nationella institutionernas anslag.

Helsingfors den 8 december 1971

Mikko Juva
Rektor

Ritva Ukkonen
Biträdande sekreterare

Arkeologiska kommissionen:

1. Av förslaget framgår inte vad som avses med ikonografisk forskning i vidaste bemärkelse. Det framhålls att goda resultat uppnåtts i fråga om medeltida ikonografi, närmast vid studium av kyrkornas kalkmålningar. Detta är naturligt eftersom de nordiska länderna under medeltiden bildade en gemensam kulturkrets, vars konstuppfattning och ikonografi bestämdes av den katolska kyrkan. Hittills har endast den medeltida konstikonografien varit föremål för forskning, varvid grundkunskaper i den kristna religionen och i någon mån kännedom om folkdiktning varit viktiga förutsättningar. När det gäller forskning av detta slag är samarbete mellan de nordiska länderna till nytta.

2. Ett centralt nordiskt institut som utvecklat en modern registreringsmetod och databehandlingsteknik kan underlätta enskilda forskares arbete t. ex. genom att ge svar på frågor om förekomst av ikonografiska motiv, varianter, förebilder m. m. Viktigt är också att institutet kan dirigera förfrågningar till de rätta institutionerna i respektive land.

3. Enligt förslaget skulle forskningsinstitutet åtminstone till en början bli ett slags inrättning för medeltidsforskning, som dock endast skulle befatta sig med en bråkdel av till området hörande material.

4. Även i det fall att den medeltida bildikonografien utgör det enda forskningsobjektet bör vissa förbehåll göras. Institutets arbete förutsätter att varje land låter fotografera samtliga medeltida konstföremål. Om den finska staten deltar i finansieringen av det samnordiska arbetet, måste i samband med den fotografiska inventeringen negativa samt

en kopia av varje negativ deponeras i Finlands nationalmuseums bildsamlingar och endast en kopia skickas till det samnordiska institutet. Det kan inte anses rimligt att originalmaterialet förs ut från Finland. Om en finländsk forskare behöver detta material bör han kunna fördjupa sig i det i sitt eget land, utan att resa utomlands för att studera specialfrågor. Avsikten med detta förbehåll är inte att förneka värdet av ett samnordiskt forskningscentrum, som ger möjligheter till forskning på bredare bas.

5. Det är viktigt också för Finlands del att de medeltida kalkmålningarna fotograferas och studeras. Hittills har detta varit omöjligt på grund av de alltför små anslag som arkeologiska kommissionen haft till sitt förfogande och den begränsade tillgången på forskare. I samband med restaurering av kyrkor och konservering av kalkmålningar har visserligen historiska avdelningen systematiskt låtit fotografera arbetsobjekten, både under de olika arbetsskedena och efter slutfört arbete, då byggnadsställningarna ännu stått kvar och man kunnat ta närbilder av viktiga detaljer. Detta bildmaterial förvaras i Historiska bildarkivet, Nationalmuseum, liksom motsvarande danska material, såvitt vi förstår, finns på Danmarks nationalmuseum.

Fotografering av kalkmålningarna är en viktig uppgift som i alla händelser måste utföras med av staten beviljade specialanslag. Originalmaterialet bör förvaras i Finland, kopior kan om så önskas överlämnas till det samnordiska institutet för ikonografi. Först bör dock institutets forskningsprogram få en bestämdare utformning, så att det blir klart vad som i detta sammanhang åsyftas med ikonografi.

Helsingfors den 16 november 1971

Hilikka Vilppula
T.f. statsarkeolog

Marja Mäkelä
T.f. avdelnings-
föreståndare

Delegationen för vetenskaplig information (TINFO)¹:

Delegationen för vetenskaplig information anser sig inte kunna avge ett utlåtande om inrättandet av ett nordiskt institut för ikonografi. Delegationen vill emellertid betona nödvändigheten av samarbete med i databehandling och ADB-baserad informationstjänst specialiserade institutioner, om det i förslaget beskrivna dataregistret blir aktuellt.

Otnäs den 1 november 1971

Elin Törnudd
Ordförande

Annikki Haapala
Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Norge**Kirke- og undervisningsdepartementet:**

Kirke- og undervisningsdepartementet har sendt medlemsforslaget til uttaltelse til Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, Nasjonalgalleriet, Riksantikvaren, Riksarkivaren, og Tromsø museum med svarfrist 10. desember 1971.

Departementet har til nå mottatt uttalelser fra:

Nasjonalgalleriet 17. november 1971:

Et Ikonografisk institutt på nordisk basis vil uten tvil kunne være nyttig. Spørsmålet er i hvilken utstrekning eksisterende institusjoner, som de enkelte lands middelaldersamlinger, folkemuseer og lignende, dekker området eller kan settes istand til å dekke det. Dette er spørsmål som andre institusjoner enn Nasjonalgalleriet best kan besvare. — Hva kunstmuseene angår, vil disse best kunne imøtekomme de behov det her er tale om, ved fullstendige og faglig gjennomarbeidede kataloger og fotoarkiv. Materiale fra kunstmuseene vil kunne samles på kort, som i et museum med tilstrekkelig faglig personale burde utarbeides der — også av hensyn til museets egen virksomhet — og leveres til en sentral. — En total oppsamling av fotografier i et sentralinstitutt vil kreve meget betydelige pengebeløp.

I en institusjon som Nasjonalgalleriet, som i mange henseender er ynkelig stillet og selv mangler mulighet til å utføre det arbeid som naturlig hører inn under det, må en se med noe forbehold på såvidt stort prosjekterte nye institutter som det det her er tale om.

Det synes å være mer fristende å starte nye institutter enn å holde liv i og å utbygge de gamle. — Det skulle være en vel så nærliggende oppgave å skaffe institusjoner som Nasjonalgalleriet rimelige administrative og faglige arbeidsforhold.

Riksantikvaren, 7. desember 1971:

Et institutt som det foreslåtte vil kunne bety en videreføring og realisering av det ikonografiske registrerings- og forskningsarbeid som er tatt opp i Norge, og som man har drøftet og utbygget på de nordiske møter i Danmark 1968, i Sverige 1970, samt på et studentkurs i Vadstena 1971. Riksantikvaren har vært representert ved samtlige møter, og erfaringer som er gjort er kommet institusjonen til gode. En ser det som meget ønskelig at denne fellesnordiske ikonografiske registrering og forskning blir fortsatt og intensivert. Riksantikvaren vil derfor gi forslaget sin absolutte tilslutning.

Universitetets oldsaksamling, Oslo, 9. desember 1971:

Universitetets oldsaksamling har vurdert det tilsendte medlemsforslag til opprettelse av et nordisk institutt for ikonografi. Museet vil gi søknaden og planen sin varmeste anbefaling.

Da Dansk Kirkehistorisk Institutt ved dr. theol. Knud Banning for noen år siden startet den nå velkjente registrering og tyding av de danske kalkmalerier og samlet interesserte forskere innen kunsthistorie og teologi til et symposium i Danmark, ble det blåst nytt liv i utforskningen i middelalderen i Skandinavia.

Initiativet har ført til et begynnende samarbeid mellom middelalderforskere i de nordiske land og til symposier med foredrag og diskusjoner. Det har vist seg at dette betyr uendelig mye, ikke bare for de eldre, men særlig for de yngre forskere og for de eldre studenter.

I dette arbeid har det ikonografiske forskerprogram ved Dansk Kirkehistorisk Institutt hele tiden vært et impulsgivende sentrum og meddelelsebladet *Den Iconografiske Post* er betydningsfullt bindeledd.

Det er imidlertid klart at hvis dette samarbeid over landegrensene skal fortsette, må det skapes en selvstendig organisasjon, som til en viss grad kan kanalisere utforskningen av bilder i de nordiske land. Den må oppdra nye forskere og lære dem å samarbeide innbyrdes både over faggrensene og over landegrensene.

Dette er det den foreslåtte plan tilsikter. Vi vil påny gi den vår beste anbefaling.

Kirke- og undervisningsdepartementet vil komme tilbake til saken når en har mottatt uttalelser fra de øvrige institusjonene.

Oslo, 29. desember 1971

Etter fullmakt

Ø. O. Dahl

Per de Seve

Universitetet i Bergen viser i brev av 12. januar 1972 til uttalelse fra *Det historisk-filosofiske fakultet* som skriver:

Saken har vært forelagt Kunsthistorisk institutt hvor dosent Nordhagen har avgitt uttalelse.

Det historisk-filosofiske fakultet har vurdert forslaget og vil sterkt anbefale den fremlagte plan.

En finner grunn til å understreke at et nordisk samarbeid om utforskningen av middelalderens og den etterreformatoriske periodes billedsprog alt er en realitet. Som nevnt i forslaget har det vært avholdt to nordiske symposier for ikonografi (på Hindsgavl, Fyn og Julita, Mellansverige), dessuten er et tredje (ved Trondheim) planlagt for 1972. En kan også vise til den kursvirksomheten som ble innledet i 1971 vedrørende registrering av kirkelig billedkunst, med henblikk på at det praktiske innsamlingsarbeid i de nordiske land skal kunne finne sted etter ensartede retningslinjer.

Såvel symposier som den øvrige virksomhet har lagt et godt grunnlag for en fortsatt felles innsats innenfor det studium det her er tale om.

Den store og interesserte oppslutningen om arrangementene har vist hvor sterkt behovet for og ønsket om et slikt samarbeid er tilstede.

Informasjonsutvekslingen har vært betydelig, og resultater som i sine metoder avspeiler denne nye kontakt, foreligger allerede i aktene som er under utgivelse etter Julita-symposiet.

De rike samlingene av middelaldersk og etterreformatorisk billedkunst i Historisk museum, Universitetet i Bergen, har naturlig ledet til at den kunst- og kulturhistoriske forskning ved dette universitet i meget stor grad er kommet til å beskjeftige seg med temaer som berøres av det

foreliggende forslag. En vil videre peke på at det fra norsk side i det siste er gjort et systematisk framstøt for bearbeidelse og publisering av vårt middelaldermateriale. Det er i Bergen i gang et forskningsprosjekt vedrørende de malte antemensalene i Historisk museum, mens det ved Universitetets oldsaksamling i Oslo er startet et tilsvarende prosjekt for stavkirkenes utskårne ornamentikk. For disse og for de materialbearbeidelser som vil følge senere er studiet av motivenes innhold og utbredelse av primær betydning. Et nordisk institutt for ikonografi, der avanserte metoder for kartlegging av beslektede billedtyper vil kunne bli tatt i bruk, bør anses for å være i norsk forskningsinteresse.

Det igangværende prøveprosjekt for overføring av ikonografisk materiale til EDB, iverksatt fra dansk side, er så langt kommet at det er mulig å vurdere dets betydning. Ikonografi, som i utstrakt grad bygger på samling og oppstilling av typer, er særlig godt egnet for datamaskinell behandling. De resultater en er kommet til er lovende, og vil uten tvil stimulere den kulturhistoriske forskning som helhet til et sterkere engasjement i EDB. Da det imidlertid dreier seg om et kostbart hjelpemiddel, vil ressursene kunne utnyttes best ved at arbeidet konsentreres innenfor et nordisk institutt, slik det er skissert i det foreliggende forslag.

Universitetet i Oslo skriver i brev av 20. mars 1972:

Departementets ekspedisjon av 15. november 1971 har av Universitetet i Oslo vært forelagt for Institutt for kirkehistorie ved Det teologiske fakultet, Historisk institutt, Institutt for kunsthistorie og klassisk arkeologi samt universitets Oldsaksamling.

Oldsaksamlingen har sendt sin uttalelse direkte til departementet (*här ej tryckt*).

Institutt for kirkehistorie uttaler:

Kirkehistorisk institutt er allerede implisert i et nordisk samarbeid på ikonografiens felt. I to år har dette institutt i samarbeid med Riksantikvariatet hatt en bevilgning fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd til arbeid med en ikonografisk registrant til norsk kirkekunst i middelalderen og tiden etter reformasjonen. Dette arbeid inngår i et fellesnordisk foretagende hvor Institutt for dansk kirkehistorie ved Københavns Universitet har vært initiativtager.

Et nordisk symposium for kirkelig ikonografi i Sverige i 1970 med kunsthistorikere og kirkehistorikere som deltakere var meget vellykket, og det er meningen å holde et tilsvarende symposium i Norge i 1972.

Vi har altså allerede en del meget gunstige erfaringer av nordisk samarbeid på dette felt som gjør at vi kan se fram til opprettelsen av et nordisk institutt for ikonografi med forventninger.

Institutt for kirkehistorie gir forslaget sin tilslutning.

Historisk institutt uttaler:

Historisk institutt vil uttale at forslaget overbeviser om at det ville være av kulturell og vitenskapelig verdi å få en mer systematisk registrering og utnyttelse av billedmateriale, f. eks. gjennom et nordisk institutt

som her foreslåes. Det er utvilsomt riktig at bilder utgjør et historisk kildemateriale av betydning. Imidlertid har Historisk institutt og dets nåværende personale ikke i noen nevneverdig grad utnyttet slikt materiale, og vi ser oss ikke i stand til å gi noen faglig begrunnet uttalelse om hva som bør prioriteres innen dette felt, eller om hvordan arbeidet best kan organiseres.

Historisk institutt vil tillate seg å føye til at under dette fakultet bør vel også Institutt for folkelivsgranskning bes om uttalelse. Vi går ellers ut fra at Norsk Folkemuseum og Riksantikvaren, som begge sitter inne med stor faglig innsikt på dette området, er blitt forespurt.

Institutt for kunsthistorie og klassisk arkeologi uttaler:

På *Institutttrådets* møte 14. d. m. fant forslaget om opprettelse av et Nordisk institutt for ikonografi varm og enstemmig støtte.

Kollegiet behandlet saken i møte den 17. mars 1972, og vedtok med henvisning til det som er uttalt fra instituttene, å anbefale forslaget om at det blir opprettet et Nordisk institutt for ikonografi.

Kirke- og undervisningsdepartementet viser til de uttalelser som er gjengitt i dette brevet og i brev fra dette departement av 29. desember 1971 og vil anbefale et nærmere nordisk samarbeid om ikonografisk forskning.

Oslo, 5. mai 1972

Etter fullmakt

E. Skadsem

Ø. O. Dahl

S v e r i g e

Riksarkivet:

Det föreslagna nordiska ikonografiska institutet synes mera tillhöra museernas än arkivväsendets ansvarsområde. Riksarkivet anser sig därför icke kunna bedöma behovet av ett sådant institut eller angelägenheten av detsamma i jämförelse med andra önskemål. I och för sig vore tillkomsten av en informationscentral, som med hjälp av moderna registreringsmetoder kan meddela kunskap om de stora bildsamlingarna på nordiskt område givetvis värdefull.

Det finns emellertid skäl att framhålla den stora omfattningen av de arbetsuppgifter, som skulle tillkomma ett sådant institut. Viktiga bildsamlingar finnes icke blott hos biblioteken och museerna utan också i arkiven. Som exempel kan nämnas att riksarkivets kart- och plansamling numera omfattar inemot 50 000 nummer. I densamma ingår bl. a. Överintendentämbetets stora bestånd av byggnadsritningar från slutet av 1600-talet fram till 1918 (c:a 16 000 nummer). Av stor bety-

delse är också krigsarkivets omfattande bestånd av handritade kartor och planer samt dess planschsamling. Sådana ämbetsverk som byggnadsstyrelsen och lantmäteristyrelsen bör i detta sammanhang ej heller förbises.

Av det sagda framgår, att redan inventeringen och registreringen av dessa bildsamlingar är en mycket tidskrävande arbetsuppgift. Med hänsyn härtill synes den i förslaget skisserade organisationen och de beräknade årliga kostnaderna för institutet (525 000 danska kronor, exklusive lokalkostnader) otillräckliga.

Stockholm den 28 december 1971

Ake Kromnow

Olof Jägerskiöld

Nationalmuseum:

Inom Sverige har åtskilliga betydande bildsamlingar hopbragts. Enbart i Stockholm finnes sålunda bl. a., i anslutning till statens historiska museum, antikvariskt-topografiska arkivet med omfattande material från medeltidsforskningen m. m., nationalmuseets bildarkiv med material från främst den nya tidens bildkonst och svenska porträttarkivet vid sistnämnda museum, centralt organ för svensk porträttforskning.

För egen del anser sig nationalmuseet böra hälsa föreliggande förslag om inrättande av ett nordiskt institut för ikonografi med tillfredsställelse. Genom tillkomsten av ett sådant, där med hjälp av modern databehandling materialet i de stora bildsamlingarna i Norden kunde underkastas en central registrering, skulle nämligen ett aktivt studiecentrum kunna åstadkommas. Det föreslagna institutet synes även kunna få betydelse genom att verka för en enhetlig terminologi inom Norden liksom för en likartad norm vid beskrivning av bilderna. Såsom exempel på behovet i detta senare fall kan anföras den förvirring som nu råder inom porträttikonografin, där den avbildade ibland beskrives som sedd utifrån bilden, ibland som sedd inifrån (heraldiskt).

Stockholm den 28 december 1971

Gertrud Serner

T.f. överintendent och
chef för Nationalmuseum

Sven Ljungberg

Universitetskanslersämbetet:

Yttranden i ärendet har avgivits av historisk-filosofiska sektionerna vid universiteten i Uppsala, Lund och Göteborg samt av rektorsämbetet och historisk-filosofiska sektionen vid universitetet i Stockholm (*se nedan*).

De historisk-filosofiska sektionerna ställer sig alla positiva till att ett nordiskt institut för ikonografi upprättas. Rektorsämbetet vid universitetet i Stockholm förordar en förutsättningslös utredning beträffande formerna för ett nordiskt samarbete på ikonografins område.

Att ett nordiskt institut för ikonografi med den i medlemsförslaget skisserade uppläggningsen skulle vara ett värdefullt stöd för forskningsverksamheten på det konstvetenskapliga området synes uppenbart. Även för vissa riktningar av forskningen inom film-, litteratur- och teatervetenskap samt inom discipliner såsom historia, idé- och lärdomshistoria samt kyrko- och religionshistoria torde det vara av intresse att ett institut av angivet slag kommer till stånd. Såvitt kan bedömas i nuvarande läge synes det dock — såsom uttalats av historisk-filosofiska sektionen i Uppsala — rimligt att räkna med att verksamheten primärt bör koncentreras på den konstvetenskapligt inriktade ikonografin. Från denna synpunkt kan ärendet alltså betraktas som förslag om en samordnad nordisk insats för konstvetenskaplig forskning.

I medlemsförslaget anförs att institutet inte bör begränsa sin verksamhet till uteslutande vetenskapliga uppgifter utan också ha ett mera allmänt folkbildningssyfte. Om institutet förutsätts få arbetsuppgifter av detta slag, skulle dess tillkomst uppenbarligen få bedömas också som ett inslag i den allmänna kulturpolitiken. UKÄ finner denna tanke i och för sig tilltalande men ifrågasätter om inte ett sådant åliggande — för att kunna fyllas på ett meningsfullt sätt och inte endast nominellt — medför mera omfattande kostnadskonsekvenser än vad förslagsställarna angivit. UKÄ förutsätter att bl. a. detta spörsmål kommer att belysas i den utredning som bör föregå ett ställningstagande till frågan om att upprätta ett nordiskt institut för ikonografi.

UKÄ har i övrigt inga erinringar mot förslaget att Nordiska rådet skall hemställa till det nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att upprätta ett nordiskt institut.

Stockholm den 17 januari 1972

Hans Löwbeer

Ulf Lindgren

Uppsala universitet, institutionen för konstvetenskap:

Förslaget bör varmt understödjas men vi vill samtidigt påpeka en viss vaghet i de framförda motiveringarna. Sålunda är avgränsningsproblemet inte vederbörligen beaktat. Det förefaller t. ex. orealistiskt att söka spänna över ett så vitt och föga specificerat område som "typiske træk af nordisk kulturliv i fortid og nutid". Det synes rimligare att i första hand koncentrera verksamheten på den konstvetenskapligt inriktade ikonografin. Institutet kan sedan besluta om eventuell utvidgning av sitt ämnesområde i riktning mot en mera allmän bilddokumentation.

Bilden är ett viktigt källmaterial för den historiska forskningen. Det gäller inte endast inom ämnen som konstvetenskap, teaterhistoria och filmhistoria. Ett bildarkiv av det planerade slaget kunde trots sin närmast konstvetenskapliga prägel bli betydelsefullt också för vetenskapsgrenar som historia, socialhistoria, den materiella kulturens historia, idéhistoria, kyrko- och religionshistoria, teknikhistoria, humangeografi etc.

Det finns redan ett antal specialinriktade nationella bildsamlingar såsom Svenska porträttarkivet och Antikvarisk-topografiska arkivet, båda i Stockholm, det finns också vanligen bildarkiv i museerna, t. ex. Nationalmuseum, Nordiska museet och Tekniska museet, vidare i de stora bibliotekens kart- och planschavdelningar. I de flesta fall tjänar dessa arkiv som magasin för bilder, och endast få institutioner kan bedriva en aktiv insamling av bilder respektive fotografering för att öka dokumentationen; än mindre kan de ägna sig åt egna forskningar på bildernas områden.

Ett ikonografiskt institut — och helst ett gemensamt nordiskt sådant — med ett brett konstvetenskapligt program både för insamling respektive dokumentation av bilder och för forskning om dem, kan alltså göra en viktig insats genom att företaga egen fotografering av respektive dokumentation rörande bestämda grupper av bilder och genom att bedriva samt stödja forskning om bilder.

Viktig är frågan om vilka bilder som rimligen bör komma i fråga. Bortsett från det mycket sparsamma arkeologiska materialet (som torde vara väl tillvarataget av fornforskningen) kan man peka på det stora beståndet av medeltida, men också av efterreformatoriska bilder i Nordens kyrkor, ett internationellt sett enastående rikt bestånd som inte på långt när är genomfotograferat och än mindre till fullo utnyttjat för olika slag av historisk forskning. Därnäst kommer bilder i bondgårdar och herresäten från 1500-talet till 1800-talet. Vidare affischer, skolboksillustrationer och liknande. Vid en framtida utbyggnad kan institutet överväga att även registrera material rörande t. ex. arbetsliv och folkliga kulturförhållanden.

Att göra dessa och många andra bilder tillgängliga genom fotografering och dokumentation är inte endast betydelsefullt för forskningen. I många fall innebär det också att åtminstone fotografier kan bevaras av bilder och föremål på bilder, vilka har gått under genom rivning, eldsvådor, ombyggnader och dylikt.

Det framlagda förslaget torde kunna förändras respektive preciseras på några punkter. 1. Prefekten (bestyrer) bör ha en vetenskaplig befattningshavare (t. ex. lektor) vid sin sida, så att prefekten kan få möjlighet till tjänstledighet och så att stipendiaterna tillförsäkras tillräcklig handledning. 2. Institutet bör få, utöver anslaget för kontorsmateriel och bibliotek, medel för anskaffning av bilder, fotografering och dokumentation (på katalogkort och magnetband), förslagsvis 20 000 danska kronor per år. Möjligen kan man i gengäld något sänka kontors- och biblioteksanslaget till 30 000 danska kronor. 3. Efter år 1900 ökas bildproduktionen så avsevärt att 1900-talets bilder skulle kräva ett eget institut. Institutet bör därför begränsa sin verksamhet till tiden före 1900.

Uppsala i december 1971

Allan Ellenius

Sten Lindroth

Rudolf Zeitler

Lunds universitet, humanistiska fakultetens historisk-filosofiska sektion:

Sektionen ställer sig positiv till projektet att ett nordiskt ikonografiskt institut upprättas. En metodisk registrering och fackmässig avläsning av de i överskådlig mängd förekommande bilderna, speciellt från tidigare epoker, är en angelägen uppgift för forskningen. Medeltidens bildframställningar är exempelvis en av våra absolut viktigaste kunskapskällor rörande dåtida materiellt och ideellt liv. Sektionen stöder sitt ställningstagande på de värdefulla resultat som vanns av den fullständiga genomfotografering och uttolkning av de medeltida kalkmålningarna i skånska kyrkor, som nyligen genomfördes på initiativ av kyrkohistoriska institutionen vid Köpenhamns universitet i samarbete med lärare från de historiska, konsthistoriska och kyrkohistoriska institutionerna vid sagda universitet. Ett nordiskt institut skulle efter samma tvärvetenskapliga system kunna samordna studiet av de skandinaviska ländernas bildskatt, sedd som helhet, och utgöra det gemensamma arkivet för det insamlade och undersökta materialet.

Lund den 11 januari 1972

Manfred Moritz

Prodekanus

Pia Sellers

Göteborgs universitet, historisk-filosofiska sektionen:

Ett gemensamt studium av de nordiska ländernas konsthistoria motsvarar en länge närd önskan hos många konsthistoriker i de särskilda nordiska länderna. Trots det nära kulturella samarbetet på många områden är t. ex. bristen på översiktlig ikonografisk litteratur omfattande hela Norden nästan obefintlig. För en djupare förståelse av de enskilda ländernas och provinsernas konst fordras också en större skandinavisk översikt liksom också i många fall ytterligare eventuell kännedom om det internationella sammanhanget.

Bildarkiv finns hos olika kulturvårdande institutioner men har i regel endast regional eller i bästa fall nationell omfattning, då de i allmänhet tillkommit osystematiska vid behandling av tjänsteärenden eller i mycket speciella vetenskapliga sammanhang. Av denna anledning skulle ett ikonografiskt institut av den projekterade omfattningen vara till stor nytta för forskningen och av allmänkulturell betydelse.

Eftersom man i Danmark redan har en organisation och samlingar som berör medeltida kyrkomålningar i alla de nordiska länderna anser historisk-filosofiska sektionen att det projekterade institutet bör ligga i Danmark. Däremot kunde det möjligen vara nyttigt att i viss utsträckning en dubblering av materialet skedde så att mindre dubblerade samlingar tillförs några utvalda redan existerande institutioner i övriga nordiska länder (såsom t. ex. i Sverige ATA, Stockholm). En sådan fördelning av materialet skulle också bättre motivera bidrag från alla de skandinaviska länderna.

Göteborg den 13 januari 1972

På uppdrag av dekanus

Claes Hjertman

Stockholms universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet anser, att de vetenskapliga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningarna måste grundligt utredas, innan man kan ta ställning till frågan om inrättande av ett nordiskt institut för ikonografi. Det föreliggande förslaget ger enligt ämbetets uppfattning inte underlag för ett sådant ställningstagande. Rektorsämbetet förordar därför en förutsättningslös utredning av formerna för ett nordiskt samarbete på iko-

nografins område. Ämbetet förutsätter att det bereds tillfälle att åter yttra sig i ärendet, när resultatet av sådan utredning föreligger.

Stockholm den 17 december 1971

Dag Norberg

Bengt Tomson.

Stockholms universitet, historisk-filosofiska sektionen:

Den alltmer växande betydelsen som den på olika sätt framställda och exponerade bilden kommit att få som information, kunskapskälla och dokumentation har aktualiserat behovet av organ som samlar, uppordnar och registrerar bilderna för att de snabbt skall vara åtkomliga och kunna utnyttjas för olika ändamål. Initiativ på detta område har inte saknats men de bildarkiv som åstadkommit har mestadels ett begränsat program såsom porträttkyrklig konst och topografi. Även de bildsamlingar som finnes vid de olika större biblioteken och vid museerna ställer visserligen ett mycket värdefullt, uppordnat material till forskningens och publicistikens förfogande men deras sammansättning speglar ofta olika speciella samlar- och studieintressen.

Med hänsyn till dessa omständigheter måste det initiativ som tagits inom Nordiska rådet hälsas med tillfredsställelse. Det projekterade institutet, som icke avser att på något sätt vålla de redan existerande ikonografiska samlingarna något avbräck, utgår från de erfarenheter som gjorts vid det av dr Knud Banning i Köpenhamn bedrivna ikonografiska arbetet. Det har resulterat i vetenskapliga nordiska kontakter. Att det projekterade institutet har hela Norden till arbetsfält ökar dess värde. Ur forskningens synpunkt är det också tillfredsställande att institutets verksamhet enligt planerna skall baseras på fortgående fältundersökningar, forskning och stipendiatverksamhet.

Samtidigt som sektionen livligt tillstyrker förslaget vill den beträffande det planerade institutets organisation och arbetsprogram framhålla följande: Det bildmaterial som förslagsställarna tänker sig bli föremål för insamling och databehandling är så omfattande och svåröverskådligt att institutet torde behöva lång tid för att kunna göra arkivet verkligt användbart för forskning och information. Fotografiets införande och reproduktionsteknikens snabba utveckling under det senaste seklet ger en överväldigande övervikt åt det till tiden yngsta bildstoffet. Enligt sektionens mening vore det med hänsyn härtill motiverat om institutet åtminstone under en inledande period satte en tidsgräns och kon-

centererade sitt insamlings-, forsknings- och registreringsarbete till tiden före år 1900.

Vad institutets personal beträffar synes det vara önskvärt med en förstärkning av den vetenskapligt utbildade medarbetarstabens i form av en biträdande föreståndare ej minst med hänsyn till det breda arbetsprogrammet och angelägenheten av att på ett för forskningen fruktbart sätt leda de till institutet knutna amanuenserna och stipendiaterna. I förslagsställarnas kalkyler har inte upptagits särskilda medel för fotografi-anskaffning — ett skäligen belopp måste dock beräknas för åstadkommande av institutets grundläggande arbetsmaterial.

Stockholm den 7 december 1971

Mats Rehnberg

Jan Hedin

**Statens råd för vetenskaplig information och dokumentation
(SINFODK):**

Utgångsmaterialet för det föreslagna institutets arbetsuppgifter utgöres av bilder, i första hand kalkmålningar. Några av arbetsverktygen blir därför register över och fotografisamlingar av dylika bilder, således en viss form av vetenskaplig dokumentation. Institutets primära verksamhetsområde har emellertid nära anknytning till disciplinerna konstavetenskap, konsthistoria, kyrkohistoria samt idé- och socialhistoria.

Rådet anser sig sakna kompetens att närmare yttra sig i ärendet, men vill föreslå att statens humanistiska forskningsråd bereds tillfälle att yttra sig innan slutgiltig ställning toges till förslaget.

Stockholm den 9 december 1971

För statens råd för vetenskaplig information och dokumentation

Fredrik Backlund
Chef för rådets sekretariat

Medlemsförslag

om nordiskt hälsokortsystem

(Väckt av Pirkko Aro, Roald Bye och Pekka Tarjanne)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Sjuksköterskors samarbete i Norden (SSN):

SSN har genom kommittéer och även vid ett speciellt anordnat arbetsmöte behandlat frågan om en förbättrad kommunikation mellan öppen och sluten vård. Härmed avses en systematiserad samverkan mellan hälso-, sjuk- och socialvård för att kontinuerligt kunna tillgodose den enskilde patientens/klientens behov. Denna fråga har såväl mänskliga som samhällsekonomiska aspekter.

Ett i Norden likartat kommunikationssystem mellan nämnda vårdformer har därvid framförts såsom mycket väsentligt. Den fria rörligheten av arbetskraft mellan de nordiska länderna — bl. a. vid genomförandet av gemensam nordisk arbetsmarknad för sjuksköterskor — har för sjuksköterskorna i deras yrkesutövning ytterligare poängterat betydelsen av att likartade former för samverkan mellan hälso-, sjuk- och socialvård finns. Patientens/klientens trygghet har därvid setts som det primära.

Ett enhetligt utformat nordiskt hälsokort torde kunna ses som ett led i strävandena att uppnå ett likartat system för samverkan mellan hälso-, sjuk- och socialvården i Norden. Förmodligen kan dock förverkligandet av ett hälsokortsystem vara förenat med vissa praktiska svårigheter. SSN är av den uppfattningen att det för den enskilde bör vara frivilligt att använda ett sådant kort. Individens rätt till sekretess bör härvid noga beaktas.

Äberopande ovan anförda synpunkter tillstyrker Sjuksköterskors samarbete i Norden förslaget att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i de nordiska länderna att undersöka möjligheterna för att skapa ett enhetligt nordiskt hälsokortsystem.

Stockholm den 15 december 1971

För Sjuksköterskors samarbete i Norden

Gerd Zetterström Lagervall

Ordförande

D a n m a r k**Indenrigsministeriet:**

Socialministeriet har efter brevveksling med *direktoratet for sygekassevæsenet* udtalt, at den eventuelle værdi af etablering af et nordisk helbreds-kortssystem som det foreslåede i første omgang bør vurderes af sundhedsvæsenets organer. Ud fra en umiddelbar betragtning finder socialministeriet det tvivlsomt, om de eventuelle fordele ved indførelse af et sådant system vil kunne opveje det med systemet forbundne administrative arbejder. Socialministeriet har endelig bemærket, at ret til hjælp efter opholdslandenes sygesikringsregler i hvert fald ikke bør gøres afhængig af, at patienten er i besiddelse af et helbreds-kort.

Sundhedsstyrelsen har henvist til, at styrelsen har betragtet et parallelt forslag om indførelse af et "European Health Card" rejst af Europarådets rådgivende forsamling med nogen skepsis, når henses til, hvilke erfaringer der er nået til med nationale forslag af tilsvarende art.

Styrelsen indtager en lignende stilling med hensyn til det foreliggende forslag.

Indenrigsministeriet kan tilslutte sig de nævnte udtalelser.

København, den 19. januar 1972

P. m. v.

Zeuthen

Ebba Lund

Den Almindelige Danske Lægeforening:

I Danmark findes allerede forskellige former for helsekort, som bæres af folk, der lider af sukkersyge, epilepsi og enkelte andre sygdomme, ligesom visse hospitaler forsyner patienterne ved udskrivelsen med oplysning om, hvilke operationer de har gennemgået.

Yderligere er der også nogle som går med deres vaccinationskort eller med oplysning om at være i prednisonbehandling eller om at være overfølsom for anførte medikamenter.

I de nævnte områder foreligger der utvivlsomt et vist behov for en sådan form for helsekort, men herfra til at tilråde indførelsen af et altomfattende helsekort finder hovedbestyrelsen, at der er et stort spring. Mange uoverskuelige konsekvenser kan forudses, bl. a. vil det kunne medføre, at kortet skal fremlægges som bilag ved ansøgninger, hvor der kræves helbredsoplysninger, og hvor man må kunne forudse meget uheldige situationer bl. a. ved fremlæggelse af oplysninger om

psykiske lidelser og ondartede sygdomme, der ikke altid er de pågældende bekendt.

Af de anførte grunde vil Den Almindelige Danske Lægeforenings hovedbestyrelse hermed fraråde det foreslåede forslag om et nordisk helsekortsystem.

København, den 27. december 1971

P. h. v.

E. b.

E. Trier

De Samvirkende Centralforeninger af Sygekasser i Danmark:

— — — skal forretningsudvalget meddele, at man tidligere har drøftet spørgsmålet om indførelse af et helsekort, men at man af praktiske grunde er veget tilbage for gennemførelsen af sådanne. En helsekortordning vil først være af betydning, dersom den kan gennemføres for hele befolkningen.

I øvrigt vil sygekasserne som sådanne næppe kunne påtage sig gennemførelsen af helsekort, da sygekasserne ophører 1. april 1973.

København, den 27. december 1971

P. f. v.

Niels Mørk

De Samvirkende Statskontrollerede Fortsættelsessygekasser i Danmark:

— — — skal man herved meddele, at De Samvirkende Statskontrollerede Fortsættelsessygekasser ikke ønsker at fremsætte udtalelse vedrørende det stillede forslag, sag A 346/s, men at man kan tilslutte sig tanken om oprettelse af et nordisk helsekortsystem.

København, den 29. december 1971

P. s. v.

A. Stæhr Johansen

J. Madsen

Dansk Sygeplejeråd har i skrivelse den 10 december 1971 förklarar sig stöda medlemsförslaget.

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Social- och hälsovårdsministeriet anser, att införandet av ett sådant informationssystem, varigenom man snabbt kunde klargöra patientens tidigare sjukdomsbild för att möjliggöra en effektiv behandling, i princip kan förordas. Ministeriet anser emellertid inte att det i medlemsförslaget nämnda nordiska hälsokortsystemet skulle fylla någon funktion så länge väsentliga uppgifter som till exempel blodgrupp inte finns rörande alla medborgare. Då ett dylikt informationssystem kan anses vara ändamålsenligt borde man, för så vitt man önskar se det genomfört, få till stånd nationella centralregister med uppgifter om patienten. Dessa uppgifter kunde vara tillgängliga för sjukvårdspersonalen samt på sjukförsäkringskortet kunde man möjligen införa de för patientens trygghet viktigaste uppgifterna från centralregistret. Det i medlemsförslaget skisserade hälsokortet kommer att bli nödvändigt på grund av den ökande turismen och arbetskraftens tilltagande rörlighet. Dessa företeelser begränsar sig dock inte enbart till Norden. Med hänsyn till att ärendet rörande gemensamt europeiskt hälsokort som bäst är anhängigt i Europarådet, förefaller det som det för tillfället inte finnes tillräckliga förutsättningar för att vidta några brådskande åtgärder för skapandet av ett nordiskt hälsokortsystem.

Helsingfors den 8 januari 1972

Alli Lahtinen

Social- och hälsovårdsminister

Helena Roos

Föredragande

Folkpensionsanstalten:

Den nära kontakten mellan de nordiska länderna och befolkningarnas rörlighet kan motivera ett enhetligt nordiskt hälsokortsystem. Informationen rörande individens hälsotillstånd torde inte vara tillfredsställande ordnad i något nordiskt land, varför utvecklandet av ett effektivt informationssystem är en aktuell fråga i samtliga länder. Också inrikesomflyttningen är numera av betydande omfattning och medborgarnas sjuk- och hälsovård ägnas större uppmärksamhet än tidigare. Registrering av uppgifter rörande befolkningens hälsotillstånd är alltså nödvändig.

Varje nordiskt land borde vid utvecklandet av sitt hälsokortsystem beakta det nordiska samarbetet och det internordiska informationsbe-

¹ Yttrandet översatt från finska.

hovet. Det föreslagna systemet med personliga hälsokort vilka alltid måste medföras — detta torde vara vad medlemsförslaget närmast går ut på — kunde eventuellt sammankopplas med ett mera omfattande informationssystem baserat på t. ex. socialskyddssignum.

Det har dock sina svårigheter att förverkliga ett hälsokortssystem. I Finland fick man erfara detta, när sjukförsäkringskortet skulle tas i bruk. I det finska sjukförsäkringssystemet, som trädde i kraft 1964, skulle sjukförsäkringskortet tjäna som ett slags hälsokort. På kortet hade reserverats utrymme för såväl personalia som uppgifter om den försäkrades hälsotillstånd, såsom om långvariga sjukdomar, läkemedelsallergier, blodgrupp och vaccinerings. Det visade sig emellertid synnerligen svårt att få till stånd en kontinuerlig registrering. Kortet upptog vid överlåtelsen alla tillämpliga basuppgifter men kompletteringen blev bristfällig. År 1970 företogs därför i de finska sjukförsäkringskorterna en förenkling, som berörde uppgifterna om hälsotillståndet. På de nuvarande korten finns plats för personalia (patientens socialskyddssignum och namn) samt sjukförsäkringsbyrås anteckningar rörande beslut om kostnadsfria läkemedel och numret på den sjukdom som beslutet gäller. Vidare finns på det nya kortet utrymme för andra anteckningar av sjukförsäkringsbyrå och läkare, i vilket eventuellt även i fortsättningen kunde införas uppgifter om hälsotillståndet. Uppgifternas tillförlitlighet beror naturligtvis på vem som antecknat dem. Man torde inte kunna fordra, att läkarna fyller i varje patients kort. I fråga om hälsokort är svårigheten att få tillförlitlig information och att hålla uppgifterna à jour.

Då ett behov av personliga hälsokort har kunnat konstateras, anser folkpensionsanstalten det vara skäl att utgående från medlemsförslaget undersöka frågan och samtidigt utröna vilka möjligheter det finns att efter vissa justeringar använda de nordiska ländernas nuvarande sjukförsäkringskort som ett slags hälsokort.

Helsingfors den 20 januari 1972

Jaakko Pajula
Generaldirektör

Olavi Suihko
Avdelningschefen vid
sjukförsäkringsavdelningen

Finlands läkarförbund r.f. (FLF):

Förslag om hälsokort med uppgifter om en patients hälsotillstånd, företagna undersökningar, överkänslighet, blodgrupp o. s. v. framställs då och då från olika håll. Tanken är i och för sig god, men dess förverkligande i praktiken stöter på svårigheter, vilka förslagsställarna vanligtvis inte är medvetna om.

Innan dylika hälsokort kunde utdelas till hela befolkningen, skulle ett centralregister behövas, i vilket riktigheten av de uppgifter som antecknats på kortet kunde kontrolleras. Hälsokorten kunde nämligen relativt lätt förfalskas, tillgripas eller lånas i syfte att uppnå förmåner av något slag. Det bör beaktas, att t. ex. blodtransfusion inte kunde utföras på basen av en på ett dylikt kort antecknad uppgift utan en grundlig blodgruppsundersökning borde i varje händelse göras.

Det är dock möjligt, att förslagsställarna har någon plan, som kan förverkligas utan nyssnämnda svårigheter. Slutlig ställning till frågan kan sålunda tagas först då ett jämförelsevis detaljerat förslag föreligger om vilka uppgifter ett dylikt kort skulle uppta, vem som skulle bekräfta riktigheten av uppgifterna, vilken instans som skulle vara berättigad att utföra dessa kort och vilken juridisk betydelse en uppgift på kortet skulle ha.

Finlands läkarförbund kan inte på basen av nu tillgängliga uppgifter tillstyrka förslaget, men är redo att uppta frågan till nytt övervägande då en grundligare utredning och ett detaljerat förslag föreligger.

FLF konstaterar slutligen, att personer med en sjukdom som kräver fortgående behandling har skäl att vid utlandsresor medföra en utredning på vederbörande lands språk eller något stort internationellt språk över sitt tillstånd och pågående behandling, men för detta ändamål skulle det nu aktuella kortet knappast vara till fyllest.

Helsingfors den 18 januari 1972

Finlands läkarförbund r.f.

Pentti Rokkanen

Ordförande

Ilkka Ruoppila

Lagfaren sekreterare

Finlands Röda Kors (FRK)¹:

FRK:s centralstyrelse konstaterar, att ett system med ett samnordiskt hälsokort är värt övervägande och att sjukförsäkringskortet borde utvecklas till ett hälsokort.

För så vitt ett hälsokortssystem genomföres borde det vara obligatoriskt. Därför rekommenderar FRK:s centralstyrelse att hälsokortet förses med fotografi.

Helsingfors den 21 mars 1972

Gunnar Rosén

T.f. generalsekreterare

Christina Nyman

Hälsovårdssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

N o r g e

Sosialdepartementet:

Det har dessverre ikke vært mulig å få innhentet uttalelse i saken fra interesserte institusjoner og organisasjoner i Norge.

Generelt skal imidlertid bemerkes at alminnelige helsekort for spedbarn, småbarn, skolebarn og skoleungdom har vært nyttet i Norge i mange år. Kortene har stadig vært under revisjon. Det siste helsekort for de nevnte kategorier av barn og ungdom tar sikte på å følge barnet fra fødselen og til det er ferdig med skoleutdanningen. Det vil imidlertid ikke bli utlevert til barnas foresatte, men de foresatte kan anmode om konkrete opplysninger fra det, likesom alle opplysninger på kortet vil være tilgjengelig for barnets lege i påkommende tilfeller.

Det helsekort som nå introduseres, har for øvrig som modell det tilsvarende helsekort i Finland.

I forbindelse med vaksinasjon av barn, får barnets foresatte utlevert et vaksinasjonskort hvor også fremtidige vaksinasjoner og tuberkulinprøver blir oppført.

I 1950 ble i Norge søkt introdusert et helsekort av den mere generelle type som medlemsforslaget omtaler. Dette fikk en viss utbredelse de første årene, men nytten av det var tydeligvis ikke så stor at det vant alminnelig innpass verken blant leger eller publikum.

I enkelte land har man søkt innarbeidet et helsekort til bruk for personer som lider av spesielle sykdommer. Et slikt kort har sin utvilsomme berettigelse. Om man derfor skulle begynne å arbeide her imot et mere generelt helsekort for statsborgerne i nordiske land, antas det at man i første omgang bør ta sikte på å dekke behovet for personer som lider av visse mer spesielle sykdommer, eksempelvis sukkersyke, epilepsi, allergi overfor spesielle medikamenter o. l. For en slik mere begrenset, kortsiktig målsetting taler også at det vel i alle nordiske land for tiden arbeides med planer om å introdusere systemer som vil medføre at viktige medisinske data om den enkelte persons helse blir registrert i den sentrale databank som inneholder andre sivilopplysninger om vedkommende, dvs. knyttet til vedkommendes personregister-nummer. Disse systemer reiser en rekke vanskelige forvaltningsmessige og legale spørsmål. Om disse blir løst, vil det imidlertid neppe være noe til hinder for at de medisinske data om en person fra et land blir innhentet av lege i et annet land som har vedkommende person til undersøkelse og behandling. En slik fremgangsmåte må ut fra de erfaringer vi i Norge hittil har hatt om de generelle helsekort som skal oppbevares av den enkelte

person, antas å by på färre feilkilder og større sikkerhet enn de generelle helsekort.

Oslo, 17. desember 1971

Etter fullmakt
Knut Munch-Søegaard

Fr. Mellbye

S v e r i g e

Nämnden för internationella hälsovårdsärenden:

Socialstyrelsen, dåvarande medicinalstyrelsen, har i cirkulärskrivelse 1947 uppmanat läkare, barnmorskor och sjuksköterskor att bidra till att ett hälsokort för barn och ungdom kom till användning i största möjliga utsträckning. Man bedömde då att de säkraste uppgifterna och möjligheterna att föra ett hälsokort borde ske med utgångspunkt från originaljournalerna vid landets barnavårdscentraler. Syftet med hälsokortet är att föräldrar/vårdare vid varje tidpunkt skall ha tillgång till nödig information om barnets hälsa. Den senaste utgåvan av dylika hälsokort fastställdes av dåvarande medicinalstyrelsen 1958 och är för närvarande under omarbetning av SoS:s vetenskapliga råd i praktisk barnsjukvård.

Den nuvarande utformningen av hälsokortet innehåller uppgifter om personnamn och -nummer, födelselängd och -vikt samt har plats för anteckningar om olika vaccinationer, genomgångna sjukdomar etc. Erfarenheterna av hälsokortets användning inom barn- och ungdomsvården har visat att de uppgifter, som skall lämnas på kortet av vederbörande personal vid hälsokontrollerna på barnavårdscentral och/eller privatpraktiserande läkare i regel införs på hälsokortet.

Uppgifter, som skall fyllas i av föräldrar/vårdare bl. a. om barnets utveckling och sådana sjukdomar, där läkare ej kontaktats, har däremot mera sällan blivit införda på kortet. Administrativa problem har också en längre tid förelegat beträffande inhämtandet av uppgifter om genomgångna sjukdomar och vaccinationer som ägt rum utanför Sverige. Detta har varit speciellt märkbart inom skolhälsovården. I detta sammanhang bör även nämnas att SoS i skrivelse till Länssparbanken 27 februari 1970 tagit ställning till ett av stiftelsen Län — Eken utgivit hälsobesked för barn, maj 1968 (*här ej tryckt*). Styrelsen inhämtade då yttranden i detta ärende från tre av styrelsens vetenskapliga råd i barn- och ungdomsvård och hade då intet att erinra mot en frivillig användning av denna typ av hälsobesked.

Beträffande övriga patientgrupper utöver ovan nämnda har SoS underrättats om att SPRI inom den närmaste tiden kommer att utge en rapport om patientkort. Rapporten utgör en sammanfattning av SPRI:s studier avseende möjligheten att med hjälp av centrala folkbokföringens dataregister framställa patientkort för Sveriges alla invånare i första hand med uppgifter rörande identitet och adress. Man har diskuterat att även uppgifter om blodgruppstillhörighet och vissa viktiga sjukdomar skall kunna medtagas på ett sådant patientkort. Bl. a. på grund av svårigheter att insamla primärdata har man emellertid under diskussionen inom SPRI bedömt dessa uppgifter som omöjliga att framtaga och/eller obefogade att föras upp på korten.

Hälsokort enligt det väckta förslaget torde vid manuell registrering medföra ett ej oväsentligt merarbete inom hälso- och sjukvården. Därtill kommer svårigheterna att hålla hälsokort aktuella och därmed användbara. Även om man baserar vissa av uppgifterna på anteckningar i journaler o. d. så måste dessa anteckningar, som av naturliga skäl i regel är omfattande, omarbetas för att kunna överföras antingen manuellt eller via datasystem till vederbörande hälsokort.

Systemet och kortets konstruktion måste även utformas så, att den stora allmänheten motiveras att ständigt medföra sitt hälsokort. Ett litet format på kortet vore befogat men kommer tyvärr då också att medföra minskat informations och uppgiftsutrymme.

Av säkerhetsskäl måste enligt SoS:s mening ett hälsokort medge identitetskontroll, vilket torde förutsätta utförande med fotografi. Kortet måste också på något sätt garanteras ge säkra och tillförlitliga uppgifter om bärarens identitet och aktuella hälsotillstånd. I annat fall riskerar man svåra katastroftillbud till exempel vid blodtransfusioner påkallade av en nödsituation eller att man gör grova felbedömningar vid medicinskt ställningstagande vid omhändertagandet av en medvetlös patient/hälsokortsbärare.

Ur medicinsk synpunkt är det angeläget att — om ett hälsokortssystem kommer att genomföras — kortet innehåller sådana informationer som krävs för snabb och riktigt insatt vård av hälsokortsbärare, framför allt där bäraren plötsligt kan drabbas av medvetanderubbningar eller andra livshotande kristillstånd, t. ex. epilepsi, myastenia gravis, vissa blödningssjukdomar, vissa allergier och endokrina rubbningar etc. För personer behäftade med sådana tillstånd skulle hälsokort med uppgifter härom kunna vara av praktiskt värde i akuta nödsituationer. Det kan emellertid tänkas att just denna kategori av personer drar sig för att medföra kortet i vardagslag, så länge som man känner sig frisk. Ett tappat eller förkommet kort skulle i sådana fall lätt kunna ge en icke önskad informationsspridning av mera personlig art.

Under hänvisning till ovan anförda svårigheter och begränsningar kan

det därför ifrågasätts om lämpligheten att ett gemensamt internordiskt hälsokort eller något liknande gemensamt informationsdokument utformas. Eventuellt kan man i första hand överväga att sammanställa ett enhetligt nordiskt hälsoformulär att utdelas till personer/patienter som av särskilda skäl önskar eller medicinskt sett bedöms vara i behov av att medföra en slags hälsodokumentation.

Datavägen bör man framdeles kunna få uppgift om olika viktiga hälsodata. Om för Sveriges del det av SPRI föreslagna patientkortet slutligt skulle accepteras inom svensk hälso- och sjukvård, skulle detta troligen vara av värde även för planerna på ett internordiskt hälsokortssystem. Med anledning härav föreslår SoS att Nordiska rådet även inhämtar yttrande i ärenden från SPRI, Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut.

I enlighet med vad som ovan sagts finner SoS lämpligt förorda

att man i första hand utreder frågan om utformningen av ett nordiskt hälsoformulär att utdelas till personer som av särskilda skäl önskar eller medicinskt sett bedöms vara i behov av att medföra en slags hälsodokumentation,

att man avvaktar erfarenheterna från ovan angivet formulärs användning och över i Norden pågående studier innan man jämväl utreder förutsättningarna för ett informationssystem gemensamt för de nordiska ländernas invånare, avseende dessa hälso- och sjuktillstånd.

Stockholm den 16 december 1971

Bror Rexed

Malcolm Tottie

Svenska landstingsförbundet:

I princip ställer sig styrelsen positiv till ett nordiskt hälsokortssystem, då ett sådant i fullt utbyggt skick och med tillfredsställande garantier för ändamålsenlig tillämpning utan tvivel skulle vara förenat med många fördelar. Styrelsen anser emellertid för sin del att ett gemensamt nordiskt system med ett hälsokort för den vuxna befolkningen innehållande fortlöpande uppgifter om innehavarens hälsostatus, blodgrupp m. m. skulle vara ekonomiskt och organisatoriskt svårt att genomföra utan att den eftersträfvade tillförlitligheten äventyras. Styrelsen ställer sig även tveksam till värdet av ett hälsokort som för att fylla sin funktion förutsätter att innehavaren ständigt bär det med sig. Erfarenheter i Sverige talar härför, där det ej varit möjligt att införa ett enhetligt hälsokort.

Barn- och skolhälsovården är i de nordiska länderna väl katalogiserad, och för att skapa en möjlighet till bättre kommunikation mellan de nordiska ländernas barn- och skolhälsovård vid t. ex. en familjs överflyttning från ett land till ett annat inom Norden anser styrelsen att man i första hand borde söka få till stånd enhetligt utformade nordiska hälsokort inom detta område, vilka sedan erfarenheter vunnits senare eventuellt kunde byggas ut till ett vidareutvecklat hälsokortsystem gällande den vuxna befolkningen.

Stockholm den 16 december 1971

Svenska landstingsförbundet

Stig F. Hansson

Bengt Olsson

Sveriges läkarförbund:

Sveriges läkarförbund har tidigare vid ett par tillfällen ställt inför förslag om s. k. hälsobesked. Läkarförbundet har vid dessa tillfällen uttryckt sitt stora tvivel på värdet av sådana hälsokort, då det visat sig att man har anledning tro att uppföljningen kommer att bli ofullständig och därigenom förta det värde man vill tillskriva förslaget. Rapporter från tidigare försök styrker detta. Som ett exempel kan nämnas att man i Frankrike införde ett hälsobesked inom byggnadsindustrin. Detta skulle respektive arbetare medföra vid årlig hälsokontroll. Redan första året hade 70 procent slarvat bort sina hälsobesked.

Mot bakgrunden av ovanstående anser sig läkarförbundet inte kunna tillstyrka föreliggande förslag. — Däremot kan ju vederbörande med sådana sjukdomar som epilepsi, diabetes, blödarsjuka m. m. samt de som står på antikoagulantia-behandling ha de kort respektive märken, som är föreslagna i socialstyrelsen (MF 28/1971).

Stockholm den 22 december 1971

Sveriges läkarförbund

Karl-Fredrik Blom

Svensk sjuksköterskeförening (SSF):

Enligt förslaget motiverar den ökade resefrekvensen och rörligheten på arbetsmarknaden införande av ett nordiskt hälsokortsystem. Hälsokortet skulle innehålla de viktigaste uppgifterna om personens hälsotillstånd alltifrån födelsen. Uppgift om blodgrupp, vaccinationer, allergier, diabetes etc. skulle anges på kortet. För att fylla sin funktion skulle det alltid medföras av innehavaren.

I likhet med förslagsställarna anser SSF att det vore värdefullt med ett enhetligt hälsokortsystem inom Norden. Såväl diagnostisering som behandling skulle därigenom underlättas. SSF vill också understryka att erfarenheterna av de hälsokort som omnämnes i förslaget och som används vid barnavårdscentraler i Sverige varit goda.

För att hälsokortet skall tjäna sitt syfte, vill SSF betona vikten av att det om möjligt alltid medföres av vederbörande. Uppgifterna bör begränsas till vad som kan anses erforderligt och hälsokortet bör noga ifyllas.

SSF vill i detta sammanhang också framhålla att sekretessfrågan bör beaktas.

Språkfrågan bör också uppmärksammas.

Med hänvisning till vad ovan anförts får SSF tillstyrka att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i de nordiska länderna att undersöka möjligheterna för att skapa ett enhetligt nordiskt hälsokortsystem.

Stockholm den 29 december 1971

För Svensk sjuksköterskeförening

Enligt uppdrag

Gunni Kullberg

Förste förbundssekreterare

BILAGA 3

I efterhand inkomna yttranden

N o r g e

Sosialdepartementet:

Sosialdepartementet avga uttalelse i saken 17. desember 1971 (*se Bilaga 1*). Det hadde på det tidspunkt ikke vært mulig å få innhentet uttalelse i saken fra interesserte institusjoner og organisasjoner i Norge.

Saken har nå vært forelagt følgende til uttalelse: Den norske lægeforening, Rikstrykdeverket, Direktoratet for arbeidstilsynet, Bedriftslegerådet og Norges byforbund—Norges herredsforbund.

De mottatte uttalelser vedlegges (*se nedan*).

Idet det forøvrig vises til tidligere uttalelse av 17. desember 1971, vil departementet gjøre følgende sammenfattende vurdering:

Tidligere erfaringer med innføring av helsebok i vårt land har vist at det er vanskelig å få presumtvt friske mennesker til å gjøre bruk av et sådant tilbud — rent bortsett fra visse befolkningsgrupper som får en

mere regelmessig helsekontroll. På denne bakgrunn finner departementet det lite hensiktsmessig at det på nordisk basis introduseres en generell helsebok beregnet på hele befolkningen. Til sammenlikning kan nevnes at et forslag om innføring av en europeisk helsebok enstemmig ble forkastet i Europarådets helsekomite i november i år.

Annerledes stiller saken seg for personer som lider av spesielle sykdommer eller defekter som diabetes, epilepsi og liknende. Her foreligger det et reelt behov for opplysninger fra den behandlende lege om sykdommens art og instituert behandling, i tilfelle pasienten må søke annen lege eller må tas hånd om av fremmede. Dertil kommer at en person som lider av en sykdom formodentlig lettere kan motiveres til å benytte og å bringe med seg en helsebok av denne karakter.

Imidlertid må man være oppmerksom på at en helsebok som pasienten selv oppbevarer bare vil kunne inneholde relativt begrensede medisinske opplysninger, og at dette ikke vil overflødiggjøre den utveksling av medisinsk informasjon som nå skjer mellom leger og mellom sykehus.

Oslo, 4. desember 1972

Etter fullmakt

Torbjørn Mork

Aud Blegen Svindland

Direktoratet for arbeidstilsynet antar at innføring og bruk av et etter felles retningslinjer utarbeidet helsekort for Finland, Sverige, Danmark og Norge vil være av betydning for mennesker som trenger legebehandling når vedkommende selv ikke kan gjøre klart rede for seg.

Direktoratet antar at helsekortet bør ha en hensiktsmessig størrelse.

Direktoratet antar videre at helsekortet bør inneholde medisinske opplysninger som er av betydning for pasienter som kan bli uklare eller vanskelig kan gi opplysninger.

En antar at bare aktuelle sykdommer og aktuelle medisinske informasjoner bør anføres på helsekortet, f. eks. blodtype, allergiske reaksjoner overfor navngitte medikamenter etc.

I egen rubrikk bør stå hva pasienten lider av, f. eks. diabetes, epilepsi, angina pectoris, Meniere, flimmer, høyt blodtrykk. Alvorlige sykdommer som tidligere hjerteinfarkt, hjerneblødning o. l. bør anføres.

Neurologiske lidelser bør også anføres hvis de medfører ustø, sjanglende gange og annet.

Mengde og type av medikamenter som brukes regelmessig bør anføres.

En vil understreke at et helsekort som foreslått ikke skal inneholde medisinske opplysninger utover det som kan tenkes å være av medisinsk betydning i visse situasjoner.

Opplysningene på helsekortet bør være tydelig skrevet, helst maskin-skrevet.

Opplysninger på finsk vil antakelig være vanskelig å få snarlig oversatt i de øvrige nordiske land.

Den største innvending mot bruk av en slik helsebok er de problemer som kan oppstå hvis boken mistes og derved at medisinske opplysninger kommer i uvedkommendes hender. Dette siste anførte kan hindre bruken av boken i den utstrekning det kunne være ønskelig.

Oslo, 25. mai 1972

Bjarne Dahlberg

Arne Bruusgaard

Direktoratet för arbetstilsynet:

Rikstrygdeverket har i skrivelse den 18 september 1972 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Bedriftslegerådet:

I Norge har vi mange typer av helsekort. Den mest utbredte er sannsynligvis den "Helsebok" som ble utarbeidet på grunnlag av et forslag fra en representativ komite som helsedirektøren nedsatte i 1946. Formann for denne komite var medisinalråd Bjørnsson.

Helseboken ble utgitt i 1951 og ble bl. a. omtalt og anbefalt av helse- direktør Evang i en artikkel i Liv og Helse nr. 2. februar 1951, s. 23. Helsedirektøren anså det meget viktig at helseboka fikk størst mulig utbredelse, idet den ville bidra til å rasjonalisere legeundersøkelsene og spare innehaverne for unødige kontroller og utgifter. Helsedirektøren ville ikke tilrå tvungen innføring av helseboka, men henstilte bl. a. til alle bedrifter som har bedriftslege å dele den ut til sine ansatte, og til kommunene å dele den ut til elevene i folkeskolens avgangsklasser. Han anbefalte dessuten at den ble brukt av kontrollstasjoner for mor og barn, ved skoletannklinikker og diagnosestasjoner for lungesykdommer, og ved idrettsundersøkelser. Legene, tannlegene, helsesøstre, sykepleiersker, jordmødre og andre ble oppfordret til å stimulere til bruk av helseboka, og til å føre den nøyaktig.

I den tid som er gått, er helseboka i ganske stor utstrekning blitt delt ut til elever i folkeskolens avgangsklasser og til ansatte i bedrifter med bedriftslege. Ved bedriftslegeundersøkelsene har man dessuten brukt en litt enklere type.

Ved siden av disse er det utferdiget en rekke andre helsekort som dels er brukt i forbindelse med tuberkulosekontroll og ved legeundersøkelse av militære, idrettsfolk, for diabetikere og ved blodtyping.

En mener fremdeles at ideen bak helseboka er god og rasjonell. Imidlertid har erfaringene ikke bare vært gode med hensyn til bruken og nytten av helseboka. Den utveksling av informasjoner mellom de privatpraktiserende leger og sykehusleger med legene i helsekontrollvirksomhet (skoleleger, bedriftsleger, idrettsleger m.v.) som man hadde håpet på, finner sjelden sted. Svikten består først og fremst i at vedkommende ikke bringer helseboken med seg når de besøker andre leger eller sykehus, og at viktige opplysninger fra disse ikke blir ført inn i boka.

Etter de erfaringer mange bedriftsleger og skoleleger har om helseboka, er man derfor i tvil om at det vil lykkes å få befolkningen til å bære med seg et slikt helsekort så å si fra vuggen til graven.

Til innføringen av et felles nordisk helsekort knytter det seg også mange både praktiske, arbeidsmessige og økonomiske problemer, som må nøye utredes. Hvor skal helsekortene bli utfylt for dem som ikke besøker helsekontrollstasjoner? Hvem skal betale for undersøkelsen? Hvor ofte må man bli undersøkt for å ha et gyldig helsekort? — Et helsekort som er utfylt av lege for f. eks. 3 år siden, kan jo nå være misvisende.

Hvis en norsk borger som har fått utfylt helsebok f. eks. av bedriftslege, medbringer denne på reiser i de andre nordiske land, skulle det vel ikke by på noen vanskeligheter at det som står i helseboka blir forstått av leger og annet helsepersonell. Det samme vil være tilfelle med borgere fra de andre nordiske land når de kommer til Norge, kanskje bortsett fra finske borgere, hvis helsekort er utfylt på finsk.

Istedenfor å utarbeide et felles nordisk helsekort eller helsepass, vil det vel være mer hensiktsmessig med opplysning til befolkningen at de som vet om at de har en sykdom som trenger tilsyn, hensyn og behandling (sukkersyke, høyt blodtrykk og andre hjerte-karsykdommer, allergiske sykdommer m. m.), blir oppfordret til at de på reiser i andre nordiske land alltid medbringer et ajourført helsekort eller helsebok, slik at de kan gi leger i de andre nordiske land den nødvendige informasjon for riktig behandling.

Oslo, 22. februar 1972

For Bedriftslegerådet

Haakon Natvig

Norske kommuners sentralforbund:

Saken ble behandlet av sykehusutvalget i Norske kommuners sentralforbund 29. august 1972. Med forbehold om styrets godkjenning vil forbundet uttale følgende:

Norske kommuners sentralforbund finner forslaget om felles nordisk helsekortsystem interessant, idet forbundet antar at den økte mobilitet i befolkningen, såvel innen det enkelte land som landene imellom, aktualiserer et visst behov for effektiv innhenting av relevante opplysninger om enkeltpersoners helsetilstand.

Generelt vil imidlertid forbundet bemerke at utviklingen av et enhetlig helsekort — enten det måtte skje i norsk, nordisk eller i en videre internasjonal sammenheng — må ses som et ledd i utbyggingen av den forebyggende helsetjeneste. Forslaget bør følgelig vurderes med hensyn til nytteverdi og kostnader på linje med andre tiltak i helsetjenesten.

Forbundet er ellers tilbøyelig til å anta at forslaget neppe bør ses isolert fra utviklingen på enkelte andre områder. En tenker i denne sammenheng på de pågående utredninger vedrørende ensartet personnummersystem for befolkningen, medisinsk/økonomisk informasjonssystem på grunnlag av EDB, utbygging av regionale og sentrale dataterminaler for bruk i medisinsk øyemed osv. En antar dessuten at de juridiske aspekter med hensyn til lovbeskyttelse av den personlige integritet overfor mulig misbruk av persondata må avklares før et forslag av denne art kan tenkes realisert.

Forbundet finner for øvrig på det nåværende tidspunkt ikke grunn til å komme inn på sakens enkeltheter. Dersom det besluttes at departementet skal utrede forslaget nærmere, forutsetter forbundet å få saken forelagt på nytt når det eventuelt foreligger opplysninger vedrørende de medisinske, økonomiske og administrative sider ved spørsmålet.

Oslo, 2. november 1972

Thorleif Nilsen

Formann

Arne Rødskog

Den norske lægeforening:

Saken ble behandlet i sentralstyrets møte 21. juni 1972.

Hösten 1946 nedsatte helsedirektören et utvalg som skulle utarbeide en oversikt over de typer av helsekort som da var i bruk i Norge. Det skulle avgi uttalelse om ønskeligheten av å innføre helsebok for hele befolkningen eller særlige grupper, og legge frem forslag til en standard helsebok. Utvalket avga innstilling i 1947, anbefalte en ordning med helsebok for den voksne befolkning og foreslo boken utlevert etter avsluttet skolegang. Utvalget fant det upraktisk å utarbeide en helsebok som omfattet barneårene, idet boken da ville fått for stort omfang.

Helseboken som ble utarbeidet av dette utvalg, har siden vært i bruk

i Norge og har fått en ganske stor utbredelse, spesielt gjennom bedriftslegeordningene.

Den praktiske nytte av en slik helsebok avhenger imidlertid sterkt av i hvor stor utstrekning denne medbringes til pasientens lege eller til sykehus, og i hvor stor utstrekning opplysningene fra lege eller sykehus føres inn i boken.

Det er også senere tatt i bruk en fire-siders helsebok, men denne har ikke fått samme utbredelse som den ovennevnte. I tillegg finnes det spesielle helsekort for diabetikere, epileptikere, hjertepasienter m. v. Disse bærer pasienten alltid på seg, og kortet inneholder de viktigste opplysninger om den spesielle sykdom.

I Sverige brukes stort sett to typer "hälsobesked". En på 32 sider og en annen på 12 sider. Disse omfatter også barnealderen, tannkontroller m. v.

Medlemsforslaget til Nordisk Råd om å skape ensartet nordisk helsekort er begrunnet bl. a. i den utstrakte reisevirksomhet i de nordiske land og at det er vanskeligere å få opplysninger fra sykehus i et annet nordisk land.

Det er i dag store variasjoner i de nordiske lands undersøkelses- og vaksinasjonsprogrammer. En standardisering her antas å måtte gå forut for innføring av en felles helsebok. Lægeforeningen mener at de forskjellige nordiske land fortsatt bör bygge på de helsekort som allerede er i bruk i de respektive land og innarbeidet her. Dersom språkproblemer for Finland forhindrer bruken av deres helsekort i andre nordiske land, kan dette løses ved at dette land tar i bruk helseböcker hvor nødvendig tekst samtidig er anført på et skandinavisk språk eventuelt engelsk.

Lægeforeningen finner derfor at det foreliggende medlemsforslag er av liten praktisk verdi og mener at det ikke bör komme flere typer helsekort/helseböcker i Norge. Det antas å være riktig at enkelte land fortsatt arbeider videre med sine egne helseböcker og for en öket effektivitet av disse. Ved fremtidige revisjoner av helseböckene bör man imidlertid söke å dra nytte av de erfaringer som er höstet i de övrigt nordiske land.

Oslo, 28. juni 1972

Den norske lægeforenings sentralstyre

Etter bemyndigelse

Odd Bjercke

Johan Greve Brun

S v e r i g e:**Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri):**

Det direkta rationaliseringsvärdet av hälsokort synes vid en ytlig bedömning vara ringa. Kortet motiveras huvudsakligen av andra omständigheter, exempelvis säkerhetsskäl, vilka det inte ankommer på Spri att bedöma.

Den största svårigheten med hälsokortet torde vara att man inte kan räkna med att det alltid medföres vid kontakt med sjukvården. Kortet blir därför i många fall inkomplett och kan då få icke önskvärda effekter. Det medför vidare en administrativ merbelastning för sjukvårdspersonalen.

Spri saknar för närvarande underlag för att bedöma värdet av generella hälsokort. Ett dataregister med likartat innehåll som det föreslagna kortet finns i drift inom Stockholms läns landsting för länets samtliga invånare. Tillräcklig erfarenhet för att bedöma dess värde i det kliniska arbetet har emellertid ännu ej erhållits.

Begränsad användning av hälsokort kan däremot vara motiverad i första hand för vissa riskgrupper såsom strålbehandlade patienter, epileptiker, diabetiker och patienter med viss kronisk medicinering. Man kan emellertid inte räkna med att med hjälp av hälsokort i någon större utsträckning förhindra läkemedelsmissbruk.

Stockholm den 12 juni 1972

Olle Nelander

Robert Nilsson

Medlemsförslag

om ökat turistsamarbete i Norden

(Väckt av Eric Carlsson, Veikko Hanhiova, Aksel Larsen, Bror Lillqvist, Sven Mellqvist och Pekka Tarjanne)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska turisttrafikkommittén:

Ett utvidgat men till formerna förändrat nordiskt samarbete inom turismen är för närvarande under utredning i Nordiska turisttrafikkommittén (NTTK). Förrän NTTK vid sitt plenarmöte i juni behandlat frågan, kan dock inget slutgiltigt ställningstagande till samarbetsformerna fastslås.

I fråga om det nu aktuella medlemsförslaget ber Nordiska turisttrafikkommittén att få hänvisa till de svar som de i NTTK representerade nordiska turistorganisationerna var för sig avgivit (*se nedan*).

Helsingfors den 9 februari 1972

Jaakko Paavela
Ordförande

Bengt Pihlström
Sekreterare

Ett utvidgat men till formerna förändrat nordiskt samarbete är för närvarande under utredning i Nordiska turisttrafikkommittén (NTTK) och behandlades vid NTTK:s plenarmöte i Bodø den 15 juni 1972. I stället för upprätthållande av gemensamma turistkontor på de europeiska marknaderna skall enligt planerna gemensamma kampanjer och specialprojekt genomföras. Dessutom har NTTK funnit att ett intensivare samarbete borde äga rum inom forskning och statistik samt även i övrig koordinationsverksamhet inom Norden.

Mot denna bakgrund bör ses NTTK:s beslut att grunda den NTTK underställda Samarbetsgruppen för nordisk turistforskning och -statistik (SNTF). Tyvärr har det visat sig, att de nordiska turistorganisationernas resurser i fråga om att genomföra SNTF:s rekommendationer inte är tillräckliga. De föreslagna åtgärderna har därigenom hittills inte kunnat realiserats.

NTTK hälsar därför med glädje medlemsförslaget om att resurser utöver de nordiska turistorganisationernas nuvarande statsanslag skulle ställas till förfogande för de av SNTF föreslagna undersökningarna.

I detta sammanhang vill NTTK fästa Nordiska rådets uppmärksamhet på att ett permanent sekretariat för den nordiska turismen skulle vara ett avgörande steg vid utvecklandet av den nordiska turismen. NTTK:s sekretariat omhänderhas nu i treårsperioder av de nordiska länderna i tur och ordning. Varje land bestrider för sin treårsperiod kostnaderna för sekretariatet. Sekretariatets resurser är dock sådana, att endast löpande ärenden kan behandlas medan medel saknas för utredningar och långtidsplanering. NTTK:s plenarmöte den 15 juni 1972 i Bodø beslöt att ge de nordiska turistdirektörerna i uppdrag att till nästa plenarmöte år 1973 utarbeta ett förslag rörande inrättandet av ett permanent sekretariat inom NTTK. Förutom de löpande ärendena som gäller NTTK:s nuvarande verksamhet kunde sekretariatet handlägga ärenden rörande forskning och planering på nordisk bas, åtgärder för att öka turismen inom Norden samt koordinering av nordiska ställnings-taganden i internationella turistorgan.

Ett permanent sekretariat kräver dock medel utöver de statsanslag som för närvarande står till de nordiska turistorganisationernas förfogande. Nordiska turisttrafikkommittén uttrycker önskemålet att Nordiska rådet ger sitt stöd åt dessa planer.

NTTK ber att få återkomma till frågan om ett ökat nordiskt turist-samarbete så snart de konkreta planerna godkänts av NTTK.

Helsingfors den 22 augusti 1972

Bengt Pihlström

Tf byråchef

Föreningarna Nordens Förbund:

De norska och finländska föreningarna har av nationella organ därutöver ombetts yttra sig över medlemsförslaget och tidigare insänt sina synpunkter. Utöver vad som framkommit i dessa remissyttranden ber förbundet få anföra följande.

De frågor som aktualiseras i det översända medlemsförslaget har sedan länge intagit en central plats inom Föreningarna Nordens verksamhet. Förbundet vill i detta sammanhang hänvisa till den konferens som anordnades i Landskrona den 29—30 juli 1963 med temat "Fritid och natur i Norden". Konferensen arrangerades mot bakgrund av det då rådande förhållandet, att den disponibla tiden för fritid skulle komma att öka i samband med övergången till 4-veckors semester och fria lördagar. En annan utgångspunkt för konferensen var också det stora

behovet av fritidsområden för rekreatiönsändamål. Den resolution som antogs vid konferensen översändes till regeringarna och föranledde senare medlemsförslag i Nordiska rådet (se *Bihang 1*).

Föreningarna Norden har också diskuterat turistfrågor i samband med sina vartannat år förekommande Nordkalottkonferenser. Här har den opinionsbildande verksamheten främst gått ut på att genom konkreta förslag söka förbättra kommunikationssystemet på Nordkalotten och vidare genom att verka för att samarbetsformer för turistfrågor skapas på Nordkalotten. En resolution från konferensen i Luleå 1968 bifogas (se *Bihang 2*).

Förbundet vill i detta sammanhang också nämna vänortsverksamheten, vilken tillkommit på Föreningarna Nordens initiativ och kan betraktas som en av de mest intressanta kontaktformerna på det folkliga planet i Norden.

För närvarande finns ca 160 nordiska vänortskretsar, var och en omfattande normalt tre—fyra kommuner i Norden. Mellan dessa vänorter sker årligen ett stort antal besök och studieresor, inte minst mellan skolklasser och ungdom. Utöver de kontakter som gäller kommunala representanter har också det lokala organisationslivet samt idrottsrörelsen dragits in i verksamheten. Vänortsutbytena har under senare år tenderat att få en alltmer konkret inriktning och har på detta sätt kommit att betyda mycket som stimulans i det kommunala planeringsarbetet inom vänorterna.

Förbundet vill i detta sammanhang också understryka den betydelse för Norden som turistområde, som de många kongresser och konferenser anordnade av organisationslivet har. I samband med Nordens dag 1971 publicerade Föreningarna Norden resultatet av en enkätundersökning om nordiska intresseorganisationers kontakter med varandra. Den kartläggning som här gjordes visade klart att de nordiska organisationerna i ökad utsträckning samlas till gemensamma överläggningar i något land och att detta organisationssamarbete under senare år tagit fastare former och tenderat att omfatta allt fler människor. Turistinslag ingår därvid som en naturlig del av besöket i grannländerna.

Förbundet vill starkt understryka det behov som uttrycks i medlemsförslaget om att konkurrenskraftiga resor inom Norden anordnas och att en resursinventering och en planering av färdiga paket och marknadsföring av dessa kommer till stånd. Förbundet önskar också framhålla betydelsen av att Norden som turistregion inte reserveras enbart för nordbor utan även, som framhölls redan vid Landskronakonferensen 1963, organiseras för att tillgodose behov hos turister i det övriga Europa. Ett fördjupat samarbete mellan de nordiska turistorganen grundat på de undersökningar som redan föreligger måste, enligt förbundets uppfattning, förtjäna ett kraftigt stöd från statsmakternas sida.

Under återopande av vad som här anförts vill Föreningarna Nordens Förbund tillstyrka det medlemsförslag som framlagts i Nordiska rådet.

Stockholm den 21 april 1972

Bertil Olsson

Ordförande i Föreningarna Nordens Förbund

Arne F. Andersson

BIHANG 1

Resolution antagen vid Föreningarna Nordens konferens ”Fritid och natur i Norden”, Landskrona 1963

Konferensen har funnit, att följande faktorer utgör grunden för gemensam nordisk behandling av problematiken kring fritiden och naturen i Norden.

1. Inom överskådlig tid kommer 60—80 procent av Nordens befolkning att vara bosatt i tätorter.

2. Stora delar av den arbetande befolkningen får en starkt ökad fritid i och med att fyraveckorssemester och fria lördagar kommer löntagarna till del.

3. Ökade ekonomiska resurser står den enskilde till buds för att utnyttja fritiden.

4. De tätortsboende söker sig under fritid i ökad grad till naturen för att tillgodose sitt rekreatjonsbehov.

5. I Norden måste man vara beredd att tillgodose de behov som uppkommer härigenom och detta icke endast för sin egen tätortsbefolkning utan även för stora grupper från det delvis mycket trångbudda övriga Europa.

Dessa faktorer skapar en rad praktiska problem med aktualitet i alla de nordiska länderna. På grund av den ökade nordiska samfärdseln och ländernas växande inbördes avhängighet ter det sig naturligt och ändamålsenligt att i många avseenden söka problemens lösning på ett nordiskt plan. Alla sådana lösningar måste dock bygga på kartläggning i varje särskilt land av både befolkningens önskemål och krav och föreliggande möjligheter att tillgodose dessa.

Som en enhet erbjuder Norden härvidlag rikt varierade möjligheter att tillgodose skiftande önskemål om tillgång till natur under fritid. För Nordens samlade befolkning på 20 miljoner är det därför av vikt, att man fasthåller uppfattningen av Norden som en helhet när det gäller att säkra naturen och vårda den för fritidsändamål.

För att skapa en enhetlig värdering och likformiga åtgärder vid de nu aktuella problemens lösning vill konferensen föreslå följande.

1. En på likartade principer byggd naturvårdslagstiftning i Norden med likartad terminologi bör eftersträvas, vid vars utformning såväl kulturella som sociala synpunkter måste beaktas.

2. Med utgångspunkt från undersökningar av de nationella behoven måste åstadkommas en gemensam nordisk planläggning av hur i sammanhanget aktuella markområden bör disponeras å ena sidan för fritidsbebyggelse av skiftande slag och å andra sidan för strövområden m. m. tillgängliga för allmänheten.

Vid denna planläggning bör bortses från de nationella gränserna, t. ex. Öresund. Vidare måste härvid frågan om att tillgodose det övriga Europas behov och önskemål bli föremål för gemensamma nordiska överväganden.

3. Oavsett vilken lösning nyss berörda problem kommer att få är det angeläget att skillnad icke göres med hänsyn till nationalitet och hemvist såvitt gäller nordiska medborgare och att sålunda icke de i grannländerna bosatta ges sämre ställning än de i det egna landet boende.

4. Med hänsyn till dessa frågors ökande vikt bör länderna skapa ett gemensamt permanent organ med uppgift att handlägga hithörande spörsmål och därvid även medverka till att de allmäneuropeiska önskemålen blir behandlade på gemensam nordisk basis.

Konferensen hemställer till regeringarna att dessa efter hörande av Nordiska rådet vidtager åtgärder i här angivna hänseenden.

BIHANG 2

Resolution antagen vid Nordkalottkonferensen i Luleå 1968

Nordkalottkonferensen har konstaterat brister i samarbetet på Nordkalotten mellan de nordiska länderna. Konferensen anmodar därför vederbörande riksorganisationer i Finland, Norge och Sverige att i samråd med vederbörande regionala förbund (lokalavdelningar) skapa samarbetsformer för turistfrågorna på Nordkalotten. Härvid bör främst eftersträvas lösning av följande frågor:

1. Gemensamma trycksaker för turistvärvning.
2. Gemensamma och konkreta åtgärder för marknadsföring av Nordkalottområdet även på de internationella turistmarknaderna.
3. Enhetliga regler och utvecklingsåtgärder för olika slag av fritidsaktiviteter, i första hand fritidsfisket.
4. Likartade principer för prissättning av campingavgifter, fiskekort o. d.
5. Fortsatta gemensamma åtgärder, på basis av en rekommendation vid en tidigare Nordkalottkonferens för bevarande av värdefiskbeståndet i Torne älv. Liknande problem finns beträffande Tana älv.

Nordisk Folke Reso:

De folkelige ferie- og reiseorganisasjoner i Norden, representert ved Dansk Folke Ferie, Danmark, Lomaliitto, Finland, Norsk folke ferie, Norge og Reso, Sverige (Folkrörelsens rese- og semesterorganisation), har i fellesskap etter behandling av ovennevnte sak i Arbeidsutvalgs-møte 1. februar d. å., besluttet å avgi en felles uttalelse:

De ovennevnte organisasjoner samarbeider i et felles samarbeidsorgan, Nordisk Folke Reso. Dette samarbeidsorgan ble dannet i 1947 og har siden vært et viktig bindeledd mellom de ovennevnte organisasjoner.

Det har et felles styre (Arbeidsutvalg) med representanter fra hvert av de fire land.

De ovennevnte organisasjoner representerer tilsammen 6,5 millioner kollektivt tilsluttede medlemmer, og har en samlet omsetning i 1971 på ca. 500 millioner norske kroner.

De ovennevnte organisasjoner har tilslutning fra de store folkelige organisasjoner i Norden, fagorganisasjonen, kooperasjonen, ungdoms- og avholdsorganisasjoner og forøvrig en rekke landsomfattende yrkesorganisasjoner.

Både gjennom denne medlemsmasse og gjennom den omfattende samarbeids- og reisevirksomhet som de ovennevnte organisasjoner driver, representerer den nevnte sammenslutning en viktig faktor i det nordiske turistsamarbeidet.

En tør derfor henlede Nordisk Råds oppmerksomhet på dette viktige samarbeidsorgan og de nevnte organisasjoner.

Når det gjelder en generell uttalelse angående det foreliggende medlemsforslag i Nordisk Råd, vil en erklære seg enig i at det er nødvendig at det blir truffet tiltak som kan utvikle turistarbeidet mellom de nordiske land ytterligere. Videre at en rekke bestemmelser som man nå har på det trafikkmessige område blir samordnet.

I denne forbindelse vil en peke på følgende:

Statistikk

En er enig i at det innføres en felles hotell- og overnattingsstatistikk basert på nasjonal statistikk i de respektive land.

Trafikkbestemmelser

Det er viktig at det blir en samordning av de eksisterende trafikk- og samferdselsbestemmelser i de respektive fire land, bl. a. med en liberalisering, slik at bl. a. turistbusser fra et av de fire land fritt kan oppta og hente reiseselskaper i hvert av de øvrige land.

Økonomiske spørsmål

En av årsakene til at antallet nordiske turister til andre land øker, er i høy grad beroende på at prisene på hoteller og overnattingssteder i de nordiske land har økt betraktelig mer enn i de andre land.

En av årsakene til dette er de spesielle avgifter som er pålagt hotell- og restaurantvirksomheten bl. a. ved merverdiavgiften (moms).

Denne prismessige konkurranse med sydlandene er en vesentlig hindring for utviklingen av reisetrafikken innen Norden.

Forøvrig reiser det foreliggende medlemsforslag fra Nordisk Råd en rekke andre viktige spørsmål som neppe vil kunne besvares uten at det blir anledning til en bred nordisk konferanse om disse spørsmål.

En vil derfor konkludere med at det innkalles til en slik konfe-

ranse av Nordisk Råd. Vi forutsetter at representanter også fra våre organisasjoner blir innkalt til en slik konferanse.

København, Helsingfors, Oslo og Stockholm, 1. februar 1972

Nordisk Folke Reso

Dansk Folke Ferie	Lomaliitto
<i>Ivan Barington</i>	<i>Teppo Lehtonen</i>
Reso	Norsk folke ferie
<i>Ruben Enocson</i>	<i>Arne Johnsen</i>

D a n m a r k

Handelsministeriet:

I denne anledning skal man meddele, at der, som det også fremgår af medlemsforslaget, i Nordisk Turist-Trafik Komité, NTTK, der er et fællesorgan for de nationale turisttrafikorganisationer i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, foregår samarbejde vedrørende turisme, herunder også overvejelser om foranstaltninger til at øge rejsesamkvemet mellem de nordiske lande. Det i medlemsforslaget omtalte undersøgelsesprojekt er således udarbejdet af en under NTTK nedsat samarbejdsgruppe for nordisk turistforskning og -statistik.

Handelsministeriet må for sit vedkommende gå ud fra, at dette og andre forslag til aktiviteter med henblik på fremme af nordisk turist-samkvem, i det omfang de anses for gennemførlige, vil blive fremmet gennem NTTK, der må anses for det mest kompetente organ i denne forbindelse.

Handelsministeriet er i øvrigt bekendt med den af Danmarks Turistråd over for Nordisk Råd fremsatte udtalelse af 11. januar 1972 vedrørende ovennævnte medlemsforslag. Danmarks Turistråd har her fremhævet betydningen af en lempelse af de gældende regler for chartertrafik mellem de nordiske lande. Handelsministeriet må med Danmarks Turistråd være enig i, at en øget mulighed for chartertrafik med fly mellem de nordiske lande vil kunne øge det nordiske rejsesamkvem. Spørgsmålet om dansk charterpolitik beror imidlertid på en mellem de skandinaviske trafikministre truffen beslutning.

København, den 16. marts 1972

P. m. v.

H. Christiansen

Afd.chef

Kg. Arnskov

Friluftsrådet:

1. Vedrørende side 2, første hele afsnit:

I Danmark bidrager staten ikke til opførelse af campingpladser, hvorimod det er rigtigt, at adskillige kommuner ejer campingpladser.

2. Vedrørende side 3, første hele afsnit:

Friluftsrådet støtter varmt, at man vil forbedre statistikken over udenlandske gæster på campingpladserne, og man ønsker tillige — hvis det er muligt — en nøjagtig specificering vedrørende de lande, turisterne kommer fra, således at man derigennem kan udbygge bestående tilstrømning og fremme propagandaen i nærliggende lande, hvis indbyggere ikke kommer i større antal.

3. Derudover skal anføres at der finder et meget intimt samarbejde sted mellem de ledende nordiske campingledelser. Deltagerne i samarbejdet er Finlands turistförbund, Riksorganisationernas campingkommitté (Sverige), Norges Automobil-Forbund og Friluftsrådet.

Dette samarbejde omfatter blandt andet fælles klassifikationsregler, fælles ordensregler, fælles skiltning samt samarbejde vedrørende campingpladserne.

De omtalte 4 organisationer mødes gennemgående een gang om året til forhandling om udvidet samarbejde.

Det sidste nordiske møde er afholdt i Stockholm 18.—19. februar 1972.

København, den 29. februar 1972

P. r. v.

Frede Lauritzen

Samvirkende Danske Turistforeninger:

Vi er for så vidt enige med forslagsstillerne i betimeligheden af rekommandation af støtte til et øget samarbejde mellem de nordiske turistorganer vedr. en fællesnordisk turistforskning og -statistik.

På baggrund af et par bemærkninger i medlemsforslaget vil vi gerne foreslå overvejet i rekommandationen også at påpege det ønskelige i et øget samarbejde med henblik på at skærpe interessen hos et nordisk publikum for at rejse indenfor Norden og i forbindelse hermed nordisk samvirken omkring skabelse af attraktioner og arrangementer, der vil kunne afføde bred publikumsmæssig interesse.

Til orientering om i hvilken retning man evt. kunne gå, bilægges det i 1967 af Nordiske turistcheferes samarbejdsråd udarbejdede oplæg til et nordisk turistår (*se Bihang*). Det pågældende oplæg blev med opbakning fra Samvirkende Danske Turistforeninger fremsendt til NTTK's

medlemmer, som ikke alle på daværende tidspunkt mente at kunne gå ind for de i forslaget nedfældede tanker.

Derudover vil vi gerne foreslå overvejet muligheden af, at det foreslåede, udvidede samarbejde indenfor de nordiske turistorganisationer også udstræktes til at omfatte spørgsmål af generel turistmæssig interesse, selvom disse spørgsmål vel kan siges ikke at ligge direkte inde under turistorganisationernes udprægede arbejdsfelter.

Vi tænker her navnlig på problemerne omkring et så aktuelt emne som feriestredning, såvel spredning af skoleferie som spredning af industriferie. Dersom der kunne findes en løsning dækkende Skandinavien ville man formentlig opnå en vis aflastning m. h. t. feriesammenklumpning og det deraf følgende pres på trafik- og overnatningsfaciliteter.

Det bemærkes, at vi er informeret om, at feriestredningsproblemerne har været til debat indenfor OECD i december 1971. Et referat fra forhandlingerne foreligger imidlertid ikke udsendt på nuværende tidspunkt.

Endelig finder vi, at samarbejdet burde omfatte bestræbelser hen imod en yderligere liberalisering af grænseformaliteterne ved den fællesnordiske grænse. Spørgsmålet er fornylig rejst overfor os fra tysk side (*här ej tryckt*) og er af os forebragt for Danmarks Turistråd, der fra det danske justitsministerium har modtaget svarskrivelse, som bl. a. meddeler, at spørgsmålet om anerkendelse af "Reiseausweis" som indrejselegitimation har været drøftet mellem de nordiske pasmyndigheder så sent som i juni 1971, hvor man var enige om ikke at kunne anerkende. På denne baggrund fandt man det ikke opportunt atter at rejse spørgsmålet overfor de øvrige nordiske lande.

Vi kan ikke dele denne opfattelse, da enhver lettelse i samkvemmet over grænserne er til fordel for den videre udvikling af turismen, og derfor tillader vi os at fremhæve også dette spørgsmål.

Iøvrigt erklærer vi os enig i de betragtninger, som generalsekretæren for Finlands Turistråd, herr Bengt Pihlström, fremsætter i en kronik i Hufvudstadsbladet den 24. januar i år. Heri påpeges bl. a. ønskeligheden af et fællesnordisk initiativ m. h. t. hotelklassifikation og bookingcentraler.

Aalborg, den 25. marts 1972

Samvirkende Danske Turistforeninger

K. Ellesøe

Nordisk turistår — 1970:

(Et forslag fra Nordiske turistcheferes samarbejdsråd)

1. Formål

Et nordisk turistår skulle først og fremmest have det sigte, at man gennem en massiv påvirkning skulle animere de nordiske landes befolkninger til at rejse i Norden for derigennem at lære hinanden bedre at kende og for at lære de respektive lande at kende. Et nordisk turistår ville desuden kunne give anledning til en fællesnordisk indsats på såvel det europæiske som på oversøiske markeder bl. a. derigennem, at årets mange særtilbud og særarrangementer skulle gøres tillokkende for et bredt, internationalt publikum.

2. Oplæg

Grundstammen i oplægget til et nordisk turistår skulle være de faste festivals og andre arrangementer, som findes i Norden (Musik og ballet, Scandinavian Design Cavalcade o.l.), men ved at gå i snævert samarbejde med interesserede organisationer såsom Foreningen Norden, Nordisk Råd, idrætsorganisationer m. fl. skulle man i løbet af de kommende 3 år søge at få iværksat endnu en række arrangementer, som forventeligt ville kunne tiltrække sig opmærksomheden hos et bredt publikum — både et nordisk og et internationalt. Og fremfor alt skulle man søge at få egnede arrangementer i stand i alle årets måneder.

For eksempel vil de arrangementer, der i 1970 vil blive afholdt i Danmark i forbindelse med 50-året for genforeningen kunne indgå som et naturligt led i turiståret.

3. Samarbejde på bred front

Foruden at etablere samarbejde med de under punkt 2 nævnte organisationer er det tanken at få skabt et samarbejde med

a) trafik selskaber

Disse skulle man i første række søge at interessere for at etablere særlige, nordiske rundture, der kunne udbydes på markedet til favorable priser. I denne forbindelse burde det måske overvejes ikke alene at etablere sådanne rundture efter det princip, der gælder — og gjaldt — for de kendte "Nordiske rundture", der kun omfattede transporten over en bestemt rundtursstrækning, men også at producere IT-ture, hvori nogle af de allerede på markedet udbudte small-package-tours indgik som et naturligt led. Man burde vel i denne forbindelse overveje at udbyde sådanne IT-ture til priser der ville være konkurrencedygtige overfor priserne på charter-rejser til det sydlige udland.

Samtidig burde overvejes at indføre et fællesnordisk 14-dages- og/eller 3-ugers-kort (eet for fly og eet for bane/skib).

b) hoteller

Som en naturlig følge af foranstående skulle samarbejdet med hotellerne i første række ske på basis af årets særlige rundture på den måde, at hotellerne til disse arrangementer tilbød særpriser, for derigennem at gøre rundrejserne prismæssigt attraktive.

c) rejsebureauer og turarrangører

De bureauer, der i særlig grad har lagt deres forretning an på incoming-trafik, vil have en særlig interesse i at udnytte et turistårs forskellige særarrangementer og vil formentlig endog have interesse for at etablere deres egne turistårs-ture.

d) automobilklubber

For disse gælder formentlig, at de vil have samme interesser som rejsebureauerne bl. a. i at kunne tilbyde særlige rundtursforslag til medlemskredsen og til særpriser på en række udvalgte hoteller langs ruterne.

e) lokale foreninger og egnssammenslutninger af sådanne

Lokale foreninger (både lokale turistforeninger og lokalafdelinger af Foreningen Norden o. a.) kunne inddrages i et bredt samarbejde ved for det første at påtage sig at foranstalte de under punkt 2 nævnte særlige turistårs-arrangementer, og samtidig kunne de i høj grad medvirke til, at der foranstaltedes venskabsbybesøg og -rejser, hvorved turistårets virkninger for hvert enkelt lokalområde ville blive betragteligt, og hvorved tankegangen bag turistårets afholdelse ville kunne vinde genklang selv i de egne, som måske vil have svært ved at gøre sig gældende i forbindelse med nævnte nordiske rundture.

4. Organisation

Det foreslås, at tankerne i nærværende skitse søges drøftet på bred basis ved en intern konference for derigennem at få skabt klarhed over, hvorvidt der vil kunne skabes en bred nordisk tilslutning. Den foreslåede konference bør afholdes inden udgangen af september 1967. Til en sådan konference tænkes indbudt repræsentanter for

- a) de nationale turistforeninger i Finland, Sverige, Norge og Danmark
- b) Foreningen Norden
- c) Nordisk Råd
- d) luftfartsselskaberne
- e) jernbanerne
- f) rederierne (både de, der driver internordisk trafik, og de, der har ruter mellem kontinentet og Norden)
- g) rejsebureauerne
- h) automobilklubberne
- i) hotelorganisationerne
- j) Nordiske turistchefers samarbejdsråd

Om opbygningen af organisationen til turistårets iværksættelse har man gjort sig følgende tanker:

I) NNTK nedsætter en nordisk hovedkomité, der skal være ansvarlig for, at de mange tråde samles, og for en koordination af turistårets foranstaltninger.

II) Hovedkomiteen udpeger en række underudvalg, således f. eks. for etablering af fællesnordiske ture, samordning af festivals, PR-virksomhed. — Disse underudvalg skal tillige være inspiratorer og om nødvendigt igangsættere overfor de nedenfor under III og navnlig under IV nævnte arbejdsgrupper.

III) Hver nationalforening sørger for dannelse af en national hovedkomité med reference til den nordiske hovedkomité.

IV) I hvert land nedsættes specialkomiteer til varetagelse og iværksættelse af særarrangementer (reference gennem gruppe III til gruppe II). Den endelige planlægning af turiståret bør så vidt muligt være tilendebragt ved udgangen af 1968, så man vil kunne benytte året 1969 til at udarbejde reklamemateriale og til at arbejde på at få flest mulige turistårsarrangementer medtaget i rejsebureauers og turproducenters 1970-programmer.

5. Økonomi

Der oprettes en fællespulje, som skal afholde samtlige udgifter til de propagandamæssige fremstød, som den nordiske hovedkomité måtte acceptere. Det bør overvejes, om der fra puljen vil kunne gives visse tilskud til særlig turistårs-arrangementer (i klasse med Hamlet-festspil på Kronborg o. l.).

Midlerne til denne pulje skønnes at kunne fremskaffes således: Gennem Nordisk Råd ansøger man de enkelte landes regeringer om et særtilskud til turistårets afholdelse.

De nationale turistforeninger afsætter indenfor de kommende år et vist beløb af deres propagandamidler. I årene 1967 og 1968 fortrinsvis kun beløb til dækning af de løbende udgifter ved turistårets tilrettelæggelse. I 1969 og 1970 afsættes væsentligt større beløb til anvendelse i den direkte propaganda for at rejse i Norden.

Derudover skal man søge til puljen at skaffe midler fra Foreningen Norden, trafikelskaber, hoteller, rejsebureauer m. v.

På baggrund af det herved skabte økonomiske grundlag vil den nordiske hovedkomité kunne tage stilling til, hvilke forslag til PR-virksomhed og propaganda, der vil kunne iværksættes. (Det forudsættes, at de nationale turistforeningers almindelige propaganda vil "spille op" til turistårets motto og arrangementer).

6. PR-virksomhed

Som nævnt under punkt 4-II forudsættes oprettet et fællesnordisk PR-udvalg. Man vil skønne det formålstjenligt, om dette udvalg etablerede sig med et underudvalg i hvert af de 4 lande. Disse udvalg, der bør arbejde meget snævert sammen, skulle have følgende primære opgaver:

a) I tiden frem til 1970 skulle man søge tanken om det nordiske turistår populariseret mest muligt.

b) Påvirke trafikelskaber, rejsebureauer, hoteller m. v. til i videst mulig udstrækning i egen propaganda at anvende det slogan eller motto, som sammen med et specielt bomærke (se under 7h) vælges for året.

c) Producere og distribuere billeder og tekststof til rejsebureauernes programmer og presse, radio og TV både som en optakt til året og i løbet af dette.

7. Propaganda

For at opnå den forudsatte, massive påvirkning skønnes det formålstjenligt at benytte sig af diverse media:

a) brochurer

Man kunne tænke sig, at der udarbejdedes en fællesbrochure for turiståret. Denne brochure burde foruden en introduktion om charmen

ved at rejse i Norden, bringe en oversigt over årets vigtigste evenementer opdelt gruppevis (sport, folkløse, teater, musik, festspil etc.) samt et par forslag til interessante rejseruter.

Såfremt der er økonomiske muligheder herfor, kunne man tænke sig udarbejdet enkelte specialbrochurer — navnlig for at tilskynde til rejser i lavsæsonen.

b) annoncering i dagspresse og magasiner

Som et led i massepåvirkningen bør det overvejes at iværksætte en annoncekampagne, hvis primære formål skulle være at skabe interesse for og animere til rejser i Norden, og som det sekundære element gav kortfattet oplysning om årets arrangementer.

c) annoncering i TV

Da der næppe indenfor et turistårs budget vil være muligheder for at betale for en effektiv dækning gennem TV-annoncering, foreslås optaget kontakt med de nordiske firmaer og institutioner, som regelmæssigt har sendetid i udenlandske kommercielle TV-programmer, og igennem et sådant samarbejde søge at få turiståret bragt ind i de pågældendes reklameudsendelser.

d) presserejser

På individuel basis inviteres en række særligt udvalgte journalister til et besøg i Norden i løbet af 1969. Hovedvægten ved tilrettelæggelsen af disse individuelle presserejser bør i første række lægges an på de faste arrangementer, der vil komme til at danne grundstammen i turiståret og på de særlige rundtursforslag, som udbydes i turiståret.

e) udstillinger og messer

Det bør overvejes at oprette fællesnordiske informationsstande på de større publikumsudstillinger og -messer. Såfremt der ikke skønnes at være økonomisk mulighed herfor, foreslås overvejet at fremstille en specialtryksag, som man søger distribueret fra de nordiske firmastande på sådanne udstillinger.

f) plakater

Der fremstilles en serie plakater, som i første række tænkes ophængt på de nordiske jernbanestationer og trafikterminaler. Plakaterne udformes med en fælles ramme omkring forskellige nordiske farvefoto-motiver eller tegnes alle af een og samme kunstner, så seriepræget tilskrives.

g) anden form for reklame

Hertil kommer anden form for PR-virksomhed f. eks. gennem foranstaltning af filmuger, nordiske dage o. l. i større metropole centre.

h) bomærke og motto

Der udskrives en nordisk konkurrence om det bedst egnede bomærke og det mest rammende motto eller slogan for turiståret.

Det vindende bomærke og slogan søges i videst mulig udstrækning anvendt i propagandaen for turiståret. Bomærke og slogan vil også mod forudgående indhentet tilladelse kunne anvendes af trafikselskaber, hoteller m. v. og i propagandaen for de større arrangementer, som optages i turistårets officielle liste.

8. Afslutning

Nærværende forslag er at betragte som en skitse-mæssig fremstilling af de ideer og tanker, som man har gjort sig indenfor Nordiske turistcheferes samarbejdsråd, hvis medlemskreds vil være indstillet på en positiv og aktiv medvirken til planens gennemførelse.

Danmarks Rederiforening har i skrivelse den 13 december 1971 forklarat sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Danmarks Turistråd:

Forslaget går ud på, at man skulle få de nordiske landes indbyggere til at besøge hinanden i stigende grad. Danmarks Turistråd opretholder kontor i Oslo og Stockholm (Stockholmkontoret dækker også Finland). Sverige opretholder også kontorer i de andre nordiske hovedstæder, og Norge opretholder kontorer i København og Stockholm.

Det er måske noget tvivlsomt, om en speciel propaganda for Norden vil få stor betydning. Det, der lokker nordboer til Spanien og sydpå i det hele taget, er jo de billige rejsetilbud, de billige spirituspriser og prisniveauet iøvrigt. Der er dog én ting, der vil kunne blive af betydning i fremtiden, nemlig en liberalisering af charterreglerne, som jo er meget strenge. Danmarks Turistråd vil anse det for sandsynligt, at man kunne få stockholmere, bergensere, stavangerboer og oslovitter til at tage week-end charterrejser til København med fly — vel ganske særligt de 3 førstnævnte, idet jo DFDS's Oslo-både også fremtidig vil tage en væsentlig del af de Oslo-rejsende til København og omvendt.

Sluttelig bemærkes, at det samarbejdsprojekt, der findes aftrykt i tillægget, er udarbejdet af en undergruppe under Nordisk Turist-Trafik Komité (NTTK). Dette samarbejdsprojekt er en ganske foreløbig skitse, som ikke har været behandlet på et NTTK plenarmøde. Det kan derfor ikke tillægges nogen autoritativ værdi.

København, den 11. januar 1972

Sven Acker

Foreningen af Danske Erhvervs- og Turistchefer:

Det er overordentlig interessant at notere sig, at charterturisterne fra Norden kun udgør 5 % af befolkningen, hvilket indikerer, at det er et marked i de nordiske lande, ikke mindst blandt den meget store del af skandinaver, der endnu ikke rejser nogetsteds i deres ferie. Det er min opfattelse, at det er dette klientel, der først og fremmest bør bearbejdes.

Undertegnede har gennem adskillige år haft et overordentlig frugtbart samarbejde med de rederier, der besejler Kattegat og Skagerak, og det er helt indlysende, at turoplæg først og fremmest for disse rederiers vedkommende bør udarbejdes i samarbejde med transportørerne. Kun ved at udnytte samme turoplæg vil man kunne konkurrere med Middelhavsområderne. Der bør også udarbejdes oplæg beregnet på rundrejsende i egen befordring.

Spørgsmålet om spredning af sommerferie bør fortsat undersøges, idet et positivt resultat kan medføre en længere højsæson og forbedret belægning på vore indkvarteringssteder.

For en yderligere opbygning af turistsamarbejdet i Norden bør der nedsættes en komité, f. eks. bestående af repræsentanter fra Nordisk Råd, trafikskaber, rejsebureauer, nationale turistorganisationer og de i branchen beskæftigede turistchefer.

Aalborg, den 24. april 1972

Foreningen af Danske erhvervs- og turistchefer

P. E. Jensen

Danmarks Rejsebureau Forening har i skrivelse den 10 april 1972 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Maersk Air:

Vi har gennemlæst ovenstående, som er fremlagt af samarbejdsgruppen inden for Nordisk Råd. For såvidt hilser vi alle forslag velkommen, der tager sigte på øget turistsamarbejde inden for de nordiske lande, i og med at vi er fuldt enige med samarbejdsgruppen om, at øget turisme befordrer både øget samforståelse og kulturudveksling, der vil komme samtlige nordiske lande til gode.

Hvad angår øget turisttrafik, er det selvfølgelig i første række transport med fly, vi er interesseret i, og som bekendt foreligger der her en vis begrænsning hvad angår Inclusive-Tour-oplæg inden for Skandinavien. Når man i ovennævnte forslag omtaler antal af charterrejsende i 1969, som udgør ca. 1,2 mill. passagerer for Danmark, Finland, Norge og Sverige, er det vel sandsynligt at antage, at dette tal i dag er kommet op på 1,5 mill., heraf Inclusive-Tour ca. 1,3 mill., og resten de såkaldte Affinitive-Groups.

Årsagen til den kraftige stigning i Inclusive-Tour rejsende ud af Skandinavien ligger som bekendt i muligheden for at fremstille og markedsføre færdige "pakker" indeholdende transport, Transfer, hotel etc.

Gennem rationalisering af forenkling har også charterflyene bidraget til at holde omkostningerne hertil nede på et forbrugervenligt plan.

I denne sammenhæng bør man selvfølgelig ikke glemme, at det stabile og solrige klima i de sydlige lande spiller en ikke uvæsentlig rolle ved valg af rejser af denne art, og her rører man måske ved en af vanskelighederne ved inden for Skandinavien at vende denne rejsestrøm. En af årsagerne til de billige Inclusive-Tours, som markedsført ud af Skandinavien ligger også i, stort set, helårsdrift samt mulighed for at gennemføre ture med mere liberale charterregler, end de der foreligger for chartertrafikken inden for Skandinavien.

Vi håber, at ovenstående kommentarer er af nogen hjælp for Dem.

Dragør, den 11. april 1972

Maersk Air

Johan H. Paus

Forenede Danske Motorejere (FDM):

FDM kan fuldt ud støtte de rekommandationer, som samarbejdsgruppen af 22. april 1971 har fremlagt, og som tager sigte på tilvejebringelsen af bedre og mere overskuelige statistikker, idet specielt rekommandationens pkt. 1, stk. a og b kan have interesse for vor organisation.

København. den 29. marts 1972

FDM Direktionen

B. P. Nielsen

Direktør

Kongelig Dansk Automobil Klub har i skrivelse den 13 april 1972 förklarar sig tillstyrka medlemsförslaget.

Turistvognmændenes Landsorganisation har i skrivelse den 13 april 1972 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

F i n l a n d

Handels- och industriministeriet:

Ett utvidgat men till formerna förändrat nordiskt samarbete är för närvarande under utredning i Nordiska turisttrafikkommittén (NTTK). I stället för upprätthållande av gemensamma turistkontor på de europeiska marknaderna skulle enligt planerna gemensamma kampanjer och specialprojekt genomföras. Dessutom borde ett intensivare sam-

arbete äga rum inom forskning och statistik samt även i övrig koordinationsverksamhet inom Norden.

Tyvärr räcker de nuvarande resurserna inte till för ett genomförande av de rekommendationer, som föreslagits av den NTTK underställda Samarbetsgruppen för nordisk turistforskning och -statistik (SNTF). Medlemsförslaget om att medel utöver de nuvarande skulle ställas till förfogande är därför positivt.

Turistrådet vill i detta sammanhang fästa Nordiska rådets uppmärksamhet på att ett permanent sekretariat för den nordiska turismen skulle vara ett avgörande steg vid utvecklandet av den nordiska turismen. NTK:s sekretariat omhändertas nu i treårsperioder av de nordiska länderna i tur och ordning. Varje land bestrider för sin treårsperiod kostnaderna för sekretariatet. Sekretariatets resurser är dock sådana, att endast löpande ärenden kan behandlas medan medel saknas för utredningar och långtidsplanering. Ett nytt, permanent sekretariat kunde förutom de löpande ärenden som gäller NTK:s nuvarande verksamhet, handlägga frågor rörande forskning och planering på nordisk bas, åtgärder för att öka turismen inom Norden samt koordinering av nordiska ställningstaganden i internationella turistorgan.

Turistrådet vill även fästa Nordiska rådets uppmärksamhet på att turismens snabba utveckling och de stigande kraven på sakkunskap inom detta område gör utbildningsfrågor allt viktigare.

Ett viktigt steg framåt vore, att man på nordisk bas, vid någon redan existerande högskola inom Norden, t. ex. i Finland, skulle ge högre undervisning inom turism och reseliv, med en för reselivet avpassad slutexamen som mål.

Helsingfors den 9 februari 1972

Jaakko Paavela

Byråchef

Ålands landskapsstyrelse, lantbruksavdelningen:

Åland är sedan gammalt ett landskap där turismen har stor omfattning och betydelse. Framför allt under senare hälften av 1960-talet fram till våra dagar har antalet turister ökat mycket kraftigt såsom framgår av nedanstående tabell.

1958	39 500	turister
1960	101 000	"
1967	334 000	"
1968	431 000	"
1969	462 000	"
1970	490 000	"
1971	649 000	"

Av utvecklingsdelegationens betänkande II (s. 279) framgår att fram till år 1976 kan 1,1 miljoner turister förväntas besöka landskapet. Just nu investeras det kraftigt på Åland i hotell, restauranger, stugbyar, affärer, bil- och passagerarfartyg och övriga serviceföretag. Ökad service med förbättrade kommunikationer och mottagningsförhållanden kan således emotses. Målsättningen med denna investeringsverksamhet är att göra turismen till basnäring som ger sysselsättning året om. Enligt vår bedömning av 1970 års ålandsturism gav den upphov till en sysselsättning som motsvarande cirka 1 180 årsarbetstillfällen — en för våra förhållanden hög siffra.

Redan med nuvarande dimension har turismen stor ekonomisk betydelse inte enbart för Åland utan för hela landet. Enligt preliminära beräkningar torde 1971 cirka 90 miljoner mark utländsk valuta ha strömmat in i landet via landskapet.

Åland hälsar med tillfredsställelse alla förslag som siktar på ett utökat nordiskt turistsamarbete och vill med hänvisning till ovan framförda synpunkter samt såsom medlem i Nordiska rådet samtidigt som ett önskemål framhålla, att landskapet Åland bereds representation i samarbets- och andra turistorgan som handlägger turistfrågor i Norden.

Mariehamn den 2 februari 1972

På landskapsstyrelsens vägnar:

Martin Isaksson
Lantråd

Tor Mattsson
Landskapsagronom

Finlands bank:

Finlands bank är för sin del beredd att stödja ett ökat samarbete mellan de nordiska turistorganen för att främja turismen inom Norden och att i mån av möjlighet hjälpa Samarbetsgruppen för nordisk turistforskning och -statistik i dess utredningsarbete. Bankens insats i detta arbete begränsar sig visserligen enbart till uppgörandet av resevalutastatistik, men möjligheterna för en vidareutveckling av denna skall likväl undersökas.

Helsingfors den 8 februari 1972

Jauko J. Voutilainen

Gustav Mattson

Järnvägsstyrelsen:

De nordiska ländernas järnvägar har fortgående samarbetat för att utveckla den internationella persontrafiken också mellan de nordiska länderna. På den nordiska samtrafikskonferensen, vilken anordnas år-

ligen behandlas vid sidan av andra ärenden även frågor som berör persontrafiken och turismen. För närvarande planerar man en ändring av de nuvarande rundturerna, så att de bättre skall motsvara nutida efterfrågan. Avsikten är att få i bruk en ny nordisk biljett som är mera praktisk och enklare än den nuvarande.

Förutom samarbetet mellan järnvägsförvaltningarna, bedriver statsjärnvägarna samarbete med de nordiska resebyråerna, samt uppehåller kontakten med övriga trafikformer, i avsikt att underlätta resandet mellan dessa länder.

Järnvägsstyrelsen försöker, i mån av möjlighet, delta i det tilltagande samarbetet mellan de olika turistorganen, men saknar i detta nu ekonomiska förutsättningar att åtminstone i betydande grad öka resurserna för detta ändamål.

Helsingfors den 28 januari 1972

Esko Rekola
Generaldirektör

Reino J. Auvinen
Direktör för administrativa avdelningen

Kehitysaluerahasto oy — Utvecklingsområdesfonden Ab¹:

I jämförelse med den europeiska kontinenten och världens andra trängselområden erbjuder Norden i sin helhet avsevärt många möjligheter att arrangera verksamhet, vars primära motiv är att täcka människors behov av fritids tillbringande. Detta innefattar idel reslust men också intresse för kulturer i andra stater och andra delar av jordklotet. Den livliga passagerartrafiken mellan de nordiska staterna kan delvis bero på stora befolkningsgruppers relativt låga inkomstnivå. Även om så kallade paketresor utomlands från Norden blivit populärare, har särskilt turism per egen bil ökats i Norden. En klar bild av situationens utveckling fås bl. a. av de uppgifter som vårt lands campingplatser insamlat om resenärers nationalitet.

På tal om utvecklingen av turisttrafiken mellan de nordiska staterna i det förgångna och i framtiden vill Utvecklingsområdesfonden AB framhäva två synpunkter:

Det finska Lappland utgör en del av Nordkalotten, en hela världen omfattande enhet på gamla kontinenten. Geografiskt kan konstateras, att de norra delarna av Norge, Sverige, Finland och Sovjetunionen utformar en lockande regional helhet med många likheter men också olikheter både i naturförhållandena och i kulturerna. Det är den här dubbelegenskapen som gör Nordkalotten till ett synnerligen attraktivt område till och med hela världens mått mätt.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Som en annan beaktansvärd synpunkt vill vi konstatera, att såväl i Finland som i de övriga nordiska staterna har betydande materiella och immateriella kapital satsats på turismen. Innan Utvecklingsområdesfonden grundades styrdes märkbara kapital åt olika håll i vårt land, till projekt genom vilka turismens servicenivå upphöjts. De av Utvecklingsområdesfonden Ab beviljade medlen har till en stor del inriktats på turismen. Finansieringen, totalt över 15 miljoner mark per 31 december 1971, fördelas på viktiga turistprojekt i olika delar av utvecklingsområdena. Det bör dock fastslås, att de gjorda finansiella lösningarna icke ännu bereder vårt land en på lång sikt tillräcklig serviceförmåga som för turistnäringen kan trygga den behövliga stödramen i tävlingssituationen framkallad av ökat turistsamarbete.

De redan vidtagna åtgärderna utgör säkert såsom det konstateras i memorialet om utlåtandet, ett bra underlag för fortsatt samarbete. I och för sig erfordrar samarbetet mellan de nordiska staterna ansträngningar, vilkas resultat och sålunda också ändamål bör under alla omständigheter betraktas på lång sikt. Då samarbetet inledes med undersökning är det troligt att åtgärderna i fortsättningen skall ha antagbara och reella grunder.

Med anledning av det ovanstående kan konstateras, att Utvecklingsområdesfonden Ab anser befrämjandet av turistsamarbetet mellan Nordens stater viktigt. Inom sin egen arbetssektor strävar fonden till att inverka på utbytet av erfarenheter och kontaktknytning. För att förutsättningar kunde genom samverkan upphjälpas skulle enligt fondens åsikt staternas insatser på turistnäringens utveckling ännu mera ökas. Resultat och påverkningar av utomordentlig vikt skulle med dessa åtgärder nås bl. a. på utvecklingsområdena. Vår åsikt är att speciell uppmärksamhet borde fästas vid kalotturismen då det gäller interstatligt samarbete. Från Finlands ståndpunkt skulle i sådant syfte öppningen av tvärvägsförbindelse från Enares Lappland till Armens Lappland tagas under allvarligt övervägande.

Våra inhemska turistorganisationer har gjort ett betydelsefullt arbete också för utvidning av turistsamarbetet i Norden. En betingelse för omfångsrikare samarbete är enligt vår mening statsmakternas beredskap i varje nordisk stat att genom ställningstaganden och finansiering ge tillräckligt spelrum åt de samverkande organen. Som en praktiskt förverkligbar åtgärd ser vi utökningen av Utvecklingsområdesfonden Ab:s resurser att stödja turismen, enär turismens andel i utvecklingsområdenas näringsliv blir alltmer framhävd.

Helsingfors i februari 1972

Utvecklingsområdesfonden Ab

Taisto Heikkilä

T. Metsämäki

Stadsförbundets byrå:

Finlands stadsförbund meddelar högaktningfullt som utlåtande över det i referensen nämnda ärendet, att förbundet ansluter sig till de i förslaget framförda tankegångarna.

Stadsförbundet understryker särskilt vikten av ett förenhetligande av grunderna för turiststatistiken, standardisering av normerna för forskningen rörande turism samt effektiviserande av turistnäringens forskningspolitik, som förutsättning för marknadsföringsåtgärder beträffande turismen. Den nordiska turismen är inte beroende av klimatet under olika årstider på grund av att det är i stort sett detsamma i Norge, Danmark och Finland. Alla åtgärder som syftar till att utveckla turismen till en viktig del av de riksomfattande motor- och turistorganisationernas verksamhet är uppenbarligen riktiga. Stadsförbundet hoppas emellertid samtidigt att massturismen blir en allt allmänare var mans hobby. Med tillhjälp av en välinriktad helårsturism kan man dessutom sysselsätta de delar av Norden, som tillsvidare varit föremål för säsongartad turism. Man borde få de transportföretag, idkare av inkvarterings- och förplägnadsnärings, som verkar inom turismen och handelns centralorganisationer i alla nordiska länder, att gemensamt planera reklam- och informationskampanjer för att öka helårsturismen inom Norden. Samtidigt borde man kritiskt registrera de missförhållanden som verkar uppbromsande på turismen inom Norden. Sådana har utgjorts av bl. a. oenhetliga tullbestämmelser och utskänkingsföreskrifter i de olika nordiska länderna. Samtidigt konstaterar Stadsförbundet emellertid att turismen för vissa länder, t. ex. Finland, utgör en näring värd att beakta och dessutom en national-ekonomisk delfaktor. För den skull borde de nordiska länderna förutom samarbetet beträffande det egna området, tillåta fri konkurrens även mellan de olika länderna om de turister som anländer från länder utanför de nordiska.

I enlighet med de synpunkter som anförts på Helsingfors stads turistbyrås vägnar är Stadsförbundet av den åsikten att man borde vidtaga åtgärder med bistånd av t. ex. de nordiska centralorganisationerna inom arbetsmarknaden, för att få till stånd ett initiativ till att semesterlagstiftningen ändras i hela Norden på så sätt att alla innevånare i Norden skulle ha möjlighet att tillbringa sin lagstadgade semester spridd på olika årstider. Den medicinska vetenskapen synes till denna del ställa sig bakom den tanke som framförts inom turistnäringen, att poängtera betydelsen av att semestern fördelas på olika årstider.

Stadsförbundet önskar ännu betona betydelsen av det värdefulla arbete som utförts genom knytande av vänskapsförhållanden mellan Sveriges och Finlands kommuner, vilket sedan utvecklat sig till en betydande vänortsrörelse. På vänortsrörelsens initiativ har det företagits i det närmaste 50 länsbesök mellan Sverige och Finland, i vilka c:a

4 000 svenskar deltagit. Av dem har största delen i det sammanhanget besökt Finland för första gången. Inom kretsen för vänortsrörelsen bör man ytterligare lägga märke till bl. a. de finska språk- och litteraturseminarierna i Västerbotten, finländska skolelevers språkpraktik i Sverige, ungdomens årliga kulturlandskamper, pensionärsgruppens Finlandsbesök och även all övrig verksamhet mellan de svenska och finländska vänorterna.

Samarbetet inom turismen mellan Oslo, Stockholm, Köpenhamn och Helsingfors har varit livligt och som en av de senaste åtgärderna kan nämnas det samtryck av 400 000 exemplar av broschyren "Vi ses hos varann" (*här ej tryckt*), som är jämnt fördelad mellan norsk-, svensk-, dansk- och finskspråkiga upplagor och i vilkens finskspråkiga upplaga även Kansallis-Osake-Pankki, Nordiska föreningsbanken och postbanken deltagit. Eftersom Köpenhamn inte, på grund av finansieringssvårigheter, denna gång deltog i den detaljerade presentationen, bekostade de tre övriga nordiska huvudstäderna gemensamt den danskspråkiga upplagan.

Till slut kan nämnas, att Stadsförbundet bland undertecknarna av medlemsförslaget saknar de norska representanterna i Nordiska rådet, speciellt på grund av att samarbetet mellan huvudstädernas turistmyndigheter hittills alltid skett gemensamt med alla fyra huvudstäder.

Helsingfors den 26 januari 1972

Stadsförbundets byrå

L. O. Johanson

Verkställande direktör

Onni M. Turtiainen

Biträdande generalsekreterare

Finlands kommunalförbund (Suomen kunnallisliitto)¹:

Utvecklandet av turismen mellan de nordiska länderna bör på de grunder som anförs i motiveringarna för förslaget anses som nödigt. Rekommendationen innehåller i och för sig emellertid inga egentliga konkreta förslag om på vilka områden och i vilka saker man i synnerhet borde försöka utveckla samarbetet, av vilken anledning rekommendationen såsom alltför generell kan förbli utan någon praktisk betydelse. Därför skulle det vara önskvärt att i rekommendationen alltefter möjligheterna försöka ange åtminstone de viktigaste objekt, mot vilka en rekommendationsförslag avsedd utredning borde riktas.

Såsom en centralorganisation för kommuner riktar Finlands kommunalförbund uppmärksamheten på utvecklandet av nordiskt samarbete mellan kommunernas myndigheter som sköter om turistärenden

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

(turistnämnder, exkursionsnämnder, fritidsnämnder m. fl.). Särskilt angeläget skulle ett sådant samarbete vara mellan kommuner, som är belägna i gränstrakterna mellan nordiska länder och genom vilka turisttrafiken från land till land riktas av naturen. I någon utsträckning förekommer samarbete ju redan i praktiken. Det skulle uppenbarligen vara motiverat att utveckla nordiskt samarbete även mellan turistmyndigheterna i övriga kommuner. Frågan står i sammanhang med en rekommendation som antogs för ett par år sedan beträffande utvecklandet av gränskommunalt samarbete i allmänhet.

Helsingfors den 25 februari 1972

Finlands kommunalförbund

Eero Koivukoski

Biträdande direktör

Pentti Vataja

Avdelningschef

Finlands kalottkommission¹:

Finlands kalottkommission förenar sig fullständigt om att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna att stödja ett ökat samarbete mellan de nordiska turistorganen för att främja turismen inom Norden bl. a på grundval av de undersökningar som gjorts av Samarbetsgruppen för nordisk turistforskning och -statistik (SNTF) samt att ställa resurser till förfogande för ändamålet.

Samtidigt uppmanar Kalottkommissionen Nordiska rådet att undersöka, vilka möjligheter det finns att utvidga turismen att också omfatta Sovjetunionen. Det skulle vara önskvärt att utveckla turismen i synnerhet till Sovjetunionens norra del, alltså till kalottområdet.

Kemi den 11 februari 1972

Finlands kalottkommission

Arvo Maunula

Generalsekreterare

Aatto A. J. Junes

Sekreterare

Lapin luonnonsuojeluyhdistys (Lapplands naturskyddsförening)¹:

Turismen har i finska Lappland under de senaste åren ökat mycket kraftigt, vilket uppenbarligen beror på resevanornas förändring till förmån för nordliga naturområden. Kapaciteten hos de flesta inkvarteringsföretagen i Lappland har för högsäsongperiodernas del utnyttjats till fullo för flera år framöver. Även i framtiden kan man för-

¹ Yttrandet översatt från finska.

vänta en kraftig ökning av turismen till och med utan speciella åtgärder.

Ökningen av turismen behöver i och för sig inte vara skadlig för Lapplands natur, då information sprids genom turisterna om naturen och dess krav. Å andra sidan har man i Lappland emellertid varit tvungen att konstatera, att Finland inte ännu är berett för alla de verkningar som turismen har på omgivningen och i synnerhet på den lokala befolkningen, som idkar naturanringar. Turisternas rörelser i terrängen till och med enbart till fots vållar bl. a. slitage av renbeten. Turisterna plockar för den lokala befolkningens utkomst viktiga bär och fångar fisk i vattendragen. Den motoriserade rörelsen i terrängen, vilken kommer att mångdubblas under de närmaste åren om den inte begränsas, kommer att förorsaka att skadorna blir enorma.

Därför måste Finland redan nu förbereda sig med en effektivare lagstiftning både för turisternas ändamålsenliga ledning och för inrättande av turistföretag samt för därav föranledda eventuella — och sannolika — olägenheter ersättande. Å andra sidan kan idkarna av naturanringar få tilläggsinkomster från turismen genom att marknadsföra sina produkter och tjänster. Detta berättigar dock inte att urakrlåta utvecklandet av ett ersättnings- och regleringssystem. Lagstiftningen angående motorkälkar är i Sverige och Norge för närvarande bättre än i Finland, men även i dessa länder är den knappast tillräcklig med tanke på de närmaste årens utveckling.

I finska Lappland koncentrerar sig turismen starkast under tiden från mitten av februari till början av maj och från mitten av juni till slutet av augusti. Under vintersäsongen skyddar snön terrängen men möjliggör samtidigt ett missbruk av motorkälken för antastande av renar och till tjuvfiske. Sommarsäsongen är åter en mycket känslig årstid ur naturens synpunkt. I maj och i början av juni föds renkalvarna, vid vilken tid inga störande turister bör få vara i närheten. Av denna anledning bör man söka inrikta en eventuell ökning av turismen till höst-säsongen, vid vilken tid så stor skada inte kan åsamkas naturen.

I enlighet med det ovan sagda anför Lapin luonnonsuojeluyhdistys r. y. som sitt yttrande om samarbete för främjande av turismen i Norden värdsamt, att detta i Finland bör föregås av ett utvecklande av lagstiftningen angående turismen, för att situationen skall kunna kontrolleras, och att man i samarbetet förutom turismens ökande också bör anse som mål en styrning och reglering av turismen och i framtiden eventuellt dess begränsning genom samnordiska åtgärder.

Rovaniemi den 27 juli 1972

Lapin luonnonsuojeluyhdistys r. y.

Heikki Annanpalo

Ordförande

Eine Helistö
Sekreterare

Paliskuntain yhdistys (Renbeteslagens förening)¹:

Styrelsen för Paliskuntain yhdistys har behandlat saken och varit enig om att man på allt sätt bör söka utveckla turismen inom de nordiska ländernas kalottområde. Samarbetet mellan turistorganisationerna borde effektiviseras enkom för att göra turismen allt effektivare och bättre planerad även på Lapplands område. För renskötelsen är det mycket viktigt att man just i utvecklandet av turismen strävar till mera sammanhängande turistcentra för att därigenom förebygga den skada som turismen vållar på naturen och renbetet. Om sommaren rör sig allt större antal turister i norra Finland och Lappland, och man har kunnat iakttaga betydande slitning av lavområden i vissa trakter just till följd av turismen. Nu har statsrådet tillsatt en kommitté för att undersöka de olägenheter som turismen i form av massturism skulle kunna vålla renskötelsen. Samebefolkningen är mycket vaken i detta avseende, emedan den har märkt att massturismen försakat förluster på lavmarkerna för renbete. Efter det att kommittén har utrett denna sak och eventuella ersättningsgrunder också blivit klarlagda, får man nytt material enkom för utvecklandet av turismen i Lappland. Turismen till Lappland borde ledas och planeras så att den inte vållar skada och förluster på Lapplands grundnäring, renskötelse.

Rovaniemi den 21 juni 1972

Paliskuntain yhdistys

Yrjö Alaruikka

Verksamhetsledare

Matkailuasiamiehet r.y. — Turistombudsmän r.f.:

Turistombudsmän r.f. omfattar medlemsförslag och rekommendation beträffande detta förslag. Föreningen har lagt märke till, att charterresorna till södern är stadda i stark tillväxt och föreningen har därför intensivt försökt att befördra resandet i det egna landet och understödja kampanjer för detta. Vid sidan av detta har man strävat efter att öka resandet emellan de nordiska länderna.

Turistombudsmän r.f. har redan länge samarbetat med de andra motsvarande föreningarna i Norden genom brevväxling och genom att anordna gemensamma konferenser. Denna verksamhet skall vidare fortsättas. I detta sammanhang har föreningen lagt märke till, att Norges namn fattas i underteckningarna av medlemsförslaget och att vår förening har haft samarbete också med Norges förening.

Turistombudsmän r.f. understöder effektivisering av resandet mellan

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

de nordiska länderna och kommer för sin del att verka för en ökning av detta resande.

Tammerfors den 17 februari 1972

Enligt uppdrag

Veijo Suuniitty
Sekreterare

Finnair:

Med tillfredsställelse kan man notera, att turismen inom Norden under de senaste åren ökat kraftigt. All verksamhet, som strävar till att fortgående öka denna turism bör stödas.

Finska statens turistadministration har en tudelad uppgift: dels att befrämja turismen från utlandet till Finland, och dels att öka turismen inom Finland. För att förverkliga den förstnämnda uppgiften, har Finland speciellt inom de mest avlägset belägna marknadsområdena samarbetat med de övriga nordiska turistorganen. Inom de närmare belägna marknadsområdena däremot sköter varje land separat sin turistrekla. Således arbetar finska turistbyrån i Stockholm för befrämjande av turismen till Finland i samarbete med i Sverige etablerade trafikföretag. Likaså arbetar svenska turistbyrån i Finland för sin del till förmån för sitt eget land. Vi kan inte inse på vilket sätt denna verksamhet kunde effektiviseras genom inbördes samarbete. Finlands turistadministration har som uppgift att proklamera "Res i Finland", Sveriges uppgift är att förkunna "Res i Sverige" o. s. v. Turistadministrationens verksamhetsprinciper kan inte omfatta budskapet "Res utomlands" även om ifrågavarande länder har mycket goda och mångsidiga relationer till varandra.

På basis av ovan anförda är vårt utlåtande följande:

Det är på sin plats, att de nordiska länderna uppmanar sina egna turistbyråer att utveckla verksamheten i grannländerna, men några nya samarbetsformer behövs enligt vår mening inte för detta ändamål. Däremot kan och bör samarbetet inom turistforskningen och -statistiken samt utbytet av information vidareutvecklas.

Helsingfors den 18 januari 1972

Finnair

Risto Ojanen

Ålands redarförening r.f. har i skrivelse den 22 december 1971 förklarat sig icke ha något att erinra mot medlemsförslaget.

Linja-autoliitto r.y.:

— — — bör enligt vår uppfattning understödats. Samma ståndpunkt omfattar även vår uppfattning understödats. Samma ståndpunkt omfattar även vårt riksomfattande *busstationsbolag Oy Matkahuolto Ab*.
Helsingfors den 19 januari 1972

Linja-autoliitto r.y.

Hannu Mäkipeska

R. Palonen

Finlands hotell- och restaurantförbund r.f.:

Vi ansluter oss helt till uppfattningen, att ett ökat internordiskt turistutbyte också medför ett växande kulturutbyte, och anser det därför vara i hög grad önskvärt, att de festivaler och andra kulturevenemang, som anordnas i de nordiska länderna, blir föremål för kartläggning och om möjligt placeras in i tidschemat så, att de inte kolliderar med varandra med publikbortfall som följd.

För turisterna borde årligen publiceras en samnordisk handbok, som skulle ge en så fullständig information som möjligt från vart och ett av de nordiska länderna och med upplysningarna i sådan form, att man med handbokens hjälp lätt kunde planera även andra resor, omfattande flera än ett land, än de s. k. paketrundresorna. Broschyren borde få ett så representativt typografiskt utförande som möjligt, vilket kunde leda till att köparen/mottagaren skulle sätta värde på densamma och eventuellt spara den för kommande behov.

De i förslaget framförda åtgärderna och rekommendationerna kan understödats. Vid speciellt desk research-verksamheten anbelangar, så borde denna enligt vår mening prövas också i andra länder än i de i *Tillägg* omnämnda, för att utröna huruvida en potentiell reselust möjligen finns.

Förutom att man uppträder gemensamt inom OECD, borde Nordens intressen omedelbart bevakas även i EEC-sammanhangen.

Helsingfors den 17 februari 1972

Finlands hotell- och restaurantförbund r.f.

V. Noschis

Onni Salo

Pohjola-Norden:

Föreningarna Norden har redan under 50 års tid arbetat för främjandet av det nordiska samarbetet på olika områden. I detta samman-

hang har turismen, bekantgörande av det övriga Norden och förhållandena där samt personliga kontakter med de nordiska ländernas innevånare, varit en av de viktigaste arbetsformerna. Inom ramen för den av föreningarna igångsatta vänortsverksamheten har man fått till stånd och upprätthåller livliga kontakter mellan vänorterna i alla nordiska länder genom möten, resor m. m. Den omfattande verksamheten på skolans område — bl. a. förslaget om att varje skolelev under sin skoltid skulle beredas tillfälle att minst en gång få besöka ett annat nordiskt land, det av föreningarna ombesörjda skolelevsutbytet, lärarutbytet o. s. v. har främjat skolturismen och ungdomens intresse att resa på egen hand. Detta har ytterligare utvecklats av Föreningarna Nordens ungdomsrepresentantskaps mångsidiga ungdomsverksamhet. På föreningarnas Nordkalottkonferenser har man regelbundet behandlat turismen samt dryftat frågan hur man speciellt skall kunna utveckla turismen på Nordkalotten och få den mera samordnad. De hundratals kurser som föreningarna varje år arrangerar har också till en del främjat resor till grannländerna. Vid stora gruppresor har föreningarna använt sig av transport med såväl båt som flyg. Förutom dessa har man i betydande utsträckning använt busstransporter. Den privata bilismen har vuxit mycket kraftigt.

Den största belastningen för resor inom Norden är resornas höga pris i jämförelse med charterresor till Sydeuropa. Det skulle säkert vara till fördel om de nordiska flygbolagen mera än för tillfället planerade billiga charterresor, färdiga "paketresor" också inom Norden. På järnvägarna har denna sak tagits i beaktande och rederierna har också många olika rabattresor.

Vi är av den uppfattningen att det är all orsak att stödja ett ökat samarbete mellan de nordiska turistorganen för att främja turismen inom Norden, så att man med hjälp av billiga gruppresor skulle kunna göra det möjligt för folkets breda lager att resa också inom Norden. Därför understöder Pohjola-Norden varmt medlemsförslaget.

Helsingfors den 10 februari 1972

Pohjola-Norden

Weio Henriksson

Ordförande

Veikko Karsma

Verkställande direktör

Saamelaiskomitea (Samekommittén)¹:

Under de senaste åren har turismen till Finlands Lappland ökat avsevärt både från hemlandet, från Norden och från det övriga utlandet. Även i framtiden får man räkna med en kraftig ökning av turisternas antal. Genom att turismen för människor från olika områden

¹ Yttrandet översatt från finska.

närmare varandra och erbjuder upplysningar bl. a om samernas levnadsförhållanden är allt flera människor, bör turismen i princip anses vara en nyttig verksamhet. Även ekonomiskt kan den ge nytta åt turistområden och åt befolkningen på dessa områden.

Å andra sidan kan emellertid turismen och de därav omedelbart följande företeelserna förorsaka skada åt lokala invånare, som inte lärt sig utnyttja de av turismen erbjudna ekonomiska inkomstmöjligheterna, eller de som inte kan konkurrera i företagsverksamheten inom turismen med folk som kommer från söder. Turisternas rörelse i terrängen försvårar idkandet av de för samerna ytterst viktiga naturalnäringarna. emedan turisterna till exempel trampar på renbetesmarkerna, stör renar och vilt i synnerhet med motorkälkar, idkar rovfiske och plockar för de lokala invånarna viktiga bär. Redan hittills har svårigheter av denna typ på Finlands sameområden varit så stora, att man före nya strävanden till ökad turism bör vidtaga lagstiftningsåtgärder för att reglera turismen. I reklamen för turismen får man inte heller utnyttja sameområdenas fiskemöjligheter, bärplockning eller jaktmöjligheter, emedan man då skulle locka turister till en sådan verksamhet, som kränker den lokala befolkningens intresse och försvagar invånarnas utkomstmöjligheter.

Samekommittén skall enligt sitt uppdrag företaga en helhetsutredning av samernas nuvarande ekonomiska, sociala, kulturella och juridiska ställning och inkomma med av denna utredning föranledda nödiga förslag och samtidigt beakta huru handhavandet av samespörsmålen i framtiden bör ordnas förvaltningsmässigt.

I enlighet med sitt uppdrag kommer samekommittén att ställa långtgående förslag angående lagstiftningen och detaljerade åtgärder även inom turismen i sitt betänkande som kommer att föreligga före slutet av innevarande år.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer samerådet värd- samt, att man måtte hålla inne med slutgiltiga ställningstaganden i fråga om det vid Nordiska rådet väckta medlemsförslaget tills samerådets betänkande med däri ingående förslag föreligger före slutet av år 1972.

Rovaniemi den 21 juni 1972

Å samekommitténs vägnar

Asko Oinas

Ordförande

Pekka Aikio

Generalsekreterare

I s l a n d**Kommunikationsministeriet:**

Rekommandationen blev videresendt til følgende syv parter og de anmodet om udtalelser:

1. De Islandske Turistbureauers Forening,
2. Islands Turistbureau,
3. De Islandske Turistbureauers Sammenslutning,
4. Flugfélag Íslands (Icelandair),
5. Loftleiðir (Icelandic Airlines),
6. Eimskipafélag Íslands (Islands Dampskibsselskab) og
7. Islands Turistråd.

Ovennævnte parter med undtagelse af De Islandske Turistbureauers Sammenslutning og Flugfélag Íslands har nu sendt ministeriet deres udtalelser (*se nedan*).

Angående disse udtalelser vil ministeriet fremhæve, at deres positive indstilling giver anledning til, at Nordisk Råds trafikudvalg burde fortsætte med at behandle spørgsmålet.

Reykjavík, den 26. oktober 1972

P. m. v.

Brynjólfur Ingólfsson

Ólafur Valdimarsson

Islands turistbureau:

Islands Turistbureau har sat sig ind i rekommandation (A 347/t) om et udvidet samarbejde mellem de nordiske lande og støtter den.

Islands Turistbureau tillader sig at påpege, at inden for NTTK, der er et samarbejdsudvalg for offentlige parter i de nordiske lande for turisme, har et sådant samarbejde i en årrække fundet sted hvad angår rejser til de nordiske lande både fra andre lande i Europa og fra andre verdensdele. For nylig har man på NTTK's vegne påbegyndt en undersøgelse af muligheden for at udvide og styrke dette samarbejde og endvidere af nødvendigheden af at slå ind på nye baner, som f. eks. at fremme nordboers rejser inden for de nordiske lande.

Angående Islands deltagelse i et udvidet samarbejde og organisation af rejser inden for de nordiske lande, tillader jeg mig at henvise til min skrivelse af den 20. oktober 1970, som er en udtalelse om rekommandation A 347/t (*här ej tryckt*).

Reykjavík den 5. oktober 1972

Þorleifur Þórðarson

Islands turistråd:

Islands Turistråd har ikke kunnet behandle spørgsmålet i den grad det burde have gjort og ej heller danne sig et helhedsindtryk af sagen. Derimod anser Turistrådet det for at være en selvfølge og naturligt at Nordisk Råd arbejder på, at samarbejdet mellem de nordiske landes regeringer og turistmyndigheder udvides.

Som situationen er i dag sikres et gensidigt bekendtskab mellem folkene bedst gennem turistmens baner.

Befolkningen i de nordiske lande er nu ca. 20 millioner. De fleste af disse mennesker ved så lidt om Island at det virker forbavsende. Det omtalte samarbejde ville derfor blive til større nytte for Island end for de andre nordiske lande. Derimod kunne det også være gavnligt for vore brödfolk at stifte et nærmere bekendtskab med Island, befolkningen og dens kultur og levemåde.

Til slut beder vi Dem om at undskylde hvor lang tid det har taget os at svare på Deres brev hvilket skyldes vor travlhed i sommermånederne.

Reykjavík, den 18. oktober 1972

Ludvig Hjalmtýsson

De Islandske Turistbureauers Forening:

Til den grad vi har haft lejlighed til at studere de pågældende bilag, kan vi meddele, at vi støtter deres indhold.

Som bekendt har vor forening i godt et år været medlem i De Nordiske Turistbureauers Forbund. Selvom dette samarbejde er af kort varighed har det givet meget gode resultater og inden for De Internationale Turistbureauers Forbund har det vakt særlig opmærksomhed som et eksempel på hvordan beslægtede nationer kan samarbejde på turismens område.

Vort nordiske forbund behandler forskellige planer om et nærmere samarbejde ikke kun indbyrdes men også med Nordisk Råd. Med det har vore kollegaer i Sverige taget kontakt.

Vi håber at vort samarbejde med ministeriet og institutioner der hører under det i fremtiden vil blive nærmere.

Reykjavík, den 11. september 1972

På De Islandske Turistbureauers Forenings vegne

Kjartan Helgason
Generalsekretær

Det Islandske Dampskibsselskab. A/S:

På dette stadium synes udvalgets forslag at handle om generelle spørgsmål angående turiststrømmen mellem de nordiske lande, markedsanalyser, statistik etc. og slutter med en rekommandation til regeringerne om, at de arbejder for at udvide samarbejdet mellem de nordiske turist-sammenslutninger for at fremme turistrejser indenfor de nordiske lande og stille pengemidler til rådighed for spørgsmålets gennemførelse.

Eftersom spørgsmålene, som før sagt, behandles så generelt anså vi først, at vi ikke på dette stadium kunne give en udtalelse, undtagen ved at tilkendegive vor tilslutning til idéer der virker for at fremme turiststrømmen, hvilket vi herved gör med glæde.

Derimod vil vi ikke, efter at ministeriet har gentaget sin opfordring, undlade at gøre rede for nogle fakta angående færdsel på havet. Desuden henviser vi til vort selskabs tidligere udtalelser om dette spørgsmål.

Som bekendt er Det Islandske Dampskibsselskab blevet tvunget til at tage den beslutning at lægge op m. s. Gullfoss i tiden fra midten af denne måned indtil næste forår. Grunden til denne beslutning er dels mangel på transportmuligheder i denne periode. I denne forbindelse er det ret at nævne, at gennemsnits passagerantallet i samme tid ifjor var blot 10 passagerer pr. rejse mellem Island og de andre nordiske lande. Dette svarer til en ca. 5 % anvendelse af pladsen. Dels skyldes det forringede driftsudbytte af skibet de store lønforhøjelser, der har fundet sted i den sidste tid og endvidere større driftsomkostninger også på mange andre områder.

Til trods for det forværrede driftsudbytte og driftsunderskud på transport af passagerer og last på havet har taksterne for begge kategorier været uændrede siden prisstoppet blev sat i oktober 1970. Det siger sig selv, at under disse forhold er det ikke muligt at udruste et skib, der i vintermånederne giver et underskud på 20 til 30 millioner kroner.

Det skal bemærkes, at det er os bekendt, at både Skibsselskabet Föroyar i Torshavn og DFDS A/S i Köbenhavn har antydnet, at de ikke kan påtage sig det underskud som sejlads hele året ville give på de ruter som m. s. Gullfoss hidtil har besørget.

Reykjavík, den 4. oktober 1972

Det Islandske Dampskibsselskab

Óttarr Möller

Loftleiðir A.S.:

Loftleiðir mener, at hyppige flyveforbindelser mellem Island og de andre nordiske lande er et hovedvilkår for forøgede rejser. Flyvningen

behöver också at være regelmæssig hele året og billetpriserne så rimelige, at der ikke opstår fare for, at hyppige flyrejser kun finder sted med charterfly i sommermånederne, hvilket resulterer i, at ruteflyveselskaberne ikke er i stand til at opretholde rimelige hyppige flyveforbindelser i andre årstider. Selskabet anser det for at være nødvendigt at revidere billettaksterne men har ikke lejlighed på grund af den korte frist til at svare til at fremsætte motiverede forslag. Selskabet vil derimod igen påminde om sit standpunkt om at taksterne bestemmes på den måde, at det kan betale sig at opretholde andre flyveruter. I dette øjemed burde man til en vis grad sætte restriktioner for befordring af passagerer med charterfly om höjsommeren, selvom det er klart, at det ville være uønskeligt helt at forhindre dem.

Erfaringen har vist, at årlig rejser mange flere islændinge til de andre nordiske lande end de der kommer til Island fra disse lande. Loftleiðir har for nylig tilbudt IT-rejser for nordboer i det håb, at det ville gøre det lettere for dem at rejse til Island. Selskabet agter at fortsætte denne virksomhed. Selskabet byder også gunstige vilkår for de nordboer, der ønsker at gøre ophold i Island under rejser mellem De Forenede Stater og Skandinavien. Dette er bl. a. gjort i det håb, at på den måde vil det blive muligt at forøge antallet af de Nordboer, der ønsker at gøre ophold her på andre årstider end om höjsommeren.

Der er dog den hage ved sagen, at det er forbudt for Loftleiðir at tilbyde ophold på Island på gunstige vilkår for dem der köber 22—45 dages-, affinity- og ungdomsbilletter. Det er en magtpåliggende nødvendighed at der rådes bod på dette. I det tilfælde håber selskabet, at opholdstilbudene og IT-rejserne kan bidrage til at gøre nordboers rejser til Island lettere.

Loftleiðir sætter pris på det samarbejde som nu finder sted mellem de nordiske turistmyndigheder om informationsvirksomhed i De Forenede Stater. Loftleiðirs kontor i New York har et nært samarbejde med Islands repræsentanter i det nordiske informationskontor der. Selskabet anser også, at de nordiske turistorganisatorers samarbejde i NTTK har ført til en del positive resultater og håber, at dette samarbejde fortsætter såvel som andet arbejde, der kan bidrage til at forøge rejser mellem de nordiske lande, hvilket ville styrke gamle og nye kultur- og venskabsbånd mellem Island og de andre nordiske lande.

Reykjavík, den 5. oktober 1972

Loftleiðir A. S.

Alfred Eliasson

Administrerende direktör

N o r g e**Kommunal- og arbeidsdepartementet:**

Kommunaldepartementet har mottatt uttalelse fra *Distriktenes utbyggingsfond* (se nedan). Departementet vil slutte seg til uttalelsen og spesielt nevne den betydning turistnæringen kan ha ved å styrke næringslivet i svakt utbygde områder. Statistikk og utredninger omkring turistnæringen er derfor viktig. Det er av betydning å få utredninger også vedrørende lokalisering av turistanlegg og lønnsomhetsspørsmål.

Kommunaldepartementet viser til det nordiske samarbeid i spørsmål som gjelder utviklingen på Nordkalotten. Økt samarbeid vedrørende turisme er tatt opp av Nordkalott-komiteen. På utvalgets siste møte i Arjeplog 11. og 12. november 1971 ble det besluttet å nedsette to arbeidsgrupper, en som skal undersøke forutsetningen for en felles nordisk stiftelse eller tilsvarende organ for å fremme den praktiske turistinformasjon om Nordkalotten, og en arbeidsgruppe som skal utarbeide forslag til felles turistpublikasjon. Hver arbeidsgruppe skal bestå av en representant fra hvert av de nordiske landene.

De norske representantene er oppnevnt i samråd med Landslaget for Reiselivet i Norge.

Inventering av ressurser for turistnæringen er viktig og hvert av de nordiske land bør engasjere seg, gjerne etter et felles opplegg. I neste fase bør det tas sikte på å få utarbeidet planer for turistnæringen, lokalisering av anlegg etc. Dette vil en for Norges vedkommende prøve å ta opp med basis i et samarbeid mellom turistnæringens organer og planmyndighetene i samsvar med opplegget i St.meld. nr 27 (1971—72) Om regionalpolitikken og lands- og landsdelsplanleggingen.

En viser også til samarbeid i grenseområdene i Sør-Norge om utbygging innen turistnæringen.

I Norge er turistnæringen tatt opp som egen studielinje ved Distrikthøgskolen på Lillehammer.

Kommunaldepartementet vil for sin del anbefale medlemsforslaget om økt turistsamarbeid i Norden.

Oslo, 5. april 1972

Etter fullmakt

Berger Ulsaker

Thor Skrindo

Samferdselsdepartementet:

Medlemsforslaget er sendt til uttalelse til en rekke organisasjoner og trafikkelskaper. Uttalelser vedlegges fra Landslaget for reiselivet i

Norge, Kongelig norsk automobilklub, Norges statsbaner og SAS-region Norge (*se nedan*). Disse uttalelser er positive og gir grunn til å arbeide videre i den retning medlemsforslaget tilsikter.

Oslo, 31. januar 1971

Etter fullmakt
Sigurd Lorentzen

John H. Paxal

Norges statsbaner:

Man har studert det tilsendte medlemsforslag om økt turistsamarbeid i Norden og man kan i store trekk slutte seg til de synspunkter som der kommer til uttrykk.

Det er liten tvil om at en praktisk koordinering av innsats og ressurser både når det gjelder forskningsprosjekter såvel som markedsføringstiltak i mange tilfeller vil være hensiktsmessig og kunne øke effekten av de ressurser som disponeres av de enkelte nordiske land. Det kan nevnes at jernbaneforvaltningene i Danmark, Norge og Sverige allerede har et praktisk reisebyråsamarbeid i New York og at de samme forvaltninger for tiden undersøker mulighetene for et liknende samarbeid, i første omgang i London og Hamburg med tanke på en effektivisering av markedspåvirkninger i henholdsvis England og Vest-Tyskland.

Konkret vil man anbefale at den på side 5 antydede "Bilturismundersøkning" ble utvidet til å omfatte også turister som benytter de kollektive transportmidler; jernbane, buss, båt og fly ved sitt besøk i de respektive land, da dette ville gi verdifulle detaljopplysninger såvel som et strukturelt totalbilde av turisttrafikken i de respektive land.

Oslo, 27. januar 1972

For Generaldirektøren

E. B. Olimb

Trond Østensen

Statistisk sentralbyrå:

Statistisk sentralbyrå har ingen prinsipielle merknader til det oversendte medlemsforslag. Som kjent foregår det i Nordisk utvalg for samferdselsstatistikk (NUSA) et samarbeid mellom de statistiske sentralbyråer i Norden om reiselivsstatistikk. Det er også opprettet kontakt mellom NUSA og Samarbeidsgruppen for nordisk turistforskning og -statistikk (SNTF). På SNTF's møte i Oslo 8. februar 1972 skal det

bl. a. drøftes hvilke samarbeidsformer som er ønskelige og praktisk mulige.

Oslo, 1. februar 1972

Leif Skaug

Gunnar Furuholmen-Jenssen

Distriktenes utbyggingsfond:

Distriktenes utbyggingsfond støtter forslaget om økt samarbeid mellom de nordiske turistorganer for å fremme turismen innen Norden. Særlig vekt legger en på samarbeidstiltak som kan bidra til å styrke næringslivet i svakt utbygde områder.

Ved iverksetting av utbyggingstiltak er det av stor betydning å ha best mulige informasjoner å bygge på. "Samarbetsgruppen för nordisk turistforskning och -statistik" foreslår en undersøkelse av bilturismen, markedsundersøkelser i flere europeiske land og USA samt en koordinering av nordiske interesser i statistikk- og utredningsspørsmål innen internasjonale arbeidsgrupper. Videre blir det foreslått visse forbedringer av den løpende statistikk. Disse samarbeidstiltakene vil kunne gi resultater av betydelig interesse i distriktsutbyggingssammenheng. En vil imidlertid peke på at utredninger vedrørende lokalisering av turistanlegg, lønnsomhetsspørsmål etc. som er nevnt men ikke foreslått utført, også ville være av største interesse i samband med distriktsutbyggingsproblemer.

Oslo, 27. januar 1972

O. J. Breivik

B. Steinnes

Scandinavian Airlines System, region Norge:

Da de tre skandinaviske land driver sin internasjonale luftfart gjennom konsortiet Scandinavian Airlines, som i seg selv er et meget omfattende nordisk samarbeid når det gjelder utviklingen av flytrafikken til Skandinavia vil økt turistsamarbeid i Norden passe godt inn i bildet med hensyn til den propaganda som selskapet selv driver for de skandinaviske land som turistmål.

Oslo, 14. januar 1972

Scandinavian Airlines System

Region Norge

K. Sjøtorp

Landslaget for reiselivet i Norge:

— — — foreslå at man vurderer spørsmålet om å la de nordiske land ta opplysningsservice til publikum for hverandre.

Med den utvikling som har vært innen reisebyråbransjen den siste tid, er det på nordisk plan meget aktuelt å kunne gi et bedre servicetilbud til publikum som ønsker individuelle opplegg og kun er ute etter informasjonsmaterieil.

Før man realitetsbehandler spørsmålet, må det imidlertid tas opp til drøftelse med de respektive reisebyråforeninger.

Oslo, 5. januar 1972.

Landslaget for reiselivet i Norge

J. Muus-Falck

Kongelig norsk automobilklub (KNA):

Som nevnt i forslaget er dette en sak som i høyeste grad angår bilorganisasjonene og det er riktig som nevnt i forslaget at omkring 1 million bilister idag står tilsluttet de nordiske motororganisasjoner. Med et tilstrekkelig stort antall funksjonærer og med tid og penger til disposisjon er det meget som kan gjøres fra de nordiske bilklubber for å stimulere turisttrafikken fra det enkelte nordiske land til de andre land i vår gruppe.

Når det gjelder gjennomgangstrafikken som også blir omhandlet i forslaget er det Sverige og spesielt Danmark som har glede av denne og som vil nyde godt av en stadig større gjennomgangstrafikk i årene som kommer. Ser man imidlertid lengere frem i tiden kan det meget godt tenkes at også Norge kan få større andel av gjennomgangstrafikken, eksempelvis ved at bilister i større utstrekning kommer til å kjøre til Bergen eller Stavanger for derfra å besøke England eller Island etter hvert som sjøtransport og lufttransport utvikles, reisetiden kortes og prisene reguleres.

Week-end trafikken har øket betraktelig i de senere år og kommer til å bli enda mere alminnelig i den tid som kommer. For å spre denne mest mulig bør det settes ressurser inn for å stimulere trafikken bl. a. i mai—juni og september. Det er flere millioner turister som søker campingplassene og hvis utviklingen går i den retning at man bygger større hytter enn hva tilfellet er idag på våre campingplasser, vil dette føre til at et stadig større antall vil være interessert i å overnatte på campingplassene under forutsetning av at disse utbygges med større enhet når det gjelder hytter, med stue og et—to soverom. Interessen for week-end

turer til Oslo er steget og idag tilbys bl. a. overnatting med frokost på misjonshotellene i Oslo til en pris av kroner 38.—.

Medlemsforslaget omtaler også kulturkonsumpsjonen og i denne forbindelse vil vi peke på kombinasjonen Oslo week-end — teater, idet et besøk på hotell kan kombineres med en teaterbillett i orkesterplass på et par Oslo-scener til en pris av kroner 13.— således at værelse med frokost og teaterbesøk kommer på kroner 51.—.

På våre større hoteller er prisen noe høyere men dog rimelig.

Når det gjelder pakkereiser er man kommet et godt stykke på vei i og med salg av Autohoteller i Norge og i Sverige foreligger det et par kjeder, bl. a. har Sarahotellene kupongpriser for overnatting med måltider av kortere og lengere varighet.

Det system som de store Oslo-hotellene og våre misjonshoteller bruker i Oslo burde kunne anvendes utenfor sesongen bl. a. i Nord-Norge for å stimulere rundreisefrafikken i Norden. Gjennom en sådan ordning vil det kunne selges pakketurer bl. a. for reiser til Nordkapp, noe som ville stimulere trafikken i flere av de nordiske land.

Medlemsforslaget viser også til turistforeningene og gjennom et mere intimt samarbeid mellom myndighetene, bilorganisasjonene og turistforeningene er det meget som kan gjøres for kombinasjonen bil—fottur, hvilket er av største betydning i vår tid med så meget stress og hvor "trim" er av så stor betydning og da særlig for bilistene. Turistforeningens fjellstuer og oppmerkede stier er altfor lite kjent i Norden.

Vi vil så langt vi kan anbefale at Nordisk Råd innbyr til samarbeids-møte med bilorganisasjonene og turistforeningene for å utvikle ovennevnte idéer videre.

I vårt eget land har vi dessverre grepet saken noe feilaktig an, idet Staten i for stor utstrekning har gitt finansiell støtte til bedrifter utover i distriktene. Mange av bidragene er havnet i riktige hender, men det er også gitt altfor store beløp til enkelte bedrifter, idet pengene kunne ha fått en meget bedre anvendelse. Samtlige bedrifter utover landet er avhengig av større kapasitet bl. a. i Oslo-området og i Bergen og vi vil bare antyde at 1 000 senger mere i Oslo ville bringe mange millioners omsetning til steder i turistbransjen som hungrer etter flere gjester og større omsetning.

Medlemsforslaget finner vi overmåte interessant og dette bør diskuteres inngående. En gjennomføring av et godt forslag vil kunne bringe store resultater og sikre vår turistnæring som idag arbeider under svært vanskelige forhold.

Vi håper Nordisk Råd vil diskutere saken meget nøye og konklusjonen bør bli at man anmoder rette vedkommende om å utarbeide en omfattende og jordnær utredning som vil kunne avfattes i løpet av et års tid og fremlegges for Nordisk Råd i neste omgang.

Vi kunne ha skrevet side opp og side ned omkring dette meget interes-

sante spørsmål, men det er formodentlig tilstrekkelig i denne omgang å slå fast også fra vår side at denne sak er meget viktig og bør få en bred behandling i Nordisk Råd.

Oslo, 25. januar 1972

Kongelig norsk automobilklub

Oscar M. Bade

Administrerande direktør

Foreningen Norden:

I sine kommentarer viser forslagsstillerne til det arbeid Foreningene Norden har utført for å utvikle den nordiske turismen. Dette arbeidet har pågått i over 50 år, og det fortsetter stadig. Alle sider ved "Norden"-foreningenes virksomhet tar sikte på å spre kunnskap om nabolandene og å bringe mennesker i de nordiske land i nærmere kontakt med hverandre. I særlig grad har foreningenes innsats på skole- og ungdomssekto- ren og når det gjelder samarbeidet mellom vennskapskommuner bi- dratt til å realisere dette mål.

Også den norske Foreningen Norden har imidlertid kunnet konsta- tere at de billige charterreisene til syden er blitt en alvorlig konkurrent for turismen i de nordiske land. På den annen side er den — i likhet med forslagsstillerne — oppmerksom på at den økende bilismen bringer stadig nye grupper av reisende over landegrensene og åpner nye mu- ligheter for et utvidet turistsamarbeid mellom de nordiske land. Innen- for dette samarbeid bør man etter foreningens mening også ha opp- merksomheten henvendt på de regler om turistreiser i Norden som fly- selskapene praktiserer og som i realiteten diskriminerer nordiske turister om man sammenligner med de fordeler som blir budt turister fra andre land.

Norsk "Norden" gir forslaget om at regjeringene skal støtte et utvi- det nordisk turistsamarbeid, sin varme anbefaling.

Oslo, 28. januar 1972

Etter fullmakt

Gerhard Arnesen

Administrerande direktør

S v e r i g e

Statens järnvägar (SJ):

De nordiska järnvägsförvaltningarna har sedan länge ett väl etablerat samarbeide på olika områden. Som exempel kan nämnas den Nordiska

personsamtrafikkonferensen som behandlar aktuella marknadsåtgärder. De nordiska järnvägsförvaltningarna genomför i detta sammanhang gemensamma sälj- och reklamkonferenser för planering och koordinering av säljkampanjer i gemensamt intresse. Järnvägsförvaltningarna deltar även i produktionen av paketresor inom Norden — i Sverige producerar SJ-resor sådana arrangemang. Järnvägarna försöker även engagera sina agenter för att anordna paketresor. I Sverige kan Resos och Paddans resebureau AB resor till Norge och Danmark nämnas.

SJ stöder ekonomiskt Svenska turisttrafikförbundets kampanjer och medverkar i dess verksamhet inom och utom Norden. I samarbete med de lokala turisttrafikorganisationerna marknadsförs weekendarrangemang med tåg till och från Danmark och Norge.

Stockholm den 22 mars 1972

Lars Peterson

Anders Ekelund

Kommerskollegium:

Kollegiet har inhämtat yttranden i ärendet från handelskamrarna i Stockholm, Malmö och Göteborg (*se nedan*).

Handelskamrarna tillstyrker eller har inget att erinra mot förslaget. Också kollegiet ställer sig i princip positivt till det ökade samarbete mellan de nordiska turistorganen som föreslås i syfte att åsädkomma ett effektivt utnyttjande av gemensamma resurser och en slagkraftig marknadsföring på turismens område. Något mera preciserat ställningstagande anser sig kollegiet inte kunna göra till de enskilda projekt som skisserats i medlemsförslaget. Först när dessa konkretiserats med beaktande av kostnads- och finansieringsaspekter torde detta bli möjligt.

Det förefaller emellertid kollegiet ovedersägligt att en väl utbyggd och mellan länderna koordinerad turistforskning och -statistik bör utgöra basen för en effektiv nordisk samplanering av turistprojekt. Det är ett känt faktum att turiststatistiken i Norden — och kanske framför allt i Sverige — är behäftad med allvarliga brister. Det är önskvärt att vi får en officiell statistik på detta område och att den byggs upp i samarbete med de övriga nordiska länderna. Även på turistforskningens område är insatserna otillräckliga och splittrade. Kollegiet finner det därför tillfredsställande att samarbete på dessa områden nu inletts genom SNTF. I likhet med Göteborgs handelskammare anser kollegiet att de nordiska länderna i rimlig omfattning bör lämna eko-

nomiskt stöd till sådan turistforskning och -statistik, som kan visas vara av praktiskt värde.

Stockholm den 11 februari 1972

Bertil Swärd

G. v. Wachenfeldt

Stockholms handelskammare:

Sedan ett antal år tillbaka har det nordiska samarbetet i turistfrågor koncentrerats till Nordiska turisttrafikkommittén (NTTK), ett gemensamt organ för de nationella turisttrafikorganisationerna i de nordiska länderna. Verksamheten har främst varit inriktad på åtgärder för att stimulera utländska turisternas besök i Norden. Detta har bl. a. skett genom samordning av kampanjer och informationsmaterial samt genom ett gemensamt uppträdande i internationella sammanhang. Inom NTKK har upprättats en särskild samarbetsgrupp för nordisk turistforskning och -statistik. Denna samarbetsgrupp har utarbetat vissa förslag rörande marknadsundersökningar och statistik som kunde främja turistnäringen i Norden. I det nu föreliggande förslaget hemställs att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i de nordiska länderna att stödja samarbetet inom turistväsendet främst genom att ställa resurser till förfogande för fortsatt forskning och statistisk bearbetning. I ett tillägg till framställningen uppräknas ett antal uppgifter som inom samarbetsgruppen ansetts vara av särskild vikt.

Det torde vara ovedersägligt att turiststatistiken i Norden och inte minst i Sverige uppvisar betydande brister. Dessa brister blir särskilt påtagliga vid en jämförelse med övriga länder inom OECD. Stockholms handelskammare har i skilda sammanhang — senast i sitt yttrande till kommerskollegium över det s. k. Åre-projektet — pekat på dessa brister.

Avsaknaden av tillförlitligt statistiskt material har i väsentliga hänseenden hämmat och försvårat det turistfrämjande arbetet. Detta gäller bl. a. den bedömning projektering av de nya turistanläggningar och rekreationsområden som behandlas av den nu pågående statliga utredningen. Även marknadsföring av skilda turistobjekt har härigenom försvårats. Avsaknaden av konkreta uppgifter om turismens kvantitativa betydelse har vidare minskat möjligheterna att från olika håll hos myndigheter och enskilda väcka förståelse för reselivets betydelse och för turistfrämjande åtgärder. Stockholms handelskammare har direkta erfarenheter av att näringslivets benägenhet att ekonomiskt stödja turismen kringskurits genom bristen på tillförlitligt siffermaterial.

Stockholms handelskammare vill därför livligt tillstyrka det nu väck-

ta förslaget om utbyggnad, forskning och statistisk redovisning. Icke minst gäller detta inkvarteringsstatistiken där den löpande hotellstatistiken borde kompletteras med regelbundna stickprovsundersökningar av icke kommersiell inkvartering. Detsamma gäller inresestatistiken, där den varslade inskränkningen av den danska passkontrollen synes kunna få besvärande konsekvenser för den nordiska turistredovisningen i dess helhet.

Handelskammaren vill förorda att den föreliggande framställningen behandlas med skyndsamhet och hemställer att kammarens här anförda synpunkter måtte bli beaktade vid ärendets fortsatta handläggning.

Stockholm den 28 januari 1972

Stockholms handelskammare

Sven Swarting

Lars Almström

Skånes handelskammare har i skrivelse den 8 februari 1972 förklarat sig icke ha något att erinra mot medlemsförslaget.

Handelskammaren i Göteborg:

Också ur näringslivets synpunkt måste det vara ett önskemål, att turismen de nordiska länderna emellan främjas och ökas på sådant sätt som framhållits i medlemsförslaget. Såvitt det kan utläsas av förslaget finnes redan ett väl etablerat samarbete de nordiska ländernas turistorganisationer emellan, och även nordisk turistforskning och statistik synes genom NTK ha erhållit praktiska samarbetsmöjligheter. Att de nordiska länderna i rimlig omfattning bör lämna ekonomiskt stöd till sådan forskning och statistik som kan visas vara av praktiskt värde synes handelskamrarna uppenbart. Handelskamrarna får sålunda tillstyrka det föreliggande förslaget.

Göteborg den 1 februari 1972

För handelskammaren i Göteborg

B. Thorburn

R. Uddenberg

Länsstyrelsen i Norrbottens län

I medlemsförslaget påpekas vissa fördelar som skulle uppnås, om den inomnordiska turismens andel av den totala efterfrågan på turistiska

tjänster, kunde ökas. Man hänvisar därvid till att ökad internordisk turism skulle öka kännedomen om grannlänternas kultur, vilket skulle leda till en större kännedom om ländernas förhållanden. Vidare skulle ett ökat turistresande över gränserna i Norden öka antalet skiftande och stimulerande resmål.

Länsstyrelsen vill till dessa foga ytterligare aspekter av betydelse i sammanhanget. Turismen kan som näringsgren betraktad, bli av stor betydelse för många orter, främst inom Nordkalottområdets inland och fjällbygder, genom den extra utkomstmöjlighet som turismen medför för den lokala befolkningen. Minskningen av sysselsättningen inom jord- och skogsbruk har hittills gått snabbast i Sverige. Sålunda minskade antalet sysselsatta i Norrbotten inom dessa näringsgrenar från c:a 30 000 år 1950 till c:a 9 000 år 1970. Denna utveckling har främst berört glesbygdsområdena. I målsättningen för det regionalpolitiska planeringsarbetet i länet ingår att söka skapa tillfredsställande utkomstmöjligheter för den kvarvarande glesbygdsbefolkningen. En utvecklad internordisk turism kan här bidra till att kompensera bortfallet av sysselsättningen i de areella näringarna.

Det skisserade problemet finns också i de övriga nordkalottländerna och kommer sannolikt att bli lika betydande där som det i dag är i Sverige och Norrbotten. Länsstyrelsen anser det därför vara av vikt att resurserna för främjandet av turism på Nordkalotten bringas i paritet med denna uppgifts angelägenhetsgrad.

Nordkalottkommittén, som konstituerades den 1 juli 1971 efter att under flera år ha fungerat som en ad hoc-kommitté för särskilda nordkalottfrågor, är det organ som enligt länsstyrelsens bedömning bäst lämpar sig för utvidgade uppgifter till fromma för en utvidgad turism på Nordkalotten. Kommittén har redan i dag som en viktig arbetsuppgift att verka för samordning mellan nordkalottländerna i turistiska frågor. Som exempel kan nämnas att utbyggnaden av hotell längs Torne-dalen under medverkan från Nordkalottkommittén planerats så, att de uppförts omväxlande på den svenska och finska sidan varigenom de kan betjäna ett område på båda sidor om gränsälven. Ett annat exempel är den mycket viktiga uppgiften att redan nu påbörja planeringen för en organiserad turism längs Graddisvägen, så att svenska och norska intressen genom samråd tillgodoses på bästa sätt.

Länsstyrelsen finner Nordkalottkommitténs förutsättningar att åstadkomma det önskade samarbetet mellan länderna på turismens område vara de allra bästa utom vad som avser dess ekonomiska resurser och vill därför förorda, att ett belopp på 300 000 till 500 000 kronor ställs till kommitténs förfogande. Länsstyrelsen tillstyrker i övrigt Nordiska rådets rekommendation till ökat samarbete mellan de nordiska turist-

organen för främjandet av turismen inom Norden och att resurser ställs till förfogande för ändamålet.

Luleå den 14 juli 1972

R. Lassinantti

Sture Lindmark

Norrbottnens läns landsting:

I sysselsättningssvaga regioner är det angeläget att alla möjligheter till arbetstillfällen på bästa möjliga sätt tillvaratas. Inom Norrbotten är man sedan länge klar över att turismen — trots sin karaktär av bundenhet till relativt korta säsonger — är en betydelsefull näringsgren för Norrbotten och för övrigt hela Nordkalotten. Det har därför ansetts naturligt för Norrbottens läns landsting att på olika sätt stödja turismen. Detta sker bl. a. genom anslag till Norrbottens turisttrafikförbund. Förbundet är sammansatt av representanter för länsstyrelse, landsting och primärkommuner. En av förbundets uppgifter är att försöka åstadkomma samordning av turistinsatserna inom länet och i den mån det är möjligt inom hela Nordkalotten. Det är mot den bakgrunden som Turisttrafikförbundets bifogade yttrande får ses (*se nedan*).

För egen del finner förvaltningsutskottet SNTF:s förslag som väl underbyggda och synnerligen angelägna, varför dessa i princip bör kunna läggas till grund för en rekommendation till regeringarna att stödja ett ökat samarbete i syfte att främja turismen inom Norden.

Luleå den 30 juni 1972

På förvaltningsutskottets vägnar

Erik Hammarsten

Stig Dahlberg

Mårten Johansson

Svenska kommunförbundet:

Ett mera utvecklat turistsamarbete i Norden bör leda till ett ökat turistutbyte, som skulle stärka samhörigheten mellan de nordiska länderna.

Ett ökat internordiskt resande skulle också skapa förutsättningar för vidare utbyggnad av turist- och fritidsanläggningar inom Norden. Därigenom skulle inte bara den nordiska befolkningen få ett ökat utbud av anläggningar, utan Norden skulle också öka sin konkurrenskraft gentemot övriga Europa på den internationella turistmarknader.

Samordnade insatser på turismen i Norden bör grundas på känedom om de faktorer som påverkar medborgarnas val av resmål och vilka typer av aktiviteter som inverkar på detta val. Vidare är det angeläget att öka kännedomen om hur dagens försäljningstekniska hjälpmedel bäst kan utnyttjas inom turistsektorn samt hur en gemensam marknadsföring kan organiseras.

Med hänvisning till ovanstående tillstyrker styrelsen en rekommendation från Nordiska rådet i enlighet med medlemsförslaget, men förutsätter då att de eventuella kostnader som kan uppstå för det allmänna för detta ändamål täckes av statsmedel.

Stockholm den 21 januari 1972

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Tomas Svegrell

Svenska turistföreningen (STF):

STF har med intresse tagit del av förslaget och vill gärna uttala sin anslutning till syftet därmed.

STF har under hela sin tillvaro haft till främsta syfte att främja svenskarnas resor inom det egna landet, men det har för föreningen varit självklart att därmed i hög grad sammanhänger att inom Sverige mottaga resenärer från det övriga Norden och att i STF:s reseverksamhet — individuella resor, gruppresor, skolresor och lägerskolor — också innefatta de nordiska grannländerna.

STF har också från första början haft ett nära samarbete med de nordiska systerorganisationerna inom turism och friluftsliv. STF var en av initiativtagarna till Nordiska turisttrafikkommittén, NTTK, och deltog livligt i dess arbete till början av 1950-talet, då kommitténs arbete mera inriktades på de gemensamma nordiska propagandaåtgärderna i andra länder.

STF:s nuvarande nordiska samarbete inriktar sig speciellt på vandrarhemsområdet, där de nordiska vandrarhemsorganisationerna regelmässigt varje år träffas till överläggningar om frågor av gemensamt intresse, samt på samarbete och konferenser, vanligen vart tredje år, med företrädare för Den norske turistforening och Finlands turistförbund, varvid frågor gällande turism och friluftsliv i fjälltrakterna blir föremål för behandling.

På den allmänna turismens område har föreningen genom sin generalsekreterare varit företräd i den särskilda kommitté, som på uppdrag av Nordiska rådets Nordkalotten-kommitté utrett frågor sammanhängande med turismen på Nordkalotten.

Med hänvisning till vad som ovan kortfattat har nämnts om STF:s livliga intresse för och deltagande i det nordiska samarbetet på turismens område är det uppenbart, att föreningen livligt tillstyrker det förslag om ökat turistsamarbete i Norden som väckts.

Stockholm den 16 februari 1972

För Svenska turistföreningen

Halvar Sehlin

Generalsekreterare

Svenska resebyråföreningen:

Svenska resebyråföreningen har med intresse studerat det förslag om ökat turistsamarbete i Norden, som framlagts av medlemmar av Nordiska rådet. Föreningen vill också varmt tillstyrka att Nordiska rådet rekommenderar respektive regeringar att stödja ett vidgat samarbete mellan olika nordiska turistorgan.

Svenska resebyråföreningen ingår jämte Danmarks Rejsebureau Forening, Resebyråföreningen i Finland, Islands Rejsebureau Forening och Den norske reisebyråforening som medlem i Nordens resebyråförbund. Erfarenheterna av samarbetet inom denna organisation styrker oss i uppfattningen att mycket kan göras inom det turistiska området för att främja en gynnsam utveckling av turistresandet.

Slutligen tror Svenska resebyråföreningen också att motionärernas uppfattning är riktig när det gäller erfarenheten att en ökning av resandet mellan länderna verkar befrämjande på turistnäringen i sin helhet — således även på resandet i det egna landet.

Stockholm den 4 februari 1972

Svenska resebyråföreningen

Bertil Harrysson

Ordförande

Erik Åkerlund

Verkställande direktör

Sveriges hotell- och restaurangförbund:

Ett starkare nordiskt samarbete för att hävda de inom resandelivet verksamma näringsgrenarnas intressen i den internationella konkurrensen kan endast vara till fördel för hotell- och restaurangnäringen och kan självfallet tillstyrkas av oss.

Vad beträffar de särskilda frågor som Samarbetsgruppen för nordisk turistforskning och -statistik berört vill vi framhålla att en tämligen

utförlig inkvarteringsstatistik sedan avsevärd tid regelmässigt förs inom vårt förbund på de tätortshotell som främst betjänar det kommersiella resandet. Vi har framhållit detta för Svenska turisttrafikförbundet, vilket såvitt vi har oss bekant emellertid knappast använt sig av detta material.

Beträffande en hotellklassificering har vi framfört våra synpunkter i samband med riksdagsbehandlingen av förslaget om ny hotellförordning 1966. Det är fortfarande vår mening att en sådan klassificering icke är en god form av konsumentupplysning. Vi anser att statsmakternas beslut 1966 att en officiell klassificering icke bör införas fortfarande är välgrundat.

Vad som ur svensk synpunkt synes vara mest betydelsefullt för de i motionen berörda frågorna torde emellertid vara att det svenska turistarbetet för närvarande är föremål för en grundläggande omprövning genom kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden. Man vet i dag knappast med säkerhet hur ett centralt svenskt turistorgan skall vara uppbyggt, i vad mån det skall inriktas på den svenska eller den utländska marknaden, vilka utlandskontakter det skall ha, om det skall syssla med marknadsföring och/eller information o. s. v. Högst sannolikt kommer ett förbättrat faktaunderlag att behövas, men innan man vet hur den ifrågasatta statistiken skall användas förefaller det svårt att ta definitiv ställning till dess utformning.

Stockholm den 3 mars 1972

Sveriges hotell- och restaurangförbund

J. H. Örtengren

Norrbottens turisttrafikförbund:

Fritidsutnyttjandet i Norden i framtiden kommer sannolikt att visa nya beteendemönster. Det är inte realistiskt att t. ex. antaga att all semester kommer att förläggas utomlands. De stora grupper som av ekonomiska skäl i dag tillbringar sin semester hos vänner eller släktingar eller av ekonomiska skäl ej har möjlighet att uttaga någon semester alls kommer sannolikt i framtiden att utnyttja sin rekreationstid till resor inom Norden. De norra delarna av Norden — Nordkalotten — har mycket att erbjuda dessa nya resenärer i form av en vederkvickande miljö i ett område som står i skarp kontrast mot deras dagliga vistelseort. Nordkalotten är i dag inne i begynnelsen av en gynnsam reselivsutveckling. Ett utvidgat samarbete över gränserna inom nordkalottområdet torde komma att få stor betydelse när det gäller den framtida marknadsföringen och turistinformationen.

Det turistiska samarbetet inom Nordkalotten hittills har varit ganska

ringa, d. v. s. när det gäller samarbetet mellan turistorganisationerna. Däremot kan konstateras att det turistiska utbytet inom nordkalottområdet är mycket stort. En undersökning 1969 i Piteå visade att 18 procent av Tromsös befolkning turistade i Piteå. I den nordnorska turiststatistiken är BD-registrerade bilar den näst största turistgruppen. Förbundet anser att ett ökat turistsamarbete inom Nordkalotten skulle bidra till en förbättrad information, kanske även i framtiden en gemensam turistplanering, vilket skulle gynna turistkonsumenten.

I ett väl utvecklat industrisamhälle såsom det nordiska är det nödvändigt att samhället tillgodoser sina medborgares behov av en meningsfull och varierande fritid. Av turistundersökningar i Sverige framgår att den största delen av landets befolkning tillbringar sin semester på ett sådant sätt att det är tveksamt om rekreationstiden ger ett meningsfullt utbyte. Detta förhållande torde med säkerhet också gälla de övriga nordiska länderna.

Fritidsutredningen år 1962 påpekade att c:a 50 procent av de intervjuade dels ej nyttjade semestern för resor från bostadsorten, dels att vid längre semester vistelsen skedde hos släktingar och vänner. En av SIFO redovisad undersökning 1968 visade att av Sveriges vuxna befolkning tog en fjärdedel ej ut någon semester 1967 och 1968.

Detta måste anses ur samhällets synpunkt som djupt otillfredsställande. Den mänskliga organismen förslits snabbt i en industrialiserad miljö med dess jäkt, bullerstörning och sanitära olägenheter om inte individen har möjlighet till avkoppling och återhämtning under en årlig semesterperiod i en vederkvickande miljö.

Ett ökat turistsamarbete inom Norden och då inte minst ett internordiskt samarbete om forskning och utredningsverksamhet i turism- och reselivsfrågor skulle med säkerhet leda till att de olika länderna progressivt arbetade för att nå en tillfredsställande ekonomisk jämlikhet i utnyttjandet av fritiden och därmed bidra till att människorna i befolkningskoncentrationerna fick ett ökat rekreationsutbyte och en meningsfull fritid.

Turiststatistik

Norrbottens turisttrafikförbund ställer sig också positivt till det av Nordiska rådet föreslagna ökade stödet för att bl. a. förbättra turiststatistiken inom de nordiska länderna. Norrbottens och Västerbottens turisttrafikförbund har tillsammans med Umeå universitet utarbetat en ny form av regional turiststatistik för att regionalt förbättra de brister som finns i statistiskt underlag när det gäller reselivet. Det i motionen framlagda tillägget från samarbetsgruppen för nordisk turistforskning och statistik sammanfaller helt med de två förbundens riktlinjer när det gäller den regionala turiststatistiken. Förbundet får därför understrika motionens syfte att de nordiska regeringarna ekonomiskt stöder ett ökat samarbete inom nordisk turistforskning och statistik.

Nordiskt turistsamarbete

Förbundet anser också att motionens syfte att skapa ett rationellt organ på turismens område i syfte att öka samarbetet och då framför allt planläggning och marknadsföring av nordiska resor är tillfredsställande.

Förbundet instämmer helt i motionens huvudsyfte att genom ett ökat turistsamarbete i Norden möjliggöra ett ökat nordiskt turistresande och därmed ge de nordiska medborgarna tillgång till en meningsfull och varierande rekreation.

Luleå den 12 juni 1972

Norrbottens turisttrafikförbund

Uno Wikström

Bengt Nilsson

Svenska samernas riksförbund:

Svenska samernas riksförbund önskar inledningsvis betona den stora betydelse som riksförbundet tillmäter de olika utredningar som nu görs i Sverige angående turismen. Detta gäller i första hand de utredningar som utförs av kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden, men även regionala utredningar bland annat i Norrbottens län.

Utgångspunkten för denna riksförbundets bevakning av turismfrågorna är tvåfaldig; det gäller dels det direkta intrång som turismen kan medföra i renskötseln och dels nyttiggörandet av turismen som en kombinationsnäring i samebyarnas egen regi.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts får riksförbundet anföras följande över medlemsförslaget i de delar det berör samiska intressen.

Som inledningsvis framhållits kan en utbyggnad av den tunga turismen i samernas områden medföra betydande intrång i samernas rätt till renskötsel. Det är därför av utomordentligt stor vikt att samernas urgamla rätt till sin näring blir beaktad vid utformningen av olika utbyggnadsförslag för turismen inte bara i fjällvärlden utan även i skogslandet i Norrlands inland. Det finns i detta sammanhang skäl att erinra om vad den svenska riksdagens jordbruksutskott uttalade med anledning av behandlingen av propositionen angående den nya rennäringslagen (SFS 1971: 437).

Utskottet framhöll att

avvägningen mellan intresset att använda renbetesmarkerna för andra ändamål än renskötsel och de renskötande samernas berättigade anspråk på trygghet i sin näring är en ömtålig fråga.

Därefter anfördes att

utskottet vill erinra om att genom uppdragandet av odlingsgränsen avsågs att skapa ett åt samerna förbehållet område som de skulle få

använda till underhåll för sig och renarna. Vid bedömandet av om upplåtelse åt andra än de renskötande samerna skall få ske på kronomark ovanför odlingsgränsen bör med hänsyn härtill enligt utskottets mening rennäringens intressen komma i första hand. Utskottet delar därför departementschefens uppfattning att anledning saknas att nu utforma bestämmelser som medger en mer optimal användning av marken (JoU 1971: 37 s. 47).

Om ett intrång i renskötselrätten i alla fall medges skall ersättning betalas. Av denna skall den drabbade samebyn ha hälften och den skall nu inte som tidigare helt gå till lappfonden.

I utskottets betänkande angående den svensk-norska renbeteskonventionen sägs t. o. m. att hela ersättningen skall utbetalas till de samebyar, som mister områden genom konventionslagstiftningen. (Denna ersättning skall beräknas by för by och utgå av statsmedel.) Detta bifölls av en enig riksdag den 12 april i år. (Se JoU 1972: 5 s. 5.)

Riksförbundet önskar dessutom framhålla att en utbyggnad av turismen i Norrland i t. ex. nordkalottområdet inte får medföra att den övriga glesbygdsbefolkningens möjligheter till friluftsliv med jakt och fiske blir inskränkta. Att de problem som här möter i mycket är gemensamma för samer och icke-samer i Norrlands inland har redan tidigare understrukits av riksförbundet, vilket bl. a. framgår av mottot för 1971 års landsmöte i Kriuna "Gemensamma glesbygdsfrågor" och kan även utläsas av motion 1971: 1048 i den svenska riksdagen.

Riksförbundet får sammanfattningsvis anföra att riksförbundet inte motsätter sig ett ökat turistsamarbete i Norden under förutsättning att vad som ovan anförts om samernas och övriga glesbygdsbors rätt till respektive behov av områden för näring och rekreation blir beaktade vid en eventuellt framtida utbyggnad av turismen samt att samerna bereds tillfälle att delta i detta utrednings- och utbyggnadsarbete.

Herbergsdalen den 11 juli 1972

Svenska samernas riksförbund

Anders Åhrén

Medlemsförslag

om harmonisering av beskattningsreglerna för andelar i partrederier

(Väckt av Yngve Holmberg)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Finansministeriet, skattedepartementet:

— — — skal man meddele, at skattedepartementet intet har at bemærke til det fremsatte forslag.

Idet man henviser til det i motiverne til forslaget anførte, kan man bekræfte, at et partrederi ikke efter danske beskattningsregler anses som en juridisk person, og at her i landet skattepligtige andelshavere således for så vidt angår indkomst fra og formue i et partrederi skatteansættes og beskattes efter de for fysiske personer gældende regler. En sådan andelshaver vil således kunne foretage afskrivninger i overensstemmelse med gældende danske afskrivningsregler, også når det af partrederiet omfattede fartøj er indregistreret i udlandet.

København, den 23. januar 1972

Hans P. Gøtrik

E. Thielsen

Danmarks Rederiforening:

— — — kan vi meddele, at der efter vor opfattelse ikke fra dansk skibsfarts side kan være noget særligt ønske om at få gennemført en harmonisering af skattereglerne på dette specielle område

Ifølge en opgørelse, vi modtog i 1969 fra Skibsregistret, fandtes der pr. 1. januar 1969 522 danske partrederier med skibe i størrelsen på over 20 bruttotons. Kun nogle ganske få af disse rederier havde dog skibe på over 500 brt.

Partrederi-formen har således hovedsageligt interesse for den mindre

danske skibsfart, hvor den til gengæld trives i bedste velgående. Vi har derfor fundet det rigtigst at videresende kopi af sekretariatets brev med bilag til den mindre skibsfarts organisationer, Rederiforeningen af 1895, Havnegade 51, 1058 København K, og Rederiforeningen for mindre Skibe, Forbindelsesvej 12, 2100 København Ø, som muligvis vil være interesseret i at fremsætte kommentarer til det foreliggende forslag.

København, den 3. januar 1972

Danmarks Rederiforening

Kamper

Rederiforeningen for Mindre Skibe:

De danske små og mindre skibe som sejler i indenrigsfarten og på vore nabolande har haft et meget dårligt 1971, idet udgifterne har været konstant stigende, medens fragtraterne har stået stille.

Vi kan drage en lille sammenligning. De danske indenrigske fragtrater er fra 1942 til 1972 — en periode på 30 år — steget med ca. 50 % til 60 %. Det danske statsbudget er indenfor samme periode steget fra ca. 1 milliard kr. til ca. 45 mia kr., og nærmer sig 50 mia kroner. De store rabatter på godsbefordringerne der ydes fra anden side har i mange år holdt fragtraterne kunstigt nede.

København, den 10. februar 1972

Rederiforeningen for mindre skibe

P. L. Erichsen

Rederiforeningen af 1895:

— — — meddele, at vi på vor forenings vegne foreslår en udsættelse af denne sag, idet den danske regering den 12. januar 1972 fremsatte forslag til lov om ændring af søloven 3. kapt. om partrederier m. v., og i hvilken anledning vor forening i brev af 27. marts d. å. stillede ændringsforslag til Folketingets udvalg angående forslag til lov om ændring af søloven m. v., og ydermere ved fremmøde for udvalget torsdag den 6. april kl. 11.00 i deputation med vor juridiske medarbejder på vor forenings vegne overrakte et notat, som nærmere motiverede vore ønsker om ændringsforslag.

Da vi i Rederiforeningen af 1895 nærer en vis forventning om, at vore synspunkter helt eller delvis vil blive taget til følge i en kommende

lov, finder vi det ikke hensigtsmæssigt at gennemføre nogen form for harmonisering, før en endelig dansk lov er vedtaget, men vi finder iøvrigt ikke spørgsmålet har større dansk interesse.

København, den 3. maj 1972

Rederiforeningen af 1895

Christen Hovgaard

Direktør

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd har i skrivelse den 7 april 1972 forklarat sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Erhvervenes Skattesekretariat:

Dette kan skattesekretariatet ikke have indvendinger imod. Det tilføjes — omend det formentlig er rådet bekendt — at den danske handelsminister den 12. januar 1972 som lovforslag nr. 76 fremsatte forslag om ændring i søloven. Dette forslag er i væsentlig grad en ajourføring af den efterhånden temmelig gamle lovgivning om partrederier.

København, den 4. februar 1972

Jørgen Wernberg

F i n l a n d

Finansministeriet:

I sjölagen avsedda rederibolag, d. v. s. partrederier beskattas i Finland som självständiga skattskyldiga. Därav följer, att även avskrivningarna tillhör partrederiet och inte delägarna. Utdelning från partrederi är i delägarnas hand skattefri inkomst. En beaktansvärd specialregel i Finland är att delägare svarar för partrederis skatt i proportion till sin fartygsandel.

Partrederiernas beskattning som självständiga skattskyldiga har en nära anknytning till sammanslutningars beskattning i Finland över huvud. Sammanslutningarnas ställning som särskilda passiva skattesubjekt har varit föremål för reformplaner och för partrederiernas del torde framdeles enbart delägare beskattas för inkomst och förmögenhet i förhållande till sin fartygslott. Sålunda vore det motiverat, att i sam-

arbete med de andra nordiska regeringarna undersöka möjligheterna till eventuell harmonisering av principerna för beskattning av partredier och delägarna i dessa beträffande utdelning från rederiet.

Helsingfors den 16 februari 1972

Lauri Honkavaara
Avdelningschef, överdirektör

Rainer Söderholm
Äldre regeringssekreterare

Handels- och industriministeriet har i skrivelse den 9 februari 1972 förklarat sig biträda medlemsförslaget.

Finlands redarförening r.f.:

Under de senaste två årtiondena har världstonnagets sammansättning och struktur undergått en genomgripande förändring. De mest framträdande dragen har varit en fortsatt stark ökning av fartygsenheternas storlek och specialfartygens antal. Denna utveckling har inneburit att kapitalbehovet per fartygsinvestering ökat synnerligen kraftigt.

Utvecklingen inom den finska handelsflottan har följt den allmänna trenden. Som exempel kan nämnas, att de finska linjefartygens storlek i början på 1950-talet i Nordatlantrafiken var c:a 6 500 dwt, medan de i dag är i storleksklassen 15 000 dwt. Det största tankfartyget var c:a 8 000 dwt, medan som bekant två 140 000 dwt tankfartyg nu är beställda för finsk räkning.

Med beaktande av den finska handelsflottans nationalekonomiska betydelse samt sjöfartsnäringens begränsade kapitaltillgångar och stora svårigheter att erhålla erforderligt kapital på den allmänna lånemarknaden, är det av vikt att man bl. a. genom en smidig beskattning söker befrämja den egna handelsflottans utveckling. Bl. a. i skattehänseende borde verksamhetsförutsättningarna för den finska handelsflottan vara desamma som i de nordiska och de övriga västeuropeiska sjöfartsländerna.

Undertecknad förening förordar nu ifrågavarande medlemsförslag varigenom Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att utreda möjligheterna att harmonisera bestämmelserna om beskattning av andelarna i partredier efter mönster av de nu i Danmark och Sverige gällande reglerna. En revidering av de finska bestämmelserna enligt föreslaget mönster skulle kunna bringa nytt riskvilligt kapital till sjöfartsnäringen.

Helsingfors den 10 februari 1972

Finlands redareförening r.f.

H. Hallberg

P. Forsskåhl

Ålands redarförening r.f.:

— — — får vi värdsammast förorda det gjorda förslaget. Den nuvarande stora olikheten i ifrågavarande beskattningsregler för partredrier i exempelvis Sverige och Danmark å ena sidan och Finland å andra sidan är av sådan art, att det är synnerligen önskvärt att frågan upptas till behandling i Nordiska rådet.

Mariehamn den 2 februari 1972

Ålands redarförening r.f.

Stig Lundqvist

Finlands sjömans-union r.f.:

Frågan är upptagen för att utröna möjligheterna att få skattebestämmelserna på området likalydande för alla de nordiska länderna och är i så fall närmast en sak som ländernas finansdepartement och riksdag bör avgöra. Enligt de uttalanden som Finlands sjömans-union skaffat sig i frågan, har det nuvarande systemet fungerat klanderfritt, varför vi anser att någon reform i detta skede inte är påkommen. Vi föreslår alltså avslag på Yngve Holmbergs motion.

Helsingfors den 7 februari 1972

Finlands sjömans-union r.f.

Olavi Keitele

Bernt Uula

N o r g e**Finans- og tolldepartementet:**

Finansdepartementet skal i den forbindelse få meddele at Norges rederforbund i brev hertil av 19. desember 1969 har reist spørsmål om en endring av skattelovene, slik at "partrederi skattemessig likestilles med sameie i stedet for som nu med aksjeselskap". Henvendelsen fra Norges rederforbund har vært forelagt Direktøren for skattevesenet og Ligningsutvalget til uttalelse. Departementet viser til vedlagte kopier av brev fra

- a) Norges rederforbund, datert 19. desember 1969 (*se Bihang 1*),
- b) Direktøren for skattevesenet, datert 24. april 1970 (*se Bihang 2*),
- c) Ligningsutvalget, datert 12. november 1970 (*se Bihang 3*) og

d) Norges rederforbund, datert 28. mai 1971 (*se Bihang 4*).

Videre vedlegges kopi av dette departements brev til Rederforbundet av 14. januar 1972 (*se Bihang 5*).

Oslo, 2. februar 1972

For finansministeren:

Eivind Erichsen

K. Kvisli

BIHANG 1

Skrivelse till Finans- og tolldepartementet i Norge från Norges rederforbund rörande beskattning av partrederier m. m.

I. Innledning

Hensikten med dette brev er å be Det Kgl. Departement fremsette proposisjon om endring i skattelovene, slik at partrederi skattemessig likestilles med sameie i stedet for som nu med aksjeselskap.

Partrederiet var i forrige århundre og begynnelsen av dette en utbredt organisasjonsform for eie av skip. For mobilisering av personlig kapital som egenkapital i rederivirksomhet gikk aksjeselskapet frem på partrederiets bekostning, og efter lovendringer i 1916 og 1921 har partrederiet hatt ytterst liten utbredelse.

Ved siden av aksjeselskapet er kommandittselskap og især sameie idag de dominerende eie-former, for de to sistes vedkommende med aksjeselskap som dominerende deltagere.

Man har inntil nylig kunnet løse de fleste organisasjonsproblemer i slike former. For samarbeidsprosjekter som involverer meget store beløp og deltagere som utenom prosjektet ikke står i konsernforhold til hverandre, ville imidlertid ofte partrederiet være den naturlige organisasjonsform, såfremt partrederiet skattemessig ble likestillet med sameie. Slike prosjekter har i de senere år fått en langt større utbredelse enn før. Dette gjelder både investeringer som flere rederier foretar i fellesskap, og investeringer som rederi- og befrakterinteresser går sammen om.

Hvor deltagerne er hjemmehørende i forskjellige land, ikke minst for nordiske samarbeidsprosjekter i linjefarten, er det særdeles ønskelig å ha praktisk mulighet for å velge partrederi som eieform.

Det er ikke et fiskalt spørsmål vi reiser. Skattemessig vil resultatet bli det samme som ved de praktiske alternativer sameie- og kommandittselskapsformen. Det er et organisasjonsspørsmål for kapitalmobilisering i skipseie vi reiser med sikte på å finne naturlige løsninger av store oppgaver.

En positiv reaksjon vil bety at partrederi som organisasjonsform igjen vil bli aktuell. Dets anvendelse vil imidlertid bli en annen enn før. Inntil partrederiene på det nærmeste forsvant for halvhundre år siden ble de i første rekke brukt til mobilisering av personlig kapital. Til dette formål tror vi det vil få liten utbredelse selv om dets skattemessige stilling endres. Det er først og fremst til mobilisering av store selskapskapitaler til

løsning av få, men store samarbeidsoppgaver partrederiet nu synes naturlig som organisasjonsform.

Vi skal i det følgende gi en mer detaljert oversikt over kapitalproblemene og eierformene i norsk utenriks skipsfart.

II. Kapitalbehov pr. skip og pr. prosjekt

Skipsfart har alltid være en meget kapitalkrevende næring. Allerede for flere generasjoner siden var prisen på de dengang store og moderne skip så høy at det sjelden var aktuelt for enkeltpersoner å erverve dem. Det måtte bringes sammen egenkapital fra mange hold for å greie finansieringen.

Bortsett fra Amerikalinjens passasjerskip var de mest kostbare skip i flåten før første verdenskrig et fåtall tankskip og tørrlastskip til priser omkring 1 mill. kr.

De dyreste sådanne skip som var bestilt i 1938/39 hadde priser på 3,5 à 4 millioner kroner.

Byggeprisene var i slutten av 1940-årene ca. 3,5 ganger og i slutten av 1950-årene over 7 ganger så høye som i 1938/39, og for uforandrede skipsstørrelser kom man derved opp i priser på ca. 30 millioner kroner. Senere har der vært prisfall fulgt av ny oppgang i byggeprisene, slik at disse idag ikke avviker vesentlig fra dem som gjaldt for leveringer i slutten av 1950-årene. Overgang til større enheter resulterte imidlertid allerede dengang i enkelte skip til priser omkring 50 millioner kroner.

Overgangen til større og mer kostbare enheter har vært enn mer markert i 1960-årene. Regnet i verdi bestod omkring to tredjeparter av kontraktsbestanden i sommer av enheter til priser over 50 millioner kroner, ja bortimot 40 % av investeringene gjelder skip i prisklassen over 100 millioner kroner.

I mange, fremdeles muligens de fleste tilfelle, kan det kanskje sies at hvert skip er et eget "prosjekt". I stigende grad er dette imidlertid ikke tilfelle. Til løsning av store transportoppgaver trenges stadig oftere en serie skip, gjerne søsterskip, bygget med sikte på langsiktige transportkontrakter. Dette er nu vanlig i mange bulk-trades og enkelte spesial-trades. Lignende flerskipsprosjekter er under realisering i cruise-farten.

I linjefarten har det i desennier vært vanlig at rederiene har tatt sikte på seriebygging av søsterskip for å gi best mulig og regelmessigst mulig service.

Nettopp på dette felt er kontraheringen nu gjort for et av de største enkeltprosjekt norsk skipsfart har deltatt i. Det gjelder 5 store og hurtiggående "roll-on, roll-off" skip for linjefarten mellom Europa og Australia, for føring av last såvel i containers som på paller og i andre former.

Dette prosjekt gjelder en total investering på over en halv milliard kroner. Det foretas i samarbeid av et norsk, et svensk og et dansk rederi som tidligere har hatt et løst samarbeid i Australia-farten. De tre rederier vil ha felles interesser i alle skip. Selve driften vil forestås av et eget selskap.

III. Ansvars- og skatteforhold ved ulike eie- og organisasjonsformer

I nedenstående oppstilling er vist de ulike former hvori skip blir eiet, de tilsvarende ansvarsforhold for dem som har skutt inn kapitalen, samt skatteforholdene for organisasjonene og innskyterne.

Eieform	Innskytneres ansvar	Skatteforhold	
		Organisasjonen	Innskyterne
1. Personlig ene-eie	ubegrenset	(ingen)	sammen med øvrig formue og inntekt
2. Sameie	ditto	ingen	ditto
3. Kommandittselskap			
i) komplementar	ditto	ditto	ditto
ii) kommanditister	begrenset til innskudd	ditto	ditto
4. Aksjeselskap	begrenset til innskudd	selskapsskatt	aksjonærskatt på formue og inntekt
5. Partrederi	aksjekapital ubegrenset i beløp, men proratarisk	ditto	ditto

Oppstillingen viser forholdene som de har vært de siste halvhundre år. Før 1916 tok man sikte på skattemessig å behandle både partrederier og skipsaksjeselskaper (i motsetning til andre aksjeselskaper) på sammt måte som sameier.

IV. Mobilisering av egenkapital til eie av skip fra personer eller fra hinannen nærstående selskaper/grupper

A. Fra personer

Innskyterne i de skipeiende organisasjoner 2—5 i oppstillingen ovenfor kan være fysiske eller juridiske personer. Før første verdenskrig var det nesten utelukkende personlig kapital som ble satt inn i nye skipeiende organer, og i mellomkrigstiden var det fremdeles i alt overveiende grad personlig kapital som ble mobilisert. På grunn av den generelt høye beskatning og dobbeltbeskatningen selskap/aksjonær har det etter 1945 vært vanskelig å mobilisere publikums-sparing som egenkapital i bedrifter. Målt i skipsverdi (byggepris for 16 000-tonnere i emisjonsåret) har således nyttegningen av kapital i skipsaksjeselskaper vært mindre i de første 20 år etter den annen verdenskrig enn i de 5 siste år før krigen. Dessuten stammet utvilsomt en større del av nyttegningen etter krigen fra selskaper.

Den store skattereform vil forhåpentlig resultere i en sterkt øket transformering av publikumssparing til egenkapital i bedrifter.

Til mobilisering av publikums sparing er de øvrige organisasjonsformer tjenlige, især etter opphevelsen av dobbeltbeskatningen selskap/aksjonær. Det er ikke på dette felt der melder seg et påtrengende behov for partrederi som organisasjonsform.

B. Fra hinannen nærstående selskaper/grupper

Det har vært karakteristisk for utviklingen av norsk skipsfart at der sjelden har skjedd utvidelse av aksjekapitalen i gamle selskaper og sjelden skjedd fusjoner av selskaper. Ved siden av sparing i bestående

selskaper er egenkapitalen fremskaffet ved start av nye selskaper. Disse er ofte blitt startet på initiativ av etablerte rederier og er blitt søsterselskaper av de tidligere, under felles ledelse.

Ca. 80 % av utenriksflåten disponeres idag av rederier som omfatter 2 eller flere skipsselskaper. Selv hvor forholdene ellers skulle tilsi det, har skattebestemmelsene motvirket fusjonering av søsterselskaper.

Så sent som i mellomkrigstiden var det vanlig at hvert selskap innen et rederi opptrådte separat i egenskap av skipseier, altså slik at der til hvert skip bare var ene-eiere, selv om der allerede dengang var en tendens til at felles bestyrte selskaper gikk sammen om nye investeringer. I noen få rederier ble hele flåten allerede dengang eiet av selskapene i fellesskap, idet hvert selskap eiet visse — ikke nødvendigvis like store — brøkdeler av hvert skip.

Etter krigen er det blitt stadig mer alminnelig at hvert skip har to eller flere eiere. Det dreier seg først og fremst om sameier bestående bare av selskaper innen samme rederi. Formålet har vært å utnytte selskapenes samlede kapital best mulig og la investeringene skje jevnest mulig for de enkelte selskaper. I stigende omfang har hver investering involvert beløp som har oversteget de mindre selskapers evne. For disse har deltagelse i sameier vært en forutsetning for deres fortsatte virke som skipsselskaper. Til dels er også personer med om å eie skip, som deltagere i kommandittselskaper eller som sameiere, men dette har relativt lite omfang, jfr. tabellen nedenfor.

Til dels er også selskaper utenfor vedkommende rederi, f. eks. industri- eller finansselskaper eller skipsselskaper i andre rederier, kommet med som deltagere i skipseie. Så sent som i begynnelsen av 1960-årene hørte slike konstellasjoner til sjeldenhetene. Det var dengang også få tilfelle av at utenlandske og norske interessenter eiet skip sammen.

V. Eierforhold, utenriksflåten og nybyggingskontrakter sommeren 1961

	<i>Skip</i>	<i>Kontrakter</i>
Materialet omfatter eller noe nær hele medlemstonnasjen i Norges Rederforbund dengang	10 431 000 brt.	2 863 000 brt.

Eierforhold

A/S som ene-eier	62,1 %	44,2 %
Sameier, deltagere bare A/S	28,1 %	40,1 %
” , A/S og personer	7,2 %	11,7 %
(herav A/S-andel)	(5,9 %)	(8,9 %)
Personlig ene-eie	0,3 %	0,6 %
Sameie, bare personlige deltagere	0,3 %	0,1 %
Kommandittselskaper	1,1 %	2,0 %
(herav A/S-andel)	(0,6 %)	(1,9 %)
Andre eie-former	0,9 %	1,3 %
(Herav partrederier, senere reorganisert som A/S)	(0,9 %)	(1,3 %)
Sum	100,0 %	100,0 %
Sum, tilhørende A/S, inkl. senere reorganiserte partrederier og inkl. sameie og kommanditistandeler	97,6 %	96,4 %
Andre, hovedsakelig personer, ene-eie, sameie-parter og kommanditist-andeler	2,4 %	3,6 %

Det mest bemerkelsesverdige er hvordan selskapene i stigende grad opptrer som sameiere, eventuelt som deltagere i kommandittselskaper.

Selskapene eide i 1961, 6 % av flåten som sameiere eller kommanditister, mot 50,9 % av kontraktsmassen. Vi antar at tallet i dag dreier seg om 50 % for flåten og en enda større del av kontraktene.

Når søsterselskaper opptrer som sameiere for et rederis hele flåte, blir de bragt i et "skjebnefellesskap" som reelt vil være lite forskjellig om de har solidarisk eller proratarisk ansvar. Hvor bare deler av flåten eies sammen, kan dog partrederiformen med proratarisk ansvar også her representere en reell forskjell fra sameie med solidarisk ansvar.

Behovet for å kunne ta i bruk partrederi-formen ligger imidlertid i større grad på andre felter.

VI. Samarbeid om eie av visse skip mellom selskaper/grupper hvis øvrige virksomhet ikke er forbunden

I løpet av 1960-årene har der oppstått et stadig mer påtrengende behov for rasjonelle og adekvate former for samarbeid om eie av skip, utover det som kan finne sted innenfor et enkelt rederis ramme.

Bakgrunnen for sådanne behov vil være forskjellig i ulike tilfelle.

Behovet kan dels skyldes størrelsen av de beløp som er involvert. Hvis de overstiger hva en enkelt deltager kan make, må han søke partnere om han vil være med på å realisere prosjektet. Den naturlige løsning er at partnerne hver for seg opprettholder sin øvrige virksomhet i uavhengighet, men går sammen om løsningen av angjeldende prosjekt.

Prosjektet kan på den annen side være av en slik natur at det forutsetter samarbeid, uansett om selve investeringen ligger innenfor eller utenfor det enkelte rederis finansieringsevne.

Tilfelle av denne art foreligger bl. a. når bedrifter på bruker-siden, befraktere, ønsker å ha visse eierinteresser i skip. Skal norske rederier sikre sin forbindelse med slike befraktere, må de være villige til å etablere et samarbeid med befrakterne m. h. t. skipenes eie. Slike tilfelle er blitt stadig mer alminnelige i de senere år. For rederiene kan den intime forbindelse som er etablert via felleseide skip også medføre bortfraktningsmuligheter for rederienes øvrige tonnasje.

Andre tilfelle av denne art er det foran nevnte prosjekt nemlig opprettelsen av ScanAustral. Her er det tre nordiske rederier som hittil har drevet hver sin linje med konvensjonelle linjeskip og med et bare løser samarbeid som går sammen om å la individuelle linjer avløses av et fellesforetagende som skal drive meget kostbare spesialskip.

Det er fremfor alt for de samarbeidsoppgaver som er omtalt i dette kapittel at partrederiet kan fremtre som en naturlig organisasjonsform. Det er vanskelig å få etablert et eie-samarbeid i tilfelle som disse, om ansvaret skal være solidarisk, hvilket faktisk medfører at en partner kan komme i vanskeligheter som hverken skyldes ham selv eller fellesprosjektet, men som skyldes utviklingen av andre partners uavhengige virksomhet.

Det proratariske ansvar synes særlig naturlig når partnerne er hjemmehørende i ulike land. Da kan solidarisk ansvar lede til byrder for én deltager, om der i andre land skjer politiske omveltninger, ja om der innføres valutarestriksjoner.

VII. Beskatningen av part-rederier

Partrederiet var opprinnelig ikke eget skatteobjekt, idet hver eier ble beskattet separat til sin bostedskommune, i likhet med hva der gjaldt interessenter (sameiere).

Skipsaksjeselskaper ble derimot i likhet med andre selskaper under skatteloven av 1882 underkastet selskapsbeskatning i kontorkommunen.

I den grad skipsaksjonærer bodde utenfor kontorkommunen, ble fra 1893 de og deres 'ideelle andel' av selskapets formue og inntekt beskattet hos aksjonærene, altså som om de var partredere. Ved skatteloven av 1911 ble skipsselskaper og deres aksjonærer prinsipielt fullt likestillet med partrederier/partredere, altså ingen selskapsskatt, men samme beskatning for sameiere.

Ved lovendring i 1916 ble så skipsselskaper og deres aksjonærer underkastet alminnelig selskaps- og aksjonærbeskatning. Det merkelige skjedde at man da holdt fast på "likestillingen" mellom skipsselskap og partrederi, og dermed innførte selskapsskatt også for partrederier og aksjonærskatt for partrederne.

Dette må kunne kalles en stedmoderlig behandling av partrederi partreder, og betød at denne eieform på det nærmeste forsvant.

Hvis deltagere i skipseie skulle underkastes selskapsbeskatning, ville de naturlig også velge selskapsformen, for å unngå det større ansvar som partrederiformen medfører.

Ved vurdering av hvilken beskatning som synes riktig for partrederier, er det naturlig å ta utgangspunkt

- a) i hva et partrederi er, og
- b) i ansvarsforholdene.

Ad a). Ot.prp nr. 5, 1909, s. 65 gir her klar beskjed:

"Et partrederi er et sameie, vesensforskjellig fra et aksjeselskap.

Ved partrederi eier hver reder sin part, ved et skipsaksjeselskap er det derimot selskapet som eier det hele."

Allerede av partrederiets karakter som sameie synes naturlig å burde følge at partrederne skulle bli beskattet hver for sin del, sammen med deres øvrige økonomiske virksomhet.

Ad b). Hva ansvarsforholdene angår, er der ingen likhet mellom en partreder og en aksjonær. En aksjonær kan ikke som sådan tape mer enn sine aksjers verdi. En partreders ansvar er derimot i totalbeløp ubegrenset, selv om det er proratarisk avgrenset.

En partreder som har tatt en halvpart i et skip som koster 100 mill. kr., har et like stort ansvar overfor kreditorer som om han alene med samme innskudd av egenkapital hadde ervervet et skip for 50 mill. kr. Også i andre relasjoner vil en partreder i et stort skip ha lignende ansvar som en eneieer av et mindre skip.

Partrederiet er som pointert et sameie. Det særegne ved det er, at i partrederiet har deltagerne proratarisk ansvar, mens interessentskaper har solidarisk ansvar utad. Det er dog vanlig at deltagerne i et interessentskap seg imellom avtaler proratarisk ansvarsfordeling. Reell forskjell vil da bare foreligge om ansvar påløper og en interessent ikke kan oppfylle sin del.

Også kommandittselskaper er en art sameier. I selve selskapsformen ligger ubegrenset ansvar bare for komplementaren, mens kommanditistenes ansvar er begrenset til deres innskudd. Dog kan selvsagt kommanditistene dessuten ha påtatt seg større eller mindre tilleggsansvar som garantister.

En partreders ansvar må prinsipielt sies å være større enn en kommanditists, og hvis skattleggingen skal følge ansvarsforholdene, er det urimelig å stille en partreder ugunstigere enn en kommanditist.

Reelt sett synes det riktigst å sidestille en partreder med en eneieer.

Overfor kreditorer vil som nevnt en partreder som erverver halvparten av et skip til 100 mill. kr. ha et like stort ansvar som om han alene hadde ervervet et skip til 50 mill. kr.

I relasjon til solidarisk ansvarlige interessenter må det konstateres at man påtar seg større ansvar som partreder med en stor part i et kostbart skip enn som solidarisk ansvarlig interessent i et mindre kostbart skip.

VIII. *Svensk og dansk lovgivning. Nordisk lovfellesskap og samarbeid*

Partrederier er hverken i Sverige eller Danmark selvstendige skattytere, idet hver partreder beskattes under ett for part og øvrig virksomhet i likhet med interessenter med solidaransvar. Partrederi er dermed i disse land en praktisk samarbeidsform, som i stigende grad synes å bli tatt i bruk for gjennomføring av kapitalkrevende skipsfartsprosjekter.

Av de 5 nye skip i ScanAustral skal ett registreres i Sverige og ett i Danmark. Det norske rederi er den største partner i ScanAustral og 3 skip skal registreres i Norge.

Selve eierformen for skipene er ennå ikke avgjort. Partrederiet ville gi den adekvate ansvarsfordeling. Det naturlige synes at deltagerne i prosjektet bare skattes i sine hjemland. Resultatet i så måte avhenger imidlertid såvel av skattelovene som av de bilaterale skatteavtaler og disses fortolkning. Partrederi for det svensk-registrerte skip synes å lede til at der bare vil bli norsk beskatning av den norske part, mens situasjonen i så måte er uklar for norsk part i dansk partrederi.

Med dagens norske skatteregler vil et norsk partrederi være et eget skatteobjekt, adskilt fra eiernes øvrige virksomhet. Det vil dessuten lede til norsk selskapsbeskatning også av de svenske og danske deler.

Om man for de norskregistrerte skip hadde valgt sameie-formen, ville de svenske og danske andeler kunne unntas fra norsk beskatning, og de norske andeler bli beskattet sammen med eiernes øvrige virksomhet. På grunn av at deres interesser i hele foretagendet er beskjedne i forhold til de norske, er imidlertid ikke de svenske og danske deltagere beredt til å gå inn for et opplegg som innebærer solidaransvar for samselskapsforpliktelser.

Det er her, som det vil sees, et praktisk spørsmål om å finne en adekvat samarbeidsform. Såvel hensynet til nordisk rettslig enhet som nordisk økonomisk samarbeid tilsier en norsk lovendring som vil muliggjøre samarbeid på skatte- og ansvarsmessig like vilkår, uansett i hvilket nordisk land de felleseide skip registreres.

IX. *Lovendringen*

Vårt forslag kan gjennomføres ved at ordene "partredere med proratarisk ansvar" innføres i begynnelsen av Landsskattelovens § 20, By-skattelovens § 15, 2det ledd, siste setning, slik at denne blir lydende: "Partredere med proratarisk ansvar, kommanditister og stille interessenter lignes hver for seg for sine formues- og inntektsandeler". Det vil måtte foretas tilsvarende justeringer i skattelovene ellers, således i Lov om beskatning av aksjeselskap og aksjonærer av 19. juni 1969.

X. *Fiskale konsekvenser*

Vi kjenner ikke til at der lenger eksisterer mer enn ett partrederi i norsk utenriksfart. Dets eiere er innforstått med vårt forslag.

Forslaget tar ikke sikte på noen skattelettelse. Det tar sikte på å få

gjenopplivet en organisasjonsform som har sin plass i det norske retts-system, og som synes velegnet for å løse samarbeidsoppgaver som norsk skipsfart idag må påta seg, om næringen skal tilpasse seg den tekniske og organisatoriske utvikling.

Skattemessig å likestille partredere med solidariske interessenter kan overhode ingen fiskal effekt ha i den grad det leder til at partrederiformen i fremtiden velges i stedet for kommandittselskap eller solidarisk ansvarlig sameie. Det er nettopp denne valgmulighet vi mener bør gis.

Det er de store samarbeidsoppgaver, hvor deltagerne typisk selv vil være aksjeselskaper, vi håper å få en rasjonell løsning for. Vi tror ikke at forslaget vil lede til at personer i nevneverdig omfang vil ønske å bli partredere. Med opphevelsen av dobbeltbeskatningen selskap/aksjonær og nedsettelse av satsene for de direkte skatter må det ventes at personlig kapital i alt vesentlig vil bli satt inn i bedrifter via aksjetegning. De personer som måtte ønske direkte eierinteresse vil p. g. a. ansvarsforholdene formentlig foretrekke å bli kommanditister fremfor å bli partredere.

I enkelte tilfelle kan man hittil ha valgt å la gamle aksjeselskaper gå sammen om å stifte et nytt aksjeselskap til løsning av den type samarbeidsoppgaver som er behandlet i dette brev. Om partrederiformen med de foreslåtte skatteregler og med aksjeselskaper som deltagere velges i stedet for selskapsformen, oppstår ingen annen forskjell enn den som følger av at et nytt selskap vil bli separat skattyter, i motsetning til hva vi foreslår for partrederiet. Oss bekjent er det imidlertid kommandittselskap og solidariske sameier som i de fleste slike tilfelle har vært praktiske alternativer til partrederiet.

XI. *Sluttord*

Under henvisning til ovenstående tør vi be Det Kgl. Departement se med velvilje på vårt forslag. Det ville være meget ønskelig om en lovendring kunne bli gjennomført før sommeren 1970, da der stadig melder seg nye samarbeidsoppgaver som krever sin løsning.

Oslo, 19. desember 1969

Norges rederforbund

Johan Seland

BIHANG 2

Skrivelse till Finans- og tolldepartementet i Norge från Direktøren for skattevesenet rörande beskattning av partrederier

— — — skal skattedirektøren få uttale at det ut fra administrative ligningsmessige hensyn ikke sees å være noe å innvende mot Rederforbundets forslag til lovendring og at endringen ut fra disse hensyn heller synes ønskelig. En har underhånden hatt telefonkontakt med direktør Hartmann i Frakfartøyenes Rederiforening og advokat Garshol i Fiskebåtredernes Forbund. De gav begge uttrykk for at partrederiformen var ved å gå ut av bruk og neppe ble brukt ved nystiftelser, men at det dog fremdeles var adskillige partrederier innen begge grupper. Det var imidlertid deres inntrykk at selv om selskapene ble angitt å være part-

rederier, så var ansvaret solidarisk, og de ble bl. a. i skattemessig henseende behandlet som solidarisk ansvarlige selskaper med ligning på deltakernes hender. De kjente ikke til tilfelle med proratarisk ansvar, men kunne selvfølgelig ikke bestride at det kunne forekomme. Det ble videre opplyst at det i dag bare sjelden og leilighetsvis forekom at skip deltok både i fiske (fangst) og fraktfart. Det var derimot ikke sjelden at skip seilte dels i kystfart og dels i utenriksfart. Direktør Seland i Norges Rederforbund har på forespørsel meddelt at hvis det var nødvendig med en avgrensning ville denne eventuelt kunne baseres på en tonnasjeangivelse, idet det bare var aktuelt med større skip i det omhandlede internasjonale samarbeid. Det eneste partrederi som driver utenriksfart er et mindre Farsundrederi og de foran nevnte representanter for rederinæringen gav uttrykk for at en skatteomlegging som angitt ikke ville medføre noen forrykning av skattefundamentet kommunene imellom. Byråsjef Borchsenius, Justisdepartementet, som arbeider med den pågående revisjon av sjøfartslovens bestemmelser om bl. a. partrederienes ansvar, har over telefonen gitt uttrykk for at opplysningene om den alminnelige ordning av ansvarsforholdet i de bestående partrederier stemmer med de opplysninger han har fått.

De gitte opplysninger stemmer også med det inntrykk en har her og det skulle da ikke oppstå særlige avgrensings- og overgangsproblemer. Hvis det skulle være ønskelig med en avgrensning bør denne antagelig settes ved partrederier som hovedsakelig driver fraktfart (ikke fiske og fangst). For de spesielle tilfelle hvor bestående partrederier måtte være lignet som selskap, bør det antagelig være adgang til å kreve fortsatt selskapsligning i f. eks. inntil fem år.

Idet det også henvises til Finansdepartementets rundskriv av 15. november 1956 tilføyes at en har forstått Finansdepartementets brev slik at det ikke anmodes om skattedirektørens vurdering av lovendringens konsekvenser for beskatningen landene imellom. Skatteavtalene med de land hvor de enkelte partredere og ikke partrederiet er skattesubjekt vil selvsagt bli administrativt enklere å praktisere ved en endring som foreslått.

Oslo, 24. april 1970

S. Fagernæs

S. B. Skottun

BIHANG 3

Skrivelse till Finans- og tolldepartementet i Norge från Ligningsutvalget rörande beskattning av partrederier

På møtet ble Rederforbundets brev av 19. desember 1969 og de forskjellige sider ved det av Rederforbundet fremsatte lovforslag inngående drøftet. Man kom også inn på en del skattespørsmål som det synes naturlig å se i sammenheng med dette forslag. På alle vesentlige punkter var det full enighet innen Ligningsutvalget om konklusjonene, og man vedtok utvalgets uttalelse i hovedtrekk. Den nærmere utforming og redigering av uttalelsen ble overlatt et arbeidsutvalg bestående av

formannen, Schreiber, nestformannen, Torgersen og forbundets sekretær Leiv Vårdal. Uforutsette omstendigheter har gjort at sluttredigeringen har tatt forholdsvis lang tid. Man beklager forsinkelsen.

I.

1. Som kjent har Sjølovkomitéen av 1956 i sin innstilling VII foreslått sjølovens regel om partrederens proratariske ansvar endret dithen at partrederne skal svare solidarisk for selskapets forpliktelser dersom ikke annet er avtalt og meldt til skipsregisteret (ny § 40). I tråd hermed har komitéen, for å gjøre det klart at endringen i ansvarsforholdet også må få virkning for beskatningsmåten, foreslått at sktl. § 20/15, annet ledd, første punktum får følgende ordlyd:

”Handelsselskaper, partrederier og andre næringsdrivende selskaper — herunder konsortier — med personlig solidarisk ansvar lignes ikke som selskaper, hvorimot medlemmene lignes hver for seg for sin hele andel i selskapets (konsortiets) formue og inntekt.”

De någjeldende regler i § 20/15, tredje til femte ledd om ligning av rederiselskaper, herunder partrederier, som anviser skattelegging av formuen og inntekten hos selskapet, skal etter komitéens forslag ikke gjelde for partrederier med solidarisk ansvar. Dette er klargjort ved følgende forslag om nytt første punktum i paragrafens sjette ledd:

Som rederiselskap i denne lov regnes skipsaksjeselskaper og andre rederiselskaper hvor deltakerne ikke hefter personlig solidarisk.”

Hvis disse lovforslag vedtas, vil konsekvensen bli at partredere — når proratarisk ansvar ikke er avtalt — blir lignet hver for seg for sin andel av partrederiets formue og inntekt, såkalt oppdelt ligning.

Man er oppmerksom på at Finansdepartementet i et brev av 18. september 1967 til Justisdepartementet, referert i Sjølovkomitéens Innstilling VIII på s. 94, har uttalt at en ordning med oppdelt ligning etter sktl. § 20/15, annet ledd som regel er komplisert for ligningsmyndighetene i tilfelle hvor selskapene har mange deltakere. Denne uttalelse er Ligningsutvalget enig i. Det fremgår imidlertid at departementet ikke på dette grunnlag vil reise noen innvending mot at partrederier (med solidaransvar) kommer inn under reglene om oppdelt ligning.

2. I Sjølovkomitéens Innstilling VIII som er avgitt i september 1969, er også (s. 94—95) referert et brev fra Rederforbundet til komitéen av 4. juni 1969. Her gis det uttrykk for at det burde oppnås separat (oppdelt) beskatning av partredere selv om det avtales proratarisk ansvar. I tilknytning hertil uttaler imidlertid komitéen at den ikke finner ”å kunne ta stilling til et slikt skatterettslig spørsmål som ligger utenfor dens kompetanse og mandat”.

I sitt brev til departementet av 19. desember 1969 har Rederforbundet foreslått at sktl. § 20/15, annet ledd, annet punktum gis følgende ordlyd:

”Partredere med proratarisk ansvar, kommanditister og stille interessenter lignes likeledes hver for seg for sine formues- og inntektsandeler.” og at det foretas tilsvarende justeringer i skattelovene ellers.

Dette forslag ”kolliderer” med Sjølovkomitéens utkast til nytt første punktum i sktl. § 20/15, sjette ledd. Komitéens utkast til § 20/15, annet ledd, første punktum kan derimot kombineres med Rederforbundets forslag til endret annet publikum i samme ledd. Resultatet vil i tilfelle bli oppdelt ligning for partrederier uavhengig av om det foreligger solidarisk eller proratarisk ansvar. Da Sjølovkomitéens utkast til

ny § 40 i Sjøloven forutsetter at partredere kan avtale proratarisk ansvar, kommer man frem til den løsning rederne, etter Rederforbundets fremstilling, kan være interessert i å nyttiggjøre seg, nemlig kombinasjonen av begrenset ansvar og oppdelt ligning.

II.

Rederforbundet har i sin fremstilling lagt forholdsvis sterk vekt på sammenligningen mellom aksjeselskaper, partrederier og kommandittselskaper og argumentert for likestilling i beskatningsmåten mellom partrederier og kommandittselskaper ut fra mere selskapsrettslige betraktninger. Det er pekt på det hensiktsmessige i å kunne nytte partrederier i visse samarbeidsprosjekter, men det er ikke gått nærmere inn på hvilke skattemessige fordeler som kan oppnås ved oppdelt ligning — fordeler som kommanditister i dag nyter godt av.

1. Ligningsutvalget er enig i at regelen om at partredeiet behandles som et selvstendig skattesubjekt og undergis selskapsbeskatning, ikke helt samsvarer med hva eier- og ansvarsforholdene skulle tilsi. Det gjelder særlig hvis man trekker sammenligninger med beskatningsmåten for kommanditister og stille interessenter. Legger man avgjørende vekt på ansvarsforholdene, synes det naturlig å plassere partrederiet et sted mellom det personlige ansvarlige selskap og kommandittselskapet. Partredernes ansvar går ikke så langt som det solidaransvar som påhviler en deltaker i et ansvarlig selskap, men det går vesentlig lenger enn kommanditistens og den stille interessents ansvar. På denne bakgrunn kan det virke mindre begrunnet at partrederiet skattemessig behandles på linje med aksjeselskaper og andre selskaper med begrenset ansvar, mens kommandittselskapets og det stille selskaps formue og inntekt kommer til beskatning på de enkelte interessenters hender — d. v. s. skattemessig likestilling med det personlige ansvarlige selskap. Dermed er imidlertid ikke sagt at skatteloven — eller rettere sagt — praksis har kommet frem til en beskatningsmåte for kommandittselskaper og stille selskaper som ut fra så vel prinsipielle som praktiske betraktninger, er den beste og riktigste.

2. De skattemessige fordeler en kommanditist — i motsetning til en partreder — kan oppnå, vil hovedsakelig være:

a) En kommanditist ansees som deltaker i kommandittselskapets næringsvirksomhet, og hans andel av selskapets over- eller underskudd (drift eller avhendelse) beskattes sammen med hans øvrige inntekt.

b) Kommanditisten kan på sin hånd kreve fradrag for avskrivninger ordinære avskrivninger og tilleggsavskrivninger, på sin andel av kommandittselskapets aktiver, og det selv om hans andel av selskapets inntekt for vedkommende år er 0 eller negativ. Han kan dekke slike avskrivninger med inntekt fra andre kilder enn kommandittselskapet. Er inntekten fra andre kilder rederiinntekt, kan den også nyttes til å foreta åpningsavskrivning på hans andel av kommandittselskapets skip.

c) Kommanditisten kan foreta individuell avsetning til klassefond vedkommende sin andel av kommandittselskapets skip uavhengig av om han i avsetningsåret har hatt noen inntekt fra selskapet.

d) Kommanditisten kan kreve betinget skattefritakelse for gevinst inklusive klassefondsavsetning ved salg av sin andel av kommandittselskapets skip — eventuelt bruke gevinsten til nedskrivning av driftsmidler i næring han måtte drive for egen regning.

e) Selv om kommanditisten ikke driver næring for egen regning, gjør

hans deltakelse i kommandittselskapet ham til næringsdrivende med adgang til å foreta fondavsetninger etter lov av 14. desember 1962 og distriktsutbyggingslov av 19. juni 1969.

Reglene om at en kommanditist kan foreta individuelle avskrivninger og klassefondsavsetninger vedkommende sin andel av kommandittselskapets skip, er en konsekvens av "Nortank-dommen" (Utv. 1964 s. 35). Det kan diskuteres om denne dom er riktig, men den blir fulgt i ligningspraksis. Det har vært hevdet at en partreder måtte kunne oppnå noen av de samme fordeler som en kommanditist, bl. a. fradrag i sin øvrige inntekt for andel av tap ved salg av partrederiets skip, andel av tap ved oppløsning av partrederi og tap ved salg av sin part i rederiet. Bodø byretts dom av 5. mars 1969 (Utv. 1969 s. 202) stadfestet av Hålogaland Lagmannsretts dom av 22. september s. å. (Utv. 1969 s. 484), sammenholdt med de uttalelser Finansdepartementet har gitt (Utv. 1962 s. 520 og 409), har imidlertid knesatt den rettsoppfatning at slike tap ikke kan komme til fradrag i partrederens øvrige inntekt med mindre deltakelse i partrederiet ansees som ledd i annen næring partrederen driver.

3. Hvorledes en kommanditist skal lignes, er ikke klarlagt og innarbeidet i alle relasjoner. Et spørsmål som det har vært atskillig diskusjon om i de senere år, er rekkevidden og innholdet av den noe omtvistede regel at en kommanditist ikke kan tilståes underskuddsfradrag som overstiger innskuddet. Man kan bl. a. nevne det forhold at det ikke behøver å være samsvar mellom et ligningsmessig og et selskapsmessig tap. Det kan f. eks. inntre verdiendringer i kommandittselskapets aktiver m. v. som ikke innvirker på inntektsligningen. Et kommandittinnskudd kan ha verdi utover det ligningsmessig "oppbrukte" nominelle innskudd. Et annet spørsmål er om overskuddsandeler for inntektsår som følger etter at innskuddet er "oppbrukt", kan ansees som ny opparbeidelse av innskuddet selv om overskuddsandelene delvis er utbetalt. Man er kjent med at et tilfelle av denne art er forelagt departementet ved Oslo ligningskontors brev av 21. august 1969. Spørsmålet om opparbeidelse av innskuddet etter at det ligningsmessig er "oppbrukt", kan også oppstå på andre måter, f. eks. hvor kommanditisten tilkommer andel av salgsvinst i selskapet. Det hender også at kommanditisten, i tillegg til sitt innskudd, garanterer for lån som selskapet opptar til start eller fremme av virksomheten. Det har vært hevdet at slike tilleggsforpliktelser må gi kommanditisten rett til underskuddsfradrag utover det nominelle innskudd selv om garantien ikke er eller blir aktuell. Hans ansvar er da ikke begrenset til innskuddet. Hvis ansvaret blir aktuelt, har det vært hevdet at ansvarsbeløpet må være fradragsberettiget som en del av hans kommandittinnskudd.

Eksempler på i hvilke konstallasjoner man i praksis kan møte spørsmålet om underskuddsbegrensning, kan forfleres. De tilfelle som er nevnt, skulle imidlertid vise at det dreier seg om vanskelige og tvilsomme forhold som ikke alle har funnet sin endelige og forsvarlige løsning.

III.

1. Reglene om oppdelt ligning for kommandittselskaper med adgang til individuelle avskrivninger og avsetninger, reiser i tillegg til juridiske tvilsspørsmål av den art som nevnt under II punkt 3, betydelige problemer av mere ligningsteknisk art. I rederinæringen har man i de senere år fått et forholdsvis stort antall kommandittselskaper med en til dels

sterk oppdeling på mange kommanditister — kommanditister hvis andel av selskapenes aktiva går helt ned til under 1 %. Ligningen av disse kommanditister er blitt arbeidskrevende både kvalitativt og kvantitativt sett. Man skal peke på noen av de forhold som kompliserer ligningsbehandlingen:

a) For kommandittselskapet føres det vanligvis et fellesregnskap som viser driftsinntekter, driftsutgifter og renter — d. v. s. over- eller underskudd før avskrivninger og avsetninger. Kommanditistene kan være aksjeselskaper hvor andel av over- og underskudd samt individuelle avskrivninger og avsetninger vedkommende andeler i kommandittselskapets skip m. v. trekkes inn i bokføringen. De transaksjoner som foretas, kan i så fall følges — det blir regnskapsmessig sammenheng. Ofte er imidlertid kommanditistene personlige skattytere — rederidisponenter, ansatte i rederiselskaper eller personer som ingen tilknytning har til rederivirksomhet. De regnskaper som de fører for sine andeler i kommandittselskapet, er i de overveiende antall tilfelle høyst mangelfulle. Ofte føres det ikke noe regnskap i det hele tatt. Inntekts- og utgiftsposter inklusive avskrivninger og avsetninger kommer bare som poster i selvangivelsen. I slike tilfelle er det meget vanskelig å følge transaksjonene fra år til år, påse at fradragene ikke overstiger innskuddet, foreta riktig gevinst- eller tapsavregning ved salg m. v.

b) I stor utstrekning — det gjelder både når aksjeselskaper og fysiske personer er kommanditister — blir ikke kommandittselskapets driftsregnskap vedlagt kommanditistenes selvangivelser. Dermed blir det vanskelig å kontrollere kommanditistenes oppgaver over andel av over- eller underskudd og andel av ikke fradragsberettigede utgifter. (Man kan naturligvis innkalle kommandittselskapets regnskap, men det tar tid. Dessuten er ikke alltid kontakten mellom kommanditisten og selskapet så god at han lett kan skaffe de nødvendige regnskapsutskrifter.)

c) Hvor kommandittselskapet administreres og disponeres fra et kontor som gir grunnlag for stedbunden beskatning, er det bare når kommanditisten er en fysisk person at det blir tale om å beskatte ham i kommandittselskapets kontorkommune. De kommanditister som er aksjeselskaper, blir beskattet for inntekten fra kommandittselskapet i de kommuner hvor aksjeselskapene har sine kontorer. Ligningen av deltakerne i et kommandittselskap kan således bli spredt over flere kommuner. Å få en ensartet ligning av kommanditistene, f. eks. lik vurdering av avskrivninger og klassefondsavsetninger, vil i slike tilfelle bli vanskelig. Har kommandittselskapet ikke noe kontor som gir grunnlag for stedbunden beskatning blir problemene ved spredning av ligningen på flere kommuner enda større.

d) Ofte skjer det omsetning av kommandittinnskudd med gevinst- eller tapsavregning for selgeren og beregning av nytt avskrivningsgrunnlag for kjøperen. For selgeren kan det bli aktuelt med betinget skattefritakelse og reinvestering i annen kommune enn den gevinsten er skattepliktig til. Kjøperen kan nytte betinget avsatt gevinst i annen kommune enn "kommanditist-kommunen" til delvis finansiering av kjøpet. I tillegg til de vanskeligheter som er forbundet med riktig beregning av gevinst eller tap og beregningen av nytt avskrivningsgrunnlag, kan behovet for utveksling av oppgaver og opplysninger mellom ligningskontorene bli stort.

e) I forsterket grad får ligningskontorene tilsvarende problemer når

kommandittinskudd går over til ny eller nye eiere ved arv eller gave.

f) Både aksjeselskaper og personlige skattytere kan være kommanditister i flere kommandittselskaper eller kommanditister i ett eller flere kommandittselskaper og samtidig interessenter i ett eller flere rederisameier. I slike tilfelle kan det være ytterst vanskelig og krevende å foreta en vurdert og riktig ligning. Hvis så kommandittselskapet og eller sameiet er kommanditister eller interessenter i andre kommandittselskaper eller sameier, blir det nærmest uoverkommelig å beholde oversikten og kontrollen.

De fleste av de problemer som det er pekt på under punkt a—f, har man også ved ligning av deltakere i rederisameier, spesielt hvor det dreier seg om sameier med et stort antall deltakere. Når en deltaker i et sameie er skattepliktig til flere kommuner, har det som er anført under punkt b, særlig betydning. I slike tilfelle må hans andel av utgiftsrentene i sameiets fellesregnskap trekkes ut. Den enkelte deltakers inntekt av sameiet skal være inntekt for rentefradrag, og andelen av sameiets renteutgifter skal fordeles på de kommuner han er skattepliktig til.

2. Konsekvensen av Nortank-dommen er blitt en ligningsmåte for kommandittselskaper som, hvor det er mange kommanditister, er så komplisert og arbeidskrevende at det etter Ligningsutvalgets oppfatning ikke kan være forsvarlig å opprettholde den. Det samme gjelder den ligningsmåte man fra tidligere har hatt og fortsatt har for ansvarlige rederisameier med et stort antall deltakere. I Ot.prp. nr. 14 (1961—62) hvor departementet har gått nærmere inn på ligningen av interessenter i rederisameier, er bl. a. uttalt (s. 2):

”Det er av hensyn til ligningsmyndighetenes arbeidsbyrde sterkt ønskelig å finne frem til en ordning som kan løse noen av de vanskeligheter disse myndigheter står overfor ved ligningen av deltakere i selskaper med personlig og solidarisk ansvar.”

Det innebar en viss lettelse for ligningsarbeidet at adgangen til åpningsavskrivning, ved lovendringen av 27. april 1962, ble begrenset til 50 % av den skattepliktiges næringsinntekt i vedkommende år ”som reder, skipsmegler eller skipsdisponent” — en formulering som for øvrig ikke var så restriktiv som den departementet hadde foreslått. Ut fra hensynet til en forenkling av ligningen av ansvarlige deltakere i rederisameier og kommanditister, gikk imidlertid den vedtatte begrensingsregel ikke langt nok. Dette så meget mere som Nortank-dommen antakelig har ført til at rederisameier er omdannet til kommandittselskaper. I all fall er det nærliggende å gå ut fra at kommandittselskapsformen vil bli foretrukket fremfor sameiet ved nye fellesforetak. Altså en utvikling den motsatte vei av den som er beskrevet i Ot.prp. nr. 14 (1961—62) s. 2, første spalte, tredje avsnitt. Antallet personer og selskaper engasjert i rederivirksomhet som deltakere i sameier eller som kommanditister, synes dessuten å stige fra år til år.

Det er ikke bare behovet for forenkling av ligningsmyndighetenes arbeid som sterkt taler for en omlegging av ligningsmåten for kommanditister og deltakere i rederisameier. Man har å gjøre med et stort antall ”småinteressenter” med meget beskjedne innskudd og andeler. Lønnstakere i shipping og industri eller andre privatpersoner som liten eller ingen tilknytning har til rederinæringen, tegner seg for ubetydelige brøkandeler i skip, og gjennom underskuddsandeler, ordinære avskrivninger, tilleggsavskrivninger og avsetningen til klasse- og investerings-

fond oppnår de at relativt betydelige deler av deres ordinære inntekt unngår beskatning. Reglene om betinget skattefritakelse gir dem store muligheter for å videreutnytte den besparelse som oppnås. Skattebesparelsen kan i større eller mindre grad også bli endelig, f. eks. ved overgang ved arv og gave eller ved at avsetninger til investeringsfond og betinget avsatte gevinster reinvesteres i visse driftsmidler. Det må i en rekke tilfelle være på det rene at en vesentlig del av hensikten ved engasjementet i rederivirksomhet er å oppnå skattemessige fordeler. "Spekulasjonsmuligheten" er ikke eliminert med den begrensning i adgangen til åpningsavskrivning som ble innført i 1962. Den friere adgang til underskuddsoverføring og underskuddsfremføring som ble etablert i 1964 (lov av 19. juni 1964), ga dessuten større muligheter for å oppnå skattebesparelse. At det skal være adgang til slik "utnyttelse" av skatteloven virker lite rimelig ut fra alminnelige rettferdshensyn. Skipsdisponenter og skipsmeglere har disse fordeler og i tillegg kan de foreta åpningsavskrivning. Skipsdisponentenes godtgjørelser får etter hvert mere og mere preg av lønn — nettogodtgjørelser. I praksis ser man at de tar mindre andeler i skip eller skipskontrakter som i det alt vesentlige eies av det rederi eller de rederier de er disponenter for. Når alle avskrivnings- og avsetningsmuligheter er utnyttet, er den del av de til dels betydelige disponentgodtgjørelser som kommer til effektiv beskatning, ofte meget sterkt redusert.

Ligningsutvalget kan heller ikke tro at de mange "småinteressenter" i rederinæringen med beskjedne innskudd, virkelig kan bety noe for rederivirksomheten som næring i nasjonal målestokk. Man sikter da først og fremst til kapitalbehovet og kapitaltilgangen, jfr. det som er anført på s. 6 i Rederforbundets brev. I denne forbindelse er det nærliggende å peke på at den skattebesparelse som disse interessenter i første omgang oppnår, ikke nødvendigvis kommer eierfellesskapet til gode. En annen side er at det også for rederiene må by på atskillige praktiske problemer å operere med et stort antall småinteressenter som "medeiere" i skip og skipskontrakter.

IV.

1. Rederforbundets begrunnelse for forslaget om overgang til oppdelt ligning av partredere (med proratarisk ansvar) er først og fremst at partrederiet i så fall vil være den naturlige organisasjonsform for samarbeidsprosjekter innen rederinæringen i forhold hvor det dreier seg om meget store beløp, og hvor deltakerne ellers ikke er knyttet til hverandre gjennom konserndannelse. Når de hittil anvendte selskapsformer i samarbeidsforhold — aksjeselskap, kommandittselskap eller sameie — ifølge Rederforbundet ikke er egnet, går man ut fra at det særlig har sin årsak i at bygging og kjøp av moderne konkurransedyktige skip, dels på grunn av størrelsen og dels på grunn av omfattende spesialinnredninger, er meget kapitalkrevende. Man forstår det slik at sameie med fullt solidarisk ansvar og likeledes aksjeselskap og kommandittselskap kan være en lite hensiktsmessig form i disse forhold. At eiersamarbeid med solidarisk ansvar vanskelig lar seg etablere i slike storprosjekter skyldes bl. a. at en deltaker kan komme opp i økonomiske vanskeligheter som følge av andre deltakers virksomhet utenom det prosjekt samarbeidet omfatter.

Etter de opplysninger som er gitt, har eierfellesskap mellom rederier om store kapitalkrevende prosjekter i de senere år fått en vesentlig større

utbredelse enn før, og det samme gjelder tilsvarende felles operasjoner mellom redere og befraktere. Når deltakerne er hjemmehørende i forskjellige land, bl. a. andre nordiske land, er det av særlig betydning å kunne nytte partrederiformen, forutsatt at det etableres adgang til oppdelt ligning. De danske og svenske skatteregler på dette område gir anvisning på slik ligning av partredere.

2. Rederforbundet fremholder at en lovendring som hjemler oppdelt ligning av partredere, vil tjene til å fremme norsk skipsfarts deltakelse i store kapitalkrevende prosjekter så vel i nasjonal som internasjonal regi. Likeledes vil omleggingen befordre samarbeidet med befraktere om fellesprosjekter og derved sikre rederinæringen nær kontakt med befraktersiden.

I de forhold som er trukket frem av Rederforbundet, kan det virke lite naturlig at norske skatteregler skal vanskeliggjøre, eventuelt hindre, en utvikling som konkurranseforholdene innen rederinæringen har aktualisert. Denne betraktning får større tyngde når man ser hen til at rederiene bl. a. i våre naboland ikke møter tilsvarende vanskeligheter av beskatningsmessig art.

3. Rederforbundet peker videre på at hvis man bygger på ansvarsforholdet, må det prinsipielt være mer nærliggende at partredere blir skattlagt hver for seg enn kommanditister. Den enkelte partreders ansvar for sin del av partrederiets gjeld er ubegrenset, mens kommanditistens ansvar er begrenset til hans innskudd.

Som nevnt foran under II punkt 1, mener Ligningsutvalget at denne betraktning har atskillig for seg. Det innebærer imidlertid ikke at den praksis som er etablert for ligning av kommanditister, bør bli mønster for ligning av partredere. Man kommer nedenfor tilbake til dette spørsmål.

4. Det hevdes fra Rederforbundets side at partrederiformen vil få liten utbredelse til mobilisering av personlig kapital selv om det blir gjennomført oppdelt ligning av partrederne. Det er først og fremst til mobilisering av store selskapskapitaler partrederiet nå menes å være den naturlige organisasjonsform.

Ligningsutvalget antar at det er vanskelig å si noe sikkert om hvilken utbredelse partrederier vil få om skattereglene blir endret overensstemmende med forslaget fra Rederforbundet. Det er nok så at en partreder regelmessig har et videre ansvar for selskapsgjelden enn en kommanditist. Likevel kan utviklingen føre til at partrederier vil bli stiftet med et stort antall deltakere slik at gjeldsansvaret for den enkelte blir sterkt begrenset. Det er vel overveiende sannsynlig at de sameier i skip som man allerede har et betydelig antall av, med fordel — for deltakerne — kunne overføres til partrederier hvis partrederne blir lignet direkte. Trolig vil det samme til dels gjøre seg gjeldende for kommandittselskaper.

5. Rederforbundet understreker at forslaget ikke fremmes av fiskale hensyn og henviser til at skattemessig blir resultatet det samme som ved å nytte sameie- eller kommandittselskapsformen. Selv om man i det vesentlige er enig i denne sammenligning, kan det vanskelig bestrides at en overgang til direkte ligning av den enkelte partreder vil innebære skattemessige fordeler for partrederne i forhold til den gjeldende ordning. Med direkte ligning vil den enkelte partreders inntekter utenom partrederiet kunne nyttes til resultatutjamning, avskrivning, nedskrivning av gevinst, avsetninger m. v., jfr. foran under II, punkt 2.

Går man som Rederforbundet ut fra at partrederiformen bare vil bli nyttet i store forhold og av rederier, fortrinnsvis rederi-aksjeselskaper, synes bedriftsøkonomiske hensyn å tale for at rederivirksomheten resultatmessig sees under ett, altså slik at også den delen av et rederis virksomhet som består i deltakelse i partrederi, skattemessig sees sammen med de øvrige rederiinntekter. Det vil gi vedkommende rederier en gunstigere stilling enn hva forholdet er nå, særlig når det gjelder periodisering av inntekter og utgifter, og for så vidt blir omleggingen av en viss fiskal betydning. Skulle imidlertid en omlegging av beskatningsmåten føre til at det i stedet for aksjeselskaper blir startet mange partrederier med et betydelig antall deltakere, er det innlysende at omleggingen vil få fiskal virkning. I noen grad gjelder dette også valg av partrederi i stedet for kommandittselskap.

V.

1. Ved oppdelt ligning vil, som allerede påpekt, partrederens skattemessige stilling bli vesentlig endret i forhold til gjeldende praksis. De ville stort sett komme i den samme stilling som deltakere i et solidarisk ansvarlig selskap og kommanditister. Partrederen vil således ha krav på fradrag i inntekten for andel av tap ved salg av skipet og tap ved likvidasjon av partrederiet. Videre kan partrederen foreta individuelle avskrivninger, nedskrivninger med salgsgvinster samt bruke sin del av selskapsinntekten til individuelle avsetninger (klassefond og investeringsfond). Partreder som driver rederivirksomhet utenom partrederiet, vil dessuten ha adgang til å nytte inntekten av denne virksomhet til åpningsavskrivning på sin part i skipet. Man viser for øvrig til fremstillingen foran under II. punkt 2.

2. En gjennomføring av Rederforbundets forslag vil i en viss utstrekning påvirke fordelingen av rederiinntektene mellom Norge og utlandet og også mellom kommunene innen landet.

a) Så vidt skjønnes, jfr. s. 11 i Rederforbundets henvendelse, går forbundet inn for at en overgang til oppdelt ligning av partredere bør føre med seg at de partrederne som er hjemmehørende i andre land, blir skattlagt for sin part i hjemlandet. Dette vil bety en endring i forhold til gjeldende regler hvoretter deltakere i et partrederi som drives her i landet, skattlegges her. Reglene om beskatningsstedet for sameiere i skip er regulert i skatteavtalene. Etter enkelte av skatteavtalene er regelen at sameiere med fullt solidarisk ansvar skattlegges for sin del i sine respektive hjemland når den virkelige ledelse av sameiet vanskelig lar seg lokalisere til ett enkelt land. Dette vil særlig være tilfelle hvor avgjørelsesmyndigheten i sameiet krever enstemmighet. Hvis Sjølovkomitéens forslag til endring av sktl. § 20/15, annet ledds første punktum, blir vedtatt, vil formentlig det samme gjelde for partredere med solidarisk ansvar. For de storprosjekter i internasjonal regi som Rederforbundet tar sikte på, vil det trolig være naturlig at en oppdelt beskatning av partrederiet burde ha som konsekvens at deltakerne ble skattlagt for sine parter i de respektive land med mindre selskapskontrakten går ut på at den virkelige ledelse skal foregå i ett av landene.

På disse områder er imidlertid de ulike skatteavtaler kompliserte, og de gir til sammen et regelsett som det er vanskelig å ha oversikt over. Hertil kommer at beskatningsstedet bl. a. vil bestemmes av innholdet i selskapskontraktene. På denne bakgrunn er det ikke mulig for Ligningsutvalget å gjøre seg opp noen mening om hvilke virkninger

en omlegging av beskatningsmåten for partrederier vil få for norske skatteinntekter.

b) Med hensyn til beskatningsstedet i Norge er regelen nå at partrederiet er skattepliktig til partrederiets kontorkommune på samme måte som et aksjeselskap, men kommuneskatten fordeles fra kontorkommunen til partrederens bopelskommuner. Hvis man bare, overensstemmende med Sjølovkomitéens forslag, gjennomfører oppdelt ligning for partrederier med solidarisk ansvar, blir det to forskjellige ligningsmåter for partrederier. Vedtas også Rederforbundets forslag, vil alle partrederier bli lignet på samme måten. For rederisameier som går over til partrederier, vil dette ikke innebære noen endring med hensyn til beskatningsstedet. For partrederier med proratarisk ansvar vil beskatningsstedet kunne bli et annet enn nå. Drives partrederiet fra eget kontor blir partrederne å skattlegge for sine parter i kontorkommunen. Hvis forholdene ligger slik an at det ikke kan påvises at partrederiet har eget kontor som kan begrunne beskatning etter sktl. § 18/13, annet ledd bokstav f, vil partrederne bli å skattlegge for sine parter i bostedskommunen — næringskommunen hvis de ellers driver rederivirksomhet. Til belysning av hvilke krav som stilles til et slikt kontor, kan vises til "Eckbo-dommen", Utv. 1964 s. 226, som gjaldt et kommandittselskap. For øvrig verserer det for tiden en tvist ved Oslo byrett om beskatningsstedet for en kommanditist.

Disse regler gjelder bare for personlige partredere. Er partrederen et aksjeselskap, blir dette å skattlegge i sin kontorkommune. Denne kommune vil for så vidt stå i den samme stilling som etter de nåværende regler. Spørsmålet melder seg da om de nye proratariske partrederier i tilfelle vil mobilisere kapital bare fra aksjeselskaper slik Rederforbundet hevder. I den utstrekning dette blir tilfelle skulle det ikke bli noen forskyvning av skattefundamentene kommunene imellom.

3. Etter Ligningsutvalgets syn er det den betenkelighet ved Rederforbundets forslag at det ikke er mulig å forutsi i hvilket omfang en overgang til direkte ligning av deltakere i partrederier, vil føre til at denne selskapsform blir nyttet. Det er imidlertid nærliggende å regne med at den omstendighet at oppdelt ligning representerer en meget gunstig ligningsmåte for partredere, i tilfelle vil bli tillagt stor vekt ved valg av selskapsform, også av kapitalplasserende som ikke driver rederinæring.

Skulle derfor utviklingen bli den at det stiftes et stort antall partrederier med mange partredere, er det innlysende at ligningsarbeidet ville bli vanskeliggjort og kreve en økt innsats for å få etablert den ønskelige oversikt og kontroll, bl. a. med sikte på lik behandling. Det er nærliggende i denne sammenheng å vise til den ligningspraksis og de regler som nå gjelder for kommanditister/deltakere i sameier, og det arbeid som er forbundet med å holde rede på innskudd/andeler, tap, overskudd, avskrivninger, avsetninger, betinget skattefritaking, sikkerhetsstillelse, reinvesteringer, salg, arv osv.

VI.

Ligningsutvalget antar bl. a. under henvisning til det som er anført under IV, at flere forhold trekker i retning av å endre skattelovens regler om beskatningsmåten for partrederier med sikte på å imøtekomme de næringsmessige begrunnede ønskemål som Rederforbundet i sin henvendelse har gitt uttrykk for. Man kan imidlertid ikke anbefale at dette skjer ved en generell og uforbeholden regel om direkte ligning av

partredere. Det vil kunne resultere i at antallet interessenter med små andeler eller innskudd i rederiprojekter vil øke vesentlig i forhold til situasjonen i dag. En slik utvikling vil innebære en ytterligere belastning av ligningsmyndigheten og kan samtidig bety en utvidelse av mulighetene til å oppnå skattemessige fordeler ved beskjedne og begrensede private investeringer i rederivirksomhet.

Når både Sjølovkomitéen og Rederforbundet, ut fra forskjellige motiveringer, har foreslått endringer i skattelovens regler om beskatning av partrederier, synes det naturlig og hensiktsmessig samtidig å ta opp til vurdering de regler skattelovens § 20/15 for øvrig gir om beskatningsmåten for andre sammenslutninger og eierfellesskap — aksjeselskaper unntatt. Ved en bred og samlet vurdering av dette problemkompleks vil det formentlig være mulig å finne frem til ordninger som både tar hensyn til berettigede næringsinteresser og til ligningsmyndighetenes behov for enklere regler, og som dessuten kan eliminere skjevt virkende skattemessige særfordeler. Man er klar over at dette i tilfelle vil kreve en mere omfattende og allsidig utredning enn Ligningsutvalget har forutsetninger for og anledning til å gi seg i kast med.

Man har imidlertid innen utvalget drøftet forskjellige alternativer til de någjeldende regler og har vært inne på omlegginger som kunne tilgodese de hensyn som er nevnt ovenfor. Det må dog understrekes at det mere er tale om idéer enn om gjennomprøvede og gjennomdiskuterte forslag. Med disse forbehold antydes:

a) Sameier med solidaransvar og partrederier både med solidarisk og proratarisk ansvar lignede hos den enkelte deltaker/partreder. I rederisameier og partrederier kan den enkelte deltaker eller partreders innskudd på andelen/parten bare overføres eller fremføres til fradrag i rederiinntekt.

Slik begrensning i adgangen til å dekke underskudd ved deltakelse i rederivirksomhet mot annen inntekt, vil ikke føre til at ligningsmyndighetene unngår de problemer som knytter seg til oppdelt ligning av sameier/partrederier, men antallet slike ligninger vil etter hvert antakelig bli sterkt redusert.

Det er mulig at den skisserte begrensning av adgangen til underskuddsfradrag vil komme til å redusere interessen hos industriselskaper m. v. for større investeringer som virkelig betyr noe for kapitaltilførselen i rederinæringen.

Hvis begrensningen utformes etter mønster av de nåværende regler for åpningsavskrivning vil de særfordeler som skipsdisponenter og skipsmeglere har i forhold til andre skattytere, bli enda mere markert.

b) Man har også vært inne på mulighetene for å reservere adgangen til oppdelt ligning av sameier og partrederier til å gjelde sameier og partrederier med et begrenset antall deltakere, f. eks. 5 eller maksimum 10. Dette vil antakelig være i strid med de intensjoner som lå bak lovendringen av 22. februar 1921 da ordningen med selskapsligning av "ansvarlige" selskaper ble opphevet. Ordningen ville dessuten kunne virke vilkårlig og til dels urettferdig, f. eks. ved arv, samtidig som den kan innby til omgåelser. Et mindretall i Kommunalkomitéen var imidlertid i Innst. O. V. (1961—62) s. 2 inne på en slik løsning for rederisameier med mange deltakere. Det er også mulig at spørsmålet om selskapsligning kan sies å stå i en annen stilling for partrederier med proratarisk ansvar enn for partredere og sameiere med solidaransvar.

c) For kommandittselskaper kunne det være nærliggende å tenke seg

instituert selskapsligning slik at kommanditistene kom i samme stilling som aksjonærer. Sett i forhold til kommanditistenes begrensede ansvar for selskapets gjeld og ofte relativt beskjedne innskudd, måtte en slik løsning være adekvat samtidig som ligningen av disse selskaper derved ble sterkt forenklet. Imidlertid er det vel så at komplementærenes stilling som fullt ansvarlige deltagere umuliggjør en slik løsning. En ordning med direkte ligning av komplementærene og selskapsligning for kommanditistene lar seg neppe gjennomføre.

d) Et mindre vidtgående brudd med gjeldende praksis for ligning av kommandittselskaper vil være å lovfeste at alle avskrivninger og avsetninger skal skje på selskapets hånd. Dette er, så vidt vites, ikke uvanlig fremgangsmåte i kommandittselskaper utenfor rederinæringen. Ordningen vil i så fall svare til den som det offentlige forfektet i "Nor-tank-saken", og som departementet mener er den riktige, jfr. Ot.prp. nr. 30 (1960—61) s. 6—7. Gjennomføres dette, vil det trolig medføre at antallet kommanditister med beskjedne prosentandeler i selskapets skip vil gå ned. Dessuten vil man oppnå en sterk forenkling av kommanditistenes ligning idet deres andel av selskapets fortjeneste eller tap etter fradrag for avskrivninger og avsetninger, vil fremgå av kommandittselskapets regnskap. Muligens måtte man da ha særregler for de tilfelle hvor kommandittinnskuddet selges med fortjeneste eller tap. Dette vil la seg gjennomføre hvis man forlater den konstruksjon at kommanditistene er å anse som direkte eiere i andeler av selskapets aktiver.

Så fremt kommandittselskapet hittil har vært en tjenlig selskapsform for større shippinginvesteringer fra industrien, vil en slik omlegging muligens kunne få visse virkninger for kapitaltilførselen.

e) Et alternativ som kan anvendes både overfor kommanditister og direkte lignede sameiere og (eventuelt) partredere og samtidig ikke går så langt som de omlegginger som er nevnt i de foregående punkter, vil være å innføre en regel om at avskrivninger og klassefondsavsetninger bare kan fradragsføres mot inntekt av rederinæring. På litt lengre sikt vil dette antakelig redusere antallet "småinteressenter" i rederinæringen og forenkle ligningsarbeidet. Med hensyn til den restriktive virkning av en slik begrensning på større investeringer fra industriselskaper m. v. og mulighetene for ytterligere særfordeler for visse skattytergrupper, vises til punkt a).

En overgang til oppdelt ligning for partredere, bør etter Ligningsutvalgets oppfatning absolutt ledsages av visse restriksjoner samtidig som det bør foretas en viss "opprydding" i de regler som gjelder i dag for sameier og kommandittselskaper i rederinæringen. Man anser dette nødvendig både av hensyn til ligningsmyndighetenes behov for forenkling av ligningen av interessentene og for å bremse på den bruk av de nåværende regler som er utpreget skattemotivert.

I den utstrekning det blir tale om direkte ligning av partredere og deltakere i sameier, eventuelt også kommanditister, bør de direkte lignede interessenter under enhver omstendighet pålegges plikt til å føre et fra år til år sammenhengende regnskap for alle transaksjoner som ikke kan tas ut av fellesskapets regnskap. Når interessentene ikke er aksjeselskaper, er det i dag tvilsomt om de har noen plikt til å føre slike separatregnskaper og hvor langt denne plikt i tilfelle går, jfr.

lagmannsrettsdom i Utv. 1967 s. 278 flg. (se særlig s. 282—283). Videre bør de tilpliktes, som underbilag til separatregnskapet å fremlegge utskrift av fellesregnskapet.

Oslo, 12. november 1970

Rolf E. Schreiner
Formann

BIHANG 4

Skrivelse till Finans- og tolldepartementet i Norge från Norges rederforbund rörande nya skatteregler för partrederier

For en tid tilbake mottok vi kopi av Ligningsutvalgets uttalelse av 12. november 1970 med bemerkninger til Rederforbundets brev av 19. desember 1969 til departementet. I dette brev anmodet vi om endring i skattelovene med sikte på separat ligning av partredere med proratarisk ansvar. Nedenfor skal vi få gi noen korte kommentarer til Ligningsutvalgets uttalelse.

1) Vi konstaterer at Ligningsutvalget gir sin tilslutning til vår anmodning om for partredere med proratarisk ansvar å innføre separat ligning av de enkelte deltagere, i likhet med den ordning man idag har for interessenter i sameie og for kommanditister. (Jfr. s. 16, avsnitt IV. 1. avsnitt og s. 11—12.)

2) *Partrederibegrepet* blir av Ligningsutvalget under henvisning til Sjølovkomitéens innstilling brukt både om selskap med proratarisk og foretagender med solidarisk ansvar. Etter vår mening er dette en uheldig begrepsblanding. Det som kalles partrederi med solidarisk ansvar for deltagerne dekker det samme som interessentskap (sameie). — I Sverige og Danmark er partrederibegrepet reservert for foretagender med proratarisk ansvar, og forslaget opphever derved en ønskelig nordisk fellesterminologi. Vi kan vanskelig se at det foreligger noe reelt behov for å forlate den tradisjonelle språkbruk.

Dette terminologiske spørsmål hører ellers hjemme i forbindelse med sjøloven og dens revisjon. Vi skal bare understreke at vi både i brevet av 19. desember 1969 og i det nedenstående overalt med ordet "partrederi" mener "partrederi med proratarisk ansvar", akkurat som dagens skattebestemmelser på feltet er knyttet til en slik definisjon.

3) Utvalget gjør sin tilslutning avhengig av at man i sammenheng med behandlingen av spørsmålet om nye skatteregler for partredere "tar opp til vurdering de regler skattelovens § 20/15 forøvrig gir om beskatningsmåten for andre sammenslutninger og eierformer — aksjeselskaper unntatt". Ligningsutvalget anfører ligningstekniske og rimelighetsmessige betenkeligheter ved de mange små deltagerinteresser, som idag gjør seg gjeldende i interessentskap om kommandittselskap, og som utvalget antar vil dukke opp ved partrederier om det innføres adgang til separat ligning av partredere.

Ligningsutvalget gjør det etter vår mening underordnede moment "de små deltagerinteresser" til et hovedpunkt, og bruker en vesentlig del av uttalelsen på dette saksforhold.

Det er god grunn til å betvile Ligningsutvalgets antagelse om at en direkte ligning av partredere "vil kunne resultere i at antallet interes-

senter med små andeler eller innskudd i rederiprojekter vil øke vesentlig i forhold til situasjonen idag". (S. 16.) Vi vil således anføre:

(i) Etter opphevelsen av dobbeltbeskatningen av aksjeutbytte vil aksjeselskapsformen både for selskapene og for deltagerne fremstå som den naturlige organisasjonsform for mobilisering av småinteressenter". Etter vår mening er det sannsynlig at den hittidige utvikling i retning av et stadig stigende antall deltagere i kommandittselskaper og sameier vil vise seg å bli en annen etter at de nye skatteregler for aksjeselskaper og aksjonærer er trådt i kraft.

(ii) Partrederiformen med proratarisk ansvar er særlig aktuell for mobilisering av store kapitalressurser fra *selskaper* som ikke er i konsernforhold til hverandre.

(iii) Selv om et visst antall sameier kan tenkes omdannet til partrederi (med proratarisk ansvar) i tilfelle nye skatteregler, vil ikke dette øke antall småinteressenter i rederinæringen. Hva kommanditister angår, er det ellers liten grunn til å tro at disse i nevneverdig omfang vil trekkes over til partrederiformen, hvor ansvaret for deltagerne kan bli langt større.

4) Ligningsutvalget antar (jfr. s. 13—15) på basis av sammenligning med nåværende skatteregler for partrederier at separat ligning av partredere vil føre til skattereduksjon for det offentlige. Vi kan ikke se at reformen i seg selv kan få slike konsekvenser, da det etter våre opplysninger ikke eksisterer partrederier i den norske utenriksflåte idag, jfr. brevet av 19. desember 1969 og vårt tilleggsbrev av 19. mai 1970. Fiskale konsekvenser kan bare oppstå i den grad en lovendring vil lede til at det i fremtiden dannes partrederier i stedet for alternative samarbeidsformer, hvor bruk av partrederi skulle medføre lavere skatt enn ved alternativene.

For de viktigste alternativer, som er kommandittselskap og samei-, vil vårt forslag ikke lede til lavere skatt. Det er nettopp skattemessig likestilling med disse selskapsformer vi tilstreber.

Såvidt vi kan se er det bare i relasjon til det alternativ at de interesserte vil velge partrederi i stedet for å danne et nytt aksjeselskap at forskjeller kan oppstå, og da hovedsakelig bare om selve forretningen blir mislykket. I dette ene tilfelle vil partrederi etter forslaget lede til fradragsrett for tapene, mens et nytt aksjeselskap i første omgang selv vil måtte bære tapet. Dette er dog en temmelig spissfindig sammenligning, og kan neppe tillegges vekt som argument mot vårt forslag.

Når partrederiformen idag ikke anvendes, skulle det heller ikke være grunn til å vente forskyvning av skatteinntekter mellom kommunene eller overføring av skatteinntekter til andre land, ved partrederier med deltagere hjemmehørende i andre stater.

Vi vil ellers påpeke at i den grad dannelse av partrederier leder til at inntektsgivende forretninger blir gjennomført som ellers ikke kunne la seg realisere, vil man få en positiv skatteeffekt for det offentlige.

Det som for oss er hovedsaken i denne forbindelse er å få en tilpassning av skattereglene som kan lette norsk skipsfarts deltagelse i store kapitalkrevende prosjekter. Dette har ikke minst internasjonale aspekter, hvor det bl. a. er viktig å sikre en nær kontakt med befraktere. En sammenkobling av spørsmålet om separat ligning av (proratariske) partredere med en vurdering av reglene for sameie/kommandittselskap — slik Ligningsutvalget går inn for — representerer komplikasjon av saks-

behandlingen. På bakgrunn av det som er anført foran mener vi at en detaljbehandling av spørsmål i relasjon til de små deltagerinteresser også er unødvendig i denne sammenheng.

Oslo, 28. mai 1971

Norges rederforbund

Johan Seland

BIHANG 5

Skrivelse till Norges rederforbund från Finans- og tolldepartementet i Norge rörande beskattning av partrederier

Departementet har foreløpig ikke tatt standpunkt til spørsmålet om en slik endring av skattelovene som Deres forbund har anmodet om. Det er imidlertid en forutsetning at de lovforslag det dreier seg om, i tilfelle skal tas opp i en proposisjon til Stortinget i løpet av våren.

Oslo, 14. januar 1972

Etter fullmakt

K. Kvisli

Ole Kalgaard

S v e r i g e

Sjöfartsverket:

I ett den 25 maj 1970 dagtecknat betänkande angående bl. a. partrederi (SOU 1970: 74) anförde sjölagskommittén följande.

Förr torde partrederiet ha varit den dominerande företagsformen inom sjöfarten både i Norden och annorstädes men utvecklingen av modern rederirörelse har så småningom lett till att företagsformer med begränsad ansvarighet, hos oss främst aktiebolaget, blivit vanligast i handelssjöfarten. Inom fiskerisjöfarten torde partrederiet ha bevarat sin betydelse och inom handelssjöfarten har de på senaste tid kommit till ökad användning. Med hänsyn bl. a. till de i modern sjöfart alltmer kapitalkrävande fartygen kan denna tendens tänkas bli förstärkt framdeles".

Sjölagskommittén förordade att partrederiet bevaras som en slags speciell sjörettslig bolagsform. Beskattningsfrågor behandlades ej.

Med utgångspunkt från statistiska centralbyråns officiella statistik har sjöfartsverket sammanställt uppgifter om frekvensen vid utgången av åren 1950, 1960 och 1970 av partrederier inom den svenska handelsflottan. Sammanställningen fogas som bilaga till detta yttrande (*se Bi-hang*).

Av sammanställningen är svårt att dra några bestämda slutsatser i fråga om trenden i bruket av partrederiformen. Härtill bidrager de för-

ändringar i sammansättningen av handelsflottan i slag av fartyg som skett under ifrågavarande tid. Siffrorna för de senare båda åren visar emellertid att partrederiet allttjämt är en vanlig samarbetsform för rederiverksamhet i vårt land.

Till komplettering av de nyss berörda uppgifterna har sjöfartsverket vidare gått igenom alla under åren 1970 och 1971 i det svenska fartygsregistret nyregistrerade fartygen. Det bör här påpekas att en nyregistrering av ett fartyg inte behöver innebära att fartyget är nybyggt utan kan det även vara fråga om från utlandet förvärvat äldre fartyg.

Under de båda åren nyregistrerades sammanlagt 87 handelsfartyg. Av dessa avses 20 skola drivas av partrederi. I intet av partrederierna ingår någon utländsk delägare.

De lämnade uppgifterna synes sjöfartsverket visa, att frekvensen "internordiska" partrederier med sannolikhet är mycket ringa och ej heller tenderar att öka. Med hänsyn härtill kan den i motionen föreslagna utredningen förefalla om inte opåkallad så i vart fall mindre trängande.

Emellertid håller sjöfartsverket inte för osannolikt att partrederiformen framdeles kan i särskilda fall få ökad betydelse. Det gäller därvid större fartyg eller fartyg med speciella arrangemang eller speciell utrustning, vilkas anskaffande kräver så stora kapitalinsatser att samverkan kan bli aktuell mellan flera ägare i partrederiformen. Utvecklingen går mot ett allt intimare samarbete mellan olika rederier inte bara inom landet utan inom hela Norden och det förefaller inte osannolikt att detta samarbete ibland kan komma att ges formen av partrederi.

Enligt sjöfartsverkets mening synes det i den alltmer hårdnande — och kapitalkrävande — internationella konkurrensen vara ett intresse för svensk sjöfart att samarbete med rederier inom övriga nordiska länder underlättas. En likriktning av beskattningsreglerna för partrederier i de nordiska länderna kan vara ett led i en sådan strävan att underlätta internordisk rederisamverkan. Med hänsyn härtill får sjöfartsverket tillstyrka det i motionen framförda förslaget.

Stockholm den 25 januari 1972

Erik Severin

G. Lindencrona

BIHANG

Sammanställning utvisande frekvensen av partrederier i den svenska handelsflottan

1950

	Antal	1 000 reg. ton brutto		Antal	1 000 reg. ton brutto
<i>Ångfartyg</i>			<i>Segelfartyg</i>		
Totalt	625	644	Totalt	679	70
Partrederier	24	18	Partrederier	410	42
% Partrederier	4	3	% Partrederier	60	60
<i>Motorfartyg</i>			Summa		
Totalt	897	1 427	Totalt	2 201	2 141
Partrederier	338	33	Partrederier	772	93
% Partrederier	38	2	% Partrederier	35	4

1960

	Antal	1 000 reg. ton brutto		Antal	1 000 reg. ton brutto
<i>Tankfartyg</i>			<i>Övriga</i>		
Totalt	168	1 305	Totalt	745	2 384
Partrederier	36	159	Partrederier	145	121
% Partrederier	21	12	% Partrederier	19	5
<i>Passagerarfartyg</i>			Summa		
Totalt	96	118	Totalt	1 125	3 825
Partrederier	6	3	Partrederier	256	293
% Partrederier	6	3	% Partrederier	23	8
<i>Motorseglare</i>					
Totalt	116	18			
Partrederier	69	10			
% Partrederier	59	56			

1970

	Antal	1 000 reg. ton brutto		Antal	1 000 reg. ton brutto
<i>Tankfartyg</i>			<i>Kyl- och frysfartyg</i>		
Totalt	152	1 596	Totalt	32	221
Partrederier	58	176	Partrederier	7	51
% Partrederier	38	11	% Partrederier	22	23
<i>Malmtankfartyg</i>			<i>Motorseglare</i>		
Totalt	13	298	Totalt	13	2
Partrederier	0	0	Partrederier	4	1
% Partrederier	0	0	% Partrederier	31	50
<i>Bulk- och tankfartyg</i>			<i>Övriga</i>		
Totalt	6	295	Totalt	391	1 142
Partrederier	1	42	Partrederier	122	84
% Partrederier	17	14	% Partrederier	31	7
<i>Malmfartyg</i>			Summa		
Totalt	4	114	Totalt	655	4 414
Partrederier	0	0	Partrederier	204	576
% Partrederier	0	0	% Partrederier	39	13
<i>Bulkfartyg</i>					
Totalt	44	746			
Partrederier	12	222			
% Partrederier	27	30			

Kammarrätten:

Partrederi är en speciell sjörättslig bolagsform som främst kännetecknas av den i 2 kap. 9 § sjölagen angivna principen om delägarnas delade ansvarighet i förhållande till varje delägars lott i fartyget. Denna regel är emellertid endast dispositiv, varför delägarna kan åta sig solidarisk ansvarighet för rederiförbindelser, vilket också icke sällan torde ske. Denna reglering av partrederiinstitutet vidhålls i det av sjölagskommittén avgivna förslaget "Registrering av fartyg Sjöpanträtt och fartygshypotek Partrederi" (SOU 1970: 74). Icke heller de danska och finska sjölagskommittéerna har ansett skäl föreligga till ändringar i bolagsformens grunddrag. Däremot har den norska sjölagskommittén valt att införa en presumtion för solidarisk ansvarighet för delägarna och att uppge anknytningen till ett bestämt fartyg.

I svensk skattelagstiftning behandlas partrederi icke som ett självständigt skattesubjekt, utan beskattning sker hos de skilda delägarna i förhållanden till deras lotter i fartyget. Likaså föreligger för delägarna rätt till avdrag för värdeminskning å andelar i fartyg. Jämför i dessa sammanhang riksskattenämndens förhandsbesked den 29 januari 1957 och meddelanden 1957 nr 5: 3 och 1963 nr 4: 6. Beträffande Finland och Norge synes enligt medlemsförslaget partrederi beskattas såsom en självständig juridisk person. I Danmark synes det möjligt för enskilda, som gemensamt äger ett partrederi, att göra avskrivningar i proportion till deras andelar i partrederiet.

I medlemsförslaget väcks ett önskemål om att de finska och norska beskattningsreglerna bör samordnas med reglerna i Danmark och Sverige. Detta är en fråga som främst rör det interna finska och norska lagstiftningsarbetet, varför kammarrätten i och för sig icke har att yttra sig över förslagets lämplighet annat än i begränsad omfattning. Kammarrätten vill för sin del endast konstatera, att de föreslagna lagstiftningsåtgärderna icke skulle komma att vara oförenliga med de principer som den nu gällande svenska skattelagstiftningen innefattar samt att samordnade nordiska lagstiftningsåtgärder är önskvärda.

Det kan emellertid väl tänkas att någon anpassning från finsk och norsk sida till beskattningsreglerna i Danmark och Sverige inte bedöms lämplig med hänsyn till de system av regler om skattesubjekten som gäller i Finland respektive Norge. Vid sådant förhållande torde dock kvarstå den möjligheten att genom ingående av avtal för undvikande av dubbelbeskattning mellan de olika länderna söka eliminera verkningarna av de skilda reglerna. Kammarrätten vill i detta sammanhang endast erinra om de regler beträffande bl. a. inkomst av sjöfart som finns

i 3 § av artikel 8 i det mellan Sverige och Norge den 1 november 1971 ingångna avtalet för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

Stockholm den 7 februari 1972

Tage Boström

Sten Högberg

Riksskatteverket:

Bakgrunden till denna hemställan är de olikartade beskattningsreglerna som gäller för de olika nordiska länderna på ifrågavarande område. Enligt medlemsförslaget är det, med hänsyn till tendensen att alltmer bruka partrederi med delägare från flera nordiska länder som fartygsägare, önskvärt att reglerna på detta område är likartade i de nordiska länderna, särskilt vad gäller de skattemässiga reglerna.

De svenska beskattningsreglerna innebär bl. a. att partrederi behandlas på samma sätt som vanliga handelsbolag, kommanditbolag och enkla bolag. Delägarna beskattas således i förhållande till vars och ens andel i fartyget. Partrederiets resultat har hos delägarna samma karaktär som det skulle ha haft hos partrederiet om detta varit skattesubjekt. Partrederiets rörelsevinst blir följaktligen skattepliktig rörelsevinst hos delägaren. Likaså blir rörelseförlust avdragsgill förlust hos delägaren.

Att partrederiet såsom sådant inte beskattas sammanhänger med den grundläggande principen att inkomstskatten i första hand skall träffa den fysiska personen och utgå i förhållande till inkomstens storlek. Undantag i detta avseende har gjorts för vissa juridiska personer såsom exempelvis aktiebolag, vilka i beskattningshänseende utgör särskilda skattesubjekt. Aktiebolagets delägare beskattas i sin tur för utdelade medel, vilket således innebär en dubbelbeskattning av rörelsevinsten. Men även här gäller den principen att den juridiska personen endast beskattas för sådana intäkter, för vilka de fysiska personerna skulle ha beskattats.

Motivet för denna dubbelbeskattning torde vara att man ansett den speciella förmånen av begränsad ansvarighet som åvilar delägarna innebära en särskild skattekraft på ifrågavarande inkomster.

Bestämmelserna om partrederi m. fl. i dessa avseenden är därför i viss mån avhängiga de civilrättsliga bestämmelserna.

Reglerna för det för sjörätten speciella institutet partrederi finns intagna i 9—23 §§ sjölagen.

Ett partrederi föreligger om två eller flera delägare slutit sig samman för att utöva sjöfart med eget fartyg. Delägarnas ansvarighet är från början delad.

Ett partrederi kan närmast jämföras med ett enkelt bolag. Lika litet som det enkla bolaget utgör partrederiet ett särskilt rättssubjekt. Partrederiet har inte någon självständig förmögenhet. Varje fartygsslott utgör en del av den enskilde delägarens förmögenhet. Den enes andel kan inte tas i anspråk för rederigäld som belöper på den andre, om inte sådan ansvarighet föreligger på grund av åtagande eller annan omständighet som föranleder solidarisk ansvarighet. Partrederiet utgör emellertid en mera utvecklad bolagsform än det enkla bolaget. För varje partrederi skall nämligen utses en huvudredare, som representerar samtliga delägare i förhållande till tredje man. Vidare omfattas inte partrederiet, till skillnad från det enkla bolaget, av den solidariska ansvarighet i skuldförhållanden som föreskrivs i skuldebrevslagen. Motivet för denna skillnad synes vara att man ansett att den solidariska ansvarigheten skulle bli alltför betungande för partrederierna.

Den vanligaste bolagsformen inom svensk sjöfartsnäring är för närvarande aktiebolagsformen. Emellertid synes partrederiernas andel ha ökat under senare tid. Likaså synes partrederiet som bolagsform ha tilldragit sig viss uppmärksamhet. Orsakerna till denna utveckling synes till viss del vara att hänföra till de skattemässiga fördelar som delägarna kan uppnå genom att utnyttja denna bolagsform. Vidare synes utvecklingen gå mot att allt fler går in som delägare i partrederier enbart som finansärer. Dessa kapitalplaceringar sker såvitt kan bedömas i många fall efter rent skattemässiga överväganden. Detta får i sin tur tillskrivas de för svensk skattelagstiftning relativt sett fördelaktiga avskrivningsreglerna. I detta sammanhang bör därvid påpekas den möjlighet som enligt särskild förordning (SFS 1966: 172) föreligger för avskrivning på köpekontrakt som avser fartyg m. m. Enligt nämnda förordning kan sådan avskrivning medges under vissa förutsättningar vid inkomsttaxeringen åren 1967—1974.

Varje andel i ett partrederi utgör i princip en särskild förvärvskälla, vilket innebär att varje delägare oberoende av hur övriga delägare redovisar kan åtnjuta avdrag för så stora avskrivningar som är skattemässigt tillåtna för så stor del av fartygets anskaffningsvärde som belöper på innehavd andel.

Detta innebär i viss mån även praktiska svårigheter för beskattningsmyndigheterna när antalet delägare blir relativt stort. Problemet blir större för de fall att partrederierna saknar hemmahamn eller fast driftställe. I dessa fall kommer beskattningen att ske i respektive delägarers hemortskommun, vilket medför att någon samordnad kontroll av resultatredovisningen ej kan ske.

Vad angår de problem som till följd av de nordiska ländernas olikartade beskattningsregler på hithörande område uppkommer när i ett partrederi ingår delägare från de olika länderna, synes de i första hand aktualiseras för de fall, att för partrederiet den verkliga ledningen inte

kan anses ha sitt säte i någon av staterna samt att inkomsten av partrederiet inte heller kan anses härflyta från fast driftställe i någon av staterna. Vid sådant förhållande kan konsekvensen bli den att inkomsten av partrederiet kommer att beskattas på ett för delägarna olikartat sätt. Om däremot partrederiet anses ha sitt säte i någon av staterna kommer partrederiets beskattning att bedömas efter denna stats beskattningsregler.

Mot bakgrund av det till synes ökade internordiska samarbetet inom sjöfartsnäringen finner riksskatteverket det önskvärt att likartade beskattningsregler i förevarande hänseende skulle gälla i de nordiska länderna.

Vad avser frågan om de beskattningsregler som härvid bör gälla förordar riksskatteverket för närvarande inte någon speciell lösning. Enligt uppgift kommer de svenska beskattningsreglerna på detta område att närmare utredas av en särskilt tillsatt kommitté — företagsskatteberedningen.

Enligt riksskatteverket bör en lösning av harmoniseringsfrågan anstå i avvaktan på att de svenska beskattningsreglerna på området utretts närmare. Det kan ifrågasättas om inte harmoniseringsarbetet bör omfatta även handelsbolag och kommanditbolag.

Stockholm den 10 februari 1972

Gösta Ekman

Christer Jarenius

Kommerskollegium:

Kollegiet har berett rikets handelskamrar tillfälle att avge yttrande i ärendet. Yttranden har inkommit från Stockholms handelskammare, som ansluter sig till Sveriges industriförbunds yttrande, handelskamrarna i Malmö, Visby, Göteborg, Borås, Karlstad och Örebro (*se nedan*).

Den moderna sjöfartens utveckling mot alltmer kapitalkrävande fartyg har aktualiserat samarbete mellan rederier av olika nationaliteter. Enligt medlemsförslaget är det sannolikt att partrederier med delägare från flera nordiska länder i stor utsträckning kommer att bildas. Kollegiet anser det under sådana omständigheter önskvärt att reglerna — och då även skattereglerna — för partrederier utformas på ett likartat sätt i de olika nordiska länderna. Innan åtgärder vidtas i syfte att harmonisera den nordiska skattelagstiftningen på området efter mönster av de i Danmark och Sverige gällande reglerna, är det emellertid enligt kollegiets mening önskvärt att som ett första steg söka klarlägga verkningarna av gällande skatteregler för partrederier för att få en upp-

fattning om dessa är ändamålsenligt utformade. Med ledning av det material som därvid framkommer bör frågan om en harmonisering kunna tas upp till närmare övervägande.

Stockholm den 16 februari 1972

Bertil Swärd

G. v. Wachenfeldt

Företagsskatteberedningen:

I det remitterade förslaget konstateras inledningsvis att de civilrättsliga reglerna om partrederi är i huvudsak likartade i de nordiska länderna, med visst undantag dock för Norge, där rättsläget på ifrågavarande område är delvis avvikande. I förslaget anförs vidare att partrederiets ställning i skattehänseende är väsentligt olika länderna emellan. Mindre fördelaktiga regler i fråga om beskattningen av delägare gäller sålunda i Finland och Norge. I Norge behandlas partrederiet i beskattningshänseende ungefär som ett aktiebolag och utgör ett särskilt skattesubjekt. Motsvarande bestämmelser i Danmark och Sverige gör det däremot möjligt för envar delägare att själv bestämma avskrivningsbeloppets storlek i förhållande till sin andel i fartyget. Delägaren beskattas sålunda personligen för härefter uppkommande nettointäkt och får, om underskott i stället uppkommer, åtnjuta avdrag härför vid den egna taxeringen.

Företagsskatteberedningen har enligt sina direktiv i uppdrag att göra en total översyn av den svenska företagsbeskattningen. Såsom ett led i beredningens utredningsuppdrag ingår sålunda, bl. a., att undersöka verkningarna av nuvarande beskattningsregler för partrederier och delägare i sådant rederi samt, om beredningens överväganden det föranleder, föreslå nya och ändrade regler på förevarande beskattningsområde.

Upplyningsvis kan nämnas att beredningen under sitt arbete haft anledning att särskilt uppmärksamma en del verkningar av gällande bestämmelser vid beskattning av delägare i partrederi, som ej torde ha avsetts vid den nuvarande lagstiftningens tillkomst. Gällande avskrivningsregler för inventarier m. m. samt de förmånliga bestämmelser om avskrivning på fartygskontrakt, som gäller för rederirörelse i allmänhet och således även delägare i partrederi har på senare tid kommit att i ökad omfattning utnyttjas av vissa kategorier skattskyldiga, ofta utan egentlig anknytning till rederinäringen, i syfte att uppnå förmåner vid beskattningen. På grund härav räknar beredningen för närvarande med att framlägga förslag till vissa ändringar av nuvarande regler rörande beskattningen av verksamhet i partrederi.

Med hänsyn till anförda förhållanden och då de nämnda bestämmelserna om kontraktsskrivning angående fartyg endast gäller t. o. m. 1974 års taxering (det beskattningsår, för vilket taxering i första instans sker år 1974), avser beredningen att bryta ut hithörande beskattningsfrågor från utredningsuppdraget i stort och behandla dessa med förtur. Det är emellertid inte nu möjligt att närmare ange vilka förslag beredningens överväganden kan komma att utmynna i.

Stockholm den 1 februari 1872

För företagsskatteberedningen

Erik Wärnberg

Anders Thornell

Stockholms handelskammare åberopar i skrivelse den 10 februari 1972 Sveriges industriförbunds yttrande av den 10 februari 1972 (se nedan).

Gotlands handelskammare:

— — — anmäla, att kammaren helt ansluter sig till yttrande avgiven av Stockholms handelskammare i ärendet.

Visby den 2 februari 1972

Gotlands handelskammare

G. Waldenström

Ordförande

Skånes handelskammare:

Den moderna sjöfartens utveckling mot alltmer kapitalkrävande fartyg har lett till att den erforderliga kapitalinsatsen vuxit till sådan storleksordning att samarbete mellan rederier av olika nationaliteter framstår som en aktuell angelägenhet.

Mot denna bakgrund tillstyrker handelskammaren att en utredning kommer till stånd med uppgift att undersöka möjligheterna att harmonisera bestämmelserna om beskattning av andelar i partrederier efter mönster av de i Danmark och Sverige nu gällande reglerna.

Malmö den 31 januari 1972

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Carl Cason

Bo Åhnebrink

Handelskamrarna i Göteborg, Borås och Karlstad:

Handelskamrarna kan i stort sett ansluta sig till de synpunkter, som framförts i det remitterade medlemsförslaget. För utbyggandet och bibehållandet av vår handelsflotta är partrederiinstitutionen nödvändig, och det är värdefullt att detta förhållande noterats i förslaget. Handelskamrarna vill emellertid, med utgångspunkt från praktiska erfarenheter, som delgivits dem, foga några kommentarer till detsamma.

När det gäller svenska andelar i partrederier i de övriga nordiska länderna — och detta har särskilt avseende på Norge — har man sökt undvika osäkerheten beträffande kommunalskatteavdrag i Sverige. Någon förändring bör ej genomföras i detta hänseende. För att möjliggöra icke solidariskt ansvar för svensk delägare i norskt partrederi bör ett sådant delägarskap omvandlas till ett s. k. intressentskap, i vars grundavtal sedan kan införas bestämmelse om att de svenska delägarna icke är solidariskt ansvariga vare sig sinsemellan eller för de norska partrederna. För dessa senare gäller dock sinsemellan solidariskt ansvar.

Vad beträffar finska sjöfartsintressenter som t. ex. delägare i svenskt partrederi, har aktuella önskemål om sådant deltagande förekommit också på senaste tid. Då rederisamarbetet både för en del av våra linjerederier och för svenska bulkkonsortier blivit i hög grad aktuellt, är en lösning för Finlands del angelägen.

Valutafrågan är också aktuell i dessa sammanhang. För närvarande synes riksbanken ej vara benägen att bevilja svenska redare valuta för deltagande i utländska partrederier. För en rimlig utveckling av partrederierna inom Norden är det av stor betydelse att de nu berörda hindren på valutaområdet uppmärksammas och snarast undanröjes. Det kan i detta sammanhang nämnas, att ett deltagande i utomnordiska partrederier mycket sällan torde komma i fråga. Sålunda torde exempelvis i England gällande äganderättsbestämmelser helt förhindra ett deltagande i partrederi i detta land.

Göteborg den 1 februari 1972

För handelskamrarna i Göteborg, Borås
och Karlstad:

B. Thorburn

R. Uddenberg

Handelskammaren för Örebro och Västmanlands län:

— — — får härmed — icke minst med tanke på det nordiska samarbetet inom rederinäringen och sjöfarten i övrigt — tillstyrka bifall till förslaget i fråga, vilket ju utmynnar i att nu i Danmark och Sve-

rige gällande beskattningsregler också bör införas i finsk och norsk skattelagstiftning.

Örebro den 28 januari 1972

Ivan Svensson

H.-G. Grefberg

Sveriges industriförbund:

Enligt svenska civilrättsliga bestämmelser föreligger den för sjörätts speciella bolagsformen partrederi när två eller flera personer gemensamt äger ett fartyg och därmed driver sjöfart. För partrederi skall utses en huvudredare, vilken skall vara här i riket bosatt svensk undersåte. Denne äger behörighet att med vissa begränsningar företräda rederiet. För rederiets förbindelser är delägarna inte solidariskt ansvariga utan de svarar var och en endast i förhållande till sin lott i fartyget. Beslut om fartygs försäljning och rederiets upplösning kräver i regel för sin giltighet att beslutet fattats av redare, vilka tillsammans äger mer än hälften i fartyget. Den omständigheten att en delägars lott i fartyget övergår till ny ägare medför inte rederiets upplösning.

Vid inkomstbeskattningen gäller enligt svenska beskattningsregler att partrederier liksom vanliga handelsbolag inte skall särskilt taxeras utan att deras inkomster skall hänföras till de enskilda delägarna med belopp, som för envar motsvarar hans andel av bolagets eller rederiets inkomst (jfr 53 § 2 mom. samt punkt 9 av anvisningarna till 32 § kommunal-skattelagen).

Enligt svensk rättspraxis (jfr riksskattenämndens meddelande 1963 nr 4: 6) är själva andelen i ett partrederi vid försäljning inte att jämställa med andel i ett handelsbolag eller aktiebolag. Andelen i partrederiet är i stället att betrakta som en lott i fartyg med vad därtill hör och därav följer att intäkt vid försäljning av andelen utgör intäkt av rörelse för säljaren, d. v. s. försäljning av andelen jämställs ur skattemässig synpunkt med försäljning av inventarier i rörelse.

Det förhållandet att innehavet av en andel i ett partrederi skattemässigt är att anse som innehav av lott i fartyg medför att innehavaren enligt svensk lagstiftning medges avskrivning på fartygets anskaffningsvärde enligt de regler, som gäller beträffande inventarier i rörelse i allmänhet. Härvid bedöms avskrivningsrätten för varje delägare för sig och delägarna kan således var för sig avgöra om de vill tillämpa planenlig eller räkenskapsenlig avskrivning och var för sig avgöra avskrivningsbeloppets storlek, allt inom ramen för härom gällande svenska allmänna regler.

Vid försäljning av en andel i ett svenskt rederi skall till beskattning

återföras de värdeminskingsavdrag som återvinns vid försäljningen. Dock finns vissa möjligheter att erhålla uppskov även med denna beskattning genom reglerna om avsättning till fartygssfonder.

Den som driver rederirörelse äger enligt SFS 1966: 172 jämväl rätt till avdrag för avskrivning å kontrakterade men ej levererade fartyg. Avskrivningen är därvid maximerad till högst 30 procent av kontraktsumman.

Redan bestämmelserna i den interna svenska lagstiftningen får i sig anses rymma åtskilliga spörsmål av tveksam natur när fråga uppkommer om beskattning av partrederier och delägare däri. Emellertid är det vanligt och blir kanske än vanligare med hänsyn till det ökande behovet av kapital för upprätthållande av en modern och konkurrenskraftig sjötrafik, bl. a. för containertransporter, att partrederier söker sina delägare i flera länder. Sannolikt är då att partrederier i stor utsträckning kommer att bildas på nordisk bas. De speciella och mellan länderna mycket oenhetliga reglerna rörande beskattning av denna rederiform vållar i sådana fall stora olägenheter. Samtidigt bör beaktas att utvecklingen kan leda till att såsom delägare i partrederier i framtiden kommer att upptas intressenter i andra, icke nordiska länder. Mot denna bakgrund är det givetvis angeläget att såvitt möjligt gemensamma regler tillskapas inte endast för de nordiska ländernas del utan även för andra i sammanhanget aktuella stater. I så fall bör detta harmoniseringsarbete igångsättas innan i berörda länder ytterligare intern lagstiftning ägt rum som än mera kan befaras försvåra ett sådant harmoniseringsarbete.

Det kan dock ifrågasättas huruvida inte frågan kommit i ett annat läge sedan Danmark och Norge vunnit anslutning till den gemensamma marknaden. Antagligt är nämligen att dessa länder inom en snar framtid kommer att anpassa sin lagstiftning till utvecklingen inom Gemenskapen. Det kan därför ifrågasättas om Nordiska rådet längre är något lämpligt forum för fullföljande av initiativ av denna art.

Stockholm den 10 februari 1972

Sveriges industriförbund

Erik Eklund

Leif Wernevi

Sveriges redareförening:

Sveriges redareförening företog på hösten 1970 en undersökning för att få en bild av partrederiets betydelse som associationsform. Det framkom då, att partrederiformen visade snabbare tillväxttakt än andra former av rederiverksamhet i Sverige både totalt och beträffande in-

vesteringar i stora fartyg. Det underströks särskilt, att partrederiet spelade stor roll som finansieringsform för andelsägare, som tidigare haft enbåtsrederier men som på grund av stigande fartygspriser icke ensamma kunde finansiera nyanskaffning. Utvecklingen efter hösten 1970 har ytterligare bestyrkt partrederiets växande betydelse som associationsform för seriös rederiverksamhet.

Traditionellt förekommer nära samarbete mellan nordiska rederier och det vore med hänsyn härtill önskvärt med så likartade regler som möjligt i de nordiska länderna också beträffande partrederiformens juridiska konstruktion och skattemässiga konsekvenser.

Sveriges redareförening tillstyrker därför det förslag om harmonisering av beskattningsreglerna av andelar i partrederi, som väckts inom Nordiska rådet.

Göteborg den 22 februari 1972

Sveriges redareförening

Erik Nordström

Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO):

Partrederi föreligger, enligt den svenska sjölagen, som i huvudsak överensstämmer med övriga nordiska i detta avseende, då flera slutit sig tillsammans för att driva sjöfart med eget fartyg. Delägarnas ansvarighet är från början delad pro rata parte. Medan partrederiet tidigare torde ha varit den dominerande företagsformen inom sjöfarten, är numera främst aktiebolaget den vanligaste företagsformen där. Inom fiskesjöfarten torde partrederiet ha bevarat sin betydelse och dess användning inom handelssjöfarten ökar för närvarande. I slutet av 1969 ägdes över 26 procent av det totala antalet fartyg över 100 bruttoton i Sverige av partrederier.

Ett finskt företag har i skrivelse till Nordiska rådet meddelat, att man konstaterat en skillnad i fråga om avskrivningsmöjligheter för partrederier i den finska skattelagstiftningen jämförd med motsvarande lagstiftning i Danmark och Sverige. I sistnämnda länder kan enskilda delägare i partrederi göra avskrivningar i proportion till sin andel i rederiet. I Finland är detta inte möjligt. Företaget finner att lagstiftningen i de nordiska länderna borde samordnas, så att t. ex. ett svenskt företag kan vara delägare i ett finländskt partrederi och göra avskrivningar motsvarande sin andel. Nordiska rådet föreslås behandla denna fråga och rekommendera respektive regeringar att vidtaga nödiga åtgärder. Enligt remissen gäller i avskrivningshänseende i stort sett samma mindre föreläktiga bestämmelser i Norge som i Finland.

Mot bakgrund av det remitterade förslaget hemställer man, att Nor-

diska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utvärdera möjligheten att harmonisera bestämmelserna om beskattning av andelar i partrederier efter mönster av de nu i Danmark och Sverige gällande reglerna.

Sveriges hantverks- och industriorganisation vill i ärendet anföra följande. Strävan efter enhetlig lagstiftning i de nordiska länderna står sedan länge på Nordiska rådets program. Vissa framsteg har under årens lopp gjorts, bl. a. vid förberedelser till och utformning av nya lagtexter. Fortfarande föreligger dock åtskilliga brister i dessa avseenden, och fall har nyligen förekommit då exempelvis Sverige genomfört viss ny näringslagstiftning, såvitt kan bedömas utan närmare samråd med övriga nordiska länder. Vi anser för vår del att harmoniseringen av näringslagstiftningen bör ägnas väsentligt ökad uppmärksamhet, så att man inom rimlig tid verkligen får fram mera enhetliga lagbestämmelser bl. a. på beskattningsområdet, och inriktas på att förslag till nya lagregler utformas med beaktande av de framförda önskemålen om nordisk lagharmonisering.

De nuvarande åtgärderna för harmonisering är enligt vår mening helt otillräckliga. Om man menar allvar med ett successivt utvidgat nordiskt samarbete — och en sådan målsättning föreligger alltjämt officiellt från samtliga länders sida — är det ofrånkomligen nödvändigt att med mera kraft och mera systematiskt än hittills också verkligen angripa problemen. Om rådet icke anser sig ha tillräckliga resurser eller befogenheter för att på önskvärt sätt ta initiativ till eller driva på ett sådant arbete, bör detta klart tillkännages.

I det nu aktuella fallet skulle en harmonisering av den nordiska lagstiftningen möjliggöra ökat nordiskt samarbete på sjöfartens område. Detta skulle särskilt vara till gagn för de delar av sjöfarten som drivs av företag i mindre och medelstor skala och med begränsade kapitalresurser. Vi finner att de åtgärder, som lagstiftningsvägen kan vidtagas för att underlätta ett vidgat nordiskt samarbete härvidlag — vilket öppnar intressanta perspektiv — också bör genomföras med minsta möjliga tidsutdräkt.

Under hänvisning till vad ovan anförts får Sveriges hantverks- och industriorganisation tillstyrka förslaget om utredning av harmoniseringsmöjligheterna för skattereglerna på det område remissen behandlar.

Stockholm den 29 december 1971

Sveriges hantverks- och industriorganisation

Hans Grundström

Medlemsförslag

om revision av den nordiska köp- och avtalslagstiftningen

(Väckt av Georg C. Ehnrooth, Allan Hernelius, Helge Seip och Knud Thestrup)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Justitsministeriet:

Medlemsförslaget er i første række motiveret med ønsket om at imødegå en udvikling inden for formueretslovgivningen, hvorved der i de nordiske lande på specielle områder gennemføres love, som afviger fra land til land, og som i større eller mindre grad sætter de ensartede, centrale formueretlige love ud af kraft.

Vedrørende det igangværende reformarbejde i Danmark skal man oplyse følgende:

Forbrugerens stilling efter gældende ret, herunder også inden for de af medlemsforslaget omfattede lovgivningsområder, er for tiden genstand for undersøgelse i forbrugerkommissionen, der blev nedsat af regeringen i december 1969. Kommissionen, der endnu ikke har afsluttet sine overvejelser med hensyn til købe- og aftalelovgivningen, lægger megen vægt på, at forbrugerens stilling i forhold til denne lovgivning ikke bliver behandlet isoleret, men at der søges foretaget en helhedsvurdering af, hvorledes man mest hensigtsmæssigt kan styrke forbrugerens stilling i samfundet. Kommissionen har i overensstemmelse med sit kommissorium søgt kontakt med udvalg og kommissioner m. v. i de øvrige nordiske lande med henblik på at tilvejebringe så vidt muligt ensartede regler i de nordiske lande.

Sideløbende med forbrugerkommissionens overvejelser om ændringer specielt med henblik på en styrkelse af forbrugerens stilling fortsætter de nordiske købelovssagkyndige deres arbejde med en revision af de nordiske købelove, herunder spørgsmålet om, hvilken stilling de nordiske lande skal tage til den internationale købelov (ULIS). Endvidere drøfter de sagkyndige ændringer af reglerne om morarenter.

Overvejelserne vedrørende en revision af kommissionslovgivningen sker ligeledes i samarbejde mellem de sagkyndige, som er udnævnt i de nordiske lande.

For så vidt angår aftalelovgivningen bemærkes, at justitsministeriet har udnævnt en sagkyndig til i samarbejde med de tilsvarende udredninger i de andre nordiske lande at undersøge behovet for en ændring af formuerettens generalklausuler.

Endelig skal man oplyse, at man endnu ikke har afsluttet sine overvejelser af, om der — på linie med Sverige og Norge — skal søges gennemført regler om betænkningstid ved visse aftaler (visse former for køb og de såkaldte abonnementskontrakter), eller om man i stedet vil foreslå de gældende regler i næringslovgivningen om forbud mod dørsalg udbygget.

Som det fremgår af det anførte, er der løbende kontakt mellem de nordiske lande i forbindelse med det igangværende reformarbejde, som bl. a. omfatter en gennemgang af en af de i medlemsforslaget nævnte centrale love, nemlig købeloven.

På denne baggrund finder man det tvivlsomt, om det vil være hensigtsmæssigt at iværksætte et udredningsarbejde efter de retningslinier, der er anført i medlemsforslaget. Hensynet til nordisk retsenhed på købe- og aftalelovgivningens område vil formentlig bedst kunne tilgodeses i tilknytning til arbejdet i de enkelte sagkyndige udredninger og ved forhandlinger mellem de nordiske fagministerier.

København, den 21. januar 1972

K. Axel Nielsen

Gersing

Provinshandelskammeret:

I denne anledning skal Provinshandelskammeret udtale, at vi principielt er tilhænger af nordisk retsenhed ikke mindst på områder som de her nævnte. Vi må dog i denne forbindelse gøre to forbehold:

For det første kan vi ikke finde, at det er et velegnet tidspunkt til at sætte et sådant revisionsarbejde i gang. Så længe det ikke er afklaret, hvorledes det vil gå med de nordiske landes eventuelle tilslutning til det europæiske økonomiske fællesskab; og så længe det ikke videre er afklaret, hvorledes det vil forholde sig med lovgivning om køb og aftaler inden for det europæiske fællesskab, mener vi, at man vil savne det fornødne grundlag for et frugtbart revisionsarbejde.

For det andet må Provinshandelskammeret vende sig imod, at man i henvendelse til det nordiske ministerråd udtaler, at anbefaling af revision af den nævnte lovgivning sigtende på at bevare det nordiske retsfællesskab på dette område yderligere fremhæver et enkelt synspunkt

for på hvilken måde, dette revisionsarbejde skal gennemføres. Vi vil ikke hermed bestride, at det nævnte hensyn til at beskytte køberen/konsumenten i rimeligt omfang kan have sin berettigelse, som så mange andre hensyn i denne sag. Vor opfattelse går blot ud på, at man ikke ved at fremhæve noget enkelt synspunkt på forhånd skal lægge revisionsarbejdet fast i en bestemt retning.

København, den 8. december 1971

P. p. v.

E. b.

A. Ross

Industrirådet:

Industrirådet er i princippet enig med forslagsstillerne om det uheldige i, at den retsenhed, der i Danmark, Norge og Sverige har været gældende på købe- og aftalerettens område gennem knap 70 år, er ved at blive gennemhullet af nationale speciallove af forskellig art, der i de sidste år har set dagens lys, først og fremmest i Sverige.

Det kunne derfor synes naturligt at søge den nordiske retsenhed genskabt ved et kommissionsarbejde, hvis blot der var en rimelig sandsynlighed for, at dette ville føre til det ønskede resultat.

Imidlertid har det netop været det politiske ønske i Sverige — først for så vidt angår lovgivningen om illoyal konkurrence — at gå egne veje, og dette er senere fulgt op med andre love inden for købe- og aftalerettens område.

Under disse omstændigheder er der næppe politisk vilje til en reharmonisering. En ensidig gennemførelse af love i ét land er jo sjældent den bedste spore til et lovharmoniseringsarbejde.

Selv om Industrirådet således er enig i forslagsstillernes målsætning, må mulighederne for et frugtbart harmoniseringsarbejde på nuværende tidspunkt anses for så ringe, at man ikke kan anbefale, at der spildes tid, penge og arbejde herpå.

København, den 31. juli 1972

F. Hjorth Hansen

Grosserer-Societetet:

— — — skal man henvise til, at der af handelsministeriet er nedsat en forbrugerkommission, hvor alle disse spørgsmål behandles. Vi skal

henstille, at der ikke tages initiativ til ændring af de eksisterende love, førend dette udvalgsarbejde er afsluttet.

København, den 21. januar 1972

P. k. v.

E. b.

H. Sejer-Petersen

Generalsekretær

Butikshandelens Fællesraad:

Under henvisning til Rådets skrivelse af 24. november 1971 til De Danske Handelsforeningers Fælles-Organisation og De Samvirkende Købmandsforeninger i Danmark skal Fællesraadet — der repræsenterer de to organisationer og yderligere Dansk Textil Union — meddele, at spørgsmålet om en revision af købeloven og aftaleloven er inddraget i de undersøgelser og overvejelser, som finder sted i den af handelsministeriet nedsatte forbrugerkommission.

Et af forbrugerkommissionen nedsat lovudvalg har allerede beskæftiget sig med de pågældende love, og der finder for tiden overvejelser sted af, hvorledes den videre fremgangsmåde bør være.

Under henvisning til foranstående vil vi finde det rigtigst, at der ikke i øjeblikket tages noget initiativ i Nordisk Råd, men i givet fald vil Fællesraadet være positiv over for, at man søger at bevare nordisk rets-enhed på de omhandlede områder.

København, den 17. april 1972

P. f. v.

E. Groth-Andersen

Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger har i skrivelse den 18 januari 1972 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Danske Bankers Fællesrepræsentation har i skrivelse den 22 december 1971 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Danmarks Sparekasseforening:

— — — ikke har nogle bemærkninger til det fremsendte forslag om at skabe en ensartet lovgivning i Norden, for så vidt angår købeloven og aftaleloven.

Såfremt det videre arbejde med sagen imidlertid medfører, at der her i landet stilles forslag om indførelse af en såkaldt fortrydelsesparagraf, skal vi af hensyn til pengeinstitutternes finansieringsmuligheder herved anmode om, at sagen påny forelægges for Danmarks Sparkasseforening.

København, den 26. januar 1972

Jens Ole Korch

Forbrugerrådet:

— — — skal vi oplyse, at Forbrugerrådet finder det ønskeligt, om der i videst muligt omfang bevares en ensartet retsstilling på dette område.

Forbrugerrådet kan derfor anbefale, at forslaget tages til følge, specielt under henvisning til, at man indenfor lovgivningens rammer tilgodeser behovet for regler som beskytter køberen/forbrugeren i rimeligt omfang.

København, den 28. januar 1972

P. r. v.

Lis Groes

Formand

Assurandør Societetet:

— — — skal man udtale, at tidspunktet efter societetets opfattelse ikke synes egnet for et sådant arbejdes iværksættelse.

Der kan næppe være tvivl om, at Danmark, både af hensyn til EF-tilpasningen og på grund af selve sagens værdi for dansk udenrigshandel, må acceptere den i medlemsforslaget omtalte internationale købelovgivning. Hertil kommer, at forbrugerlovgivningens udvikling i høj grad er et spørgsmål af politisk karakter, der næppe endeligt lader sig løse af fagjurister, og at der allerede her i landet er nedsat en bredt sammensat forbrugerkommission, der netop arbejder med disse spørgsmål, og denne kommission er formentlig i sine overvejelser opmærksom på hensynet til bevarelse af nordisk retsenhed.

København, den 3. februar 1972

Tage Sørensen

G. Koefoed

F i n l a n d

Justitieministeriet:

— — — — —
 Av de i medlemsförslaget avsedda lagarna finns i Finland lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (13.6.1929/228, nedan kallad rättshandlingslagen). Däremot finns icke här någon sådan

lag om köp och byte av lös egendom som i Danmark, Norge och Sverige. Någon lagstiftning som speciellt skulle skydda konsumenten/köparen, finns icke ännu i Finland. Däremot är här under beredning lagstiftningsarbete som berör köp och byte av lös egendom, och även vissa lagstiftningsarbeten som direkt ansluter sig till konsumentskyddet, såsom t. ex. förslag till lag om skydd för köpare i vissa fall (den s. k. hemförsäljningslagen), lag om otillbörligt förfarande vid marknadsföringsverksamheten, ändring av lagen om avbetalningsköp, samt lagen om konsumentköp.

Ökande av konsumentens rättsskydd och införande av skyddsstadganden i anslutning till konsumentköp kräver enligt justitieministeriets uppfattning synnerligen skyndsamma åtgärder. Tyngdpunkt för lagstiftningsåtgärderna bör läggas vid reglering av de oftast förekommande konfliktsituationer som berör den vanliga konsumenten. Stadganden om konsumentskydd bör sålunda icke spridas ut såsom obetydliga delar av andra stadganden inom handelsverksamheten, utan en så enhetlig reglering av konsumentköpet som möjligt bör eftersträvas. Justitieministeriet kan sålunda icke understöda medlemsinitiativet vad ordnandet av konsumentskyddet beträffar. Dessutom är att märka, att beredningen av en allmän lag om köp och byte av lös egendom visat sig synnerligen svår och tidsödande. Om till detta beredningsarbete nu skulle fogas även inrymmande av särskilda stadganden om konsumentköp i sagda omfattande lagförslag, skulle ovedersägligen den risken finnas, att beredningen av lagstadganden om konsumenthandeln skulle fördröjas svårt.

På de här anförda grunderna och med beaktande av eventuella regionala särdrag i konsumentköpet, meddelar justitieministeriet högaktningsfullt såsom sitt utlåtande, att medlemsförslaget icke åtminstone i detta skede föranleder någon rekommendation angående lagstiftningsverksamhet av den föreslagna arten. Rättsenheten inom handels- och avtalsrätten bör givetvis anses som en viktig faktor vid fortsatt lagplanering inom ovan anförda ram.

Helsingfors den 7 januari 1972

Antti Kivivuori
Tf. avdelningschef

Juha-Veikko Hiekkaranta
Lagstiftningsråd

Handels- och industriministeriet:

I Sverige, Norge och Danmark gäller köplagar med nästan lika innebörd. För vissa former av köp har dessa länder dessutom infört särskilda lagar. I Finland föreligger motsvarande lagstiftning ännu icke,

men en rad dylika stadganden håller på att utarbetas vid justitieministeriet, nämligen en lag om köp och utbyte av lös egendom, ett förslag till lag om köparens skydd i vissa fall, en lag om otillbörligt förfarande vid marknadsföringsverksamhet, en ändring till avbetalningslagen, och en lag om konsumentköp. Då de andra nordiska länderna sålunda tills vidare är avsevärt längre avancerade med sitt lagstiftningsarbete än Finland, kan uppnåendet av en enhetlig situation i Norden bereda icke obetydliga svårigheter och ta mycket tid i anspråk.

Det är inget tvivel om att bibehållandet av ett enhetligt nordiskt system i fråga om köp- och avtalsrätten är ytterst önskvärt. Utredningsarbetet för bevarande av denna enhetlighet är alltså motiverat, men då åstadkommandet av en lagstiftning angående konsumentskydd å andra sidan bör anses vara en särskilt brådskande uppgift, skulle inledandet av utredningsarbete för bibehållande av en enhetlig nordisk rätt icke få tillåtas förhindra eller fördröja det lagstiftningsarbete som redan pågår inom området.

Helsingfors den 17 januari 1972

Tauno Heikonen
Biträdande avdelningschef

Pirkko Varpasuo
Föredragande

Konsumentrådet:

Konsumentrådet vill understryka, att rådet i olika sammanhang framhållit de brister som förekommer i vår nuvarande handels- och avtalslagstiftning med hänsyn till konsumenternas intressen samt försökt påskynda förnyandet av denna lagstiftning. Konsumentrådet motser med intresse handelslagskommitténs betänkande och förslag till handelslag, vilken torde förbättra den nuvarande situationen avsevärt och klarlägga Finlands möjligheter att ansluta sig till det nordiska lagstiftningsarbetet. Förutom handelslagskommitténs arbete förbereds i Finland en lag om skyddande av köparens intressen i vissa fall, lag om ändring av lagen angående avbetalningsköp, lag om otillbörligt förfarande i näringsverksamheten samt utvecklandet av allmänna klausuler i olika lagar för minskande av oskäligen avtalsvillkor. Som förebild för dessa har använts de andra nordiska ländernas motsvarande lagar eller lagförslag.

Med det i ifrågavarande medlemsförslag avsedda utredningsarbetet försöker man öka konsumenternas skydd. Vissa nordiska länder har emellertid kommit mycket långt i sitt lagstiftningsarbete, och för dessa är det då icke ändamålsenligt att invänta resultaten av en i samarbete gjord, ofta mycket långsam lagstiftningsförberedelse.

Konsumentrådet understöder Nordiska rådets rekommendation till Nordiska ministerrådet om startande av ett utredningsarbete i avsikt att bevara de nordiska ländernas enhetliga rätt på handels- och avtals-

rättens centrala områden. Härvid anser Konsumentrådet det viktigt ur konsumentsynpunkt sett att få till stånd bl. a. en enhetlig konsumenthandelslag. Detta utredningsarbete, som ofta tar många år i anspråk, borde emellertid inte få hindra eller fördröja det redan pågående lagstiftningsarbetet i de olika nordiska länderna.

Helsingfors den 4 januari 1972

Olavi Väyrynen
Viceordförande

Riitta Ritvala
Sekreterare

Centralhandelskammaren¹:

De skandinaviska köplagarna är så gott som likartade i Sverige, Norge och Danmark. Beträffande Finland kunde man säga, att Sveriges köplag från år 1905 gäller i det närmaste som sådan som köpsed, vars normer i de flesta fall anses vara bindande även hos oss.

Av olika skäl har man emellertid också i Skandinavien varit tvungen att stifta flera speciallagar beträffande olika slag av köp, i vilka man uppmärksammat olika av behoven påkallade synpunkter vid dylika specialköp. Så innehåller t. ex. normerna för avbetalningsköp rikligt med sociala motiveringar och Sveriges i kraft varande lag om hemförsäljning grundar sig på konsumentskyddsprinciper.

I medlemsförslaget föreslås en integrering på nordiskt plan av alla dylika speciallagar sålunda, att särreglerna skulle sammanställas till en särskild del av allmänna köplagen.

Centralhandelskammaren konstaterar, att behoven för olika slag av köp är delvis olikartade i de nordiska länderna, varför en integrering av lagarna kan bli en rätt svår uppgift. Även lagstiftningen rörande avtalsrätten, som för närvarande bygger på likartade grunder i de nordiska länderna, torde visavi specialavtal bli mer begränsad än tidigare, som man av utvecklingen i Sverige på senaste tid kunnat konstatera. Ifrågasvarande utveckling grundar sig även på i de olika länderna rådande förhållanden.

Centralhandelskammaren anser, att det i medlemsförslaget föreslagna integreringsarbetet inte är nödvändigt för Finlands del, men vill inte motsätta sig det framförda förslaget.

Helsingfors den 4 januari 1972

Centralhandelskammaren
Sakari Yrjönen
Verkställande direktör

Juhani Ahola
Biträdande avdelningschef

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Finlands industriförbund:

Förslagsställarna har otvivelaktigt rätt i sitt konstaterande, att utvecklingen och de aktuella planerna särskilt i Sverige på ifrågavarande lagstiftningsområde är ägnade att försvaga den nordiska enhetlighet, som på allt flera områden av lagstiftningen uppnåtts såsom resultat av långvarigt målmedvetet arbete. En dylik utveckling vore otvivelaktigt beklaglig.

Då man överväger möjligheterna att återställa enhetligheten och att hindra vidare splittring bör beaktas, att utvecklingen i Sverige och där uppgjorda planer är ett resultat av till svenska förhållanden anpassade socialpolitiska och därvid närmast konsumentpolitiska överväganden.

Uppnåendet av enhetlighet på sådana områden av lagstiftningen, som är föremål för livligt politiskt intresse är betydligt svårare än då fråga är om områden där hindren för ett förenhetligande huvudsakligen är av lagteknisk art. Då man överväger möjligheterna av ett förenhetligande i situationer av det förra slaget borde först utredas, huruvida de politiska förutsättningarna i ifrågavarande länder är tillräckligt enhetliga. Först därefter kunde man överväga att skrida till åtgärder, som omedelbart syftar till lagstiftningens förenhetligande.

Med beaktande av att åstadkommandet av en enhetlig lagstiftning i de nordiska länderna kräver igångsättande av ett omfattande och väl koordinerat lagstiftningsarbete i samtliga berörda länder och att den härför erforderliga organisationens verksamhet är såväl tids- som kostnadskrävande, anser sig Industriförbundet inte kunna rekommendera vidtagande av åtgärder som omedelbart avser lagstiftningens förenhetligande i de nordiska länderna på ifrågavarande områden förrän de politiska förutsättningarna för dessa planers förverkligande blivit utredda.

Helsingfors den 12 januari 1972

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Vähittäiskaupan keskusliitto — Detaljhandelns centralförbund:

Såsom även i förslaget konstateras har en ny handelslag varit under beredning i Finland alltsedan 1961. Då denna lag efter det den blivit utarbetad och stadfäst åtminstone för Finlands vidkommande kommer att ligga som grund för hela det gjorda förslagets fortsatta behandling, anser centralförbundet det vara för tidigt att i detta skede påbörja det föreslagna utredningsarbetet.

Särskilt då det är fråga om handelslagstiftning bör man givetvis sträva till en gemensam lagstiftning i alla nordiska länder. Ur denna synpunkt kan man i princip ingalunda opponera sig mot det gjorda förslaget. Förslaget är dock så allmänt utformat, att de olika sidorna av saken icke framgår därav. Beträffande huvudsaken torde dock ingen kunna vara av annan åsikt. Behovet av samordning har länge funnits och finns alljämt.

Helsingfors den 15 december 1971

Detaljhandelns centralförbund

P. Paaermaa

Centrallaget för handelslagen i Finland:

Syftet med framställningen är att starta en undersökning rörande bibehållandet av enhetligheten i den nordiska rätten inom handels- och avtalsrätten, och enligt vår åsikt är detta ett mål, som vi utan förbehåll kan omfatta.

Som sitt andra syfte har framställningen att åstadkomma stadganden, vilka ger köparen/konsumenten skydd gentemot säljaren.

Vi påpekar, att framställningen till denna del bygger endast på det påståendet, att behov av rättsskydd skulle finnas på köpar/konsumentpartens sida. Detta framgår redan av motiveringarna i framställningen, i vilka användes uttryck såsom "senast har på nordiskt plan behandlats" — — — "Även i Norge är att vänta" — — — "Däremot har man från dansk sida förklarat sig vilja avstå från att lagstifta på detta område".

Vår uppfattning är, att utredningen inte får utgå från en så omotiverad grund utan den bör utgå enbart från enhetlighetstanken och ha som mål att opartiskt ordna båda parter rättigheter och förpliktelser.

I allt flera sammanhang har konstaterats, att speciellt gränserna mellan de nordiska rikena inte längre spelar samma roll som tidigare. Av denna anledning skulle vi anse, att som en form av utvecklandet av enhetlighetstanken kunde komma i fråga ett tekniskt möjliggörande av t. ex. betalningsorderförfarandet i alla de nordiska länderna. Enligt vår lag är det inte möjligt att tillkännage gäldenären betalningsordern utanför vårt lands gränser, inte heller kan i vårt land given betalningsorder verkställas i de övriga nordiska länderna. För att fortfarande följa enhetlighetstanken skulle vi anse det vara viktigt att på nordiskt plan åstadkomma en sådan lagstiftning, att de exekutiva myndigheterna står i mera omedelbar kontakt med varandra än tidigare och att verkställelsehandlingarna å tjänstens vägnar skulle översändas till den geografiskt sett rätta exekutiva myndigheten utan avseende på statsgränserna. För-

verkligandet av enhetlighetstanken borde inte få leda till skyddandet av gäldenär som flyr undan prestationsdom eller -order.

När utredningsarbetet planeras, får det enligt vår mening inte medels ledfrågor styras mot bestämda mål, ty om man förfar på detta sätt, kan slutresultatet inte bli annat än partiskt.

Vi hoppas, att tillräcklig uppmärksamhet fästes vid ovanstående synpunkter vid sakens vidarebehandling.

Helsingfors den 10 januari 1972

Suomen osuuskauppojen keskuskuunta

Heikki J. Niemi

Esko Särkkä

Kulutusosuuskuntien keskusliitto (KK) r.y. (Konsumtionsandelslagens centralförbund):

Den nordiska lagstiftningen har sedan gammalt i tämligen stor utsträckning varit enhetlig inom olika rättsområden. Det vore ur konsumentens synvinkel naturligtvis önskvärt, att denna enhetlighet kunde bibehållas på köp- och avtalsrättens centrala områden. Inom detta rättsområde har man emellertid i några nordiska länder under den senaste tiden hunnit avsevärt längre än i andra, och den traditionella enhetligheten saknas sålunda i vissa fall.

Vårt centralförbund förhåller sig positivt till det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget, att Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att inleda ett utredningsarbete syftande till att bibehålla den nordiska rättsenheten på köp- och avtalsrättens centrala områden. Härvid borde emellertid målsättningen vara att påskynda lagstiftningsarbetet i de länder, i vilka lagstiftningen rörande konsumentskyddet inte är lika långt kommen som i de andra länderna, så att en revision av lagstiftningen inte fördröjes i något land på grund av det samnordiska beredningsarbetet.

Helsingfors den 31 december 1971

Kulutusosuuskuntien keskusliitto (KK) r.y.

Jorma Jalava

Pekka Kuoppala

N o r g e

Justis- og politidepartementet:

Justisdepartementet har forelagt medlemsforslaget for Den norske advokatforening, Norges handelsstands forbund, Norske håndverks- og industribedrifters forbund, Norges industriforbund, Departementet for

familie- og forbrukersaker og Landsorganisasjonen i Norge. Man har mottatt svar fra alle de forespurte organisasjoner og fagmyndigheter unntatt Advokatforeningen (*se nedan*).

Til forslaget skal *Justisdepartementet* for sitt vedkommende uttale:

Så vidt man kan forstå, er forslaget vesentlig reist ut fra tilsvarende motivering og reiser dels liknende problemstillinger som det tidligere framsatte medlemforslag A 286/j om ensartet nordisk markedslovgivning. Man kan for så vidt vise til Justisdepartementets uttalelse 21 august 1970 om dette medlemforslag og til den videre behandling av forslaget i Nordisk Råds juridiske utvalg (utkast til betenkning foreligger).

Mens imidlertid medlemforslag A 286/j i vesentlig grad tar sikte på samordning av lovgivningen også utenfor rammen for tradisjonell sivilrett, konsentrerer det nå framsatte medlemforslag seg om å bevare rettsenheten for de sentrale formuerettslige lover innen kjøps- og avtaleretten. Dette vil i første rekke si lovene om avtaler, kjøp, avbetaling og kommisjon — på mange måter noen av hjørnesteinene i det nordiske lovsamarbeid. Ved siden av at eventuelt revisjonsarbeid som direkte gjelder nevnte lover best mulig koordineres og samordnes, synes poenget for forslagsstillerne å være at rettslikheten ikke må tapes gjennom nasjonale spesiallover som i større eller mindre utstrekning setter bestemmelser i de ensartete, alminnelige lover ut av kraft.

Av det pågående aktuelle lovrevisjonsarbeid på området nevner man for det første (med særlig tilknytning til avtaleretten) arbeidet med lovgivning om en særlig "angrefrist" ved visse former for kjøp (jfr. Nordisk Råds *rekommendasjon nr. 15/1967*). Overveielene bygger her på et nært fellesnordisk utredningsarbeid, selv om det for tiden ennå ikke er avklart om man i alle land vil komme fram til tilnærmet tilsvarende løsninger. For Norges vedkommende er det i oktober 1971 fremmet proposisjon om lov om angrefrist ved visse avtaler om forbrukerkjøp, som stort sett svarer til den svenske lov.

Videre må nevnes at det i Norge i 1971 er oppnevnt et utvalg til å utre spørsmål om kontroll av standardkontrakter og om lemping av avtalevilkår. Spørsmålet om etablering av nordisk samarbeid på dette område har vært drøftet av kontaktmennene for nordisk lovsamarbeid, og det er forutsetningen at utredningen av det siste emne skal skje i samarbeid med sakkyndige i de andre nordiske land, jfr. særlig den svenske generalklausulutredning.

Når det gjelder kjøpslovsamarbeidet, er det på det rene at det gjør seg gjeldende noe forskjellig prioritering av kjøpslovkomitéenes ulike arbeidsoppgaver — så som alminnelige kjøpslovregler, tilslutning til de internasjonale Haag-kjøpslover av 1964, særskilt konsumentkjøpslovgivning og regler om morarente (sistnevnte spørsmål behandles i Norge av en særskilt komité). Full koordinering synes her for tiden vanskelig å

oppnå blant annet på grunn av nasjonale ulikheter som at Finland ennå ikke har noen alminnelig kjøpslov.

I Norge vil det med det første bli oppnevnt et utvalg til revisjon av avbetalingsloven. I Sverige er en tilsvarende komité allerede oppnevnt, og i Danmark og Finland vil det ventelig bli oppnevnt sakkyndige til å følge arbeidet, eventuelt senere egne tilsvarende utredninger.

Det pågående arbeid med partielle revisjoner av kommisjonslovgivningen, har vært drevet i nært samarbeid mellom de oppnevnte komitéer, og vil fortsette på departementnivå etter at samtlige komitéinnstillinger foreligger (jfr. Nordisk Råds *rekommendasjon nr. 32/1962*).

Til supplerings av opplysningene i motiveringen for medlemforslaget (jfr. særlig avsnittet s. 1 nederst—s. 2 øverst) nevner man for øvrig — som påpekt i uttalelsen 17 desember 1971 fra Norske Håndverks- og Industribedrifters Forbund — de vesentlige kontroll- og forbudsregler i den norske prislov 26 juni 1953 nr. 4. Videre kan nevnes at man i Norge arbeider med utkast til en egen lov om markedsmissbruk, hvor det vil bli foreslått innført en ordning med en særskilt forbrukerombudsman og et markedsråd som håndhevende organer etter svensk mønster.

Når det gjelder Justisdepartementets sakområde, er man for sin del innstilt på at aktuelt revisjons- og utredningsarbeid på kjøps- og avtalerettens område — så langt det er praktisk — foregår i nordisk samarbeid. Begrunnelsen for nordisk lovsamarbeid er særlig sterk her hvor den sentrale eksisterende lovgivning er blitt til i slikt samarbeid, og dette bør tas for øye ved pågående og nye utredninger. Sml. for så vidt prinsippet i Helsingfors-avtalens art. 37.

Man må imidlertid være klar over at på grunn av nasjonale ulikheter, varierende utredningskapasitet, mulige forskjellige utviklingstendenser og vurderinger i samfunnet m. v., er det for tiden neppe realistisk å pårekne fullstendig ensartethet og parallellitet i prioritering og gjennomføring av lovgivningsoppgavene på alle områder innen dette felt. For enkelte land kan såleis full nordisk samordning bety vesentlige forsinkelser m. h. t. gjennomføringen av oppgaver som man føler sterkt nasjonalt behov for.

På denne bakgrunn antar man at det for tiden vil være lite å vinne ved å sette i gang et eget utredningsarbeid etter de linjer som er trukket opp i medlemsforslaget. Et slikt arbeid synes problematisk og ville lett bli tidkrevende — noe som ville skape særlige vansker på et område hvor det er utredninger i gang med oppgaver som til dels er høyprioritert.

Det nødvendige hensyn til bevaring og utvikling av den nordiske rettsenhet på dette område antar man det etter tilhøva er mest realistisk å

været i tilknytning til de enkelte utredninger og under en fortsatt stadig kontakt mellom landenes fagmyndigheter.

Oslo, 12. januar 1972

Stein Rognlien

Rolv Hellesylt

Departementet for familie- og forbrukersaker:

Dette departement er i prinsippet enig i at det nordiske lovsamarbeid såvidt mulig bør fortsette.

Utviklingen i de senere år har imidlertid vist at det har vært forskjellige syn i de nordiske land på en del spørsmål innen dette lovområde, noe som har ført til at særlig Sverige har løsrevet seg fra samarbeidet og gjennomført en lovgivning som i større grad enn hittil har tatt hensyn til forbrukerinteresser.

Dette departement finner det også påkrevet at lovgivningen på det området det her gjelder blir gjenstand for revisjon hvor det tas større hensyn enn før til forbrukerinteressene, og erfaringen de senere år har vist at dette ofte lar seg gjøre hurtigere og mer hensiktsmessig når det gjøres hver for seg i de enkelte land.

Et lovsamarbeid med henblikk på rettsenhet i de deltakende land vil derfor lett kunne hemme reformarbeidet i de land hvor det ellers er politisk ønskelig å gjennomføre endringer. En antar derfor at et fortsatt nordisk samarbeid bør organiseres hovedsaklig med henblikk på kontakt og gjensidig informasjon slik at de ideer som utvikles og reformer som settes i verk i de enkelte land kan danne grunnlag for arbeidet også i de andre. Dette kan også på lengere sikt medføre en viss rettsenhet.

Oslo, 7. januar 1972

Inger Louise Valle

Rolf H. Bærøe

Norges industriforbund:

En komité er allerede i arbeid her i landet med sikte på en revisjon av Kjøpsloven. Det er oppnevnt en komité som skal se på spørsmål om leveringsbetingelser og utilbørlige avtalevilkår. I Sverige er det siste spørsmål allerede lovregulert og såvidt vites er kjøpslovkomitéer i arbeid i de andre nordiske land, og et visst samarbeid finner sted mellom disse komitéer. Det fremgår videre av medlemsforslaget at et eventuelt

medlemsskap for noen av de nordiske land i EF vil få betydning for disse lands kjøpslovgivning.

Vi ser vel verdien av nordisk samarbeid på dette felt, men vi tror ikke det i den foreliggende situasjon skulle være nødvendig eller ønskelig å oppnevne flere komitéer på dette område. Hvis man ønsker å instituere et nordisk lovgivningssamarbeid på dette felt i den nuværende fase, måtte dette lett kunne ordnes gjennom en allerede oppnevnt komité.

Oslo, 28. november 1971

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

Norske håndverks- og industribedrifters forbund:

Vi har på det nåværende tidspunkt ikke meget å bemerke. Den prinsipielle tanke om å søke nordisk rettsenhet opprettholdt har selvsagt vår tilslutning. Det samme gjelder ønsket om i rimelig utstrekning å tilgodese kjøper/konsumentinteressene innenfor denne rettsenhet. (Når det gjelder hensynet til den normalt sett "svakere kontraktspart" skal vi dog bemerke at man i Norge muligens er kommet noe lenger enn forslagsstillerne synes å gå ut fra på s. 1, siste avsnitt og forts. s. 2. Vi skal her bare peke på prislovens forbudsbestemmelse i § 18 og det administrative organ Priserådet).

Tanken om nordisk rettslikhet må imidlertid også vurderes i lys av de pågående forhandlinger med EF. Dersom forhandlingene resulterer i norsk medlemskap, er det vel lite tvilsomt at man vil stå overfor en situasjon hvor det primære ønske og behov på sikt vil være en best mulig tilpassing av vår lovgivning til hva som måtte være gjeldende utenfor Norden. Dette er et forhold man må ta tilstrekkelig hensyn til ved det praktiske arbeid med revisjon av nordisk kjøps- og avtalerett. Vi går ut fra at den komité som nå arbeider med revisjon av de *norske* rettsforhold på dette området er oppmerksom på forholdet.

Oslo, 17. desember 1971

Norske håndverks- og industribedrifters forbund

Eiv. Halle

Adm. direktør

T. Kuvås

Landsorganisasjonen i Norge:

— — — meddele at Landsorganisasjonen i prinsippet intet har å innvende mot at dette medlemsforslaget blir tatt opp.

Vi vil dog — for at ingen misforståelser skal oppstå — med en gang gjøre det klart at vi da forutsetter at slik samordning bare gjennomføres i den utstrekning det lykkes å komme fram til fellesbestemmelser, uten at denne samordning på noen måte skal være til hinder for at det enkelte land i tillegg til dette gjennomfører slike særregler som landet mener at det er sosialt behov for.

Oslo, 30. november 1971

Landsorganisasjonen i Norge

Tor Aspengren

Olaf Sunde

Norges handelsstands forbund:

Som påpekt i forslaget syns utviklingen å gå i retning av en oppbryting av den nordiske rettsenhet som gjennom mange år har eksistert på sentrale områder av kjøp- og avtaleretten.

Vi kan i og for seg være enig i at det ville vært en fordel om man fortsatt i størst mulig utstrekning kunne beholde nordisk rettsenhet på disse områder. På bakgrunn av de forskjellige utviklingstendenser som gjør seg gjeldende i de enkelte nordiske land, er vi imidlertid i tvil om det for tiden kan oppnås særlig meget i denne retning ved å innlede et nordisk utredningsarbeid som foreslått.

Oslo, 26. november 1971

Norges handelsstands forbund

Herman Scheel

Adm. direktør

Stein Graham

Konsulent

Den norske advokatforening, hovedstyret:

— — — Saken har vært forelagt Advokatforeningens permanente lovutvalg for handel, håndverk og industri som består av: høyesterettsadvokat Åsmund Espeland, formann, advokat Ole Lund, advokat Per Spieler og høyesterettsadvokat Ole A. Bachke jr.

Utvalget har den 4. februar 1972 avgitt følgende uttalelse:

Under forutsetning av at det ikke vanskeliggjør Norges tilslutning til det europeiske fellesskap (EF) kan lovutvalget slutte seg til medlemsforslaget om at det igangsettes et utredningsarbeid med sikte på å bevare den nordiske rettsenhet på kjøp- og avtalerettens sentrale områder,

samtidig som man innenfor rammen av denne lovgivning tilgodeser kjøpe/konsumentinteressene.

Foreningen tiltrer utvalgets uttalelse.

Oslo i februar 1972

Kjell Haavind

Formann

Rolf Christophersen

S v e r i g e

Svea hovrätt:

Likformigheten i de nordiska ländernas avtals- och köplagstiftning är enligt hovrättens mening av stort värde. Alla ansträngningar bör göras för att bevara den.

Om reformsträvandena på detta område inte samordnas mellan de nordiska länderna är det naturligtvis risk för att den nordiska rättsgemenskapen urholkas. De i det remitterade medlemsförslaget uttalade farhågorna för att detta skall inträffa är emellertid enligt hovrättens mening kanske något överdrivna. Den i Norge nyligen framlagda propositionen om "lov om angrefrist ved visse avtaler om forbrukerkjøp" överensstämmer i sina huvuddrag med den svenska hemförsäljningslagen; anledningen till att ett danskt motsvarande förslag inte torde komma att upphöjas till lag är att det i Danmark principiellt sett redan råder ett näringsrättsligt förbud mot hemförsäljning. Den svenska lagen om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor är en näringsrättslig reglering; den civilrättsliga sidan är i Sverige föremål för utredning av generalklausulutredningen, som enligt sina direktiv skall samarbeta med motsvarande utredningsorgan i de övriga nordiska länderna. De svenska köplagssakkunniga utsågs för att tillsammans med sakkunniga i Danmark och Norge följa arbetet i Finland på en finsk köplag. Den i år tillsatta svenska kreditköpkommittén, som bl. a. skall se över lagen om avbetalningsköp, har enligt direktiven också att samarbeta med motsvarande utredningar i de andra nordiska länderna; detta samarbete har redan inletts.

Även om de senaste årens reformarbete på avtals- och köprättens område sålunda kan sägas ha inletts i nordiskt samarbete är det enligt hovrättens mening angeläget att understryka vikten av att samarbetet också leder fram till rättslikhet de olika länderna emellan. Efter de partiella reformerna kan det även komma att visa sig erforderligt med en gemen-

sam nordisk, systematisk översyn av den avtals- och köprättsliga lagstiftningen.

Stockholm den 21 december 1971

På hovrättens vägnar

Sten Rudholm

Olov Hertzman

Generalklausulutredningen:

Generalklausulutredningens arbete berör i betydande omfattning lagar som tillkommit i nordiskt samarbete, såsom avtalslagen (1915: 218), skuldebrevslagen (1936: 81) m. fl. När utredningen tillsattes, framhölls i direktiven (se anförande av statsrådet Geijer till statsrådsprotokollet den 13 mars 1970)¹ att man från de övriga nordiska ländernas sida var beredd att delta i arbetet med de för utredningen aktualiserade problemen. Generalklausulutredningen ålades därför att bedriva sitt arbete i samarbete med motsvarande utredningsorgan i de övriga nordiska länderna. Det framhölls att utredningen därvid borde eftersträva att så långt som möjligt bevara den nordiska rättslikheten på aktuella områden. Utredningen kan mot denna bakgrund inte finna att motionärernas betänkligheter mot nationellt utformade speciallagar på köp- och avtalslagstiftningens område med fog kan anföras mot generalklausulutredningens arbete.

Stockholm den 23 december 1971

Jan Hellner

Georg Sterzel

Köplagssakkunniga:

Det remitterade medlemsförslaget behandlar frågan om nordisk rättslikhet på köprättens område och ger uttryck för farhågor att den hittills bestående rättslikheten skall gå förlorad.

Det pågående arbetet med översyn av lagen om köp av lös egendom bedrivs fortlöpande i nära nordiskt samarbete. Den senaste överläggningen ägde rum i Helsingfors i oktober detta år. Avsikten har hela tiden varit att, på sätt anges i direktiven, bevara den nordiska rättslikheten på området. Denna inställning delas helt av kommittéerna från de övriga länderna. Det har ej framkommit något som skulle tala för att ett äventyrande av detta gemensamma mål är att befara.

¹ Här ej tryckt.

Medlemsförslaget berör också två särskilda frågor.

Den ena avser 1964 års Haagkonvention med dess förslag till enhetlig lag om internationella köp (den s. k. Uniforma köplagen). I enlighet med direktiven beaktar de sakkunniga innehållet i denna lag och även detta sker i nordiskt samråd. Vid det arbete på översyn av den uniforma lagen, som nyligen inletts i Förenta Nationernas kommission för internationell handelsrätt (UNCITRAL), deltar från nordisk sida Norge.

Den andra frågan hänför sig till konsumenternas situation. De sakkunniga har till uppdrag att även undersöka behovet av särskilda regler till skydd för konsumenterna. Arbetet härmed har efter överläggningar med justitiedepartementet intensifierats under detta år och avsikten är att förslag till lagbestämmelser skall kunna framläggas under nästa år. Av praktiska skäl avses dessa bestämmelser böra ingå i en särskild lag och ej fogas till eller eljest komplettera de paragrafer i köplagen som reglerar motsvarande ämnen; ett av skälen härför har ansetts vara att en lagstiftning rörande konsumentköp bör behandla även köparens relation till andra än säljaren, särskilt tillverkaren.

Även inom detta område sker samverkan med de övriga länderna; bl. a. har nordiska överläggningar ägt rum i Stockholm under maj månad. Situationen är dock härvidlag delvis en annan än beträffande arbetet med den allmänna köplagen. I Finland är det ej för närvarande aktuellt med lagstiftning om konsumentköp, då intresset där mera är inriktat på att erhålla en köplag. För närvarande saknas en sådan lag i detta land. I Norge har den kommitté som skall revidera köplagen tagit upp spørsmålet om konsumentskydd vid köp men kommittén har inletts detta arbete senare än som skett i Sverige. I Danmark är uppgiften anförtrodd åt en särskild kommitté för konsumentfrågor, som hör under handelsdepartementet. Dessa omständigheter har väl ej kunnat undgå att inverka på samarbetet men såvitt kunnat bedömas föreligger stora likheter i helhetssynen de berörda kommittéerna emellan.

Stockholm den 22 december 1971

Jan Hellner

Hjalmar Karlgren

Allan Ekström

Kommerskollegium:

Med överlämnande av inhämtade yttranden från handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö får kollegiet anföra följande (*se nedan*).

I förslaget hemställs att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att inleda ett utredningsarbete syftande till att bibehålla den nordiska rättsenheten på köp- och avtalsrättens centrala områden och

att därvid inom denna lagstiftnings ram tillgodose behovet av regler som skyddar köparen/konsumenten i rimlig omfattning.

Handelskamrarna, vilka i sina yttranden understryker värdet av nordisk och av mellanstatlig rättslikhet över huvud på ifrågavarande områden, tillstyrker förslaget. För egen del ställer sig kollegiet tveksamt till behovet av en särskild utredning med angivet syfte.

Statsmakterna i de nordiska länderna torde sålunda vara fullt medvetna om de stora värden som är förknippade med den nordiska likformighet på köp- och avtalsrättens område vilken skapades redan i början av 1900-talet. Härom vittnar inte minst det förhållandet att den utredningsverksamhet — ofta socialt motiverad — som under årens lopp bedrivits på ifrågavarande lagstiftningsfält präglats av nordiskt samarbete. Den nordiska rättsgemenskapen har också i stort sett kunnat vidmakthållas. Även det i dag pågående utredningsarbetet kännetecknas av nordisk samverkan och kollegiet vill framhålla att i förevarande sammanhang aktuella svenska utredningar, nämligen köplagssakkunniga, generalklausulutredningen och kreditköpkommittén uttryckligen enligt sina direktiv har att bedriva sitt arbete i samarbete med motsvarande utredningar i Danmark, Finland och Norge.

I medlemsförslaget påtalas att Sverige genom 1971 års lagar angående hemförsäljning och otillbörliga avtalsvillkor infört särregler som saknar motsvarighet i andra nordiska länder. I båda fallen är det, vilket framhålls i förslaget, fråga om lagar avsedda att begränsa avtalsfriheten till förmån för den svagare parten i ett avtalsförhållande.

Vad hemförsäljningslagen angår är denna att betrakta som resultatet av ett samnordiskt utredningsarbete med anledning bl. a. av Nordiska rådets rekommendation 15/1967 vari hemställes till de nordiska ländernas regeringar att undersöka behovet av och överväga innehållet i en skyddsregel särskilt för sådana fall då avtal träffas eller beställning sker vid den ena partens besök utan anmodan i den andra partens bostad eller på därmed jämförlig plats. En speciallag i ämnet motsvarande den svenska är att vänta i Norge, medan i Danmark, där genom näringsrättslig reglering hemförsäljning i princip är förbjuden, man ansett sig böra avstå från införande av en sådan lagstiftning.

I den utredningspromemoria vari förslaget till lag om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor framlades konstaterades bl. a. att, eftersom den förordade lagstiftningen var av näringsrättslig karaktär med inriktning på själva avtalsformulären och ej på rättsverkningarna av individuella avtal, den ej gav någon lösning på de omfattande civilrättsliga frågor som aktualiserades i sammanhanget. En civilrättslig reform skulle, framhölls det, beröra ett flertal samnordiska lagar och en utredning måste därför ske i nordiskt samarbete. Eftersom behovet av omedelbara åtgärder till skydd för konsumenterna mot obilliga verkningar av bl. a. formulärrätten bedömdes som framträdande borde

emellertid en näringsrättslig lagstiftning genomföras utan avbidan på resultatet av ett samnordiskt civilrättsligt utredningsarbete. En annan sak var betonades det, att det fanns anledning påbörja ett sådant utredningsarbete snarast. I prop. 1971: 15 med förslag till lag om otillbörliga avtalsvillkor, m. m. framhöll departementschefen bl. a. att det, med hänsyn till de direktiv som lämnats för det pågående samnordiska utredningsarbetet rörande de förmögenhetsrättsliga generalklausulerna, fanns anledning räkna med att blivande förslag till revision av dessa klausuler i alla de nordiska länderna skulle gå i en riktning som väl harmonierade med de värderingar som låg till grund för den i propositionen föreslagna lagstiftningen.

Av det anförda framgår att vid det utvecklingsarbete som bedrivs på det köp- och avtalsrättsliga området uppmärksamheten är inriktad på, och att fortlöpande ansträngningar görs för att bevara största möjliga nordiska rättslikhet. Kollegiet har svårt att se att man genom en särskild utredning i enlighet med medlemsförslaget skall kunna nå längre i detta avseende.

Det måste sålunda, med den dynamiska utveckling som karakteriserar det moderna samhället, vara det enskilda landet obetaget att konstruera den lag som i en viss situation bedöms erforderlig för att tillgodose exempelvis angelägna nationella konsumentintressen.

Vad gäller förutsättningarna att, i det fall vissa nordiska länder ansluter sig till EEC, vidmakthålla nordisk rättsenhet på köp- och avtalsrättens område vill kollegiet anföra följande.

En harmonisering på nordisk grundval av områden som redan reglerats inom EEC eller där förslag till gemenskapsreglering finns torde vara orealistisk. Ingen reglering av köp- och avtalslagstiftningen har emellertid skett på gemenskapsplanet och såvitt bekant föreligger ej heller några förslag härom. Pågående utvidgning av EEC kan komma att fördröja samordningen av rättsreglerna inom gemenskapen på detta område.

Stockholm den 14 januari 1972

Bertil Swärd

Christer Lefrell

Statens konsumentråd:

Det är från konsument synpunkt väsentligt att ett nordiskt samarbete äger rum på lagstiftningens område, vilket rådet tidigare i olika sammanhang betonat. Det gäller icke minst på köp- och avtalsrättens områden.

I de olika länderna i Norden pågår ett intensivt arbete på konsumentskyddsområdet. Med hänsyn till den snabba utvecklingen är det av vikt att smidiga samarbetsformer upprättas, som medger att man kan koordinera regelsystemet i takt med denna utveckling. Samordningen får emellertid inte hindra ett land att utfärda lagar till främjande av konsumentintresset, också i de fall då uppfattningarna i de olika länderna ej överensstämmer.

Lagstiftningsarbetet till skydd för väsentliga konsumentintressen har i Sverige först under senare år fått en mera fördjupad inriktning. Inom de närmaste åren kommer det sannolikt att bli nödvändigt att intensifiera strävandena att på rättslig väg förbättra konsumenternas situation. Med hänsyn till nämnda utveckling synes det tidigare samarbetet på köp- och avtalsrättens område icke kunna bedrivas på samma sätt i fortsättningen. Strävan att åstadkomma helt likalydande författningstexter på området kan förhindra att förändringar till gagn för konsumenterna tillräckligt snabbt kan åstadkommas.

Det är konsumentrådets erfarenhet att det nordiska konsumentskyddsarbetet främst gagnas av att utredningsarbetet sker under nära kontakt länderna emellan men att det genomföres stegvis i den takt som är möjligt i de olika länderna.

Mot bakgrund härav avstyrker rådet ett samordningsarbete på det sätt, som angivits i medlemsförslaget. Samordning bör ske endast i de fall det inte är ägnat att lägga hinder i vägen för ett aktivt nationellt agerande i syfte att via lagstiftning stärka konsumenternas ställning.

Stockholm den 14 december 1971

Sture Palm

Christer Bergman

Berit Ström-Htun

Stockholms handelskammare:

Handelskammaren får inledningsvis instämma i de farhågor som motionärerna hyser att den nordiska rättslikheten på avtals- och köplagsområdet kan gå förlorad om utvecklingen med särregler i varje land fortsätter. För det nordiska handelsutbytet vore det mycket beklagligt om så skedde. Det bör dock påpekas att köplagen kanske inte fått den betydelse som man förväntade, när den skrevs. Bl. a. har lagen som ju är av dispositiv karaktär till viss del ersatts genom bruket av standardkontrakt, allmänna leveransbestämmelser, branschkutymor o. d. Dessa är dock i allmänhet enhetliga för Norden, eftersom de tillkommit efter gemensamma utredningar.

Det internationella handelsutbytet ökar i accelererad takt och beroendet av omvärlden blir allt större. Ur näringslivets synpunkt framstår det som angeläget att de köp- och avtalsrättsliga normerna blir så enhetliga som möjligt. För att uppnå internationell enhetlighet har man sökt gå fram på olika vägar. En väg är den som används i 1964 års lag rörande tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker. En annan väg är att söka skapa internationellt godtagbara tolkningar av handelstermer, som Internationella handelskammaren gjort i sin år 1953 utgivna "Inco-terms". En tredje väg är att utarbeta lagkonventioner som reglerar internationella köp. Vid Haag-konferensen 1964 tillkom konventioner om uniforma lagar om internationella köp av lösa saker och slutande av avtal om dylika köp. De nordiska länderna har som motionärerna påpekar ej ratificerat konventionerna men får troligen vid en eventuell anslutning till EEC acceptera dem.

Inom Norden finns redan en grupp sakkunniga för översyn av köplagen. Dessa har bl. a. till uppgift att undersöka möjligheterna till en nordisk anslutning till 1964 års Haag-konvention, att revidera den allmänna köplagen samt att förbereda en "konsumentköplag".

Handelskammaren, som finner det föreliggande förslaget ägnat att ligga till grund för en rekommendation, vill på anförda skäl tillstyrka detta.

Stockholm den 22 december 1971

Stockholms handelskammare

Bengt Lassen

Lars Göthlin

Skånes handelskammare:

Utvecklingen av den internationella handeln har skett i allt snabbare takt. Ett betydligt större antal företag än tidigare är i dag beroende av internationella handelsförbindelser. Av avgörande betydelse för att dessa förbindelser skall kunna upprättas och bibehållas, är ett system av internationellt fungerande köp- och avtalsrättsliga normer. Den nordiska rättsenheten på förevarande område har också dokumenterat betydelsen av gemensamma regler. Även inom EEC har behovet varit starkt att harmonisera medlemsländernas köp- och avtalslagar. Det måste sålunda enligt handelskammarens mening te sig uppenbart att ett bibehållande av den uppnådda nordiska rättsenheten inte bara är ett krav från svenskt näringsliv utan även tjänar den internationella handeln som helhet. Det bör också understrykas att den internationella handelns utveckling snabbt förändrar behoven av applicerbara regler.

Emellertid måste krav på mellanstatlig rättslikhet vägas mot den dynamik som den interna rättsutvecklingen kräver. Köp- och avtalsrätten är i detta hänseende ett synnerligen känsligt rättsområde. Skillnader i olika länders politiska struktur påverkar även den interna rättsbildningen.

I enlighet med vad som ovan sagts anser handelskammaren det angeläget att eftersträva en så hög grad av rättslikhet som möjligt på förevarande område. Härli ligger givetvis även ett krav på att bibehålla redan uppnådd sådan. Handelskammaren vill härvid understryka att på det köp- och avtalsrättsliga området en anpassning av svensk rätt till internationella förhållanden över huvud taget bör tilläggas särskilt hög prioritet, vilket bör beaktas vid i framtiden eventuellt ifrågasatta förändringar i den svenska köp- och avtalsrätten.

Under åberopande av vad sålunda anförts får handelskammaren tillstyrka ifrågavarande förslag.

Malmö den 16 december 1971

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Holger Crafoord

Bo Åhnebrink

Handelskammaren i Göteborg:

Handelskammaren kan i väsentliga delar instämma i den motivering, som av herrar Ehrnrooth och Hernelius m. fl. framförts för förslaget. Den enhetlighet, som inom det nordiska området har gällt beträffande centrala delar av köp- och avtalsrätten, har varit av utomordentligt värde, inte minst för näringslivet. Det är därför ytterligt beklagligt, att man under senare tid från svensk sida ansett sig kunna på viktiga punkter frångå denna enhetlighet och införa särbestämmelser både på köprättens och avtalsrättens område utan att någon nordisk samverkan föregått ändringarna. I och för sig kan det givetvis vara befogat, att, särskilt med hänsyn till konsumentintresset, företa ändringar i de nuvarande bestämmelserna av den art som skett, men det är svårt att förstå varför man ej i dessa fall, liksom tidigare, skulle kunna genomföra ändringarna i samförstånd med övriga nordiska länder.

Handelskammaren får tillstyrka det framlagda medlemsförslaget.

Göteborg den 13 december 1971

För handelskammaren i Göteborg

B. Thorburn

R. Uddenberg

Sveriges grossistförbund:

Det måste från allmänna synpunkter anses angeläget att i så stor utsträckning som möjligt bibehålla den nordiska rättsgemenskapen inte minst på köp- och avtalslagstiftningens område, som är av väsentlig betydelse på grund av den omfattande handel som bedrivs mellan de nordiska länderna.

Utän att ta ställning till den lämpligaste formen härför anser vi därför att ett utredningsarbete bör komma till stånd för att bibehålla den nordiska rättsenheten på köp- och avtalsrättens centrala områden. Därvid bör utblickar även göras mot arbetet med harmonisering av den internationella köplagstiftningen som sker inom den europeiska gemenskapens ram. Det är också av vikt att i sammanhanget söka inordna den översyn som för närvarande pågår i Sverige på konsumentlagstiftningens område, därvid bl. a. behovet av att skydda köparen/konsumenten intar en central ställning.

Stockholm den 5 januari 1972

Sveriges grossistförbund

Ake Sundquist

Lars Lindahl

Sveriges köpmannaförbund:

Då man sedan lång tid tillbaka eftersträvat att söka verka för en enhetlig nordisk lagstiftning över huvud taget och även på flera områden lyckats genomföra sådan, finner vi angeläget att man även inom köp- och avtalsrättens område söker nå enhetlighet. Den påbörjade revisionen av den allmänna köplagen i Sverige har ju redan vunnit visst gehör hos övriga nordiska länder, ävensom det nyss påbörjade arbetet med en konsumentköplag. Då visserligen Sverige i flera avseenden synes föregå sina övriga nordiska grannländer bör man likväl söka återförsäkra sig hos de övriga nordiska länderna om framtida samstämmighet inom redovisade discipliner.

Med stöd härav får vi sålunda tillstyrka det framlagda medlemsförslaget.

Stockholm den 24 januari 1972

Sveriges köpmannaförbund

Per Schierbeck

Leif Josephsson

Svenska arbetsgivareföreningen:

Såsom förslagsställarna anfört torde det få anses väsentligt att man på köp- och avtalsrättens område — liksom för övrigt på andra rättsområden — söker slå vakt om den enhetlighet de nordiska länderna emellan som redan tidigt kommit till uttryck. Även om vissa behov av särregleringar föreligger och vinner beaktande synes angeläget att sådana regleringar icke genomföres i den utsträckning att helhetsbilden i alltför hög grad splittras. Av antydda skäl tillstyrker föreningen det framlagda medlemsförslaget.

Stockholm den 10 januari 1972

Svenska arbetsgivareföreningen

Lars-Gunnar Albåge

Landsorganisationen i Sverige:

I medlemsförslaget hävdas att den nordiska rättsgemenskapen håller på att urholkas. Orsaken till detta skulle vara, att nationellt utformade speciallagar, exempelvis de svenska lagarna angående hemförsäljning och otillbörliga avtalsvillkor, sätter vissa delar av den ursprungliga, i nordiskt samarbete tillkomna lagstiftningen ur kraft. I förslaget hemställs därför, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att inleda ett utredningsarbete syftande till att bibehålla den nordiska rättsenheten på köp- och avtalsrättens centrala områden och därvid inom denna lagstiftnings ram tillgodose behovet av regler som skyddar köparen/konsumenten i rimlig omfattning.

LO vill framhålla vikten av ett nordiskt samarbete på lagstiftningsområdet, men organisationen vill också betona att detta inte får innebära en fördröjning av lagstiftningsarbetet och en uttunning av dess innehåll. Då det förefaller som om detta skulle bli följderna av föreliggande förslag, kan LO inte ansluta sig till detsamma.

Stockholm den 7 februari 1972

Landsorganisationen i Sverige

Arne Geijer

Lars Hillbom

Tjänstemännens centralorganisation (TCO):

I förslaget hemställs att Nordiska rådet ville rekommendera Nordiska ministerrådet att inleda ett utredningsarbete syftande till att bibehålla

den nordiska rättsenheten på köp- och avtalsrättens centrala områden och att därvid inom denna lagstiftnings ram tillgodose behovet av regler som skyddar köparen/konsumenten i rimlig omfattning.

Under förutsättning av att en utredning av ifrågavarande slag ej försenar den pågående översynen av den svenska köplagen och ej heller försämrar de svenska konsumenternas nuvarande ställning, vill TCO ej motsätta sig förslaget.

Stockholm den 10 januari 1972

Tjänstemännens centralorganisation (TCO)

Lennart Bodström

Gösta Eklund

Kooperativa förbundet:

I förslaget erinras till en början om det nordiska samarbetet vid tillkomsten av de gällande köp- och avbetalningsköplagarna. Enligt förslagsställarnas mening kommer emellertid denna nordiska rättsgemenskap snabbt att urholkas om nationellt utformade speciallagar sätter den ursprungliga i nordiskt samarbete tillkomna lagstiftningen ur kraft. Förslagsställarna anför som exempel hemförsäljningslagen och lagen om otillbörliga avtalsvillkor, vilka båda trätt i kraft i Sverige under 1971. och framhåller att det även på andra områden planeras olika slag av ingrepp i avtalsfriheten vid köp och andra former av kommersiell verksamhet i syfte att skydda konsumenten som den svagare parten i avtalsförhållandet.

Det syns enligt förslagsställarnas uppfattning vara tid att i ett sammanhang överblicka lagstiftningsarbetet på köp- och avtalsrättens klassiska område. Man bör klargöra i vilken omfattning de allmänna reglerna bör sättas ur kraft av särregler och i vilka fall det skall ske. Eventuella specialregler bör utarbetas på nordiskt plan och systematiskt inordnas inom den allmänna köplagens ram. Man skulle då återställa ordning och systematik inom detta rättsområde och tillika bevara och utveckla den nordiska rättsenheten.

Förslagsställarna har hemställt att Nordiska rådet ville rekommendera Nordiska ministerrådet att inleda ett utredningsarbete syftande till att bibehålla den nordiska rättsenheten på köp- och avtalsrättens centrala områden och att därvid inom denna lagstiftnings ram tillgodose behovet av regler som skyddar köparen/konsumenten i rimlig omfattning.

Förbundet erinrar till en början om att förbundet tidigare i skilda sammanhang och bl. a. i yttrande den 6 oktober 1970 över ett i Nordiska rådet väckt medlemsförslag om enhetlig nordisk marknadslagstift-

ning (KF:s yttranden och skrivelser 1970: 26) framhållit önskvärdheten av nordisk enhetlighet på lagstiftningens område. Förbundet anser sig därför kunna biträda syftet med föreliggande förslag såvitt detsamma avser nordisk strävan mot större enhetlighet på köp- och avtalsrättens områden.

Såsom anförs i medlemsförslaget har vissa lagar som genomförts i Sverige under de senaste åren inneburit avsteg från den nordiska rättsenheten. På den centrala civilrättens område är lagen om otillbörliga avtalsvillkor och hemförsäljningslagen exempel härpå och även lagen om otillbörlig marknadsföring kan anföras som exempel. Samtidigt har dock dessa lagar utgjort värdefulla initiativ på konsumentskyddsområdet och det torde kunna förutsättas beträffande det väntade förslaget till konsumentköplag att det också syftar till att förbättra konsumenternas ställning i förhållande till den nu gällande lagstiftningen.

I sitt remissyttrande över förslaget till lag om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor (KF:s yttranden och skrivelser 1970: 16) ifrågasatte förbundet om det inte från praktisk synpunkt skulle vara lämpligt att samordna det näringsrättsliga lagstiftningsarbetet med arbetet på en blivande konsumentköplag i syfte att åstadkomma en mer homogen lagstiftning. Anledning härtill var förbundets uppfattning att så stor homogenitet som möjligt i lagstiftningen med därav följande överskådlighet och förutsebarhet är ett väsentligt konsumentintresse. Förbundet hyser samma uppfattning i fråga om den nordiska rättsenheten. Enligt förbundets mening får emellertid en strävan till nordisk rättsenhet inte innebära ett avkall på de konsumentskyddssträvanden som kommit till uttryck i tagna eller påbörjade lagstiftningsinitiativ i Sverige under senare år.

Stockholm den 10 januari 1972

Kooperativa förbundet

John Sallborg

Jan Bjarme

Medlemsforslag

om förarskydd vid trafikförsäkring

(Väckt av Svend Horn, Bror Lillqvist, Sven Mellqvist och Pekka Tarjanne)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Justitsministeriet:

I den anledning skal man meddele, at den gældende danske færdselslov ikke giver mulighed for at foreskrive en sådan forsikringsdækning. De danske forsikringsselskaber har dog siden 1963 på grundlag af en bestemmelse i de enkelte policer dækket personskader, der rammer forsikringstageren (køretøjets ejer eller bruger), når denne ikke er fører af køretøjet.

Spørgsmålet om at udvide den lovpligtige forsikringsdækning til også at omfatte køretøjets ejer, bruger og fører er i Danmark senest blevet nærmere overvejet af det udvalg, som i 1957 afgav betænkning om ændring af reglerne om erstatning for skader voldt ved brugen af motorkøretøjer og om tvungen forsikring til dækning af skaderne, jfr. betænkning nr. 179/1957, side 21—23. Ligesom de tilsvarende udvalg i de øvrige nordiske lande kom udvalget til det resultat, at føreren af det skadevoldende køretøj — hvad enten han tillige er ejer af køretøjet eller ikke — ikke bør have krav på erstatning fra køretøjets forsikringsselskab.

Det nu fremsatte medlemsforslag rejser en række mere generelle og principielle spørgsmål vedrørende dækningen af personskader eller specielt personskader i trafikken. Flertallet af disse spørgsmål må antages i de kommende år at ville blive taget op i Danmark i en bredere sammenhæng, bl. a. i forbindelse med Europarådets arbejde på en konvention om erstatning for skader, forvoldt af motorkøretøjer, og i forbindelse med de betænkninger om erstatning for invaliditet og for tab af forsørger og retssociologiske undersøgelser af forholdet mellem erstatning og forsikring, som ventes afgivet i Danmark i nær fremtid.

Justitsministeriet finder det på denne baggrund mindre hensigtsmæssigt på nuværende tidspunkt at indlede nærmere undersøgelse; specielt af det i medlemsforslaget rejste spørgsmål.

København, den 4. april 1972

K. Axel Nielsen

Gersing

Rådet for Større Færdselssikkerhed:

— — — skal rådet efter en drøftelse i forretningsudvalget herved meddele, at man fra rådets side ikke mener at kunne yde bidrag til løsning af det i skrivelsen nævnte problem.

Valby, den 14. januar 1972

Hans Jørgen Johansen
Kontorchef

Fællesudvalget for Forenede Danske Motorejere og Kgl. Dansk Automobilklub:

— — — skal herefter udtale, at en gennemførelse af den skitserede ordning primært må afhænge af behovet herfor i de enkelte lande bedømt på grundlag af hvert enkelt lands lovgivning. For Danmarks vedkommende må endvidere tages i betragtning, at en sådan dækning kun vanskeligt kan indpasses i den nuværende forsikringsordning, fordi denne er en ren ansvarsforsikring.

Måtte det konstateres, at behovet for udvidelse i den foreslåede retning er til stede, vil det efter vor opfattelse være ønskeligt, om udvidelsen kommer til at dække overalt, således også i hjemlandet samt ved rejser i udlandet i almindelighed og ikke blot i Norden.

København, den 15. februar 1972

V. Lærkes
FDM

K. Timmermann
KDAK

Advokatrådet:

I skrivelse af 27. december 1971 — j.nr. 7.D.25.d/4 — har Nordisk Råds danske sekretariat anmodet Advokatrådet om en udtalelse om et medlemsforslag om den forsikringsmæssige beskyttelse af førere af motorkøretøjer.

Sagen har været behandlet af Advokatrådets lovudvalg om erstatnings- og forsikringsret, der har afgivet en udtalelse af 23. februar 1972, (se *Bihang*).

Advokatrådet tillader sig henvide til denne udtalelse, hvortil man kan henholde sig.

København, den 13. april 1972

P. r. v.

Poul Østergaard

Uttalande av Advokatrådets lovudvalg rörande förarskydd vid trafikförsäkring

— — — meddeles, at tre af udvalgets medlemmer, advokat Blicher, advokat H. Fischer Møller og undertegnede har haft lejlighed til at drøfte det gennem Advokatrådet fremsendte forslag fra Nordisk Råds danske delegation i en skrivelse af 27. december 1971.

Det, som man ønsker en udtalelse om, er mulighederne for en ændring af den gældende færdselsforsikringslovgivning, således at en i et nordisk land tegnet obligatorisk forsikring også skal indbefatte erstatning for personskade ved drab af ejer eller fører af et motorkøretøj ved et hændeligt uheld med køretøjet i et andet nordisk land.

Spørgsmålet er rejst, fordi der i Finland gælder en obligatorisk ulykkesforsikring, hvilket med den øgede samfærdsel mellem de nordiske lande har bragt nogle urimeligheder frem, som man ønsker at få klaret med en ensartet nordisk trafikforsikringslovgivning.

I Danmark er der i henhold til Færdselslovens § 66 pligt til at tegne en forsikring i et af staten anerkendt ansvarsforsikringssselskab med et nærmere bestemt dækningsområde.

Efter gældende ret er alle, som befordres med et motorkøretøj dækket af forsikringen undtagen fører og ejer (bruger).

Af *passagerer* er således kun ejere (brugere) undtaget, d. v. s. at de efterladte ikke kan kræve forsørgertab, men nok erstatning af selskabet for de skader, de selv måtte lide, ligesom der heller ikke kan blive tale om erstatning til passagerer, såfremt der sker en ulykke uden føreren eller ejeren kan siges at være skyld heri, og ingen andre heller kan siges at være årsag til den indtrufne ulykke.

I Sverige og Norge har man en lignende retstilstand, medens man i Finland i henhold til Trafikforsikringslov nr. 279 af 20/6 1959 med senere ændringer, hvor motorkøretøjets eller fører udtrykkelig er medtaget som omfattet af den lovpligtige forsikring; dog kan ejere, som ønsker at begrænse deres forsikring, således at den ikke skal omfatte dem selv, udtrykkelig gøre opmærksom herpå skriftligt til forsikrings-selskabet, jfr. § 15, 1. stk., 1. punkt.

At man i Finland har medtaget ejeren og føreren i den lovpligtige forsikring, hvormed man har fået en forsikring med en blanding af skadesforsikring og ulykkesforsikring, skyldes, at i motiverne til loven er det først og fremmest den sociale virkning, der fremhæves som det bærende argument.

Ved at indkoble en ulykkesforsikring for ejeren og føreren, sørger man for at mildne det tab, som kan indtræffe ved en trafikulykke, hvor ejeren eller føreren er indblandet, og hvor der ikke ved en skadesforsikring ville have været nogen mulighed for erstatning. Det bemærkes, at det kun er personskade, som erstattes.

Det sociale synspunkt mener man ikke taler for, at ejeren og føreren skal opnå samme stilling, som de øvrige skadelidte har.

Overfor det anførte i motiverne kan man spørge:

- 1) Hvor meget dyrere bliver det at tegne den lovpligtige forsikring,
- 2) Er sikkerheden i vore sociale love ikke tilstrækkelig, og
- 3) er det område, man ønsker dækket, ikke uden større betydning statistisk, samt
- 4) hvilken betydning har en lovpligtig forsikring for det nordiske samarbejde.

Det er for øjeblikket muligt at tegne en ulykkesforsikring, som dækker det nævnte område for en præmie på ca. kr. 60, — — dækningssummerne udgør ved denne præmie ca. kr. 25 000, — ved dødsfald og kr. 75 000, — ved invaliditet.

Præmien er således ikke urimelig høj, men dog en fordyrelse af en i forvejen for mange bilejere tyngende forsikring.

Der kan muligvis blive tale om en mindre præmienedsættelse — men ikke meget, når forsikringen slås sammen og fordeles på et større antal personer.

Man må ved at gå over til invalidepension påregne en betydelig indtægtsnedgang, såfremt man pludselig fra en normal løn skal overgå til invalidepension. Det vil derfor nok være en stor hjælp, hvis man er blevet 50 % invalid, at få godt kr. 35 000, — til hjælp i den første overgangstid, ligesom en familie vil være godt hjulpet med et større beløb ved forsørgertab.

Der findes ikke nogen tilgængelig statistik, som kan belyse behovet for en udvidelse af den lovpligtige ulykkesforsikrings dækningsområde.

Det er derfor ikke muligt at bedømme nøjagtigt, om der kan blive tale om en præmienedsættelse. På den anden side må man vel sige, at præmiens ringe størrelse siger noget om, hvor stor forsikringsselskaberne betragter risikoen. Det kan således ikke være det akutte behov, som har ledt Nordisk Råd ind på tanken om en harmonisering af reglerne — men derimod de urimeligheder, som stikker i øjnene, når f. eks. en svensker tager en passager op i sin vogn, lader ham køre, og der sker en ulykke, som føreren er uden skyld i.

Her ville finnen under normale forhold være dækket — men ikke når han kører i en dansk, svensk eller norsk bil.

Denne situation opstår naturligvis oftere med den forøgede samfærdsel mellem de nordiske lande.

Efter en overvejelse af de anførte argumenter samt efter at have gennemdrøftet den finske ordning, finder udvalget, at der ikke skulle være nogen juridiske hindringer for at gennemføre den finske ordning i Danmark.

København, den 23. februar 1972

Jens Bjørst
Advokat

Assurandør-Societetet:

— — — skal man meddele, at Assurandør-Societetet er blevet gjort bekendt med justitsministeriets hørings svar af 4. april d. å., (*se ovan*) og at Assurandør-Societetet kan tilslutte sig ministeriets udtalelse.

Det bemærkes, at nærværende svar tillige afgives på vegne *Dansk Automobilforsikrings Forbund* og *Dansk Forening for International Motorkøretøjsforsikring*.

København, den 11. april 1972

P. k. v.

Dreyer

M. Bojesen-Koefoed

Automobilforsikringssekskabernes Fællesråd åberopar i skrivelse den 31 mars 1972 *Assurandør-Societetets* yttrande av den 11 april 1972 (se ovan).

Finland

Trafikministeriet, vägtrafikavdelningen:

Den omständigheten att förarens och fordonsägarens skydd vid obligatorisk trafikförsäkring är olika enligt de olika nordiska ländernas trafikförsäkringslagstiftning måste betraktas som en olägenhet i den växande trafiken mellan dessa länder. Vägtrafikavdelningen omfattar den i förslaget framförda tanken att ett förenhetligande av lagstiftningen i de berörda länderna borde ske i den riktning som har utstakats inom i Finland gällande lagstiftning, dvs. så, att den obligatoriska trafikförsäkringen också skulle innefatta skydd för fordonsägaren och föraren. Finland gällande lagstiftning, d. v. s. så, att den obligatoriska trafikförsäkringsbolag, vilket nämnes i förslagets motivering, kunna upphävas.

Helsingfors den 7 februari 1972

Mauno Satuli

Chef för vägtrafikavdelningen,
regeringsråd

Jarmo Hirsto

Tf. överinspektör

Social- och hälsovårdsministeriet:

Trafikförsäkringssystemet i Norden är enhetligt. Dock ersätts i Finland även personskada, som åsamkats fordonets ägare eller förare av den obligatoriska trafikförsäkringen. Emedan samma regel inte gäller i de andra nordiska länderna stadgas i trafikförsäkringslagen (15 § 2 mom.) att ägare av utomnordiska motorfordon eller dess förare inte har motsvarande förarskydd. Enligt lex loci-principen i fråga om tillämpningen

av försäkringsvillkor vid försäkringsfall i de andra nordiska länderna blir en finsk ägare av motorfordon eller dess förare utan ersättning vid personskada.

Förslaget rör ersättningsprinciper i trafikförsäkringen i Norden. Enligt gällande överenskommelser mellan de nordiska länderna gäller en i ett av de nordiska länderna tecknad trafikförsäkring inom hela det nordiska trafikförsäkringsområdet, som omfattar Danmark, Finland, Norge och Sverige. Detta innebär, att det inte finns någon kontroll av trafikförsäkringen vid de internordiska gränserna. Kontroll sker endast av icke-nordiska motorfordon sålunda; att om inte internationellt trafikförsäkringskort finns, bör internordisk gränsförsäkring d. v. s. C-kortförsäkring tecknas.

Medlemsförslaget gäller således de nordiska länderna, som utgör ett gemensamt gränsförsäkringsområde med enhetliga trafikförsäkringsregler utom vid personskada för föraren. Det vore uppenbarligen ändamålsenligt och rekommenderbart att enhetliga stadganden även i frågan om personskada skulle åstadkommas. Förutsatt, att gällande trafikförsäkringslagar i de andra nordiska länderna regleras så, att ersättningsprinciperna också vid personskada bleve enhetliga i hela Norden, anser social- och hälsovårdsministeriet, att det inte finns något hinder för att trafikförsäkringslagens 15 § 2 mom. skulle ändras på så sätt att restriktionen inte skulle gälla motorfordon inregistrerade i annat nordiskt land.

Helsingfors den 9 februari 1972

Alli Lahtinen

Social- och hälsovårdsminister

Tuuli Kurkijärvi

T. f. föredragande

Trafikförsäkringsföreningen¹:

Under 1950-talet gjorde man ett initiativ till att i samtliga nordiska länder åstadkomma så enhetliga trafikförsäkringslagar som möjligt. Praktiskt taget motsvarar lagarna också för närvarande varandra med undantag av att personskadorna på motorfordonets ägare och förare enligt vår lag omfattas av ersättningsskyldigheten i trafikförsäkringen. Detta gäller finländska fordon när trafikskadan inträffar i Finland. Emedan motsvarande ersättningsregel inte gäller annorstädes, stadgas det i 15 § 2 mom. trafikförsäkringslagen, att varken ägare eller förare av utländskt fordon vid dess tillfälliga användning i Finland har motsvarande s. k. förarskydd. Detta för att han inte skall ha bättre försäkringsskydd i Finland än i hemlandet eller annorstädes. På grund av att, enligt lex loci-regeln, ersättningsreglerna av landet i vilket trafikskadan

¹ Yttrandet översatt från finska.

inträffar bör tillämpas, har en finsk bilist vid resa utanför Finland inte heller ovannämnda förarskydd vid trafikskada.

Det nu ställda förslaget gäller ersättningsgrunderna av trafikförsäkringen under bilresa i de nordiska länderna. I detta sammanhang bör man komma ihåg de nordiska ländernas (Norge, Sverige, Danmark, Finland) avtal om samnordiskt gränsförsäkringsområde, vilket innebär att en i ett nordiskt land tecknad trafikförsäkring gäller som sådan under resa med motorfordon i ett annat nordiskt land. Detta innebär att ingen kontroll i fråga om trafikförsäkringen äger rum på gränserna mellan de nordiska länderna. Ifrågavarande kontroll äger rum enbart på samnordiska gränser sålunda, att om utomnordiska bilar inte kan förete en s. k. grönt korts försäkring, skall de vid ankomst till ifrågavarande område teckna en samnordisk gränsförsäkring eller en s. k. C-kortförsäkring.

Då en i ett nordiskt land tecknad trafikförsäkring gäller vid tillfällig trafikering i annat nordiskt land, skulle ingen ovisshet uppstå i fråga om försäkringsskyddet vid ägarens och förarens personskador, om ersättningsgrunderna vore lika i samtliga nordiska länder, när lex loci-principen iakttages.

Eftersom det ställda förslaget gäller de nordiska länder, vilka redan har ovannämnda gemensamma gränsförsäkringsområde, skulle det naturligtvis vara bra, om de också hade enhetliga regler för ägarens och förarens skydd vid personskador. Avgörandet i saken bör naturligtvis ske skilt i vart nordiskt land. Ifall de övriga nordiska ländernas lagstiftning ändras på det föreslagna sättet, anser vi inga hinder föreligga för att 15 § 2 mom. i trafikförsäkringslagen ändras så, att den där nämnda inskränkningen inte angår motorfordon som är registrerade i övriga nordiska länder.

Helsingfors den 4 februari 1972

Trafikförsäkringsföreningen

Iikka Honkajuuri
Verkställande direktör

Trafikskydd — Centralorganisation för trafiksäkerhetsarbete r.f.:

Trafikförsäkringslagstiftningen i alla nordiska länder borde vara enhetlig på den punkt, som berör det i medlemsförslaget avsedda försäkringsskyddet av motorfordonets förare eller ägare vid olycksfall vid tillfälligt besök i andra nordiska länder. Personskador som drabbat motorfordonets förare eller ägare själv vid tillfälligt besök i andra nordiska länder borde då alltid täckas av motorfordonets trafikförsäkring, när

motorfordonets ägare eller förare är det lands medborgare, där fordons trafikförsäkring är given.

Helsingfors den 21 januari 1972

Trafikskydd — Centralorganisationen för trafiksäkerhetsarbete r.f.

Arno Linnoila

T.f. verkställande direktör

Veikko Ahola

T.f. biträdande direktör

Finska försäkringsbolagens centralförbund:

— — — framhålla att det finner önskvärt, att likformiga regler rörande trafikförsäkringsersättning för personskada, som drabbat ägare eller förare av motorfordon, skulle gälla i de nordiska länderna. Centralförbundet förordar på denna grund en undersökning av möjligheterna för övergång till det i medlemsförslaget avsedda systemet förutsatt, att trafikförsäkringsskyddet icke i något nordiskt land väsentligt försämrats på grund av de planerade ändringarna.

Helsingfors den 8 februari 1972

Finska försäkringsbolagens centralförbund

J. E. Niemi

Matti L. Aho

N o r g e

Justis- og politidepartementet, Lovavdelingen:

Som det går fram av redegjørelsen i medlemforlaget, dekkes ikke personskade på føreren av den obligatoriske bilansvarforsikringen etter gjeldende norske lovregler (bilansvarlova 3 februar 1961 § 5 bokstav b). For å unngå misforståelse vil man imidlertid presisere at det i Norge ikke gjelder noe unntak for personskade lidt av eieren når denne ikke samtidig er fører.

Justisdepartementet har nylig tatt opp spørsmålet om slik lovendring som forslagstillerne går inn for, nemlig en endring i bilansvarlova § 5 bokstav b slik at personskade som føreren av motorkjøretøyet har lidt, ikke lenger skal være unntatt fra dekning etter den obligatoriske forsikring. Spørsmålet er — sammen med andre spørsmål om endringer i bilansvarlova — behandlet i høringsbrev herfra 15 februar, 8 mars og 27 desember 1971 til en rekke institusjoner og organisasjoner. Kopi av det siste brevet følger vedlagt (*se Bihang*). Som det går fram der, har Justisdepartementet tatt sikte på eventuelt å fremme forslaget om å

opphøve unntaket for personskade lidt av føreren i en lovproposisjon i vårsesjonen 1972.

Oslo, 7. februar 1972

Stein Rognlien

Kirsti Coward

BIHANG

Höringsbrev från Justis- og politidepartementet rörande lag om ändringar i bilansvarslagen

I. Ved brev 15 februar og 9 mars 1971 sendte Justisdepartementet til høring et notat om utkast til europeisk konvensjon om erstatningsansvar for skade voldt av motorkjøretøyer. I notatet ble det reist spørsmål om visse endringer i bilansvarlova. Dels gjaldt dette endringer som ville være nødvendige dersom Norge skal slutte seg til en konvensjon i samsvar med det nevnte utkast, dels gjaldt det spørsmål som departementet fant grunn til å ta opp selv om lovendring ikke var noe vilkår for norsk ratifikasjon av konvensjonen.

Ved brev 15 juli 1971 sendte Justisdepartementet til høring en innstilling fra Erstatningslovkomitéen om utkast til nye lovbestemmelser om erstatning for tap i framtidig erverv og for tap av forsørger. Som punkt 5 i departementets brev ble det reist spørsmål om begrensningsbeløpet i trafikksikringen bør oppheves for personskader og forhøyes — til f. eks. 150 000 kroner — for tingsskader.

II. Proposisjon på grunnlag av Erstatningslovkomitéens innstilling er tenkt fremmet i vårsesjonen 1972. Justisdepartementet er innstilt på å ta med i denne proposisjonen også forslag om enkelte endringer i bilansvarlova. Det er ennå ikke tatt endelig stilling til om Norge bør slutte seg til den europeiske bilansvar-konvensjon. Justisdepartementet akter derfor ikke nå å ta med i proposisjonen endringer som spesielt har til hensikt å gjøre det mulig for Norge å slutte seg til konvensjonen. På enkelte punkter mener departementet imidlertid at endring i bilansvarlova kan være ønskelig allerede nå, og forslag om endring på disse punkter aktes derfor tatt med i denne omgang. Man viser nærmere til vedlagte lovutkast og merknader nedenfor til de enkelte paragrafer (§§ 3, 5, 6, 9, 10 og 11).

Det kan også komme på tale å fremme forslag om endringer i bilansvarlova §§ 18, 19 og 20 samt vegtrafikkloven § 36, noe som er tatt opp av Samferdselsdepartementet. Disse spørsmål vil imidlertid bli omtalt i særskilt brev til Samferdselsdepartementet.

III. Merknader til de enkelte endringsforslag.

§ 3. I definisjonen av "motorvogn" i § 3 *første ledd* foreslås ordet "kraftmaskin" erstattet av "motor". Dette vil skape bedre samsvar med definisjonen i vegtrafikkloven (lov 18 juni 1965 nr. 4) § 2 tredje ledd og det europeiske konvensjonsutkastet. Man har også ellers gjort enkelte redaksjonelle endringer.

I *annet ledd* foreslås det klargjort at luftputefartøy ikke skal anses

som motorvogn i forhold til bilansvarlova. Dette må være løsningen også uten at det er uttrykkelig uttalt i loven, men en klargjøring kan likevel være ønskelig. Endringen vil bringe bilansvarlovas definisjon i bedre samsvar med definisjonen i det europeiske konvensjonsutkastet.

§ 5. Justisdepartementet overveier å foreslå sløyfet unntaket i § 5 bokstav a for skade på ting som tilhører eier eller bruker, i de tilfelle der eier eller bruker ikke selv har ført vognen. Dette kan i tilfelle gjøres ved at ordene "eller anna gods som høyrer eigaren eller brukaren til" går ut. (Ettersom unntaket i § 5 bokstav b for skade lidt av føreren foreslås opprettholdt når det gjelder tingsskade, vil den her nevnte endring i bokstav a bare få betydning når eieren eller brukeren ikke selv har ført vognen).

Unntaket i bokstav b foreslås opphevd når det gjelder personskaade føreren blir påført.

§ 6. Erstatningslovkomiteen har foreslått nye regler inntatt i skadeserstatningsloven til avløsning av (bl. a.) reglene i bilansvarlova § 6 tredje og fjerde ledd. Disse bestemmelser blir derfor å oppheve. Komiteen har samtidig reist spørsmålet om ikke bilansvarlova § 6 i sin helhet bør kunne oppheves, fordi det må være selvsagt at erstatning etter bilansvarlova må utmåles etter de alminnelige regler for utmåling av erstatning som nå foreslås inntatt i skadeserstatningsloven, se komiteens innstilling s. 66 sp. 1.

Ved høringsbehandlingen av Erstatningslovkomiteens innstilling har et utvalg nedsatt av Advokatforeningen reist spørsmålet om bilansvarlova "bør gi klart uttrykk for at mén-erstatning skal inngå under loven" (forutsatt at forslaget opprettholdes).

Departementet er foreløpig blitt stående ved å beholde bestemmelsene i bilansvarlova § 6 første og annet ledd. Man er imidlertid tilbøyelig til å være enig med Advokatforeningen i at mén-erstatningsregelen i tilfelle bør nevnes her, og det foreslås derfor tilføyd et nytt annet punktum i første ledd.

Forutsatt at begrensingsbeløpet for personskaade oppheves, jfr. utkastets § 9, vil en begrensning av ansvaret i tilfelle måtte skje med heimel i den nye lempingsregelen i skadeserstatningsloven (komiteens utkast § 5—3), som da vil bli en del av de "vanlege skadebotreglar". Man har derfor ikke funnet grunn til i § 6 å innta noen særskilt henvisning til lempingsregelen, men spørsmålet vil bli omtalt i proposisjonen.

§ 9. Det foreslås at begrensingsbeløpet for personskaade oppheves, og at begrensingsbeløpet for tingsskaade forhøyes fra 100 000 til 150 000 kroner.

§ 10. Etter § 10 annet ledd dekkes i dag personskaade voldt av ukjent motorvogn, men ikke tingsskaade. Justisdepartementet foreslår at også skade på *fast eiendom* voldt av ukjent motorvogn skal dekkes av forsikringen. Etter forslaget vil bevisbyrden for at skaden er påført av en motorvogn, ligge på den faste eiendoms eier, jfr. formuleringen "når det må reknast at ei motorvogn har valda skaden".

§ 11. Endringen i denne paragrafs første ledd forutsetter at man nå vil få en lempingsregel for personskaade (herunder forsørgertap) i skadeserstatningsloven, som også vil gjelde personskaade voldt av motorvogn, se Erstatningslovkomiteens lovutkast § 5—3.

Spørsmålet om å innføre en alminnelig lempingsregel som skal gjelde også for tingsskaade og alminnelig formueskaade, er under utredning.

Det synes imidlertid som om den foreslåtte regel om lemping av ansvaret for personskade i skadeserstatningsloven også bør kunne nyttes tilsvarende for så vidt angår spørsmålet om lemping av ansvaret for tingsskade etter bilansvarlova, jfr. også lempingsregelen i skadeserstatningslovens § 2—2 nr. 1, som ikke sonderer mellom personskade og tingsskade for så vidt angår arbeidsgivers ansvar. I forhold til bilansvarlova § 11 første ledd slik denne bestemmelse nå lyder, kan det for øvrig være tvilsomt om utkastet til § 5—3 i skadeserstatningsloven vil innebære noen realitetsendring for så vidt angår adgangen til å lempe det personlige ansvar.

Departementet antar at det iallfall i bilansvaret fortsatt bør være samme lempingsadgang både for person- og tingsskade inntil et behov for en forskjellig regel i tilfelle er påvist. Når arbeidet med spørsmålet om innføring av en generell lempingsregel er avsluttet, rekker man med at spørsmålet om lemping av ansvaret for tingsskade etter bilansvarlova også blir vurdert på ny.

Justisdepartementet er klar over at enkelte av endringene kan få innflytelse på beregningen av forsikringspremie, men man forutsetter at endringene ikke vil føre til noen så sterk heving av premiene at dette vil være betenkelig sett fra forsikringstakernes synspunkt. Departementet ser gjerne uttalelse om dette spørsmål fra forsikringshold.

Av hensyn til arbeidet med proposisjonen ber man om eventuell uttalelse *senest 31 januar 1972*.

Oslo, 27. desember 1972

Stein Rognlien

Christian Borchsenius

Samferdselsdepartementet:

Uttalelser som er innhentet fra Justisdepartementet (*se ovan*) og Skadeforsikringsselskapenes forening følger vedlagt (*se nedan*). Som det framgår er spørsmålet om lovendring som medlemsforslaget tar sikte på, allerede tatt opp av Justisdepartementet.

Oslo, 11. februar 1972

Etter fullmakt
Sigurd Lorentzen

John H. Paxal

Skadeforsikringsselskapenes forening:

Vi tillater oss i denne forbindelse å gjøre Dem oppmerksom på at Justis- og politidepartementet under referanse 3606/71E KC/AV har oversendt et utkast til lov om endringer i Bilansvarloven til Norske forsikringsselskapers forbund. Et av forandringsforslagene går ut på å erstatte personskade også på fører. Våre bemerkninger blir innarbeidet i

det svar som vil bli gitt av Norske forsikringsselskapers forbund og vi henviser til denne uttalelse (*här ej tryckt*).

Oslo, 4. februar 1972

Skadeforsikringsselskapenes forening

Arvid Prytz

Sverige

Socialstyrelsen:

I motionen anföres att i Danmark, Norge och Sverige täcker trafikförsäkringen inte skada på föraren eller försäkringstagarens person medan i Finland däremot den obligatoriska trafikförsäkringen ersätter personskada som åsamkats fordonets ägare eller förare.

Vid tillämpningen av försäkringsvillkoren vid försäkringsfall i annat land gäller det lands lag där man färdas. Detta leder till att en finsk bilförare får ett försämrat skydd vid tillfälligt besök i annat nordiskt land.

Av andra stycket på sidan två i motionen framgår att förslaget syftar till att harmoniera bestämmelserna genom att i hela Norden följa den finska lagstiftningen på detta område. Socialstyrelsen delar i princip tanken på lika regler på trafikförsäkringsområdet i de nordiska länderna.

Dock är att märka att Bilskadeutredningen i sitt betänkande (SOU 1957: 36) prövade denna fråga och kom till uppfattningen att från trafikförsäkringen "helt undantaga personskada, tillfogad den som för det försäkrade fordonet, från rätt till ersättning från detta fordons trafikförsäkring. Har skadan uppstått genom ägarens vållande, blir ägaren skadeståndsskyldig gentemot föraren utan att försäkringen täcker ansvarigheten" (s. 46). Enligt utredningen intog de danska, finska och norska förslagen "samma ståndpunkt som det svenska i fråga om skada, till person eller egendom, som tillfogas förare av det försäkrade fordonet" (s. 47).

Uppenbarligen har Finland frånträtt denna gemensamma uppfattning. För att uppnå motionens syfte torde krävas att Danmark, Norge och Sverige inför samma regler som gäller i Finland.

Sedan Bilskadeutredningen avgav sitt betänkande har emellertid åtminstone i Sverige inträtt väsentliga förändringar på bilförsäkringsområdet; förarplatsförsäkring har införts och är nu allmänt utbredd, den allmänna försäkringens grundskydd har utbyggs o. s. v. Med hänsyn härtill torde det vara nödvändigt att pröva motionärernas förslag i ett större sammanhang, t. ex. i samband med den pågående översynen av skadeståndsrätten.

Med hänvisning till det anförda får socialstyrelsen föreslå att motionen inte för närvarande föranleder någon åtgärd.

Stockholm den 1 februari 1972

Enligt socialstyrelsens beslut

Rune Andréasson

Försäkringsinspektionen:

Frågan om förarens inkludering i trafikförsäkringsskyddet har vid flera tillfällen varit föremål för utredning. Sålunda tog bilskadeturledningen redan år 1957 upp frågan i sitt betänkande "Trafikförsäkring" (SOU 1957: 36) men avvisade en sådan utvidgning av trafikförsäkringen. Som skäl anfördes bl. a. att en utvidgning av trafikförsäkringen till att omfatta skada på föraren — tillika ägaren skulle innebära att motorfordonsägaren förpliktades att bekosta en olycksfallsförsäkring för sig själv. Premien för en sådan olycksfallsförsäkring skulle vidare svårigen kunna differentieras efter den i händelse av skada uppkommande förlusten av arbetsförtjänst. Enligt gjorda beräkningar skulle en utvidgning av trafikförsäkringen till att omfatta även personskada tillfogad förare då föranleda en premiehöjning av c:a 14 procent. De övriga nordiska kommittéerna, som bedrev motsvarande utredningar parallellt, var eniga om att föraren ej skulle inkluderas i trafikförsäkringsskyddet.

I Finland gjordes emellertid avsteg från denna gemensamma nordiska linje, när man där fr. o. m. 1 januari 1960 införde fakultativt förarskydd i trafikförsäkringen och fr. o. m. 1 april 1968 gjorde detta skydd obligatoriskt. De övriga nordiska länderna har valt att lösa förarskyddsproblemet genom privata förarplatsförsäkringar av olycksfallskaraktär, då man anser att trafikförsäkringen såsom varande en ansvarighetsförsäkring ej bör belastas.

Frågan om förarskydd var även föremål för riksdagsbehandling 1968 till följd av motioner bl. a. rörande inkludering av förarplatsförsäkring i trafikförsäkringen. Första lagutskottet ansåg i sitt yttrande bl. a. att denna lagstiftningsfråga hade nära samband med en mera allmän revision av bilansvarighets- och trafikförsäkringslagstiftningen och att till följd av biltrafikens internationella karaktär den inte borde tas upp till prövning förrän resultat föreligger av det pågående arbetet inom Europarådet rörande förenhetligande av bilansvarighetsreglerna i medlemsländernas lagstiftning. Motionerna föranledde ej någon riksdagens åtgärd.

I proposition 1969: 54 med förslag till statligt förarskydd samt i remissyttranden över förarskyddsutredningen framhölls även att frågan om bilförarens ekonomiska skydd enligt skadeståndsmässiga grunder hade samband med en mera allmän revision av bilansvarighets- och trafik-

försäkringslagstiftningen men också med frågan om reformering av gällande regler om ersättning för personskada i allmänhet, varför inte förarskyddet då kunde få någon generell lösning.

I slutet av år 1970 hade inom Europarådet utformats ett förslag till bilansvarighetskonvention. Över förslaget, vilket i sin detaljerade och invecklade utformning avsevärt skilde sig från vår bilansvarighetslagstiftning, har bl. a. försäkringsinspektionen yttrat sig. I sitt remissyttande den 12 mars 1971 avstyrkte inspektionen att Sverige skulle ställa sig positivt till en konventionstext av föreslaget innehåll innan frågan om bilansvarighetens utformning i Sverige slutligt utretts.

Frågan om förarens ersättning ur det egna fordonets trafikförsäkring har även berörts i lagrådsremissen 19 mars 1971 med förslag till skadeståndslag. Departementschefen anförde därvid (s. 95) bl. a. att det fanns ett behov av reformer på trafikskadeområdet men att dessa reformer borde anstå i avbidan på en prövning av frågan om generella begränsningar av skadeståndersättning med anledning av personskada, vilken fråga övervägdes av 1966 års skadeståndskommitté. Departementschefen förutsatte att frågan på nytt finge tas upp i samband med prövningen av skadeståndskommitténs kommande förslag till nya regler om skadestånd med anledning av personskada.

Resultatet av det pågående utrednings- och reformarbetet på skadeståndsrättens område liksom även av motsvarande internationella verksamhet bör enligt inspektionens mening lämpligen avvaktas innan någon åtgärd i det föreliggande förslagets syfte vidtages.

För svenska bilisters vidkommande synes problemet vara av mindre räckvidd då förarplatsförsäkringen, som gäller vid färd i praktiskt taget alla länder, omfattar mer än 98 procent av alla privatbilister. Problemet synes främst vara ett finländskt vid färd utomlands. En möjlighet till provisorisk lösning av detta problem vore att de finländska försäkringsgivarna — liksom de svenska när det gäller passagerarskyddet för svensk person vid trafik utomlands — frivilligt lät de finska trafikförsäkringsvillkoren (i avseende på förarskyddet) gälla även i länder med annan trafikförsäkringslagstiftning.

Med anledning av vad ovan framhållits får försäkringsinspektionen för närvarande avstyrka det remitterade förslaget.

Stockholm den 11 februari 1972

Malte Oredsson

Carl-Olof Enhagen

Statens trafiksäkerhetsverk:

— — — meddela att det delar motionärernas önskemål om en enhetligare trafikförsäkringslagstiftning i de berörda länderna, och sålunda

tillstyrker att förslaget överlämnas till regeringarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige för närmare utredning.

Solna den 15 februari 1972

Statens trafiksäkerhetsverk
Gösta Werne
 Byråchef

Statens väg- och trafikinstitut:

Ehuru det utifrån det kompetensområde institutet har att beakta inte finns något specifikt underlag varpå särskilda synpunkter i detta ärende kan grundas finner institutet emellertid de skäl förslagsställarna åberopar för enhetlighet på området riktiga, varför institutet inte har något att erinra mot det framställda förslaget.

Stockholm den 11 februari 1972

Bertil Ström

Anders Englund

Trafikförsäkringsföreningen:

I medlemsförslagets avslutande precisering föreslås, att rådet skall rekommendera de nordiska regeringarna "att undersöka möjligheterna för en ändring av gällande trafikförsäkringslagar så att i ett nordiskt land tecknad obligatorisk trafikförsäkring även skulle innefatta ersättning för personskada, som drabbat ägare eller förare av motorfordon vid tillfälligt bruk av fordonet i annat nordiskt land". Detta skulle innebära, att t. ex. en svensk bilist, som kör sin bil hemma i Sverige skulle kunna sakna det i förslaget tänkta förarskyddet, vilket han emellertid skulle ha vid körning i Danmark, Finland och Norge. En sådan konsekvens kan dock knappast vara avsedd, ty tidigare i förslaget sägs, att det borde "undersökas, huruvida gällande lagstiftning på området i de länder där förarskydd ännu ej gäller kunde bringas i konformitet med den i Finland gällande skyddsnivån, så att skyddet även på denna punkt vore enhetligt i hela Norden".

Föreningen utgår från, att det är den sistnämnda konstruktionen man avsett, och ser nu till att börja med på frågan hur ett genomförande av förslaget skulle kunna te sig mot bakgrunden av gällande svensk lagstiftning.

Förslagsställarna synes mena, att förarskyddet skall utformas på så sätt, att föraren får en ersättning, som beräknas på samma sätt som ersättningar inom skadeståndsrättens område. Man säger dock inte nå-

gonting om huruvida förarens eventuella medvållande till skadan skall beaktas. Skulle man mena, att ersättningen visserligen skulle bestämmas efter skadeståndsrättsliga grunder men utgå ojämkad utan beaktande av eventuellt medvållande från förarens sida, kan konsekvenserna bli säregna som följande exempel visar. En bilist kolliderar med en cyklist och båda skadas. Vid rättslig prövning tillerkännes cyklisten en till två tredjedelar jämkad ersättning. Bilisten däremot, som alltså är den huvudsakligen vållande, får ojämkad ersättning.

Menar förslagsställarna däremot att jämningsreglerna skall gälla även för förare, får ett genomförande av förslaget begränsad räckvidd. Det förhållandet, att ersättning utgår ur den egna trafikförsäkringen, får nämligen i praktiken betydelse, förutom i singelolycksfallen, endast i de fall då på motsidan varken trafik- eller annan ansvarighetsförsäkring svarar (exempelvis kollision mellan bil och hästfordon). I de fall då en trafikförsäkring svarar på motsidan — vilket är fallet i den vanligaste situationen kollision mellan två eller flera motorfordon — innebär resultatet ingen ändring mot vad som för närvarande gäller. (Ett specialfall utgör den situationen, att en av de kolliderande bilisterna är exculperad, varvid ingen ersättning utgår ur hans trafikförsäkring. Motpartsbilisten skulle då alltefter graden av sitt eget vållande få ersättning ur sin egen trafikförsäkring. Fallet är emellertid så undantagsbetonat, att det får bedömas ha mindre praktisk betydelse.)

Föreningen vill erinra om, att Bilskadeutredningen i sitt betänkande "Trafikförsäkring" (SOU 1957: 36) tog upp frågan om inkluderande av förare i trafikförsäkringsskyddet men avvisade densamma. Erinras må vidare om att Trafikförsäkringsanstaltens tariffkommitté 1956 på bilskadeutredningens begäran avgav ett utlåtande rörande frågan om vilken kostnadsökning, som skulle kunna beräknas uppkomma, om förare i skadeståndsavseende helt likställdes med passagerare. Man kom till det resultatet, att kostnadsökningen enligt tre olika alternativ skulle vara lägst 14 procent, lägst 17 procent respektive lägst 19,5 procent. Tariffkommitténs utredning återfinnes som bilaga 3 i bilskadeutredningens betänkande.

Föreningen vill också erinra om den av försäkringsbolagen i Sverige sedan många år tillhandahållna förarplatsförsäkringen. Denna, som är en frivillig olycksfallsförsäkring, ger ersättning vid invaliditet och dödsfall med schematiskt fastställda engångsbelopp, och har nu blivit så vanlig, att den praktiskt taget undantagslöst ingår i bilisternas försäkringsskydd och den gäller vid körning såväl i som utanför Sverige.

Föreningen vill vidare även erinra om, att frågan om införande av förarplatsförsäkring i den obligatoriska trafikförsäkringen var föremål för riksdagsbehandling 1968. Frågan aktualiserades i likalydande motionerna I: 401 av herr Eric Gustaf Peterson m. fl. och II: 502 av herr Nihlfors m. fl. Motionerna föranledde ingen riksdagens åtgärd. I första lagutskottets utlåtande nr 23 är frågan närmare belyst.

Ser man därefter till slut på förslaget ur mera principiell synpunkt, måste viss erinran göras. Av grundläggande betydelse för rätten till skadestånd är, att fråga skall vara om skada, som tillfogats annan än den skadeståndsskyldige själv. Förslaget syftar sålunda till en utvidgning av det skadeståndsrättsliga området. Det synes som om en sådan reform icke borde genomföras isolerat. Överväganden rörande denna i princip mycket betydelsefulla fråga synes i stället höra hemma i det pågående utrednings- och reformarbetet på skadeståndsrättens område. Föreningen ifrågasätter därför lämpligheten av att nu göra frågan till föremål för särskild utredning.

Stockholm den 26 januari 1972

Trafikförsäkringsföreningen

Nils Folin

Hugo Hellqvist

Svenska försäkringsbolags riksförbund åberopar i skrivelse den 27 januari 1972 Trafikförsäkringsföreningens yttrande av den 26 januari 1972 (se ovan).

Folksam:

Folksam ställer sig positivt till tanken i förslaget att den obligatoriska trafikförsäkringen även bör innefatta ersättning för personskada som drabbar föraren. Så är redan fallet i Finland men inte i Sverige, Danmark och Norge.

Den stora betydelsen får en sådan reform inom det egna landet. Det förefaller rimligt att skyddet får gälla även vid tillfälligt besök i annat land. Vilken skydds nivå som därvid skall gälla bör utredas mot bakgrunden av att skilda länder kan ha olika bedömningsgrunder i fråga om bl. a. jämkning vid eventuellt medvällande från förarens sida. Allmänt sett har för närvarande Finland från den skadelidandes synpunkt gynnsammare regler. I det reformarbete inom skadeståndsrätten som pågår i Sverige berörs emellertid även medvällanderegler i ett betänkande benämnt Skadestånd III, SOU 1971: 83.

Vi förstår att man från finsk sida, där man således har en modernare lagstiftning jämfört med de övriga nordiska länderna när det gäller förarens skydd, kan uppleva bortfallet av detta skydd vid färd i annat land som besvärande. Om man emellertid i Finland inte vill avvakta vilket resultat de andra nordiska länderna kan komma till i denna fråga, finns det såvitt vi kan förstå redan nu möjligheter att — eventuellt genom en kompletterande försäkring — ordna så att de finska förarna erhåller motsvarande skydd utomlands.

Den i Sverige frivilliga förarforsäkring (olycksfallsforsäkring), som omfattar ersättning för de svårare förarskadorna, invaliditet och dödsfall, gäller med oförändrade villkor även vid färd i annat land.

Folksam har således den principiella uppfattningen att målet bör vara att föraren i ersättningshänseende bör jämföras med andra skadelidande.

Stockholm den 14 februari 1972

Folksam

Kjell Grahn

Knut Lindberg

Sveriges advokatsamfund:

Motionärerna har föreslagit att rådet ville rekommendera regeringarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige att undersöka möjligheterna för en ändring av gällande trafikforsäkringslagar så att i ett nordiskt land tecknad obligatorisk trafikforsäkring även skulle innefatta ersättning för personskada som drabbat ägare eller förare av motorfordon vid tillfälligt bruk av fordonet i annat nordiskt land.

Förmodligen har förlagsställarna inte avsett endast detta utan även att trafikforsäkringen skall täcka skada å ägare eller förare inträffad i fordonets hemland. Styrelsen utgår i det följande från att detta varit avsikten.

Frågan om en samnordisk lagstiftning rörande ersättning för skador orsakade av motorfordon och obligatorisk försäkring mot sådana skador har varit föremål för övervägande i samband med bilskadeutredningens betänkande (SOU 1957: 36). Tiden ansågs då inte mogen för en dylik gemensam lagstiftning bl. a. med hänsyn till den olika utformningen av skadeståndsrätten i de nordiska länderna.

Bilskadeutredningen upptog emellertid frågan om personskada å förare av motorfordon borde inrymmas under trafikforsäkringen. På anförda skäl avstyrkte utredningen detta (betänkandet s. 45 ff).

Förslag har även väckts angående en unifisering av hithörande regler genom ett inom Europarådet utarbetat förslag till bilansvarighetskonvention. Styrelsen har den 1 april 1971 yttrat sig över detta förslag (TSA 1971 s. 297) och därvid framhållit att den svenska skadeståndsrätten för närvarande är föremål för utredning samt att ett ställningstagande till Europarådets förslag inte är möjligt innan den tillsatta skadeståndskommitténs betänkande föreligger.

Ehuru de nordiska ländernas lagstiftning på bilansvarighets- och trafikforsäkringsområdet snarast blivit mera olikartad än tidigare —

bl. a. genom lagändringar i Finland — innebär det nu framlagda förslaget att en unifiering skulle genomföras på en speciell punkt, nämligen beträffande ersättning för personskada å förare av motorfordon. Att åstadkomma det åsyftade skadeskyddet framstår visserligen som i och för sig önskvärt, men såsom förarplatsförsäkringen är konstruerad enligt svensk rätt kan den inte utan vidare infogas under trafikförsäkringen.

Det föreligger nämligen en klar skillnad mellan det finska och det svenska rättssystemet i detta hänseende.

Den finska lagstiftningen innebär att trafikförsäkringen utgör ett slags olycksfallsförsäkring till förmån för samtliga som kan bli inblandade i trafikolyckor med motorfordon. Därmed har trafikförsäkringens försäkringstekniska karaktär fått en annan utformning i jämförelse med de riktlinjer som legat till grund för den svenska trafikförsäkringslagen enligt bilskadeutredningens förslag. Enligt det svenska rättssystemet är trafikförsäkringen nämligen en ansvarsförsäkring, som avlyfter ägarens och förarens skadeståndsansvar gentemot tredje man enligt bilansvarighetslagen.

Förarplatsförsäkring enligt det svenska systemet är frivillig. Denna försäkringsform fungerar på ett annat sätt än trafikförsäkringen. Den utgör en olycksfallsförsäkring, som är begränsad såtillvida att den föranleder ersättning endast vid dödsfall eller vid varaktig invaliditet, i båda fallen med ett fixerat kapitalbelopp. Försäkringen täcker alltså inte mistad arbetsförtjänst, sjukvårds- och andra kostnader eller ersättning för ideell skada. Detta sammanhänger med att den obligatoriska sjukförsäkringen täcker dagsersättning och sjukvårdskostnader genom vederbörande försäkringskassa. Det skadestånd som utgår på grund av trafikförsäkringen är alltså mer omfattande än vad som kan erhållas genom förarplatsförsäkringen. Man kan naturligtvis tänka sig att den svenska förarplatsförsäkringen i framtiden kan utvidgas och att den kan bli obligatorisk, dock med bibehållande av konstruktionen som en olycksfallsförsäkring. Detta torde emellertid vara en fråga på längre sikt.

Det skulle enligt styrelsens mening medföra egenartade konsekvenser om den svenska trafikförsäkringen, vilken som ovan nämnts är konstruerad som en ansvarsförsäkring, skulle omfatta jämväl ersättning till fordonets ägare-förare. En överensstämmelse med de finska reglerna torde inte vara möjlig att genomföra utan ganska genomgripande lagändringar. Man torde därför enligt styrelsens åsikt i nuvarande läge inte komma längre än att godkänna ett internordiskt försäkringsskydd av den omfattning som motsvarar den svenska förarplatsförsäkringen.

Det må slutligen erinras att ägare som färdas i egen bil får full ersättning från sin trafikförsäkring, om föraren befinns styrkt vållande och halv ersättning, om föraren är presumtvt vållande. Föraren har därjämte — oavsett om han är ägare eller inte — möjlighet till ersätt-

ning av trafikförsäkringen för det fordon med vilket han kolliderat i den mån motpartsföraren blir skadeståndsskyldig enligt bilansvarighetslagen.

Stockholm den 20 mars 1972

För Sveriges advokatsamfunds styrelse

Bure Malmström

L. Reuterwall

Medlemsförslag

om samplanering av utbyggnaden av universitet och högskolor i Norden

(Väckt av Tønnes Andenæs, Jørgen Peder Hansen och Ingemar Mundebo)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Undervisningsministeriet:

Spørgsmålet om samarbejde mellem de nordiske lande om højere undervisning og forskning har gennem den seneste halve snes år været genstand for stor opmærksomhed såvel fra de nordiske undervisningsministre som fra Nordisk Råd. Man henviser i denne forbindelse til den rapport om nordisk samarbejde på disse felter, som ministrene afgav til Nordisk Råd i forbindelse med rådets 10. session angående rekommandation nr. 10/1961¹. Udviklingen i tilgangen til videregående studier m. v. har væsentligt oversteget de dengang opstillede prognoser og har sammen med det samtidigt pågående studiereformarbejde stillet de nationale myndigheder over for en række komplicerede problemer, men samarbejdet på disse felter og retningslinierne for dette samarbejde har stort set været uændret i forhold til det i nævnte rapport anførte.

Der har gennem hele perioden været etableret en nær og løbende kontakt mellem de respektive landes ministerier og planlæggende myndigheder om disse problemer, ligesom samarbejdet i vidt omfang har været formidlet gennem Nordisk Kulturkommission. Om de hidtidige resultater af dette samarbejde henvises til de årlige beretninger fra Kulturkommissionen til Nordisk Råd samt de i disse beretninger, bortset fra den seneste, indeholdte generelle årlige oversigter over udbygningssituationen i de enkelte lande.

Efter ikrafttrædelsen af den nordiske kulturtraktat den 1. januar 1972 videreføres dette samarbejde inden for kulturaftalens rammer, hvor det

¹ Se *Nordiska rådet, 10:e sess., s. 1315—1339.*

har en høj prioritet. Der er således tale om en løbende proces, der ikke mindst har en nær sammenhæng med det i alle de nordiske lande for tiden stedfindende reformarbejde med studiestrukturer m. v. En rekommandation af det foreslåede indhold må således umiddelbart findes mindre påkrævet netop nu, hvor samarbejdet må forventes yderligere intensiveret i ministerrådets regie.

Det kan specielt, for så vidt angår spørgsmålet om samarbejde mellem de i de nordlige egne af Finland, Norge og Sverige placerede nye, videregående uddannelsesinstitutioner, bemærkes, at der af dispositionsmidlerne under den nordiske kulturtraktat for nylig er stillet et beløb på 43 000 danske kroner til rådighed til fremme af et direkte samarbejde mellem disse institutioner.

Det tilføjes for god ordens skyld, at beslutningen om indretning af en veterinær- og landbohøjskole i Odense er ophævet ved lov af 18. juni 1969.

Indenrigsministeriet, der af ministeriet for udenrigsøkonomi er anmodet om over for nærværende ministerium at fremsætte sine eventuelle bemærkninger, har oplyst, at man ikke derfra har nogen kommentarer til sagen.

København, den 1. maj 1972

P. m. v.

Bj. Brynskov
Afdelingchef

J. E. Hansen

Akademikernes centralorganisation (AC):

Akademikernes Centralorganisation kan principielt gå ind for de bestræbelser, som bl. a. gennem Nordisk Råd gøres for at skabe en tilpasning mellem de nordiske landes uddannelsessystemer, bl. a. med henblik på skabelsen af større bevægelighed på et fælles nordisk arbejdsmarked, samt for at skabe en sådan koordinering af planerne for udbygningen af de videregående uddannelser, at de meget dyre investeringer i universiteter og højere læreanstalter kan udnyttes så effektivt som muligt. Ligeledes må det være en fordel for de nordiske lande, om de i fællesskab kan etablere undervisning og hertil knyttet forskning på meget specielle områder, som det ville være relativt dyrt eller umuligt at etablere i det enkelte land. Mulighederne for at udnytte fordelene ved den teknologiske udvikling inden for undervisningsteknik og audiovisuelle hjælpemidler kan på nogle felter være størst ved en fællesnordisk indsats, som bl. a. er betinget af det sproglige og kulturelle slægtskab. F. eks. kan det være rationelt at arbejde med TV-undervisningsprogrammer på universitetsplan i en nordisk sammenhæng.

AC må imidlertid pege på de vanskeligheder, som er knyttet til en fælles planlægning af de højere uddannelsesinstitutioners udbygning. Både den nuværende indretning af de videregående uddannelser i de nordiske lande (adgangsbetingelser, studieplaner, eksamensbestemmelser) og den planlægning af udvidelser, som i dag finder sted, har som udgangspunkt en målsætning om at betjene landenes egne indbyggere og egne arbejdsmarkeder for højt uddannet arbejdskraft. Hertil kommer, at situationen inden for de højere uddannelser er ret forskellig i de nordiske lande, vel nok overalt præget af et meget stærkt pres, men samtidig med adgangsbegrænsninger til næsten alle områder; for Danmarks vedkommende er alle universitetsstudier åbne, men universiteterne stærkt hæmmet af kapacitetsproblemer.

AC kan tilslutte sig rekommandationen om at udrede mulighederne for en fælles planlægning af udbygningen af de højere uddannelser. På baggrund af ovennævnte vanskeligheder samt den kendsgerning, at den videre udbygning af de højere uddannelser har så omfattende økonomiske konsekvenser, og dermed er centralt placeret i den politiske prioritering i de enkelte lande, finder AC det mest realistisk, at man i udredningsarbejdet koncentrerer sig om at finde frem til konkrete samarbejdsområder, hvor man på bilateral basis kan løse nogle af de i medlemsforslaget nævnte problemer. AC kan også tilslutte sig, at man mellem planlægningen i de nordiske lande tilstræber en sådan koordination af studiestrukturen, adgangsbetingelser, eksamenskrav m. v., at samarbejdet mellem de nordiske universiteter og læreanstalter gøres lettere.

København, den 18. maj 1972

Knud Bent Hey

Finland

Finansministeriet, organisationsafdelningen¹:

Organisationsafdelningen meddelar högaktningfullt att den i detta skede inte har någonting att invända mot förslaget om samplanering av utbyggnaden av universitet och högskolor i Norden. Organisationsafdelningen kan ge ett detaljerat utlåtande först då en mera ingående utredning gjorts i frågan.

Helsingfors den 12 maj 1972

Seppo Salminen
Ämbetsverksfullmäktig

Jaakko Penttinen
Förvaltningsinspektör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Helsingfors universitet, konsistoriet¹:

Man kunde säkert nå många fördelar genom gemensam universitetsplanering i Norden. Speciellt forskarutbildningen förutsätter, till följd av de otillräckliga resurserna vid olika högskolor och i de olika länderna, intensivt samarbete. Dessutom vore det förnuftigt att i samarbete mellan de nordiska länderna planera högskoleundervisningen inom de specialbranscher där efterfrågan på arbetskraft är liten. Det kunde också vara ändamålsenligt att tillgodose utbildningsbehovet inom kalottområdet på det sätt som nämns i förslaget.

Av dessa orsaker, och eftersom det nordiska samarbetet spelar en viktig roll i vårt lands kultur, understöder konsistoriet förslaget. I enlighet med det nordiska kulturavtal, som undertecknades den 15 mars 1971, bör det nordiska utbildningssamarbetet rikta sig till de områden som avses i medlemsförslaget och därför finns det redan en formell bas för samarbetet.

Helsingfors universitets möjligheter att delta i det förberedande arbetet och i det praktiska samarbetet begränsas av knappa resurser. Vid de fortsatta förberedelserna borde man utreda de faktiska verkningarna av språkskillnaderna och skillnaderna mellan examensfordringarna. Norges och Danmarks anslutning till EEC kan eventuellt inverka på utbildningsplaneringen i dessa länder. Man bör därför utreda vilken inverkan detta skulle ha på den nordiska utbildningsplaneringen. Dessa faktorer och det utredningsarbete, som de förutsätter, får dock inte förhindra eller väsentligt försena inledandet av samarbetet.

Helsingfors den 10 maj 1972

Mikko Juva
Rektor

M. Malmberg
Tf. avdelningschef

Tammerfors universitet¹:

Förslaget kan betecknas som mycket viktigt eftersom speciellt den högre undervisningen och forskningen förutsätter regelbundet internationellt samarbete.

Utvecklandet och utbyggnaden av högskolorna begränsas dock av de knappa resurserna i vart och ett land. Av denna anledning är det motiverat att överväga möjligheterna att utvidga området för högskoleplaneringen. Härvid skulle de nordiska länderna i många avseenden bilda en tämligen naturlig geografisk och språklig helhet.

Samnordisk högskoleplanering skulle skapa möjligheter till en hel-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

hetsbetonad och ändamålsenlig användning av de knappa resurserna. På detta sätt vore det möjligt att avlägsna den utbildningsbrist som nu förekommer t. ex. i de nordiska ländernas norra delar. Genom gemensam högskoleplanering kunde man också effektivare än tidigare genom en ändamålsenlig koncentrerad utveckling utveckla undervisning och forskning inom specialbranscher. Likaså vore det möjligt att gå in för att utnyttja lärar- och forskarkrafterna på ett helhetsbetonat sätt samt att förbättra studieförutsättningarna och -förhållandena. Det sistnämnda skulle naturligtvis förutsätta förenhetligande av studiesociala faktorer, såsom studiestödssystemen. På detta sätt vore det möjligt att skapa ett kommunikationssystem som fungerar tillräckligt bra och som tjänar studierna, undervisningen och forskningen.

Förberedelserna för och förverkligandet av den samnordiska högskoleplaneringen förutsätter ett centralt organ. Detta organ skulle också utreda vilka kostnader samarbetet medför och hur de skall täckas.

Eftersom förslaget i hög grad är preliminärt kan universitetet i detta skede inte komma med närmare synpunkter.

Tammerfors den 12 maj 1972

Jaakko Uotila

Rektor

Yrjö Silo

Förvaltningsdirektör

Svenska social- och kommunalhögskolan:

Såsom av Nordiska rådets medlemsförslag A 354/k framgår utvidgas högskoleväsendet nu i snabbare takt än någonsin förut i alla de nordiska länderna. Samtidigt framträder en stark tendens att i största möjliga utsträckning åstadkomma en gemensam nordisk examensgiltighet. Under sådana omständigheter vore det till uppenbar fördel för den högre utbildningen, om utbyggandet av högskoleväsendet kunde ske enligt en gemensam plan. Den största fördelen härav vore måhända att högskolor med speciella utbildningsuppgifter, som svårtligen kan upprättas av varje enskilt land men väl kunde tillgodose utbildningsbehovet för flera av de nordiska länderna — ja, kanske för hela Norden — skulle gemensamt grundas och upprätthållas och få en så gynnsam geografisk placering som möjligt.

Då en nordisk samplanering av de högre utbildningsanstalterna utan tvekan skulle innebära en rationalisering av högskoleutbildningen förordar Svenska social- och kommunalhögskolan i Helsingfors det väckta initiativet och föreslår, att en gemensam planering av universitetsutbygg-

naden i hela Norden måtte åstadkommas i syfte att uppnå en mera långtgående integration än hittills på den högre undervisningens område.

Helsingfors den 9 maj 1972

Svenska social- och kommunalhögskolan

På lärarrådets vägnar

Holger Kronman

Rektor

Finlands akademi, vetenskapliga centralkommissionen¹:

Utgångspunkten för förslaget och den rekommendation som det omfattar är att utreda möjligheterna till samplanering av universiteten i hela Norden i syfte att uppnå en mer långtgående integration på den högre utbildningens område.

Vetenskapliga centralkommissionen har i många sammanhang bl. a. i sitt vetenskapspolitiska program, understrukit det faktum att forskningen inte under några omständigheter får skiljas från högskolorna, eftersom dess stimulerande inverkan på högskolornas undervisningsverksamhet och forskarutbildning är synnerligen viktig. Sålunda ansluter sig högskolornas planeringsverksamhet och utvecklandet av denna också till den vetenskapspolitiska planeringen och till koordineringen av forskningsverksamheten.

Vetenskapliga centralkommissionen anser att det är motiverat att undersöka det medlemsförslag som väckts vid Nordiska rådet. Utredningsarbetet lämpar sig bäst för den nordiska kultursamarbetsorganisationen i Köpenhamn och speciellt för dess sakkunnigutskott.

Helsingfors den 2 maj 1972

Olavi Granö

Ordförande

Heikki Kallio

Förvaltningsdirektör

Uleåborgs universitet¹:

I motiveringen till det förslag, som väckts vid Nordiska rådet, konstateras att ansvällningen av antalet studenter i alla nordiska länder medfört ett behov av snabb utbyggnad av högskoleväsendet och att flere nya universitet redan har upprättats för att tillgodose behovet samt att också andra åtgärder har vidtagits för en kvantitativ utbyggnad av högskoleundervisningen. De personer, som väckt medlemsförslaget,

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

konstaterar också att regionalpolitiska synpunkter i många fall har inverkat på lokaliseringen av nya högskolor och universitet. De påpekar också att denna utveckling i varje land har planerats med utgångspunkt från landets egna behov och med hänsynstagande till de egna resurserna. Med anledning härav säger initiativtagarna, att väsentliga fördelar borde kunna vinnas om universitetsutbyggnaden i de olika nordiska länderna i stället följde en gemensam plan. De beskriver dessutom vilka fördelar en samplanering skulle medföra.

Uleåborgs universitet instämmer med initiativtagarna i att man mellan de nordiska länderna borde etablera ett permanent, fast arbete inom högskoleplaneringens område för att få all tänkbar information om de resultat och fel som man nått och gjort i grannländerna. Vissa försök i denna riktning har redan förekommit men något fast organiserat samarbete existerar ännu inte.

Universitetet anser däremot inte att det utan reservation kan instämma i förslagsställarnas förslag att man i framtiden skulle sträva till samplanering av nya högskolor i Norden, vilket enligt förslaget skulle möjliggöra en rationellare fördelning av den högre grundundervisningen mellan olika läroinrättningar oberoende av gränserna mellan de olika länderna. Enligt universitetets åsikt är frågan om lokalisering av studieplatserna inom den högre grundutbildningen en så viktig del av den riksomfattande utbildnings- och regionalpolitiken att de nationella synpunkterna är avgörande i denna fråga åtminstone för Finlands del. Fortbildningen vore däremot ett synnerligen lämpligt objekt för koordinering på nordisk nivå. Denna utbildning förutsätter i många fall anskaffning av dyr utrustning och avlönande av speciallärare med hög standard. Det vore uppenbarligen möjligt att skapa bättre förutsättningar för detta, om frågan kunde förverkligas med gemensamma resurser.

Då man upprättar nya högskolor, och då man utvidgar redan existerande, borde man enligt Uleåborgs universitets åsikt på nordisk nivå utreda följande faktorer:

1. Läroämnena vid de redan existerande universiteten och dessas utbildningskapacitet. I detta sammanhang borde man också kunna utreda hur de utbildade placerat sig i olika yrken (läget för ögonblicket och prognoser).

2. Frågan om specialbranscher som det vore förnuftigt att meddela undervisning i endast vid ett nordiskt universitet. Dessutom borde man kartlägga stora forskningsobjekt, som endast kan finansieras med medel från flere länder.

3. Regionala synpunkter (t. ex. Nordkalottens universitet) samt de möjligheter som studerandena har att flytta från ett land till ett annat för studier inom något specialområde. I detta sammanhang borde man fästa uppmärksamhet vid ekonomiskt stöd för studerande från andra nordiska länder i form av stipendier och studielån på samma grunder som stödet beviljas det egna landets studerande.

För koordinering inom Norden behövs ett effektivt centralorgan (t. ex. i anslutning till Nordiska rådet), som sammanställer material och ställer detta till olika universitets och högskolors förfogande.

Uleåborg den 13 maj 1972

Markku Mannerkoski

Rektor

Jorma Visanko

Biträdande sekreterare

Jyväskylä universitet åberopar i skrivelse den 3 maj 1972 planeringsrådets yttrande av den 27 april 1972 (se nedan).

Jyväskylä universitet, planeringsrådet¹:

I medlemsförslaget utreds i allmänna drag dagens läge och utvecklingsutsikterna för de olika nordiska ländernas universitet och högskolor. De verksamhetsområden, som nämns i slutet av förslaget som objekt för samplaneringen av utbyggnaden av universitet och högskolor, har inte specificerats och det är mycket svårt att ta ställning till dem.

Vid utvecklandet av samarbetet mellan universiteten och högskolorna i Norden borde frågan om att skapa ett system för utbyte av information komma i första rummet. För utbyte av information mellan universiteten och högskolorna i Norden och för främjande av gemensam planering borde tillsättas antingen en statlig eller en samnordisk kommitté för att utreda förutsättningarna för samplanering av utbyggnaden av universitet och högskolor i Norden samt frågan om samarbetsformerna och -områdena. Samplanering och koncentrerad utbildning inom specialbranscher borde inte få störa verksamhetsförutsättningarna och den planerade utvecklingen för de universitet och högskolor som finns i vårt land och som nu håller på att inleda sin verksamhet.

Jyväskylä den 27 april 1972

Kalevi Heinilä

Ordförande

Kalevi Vainio

Planerare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Joensuu högskola¹:

Joensuu högskola anser att det är viktigt att utreda de faktorer som nämns i förslaget. Högskolan anser vidare att man vid utredningen av frågan bör fästa uppmärksamhet vid följande synpunkter:

Då planeringen gäller mera omfattande och invecklade helheter blir den och den demokratiska kontrollen av beslutsprocessen allt svårare. En förutsättning för att planeringssamarbetet skall lyckas är att högskoleförvaltningen blir mera demokratisk än den nu är och att också övervakningen av planeringen och målsättningsproceduren blir mera demokratisk än nu. Planeringen kan inte vara schematiskt gemensam eftersom varje land har sina egna samhällspolitiska problem och mål. Gemensam planering förutsätter gemensamma mål. Vid planeringen borde man definiera de områden och tyngdpunkter som samarbetet gäller. Dessa områden kunde t. ex. vara miljövårdsforskning, utvecklingsområdesforskning, högskoleexperiment (bl. a. öppet universitet), konfliktforskning, samhällsplanering, fortbildning och kompletteringsutbildning inom s. k. dyra områden (bl. a. naturvetenskaper, teknik, medicin).

Joensuu den 19 maj 1972

Heikki Kirkinen

Tf. rektor

Matti Halonen

Sekreterare

Åbo akademi:

Flera av de i förslaget framförda tankarna är i princip riktiga, såsom när det som motiv för en samplanering framhålles, att det totala utbildningsbehovet av vissa specialfack kan bäst tillgodoses, om utbildningen koncentreras till ett ställe och där det påpekas, att en nordisk samplanering skulle möjliggöra en rationellare fördelning av den grundläggande högre utbildningen på olika undervisningsanstalter. Förverkligandet av dessa tankar innebure emellertid en centralisering, då däremot den allmänna trenden i Norden synes gå i motsatt riktning vad högskoleväsendets utveckling beträffar. Om centralisering innebure en lycklig utveckling är tvivel underkastat.

Ändamålsenligheten av en för alla nordiska länder gällande samplanering kan även av praktiska skäl ifrågasättas, och i all synnerhet emedan en samplanering med största sannolikhet skulle kräva ett svårskött och tunggrott maskineri igångsättes utan att några garantier för resultat föreläge.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Annorlunda ställer sig uppgiften om man tänker sig en viss samplanering av universitet och högskolor som på grund av sitt geografiska läge har goda förutsättningar för samverkan. För Finlands vidkommande kunde som exempel nämns universiteten i Uppsala och Stockholm samt de två universiteten och tre övriga högskolorna i Åbo. Åbo akademi har i fråga om lärarkrafterna ett icke ringa samarbete med nämnda universitet i Sverige. Regionala synpunkter spelar en viss roll i detta sammanhang.

En samplanering skulle sannolikt underlätta införandet av nya ämnen och studieriktningar, som eljest inte inom rimlig tid kunde tänkas inrättade i de nordiska länderna. En långtgående specialisering inom de olika högskolorna vore tänkbar i detta sammanhang, vilket vore rationellt ur den synpunkten, att de krav som ställes på högskolorna ständigt ökar.

När det gäller postgradual undervisning och forskning vore säkerligen en koncentring av resurserna till internordiska forskningscentra av betydelse. En aktivering av forskarutbytet mellan de redan nu existerande forskningsinstitutionerna vore en angelägen uppgift, likaså att utländska forskare kunde knytas till forskningscentra. För detta fordras ekonomiska resurser i form av stipendier och reseunderstöd.

Åbo akademi finner, att de olika verksamhetsformer som kunde ifrågakomma vid en samplanering lämpligen kunde diskuteras på rektorsnivå. Det finnes också en del frågor som kunde och borde upptas till dryftning på riksnivå. Till dessa hör

1. en översyn och koordinering av examenssystemen i de olika länderna,
2. ny prövning av frågan om den nordiska tentamensgiltigheten,
3. utbyggnad av systemet med nordiska docentstipendiater,
4. nordiskt lärarutbyte.

Åbo den 24 maj 1972

För Åbo akademi
Karl-Gustav Fogel
 Rektor

Turun yliopisto (Åbo universitet):

— — — och meddelar att alla fakulteter i allmänhet understöder förslaget. *Juridiska fakulteten* fäster i sitt utlåtande speciell uppmärksamhet vid följande punkter:

Skillnaderna mellan positiv rätt i de nordiska länderna utgör till stor del ett hinder för integrationssträvandena. Personalstatuten baserar sig i Sverige och Finland (i internationell privaträtt) på nationalitetsprincipen och i Norge och Danmark på domicilprincipen. Finland är republik men Sverige, Norge och Danmark är monarkier.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Det finns vissa rättsområden inom vilka examensfordringarna kunde förenhetligas (romersk rätt, internationell rätt, internationell privaträtt, jämförande rättsvetenskap, allmän rättsvetenskap).

Full studiefrihet skulle inte kunna tillåtas eftersom (åtminstone hos oss) numerus clausus råder.

Integreringen borde för de juridiska studiernas del begränsas till att examensfordringarna såvitt möjligt skulle göras enhetliga och att juridisk examen, som avlagts i något nordiskt land, skulle godkännas som giltig också i ett annat nordiskt land med vissa kompletterande förhör rörande landets nationella rätt (jfr vinnande av kompetens för läkarexamen i Finland vilken avlagts i icke-nordiskt land). Detta skulle dock inte innebära rätt för utlänningar att erhålla statstjänst i Finland annat än i de fall som avses i 84 paragrafen i regeringsformen eller på basis av eventuella avtal mellan olika stater.

Fakulteten konstaterar att samarbetet mellan de juridiska fakulteterna i Norden borde utvecklas.

Liknande begränsningar kan förekomma också inom andra ämnen då man detaljerat börjar planera förverkligandet av medlemsförslaget. Med beaktande av de betydande fördelar som ett nordiskt samarbete, av det slag som föreslagits, uppenbarligen skulle medföra, får svårigheter av den här typen inte utgöra något hinder.

Turun yliopisto rekommenderar sålunda gärna för sin del att medlemsförslaget förverkligas i den mån och till de delar som det är möjligt på basis av de motiveringar som framförts i förslaget.

Abo den 15 maj 1972

Kaarlo Hartiala

Rektor

Olavi Rytkönen

Förvaltningsdirektör

Eläinlääketieteellinen korkeakoulu — Veterinärmedicinska högskolan:

Veterinärmedicinska högskolan förenar sig i princip med Nordiska rådets presidiums förslag till rekommendation till Nordiska ministerrådet. Särskild uppmärksamhet bör emellertid fästas vid följande punkter:

- olikheterna i examenssystemen vållar ännu för närvarande vissa svårigheter
- speciellt för Finlands del bör språksvårigheterna tas i betraktande
- en gemensam planering bör vara möjlig beträffande utbildningen för nya undervisningsområden. Som exempel kan nämnas miljöhygien och vidareutbildningen av undervisningspersonal för utvecklingsländerna.

Helsingfors den 24 maj 1972

Kaarlo Kallela

Rektor

Rolf Viitaniemi

Sekreterare

Tammerfors tekniska högskola¹:

Antalet studieplatser har kraftigt ökats inom högskoleväsendet i Finland sedan 1960-talet. Samtidigt har man strävat efter att minska de regionala skillnaderna genom att upprätta s. k. landsortshögskolor. Under detta årtionde kommer antalet studerande att öka speciellt vid dessa högskolor.

Upprättandet av högskolor i östra Finland, Tammerfors och Vasa har inneburit och innebär en jämnare regional fördelning av kultur- och utbildningsservicen, allmän stimulans för kultur- och näringsliv i de ifrågavarande orterna samt en minskning av huvudstadsdominansen. Man räknar med att de studerande, som utexamineras från dessa högskolor, lättare än de, som studerar i Helsingfors, skall stanna för att arbeta någon annanstans än i huvudstadsnejden, vilket för sin del utjämnar de regionala skillnaderna.

Upprättandet av nya högskolor har också inneburit decentralisering av anslag vilket åter innebär att användningen av medlen inte alltid varit den allra effektivaste. Detta kan dock i viss mån korrigeras genom arbetsfördelning mellan högskolorna och genom specialisering. Denna specialisering får dock inte ske så att man vid vissa högskolor skulle ge undervisning endast fram till grundexamen utan den bör ske så att olika högskolor ägnar sig åt egna forsknings- och undervisningsområden.

Denna arbetsfördelning mellan högskolorna torde kunna förverkligas inte enbart på riksnivå utan också på nordisk nivå. Den förutsätter dock ett mera omfattande utbyte än tidigare av studerande som bedriver fortsatta studier, av lärare och forskare.

Tammerfors tekniska högskola ställer sig positiv till det förslag som väckts om samplanering av utbyggnaden av högskolorna i Norden såvida förslaget inte innebär en allmän koncentrerings av den högre högskoleundervisningen och -forskningen till endast ett fåtal högskolor.

Tammerfors den 15 maj 1972

Pekka Ahonen

Prefekt

Seppo Loimio

Tf. byråchef

Villmanstrands tekniska högskola¹:

Högskolan anser att allt samarbete som kan etableras mellan de olika högskolorna i Norden är bra. Högskolan anser dock att den gemensamma planeringen i främsta rummet borde koncentreras på högre un-

¹ Yttrandet översatt från finska.

dervisning än grundundervisning, eftersom den egentliga grundutbildningen uppenbarligen borde skötas separat i varje land för sig. Också utredningar och koordinering i anslutning till grundutbildningen bör genomföras för att få de grundläggande fakta som behövs för den högre utbildningen.

Villmanstrands tekniska högskola anser att det samarbete som föreslås i det medlemsförslag, som väckts vid Nordiska rådet, för de tekniska vetenskapernas del kunde ske inom ramen för den redan existerande samarbetsorganisationen Nordforsk. Nordforsks uppgift är ju att utveckla och organisera samarbetet mellan de nordiska länderna då det gäller teknisk och därtill ansluten naturvetenskaplig forskning.

Villmanstrand den 25 maj 1972

Erkki Kinnunen

Rektor

Arto Oikkonen

Sekreterare

Kaupparkeakoulu (Finska handelshögskolan i Helsingfors)¹:

I ett medlemsförslag uppmanas Nordiska rådet att för Nordiska ministerrådet rekommendera utredning av frågor som ansluter sig till samplanering av utbyggnaden av universitet och högskolor i Norden, varvid målet skulle vara att åstadkomma ett ännu mera omfattande och mångsidigare samarbete inom detta område än hittills. Handelshögskolan anser att förslaget är viktigt och befogat. Då vetenskapen och tekniken snabbt utvecklas kan de nordiska länderna, enligt handelshögskolans åsikt, på bred front bevara den forskning som bedrivs och den undervisning som ges vid högskolorna på hög nivå och internationellt sett konkurrenskraftig endast under förutsättning att högskolorna kan sammanslå sina resurser och använda dem koncentrerat och planmässigt.

Av detaljerna i det medlemsförslag, som väckts vid Nordiska rådet, kan speciellt de som gäller den föreslagna gemensamma planeringen av universiteten inom nordkalottområdet och utvecklandet av samarbetet mellan de högskolor som redan verkar där anses vara viktiga, önskvärda och möjliga att förverkliga.

Vid sidan av frågan om samplanering av upprättande av nya universitet och om utvidgning av redan existerande högskolor är det skäl att fästa uppmärksamhet vid det nordiska samarbete som redan förekommit och som fortfarande förekommer åtminstone mellan högskolor inom samma bransch. Om de olika formerna av detta samarbete kan för handelshögskolornas del nämnas bl. a. gemensamma rådplägnings-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

möten för rektorer och förvaltningsdirektörer, livligt utbyte av lärare och forskare, samarbete i syfte att öka jämförbarheten mellan examensfordringar och olika examina, samarbete mellan studentkårerna i fråga om praktikantutbyte och utbyte av studenter etc.

Det ovan nämnda samarbetet, som redan kan betraktas som traditionellt, kan enligt handelshögskolans åsikt enkelt utvidgas på ett sätt som gagnar alla parter så att det också omfattar gemensam planering av utbyggnaden av de nämnda högskolorna och dessas verksamhet. Speciellt vid planeringen och förverkligandet av fortbildningen och kompletteringsutbildningens olika delområden (doktorsprogram, funktionsvis specialiserade kompletteringsutbildningsprogram etc.) kunde nordiskt samarbete medföra verkligt kännbara resultat om resurserna sammanslås.

Företagsledningsutbildningen på högskolenivå kan nämnas som ett gott exempel på ett område inom vilket man redan har förverkligat ett synnerligen långt gående samarbete mellan de nordiska högskolorna och läroinrättningarna inom branschen. Det är mycket viktigt att man vid företagsledningsutbildningen, som till betydande del är fortbildning och kompletteringsutbildning, kontinuerligt kan öka samarbetet och samplaneringen mellan de nordiska länderna. Speciellt inom detta område behövs mycket högklassiga lärarkrafter, vilket inte ett enda nordiskt land ensamt har tillräckligt av. I Sverige och Finland har man redan fått till stånd var sitt riksomfattande institut för företagsledning (i Sverige Institutet för företagsledning och i Finland Företagsledningsinstitutet), vid vilka bl. a. handelshögskolorna är representerade. I Finland är dessutom bl. a. undervisningsministeriet representerat vid företagsledningsinstitutet. Eftersom man redan också i Norge och Danmark har riksomfattande koordinerande organ för utbildning av företagsledning, förefaller det som om det skulle finnas förutsättningar för gemensam planering och också för konkreta åtgärder. Handelshögskolorna hoppas därför att man delvis genom Nordiska rådets medverkan inom de närmaste åren skall komma så långt som till konkreta åtgärder inom detta område.

Helsingfors den 15 maj 1972

Jaakko Honko

Rektor

Matti Sarakontu

Sekreterare

Svenska handelshögskolan:

Svenska handelshögskolan finner det sannolikt att man vid planeringen av utbyggnaden av universitet och högskolor kunde uppnå betydande fördelar genom ett samarbete mellan de nordiska länderna.

Dessa fördelar synes kunna uppnås redan i utförandet av planeringsarbetet. Genom att metoder för t. ex. kvantifiering, lokalisering och differentiering av olika studielinjer och forskningsaktiviteter gemensamt utarbetas respektive ställes till gemensamt förfogande kan i länder med i stort sett lika samhällsstruktur och kulturell bakgrund ett betydande dubbelarbete undvikas. Vid en gemensam planering kan även knappa resurser och gemensamma behov bli bättre beaktade än om vart land utför en egen planering. Detta kommer till synes särskilt i samband med kostsamma anläggningar t. ex. på det medicinska, naturvetenskapliga och tekniska området samt i fråga om studielinjer som kan vara aktuella för ett fåtal studerande.

Högskolan får med hänvisning till ovanstående för sin del tillstyrka att den föreslagna utredningen utföres.

Helsingfors den 24 april 1972

Svenska handelshögskolan
Gösta Mickwitz
Rektor

Göran Westerlund
Förvaltningsdirektör

Turun kauppakorkeakoulu (Finska handelshögskolan i Åbo)¹:

Detta utlåtande gäller ett omfattande förslag, samplanering av högskoleväsendet i Norden, som ännu inte torde ha tagit konkretare form än själva principen. Eftersom det principiellt sett förefaller vara motiverat att utveckla allt nordiskt samarbete, torde samarbete också kunna tillämpas inom högskoleväsendet. Inom detta område har samarbete redan nu i många avseenden tagit sig uttryck i t. o. m. långt utvecklade former.

Egentlig enhetlig nordisk planering kunde måhända bäst komma i fråga vid upprättande och utvecklande av forskningsinstitut-högskolor inom sällsynta specialbranscher eller inom branscher som kräver stort kapital. Vanliga universitet och högskolor borde enligt handelshögskolans åsikt vara så självständiga och fullständiga att de undervisar studerande för högre examina och lärdomsgrader. Filialhögskolor är naturligtvis en annan sak, men de betraktas ju vanligtvis inte heller som fristående högskolor. Självständiga högskolor kan bedriva ett fruktbart samarbete sinsemellan inom ramen för högre examina och forskningsverksamhet. Samarbete av det här slaget förekommer i viss mån t. ex. mellan de nordiska handelshögskolorna. Det torde vara möjligt att kraf-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

tigt utveckla just sådant samarbete utan att i större omfattning befatta sig med organisatoriska problem.

Åbo den 13 april 1972

Veikko Halme
Rektor

Arno Leino
Förvaltningsdirektör

Handelshögskolan vid Åbo akademi:

Handelshögskolan vid Åbo akademi ställer sig positiv till tanken på en nordisk samplanering av den högre utbildningen i högre grad än vad som hittills varit fallet. Det kan dock inte enbart gälla att fatta de rätta lokaliseringsbesluten för var olika utbyggnader av olika specialfack skall placeras utan förutsätter även att den utbildning, som föregår den högre utbildningen är av ungefärligen samma kvalitet och karaktär. Inom den ekonomiska utbildningssektorn, som handelshögskolan närmast representerar, har denna fråga behandlats i många år. Någon slutgiltig lösning har dock ännu icke uppnåtts, även om vissa försök gjorts för att underlätta de studerandes övergång från ett lands ekonomiska utbildning till ett annat nordiskt land på såväl lägre som högre utbildningsnivåer. Svårigheterna torde dock vara mindre på högre nivåer.

Handelshögskolan finner det därför väl motiverat att utreda möjligheterna att genom en gemensam planering av universitets- och högskoleutbyggnaden i Norden uppnå en mera långtgående integration på den högre utbildningens område.

Åbo den 4 maj 1972

På lärarrådets vägnar:
B. Qvist

Vaasan kauppaorkeakoulu (Handelshögskolan i Vasa)¹:

En hel del samarbete har redan förekommit vid planeringen av handelshögskoleväsendet, men den i Sverige genomförda anslutningen av handelshögskolorna till universiteten har i viss mån komplicerat situationen. Å andra sidan kan man konstatera att det vid planeringen framkommit att nationella specialförhållanden visat sig vara frågor som i hög grad måste beaktas.

Den långsamma vetenskapliga återväxten inom företagsekonomin om-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

råde har visat sig vara en flaskhals vid utvecklandet av handelshögskoleväsendet. Inom detta område vore det uppenbarligen möjligt att nå bättre resultat än nu, om man kunde få till stånd ett väl organiserat nordiskt samarbete.

Beträffande de regionala jämviktssynpunkterna hänvisar handelshögskolan i Vasa till att samarbetet mellan Norrland och Österbotten av språkliga orsaker har visat sig vara mera komplicerat än man hade väntat sig. Detta kan innebära att högskolorna i Umeå och Vasa, åtminstone vad primärstudierna beträffar, borde utvecklas självständigt men att planeringen för fortbildningens och kompletteringsutbildningens del i högre grad än nu kunde vara gemensam. Dessutom borde man i större omfattning än nu uppgöra gemensamma forskningsprogram.

Handelshögskolan i Vasa anser alltså att medlemsförslaget är värt att tas i övervägande och att det borde utvecklas till ett mera detaljerat programförslag.

Vasa den 13 maj 1972

Mauri Palomäki

Rektor

Lars Nyqvist

Sekreterare

Tekniska högskolan¹:

Den snabba utbyggnaden av högskoleväsendet började ungefär samtidigt i alla nordiska länder, nämligen i mitten av 1960-talet. Också formerna för förverkligande av utbyggnaden har varit mycket likartade i dessa länder. Samtidigt som man strävat efter att utöka de redan existerande universitetens och högskolornas undervisningskapacitet genom att öka antalet lärar- och biträdande tjänster har man upprättat många nya högskolor. Genom den sistnämnda åtgärden har man strävat efter att minska den regionala olikvärdighet, som en alltför stor geografisk koncentring av utbildningsmöjligheterna medför, och till att i de olika länderna, oberoende av de studerandes hemort, skapa bättre utbildningsmöjligheter inom den levnadsbana som var och en önskar slå in på.

Vid sidan av en ökning av antalet studieplatser har man i många fall underlåtit att sörja för att bevara undervisningens kvalitativa nivå, för att inte tala om att förbättra den. Både nya och gamla högskolor har blivit lidande av detta. Man har inte ansett det vara nödvändigt att från början förse nya högskolor med de andliga och materiella hjälpmedel, som de skulle behöva utöver kärnan i lärarkåren och själva byggnaderna. Gamla högskolor har i många fall råkat i ett sämre läge i fråga om prioriteringen vid nyanskaffningar än vad som skulle ha skett om man

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

inte varit tvungen att sätta nya understödsobjekt framom dem. Detta missförhållande mellan den kvantitativa och kvalitativa målsättningen är den mest uppenbara inom de områden av högskoleundervisningen och forskningen, som är i behov av tämligen mycket utrustning, alltså framför allt inom de naturvetenskapliga och de därtill hörande tekniska områdena samt inom den medicinska utbildningen.

Vid planeringen av högskoleväsendet finns det naturligtvis en metod enligt vilken man med så små kostnader som möjligt kan nå en så kvalitetsmässigt hög utbildningsnivå man önskar. Man kan nämligen åtminstone inom de flesta högskolor nöja sig med specialbranschvis begränsade utbildningssektorer. Med andra ord bereder man inte vid alla tekniska högskolor möjlighet till studier inom alla ingenjörsområden och vid de medicinska fakulteterna ger man inte möjlighet till specialisering inom alla medicinska områden etc. En begränsning av det här slaget av utbildningen inom vissa specialområden har naturligtvis skett inom de områden där den kvantitativa efterfrågan på utbildning är liten. I det medlemsförslag, som framlagts inom Nordiska rådet och som nu sänts för utlåtande, är det för det första fråga om att det inom vissa utbildningsområden vore ändamålsenligt att gå in för en koncentrerad utbildning, inte enbart inom varje land utan inom hela Norden.

Speciellt inom naturvetenskapliga områden kräver den akademiska utbildningen dyrt och tungrott hjälpmaskineri, laboratorietrymmen och -utrustning, driftspersonal etc. Sålunda är det i hög grad motiverat att pruta på självförsörjningen inom de specialbranscher av utbildningen, där ett utbildningscenter vore tillräckligt för att tillgodose hela Nordens behov. Man kan anse det principiellt riktigt och ändamålsenligt att koncentrera utbildningen inom sektorer av det här slaget till en eller två högskolor i Norden.

Ett par praktiska synpunkter bör dock beaktas speciellt för Finlands del, nämligen de speciella svårigheter, som de olika språken medför och frågan om den gemensamma grundutbildningens nivå. I vanliga fall torde det vara gynnsammast att fortbildning och kompletteringsutbildning inom de nämnda branscherna ges åt sådana studerande som redan har erhållit nödig grundutbildning i sitt eget hemland. På detta stadium av studierna torde det inte längre vålla studerandena från Finland några svårigheter att fullödigt i de övriga nordiska länderna följa med i undervisning som sker på dessa länders språk. Det torde också vara möjligt att anordna föreläsningar och övrig undervisning på ett språk, som även de övriga skandinaviska studerandena förstår, då det gäller specialundervisning i Finland.

Om primärundervisning inför specialstudier i ett annat land ges i studerandens hemland, vilket man måste förutsätta i de flesta fall, bör man naturligtvis kräva att denna utbildning har samma nivå som i de andra länderna. Enligt den uppfattning, som nordiska högskolelärare

inom samma brancher hyser, råder det i dag inte längre några väsentliga skillnader i detta avseende. Å andra sidan är Tekniska högskolans förvaltningskollegium enigt om att i fall man i något land överför bl. a. val av lärare och beslut om läroplaner och andra arbetsprogram till elevdominerat valda högre och lägre förvaltningsorgan, vilket det förvaltningssystem som föreslagits för högskolorna i Finland skulle innebära, så sjunker detta lands utbildningsnivå i så väsentlig grad att det är omöjligt att åstadkomma en integrerande koordinering av utbildningen i Norden i den nuvarande formen.

Den hemställan som framförts till rådet innehåller, utom förslag om eventuell fördelning av utbildningen inom specialbranscher mellan olika länder, dessutom ett förslag om utvidgad samplanering av den högre utbildningen inom vissa delområden i Norden. Det är möjligt att de olika länderna vid den kvantitativa utbyggnaden av utbildningen under årtiondenas lopp redan, både tidsmässigt och vad detaljerna i planeringen beträffar, har fattat beslut som innebär att den samnordiska koordinering, som nu utförs, inte längre har samma betydelse som den skulle ha haft för tio år sedan. Trots detta torde det föreliggande tillräckligt med skäl för en utredning av denna fråga.

Sålunda kan man säga att den objektiva och mångsidiga utredning rörande den högre utbildningen, som föreslås i rekommendationen, är ändamålsenlig och att den överensstämmer med alla de berörda ländernas intressen.

Otnäs den 12 maj 1972

Pentti Laasonen

Rektor

Martti Liesto

Förvaltningsdirektör

Teknillisen ja kaupallisen korkeakouluopetuksen neuvottelukunta (Delegationen för teknisk undervisning och handelsundervisning i högskolorna)¹:

Medlemsförslaget syftar till att utreda möjligheterna till samarbete vid planeringen av utbyggnaden av universiteten i Norden för att uppnå en mer långtgående integration inom den högre utbildningens område. Delegationen för teknisk undervisning och handelsundervisning i högskolorna anser att förslaget om utredande av samarbetsmöjligheterna i princip är värt att understöda. Delegationen konstaterar dock att förslaget är mycket allmänt hållet och att det närmast torde syfta

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

till regionalpolitiskt samarbete inom högskoleplaneringen. Enligt delegationens åsikt borde man vid utredningen fästa speciell uppmärksamhet vid frågan om inom vilka områden och i vilken form samarbetet kunde främjas.

Delegationen understöder den tanke, som framförs i förslaget, enligt vilken man skulle utreda möjligheterna att koncentrera utbildningen inom vissa specialfack till ett ställe. Sektorer av det här slaget vore enligt delegationens åsikt inom teknik och handel följande:

Sektorer som kräver speciellt dyra investeringar men där den utbildningskapacitet som behövs är liten. Hit hör bl. a. "big-science"-området (rymd-, atomenergi- och flygplansforskning).

Specialområden inom miljövärdningsforskningen (träförädlingsindustrins avfallsfrågor, kalottområdet, Östersjön).

Management-utbildningen, speciellt de frågor som ansluter sig till internationell företagsledning.

Kompletteringsutbildning inom snäva specialområden.

Andra tänkbara samsamarbetsområden är enligt delegationens åsikt bl. a.

Utbyte av undervisnings- och forskningspersonal vid högskolorna mellan de nordiska länderna.

Pedagogisk utbildning av högskolornas undervisningspersonal.

Utbyte av erfarenheter vid planeringen av högskolor och högskole-campus.

Ett öppet nordiskt universitet eller någonting liknande.

Tillgodoseende av specialbehoven inom utbildningen på kalottområdet genom samarbete mellan Uleåborgs, Tromsö och Umeå universitet samt Luleå högskola.

Delegationen anser vidare att det är skäl att utreda möjligheterna att beräkna behovet av högre utbildning inom hela Norden. I detta sammanhang borde man också utreda den fria EEC-arbetsmarknadens eventuella inverkan på utbildningsbehovet på lång sikt, speciellt för Danmarks och Norges del, på basis av olika integrationsalternativ.

Delegationen anser dessutom att man i utredningsarbetet också bör beakta vilka eventuella specialåtgärder samarbetet kräver. Åtgärder av det här slaget kunde vara t. ex. förenhetligande av examenssystem och examensfordringar samt förenhetligande av det språk som används i den samnordiska undervisningen.

Helsingfors den 20 juni 1972

Markku Nurmi

Sekreterare

Stadsförbundets byrå¹:

Enligt Stadsförbundets byrås uppfattning är planeringen och förverkligandet av universitets- och högskoleundervisningen till sin natur sta-

¹ Yttrandet översatt från finska.

tens uppgift. Å andra sidan är det rätt viktigt att myndigheter som meddelar grundundervisning samarbetar med arbetsmarknadsfältet och med andra för samarbetet centrala organ. Detta gäller naturligtvis universitetets och högskolors utvecklingsplanering, lokalisering och studieämnens innehåll.

I högskolors lokalisering, byggnad och delvis även i finansiering av den praktiska verksamheten har i Finland även högskolornas lokaliseringssorter medverkat. Detta bör enligt Stadsförbundet byrå anses som positivt med tanke på högskolors lokaliseringsplanering och på deras verkningar på stadsstrukturen.

Förslaget som skickats ut på remiss angår nordisk samplanering av utbyggnaden av universitet och högskolor. Stadsförbundets byrå finner att planeringen av universitet och högskolor håller på att få en allt större betydelse till följd av den fortsatta utvidgningen av grundutbildningen på en högre nivå. Av denna anledning bör man anse det vara i och för sig mycket positivt med en växelverkan av den största möjliga omfattningen och i synnerhet med ett samarbete på nordiskt plan. Då de nordiska länderna för närvarande kan betraktas som ett allt friare enhetligt arbetsmarknadsområde, förordar även detta att det ges en så jämförbar högskoleundervisning som möjligt.

Helsingfors den 19 juni 1972.

Stadsförbundets byrå

L. O. Johanson

Verkställande direktör

Antti Viinikka

Avdelningschef

Suomen kunnallisliitto — Finlands kommunalförbund:

Under de senaste åren har i de nordiska länderna en synnerligen kraftig utbyggnad av universitet och högskolor ägt rum med stöd av i varje land särskilt uppgjorda planer. Utbyggnaden har medfört att många nya universitet och högskolor eller universitetsfilialer har tillkommit. Utvecklingen har i varje land planerats med utgångspunkt från landets egna behov och med hänsynstagande till de egna kraftresurserna.

Under årens lopp har man fått till stånd ett allt närmare samarbete på särskilda områden såsom t. ex. i fråga om kultur eller ekonomi. Även arbetsmarknaderna är i princip gemensamma. Under sådana förhållanden är det på sin plats att man även börjat att gemensamt planera utbildningen. Detta gäller i synnerhet planeringen av den högre utbildningen. Med hjälp av en gemensam planering skulle man kunna avlägsna de skiljaktigheter, vilka för närvarande föreligger mellan de olika län-

derna i fråga om examenssystemet, utbildningsnivån och fastställandet av kompetenskrav. I fråga om utbildningen på en del begränsade specialområden kunde man genom gemensam planering få till stånd en tillfredsställande nordisk arbetsfördelning. Även regionala specialanspråk i fråga om skolornas placering och undervisningsprogram skulle på detta sätt kunna vederbörligen beaktas. Med hänvisning till våra ovan anförda motiveringar anser vi det önskvärt, att Nordiska ministerrådet utreder möjligheterna för en gemensam planering av universitetsutbyggnaden i hela Norden.

Helsingfors den 26 maj 1972

Finlands kommunalförbund

Eero Koivukoski
Biträdande direktör

Mauno Kangasniemi
Avdelningschef

Finlands studentkårers förbund¹:

Till förslaget om samplanering av utbyggnaden av universitet och högskolor i Norden har bifogats ett PM, vari man granskar högskolornas kvantitativa utvecklande och lokalisering i de olika nordiska länderna. Såsom egentliga motiveringar för sitt förslag anför förslagsställarna inbesparningen av resurser genom utbildningens koordinering och utbildningstjänsternas jämnare fördelning. Som exempel nämnes några områden, där det på grund av den relativt glesa bosättningen vore rationellt för helheten att också meddela högre undervisning åt studerande från grannlandet. Ett speciellt problem utgörs av Island, vars befolkningsunderlag inte är tillräckligt för upprätthållandet av ett mångsidigt högskoleväsen.

Finlands studentkårers förbund konstaterar, att högskoleväsendet i samtliga industrialiserade länder är föremål för ett kraftigt ändringsarbete. De principer som man iakttagit i vart enskilt land bestämmas naturligtvis av ifrågakommande lands speciella förhållanden. Gemensamma målsättningar och lösningar för flera länder kan bli klara först sedan den politiska viljeutformningen i vart land ägt rum inom de officiella organen. För närvarande är centrala principer i utvecklandet av högskolorna i de flesta nordiska länderna fortfarande oavgjorda; denna situation kommer åtminstone i Finland att fortgå under ytterligare några år.

Finlands studentkårers förbund anser att en samplanering i de av förslagsställarna nämnda frågorna tills vidare är förhastad. Däremot skulle ett utbyte av information i detta skede av utvecklingen vara nyt-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

tigt för högskoleplaneringen i samtliga nordiska länder. De särproblem, till vilka man hänvisar i motiveringarna för förslaget, kan lättast lösas genom ömsesidiga förhandlingar och avtal mellan två länder.

Finlands studentkårers förbund föreslår att man genom Nordiska rådets sekretariat försöker förmedla alltmer information över högskoleplaneringen i de nordiska länderna samt över erfarenheterna. Däremot anser förbundet, att en samplanering av utbyggnaden av universitet och högskolor i Norden åtminstone tills vidare varken är motiverad eller möjlig.

Helsingfors den 5 juli 1972

Finlands studentkårers förbund

Seppo Härkönen
Ordförande

Seppo Naumanen
Generalsekreterare

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Etter samråd med de øvrige nordiske undervisningsministerier skal Kirke- og undervisningsdepartementet bemerke følgende. Spørsmål vedrørende samarbeid mellom de nordiske land innenfor høyere undervisning og forskning har i de siste 10 årene vært gjenstand for stor oppmerksomhet både hos undervisningsministrene og i Nordisk Råd. Det vises her til den rapport om nordisk samarbeid på disse felter som ministrene avgå til Nordisk Råd i forbindelse med rådets 10. sesjon, rekommendasjon nr. 10/1961¹. Antall studenter som har søkt postgymnasial utdanning har vesentlig oversteget de prognoser man dengang stilte opp. Samtidig har pågående studiereformarbeid stilt de nasjonale myndigheter overfor en rekke kompliserte problemer. Samarbeidet innenfor disse felter og retningslinjene for samarbeidet har imidlertid vært stort sett uendret i forhold til det som ble beskrevet i nevnte rapport.

Det har gjennom hele perioden vært løpende kontakter mellom de respektive lands ministerier og planleggingsorganer om disse problemer, samtidig som samarbeid innenfor dette sakskompleks i stort omfang har vært formidlet gjennom Nordisk kulturkommisjon. Det vises her til de årlige rapporter fra Kulturkommisjonen til Nordisk Råd, som bortsett da fra den siste inneholder generelle årlige oversikter over utbyggings-situasjonen i de enkelte land.

Etter at den nordiske kulturavtale trådte i kraft fra 1. januar 1972 videreføres dette samarbeidet innenfor kulturavtalens rammer, hvor dette samarbeidet har høy prioritet. Det er således tale om en løpende

¹ Se *Nordiska rådet, 10:e sess., s. 1315—1339.*

prosess som ikke minst har nær sammenheng med det reformarbeid som pågår i alle de nordiske land når det gjelder studiestrukturer m. v. En rekommandasjon på det her omtalte medlemsforslag anses derfor for tiden mindre påkrevet, spesielt da samarbeidet må forventes å bli ytterligere intensivert innenfor den nordiske kulturavtalen.

Det kan spesielt nevnes når det gjelder samarbeidet mellom postgymnasiale utdanningsinstitusjoner på Nordkalotten mellom Finland, Sverige og Norge at det av disposisjonsmidlene under den nordiske kulturavtale nylig er stilt et belöp til disposisjon for fremme av et direkte samarbeid mellom disse institusjoner.

Til orientering for de övrige nordiske land kan det opplyses at det inneværende år er opprettet en ny utdanningsinstitusjon på postgymnasialt nivå, nemlig Norges fiskerihögskole som inntil videre vil ha en desentralisert undervisningsvirksomhet, både i Bergen, Troendheim og Tromsö.

Oslo, 5. mai 1972

Etter fullmakt

E. Skadsem

Sigmund Skrinde

S v e r i g e

Universitetskanslersämbetet:

Såsom belyses i den i medlemsförslaget innefattade översikten har 1960-talets utveckling på den eftergymnasiala utbildningens område i alla de nordiska länderna kännetecknats av kraftig expansion. Tydligast har de gemensamma dragen i utvecklingen kommit till uttryck i studerandeantalets kraftiga tillväxt och de av likartade motiv burna strävandena att lokalisera eftergymnasial utbildning till nya orter.

Ett viktigt led i arbetet på att mot denna bakgrund bygga upp en fastare grund för det nordiska samarbetet är det under kalenderåret 1971 ratificerade kulturavtalet. Detta avtal tar sikte på en vidareutveckling av den nordiska kulturgemenskapen och en förstärkning av de samlade effekterna av ländernas insatser inom utbildning, forskning och annan kulturell verksamhet. En central uppgift för de nya samarbetsorganen bör bli att precisera målen för samarbetet de närmaste åren.

Väsentliga delar av det med medlemsförslaget avsedda syftet bör komma att tillgodoses i det reguljära arbetet inom ramen för det nya kulturavtalet. Utbyte av erfarenheter och information om planerade reformprojekt på bl. a. den eftergymnasiala utbildningens område synes ha en vital funktion att fylla i detta arbete. Att ett sådant informationsutbyte är avsett att komma till stånd framgår av innehållet i kulturavtalets

artikel 14, som uttryckligen rekommenderar samråd med övriga avtalsparter före beslut av väsentlig betydelse på områden som omfattas av avtalet. Sådana kontakter bör i väsentlig utsträckning främja gemensam planering och arbetsfördelning mellan de nordiska länderna av det slag, som åsyftas med det remitterade medlemsförslaget.

De beslutade formerna för samarbete utgör enligt UKÄ:s mening en god grund för gemensam planering av universitetsutbyggnaden i Norden. UKÄ finner det således naturligt, att erfarenheterna av de nyetablerade kontaktformerna avvaktas, innan beslut fattas om en särskild samarbetsrekommendation beträffande en sektor som täcks av det nya avtalet.

Stockholm den 19 juni 1972

Hans Löwbeer

Ulf Lindgren

Svenska kommunförbundet:

I vårt land är universitets- och högskoleutbildningen primärt ingen kommunal angelägenhet. Sekundärt har ändå lokaliseringen av den högre utbildningen stort kommunalt intresse med hänsyn till de följdverkningar av skilda slag som lokaliseringen får för de berörda kommunerna/regionerna. Nylokalisering av högskoleenheter till områden som tidigare saknat högre utbildning utgör sålunda väsentliga inslag i regionalpolitiken och i den övergripande samhällsplaneringen över huvud taget. Därmed aktualiseras ännu vidare nationella aspekter på samhällsservice och resursfördelning än som antyds i det remitterade medlemsförslaget.

En mera långtgående nordisk integration på den högre utbildningens område, som förslaget syftar till, aktualiserar dessutom vittgående inter-nordiska samordningsproblem i fråga om intagningsbestämmelser, kursplaner/studietider, examenssystem och kompetensregler. Detta är självfallet mycket långsiktiga utvecklingsfrågor.

Med hänsyn till att frågorna om den högre utbildningens organisation, dimensionering och lokalisering för närvarande i vårt land är föremål för behandling inom 1968 års utbildningsutredning (U 68), anser sig styrelsen inte i nuvarande läge ha underlag för att tillstyrka ytterligare utredning rörande samplanering av utbyggnaden av universitet och högskolor i Norden. Styrelsen utgår från att U 68, så långt praktiska förutsättningar är för handen, beaktar den nordiska aspekten i sitt arbete.

Stockholm den 19 maj 1972

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Henry Björinder

Sveriges akademikers centralorganisation (SACO):

Den inventering av utbildningsresurser som redovisas i medlemsförslaget ger vid handen att en gemensam nordisk planering av den högre utbildningen är önskvärd. Speciellt gäller detta beträffande Nordkalotten och Island samt Öresundsområdet. En samplanering torde vara särskilt fördelaktig för utbildningar med få studerande och/eller liten undervisningsvolym. SACO tillstyrker, att Nordiska ministerrådet rekommenderas utreda möjligheterna för en gemensam planering av universitetsutbyggnaden i hela Norden i syfte att uppnå en mer långtgående integration på den högre utbildningsområde.

Stockholm den 31 maj 1972

Sveriges akademikers centralorganisation

Lars F. Tobisson

Lennart Fleischer

Sveriges förenade studentkårer (SFS):

SFS är positivt inställd till en ökad samordning av den högre utbildningen i Norden. Organisationen ser därför med tillfredsställelse att frågan om samplanering av utbyggnaden av universitet och högskolor i Norden väckts i Nordiska rådet. Gemensamma satsningar från alla de nordiska länderna borde kunna medverka till att skapa såväl större bredd som djup för forskning och undervisning vid universitet och högskolor.

Ur frågan om samplanering kan man särskilja olika aspekter. SFS föredrar att koncentrera sig på två av dessa, dels samordning av utbildnings- och examenssystem, dels samordning av lokaliseringsplaneringen av den högre utbildningen.

Utbildnings- och examenssystem

En förutsättning för att en samplanering skall kunna ske är att examina i de nordiska länderna ges samma giltighet, d. v. s. internordisk examensgiltighet. Här måste man emellertid observera att detta inte kan gälla för samtliga utbildningar. Ett exempel där samplanering ej kan ske är juristutbildning, där inriktningen av nöd måste vara nationell.

Man bör observera att en samordning inte nödvändigtvis behöver innebära en likriktning av utbildningen i de nordiska länderna. En likriktning skulle innebära att syftet med samplaneringen förfelades. Syftet bör i stället vara att åstadkomma en rationellare fördelning av utbildning och forskning, speciellt med tanke på vissa specialinriktningar, där resurserna i annat fall vore för begränsade.

En utredning av dessa frågor bör därför ta upp dels frågan om utbildningens användbarhet i Norden, sett ur perspektivet att vi redan har en gemensam arbetsmarknad, dels frågan om vilka inriktningar som i första hand skulle beröras av samplanering med tanke på resursanspråk. Vidare måste de studiesociala aspekterna uppmärksammas. SFS anser att en förutsättning för ökad samplanering är att alla ges samma möjlighet att bedriva studier i de olika nordiska länderna. Beträffande den tekniska lösningen av dessa problem är organisationen inte beredd att för närvarande ta ställning.

Stockholm den 2 juni 1972

Sveriges förenade studentkårer

Christer Henriksson

Vice ordförande

Matts Nordenskiöld

Utbildningssekreterare

Medlemsförslag

om nordiskt energipolitiskt samrådsorgan

(Väckt av Erik Adamsson, Anders Aune, Jan-Ivan Nilsson och Kåre Willoch)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Kontaktorgan for Atomenergispørgsmål:

Nordisk Kontaktorgan for Atomenergispørgsmål, herefter betegnet som NKA, oprettedes i 1957 af de fem nordiske landes regeringer i medfør af en beslutning i Nordisk råd i 1956. I overensstemmelse med sit mandat har NKA siden sin oprettelse fulgt planlægningen og virksomheden på atomenergiområdet samt søgt at fremme de muligheder for nordisk samarbejde, som derved fremkom. NKA holder normalt to årlige møder, hvor sager af fælles interesse drøftes. Foruden det nordiske samarbejde behandles således også spørgsmål vedrørende internationale atomenergiorganisationer som ENEA (den europæiske atomenergiorganisation) og IAEA (den internationale atomenergiorganisation). I sidstnævnte beklæder de nordiske lande på skift en plads i styrelsesrådet.

NKA har ved årlige rapporter holdt Nordisk råd informeret om sin virksomhed og specielt om sine initiativer, som med årene har skiftet karakter i takt med atomenergiens udvikling. Det skal her specielt nævnes, at NKA i 1967 tog skridt til udarbejdelse af en indstilling om udvidet kernekraftsamarbejde i Norden (*Nordisk udredningsserie 1968: 15*). Som resultater af disse overvejelser oprettedes på NKA's initiativ i 1968 såvel en permanent Nordisk atomkoordineringskomite med repræsentanter fra de nordiske atomenergiforskningsinstitutter, som også en Nordisk arbejdsgruppe for reaktorsikkerhed. Sidstnævnte bekræftedes af en regeringsaftale undertegnet i 1969.

Parallelt med NORDEK-forhandlingerne undersøgte NKA i 1969 mulighederne for et udvidet nordisk reaktorindustri-samarbejde og en hertil afpasset nordisk reaktorudviklingsorganisation, for hvilken en detaljeret plan blev udarbejdet.

Udviklingen medfører, at NKA's arbejdsområde i stigende grad får tilknytning til energispørgsmål. I 1971 har NKA oprettet en kontaktmandsordning med Nordel for at undgå dobbeltarbejde og for at finde områder af fælles interesse, som kan lede til samarbejde mellem de to organisationer.

Med den meget store udbygning af atomkraft i Sverige og Finland (fra 450 MWe i 1972 til over 10.000 MWe i 1980) og med de første værker i Danmark og Norge i drift straks efter 1980, vil en række af NKA's arbejdsopgaver yderligere konkretiseres i de nærmeste år. Dette gælder ikke blot med hensyn til den til atomkraftens udnyttelse nødvendige almene forskning og udvikling. Speciel opmærksomhed må således vies kernekraftens sikkerhedsspørgsmål og international sikkerhedskontrol, atomkraftens miljøaspekter og dens affaldsbehandling, og hertil kommer forsyningssituationen for atombrændsel og de hertil hørende industrielle processer.

NKA besidder en betydelig viden på atomkraftområdet, som har nær tilknytning til den almene energipolitik. Såfremt man beslutter at skabe et nyt samrådsorgan hvor man, som foreslået, kan behandle almene energipolitiske spørgsmål ud fra helhedssynspunkter, må dets forhold til både NKA og Nordel nøje tages i betragtning for at sikre, at den samlede nyttevirkning fremmes. Specielt vigtigt bliver det at skabe effektive kontaktflader mellem et eventuelt nyt samrådsorgan, NKA og Nordel.

Stockholm, den 10. maj 1972

På vegne af Nordisk Kontaktorgan for Atomenergispørgsmål

Sigfrid Wennerberg

Nordel:

Nordel är allmänt av den uppfattningen, att det är angeläget att nordiskt samarbete åstadkommes på alla områden, där det finns förutsättningar för att sådant samarbete kan bli till praktisk nytta för berörda parter.

Det torde vara välkänt för Nordiska rådet främst från årliga berättelser och tidigare remissyttranden till rådet, att Nordel sedan snart tio år har arbetat med betydande framgång inom elkraftförsörjningen. Här skall blott i korthet erinras om några punkter i fråga om detta samarbete.

Styrkan i ett nordiskt samarbete av den karaktär, som förekommer inom Nordel, ligger i att samarbetet sker direkt mellan de företag, som verkar i de olika länderna. Nordels medlemmar utgöres av personer, som är verksamma i ledande ställning inom elkraftförsörjningens område i de nordiska länderna.

Elkraftutbytena mellan de samkörande nordiska länderna sker i form av kontrakterade eller tillfälliga kraftleveranser enligt bilaterala uppgörelser mellan berörda kraftföretag. Samkörningsförbindelserna ger även möjligheter till ömsesidig hjälp vid haverier, vilket i allmänhet är inskrivet i de kraftkontrakt, som finns. Det fungerande systemet för internordiska kraftutbyten, vilket brukar kallas den nordiska kraftbörsen, har lett fram till ett med åren alltmera intensifierat kraftsamarbete från en första början i liten skala år 1915. I stort sett innebär detta samarbete, att den totala kraftproduktionen i Norden fördelas mellan de nordiska kraftstationerna på sådant sätt, att lägsta möjliga produktionskostnader erhålles.

Nordel har alltsedan starten år 1963 haft ett arbetsutskott för driftfrågor. Driftutskottet behandlar aktuella samkörningsfrågor såsom kraftbalanser och kraftutbyten, frågor rörande driftsäkerhet och driftstörningar inom det samkörande nordiska kraftsystemet och principfrågor rörande kraftvärdering och prissättning. Periodisk information utväxlas beträffande drift- och prisförhållanden av betydelse för samarbetet. Det har utvecklats ett informationssystem för såväl långsiktig som kortsiktig kraftbalansinformation, och det finns ett rapportsystem för uppföljning av kraftutbytena och driften av det totala systemet. Vidareutveckling pågår av de samkörningsregler för den tekniska och ekonomiska driften, som hittills har framkommit steg för steg under Nordelsystemets utbyggnad.

En samordnad planering inom elkraftområdet etablerades år 1967 i och med att Nordels planeringsutskott började fungera. Eftersom Nordel är ett rådgivande och rekommenderande organ, utmynnar planeringsutskottets arbete i att rekommendationer till de nordiska kraftföretagen antages av Nordel. Hittills utfärdade rekommendationer har i stor utsträckning avsett frågor rörande stamlinjenäten och samkörningsförbindelserna inom och mellan de nordiska länderna, men man har också arbetat med frågor rörande produktionssystemets utbyggnad. Arbetet på sistnämnda område förutses efterhand få allt större omfattning, och detta förhållande står i hög grad i samband med den i framtiden alltmer ökande andelen av värmekraftproduktion, varvid framförallt kärnkraftens genombrott är av stor betydelse.

Nordel önskar mycket starkt understryka vad som sägs i medlemsförslaget om att det konkret och praktiskt inriktade arbete, som bedrivs inom Nordels ram, icke på något sätt får försvagas, om ett nordiskt samrådsorgan för planering inom hela energipolitiken skulle etableras.

Beträffande kärnenergiområdet framhöll Nordel i en skrivelse den 12 september 1969, ställd till Statsministrarna i de nordiska länderna och föranledd av Nordek-rapporten av juli 1969, att utbyggnaden av kärnkraftverk och kärnbränsleförsörjningen ingår som naturliga led så-

väl i verksamheten inom de nordiska kraftföretagen som i samarbetet inom Nordel. Kopia av denna skrivelse översändes till bl. a. även Nordiska rådet. Det förutsågs i skrivelsen, att samarbete skulle etableras mellan Nordel och Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor. Så har också skett, bl. a. i form av viss ömsesidig representation vid organisationernas sammanträden. De viktigaste frågorna av gemensamt intresse gäller reaktorsäkerhet, miljövård och bränslecykel samt teknisk tillförlitlighet hos anläggningar och komponenter.

Ett nordiskt samarbete i fråga om utnyttjande av de praktiska erfarenheterna på kärnkraftområdet bör kunna påskynda och underlätta utnyttjandet av kärnkraften i de nordiska länderna. I detta syfte har de svenska kraftföretag, som har kärnkraftverk under uppförande, ställt dessa till förfogande för aktivt deltagande av representanter från intresserade företag i de nordiska länderna. Den hittills största omfattningen har detta fått i det erfarenhetscentrum, som har bildats i anknytning till statens vattenfallsverks Ringhalsprojekt.

Vad gäller den framtida försörjningen med kärnbränsle har i ett yttrande den 28 maj 1969 från statens vattenfallsverk till Nordiska rådet framhållits följande: "Den framtida försörjningen med kärnbränsle torde inrymma problem som sträcker sig utanför kraftindustrins normala intressesfär, men enligt Vattenfalls uppfattning är det ännu för tidigt att ta upp dessa frågor till avgörande." Nordel är av den uppfattningen, att det ovan anförda fortfarande äger giltighet, vilket innebär att det ej finns något omedelbart behov av ytterligare samarbetsorgan för kärnbränslefrågorna.

Ett praktiskt samarbete, som berör elkraftområdet men är av speciellt tekniskt karaktär, sker inom Nordiska kommittén för samordning av elektriska säkerhetsfrågor (NSS), vilken började arbeta vid årsskiftet 1963/64 och som grundades med anledning av Nordiska rådets rekommendation nr 2/1963.

Inom elkraft- och kärnenergiområdena finns sålunda redan fungerande samarbetsorgan, vilket även har framhållits i medlemsförslaget. Inom den återstående delen av energiområdet — konventionella bränslen — har enligt vad som kommit till Nordels kännedom inletts ett samarbete mellan respektive länders petroleuminstitut. Eftersom förslaget är utsänt på remiss till bl. a. Svenska petroleum institutet, finner Nordel icke anledning att här gå in på denna del av energiområdet.

Med den allmänt hållna utformning, som medlemsförslaget har erhållit, finner Nordel icke möjligt att uttala sig mera ingående om det samma. Det framgår således ej om samarbetet har förutsatts äga rum på minister-, ämbetsmänna- eller specialistnivå. Under alla förhållanden vill Nordel med stort eftertryck framhålla, att det är mycket angeläget, att såväl samarbetet inom existerande samarbetsorgan som de direkta kontakterna mellan olika företag ges möjligheter att löpa lika smidigt,

snabbt och obehindrat som hittills varit fallet, även om ett nordiskt energipolitiskt samrådsorgan skulle inrättas.

Principiellt hälsar Nordel med tillfredsställelse varje åtgärd som kan öka det nordiska samarbetet. Förutsättningen för ett meningsfullt samarbete enligt föreliggande förslag är emellertid, att det i de olika länderna finns centrala energipolitiska organ. Detta är icke fallet i något av länderna, även om det på vissa håll pågår diskussioner och förbättringar i denna riktning. Nordel anser därför, att tiden ännu icke är inne för inrättande av ett sådant nordiskt samråds- och koordineringsorgan för energipolitiken, som medlemsförslaget avser.

Stockholm den 5 maj 1972

På Nordels vägnar:

Sven Lalander

D a n m a r k

Handelsministeriet:

— — — — —
Efter at sagen har været genstand for forhandlinger med de nævnte ministerier m.v., skal handelsministeriet meddele, at man fra dansk side er af den opfattelse, at det under hensyn til den stadigt voksende samfundsmæssige betydning, der må tillægges energisektoren, vil kunne være nyttigt, at repræsentanter for de nordiske lande med mellemrum mødes med henblik på udveksling af synspunkter og drøftelse af spørgsmål og problemer af fælles interesse inden for dette område.

Derimod finder man ikke fra dansk side, at der udover de eksisterende samarbejdsorganer, Nordel og Det nordiske kontaktorgan for atomenergispørgsmål, for tiden er behov for etablering af et egentligt samråds- og koordineringsorgan inden for energipolitikens område.

København, den 17. maj 1972

P. m. v.

H. Christiansen

Industrirådet:

— — — udtale, at Industrirådet anser det for hensigtsmæssigt med et sådant organ, ikke mindst under indtryk af de olie- og gasfund i Nordsøen der vel kan formodes at få interesse for hele det skandinaviske område.

Vi har noteret, at medlemsforslaget også indeholder et tillæg om De Europæiske Fællesskabers fælles energipolitik, hvilket vi tager som et udtryk for, at energipolitiske problemer også må ses i en større sammenhæng end den nordiske.

København, den 19. maj 1972

Industrirådet

F. Breitenstein

Oliebranchens Fællesrepræsentation:

I princippet har vi intet at indvende mod oprettelsen af et sådant organ i betragtning af den betydning, som energiforsyningen har for samfundslivet, erhvervslivet og den økonomiske udvikling i alle de nordiske lande.

Imidlertid forekommer det os, at udbyttet af et nordisk samrådsorgan vil blive begrænset, så længe de enkelte lande ikke har klarlagt deres energipolitik i højere grad end tilfældet er. Danske og norske fund af olieforekomster i Nordsøen og overvejelser om landets forsyning med naturgas øger for Danmarks vedkommende behovet for en tilbunds-gående kortlægning af den samlede energiforsyning på længere sigt.

I denne forbindelse skal erindres om, at De europæiske Fællesskaber tilstræber et energipolitisk samarbejde, som Danmark i tilfælde af medlemskab må tilpasse sig.

Spørgsmålet for os er derfor, om det er det rette tidspunkt at søge at oprette et nordisk organ på det energipolitiske område.

København, den 8. maj 1972

Oliebranchens Fællesrepræsentation

Knud Petersen

Direktør

Danske Elværkers Forening *hänvisar i skrivelse den 10 maj 1972 till yttrande av Nordel av den 5 maj 1972 (se ovan).*

Foreningen af Danske Gasværker:

— — — skal foreningen hermed udtale sin anbefaling af, at forslaget gennemføres i henhold til det fremsendte korrekturtryk.

Yderligere skal vor forening stille sig til disposition i det fremtidige arbejde i det omfang, det måtte ønskes.

Hellerup, den 18. april 1972

Foreningen af Danske Gasværker

John R. Vikkelsø

Danmarks Rederiforening:

— — — kan vi oplyse, at Rederiet A. P. Møller i forbindelse med sit efterforskningsarbejde efter olie og gas selvsagt er interesseret i at følge udviklingen i disse spørgsmål, men i øvrigt ikke finder anledning til at fremsætte kommentarer til forslaget. I betragtning af at Danmark står over for beslutning om at tilslutte sig Fællesmarkedet, synes nordiske samarbejdsbestrebelse på dette område ikke at være aktuelle.

København, den 17. april 1972

Danmarks Rederiforening

Kamper

Sammenslutningen af Danske Havne har den 12 maj 1972 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

F i n l a n d

Handels- och industriministeriet, industriavdelningen¹:

Såsom av medlemsförslaget framgår, har de nordiska länderna mellan sina regeringar redan haft ett kontaktorgan inom området för atomenergins fredliga bruk. Transporten av elkraft mellan de nordiska länderna ävensom frågor rörande elkraft i allmänhet har åter behandlats vid Nordel. Dessutom kan konstateras, att tjänstemän från alla de nordiska ministerier som handhar energiärenden vid sina möten tidvis även har behandlat energispörsmål i övrigt.

Enär spörsmål angående energi och dess verkningar ur miljöskyddssynpunkt håller på att bli allt viktigare i samtliga nordiska länder, är det ytterst önskvärt att man i dessa hänseenden eftersträvar att få ett alltmer nära informationsutbyte och samarbete till stånd. Detta behov är synnerligen kännbart även därför att användningen av de olika energislagen växer mycket snabbt, under det att vissa energikällor minskar eller att åtminstone ändringar är att vänta beträffande deras

¹ Yttrandet översatt från finska.

bruksändamål. I detta sammanhang är det samtidigt ändamålsenligt att ta hänsyn till det nära samband som råder mellan energipolitiska och t. ex. industripolitiska frågor. Industrin är den största förbrukaren av energi, och effektiviteten hos dess verksamhet beror i hög grad på att energiförsörjningen försiggår utan störningar och är så förmanlig som möjligt. Å andra sidan sammanhänger lösningen av energifrågor med ett behov på ett flertal olika industriprodukter, såsom kraftanläggningsmaskiner, förnödenheter för användning i elnät och i olje- och gasledning, tankfartyg, bränslebehållare m. m., för vilka industrin i de olika nordiska länderna har synnerligen stort intresse i vad angår utvecklingen av deras tillverkning och frågan om varifrån de anskaffas. Handels- och industriministeriet anser det således motiverat att Nordiska ministerrådet skulle upprätta ett organ för kontakter inom energipolitikens område och att organ huvudsakligen kunde bestå av tjänstemän för vederbörande ministerier.

Helsingfors den 11 april 1972

Seppo Lindblom
Minister

Leo Neuvo
Industriråd

Delegationen för miljövärd¹:

Delegationen för miljövärd konstaterar att förslaget om nordiskt energipolitiskt samrådsorgan är aktuellt. Delegationen anser ett energipolitiskt samarbete vara önskvärt med tanke på Finlands energiförsörjning. Delegationen har redan tidigare i sina yttranden fäst uppmärksamheten vid den i Finland förda energipolitiken och vid behovet av dess globala utvecklande (t. ex. yttrandet angående betänkandet av 1971: B 72, samt initiativet angående åstadkommandet av en lagstiftning om förhandsplanering och lokalisering av kraftverk och oljeraffinaderier och dylika anläggningar). Enligt delegationens uppfattning är en riksomfattande energipolitik och dess utvecklande på pass omfattande och samhällets samtliga sektorer tangerande frågor, att man i deras sammanhang också bör beakta den internationella utvecklingen på lång sikt samt synpunkterna av samhällets olika sektorer och i synnerhet miljövärdens krav.

Delegationen för miljövärd finner inrättandet av ett nordiskt energipolitiskt samarbetsorgan önskvärt, för vilket organ det skulle vara möjligt att bättre än de enskilda länderna förutse energiförsörjningens framtida utveckling och att taga i betraktande bl. a. de av miljö-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

värden på de använda energiformerna ställde kraven och att därigenom ha en harmoniserande verkan på samtliga nordiska länder.

För Finland skulle det naturligtvis vara önskvärt att genom det föreslagna samrådsorganet utreda Finlands möjligheter att delta t. ex. i utnyttjandet av olje- och gasfyndigheterna utanför Norges kust. Å andra sidan torde Finland inta en nyckelställning om man tänker på samnordisk distribution och anskaffning av bränsle från Sovjetunionen.

Delegationen förenar sig om uppfattningen, att den tidigare värderingen av det nordiska energipolitiska samarbetets betydelse fortfarande är rätt. Enligt delegationens uppfattning skulle det vara ytterst angeläget att koordinera verksamheten av de existerande samarbetsorganen, bl. a. Nordel och Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor, inom det föreslagna samrådsorganet samt att utvidga denna verksamhet att tangera den av vart nordiskt land nationellt bedrivna energipolitiken. Från Finlands håll skulle i ett sådant permanent kontaktorgan möjligen kunna delta till exempel Energipolitiska kommissionen, som inrättats av handels- och industriministeriet och som man vid behov skulle kunna komplettera för det nordiska samarbetet.

Inrättandet av ett nordiskt energipolitiskt samrådsorgan skulle också vara önskvärt med tanke på EEC-förhandlingarna. Delegationen menar att man med en ömsesidig koordinerad energipolitik skulle kunna stärka de nordiska ländernas ställning i förhållande till EEC.

Delegationen för miljövärd finner det inte motiverat att ta ställning till i vilken utsträckning de nordiska länderna borde söka förenhetliga sin energipolitik eller i förväg förhandla med det energipolitiska samrådsorganet om viktiga nationella energipolitiska beslut. Delegationen påpekar dock, att man vid avgörandet av sådana omständigheter i tillräcklig utsträckning borde beakta vart lands miljöförhållanden och naturens tålighet samt de i vart land gällande och planerade miljövärdensreglerna. Delegationen anser det vara positivt, att det med hjälp av ett nordiskt energipolitiskt samrådsorgan blir möjligt att sträva till mindre skadliga energiformer och att på ett positivt sätt påverka vart lands nationella miljöpolitik.

Delegationen för miljövärd tillstyrker det nordiska energipolitiska samarbetet och inrättandet av ett härför erforderligt samrådsorgan. Delegationen framhåller, att man borde söka utforma samrådsorganet till ett effektivast möjligt koordinerande organ, som i sin verksamhet också beaktar miljövärdens samt övriga samhälleliga värden.

Helsingfors den 12 april 1972

Delegationen för miljövärd

V. O. Mäkinen

Viceordförande

Olli Ojala

Tf. generalsekreterare

Stadsförbundets byrå:

En lyckad energipolitik är av central betydelse för den ekonomiska tillväxten. Då man betraktar energipolitiska frågor borde man emellertid alltid beakta samhällsekonomiska faktorer. Energipolitiska avgöranden synes mycket ofta inverka även på uppnående av miljövärdens målsättningar. Vid utformandet av miljöpolitiken är man tvungen att betrakta den som en allt vidlyftigare fråga.

Förverkligandet energipolitiken har hos oss tidigare skett mycket självständigt inom de olika delområdena. Det nordiska samarbetet har även inriktat sig på vissa delområden. Däremot har ett samarbete som skulle täcka hela energipolitiken varit oorganiserat på alla nivåer.

Enligt Stadsförbundets byrås åsikt borde man i brådskande ordning sträva till ett nordiskt samarbete i enlighet med medlemsförslaget beträffande samråd och koordinering inom energipolitiken. Denna nyorganisation skulle uppenbarligen inte behöva inverka på de samlarbetsorgan, som för närvarande fungerar på området eller på deras verksamhet. Å andra sidan borde man vid grundande av det nya organet beakta de redan existerande samlarbetsorganens uppgifter och överväga till vilka delar man borde sträva till att förändra dessa och om man möjligen borde överföra vissa uppgifter på det nygrundade organet.

Helsingfors den 21 april 1972

Stadsförbundets byrå

L. O. Johanson
Verkställande direktör

G. Riskula
Avdelningschef

Finlands industriförbund¹:

Industriförbundet har i olika sammanhang betonat vikten av en effektivt fungerande energiförsörjning för industrins och hela samhällets utveckling. En förutsättning för en effektiv energiförsörjning är en aktiv nationell energipolitik. De senaste årens utveckling till exempel för olja och jordgas har emellertid visat, att en förutsättning för en framgångsrikt utövad, nationell energipolitik även är att på detta område existerar ett internationellt samarbete på olika nivåer.

Det energipolitiska samarbetet mellan de nordiska länderna är en arbetsform, som är ägnad att förbättra de enskilda nordiska ländernas möjligheter att svara för sin energiförsörjning på ett effektivt sätt. In-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

industriförbundet önskar emellertid betona, att OECD:s energikommité redan utför en mycket omfattande koordinering av sina medlemsländers energipolitik. Mellan de nordiska länderna bedrivs även ett vidsträckt inofficiellt samarbete både av myndigheter och industrins organisationer. Dessutom arbetar Nordel och det nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor för att främja de nordiska ländernas energiförsörjning. Ifall ett organ för koordinering av energipolitiken i de nordiska länderna grundas föreligger under dessa förhållanden en risk för att det nya organet stiftas att handlägga frågor, som redan nu faller inom ramen för nämnda officiella och även inofficiella samarbetsformer.

Helsingfors den 28 april 1972

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Oljebranschens centralförbund¹:

Oljebranschens centralförbund konstaterar i anledning härav, att det inom ramen för de särskilda energiformerna redan förekommer fast internordiskt samarbete och rådplägningskontakt. På denna bas har man såväl i fråga om elkraft som oljeprodukter fått till stånd bl. a. överföring av överskottskapacitet och på motsvarande sätt tillgodoseende av extra energibehov oberoende av nationella gränser.

Den energipolitiska situationen inom de särskilda nordiska länderna och t. ex. avhängigheten av olika slags importbränslen är icke på långt när enhetlig. Med beaktande av de i Norge och Danmark nyligen gjorda oljefynden, ibruktagandet av atomkraftverk samt det planerade röret för naturgastransport torde den energipolitiska situationen i de särskilda nordiska länderna ytterligare under de närmaste åren undergå en markant förändring, i den grad att man uppenbarligen icke ens på det nationella planet har en fullt klar bild av huru förenämnda nya faktorer kommer att påverka totalläget. Ur oljebranschens synpunkt kan man i detta skede ytterligare konstatera, att tryggandet av oljeförsörjningen i de särskilda nordiska länderna i främsta rummet måste ske på nationell bas och genom direkta förhandlingar med leverantörerna.

Det inom rådet väckta medlemsförslaget bör i och för sig anses utgöra en saklig strävan att uppnå fast energipolitiskt samarbete även på det statliga planet, varvid man likväl bör beakta, att till oljeförsörjningen anslutna frågor icke måhända i hela sin vidd lämpar sig för behandling i ett interstatligt rådplägningsorgan.

Såframt mellan de nordiska länderna inrättas ett antingen i med-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

lemsforslaget avsett eller annet samarbeidsorgan for koordinering av energipolitikken, henvisar sentralforbundet til oljans dominerande stilling inom energiforsorjningen i samtlige nordiske lander og hemstaller om att sentralforbundet matte beredas mojligheit att utse en representant i det eventuella radplagningsorganet.

Helsingfors den 4 maj 1972

Oljebranschens sentralforbund

E. O. Soravuo

Henrik Lundsten

Norge

Departementet for industri og handverk, utredningsavdelingen:

En har innhentet uttalelser fra folgende institusjoner: Handelsdepartementet, Direktoratet for sivilt beredskap, Kraftforsyningens sivilforsvarsnemnd, Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen, Norske elektrisitetsverkere forening, Statens energirad, Institutt for atomenergi, Norges industriforbund og Norske handverks- og industribedrifters forbund (se nedan).

Industridepartementet ser positivt pa et utvidet nordisk samarbeid innen energisektoren. Det er imidlertid nodvendig a fa klarlagt narere hvordan det foreslatte samradsorgan tenkes sammensatt og hvilke arbeidsoppgaver det skal ha, for en kan ta standpunkt til opprettelse av et slikt organ.

Oslo, 25. april 1972

Rolf Thodesen

Rolf Gunnar Strand

Departementet for handel og skipsfart:

De nordiske land har allerede utenom Nordel et visst samarbeid om energisporsmal i internasjonale organisasjoner som OECD og enkelte av dem i NATO, men medlemsforslaget gjelder et samarbeid av en noe annen karakter med hovedvekten pa samrad og koordinering.

Handelsdepartementet vil for sin del mene at energipolitikken kan vare et narliggende omrade for en styrkelse av det nordiske okonomiske samarbeid, i trad med den reviderte Helsingforsavtale, og vil

støtte at spørsmålet om behovet for et slikt organ og en konkretisering av mulige oppgaver blir undersøkt.

Oslo, 27. mars 1972

Etter fullmakt

Tor Stokke

Aage Strupe

Direktoratet for sivilt beredskap:

Fra beredskapsmessig synspunkt vil dette direktorat om det foreliggende medlemsforslag uttale:

På grunn av de nordiske lands forskjellige sikkerhetspolitikk varierer målsettingen for beredskapsarbeidet på energiområdet noe, idet spesielt Sverige forbereder seg for en lengere avsperringsperiode enn Danmark og Norge. Likevel synes det ikke å være noen vesensforskjell når det gjelder typen av beredskapstiltak, f. eks. for sikring av kraftforsyningen i Sverige og Norge eller mineraloljeforsyningen i Danmark, Sverige og Norge. Det har vært en viss utveksling av erfaringer og opplysninger mellom de nordiske land på disse områder, og man har i Norge bl. a. dradd nytte av svenskenes arbeid når det gjelder erstatningsdrivstoffer. Man antar at det ønskelige samarbeid vil kunne fortsette uavhengig av om det opprettes et nordisk energipolitisk organ eller ikke.

Danmark og Norge deltar i den sivile beredskapsplanlegging i NATO, som bl. a. omfatter internasjonale forberedelser i forbindelse med krigstidsforsyning av elektrisk kraft, mineraloljer, mineraloljeprodukter, naturgass og kull. Dette er imidlertid ikke til hinder for at man også kan delta i et eventuelt nordisk energipolitisk organ.

Som sin konklusjon vil dette direktorat anføre at opprettelse av et nordisk energipolitisk organ i seg selv neppe vil få nevneverdige konsekvenser på det beredskapsmessige område.

Oslo, 7. april 1972

Georg Kristiansen

Finn Valeur

Kraftforsyningens sivilforsvarsnemnd (KSFN):

KSFN vil innledningsvis bemerke at spørsmålet om opprettelse av et slikt samrådsorgan ligger på siden av nemndas kompetanseområde og at den derfor vanskelig kan uttale seg for bestemt i saken.

Nemnda har med interesse studert forslaget og synes at ideen med etablering av et samrådsorgan som dekker hele det energipolitiske område forsåvidt er meget positiv.

Etter nemndas mening er det imidlertid flere forhold som foreløpig er noe uklare og som bør avklares nærmere før det eventuelt besluttes å etablere et slikt organ. Dette gjelder bl. a. forholdet til allerede eksisterende nordiske samarbeidsorganer på energiområdet, og spørsmålet om hvordan eventuelle EF forpliktelser lar seg forene med et slikt nordisk samarbeid som dette vil innebære.

Som nevnt finner KSFN ideen meget positiv, men etter nemndas syn bør spørsmålet gjøres til gjenstand for en nærmere utredning før det eventuelt blir besluttet å gjennomføre forslaget.

Oslo, 6. april 1972

Kraftforsyningens sivilforsvarsnemnd

R. Dick Henriksen

Formann

N. Hopen

Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen:

Elektrisitetsforsyningene i de nordiske land har siden Nordel ble opprettet hatt et godt kontaktorgan. Arbeidet i Nordel har blitt intensivert betydelig de senere år gjennom spesialutvalg som har satt igang til dels omfattende utredninger og beregninger vedrørende utbygging og drift av produksjonsapparatet og overføringsnett. Alle typer kraftverk blir tatt med ved planleggingen vann-, olje-, gass- og kjernekraftverk. Brenselstilførselen til varme- og kjernekraftverk blir diskutert.

Arbeidet innen Nordel har ikke begrenset seg til problemer innen elektrisitetsforsyningen. Også forhold vedrørende energiforsyningen som helhet blir tatt opp, slik som forbruksutvikling, prisutvikling og ressurstilgang, idet elektrisitetsforsyningen ikke kan behandles isolert, men må sees på som en del av den samlede energiforsyning.

På kjernekraftområdet eksisterer dessuten følgende spesielle kontaktorganer: Nordisk Kontaktorgan for Atomenergispørsmål, Nordisk arbeidsgruppe for reaktorsikkerhet (NARS) og Samarbeidsrådet for Erfarenhetscentrum i Ringhals (Nordel-råd).

Elektrisitetsforsyningens behov for samarbeid innen Norden synes å være godt dekket ved de bestående organer. Før man kan ta stilling til ønskeligheten av ytterligere, nye organer, slik som det foreslåtte samrådsorgan, vil det være nødvendig å få nærmere angitt eller skissert hvilke arbeidsoppgaver vedkommende organ tenkes tillagt, hvordan det

tenkes sammensatt, og hvilke tilknytninger det skulle ha til eksisterende organer i Norden og i de enkelte land.

Oslo, 18. april 1972

Vidkunn Hveding

Gunnar Vatten

Statens energiråd:

Statens energiråd ser positivt på et utvidet nordisk samarbeid innen energisektoren. Før det kan tas stilling til opprettelsen av et samrådsorgan som foreslått, er det imidlertid nødvendig å få klarlagt nærmere hvordan samrådsorganet tenkes sammensatt og videre hvilke funksjoner og arbeidsområder som tenkes tillagt organet.

En viser til de positive erfaringer fra Nordel-samarbeidet og går ut fra at Nordel vil fortsette som før selv om et nytt organ opprettes.

Oslo, 7. april 1972

C. J. Koren

E. Nordtorp

Statens atomenergiråd:

Saken har vært forelagt medlemmene av Arbeidsutvalget i Statens atomenergiråd. Arbeidsutvalget er enig i de synspunkter som kommer til uttrykk i brev av 19. april fra Institutt for atomenergi (*se nedan*). Arbeidsutvalget deler således instituttets oppfatning at behovet for koordinering på atomenergiområdet blir ivaretatt på en tilfredsstillende måte gjennom etablerte organer og kanaler.

Kjeller, 10. mai 1972

Statens atomenergiråd

Arbeidsutvalget

Jens Chr. Hauge

Formann

Knut Gussgard

Sekretær

Norske elektrisitetsverkers forening (NEVF):

Styret ser positivt på saken. Hvis foreningen kan være til nytte vil NEVF gjerne oppnevne en representant til å være med å drøfte dannelsen av et slikt kontaktorgan. Foreningen vil også gjerne få delta med en representant i et samrådsorgan, hvis det blir opprettet.

Oslo, 6. april 1972

Norske elektrisitetsverkers forening

Bjørn Lyche

Adm. direktør

Institutt for atomenergi:

Institutt for atomenergi vil for sin del gjerne uttale at behovene for nordisk kontakt og koordinering på atomenergiområdet blir ivaretatt på en tilfredsstillende måte gjennom etablerte organer og kanaler.

Etter instituttets skjønn gir kontaktutvalget for atomenergispørsmål under Nordisk Råd tilstrekkelig adgang til å ivareta kontakt og koordineringsforhold på myndighetenes side innen atomenergisektoren, ikke minst i forbindelse med internasjonale atomenergispørsmål.

Lederne for de nordiske atomenergiinstitusjoner møtes regelmessig for ivaretagelse av det praktiske samarbeid om forsknings- og utviklingsprosjekter.

Det er etablert et nært samarbeid mellom nordiske myndigheter og atomenergiorganisasjoner på området reaktorsikkerhet. Verdifull praktisk kontakt på atomenergisektoren finner også sted innen rammen av Nordels virksomhet og i forbindelse med utnyttelse av erfaringer fra Ringhals atomkraftverk.

Kjeller, 19. april 1972

Viking Olver Eriksen

Norges industriforbund:

Forslaget har vært forelagt *Forbundets energikomité*, som uttaler:

Komitéen anser et samarbeid om energispørsmål for å være en viktig sak, og en etablering av et samarbeidsorgan som skissert i forslaget vil være naturlig og nyttig.

Komitéen finner det dog vanskelig på grunnlag av det begrensede materiale å fremkomme med detaljerte synspunkter, men slutter seg til forslaget om etablering av samarbeidsorganet.

Komitén forutsetter at organet får en like fri status som Nordel, og at det får en allsidig sammensetning med bl. a. representanter fra industri og næringsliv, som antydnet i forslaget. Komitéen har med tilfredshet bemerket at det ikke er hensikten at Nordel skal erstattes av det planlagte organ, og at det meget nyttige arbeid som Nordel utfører ikke vil bli berørt.

Komitéen går ut fra at den vil bli orientert om utviklingen og eventuelt får anledning til å uttale seg når planene er fullt utarbeidet.

Industriforbundet slutter seg til komitéens bemerkninger.

Oslo, 22. mars 1972

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

Norske håndverks- og industribedrifters forbund (NHIF):

Nordisk samarbeid når det gjelder energiforsyning er et område hvor de gjensidige fordeler kan være særlig store og dokumenterbare.

Hvorvidt det er behov for et organ i tillegg til eller over Nordel har vi ikke erfaringsmateriale til å bedømme, men vil være tilbøyelig til å akseptere medlemsforslagets hypotese forsåvidt. Det er også andre energiformer enn elektrisitet som bør være gjenstand for nordisk samarbeid, og som vil falle inn under et institusjonalisert samarbeid.

NHIF vil derfor støtte forslaget.

Norske håndverks- og industribedrifters forbund

Eiv. Halle

Adm. direktør

S v e r i g e:

Statskontoret:

Önskemål om breddat samarbete på det nordiska planet inom energipolitikens område har i en rad sammanhang varit aktuella under de senaste åren. Bl. a. kan hänvisas till energikommitténs önskemål om ökat nordiskt samarbete (SOU 1970: 13). Åtgärder i sådan riktning har också vidtagits. Som påpekats i medlemsförslaget har det bl. a. inneburit bildandet av Nordel och Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor. Det ökade nordiska samarbetet vad gäller frågor med anknytning till energipolitiken har också tagit sig andra former. Bl. a. kan det vara värt att notera att den nordiska ministerkommittén haft möjlighet att ta upp sådana frågor liksom motsvarande grupp på tjänstemannaplanet.

Det kan mycket väl finnas förutsättningar att ytterligare bredda samarbetet. I sinom tid kan detta leda till behov av institutionaliseringar genom ett samrådsorgan motsvarande vad som föreslagits i det nu aktuella medlemsförslaget eller på annat sätt. För närvarande är tiden enligt statskontorets mening inte mogen för en sådan institutionalisering.

Under det närmaste skedet synes det nordiska samarbetet framför allt böra ha möjligheter att utvecklas på prognosområdet. Den nyligen beslutade svenska utredningen om utvecklingen på energiområdet bör arbeta i kontakt med dem som i de nordiska grannländerna sysslar med motsvarande frågor.

Stockholm den 27 april 1972

Gösta Bruno

Curt Werner

Kommerskollegium:

Kommerskollegium finner att fördelar kan vinnas vid ett nordiskt samrådsförfarande avseende den totala energisektorn. De stora språngvisa utbyggnaderna på kraftproduktionssidan får inte samma negativa verkningar om avsättningsområdet ökas till att omfatta hela Norden. Likaså bör i avseende på överföringssystem för olika energiformer vinsterna kunna ernås om systemen planeras gemensamt för de nordiska länderna.

För svenskt vidkommande finnes ej någon statlig energipolitik utformad avseende samtliga energiformer i förhållande till varandra men för en prognosverksamhet för all energi har nyligen ett utredningsorgan beslutats tillsättas som dock ännu ej trätt i funktion. Kommerskollegium tillstyrker att nordiskt samrådsförfarande upptages så snart en energipolitisk målsättning utformats inom de nordiska länderna. Dessförinnan synes samrådsförfarandet inom den totala energisektorn för svenskt vidkommande böra begränsas att omfatta prognosverksamheten.

Stockholm den 8 maj 1972

Bertil Swärd

Dag Lychou

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar:

I sitt betänkande Sveriges energiförsörjning; Energipolitik och organisation (SOU 1970: 13) framhöll energikommittén som angeläget att

Sverige aktivt deltar i internationellt samarbete på energiområdet och att möjligheterna till ökat nordiskt samarbete vore av speciellt intresse.

Överstyrelsen delar denna energikommitténs uppfattning att det internationella samarbetet inom energiområdet bör vidgas. Bland spörsmål, som härvid är aktuella och som bör kunna vara av gemensamt intresse att diskutera i ett nordiskt forum, vill överstyrelsen särskilt nämna den omstrukturering som kan skönjas med avseende på energiproduktionen, miljövårdsproblem och koncessionsfrågor liksom möjligen också energiproduktionsanläggningars lokalisering m. m. På sikt kan även försörjningsfrågor bli aktuella för gemensamma överläggningar, t. ex. inom kärnbränsleområdet bl. a. avseende eventuell anrikningsanläggning på centrifugbas. Under hänvisning härtill biträder överstyrelsen för ekonomiskt försvar rådets rekommendation att upprätta ett nordiskt organ för samråd och koordinering inom energipolitiken.

Stockholm den 20 april 1972

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar

Sten Lundberg

N.-G. Danielson

Statens planverk:

Byggnads- och anläggningsprojekten inom energisektorn är ofta stora och medför omfattande samhällsbyggnads- och miljökonsekvenser. Ett nära samarbete mellan de nordiska länderna är enligt förslagsställarna därför angeläget. Frågan om nordisk samordning på det energipolitiska området har blivit speciellt aktuell på grund av oljefyndigheter i Norge samt prospektering efter olja och gas i Danmark och Sverige. En framtida finsk anslutning till det sovjetiska naturgasnätet erbjuder ytterligare samarbetsaspekter.

I den statliga utredningen Sveriges energiförsörjning SOU 1970: 13 togs frågan upp om ett närmare nordiskt energipolitiskt samarbete liksom i Nordek-utredningen (*NU 1969: 11*). Förslaget om central energipolitisk instans inom nya kommerskollegium passar enligt förslagsställarna även in i bilden.

På energiområdet har Nordiska rådet tidigare medverkat till tillskapandet av Nordel och Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor.

Det föreslagna nordiska energipolitiska samrådsorganet avses inte ersätta Nordel och Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor.

Lokalisering av oljeraffinaderier, kärnkraftverk, vattenkraftverk, oljekraftverk, rörledningar för olja och gas, kraftledningsnät m. m. bör enligt planverket särskilt beaktas i den fysiska planeringen.

Området är väl lämpat för ett närmare samarbete inom Norden. Tillskapandet av ett nordiskt energipolitiskt samrådsorgan kan vara ett lämpligt instrument för ett ökat samarbete inom detta område. De inbördes relationerna mellan ett nordiskt energipolitiskt samrådsorgan samt Nordel och Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor bör närmare utredas så att dubbelarbete undviks.

Stockholm den 7 april 1972

Lennart Holm

Jan Kindahl

Styrelsen för teknisk utveckling:

Nordisk samordning av energipolitiken är en utomordentligt angelägen fråga. Enligt styrelsens uppfattning kan dess betydelse ej nog understrykas. Alla förutsättningar synes föreligga att genom nordisk samordning göra avsevärda vinster ej minst ekonomiska. Detta gäller energipolitiken lika väl som flera andra områden, kanske framför allt transportpolitiken.

Det kan dock enligt styrelsens uppfattning ifrågasättas om uppgiften att koordinera de nordiska ländernas energipolitik skulle motivera uppriktandet av ett särskilt nordiskt organ. Uppgiften synes kunna lämpa sig för vidare bearbetning inom ramen av det till Nordiska ministerrådet knutna sekretariatet.

Stockholm den 19 april 1972

Styrelsen för teknisk utveckling

Bertil Agdur

Gustaf Richert

Delegationen för atomenergifrågor:

Enligt Kungl. Maj:ts instruktion 1971 nr 490 åligger det delegationen bl. a. att som central förvaltningsmyndighet följa utvecklingen på atomenergiområdet särskilt beträffande säkerhetsfrågor. I praktiken har delegationens verksamhet numera inriktats uteslutande på säkerhetsfrågorna. Delegationen är företräd i den på initiativ av Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor (NKA) inrättade nordiska arbetsgruppen för reaktorsäkerhet (NARS). Verksamheten inom NKA synes enligt

förslaget avses fortgå vid sidan om de nu föreslagna energipolitiska samrådsorganet. Då delegationens energipolitiska uppgifter i huvudsak upphört, har delegationen inga andra synpunkter på det framlagda förslaget än att delegationen — i den mån säkerhetsfrågor kommer att behandlas av det föreslagna organet — givetvis är beredd att medverka därvid.

Stockholm den 18 april 1972

Arne Hedgran

Göran Hedelius

Statsföretag AB:

Statsföretagsgruppen som en liten del i det totala svenska näringslivet besitter icke sådan överblick över de samlade energiproblemen att det kan anses motiverat att ta ställning i sak till föreliggande förslag. Ur rent allmänna företagssynpunkter synes det emellertid nära nog självklart, att alla åtgärder som befrämjar en säker energitillförsel och inverkar sänkande på energikostnaderna är att betrakta som fördelaktigt för såväl näringsliv som samhälle. Med hänsyn till de för framtiden kraftigt ökande energibehoven och de miljöproblem som allmänt är förknippade med energiframställning och ofta i samband med tilltransport av råvaror för framställningen, synes det befogat att så långt möjligt samordna energifrågorna för så stora geografiska områden som möjligt. Ett för de nordiska länderna gemensamt energipolitiskt samrådsorgan bör kunna fylla väsentliga uppgifter härvidlag. En förutsättning härför synes dock vara att det i respektive land inrättas någon form av övergripande organ med samlat ansvar för de energipolitiska frågorna, vilket organ naturligen representerar respektive land i samrådsorganet.

Ovan antydda miljöproblem hänförs vanligen till gruppen miljöfrågor och inte till energifrågor. Problemen med att undvika luftförorening i samband med utvinning av energi ur fossila bränslen är emellertid så stora, att de i påtaglig grad påverkar kostnaderna för energiförsörjningen vid enskilda företag och i allmänhet. Härigenom framträder försörjningen med svavelfattiga oljor eller avsvavling av starkt svavelhaltiga sådana som en påtaglig energipolitisk uppgift, som skulle kunna göras till föremål för gemensamma satsningar inom de nordiska länderna.

I medlemsförslaget har den runt om i Norden förekommande prospekteringen efter olja och gas liksom det sovjetiska ledningsnätet för naturgas nämnts som nya element i den energipolitiska bilden. Det synes statsföretag naturligt att sådana företeelser blir beaktade i ett vidare

sammanhang än från varje enskilt land. Det ankommer ej på statsföretag att ta ställning till om detta bör ske i samrådsform eller under mer kommersiella former. Det bedöms dock vara väsentligt att samarbete i syfte att åstadkomma så optimala lösningar som möjligt kommer till stånd.

Stockholm den 26 april 1972

Statsföretag AB

P. Sköld

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA):

Bedömningar av utvecklingen inom energiområdet och hur denna skall inriktas kan självfallet inte ses snävt nationellt, och i de utredningar som görs på området både i Sverige och i andra länder försöker man sätta in den egna energipolitiken i ett internationellt sammanhang. I speciella frågor förekommer dessutom ett närmare samarbete, som t. ex. i Nordel. God information om bedömningar som görs på andra håll är därvid naturligtvis värdefull, och ett nordiskt organ för samråd och koordinering av energipolitiken kan spela en viktig roll som förmedlare av information.

En sådan samordning borde ge bättre möjligheter att utnyttja de utredningsresurser som finns och därmed ge ett bättre bedömnings- och beslutsunderlag. Detta sker redan i olika former. OECD har en energikommitté. Inom Världsenenergikonferensens ram sker ett utbyte av information. Speciella utredningar utförs ibland av ECE. Detta är några exempel, men en utvidgad sådan verksamhet inom Norden förefaller väl kunna motiveras.

Målet för en samordning av de nordiska aktiviteterna på energiområdet bör naturligtvis vara ett bättre resursutnyttjande och en säkrare energiförsörjning.

Det existerade samarbetet, främst inom Nordel, syftar bland annat till detta och bör få fortsätta i huvudsak i samma former, i enlighet med vad som sägs i förslaget.

Ett organ av den föreslagna karaktären bör ges en organisatorisk form så att det kan arbeta smidigt och snabbt och som kontakt- och informationsförmedlare snarare än som självständigt utredningsorgan. Det bör också ha möjligheter att förmedla uppdrag till befintliga organ. En stor och tung byråkrati måste undvikas. Ett energiorgan planeras i Sverige. Detta kan säkert både dra nytta av och bidra till ett nordiskt samarbete. Ett hårt institutionaliserat samarbete tycks ej vara aktuellt så länge ett nära ekonomiskt samarbete inom Norden ej kommer till

stånd, och betydelsen av ett arbetsorgan beror då mer på dess effektivitet än på tvingande regler.

Med hänsyn till det ovan sagda vill IVA uttala ett stöd för tanken på en liten och smidig organisation för samråd och koordinering inom energipolitiken.

Stockholm den 18 april 1972

Ingenjörsvetenskapsakademien

Sven Brohult

Mats Höjeberg

Svenska petroleum institutet (SPI):

Förslagsställarna framhåller till en början, att energipolitiska spörsmål under senare tid intagit en framträdande plats i den offentliga debatten i samtliga nordiska länder. Detta är inte ägnat att förvåna med tanke på den betydelse energiförsörjningen har fått för hela den ekonomiska utvecklingen i fråga om såväl näringsliv som samhälle. Påtagligt är också att projekt på energiproduktionens område som regel inte bara har omfattande samhällsekonomisk betydelse utan även berör andra vitala samhällsintressen som miljöskydd, lokalisering, sysselsättning och industriell utveckling.

Förslagsställarna erinrar härjämte om att Nordiska rådet medverkat vid tillkomsten av två betydelsefulla samarbetsorgan på energiområdet, nämligen Nordel och Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor och anser, att det nu är lämpligt att fortsätta på den inslagna vägen och inom Norden tillskapa ett fast kontaktorgan för hela det energipolitiska området.

Institutet har svårt att inse, att ett nordiskt samarbete på energipolitikens område kan bli verkligt fruktbringande, innan grundragen i en mera långsiktig svensk energipolitik blivit genomlyst, diskuterad och helst i sina huvuddrag fastlagd av ansvariga svenska myndigheter. Institutet är av den uppfattningen, att det varit till fördel ur svensk synpunkt, om den energienhet med därtill knutet energipolitiskt råd, som ursprungligen var avsedd att inrättas inom nya kommerskollegium men som nu synes komma att tills vidare förläggas till industridepartementet, hunnit träda i funktion, innan frågan om ett nordiskt energipolitiskt samrådsorgan aktualiserats.

När institutet trots detta inte vill motsätta sig, att ett nordiskt samrådsorgan nu kommer till stånd, är detta betingat av att det finns åtskilligt av gemensamt nordiskt intresse på energiförsörjningens område såsom statistik, prognoser, nomenklatur, standardisering, lagstiftning m. m., som redan nu kan göras till föremål för överläggningar inom

ett sådant organ. Det betyder, såvitt institutet kan förstå, att det föreslagna organet redan från början kan fylla en funktion, när det gäller samråd i fråga om de nordiska ländernas energipolitik och att det säkert kommer att dröja några år, innan frågor rörande koordinering kan bli aktuella.

Institutet vill i detta sammanhang omnämna, att det redan existerar ett samarbete mellan de nordiska petroleuminstituterna i syfte att uppnå önskvärd samordning på petroleumområdet.

Till följd av vad sålunda ovan anförts har institutet inte något att erinra mot att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att upprätta ett nordiskt organ för i första hand samråd men senare eventuellt även koordinering inom energipolitiken.

Stockholm den 19 april 1972

Svenska petroleum institutet

Rolf af Klintberg

Lars Pehrzon

Sveriges industriförbund:

Industriförbundet åberopar vad som anföres i dess remissvar till Nordiska rådet över medlemsförslaget om nordisk samverkan beträffande rörledning för olja och gas (A 356/e)¹. Som framgår därav vill förbundet förorda i första hand, att det informella samarbetet på energiområdet de nordiska organisationerna och myndigheterna emellan fortgår och utvidgas. Förbundet föreslår att man avvaktar med tillsättande av samrådsorganet till dess större klarhet vunnits om de allmänna förutsättningarna för olje- och gasleveranser till såväl Sverige som de övriga nordiska länderna.

Stockholm den 20 april 1972

Sveriges industriförbund

Bo Helmerson

Martin Carlstein

Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO):

I motiveringen för förslaget erinras om att energipolitiken har en grundläggande betydelse för den ekonomiska samhällsutvecklingen i sin helhet. Man hänvisar även till att i utredningen "Sveriges energiförsörjning (SOU 1970: 13) understryks att möjligheterna till ökat nordiskt

¹ Se s. 515.

samarbete (som en del av det internationella samarbetet) är av speciellt intresse. Enligt förslagsställarna gäller denna värdering alltså, även om ett ekonomiskt samarbete i Nordeks-form för närvarande inte är aktuellt.

Förslaget innebär att man inom Norden bör tillskapa ett fast organ för hela det energipolitiska området. I Nordek-utredningen (*NU 1969: 1*) framhålles att ett gradvis utbyggande av de nordiska ländernas industri- och energipolitiska samarbete gör det nödvändigt, att länderna håller nära kontakt med varandra om utformningen av respektive länders nationella politik. Det förutsätts att länderna söker samråd med samsarbetskommittén innan man fattar beslut på det energipolitiska området.

Förslagsställarna har även undersökt huruvida ett inträde i EEC av vissa nordiska länder skulle lägga hinder i vägen för ett nordiskt samarbete. Man konstaterar att så icke kan anses vara fallet.

Sveriges hantverks- och industriorganisation finner det framlagda förslaget vara av stor principiell betydelse. Under senare år har energi-behovet för privat, industriell och transportteknisk förbrukning stigit snabbt, och energipolitiken är en primär faktor i fråga om långsiktsp-lanering för samhälle och näringsliv. Ett fast kontaktorgan av det slag som nu föreslås kan därför förutses få viktiga uppgifter, i första hand för önskvärd koordinering av respektive länders egna utbyggnadsprogram. Även från miljövärdssynpunkt bör ett sådant samrådsorgan kunna bli till stor nytta. Vi vill emellertid understryka, att frågan om den framtida energiförsörjningen kräver samverkan på internationell basis och att ett aldrig så intimt nordiskt samarbete icke kan ersätta samverkan i större internationella sammanhang. Vidgat nordiskt samarbete innebär emellertid i sig självt så stora värden att det föreslagna kontaktorganet snarast bör komma till stånd; resultaten av arbetet inom ett aktivt sådant organ kommer sedan att inverka fördelaktigt även på de internationella strävandena.

Sveriges hantverks- och industriorganisation tillstyrker det framlagda förslaget.

Stockholm den 12 april 1972

Sveriges hantverks- och industriorganisation

Hans Grundström

Svenska elverksföreningen:

Mot bakgrund av energifrågornas internationella karaktär och med hänsyn till den betydelse dessa frågor tillmättes av EEC och andra internationella organisationer framstår det som värdefullt ur svensk

synpunkt, därest ett nordiskt organ för samråd och koordinering inom energipolitiken kan etableras. Värdet av ett sådant organ skulle förstärkas ytterligare därest Danmark och Norge slutgiltigt erhåller medlemskap i EEC.

Förslagsställarnas avsikt synes vara, att samrådsorganet skulle utses och arbeta på regeringsnivå. Otvivelaktigt erfordrar det nordiska samarbetet en nationell bakgrundsorganisation men lämpligheten av att enbart för detta ändamål skapa nya regeringsorgan utan anknytning till den praktiska energipolitiken kan ifrågasättas. För svenskt vidkommande bör — om Nordiska rådet beslutar enligt medlemsförslaget — i första hand prövas om medverkan i samrådsorganet och uppgifter i anslutning därtill kan tillgodoses genom det prognos- och utredningsorgan som, tills vidare i kommittéform, inrättats inom industridepartementet.

Det är självfallet angeläget att ett nordiskt samrådsorgan liksom dess nationella bakgrundsorganisationer håller nära kontakt med Nordel — på sin tid tillkommet efter initiativ från Nordiska rådet — och andra befintliga nordiska organisationer på energiområdet så att dubbelarbete och kompetenskonflikter undviks. För egen del har vi anledning erinra om att de nordiska elverksföreningarna sedan lång tid tillbaka bedriver ett regelbundet och praktiskt inriktat samarbete.

Vi förutsätter därför att industridepartementets förutnämnda prognos- och utredningsorgan inom energiområdet får en tillfredsställande anknytning till relevanta branschorganisationer. Betydelsen därav förstärks nämligen, av redan anförda skäl, om det remitterade medlemsförslaget till Nordiska rådet genomförs.

Stockholm den 25 april 1972

Svenska elverksföreningen

Carl Hagson

CDL-företagens samarbetsorgan:

CDL-företagens samarbetsorgan har av statens vattenfallsverk och Svenska kraftverksföreningen erhållit uppdrag att avgiva ett gemensamt yttrande i ärendet.

Styrelsen för CDL-företagens samarbetsorgan har vid sammanträde den 26 april 1972 beslutat att till alla delar instämma i och hänvisa till det yttrande av den 5 maj 1972, som av Nordel avgivits i ärendet

(*se ovan*). Det kan omnämnas att de fyra svenska ledamöterna i Nordel också är medlemmar av styrelsen för CDL-företagens samarbetsorgan.

Stockholm den 5 maj 1972

CDL-företagens samarbetsorgan

J. V. Norrby

Styrelseordförande

Svenska gasföreningen (SGF):

— — — tillfälle att inkomma med yttrande över två medlemsförslag, nämligen frågan om nordiskt energipolitiskt samrådsorgan, A 355/e, samt om nordisk samverkan beträffande rörledning för olja och gas, A 356/e. Båda medlemsförslagen berör frågor inom energiområdet, och föreningen får anföra följande gemensamma synpunkter.

Frågan om eventuell introduktion av naturgas i Sverige handlägges inom föreningen av SGF:s naturgassektion, vilken består av representanter för större svenska intressenter och intressegrupper för naturgas, såväl statliga, kommunala som privata. Sektionen har under vintern genomfört en omfattande marknadsutredning med intervjuer av c:a 200 industrier samt c:a 75 kommuner och kraftföretag. Denna utredning har klart visat, att det finns en omfattande marknad i mellersta och södra Sverige för naturgas, bl. a. med hänsyn till gasens fördelar ur miljö-, korrosions- och hanteringssynpunkt. En förutsättning är därvid, att gasen kan erhållas till med konkurrerande energislag, främst tunga eldningsoljor, likvärdigt pris. Utredningen har även visat, att naturgasen i första hand kan komplettera vår förbrukning av tunga oljor men ej i nämnvärd grad de lätta petroleumprodukterna. Då det ej torde bli ekonomiskt med rörtransport av tunga oljor över stora avstånd i vårt land, synes något direkt konkurrensförhållande mellan rörtransport av olja och naturgas ej komma att föreligga inom överskådlig tid.

SGF:s naturgassektion har varit representerad i den nyligen avslutade, 1968 års utredning om rörtransport av olja och gas, samt deltar vidare i den av industridepartementet tillsatta arbetsgruppen beträffande förutsättningarna för en eventuell import av naturgas från Sovjetunionen.

Något beslut om introduktion av naturgas i Sverige kan ej föreligga förrän efter reella förhandlingar. Några sådana har ännu ej påbörjats. Däremot pågår ingående diskussioner och utredningar om möjligheterna till import av naturgas. I samband därmed har föreningen ett intimt samarbete med systerorganisationer samt med berörda företag och myndigheter i Danmark, Finland och Norge.

Föreningen har intet att erinra mot att ett nordiskt organ för samråd och koordination inom energipolitiken tillsättes, men får samtidigt understryka angelägenheten av att ett sådant organ på intet sätt får ersätta existerande samarbete mellan de nordiska länderna. Ett sådant samrådsorgan bör vara knutet till det vid Nordiska rådets senaste session föreslagna permanenta, nordiska sekretariatet. Med hänsyn till gasfrågorna vill föreningen emellertid föreslå, att man avvaktar något med själva tillsättandet av samrådsorganet till dess större klarhet vunnits om de allmänna förutsättningarna för en eventuell naturgasintroduktion i Sverige. Däremot skulle redan nu kontakter kunna etableras för att pröva möjligheterna att få till stånd gemensamma kontroll-, säkerhets- och tillämpningsbestämmelser för naturgas inom Danmark, Finland, Norge och Sverige.

Stockholm den 20 april 1972

Svenska gasföreningen

Claes Lindgren

Verkst. direktör

Svenska värmeverksföreningen:

Det internationella samarbetet på energiområdet är relativt väl utvecklat. Där förekommer organisationer såsom WEC, ECE m. fl. såväl som specialorganisationer för exempelvis el, gas och värme. På speciellt värmesidan kan nämnas till exempel UNICHAL och IDHA (International District Heating Association). Inom Norden har samverkan pågått sedan länge inom de olika energigrenarna och kanske i särskilt hög grad konkretiserats inom Nordel. Även inom värmeområdet försigår emellertid ett mångårigt och nära samarbete mellan värmeverksföreningarna i Danmark, Finland och Sverige sammanfattat under namnet Nordvärme.

Något nordiskt samarbete i direkt mening — som t. ex. elektrisk samkörning inom Nordel — kan av naturliga skäl inte komma i fråga under överskådlig tid när det gäller fjärrvärmeleveranser. Prognosverksamhet och tekniskt erfarenhetsutbyte är dock alltid värdefullt och torde för närvarande vara det som tilldrar sig de kommunala värmeverkens största intresse. Förekomsten av olja och naturgas vid de nordiska ländernas kuster samt möjligheterna att importera naturgas från övriga Europa aktualiserar ytterligare behovet av nordisk samverkan.

Mot den skisserade bakgrunden och den utveckling på energiområdet som kan förväntas framstår förslaget att inrätta ett nordiskt energipolitiskt organ som naturligt. Det är samtidigt angeläget att un-

derstryka vad förslagsställarna själva framhåller — att man icke avser att existerande samarbetsorgan skulle ersättas med det nya organet. Fastmer menar föreningen att det nya samrådsorganet bör upprätthålla nära kontakter med existerande samarbetsorgan och branschorganisationer på energisidan i samtliga nordiska länder för att därigenom utnyttja den sakkunskap som finnes samt för att undvika dubbelarbete.

Med hänvisning till vad ovan sagts har föreningen inte något att erinra mot att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att upprätta ett nordiskt organ för samråd och koordinering inom energipolitiken.

Stockholm den 28 april 1972

Svenska värmeverksföreningen

Torbjörn Waldenby

Åke Olsson

Medlemsförslag

om nordisk samverkan beträffande rörledning för olja och gas

(Väckt av Eric Krönmark, Olavi Lähteenmäki och Rolf Sellgren)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordforsk, miljövärdsssekreteriatet:

Nordforsk omfattar helt förslagsställarnas bedömning, att det starkaste skälet för en övergång till oljetransport i rörledningar är hänsynen till miljön. Såsom i medlemsförslaget klart framhålles medför transporten av olja enligt konventionella metoder ytterst allvarliga miljörisiker. Detta gäller både transporten med tankfartyg, där man vid sidan av den nedsmutsning av farvattnen som äger rum i skärgårderna och hamninloppen även måste beakta de katastrofala följderna av ett eventuellt större haveri t. ex. i Östersjön, och transporten med tankbilar, där förutom risken för en direkt oljenedsmutsning vid en trafikolycka även övriga med en omfattande lastbilstrafik sammanhängande miljöproblem måste beaktas, däribland trafikbuller, luftförorening genom bilavgaser och rent trafiktekniska olägenheter.

Det är uppenbart att man genom att i största möjliga utsträckning övergå till rörtransport av olja, med användning av ett rörsystem som utbyggs med iakttagande av strikta säkerhetsåtgärder och med hänsyn till förekomsten av vattentäcker och till det naturliga landskapets skönhetsvärden, kunde eliminera många av de miljörisiker som vidlåder den konventionella oljetransporten. Detta gäller i synnerhet transporten med tankfartyg och den långväga lastbilstransporten, medan distributionen av olja med tankbilar över mindre avstånd icke i större utsträckning torde beröras.

Nordforsk önskar dock i detta sammanhang understryka, att omfattande rörtransport av olja visserligen vore en stor vinning från miljövärdssynpunkt, men att en ökad användning av naturgas skulle erbjuda ytterligare väsentliga fördelar. Detta beror dels på att naturgas, vid eventuellt läckage i rörledningarna, icke medför någon som helst ned-

smutsning av omgivningen, men framför allt på att naturgasen är ett fullkomligt rent bränsle i den bemärkelsen att dess användning i värmekraftverk och andra förbränningsanläggningar icke medför något utsläpp av sot och svavelföreningar i den omgivande luften (*se rekommendation nr 3/1972*). Även den omständigheten att en ökad användning av naturgas vore ägnad att minska behovet av oljeraffineringskapacitet förtjänar att allvarligt beaktas med hänsyn till de miljöproblem oljeraffinerierna förorsakar.

Ehuru utbyggnaden av rörledningssystem för olja och gas givetvis måste planeras med hänsyn även till teknisk-ekonomiska och andra samhällseliga faktorer, som icke har berörts i detta yttrande, anser Nordforsk att redan de anförda miljösynpunkterna väger så tungt, att de motiverar brådskande åtgärder för övergång till rörtransport av olja och en ökad satsning på naturgaser.

Då det vidare förefaller självklart, att ett effektivt och flexibelt rörledningssystem måste sträcka sig över gränserna mellan de nordiska länderna, finner Nordforsk det angeläget att samverka mellan de nordiska länderna rörande planläggningen av ett sådant system äger rum så snart som möjligt. En dylik samverkan får dock icke leda till att utbyggnaden blir fördröjd.

Under hänvisning till ovan anförda synpunkter tillstyrker Nordforsk det föreliggande medlemsförslaget.

Helsingfors den 14 april 1972

För Nordforsk

Thorkild Franck

Styrelsens ordförande

Nils Mustelin

Miljövårds-
sekretariatets sekreterare

Nordel:

Vad gäller allmänna synpunkter rörande angelägenheten av nordiskt samarbete på olika områden, vill Nordel hänvisa till sitt nyligen avgivna yttrande över medlemsförslag om nordiskt energipolitiskt samrådsorgan (*se Sak A 355/e*), daterat den 5 maj 1972. I detta sammanhang vill Nordel ytterligare understryka fördelarna av att samarbete över gränserna inom näringslivet etableras direkt mellan berörda företag i de olika länderna.

Nordel konstaterar, att här föreliggande medlemsförslag avser en sektor av energiområdet, vilken är av intresse för kraftföretagen i vad avser råvaruförsörjning. Vissa av de nordiska kraftföretagen har varit och är engagerade i diskussioner och utredningar rörande olje- och gas-

ledningarna i sina respektive länder. I samband därmed har också förekommit samarbete mellan berörda företag över gränserna.

Enligt Nordels mening föreligger väsentliga skiljaktigheter vad gäller rörledningar för olja och för gas.

I fråga om olja är fartygstransport den naturliga transportmetoden för de nordiska länderna. Rörledningar för olja kan komma i fråga för transporten från oljehamnarna till konsumtionscentra i inlandet. Sverige har relativt betydande inlandstransporter, men trots detta har svenska utredningar (Statens offentliga utredningar 1970: 57, UROG) visat, att räntabiliteten för sådana rörledningssystem ej blir hög i detta land. Man torde därför utan detaljerade utredningar kunna dra den slutsatsen, att det tills vidare ej föreligger några ekonomiska förutsättningar för internordiska rörledningar för olja.

I fråga om naturgas är förhållandena väsentligt annorlunda, eftersom förstahandsmetoden för gastransport är rörledningar, även om fartygs-transport av flytande naturgas på sista tiden har etablerats i större skala. Naturgas är av intresse som kraftverksbränsle främst genom sina goda egenskaper från miljövardssynpunkt. Den aktuella situationen i stort synes dock vara den, att köpare inom andra områden är i stånd att betala högre priser än kraftindustrin. I Finland finns planer på att till viss del utnyttja den kontrakterade naturgasleveransen från Sovjet för kraftproduktion.

Nordel vill i detta sammanhang ej underlåta att ånyo erinra om det effektivt fungerande nordiska samarbete, som finns etablerat i fråga om överföring av elektrisk energi och som givetvis även kommer att innefatta sådan elektrisk energi, som produceras med naturgas som bränsle.

Såsom ovan har framgått, är således Nordel av den uppfattningen, att en gemensam nordisk planläggning av ledningar för olja sannolikt ej har någon högre aktualitet av teknisk-ekonomiska skäl. Vad gäller ledningar för naturgas är förhållandena väsentligt annorlunda. Bilden är emellertid — i varje fall för kraftindustrins del — för närvarande oklar. De i dagens läge erforderliga kontakterna mellan de nordiska länderna har redan etablerats direkt genom berörda företag och institutioner. Mot denna bakgrund finner Nordel, att tiden ännu ej synes vara inne att sätta i gång en mera aktiv gemensam nordisk planering för naturgasledningarna. Nordel kommer dock för sin del att fortlöpande följa utvecklingen och önskar därför hålla möjligheten öppen att senare återkomma till frågan.

Helsingfors den 15 september 1972

På Nordels vägnar:

L. Nevanlinna

Ordförande

D a n m a r k

Handelsministeriet:

Efter samråd med *ministeriet for offentlige arbejder og Udvalget vedrørende energipolitiske spørgsmål* skal handelsministeriet meddele, at det efter dansk opfattelse er et spørgsmål, i hvilken udstrækning planlægning af rørledninger for olie og gas vil være velegnet for nordisk samarbejde.

For så vidt angår olie og olieprodukter synes forskelle i forsyningsmønstret fra land til land at sætte snævre grænser for mulighederne for et nordisk samarbejde, og specielt for Danmarks vedkommende synes landets geografiske form og placering yderligere at indsnævre disse muligheder.

På naturgasforsyningsens område står man i de nordiske lande endnu ved begyndelsen af en udvikling, som mange nabolande er langt inde i, og det er meget vel tænkeligt, at der på dette område vil opstå situationer, der gør et samarbejde mellem to eller flere af de nordiske lande både ønskeligt og nødvendigt. Behovet for samarbejde og dettes art og omfang vil imidlertid efter dansk opfattelse kun kunne konstateres i forbindelse med tilstedeværelsen af konkrete forsyningsmuligheder for naturgas med dertil hørende oplysninger om tilførselssted, gasmængde etc.

En særlig karakter har spørgsmålet om etablering af normer og andre sikkerhedsbestemmelser for konstruktion og drift af rørledninger på land- og søterritoriet, og på dette område forekommer det muligt, at der vil kunne opnås resultater af et samarbejde mellem de nordiske lande.

København, den 17. maj 1972

P. m. v.

H. Christiansen

Industriraadet:

Spørgsmålet om transport af olie og gas i rørledninger er i forslaget blandt andet belyst ud fra dels et miljøsynspunkt og dels ud fra betragtninger omkring transport af gas mellem Sovjet og Finland samt fundene af olie og gas på den norske del af kontinentalsoklen i Nordsøen.

For så vidt angår hensynet til beskyttelsen af vort miljø kan Industriraadet tilslutte sig de betragtninger, der fremføres i forslaget, men skal dog fremhæve, at rørtransporter heller ikke fuldt ud kan sikres mod enhver risiko for at skade miljøet.

For Danmarks vedkommende er ilandføring af olie og gas fra fundene på den norske og den danske del af kontinentalsoklen endnu ikke nær-

mere afklaret, men interessen samler sig i væsentlig grad om udnyttelsen af naturgassen og etablering af et primært fordelingsnet i Danmark for denne energiart. En eventuel overgang til naturgas er i høj grad afhængig af gassens pris set i relation til prisen på andre energiformer. Da investeringsudgifterne i et primært fordelingsnet endvidere er meget store, må det ud fra en økonomisk betragtning være betydningsfuldt, at et sådant net udnyttes bedst muligt.

Derfor kan Industriraadet tilslutte sig, at der på nordisk plan samarbejdes om en kommende ledningsføring.

Som en følge af Danmarks nære geografiske beliggenhed i forhold til Vesttyskland, der i forvejen har et ret kraftigt udbygget rørsystem, skal vi dog fremhæve betydningen af, at der for Danmarks vedkommende tages hensyn til et muligt samarbejde også med lande udenfor det nordiske område.

København, den 12. maj 1972

Industriraadet

Ove Munch

Oliebranchens Fællesrepræsentation:

Vi kan være enig i det hensigtsmæssige i, at de nordiske overvejelser koordineres for så vidt angår rørledningssystemer for naturgas, men ikke med hensyn til rørledningssystemer for olie.

1. Rørledningssystemer for naturgas

Da det drejer sig om en ny energikilde i de nordiske lande, skal distributionssystem og markedsføring opbygges fra grunden. Det vil derfor være naturligt at undersøge mulighederne for nordisk samarbejde om opbygning og udbygning af de fornødne rørledningssystemer, således at optimal udnyttelse af systemerne kan opnås under skiftende forbrugsforhold og tilførsel af naturgas fra forskellige forsyningskilder.

Det vil endvidere være hensigtsmæssigt, at der anvendes fællesnordiske normer for rørledningssystemer for naturgas både med hensyn til konstruktion og drift samt i sikkerhedsspørgsmål. Der findes allerede internationalt godkendte normer på disse områder, som det må være naturligt at anvende i de nordiske lande.

2. Rørledningssystemer for olie

Sammensætningen af forbruget af olieprodukter er en del forskelligt fra land til land, ligesom forsyningsmønstret adskiller sig mellem landene. De lokale oplagrings- og distributionsforhold er gennem en lang årrække opbygget og tilpasset de enkelte landes behov, og der er foretaget meget betydelige investeringer i raffinaderier, lageranlæg, transportmateriel

m. v. Disse forhold må tages i betragtning ved overvejelser om opbygning af rørledningssystemer for olie og gør det på forhånd ikke sandsynligt, at anvendelse af rørledningssystemer for olie vil være konkurrencedygtige med de andre transportformer, der anvendes i de nordiske lande.

København, den 8. maj 1972

Oliebranchens Fællesrepræsentation

Knud Petersen

Direktør

Foreningen af Danske Gasværker:

— — — skal foreningen hermed udtale sin anbefaling af, at forslaget gennemføres i henhold til det fremsendte korrekturtryk.

Yderligere skal vor forening stille sig til disposition i det fremtidige arbejde i det omfang, det måtte ønskes.

Hellerup, den 18. april 1972

Foreningen af Danske Gasværker

John R. Vikkelsø

Danmarks Rederiforening:

— — — kan vi oplyse, at Rederiet A. P. Møller i forbindelse med sit efterforskningsarbejde efter olie og gas selvsagt er interesseret i at følge udviklingen i disse spørgsmål, men i øvrigt ikke finder anledning til at fremsætte kommentarer til forslaget. I betragtning af at Danmark står over for beslutning om at tilslutte sig Fællesmarkedet, synes nordiske samarbejdsbestræbelser på dette område ikke at være aktuelle.

København, den 17. april 1972

Danmarks Rederiforening

Kamper

Danske Elværkers Forening:

— — — kan det oplyses, at danske elværker anvender — ud over fast brændsel — op mod halvdelen af den svære fuelolie, som forbruges i Danmark, i de 19 kraftværker, som findes. Kraftværkerne er uden undtagelse beliggende ved åbne farvande, hvorfor al brændseltilførsel sker med skib og således ikke belaster hverken vejnet eller miljø.

På denne baggrund har danske elværker ikke interesse i et rørtransmissionsnet for lette olieprodukter, så meget mere som den tiltagende brug af elvarme i sig selv må tænkes at formindske stigningen i behovet for sådanne produkter.

Det er endnu uvist om — og i givet fald hvornår og i hvilken ud-

strækning — et transmissionsnet for naturgas fra Nordsøen vil blive etableret i Danmark. I givet fald vil en del kraftværker blive tilsluttet et sådant net, som dog af geografiske grunde næppe foreløbig kan have interesse uden for Danmark. Kun i tilfælde af, at transmissionsnettet gennemføres til København, vil en mulig tilslutning til et sydsvensk net få aktualitet.

København, den 24. april 1972

Danske Elværkers Forening

H. Thorsen

F i n l a n d

Trafikministeriet¹:

— — — förordar trafikministeriet det väckta medlemsförslaget, givetvis under den förutsättningen att de kvantiteter, som skall transporteras, är så stora, att transporten blir billigare än för närvarande.

Helsingfors den 27 mars 1972

Valde Nevalainen

Trafikminister

Klaus Häkkänen

Kanslichef

Handels- och industriministeriet, industriavdelningen¹:

Såsom även av medlemsförslaget framgår, stod den arbetsgrupp som i Finland hade till uppgift att undersöka naturgasfrågan i fortsatt kontakt med den kommitté som i Sverige utredde frågan om rörledningstransporter av gas. Sedan beslut om importen av naturgas från Sovjetunionen till Finland fattats och de praktiska uppgifterna för projektets förverkligande anförtrots det statsdominerade bolaget Neste oy, har nämnda bolag och även Finlands handels- och industriministerium stått i förbindelse med den svenska kommitté som håller på att utreda möjligheterna för import av naturgas från Sovjetunionen till Sverige. Således har kontakterna under hela denna tid varit förhållandevis intima och ståndpunkterna för de två länderna har iakttagits vid planeringsarbetet i möjligaste mån innan eventuellt beslut om import av naturgas genom Finland skall fattas i Sverige.

Tjänstemän från alla de ministerier som åligger att handlägga energiärenden i de nordiska länderna har vid de möten, som de tidvis hållit, informerat varandra om sina olje- och naturgasspörsmål. En viss totalbild om verksamhetens utveckling i de olika nordiska länderna har så-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

lunda bildats inom vederbörande ministerier. Det kan dock konstateras, att frågan realistiskt uppdelar sig i två delar. Av intresse närmast för Finland och Sverige är frågan om import av naturgas från Sovjetunionen till Finland och därifrån möjligtvis även till Sverige. Naturgas och olja som förekommer i Nordsjön intresserar däremot, vad rörledning- ar angår, särskilt Norge, Danmark och Sverige. Även de kommer- siella anordningar som ansluter sig till utnyttjandet av dessa fyndig- heter intresserar främst dessa länder. Då byggandet av såväl gas- som oljeledning- ar är förknippat med flera problem av teknisk natur och då säkerhetssynpunkterna härvid bör tillmätas behörig vikt, är dessa spörs- mål naturligtvis av intresse för alla de länder som planerar anläggning av rörledning- ar. Även härvid är intresset för en ledning som skall an- läggas på havsbotten dock i Finland mindre än i de övriga nordiska länderna.

Under beaktande av vad ovan sagts anser handels- och industri- ministeriet det vara synnerligen önskvärt att tekniskt samarbete särskilt i fråga om den teknik som skall användas vid byggandet av olje- och gasrörledning- ar ävensom i fråga om därmed anslutna säkerhetssyn- punkter skall kunna effektiveras inom ramen för en arbetsgrupp, som möjligen upprättas och som skulle lyda under ministerrådet. Såsom ett av syftena skulle härvid vara åstadkommandet av gemensamma nordiska standarder och säkerhetsfordringar för dessa anläggning- ar. Vad frågan om rörledning- arnas utplacering beträffar, är denna närmast varje lands ensak, blott mellan de olika länderna kan tillskapas tillräck- ligt effektiva förbindelser, som så väl som möjligt kan ansluta sig till dessa länders inre rörnät. Då förverkligandet av dylika förbindelser dock närmast är beroende av de kontakter som de olika länderna vid anskaffandet av olja eller gas ingår, torde handläggningen av dessa ärenden bäst kunna koordineras inom ramen för de möten mellan tjänstemän för de olika ländernas vederbörande ministerier, till vilka ovan redan hänvisats.

Helsingfors den 11 april 1972

Seppo Lindblom
Minister

Leo Neuvo
Industriråd

Delegationen för miljövård¹:

Råoljetransporterna till Finland sker tills vidare nästan uteslutande sjöledes, landets inre distribution till största delen på landsväg. Dessa transportformer är förenade med en betydande risk för olyckor. Även

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

om anläggningsinvesteringarna i rörledningssystem är höga, hänvisar delegationen till annorstädes i världen erhållna positiva erfarenheter av rörtransporternas riskfrihet och billiga drift. Emedan oljans relativa andel i Finlands totala energiförsörjning är betydande — och före övergången till atomenergin torde denna andel ännu stiga något — och emedan Finland inom en nära framtid också får jordgas till sitt förfogande, finner delegationen det angeläget, att man försöker minimera transportriskerna för dessa bränslen.

Det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om nordisk samverkan beträffande rörledning för olja och gas är enligt delegationens uppfattning ett positivt steg i denna riktning och synnerligen aktuellt för Finlands vidkommande. Även rörledningstransporterna av olja och naturgas är förenade med för jorddispositionens planering och för landskapsvården betydande miljöfaktorer och med ett visst hot mot t. ex. grundvattenbestånden. Således rekommenderar delegationen att söka efter den ur miljövärdens synpunkt säkraste transportformen. Delegationen anser att, skulle man härvid komma till rörtransportalternativet, uppmärksamhet bör riktas bl. a. på frost- och tjälskadors eventuella skadliga verkningar på rörledningar.

Enligt delegationens för miljövärd uppfattning borde man vid utredning av rörtransportkostnaderna för olja och gas såsom en kostnaderna sänkande faktor taga i betraktande den härigenom eventuellt åstadkomna minskningen av skaderisken, gynnsamheten för omgivningen samt även den smidiga distributionen och upplagringen. Vid utredning av en eventuell rörtransport av olja från Sovjetunionen till Finland och av dennas utvidgning till samnordisk transport borde man också ta i betraktande de fördelar av stortransport som härigenom kan vinnas.

Delegationen för miljövärd konstaterar, att ett av de viktigaste gemensamma projekten är utvecklandet av samnordisk miljövärd och formuleringen av säkerhetsbestämmelser och ett övervakningssystem.

Delegationen för miljövärd finner, att det från synpunkten av miljövärderna skulle vara önskvärt att söka utvidga det nordiska samarbetet i fråga om import och distribution av olja och gas med rörtransporter. I Finland kan det vara ganska enkelt att förverkliga detta i jämförelse med de övriga nordiska länderna, emedan importen och raffineringen av olja och gas i Finland praktiskt taget helt handhas av ett enda bolag, det av staten ägda Neste oy.

Emedan planerna på gasledningsnätet som skall byggas i södra Finland redan är rätt långt framskridna, borde man enligt delegationens för miljövärd uppfattning med det snaraste genom förhandlingar försöka klarlägga det föreslagna nordiska samarbetets former beträffande eventuella rörtransporter i synnerhet av gas men möjligen också av olja, för att man skall kunna undvika dubbel och isärgående planering i de olika länderna. Enligt delegationens uppfattning kunde det vara

fördelaktigt att påskynda de nordiska utredningarna, för att samarbetet och dess verkningar skall kunna tas i betraktelse vid genomförandet av de nationella åtgärderna, till exempel vid införandet av naturgas. Dessutom borde man också ta i betraktande ett eventuellt utnyttjande av olje- och gasfyndigheterna utanför den norska kusten samt dessa fyndigheters inverkan på det nordiska samarbetet.

Delegationen för miljövärd förenar sig om den i förslaget framförda uppfattningen, att ett initiativ för åstadkommande av samarbete bör tas, innan man inom varje land bundit sig för en viss lösning på nationellt plan. Enligt delegationens uppfattning skulle man också kunna anförtro planeringen av rörledningarnas anläggning åt intresserade kretsar som företräder de nordiska länderna och som har en tillräcklig sakkunskap om miljövärd.

Delegationen för miljövärd anser förslaget till åtgärder av Nordiska ministerrådet vara värt att understödjas och framställer för sin egen del ytterligare, att man i planeringen samtidigt måste beakta särdragen av vart lands natur och de med miljövärd sammanhängande omständigheterna genom att medels rörtransportalternativet söka främja miljövärdens mål.

Helsingfors den 12 april 1972

Delegationen för miljövärd

V. O. Mäkinen

Viceordförande

Olli Ojala

Tf. generalsekreterare

Statens tekniska forskningscentral:

Möjligheterna att transportera naturgas per rörledning från Sovjetunionen till Finland har utretts av en kommitté med minister Olavi J. Mattila som ordförande, tillsatt av utrikesministeriet i augusti 1963. Sitt betänkande överlät kommittén till statsrådet i maj 1965. Naturgasarbetsgruppen, som tillsattes i mars 1967 av Permanenta kommissionen för ekonomiskt samarbete mellan Finlands och Sovjetunionens regeringar, fortsatte denna utredning under ledning av överdirektör Pekka Rekola. Arbetsgruppen överlät sitt betänkande till ovannämnda samarbetskommission i juni 1970. Denna sistnämnda arbetsgrupp förde även diskussioner med den dåvarande svenska arbetsgruppen "ingenjörsvetenskapsakademiens (IVA) naturgaskommitté" samt med ordföranden för kommittén "1968 års utredning om rörtransport av olja och naturgas", direktören för vattenfallsverket, Sven Lalander. Även på ministerienivå etablerades kontakter mellan Finland och Sverige i naturgasfrågan.

I Sverige var IVA-kommitténs inställning i naturgasfrågan dock mera informativ än teknisk-ekonomisk. Ifrågavarande organ hade inte heller någon särskilt officiell ställning, enär den inte ägde en statlig kommittés fullmakter. "1968 års utredning om rörtransport av olja och naturgas" koncentrerade sig på transport av olja per rörledning i det att transport av naturgas lämnades å sido (betänkande "Olja i rör" SOU 1970: 57 industridepartementet).

Vid tiden för ovanstående diskussioner med svenskarna ansåg man i Finland att naturgasfrågan med tanke på såväl landets energiförsörjning som handelspolitik var en synnerligen konkret fråga, som krävde en lösning. Därför var även Rekolas arbetsgrupps inställning till sin uppgift mer realistisk än IVA-kommitténs. Frågan förbereddes i Finland tekniskt-ekonomiskt så långt, att pridförhandlingarna med Sovjetunionen rörande naturgasen kunde tämligen snabbt slutföras och kontrakten undertecknas.

Delvis beroende på dessa skillnader i inställningen till frågan i Finland och Sverige följde att dessa länder inte deltog gemensamt i naturgasförhandlingarna med Sovjetunionen. För närvarande har man dock i Sverige även på officiellt håll konstaterat naturgasfrågan vara synnerligen brådskande. Även om tidtabellen för Finlands naturgasprojekt, 0,5 mrd m³ gas redan år 1974, är synnerligen snäv, skulle ett snabbt avgörande i naturgasanskaffningsfrågan i Sverige göra det möjligt att planera en transport av den tämligen stora gasmängd, som vår västra granne behöver (5—8 mrd m³/år) per en ledning, när gasnätet förlängs från Kouvola västerut. Transporten av den ifrågavarande tilläggsgasen från gränsen till Kouvola torde inte, på grund av det sena avgörandet för Sveriges del, vara möjlig annat än medels en parallellledning.

Om det så gäller olja eller gas vore en samnordisk planering av rörledningar på sin plats för att energiförsörjningen i vart och ett land kunde anslutas till liknande "ringlinjer", som för närvarande håller på att byggas i Mellaneuropa. Medels dessa "ringlinjer" kunde man säkra bränslebehovet i de ifrågavarande länderna genom rörledningar i två eller flera riktningar och dra nytta av konkurrensen vid uppgörandet av kontrakt och vid prisbildningen, om den handelspolitiska situationen ger möjlighet därtill.

Med beaktande av de politiska och handelspolitiska aspekterna skulle man tro att åtminstone Finlands och Sveriges intressen i hög grad vore gemensamma.

I det nordiska samarbetet beträffande planering av rörledningar borde uppmärksamhet fästas vid följande synpunkter:

1. Genom förhandlingar borde kännedom fås om Sovjetunionens långsiktspolitik beträffande olje- och gasförsäljning. Den senaste tiden har auktoritativa representanter för sovjetrysk energiproduktion (bl. a.

presidenten för Sojuznefteexport, V. E. Merkulov) antytt en begränsning av råoljeexportens tillväxt.

2. Finlands ställning vid en eventuell transitttransport av olja eller gas borde utredas:

(a) kommer Finland att hyra rörledningen åt Sovjetunionen eller

(b) kommer Finland att direkt dra fördel av transitttransporten.

3. Om naturgasen kommer till användning även i de nordiska länderna, vilket kommer att vara fallet förr eller senare, vore det skäl att överväga ett gemensamt transportarrangemang medels tankfartyg och eventuellt även en central lossningsstation, därifrån en del av gasen skulle överföras i flytande form till mindre tankfartyg för vidarebefordran, en del överföras i gasform (expansion). Det är uppenbart, att en stabil naturgasdistribution inte kan skötas klanderfritt utan att utjämningsmetoder för konsumtionstoppar tas i bruk. För detta ändamål visar användningen av naturgas i flytande form en kraftigt stigande tendens i det att priserna per enhet sjunker i och med att de transporterade mängderna ökar.

4. På lönsamheten av olje- och gastransport per rörledning inverkar i främsta hand de produktionsmängder, som skall transporteras. När denna transportform för oljans del jämförs med exempelvis landsvägs-transporter, vilka för oljeprodukternas vidkommande ohjälpligt ökar med tilltagande konsumtion, föreligger dock inte några konkreta uppgifter om vilken kostnadsfaktor tankbilarnas slitage av vägarna utgör. Denna kompenseras åtminstone inte av accisen på bränslen för tankbilar, skatt på fordon eller omsättningsskatt på bränslen. Detta slitage borde beaktas vid beräkningen av produktörledningarnas lönsamhet. Den risk, som tankbilarna utgör för trafiksäkerheten borde även på något sätt mätas. Ett sådant utredningsarbete kunde även utföras på samnordisk nivå.

5. Även om det egentliga engineering-arbetet för såväl olje- som gasledningarna knappast ännu kan utföras med nordiska krafter, vore det i sin ordning att inom de nordiska länderna sträva till samfälliga säkerhetsföreskrifter och kvalitetsfordringar för konstruktioner. Finland har i denna fråga som första land kommit att få påbörja det förberedande arbetet.

Helsingfors den 17 april 1972

Olavi Tirkkonen

T. f. administrativ direktör

Stadsförbundets byrå:

Då energibehovet ökar, ökar också transportbehovet av olja. I synnerhet distributionstransporterna har i hög grad utgjorts av landsvägs-transporter. Detta ökar till sin del vägnätets belastning och förorsakar även ett faromoment för miljön.

Då man strävar efter att minska ovannämnda olägenheter bör frågan dels betraktas som en omfattande energipolitisk fråga, varvid man bl. a. bör taga hänsyn till arbetsfördelningen mellan olika energiformer och

lokaliseringen av anläggningarna i förhållande till förbrukningen och dels som en fråga om optimering av transporter, både beträffande affärsekonomiska och samhällsekonomiska synpunkter. Sålunda ansluter sig frågan om byggande av rörledningar för olja och gas till ett synnerligen omfattande problemkomplex.

Transport av olja och gas i rörledningar utgör en möjlighet värd all uppmärksamhet för att minska de olägenheter som föranleds av transporter. Rörledningstransporter anses ur naturvårdssynpunkt förmånligare än övriga transportformer, men å andra sidan bör konstateras att det även i denna transportform ingår vissa möjliga kanske även betydande riskfaktorer beträffande naturvården, som dock torde kunna bringas ned genom en omsorgsfull planering.

Omfattningen av rörledningstransporter torde bli beroende av bl. a. hur stor vikt man vid beslutsfattandet lägger vid olika olägenheter för miljön. Allmänt sett ser det ut som om man skulle betona dessa faktorer alltmera. Följaktligen är det mycket möjligt att rörledningstransporternas antal även hos oss kommer att öka från det som för tillfället ligger inom synkretsen. Förbrukningen i Finland är, frånsett vissa områden vid sydkusten fördelad på ett mycket stort område och ofta på små förbrukningsområden. Följaktligen verkar det som om rörledningarna beträffande hela landet inte skulle spela en större roll ens i framtiden.

De viktigaste rörledningstransporterna hänför sig till energitransporter från ursprungsområdet till närheten av förbrukningsområdena. Enligt de uppgifter som nu står att få, skulle de mest betydelsefulla möjligheterna för Finlands del bestå av transport av råolja i rörledningar från Sovjetunionen till raffinier i Finland och dessutom av den transport i rörledningar av naturgas från Sovjetunionen till Finland om vilket man redan i huvudsak överenskommit. Däremot är det mycket oklart i vilken utsträckning det i Finland är möjligt att bygga ett gemensamt nordiskt rörledningsnät. Finlands relativt ringa energibehov och avsides placering försvårar å sin sida dylika planer.

Enligt Stadsförbundets byrås åsikt borde frågan emellertid ytterligare utredas och för Finlands del borde klarläggas hur sannolika sådana internordiska projekt angående byggande av rörledningar är, i vilka Finland på ett eller annat sätt skulle delta. Å andra sidan borde man även utreda i vilken utsträckning det nordiska samarbetet skulle kunna betjäna de olika medlemsländerna beträffande de relativt kom-

plicerade tekniska spörsmål som ansluter sig till dessa frågor, trots att ett möjligt byggnadsprojekt inte skulle vara gemensamt för de nordiska länderna.

Helsingfors den 21 april 1972

Stadsförbundets byrå

L. O. Johanson

Verkställande direktör

G. Riskula

Avdelningschef

Finlands industriförbund¹:

Industrieförbundet förenar sig om de allmänna motiv, som i förslaget framställs för rörtransport av olja och gas, men konstaterar dock, att inte heller rörledningstransporterna är absolut riskfria från miljöskyddets synpunkt.

Finland köper för närvarande en betydande del av sin råolja från Sovjetunionen. Frågan om när oljerörledningsnätet utvidgas i sådan utsträckning på den sovjetiska sidan att det vore möjligt att bygga en ledning därifrån till Finland är därför av stort intresse för vår energiförsörjning. Bl. a. av klimatologiska skäl fordrar emellertid rörledningstransporterna ännu ett omfattande tekniskt undersöknings- och utredningsarbete. Dessutom har alla de nordiska länderna långa kuster och rörledningstransporterna av olja förmår — åtminstone än så länge — inte konkurrera med tankertransporterna. Om rörledningstransporterna av olja inne i landet kan för Finlands vidkommande konstateras, att tillräckligt stora konsumtionskoncentrationer åtminstone inom den närmaste framtiden tydligen inte kommer att finnas i det inre av landet. Industrieförbundet anser att samarbete mellan de nordiska staterna i fråga om rörledningssystem för oljetransport åtminstone inte i detta skede är nödvändigt.

Då det gäller transport av gas längs rörledningsnät har det nordiska samarbetet ett väsentligt annat utgångsläge än i fråga om oljetransport. Mellan Finland och Sovjetunionen föreligger ett avtal om anskaffning av jordgas och av de övriga nordiska länderna har åtminstone Sverige och Danmark anmält sitt intresse för import av jordgas antingen från östblocket eller Västeuropa. I Sverige har, som ett av alternativen för import av jordgas, planerats import över Finland.

Investeringarna i jordgasnätet är betydande. Genom nordisk samverkan i denna fråga kan de nationella kostnaderna sänkas avsevärt. Industrieförbundet anser, att åtminstone ett nordiskt forskningssamarbete på detta område är motiverat. Allra först borde man koncentrera

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

sig på att utreda vilket slags samarbete mellan de nordiska länderna som vore möjligt och ändamålsenligt då det gäller rörledningstransport av jordgas. Samarbetet kunde även utsträckas till att skapa gemensamma säkerhets- och övervakningsbestämmelser.

Helsingfors den 28 april 1972

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Suomen voimalaitosyhdistys r.y. — Finlands kraftverksförening r.f.:

Ensamrätten för importen till Finland av såväl olja som jordgas är förbehållen ett visst bolag, varför de kraftproducenter, som vårt bolag representerar, inte kan befatta sig med denna angelägenhet. Med anledning därav kan vi sannolikt inte utöva något inflytande på rubricerade frågor vid behandlingen av desamma på nordisk nivå. Ett utlåtande på detta stadium torde sålunda inte vara aktuellt, såvida vi inte på förhand får kännedom om faktorer som medför en ändring av situationen.

Helsingfors den 18 april 1972

Suomen voimalaitosyhdistys ry.

Lauri Hotinen

Pentti Alajoki

Finlands redareförening r.f.:

I ingressen konstateras att rörledningar för olja och gas blivit en viktig del av transportsystemen på olika håll i världen. Inom det nordiska området har rörtransport knappast alls tagits i bruk, men under senare tid har denna transportmetod studerats rätt intensivt.

Enligt förslaget borde nordisk samverkan på detta område ingående undersökas innan anläggningsarbeten påbörjas.

Oljeledning

Transport av olja per rör är dyrare än en lika lång transport av olja per tankfartyg. Om den transporterade mängden är tillräckligt stor, förmår en rörledning konkurrera med landsvägs- eller järnvägstransport.

Fördelarna hos en oljeledning är driftsäkerhet och relativt liten risk för oljeförorening.

Den största nackdelen hos en oljeledning är dess brist på flexibilitet. Oljan transporteras från en punkt till en annan; distributionen därifrån till förbrukaren sker på annat sätt. För att bli ekonomisk måste rörtransporten fortgå kontinuerligt med full kapacitet. Ledningen kan ej

överbelastas, och utnyttjas den ej till full kapacitet blir transporten oekonomisk, då transportkostnaden huvudsakligen utgöres av kapitalkostnader.

Vid beaktande av det nordiska områdets långa kustlinjer, är det sannolikt att nordiska oljeledningar kommer att sträcka sig från kusten mot inlandet. Det enda undantaget kan bli en oljeledning från Sovjetunionen till Finland.

På grund av ovanstående torde ett nämnvärt behov av nordisk samverkan beträffande oljeledningar inte vara att vänta.

Jordgasledningar

Jordgas transporteras antingen i gasform i rörledningar eller i vätskeform i tankfartyg. Den senare transportmetoden användes i allmänhet endast då gasledningar ej kan dragas t. ex. över mycket långa distanser eller längs havsbotten på stort djup.

Med tanke på gasfyndigheterna i Nordsjön och i Sovjetunionen, varifrån gastransport per rör är möjlig, är det troligt att rörledningar blir huvudtransportmetoden för gas inom det nordiska området.

Allt talar för en nordisk samverkan beträffande rörledningar för gas. Genom att ansluta gasledningsnäten med varandra kan gastransportkostnaderna optimeras och samtidigt ernås en extra säkerhet vid eventuella störningar.

Tekniska normer

Både olje- och gasledningar bör göras säkra utan att för den skull bli oskäligt dyra. Särskild uppmärksamhet bör därför fästas vid rörledningsnormerna och deras enhetlighet inom det nordiska området.

Härvid finnes ingen orsak att uppställa nya, egna normer, utan man bör tillgodogöra sig årslånga, på annat håll vunna erfarenheter och tillämpa internationella normer.

Sammandrag

Finlands redareförening anser icke att nämnvärda skäl föreligger för en nordisk samverkan beträffande dragning och konstruktion av oljeledningar.

En nordisk samverkan beträffande dragning och konstruktion av gasledningar rekommenderas.

Helsingfors den 5 april 1972

Finlands redareförening r.f.

Pehr S. Grunér

Ålands redarförening r.f.:

— — — har vi fäst oss vid att på s. 3 i medlemsförslaget säges bl. a. följande:

Varje avlastning av oljetransporter på Östersjön måste betecknas fördelaktig från allmän synpunkt med hänsyn till de risker som tanktrafiken medför såväl för Östersjön som speciellt för skärgården och hamninloppen.

Även om det ovan sagda i stort sett kan vara riktigt, är det skäl att kraftigt understryka de risker det skulle innebära att basera hela Finlands oljeimport enbart på rörledningar. Ett brott på ifrågavarande rörledningar kunde snabbt få direkt katastrofala följder för hela oljeförsörjningen.

Även om oljetransporter med fartyg kan medföra vissa nackdelar, bör det kraftigt understrykas den säkerhet och flexibilitet fartygstransporter medför jämfört med transport genom rörledningar.

Med det sagda önskar vi understryka det angelägna i att innan några åtgärder vidtas med anledning av medlemsförslaget, frågan omprövas objektivt i alla avseenden.

Mariehamn den 13 april 1972

Ålands redarförening r.f.

Stig Lundqvist

Oljebranschens centralförbund¹:

— — — meddelar Oljebranschens centralförbund sig omfatta förslagsställarnas uppfattning därom, att det såväl i fråga om tekniska som ekonomiska aspekter är skäl att undersöka förutsättningarna för nordisk samverkan vid byggandet av ett naturgasnät.

I fråga om rörledningar för transport av olja är läget däremot — vare sig det är fråga om ett rörnät avsett för transport av råolja eller oljeprodukter — i väsentlig mån annorlunda. De nordiska länderna har nämligen under årens lopp var för sig byggt upp egna system för import, lagerhållning, raffinering och distribution av olja. De nordiska länderna har ytterligare en lång kust och rörtransport av olja förmår icke konkurrera med den transport, som sker med tankfartyg. Såväl redan gjorda investeringar som till driftsekonomi anslutna faktorer tyder sålunda på att det icke i Norden, åtminstone inom den närmaste framtiden, kommer att föreligga gemensamma intressen i fråga om ett rörnät för oljetransport. De rörnät för oljetransport, som eventuellt kommer att byggas, kommer enligt centralförbundens uppfattning att vara lokala rörnät från kusten till inlandet.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Oberoende av vad ovan anförts är det i fråga om rörnät för transport av såväl naturgas som olja fullt skäl att på nordiskt plan sträva till gemensamma tekniska normer och säkerhetsföreskrifter. I detta sammanhang må likväl konstateras, att det redan i världen finnes talrika godkända normer och att det inte i de nordiska länderna föreligger några sådana speciella förhållanden, som skulle nödvändiggöra eller ens försvara från i övriga länder gällande normer helt avvikande bestämmelser.

Med hänvisning till ovanstående anser Oljebranschens centralförbund, att den i medlemsförslaget förutsatta rekommendationen borde begränsas att avse utförande av en undersökning om vad slags internordiskt samarbete i fråga om för transport av naturgas avsedda rörnät som kan anses möjligt och ändamålsenligt. I fråga om rörnät för transport av olja är internordiskt samarbete på det statliga planet icke i detta skede motiverat.

Helsingfors den 4 april 1972

Oljebranschens centralförbund

Rune Sjöblom

Henrik Lundsten

Öljylämmitysteknillinen yhdistys — Olje-eldningstekniska föreningen r.y.:

Föreningen finner det önskvärt och aktuellt att åstadkomma en gemensam planering för de på nordiskt område för transport av olja och gas erforderliga rörledningarna. Härför talar bl. a. den omständigheten, att vi också i Finland ett flertal år framåt är hänvisade till energibalstring av olja och gas. Detta dels emedan vattenkraften är fullt utnyttjad, dels emedan atomkraftverk icke kan byggas i takt med det växande energibehovet. Å andra sidan har vi heller icke för tillfället tillräckligt mångsidig och grundlig sakkännedom om byggande av stora olje- och jordgasledningar, varför vi i många avgöranden är hänvisade till utländsk expertis.

Helsingfors den 13 april 1972

För Öljylämmitysteknillinen yhdistys —
Olje-eldningstekniska föreningen r.y.

Olli Ollila

Verksamhetsledare

Finlands fastighetsförbund r.f.¹:

Konsumtionen av oljeprodukter i vårt land är av en storleksordning om 13 miljoner m³ per år. Härav förbrukas uppskattningsvis 80 procent på ett avstånd av under 100 km från vattenvägar. Då sjötransporter är betydligt billigare än rörledningstransporter och då, å andra sidan, en rörledning, för att den skall vara mera ekonomisk än landtransporter, förutsätter en flyttning av åtminstone 1 miljon m³ per år, måste man konstatera, att det i vårt land inte finns ekonomiska förutsättningar för byggandet av ett oljedistributionsnät.

Beträffande den från Sovjetunionen importerade råoljan kan det i ett senare skede bli aktuellt med övergång till rörtransport. Härvid borde man också ge Sverige möjlighet att i sina anskaffningar anlita samma rörnät. Då Sverige sannolikt kommer att anskaffa den nödiga råoljan från de norska oljefälten under havet eventuellt genom att anlita ett oljeledningssystem, kan man tänka sig, att en eventuell oljeledningsförbindelse mellan Sverige och Finland fungerar i vardera riktningen beroende på pris- m. fl. politiska omständigheter.

De i det svenska betänkandet "Olja i rör" framförda synpunkterna, enligt vilka det starkaste skälet för övergång till rörtransporter vore hänsyn till omgivningen samt, en av de viktigaste grunderna, lastbilstrafikens minskning, är enligt vår åsikt överbetonade. Oljeskador kan med mycket mindre kostnader elimineras på andra sätt än genom att anlägga rörledningsnät. Vägnätet utvecklas i enlighet med transportbehovet så att, om det av någon anledning förekommer störningar i rörledningstransporterna, det i framtiden uppstår svårigheter både till följd av brist på materiel och vägnätets kapacitet. Ur fastighetsägarnas synpunkt bör man vid planeringen av oljeledningar främst beakta de ekonomiska synpunkterna och därefter en under alla omständigheter säkerställd energiförsörjning.

Anläggningen av en jordgasrörledning från Sovjetunionen till Finland har redan inletts. Enligt vår uppfattning har man vid ledningens planering och dimensionering redan beaktat av Sverige eventuellt angivna önskemål för den händelse att ledningen senare utbygges till Sverige. På motsvarande sätt skulle det löna sig för Finland att överväga anskaffning av jordgas till kuststäderna vid Bottenviken från Sverige om Sverige i framtiden anlägger en gasledning till landets nordliga delar.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera, att det i vårt land knappast någonsin kommer att byggas ett enhetligt distributionsrörnät för oljeprodukter och att en samnordisk planering av ett rörledningssystem för flyttning av råolja åtminstone tills vidare inte är aktuell men att det

¹ Yttrandet översatt från finska.

för jordgasens vidkommande är motiverat att tillsätta ett permanent organ att planera, på vilket sätt de nationella projekten lämpligast kan sammanfogas till en samnordisk helhet.

Helsingfors den 29 september 1972

Finlands fastighetsförbund r.f.

Tarmo Sivula

Olavi Wiias

Norge

Forsvarsdepartementet:

Industridepartementets ovannevnte ekspedisjon har vært forelagt Forsvarets overkommando som uttaler:

“Drivstofforsyning i beredskap og krig er et sivilt ansvar. Det fremgår av skrivet fra Det kongelige departement for industri og håndverk (ID utg/72 U LH/Sy datert 1.3.1972) at problemet er forelagt Handelsdepartementet. Beredskapsavdelingen i Handelsdepartementet må derfor vurdere eventuelle rørledninger basert på drivstoffbehovet og fordelingsproblemer under beredskap og i krig.

Forsvarets overkommando vil dog bemerke at eventuelle rørledninger med tilhørende pumpestasjoner etc. vil bli installasjoner som er meget sårbare i krig og er miljøfiendtlige i fred.”

Forsvarsdepartementet henholder seg for sin del til dette.

Oslo, 17. april 1972

R. Godø

Kommandør, Sjøf Avd. I

B. Frantzen

Oberstløytnant, Kontorsjef

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Som påpekt i begrunnelsen for medlemsforslaget, har man i Norge ennå ikke tatt standpunkt til hvorvidt og på hvilken måte nordsjøoljen skal føres i land. Blant annet av denne grunn finner Kommunaldepartementet det vanskelig å ha noen begrunnet oppfatning av om det vil være hensiktsmessig med en fellesnordisk utredning av utbyggingen av rørledninger for olje og gass. En vil likevel nevne en del generelle momenter av verdi for en eventuell planlegging.

1. Overføringsledninger for olje og gass må antas å legge beslag på grunnarealer av betydelig størrelse. Annen virksomhet kan her bli forbudt eller redusert. Ledningen vil derfor ha innflytelse på utnyttelse av arealer til andre formål og kan tenkes å redusere mulighetene for en hensiktsmessig arealdisponering, spesielt i tettbygde strøk.

2. En er ikke klar over hvilke restriksjoner som eventuelt må legges på skog- og jordbruk i ledningstraséene, men ledningstraséen vil kunne få betydning for også disse ressursene.

3. Anlegg av rørledninger vil medføre inngrep i naturen. Disse vil omfatte fjerning av vegetasjon, bygging av anleggsveier, graving eller utsprenning av grøft med henleggelse av oppgravet materiale. Det er rimelig å anta at en del av anleggsveiene vil bestå som betjeningsveier for det ferdige anlegg, og at skogstilvekst i ledningstraséen må forhindres. Langs traséen vil det plasseres bygningsmessige innretninger for drift, kontroll og sikring.

Det er på denne bakgrunn nødvendig å peke på mulige konflikter med naturvern og friluftsinnteresser.

4. En har ikke grunnlag for å vurdere sikkerheten ved transport i ledninger mot sikkerheten ved transport med skip eller bil.

5. Uhell med rørledninger kan resultere i betydelige skader som følge av brann og eksplosjoner. En vil dessuten spesielt gjøre oppmerksom på muligheten for forurensning av vassdrag og vannkilder. En er kjent med at man i Mellom-Europa har måttet gå til betydelige og kostbare sikkerhetsforanstaltninger ikke bare ved selve rørledningen, men også ved eventuelle vannverk som kunne bli berørt ved uhell.

6. Dersom det oppnås vesentlige besparelser ved transport av olje eller gass i ledninger, vil dette naturlig kunne føre til at forbruket av olje og gass i bolig- eller industriområder øker på bekostning av andre energikilder. Det vil derfor kunne bli nødvendig å vurdere konsekvensene av en eventuell økt luftforurensning p. g. a. oljefyring.

En forutsetter at et eventuelt utredningssamarbeid om rørledninger for olje og gass skjer i samråd med natur- og miljøvernmyndighetene.

Oslo, 22. mars 1972

Etter fullmakt

Thor Skrindo

P. A. Gulden

Departementet for handel og skipsfart har i skrivelse den 29 mars 1972 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen (NVE):

NVE antar at en samordnet nordisk planleggingsvirksomhet på dette felt kan være hensiktsmessig spesielt med henblikk på fremtidig transport og utnyttelse av våre olje- og gassforekomster på kontinentalsokkelen. Aspektene i så måte, herunder tekniske og økonomiske forutsetninger, er imidlertid ennå beheftet med såvidt stor grad av usikkerhet

at en foreløpig bør stille seg noe avventende eller i første omgang nøye seg med opprettelse av et nordisk kontaktorgan.

Om bruk av olje og gass i elektrisitetsforsyningen vil en bemerke: Oljeforbruk i varmekraftverk antas å bli av beskjeden omfang, jfr. St.meld. 97 (1969—70) og Innst. S nr. 222 (1970—71). Gasskraftverk derimot kan ved lav gasspris bli en mulig konkurrent til kjernekraftverk, men dette vil i betydelig grad være avhengig av et gasskraftverks eventuelle lokalisering. Eksempelvis kan en tenke seg gasskraftverk plassert ved eventuelle ilandføringssteder for Nordsjø-gass. Slik lokalisering vil betinge relativt høye overføringsomkostninger for kraften fra produksjonssted til forbrukssted. Disse overføringsomkostningene antas likevel å ligge betydelig lavere enn tilsvarende omkostninger for transport av gass til et gasskraftverk beliggende nær forbrukets tyngdepunkt. Sistnevnte omkostninger vil dog være avhengig av om transportmidlene utnyttes også til andre formål.

Et rørledningsnett for olje og gass beregnet separat til produksjon av elektrisk kraft her i landet finnes således for tiden uakseptabelt eller lite regningssvarende.

Oslo, 20. mars 1972

Vidkunn Hveding

Torolf Moe

Norges industriforbund:

Forslaget til Nordisk Råd springer ut fra flere forhold, dels en planlagt import av naturgass fra Sovjet til Finland, dels fra generelle vurderinger av fordelene ved transport av gass og oljeprodukter gjennom rørledninger sammenlignet med konvensjonelle transportmidler.

Forslaget henviser også til olje- og gassfunnene i Nordsjøen. Det er åpenbart at utnyttelsen av disse funn blir av avgjørende betydning ved planleggingen av norsk rørledningstransport av gass og oljeprodukter. I betraktning av at ilandføringsproblematikken ikke er avklart når det gjelder petroleum fra den norske Kontinentalsokkel, antar Norges industriforbund at det på det nåværende tidspunkt ikke er hensiktsmessig å gå til et omfattende nordisk utredningsarbeid på dette område.

Oslo, 14. mars 1972

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

Norges rederforbund:

— — — Rederforbundet har ingen kommentarer til forslaget vedrørende samarbeid om utredning av olje- og gasstransporter via rørledninger som er fremsatt i Nordisk Råd. Forbundet vil dog sette pris på å bli holdt orientert om sakens videre forløp.

Oslo, 23. mars 1972

Norges rederforbund

Kjell Storvik

S v e r i g e**Statens järnvägar (SJ):**

Förslagsställarna åberopar bl. a. det delbetänkande "Olja i rör" (SOU 1970: 57), som den år 1968 tillsatta svenska utredningen om rörtransport av olja och gas avgav i oktober 1970. Genom remiss från industridepartementet anmodades bl. a. SJ att yttra sig över denna del av utredningen. Kopia av SJ remissvar närslutes (se *Bihang*).

Såsom förslagsställarna anger kommer nyssnämnda utredning inom kort — enligt vad SJ under hand inhämtat troligen under april månad innevarande år — att avlämna den senare delen av sin utredning, nämligen den som skall behandla naturgastransporter i rör till och inom landet. Denna del av utredningen torde bl. a. komma att belysa de i samband härmed komplexa frågorna om lönsamhet och om potentiella transportmängder, förbrukningscentra, samarbetet med de nordiska grannländerna och transportvägar.

Så långt SJ kan bedöma, synes nyssnämnda utredning böra avvaktas, innan förslagsställarnas hemställan till Nordiska rådet om att rekommendera Nordiska ministerrådet att påbörja en gemensam planläggning för utbyggnaden av rörledningar för olja och gas inom det nordiska området föranleder åtgärd.

Stockholm den 8 mars 1972

Lars Peterson

Ingemar Bäckström

BIHANG

Skrivelse till industridepartementet i Sverige från statens järnvägar rörande utredningen "Olja i rör" (SOU 1970: 57)

Utredningen konstaterar sammanfattningsvis att den optimala transportmetoden för oljeprodukter är svår att fastställa inte bara mot bakgrunden av de många inverkanse faktorerna utan även beroende på

de osäkra framtidsförutsättningarna i fråga om såväl oljebehoven som de olika transportmedlens tekniskt-ekonomiska utveckling. SJ vill till detta lägga även ovissheten om den framtida tillgången på olja och vilka fyndigheter som kommer att vara aktuella för Sveriges del.

Ovanstående konstaterande leder till den slutsatsen att det är fördelaktigt om ett transportsystem för oljeprodukter i största möjliga utsträckning är flexibelt med så liten kapitalbindning i fasta anläggningar som möjligt.

Ett järnvägsbaserat distributionssystem är i hög grad flexibelt och kan utan svårighet anpassas till utvecklingen av oljemarknaden. Från kapacitetssynpunkt bedöms järnvägstransport av den aktuella oljan inte medföra några speciella problem. För transport av tunna oljor erfordras vid 1975 års beräknade volym i genomsnitt endast 4—5 tåg per dag. Underdimensionerande månad (december) ökar tågantalet till c:a 7 tåg per dag. Järnvägarnas särskilda investeringskostnader för ett sådant distributionssystem uppgår till storleksordningen 50 miljoner kronor. Av denna summa utgör mindre än 5 miljoner kronor investeringar i fasta anläggningar. Den övriga delen är huvudsakligen kostnader för lok och vagnar. Mot järnvägsalternativets 50 miljoner kronor skall ställas rörledningssystemets investeringskostnad på c:a 200 miljoner kronor. Säkerheten i denna senare beräkning är svår att bedöma. Utredningen säger emellertid själv att åtskilliga rörledningssystem visat sig bli betydligt dyrare än kalkylerat. Med hänsyn till de relativt små differenserna i lönsamhet mellan olika transportalternativ, kan en måttlig fördyring av rörledningsprojektet lätt medföra en förskjutning av lönsamhetsrelationerna till förmån för andra alternativ.

Vid beräkningen av kapitalkostnaderna för rörledningssystemet har utredningen använt annuiteterna 10 respektive 12 procent, vilket ger en kapitalavkastning av 7,3 respektive 10,5 procent. Med hänsyn bl. a. till angelägna alternativa investeringar inom transportsektorn, anser SJ att man under alla omständigheter måste kräva en högre kapitalförräntning än 7,3 procent.

Utredningen har dragit den slutsatsen att konventionella transportmetoder ställer sig gynnsammare än rörtransport av tjocka oljeprodukter. Enligt SJ uppfattning skall man vid jämförelse av lönsamheten mellan rörlednings- och järnvägsalternativen räkna fram marginalpriset för tunna oljeprodukter och inte — såsom utredningen gjort — för tjocka produkter. Resultatet blir då att marginalpriset för järnvägs-transport av tunna produkter kan beräknas till c:a 6,50 kronor/m³. Inför man detta pris i diagrammet på s. 53 i utredningen, finner man att lönsamhetsgränsen förskjuts väsentligt till förmån för järnvägsalternativet.

Det bör i sammanhanget erinras om att utredningen i sitt basalternativ räknat med full raffinaderikapacitet i Göteborg. Om raffinaderi anläggs i Brofjorden uppkommer en merkostnad för att transportera de raffinerade produkterna till lämplig punkt längs oljeledningen. Utredningen uppskattar denna kostnad till c:a 1 krona/m³ räknat på hela den i oljeledningen transporterade produktvolymen. Även om någon undersökning om järnvägsanslutning till Brofjorden ännu inte gjorts bedömes det sannolikt att merkostnaden för att integrera Brofjorden i järnvägsalternativet blir lägre.

Utredningen har extrapolerat prisindikationerna för de olika alternativen till år 1985. De av SJ lämnade uppgifterna baseras emellertid på

dagens kostnadsstruktur. Utredningen har alltså tagit för givet att samma kostnadsstruktur är relevant år 1985. Mot detta kan invändas att vad gäller järnvägarnas tekniska utveckling står man inför ett skede, som kan karakteriseras som ett av de mest expansiva under järnvägarnas historia. Som exempel på framtida rationaliseringsåtgärder kan nämnas datorstyrning av trafikarbetet, långtgående mekanisering av banunderhållet, ökad rationalisering inom administrationen etc. Detta innebär rationaliseringar som ökar järnvägarnas produktivitet och minskar personalkostnadsandelen. Det är därför sannolikt, att index- och därmed prisutvecklingen blir fördelaktigare i järnvägsalternativet än den som utredningen kommit fram till.

SJ vill framhålla, att den starkt förenklade transportmodell, som utredningen baserat sina kalkyler på, inte innefattar hela transportkedjan från raffinaderi till kund. Utredningen motiverar denna förenkling med att terminaltransporterna är enahanda organiserade och därför medför samma kostnader i alla alternativ. Detta kan anses riktigt för de transportalternativ, som utredningen valt att jämföra med varandra. Det gäller emellertid inte för de integrerade transportsystem för järnväg och lastbil, som successivt skapas för ett växande antal godsslag. Flera förslag till sådana för oljetransporter skräddarsydda transportsystem har börjat studeras inom SJ. Även om inget av systemen omedelbart införes, blir de intressanta i det långa tidsperspektiv, som utredningen arbetar med. Karakteristiskt för alla dessa lösningar är att de är kapitalintensivare men mindre personalkrävande än dagens system. De kan därför på sikt verksamt bidra till en gynnsammare kostnadsutveckling för järnvägens del än den som utredningen kalkylerat med. En annan gemensam egenskap hos dessa transportsystem är att en mycket stor del av det totala transportarbetet sker på järnvägssidan. Detta främjar upprätthållande och utveckling av berörda delar av järnvägsnätet, vilket innebär fördelar för övrig transportförsörjning och för väsentliga miljö- och värdintressen.

Under avsnitt 9.1.4 "Järnvägstransport av olja", drar utredningen följande slutsats om de av SJ lämnade prisuppgifterna: "Eftersom en rörledning skulle eliminera väsentliga delar av SJ:s nuvarande oljetransporter synes det emellertid rimligt anta att lämnade prisindikationer i huvudsak exkluderar bidrag till amortering av tidigare gjorda investeringar — — —". SJ vill här genmäla att såvida det inte är fråga om att övergångsvis utnyttja ledig kapacitet måste med hänsyn till företagsekonomisk avskrivning och förräntning av reinvesteringar och nyinvesteringar alla fraktavtal utöver särkostnaderna täcka en tillräckligt stor andel av gemensamma kostnader. Något avsteg från dessa bedömningsgrunder har ej gjorts i de prisindikationer som överlämnats till utredningen.

Utredningen hävdar att ett bortfall av järnvägstransporterna av tunna oljor knappast skulle medföra allvarligare ekonomiska konsekvenser för de svenska järnvägarna. SJ vill gentemot detta påstående hävda att ett bortfall av oljetransporterna skulle för SJ innebära en väsentlig intäktsförlust. Dessutom skulle uppbyggnaden av ett rationellt transportsystem för på järnväg kvarvarande oljeprodukter försvåras. Utöver den marknadsandel SJ redan har, försvinner en stor potentiell marknad. Som framgår bl. a. av separatredovisningarna av den olönsamma delen av järnvägsnätet är successivt ökade transportvolymerna av stor betydelse för möjligheterna att upprätta en företagsekonomiskt lönsam järnvägstrafik med hittillsvarande utveckling i fråga om biljettpriser och frakter.

Detta är dessutom helt i linje med järnvägens transportekonomiska fördelar i förhållande till andra trafikmedel och med system- och produktutveckling inom SJ. SJ har under en följd av år inriktat resursuppbyggnaden på massgodstransporter. Denna utveckling fortgår planmässigt, varför möjligheterna att ta hand om massgodstransporter av detta slag på järnväg successivt kommer att förbättras.

Utredningen har bedömt en sänkning vara möjlig av nu gällande hamnavgifter med 50 procent. Eftersom utredningens kontakter med berörda hamnar och med Svenska hamnförbundet inte gett något säkert underlag för bedömningen av kostnaderna för oljehantering kan man ifrågasätta lämpligheten av att i kalkylerna räkna med kostnader som tydligen helt baserar sig på uppskattningar.

Det kan också ifrågasättas om inte utredningen underskattat betydelsen av bortfallet av en stor del av oljetransporterna i Trollhätte kanal och på Väneren till följd av en oljeledning. De lätta oljeprodukterna utgör för närvarande c:a 20 procent av kanalens totala trafik och man kan befara att ett så kraftigt bortfall väsentligt försämrar lönsamheten av kanaldriften. Även om de reella marginalkostnaderna för oljetransporterna är små, så lämnar förmodligen inkomsterna från denna trafik ett betydelsefullt bidrag till de relativt sett höga fasta kostnaderna.

Utredningen föreslår att ett svenskt rörtransportsystem lämpligen byggs av ett särskilt transportbolag, som ägs gemensamt av intresserade oljebolag och staten, exempelvis genom Statsföretag AB. — Det framgår ej klart om oljebolagen uttalat ett positivt intresse för ett sådant engagemang. Oljebolagens fördelar av att utnyttja det föreslagna rörtransportsystemet kan antas vara rätt varierande. För närvarande har t. ex. endast två oljebolag raffinaderier av någon storleksordning på västkusten — ytterligare ett raffinaderi har dock beslutats.

Det bör i detta sammanhang påpekas att utredningens förslag om statliga kreditgarantier som finansieringshjälp knappast överensstämmer med trafikpolitikens principer om konkurrens på lika villkor mellan de olika trafikslagen.

Från beredskapssynpunkt skulle ett rörledningssystem på sikt få en viss negativ verkan, eftersom tillgången på tankvagnar skulle minska avsevärt. Vid en eventuell bekämpning av ett rörledningssystem kommer därmed järnvägarnas möjligheter att ersätta den förlorade transportkapaciteten att vara reducerade. Den decimerade tillgången på tankvagnar minskar också möjligheterna att tillgodose de hastigt ändrade transportkrav som kan uppstå i krig.

Utöver ovanstående kan anföras, att för ett flexibelt transportsystem talar bl. a. osäkerheten om den framtida tillgången på olja, vilka fyndigheter och transportvägar som kommer att vara aktuella för Sverige samt distributionen inom områden som ligger utanför rörledningssystemets försörjningsområde.

Utredningen anser att ett rörledningssystem jämfört med konventionella transportmetoder från miljösynpunkt erbjuder betydande fördelar och framhåller att den långväga lastbilstrafikens minskning genom tillkomsten av ett rörledningssystem är ett av de viktigaste argumenten för att bygga ett sådant system. — Häremot kan invändas att järnvägsalternativet i sig kan vara väl så gynnsamt som rörtransportsystemet från miljösynpunkt. Ett system som baseras på järnvägstransporter kan dessutom i än högre grad minska lastbilstransporterna än ett rörledningssystem. Detta framgår av utredningens konstaterande att rörtrans-

portsystemets optimala marknadsregioner tenderar att bli större än motsvarande regioner vid på järnväg baserade bulktransporter.

Utredningen uttalar att det i avvaktan på att en rörledning eventuellt tillkommer, kan visa sig motiverat med samordnade järnvägstransporter. En sådan utveckling kan enligt utredningen leda till att rörtransportsystemets utbyggnad uppskjuts viss tid. — SJ ansluter sig till utredningens synpunkter i dessa frågor och vill nämna att förhandlingar med oljebolagen i enlighet med utredningens intentioner redan påbörjats.

SJ vill under återopande av anförda synpunkter sammanfattningsvis framföra

att det av utredningen redovisade sakunderlaget inte övertygande visar att det skulle vara ekonomiskt motiverat att bygga ett rörtransportsystem för tunna oljeprodukter

att en bedömning av de totala kostnaderna för transport av olja måste omfatta även de tjocka produkterna

att järnvägstransport av olja därvid kan vara ekonomiskt fördelaktigare än rörtransport även på lång sikt samt

att ett järnvägsbaserat distributionssystem dels kan ombesörja också transporter av tjocka oljeprodukter, dels kräver ett mindre behov av anslutande landsvägstransporter än ett rörtransportsystem.

Stockholm den 31 mars 1971

Lars Peterson

Ingemar Bäckström

Statens vägverk:

Mot bakgrund av att svensk import av olja och/eller gas i rörledning i flera alternativ föreslås ske över något eller några av våra nordiska grannländer samt då vidare ett av importalternativen utgår från norska oljefyndigheter, har vägverket intet att erinra mot det framlagda förslaget.

Vägverket ifrågasätter dock riktigheten av uttalandet längst ned på s. 3: "Den långväga lastbilstrafikens minskning genom tillkomsten av ett rörledningssystem anses vara ett av de viktigaste argumenten för att bygga ett sådant system."

Vägverket har i sitt remissvar på delbetänkandet "Olja i rör" (SOU 1970: 57) från 1968 års utredning om rörtransporter av olja och gas anfört följande.

I övrigt vill vägverket stryka under utredningens konstaterande att ett realiserande av det studerade rörledningsprojektet endast får marginell effekt på det totala lastbilstransportarbetet i berörda län. Lokaldistributionen av oljeprodukter med tankbil berörs knappast alls av projektet och bortfallet av s. k. depåkörning med tankbil — av utredningen beräknat till 0,10 à 0,15 miljarder tonkilometer vid mitten av 1970-talet — torde endast motsvara en del av den normala tillväxten

av lastbilstransportarbetet under ett år i berörda län. Lokalt, för vissa vägar och tätorter, skulle en minskning av depåkörningen med tankbil innebära ett bortfall av några tiotal tankbilsresor per dygn med därav följande fördelar från trafiksäkerhets- och miljösynpunkter.

Vägverket är fortfarande av samma uppfattning och håller för troligt, att transportminskningarna i första hand kommer att beröra depåtransporterna med järnväg.

Stockholm den 23 februari 1972

S-G. Olhede

Statens naturvårdsverk:

I yttrande över betänkandet Olja i rör (SOU 1970: 57) anförde statens naturvårdsverk bl. a. följande.

Den ökande förbrukningen av petroleumprodukter inom landet medför allt större krav på distributionsapparaters kapacitet. Bulktransporterna till de olika förbrukningsområdena sker för närvarande med järnväg, tankbilar och tankfartyg. Det nuvarande transportsystemet medför vissa olägenheter ur miljösynpunkt. Lastbilstransporterna orsakar bland annat störningar genom buller och avgaser. Dikeskörningar med oljeutflöden har även inträffat inom skyddsområden för vattentäkter. I samband med tankfartygstrafiken förekommer oljeutsläpp — oavsiktliga och avsiktliga — vilka framför allt i insjövatten som Mälaren och Väneren kan vålla allvarliga skador, med tanke på dessa vattenområdets stora betydelse som råvattentäkter för vattenförsörjningsändamål. Av för närvarande utnyttjade transportsystem synes järnvägsdistributionen orsaka minst störningar ur miljösynpunkt, den oljevolym som distribueras per järnväg är dock totalt sett jämförelsevis liten.

Naturvårdsverket delar utredningens uppfattning att det ur miljösynpunkt vore av fördel med en avlastning av och begränsning av trafikökningen av de långa landsvägstransporterna samt tankfartygstrafiken i vissa kust- och insjövatten. En sådan avlastning skulle kunna ske genom anläggande av rörledningssystem för långa transporter av petroleumprodukter och genom en ökning av järnvägarnas totala andel av transporterad mängd.

Fördelarna med ett rörtransportsystem är att det inte inverkar störande på landskapsbilden och samhällsmiljön förutsatt att pumpstationer och terminaler placeras lämpligt. Enligt utländska erfarenheter anses även rörtransport ur såväl säkerhets- som föroreningspunkt överlägset andra transportmedel.

Sammanfattningsvis anser naturvårdsverket det vara väsentligt ur miljösynpunkt om en avlastning av oljetrafiken på landsvägar och i vissa kust- och insjövatten kan komma till stånd. Naturvårdsverket ställer sig därför i princip positivt till utredningens förslag om ett rörsystem för långa oljetransporter och anser även att en ökning av järnvägarnas andel av oljetransporterna bör eftersträvas.

Mot bakgrunden av det anförda och med beaktande av önskvärdheten att på ett rationellt sätt sörja för införsel av olja och/eller gas till Sverige från, eller genom, grannländerna tillstyrker naturvårdsverket bifall till det aktuella medlemsförslaget.

Solna den 21 mars 1972

Valfrid Paulsson

Ulf Hänninger

Kommerskollegium:

De frågor som berörs i medlemsförslaget har stor betydelse i skilda hänseenden och då inte minst ur samhällsekonomisk synvinkel. Enligt kollegiets mening är de skäl som medlemmarna redovisar för ett bifall till sitt förslag tungt vägande. Kollegiet finner emellertid tveksamt, om det är genomförbart i praktiken. Svårigheterna att samordna de nordiska ländernas olika intressen synes vara mycket stora och att nu påbörja en gemensam planläggning för utbyggnaden av pipelines torde vara omöjligt. Såvitt kollegiet kan bedöma, bör först undersökas om förutsättningar för en sådan planläggning verkligen föreligger. En sådan undersökning bör lämpligen anförtros en expertgrupp, vari företrädare för Danmark, Finland, Norge och Sverige ingår.

Stockholm den 23 mars 1972

Anders Lindstedt

Carl Leissner

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar:

Av remissbehandlingen framgår att den i medlemsförslaget aktualiserade frågan behandlats i Finlands riksdag i maj 1971. Den finske handels- och industriministern anförde därvid, att man nära följer frågans utveckling inom de övriga nordiska länderna och att densamma också fortlöpande behandlas vid kontakterna mellan representanter för de nordiska ländernas industriministerier. Ministern ansåg det med hänsyn till de speciella förutsättningarna i de olika länderna vara fördelaktigare att utredningar om rörledningar för transport av olja och gas utföres i varje land för sig.

Överstyrelsen vill för sin del ansluta sig till detta uttalande och föreslå att den av förslagsställarna föreslagna formaliseringen av det nordiska samarbetet inom ifrågavarande område anstår till dess förutsättningarna för tillförsel till Skandinavien av olja och gas från nordsjöområdet liksom förutsättningarna för främst naturgastillförsel från Sovjetunionen till i första hand Sverige och möjligheterna för olje- och

gasutvinning inom östersjöområdet bättre kan överblickas. Vid detta sitt ställningstagande förutsätter överstyrelsen att de berörda regeringarna håller fortlöpande kontakt och ömsesidigt orienterar varandra beträffande nationella utredningar avseende rörledningsprojekt och -transporter samt de andra faktorer, som har betydelse för ett eventuellt direkt internordiskt samarbete i dylika projekt. Med hänsyn till energiförsörjningens centrala betydelse inom samtliga de nordiska länderna synes det motiverat att Nordiska rådet till Nordiska ministerrådet avger en rekommendation av denna innebörd.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar

Sten Lundberg

N.-G. Danielson

Oljelagringsrådet:

Ett intensivt utredningsarbete beträffande utvinning, transport och nyttjande av olja och naturgas pågår i samtliga nordiska länder. I samband med detta utredningsarbete har ett nära samarbete etablerats mellan de nordiska regeringarna.

Oljelagringsrådet finner att en formalisering av det nordiska samarbetet bör anstå tills förutsättningarna för dels tillförseln till Skandinavien av olja och naturgas från fyndigheterna i Nordsjön dels tillförseln till Sverige av naturgas från Sovjetunionen bättre kan överblickas. Härvid förutsätter dock rådet, att de nordiska regeringarna, liksom hittills, håller varandra underrättade om de utredningar som pågår samt att orienteringar och konsultationer kommer till stånd inför överväganden i hithörande frågor.

Stockholm den 15 mars 1972

Å rådets vägnar

Kurt Holmgren

Walter Sköldefors

Sveriges geologiska undersökning (SGU):

SGU har tidigare (dnr 300/70) från de synpunkter, som verket har att företräda, i remissvar (*här ej tryckt*) till delbetänkandet "Olja i rör" behandlat vissa frågor i anslutning till utbyggnad av ett rörsystem för landtransport av olja och naturgas i Sverige. Därvid påpekades bl. a. de risker, som läckage av rörledningar kan medföra i vattentäktsområden. Verket betonade därför vikten av att en detaljerad planering av ledningssträckningar utförs för att reducera riskmomenten. I en sådan pla-

nering ingår grundundersökningar, varvid de geologiska förhållandena i stor utsträckning måste beaktas.

Vad som sagts i verkets remissvar på nämnda delbetänkande gäller från geologisk synpunkt även i de fall då en utbyggnad av rörledningar för olja och naturgas mellan nordiska länder utförs på land. Av det remitterade förslaget framgår emellertid att det är en rörförbindelse mellan Finland och Sverige, som i första hand torde bli föremål för en närmare utredning, varvid en ledningssträckning i vattenområdet aktualiseras.

Ett genomförande av ett rörledningsprojekt på havsbotten utgör, förutom att det är förenat med betydligt större tekniska problem än motsvarande ledning på land, en större potentiell risk för skadeverkningar vid läckage. Det är därför av största vikt att ledningssträckningar utreds med avseende på havsbottens geologiska uppbyggnad och morfologi liksom att även studier utförs av bottenströmmar och av dem framkallad bottentransport av material.

Då ännu inga förslag framlagts om lokaliseringen av en förbindelse mellan Finland och Sverige kan heller inga detaljer om bottenförhållanden preciseras. Det kan dock redan nu påpekas att en rörförbindelse över Åland via Ålands hav eller Södra Kvarken kompliceras av botten-topografins brutenhet samt de för Östersjön stora djup (över 200 m) som här föreligger.

I detta sammanhang kan vidare nämnas att det inom maringeologin i Norden existerar ett samarbete i vissa projekt och att forskningsresultat härav redovisas vid möten vartannat år med Nordisk Maringeologisk Kommission. Vid en projektering av en rörförbindelse mellan Finland och Sverige syns det därför vara naturligt att i ett inledande skede vad beträffar maringeologiska frågor bygga på den erfarenhet som hittills vunnits och även utvidga det internordiska samarbetet med sikte på den praktiska tillämpningen av forskningsprojekten. Innan ledningssträckningen slutligt fastställs, måste givetvis särskilda bottenundersökningar av olika tänkbara alternativ komma till stånd.

Stockholm den 21 mars 1972

Sveriges geologiska undersökning

K. A. Lindbergson

R. Skoglund

Styrelsen för teknisk utveckling:

Styrelsen ställer sig något tveksam till vissa av de värderingar och slutsatser av tidigare utförda och pågående utredningar vilka läggs till grund för det förslag som framförs. I denna fråga finner styrelsen det

dock inte påkallat att gå in i detaljbedömningar, särskilt som ett flertal av övriga svenska remissinstanser har olje- och gasdistribution centralare inom sina ansvarsområden.

Icke desto mindre bedömer styrelsen det ifrån sin utgångspunkt som värt att tillstyrka att den i rubricerade medlemsförslag föreslagna gemensamma planläggningen för utbyggnaden av rörledningar för olja och gas inom det nordiska området kommer till utförande. Denna planläggning bör drivas så långt att adekvata underlag för beräkning av kostnader och nytta med eventuella tänkbara alternativa utformningar av rörledningsnätet föreligger. Då förutsättes givetvis att såväl teknisk-ekonomiska som andra samhällseliga faktorer blir beaktade.

Stockholm den 14 februari 1972

Styrelsen för teknisk utveckling

Bertil Agdur

Gustaf Richert

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA):

Rörledningar har, som anförts i medlemsförslaget, utanför Norden sedan lång tid nyttjats för transport av råolja och på senare tid även för raffinerade petroleumprodukter och gas. Förutsättningarna i Norden för rörtransport av olja på längre avstånd är dock sämre än t. ex. i många andra europeiska länder då industrin och därmed oljeförbrukningen här inte är lika koncentrerad. När det gäller långväga transporter av gas blir dock läget något annorlunda då ett nytt distributions-system ändå måste byggas upp.

Tillväxten av förbrukningen och landtransporten av olja kommer dock att under vissa betingelser kunna göra också rörtransporter av olja motiverade. I akademiens remissvar på betänkandet "Olja i rör" (SOU 1970: 57) anförds sålunda att det behövs ett detaljerat underlag för införande av sådana ledningar. Det gäller dels drifts- och ekonomifrågor, dels marknadslogistiska frågor. Ett sådant underlag presenterades också i utredningen men på många punkter behövde problemen ytterligare penetreras. Relativt små förändringar i gjorda antaganden kunde uppskjuta anläggningen av den föreslagna ledningen för tunna petroleumprodukter ganska kraftigt. Akademien fann vidare inga skäl för att för närvarande anlägga någon rörledning för råolja. En sådan ledning tvärs över landet kan dock bli motiverad om betydande raffinaderiverksamhet koncentreras till ostkusten. Byggandet av en sådan ledning blir dock mycket beroende av bl. a. i vilken utsträckning petroleumprodukter kommer att fraktas till Sverige från andra östersjöhamnar, hur handeln

med nordsjöolja kommer att utvecklas och om olja påträffas i södra östersjöområdet.

Som starkaste argument för rörtransporter av olja och gas anförs miljöskäl. Om man gör jämförelser med alla andra transportmedel än järnvägen, i synnerhet med lastbilar, är detta argument odiskutabelt. En jämförelse med järnvägstransport behöver inte heller utfalla till rörtransporternas nackdel. Här blir det en fråga om att väga risk och nytta mot varandra. Som anförs i medlemsförslaget kan stora katastrofer inträffa med ett rörledningssystem, katastrofer som när de inträffar kan bli av en annan storlek än till och med om t. ex. ett helt järnvägståg råkar ut för en olyckshändelse. Samtidigt måste i båda transportalternativen omlastningar ske. Möjligen är risken för olyckshändelser något större vid järnvägstransporter. Eftersom rörledningen är en fast installation krävs inte heller lika mycket energi för att transportera en viss mängd olja. Å andra sidan kan ur samhällsekonomisk synpunkt ett väl utbyggt järnvägsnät vara att föredra. Kan man i ett sådant nät genom s. k. oljetåg få en hög nyttjandegrad skulle detta kunna bli det mest fördelaktiga.

Oaktat att utvecklingen ej är helt säker kan som ovan nämnts rörtransporter av olja och gas bli aktuella. Nordsjöoljan och utvecklingen på gasområdet har som anförts i medlemsförslaget förändrat synen på Nordens oljedistribution. Det finns mot denna bakgrund starka skäl som talar för ett samarbete på nordisk bas. En gasledning över Danmark till Sverige eller en gasledning från Finland till Sverige är på intet sätt otänkbart. Då ju det starkaste skälet mot rörledningar i Norden har varit att transportunderlaget varit för litet är det möjligt att om Norden betraktas som en helhet ekonomin för rörledningarna kan bli bättre. Det har emellertid anförts att stora olikheter föreligger såväl topografiskt som med avseende på bosättning och transportbehovens fördelning mellan de nordiska länderna. Detta är i och för sig riktigt i vissa avseenden. En diskussion liknande den som förts om ett oljeraffinaderi i Bergslagen bör t. ex. kunna föras även i Finland.

Akademien vill därför tillstyrka förslaget att Nordiska rådet skall rekommendera Nordiska ministerrådet att påbörja en gemensam planläggning för utbyggnaden av rörledningar för olja och gas inom det nordiska området.

Stockholm den 13 april 1972

Ingenjörsvetenskapsakademien

Sven Brohult

Folke Hjalpers

Svenska petroleum institutet:

— — — Förslagsställarna erinrar om den utveckling som ägt rum i fråga om rörtransporter av olja och naturgas såväl i USA och Väst-europa, som i Östeuropa samt framhåller, att rörtransport av tillräckligt stora kvantiteter i länder med erfarenhet härav anses överlägsen andra transportsystem från såväl säkerhets- som föreningssynpunkt. I förslaget beröres även det utredningsarbete om rörtransporter av olja och gas, som utförts i de nordiska länderna, och påvisas att i Finland och Sverige försiggår ingående diskussioner om gas- och oljerörledningar. Förslagsställarna framför som sin uppfattning, att stora fördelar vore att vinna, om dessa rörsystem kunde utbyggas efter en gemensam nordisk plan och påyrkar med anledning härav, att Nordiska rådet ville rekommendera Nordiska ministerrådet att påbörja en gemensam planläggning för utbyggnaden av rörledningar för olja och gas inom det nordiska området.

Institutet delar förslagsställarnas uppfattning, att det kan vara befogat och lämpligt att göra en gemensam nordisk utredning rörande tillförsel, lagring, transport och distribution av naturgas. Här rör det sig om en på de nordiska marknaderna i princip ny energikälla, där marknadsförings- och distributionssystem kan planläggas och utvecklas utan att ekonomiska och andra hänsyn behöver tagas till tidigare gjorda investeringar i hamnar, lagringsanläggningar, raffinaderier, transport- eller distributionssystem. Målsättningen för planeringen bör vara ett naturgasnät, som kan tillföras naturgas från källor i olika länder och en inriktning, som gör det möjligt att under olika konsumtionsförhållanden uppnå ett optimalt utnyttjande av rörledningssystemets olika grenar.

När det gäller flytande bränslen och drivmedel, föreligger ingen motsvarande obundenhet, eftersom i de nordiska länderna under en lång följd av år uppbyggt skilda system i fråga om tillförsel, lagerhållning, raffinering, transport och distribution. Institutet anser, att det med hänsyn till denna utveckling inte finns ekonomiska förutsättningar för gemensam utbyggnad av rörledningar för olja inom det nordiska området. Däremot bör enligt institutets mening gemensamma utredningar komma till stånd för att i de nordiska länderna få till stånd såvitt möjligt likartade tekniska normer, säkerhetsbestämmelser och annan lagstiftning rörande rörtransporter av såväl olja som gas.

På grund av vad ovan anförts har Svenska petroleuminstitutet inte något att invända mot framlagt förslag att Nordiska rådet rekommenderar ministerrådet att påbörja en gemensam planläggning för utbygg-

naden av rörledningar för naturgas inom det nordiska området. Motsvarande rekommendation i fråga om rörledningar för olja kan institutet icke finna motiverad.

Stockholm den 15 mars 1972

Svenska petroleum institutet

Rolf af Klintberg

Lars Pehrzon

Sveriges industriförbund:

Förslagsställarna hänvisar till den omfattande aktivitet som förevarit på energiområdet i samtliga nordiska länder under senare tid — och syftar då främst på de aktuella frågeställningarna kring rörledningen för gas mellan Sovjet och Finland samt fynden av olja och gas på den norska delen av kontinentalsockeln.

Förbundet kan biträda de allmänna skäl som anföres för en övergång till rörledningar för berörda transporter. En potentiell miljörisk föreligger nu alltid, oavsett om olje/gastransporten sker till lands eller till sjöss — och vilka försiktighetsmått som än vidtages. En övergång till rörtransport avlastar det reguljära transportnätet och minskar följaktligen sannolikheten för olyckstillbud. Därmed inte sagt att rörledningstransporterna är helt riskfria ur miljösynpunkt.

En övergång till rörledningstransporter för olja och gas fordrar ett omfattande tekniskt utredningsarbete. Vårt kärva klimat medför här särskilda problem, speciellt om i framtiden även tjocka oljor skall transporteras. 1968 års utredning har i sitt delbetänkande om rörtransporter av olja och gas "Olja i rör" (SOU 1970: 57) konstaterat, att det för Sveriges del kan vara motiverat att bygga ett rörledningssystem från Västkusten till Mälardområdet för tunna oljeprodukter.

Transport av tjocka oljor förutsätter då en mer avancerad teknik för isolering och värmning av ledningsnätet. Enligt förbundets uppfattning är för Sveriges del förutsättningarna för rörledningstransport av olja likväl fortfarande något oklara. En slutgiltig bedömning är ju också avhängig av pågående utredningar rörande naturgas.

Den under vintern genomförda marknadsundersökningen av 150 oljelagringsskyldiga industriföretag, vilken gjordes för att söka kartlägga den potentiella marknaden för naturgas i Sverige, ger klart vid handen att ett intresse för naturgas föreligger, både som energikälla och råvarukälla. Undersökningen genomfördes i Svenska gasföreningens regi i samarbete med Sveriges industriförbund. Helt klart är att de avgörande faktorerna för eventuell övergång till naturgas blir råvarans pris och därtill kopplade möjligheten till långtidskontrakt samt lokalisering av rörledningssystemet.

Enligt förbundets uppfattning bör de nationella svenska förutsättningarna för rörledningar för såväl gas som olja ytterligare skärskådas innan ett långtgående internationellt samarbete igångsätts. En klarare bild torde rimligen givas när 1968 års utredning avgivit sitt nästa delbetänkande. Förbundet vill dock ej motsätta sig ett gemensamt nordiskt utredningsarbete på detta område sätts i gång — om ock i begränsad omfattning. Här vill förbundet förorda att samråd sker med industrins organisationer som redan har ett intimt samarbete i gas- och oljeförsörjningsfrågorna med respektive systerorganisationer i Norden. (Ett motsvarande informellt samarbete föreligger också på myndighetshåll.) Den arbetsuppgift som ligger närmast till hands synes vara utformande av gemensamma säkerhets- och kontrollbestämmelser. Förbundet vill förorda att man i övrigt avvaktar med en institutionalisering av samarbetet på berörda område tills förutsättningarna för olje- och gasleveranser till de nordiska länderna bättre kan överblickas.

Stockholm den 11 april 1972

Sveriges industriförbund

Bo Helmerson

Martin Carlstein

Svenska hamnförbundet:

I Sverige är frågan om rörtransporter av olja och gas föremål för stort intresse. Sålunda har, såsom framgår av handlingarna, en statlig utredning under 1970 avgivit ett delbetänkande "Olja i rör" och utredningen beräknas att under 1972 avgiva ett betänkande om rörledningar för gas.

Beträffande betänkandet "Olja i rör" har förbundet yttrat sig i skrivelse till industridepartementet den 24 mars 1971 (*se Bihang*). Förbundet framförde därvid vissa erinringar men anslöt sig till utredningens förslag att fortsatta utredningar skulle verkställas för att belysa projektet ur såväl samhällsekonomiska som transportekonomiska synpunkter. Förbundet bedömer frågan om rörtransporter såsom synnerligen viktig med hänsyn till bl. a. att tillkomsten av det ifrågasatta rörledningssystemet skulle för många av de svenska hamnarna få en ur trafikekonomiska synpunkter icke önskad effekt. Den stora trafikinvestering, som bleve följden av ett sådant beslut, skulle även få stor betydelse för den långsiktiga konkurrensen mellan trafikmedlen. Hur kalkylerna för en dylik investering skall upprättas, vilka metoder och principer som därvid skall användas är såväl för hamnarna som för sjöfarten av största vikt.

För att få spörsmålet om rörledningar mer allmänt belyst beslöt

förbundet att upptaga detsamma på sitt ordinarie förbundsmöte, som hölls i Göteborg föregående år. Till mötet hade inbjudits sekreteraren i 1968 års utredning om rörtransporter av olja i rör, överingenjören Nils Holmin, statens vattenfallsverk och professor Gösta Lindhagen. Lunds universitet, vilka höll var sitt inledningsföredrag. Lindhagen var i sitt föredrag mycket kritisk mot utredningen, vilket närmare framgår av närslutna tryckta protokoll från mötet (*här ej tryckt*).

Vad angår det föreliggande förslaget har förbundet i princip icke någon erinran. I samband med planläggningen bör dock mera klart utredas om här ifrågavarande rörledningssystem ur företagsekonomiska, samhällsekonomiska som transportekonomiska synpunkter är motive-
rade.

Beträffande frågan om säkerhetsbestämmelser för och kontroll av rörledningar anser förbundet fördelaktigt att samverka mellan de nordiska länderna äger rum för att åstadkomma enhetliga bestämmelser.

Stockholm den 28 mars 1972

Svenska hamnförbundet

Bengt Tengroth

Helge Linder

BIHANG

Skrivelse till industridepartementet i Sverige från Svenska hamnförbundet rörande delbetänkandet "Olja i rör" (SOU 1970: 57)

Enligt direktiven för den 1968 tillsatta utredningen skulle behovet av att anlägga pipelines för olja eller naturgas i Sverige närmare undersökas. Utredningen skulle studera de allmänna tekniska och ekonomiska förutsättningarna för anläggning och drift av sådana ledningar. Arbetet borde i första hand avse transportekonomisk undersökning med syfte att skapa underlag för statens och näringslivets långsiktiga planering när det gällde utformningen av transportsystemet för olja och gas. Vidare borde utredningen uppmärksamma de beredskaps-, försvars- och säkerhetsaspekter som sammanhänger med anläggandet av pipelines. Även de krav från miljövardssynpunkt, som bör ställas på utförandet av sådana anläggningar, borde tagas med i bedömningen.

Utredningen har koncentrerat sitt arbete till undersökning av de ekonomiska förutsättningarna för rörtransporter av tunna oljeprodukter från Göteborg till Mälardområdet med sex terminaler nämligen i Skövde, Jönköping, Karlstad, Örebro, Västerås och Borlänge. I

1975 års konsumtionsstadium beräknas projektet få en total avsättningsmarknad på c:a 2,5 miljoner ton per år och kostnaden för detsamma har beräknats till 200 miljoner kronor i 1969 års penningvärde. Utredningen anser dock att en mer detaljerad projektering är nödvändig inför ett beslut om utbyggnad för att få de nu framräknade kostnaderna verifierade. Från det allmännas synpunkt skulle ett rörledningssystem för transport av olja innebära avsevärda fördelar framhåller utredningen. Det är enligt utredningens mening från miljösynpunkt den bästa transportmetoden och den medför en betydande avlastning av nuvarande tankbilstransporter på längre avstånd. Även vid beredskapssituationer och under krig kan systemet bidra till att avlasta de under sådana förhållanden hårt ansträngda konventionella transporter. Det är mot bakgrunden härav naturligt att staten intresserar sig för en eventuell utbyggnad av ett rörledningssystem för tunna oljor.

De nämnda investeringskostnaderna beräknas, som även nämnts, uppgå till c:a 200 miljoner kronor och anläggandet av rörtransportssystemet kommer att i hög grad påverka nuvarande transport- och depåsystem. Med hänsyn till verkningarna av anläggningen är det av synnerlig vikt att förslaget bedömes såväl ur transportekonomisk som samhällsekonomisk synpunkt.

Den föreslagna oljeledningen från Göteborg till Borlänge torde uppskattningsvis ha en längd av c:a 730 kilometer. Ledningen skall betjäna i förhållande till sin stora längd en relativt begränsad kvantitet olja eller 2,5 miljoner ton per år, vilket torde medföra högre specifika transportkostnader än motsvarande ledningar i Europa. Utredningen har hypotetiskt förutsatt att alla produkter skall hämtas från raffinaderier i Göteborg, men anför även ett alternativ där 50 procent av oljan via Göteborg antas komma från raffinaderier utanför Göteborg. Någon uppgift var raffinaderier är belägna angives inte. Samtliga skäl talar för att en lokalisering av fler raffinaderier i framtiden sker på Västkusten. De transportekonomiska kalkyler, som utredningen redovisat, har av förbundet och dess medlemmar granskats. Kalkylerna är emellertid enligt förbundets mening ofullständigt redovisade i betänkandet, vilket i hög grad försvårar en sådan granskning. Denna har därför fått ske från utgångspunkten av egna beräkningar. Förbundet har bl. a. uppmärksammat att vid en lokalisering av raffinaderier på annan plats än Göteborg och Brofjorden tillkommer utöver vad utredningen angivit för de inrikes oljetransporterna ytterligare ett transportled, nämligen transporten från raffinaderiet till rörledningen. Att kostnaderna för nämnd transport icke medtagits i utredningen medför att transportkostnaden blir högre än beräkningarna, vilka dock i viss omfattning reduceras därigenom att en extra hamnavgift av 50 procent av nu gällande avgift inräknats i kalkylen.

Här bör även framhållas att utredningen i sina beräkningar endast jämfört kostnaderna fram till rörsystemets terminaler. Det nuvarande distributionssystemet torde ha fler depåer än som angivits för rörledningen. Hur detta förhållande påverkar den genomsnittliga transportdistributionen till konsumenten bör närmare utredas. Kostnaden för flyttningen av nuvarande depåer till de nya terminalerna har av utredningen uppmärksamrats men ej medtagits i kalkylen. Ur speciell hamnsynpunkt har den föreslagna rörledningen ett mycket stort intresse. De hamnar, från vilka rörledningssystemet skulle komma att utgå, kan sålunda förutsättas få en utökad trafik av tunna oljor medan trafiken av

tunna oljor över övriga hamnar, som influeras av rörledningssystemet. totalt sett i väsentlig utsträckning torde komma att minska. Utredningen bedömer sålunda minskningen för de hamnar, som med bortseende från Göteborg närmast beröres av rörledningssystemet d. v. s. Karlstad, Kristinehamn, Lidköping, Norrköping, Västerås och Gävle kan komma att uppgå till 1,5 à 2 miljoner ton per år i 1975 års stadium.

Oljetrafiken utgör en betydande del av den totala hamntrafiken i ett flertal svenska hamnar. Det ifrågasatta rörledningssystemet kan därför för många hamnar komma att få en ur trafikekonomiska synpunkter icke önskad effekt. Utredningen framhåller härvid att olika åsikter råder om skäligheten hos nu utgående hamnavgifter och speciellt om deras fördelning på olika produkter. Utredningen har dock icke ansett det möjligt att närmare analysera dessa förhållanden även om de har en betydande inverkan på oljetransporternas ekonomi. Den kontakt utredningen haft med hamnförbundet har inte, framhåller utredningen, givit något säkrare underlag för bedömningen av hamnarnas självkostnader för oljehantering. Utredningen har därför tvingats nöja sig med en grov uppskattning av kostnadsförhållandena. Utredningen anser sålunda icke osannolikt att åtminstone vissa hamnar är beredda att sänka hamnavgifterna om betydande transportbortfall därigenom kan undvikas och utredningen har för sin del kommit till den uppfattningen att detta skulle vara totalekonomiskt riktigt. En viss avgiftssänkning anser utredningen sannolikt vara motiverad eftersom oljeprodukterna hittills torde ha belastats med alltför stor del av hamnarnas samkostnader. För att inte diskriminera sjötransporterna i transportkalkylerna har utredningen därför i kostnadsjämförelserna endast räknat med hälften av nu gällande hamnavgifter.

Förbundet finner det egendomligt att utredningen har kunnat komma till denna slutsats utan att samtidigt redovisa en grundligare analys än som skett av följdverkningarna för hamnarnas del. Det må här nämnas att av godstrafiken i de svenska hamnarna 1968 svarade oljan totalt sett för 47 procent. Varuhamnavgifterna för olja har hittills kunnat hållas på en nivå, som givit täckning för oljerörelsens i och för sig höga särskostnader och därtill i regel även lämnat ett tillfredsställande samkostnadsbidrag. Någon anpassning av hamnavgifterna till det successivt höjda kostnadsläget har i stort sett inte ägt rum, vilket i realiteten inneburit en sänkning av avgifterna. Vidare har under senare år ytterligare avgiftssänkningar ägt rum genom införande av mängdrabatter. Vid bedömning av varuhamnavgifternas andel i transportkostnads-kalkylen måste beaktas, att avgifterna inte enbart avser att täcka de direkta hamnkostnaderna utan i förekommande fall även bidra till kostnader för oljeterminalerna, såsom exempelvis råmarkskostnader, kapital- och driftkostnader för gator, järnvägsspår, vatten och avlopp, belysning, brandförsvar, miljöskydd och bevakning. I flera fall svarar hamnen även för kostnader för rörledningar för transport av oljorna mellan kaj och terminaler.

Förbundet vill beträffande huruvida ett eventuellt bortfall av oljetillförseln skulle kunna kompenseras och på vilka sätt, framhålla att åtskilliga kostnadsposter är av sådan art, att de inte påverkas av en minskad eller bortfallande oljetrafik. Som exempel kan nämnas kostnader för bogserbåtar, utprickning, fyrbelysning, underhåll av och isbrytning i farleder och övriga vattenområden. Ett inkomstbortfall till följd av den minskade verksamheten motsvaras alltså inte av lika stora kostnadsänk-

ningar. Konkurrensen i förhållande till andra transportmedel gör, att några större avgiftsökningar inte bedömes möjligt att genomföra i händelse av att oljetillförseln helt eller delvis bortfaller. Hamnarna skulle därför drabbas av driftunderskott på hamnrörelsen, vilka finge bäras av hamnägaren, d. v. s. i regel av vederbörande hamnkommun. Detta måste tas med vid bedömningen av den totala kostnadsbilden vid övergång från sjötransport till rörtransport av olja. Därtill kommer den kapitalförlust som blir en följd av att eljest fullt användbara anläggningar inte längre kan utnyttjas.

Utredningen har från statens järnvägar sökt få uppgift om de marginella järnvägskostnaderna för oljetransporter men icke erhållit sådana. Statens järnvägar har i stället lämnat en "offert" för de järnvägstransporter, som skulle aktualiseras om järnvägen övertog bulktransporterna till hela marknadsområdet för det projekterade rörledningssystemet. Järnvägskostnaderna har på basis av offerten schablonerats till att motsvara kostnadsformeln 4 kronor + 2 öre/tonkilometer och lagt dessa sifferuppgifter till grund för sina kostnadsberäkningar. Den erfarenhet förbundets medlemmar har av systemtransporter ger vid handen att den angivna kostnaden för att bli realistisk sannolikt bör höjas inemot 50 procent. Kalkylerna är till följd härav alltså missvisande och det kan med hänsyn till att järnvägen för närvarande svarar för c:a 15 procent av transportererna inom området och att dess andel minskat vara tveksamt om en överflyttning till järnvägen av oljetransporter verkligen kommer att äga rum.

Förbundet har vid granskningen iakttagit att utredningen använder en indexmetod vid beräkningarna rörande den framtida prisutvecklingen för löner och material i stället för att, som eljest brukar ske i offentliga utredningar, räkna i fast penningvärde. I vilken utsträckning detta påverkar beräkningen har förbundet icke undersökt men en beräkning i fast penningvärde torde enligt förbundets mening ge ett riktigare resultat än den av utredningen använda metoden, ett förhållande som motiverar en närmare undersökning.

Beträffande projektets inverkan på sjötransporter framgår av utredningen att ett rörledningssystem skulle direkt beröra sjöfarten på Väneren och Mälaren samt i begränsad omfattning kustsjötrafiken till de mellan-svenska östersjöhamnarna. Bortfallet av den stora kvantitet tunna oljor, varom här är fråga, på de inre vattenvägarna kan förväntas medföra ökade frakter på övriga varor som nu transporteras sjövägen. Detta är en följd av att den minskade omsättningen i kanaler och hamnar ger en mindre volym för debitering av samkostnaden. Här ifrågasatta följder berörs icke i utredningen.

I utredningens analys av miljöaspekterna framhålls att rörledningen ur miljösynpunkt erbjuder betydande fördelar jämfört med nuvarande konventionella transportmetoder. Förbundet finner det emellertid angeläget att understryka att även rörledningstransporter kan innebära betydande risker för skador. Sålunda finnes för närvarande icke någon säker metod att registrera eller upptäcka mindre oljeläckor från nedgrävd rörledning förrän de märkas på marken. Antalet olyckor vid rörledningstransporter har hittills enligt utredningen varit få men å andra sidan kan en enda olycka få ödesdigra konsekvenser.

Ur beredskapssynpunkt kan en genom ledningstransporterna eventuell föranledd minskning av antalet tankfartyg och tankbilar medföra vissa olägenheter. Ledningen torde vara sårbar vid exempelvis sabotage,

vilket kan medföra långvariga driftavbrott och ledningssystemet är därjämte stationärt och icke på samma sätt som nuvarande transportsystem anpassningsbar till olika under ett beredskapsläge uppkommande och snabbt växlande transportsituationer.

Den föreslagna ledningen för tunna oljeprodukter får en betydande längd. Denna anges icke i utredningen, men kan med ledning av tillgängliga avståndstabeller och kartor uppskattas till i runt tal 730 kilometer.

Ledningssystemet beräknas kosta sammanlagt 195,1 respektive 201,7 miljoner kronor vid 10 procent respektive 12 procent annuitet. Avdrages från totalkostnader de uppgivna kostnaderna för dels anslutning till raffinaderi och hamn i Göteborg, dels anslutning till befintliga depåer och slutligen kostnaden för anslutning av tio företag per terminal återstår för själva ledningen med dess terminaler och pumpstationer m. m. ett belopp av 184,6 respektive 190,8 miljoner kronor. Motsvarande kostnad per meter ledning blir då i genomsnitt runt 255 kronor vid 10 procent annuitet och runt 260 kronor vid 12 procent annuitet.

Utredningen lämnar icke tillräckligt underlag för en närmare beräkning av de verkliga kostnaderna för ledningsprojektet men grundad anledning finns för antagandet att de angivna anläggningskostnaderna blir högre än beräknat bl. a. på grund av den mycket höga tekniska standard, som måste krävas för anläggningen. Denna kostnadsökning kan göra ledningsprojektet mindre attraktivt än föreliggande kalkyler utvisar. Härtill bör även framhållas att i utredningen har kostnaderna för markinlösen eller intrång icke tillräckligt redovisats för att kunna ge erforderligt underlag för en bedömning av projektets totala kostnad.

Under hänvisning till vad ovan anförts ansluter sig förbundet till utredningens förslag att fortsätta utredningar verkställas för att klarlägga projektet ur såväl samhällsekonomiska som transportekonomiska synpunkter.

Stockholm den 24 mars 1971

För Svenska hamnförbundet

Gösta Agrenius

Helge Linder

Sveriges redareförening:

Medlemsförslaget hänvisar till den i Sverige år 1968 tillsatta utredningen angående rörtransport av olja och gas och av densamma år 1970 avgivet betänkande "Olja i rör". För rådets kännedom bifogar föreningen sitt remissvar rörande betänkandet (*se Bihang*). I svaret framhålles bl. a. att rörtransporter ej har införts i Sverige på grund av att den svenska näringsgeografin ger huvuddelen av landets betydande industri- och befolkningscentra nära tillgång till ett stort antal hamnar, som med lätthet kan betjänas genom fartygstransporter. Ur samhällsekonomisk synvinkel skulle det vara olyckligt, om detta transportsätt skulle äventyras. Medlemsförslaget ger ej anledning till ändring av denna ståndpunkt. Det torde vara självklart, att i respektive land på-

gående utredningar håller sig informerade om eventuella samordningsbehov med hänsyn till grannländernas utbyggnadsplaner. En gemensam planläggning för utbyggnad av rörledningar för olja och gas inom det nordiska området bör dock ej påbörjas, förrän det från samhälls-ekonomisk synpunkt klart konstaterats, att en utbyggnad över huvud taget bör komma till stånd.

Göteborg den 4 april 1972

Sveriges redareförening

Douglas Forssblad

K. Janérus

BIHANG

Skrivelse till industridepartementet i Sverige från Sveriges redareförening rörande delbetänkandet "Olja i rör" (SOU 1970: 57)

Utredningen konstaterar, att det från ekonomisk synpunkt ej kan vara riktigt att lokalisera ett raffinaderi till inlandet och att det ej heller kan anses gynnsamt att bygga en rörledning för transport av uppvärmda, tjocka oljor. Däremot hyser utredningen den uppfattningen, att det kan vara motiverat att bygga en rörledning för transport av tunna oljeprodukter från västkusten till Mälaronrådet.

Utredningens överslagsmässiga bedömningar ger vid handen, att en rörledning emellan västkusten och Bergslagen sannolikt skulle komma att utgå från Göteborg över Skövde, Laxå, Örebro och Västerås med slutstation i Borlänge och grenledningar till Jönköping och Karlstad.

De framlagda kalkylerna är alltför gynnsamma i sin kostnadsredovisning. Då en statlig medverkan föreslås beträffande finansieringen, borde kalkylerna basera sig på rörledningens kostnader ur samhälls-ekonomisk synpunkt. Om så vore fallet, skulle samtliga direkt påvisbara kostnader ha belastat systemet. Till dessa kostnader borde då ha räknats inte enbart sådana direkta anläggningskostnader, som förändras av rörledningen utan även andel i anläggningskostnader för depåer och distributionssystem, som uppbyggts för andra transportsätt även som den kostnadsstegring, som drabbar andra transportsystem på grund av volymbortfall, orsakade av rörledningens tillkomst.

I detta sammanhang får ej heller bortses från de betydande bidrag oljetrafiken för närvarande ger till andra verksamheter, framför allt hamnarna i Mälaren och Vänern. Även kostnaderna för att hålla i stånd farlederna till dessa områden skulle övervältras på annat tonnage om oljetransporterna bortföll.

För närvarande behandlas i olika utredningar såväl utbyggnad av Troilhätte kanal och Södertälje kanal som förstärkning av isbrytarberedskapen i Vänern. Samtliga dessa frågor berörs direkt av en eventuell rörledningens tillkomst. Tillräcklig hänsyn synes ej heller ha tagits

till de för rörledningens ekonomi negativa konsekvenserna av en sänkning av den tillgängliga kvantiteten produkter. Tillåtes konkurrens på lika villkor, är det sannolikt, att över importanläggningarna i inlands-hamnarna — med hänsyn till sitt ekonomiska influensområde — även fortsättningsvis kommer att införas avsevärda kvantiteter.

Det måste understrykas, att sjöfarten fått en alltför negativ behandling i jämförelse mellan olika transportmetoder. Utredningen har tagit hänsyn till en tänkbar rationalisering och utveckling inom övriga transportmetoder men kalkylerat med en statisk tonnagesammansättning och konstant stigande kostnader för sjöfartens del. En historisk tillbakablick på kostnadsutvecklingen för oljetransporter i tankfartyg tillsammans med en bedömning av de framtida rationaliseringsmöjligheterna för den svenska kusttankfarten gör, att föreningen ifrågasätter utredningens slutsatser.

Dessutom bör framhållas, att ett mycket gott konkurrensläge uppstår för sjöfarten, genom att de nuvarande transportmetoderna i de flesta fall kan klara betydande kapacitetsökningar utan nyinvesteringar. En rätt genomförd transportkalkyl skulle därför visa, att sjöfarten och hamnarna har mycket goda förutsättningar att försvåra en rörlednings möjligheter till konkurrens.

I utredningsdirektiven framhålls, att utredningen även skall behandla beredskaps- och miljöfrågorna. Rent allmänt konstaterar utredningen, att en rörledning skulle medföra fördelar för det allmänna både beträffande försvarsberedskapen och miljövärden. Vad gäller beredskapsfrågan synes ingen hänsyn ha tagits till de allvarliga följderna en kraftig nedgång i det nuvarande kusttanktonnaget skulle få. I ett skärpt läge torde landets behov av sådant tonnage vara betydande. Ej heller synes tillräcklig hänsyn ha tagits till rörledningens lättåtkomlighet för sabotage.

Miljövärdsfrågan har behandlats så knapphändigt, att några ingående kommentarer knappast kan göras. Föreningen kan emellertid icke dela den uppfattningen, att nuvarande transportmetoder inneburit sådana faror ur miljövärdssynpunkt, att en rörledning skulle kunna anses medföra någon förbättring i detta avseende, icke minst därigenom att säkerhetsmarginalerna synes vara alltför små. Vidare måste det bortfall av tankfartygstrafik i Östersjön, som rörledningen skulle komma att medföra, anses som helt obetydligt i jämförelse med de totala oljetransporterna inom detta område.

Rörtransport av olja är tekniskt sett en utomordentlig lösning och tekniken i fråga är sedan flera år utprovad i olika delar av världen. Att systemet inte har införts i Sverige beror på den svenska näringsgeografin, som ger huvuddelen av landets betydande industri- och befolkningscentra nära tillgång till ett stort antal hamnar, som med lätthet kan betjänas genom fartygstransporter. Föreningen hyser den uppfattningen, att det ur samhällsekonomisk synvinkel skulle vara olyckligt, om detta transportsätt skulle äventyras.

Utredningen föreslår, att kompletterande undersökningar genomföres, bl. a. en grundligare jämförelsekalkyl, som i högre grad beaktar oljeföretagens kostnader vid den omstrukturering av depåsystemen som rörtransporten skulle framtvinga, ävensom de fördelar en mera samordnad järnvägstransport från befintliga hamnanläggningar kunde medföra. Även de möjligheter till ytterligare rationalisering av övriga oljetransportmetoder, som kan bli aktuella, föreslås bli föremål för yt-

terligare utredning. Utredningen konstaterar slutligen, att sådana rationaliseringar kan leda till, att det föreslagna rörtransportsystemets utbyggnad kan komma att uppskjutas viss tid.

I de fall detaljutredningarna visar positiva resultat, föreslår utredningen bildandet av ett särskilt bolag för byggande av den föreslagna oljeledningen. Detta bolag skulle gemensamt ägas av staten och oljebolagen. Beträffande detaljutredningarna konstateras vidare, att petroleumindustrin redan beslutat utföra dessa. Vidare anser utredningen, att ett beslut om byggandet av en oljeledning bör träffas tidigast, när utredningens eget uppdrag rörande naturgasledningar slutförts. Detta beräknas ske under 1971.

Sveriges redareförening hyser stor tveksamhet, huruvida de fortsatta utredningarna kommer att påvisa någon lönsamhet för ett rörledningsprojekt. Då dessutom utredningen själv framhåller, att en tidsfördröjning i väntan på andra utredningsresultat är nödvändig, anser föreningen, att det nu framlagda delbetänkandet ej bör tagas till intäkt för ett beslut beträffande anläggandet av en oljeledning här i landet.

Göteborg den 23 mars 1971

Sveriges redareförening

Douglas Forssblad

K. Janerus

Svenska gasföreningen (SGF):

— — — tillfälle att inkomma med yttrande över två medlemsförslag, nämligen frågan om nordiskt energipolitiskt samrådsorgan, A 355/e, samt om nordisk samverkan beträffande rörledning för olja och gas. A 356/e. Båda medlemsförslagen berör frågor inom energiområdet, och föreningen får anföra följande gemensamma synpunkter.

Frågan om eventuell introduktion av naturgas i Sverige handlägges inom föreningen av SGF:s naturgassektion, vilken består av representanter för större svenska intressenter och intressegrupper för naturgas, såväl statliga, kommunala som privata. Sektionen har under vintern genomfört en omfattande marknadsutredning med intervjuer av c:a 200 industrier samt c:a 75 kommuner och kraftföretag. Denna utredning har klart visat, att det finns en omfattande marknad i mellersta och södra Sverige för naturgas, bl. a. med hänsyn till gasens fördelar ur miljö-, korrosions- och hanteringsynpunkt. En förutsättning är därvid, att gasen kan erhållas till med konkurrerande energislag, främst tunga eldningsoljor, likvärdigt pris. Utredningen har även visat, att naturgasen i första hand kan komplettera vår förbrukning av tunga oljor men ej i nämnvärd grad de lätta petroleumprodukterna. Då det ej torde bli ekonomiskt med rörtransport av tunga oljor över stora avstånd i vårt land, synes något direkt konkurrensförhållande mellan rörtransport av olja och naturgas ej komma att föreligga inom överskådlig tid.

SGF:s naturgassektion har varit representerad i den nyligen avsluta-

de, 1968 års utredning om rörtransport av olja och gas, samt deltar vidare i den av industridepartementet tillsatta arbetsgruppen beträffande förutsättningarna för en eventuell import av naturgas från Sovjetunionen.

Något beslut om introduktion av naturgas i Sverige kan ej föreligga förrän efter reella förhandlingar. Några sådana har ännu ej påbörjats. Däremot pågår ingående diskussioner och utredningar om möjligheterna till import av naturgas. I samband därmed har föreningen ett intimt samarbete med systerorganisationer samt med berörda företag och myndigheter i Danmark, Finland och Norge.

Föreningen har intet att erinra mot att ett nordiskt organ för samråd och koordination inom energipolitiken tillsättes, men får samtidigt understryka angelägenheten av att ett sådant organ på intet sätt får ersätta existerande samarbete mellan de nordiska länderna. Ett sådant samrådsorgan bör vara knutet till det vid Nordiska rådets senaste session föreslagna permanenta, nordiska sekretariatet. Med hänsyn till gasfrågorna vill föreningen emellertid föreslå, att man avvaktar något med själva tillsättandet av samrådsorganet till dess större klarhet vunnits om de allmänna förutsättningarna för en eventuell naturgasintroduktion i Sverige. Däremot skulle redan nu kontakter kunna etableras för att pröva möjligheterna att få till stånd gemensamma kontroll-, säkerhets- och tillämpningsbestämmelser för naturgas inom Danmark, Finland, Norge och Sverige.

Stockholm den 20 april 1972

Svenska gasföreningen

Claes Lindgren

Verkst. direktör

Medlemsförslag

om högre skoglig utbildning

(Väckt av Eric Carlsson, Poul Hartling, Ingemar Mundebo och Johannes Virolainen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Undervisningsministeriet:

— — — har man indhentet den medfølgende udtalelse af 1. februar 1972 med bilag fra veterinær- og landbohøjskolen (*se nedan*). Man vedlægger ligeledes skrivelse af 15. oktober 1971 med bilag fra veterinær- og landbohøjskolen.

Man er endvidere bekendt med en ved landbrugsministeriets påtegningskrivelse af 2. februar 1972 fremsendt udtalelse af 27. januar 1972 fra direktoratet for statsskovbruget (*här ej tryckt*).

På denne baggrund skal man herved udtale, at undervisningsministeriet kan tilslutte sig, at mulighederne for integration og øget samarbejde i Norden om den højere skovbrugsundervisning og skovbrugsforskningen gøres til genstand for nærmere overvejelse, dog således, at overvejelserne ikke bør forhindre udviklingen i de enkelte lande.

For god ordens skyld skal man i anledning af en bemærkning i såvel medlemsforslagets motivering som i dets tillæg gøre opmærksom på, at i Danmark er den højere skovbrugsundervisning og skovbrugsforskningen formelt integrerede.

København, den 15. februar 1972

P. m. v.

E. b.

E. Goldschmidt

Veterinær- og landbohøjskolen hänvisar i skrivelse den 1 februari 1972 till yttrande från fagrådet for skovbrugsvidenskab av den 31 januari 1972 (*se nedan*).

Fagrådet for skovbrugsvidenskab:

— — — svarer i hovedtræk til indholdet i den fra fagrådet for skovbrugsvidenskab den 9. oktober 1971 til KVL (*se Bihang*) fremsendte anmodning om en undersøgelse af integrationsmuligheder for den højere skovbrugsundervisning.

Fagrådet kan derfor støtte, at disse muligheder nøjere undersøges med henblik på en beslutning om, hvilken grad af integration der bør tilstræbes.

København, den 31. januar 1972

For professor H. A. Henriksen

Jens Dragsted

BIHANG

Skrivelse till veterinær- og landbohøjskolen i København från fagrådet for skovbrugsvidenskab rörande högre skoglig utbildning

Det skovbrugsvidenskabelige Fagråd anmoder hermed højskolen om at forelægge følgende for Nordisk Råd.

Betragtninger vedrørende den højere skovbrugsuddannelses og den hertil knyttede forsknings fremtidige muligheder, herunder navnlig de stigende midler i henseende til penge og personal, der vil kræves for at bevare et passende niveau, fører i stigende grad til erkendelse af behovet for et internationalt samarbejde. Dette behov gør sig stærkest gældende for de mindre skovbrugslande, som man ikke kan forvente på langt sigt vil se sig i stand til at stille de fornødne ressourcer til rådighed.

For en dansk vurdering vil det i denne forbindelse være nærmestliggende at koncentrere bestræbelserne i retning af et nærmere internordisk samarbejde.

Da der for tiden foregår betydelige omstruktureringer inden for den højere undervisning, anser vi det for påkrævet, at man snarest muligt gør sig sigtet og de fremtidige udviklingsmuligheder for den højere skovbrugsundervisning i Norden klart, samt at man overvejer de aspekter, et nært nordisk samarbejde vil åbne.

Vi tillader os derfor at foreslå, at Nordisk Råd opfordrer de enkelte landes undervisningsmyndigheder til

1. At redegøre for den højere skovbrugsuddannelses muligheder på længere sigt, dette navnlig med henblik på forudsætningerne for et nært nordisk samarbejde samt de muligheder dette vil indebære på nævnte område. Der tænkes i denne forbindelse særligt på de perspektiver, der ligger i et nordisk samarbejde vedrørende kandidatuddannelsen og i henseende til den videregående uddannelse, herunder specialkurser med henblik på udviklingslandene.

2. At man under eventuelle uddannelsesmæssige reformer vil have det fællesnordiske aspekt i erindring, således at man ved ændringer af

undervisningsplaner m. v. tager i betragtning, om de måtte være egnede til at fremme en udvikling i retning af en fællesnordisk uddannelse.

København, den 9. oktober 1971

På fagrådets vegne

H. A. Henriksen

Dansk Skovforening:

— — — kan herefter give den foreslåede rekommandation sin støtte. — — —

Et videre arbejde med denne sag kan få meget vidtrækkende konsekvenser for dansk skovbrug. Af denne grund ønsker Skovforeningen meget gerne at blive holdt løbende orienteret om sagens videre forløb.

København, den 4. februar 1972

Dansk Skovforening

M. Schaffalitzky de Muckadell

Danske Forstkandidaters Forening:

Med det begrænsede antal studerende, der følger den højere skovbrugsundervisning i de fire nordiske lande, og de øgede krav, der stilles til en højere undervisning, er det nærliggende at undersøge mulighederne for et samarbejde mellem de nordiske lande på dette felt. Foreningen skal imidlertid inden stillingtagen til det ønskelige i et sådant samarbejde pege på nogle væsentlige forhold og de deraf flydende konsekvenser.

Der har i alle de nordiske lande bestået en højere skovbrugsuddannelse i de sidste hundrede år, og disse uddannelser er i tidens løb blevet tilpasset de forskellige behov, som erhvervene i de forskellige nordiske lande har haft. Da de nordiske lande i skovbrugsmæssig henseende er ret forskellige, er der følgelig opstået forskelle mellem de højere skovbrugsuddannelser i de respektive lande. Hertil kan føjes, at der i de fire nordiske lande tillige er forskellige traditioner for forstkandidaters beskæftigelse udenfor det egentlige skovbrug, hvilket forhold også har influeret på de højere skovbrugsuddannelsers udformning.

Af det foran anførte vil man forstå, at foreningen finder den i nævnte medlemsforslag anførte henstilling om "att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige att verka för ökad integration och samverkan vad gäller högre skoglig utbildning och forskning" noget forhastet. Foreningen skal i stedet foreslå, at der foretages en analyse af de forskellige højere skovbrugsuddannelser i Norden og af kandidaternes erhvervsmæssige placering i

de forskellige lande for derved at klarlægge, om der overhovedet findes grundlag for en koordinering eller integrering af uddannelserne.

Klampenborg, den 20. januar 1972

A. Yde-Andersen
Afdelingsleder, dr. agro.

Danske Skovteknikeres Landsforening:

Landsforeningen vil gerne tilslutte sig tankerne om en øget integration de nordiske lande imellem vedrørende forstlig forskning og uddannelse først og fremmest den højere forstlige uddannelse.

Man vil dog ikke undlade at pege på den formodede værdi af i det fremtidige øgede samarbejde stadig at bevare erkendelsen af de fra de øvrige nordiske lande afvigende forhold, der gælder for dansk skovbrug såvel med hensyn til struktur som natur.

Tvedhus, den 9. februar 1972

Rud. Sørensen

F i n l a n d

Undervisningsministeriet¹:

— — — meddelar undervisningsministeriet, att det ansluter sig till de principiella ställningstaganden, vilka Helsingfors universitet i sitt med anledning av ovannämnda medlemsförslag i Nordiska rådet avgivna yttrande har omfattat (*se nedan*).

Enligt ministeriets uppfattning borde de i ifrågavarande medlemsförslag framförda ställningstagandena bedömas som en del av utvecklandet av högskoleundervisningen i sin helhet, liksom forskningen på ifrågavarande område borde bedömas som en faktor inom hela det vetenskapliga forskningsfältet.

Med anledning av det ovan anförda anser undervisningsministeriet, att en förutsättning för ett lyckosamt genomförande av projektet är, att sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete svarar för koordineringen av frågan.

Helsingfors den 4 april 1972

Heikki Hosia
Kanslichef

Matti Gustafson
Kultursekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Jord- och skogsbruksministeriet, byrån för internationella ärenden¹:

Jord- och skogsbruksministeriet meddelar högaktningfullt att forststyrelsens utlåtande inhämtats om medlemsförslaget om högre skoglig utbildning. Enligt *forststyrelsen* är en effektivisering av samarbetet mellan de nordiska länderna på den högre skogsutbildningen och skogsforskningens område generellt sett påkallad. Det är i synnerhet behövt att utöka samarbetet på fortbildningens område inom skogsbruket. Ett ställningstagande till förslaget att samordna hela den högre skogliga utbildningen i Norden under en gemensam ledning fordrar däremot utredning av frågan om en dylik anordning över huvud är från finsk sida sett ändamålsenlig, även med beaktande av att den högre skogliga utbildningen i Finland tillkommer universitetet i Helsingfors. Vi förenar oss med detta utlåtande.

Helsingfors den 21 februari 1972

Samuli Suomela

Jord- och skogsbruksminister

Holger Mauria

Föredragande

Metsäntutkimuslaitos (Skogsforskningsinstitutet):

Skogsforskningsinstitutet i Finland anser att samarbete och integration såväl mellan de nordiska länderna som mellan Norden och andra länder med betydande skoglig utbildning bör befrämjas med åtskilligt starkare aktioner än hittills. Den högre skogliga utbildningen likaväl som den därmed sammanbundna forskningen och forskarutbildningen bedrivs i de enskilda nordiska länderna i ganska liten omfattning. Den gemensamma kapaciteten skulle dock väl räcka till specialundervisning och forskarutbildning i nivå med de största högskolorna på området som t. ex. Berkeley och Syracuse i USA. En tillräckligt långt driven integration skulle uppenbarligen också locka studerande från länder utom Norden till fort- och vidareutbildning och forskarutbildning, en situation som skulle ge de nordiska studenterna väl behövlig stimulans såväl i språkligt som i sakligt hänseende.

Skogsforskningsinstitutet vill inte ta ståndpunkt till basundervisningens speciella samordningsproblem. Forskningen och forskarutbildningen torde ha avsevärt mycket lättare att ägna sig åt nordisk samordning och integration än basundervisningen bl. a. på grund av att språkskillnader på forskningens och post graduate-undervisningens område inte torde ha avgörande betydelse. Dagens forststudenter i Finland behärskar åtminstone engelska tillräckligt för att kunna taga del av undervisning på det språket. Dessutom har de studerat svenska under 8 år. Utom då de har svenska som modersmål.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Skogsforskningsinstitutet i Finland anser, att forskningen och post graduate-undervisningen i Norden bör utvidgas både i riktningen miljövård och högmekaniserad avverkning. På båda områdena skulle en långt driven samordning vara nyttig.

Vi instämmer med medlemsförslaget i att en målsättning för nordiskt samarbete på detta område borde vara en gemensam ledning för Nordens forskning och högsta utbildning. Då realiserandet av detta torde ta lång tid, borde dessförinnan andra lämpliga vägar för samordning och integration utnyttjas. Samarbetsorganet SNS borde kunna inverka i denna riktning på forskningens område. Likaså specialsammanslutningar som NSR, Nordiska skogsarbetsstudiernas råd. Ett sätt för samarbete som tills vidare utnyttjats i endast blygsam omfattning är forskarutbyte mellan länderna.

Vi anser, att en utredning av spørsmålet i den riktning professor Nils-Eric Nilsson i sitt PM (*se Tillägg*) antyder, bäst torde kunna tjäna som den drivfjäder till aktiva åtgärder som just nu behövs.

Helsingfors den 21 februari 1972

Viljo Holopainen
Överdirektör, professor

Lauri Heikinheimo
Professor

Helsingfors universitet, konsistoriet, har i skrivelse den 16 februari 1972 förklarat sig instämma i universitetets agrikultur-forstvetenskapliga fakultets yttrande av den 14 februari 1972 (*se nedan*).

Helsingfors universitet, agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten:

— — — önskar agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten i princip ställa sig positiv till saken. Det bör observeras att ett fastare samarbete än hittills håller på att utvecklas, sedan den samnordiska arbetsgrupp, som man hänvisar till i bilagan, blivit tillsatt. Fakulteten har utnämnt sin representant i arbetsgruppen.

Vid samordnandet av grundutbildningen för högre skoglig utbildning måste skillnaderna i språkförhållandena beaktas, men också på denna undervisningsnivå borde man sträva till större samarbete och koordination. Därtill finns det möjligheter t. ex. i form av koncentrerade kurser och gemensamma exkursioner. Fakulteten önskar också påpeka att utbildning och examina borde vara tillräckligt likartade i de olika nordiska länderna för att avtalet om examinas giltighet skall kunna hållas i kraft.

Vad fortutbildning och vidareutbildning beträffar anser fakulteten att det är skäl att gå längre än hittills. Finlands insats kunde t. ex. be-

stå i att anordna merkantila kurser, då detta område inom den nuvarande utbildningen spelar relativt sett större roll i Finland än i de andra nordiska länderna.

Fakulteten ställer sig också positiv till utvecklandet av samarbetet inom den skogliga forskningen. För närvarande finns det redan långt drivet samarbete mellan de nordiska länderna på många sektorer inom den skogliga forskningen. Detta samarbete borde enligt fakultetens åsikt utvidgas, vilket förutsätter att finansieringen på olika områden ordnas på samma sätt som inom den skogstekniska forskningen på uppdrag av Nordiska rådet. Genom finansieringen borde möjlighet till en planering och prognos på lång sikt inom forskningen tryggas.

Fakulteten anser att de hinder, som försvårar utvecklandet av samarbete och integration inom den skogliga undervisningen och forskningen, borde avlägsnas. Utvecklandet av samverkan är för alla parter ett gemensamt intresse som tar sig uttryck i intensifierad och mångsidig forskning.

Helsingfors den 14 februari 1972

Aarne Nyysönen

Dekanus

Ritva Siipi-Kaupila

Fakultetssekreterare

Keskusmetsälautakunta Tapio (Centralskogsnämnden Tapio):

Samarbetsmöjligheter inom den högre forstundervisningen borde grundligt undersökas genom att i synnerhet kartlägga till grundundervisningen inkluderande specialundervisningens samt fortsättnings- och kompletteringsskolningens eventuella gemensamma drag. Speciellt borde man försöka utveckla forstmästarnas samnordiska fortsättnings- och kompletteringsskolning, varav man i många sammanhang fått goda erfarenheter under de senaste åren.

Centralskogsnämnden Tapio är ense om propositionen för koordineringens del av undersökningen och konstaterar att det finns avsevärt behov av samarbete. Nordkalottens undersökningsprojekt är ett exempel på detta.

Helsingfors den 16 februari 1972

V. J. Palosuo

Direktör

A. A. Aro

Avdelningschef

Finska träförädlingsindustriernas centralförbund:

Initiativet går ut på rådets rekommendation till medlemsländerna om att samordna den högre skogsutbildningen och skogsforskningen samt att öka samarbetet. Man har redan utarbetat ett förslag på skogsforskningens område om grundande av en samarbetsnämnd för den nordiska skogsforskningen. Forskningsverksamhetens koordinering borde centraliseras till denna nämnd.

Även beträffande skogsutbildningen torde man kunna nå vissa fördelar genom ett nordiskt samarbete. Det skulle te sig naturligt att grunda en motsvarande samarbetsnämnd som den man föreslagit på forskningsområdet. Då ifrågavarande utbildning i alla medlemsländer har stabiliserat sig i de högskolor, som tangerar den (utom i Sverige, där det finns en skogshögskola) skulle samarbetsnämndens uppgift vad grundutbildningen beträffar vara enbart koordinerande. Fort- och vidareutbildningen efter grundutbildningen skulle delvis kunna ske på gemensamt anordnade kurser. Även forskarutbildningen kunde effektiviseras genom anordnande av en samnordisk utbildning.

Även specialutbildningen för forstmästare som skall handha u-lands-hjälpen torde bäst kunna anordnas genom gemensamma kurser.

Helsingfors den 15 februari 1972

Finska träförädlingsindustriernas centralförbund

Lauri Kirves

Finska forstsamfundet:

Finska forstsamfundet är en förening, vars syftemål är att verka för den skogsvetenskapliga forskningen i Finland. I enlighet med denna grunduppgift vill samfundet i sitt utlåtande ta ställning bara till skoglig forskning. Beträffande skoglig undervisning hänvisas till det utlåtande som ges av agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors universitet (*se ovan*).

Det existerar redan för närvarande samverkan på många forskningsområden och detta kan konstateras vara nyttigt för alla parter och som sådant värdefullt. I synnerhet genom Samarbetsnämnden för nordisk skogsforskning (SNS) har förutsättningarna till samarbete betydligt förbättrats.

Samarbetets uppkomst är dock alltjämt beroende av enskilda forskares initiativförmåga och samarbetsvilja. Dessutom kan konstateras att i planeringen och förverkligandet av samarbetet tar forskarna en per-

sonlig risk av den orsaken att det i allmänhet inte samtidigt föreligger någon vetenskap om samarbetets finansiering eller dess fortgående.

Samfundet anser, att en utredning bör utföras, som skulle kartlägga utsträckningen av det hittillsvarande samarbetet, klarlägga erfarenheter, frambara faktorer som hindrar utvidgningen och sträva till att utveckla en sådan samarbetsmall som skulle garantera att det samarbete som anses viktigt fås till stånd och dess praktiska förutsättningar blir skötta snabbt och friktionsfritt i alla deltagande länder. I finansieringens organisering torde en samnordisk fond vara värd att övervägas.

Samfundet anser, att utvecklandet av det nordiska samarbetet på skogsforskningens område är viktigt och hoppas att med tillhjälp av ovannämnda utredning de eventuella hindren kan undanröjas och bättre förutsättningar än tidigare till utvidgningen skapas.

Helsingfors den 17 februari 1972

Finska forstsamfundet

Olli Makkonen

Ordförande

Yrjö Vuokila

Sekreterare

Suomen metsänhoitajaliitto — Finlands forstmästareförbund r.y.¹:

Ökningen av samarbetsmöjligheter borde inom den högre forstundervisningen undersökas grundligt. Fastän forstmästarskolningen vid Helsingfors universitets agrikultur-forstvetenskapliga fakultet redan nu är effektiv, är det tydligt, att det nordiska samarbetet för forskar- samt fortsättnings- och kompletteringsskolningens del skulle kunna öka specialundervisningens möjligheter. Man kunde i avgörande mån öka lärarkrafterna, och lärarnas kompetens skulle tydligen öka, då de kan koncentrera sig bättre än tidigare på specialfrågor inom sin bransch, såsom i medlemsförslaget redan konstateras.

Utbytet av studerande mellan de nordiska länderna skulle vara nyttigt även i syfte att förbättra språkkunskaperna. Speciellt då man tänker på finska forststudenter. Samarbetet borde kunna ökas också i grundskolningen (forstmästarskolningen) så att vissa kompletteringskurser skulle kunna genomgå i de andra nordiska länderna. Forstmästareförbundet har goda erfarenheter av det nordiska samarbetet från några av sina egna kurser samt genom intryck de finska forstmästarna fått genom att delta i fortbildningstillfällen i de andra nordiska länderna.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Att ge grundundervisning till studerande från de andra nordiska länderna kan medföra svårigheter, eftersom undervisningen vid Helsingfors universitet huvudsakligen ges på finska. För forskares och specialskolningens del är möjligheterna redan för tillfället bättre med tanke på språkfrågan.

Samtidigt då förutsättningarna att förbättra samarbetet skulle granskas, borde också de former kartläggas, som å ena sidan skulle ge de bästa möjligheterna för samarbetet och skulle å andra sidan vara tillräckligt smidiga med tanke på nationella mål för den högre undervisningen.

Samarbetet inom skogsforskningen har redan länge fortgått mellan de nordiska länderna, varför det endast är naturligt, att erfarenheterna av de i forskningen utvecklade samarbetsformerna iaktas då man utvecklar samarbetet inom undervisningen som på nära håll anknyter till forskningen.

Helsingfors den 8 februari 1972

Suomen metsänhoitajaliitto — Finlands forstmästareförbund r.y.

Santeri Sauvo
Styrelsens ordförande,
forstråd

Heikki Lindroos
Verksamhetsledare,
forstmästare

Centralskogsnämnden skogskultur:

I de nordiska länderna är de skogliga och även de samhällliga förhållandena rätt likartade. Den skogliga utbildningen är därför också i stort sett likartad, givetvis med lokala variationer. Det är därför naturligt, att speciellt forskningen i Norden redan etablerat ett fruktbringande samarbete, och att internordiska kurser och seminarier hållits för skoglig fält- och organisationspersonal.

Tanken på ökad integration och samverkan inom den högre skogliga utbildningen anser vi därför vara en både naturlig och önskvärd utveckling. Det synes även vara ändamålsenligt att inrätta en gemensam nordisk instans med uppgift att koordinera undervisningen och maximalt utnyttja tillbuds stående resurser.

För Finlands vidkommande förefinns visserligen språksvårigheter beträffande samverkan inom särskilt grundutbildningen, men dessa är knappast oöverbanneliga, om ock något begränsande.

Centralskogsnämnden skogskultur är visserligen inte närmare informerad om detaljer angående en koordinerad internordisk skoglig

utbildning, men är i princip avgjort positiv till de strävanden som framkommit i medlemsförslaget.

Helsingfors den 17 januari 1972

Eric Björkqvist
Biträdande direktör

Bert Sundqvist
Avdelningschef

Finska forstföreningen:

En mångsidig utveckling av skogshushållningen kräver oundgängligen aktiv anpassning och utveckling inom den högre skogliga undervisningens och forskningens sektor för att den effektivt skall kunna bemästra de ständigt växande uppgifter den ställs inför. Detta krav gäller inte enbart grundutbildningen, utan också den undervisning som tar sikte på högre akademiska examina. Då forskningsarbetet till väsentliga delar kompletterar undervisningen är det nödvändigt att sträva till en effektivare undervisning just via utvecklande av forskningen.

Nordiskt samarbete har sedan länge förekommit i många olika former inom skogsbranschen. Som exempel kan nämnas en av Nordiska skogsunionen årligen anordnad specialexkursion i anknytning till något för skogshushållningen aktuellt tema. Exkursionen företas i tur och ordning i de olika nordiska länderna med 24 (4×6) framstående yngre skogsfackmän som deltagare. Nordiska fortbildningsexkursioner av detta slag har arrangerats allt sedan år 1950.

Likaså på Nordiska skogsunionens försorg grundades år 1970 skogsbrukets frö- och plantråd med uppgift att befrämja och koordinera skogsbrukets frö- och plantproduktion. Fastän denna kommitté har verkat endast en kort tid har den redan nu på ett övertygande sätt visat att denna samarbetsform är nödvändig.

De vart fjärde år återkommande nordiska skogskongresserna, som arrangeras av Nordiska skogsunionen, har även de utvecklats till fackligt värdefulla fortbildningstillfällen. Dessa befrämjar på samma gång de personliga kontakterna mellan representanter för olika specialområden.

Dessa tre exempel ger klara belägg för att man genom samnordisk verksamhet kan få och får till stånd resultat, som gagnar alla parter såväl sakligt som ekonomiskt.

Finska forstföreningen poängterar att forskningssektorn, inom vilken målforskningens vida arbetsfält under senare tid nått en långt framskjutet position, kräver alltmera samarbete på bred front. Ett litet

lands resurser är begränsade. Ett effektiverat samarbete inom ramen för de nordiska länderna skulle säkerligen vara ägnat att spara kostnader tack vare rationell arbetsfördelning och att leda till givande resultat.

Finska forstföreningens inställning till det väckta förslaget är uteslutande positiv.

Slutligen anför Finska forstföreningen som sin uppfattning att den mera ingående behandlingen av angelägenheten ankommer på de högskolor och universitet som ansvarar för den högre skogliga undervisningen och skogsforskningen.

Helsingfors den 8 februari 1972

Å tjänstens vägnar
Finska forstföreningen

Teppo Warras
Generalsekreterare

N o r g e

Landbruksdepartementet:

Medlemsförslaget er forelagt en rekke institusjoner og organisasjoner til uttalelse og det er enighet om behovet for nærmere nordisk samarbeid når det gjelder skogforskning og høyere skogbruksutdanning.

En viser også til brev av 21. desember 1971 (*här ej tryckt*), hvor en har anmodet Nordisk Råd om å utrede mulighetene for et nordisk samarbeid om den høyere jord- og skogbruksutdanning og eventuelt i hvilke former et slikt samarbeid kan etableres.

Oslo, 16. februar 1972

Etter fullmakt

John Ringen

Erling Mykland

S v e r i g e

Universitetskanslersämbetet:

Av yttrandena framgår att läroanstalterna ställer sig positiva till en ökad integrering och samverkan på nordisk bas vad gäller högre skoglig utbildning och forskning. UKÄ ansluter sig till denna bedömning och biträder i huvudsak den i medlemsförslaget väckta tanken på en rekommendation om åtgärder. UKÄ vill därutöver tillfoga följande synpunkter.

Skogsbruket undergår för närvarande en snabb rationalisering och mekanisering, vilket på sikt kan komma att ändra förutsättningarna för den skogliga utbildningen. Enligt UKÄ:s uppfattning bör en eventuell kartläggning därför inte vara bunden av den skogliga utbildningens nuvarande organisation.

När det gäller inriktningen av en sådan kartläggning anser UKÄ att den främst bör syfta till att främja det nordiska samarbetet i fråga om forskarutbildning samt fort- och vidareutbildning på det skogliga området.

Enligt UKÄ:s mening bör en undersökning av här berört slag lämpligen kunna utföras av det nyupprättade sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete.

Stockholm den 14 februari 1972

Hans Poppius

Lars-Olof Lindell

Skogsstyrelsen:

Nordiskt samarbete på skogsforskningens område har successivt vuxit fram och har intensifierats under senare år. I sammanhanget kan hänvisas till den på Nordiska rådets rekommendation genomförda breddningen av den skogstekniska forskningsverksamhet som bedrivs i regi av Nordiska skogsarbetsstudiernas råd (NSR). Härvid har finansieringen från svensk sida handhåfts av skogssektionen av statens råd för skogs- och jordbruksforskning med medel som anvisats skogssektionen genom viss "öronmärkning" av till rådet utgående reservationsanslag. Även inom övriga skogliga forskningsdiscipliner av gemensamt intresse har Kungl. Maj:t aktivt stött arbetet med att intensifiera internordisk samverkan, först genom tillsättande av svensk ledamot i en av respektive länders jordbruksdepartement tillskapad samarbetskommitté för nordisk skogsforskning, sedermera genom att godkänna stadgarna och nominera de tre svenska ledamöterna i den nyss bildade Samarbetsnämnden för nordisk skogsforskning (7 december 1971). Erfarenheterna av hittillsvarande samarbete får anses vara mycket goda och möjligheterna till vidgning och fördjupning av den framtida verksamheten bedöms vara gynnsamma.

Enligt det nu föreliggande medlemsförslaget skulle samarbetssträvandena utvidgas även beträffande den högre skogliga utbildningen. Skälen för detta har av förslagsställarna utförligt redovisats mot bakgrund av en beskrivning av den nuvarande situationen i de nordiska länderna beträffande ifrågavarande utbildning. Skogsstyrelsen biträder såväl beskrivningen av den nuvarande situationen som de skäl som framförs för

ett utökat samarbete. Ämbetsverket vill särskilt understryka att de ökande kraven på specialisering inom utbildningen gör sig starkt gällande i dessa sammanhang. Det begränsade elevantalet i den högre skogsutbildningen i de nordiska länderna gör det svårt att inom varje land åstadkomma erforderlig linjeuppdelning och specialisering. Då dessutom läroplansrevision för närvarande pågår både i Sverige och i två av de övriga länderna, är det synneligen angeläget att integrations- och samarbetsmöjligheterna snarast undersöks. På sikt finner skogsstyrelsen liksom förslagsställarna att målet borde vara att söka samordna hela den högre skogliga utbildningen och forskningen inom Norden under en gemensam ledning. Skogsstyrelsen får alltså förorda att frågan skyndsamt görs till föremål för utredning med representanter för de berörda ländernas skogsbruk.

I medlemsförslaget behandlas inte utbildningen på skogsteknikernivå. Skogsstyrelsen anser emellertid att starka skäl talar för ett internordiskt samarbete även beträffande denna utbildningsnivå och förordar att frågan om sådant samarbete behandlas av ovannämnda utredning.

Stockholm den 2 februari 1972

Fredrik Ebeling

Karl-Göran Enander

Domänverket:

Verket instämmer i förslagställarnas beskrivning av situationen i de nordiska länderna så långt verket har överblick över förhållandena. Verket vill särskilt understryka att utvecklingen inom skogsnäringen leder mot krav på ökad specialisering hos de utbildade. Dessa krav ställer i sin tur ökade krav på lärarresurser och på ett större elevunderlag än varje land för närvarande disponerar.

Verket stöder starkt en ökad samverkan och integrering mellan de nordiska ländernas högre skogliga utbildningar och inom skogsforskning.

Verket bedömer att en samverkan och integration dels är nödvändig för att möjliggöra den linjeuppdelning och specialisering som krävs för att motsvara skogsbrukets behov av såväl grundutbildning som fortbildning, dels främjar effektiviteten och verkar kostnadsbesparande, dels ökar elevernas kunskaper om förhållandena i de nordiska ländernas skogsbruk och vidgar deras arbetsmarknad.

I avvaktan på att ställning kan tagas till frågan om samordning av högre skoglig utbildning och forskning i Norden bör beslutet om den svenska skogshögskolans utlokalisering inte verkställas. Utredningen om den föreslagna nordiska samverkan bör bedrivas skyndsamt.

Solna den 1 februari 1972

Stig Johansson

Uppsala universitet, rektorsämbetet och matematisk-naturvetenskapliga fakultetens utbildningsnämnd har i skrivelse den 4 respektive 2 februari 1972 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Lunds universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten:

Den specialisering och ökade yrkesinriktning, som kännetecknar den skogliga utbildningen i de nordiska länderna, ställer trots det relativt låga elevantalet höga krav på institutionernas lärarpersonal. Utbildningskapaciteten är för närvarande dimensionerad för nyantagning av 11, 60, 24 och 40 elever per år i respektive Danmark, Finland, Norge och Sverige. Utbildningstiden (före forskarkarriären) uppgår till mellan 4 och 6 år.

Kraven på utbildningen varierar visserligen något i de olika länderna men klimatförhållanden och målsättningar är i stort sett likartade.

Den skogliga forskningen kännetecknas av ganska betydande samarbete, bl. a. genom inrättandet av en Samarbetsnämnd för nordisk skogsforskning vars statuter redan godkänts i några länder. Det är medlemsförslaget innebär att denna samverkan skulle utsträckas också till den grundläggande utbildningen. Ökad nordisk samverkan skulle därvid kunna medföra möjligheter att upprätthålla hög lärarkompetens inom skilda områden och samtidigt åstadkomma rationaliseringar och kostnadsbesparingar, varvid ökade medel kunde ställas till forskningens förfogande.

Fakulteten finner att förslaget är beaktansvärt. Det är i nuvarande läge betydelsefullt att de enskilda länderna icke träffar beslut som försvårar ett framtida nordiskt samarbete. Den understöder således livligt det väckta förslaget om ökad integration och samverkan inom skoglig utbildning och forskning. Tidpunkten är nu lämplig för en snabbutredning i ärendet med åtföljande samnordiska avgöranden.

Lund den 26 januari 1972

Carl-Erik Fröberg

Pia Sellers

Umeå universitet, rektorsämbetet:

Förslaget internordisk samverkan i skoglig forskning skall ses mot bakgrunden av tillväxten i kunskapsmängden och det relativt ringa studerandeantalet i vart och ett av de nordiska länderna, otillräckligt för en differentiering i varje land. Utifrån dessa två omständigheter förefaller en nordisk samverkan vara ändamålsenlig. Frågan om vilka kunskapsområden som lämpar sig för samverkan togs upp i bifogade ytt-

rande av professorerna Bengt Pettersson och Mats Hagner (*se nedan*).

För egen del har rektorsämbetet fäst sig vid att den skogliga forskningen och utbildningen i Finland bildar en fakultet vid Helsingfors universitet samt vid uppgiften att den skogliga utbildningen i Danmark och Norge omfattar mer kemi och fysik än i Sverige. Med anledning härav vill rektorsämbetet ånyo erinra om att Umeå universitet — särskilt de två ekologiska och de två fysiologiska biologiämnena, genetik, de fem kemiämnena, de två statistik- och de två ekonomiämnena samt den kommande arbetsmedicinska filialen, som enligt årets statsverksproposition ger forskningsförutsättningar — bör erbjuda en värdefull miljö för skoglig forskning. Ett nära samband mellan skogsforskningens områden och några av de frågeställningar som bearbetas vid Umeå universitet har också konstaterats vid besök i Umeå av framstående företrädare för skogshögskolan.

Umeå den 7 februari 1972

På rektorsämbetets vägnar

Lars Mårdell

Professor Mats Hagner och professor Bengt Pettersson, Umeå universitet:

Inom skoglig forskning har en omfattande nordisk samverkan vuxit fram helt spontant. Det har varit uppenbart att risk förelegat för dubbelarbete och för inoptimalt utnyttjande av forskningsresultat. Vad beträffar utbildning har däremot samverkan hittills inte skett i någon nämnvärd omfattning.

Av Nilssons PM (*här ej tryckt*) framgår att man vid ett möte i Norge funnit skäl tala för att "basutbildning" skulle förläggas till respektive land medan specialisering skulle integreras.

Objektivt sett förefaller det oss inte helt naturligt att göra denna indelning. De ämnen som kan anses tillhöra basutbildningen, i första hand: kemi, fysik, matematik, statistik, databehandling och i andra hand: zoologi, botanik, klimatologi och marklära, bör i huvudsak ha samma innehåll i alla nordiska länder. Detsamma gäller naturvård och u-landsskogsbruk samt största delen av ekonomi, all maskinteknik och det mesta av planläggningsmetodik. Specifikt för skilda nationer är däremot juridik.

Vad beträffar den fortsatta utbildningen i organisation och metodval i primär- och sekundärproduktionen föreligger visserligen likheter men också stora olikheter mellan nationerna. Detta beror inte på olikheter i det grundläggande synsättet på effektivitet och rationalisering, utan på skilda naturgeografiska, ekonomiska och socialpolitiska utgångspunkter.

Eftersom utbildningen i maskinteknik, skogsodlings- och avverkningsmekanisering är mycket dyrbar, bör denna förläggas till en enda plats inom Norden. En påbyggnad av denna utbildning bör emellertid ske

med decentraliserade kurser i organisation och metodval, där specialisering kan ske på vad som är karakteristiskt för skilda nationer och naturgeografiska områden. Optimeringskalkyler kan utföras på i princip samma sätt i två så olika skogstrakter som Danmark och norra Sverige, men de faktorer som ingår i kalkylen (politiska, ekonomiska, sociala, tekniska och biologiska) är så väsentligt olika, att de skogsmän som kommer att ha sin verksamhet förlagd till ett av dessa områden också bör få sin utbildning i organisation och metodval där.

Vår uppfattning är att en mycket stor del av undervisningen kan integreras, men att den del av utbildningen som berör detaljutformningen av skogsskötsel och drivningar bör decentraliseras i ännu högre grad än för närvarande. Förhoppningsvis bör detta leda till en minskad kostnad för den akademiska skogliga utbildningen i Norden samtidigt med att vi får skogsmän med ökad förståelse för de specifika förhållanden som råder inom respektive verksamhetsområden.

Umeå den 24 januari 1972

Mats Hagner

Biträdande professor
skoglig produktionslära

Bengt Pettersson

Professor
ekologisk botanik

Tekniska högskolan, rektorsämbetet, hänvisar i skrivelse den 27 januari 1972 till yttranden av den 24 respektive 25 januari 1972 från sektionerna för kemi och lantmäteri (se nedan).

Tekniska högskolan, sektionen för kemi:

Ur sektion kemis synpunkt, speciellt i fråga om de skogsindustriellt orienterade ämnena, synes ett sådant arrangemang enbart medföra fördelar.

På det skogsindustriella området existerar visst forskningssamarbete mellan branschforskningsinstituterna i Finland, Norge och Sverige. Det vore önskvärt att utvidga samarbetet även för den skogsindustriellt orienterade forskningen vid högskolor och universitet i Norden.

Stockholm den 24 januari 1972

På sektion kemis vägnar

Nils Hartler

Torbjörn Norin

Douglas Wahren

Tekniska högskolan, sektionen för lantmäteri:

Nordiska rådets medlemsförslag om högre skoglig utbildning genom ökad nordisk integration och samverkan berör utbildning och forskning

vid sektionen för lantmäteri inom samtliga dess fem institutioner. Den skogliga kartografins beröringspunkter med den som sker vid geodetiska institutionen är dock av liten omfattning, medan kontakterna med fotogrammetriska institutioner är betydande. Särskilt gäller detta på bildtolkningens område där skoglig litteratur ingår i litteraturen inom flera kursavsnitt. För institutionen för kulturteknik finns beröringspunkter inom avdelningarna Marklära och markuppskattning, Naturresurslära. Miljövård och Kulturteknisk vattenbyggnad. Markkartering, markklassifikation och markvård, insikt i sätten att analysera och värdera mark för olika ändamål, kunskaper om naturmiljön och förståelse för de ekologiska sammanhangen vid hushållningen med naturresurserna, ekologins praktiska tillämpning, naturvårdsplanering och ekologiska modeller för ett icke-destruktivt nyttjande av naturresurserna samt vattnets reglering för skogsbrukets växtproduktion och skogsdikningens och skogsgödslingens problem kan nämnas som exempel där ömsesidigt utbyte av forsknings- och utbildningserfarenheter är befruktande. Viktiga kontakter har vidare upprättats med institutionen för fastighetsteknik och institutionen för fastighetsekonomi. De inom institutionen för fastighetsteknik behandlade normerna för utformning av fastighetssystem för skogs- och jordbruksändamål med avseende på markanvändning väg- och dikessystem, storlek i olika ägoslag, lokalisering och bebyggelsestruktur samt skiftesutformning, bygger i hög grad på skogliga erfarenheter och har å andra sidan givit för skogsbruket värdefulla resultat. Inom institutionen för fastighetsekonomi har såväl utbildning som forskning många skogliga aspekter. Fastighetsekonomens syfte, att klargöra markanvändningens och fastighetsutformningens betydelse ur samhälls- och företagsekonomisk synpunkt, sker inom den landsbygdsinriktade delen genom en fördjupad framställning av driftsekonomiska frågor inom jord- och skogsbruket, som belyser strukturfaktorernas ekonomiska betydelse. Särskilt arronderingseffekterna har härvid intresserat men framställningen ger en tämligen bred redovisning av ekonomiska bedömningar i samband med planering, förvaltning och värdering av jord- och skogsbruksfastigheter.

Mot bakgrunden av ovan lämnad orientering vill tekniska högskolans lantmäterisektion redovisa sin bedömning av den förelagda frågan sålunda.

1. Sektionens utbildning och forskning har starka beröringspunkter med motsvarande vid skogshögskolan.

2. Av naturliga skäl hänför sig dessa till mer specifika ämnesområden som genom sitt överbyggande av rent skogliga och fastighetsstrukturella aspekter kan sägas ligga utanför de inrättade professurernas mer centrala ämnesområden.

3. En intensifierad skoglig forskning och utbildning inom dessa specialområden skulle för lantmäterisektionen vara till stort gagn och verka stimulerande och berikande.

4. Lantmäterisektionen har dock full förståelse för de motiv som i medlemsförslaget redovisas för att möjligheterna till ytterligare specialisering i nuvarande läge är starkt begränsade.

5. Då förslaget åsikter om verkningarna av en ökad integration och samverkan mellan de nordiska länderna på den skogliga utbildningens och forskningens område synes väl underbyggda och lantmäterisektionen delar dem, finns all anledning att tillstyrka dem.

6. Med hänsyn till verkningarna på utbildning och forskning inom lantmäterisektionen tillkommer som ett ytterligare skäl att denna — av ovan redovisade skäl — skulle stärkas av den genom integreringen möjliggjorda ökade skogliga specialiseringen.

7. Lantmäterisektionen vill förklara sitt intresse för att delta i en ökad specialisering med lantmäteritekniska aspekter och sin beredvillighet att därvid ställa sin egen kompetens på dessa områden till förfogande.

Med hänvisning till dessa bedömningar vill lantmäterisektionen framföra som sin åsikt att det synes i hög grad angeläget, att en ökad integration och samverkan mellan de nordiska länderna på den högre skogliga utbildningens och forskningens område går att praktiskt förverkliga.

Stockholm den 25 januari 1972

På sektionens för lantmäteri vägnar

Einar Stridsberg

Biträdande professor

Skogshögskolan, styrelsen:

— — — anföra, att styrelsen ansluter sig till de synpunkter och förslag som framförts i ett av lärarkollegiet och utbildningsnämnden vid högskolan avgivet gemensamt yttrande i ärendet (*se nedan*).

Högskolestyrelsen vill vidare i detta sammanhang erinra om att styrelsen för närvarande — på grund av Kungl. Maj:ts uppdrag den 30 juni 1971 — utreder vissa frågor i anledning av 1971 års riksdagsbeslut om högskolans omlokalisering till Umeå. Frågan om högskolans framtida lokalisering har självfallet ett samband med frågan om utökat nordiskt samarbete beträffande såväl forskning som undervisning. Styrelsen avser att i sin utredning beakta konsekvenserna av en sådan samverkan i den utsträckning detta är möjligt i nuvarande situation. Med hänsyn till det nu anförda och till angelägenheten av att åtgärder för en utökad samverkan vidtages så snart som möjligt vill styrelsen särskilt framhålla vikten av att ärendet kan bli föremål för Nordiska rådets överväganden under vårsessionen 1972.

Stockholm den 24 januari 1972

Gösta Dyrssen
Styrelsens ordförande

Erik Hagberg
Skogshögskolans rektor

Bengt Damm

Skogshögskolan, lärarkollegiet och utbildningsnämnden:

Högskolan biträder den beskrivning av situationen inom den högre skogliga utbildningen i Norden som förslagsställarna lämna. Det har efterhand blivit allt svårare att tillgodose kraven, bl. a. från det praktiska skogsbruket och från de allt starkare miljövårdsintressena, på ytterligare specialisering av högskolans undervisning. Möjligheterna att upprätthålla för undervisningen erforderlig kompetens minskar i samma utsträckning som dels kraven i detta avseende ökar, dels högskolans finansiella resurser ej ökar i erforderlig utsträckning. På grund av att högskolans verksamhet till större delen (cirka 80 procent) består av forskning har undervisningens kvalitet hittills kunnat upprätthållas bl. a. genom att forskningsresurser i ökad omfattning engagerats i undervisningen. Även om härigenom kvaliteten i undervisningen på detta sätt säkrats innebär uppdelning på olika speciallinjer av ett redan i utgångsläget litet antal studerande att lärarinsatsen per elev blir hög.

En lösning av detta problem kan ske på två olika sätt, antingen genom integration och samverkan med andra länder i samma situation eller genom integration med likartade utbildningsenheter inom landet. På sikt torde båda dessa lösningar behöva tas i anspråk.

Samverkan inom Norden inom den högre skogliga undervisningen har pågått sedan länge i olika former, bl. a. genom utbyte av studenter inom vissa specialområden. Möjligheterna att ytterligare bygga ut och formalisera detta samarbete torde vara betydande. Högskolan är för sin del beredd att vidtaga de åtgärder som kan erfordras för att möjliggöra ett sådant intensifierat samarbete. Beträffande dettas omfattning och former kan för närvarande ingen närmare precisering ske. Frågan kompliceras av att utredningar pågår i flera av de nordiska länderna som förberedelser till revision av studieplanerna. Högskolan vill därför förordas att en nordisk utredning tillsätts med uppgift att närmare klargöra förutsättningarna för att öka samarbetet inom den högre skogliga utbildningen i Norden och lämna förslag till organisation, omfattning och former för denna. Denna utredning bör tillsättas snarast och tills vidare medföra att sådana nationella beslut ej fattas som kan försvåra samverkansmöjligheterna i framtiden.

Beträffande nordisk samverkan inom den skogliga forskningen vill högskolan konstatera att sådan pågår sedan länge inom alla discipliner — om än med varierande intensitet. Kungl. Maj:t har nyligen genom godkännandet av stadgarna för den nybildade Samarbetsnämnden för nordisk skogsforskning (SNS) aktivt stött dessa samverkanssträvanden, och uppdragit åt berörda myndigheter att fortsätta arbetet. Det föreligger alltså förutsättningar att utveckla nordiskt samarbete inom den

skogliga forskningen. Skogshögskolan anser att ett sådant samarbete kommer att leda till ett bättre utnyttande av tillgängliga resurser.

Stockholm den 21 januari 1972

Erik Hagberg

Alf Sigling

Sekreterare i utbildnings-
nämnden

Kjell Hollender

Sekreterare i lärar-
kollegiet

Statens råd för skogs- och jordbruksforskning:

Rådet har under en följd av år aktivt verkat för intensifierat nordiskt samarbete inom den skogliga forskningen. Sådant samarbete med varierande intensitet pågår numera inom alla discipliner. Som exempel kan nämnas Nordiska skogsarbetsstudiernas råd, Nordiska träskyddsrådet, Nordiska rådet för virkeslära, Nordiska entomologigruppen, Nordiska skogsekonomiska seminariet etc. Denna nordiska forsknings-samverkan byggs efter hand ut och visar hittills övervägande positiva resultat. Bakgrunden till framgångarna är bl. a. de i stora stycken mycket likartade förhållandena — såväl biologiskt som tekniskt/ekonomiskt — inom nordiskt skogsbruk. Det torde vidare vara helt klart att forskningssamverkan på detta sätt innebär effektivisering och kostnadsbesparingar. Kungl. Maj:t har också aktivt stött samsarbetssträvandena bl. a. genom godkännandet av stadgarna för den nybildade Samarbetsnämnden för nordisk skogsforskning (SNS), och uppdragit åt berörda myndigheter att fortsätta arbetet i sålunda mera formaliserade former. Avsikten är att genom specialisering och integration driva samarbetet allt längre.

Man torde kunna hävda att det hittillsvarande samarbetet inom skoglig forskning delvis ligger bakom tanken på intensifierad samverkan även inom undervisningen. Det förberedande arbete som erfordras för praktiskt internordiskt samarbete — bl. a. knytande av personliga kontakter och ömsesidig information om rådande arbetsförhållanden och aktuella problem — har i betydande utsträckning redan ägt rum genom att samma personer i stor utsträckning är verksamma såväl inom forskning som undervisning. Högre skoglig utbildning måste, från denna synpunkt, utgöra ett väl lämpat område för intensifierad nordisk samverkan. Vad här tidigare framhållits beträffande de likartade biologiska och tekniskt/ekonomiska förhållanden under vilka skogsbruket arbetar i de nordiska länderna, talar givetvis också härför.

Rådet vill framhålla betydelsen av att ökad samverkan kommer till stånd inom forskarutbildningen. Skogsforskningen blir efter hand —

precis som många andra forskningsområden — alltmer specialiserad och tvärvetenskapligt orienterad. Inom alltför snäva nationella ramar blir det självfallet allt svårare att organisera en allt längre driven specialisering med erforderliga tvärvetenskapliga kontakter. Här kan ökad nordisk samverkan medföra klart bättre förutsättningar för alla parter. Rådet vill dessutom i detta sammanhang hävda att det föreligger ett väl dokumenterat behov av ökade personella resurser inom den skogliga forskningen.

Avslutningsvis vill rådet framhålla att det

dels biträder förslagsställarnas beskrivning av den nuvarande situationen i de nordiska länderna vad gäller den högre skogliga utbildningen,

dels biträder förslagsställarnas yrkande om att intensifierad samverkan inom den högre skogliga utbildningen nu bör komma till stånd,

dels anser att frågan bör göras till föremål för skyndsamt utredning av sakkunniga representanter för danskt, finskt, norskt och svenskt skogsbruk,

dels anser frågan vara av sådan betydelse att den ej onödigtvis bör förhalas. Detta innebär att medlemsförslaget bör göras till föremål för Nordiska rådets överväganden redan under instundande vårsession.

Stockholm den 24 januari 1972

Statens råd för skogs- och jordbruksforskning

Ragnar Edenman

Kåre Frøier

Skogs- och lantbruksakademien:

Skogsbruket i de nordiska länderna arbetar i väsentliga avseenden under likartade förhållanden och det synes akademien naturligt, att man genom samverkan länderna emellan bör ha möjlighet nå ett förbättrat utnyttjande av de tillgängliga resurserna för högre skoglig utbildning. Detta bör i synnerhet gälla vissa skogliga områden av specialistkaraktär med förhållandevis lågt antal yrkesverksamma med högre utbildning. All erfarenhet visar emellertid, att utbytet av insatta resurser sjunker relativt sett ju längre utbildningens och forskningens positioner flyttas fram inom ett verksamhetsfält. Problemen blir större och mer svårbemästrade. Det blir därmed allt nödvändigare att söka nya vägar för att bättre utnyttja för undervisning och för forskning tillgängliga medel.

Hur en samordning länderna emellan av högre skoglig utbildning och forskning lämpligen bör genomföras kan inte avgöras utan en inventering av nuläget och en analys av tänkbara utvecklingsvägar. De syn-

punkter som redovisas i till förslaget fogad PM rörande nordiskt samarbete inom skoglig högre undervisning synes akademien vara väl ägnad att ligga till grund för en utredning av ifrågavarande slag.

De erfarenheter som vunnits av redan etablerad nordisk samverkan på det skogliga området ger anledning förmoda, att det av Nordiska rådet tagna initiativet till samordning av högre skoglig utbildning och forskning kan komma att medföra ett effektivare utnyttjande av de samlade resurserna.

Stockholm den 28 januari 1972

För skogs- och lantbruksakademien

Knut von Horn

Kåre Frøier

Svenska träforskningsinstitutet (STFI):

Grundtanken i förslaget finner STFI vara helt riktig. Skogsbruket arbetar i de nordiska länderna i stort sett under mycket likartade klimat- och markförhållanden och med ett likartat trädbestånd. De aktuella forsknings- och utvecklingsprojekten inom det skogliga och skogsindustriella området torde väsentligen sammanfalla. Kravet på den högre skogliga utbildningens innehåll torde också vara tämligen ensartat. Det finns därför starka skäl som talar för ett vidgat nordiskt samarbete i riktning mot en total integration på den högre skogliga utbildningens område.

Även i fråga om den nordiska skogsforskningen bör ett ökat samarbete i organiserad form eftersträvas. Lämpliga former för sådant samarbete bör utredas. En mycket nära knytning mellan den integrerade utbildningen och forskningen bör komma till stånd, dels med hänsyn till den högre utbildningens behov av att ha tillgång till de senaste forskaröronen, dels för att kunna effektivera forskarutbildningen.

En parallell kan dras med Svenska träforskningsinstitutets roll för högre utbildning och forskning inom det skogsindustriella området. Sålunda kan påpekas:

att träforskningsinstitutet ansvarar för en väsentlig del av den svenska skogsindustriella FoU, dels direkt och dels indirekt därigenom att en stor del av de direkt vid industrin verksamma forskarna har fått sin forskarutbildning vid träforskningsinstitutet (licentiat- och doktorsutbildning),

att träforskningsinstitutets verksamhet som stadgarna föreskriver bedrivs i nära och i god samverkan med KTH,

att starka krafter är i rörelse för att få till stånd en ökad samverkan mellan de nordiska länderna beträffande skogsindustrins FoU.

En motsvarande samverkan när det gäller den för skogsindustrin ak-

tuella högre tekniska undervisningen ligger utanför träforskningsinstitutets område. Här råder en avsevärd skillnad mellan skogsindustriella forskningen och skogsforskningen. I förra fallet har forskningen i sin tjänst personer med vitt skild grundutbildning, kemister och mekaniker framför allt, medan i senare fallet den högre skogliga undervisningen och skogsforskningen är mera direkt sammankopplade.

Sammanfattningsvis anser träforskningsinstitutet att en nordisk integration av skogsforskningen är högeligen önskvärd, att den bör ske parallellt med den pågående integrationen av den nordiska skogsindustriella forskningen och att ett av de mest effektiva medlen att åstadkomma en sådan integration torde vara ökad integration och samverkan även när det gäller den högre skogliga utbildningen.

Stockholm den 4 januari 1972

Svenska träforskningsinstitutet

Lennart Stockman

Skogsindustriernas samarbetsutskott:

Motionärerna har enligt utskottets uppfattning presenterat en riktig beskrivning av nuvarande förhållanden inom de nordiska ländernas högre skogliga utbildning och forskning samt av samarbetet länderna emellan. Eftersom vi dessutom helt kan ansluta oss till framförda argument för en ytterligare samordning av ifrågavarande verksamhet får vi tillstyrka förslaget att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i berörda länder att verka för en ökad integration och samverkan på området i fråga.

Om rådets ställningstagande går i positiv riktning torde det vara erforderligt att tillsätta en nordisk grupp av sakkunniga med uppgift att närmare utreda hela frågekomplexet och att konkretisera framställningen. Med hänsyn till den nära samhörigheten mellan skogsbruk och skogsindustri i våra länder — även på utbildnings- och forskningssidan — synes det väl motiverat att även representanter från förädlingsledet ingår i gruppen.

Såsom framhållits i medlemsförslaget är den högre skogliga utbildningen för närvarande föremål för översyn och revision i såväl Sverige som på annat håll. Det är därför angeläget att detta ärende snarast möjligt blir föremål för rådets handläggning och beslut.

Stockholm den 11 februari 1972

Skogsindustriernas samarbetsutskott

Hugo v. Sydow

Sveriges skogsägareföreningars riksförbund (SSR):

Såsom motionärerna framhåller har kraven på högre skoglig utbildning under senare år skärpts inom de nordiska länderna, vilket bl. a. sammanhänger med det ökande kunskapsförrådet, med skogsbrukets snabba rationalisering och med den ökande betydelsen av miljöfrågor och rörligt friluftsliv. Denna utveckling har ökat kraven på specialisering inom utbildningsområdet. Genom det begränsade antalet elever vid de nordiska institutionerna för högre skoglig utbildning är möjligheterna inom varje land till linjeuppdelning och specialisering starkt begränsade. Dessa svårigheter skulle kunna mötas genom samverkan i olika former mellan länderna. Sådan samverkan har pågått sedan länge, bl. a. som följd av rekommendation i Nordiska rådet om gemensamt skogstekniskt utvecklingsarbete, vilket arbete sedan 1968 bedrivs i regi av Nordiska skogsarbetsstudiernas råd.

Den högre skogliga undervisningen bedrivs i nära anslutning till forskningen, varför en nordisk samverkan bör omfatta såväl undervisning som forskning.

Eftersom den högre skogliga utbildningen för närvarande är föremål för översyn och omorganisation i flera av de nordiska länderna är det angeläget att ett beslut om samverkan på området kommer till stånd inom en nära framtid.

SSR vill därför förorda en utredning med uppgift att klargöra förutsättningar för ökat nordiskt samarbete inom den högre skogliga utbildningen och forskningen. Resultatet av en sådan utredning bör föreligga så snart som möjligt varför SSR vill understryka vikten av att ärendet blir föremål för Nordiska rådets övervägande redan under vår-sessionen 1972.

Stockholm den 24 januari 1972

Sveriges skogsägareföreningars riksförbund

Kjell Kilander

Claës Danell

Sveriges jägmästares och forstmästares riksförbund:

De skogliga problemen av såväl biologisk som teknisk och ekonomisk natur är i stort sett likartade inom de nordiska länderna, varför ett naturligt samarbete har utvecklats inom åtskilliga områden av skogsbruket. I vissa fall har detta samarbete getts fastare form genom etablerade kommittéer, råd och nämnder för såväl praktisk åtgärdssamverkan som för forskning och utvecklingsarbete. Förutom i sådan fast form sker samarbete av mera tillfällig eller punktuell natur.

Inom utbildningsområdet har något samarbete i fastare former hittills ej utvecklats. En sådan samverkan vore otvivelaktigt av värde och skulle dels ge effektivitetsvinster och bättre resursutnyttjande, dels leda till en mera enhetlig utbildning och kunskapsnivå. Detta skulle i sin tur medföra att samarbetet inom såväl forskning som praktik underlättades. Det skulle också ur många synpunkter vara av värde, om en sådan långtgående samordning genomfördes, att den högre skogliga utbildningen i de nordiska länderna ledde till en fullt likställd och entydig skogsakademisk examen.

Riksförbundet finner mot bakgrunden av det ovan sagda att frågan om en vidgad nordisk samverkan inom den högre skogliga utbildningen snarast bör göras till föremål för en allsidig utredning.

Riksförbundet önskar dock här framhålla några av de svårigheter utöver språksvårigheterna som en långtgående samverkan synes kunna möta. Exempelvis kan nämnas de svåra avvägandena i samband med proportioneringen av de olika ämnesområdenas omfattning, med tanke på den olika vikt som i vissa fall läggs på de skilda ämnesområdena i de olika länderna, sammanhängande exempelvis med mekaniseringsgrad eller med eftersträvad intensitet i primärproduktionen. En samverkan kan därför i ett inledande skede tänkas begränsad till vissa avsnitt av utbildningen. De rent biologiska och ekologiska delämnesområdena synes därvid vara lättast att samordna.

Riksförbundet finner det vidare vara angeläget att framhålla vikten av att arbetsmarknadsmässiga synpunkter vägs in i övervägandena. Om en för de nordiska länderna likvärdig skogsakademisk examen eftersträvas medför detta en ökad "utbyttbarhet" av skogsakademiker mellan länderna. En sådan har i och sig positiva drag genom bl. a. en indirekt ökning av erfarenhetsutbytet, men kräver att avvägningen av det totala elevantalet inom den nordiska högre skogliga utbildningen baseras på den samlade efterfrågan inom länderna. Därvid kan konflikt-situationer uppstå i fråga om proportioneringen av elevantalen mellan länderna. Det kan påpekas att de nuvarande proportionerna — Danmark 11, Finland 60, Norge 24 och Sverige 40 elever per år — icke står i förhållande exempelvis till skogsproduktionens olika omfattning inom länderna.

Riksförbundet har med det nyss sagda endast velat uppmärksamma de arbetsmarknadsmässiga synpunkterna. Möjligen har de mindre relevans i övervägandena om en utbildningssamverkan som den föreslagna. Det kan dock nämnas att redan nu är många med skogsakademisk examen i annat nordiskt land verksamma i Sverige: från Danmark 11, Finland 29 och Norge 6. Av dem som har examen vid skogshögskolan i Stockholm är för närvarande 36 verksamma i utlandet, varav 4 i Norge, vilka senare dock är norrmän som genomfört sina studier i Sverige. Ingen svensk skogsakademiker är för närvarande verksam i Danmark eller i Finland.

Beträffande fortbildningen för skogsakademiskt utbildade kan nämnas att ett visst samarbete redan nu sker i så måtto att de fortbildningskurser som riksförbundet anordnat, numera i vidgat samarbete med Skogshögskolan, har rönt allt större intresse från de nordiska grannländerna. Som exempel kan nämnas att vid den senast avhållna kursen "Insektsskador i skogsbruket" var 30 deltagare av 120 från Finland och Norge. En mera fast integrering av fortbildningsverksamheten synes kunna genomföras betydligt snabbare och enklare än grundutbildningen. Riksförbundet förordar därför att den föreslagna utredningen ges i uppdrag att överväga möjligheterna att separat framlägga förslag om vidgad samverkan av fortbildningen. Inrättandet av ett särskilt nordiskt skogligt fortbildningsinstitut kan därvid övervägas.

Riksförbundet förordar att en utredning om ökat samarbete inom den högre skogliga utbildningen i Norden genomförs och finner angeläget att ovan anförda synpunkter beaktas vid utarbetandet av utredningsdirektiven. I en sådan utredning synes lämpligt att en representant för åtminstone någon av de skogsakademiska fackförbunden i de nordiska länderna ingår.

Detta ärende behandlas av riksförbundets styrelse den 11 februari 1972 varvid styrelsen enhälligt uttalade önskvärdheten av att den föreslagna utredningen snabbt kom till stånd.

Bromma den 12 februari 1972

För Sveriges jägmästares och forstmästares riksförbund

Erik Sillerström

Förbundsordförande

Skogshögskolans studentkår:

En grundläggande värdering vid studentkårens bedömning måste givetvis vara att försöka få en så effektiv och värdefull utbildning som möjligt. Det gäller då att försöka bedöma de krav som i framtiden kommer att ställas på jägmästarna.

Det ställs i dag allt större krav på människans flexibilitet; hon skall ha lätt att kunna anpassa sig till nya miljöer och nya problem. Samtidigt ställer arbetsmarknaden allt större krav på specialisering av arbetstagarna. Denna utveckling präglar givetvis utbildningen, även den skogliga. I utbildningsdebatten framhålls också ofta att vuxenundervisning, vidareutbildning och fortbildning liksom omskolning i framtiden kommer att bli allt viktigare.

Jägmästarnas arbetsfält har likaså vidgats de senaste åren. Exempel på arbetsfält där jägmästarna visat sig framgångsrika är miljövårdsektorn och u-landssektorn. Ett område som i framtiden eventuellt kommer att få stor betydelse för jägmästarna är samhällsplaneringssektorn.

Att jägmästarna visat sig så pass konkurrenskraftiga på dessa randområden kanske beror på den helhetssyn den har parad med specialistkunskaper?

Hur skall då den högre skogliga utbildningen organiseras för att möta dessa förväntade framtida krav?

För det första måste jägmästarna få en allmän och bred grundläggande utbildning. Denna grundutbildnings främsta mål blir då att ge eleverna en god helhetssyn på skogen och dess roll i samhället.

För det andra måste grundutbildningen kompletteras med specialistkunskaper inom ett visst ämnesområde eller fack. Specialundervisningen bör då ordnas så att den kan följas dels av elever direkt från grundutbildningen dels av redan yrkesverksamma vilka önskar förkovra sig ytterligare inom det aktuella ämnet.

För det tredje måste jägmästarnas fortbildning och vidareutbildning intensifieras. Med detta avses kortare kurser inom ett begränsat specialområde. Dessa kurser blir då i första hand avsedda för redan yrkesverksamma.

Vilka möjligheter har då de nordiska skogshögskolorna att möta detta behov?

En utveckling i linje med vad som ovan skisserats kommer att kräva ett betydligt ökat antal lärare inom olika specialområden. Likaså kommer behovet av läromedel att öka. Möjligheterna för skogshögskolorna i Norden att enskilda kunna skaffa fram dessa utbildningsresurser måste bedömas som mycket små. Det finns då två möjligheter att tillgodose dessa krav. Antingen genom att samordna utbildningen vid skogshögskolorna med utbildningen vid universitet eller andra fackhögskolor inom respektive land, eller också genom att samordna utbildningen mellan de nordiska skogshögskolorna. Studentkåren anser att man i framtiden måste söka sig fram till en kompromisslösning mellan de båda alternativen. Det sistnämnda alternativet ställer sig dock fördelaktigare i och med att man då kan tränga djupare in i de specifikt skogliga problemen.

Studentkåren vid de nordiska skogshögskolorna är sedan 1969 sammanslutna i "Nordiska forststuderandes förbund", NFF. Verksamheten inom denna organisation har hittills bestått i årliga kongresser vid vilka man dryftar gemensamma problem, seminarier (t. ex. ett om Nordens skogsbruk contra EEC), samt utbyte av deltagare vid drivningsresor och exkursioner. Inom parentes kan nämnas att utbytet mellan de nordiska lantbruks- och veterinärhögskolorna följer i stort sett samma mönster. De hittills gjorda erfarenheterna av detta samarbete har varit mycket positiva.

Sedan 1971 arrangerar skogshögskolan i Stockholm AB undervisning i u-landsskogsbruk. Denna kurs som är öppen för alla studerande vid

de nordiska skogshögskolorna är ett gott exempel på hur ett samarbete kan arrangeras mellan de nordiska skogshögskolorna.

Skogshögskolans studentkår anser sålunda att det är av högsta vikt att möjligheterna för ett samarbete mellan de nordiska skogshögskolorna undersöks ingående.

Stockholm den 8 februari 1972

Göran Erikson
Kårsekreterare

Anders Olsson
Studieombudsman

Medlemsförslag

om stöd till den färöiska litteraturen

(Väckt av Tønnes Andenæs, Erlendur Patursson och Per Olof Sundman)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Föreningarna Nordens Förbund:

Förbundet vill inledningsvis erinra om att Färöarna långt innan området bereddades tillfälle delta i Nordiska rådets arbete medverkade i det löpande samarbetet inom Föreningarna Nordens ram. En särskild färöisk förening, Norröna Félagid, bildades således redan 1951. Det var därför med stor tillfredsställelse föreningarna kunde konstatera, att färöiska representanter från och med 1970 fick möjlighet att delta också i det officiella nordiska samarbetet. Det är förbundets principiella uppfattning, att Färöarna som en konsekvens av detta beslut också måste bli delaktiga av sådant ekonomiskt stöd att kontakterna med det övriga Norden underlättas. Föreningarna har genom åren upplevt det som mycket besvärande att till följd av bristande ekonomiska medel inte kunna få med Färöarna i den kurs- och konferensverksamhet som föreningarna själva bedriver.

Föreningarna Norden har genom åren på olika sätt sökt sprida kännedom om Färöarna och färöisk litteratur, bl. a. genom medlemsbladet "Vi i Norden". Den danska föreningen utgav 1968 en gåvobok till sina medlemmar med titeln "Færøske Fortællere". 1971 bestod förbundets gemensamma gåvobok till samtliga individuella medlemmar av ett text- och bildverk om Färöarna och Åland. Slutligen kan nämnas att Norröna Félagids 1966 utgivna bok om "Färöarna i dag" inköptes i delupplagor och spreds i grannlänternas skolor.

Med hänvisning till det nu översända medlemsförslaget vill förbundet starkt understödja den uppfattning som framförs i detta att den färöiska litteraturen är ett värdefullt och originellt inslag i Nordens kulturliv.

I medlemsförslaget förutses två sinsemellan olikartade former för stöd till den färöiska litteraturen, dels översättningsstöd, dels resestipendier till författare för deltagande i nordiska möten. Förbundet finner båda de föreslagna stödformerna ändamålsenliga.

Beträffande översättningsstödet vill förbundet hänvisa till det förslag om ett nordiskt bibliotek för pocketböcker som Föreningarna Norden

tidigare utarbetat på Nordiska kulturkommissionens uppdrag. (Se NKK:s s. k. testamente *NU 1971: 10* s. 47.) Syftet var att göra grannlandslitteratur tillgänglig på originalspråket.

Förslaget antogs av kommissionen 1968 och lades senare till grund för framställningar till Nordiska kulturfonden. Fonden har dock hittills inte ansett sig kunna prioritera projektet.

Av intresse är emellertid att man i ovannämnda förslag förutsatte att också färöisk litteratur i dansk, norsk och svensk översättning skulle ingå i ifrågavarande nordiska bibliotek. Förbundet finner det angeläget att framhålla betydelsen av, att det i NKK:s testamente upptagna förslaget om ett nordiskt bibliotek snarast realiserats varvid ett stöd av den typ som upptas i det aktuella medlemsförslaget skulle kunna förverkligas.

Förbundet vill emellertid understryka, att den hänvisning som här görs till projektet om det nordiska biblioteket inte innebär att de i medlemsförslaget upptagna stödåtgärderna bör uppskjutas i avvaktan på detta projekts genomförande. Förbundet vill endast påminna om det omfattande utredningsarbete som redan gjorts för att stimulera till läsning av grannländernas litteratur inklusive den färöiska.

Med hänvisning till vad som här anförs ber förbundet få tillstyrka det framlagda medlemsförslaget.

Stockholm den 18 maj 1972

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson
Ordförande

Ake Landqvist
Sekreterare

D a n m a r k

Statsministeriet:

— — — skal man meddele, at sagen af rigsombudsmanden på Færøerne har været forelagt Færøernes landsstyre, der har afgivet vedlagte udtalelse af 25. august 1972 med bilag (*se nedan*).

Rigsombudsmanden på Færøerne har ved fremsendelsen til statsministeriet meget anbefalet forslaget, og statsministeriet skal for sit vedkommende henvise til de på Færøerne afgivne udtalelser om forslaget.

København, den 31. august 1972

P. m. v.
E. b.

Inger Skydsgaard
Sekretær

Ministeriet for kulturelle anliggender:

— — — skal man meddele, at spørgsmålet om en udbygning af det nordiske samarbejde på litteraturområdet, herunder mulighederne for støtte til oversættelse af bl. a. færøsk litteratur, indgår i de overvejelser, der for øjeblikket finder sted i de i henhold til den nordiske kulturaftale oprettede organer.

København, den 28. juli 1972

P. m v.

E. b.

Niels-Jørgen Nielsen

Sekretær

Føroya Landsstýri:

Forslaget har været til udtalelse hos Fróðskaparsetur Føroya (Academia Færoensis), Rithøvundafelag Føroya (Færøernes forfatterforening) Føroya lærarafelag (Færøernes lærerforening) og *Mentunnargrunnur Føroya løgtings* (Færøernes lagtings kulturfond). De tre førstnævnte institutioner m. v. anbefaler varmt forslaget (*se nedan*). Mentunnargrunnurin har overfor landsstyret udtalt, at forslaget vil kunne medføre en stor forbedring af de dårlige arbejdsvilkår, som de færøske forfattere har haft og har, hvorfor man fra færøsk side bør være meget taknemlig for dette værdifulde initiativ.

Landsstyret kan henholde sig til det foran anførte og tilføje, som også fremført i bemærkningerne til medlemsforslaget, at det, såfremt færøsk litteratur i videre omfang end hidtil, skal have muligheder til adgang til en større læserkreds end den færøske, er nødvendigt med støtte udover den støtte, man fra færøsk side ser sig i stand til at yde. Man vil fra landsstyrets side sætte stor pris på, om spørgsmålet kunne løses på internordisk grundlag.

Under henvisning hertil kan landsstyret anbefale medlemsforslaget.

Tórshavn, den 25. august 1972

Peter F. Christiansen

Landstyremand

J. Djurhuus

Fróðskaparsetur Føroya (Academia Færoensis):

Vi har med stor interesse gennemlæst og -drøftet forslaget. Under henvisning til forslagets side 2, 2. afsnit skal vi herved tillade os at anbefale, at de forskellige nordiske lande afsætter et vist årligt beløb,

der skal indgå i en fond med det formål at yde vederlag for færdige manuskripter på færøsk (både skønlitteratur og lærebøger), det være sig såvel originalmanuskripter som oversættelser.

Endvidere vil vi gerne støtte forslaget om, at der træffes foranstaltninger under en eller anden form til oversættelse af værdifuld færøsk litteratur til andre nordiske sprog, samt at der skabes mulighed for, at færøske forfattere kan opnå rejsestipendier til deltagelse i nordiske forfattermøder, der fra tid til anden afholdes forskellige steder i Skandinavien.

Vi kan således tilfulde tilslutte os den i medlemsforslaget indeholdte henstilling om, "att Nordiska rådet ville rekommendera Nordiska ministerrådet att i den nordiska kulturbudgeten upptaga ett belopp som stöd i olika former till färöisk litteratur".

Tórshavn, den 24. april 1972

Jóannes Rasmussen

Formand for akademirådet

Danmarks Biblioteksforening:

Danmarks Biblioteksforening tilslutter sig helt forslagets opfattelse af, at den færøske litteratur har ganske betydelige vanskeligheder, fordi befolkningsunderlaget er for ringe til at bære en bogproduktion baseret på almindelige forretningsprincipper som i større lande.

Danmarks Biblioteksforening finder at bevarelsen af en levende færøsk kultur er et anliggende, som de øvrige nordiske lande må finde betydningsfuldt. Litteraturen på færøsk er en af grundpillerne herfor, men da den ved en sammenligning med forholdene i de øvrige nordiske lande må siges at have de vanskeligste vilkår, finder man forslaget om en støtte via Nordisk Råd særdeles rimelig.

Danmarks Biblioteksforening finder endvidere at forslagene om en indkøbsordning og om oversættelser til andre nordiske sprog indeholder gode muligheder for at støtte nyudgiven færøsk skønlitteratur til glæde for færøske læsere og forfattere, men også for læsere i det øvrige Norden hvor man vil få lettere adgang til færøsk litteratur.

Danmarks Biblioteksforening vil dog henlede opmærksomheden på, at udgivelsen af faglitteratur på færøsk næppe støttes ved disse ordninger. Faglitteraturen såvel original som oversat må dog betegnes som nødvendig for bevarelsen af en levende kultur, og det var ønskeligt, om en støtteordning kunne udvides til også at gælde udgivelsen af faglitteratur på færøsk.

Valby, den 3. november 1972

Svend Esbech

Sekretariatschef

Forfatterforbundet:

— — — meddele, at man ikke har supplerende oplysninger vedrørende den færøske litteratur, men at man gerne vil støtte at den får økonomisk hjælp, fortrinsvis af en sådan art, at den kompenserer de økonomiske vanskeligheder der er forbundet med at skrive for et så lille bogområde som det færøske.

København, den 26. april 1972

J. Schultz-Lorentzen
Administrator

Dansk Forfatterforening:

— — — vil jeg meget gerne anbefale.

Ved det sidste nordiske forfatterrådsmøde, som fandt sted i Oslo i oktober, blev det ganske klart for os, at de færøske forfattere så afgjort er de skribenter i hele Norden, som er dårligst stillet. Dels er udgivelsesmulighederne særdeles ringe på grund af de meget små oplag, dels er kunstnerstipendierne af meget ringe størrelse, og dels er det uhyre vanskeligt for de færøske forfattere på grund af de høje rejseomkostninger at deltage i de forfatter- og kunstnerkonferencer, som holdes rundt omkring i Norden, og som har haft en stigende betydning for forfatterne.

Dansk Forfatterforening kan derfor på det varmeste anbefale, at man yder en støtte dels direkte som forfatterstipendier, dels som støtte til bogudgivelser, og dels som støtte til de færøske forfattere, der gerne vil deltage i nordiske kunstner- og forfatterrådsmøder.

København, den 9. maj 1972

Hans Jørgen Lembourn
Formand

Rithøvundafelag Føroya (Færøernes Forfatterforening):

På det nordiske forfatterrådsmøde i Oslo den 16. og 17. oktober 1971 aflagde formanden for den færøske forfatterforening en rapport om den færøske litteratur og efterlyste en fælles nordisk løsning af de færøske forfatters problemer. Efter rådsmødet blev der i en resolution henstillet til henholdsvis de færøske myndigheder og til Nordisk Råds kulturudvalg om at drage omsorg for, at færøske forfattere fik samme muligheder for at dyrke deres forfatterskab som kollegerne i de andre nordiske lande.

Vi kan således tilfulde tilslutte os den i medlemsforslaget indeholdte henstilling om, ”att Nordiska rådet ville rekommendera Nordiska ministerrådet att i den nordiska kulturbudgeten upptaga ett belopp som stöd i olika former till färöisk litteratur”.

Tórshavn, den 5. maj 1972

Rithøvundafelag Føroya

Jens Pauli Heinesen

Formand

Føroya Lærarafelag (Færøernes Lærerforening):

Føroya Lærarafelag ser det som en tvingende nødvendighed, at der sker en snarlig forbedring i forfatterens muligheder for at få deres arbejder bedre honoreret.

Hidtil har der i bedste fald kun været tale om at få de direkte udgifter så nogenlunde inddækket.

Den idealisme, som hidtil må siges at have været drivkraften i den færøske litteraturproduktion, har i dag trange kår, når den skal konkurrere med de vederlag, som velfærdssamfundet på andre områder har at byde på.

Færøya lærarafelag vil herved give sin fulde tilslutning til forslaget til Nordisk Råd om støtte til den færøske litteratur.

Tórshavn, den 23. august 1972

P. f. v.

Eilif Samuelsen

Den Danske Forlæggerforening har i skrivelse den 18 juli 1972 forklarat sig tillstyrka medlemsforslaget.

Dansk Oversætterforbund:

Jeg kan fuldtud tiltræde Nordisk Råds henstilling til Nordisk Ministerråd om støtte til færøsk litteratur under forskellige former. Jeg må dog understrege, at oversættelser til dansk og andre nordiske sprog vil have stor betydning for nedbrydningen af øernes isolation, ligesom de vil betyde øgede indtjeningsmuligheder for de færøske forfattere.

København, den 8. april 1972

A. Kragelund

Dansk-Færøsk Samfund og Føroyinga-Felag

Fra Nordisk Råds danske sekretariat har Dansk-Færøsk Samfund og Føroyinga-Felag i København modtaget et korrekturaftryk af et *Medlemsforslag om støtte til den færøske litteratur* med anmodning om en udtalelse til orientering for rådet i dets forberedende arbejde med sagen. I denne anledning skal vi på de to nævnte foreningers vegne udtale følgende:

Det er indlysende, at enhver udøvende forfatter inden for et sprogområde så begrænset som det færøske vil være økonomisk vanskeligere stillet end i noget andet nordisk land. I vidt omfang har færøske forfattere været henvist til helt eller delvis at give afkald på honorar for overhovedet at se deres bøger trykt. Selv i tilfælde, hvor en bog efter færøske forhold opnår et gunstigt salg, vil oplagsstørrelsen, målt med nabolandenes, være så ringe, at forfatterindtægten bliver forsvindende. Beskæftigelse med forfattervirksomhed har for de fleste færinger hidtil været betinget af, at de havde andre erhvervsindtægter. Da der ikke desto mindre på Færøerne findes en række ældre og yngre forfattere af ubestrideligt talent, som med megen idealisme og under små kår har ydet betydelige bidrag til den nordiske litteratur, kan vi hilse dette forslag som et glædeligt initiativ og anbefale, at midlerne, om de kan tilvejebringes, måtte blive fordelt 1) til opmuntring af fortjente forfattere, 2) til støtte for udgivelse af deres værker, og 3) til muliggørelse af deres deltagelse i møder og faglige sammenkomster med skrivende kolleger i de øvrige nordiske lande.

København, den 12 oktober 1972

Ole Jacobsen

Formand for Dansk-Færøsk Samf.

Daniel Nolsøe

Formand for Føroyinga-Felag

Finland

Undervisningsministeriet:

— — — har undervisningsministeriet ombett statens litteraturkommission att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*).

Undervisningsministeriet konstaterar med glädje de i förslaget väckta planerna om att aktivera kulturutbytet mellan Färöarna och det övriga Norden.

Ministeriet anser dock, att detta ärende i främsta rummet gäller Danmarks rike och därför torde få sin primära lösning på basis därav. Enligt ministeriets uppfattning borde problematiken beträffande stöd i oli-

ka former till färöisk litteratur utredas och koordineras således att den ingår såsom ett led i en generell strävan till en allsidig lösning för att främja litteratur på samtliga minoritetsspråk i Norden.

Ministeriet kommer att ta slutlig ståndpunkt i ärendet i samband med frågans behandling i de samsarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 26 juli 1972

Heikki Hosia

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultursekreterare

Statens litteraturkommission¹:

Kommissionen konstaterar, att det vore ändamålsenligt att stöda det färöiska kulturlivet i sin helhet och inte endast litteraturen. Likväl bör man komma ihåg, att vid översättandet av färöisk litteratur inte heller det finska språket får glömmas. Kommissionen framhäver också viktigheten av att distribuera färöisk litteratur till bibliotek i andra nordiska länder.

Med hänvisning till det ovannämnda förordnar statens litteraturkommission medlemsförslaget om stöd i olika former till färöisk litteratur.

Helsingfors den 5 juni 1972

Statens litteraturkommission

Enligt uppdrag:

Pertti Lassila

Sekreterare

Finlands svenska författareförening:

Föreningen stöder varmt tanken att i den nordiska kulturbudgeten uppta ett belopp som stöd i olika former till färöisk litteratur.

Det måste anses viktigt, att de färöiska författarnas syn på gemensamt nordiska och andra författarproblem blir presenterad vid nordiska konferenser och seminarier. Till den färöiska författarföreningens förfogande bör därför ställas understöd som gör det möjligt för färöiska författare att tillfälligt frigöra sig från sin yrkesverksamhet och företa resor till de andra nordiska länderna.

Om en färöisk författare kan beredas tillfälle att under någon tid bo

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

i något av de författarna som i de övriga nordiska länderna har ställts till författarnas förfogande bör han kunna erhålla reseunderstöd också för detta ändamål.

Den färöiska litteraturen bör få större spridning i Norden. Färöiska böcker i original bör anskaffas till vetenskapliga och andra större bibliotek. En inköpsordning efter norskt mönster och garanterad i den nordiska kulturbudgeten skulle möjliggöra sådana anskaffningar. Också färöiska tidningar och tidskrifter bör finnas i de större biblioteken.

Den färöiska litteraturen gror i en särpräglad nordisk miljö. Det är angeläget att också denna miljöns litterära frukter blir tillgängliga för den läsande allmänheten i det övriga Norden. Detta förutsätter översättning. Särskilda stipendier kan tänkas inrättade för översättning från färöiska till annat nordiskt språk.

Helsingfors den 25 maj 1972

För Finlands svenska författareförening

Lars Huldén

Ordförande

Finlands översättarförening:

När man bläddrar i katalogen "Föroyskar bökur" (1969) utgiven av Tórshavns centrala bokhandel H. N. Jacobsens Bokahandil kan man inte undgå att observera, hur rik på god skönlitteratur skriven på färöiska, den är. — Desto mera förvånad är man över att så oändligt få av världslitteraturens mästerverk översatts till färöiska och finns tillgängliga i tryck. Katalogen upptar inte bara nyutkomna verk — ändå är de utländska författarnamnen så få att man med lätthet kan räkna upp de främsta: Johan Falkberget, Albert Camus, Homeros, Maupassant, Shakespeare och John Steinbeck. Under rubriken barnböcker tillkommer några flera.

Ser man på förteckningen över färöiska författares verk som utsänds på danska och uppräknas i katalogen är det främst fråga om böcker som ursprungligen utsänts i tryck på danska och med originalförläggare i Danmark — såsom i fråga om Hedin Bru (2 verk), William Heinesen (11 titlar), Jörgen-Franz Jacobsen (4 titlar), allt det övriga under denna rubrik rör sakttext-verk, alltså icke skönlitterära.

Med hänsyn till att på Färöarna finns en rad mycket framstående skönlitterära översättare (J. H. O. Djurhuus och Hedin Bru m. fl.) som gjort viktiga översättningar som aldrig kunnat utsändas i tryck på färöiska på grund av ekonomisk olönsamhet — och vice versa en rad översättare av färöisk litteratur till danska (Regin Dahl och Poul P. M. Pedersen) som icke utnyttjats av liknande ekonomiska skäl — är den rådande situationen rent ut sagt eländig

De färöiska författarna som blivit översatta till finska är bara två (båda skrev på danska), det gäller J. F. Jacobsens roman "Barbara" och W. Heinesens roman "Den sorte Gryde". På svenskt håll i Finland känner man knappast heller till flera än just dessa två.

Rent konkret kunde man i Finland i första hand och snabbast önska sig en volym översättningar av färisk lyrik (i stil med de av Poul P. M. Pedersen på danska redigerade "Röster fra Nordatlanten" och "Mellem Bjærg og Brænding") samt någon god beskrivning av öarna — eventuellt J.-F. Jacobsens "Færøerne, Natur og Folk" eller Heinsen—Davidsens "Tann deilige Havn".

Å andra sidan lär t. ex. största delen av Kalevala föreligga översatt till färiska, men förläggare saknas.

De medel som det färöiska nationalbiblioteket, alltså stads- och akademibiblioteket i Tórshavn, har för anskaffande av litteratur med anknytning till Färöarna (Färöica) påstås också vara alldeles otillräckliga.

Kulturtidskrifterna på Färöarna t. ex. "Gluggin" har i årtal utfört ett pionjärbete för förmedling av litteratur, både inhemsk och översatt — allt på färöiska språket, till folket, utan att man kunnat ekonomiskt ersätta skribenter och översättare.

Möjligheterna att förmedla litteratur från Färöarna och öka intresset för densamma i de andra nordiska länderna hänger samman med frågan om att bevilja kulturpersoner och kritiker stipendier, få ett utbyte till stånd mellan Färöarna och de övriga nordiska länderna — kritiker, författare, översättare.

Förslaget om ett norskt mönster på inköpsordningen är knappast den bästa tänkbara lösningen på problemen. Det gäller väl inte att få färisk litteratur på färiska spridd till bibliotek där få kan läsa den utan det gäller att få en nordisk publik åt de färiska författarna på nordiska språk som ger ekonomiskt utbyte. Med stöd av något slags inköpsordning.

De flesta färöiska författarna och kulturpersonligheterna behärskar i tal antingen danska (en del vill ogärna tala det) eller ett slags skandinaviska. Det vore därför ingalunda utopiskt att få Färöarna med i det nordiska radio- och TV-samarbetet (då TV gör sin entré i Tórshavn) och genom det öka PR-verksamheten för färöisk litteratur och kultur (och vice versa) samtidigt som det skulle betyda ekonomiska möjligheter för de färöiska författarna.

Med ovanstående kompletterande synpunkter vill vi gärna inte bara förorda utan ytterligare ge stark betoning åt behovet av stöd i olika former till färöisk litteratur.

Helsingfors den 27 april 1972

Lars Hamberg

Suomen kirjastoseura (Finlands biblioteksörening):

Suomen kirjastoseura understöder varmt Nordiska rådets rekommendation till ministerrådet enligt vilket en viss summa skulle inkluderas i den nordiska kulturbudgeten för understöd av Färöarnas litteratur.

Vi anser att små litteraturområden i allmänhet har en svag ställning och utgör en minoritet vid sidan om de stora språk- och litteraturområdena. Redan av denna orsak behöver den färöiska litteraturen samnordiskt stöd.

Speciell uppmärksamhet borde ägnas understödandet av barn- och ungdomslitteraturen. På Färöarna finns på detta område endast ett tiotal författare.

Översättningen av färöisk litteratur till andra nordiska språk borde utökas betydligt. På finska finns endast ett arbete av en enda färöisk författare, William Heinesen, "Musta pata" (på svenska: Den svarta grytan) tillgängligt. Inte ens på danska kommer det ut mer än tre—fem färöiska arbeten per år. Skönlitteraturen har ändå på Färöarna i förhållande till invånarantalet en tämligen stark ställning. Vissa arbeten utkommer i upplagor på upp till 5 000 exemplar.

Suomen kirjastoseura kan däremot inte förena sig med dem som föreslagit, att man i distributionen av denna litteratur skulle följa det norska exemplet, enligt vilket varje norskt skönlitterärt arbete gratis utdelas till 1 000 allmänna bibliotek. I detta avseende har redan norr-männen själva konstaterat det missförhållandet, att biblioteken efter övergången till denna form av distribution möjligen av sparsamhetsskäl underlåter att skaffa en hel del annan litteratur som är viktig. Å andra sidan torde förmågan att förstå färöisk litteratur på originalspråket vara synnerligen begränsad t. o. m. i Norden. På grund härav anser Suomen kirjastoseura, att översättningsunderstödsandelen är viktig.

En urvalsförteckning över färöisk litteratur kunde också vara till god hjälp. Förteckningen skulle uppta de centralaste och mest betydande arbetena i den färöiska litteraturen såväl på originalspråket som i översättning. En dylik förteckning skulle vara ett synnerligen viktigt hjälpmedel vid valet av litteratur till bibliotek i det övriga Norden.

Helsingfors den 6 juni 1972

Suomen kirjastoseura

Kari Turunen
Ordförande

Hilkka M. Kauppi
Verksamhetsledare

N o r g e**Kirke- og undervisningsdepartementet:**

— — — har vært forelagt følgende norske instanser: Den norske forfatterforening, Den norske forleggerforening, Statens bibliotektilsyn, Norsk kulturråd, Instituttet for nordisk språk og litteratur ved Universitetet i Oslo og Foreningen Norden.

Disse instanser har svart som følger:

Den norske forfatterforening (brev av 26. juni 1972):

Styret i Den norske forfatterforening er kjent med de vanskeligheter av økonomisk art som færøysk litteratur og færøyske diktere er i. Styret vil på det varmeste støtte et hvert tiltak som kan avhjelpe disse vanskelighetene og spesielt den aksjon om støtte som Nordisk Råd blir bedt om å gi.

Vi ser det slik at ikke noe folk kan bestå uten et språk, og intet språk kan eksistere uten en diktning. Det færøyske folket er tallmessig sett det minste i Norden, men gjennom sitt liv under harde naturforhold, gjennom sitt åndsliv og sin diktning er folket på Færøyene en umistelig del av Nordens liv. Skal denne utposten for Norden holdes, må også færøysk diktning berges på et eller annet vis. Dette kan bare gjøres hvis det er økonomisk mulig for færøyske diktere å få ut sine arbeider. Her må hele Norden tre støttende til. Færøyenes framtid er i siste omgang også vår framtid. Det rikere Norden må her i praktisk samarbeid komme sine frender på Færøyene imøte.

Vi håper derfor at det vil bli mulig for Nordisk Råd å finne en økonomisk løsning slik at færøysk diktning kan få den støtte som er absolutt nødvendig. Dette er i siste omgang ikke bare en støtte til Færøyene, men også til resten av Norden.

Statens bibliotektilsyn (brev av 23. juni 1972):

En har med interesse lest forslaget om støtte til den færøyske litteraturen og forstår fullt ut de problemer et så begrenset befolkningsunderlag medfører både for litteraturen og de færøyske forfattere.

En ville finne det naturlig om det gjennom det felles nordiske kulturbudsjett kunne avsettes midler til økte stipend og til deltakelse i nordiske konferanser og symposier som de færøyske forfattere av økonomiske årsaker sjelden kan delta i. Midler til oversettelse av færøysk litteratur burde også kunne komme på tale.

En finner derimot ikke å kunne støtte forslaget om en innkjøpsordning, på linje med den norske, idet det beløp som ville komme forfatterne til gode ville bli lite i forhold til de totale utgifter ved ordningen, samtidig som det av språklige grunner ikke ville føre til større kjennskap i Norden for øvrig til den færøyske litteraturen. Forslagene kunne riktig nok med større sikkerhet gi ut verket av færøyske forfattere. En finner likevel at det vil være mest realistisk å gå inn for en ordning med økte stipend.

Norsk kulturråd (brev av 13. juni 1972):

Rådet vil innledningsvis få minne om at spørsmålet om et felles nordisk bokmarked i alle år har vært et av hovedfeltene innen det nordiske kultursamarbeidet. Som kjent har oversettelser fra finsk til svensk og fra islandsk til norsk eller dansk vært støttet i henhold til nordiske avtaler av midler avsatt til nordisk kulturelt samarbeid på de respektive statsbudsjetter, for å styrke den gjensidige kjennskapen til landenes litteratur. Oversettelser fra færøysk til norsk eller dansk vil formentlig falle inn under samme ordning. Også fra Norsk kulturfond kan støtte etter Kulturrådets vanlige regler gis til oversettelser fra finsk, færøysk og islandsk til norsk.

Når det gjelder tiltak for å opprettholde og styrke litteraturen innenfor en minoritet, vil rådet minne om at det hvert år av Norsk kulturfond avsettes midler til støtte for samisk litteratur, i 1972 kroner 130 000.

Det er en del av den nordiske kulturs rikdom at den er mangfoldig med mange ulike fasetter i språk og kulturtradisjoner. Det bør sees som en oppgave også innen det nordiske kultursamarbeidet å bevare denne mangfoldigheten. Norsk kulturråd er derfor enig med forslagstillerne i at den færøyske litteraturens situasjon ikke kan betraktes som et internt færøysk problem alene, eller som et færøysk-dansk.

Norsk kulturråd ville derfor ikke finne det urimelig om spørsmålet om å opprettholde en litteratur på færøysk ble tatt opp av det nordiske ministerrådet. På hvilken måte dette skulle gjøres, antar vi først måtte drøftes med de danske og færøyske myndigheter på området.

Rådet vil for øvrig vise til sin uttalelse av 27. april 1971 (med medlemsforslag og endringsforslag om nordisk kulturelt senter i Tórshavn) med forslag om at spørsmålet om økt kulturutveksling mellom Færøyene og de andre nordiske land ble utredet av et nordisk utvalg.

Instituttet for nordisk språk og litteratur (brev av 23. mai 1972):

Styret ved Institutt for nordisk språk og litteratur har i møte 19/5 1972 drøftet dette forslaget. Instituttet gir med dette sin tilslutning til de intensjoner som kommer fram i forslagstillernes begrunnelse, og gir derfor forslaget sin fulle støtte.

Foreningen Norden (brev av 1. juni 1972):

Forslaget ble forelagt arbeidsutvalget i den norske Foreningen Norden 30. mai 1972. Arbeidsutvalget besluttet at siden forslaget også er forelagt Foreningene Nordens Forbund til uttalelse, vil den norske foreningen nøye seg med å henvise og gi sin støtte til de synspunkter Nordenforbundets sekretariat i Stockholm har gitt uttrykk for i sitt brev til Nordisk Råds presidium av 2. mai 1972 (se *ovan*).

Kirke- og undervisningsdepartementet viser til de avgitte uttalelser og har særlig festet seg ved de synspunkter Norsk kulturråd har gitt uttrykk for. Også departementet anser at saken bør tas opp av det nordiske ministerråd, etter forberedende behandling av de danske og færøyske myndigheter på området.

Oslo, 7. juli 1972

Etter fullmakt

Olav Hove

E. Skadsem

Sverige

1968 års litteraturutredning:

I litteraturutredningens arbetsuppgifter ingår inte endast att behandla problem förknippade med produktion och distribution av svensk litteratur i originalutgivning och omtryck samt utländsk litteratur i svensk översättning. Utredningsdirektiven anger särskilt att utredningen också har att behandla tillgängligheten av utländsk, speciellt nordisk litteratur på originalspråken i sitt arbete. Utredningen hyser — liksom förslagsställarna — åsikten att speciella åtgärder bör sättas in för att främja det internordiska utbytet inom litteraturens område.

Utredningen kan emellertid på nuvarande stadium i sitt arbete ej närmare gå in på vilken typ av åtgärder som man därvid vill förorda utan avser ta ställning i dessa och hithörande frågor i ett sammanhang i utredningens slutbetänkande.

Stockholm den 29 maj 1972

Kaj Björk

Göran Löfdahl

Sveriges författarförbund:

De nordiska författarorganisationerna samarbetar sedan seklets början inom det s. k. Nordiska författarrådet. Efter förslag från svensk sida blev Rithøvundafelag Føroya medlem av rådet 1969. Vid råds-mötet i Oslo den 16—17 oktober 1971 konstaterades det, att de färöiska författarnas ekonomiska situation i förhållande till de nordiska kolle-gernas är mycket otillfredsställande och rådet resolverade följande:

Forfatterrådet er oppmerksom på de særlike forhold, som gjør seg gjeldende i et så lite språkområde, og tillater seg å henstille til de færøyske myndigheter og Nordisk Råds kulturutvalg å virke for, at de færøyske forfattere får samme muligheter til å utøve deres skribent-virksomhet som deres kolleger i de andre nordiske land.

Av den återgivna resolutionen framgår att samtliga de nordiska författarföreningarna helt ställer sig bakom den anda som präglar medlemsförslaget. Det kan i detta sammanhang framhållas att en av representanterna i Nordiska författarrådet vid det angivna mötet föreslog att man borde göra en särskild framställning om nordiska medel för täckande av resekostnader för deltagare från Island och Färöarna.

Med stöd bl. a. av det anförda vill styrelsen för Sveriges författarförbund energiskt tillstyrka det remitterade förslaget.

Stockholm den 15 maj 1972

Sveriges författarförbund

Jan Gehlin

Sveriges allmänna biblioteksforening:

— — — framhålla värdet av att stöd lämnas till den färöiska litteraturen. Föreningen delar förslagsställarnas uppfattning om att sådant stöd bör lämnas både för att den existerar under speciellt ogynnsamma ekonomiska villkor och att den utgör ett värdefullt inslag i det nordiska kulturlivet.

Lund den 30 juni 1972

För Sveriges allmänna biblioteksforening

Enligt uppdrag

Jan Nyberg

Kanslichef

Svenska bokförläggareforeningen:

Föreningen instämmer i förslaget att i den nordiska kulturbudgeten ett belopp skall upptagas som stöd i olika former till färöisk litteratur.

Stockholm den 12 maj 1972

Enligt uppdrag

C. Eberstein

Medlemsförslag

om ambulanstjänst inom Nordkalotten

(Väckt av Sven Hammarberg, Lars Lindeman, Jouni Mykkänen, Bjarne Mørk Eidem, Jan-Ivan Nilsson, Erling Norvik, Rolf Sellgren och Paavo Väyrynen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Med hänsyn till att nordkalottområdet är glesbeott och trafikförbindelserna där ringa tillstyrker social- och hälsovårdsministeriet genomförandet av förslagen som ställts i betänkandet av samarbetsutskottet för ambulanstjänsten inom Nordkalotten.

Beträffande ersättningen av kostnaderna måste man konstatera, att kostnaderna för den i förslaget avsedda sjukvården ersätts antingen med stöd av den försäkrades eget lands sjukförsäkringslagstiftning eller i deras ersättande tillämpas den mellan de nordiska länderna ingångna sjukförsäkringsöverenskommelsen, i vilket fall kostnaderna ersättes med stöd av vistelselandets sjukförsäkringslag.

Enligt 25 § i den finska sjukförsäkringslagen och 7 § i -förordningen ersättes åt försäkrad i utlandet given vård med högst det belopp som skulle ha utgått om den nödiga vården hade givits i Finland. I ersättningen för kostnaderna av i utlandet föranledd sjukvård ingår inte ersättning för reseutgifter (SjukförsF 7 §) med undantag av de fall, i vilka den försäkrade insjuknat eller på grund av havandeskap eller barns-börd blivit i behov av vård i närheten av riksgräns och erhållit vård på grannstats område (SjukförsL 25 § 2 mom.). I sistnämnda fall kan reseutgifterna ersättas ifall den försäkrade insjuknat på finska sidan om gränsen och transporterats för vård till annat nordiskt land. Däremot är

¹ Yttrandet översatt från finska.

det i sådana fall, i vilka insjuknandet ägt rum på området av annat nordiskt land, oberoende av om detta skett nära Finlands gräns, enbart möjligt att ersätta den på Finlands område företagna resan men inte resan inom annat nordiskt lands område.

Sakläget kan avhjälpas genom att ändra sjukförsäkringsförordningen så att reseutgifterna i ifrågakommande fall också kan ersättas inom annat nordiskt lands område. Motsvarande regler borde medtagas i de övriga nordiska ländernas sjukförsäkringslagstiftning.

Sakläget skulle också kunna avhjälpas så att man till den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen medtar stadganden om ersättandet av reseutgifterna i fråga om resor från ett land till annat och om givandet av sjukhjälp även i det fallet att en i ett avtalsland försäkrad person transporteras för vård till annat nordiskt land.

Helsingfors den 20 november 1972

Pekka Ojala
Avdelningschef

Elisabeth Groop
Äldre regeringssekreterare

Ministeriet för inrikesärendena:

De i medlemsförslaget framförda åtgärderna beträffande effektiviseringen av sjuktransportförhållandena är nödvändiga och lönsamma samt funktionsdugliga.

Ministeriet för inrikesärendena förenar sig med arbetsgruppens betänkande som utreder nordkalottområdets ambulanstjänst i det avseendet att för åstadkommandet av nordiskt samarbete det inte finns orsak att på sjuktransportområdet skapa en enskild organisation för larmsystem, utan uppgifternas skötsel skulle anförtros åt redan befintliga organisationer. I Finland borde man snarast möjligt eftersträva att utnyttja polisens och brandväsendets larmsystem.

Vad flygtransporten beträffar anser ministeriet att bevarandet av den nuvarande informationsplikten är nödvändig, även om informationsförfarandet borde utvecklas sålunda att det inte förorsakar försening av sjuktransporten. Även bruket av militärluftfarkoster vid sjuktransport torde underlättas sålunda att dessa luftfarkoster skulle ha rätt att vid sjuktransportuppdrag överskrida rikets gräns utan ett på diplomatisk väg anskaffat lov av de lokala luftmyndigheterna. Vid olycksfall torde även de polismyndigheter som leder räddnings- och undersökningsarbeten ha rätt att beställa sjuktransportflyg.

Ministeriet för inrikesärendena bifogar, utlåtandena, vilka är inhäm-

tade från inrikesministeriets polisärende- och brandärendeavdelningar samt Lapplands länsstyrelse (*se nedan*).

Helsingfors den 31 augusti 1972

Martti Viitanen

Minister för inrikesärendena

Eero Saario

T. f. regeringsråd

Ministeriet för inrikesärendena, avdelningen för polisärenden¹:

Förslaget grundar sig på en av Nordiska rådet antagen rekommendation och på betänkandet av en på dess grundval tillsatt arbetsgrupp. Av denna anledning, och eftersom behovet av samarbete i ärenden sammanhängande med förslaget inom nordkalottområdet också berör polisens fältarbete mycket nära, anser avdelningen för polisärenden att det upptagna ärendet är viktigt.

Avdelningen för polisärenden anser de i förslaget och i det grundläggande betänkandet av arbetsgruppen, Samarbete om ambulanstjänsten inom Nordkalotten (*NU 1971: 11*), föreslagna åtgärderna som ändamålsenliga. Enligt uppfattningen av avdelningen för polisärenden är de nyttiga förutom för det egentliga samarbetet om ambulanstjänsten även för den synnerligen nära polisen liggande räddningstjänstverksamheten inom fjällområden.

Avdelningen för polisärenden tillstyrker de i medlemsförslaget ingående åtgärderna men föreslår dock samtidigt till prövning, huruvida förfarandet med rekvireringen av för räddningstjänståtgärder viktiga ambulansflyg borde utvidgas från vad som anförts på sidan 12, punkt 4 i betänkandet sålunda, att sådan rätt att rekvirera ambulansflyg även från grannlandet förutom läkare eller annan sjukvårdsperson också tillkommer polismyndighet som i olycksfallssituationen leder räddningsverksamheten. Genom att härigenom bli anpassad till den praxis som inom räddningstjänstverksamheten åtminstone i Finland råder innanför rikets gränser i fråga om rekvireringen av annan nödig materiel skulle detta förfarande enligt uppfattningen av avdelningen för polisärenden ytterligare öka även räddningstjänstens aktionsberedskap inom hela nordkalottområdet.

Helsingfors den 8 augusti 1972

Såsom ställföreträdare för rikspolischefen

Erkki J. Korhonen

Polisöverinspektör

Toivo Pihlajaniemi

Inspektör

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Ministeriet för inrikesärendena, avdelningen för brandärenden¹:

Folkhälsolagen (66/72) ålägger kommunerna att draga försorg om anordnandet av sjuktransport, med undantag av anskaffning och underhåll av för denna nödiga luftfartyg samt av menföres- och andra motsvarande speciella fortskaffningsmedel. När man utvecklar verksamheten, bör man inom sjuktransporten urskilja brådskande sjuktransporter (alarmartade) och vanliga flyttningar av patienter. Det torde närmast vara avsikt att avgiva ett yttrande angående brådskande sjuktransporter, vilka i allmänhet förutsätter god alarmberedskap, utbildad sjuktransportpersonal och ändamålsenliga sjuktransportfordon, d. v. s. sjuktransport i vilken patientens eller den skadades sjukvård redan inleds på avhämtnings- eller olycksfallsplatsen. Nämnade fordringar uppfylles varken av Lapplands eller av det övriga Finlands sjuktransport, emedan de förpliktande stadganden eller föreskrifter ännu inte givits som föreslagits i sjuktransportkommissionens betänkande (1970: B 89).

Förutom utbildad personal och god materiel förutsätter ovannämnda arrangemang även ett lätt rekvirerings- och alarmeringssystem. Beställningsnummer för sjuktransportfordon finns det bl. a. i Lapplands län över 50, vilket emellertid inte ännu garanterar att den ängsliga beställaren, efter att han äntligen hittat det rätta telefonnumret, skulle nå fordonet, eftersom detta redan kan vara ute i transportuppdrag och varken det eller andra fordon kan träffas på grund av bristfälliga telekommunikationsmedel.

Inom brandväsendet förverkligar man för närvarande i samband med telefontrafikens automatisering en s. k. regionalarmcentralplan, vilken innebär att man med ett nummer som är lätt att komma ihåg (005 eller 000) från överallt i Finland kan komma till en sådan dygnet runt dejourerande alarmcentral, som utan dröjsmål kan skicka hjälp som hör till dess verksamhetsområde men som också kan alarmera andra enheter ifall det ges ett sådant uppdrag.

I Lappland sker telefontrafikens automatisering senast under innevarande decennium. Före detta kommer brandväsendets ovannämnda planer också att förverkligas där, vilket emellertid inte innebär att — beroende på de långa avstånden — alla brister inom sjuktransporten samtidigt skulle elimineras. Emellertid skulle man uppnå den fördelen, att man kan få förbindelse även med fordon som är i rörelse och att man alltid kan anlita det närmaste fordonet, även från främmande kommun. Detta förverkligas emellertid förutsatt att rekvireringen och alarmeringen av sjuktransportfordon anförtros brandväsendets regionalarmcentraler i stället för att börja inrätta nya, dyra alarmsystem och -organisationer.

¹ Yttrandet översatt från finska.

När man effektiviserar sjuktransporten inom Nordkalotten, bör man också förbättra telekommunikationsförbindelserna mellan de olika ländernas gränsområden och vid brådskande sjuktransporter och andra olyckshändelser få anlita även annat lands luftfartyg utan att anhålla om skilda officiella gränsöverskridnings- m. m. tillstånd.

Helsingfors den 10 augusti 1972

E. Jänne
Avdelningschef

Inrikesministeriet, staben för gränsbevakningsavdelningarna¹:

De i medlemsförslaget om ambulanstjänst inom Nordkalotten föreslagna åtgärderna till ambulanstjänstens effektivisering kan i princip förverkligas inom ramen för gällande bestämmelser om överskridning av riksgräns.

Beträffande flygtransporterna måste man emellertid konstatera, att det inte ens i nödfall är önskvärt eller nödvändigt att tillåta luftfartyg att överskrida riksgränsen mot Sverige och Norge utan för närvarande gällande anmälningsskyldighet.

Före överskridande av riksgräns fordras det i ovannämnda fall endast att ett meddelande ges till närmaste distriktsflygledning, inom kalottområdet på finska sidan till distriktsflygledningen i Rovaniemi, vilken åter ger meddelande om flyget till grannländerna och på finska sidan till myndigheterna som övervakar luftrummet. Ifall luftfartyg frigöres från denna anmälningsskyldighet, föranleder detta onödiga och kostnadskrävande åtgärder för övervakningsmyndigheterna.

I ambulans- och räddningstjänstuppdrag inom kalottområdet har man på finska sidan varit tvungen att också anlita grannländernas militärluftfartyg. I dessa fall har det varit nödvändigt att införskaffa tillståndet på den diplomatiska vägen. I brådskande fall skulle man kunna undvika detta tidsödande förfarande, om militärluftfartyg hade tillstånd att vid ambulansuppdrag på skild begäran överskrida rikets gräns med tillstånd av lokal luftfartsmyndighet.

Med anledning av det ovan anförda borde man också anhålla om yttrande hos utrikesministeriet, luftfartsstyrelsen och generalstabens.

Helsingfors den 31 augusti 1972

O. E. Ylirisku
Chef för gränsbevakningsväsendet,
generallöjtnant

O. A. Kaakinen
Biträdande chef
för gränsbevakningsväsendet,
generalmajor

¹ Yttrandet översatt från finska.

Huvudstaben¹:

Huvudstaben förenar sig om yttrandet av staben för gränsbevakningarna (*se ovan*) och konstaterar ytterligare, att användningen av civilflygplan och ambulansfordon är enligt våra föreskrifter möjlig i enlighet med Nordiska rådets förslag.

Om inresa till och vistelse i landet av militärluftfartyg och ambulansbilar styrda av personer i militäruniform stadgas i förordningen om övervakning av rikets land- och vattenområden samt luftrum (FfS 185/63). Det är möjligt att med tanke på den föreslagna verksamheten mildra i förordningens 4, 5 och 30 §§ stadgade inskränkningar i enlighet med 44 § i samma förordning.

Med tanke på flyktsäkerhets-, övervaknings- o. d. faktorer anses det vara nödigt, att till en nordisk överenskommelse angående ambulanstjänsten bifogas instruktioner om underrättande av flyglednings- och övervakningsmyndigheterna om ankomst till landet, förflyttningsrutter o. s. v.

Helsingfors den 3 oktober 1972

L. Sutela

Huvudstabschef, generallöjtnant

P. Junttila

Generalstabschef,
generalmajor

Länsstyrelsen för Lapplands län¹:

Ett mål av sjukvårdsarrangemangen är att varje sjukdomsfall kan snarast möjligt komma till vederbörlig vård. Inom nordkalottområdet är det långa avstånd mellan läkare, sjukhus och sjuktransportmateriel, och dessas antal kan på grund av den glesa bosättningen inte ökas i en sådan utsträckning, att sjukvårdshjälp i varje fall vore tillgänglig på kort avstånd. Under dessa omständigheter är det av väsentlig betydelse, att man åstadkommer ett smidigt samarbete i fråga om ambulanstjänsten inom Nordkalotten.

Länsstyrelsen förenar sig om betänkandet av arbetsgruppen som utrett ambulanstjänsten (*NU 1971: 11*) däri, att det inte är motiverat att för sagda ändamål skapa en skild organisation utan att handhavandet av denna ambulanstjänst med därtill hörande alarmsystem bör läggas till uppgifterna av existerande organisationer.

Folkhälsolagen ålägger varje hälsovårdscentral att draga försorg om anordnandet av sjuktransport inom sitt verksamhetsdistrikt. Detta kommer i norra Finlands gränskommuner att ske sålunda, att kommunerna kommer överens med privata bilister om handhavandet av sjuk-

¹ Yttrandet översatt från finska.

transporten. Hälsovårdscentralerna är däremot inte skyldiga att draga försorg om anordnandet av flygtransport, vilket blir fortfarande beroende på gränsbevakningens hjälp och flygmateriel. Med sjuktransportmaterielen i Lapplands län är det möjligt att också ge sjuktransporthjälp till de övriga nordkalottlänternas behov.

För ärendets handhavande anser länsstyrelsen sagda arbetsgrupps förslag om tryckning av en larmpärm, dess distribution till vederbörande platser samt om att hålla uppgifterna i pärmerna à jour som nödiga. Utgående från att man utnyttjar befintliga arrangemang, bör man i Finland ge hälsovårdsnämnderna anvisningar om att de är skyldiga att ge sjuktransporthjälp även till de övriga nordkalottstaternas behov. Med gränsbevakningsväsendet bör man komma överens om användningen av i norra Finland placerad flygmateriel till sjuktransporter även i övriga nordiska länder.

I Finland ersätter sjukförsäkringen finländarnas transportkostnader oberoende av på vilket lands försorg sjuktransporten har företagits, men man bör utreda, hur den som företagit en sjuktransport kan debitera kostnaderna för en utlännings transport.

Enligt länsstyrelsens uppfattning är det inte i främsta rummet nödigt att skapa ett centraliserat alarmsystem, utan det torde vara tillräckligt att underrätta gränsbevakningen, hälsovårdscentralerna och ambulansbilägare som svarar för hälsovårdscentralernas sjuktransporter om skyldigheten att också utföra transporten på svenska och norska sidan om gränsen. Vid avfattandet av rekvireringsanvisningarna torde man kunna utgå från att en ambulansbil också alltid kan rekvireras hos sängavdelningen på en hälsovårdscentral, som har ständig sjukhusdejour. Likaledes torde man kunna föreskriva, att polisen sköter om rekvisitionens vidarebefordran ifall rekvisitionen företas hos polisen. Som princip i fråga om utförandet av en rekvisition torde kunna gälla att den som först mottagit en rekvisition är ansvarig för att rekvisitionen utförs. På motsvarande sätt torde man kunna förfara på svenska och norska sidan om det inte anses där vara ändamålsenligt att tillämpa något annat förfarande.

Om behovet att anordna gemensamma sjukhustransporttjänster kan man konstatera, att det i norra Sverige längs östgränsen finns färre sjukvårdsanläggningar än längs Finlands västgräns, vilket torde innebära att Finland måste ge sina tjänster åt Sverige oftare än tvärtom. I länets norra del längs västra gränsen av Utsjoki kommun är åter de norska sjukvårdsanläggningarna närmare än motsvarande anläggningar och sjukvårdstjänster i Finland, av vilken anledning finnarna torde där oftare utnyttja norska tjänster än tvärtom.

Med beaktande av ovannämnda synpunkter, vilka i princip inte avviker från förslagen från den i början nämnda arbetsgruppen, håller länsstyrelsen det för nödvändigt att samarbete åstadkommes i fråga om

anordnandet av sjuktransporttjänsterna inom Nordkalotten och tillstyrker att saken åtminstone i början handhas på det av arbetsgruppen föreslagna sättet.

Rovaniemi den 7 augusti 1972

Martti Miettunen

Landshövding

Markus Onnela

Avdelningschef för
social- och hälsovårdsavdelningen

Norge

Justis- og politidepartementet:

Da ambulansetjenesten også har sider til redningstjenesten, jfr. brev herfra av 28. april 1972 til det ærede departement (*här ej tryckt*) tillater man seg å be om å bli holdt orientert om og gitt anledning til å medvirke ved sakens videre utvikling.

Oslo, 21. juli 1972

Etter fullmakt

Anders Melteig

Bjørn Haugerud

Sosialdepartementet:

Dette departement la i mars 1972 fram Stortingsmelding nr. 41 (1971—72) om helsetjenestens transport- og kommunikasjonsproblemer. Departementet finner det etter omstendighetene nødvendig å vente med sin uttalelse til Stortinget har behandlet meldingen. Dette antas å ville skje tidligst senhøstes 1972. Til orientering vedlegges Stortingsmelding nr. 41 (1971—72) om helsetjenestens transport- og kommunikasjonsproblemer (*här ej tryckt*).

Til orientering vedlegges uttalelser innhentet fra Trygdeavdelingen (*se nedan*), Justisdepartementet (*se ovan*), Fylkesmannen i Finnmark (*se nedan*), Sykehusdirektøren i Finnmark (*se nedan*) og Fylkeslegen i Finnmark (*se nedan*).

Oslo, 16. august 1972

Etter fullmakt

Jon Bjørnsson

Aase Trovik

Trygdeavdelingen:

Det tilsendte medlemsforslag om ambulansetjeneste på Nordkalotten har vært forelagt Rikstrygdeverket, som spesielt har vurdert de punkter i innstillingen fra den i forslaget nevnte arbeidsgruppe (*NU 1971: 11*) som går ut på 1) at hvert lands ansvarlige myndigheter blir befoyet til å gi de administrative forskrifter som er nødvendig for å skape et smidig system for (rekvisisjoner og) godtgjørelse for syketransport over grensene, og 2) at sykeforsikringsmyndighetene får i oppdrag å granske gjeldende regler og gi direktiver som sørger for at økonomiske grunner ikke skal være til hinder for at en pasient uten hensyn til riksgrensene kan transporteres til og fra behandling på nærmeste og best egnede behandlingssted samt gi bestemmelser som forenkler betalingen av utgiftene i det enkelte tilfelle for transport og behandling.

Rikstrygdeverket har i brev av 13. juli 1972 gitt følgende redegjørelse for praksis på dette området:

I de tilfelle hvor person som er trygdet i Norge blir syk her i landet og søker lege eller blir innlagt på sykehus i Sverige eller Finland godtgjøres utgiftene i forbindelse hermed etter bestemmelsene i folketrygdlovens § 2—9. Stønaden begrenses i henhold hertil til det beløp som ville blitt betalt om tilsvarende behandling var blitt gitt her i riket. Det er et vilkår at det var nødvendig å søke hjelp utenfor Norge enten av behandlingsmessige eller kommunikasjonsmessige grunner (lenger vei til lege eller sykehus i Norge). Nødvendige skyssutgifter godtgjøres fullt ut. Utgifter til legehjelp godtgjøres etter de fastsatte Regler og takster for godtgjørelse av utgifter til legehjelp. Utgifter til sykehusopphold godtgjøres med inntil det beløp trygden betaler for opphold på sykehus med høyeste kurpengesats her i landet.

I tilfelle en person som er trygdet i et av de øvrige nordiske land blir syk under midlertidig opphold her i landet godtgjør trygden nødvendige utgifter til sykehjelp herunder skyssutgifter, jfr. art. 5 i Den nordiske sykehjelpoverenskomst. Blir vedkommende transportert til sykehus i sitt hjemland fordi dette er mest praktisk av kommunikasjonsmessige grunner, godtgjøres transportutgiftene med inntil hva det ville kostet å transportere vedkommende til sykehus som kunne gi adekvat behandling her i landet.

Videre uttaler Rikstrygdeverket:

Etter Rikstrygdeverkets oppfatning har den foran angitte praksis fungert tilfredsstillende sett fra et norsk synspunkt. En endring gående ut på at sykehusopphold eller legehjelp skal dekkes av det land hvor sykehjelpen erholdes uansett hvor vedkommende er trygdet eller hvor sykdommen er oppstått, måtte være betinget av gjensidighet. En antar at skyssutgiftene ved transport fra hjemlandet til annet land for å få sykehjelp under alle omstendigheter bør dekkes av trygden eller myndighetene i det land hvor vedkommende er trygdet.

Trygdeavdelingen viser til Rikstrygdeverkets uttalelse.

Oslo, 17. juli 1972

Trygdeavdelingen

Per Ramholt

R. Aaberg Andresen

Fylkesmannen i Finnmark:

Sykehusdirektøren i Finnmark har avgitt uttalelse i saken ved brev av 19. mai 1972 og fylkeslegen ved brev av 3. august 1972 (*se nedan*).

Det synes å være vanskelig på nåværende tidspunkt å se nevneverdige fordeler en på norsk side kan ha av finsk ambulansetjeneste. Derimot synes det av vedlagte uttalelser å være mulig at norsk ambulansetjeneste kan være til noen hjelp for Finland.

Fylkesmannen stiller seg positiv til samarbeid over landegrensene på Nordkalotten på områder der dette er naturlig. En foreslår derfor at det blir arbeidet videre med saken for om mulig å komme frem til praktiske samarbeidsformer innen ambulansetjenesten.

Vadsø, 4. august 1972

Erik Blakstvedt

kst.

Sykehusdirektøren i Finnmark:

Jeg er enig i at man bør søke å få organisert samarbeid om ambulansetjenesten i Nordkalotten. For Finnmarks vedkommende vil dette i praksis si samarbeid med Finland.

For ambulansebilenes vedkommende er det såvidt jeg kan skjønne liten aktualitet for samarbeid. Det eneste måtte da være at ambulansebil i Kirkenes kunne dekke grenseområdene ved Neiden. Her ville vel åpenbart en forulykket hurtigere kunne komme til Kirkenes sykehus enn til det lille lasarett som finnene har i Ivalo. Fra tid til annen har vi også hatt en og annen finsk pasient ved Kirkenes sykehus som er bosatt i grenseområdene.

Fra Utsjok-området og til Ivalo er det faktisk kortere veg enn til Kirkenes. Det samme gjelder for den finske befolkning som bor i grensetraktene ved Karasjok og Kautokeino.

Skulle det imidlertid gjelde større ulykker eller lignende kan det muligens være fordelaktig å samarbeide med ambulanserbiler på andre siden av grensen.

Når det gjelder luftambulanse, og da spesielt ambulanse med helikopter, kan samarbeidssituasjonen muligens være bedre. Jeg vet ikke hvordan det er tenkt ordnet i Finland, og kan derfor vanskelig gi noen spesiell uttalelse om dette.

Skal man få til samarbeidsordninger så er det også viktig å få avklart hvordan finansieringen skal være.

I den arbeidsgruppen som avga innstilling i 1971 om dette var såvidt jeg vet fylkeslege Kolbjørn Øygard med. Jeg vil derfor tilrå herr fylkesmannen å innhente uttalelse fra Øygard, som jeg forutsetter er langt bedre orientert om samarbeidsmulighetene enn jeg.

Jeg vil tilslutt nevne at samarbeidsforhold mellom Finland og Norge på dette punkt muligens kan bli noe redusert på grunn av språkvansker.

Vadsø, 9. mai 1972

Arne Wulff

Fylkeslegen i Finnmark:

Behovet for samarbeid i ambulansetjeneste over landegrensene, i praksis til Finland, er meget lite for Finnmarks vedkommende. Jeg kan aldri huske en situasjon der det har vært aktuelt å be om assistanse fra finsk side.

For flyambulansetjeneste kan det imidlertid tenkes situasjoner der det vil være ønskelig med samarbeid.

Jeg er enig i forslaget om at der utarbeides oversikter over ambulanser og institusjoner, organer som kan yte hjelp ved sjukdoms- og katastrofetilfeller og at slike oversikter distribueres til alle som kan tenkes å bli implisert i grenseområdene. Det vil også være rimelig å få enkle og klare regler for rekvisisjon av assistanse over landegrensene.

For Finnmarks vedkommende er som sagt spørsmålet lite aktuelt, men jeg vil tru at vi i en del tilfeller vil kunne yte hjelp hurtigere til en del av grenseområdene i Finland enn den hjelp som kan ytes fra fiske stasjoner. Jeg tenker da i første rekke på Sevettijärvi-området og finsk side av Tanadalføret.

Også i en del av de finske områder sør for Kautokeino vil hjelp ventelig kunne skaffes hurtigere fra norsk side enn fra finsk.

Jeg legger ved et notat om saka utarbeidet av assisterende fylkeslege Høivik (*se Bihang*).

Vadsø, 3. august 1972

Kolbjørn Øygaard

BIHANG

Notat angående ambulansetjenesten på Nordkalotten

Den plan for telekommunikasjon, ambulansetjeneste og redningsberedskap som ambulanseutvalget har foreslått dekker etter min oppfatning Finnmark temmelig godt.

Så vidt jeg kan forstå skulle vi, hvis utbygningen skjer ifølge denne planen, ikke ha vesentlig behov for støtte fra Finland på disse områdene.

En annen sak er vel at Finland kanskje kunne ha bruk for støtte fra oss.

Så vidt jeg kjenner til hender det fra tid til annen at øyeblikkelig-hjelpspasienter tas fra grensetraktene, på den finske siden av grensen, til sykehus i Kirkenes og Hammerfest.

Nu er jeg ikke helt klar over hvor langt det er til sykehus på finske-siden, hvis det eneste større sykehus er Rovaniemi er jo dette temmelig langt, og våre sykehus kunne da med fordel benyttes. Hvis dette skulle gjøres i større utstrekning, vil det selvfølgelig få konsekvenser for vår kapasitet og for vår utbygning av de forskjellige tjenester.

Slik større integrasjon av helsetjenesten, for dette ville vel kanskje også omfatte andre områder enn bare ren øyeblikkelig hjelp hvor sykehusinnleggelse er nødvendig, ville kreve en større utredning, og jeg har en følelse av at det kanskje ikke er helt realistisk å gjennomføre det i dag.

Ambulansetransport med bil antar jeg ikke medfører vesentlige problemer i dag. Om vinteren er det jo ikke sjelden at norske ambulanser kjører gjennom Finland for å komme til sykehus i Norge. Hva som skjer når finske syke transporteres til sykehus i Norge og hvem som legger dem inn, er jeg ikke helt sikker på, men det skulle ikke by på større problemer administrativt å legge dette til rette.

Det eneste område hvor jeg vil tro forslaget fra Nordisk Råd kan ha noe for seg, er når det gjelder flytransport. Jeg tenker da på utnyttelsen av den flykapasitet vi har her i Finnmark også for tilgrensende deler av Finland. Det er i Norge flykontrolltjenesten, det vil si kontrolltårnene på Høybukta, Banak og Alta som er koordinator og rekvisisjonssted for luftambulanse.

Det burde være mulig å gjøre bruk av vårt ambulansmaterieell også i Finland, selvfølgelig under forutsetning av at finske myndigheter betalte merutgiftene for flyvning fra Norge. Hvor vidt pasienten så skulle fraktes til sykehus i Norge eller Finland kan for så vidt være underordnet.

Kontrolltårnene i Finnmark vet til enhver tid hvilke norske fly som befinner seg hvor i Finnmark, både på bakken og i luften. Ved henvendelse fra nærmeste finske kontrollsenter, jeg ville tro kontrolltårnet i Ivalo, vil det da være en grei sak å dirigere flyet til ønsket sted i Finland. Dette selvfølgelig under forutsetning av at formaliteter i forbindelse med grensepassering blir borte.

Etter min oppfatning er det altså på luftambulansområdet samarbeid kan ha noe for seg, og her skulle det være meget enkelt å få det i stand.

Vadsø, 14. juni 1972

Bjørn Høivik

Sverige

Socialstyrelsen:

Det särskilda utskott som år 1971 avgav sitt i NU 1971: 11 publicerade betänkande med förslag till samarbete om ambulanstjänsten inom Nordkalotten har icke föreslagit någon utökning av nu tillgängliga resurser men väl åtgärder för att mer effektivt och oberoende av rikstillhörighet kunna utnyttja befintlig kapacitet.

I betänkandets sammanfattning föreslås bl. a. att information om tillgängliga resurser, larmsystem m. m. utarbetats i form av en larmpärm, som kontinuerligt aktualiseras, i samarbete mellan berörda länsläkare. Pärmens föreslås bli distribuerad till alla berörda organ. Åtgärden är helt i överensstämmelse med socialstyrelsens strävan att effektivisera samhällsinsatserna vid sjukdom och olycksfall och tillstyrkes. För svenskt vidkommande återfinns liknande uppgifter i de katastrofplaner som upprättats dels för varje sjukvårdsområde, dels för varje akutsjukhus i enlighet med de anvisningar som lämnats av medicinska katastrofkommissionen i meddelanden från medicinalstyrelsen nr 116/1966 — Medicinsk katastrofberedskap.

Väsentligt i här aktuell samverkan är möjligheterna till snabb alarmering, något som kan försvåras av språkolikheterna. Svenska kommunförbundet har i en 1969 publicerad utredning redovisat ett förslag till alarmeringsfrågornas framtida lösning. Socialstyrelsen förutsätter att nämnda utrednings förslag beaktas i den översyn av alarmeringsystemen som föreslagits.

Beträffande rekvisitionsförfarandet syns erforderliga praktiska anvisningar böra utformas av vederbörande landsting i samarbete med övriga berörda. Vad gäller flygtransporter förutsättes samverkan ske med rikspolisstyrelsen.

Då även riksförsäkringsverket är remissinstans vill socialstyrelsen endast understryka det angelägna i att i försäkringshänseende så enkla samverkansbestämmelser som möjligt utformas. Det bör beaktas att dessa bestämmelser också bör kunna tillämpas inom andra gränsområden t. ex. Strömstad—Halden-området.

Stockholm den 28 augusti 1972

På socialstyrelsens vägnar

Bengt Ahlström

Riksförsäkringsverket:

Riksförsäkringsverket uppfattar förslaget så att det omfattar inte bara nordiska medborgare utan alla personer oberoende av medborgarskap som under vistelse inom Nordkalotten är i behov av snar hjälp på grund av skada, sjukdom eller förlösning. Härigenom uppnås en önskvärd harmonisering med den av Sverige ratificerade konventionen (nr 118) angående utlänningars likställande med ett lands egna medborgare i fråga om social trygghet.

I likhet med förslagsställarna anser riksförsäkringsverket en samverkan mellan Finland, Norge och Sverige i berört avseende angelägen. Verket vill emellertid understryka att — om en sådan samverkan kommer till stånd — denna inte bör begränsas till Nordkalotten. Enligt verkets mening är det önskvärt att den i stället ges en generell tillämpning.

Arbetsgruppen har gjort såväl en kartläggning av resurserna för sjukvårdsorganisationen och sjuktransporter inom det berörda området som en redovisning av alarmsystemen i de olika länderna och samordnat dem i en särskild förteckning (larpärm). Riksförsäkringsverket anser att denna larpärm utgör ett värdefullt led i arbetet på att förbättra och effektivisera ambulanssamarbetet. Såsom framhållits i betänkandet är det dock absolut nödvändigt att larpärmen hålls aktuell för att avsett syfte med samverkan skall uppnås. Riksförsäkringsverket förutsätter vidare att arbetsgruppen också övervägt sådan samverkan i samband med ambulanstransporter att patienten verkligen kan tas emot för vård vid den vårdenhet dit han transporteras.

Riksförsäkringsverket vill vidare fästa uppmärksamheten på att förslaget endast synes ta sikte på de ekonomiska problem som hör samman med en samverkan i fråga om transporter. Förslaget behandlar däremot inte de lika viktiga och svårlösta problem som sammanhänger med vårdkostnaderna. En samtidig lösning av dessa problem är enligt verkets mening nödvändig.

Den genom medlemsförslaget aktualiserade frågan om finansieringen av ambulanstransporterna torde kunna lösas på olika sätt. Riksförsäkringsverket konstaterar i likhet med arbetsgruppen att gällande bestämmelser i trygghetskonventionen inte reglerar nämnda fråga.

I Nordiska socialförsäkringsutskottets rapport i mars 1971 (p 10) till Nordiska socialpolitiska kommittén har frågan om ersättning för transportkostnader behandlats. Enligt utskottets mening borde man söka åstadkomma en harmonisering av de olika ländernas bestämmelser genom direkta kontakter mellan de för frågan ansvariga organen i respektive länder. Riksförsäkringsverket har inbjudit de nordiska sjukförsäkringsmyndigheterna till Stockholm den 23 och 24 oktober i år för att allmänt dryfta en revision av den nordiska sjukförsäkrings-

överenskommelsen. Verket avser att föreslå att den i medlemsförslaget angivna frågan berörs vid detta möte.

Stockholm den 3 juli 1972

L.-Å. Åström

Lars Dahlström

Luftfartsverket:

I medlemsförslaget återopas ett betänkande med förslag till nordisk samverkan beträffande ambulanstjänsten inom Nordkalotten (*NU 1971: 11*), avgivet av en av de nordiska regeringarna tillsatt arbetsgrupp. I betänkandet understryker arbetsgruppen bl. a. att det beträffande flygtransporter, om det hela skall fungera friktionsfritt, bör lämnas generella tillstånd att i nödfall utan formaliteter flygningar får företagas in i respektive land. Arbetsgruppen föreslår därför bl. a. att luftfartsmyndigheterna ges i uppdrag att särskilt studera och ge direktiv om att flygtransporter i brådskande fall får ske med minsta möjliga formaliteter.

Luftfartsverket vill här framhålla, att formaliteter vid gränsöverflygningar för luftfartsmyndigheternas del inskränker sig till krav på ingivande av färdplan enligt internationellt gällande bestämmelser. I nödfall kan sådan färdplan dock inges till trafikledningen per telefon eller radio. Kravet på färdplan, som inte kan eftergivnas, innebär dock inte någon onödig försening av en brådskande flygning, utan snarare ett underlättande av flygningens säkra och snabba genomförande. De formaliteter, som måste förenklas för ambulansflygtransporterna, avser i huvudsak tull- och personkontrollprocedurer, över vilka luftfartsmyndigheterna inte har någon kontroll.

Arbetet på förenklade av gränsformaliteter inom ett annat område än det här aktuella, nämligen räddningstjänsten, som avser efterspaning och undsättning av personer som kommit eller befaras ha kommit i nödsituation, har emellertid redan förts långt framåt. Sålunda föreligger redan nu utkast till ett avtal mellan Sverige och Norge för underlättande av räddningstjänsten i gränstrakter, där det föreslås att flygtransporter i brådskande fall får ske med minsta möjliga formaliteter. Avtalsutkastet förutsätter ett långtgående samarbete mellan samtliga berörda myndigheter i de båda länderna. Så snart detta avtal kunnat föras i hamn avses förhandlingarna upptagas med Finland om ett motsvarande avtal.

Räddningstjänsten i Sverige och såvitt bekant också i Norge och Finland ledes och samordnas av berörd polismyndighet. Polismyndigheten i Sverige är också sedan ett antal år huvudman för ambulans- och räddningsflygtjänsten i landet. Luftfartsverket finner det därför för sin del naturligt att för i föreliggande medlemsförslag avsedda ambulansflygningar utnyttja de förenklningar i gränsformaliteter, som kan bli en följd av förenämnda avtal om räddningstjänsten. Därvid kan ingivande av färdplan för ambulansflygning utlösa erforderliga åtgärder inom trafikledningstjänsten för ordnande av flygvägar och landningstillstånd med minsta möjliga formaliteter.

Ur de synpunkter luftfartsverket har att företräda finnes sålunda intet att erinra mot det framlagda medlemsförslaget.

Bromma den 10 augusti 1972

Luftfartsverket

Folke Görs

Sven Sörenson

Norrbottnens läns landsting:

Samarbete om ambulanstjänsten inom Nordkalotten har inom Nordiska rådet varit föremål för utredning genom ett särskilt utskott. Norrbottens läns landsting har medverkat i utredningsarbetet genom ledamotskap och expertmedverkan i utskottets arbetsgrupp. Härigenom har förvaltningsutskottet under utredningsarbetets gång blivit orienterat om arbetsgruppens överväganden och förslag. Dessa förslag, som sedermera sammanfattas i betänkandet i Nordisk utredningsserie 1971: 11, bör enligt förvaltningsutskottets mening kunna läggas till grund för rekommendation till berörda länders regeringar att vidta erforderliga åtgärder för att få till stånd en nordisk samverkan beträffande ambulanstjänsten inom Nordkalotten.

I konsekvens härmed tillstyrkes också det på betänkandet 1971: 11 baserade medlemsförslaget.

Lund den 30 juni 1972

På förvaltningsutskottets vägnar

Mårten Johansson

Stig Dahlberg

Erik Hammarsten

Svenska landstingsförbundet:

Det ter sig för styrelsen angeläget att befolkningen i isolerade trakter bereds bästa möjliga tillgång till befintliga hjälpresurser. Förbundsstyrelsen ansluter sig sålunda till den grundsyn som kommit till uttryck i föreliggande förslag och som redan praktiseras vid motsvarande samverkan över länsgränser inom Sverige. I motsats till vad som gäller vid sådan utomlänsvård, synes i förevarande sammanhang icke ha beaktats frågan om ekonomisk ersättning till vårdgivare utöver vad som kan utgå från allmän försäkring och patient. Styrelsen förutsätter att denna fråga kommer att upptas till prövning vid den fortsatta utveckling av formerna för samverkan som medlemsförslaget innefattar.

Upprättad förteckning över de tillgängliga hjälporganen skapar reella förutsättningar för en förbättrad ambulanstjänst. Formella förutsättningar för avsedd samverkan kan beredas genom ett förverkligande av framlagt medlemsförslag. Mot angiven bakgrund tillstyrker förbundsstyrelsen förslaget.

Stockholm den 24 augusti 1972

Svenska landstingsförbundet

Kurt Ward

Bengt Olsson

Medlemsförslag

om fortbildning av lärare vid socialhögskolorna

(Väckt av Pentti Antila, Johannes Antonsson och Salve Salvesen)

BILAGA 1

Av Nordiska rådet infordrade yttranden i anledning av medlemsförslaget

Nordisk Socialhøjskolekomité, Arbejdsudvalget, åberopar i skrivelse den 24 juli 1972 sitt yttrande till Kirke- og undervisningsdepartementet i Norge i anledning av betänkandet Fortbildning av lärare vid socialhögskolorna (NU 1971: 12) (se Bihang).

BIHANG

Nordisk Socialhøjskolekomité, Arbejdsudvalget

1. Kursusvirksomhedens form og indhold

Arbejdsudvalget kan være enig i, at kursusvirksomheden tilrettelægges som en forsøgsordning for 2 år, men mener samtidig at den forelåede ramme omfattende 6 årlige kursusuger er for begrænset til at give erfaringer i et videre omfang, som ikke allerede til dels er indhøstet i forbindelse med den kursusvirksomhed, der siden 1969 er afholdt under betegnelsen Nordisk sommerskole jfr. betænkningen side 11—12. Der synes at være behov for også at kunne afholde længerevarende sammenhængende kurser af for eks. 4 ugers varighed. Den hidtidige sommerskolevirksomhed har været begrænset af de små økonomiske ressourcer og har haft en vis overvægt af emner fra socialmetodikområdet. Det må anses for ønskeligt, at en fremtidig kursusvirksomhed gives en sådan ramme, at der hvert år i forsøgsperioden kan tilbydes et sådant antal kurser, at alle fagområder kan tilgodeses. Idet der synes at være et behov for fortbildningskurser hos lærere inden for alle de underviste emneområder ved socialhøjskolerne, også de mere traditionelle akademiske emner. Et større antal årlige kurser forekommer også ønskeligt, såfremt forskellige modeller og eksperimenter med hensyn til kursusformen skal blive mulig. Man skal her pege på, at der i forbindelse med fortbildningskursernes tilrettelæggelse med fordel vil

kunne søges et samarbejde med De sociale højskolars årskursus i København, der har erfaringer med anvendelse af forskellige kursusmodeller og eksperimenterende undervisningsformer.

I betænkningen anføres at kurserne bør afholdes i undervisningsfrie perioder, hvorfor især juni og august måned fremholdes som egnede. Erfaringerne fra sommerskolen viser imidlertid, at undervisningsfri tid ikke er ganske sammenfaldende i de nordiske lande. Således vil danske lærere sjældent have mulighed for at deltage i kurser i juni måned. Endvidere er de nævnte måneder en for kort tidsmæssig ramme, såfremt der også ønskes afholdt længerevarende kurser. Man skal derfor foreslå at kurserne også skal kunne afholdes under undervisningsterminerne.

Endelig skal arbejdsudvalget med hensyn til fortbildningskursernes form og indhold bemærke, at man finder det vigtigt ud fra en pædagogisk vurdering, at en tutorvirksomhed bliver en del af fortbildningen og således placeres inden for forsøgsordningens ramme.

II. Fortbildningsvirksomhedens ledelse og organisation

Det har været sigtet med Nordisk sommerskoles kurser, at disse skulle søges afholdt med forskellig geografisk placering i de nordiske lande alt efter, hvor det måtte være hensigtsmæssigt under hensyn til lærerkræfter og kursusfaciliteter. Imidlertid har et flertal af sommerskolens kurser været afholdt i Danmark (Århus) fordi de meget begrænsede ressourcer til administration af sommerskolen har vanskeliggjort at påtage sig det større arbejde, der har vist sig at være forbundet med at henlægge kurser til byer på afstand af den centrale administration, som af socialhøjskolekomiteen har været henlagt til socialhøjskolen i Århus.

Den forøgede administrative kapacitet, som det af arbejdsgruppen foreslåede sekretariat vil betyde, vil give mulighed for den ønskede geografiske spredning af kurserne og i øvrigt betyde en sikring af en fortsat kursusvirksomhed, som sommerskolens virksomhed synes at have bekræftet behovet for. Da placeringen af den centrale administration (sekretariatet) — forudsat den fornødne kapacitet — således ikke skulle have nogen betydning for kursernes geografiske placering, skal arbejdsudvalget foreslå, at sekretariatet placeres således, at der kan drages fordel af de erfaringer, man har fra sommerskolens virksomhed. Ligeledes skal man tillade sig at foreslå, at Nordisk Socialhøjskolekomité bliver repræsenteret i styrelsen for fortbildningsvirksomheden.

III. Omkostninger

I betænkningen foreslår arbejdsgruppen, at rejse- og opholdsudgifter for kursusdeltagerne dækkes nationalt, hvorved formentlig menes, at disse udgifter må dækkes over de enkelte socialhøjskolars bevillinger. Da det fra sommerskolens virksomhed imidlertid har vist sig, at der gør sig visse forskelligheder gældende for de enkelte socialhøjskolars bevillinger til et sådant formål, skal man foreslå, at rejse- og opholdsudgifter for kursister medtages i fortbildningsvirksomhedens budget, således at der sikres lærerne ens mulighed for deltagelse i kurserne.

Til de i betænkningen beregnede udgifter skal man anføre, at udgifterne — som angivet — alene er beregnet efter danske forhold, hvilket giver nogen usikkerhed med hensyn til om beløbsrammen vil kunne holde. Endvidere skal arbejdsudvalget henvise til ovenstående bemærkninger om det ønskelige i en udvidelse af antallet af årlige

kursusuger op til for eksempel et antal af 10, hvilket udover en forøgelse af udgifterne i tilknytning til undervisning også rejser spørgsmålet om ansættelse af en forstander på deltid.

En sådan deltids-ansættelse bør under alle omstændigheder efter arbejdsudvalgets mening nærmere overvejes, idet man må sikre sig, at udnyttelsen af forsøgsperioden ikke begrænses af, at forstanderen kun er deltidsansat. Endvidere skal man anføre, at arbejdsudvalget forudser visse vanskeligheder ved at tiltrække de rette ansøgere til forstanderstillingen, såfremt den kun er på deltid, idet det desuden må tages i betragtning at ansøgeren formentlig må skifte bopæl for at kunne tiltræde stillingen.

Fra lærerrådet ved socialhøjskolen i Lund har Nordisk Socialhøjskolekomité modtaget et ytrande i sagen (*se Bilaga 2*).

Nordisk Socialhøjskolekomité mener ud fra sit hidtidige virke at kunne bekræfte behovet og interessen for en fortbildningsvirksomhed af lærerne ved socialhøjskolerne. Man ser derfor gerne arbejdsgruppens forslag gennemført snarest muligt og så vidt muligt under hensyntagen til de bemærkninger, som er anført ovenfor, og tilbyder hermed komiteens medvirken ved en eventuel gennemførelse.

Århus, den 10. maj 1972

For Nordisk Socialhøjskolekomité
Arbejdsudvalget

Ole F. Hermansen
Formand

D a n m a r k

Arbejds- og socialministeriernes internationale afdeling:

— — — skal man meddele, at *bestyrelsen for de sociale højskoler* i en over sagen indhentet udtalelse har tiltrådt den foreliggende betænkningens forslag.

Socialministeriet kan for sit vedkommende erklære sig positiv til forslaget om at påbegynde en to-årig forsøgsuddannelse af lærere ved de sociale højskoler.

København, den 21. august 1972

P. m. v
E. b.

P. Vorre

Amtsrådsforeningen i Danmark:

— — — meddele, at Amtsrådsforeningen bl. a. under hensyn til, at en reform af det danske socialvæsen for tiden er under indarbejdelse, ikke finder anledning til på indeværende tidspunkt at ytre sig i sagen, ligesom man ejheller ser sig i stand til at bidrage yderligere til dens belysning.

Amtsrådsforeningen vil være interesseret i at modtage underretning om, hvad videre passerer i sagen.

København, den 13. oktober 1972

(Sign.)

Københavns Magistrat:

— — — skal magistratens 3. afdeling meddele, at materialet ikke har givet afdelingen anledning til bemærkninger.

Magistratens 3. afdeling vil imidlertid være interesseret i til sin tid at modtage nogle eksemplarer af den bebudede betænkning om videreuddannelse af tjenestemænd inden for den sociale forvaltning og planlægning.

København, den 11. september 1972

E. b.

Edward Hee

Frederiksberg Kommune:

I denne anledning skal man, efter at sagen har været forelagt kommunens socialdirektorat meddele, at man ingen bemærkninger har til forslaget, som man finder kan få betydning som led i videreuddannelsen af personer tilknyttet den sociale sektor.

København, den 24. juli 1972

G. Kastberg

Hans Køhler

Dansk Socialrådgiverforening:

— — — udtale, at man principielt kan tiltræde forslaget. Foreningen skal dog gøre opmærksom på, at man dels ønsker at støtte de af Nordisk Socialhøjskolekomité's arbejdsudvalg den 10. maj 1972 overfor Kirke- og undervisningsdepartementet i Norge fremsatte synspunkter vedrørende omkostninger, dels betragter den i medlemsforslaget indeholdte kursusvirksomhed som et forsøg, der bør tages op til vurdering, når der er skabt mulighed for etablering af et egentligt uddannelses tilbud for lærere ved de sociale højskoler i Norden.

Det er Dansk Socialrådgiverforenings opfattelse, at lærerkræfterne ved de sociale højskoler savner pædagogisk uddannelse. Dansk Socialrådgiverforening vil foreslå, at Nordisk Råd arbejder henimod en læreruddannelse af længere varighed, f. eks. et år. Foreningen skal særligt påpege de vanskeligheder, som er forbundet med at overgå fra

praktisk til pædagogisk socialrådgivervirksomhed — ikke mindst på grund af fagområdets sammensatte karakter. Metodikfaget kan kun gives en overfladisk behandling i så korte kurser, som er indeholdt i medlemsforslaget.

Dansk Socialrådgiverforening ønsker i øvrigt at støtte tanken om, at kursustilbud kommer til at omfatte alle lærere ansat ved de sociale højskoler.

I betragtning af det akutte behov for pædagogisk og metodisk viden finder Dansk Socialrådgiverforening det værdifuldt, om de i medlemsforslaget anførte forsøgsordninger sættes iværk snarest muligt, forudsat at de ikke udelukker det videre arbejde med udformningen af et mere fagligt og pædagogisk tilfredsstillende oplæringstilbud, som antydet ovenfor.

København, den 30. oktober 1972

P. f. v.

Susanne Voldby
Formand

Socialinspektørforeningen i Danmark:

— — — kan man meddele, at foreningen kan anbefale, at de foreslåede kortvarige kurser gennemføres.

Betænkningen synes i øvrigt ikke at give foreningen anledning til bemærkninger.

København, den 20. juli 1972

F. Ahlberg

Socialpædagogisk Samarbejdsudvalg:

Dog skal udvalget som en generel betragtning udtale, at det er enig i, at en videreuddannelse for lærere ved de sociale højskoler og tjenestemænd inden for den sociale administration og planlægning ville være ønskelig.

Såfremt Nordisk Råd på et senere tidspunkt skulle ønske en udtalelse fra Socialpædagogisk Samarbejdsudvalg, vil vi bestræbe os på at efterkomme denne.

Hellerup, den 10. august 1972

Lizzie Bræstrup

Aa. Leander Karlsson

Dansk Sygeplejeråd:

I den forbindelse kan oplyses, at vi med interesse har gennemgået de i rapporten anførte rekommandationer og vil se positivt på de mere konkrete uddannelsesplaner m. v., som måtte blive resultatet af udvalgets videre arbejde.

København, den 4. september 1972

For Dansk Sygeplejeråd

Kirsten Stallknecht

Formand

Inge Buch-Larsen

Sekretær

Danske Fysioterapeuter:

Idet jeg på Danske Fysioterapeuters vegne takker for, at vi får lejlighed til at udtale os i ovennævnte sag, skal det meddeles, at Danske Fysioterapeuter anser det for ønskeligt og nødvendigt, at der etableres uddannelse for lærerne ved fysioterapiskolerne. Det foreliggende forslag til uddannelse af lærere ved socialhøjskolerne forekommer at give udtryk for en udmærket idé.

Det skal anføres, at der i øjeblikket i Nordisk Råd arbejdes med planer om en uddannelse af fysioterapilærere jfr. Nordisk Råds sag A 352/s, Medlemsforslag om nordisk videreuddannelse for fysioterapeuter, af 18. november 1971.

Det forekommer relevant at foreslå, at medlemsforslagene A 363/s og A 352/s søges koordineret af rationalitetshensyn, idet visse elementer i de påtænkte læreruddannelser sandsynlig vil være sammenfaldende. Spørgsmålet angående de afvigende elementer, der som følge af de divergerende faglige retninger vil forekomme, vil formodentlig i en sammenhængende planlægning kunne finde en tilfredsstillende løsning.

Danske Fysioterapeuter anser det for overordentlig betydningsfuldt, at der etableres videreuddannelse for vor lærergruppe, som jo af antal er begrænset og skal derfor foreslå, at Nordisk Råds arbejdsgruppe vedr. videreuddannelse af lærere ved socialhøjskolerne søger kontakt med arbejdsgruppen vedr. videreuddannelse for fysioterapeuter med henblik på drøftelse af evt. samordning af de planlagte uddannelser.

I håb om at Nordisk Råd vil få succes med de planlagte projekter til gavn for vore lærere, elever og patienter.

København, den 10. oktober 1972

Danske fysioterapeuter

Vivian da Costa Ferreira

Formand

Samfundet og Hjemmet for Vanføre:

— — — skal man meddele, at institutionen for sit vedkommende ikke har nogen supplerende udtalelser til det fremsendte forslag A 363/s om videreuddannelse af lærere ved socialhøjskolerne.

Institutionen finder, at en videreuddannelse er nødvendig, og at det er vigtigt, at det forestående forsøgsarbejde gennemføres.

København, den 6. oktober 1972

Fr. Knudsen

P. Høeg Albrethsen

BILAGA 2

Av social- och hälsovårdsministeriet i Finland, Kirke-og undervisningsdepartementet i Norge och utbildningsdepartementet i Sverige infor-drade yttranden i anledning av betänkandet NU 1971: 12.

F i n l a n d**Social- och hälsovårdsministeriet¹:**

Arbetsgruppen hade som uppgift att uppgöra förslag till fortbildning för lärare vid socialhögskolor och för tjänstemän som arbetar inom socialvårdsförvaltningen och inom socialplaneringen. Dessutom skulle arbetsgruppen uppgöra ett förslag till utbildande av socialvårdspersonal till socialhögskollärare. Arbetsgruppen ansåg dock att denna fråga bäst kunde lösas på det nationella planet. Den satte frågan om fortbildning för lärare i socialhögskolor i första rummet och beslöt att dess första förslag skulle gälla endast denna fråga. Social- och hälsovårdsministeriet anser emellertid att man i alla fall borde utreda huruvida det föreligger behov av att anordna en del av utbildningen gemensamt för lärare vid socialhögskolor och tjänstemän inom socialvårdsadministrationen och -planeringen. Utöver den praktiska nytta detta skulle medföra vore det härigenom också möjligt att öka växelverkan mellan dessa centrala grupper inom socialvården.

Eftersom de olika länderna förutsätts svara för kostnaderna för utbildningen borde man överväga på vilket sätt man i utbildningsprogrammet kunde beakta ur socialvårdsförvaltningens synvinkel centrala synpunkter. I detta sammanhang kunde man överväga huruvida ett organ, som skulle ansvara för utbildningsverksamheten kunde bildas så att dessa synpunkter vid behov skulle beaktas. Detta förslag ingår dock re-

¹ Yttrandet översatt från finska.

dan i det som ovan sagts om möjligheten att inom ramen för samma system ge utbildning åt lärare vid socialhögskolor och tjänstemän inom socialvårdsadministrationen och -planeringen.

Arbetsgruppen har vad utbildningsområdena beträffar ställt socialarbetets metodik med därtill hörande delområden i första rummet. Angående den egentliga planeringen av utbildningen anser social- och hälsovårdsministeriet det nödvändigt att förslaget kompletteras med en mera detaljerad utredning inte bara om undervisningsområdena utan också om antalet lärare, utbildning och de undervisningsuppgifter som kan komma i fråga. Social- och hälsovårdsministeriet hoppas också att man vid planeringen av undervisningsprogrammet fäster tillräcklig uppmärksamhet vid de språksvårigheter som finnarna har då det gäller danska och norska och att man strävar efter att lösa denna fråga på ett tillfredsställande sätt. I det ifrågavarande betänkandet föreslås att deltagarantalet skulle vara detsamma som vid de sommarkurser som det nordiska samarbetsorganet för socialhögskolor arrangerar. Av deltagarsiffrorna för dessa kurser framgår att Finland hittills deltagit i tämligen ringa omfattning.

Det har föreslagits att ett permanent sekretariat skulle inrättas i anslutning till högskolan i Århus för att sköta de praktiska uppgifterna i anslutning till utbildningsprogrammet. Social- och hälsovårdsministeriet fäster uppmärksamhet vid det faktum som redan nämns i betänkandet, nämligen att man vid planeringen av utbildningsprogrammet i så stor utsträckning som möjligt bör utnyttja också de möjligheter som övriga socialhögskolor erbjuder.

Social- och hälsovårdsministeriet anser att den försöksverksamhet som föreslås i betänkandet är genomförbar och att den förutom direkt betydelse för undervisningen inom socialvårdsbranschen också kommer att ha en ansevärd betydelse för socialvårdens och socialpolitikens utveckling i framtiden.

Social- och hälsovårdsministeriet anser att det är självklart att undervisningsministeriet vidtar nödiga åtgärder för upptagande av medel i statsbudgeten.

Helsingfors den 21 mars 1972

Osmo Kaipainen
Social- och hälsovårdsminister

Helena Roos
Föredragande

Yrkesutbildningsstyrelsen¹:

Av de läroanstalter som hör till yrkesutbildningsstyrelsens verksamhetsfält kan man till gruppen socialhögskolor eller motsvarande läro-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

anstalter hänföra det uppfostrarinstitut som upprätthålls av Finska kyrkans inremissionssällskap samt Helsingfors sjuksköterskeinstitut, vid vars specialutbildningssektion specialundervisning i socialarbete har anordnats för sjuksköterskor sedan år 1946. Denna utbildning är dock fortfarande experimentartad. Någon separat lärarutbildning inom branschen anordnas inte vid sjuksköterskeinstitutet.

Anordnandet av lärarutbildningen inom den sociala sektorn kommer uppenbarligen att påverkas av de förslag som den av statsrådet tillsatta utbildningskommittén för socialarbete framlägger. Kommittén har som uppgift att uppgöra en totalplan för både en kvantitativ och en kvalitativ reform av socialvårdsutbildningen och för de allmänna principerna rörande fortbildning och kompletteringsutbildning för socialarbetare samt att uppgöra ett preliminärt förslag till läroplan för olika stadier av socialvårdsutbildningen.

Man kan anta att de principer som lärarkommittén för yrkesläroverk framlagt kommer att inverka också på utbildningen inom den sociala sektorn.

Eftersom fortbildningen utgör en väsentlig del av lärarutbildningen som helhet, är det inte möjligt att i detta skede komma med något exakt ståndpunktstagande om fortbildningen för lärare inom den sociala sektorn genom att hänvisa till de nämnda kommittéernas verksamhet. Om de fem förslag, vilka framlagts av den arbetsgrupp som tillsatts på rekommendation av Nordiska rådet, meddelar yrkesutbildningsstyrelsen följande:

1. Förslaget att inom ramen för en tvåårig experimentverksamhet anordna fortbildning för lärare vid nordiska socialhögskolor och motsvarande läroanstalter bör understödjas.

2. Det torde inte vara det mest lyckade sättet att anordna fortbildningen i form av en vecka långa sommarkurser. Den korta kurstiden ställer anmärkningsvärda krav både på kursprogrammet och på lärarna. En kurstid på minst två veckor har ansetts vara mera ändamålsenlig, då det gällt nordiska sommarkurser av andra slag.

3. I definitionen av de uppgifter som skulle tillkomma de administrativa organen för fortbildningsverksamheten (styrelse och sekretariat) har koordinerings- och informationsverksamheten inte tillräckligt betonats. T. ex. borde kurserna i så stor utsträckning som möjligt anpassas till sommaruniversitetsverksamheten och den övriga nordiska lärarutbildningen.

4. Yrkesutbildningsstyrelsen har ingenting att anmärka beträffande förslaget att de administrativa organen och därigenom hela verksamheten underställs Nordiska ministerrådet.

5. De årliga kostnaderna för fortbildningen föreslås bli cirka 200 000 danska kronor. I detta sammanhang är det motiverat att understryka att kursavgifterna för deltagarna borde dimensioneras så att de inte begränsar deltagarmöjligheterna.

Förverkligandet av samnordisk fortbildning för lärare inom den sociala sektorn förutsätter lärarutbildning på nationell nivå inom branschen.

Yrkesutbildningsstyrelsen anser att de förslag, som kommittéerna för utbildning och lärarutbildning inom den sociala sektorn har framlagt, bör beaktas då frågan om fortbildning av lärare inom denna sektor avgörs.

Helsingfors den 19 januari 1972

Viljo Kuuskoski
Generaldirektör

Irja Kyläkossa
Inspektör

Tammerfors universitet¹:

Tammerfors universitet understöder det förslag enligt vilket ett två-årigt experiment rörande fortbildning av lärare vid nordiska socialhögskolor och motsvarande läroinrättningar skulle anordnas. Det är att hoppas att det i samband med fortbildning av det här slaget — som det föreligger ett uppenbart behov av — i varje nordiskt land blir möjligt att i ännu större omfattning än hittills utnyttja de erfarenheter som görs och de idéer som skapas i dessa länder, vilka socialt och kulturellt står så nära varandra. På detta sätt skulle kanske också lärarna få möjlighet att bli delaktiga av sådan specialundervisning som det inte är möjligt att ge vid varje enskild utbildningspunkt. Tammerfors universitet vill dock understryka att man vid sidan av en samnordisk utbildning borde sträva till att underlätta och främja deltagandet i utbildning också i andra länder där undervisningen för socialarbetare står på hög nivå.

Tammerfors universitet föreslår att man, då temata för fortbildningskurserna fastställs, vid sidan av det egentliga socialarbetet även beaktar utbildningen för den kommunala sektorn vilken också förekommer vid de nordiska socialhögskolorna. Speciellt för de finska deltagarna i den föreslagna utbildningen kan språket medföra svårigheter, då det gäller att tillgodogöra sig undervisningen. Från de lärares sida, som kan komma i fråga vid Tammerfors universitet, har det framförts ett önskemål om att undervisningsspråket vid kurserna skulle vara skandinaviska. Dessa lärare har också framfört ett önskemål om att undervisningsgrupperna görs så homogena som möjligt.

Kostnadsfrågorna i anslutning till fortbildningen borde arrangeras så att deltagarna själva inte blir tvungna att stå för kostnaderna.

Universitetet föreslår att det ytterligare skulle utredas huruvida Århus på grund av sitt centrala läge och andra praktiska synpunkter är den lämpligaste orten för fortbildningsverksamhetens sekretariat eller huruvida t. ex. Stockholm trots allt är en ännu lämpligare ort.

Universitetet anser att arbetsgruppen träffat rätt i sitt ståndpunkts-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

tagande, enligt vilket fortbildningen till en början skulle ske i experiment syfte under ett par års tid och enligt vilket man sedan på basis av erfarenheterna av experimentet skulle fatta beslut om under vilka former utbildningsverksamheten skall fortsätta och hur den kan vidareutvecklas.

Tammerfors den 1 mars 1972

Jaakko Uotila

Rektor

Raimo Lehkonen

Tf universitetssekreterare

Svenska social- och kommunalhögskolan:

Socialhögskolan finner det positivt att fortbildningen av lärare vid socialhögskolorna nu erhållit en utredning på nordisk bas. Högskolan kan också i princip omfatta de allmänna riktlinjer, vilka framförts i betänkandet, men önskar nedan närmare kommentera några av de förslag arbetsgruppen kommit fram till.

Fortbildning av lärare vid socialhögskolorna i de nordiska länderna har under de senaste åren handhåfts av Nordiska socialhögskolekommittén. Eftersom denna fortbildningsverksamhet, såsom även arbetsgruppen påpekat, i främsta hand har riktat sig till metodiklärarna, anser socialhögskolan det vara angeläget att den nu planerade fortbildningsverksamheten skulle vara upplagd så att den riktar sig till olika kategorier av lärare på såväl vård- som förvaltningslinjen. Verksamheten skulle sålunda omfatta samtliga de undervisningsområden, vilka finns företrädda vid de nordiska socialhögskolorna. Härvid bör också pedagogisk utbildning kunna komma i fråga. Förutom de alternativ beträffande kursernas uppläggning och innehåll som arbetsgruppen föreslagit anser socialhögskolan att man även bör överväga möjligheten att ibland anordna korta kurser i form av debatt dagar.

Beträffande förläggningen av fortbildningskurserna tidsmässigt under året konstaterar arbetsgruppen att det funnits övervägande skäl som talat för att kurserna skall anordnas på undervisningsfri tid. Av denna orsak skulle främst augusti och juni komma i fråga som kursmånader. Socialhögskolan anser att ett dylikt kategoriskt placering av kurserna till undervisningsfri tid kan medföra att intresset bland lärarna för fortbildningsverksamheten blir mindre än om större frihet skulle föreligga vid val av kurstid. För den händelse kurstiden kunde fastställas i ett tidigt skede torde det inte föreligga hinder för kursverksamhet under terminerna, eftersom blockundervisning för enskilda lärare då kan placeras med hänsyn till fortbildningskurserna. I detta sammanhang bör också observeras att månaderna juni och augusti i mycket stor utsträck-

ning kommer i fråga som konferens- och kongressmånader samt att intagningen av nya studeranden, vilken är aktuell under någon av de ifrågavarande månaderna, i allmänhet förutsätter närvaro av samtliga lärare. De nu anförda synpunkterna behöver inte utesluta de föreslagna månaderna som tidpunkt för fortbildningsverksamheten, men socialhögskolan anser, såsom ovan nämnts, att större rörlighet borde förekomma.

Arbetsgruppen konstaterar att de ekonomiska villkoren för deltagarna i fortbildningskurserna varit mycket olika, varför gruppen föreslår att rese- och traktamentskostnader m. m. för kursdeltagarna bör täckas nationellt i den ordning som fastställts inom respektive land. Social- och kommunalhögskolan anser att enhetliga grunder bör fastställas och att dessa kostnader helt bör ersättas med statsmedel antingen så att undervisningsministeriet beviljar särskilda anslag för detta ändamål eller också så att anslag vilka berättigar till 100 procents statsunderstöd upptas i respektive socialhögskolas budget.

Beträffande fortbildningsverksamhetens organisatoriska anknytning till det existerande nordiska samarbetet är socialhögskolan av samma åsikt som arbetsgruppen, nämligen den att verksamheten underordnas Nordiska ministerrådet. Arbetsgruppen föreslår att styrelsen för fortbildningsverksamheten består av en företrädare med personlig suppleant för vart och ett av de fyra berörda länderna. Vid val av dessa medlemmar i styrelsen bör socialhögskolerepresentationen tryggas. Det torde även vara ändamålsenligt att det styrelsen underlydande fortbildningssekretariatet förlägges till en socialhögskoleort. Arbetsgruppen föreslår i detta hänseende att sekretariatet förlägges till Århus. Social- och kommunalhögskolan är medveten om det banbrytande arbete socialhögskolan i Århus utfört när det gäller anordnandet av fortbildningskurser, men högskolan skulle dock med tanke på kommunikationerna finna det mera ändamålsenligt att sekretariatet förläggs till en huvudstad, t. ex. Stockholm eller Köpenhamn. Med tanke på den föreslagna ambulerande kursverksamheten vore det även naturligt att den administrativa ledningen placeras på en kommunikationsmässigt centralt belägen ort för att underlätta kontakten mellan respektive kursort och fortbildningssekretariatet. I annat fall föreligger det en fara för att sekretariatets placering kommer att leda till en koncentration av kursverksamheten till sekretariatsorten.

Svenska social- och kommunalhögskolan hoppas slutligen att man under den föreslagna tvååriga försöksverksamhetsperioden skall finna formerna för en ändamålsenlig fortbildning av lärare vid socialhögskolor och motsvarande läroanstalter i Norden.

Helsingfors den 24 januari 1972

På lärarrådets vägnar:

Holger Kronman
Rektor

Norge

Rådet for sosialarbeiderutdanning:

En viser til departementets brev av 16. august d.å. hvor det blir bedt om uttalelse om sammenhengen mellom ovenstående tiltak og den videreutdanning som skal settes i gang i Trondheim.

Den nordiske supplerende utdanning er en videreføring av en kursvirksomhet som har vært arrangert av Nordisk socialhøjskolekomite, som består av lærere fra sosialskolene i de nordiske land. Kursvirksomheten er lagt opp med henblikk på at bl. a. lærere som er knyttet til sosialskolene i de nordiske land skal få høve til å komplettere sine kunnskaper, få kjenneskap til forholdene i de øvrige nordiske land og få høve til å drøfte felles oppgaver og problemer med nordiske kolleger.

Den "Nordiska arbetsgruppen för supplerande socialutbildning" har i sin innstilling foreslått at den nevnte kursvirksomhet skal komme inn i fastere former og erstatte den tidligere kursvirksomhet. Den er ment som en supplerende utdanning gjennom kortere kurs (ukeskurs) for allerede etablerte lærere i sosialskolene og forutsettes ikke å bli kompetansegivende. Det er foreslått at det blir etablert et eget sekretariat for kursvirksomheten og at tiltaket skal ha en forsøksperiode på to år. Sekretariatet er foreslått lagt til Aarhus, men det er forutsetningen at kursene etter en turnusordning skal arrangeres i de respektive nordiske land.

Den foreslåtte videreutdanning ved Universitetet i Trondheim er forutsatt å skulle være en kompetansegivende videreutdanning for sionomer både for de som vil nytte en slik faglig videreutdanning direkte i sosialt arbeid og for utdanning av metodefaglærere til sosialskolene. Dette siste er særlig aktuelt for tiden fordi man hittil har hatt få muligheter for utdanning av lærere til metodefagene. De to tiltak har altså helt forskjellige formål, og det blir ikke tale om noen overlapping.

Rådet støtter i prinsippet de forslag som er fremsatt av den nordiske arbeidsgruppe inklusive budsjettforslaget og den foreslåtte dekningsmåte for den to-årige forsøksvirksomhet.

Oslo, 6. september 1972

Ottar Lund

Karen Sofie Brynhildsen

Norges kommunal- og sosialskole:

Arbeidsgruppen konsentrerer seg i sin 1. innstilling om etterutdanningen av lærere ved sosialhøyskolene. Man konstaterer at det åpenbart er et udekket behov på dette felt. Det nevnes lærernes mangel

på pedagogisk utdanning og erfaring, men bortsett fra det sies det ikke noe konkret om hvilke krav som bør stilles til etterutdanningen av lærere ved sosialhøgskolene. Vi spør oss om hva formålet med etterutdanningen skal være: kortere pedagogisk seminar for lærere? Oppfrisking av tidligere kunnskaper? Faglig utveksling på nordisk plan? Vi spør oss videre om hvilke krav til fordypning og grundighet en bør stille til en slik etterutdanning. Bør ikke begrepet etterutdanning reserveres et grundigere studieopplegg? Hvilken kompetanse er det meningen at etterutdanningen av lærere ved sosialhøgskolene skal gi?

1. Innstillingen tar sikte på kurs for lærere i metodefag ved sosialhøgskolene og tilsvarende lærestanstalter. Vi mener at denne rammen er for snever sett i forhold til tanken om integrering. a. Da tendensen i dag er en integrering av metodefag og grunnfag mener vi at kursene bør være åpne for både metode- og grunnfaglærere. b. Da sosialskolene legger stor vekt på integrering av teori og praksis mener vi at kursene også bør omfatte praksislærere.

2. Slik utdanningen er lagt opp med 1—2 ukers kurs/selvstudier er det klart at det faglige utbyttet vil bli begrenset. Vi mener at slike kurs bør ikke være kompetansgivende, og er redd for at ordet etterutdanning er for pretensiøst i denne sammenheng. Vi foreslår derfor at det kalles "suppleringskurs for lærere ved de nordiske sosialhøgskolene".

3. Kursene må legges opp på en slik måte at det blir praktisk og økonomisk mulig for den enkelte lærer å delta. Vi tenker da bl. a. på at det bør være en forutsetning at lærere som deltar får innvilget permisjon av den skolen de er ansatt ved. Vi er av den oppfatning at linjerådet (event. skoleråd ved andre skoler) bør ta stilling til søknad om tilskott til reiser og opphold for den enkelte lærer, innenfor rammen av departementets bevilgninger. Praksislærerne kommer her i en særegen stilling, og vi mener at det bør kunne finnes frem til en tilfredstillende ordning også for disse.

Vi ser positivt på tanken om å opprette en fast økonomisk ramme om kurs med sikte på faglig utveksling på nordisk plan. Imidlertid mener vi at disse kursene ikke fyller de krav som bør settes til en etterutdanning av lærere. Etterutdanning krever et grundigere studieopplegg, og hører naturlig inn under en institusjon som ivaretar utdanningen av lærere ved sosialhøgskolene. Opprettelse av en slik institusjon er under drøftelse i Norge, og vi håper på at denne saken vil bli realisert.

Oslo, 25. mai 1972

Linjerådet ved sosiallinjen

Audun Ervik

Rektor

Greta Nordlie

1. Sekretær

Norske kvinners nasjonalråds sosialskole:

Lærerrådet slutter seg til forslaget om etterutdanning men en vil presisere to forhold:

1. at det skal dreie seg om etterutdanning og ikke videreutdanning.
2. at denne formen for etterutdanning ikke må virke forstyrrende på de nasjonale videreutdanningstiltak — eller arbeidet med planene om videreutdanning.

Oslo, 15. mars 1972

Øyvind Tutvedt

Faglig leder

S v e r i g e**Socialstyrelsen:**

Allmänt

Utän tvekan föreligger ett stort behov av kompletteringsutbildning och fortbildning inom den sociala samhällssektorn bl. a. med anledning av detta områdes utveckling att bli alltmer omfattande, komplicerat och differentierat. Eftersom samma tendens kan konstateras i bl. a. övriga nordiska länder vill socialstyrelsen understryka värdet av ett ökat utbyte av kunskaper och erfarenheter mellan socialpersonal från de nordiska länderna. Ett nordiskt samarbete inom det sociala utbildnings- och — framför allt — utvecklingsområdet bedöms av styrelsen som mycket aktuellt och angeläget. I detta sammanhang vill styrelsen också erinra om den samverkan på det nordiska planet som utvecklats inom det närliggande hälso- och sjukvårdsområdet och som resulterat bl. a. i avtal om gemensam arbetsmarknad för olika kategorier av personal, t. ex. läkare och sjuksköterskor.

Mot bakgrund av den omfattande utbyggnad socialhögskoleorganisationen för närvarande undergår och den därigenom aktualiserade ökningen av lärarpersonal kan enligt socialstyrelsen behovet av fortbildning inte enbart tillgodoses genom av utredningen föreslagna kurser på nordisk nivå utan fortbildningsmöjligheter bör också tillskapas på nationell bas.

Utredningens förslag

Arbetsgruppen föreslår i sitt betänkande att på nordisk bas anordnas en tvåårig försöksverksamhet med fortbildning av lärare vid socialhögskolor och motsvarande läroanstalter i Norden. Fortbildningen föreslås bli organiserad i form av vanligen veckolånga kurser med i regel 25 deltagare samt i viss utsträckning självstudier. Som ledningsorgan för verksamheten föreslås en styrelse med ett särskilt sekretariat, det senare för-

lagt till Århus, bli inrättat. Verksamheten skall underordnas Nordiska ministerrådet. Driftkostnaderna för försöksverksamheten beräknas till 210 000 danska kronor för det första och 209 000 danska kronor för det andra verksamhetsåret. Förslaget är utarbetat mot bakgrund av viss tidigare försöksverksamhet som bedrivits.

I den utsträckning fort- och vidareutbildning av social personal har förekommit har denna huvudsakligen skett på nationellt plan. Vad beträffar fortbildning av lärare vid socialhögskolorna har sedan 1969 veckolånga samnordiska kurser bedrivits under ledning av Nordiska socialhögskolekommittén. Kurserna har gått under beteckningen Nordiska sommarskolan där man tagit upp aktuella pedagogiska frågor och frågor om metoder i socialt arbete.

Socialstyrelsen finner att arbetsgruppens förslag innebär en motsvarighet — under en försöksperiod på två år — till den fortbildningsverksamhet som Nordiska sommarskolan hittills bedrivit.

Av betänkandet framgår inte huruvida en evaluering av verksamheten ägt rum, ej heller om den av arbetsgruppen föreslagna utbildningen är tänkt att komplettera eller ersätta Nordiska sommarskolan. Socialstyrelsen utgår från det senare alternativet. Enligt uppgift i betänkandet har verksamheten vid Nordiska sommarskolan visat att behov föreligger av en kursverksamhet av det slag sommarskolan omfattar. Av betänkandets knapphändiga uppgifter att döma synes den av arbetsgruppen föreslagna fortbildningsverksamheten i stort sett vara av nyss nämnda slag — ehuru bedriven under något andra organisatoriska former.

Mot bakgrund av att arbetsgruppen talar om positiva erfarenheter av kursverksamheten inom Nordiska sommarskolan, vill socialstyrelsen uttala en viss tveksamhet vad gäller förslaget om en fortsatt tvåårig försöksverksamhet. Enligt socialstyrelsens mening bör först en evaluering av den tidigare verksamheten genomföras. Förutsatt att utfallet därav blir positivt bör en i mera fast form bedriven verksamhet övervägas.

Socialstyrelsen anser att det för den här aktuella lärarfortbildningen finns behov av ett centralt samnordiskt ledningsorgan för långsiktig planering av utbildningen, bestämning av utbildningsmål och utbildningsinnehåll, deltagarurval och finansiering etc. Sådana ledningsuppgifter borde även framdeles med fördel — inte minst till följd av vunna erfarenheter — kunna ligga på Nordiska socialhögskolekommittén, något som inte borde motsäga berättigade krav på en fastare och permanent organisation. Socialstyrelsen förutsätter således att budgeterade fasta statliga anslag till kurserna kan ställas till kommitténs förfogande. Även om sekretariatet för verksamheten med fördel kan förläggas till en högskola med social anknytning — exempelvis Århus — anser socialstyrelsen att olika utbildningsanstalter såsom socialhögskolor eller

andra organ med erfarenhet av social utbildning eller socialt arbete alternerande bör svara för kursverksamhetens praktiska genomförande. Därigenom skulle det skapas goda förutsättningar för en tvärvetenskaplig och samordnad syn på de sociala problemen. Styrelsen vill härvid erinra om den lösning motsvarande fråga fått inom samhällsplanerarutbildningen på nordiskt plan.

En mer flexibel utbildningsorganisation kan i högre grad än vid en stationär kursverksamhet göra det möjligt för företrädare inom olika discipliner och verksamhetsområden att vidarebefordra kunskaper rörande nya metoder och rön. På så sätt skulle man uppnå en mera omfattande kontaktverksamhet mellan utbildningssidan och den praktiska verksamheten — ett förhållande som starkt eftersträvas av styrelsen.

Vad gäller uppläggnings- och kurs-tider föreslår arbetsgruppen att olika modeller skall prövas. Huvudsakligen föreslås kurser om en vecka men vid behov vill man också arrangera dubbelkurser av cirka två veckors längd. Därutöver talar arbetsgruppen om en annan uppläggnings- nämligen veckolånga kurser med efterföljande självstudier och senare uppföljning med ytterligare en veckokurs för samma fortbildningsgrupp. Socialstyrelsen anser att det föreligger behov av samtliga tre varianter. Dessutom anser styrelsen att flera av de i betänkandet nämnda ämnesområdena — exempelvis familjebehandling, socialt grupparbete och community work — måste anses vara så omfattande att även längre kurser än två veckor borde kunna motiveras. Även om man stannar vid enveckaskurser bör dessa under alla omständigheter följas upp med en lämplig erfarenhetsåterföring.

Betänkandet lämnar utöver en allmän målsättning ingen upplysning om den föreslagna utbildningens innehåll. Socialstyrelsen förutsätter att — för den händelse den föreslagna utbildningen kommer till stånd — mera konkreta direktiv lämnas för verksamheten. Eftersom den föreslagna utbildningen mera torde avse ett ömsesidigt informationsutbyte av aktuella pedagogiska och social-metodologiska frågeställningar än fortbildning i vedertagen bemärkelse borde även kursdeltagarna själva kunna bidra till att ge kurserna ett för dem stimulerande och intressant innehåll.

Avslutningsvis vill socialstyrelsen framhålla vikten av att det skapas gemensamma och likartade förutsättningar vad gäller ekonomiska villkor för deltagarna från samtliga nordiska länder. I detta sammanhang vill socialstyrelsen understryka vikten av att utbildningen står öppen för alla intresserade — även för deltidsanställd lärarpersonal med sin huvudsakliga sysselsättning förlagd till annan verksamhet.

Stockholm den 20 juni 1972

Sven-Olof Hedengren

Ove Völcker

Nämnden för socionomutbildning:

Nämnden för socionomutbildning som anmodats att, efter hörande av socialhögskolorna, avge yttrande över rubricerade betänkande får härmed, med överlämnande av socialhögskolornas yttranden i ärendet (*se nedan*), anföra följande.

Frågan om fortbildning av lärare vid socialhögskolorna är på det hela taget olöst. Det är mycket angeläget att en fortlöpande fortbildningsverksamhet organiseras, varför nämnden hälsar de av nordiska arbetsgruppen för supplerande socialutbildning föreslagna åtgärderna med tillfredsställelse och anser att dessa snarast bör realiseras. Nämnden finner förslaget att fortbildningen i sitt första skede bedrivs som försöksverksamhet rimligt.

Nämnden anser att nordiska arbetsgruppens förslag innebär en bekräftelse av de positiva erfarenheter som vunnits från Nordiska sommarskolans verksamhet, och det är enligt nämndens uppfattning positivt att en fastare form ges åt denna verksamhet. Emellertid kan det ifrågasättas huruvida kurser av den omfattning det här är fråga om kan betecknas som fortbildning i verklig mening. Möjligheterna att anordna längre kurser under terminstid bör därför undersökas.

Det kan, enligt nämndens uppfattning, också ifrågasättas huruvida de föreslagna resurserna till kurssekretariatet är tillräckliga för att åstadkomma den fasta organisation som erfordras för att kurserna skall ge önskat resultat.

Nordiska arbetsgruppens förslag att verksamheten bör koncentreras till lärare i sociala metodämnen innebär enligt nämndens uppfattning en risk för att den i andra sammanhang antydda bristen på integration dels mellan socialhögskolornas olika ämnen, dels mellan teori och praktik kvarstår.

Nämnden för socionomutbildning tillstyrker — med de förbehåll som redovisats ovan — att den av nordiska arbetsgruppen för supplerande socialutbildning föreslagna försöksverksamheten snarast förverkligas.

Stockholm den 12 juni 1972

Lars Sköld

Jean-Pierre Zune

Socialhögskolan i Stockholm:

1. Socialhögskolan i Stockholm anser att nordiska arbetsgruppens för supplerande socialutbildning förslag innebär en positiv bekräftelse av vunna erfarenheter från Nordiska sommarskolan för socialhögskolelärare. Arbetsgruppens förslag går ut på att fem-sex kortare kurser arrangeras under en försöksperiod av två år. I de flesta fall skulle kur-

serna pågå en internatsvecka; i vissa fall kan en sådan kursvecka följas upp genom en ny kursvecka. Mellantiden skulle då utnyttjas för självstudier.

Socialhögskolan är positiv till att denna fastare form ges åt den tidigare nordiska sommarskolans verksamhet. Det är emellertid uppenbart att kurser av den omfattning som skisseras i arbetsgruppens förslag varken kan betecknas som fortbildning (arbetsgruppens term) eller vidareutbildning. Kurser av den angivna omfattningen har i stället en mycket mera begränsad men ändå viktig funktion: att fungera som uppslagskälla för aktuella pedagogiska frågor, mötespunkt för aktuell diskussion rörande utbildningen vid socialhögskolorna etc.

2. Socialhögskolan finner att arbetsgruppens förslag i många fall undervärderar de praktiska svårigheterna att genomföra utbildningsmoment även av den begränsade omfattning det här är fråga om. De föreslagna resurserna för kurssekretariatet är t. ex. helt otillräckliga.

3. Socialhögskolan finner att den föreslagna uppläggningsen av kursverksamheten inte på något sätt konkret exemplifierats. I ett avseende har arbetsgruppen redovisat tankegångar som tyder på att man trots allt ser de föreslagna kursprogrammen som fortbildningsinslag. Man talar t. ex. om metodutbildning särskilt inom de ämnesområden där utbildning efter postgymnasial grundexamensnivå saknas. Det finns all anledning att invända mot att det föreslagna utbildningsprogrammet specialiseras till vissa ämnesområden och/eller till vissa kategorier av lärare vid högskolorna (även om sådan specialisering av kurserna i undantagsfall kan vara fruktbar).

4. Socialhögskolan finner att ett mer principiellt ställningstagande till förslaget bör utgå från den av nämnden för socionomutbildning initierade diskussionen rörande det pedagogiska utvecklingsarbetet vid högskolorna.

Stockholm den 29 maj 1972

Bengt Börjeson

Socialhögskolan i Göteborg:

Allmänna synpunkter

Inledningsvis bör framhållas att socialhögskolan, jämfört med grundskola, gymnasium och universitet, har klart mindre resurser och därför en mindre omfattande fortbildningsverksamhet, inkluderande vidareutbildning. Det nuvarande behovet gäller därför både fort- och vidareutbildning med avseende på a) lärares pedagogiska utbildning, b) ämnesteoritisk fördjupning, samt c) samordning och integration.

Med anledning härav har socialhögskolan i Göteborg redan tidigare uttalat sig mycket positivt om de analyser och förslag som framförts i universitetspedagogiska utredningens principbetänkande 1970: Den akademiska undervisningen. NU 1971: 12: Fortbildning av lärare vid socialhögskolorna kan ses som ett väsentligt led i analysen av nämnda behov men bör samordnas med en organisation av den typ UPU/70 förordar. Samordningen bör avse resurser, organisation och mål. Den organisation NU 1971: 12 föreslår har ett flertal begränsningar i förhållande till rådande behov. Sålunda torde den pedagogiska fort- och vidareutbildningen för samtliga vid socialhögskolorna mera fast knutna lärare kunna tillgodoses endast i begränsad omfattning (jfr UPU/70: analys, mål och förslag). Och beträffande den ämnesteoretiska fort- och vidareutbildningen, särskilt av lärare i teoretiska ämnen, torde den knappast alls kunna tillgodoses.

Vidare bör framhållas att större delen av samordning och integration inom och mellan ämnen sannolikt bör ske lokalt och med större representativitet både med avseende på personkategorier och ämnesinnehåll än vad som föreslås.

Det bör också framhållas att de i utredningen under punkt 1 (fortbildning av tjänstemän inom social administration och planläggning) upptagna utbildningsfrågorna löses på ett mycket förtjänstfullt sätt genom kommunförbundet.

Den föreslagna fortbildningen avser främst metoder i socialt arbete, integration mellan ämnena och de pedagogiska undervisningsmetoderna. Någon särskild utbildning av metodlärare inom socialhögskolorna finns över huvud inte i de nordiska länderna. Rekryteringen har därför i flertalet fall fått ske bland aktiva socialarbetare som i efterhand och på olika sätt skaffat sig kompletterande teoretisk utbildning — i vissa fall genom utlandsstudier — i det sociala arbetets metoder. Med hänsyn till att det sociala arbetet och dess metoder för närvarande undergår snabba förändringar, är det mycket angeläget att en fortlöpande utbildning organiseras. De föreslagna åtgärderna bör därför snarast realiseras.

Om utbildningen, som föreslås, främst koncentreras till de sociala metodämnena, finns en risk att den i andra sammanhang antydda bristen på integration mellan ämnena på socialhögskolorna kommer att kvarstå. Önskvärt vore att även lärare i närgränsande ämnen oftare deltog i de föreslagna kurserna (t. ex. kombinationen lärare i sociologi, psykologi och social metodik).

För att åstadkomma resultat och öka effektiviteten måste en betydligt fastare organisation av kursverksamheten i Nordiska sommarskolan än den nu rådande utarbetas. Att utgå ifrån att man kan utnyttja redan befintliga personella resurser i Norden syns allför orealistiskt.

Särskilda synpunkter

Med hänsyn till det mycket stora behovet av utbildning för lärare i sociala metodämnen är en kurs på en vecka helt otillräcklig. Förslaget om dubbelkurs på två veckor förbättrar situationen något. En fortbildning värd namnet kräver dock längre tid, även om de hittillsvarande veckokurserna inom den Nordiska sommarskolans ram utgjort en utmärkt stimulans och givit ett ömsesidigt kollegialt utbyte. Någon fortbildning i verklig mening kan man dock inte begära på en så kort tid som en vecka, oaktat material förberetts och utsänts i förväg och allt varit välplanerat.

Utgår man ifrån att kursverksamheten under försöksperioden skall omspänna fem à sex kursveckor per år med 25 deltagare per kurs, är det änskvärt att man klart uttalar behov av minst 3-veckorskurser i stället för ett större antal under en kortare tid. Samtidigt bör man tillvarata den stimulans det innebär att efter cirka 3 månader återkomma till en kurs för uppföljning och ytterligare träningsmoment. Har man inte längre kurser än en vecka bör dessa under alla omständigheter följas av ytterligare en veckas erfarenhetsåterföring.

I nuvarande läge bör kurserna i mesta möjliga omfattning innebära träning i uppläggning av kursplaner och temadagar med inslag av integration och projekt eller grupparbetsuppgifter. Därvid får man pedagogik som biprodukt, vilket dock förutsätter medverkan från samtliga lärarkategorier.

Göteborg den 10 maj 1972

Socialhögskolan i Göteborg

Hugo Hegeland

Rektor

Socialhögskolan i Lund:

Målgrupper

I arbetsgruppens uppdrag ingår bl. a. att föreslå former för och innehåll i en samnordisk supplerande socialutbildning, som avser följande grupper

1. tjänstemän inom social administration och planläggning
2. lärare vid socialhögskolor och motsvarande läroanstalter
3. social personal, som önskar kvalificera sig som lärare vid socialhögskolor och motsvarande läroanstalter.

Arbetsgruppen anser att utbildningsfrågor som avser grupp 2 bör lösas med förtur. Föreliggande betänkande har därför begränsats till denna grupp.

Det av arbetsgruppen skisserade utbildningsinnehållet är framför allt avpassat för lärare i metoder i socialt arbete (individuellt socialt arbete, grupparbete, community work och social planläggning och administration). Arbetsgruppen har också särskilt framhållit dessa lärares behov av utbildning. Lärarrådet instämmer häri. Då denna lärargrupp till största delen består av personer, som tidigare varit praktiskt verksamma, finner lärarrådet det emellertid anmärkningsvärt att arbetsgruppen samtidigt anser att vidareutbildning för grupp 3 (*se ovan*) bör organiseras helt på nationell nivå. De motiv som arbetsgruppen åberopat för en samnordisk utbildning för redan anställda lärare bör kunna gälla även för personer, som önskar kvalificera sig för sådana tjänster. Lärarrådet anser inte heller att arbetsgruppen tillräckligt betonat och tagit hänsyn till det behov av fortbildning som finns hos den lärargrupp, som undervisar i s. k. traditionella akademiska ämnen. Socialhögskolornas speciella yrkesinriktning medför att det finns ett utbildningsbehov även för denna grupp, vartill hänsyn bör tagas vid en närmare planering av utbildningens innehåll m. m.

Kursernas längd

Arbetsgruppen föreslår att den föreslagna fortbildningen skall anordnas inom ramen för en tvåårig försöksverksamhet, att kurserna skall omfatta veckokurser under en sommarmånad samt att självstudier skall organiseras som en uppföljning av eller som förstudier till dessa kurser. Den föreslagna kursverksamheten skulle således bli nästan helt identisk med den som tidigare anordnats av Nordiska socialhögskolekommittén. Erfarenheterna härav ger emellertid ett visst fog för påståendet att dessa kurser inte helt fyller det behov som finns. Möjligheterna att anordna längre kurser under terminerna bör därför undersökas. Eventuellt kan ett internordiskt samarbete ske på basis av de årskurser för social personal, som anordnas vid socialhögskolan i Köpenhamn. Att denna kurs inte bara fyller ett nationellt danskt behov visar bl. a. den omständigheten att kursen har dragit till sig deltagare även från Norge och Sverige.

Struktur

Arbetsgruppen föreslår att en styrelse och ett sekretariat skall fungera som ledningsorgan för kursverksamheten. Sekretariatet föreslås bli förlagt till Århus. Med hänsyn till såväl den avskräckande verkan långa resor kan ha på presumtiva kursdeltagare som kostnadsskäl kan lämpligheten av att placera sekretariatet i Århus ifrågasättas. Den omständigheten att kursplatserna föreslås variera och kurserna således inte i framtiden alltid kommer att förläggas till Århus talar också för att en ur nordisk synvinkel mer central plats bör övervägas.

Övrigt

Arbetsgruppen föreslår, att sekretariatet även skall fungera som nordiskt kontaktorgan för fortbildningsfrågor i internationella sammanhang samt därvid bl. a. förmedla gästföreläsare åt socialhögskolor i Norden. En dylik verksamhet kan bidra till att förverkliga den internationalisering av den högre utbildningen, som för närvarande utreds inom det svenska universitetskanslersämbetet. Med ledning av utredningens resultat bör sekretariatets uppgifter på denna punkt närmare preciseras.

Lund den 12 april 1972

För lärarrådet

Åke Elmér
Rektor

Socialhögskolan i Umeå:

— — — finner det angeläget att en försöksverksamhet på detta område de snarast igångsättes och tillstyrker därför livligt de av arbetsgruppen framlagda förslagen. Utbildningsnämnden vill framhålla som angeläget att utbudet av vidareutbildningsmöjligheter görs tämligen brett och att även lärare vid högskolornas förvaltningslinjer kommer i åtnjutande av de i betänkandet antydda möjligheterna.

Umeå den 24 maj 1972

För utbildningsnämnden

Bengt E. Grimlund
Rektor

Socialhögskolan i Örebro:

Socialhögskolan vill inledningsvis uttrycka sin tillfredsställelse över arbetsgruppens förslag som — i händelse av förverkligande — kommer att tillgodose ett sedan länge aktuellt behov vid socialhögskolorna samt finner det rimligt att den föreslagna fortbildningen i sitt första skede bedrivs som en försöksverksamhet under två år.

Arbetsgruppens åsikt att den föreslagna fortbildningen bör koncentreras till de undervisningsområden inom vilka det för närvarande saknas utbildning över postgymnasial grundexamensnivå och då företrädesvis till ämnet social metodik delas emellertid inte av socialhögskolan. Även lärare i praktisk förvaltningskunskap och de teoretiska ämnena bör kunna komma i åtnjutande av fortbildningsverksamheten, de senare speciellt med tanke på integrationen, dels mellan olika ämnen, dels mellan teori och praktik. I exempelvis ämnet socialpolitik saknas för social-

högskolorna adekvat utbildning över postgymnasial grundexamensnivå varför fortbildningskurser för lärare i detta ämne synes motiverade.

Lärare vid andra med socialhögskolorna jämförbara läroanstalter bör — enligt förslaget — i mån av utrymme beredas möjlighet att delta i fortbildningsverksamheten. Ett sådant arrangemang kan accepteras endast under förutsättning att kursernas uppläggning och innehåll därigenom ej påverkas.

Örebro den 5 maj 1972

För socialhögskolan i Örebro

Sven-Ola Lindeberg

Rektor

Ragnar Adeen

Förste byråsekr.

Socialhögskolan i Östersund:

Frågan om fortbildning av lärare vid socialhögskolorna är på det hela taget olöst. Diskussioner pågår om olika möjligheter att tillgodose det växande behovet av fortbildning. Vissa försök har påbörjats bl. a. under ledning av UKÄ. Alla initiativ i detta ärende hälsas med stor tillfredsställelse. I avvaktan på att en mera omfattande och institutionaliserad verksamhet kan komma i gång bör alla tillgängliga möjligheter utnyttjas.

Mot bakgrund av det sagda får lärarrådet vid socialhögskolan i Östersund, som anmodats yttra sig i rubricerade ärende, i allt väsentligt avsluta sig till utredningens förslag.

Östersund den 10 maj 1972

För lärarrådet vid socialhögskolan i Östersund

Bengt Almerud

Rektor

Svenska kommunförbundet:

Styrelsen tillstyrker föreliggande förslag om en tvåårig försöksverksamhet och vill samtidigt understryka att en utvärdering är nödvändig om man i ett senare skede skall kunna taga ställning till fortbildningsverksamhetens slutliga uppläggning, innehåll, omfattning m. m. Den hittills under ledning av Nordiska socialhögskolekommittén bedrivna kursverksamheten har nästan uteslutande inriktats på fortbildningsfrågor med anknytning till social metodik, sociologi, psykologi och socialpolitik. Av betänkandet synes framgå att även arbetsgruppen räknar med en försöksverksamhet för i första hand lärare i socialt inriktade

ämnen. Enligt styrelsens uppfattning är det lika angeläget att lärare vid förvaltningslinjen (motsvarande) inom socialhögskolorna omfattas av försöksverksamheten. En fortbildning i frågor som rör kommunal ekonomi, förvaltningsproblem och administration är lika viktig för dessa lärare som social metodik och övriga metodanknutna ämnen är för lärarna inom sociala linjen. Styrelsen förutsätter att försöksverksamheten ges en sådan inriktning att ett kommande förslag till en i permanent form bedriven fortbildningsverksamhet kommer att omfatta samtliga lärare.

Stockholm den 19 maj 1972

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Jimmy Björk

Sveriges socionomförbund:

Förbundet noterar med tillfredsställelse att de mångåriga samnordiska diskussioner inom detta angelägna område nu börjar ge resultat. Arbetsgruppens ställningstagande, att man bör söka lösa frågan om fortbildning av lärare vid socialhögskolor och motsvarande läroanstalter med förtur, tolkar förbundet som en önskan från arbetsgruppen att garantera en fortsättning i fastare form av den fortbildningsverksamhet, som bedrivits under ledning av Nordiska socialhögskolekommittén. Arbetsgruppen understryker också att behovet av fortbildning på detta område synes uppenbart. Innebörden i den försöksverksamhet om två år, som arbetsgruppen föreslagit bör alltså rimligtvis vara att utröna i vilken utsträckning verksamheten behöver byggas ut, och vilka organisatoriska former som därvid är de lämpligaste. Ur Socionomförbundets synpunkt är det av väsentlig betydelse att man snarast får möjlighet att ta ställning till problemkomplexet i sin helhet, d. v. s. till även frågan om fortbildning av tjänstemän inom social administration och planläggning. Förbundet förutsätter därför att det av arbetsgruppen aviserade betänkandet från en senare arbetsetapp rörande denna delfråga kommer att läggas fram i god tid innan försöksperioden löper ut, så att berörda intressenter får möjlighet att ta ställning till förslagen i ett sammanhang.

Beträffande arbetsgruppens förslag rörande verksamhetens omfattning och uppläggning m. m. instämmer förbundet i arbetsgruppens tankegångar i stort och önskar endast understryka att en fast organisation av verksamheten är den bästa garantin för att en kontinuitet i kursverksamheten kan upprätthållas. Mot bakgrund av att den skisserade verksamheten kommer att bli av mycket begränsad omfattning i sina en-

skilda delar, kan en reell fortbildning av lärare vid socialhögskolor komma till stånd först när lärarna fått möjlighet deltaga i ett flerårigt fortbildningsprogram, som bygger på den kursverksamhet arbetsgruppen föreslagit. För att ett sådant fortbildningsprogram skall kunna fungera tillfredsställande erfordras dock att avsevärt större vikt lägges vid de mellanliggande perioderna än vad arbetsgruppen synes ha gjort. Det är inte minst väsentligt att man därvid får tillbaka de möjligheter till tillämpade studier som lärarna har i sin dagliga gärning. Detta kräver dock att väsentligt större resurser ställs till sekretariatets förfogande för att det skall kunna fungera som sammanhållande länk i en sådan fortbildningskedja och samtidigt fullfölja de arbetsuppgifter som arbetsgruppen föreslagit skall åvila det. Först när man på detta sätt lyckats aktivera deltagarnas egna resurser kan den korta internatkursen genomföras så intensivt och koncentrerat att man kan effektivt utnyttja denna tämligen kostsamma kursform. Förbundet föreslår därför att de av arbetsgruppen föreslagna befattningshavarna (föreståndaren och kontonisten) knytes till sekretariatet på heltid. Därutöver föreslås att arvode till kursledning för stöd under självstudieperiod ökas till åtminstone 12 000 kronor, samt att övriga anslagsposter justeras så att de följdkostnader som uppstår genom denna förändring täcks.

Arbetsgruppens förslag att styrelsen bör underordnas Nordiska ministerrådet finner Socionomförbundet riktigt. Av de skisserade arbetsuppgifterna framgår klart att det måste bli fråga om en s. k. arbetande styrelse. Det hade därför varit av värde om arbetsgruppen redovisat mera ingående hur man tänkt sig styrelsens sammansättning, eftersom möjligheterna att genomföra arbetsgruppens intentioner med verksamheten hänger på detta. Sveriges socionomförbund förutsätter att den styrelse som föreslås upprättad, utöver representanter för den nordiska socialhögskolekommittén, även kommer att bestå av företrädare för socialarbetarorganisationerna i de nordiska länderna, vars gemensamma samarbetsorgan är Socialarbetarföreningarnas nordiska samarbetskommitté, i vilken Sveriges socionomförbund är en av de samverkande organisationerna. Vi vill med kraft understryka, att styrelsens sammansättning inte får domineras av lärare med tanke på att den skisserade fortbildningen i framtiden huvudsakligen kommer att omfatta fortbildning av tjänstemän inom social administration och planläggning. I avsnittet kostnadsberäkningar m. m. redovisas såväl styrelsens som sekretariatets tänkta kostnader. Därvid har kostnaderna för resor och traktamenten uppskattats till 10 000 kronor. Med tanke på vad som anförts förefaller detta vara tilltaget alldeles för lågt. Förbundet föreslår därför att detta belopp fördubblas till 20 000 kronor. Om detta inte låter sig göra befarar förbundet att den försöksverksamhet arbetsgruppen skisserat inte kommer att kunna genomföras på sätt som uppenbarligen avsetts. Det vore verkligen tragiskt om de stora förhoppningar som är knutna till

den föreslagna verksamheten skulle stärkas enbart till följd av att otillräckliga resurser tilldelas ledningsorganen.

Stockholm den 16 juni 1972

Sveriges socionomförbund

Anita Gradin

Förbundsordförande

Socialhögskolornas studentkårers organisation (SSO):

SSO vill inledningsvis betona vikten av att en fortbildning av lärare vid socialhögskolorna kommer till stånd särskilt mot bakgrund av den senaste tidens reformer av socionomutbildningen samt socionomernas möjligheter till forskarutbildning. SSO konstaterar att lärarutbildningen inom de ämnen som profilerar socionomutbildningen fortfarande är olöst och att det är synnerligen viktigt att en fortlöpande lärarutbildning organiseras särskilt med tanke på den föreslagna kapacitetsökningen vid socialhögskolorna. SSO finner därför de av den nordiska arbetsgruppen föreslagna åtgärderna goda som bas för en försöksverksamhet.

SSO vill dock särskilt betona att möjligheterna till vidareutbildning görs mycket bredare än vad arbetsgruppen föreslår. Det är av stor vikt att samtliga fem utbildningslinjer vid socialhögskolorna kommer i åtnjutande av de i betänkandet antydda möjligheterna till lärarfortbildning. Bristerna mellan teori och praktik samt mellan olika ämnen i utbildningen med avseende på integrationsaspekten bör inte ytterligare förstärkas genom arbetsgruppens förslag till koncentration till enbart social metodik, även om vi socionomstuderande anser att detta ämne är sorgligt eftersatt i Sverige.

SSO vill slutligen framhålla att de föreslagna resurserna rimligen inte räcker till för att uppfylla de intentioner som betänkandet i övrigt inrymmer. De föreslagna kurserna synes vidare vara alltför korta för att ge något meningsfullt utbyte i fortbildningshänseende.

Med hänvisning till ovanstående hälsar SSO den av nordiska arbetsgruppen för supplerande socialutbildning föreslagna försöksverksamheten med tillfredsställelse samt hyser den fromma förhoppningen att den snarast kommer till stånd.

Örebro den 14 juni 1972

Socialhögskolornas studentkårers organisation

Mats Jonberger

Ordförande

Medlemsförslag

om nordiskt kliniskt-kemiskt sjukhuslaboratoriesamarbete

(Väckt av Lars Lindeman, Anna-Lisa Nilsson, Jan-Ivan Nilsson och Egil Aarvik)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk förening för klinisk kemi och klinisk fysiologi:

Nordisk förening för klinisk kemi och klinisk fysiologi ser med tillfredsställelse att föreningens skrivelse till Nordiska rådet behandlats positivt och resulterat i ett medlemsförslag om nordiskt kliniskt-kemiskt sjukhuslaboratoriesamarbete.

Önskemålet om ekonomiskt bidrag för i första hand en försöksperiod om tre år kvarstår oförändrat. Då organisationsarbetet för regional kvalitetskontroll redan påbörjats och då det är ett önskemål att samordning och materialbearbetning sker från en så tidig tidpunkt som möjligt är det föreningens förhoppning att medel för ett nordiskt sekretariat för samordning av kvalitetskontroll och normalvärdesinsamling ställes till förfogande så tidigt som möjligt

Helsingborg och Uppsala den 31 juli

För Nordisk förening för klinisk kemi och klinisk fysiologi

Kjell Jacobsson

Ordförande

Carl-Henric de Verdier

Sekreterare

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

— — — skal man, i overensstemmelse med fra sundhedsstyrelsen indhentet udtalelse meddele, at indenrigsministeriet principielt kan anbefale, at det nordiske sekretariat for klinisk-kemisk sygehuslaboratoriesam-

arbejde oprettes for den foreslåede forsøgsperiode på 3 år, idet det forudsættes, at formålet med projektet skal være som omtalt,

1. at fortsætte og udvide arbejdet med kvalitetskontrol, så resultaterne fra forskellige laboratorier viser overensstemmelse, når samme prøve undersøges, og

2. at organisere indsamling og analyse af prøver, så "referenceområder" for analyseresultater foreligger for de flest mulige komponenter, blod, urin etc. og for de forskellige aldersklasser, begge køn, døgn- og årstidsvariationer etc. for "normalbefolkningen".

København, den 30. august 1972

P. m. v.

E. b.

Folmer Nielsen

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I denne anledning skal man oplyse, at en af indenrigsministeriet og Amtsrådsforeningen sammen med sundhedsstyrelsen nedsat arbejdsgruppe i februar 1972 har fremsat forslag til oprettelse af Dansk Sygehus Institut, hvis opgave skal være at fremme og samordne indsamling og formidling af information samt udføre forskning og udviklingsarbejde vedrørende planlægning og rationalisering af sygehusvæsenet.

Under henvisning hertil skal man, efter at sagen har været behandlet i Amtsrådsforeningens sygehusudvalg, udtale, at man anser den i medlemsforslaget anførte samordning af kvalitetskontrol og normalværdiindsamling ved de nordiske klinisk-kemiske sygehuslaboratorier for at være en opgave, der naturligt vil henhøre under det planlagte Dansk Sygehus Instituts arbejdsområde.

København, den 21. september 1972

V. Hauch

Johanne Louise Dithmer

Foreningen af Sygehusadministratorer i Danmark:

I denne anledning skal man som foreningens opfattelse udtale, at det forelagte forslag nok bør nyde fremme, idet det efter det oplyste vil indebære større sikkerhed i patientbehandlingen og på længere sigt formentlig økonomiske besparelser. Dog bør de myndigheder, som i påkommende fald stiller midler til rådighed, til enhver tid have indseende med, hvorledes de forbruges.

Vejle, den 9. oktober 1972

Hans Christensen

Den Almindelige Danske Lægeforenings Hovedbestyrelse har i skrivelse den 11 juli 1972 forklarat sig instämma i Danske Laboratorielægers Organisations yttrande av den 5 juli 1972 (se nedan).

Danske Laboratorielægers Organisation:

Det af Nordisk Forening for klinisk Kemi og klinisk Fysiologi fremlagte andragende om bidrag til samordning af kvalitetskontrol og normalværdiindsamling ved klinisk-kemiske sygehuslaboratorier kan anbefales fra dansk side, idet denne samordning har stor praktisk betydning for driften af hospitalernes centrallaboratorier i Danmark. De af Kjell Jacobsson og Carl-Henric de Verdier nævnte arbejdsgrupper nedsat i 1969 har allerede gennem udsendelse af kontrolprøver til Nordens hospitaler frembragt praktiske resultater, som klart har understreget behovet for videre arbejde ad disse linjer. Vi vil fra Danske Laboratorielægers Organisation gerne tilføje, at et nordisk sekretariat for kvalitetskontrol og normalværdiindsamling ikke alene er værdifuldt for hospitalsarbejdet, men også vil have værdi for den primære sygdomsbekæmpelse i de respektive lande. I de nordiske lande er der i de senere år indsamlet værdifulde materialer om befolkningernes sundhedstilstand af stor betydning for hygiejnen og sygdomsbekæmpelsen. Sådanne folkeundersøgelser er i væsentlig grad baseret på klinisk-kemiske analyser. Som eksempel kan anføres betydningen af undersøgelser af blodets fedtstoffer i bekæmpelsen af hjerte- og kredsløbssygdomme. En af forudsætningerne for en fælles nordisk udnyttelse af en folkeundersøgelse i et enkelt medlemsland er en samordning af analysekontrollen, og ligeledes en samordning af normalværdibegreberne. Vil vil således understrege vores anbefaling med henvisning til forslaget betydning for såvel hospitalernes patientbehandling som for den profylaktiske sundhedstjeneste.

København, den 5. juli 1972

P. o. v.

Poul F. Møller

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Social- och hälsovårdsministeriet meddelar högaktningfullt, att ministeriet i princip stöder det vid Nordiska rådet anhängiga medlemsförslaget A 364/s angående nordiskt klinisk-kemiskt sjukhuslaboratoriesamarbete.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Emellertid påpekar social- och hälsovårdsministeriet, att det i detta skede inte kunnat ta ställning till de angivna kostnaderna av 111 500 Skr i året, emedan kostnadskalkylerna inte bifogats till medlemsförslaget. Ytterligare anser social- och hälsovårdsministeriet att man också borde höra finansministeriet i fråga om kostnaderna.

Ytterligare anser social- och hälsovårdsministeriet, att det inte föreligger tillräcklig redogörelse för verksamheten, sammansättningen och ansvaret av ett sekretariat som eventuellt skall upprättas och inte heller för hur samarbetet mellan ett eventuellt sekretariat och t. ex. sjukvårdsdistrikt kommer att ske i praktiken.

Helsingfors den 21 november 1972

Pekka Ojala
Avdelningschef

Elisabeth Groop
Äldre regeringssekreterare

Medicinalstyrelsen¹:

Medicinalstyrelsen finner, efter att ha handlagt ärendet vid plenum, det ifrågavarande förslaget erforderligt och brådskande samt understryker, att det ifrågavarande samarbetet borde utvidgas så att det med tiden kommer att omfatta samtliga till hälsovården hörande laboratorieundersökningar.

Helsingfors den 3 oktober 1972

Leo Noro
Generaldirektör

Olli Simonen
Överläkare

Helsingfors universitet, konsistoriet, har i skrivelse den 27 september 1972 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Folkhälsolaboratoriets centrallaboratorium (statens seruminstitut)¹:

Folkhälsolaboratoriet förenar sig om den i medlemsförslaget anförda motiveringen, enligt vilken kvalitetskontrollverksamheten och insamlingen av normalvärden (referensvärden) såsom grundval för laboratoriearbete gärna borde förverkligas på samnordiskt plan. En förutsättning härför är emellertid att frågan är reglerad på nationellt plan, var till en samnordisk verksamhet kan ansluta sig.

Folkhälsolaboratoriet anser, att man inte borde inskränka ifrågavarande verksamhet till att enbart avse det kliniskt-kemiska sjukhus-

¹ Yttrandet översatt från finska.

laboratoriesamarbetet, vilket är en rätt begränsad del av hela laboratorieverksamheten, utan att verksamheten borde omfatta samtliga till hälsovården hörande laboratorieundersökningar.

Helsingfors den 8 september 1972

Folkhälsolaboratoriets centrallaboratorium

Eero Uroma

Professor, direktör för
folkhälsolaboratoriet

Sjukhusförbundet — Sairaalaliitto:

Både teoretiskt och praktiskt sett är kvalitetskontrollen av sjukhuslaboratorier densamma i alla länder. Därför är det ändamålsenligt att utföra utvecklingsarbetet i form av samarbete. Även ur ekonomisk synpunkt är internationellt samarbete fördelaktigare än om utvecklingsarbetet utföres separat i varje land.

Den nordiska föreningen för klinisk kemi och klinisk fysiologi har under många år arbetat för att förbättra kvalitetsnivån inom sjukhuslaboratorierna i Norden. Föreningen har för avsikt att fortsätta detta arbete också i framtiden. Föreningen har bl. a. utarbetat rekommendationer för förverkligandet av kvalitetskontroll mellan de olika sjukvårdsdistriktens laboratorier. Således har som resultat av föreningens verksamhet i vårt land redan på frivillig bas utförts den verksamhet som rekommenderas i laboratorieorganisationskommitténs betänkande (Kommittébetänkande 58 B).

Föreningen för klinisk fysiologi har tillverkat och tagit i bruk ett s. k. nordiskt jämförelseserum (Scandinavian reference serum). Detta serum är avsett för bestående bruk vid undersökningar på sjukhuslaboratorier. Enligt rekommendation bör serumet användas för 1. kvalitetskontroll av regionala laboratorier, 2. precisionsbestämning (accuracy) vid s. k. normalvårdsundersökningar och 3. jämförelse av kvalitetsnivån mellan nordiska laboratorier.

På ovannämnda grunder anser Sjukhusförbundet att det är den finska staten till gagn, ifall Nordiska rådet accepterar detta medlemsförslag. Dessutom faller blott 15 procent av den föreslagna summan på 111 500 svenska kronor på Finlands del.

Helsingfors den 2 oktober 1972

Sjukhusförbundet

Heikki Simola
Direktör

Erkki Leskinen
Ordförande för
laboratoriedele-
gationen

N o r g e**Sosialdepartementet:**

Det foreliggende forslag om nordisk klinisk-kjemisk sykehuslaboratoriesamarbeid har vært forelagt følgende interesserte fagmyndigheter og organisasjoner:

Helsedirektørens rådgivende utvalg for klinisk kjemi v/professor dr. med. Lorentz Eldjarn, Den norske lægeforening, Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, Universitetet i Tromsø og Statens institutt for folkehelse.

De innkomne uttalelser vedlegges (*se nedan*).

Sosialdepartementet finner at de klinisk-kjemiske laboratoriers virksomhet har vært sterkt økende de senere år. Denne utvikling må ventes å fortsette. Økt presisjon og effektivitet vil være avhengig av ytterligere kvalitetskontroll og standardisering av analysemetoder. Dette nødvendiggjør at det utarbeides bedre normalverdier for forskjellige befolkningsgrupper slik at tolkningen av resultatene kan bli sikrest mulig.

Det vil by på åpenbare fordeler både av økonomisk og faglig art at det på nordisk basis blir gjennomført en samordning av kvalitetskontrollen og av innsamling og bearbeidelse av normalmaterialer.

Sosialdepartementet finner på denne bakgrunn å kunne tilrå at det foretas en utredning av de nordiske helseadministrasjoner.

Oslo, 18. oktober 1972

Etter fullmakt

Jon Bjørnsson

Inger-Margrethe Onsum

Universitetet i Oslo, Universitetsdirektøren:

— — — har vært forelagt *Det medisinske fakultet*, som har gitt sin tilslutning til følgende uttalelse fra professor Alexander Pihl:

Denne sak har vært grundig drøftet i de faglige fora og synes å ha full oppslutning blant de nordiske kliniske kjemikere.

Antallet klinisk-kjemiske analyser som utføres ved de nordiske laboratorier har øket meget sterkt det siste året og denne økning synes å fortsette. Klinisk-kjemiske analyser blir stadig viktigere når det gjelder diagnose, behandling og kontroll av pasienter. Den kvalitetskontroll som har blitt innført ved de nordiske laboratorier i de senere år har i betydelig grad øket presisjonen og kvaliteten av det analytiske arbeid. Det er imidlertid behov for ytterligere nordisk samarbeid på dette felt for å standardisere analysemetoder. Særlig viktig er det å etablere bedre normalverdier for forskjellige befolkningsgrupper for å muliggjøre en korrekt tolkning av analyseresultatene. Disse oppgaver sprenger den økonomiske ramme for de nordiske foreninger og det er behov for offentlig støtte. Det foreslåtte samarbeid vil utvilsomt heve den medisinske standard ved nordiske sykehus og gi gunstige resultater både fra et medisinsk og økonomisk synspunkt. Jeg vil derfor anbefale at forslaget støttes.

Universitetsdirektøren henholder seg til det som er anført av professoren og av fakultetet.

Oslo, 20. september 1972

Olav M. Trovik

Jostein Løfsgaard

Universitetet i Oslo, Institutt for klinisk biokjemi:

Nordiske laboratorieleger har i de siste 25 år hatt et nært faglig samarbeid som avtvinger alminnelig respekt. Således har de siden 1949 utgitt et felles engelskspråklig tidsskrift (Scandinavian Journal of Clinical and Laboratory Investigation). Det ble videre tidlig gjennomført prinsipielt ensartede utdannelses- og spesialistregler for laboratorieleger i de fire land, og det har i mer enn 10 år vært avholdt felles kurs og kongresser som ledd i denne spesialistutdannelse. Alle utgifter i forbindelse med de nevnte aktiviteter har til nu vært utredet ved medlemskontingenter.

I løpet av de siste fem år er det blitt stadig klarere at den nordiske forening må ta initiativ til å fastlegge såkalte "normalverdier" for vesentlige medisinsk-kjemiske parametre i den nordiske befolkning (barn, voksne, menn, kvinner, aldersgrupper) samt til å samordne den analytiske kvalitetskontroll ved de nordiske lands sykehuslaboratorier. Under det siste nordiske laboratorielegemøte i Bergen (1972) ble det fattet prinsippvedtak om å gå løs på disse betydelige arbeidsoppgaver og de nødvendige arbeidsutvalg ble nedsatt.

De arbeidsoppgaver som er formulert med relasjon til kvalitetskontroll og normalverdier er av fundamental betydning for en effektiv utnyttelse av resultatene fra våre klinisk-kjemiske sykehuslaboratorier innen såvel kurativ som preventiv medisin. Jeg vil derfor meget sterkt tilrå at den nordiske forening får økonomisk mulighet til å gjennomføre disse oppgaver.

Oslo, 24. august 1972

Lorentz Eldjarn

Universitetet i Bergen, Universitetsdirektøren:

Vedlagt oversendes uttalelse fra Det medisinske fakultet om ovennevnte medlemsforslag fra Nordisk Råd (*se nedan*).

Det har ikke vært anledning til å behandle saken i Det akademiske

kollegium. Den oversendes derfor under henvisning til vedtak i Det medisinske fakultetsråd.

Bergen, 21. september 1972

Arne Halvorsen

Harald Gammelsæter

Universitetet i Bergen, Det medisinske fakultet:

Det medisinske fakultetsråd behandlet ovennevnte sak i møte 12. ds. Rådet sluttet seg til forslaget fra professor Closs og vedtok å gi følgende uttalelse:

Det medisinske fakultet er klar over betydningen av en samordning av kvalitetskontrollen av sykehuslaboratoriernes analysemetoder og av innsamling og bearbeidelse av normalmaterialer og vil derfor råde til at Norge stiller midler til disposisjon til opprettelse av et nordisk sekretariat som foreslått.

Bergen, 13. september 1972

Torstein Bertelsen

Dekanus

Alv Nernes

Fakultetssekretær

Universitetet i Tromsø, Fagutvalget for medisin, har i skrivelse den 21 september 1972 forklarat sig tilstyrka medlemsforslaget.

Statens institutt for folkehelse:

Selv om forslaget om et nordisk klinisk-kjemisk sykehuslaboratoriesamarbeid ikke direkte angår dette institutt, som arbeider på andre fagområder, vil en gi forslaget sin prinsipielle tilslutning. Det er et stort behov for standardisering av metoder og kontroll innen hele den medisinske laboratoriesektoren. En antar at dersom ovennevnte forslag går i gjennom, vil dette stimulere til utvidet nordisk samarbeid om likeartede oppgaver innen andre laboratoriespesialiteter.

Oslo, 21. august 1972

Chr. Lerche

Den norske lægeförening:

De nordiske laboratorieleger har gjennom sine faglige sammenslutninger etablert et intimt og godt samarbeid som har fungert gjennom en årrekke. For å kunne utbygge dette samarbeid er det foreslått etablert et felles nordisk sekretariat for samordning av kvalitetskontroll og inn-samling av normalverdier ved de klinisk-kjemiske sykehuslaboratorier i de nordiske land, og at Nordisk Råd stiller midler til rådighet for dette.

Lægeföreningen vil fullt ut støtte dette forslag.

Oslo, 12. oktober 1972

Den norske lægeförenings sentralstyre
etter bemyndigelse

Johan Greve Brun
Visegeneralsekretær

S v e r i g e**Socialstyrelsen:**

Det föreligger ett stort behov av dels en systematiserad kvalitetskontroll av utförda kliniskt kemiska undersökningar, dels ökad kunskap om normalvärden för hithörande undersökningar.

Nordisk förening för klinisk kemi och klinisk fysiologi har tidigare tagit initiativ på området och bl. a. genomfört ett antal kvalitetskontroller inom Norden under de senaste åren.

På så sätt vunna resultat har visat att ett behov av fortlöpande utvecklingsarbete och permanent kvalitetskontroll föreligger, något som emellertid fordrar ett tillskott av resurser. Nordisk förening för klinisk kemi och klinisk fysiologi har med anledning härav gjort en framställning till Nordiska rådet om ett årligt bidrag av 111 500 kronor för verksamheten under i första hand tre år.

Ifrågavarande ärende har varit föremål för överläggningar vid ett möte med cheferna för de nordiska centrala hälsovårdsmyndigheterna m. m. i Tammerfors 7—9 juni 1972. Det framkom därvid, att de medicinska tillsynsmyndigheterna i Norden finner den hittills genomförda kontrollverksamheten inom klinisk kemi på nordisk basis synnerligen värdefull, och att en fortsatt utökad verksamhet, enligt förslaget från Nordisk förening för klinisk kemi och klinisk fysiologi, torde vara mycket angelägen.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts får socialstyrelsen tillstyrka det inom Nordiska rådet väckta förslaget om nordiskt kliniskt kemiskt sjukhuslaboratoriesamarbete.

Stockholm den 4 augusti 1972

Enligt socialstyrelsens beslut

Kurt Roos

Universitetskanslersämbetet:

UKÄ har i ärendet inhämtat yttranden från rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå, karolinska institutet samt högskolan i Linköping, samtliga efter hörande av respektive medicinska fakultet.

UKÄ hänvisar till de synpunkter som anförts i de inhämtade yttrandena (se nedan).

Stockholm den 23 oktober 1972

Hans Löwbeer

Per Sandblom

Uppsala universitet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 22 september 1972 förklarat sig instämma i medicinska fakultetens yttrande av den 7 september 1972 (se nedan).

Uppsala universitet, medicinska fakulteten:

Förslaget avser internordisk samordning av kvalitetskontroll och insamling av normalvärden, som båda är betydelsefulla delar av den kliniskt-kemiska verksamheten. Fakulteten delar de i motionen framförda synpunkterna på vikten av en effektiv kvalitetskontroll med hänsyn till analysresultatens utnyttjande för diagnostik och terapi. Det skulle givetvis innebära stora praktiska fördelar om kvalitetskontrollen organiserades så, att man på detta område kunde erhålla en för hela Norden såvitt möjligt enhetlig nivå. En gemensam insamling och bearbetning av normalvärden skulle vara ett viktigt led i en sådan utveckling. Hittills vunna erfarenheter av kvalitetskontroll och normalvärdesbearbetning i respektive länder har varit mycket positiva och det talar för att dessa verksamheter väl låter sig organiseras gemensamt för de nordiska länderna. Kostnaderna härför synes fakulteten rimliga om man beaktar de

fördelar, som kan vinnas. Fakulteten instämmer i de synpunkter som anförs i motionen och tillstyrker densamma.

Uppsala den 7 september 1972

Gunnar Dahlström

Birgit Lannering

Lunds universitet, rektorsämbetet, åberopar i skrivelse den 6 september 1972 medicinska fakultetens yttrande av den 1 september 1972 (se nedan).

Lunds universitet, medicinska fakulteten:

Det medlemsförslag som väckts inom Nordiska rådet om nordiskt samarbete mellan kliniskt-kemiska sjukhuslaboratorier representerar ett förslag till officiell kanalisering av ett samarbete som påbörjats försöksvis i regi av den vetenskapliga föreningen Nordisk förening för klinisk kemi och klinisk fysiologi. Dess sektioner för klinisk kemi inom de anslutna länderna ha bearbetat kontroll och standardiseringsproblem med växande intensitet under senare år. I anslutning till den kliniska kemins starka expansion har betydelsen av detta arbete vuxit. Standardiseringsproblem, metodföreläsningsrapporter och insamlande av referensvärden för olika populationsgrupper, för årstidsvariationer och för bl. a. provtagningsförhållanden har blivit möjliga att börja angripa mer adekvat sedan datorer börjat tas i bruk vid sjukhusen. Problemet har en vetenskaplig men en mycket tyngre sjukvårdsteknisk sida.

Inom alla skandinaviska länder finns laboratorier med datorresurser. Runt dessa har uppbyggnad av regionala kontrollsystem påbörjats. Varje stöd som underlättar ett vidgat samarbete mellan och inom de nordiska länderna med snabbare informationsutbyte mellan de kemiska service-laboratorierna har en betydande rationaliseringseffekt på sjukvårdsservicen. En metodologisk uniformering vid de kemiska centrallaboratorierna är för närvarande olämplig på grund av det tekniskt dynamiska skede som karakteriserar dagens massanalystekniker.

Mycken klinisk forskning är delvis baserad på laboratorieresultat, varför de enskilda laboratoriernas resultatangivelser har betydelse utanför respektive regioner.

Intensifierat samarbete har aktualiserats genom att en övergång till ett internationellt rekommenderat nytt enhetssystem har påbörjats. Denna svåra övergångsfas kan underlättas genom stöd från Nordiska rådet till den koordinerande verksamhet som föreslagits.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts rekommenderas att UKÄ tillstyrker att den Nordiska föreningen för klinisk kemi erhåller begärt stöd.

Lund den 1 september 1972

På medicinska fakultetens vägnar

Bengt Borgström
Dekanus

Jill Falk

Göteborgs universitet, medicinska fakulteten:

Fakulteten tillstyrker att Nordisk förening för klinisk kemi beviljas det äskade beloppet. Man har under senare år blivit alltmer uppmärksam på nödvändigheten av att laboratorieundersökningar utförda vid skilda sjukhus ger likartade resultat. Som exempel kan nämnas att National Bureau of Standards i USA nu tillhandahåller en serie standards av hög kvalitet, att WHO på samma sätt intresserat sig för problematiken bl. a. genom att genomföra standardisering av immunglobuliner. Ett stort antal internationella kontrollprogram är i verksamhet. Dessa aktiviteter har bl. a. visat att många av de s. k. normalvärden som nu används är behäftade med stora fel. Det skulle vara av stort värde att ett sekretariat för insamling av material, spridande av information etc. kunde etableras i Norden.

Göteborg den 31 augusti 1972

På medicinska fakultetens vägnar

Ragnar Romanus

Barbro Strand

Umeå universitet, rektorsämbetet, hänvisar i skrivelse den 6 september 1972 till medicinska fakultetens skrivelse av den 1 september 1972 (se nedan).

Umeå universitet, medicinska fakulteten:

Medicinska fakulteten anser i likhet med förslagsställarna att det föreligger ett klart behov av en samordning av kvalitetskontrollen av sjukhuslaboratorernas analysmetoder. Då de nordiska ländernas kliniskt kemiska sjukhuslaboratorier uppvisar stora likheter i organisation och utrustning och preliminära försök med en Nordisk kvalitetskontrollundersökning kunnat genomföras, anser fakulteten att en fortsatt och utökad verksamhet är önskvärd.

Då insamlandet av normalvärden i tillräcklig omfattning ofta är svårt att genomföra finner fakulteten det vara viktigt ur både vetenskaplig och klinisk synpunkt att de samlade resurserna som representeras av de olika kliniskt-kemiska laboratorierna inom Norden utnyttjas så att tillräckligt stora normalmaterial erhållas under standardiserade betingelser.

Medicinska fakulteten får därför tillstyrka förslaget att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige att under en försöksperiod om tre år ställa medel till förfogande till ett Nordiskt sekretariat för samordning av kvalitetskontroll och normalvärdesinsamling vid de kliniskt kemiska sjukhuslaboratorierna i de nordiska länderna.

Umeå den 1 september 1972

På medicinska fakultetens vägnar

Nils Törnblom

Katarina Holmqvist

Karolinska institutet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 4 oktober 1972 förklarat sig instämma i medicinska fakultetens yttrande av den 21 september 1972 (se nedan).

Karolinska institutet, medicinska fakulteten:

Nordisk förening för klinisk kemi och klinisk fysiologi som är ett gemensamt organ för motsvarande nationella föreningar i Danmark, Finland, Norge och Sverige har beslutat inrätta ett nordiskt sekretariat för att samordna den fortsatta verksamheten i Norden för kvalitetskontroll och normalvärdeinsamling vid de kliniskt kemiska laboratorierna.

Preliminära försök med en nordisk kvalitetskontrollundersökning som genomförts av föreningen har starkt understrukt behovet av en fortsatt och utökad kvalitetskontroll samt en enhetlig nordisk utformning av metoder och kvalitetskrav.

Det initiativ som tagits av Nordisk förening för klinisk kemi och klinisk fysiologi måste bedömas som mycket värdefullt, då man därigenom kan förbättra de kemiska analyserna kvalitativt vilket höjer den medicinska standarden vid sjukvårdsinrättningarna. Den föreslagna organisationen kan också medverka till en enhetlig nordisk utformning av kvalitetskrav för de olika kemiska och biokemiska analyserna vilket ger förutsättningar för ett rationellt kontrollarbete inom de enskilda länderna.

Fakulteten stöder således den av Nordiska rådet antagna rekommendationen att Sverige tillsammans med Danmark, Norge, Finland ställer medel till förfogande till ett nordiskt sekretariat för samordning av kva-

litetskontroll och normalvärdeinsamling vid de kliniskt kemiska sjukhuslaboratorierna i de nordiska länderna.

Stockholm den 21 september 1972

Börje Uvnäs

Eyvor Wahlbom

Linköpings högskola, medicinska fakulteten:

A. Samordning av kvalitetskontroll

I Sverige sker för närvarande ett intensifierat arbete inom vissa sjukvårdsregioner för kvalitetskontroll av analysverksamheten. Linköping, kliniskt-kemiska laboratoriet, deltar i ett samarbete som ledes av kliniskt-kemiska laboratoriet, Sahlgrenska sjukhuset och som omfattar ca trettioålet kliniskt-kemiska laboratorier inom södra Sverige. Varje vecka analyserar dessa laboratorier ett okänt serumprov. Analysresultatet sändes till Sahlgrenska sjukhuset, där det bearbetas datamaskinellt. En utskrift av analysresultatet blir tillgänglig för berörda laboratorier senast en vecka efter analys.

Likartad kontrollverksamhet förekommer i ökande utsträckning i andra sjukvårdsregioner. Det är därför synnerligen önskvärt att det föreslagna nordiska sekretariatet tillskapas för att sammanställa och informera om resultat av analyskontroll inom olika sjukvårdsområden. Vissa frågor angående kvalitetskrav löses lämpligast i samarbete med de nordiska länderna vid det föreslagna sekretariatet. Det måste dock betonas att det föreslagna sekretariatet inte kan ersätta det arbete för kvalitetskontroll inom sjukvårdsregionerna som sjukvårdshuvudmannen för närvarande bekostar.

B. Normalvärdesinsamling

För närvarande lämnar varje sjukhuslaboratorium ut s. k. normalvärdestabeller till sjukvårdsinrättningar. De innehållande värdena har tillkommit på olika sätt. Antingen har s. k. friska blodgivare undersökts eller så har litteraturuppgifter framtagits. Det föreslagna sekretariatet skulle insamla och tillhandahålla material, som belyser hur olika s. k. normalvärdesgränser bestämts. Förhoppningsvis skulle det föreslagna sekretariatet kunna ena laboratorieläkare om användande av gemensamt rekommenderade normalvärdesgränser för de vanligast förekommande analyserna. För vissa populationsgrupper finns för närvarande ett efterställt krav på redovisning av normalvärden. Det gäller speciellt för bl. a. olika åldersgrupper av barn och gravida. Ett ökat behov av att erhålla närmare karaktäriserade normalvärdesgränser föreligger genom den öka-

de användningen av kliniskt-kemiska analyser inom förebyggande hälsovård.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts rekommenderas att UKÄ förordnar att det av Nordiska rådet begärda anslaget för inrättande av ett nordiskt sekretariat tillstyrkes. Fakulteten förutsätter dock att en närmare precisering av styrning och ledning av sekretariatet sker så att såväl sjukvårdstekniska krav som de vetenskapliga intressena blir tillgodosedda.

Yttrandet utarbetat av professor Arne Norman.

Linköping den 20 september 1972

På medicinska fakultetens vägnar

Nils-Holger Areskog

Håkan Johanson

Statens medicinska forskningsråd:

Det medlemsförslag om nordiskt samarbete mellan kliniskt-kemiska sjukhuslaboratorier som väckts representerar ett förslag till mer officiell kanalisering av ett samarbete som påbörjats i regi av den vetenskapliga föreningen "Nordisk förening för klinisk kemi och klinisk fysiologi". Dess sektioner för klinisk kemi inom de anslutna länderna ha bearbetat kontroll- och standardiseringsproblem med växande intensitet under senare år. I anslutning till den kliniska kemiens starka expansion har betydelsen av detta arbete vuxit. Standardiseringsproblem, metodfelskontroller och insamlande av referensvärden för olika populationsgrupper, för årstidsvariationer och för bl. a. provtagningsförhållanden har blivit möjliga att börja angripa mer adekvat sedan datorer börjat tas i bruk vid sjukhusen. Problemet har en vetenskaplig men en mycket tyngre sjukvårdsteknisk sida.

Inom alla nordiska länder finns laboratorier med datorresurser. Runt dessa har uppbyggnad av regionala kontrollsystem påbörjats. Varje stöd som underlättar ett vidgat samarbete mellan och inom de nordiska länderna med snabbare informationsutbyte mellan de kemiska servicelaboratorierna har en betydande rationaliseringseffekt på sjukvårdsservicen. En metodologisk uniformering vid de kemiska centrallaboratorierna är för närvarande olämplig på grund av det tekniskt dynamiska skede som karakteriserar dagens massanalystekniker.

Mycken klinisk forskning är delvis baserad på laboratorieresultat, varför de enskilda laboratoriernas resultatangivelser har betydelse utanför regionerna. Intensifierat samarbete har aktualiserats genom att en övergång till ett internationellt rekommenderat nytt enhetssystem har påbörjats. Denna svåra övergångsfas kan underlättas genom stöd från Nordiska rådet till koordinerande verksamhet som föreslagits.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts tillstyrker statens medicinska forskningsråd att den Nordiska föreningen för klinisk kemi erhåller begärt stöd.

Stockholm den 21 juni 1972

För statens medicinska forskningsråd

Bengt Gustafsson
Professor, sekreterare

Ingvar Lennerfors
Byråchef

Svenska landstingsförbundet:

I likhet med förslagsställarna anser styrelsen såväl kvalitetskontroller som normalvärdeinsamling vid de kliniskt-kemiska sjukhuslaboratorierna vara en viktig angelägenhet inom klinisk kemi. Kunskaper om normalvärden och variationer är inom väsentliga verksamhetsområden såsom hälsokontroll av typ screening otillfredsställande. Orsaken till detta förhållande grundar sig främst på dålig kunskap om normalvärdens variationer individuellt med avseende på ålder, dagsrytm etc.

Den föreslagna försöksverksamheten skulle således kunna medföra förbättringar och fördelar för berörda länder.

Förslaget innebär emellertid att sjukvårdshuvudmännen påtar sig vissa kostnader för inköp av kontrollserum och för arbetskraft i samband med provtagning och expediering av prover från laboratorierna.

Med hänsyn till försöksverksamhetens värde för främst hälsovården tillstyrker styrelsen förslaget att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige att under en försöksperiod om tre år ställa medel till förfogande till ett nordiskt sekretariat för samordning av kvalitetskontroll och normalvärdeinsamling vid de kliniskt-kemiska sjukhuslaboratorierna i de nordiska länderna. Styrelsen förutsätter att i den händelse utvärderingen av försöksverksamheten utmynnar i förslag om ett permanent dylikt sekretariat, styrelsen bereds möjligheter att ånyo ta ställning i ärendet.

Stockholm den 29 juni 1972

Svenska landstingsförbundet

Kurt Ward

Bengt Olsson

Sveriges läkarförbund:

— — — ber läkarförbundet efter hörande av Svenska laboratorieläkarföreningen få tillstyrka förslaget.

Varje laboratorieavdelning måste i dagens läge sörja för anskaffande

av normalvärden och kvalitetskontrollen, två väsentliga parametrar i deras sjukvårdsmedverkan. Såväl för att få bredare och mer differentierat underlag för referensvärden som för att skapa jämförbarhet och större enhetlighet är nordisk samverkan synnerligen önskvärd.

Stockholm den 18 juli 1972

Sveriges läkarförbund

Karl-Fredrik Blom

Medlemsförslag

om inrättande av ett nordiskt acceleratorcentrum (NORDAC)

(Väckt av Poul Dam, Poul Hartling, Niels Helveg Petersen, Ingemar Mundebo, Orla Møller, Per Olof Sundman och Pekka Tarjanne)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordforsk, huvudsekretariatet:

Da imidlertid Nordforsks målsetting — slik som den er blitt formulert av organisasjonens medlemmer, er å fremme et nordisk samarbeid omkring oppgaver innenfor det teknisk-vitenskapelige området, finner en det ikke naturlig å uttale seg om det foreliggende medlemsforslag. Det kan i denne sammenheng vises til Samarbetsnämnden för de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden, som utgjør et samordningsorgan for de organisasjoner som i de nordiske land nærmest ansvarer for de nasjonale aktiviteter innen atominforskningen.

Hørsholm, 14. september 1972

Nordforsk
Th. Franck
Styrets formann

Erling Hagen
Direktør

Nordisk Institut for Teoretisk Atomfysik (NORDITA):

Det stöd samhället givit fysikalisk forskning har lett till påtagliga framsteg, speciellt under de senaste årtiondena, både genom utveckling av den fysiska vetenskapen och genom framsteg inom olika tillämpningsområden såsom problemen kring vår energiförsörjning samt inom kommunikations- och informationsteknikerna. På många områden av fysiken är emellertid våra kunskaper ännu otillräckliga. Man kan därför i framtiden förvänta sig ytterligare betydande bidrag till samhällsutvecklingen genom framsteg inom fysikalisk grundforskning.

Till de områden inom fysiken, som är speciellt angelägna att utforska, hör frågeställningarna kring materiens uppbyggnad och struktur. I tillägget till förslaget om inrättandet av NORDAC har detta projekts

möjligheter att på bred front bidra till kärnstrukturforskningens utveckling ingående diskuterats.

Norditas styrelse och professorskollegium finner projektet synnerligen angeläget och betydelsefullt för den vetenskapliga utvecklingen i Norden. Det kommer att innebära en avsevärd förstärkning av den nordiska forskningsmiljön, som endast kan tillgodoses genom en gemensam insats från de nordiska länderna. Genom den starka vetenskapliga traditionen inom kärnfysiken i Norden föreligger speciella förutsättningar för att projektet skall leda till betydelsefulla resultat. Nordita vill därför starkt anbefalla att projektet ges nödvändigt stöd.

Framstegen inom naturvetenskaperna är i väsentlig grad resultatet av nära samverkan mellan teoretisk och experimentell forskning. I förslaget om NORDAC:s inrättande hänvisas till betydelsen av ett nära samarbete med Nordita. Från Norditas sida väntar man sig mycket av ett sådant samarbete och räknar med att det skall leda till nya idéer och impulser av värde för Norditas verksamhet.

København den 25 oktober 1972

För NORDITA

Bengt Strömgren
Direktör för Nordita

D a n m a r k

Undervisningsministeriet:

— — — skal man til brug for sagens videre behandling henviser til vedlagte skrivelse af 26. september 1972 fra Forskningssekretariatet med 3 bilag, hvortil ministeriet kan henholde sig (*se nedan*).

Det tilføjes, at undervisningsministeren, som anført i Forskningssekretariatets redegørelse, i februar 1972 har forelagt sagen for sine nordiske ministerkolleger med henblik på drøftelse, når sagen måtte være udredet i de andre nordiske lande. Disse udredninger er endnu ikke afsluttede.

København, den 10. november 1972

P. m. v.
E. b.

J. P. Ipsen
Ekspeditionssekretær

Forskningssekretariatet:

— — — — —
I denne anledning skal man udtale, at medlemsforslaget ikke synes at give anledning til, at sagen i Danmark på ny drøftes i de sagkyndige og rådgivende organer på forskningsområdet, men at man kan henholde sig

til de i sagen af statens naturvidenskabelige forskningsråd (SNF), det af dette råd nedsatte Acceleratorudvalg samt af Forskningens Fællesudvalg (FFU) allerede afgivne udtalelser (se *Bihang 1—3*).

I det følgende skal man således indskrænke sig til at give et resumé over sagens hidtidige behandling.

Forslaget blev drøftet i Acceleratorudvalget i oktober 1970. Udvalget har kraftig anbefalet projektets realisering og har herved blandt andet lagt vægt på nødvendigheden af snarest at lægge grunden til et større kernefysisk acceleratorprojekt, såfremt den betydningsfulde nordiske kernefysiske tradition skal kunne videreføres ud over en kortere årrække. Man har samtidig peget på nødvendigheden af et hurtigt dansk initiativ over for de øvrige nordiske lande for at undgå, at kernefysikken i de enkelte lande søges fremmet gennem mindre nationale projekter, hvorved muligheden for at skabe et kernefysisk center af international målestok går tabt.

SNF har tilsluttet sig Acceleratorudvalgets indstilling. Rådet har fremhævet, at det foreslåede laboratorium må forventes at have en lang levetid på grund af udviklingsmulighederne og fleksibiliteten i dets opbygning. Man har videre peget på de senere års gode erfaringer ved nordisk samarbejde omkring de eksisterende accelerators og inden for NORDITA (Nordisk Institut for Teoretisk Atomfysik). Rådet har fundet, at virkeliggørelsen af NORDAC-projektet vil skabe mulighed for en perspektivrig udbygning af den kernefysiske forskning i hele Norden. I sin konklusion indstillede SNF til den danske regering, at forslaget fremmes og rejses over for de øvrige nordiske regeringer uden forsinkelse.

FFU har på møder, hvor man har drøftet dansk deltagelse i internationale forskningsprojekter tilsluttet sig SNF's bedømmelse. FFU har anbefalet, at NORDAC-projektet umiddelbart fremmes og anbefalet, at den danske regering tager det fornødne initiativ over for de øvrige nordiske lande.

I overensstemmelse med FFU's anbefaling har forslaget været drøftet på det nordiske undervisningsministermøde i Oslo i november 1971, og den danske undervisningsminister har i tilslutning hertil i februar 1972 i en skrivelse til de øvrige nordiske undervisningsministre meddelt, at NORDAC-projektet har været drøftet i et af den danske regering nedsat ministerudvalg (Regeringens Forskningsudvalg). I skrivelsen bekræftes, at den danske regering vil være indstillet på at stille grund til rådighed for centret, at Niels Bohr Institutets Risø-afdeling forudsættes at skulle deltage i samarbejdet, og at man fra dansk side vil være indstillet på at yde de stipulerede bidrag inden for rammerne af den nordiske kultur-aftale.

Idet det ikke er forskningssekretariatet bekendt, om undervisningsministeriet måtte ønske at tilføje yderligere oplysninger om sagens be-

handling i ministeriet eller f. eks. oplysninger om NORDAC-projektets bemanning i Danmark, tillader man sig at tilbagesende sagen med anmodning om, at Markedssekretariatet underrettes gennem ministeriet.

København, den 26. september 1972

P. s. v.

E. b.

Martin Korst

BIHANG 1

Uttalande av Forskningens fællesudvalg angående danskt deltagande i internationella forskningsprojekt

På Forskningens fællesudvalgs plenarmøde den 9. februar 1971 drøftedes problemerne vedrørende dansk deltagelse i en række internationale forskningsprojekter. Det er FFU's opfattelse, at man, i det omfang det er muligt, bør anskue de projekter, der er aktuelle eller vil blive det i en nærmere fremtid, under eet, og ud fra en sådan helhedsvurdering søge at foretage en prioritering. Denne opfattelse har fået støtte af regering og folketing, idet regeringen i forbindelse med sagen om Danmarks udtræden af Den europæiske rumforskningsorganisation (ESRO) har accepteret folketingets forslag om en samlet vurdering i løbet af kalenderåret 1971 af Danmarks interesse i deltagelse i de aktuelle internationale samarbejdsprojekter.

Ved det omtalte plenarmøde forelå for FFU en skrivelse af 2. februar 1971 fra statens naturvidenskabelige forskningsråd (SNF) vedrørende følgende 4 fysiske projekter:

1. Forslag om oprettelse af et nordisk center for faste stoffers fysik og kemi.
2. CERN-projektet om opbygning af en accelerator på 300 milliarder elektronvolt (300 GeV projektet).
3. Danmarks medlemskab af ESRO.
4. Forslag om oprettelse af et nordisk acceleratorcenter for kernefysikforskning (NORDAC).

Rådets skrivelse er bl. a. bilagt en redegørelse fra Dansk Selskab for faste stoffers Fysik og Kemi, et notat om 300 GeV-projektet, en udtalelse fra det under rådet nedsatte Acceleratorudvalg, forslag fra en gruppe danske fysikere om oprettelsen af NORDAC og en udtalelse fra det af rådet nedsatte Rumforskningsudvalg. Rådets skrivelse og de til denne knyttede redegørelser vedlægges nærværende skrivelse som bilag 1—6 (*de delar som gäller NORDAC, tryckta s. 636—639*).

Konklusionen af rådets indstilling er, at den danske regering umiddelbart bør fremme NORDAC, at man ikke har taget stilling til den indbyrdes prioritering mellem de tre øvrige fysikprojekter, samt at man ud fra en rent faglig vurdering kan anbefale en dansk tilslutning til CERN II.

Fysikprojekterne

Der er i FFU enighed om, at det foreslåede nordiske acceleratorcenter vil være særdeles velegnet til at fremme den kernefysiske forskning, der især for Danmarks vedkommende bygger på stærke traditioner, og som er i en stadig udvikling. Den eksperimentelle forskning inden for dette område kræver en betydelig investering i apparatur, såfremt man fortsat ønsker at opretholde en aktivitet på et internationalt anerkendt niveau. En udbygning af den kernefysiske forskning i Norden vil bedst kunne fremmes gennem et centraliseret fælles laboratorium frem for gennem opbygning af mindre accelerators i de enkelte nordiske lande.

Som nærmere omtalt i den af en gruppe danske fysikere udarbejdede redegørelse for det nordiske acceleratorprojekt (jfr. bilag 5), tænkes laboratoriet placeret i Risø. Herved opnår man bl. a. den væsentlige fordel at kunne udnytte Niels Bohr Institutets tandemaccelerator som injektor i en cyklotron med åbne magnetsektorer. Man har endvidere lagt vægt på Niels Bohr Institutets videnskabelige traditioner og omfattende internationale kontakter.

De samlede anlægsomkostninger er anslået til ca. 103 mill. kr. fordelt over en konstruktionsperiode på ca. 5 år. Den danske investeringsandel udgør ca. 24 mill. kr. Driftsudgifterne er anslået til ca. 12 % af anlægsudgifterne og den årlige danske andel til ca. 3 mill. kr.

FFU er dog opmærksom på, at de samlede driftsomkostninger bør øges med visse bidrag over universiteternes bevillinger til betaling for forberedelse af eksperimenter, til personale, til transport og til opbygning af instrumenter og hjælpeudstyr etc. FFU lægger vægt på, at NORDAC-projektet er udarbejdet og tiltrådt af nordiske kernefysikere, der ønsker det nordiske center placeret i Danmark. Man tilslutter sig SNF's udtalelse om, at forslaget indebærer en for Danmark gunstig og ønskelig mulighed for udviklingen af den eksperimentale kernefysik og for en perspektivrig udbygning af den kernefysiske forskning i hele Norden, og man skal henvise til, at et nordisk forsknings- og apparatur-samarbejde som dette er anbefalet af Nordisk Råd og er omtalt i den nordiske kulturaftale (artikel 4 h).

FFU skal derfor i overensstemmelse med den af SNF afgivne udtalelse anbefale, at NORDAC-projektet umiddelbart fremmes. Det er FFU's opfattelse, at den danske regering bør tage det fornødne initiativ over for de øvrige nordiske lande.

FFU ønsker samtidig at understrege, at CERN-projektet er et fuldt udarbejdet, videnskabeligt yderst værdifuldt projekt. Udvalget mener imidlertid ikke på nuværende tidspunkt, hvor Danmark i den nærmeste fremtid står overfor at skulle tage stilling til en række internationale projekter, forlods at kunne prioritere CERN-projektet forud for andre projekter, der endnu ikke foreligger fuldt tilstrækkeligt belyst.

To medlemmer af FFU anbefaler, at NORDAC og CERN prioriteres lige. Man henviser til, at planerne vedrørende NORDAC, uanset deres betydningsfuldhed, dog endnu må siges at være på et indledende stadium, medens forslaget vedrørende CERN's udbygning efter mange års forberedelse nu er fuldt udarbejdet, samt at denne udbygning må betragtes som en ganske naturlig og uundgåelig videreudvikling af samarbejdet indenfor højenergifysikken, såfremt denne skal kunne bevares på et niveau, der stadig kan placere den europæiske indsats i forreste linie indenfor dette område. Endvidere fremhæves det, at projektet er udar-

bejdet på en sådan måde, at man i videst mulig omfang kan udnytte den hidtidige investering, således at omkostningerne ved udbygningen er holdt nede på det lavest mulige niveau.

FFU kan ikke på nuværende tidspunkt tage stilling til forslaget om oprettelse af et nordisk center for faste stoffers fysik og kemi, idet der først i løbet af de kommende måneder vil foreligge et fuldt detaljeret forslag herom.

FFU finder endvidere ikke, at der foreligger en tilstrækkelig afklaret situation for ESRO og det europæiske rumsamarbejde til på indeværende tidspunkt at kunne begrunde en genoptagelse af spørgsmål om Danmarks holdning til dette samarbejde.

FFU vil i den nærmeste fremtid vende tilbage til denne såvel som de i øvrigt nævnte projekter, når nærmere undersøgelser vedrørende formerne for og omkostningerne ved disse er foretaget.

København, den 9. marts 1972

P. u. v.

P. Nørregaard Rasmussen

P. A. Koch

BIHANG 2

Uttalande av statens naturvidenskabelige forskningsråd angående dansk deltagende i internationella forskningsprojekt

1) Forslag om oprettelse af et nordisk center for faste stoffers fysik og kemi, se bilag 1a og 1b.

2) Danmarks tilslutning til udvidelsen af CERN-samarbejdet (kaldet 300 GeV projektet eller CERN II), se beskrivelsen i vedlagte bilag 2.

3) Danmarks medlemskab af ESRO, se Rumforskningsudvalgets udtalelse af 19/10 1970 i bilag 3.

4) Forslag om oprettelse af et nordisk acceleratorcenter for kernefysik forskning (NORDAC), se bilag 4.

Til behandling af CERN II og NORDAC har forskningsrådet anmodet acceleratorudvalget om en vurdering, som foreligger i form af en udtalelse af 30. oktober 1970, se bilag 5.

Om disse projekter ønsker SNF på indeværende tidspunkt at udtale følgende:

4) NORDAC

Kernefysisk forskning i Danmark bygger på stærke traditioner, som er i fortsat udvikling. Dette miljø er betinget af et intimt samspil mellem tre komponenter: teoretisk forskning, eksperimentel forskning og internationalt samarbejde. En fortsat trivsel af dette miljø forudsætter, at alle tre komponenter opretholdes.

Den eksperimentelle forskning kræver imidlertid en betydelig investering i apparatur inden for de næste 5 år, såfremt man ønsker at opretholde den kernefysiske aktivitet i Danmark på dens nuværende, internationalt anerkendte niveau.

Forskningsrådet finder, at NORDAC-forslaget indebærer en for Danmark gunstig mulighed for den ønskelige udvikling af den eksperimentelle kernefysik. Hvis forslaget realiseres, vil det indebære muligheder for en bred forskningsindsats baseret på et stort spektrum af ionstråler. Særlig interesse knytter sig til studiet af processer frembragt af tunge ioner, som må betragtes som en af kernefysikkens mest lovende nye fronter.

Rådet finder i NORDAC-forslaget dokumentation for, at man inden for en investeringsramme af ca. 100 Mkr. kan skabe et slagkraftigt tungionlaboratorium, i hvilket Risø laboratoriets FN-tandem indgår som injektor. Et sådant laboratorium må forventes at have en lang levetid på grund af udviklingsmulighederne og fleksibiliteten i dets opbygning.

I betragtning af investeringsstørrelsen og omfanget af den videnskabelige og tekniske arbejdskraft, som kræves for en rationel udnyttelse af et tungionlaboratorium, må forslaget om et fælles nordisk projekt forekomme at være en højst ønskelig løsning. Her kan tillige henvises til de senere års meget gode erfaringer med nordisk samarbejde omkring de eksisterende accelerators og inden for NORDITA. Virkeliggørelse af NORDAC-projektet vil skabe mulighed for en perspektivrig udbygning af den kernefysiske forskning i hele Norden.

Forskningsrådet kan tilslutte sig acceleratorudvalgets vurdering af det anslåede danske bidrag på ca. 3 mill. kr. til det årlige driftsbudget, som dog kun dækker den egentlige accelerator drift. Udnyttelsen af laboratoriet vil formentlig kunne dækkes af de bevillinger til forskerlønninger og instrumenter, der i øjeblikket gives til drift og udnyttelse af Risø tandemlaboratoriet.

Ved etablering af et internationalt fælles laboratorium må man overveje de fordele, som vindes ved en samling af forskningsindsatsen, i forhold til de ulemper, som er forbundet med en mere kompliceret beslutningsproces og en tungere administration. Forskningsrådet er dog af den opfattelse, at NORDAC-projektet indebærer så store fordele, at det må anses for at give de bedst mulige betingelser for fortsættelse af den danske kernefysiske tradition, som er skitseret ovenfor.

På baggrund af foranstående ønsker forskningsrådet at anbefale NORDAC-projektets fremme og må lægge vægt på, at den videre behandling af denne sag ikke forsinkes af usikkerhedsmomenter vedrørende de øvrige omhandlede projekter.

Det skal herved bemærkes, at kernefysikere i de øvrige nordiske lande har prioriteret NORDAC-projektet på bekostning af nationale acceleratorprojekter (se bilag 3) i forhåbning om et hurtigt dansk udspil. Sker dette ikke, kan man ikke forvente, at NORDAC vil bibeholde sin høje prioritering. Derfor vil forskningsrådet gerne udtrykke ønsket om en hurtig beslutning fra den danske regering.

I tilfælde af en positiv stillingtagen anmoder forskningsrådet den danske regering om at rejse NORDAC sagen over for de øvrige nordiske regeringer.

Konklusion

SNF indstiller, at den danske regering umiddelbart fremmer NORDAC.

SNF har med ovenstående redegørelse derimod ikke taget stilling til den indbyrdes prioritering mellem de 3 øvrige fysikprojekter.

SNF kan ud fra en rent faglig vurdering anbefale en dansk tilslutning til CERN II.

København, den 2. februar 1973

P. f. v.

Heinz Holter

Ib Terp

BIHANG 3

Uttalande av acceleratorudvalget angående dansk deltagende i internationale forskningsprojekt

1) Det 300 GeV acceleratorprojekt (kaldet CERN II relativt til det nuværende CERN anlæg, kaldet CERN I), som er udarbejdet som et *europæisk* forslag til en udbygning af CERN, og

2) NORDAC projektet udarbejdet til fremme af kernefysik i *Norden*.

Udvalget har i de følgende udtalelser samlet sig om disse projekter hver for sig.

Om CERN II skal man dels fremføre synspunkter vedrørende 300 GeV projektet, dels belyse forholdet mellem CERN I og II. Om NORDAC skal man fremføre en række vurderinger og tillige anbefale, at forslagsstillerne snarest fremsender en ansøgning til Forskningsrådet om pengemidler for året 1971/72 til udarbejdelsen af **endelige planer** for NORDAC.

NORDAC

a) Udvalget har med interesse medtaget forslaget om oprettelse af NORDAC og noterer med glæde; at man fremlægger en langsigtet plan for udbygningen af kernefysisk eksperimentelt apparatur i Norden, hvor kernefysisk forskning har høje traditioner.

Udvalget finder det vigtigt, at NORDAC planen iværksættes hurtigt, udfra det synspunkt at tandemacceleratoren i Risø ikke kan forventes at give basis for kernefysisk forskning i første front ud over en periode på 5—10 år. Flere steder i verden (Los Alamos, Vancouver, Zürich, Darmstadt) er der nye acceleratorlaboratorier under opbygning eller forberedelse; vi kan ikke håbe på at videreføre en stærk, kernefysisk forskningstradition ud over en kortere årrække, medmindre vi nu lægger grunden til et større, kernefysisk acceleratorprojekt.

b) Gennem de tekniske og videnskabelige gennembrud, som er fremkommet i forbindelse med konstruktionen af cyklotroner, muliggør NORDAC projektet en betydelig fornyelse af kernefysiske forskningsmuligheder (højt ladet tung-ionsacceleration, præcision i energi, energivariation over et betydeligt energiinterval etc.).

c) NORDAC projektet er i udpræget grad et fleksibelt projekt (hvilket skal ses i sammenhæng med at det er et langsigtet projekt). Der tages sigte på muligheden af indføjelser af tekniske forbedringer i det

omfang, man i dag kan forudse (plads, krav til bygningskonstruktion, udstyr m.v.).

d) NORDAC projektet udnytter i udstrakt grad eksisterende danske anlæg samt bred skandinavisk erfaring inden for hele det kernefysiske forskningsfelt.

e) Udvalget understreger nødvendigheden af, at moderne fysisk forskning på flere og flere områder må koncentreres omkring relativt store anlæg for at gøre sig internationalt gældende. Dette fører til den vigtige konklusion, at man i fremtiden må lægge vægt på, at forskere fra vore universiteter får muligheder for at tilbringe kortere eller længere perioder ved et centralanlæg som NORDAC, og at de (hjemme) får mulighed for at opbygge apparatur, som flyttes til NORDAC for gennemførelse af eksperimentelt arbejde der.

f) Udvalget vil være tilbøjelig til at mene, at det i NORDAC forslaget anslåede driftsbudget er for lavt anslået, såfremt man ikke tilføjer midler fra anden side. Kun såfremt man øger de samlede driftsomkostninger med universiteternes bidrag gennem 1) forberedelse af eksperimenter 2) betaling af personale 3) betaling af transport 4) opbygning af instrumenter og hjælpedstyr etc., virker det anslåede driftsbudget rimeligt for et stort anlæg.

g) Om fremtidige muligheder for forbedringer af NORDAC vil det være såre vanskeligt at give præcise økonomiske overslag, da indsigt og perspektiv først vil kunne opnås gennem forskningsresultater, som ikke kan forudses idag. Udvalget finder i denne forbindelse, at det er vigtigt, at der i NORDAC's program gøres plads for en tilstrækkeligt stor forskningsindsats på dette felt.

h) Udvalget ser særligt fordelagtige samarbejds muligheder gennem NORDAC arbejdet for universiteterne i Aarhus, Roskilde og København, samt AEK Risø på den ene side og alle Nordens øvrige kernefysikere på den anden side. Dette samarbejde vil give øget perspektiv for den kernefysiske og atomfysiske forskning i Danmark.

i) Udvalget skal pege på, at en gennemførelse af NORDAC planen kræver en hurtig og kraftig regeringsopbakning fra dansk side. Forhandlingerne mellem de nordiske kernefysikere har skabt en forhåbning hos vore nordiske kolleger om, at der vil komme et hurtigt udspil herfra. Sker dette ikke, må man imødesee, at kernefysikerne i de enkelte lande i stedet vil søge mindre, nationale projekter fremmet, og muligheden for at skabe et kernefysisk center af international klasse vil dermed gå tabt.

j) *Udvalget skal varmt anbefale NORDAC projektets virkeliggørelse.*

k) *Udvalget anbefaler, at forslagsstillerne snarest fremsender en ansøgning til Forskningsrådet om pengemidler for året 1971/72 til udarbejdelse af endelige planer for NORDAC.*

København, den 30 oktober 1970

P. u. v.

J. K. Bøggild

F i n l a n d**Undervisningsministeriet:**

— — — har undervisningsministeriet ombett Finlands akademi (statens naturvetenskapliga kommission) samt Helsingfors, Jyväskylä och Uleåborgs universitet, Turun yliopisto, Åbo akademi samt Tekniska högskolan att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*).

Ministeriet kommer att ta ståndpunkt i ärendet i samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 9 januari 1973

Jaakko Numminen
Kanslichef

Matti Gustafson
Kultursekreterare

Handels- och industriministeriet¹:

Till handels- och industriministeriets verksamhetsområde hör ärenden som angår den allmänna industri- och energipolitiken samt i anslutning därtill främjandet och stödjandet av det tekniska forsknings- och utvecklingsarbetet. Inom området för atomenergins fredliga bruk handlägger ministeriet ärenden som gäller forskning, utvecklingsarbete och utbildning i anslutning till användningen av kärnenergi. Med atomenergikommissionen som rådgivande expertorgan riktade ministeriet i sinom tid en del av sin verksamhet även på stödandet av den kärnfysikaliska grundforskningen och medverkade också bl. a. vid inrättandet av Nordiska institutet för teoretisk atomfysik (Nordita). Efter det att byggandet av kärnkraftverk aktualiserats har ministeriet ansett det ändamålsenligt att i första hand inrikta sin aktivitet på den tilläpade forskningen samt sådant utredningsarbete som praktiken förutsätter. I enlighet härmed skulle omsorgen för den kärnfysikaliska grundforskningen och utbildningen ankomma främst på universitet och högskolor.

Ministeriet har ej i något skede behandlat eller övervägt den möjligheten att en partikelaccelerator skulle anskaffas till landet eller att Finland skulle delta i internationella acceleratorprojekt, emedan de kärnfysikaliska forskningar som utförs med accelerators icke skulle ha direkta tillämpningar i praktiken, åtminstone inte med våra förhållanden. Samtidigt som kärnenergiprogrammet framskridit har man tvärtom haft anledning att konstatera att en väsentlig del av de uppkomna problemen, t. ex. i samband med materialfrågor, står utanför den kärnfysikaliska forskningens fält. Ministeriets uppfattning är därför

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

att frågan om anskaffande av en partikelaccelerator ävensom det arbete som skulle utföras med denna måste betraktas som en investering, som enbart hänför sig till grundforskningen.

Handels- och industriministeriet anser att tyngdpunkten för sådan forskning som finansieras av statens medel borde inriktas mot tillämpande forsknings- och utvecklingsarbete. Då genomförande av NORDAC-projektet vid fördelningen av forskningsmedlen skulle innebära en ökad disproportion till förmån för grundforskningen och då nämnda projekt trots höga kostnader direkt skulle gagna endast ett fåtal finska forskare, anser sig handels- och industriministeriet icke kunna förorda ifrågavarande projekt.

Helsingfors den 27 oktober 1972

Grels Teir

Handels- och industriminister

Heikki Raumolin

Byråingenjör

Helsingfors universitet, konsistorium¹:

Fysikerna i Finland har hittills haft till sin disposition en självbyggd van de Graaf-generator på 2,5 MV i Helsingfors. Tack vare personliga kontakter har det funnits möjlighet för dem att utföra arbete vid en del utländska laboratorier, av vilka de viktigaste är Forskningsinstitutet för atomfysik i Stockholm och Lawrence Radiation Laboratory i Californien. På partikelfysikens område har fasta samarbetsformer etablerats med CERN och Dubna.

Emedan användningen av accelererade jonstrålar utgör den centrala metoden i utredningen av mångahanda problem inom det forskningsområde, som omfattar kärnstruktur och fasta tillståndets fysik jämte många andra vetenskapsområden, är det nödvändigt att våra forskare får ny utrustning till sitt förfogande. Det föreligger nu ett förslag, att vi bygger mindre anläggningar vid olika universitet och ansluter oss till det planerade samnordiska acceleratorcentret (NORDAC). Andra alternativet är ett stort nationellt centrum.

Planeringen av NORDAC har utförts gemensamt av nordiska fysiker. Från finländsk sida har professorerna Mårten Brenner, Juhani Kantele, Antti Siivola och Lennart Simons deltagit. Den föreslagna NORDAC-acceleratorn kommer som färdigställd att bli en av de främsta i världen och om projektet förverkligas, kan nordiska forskare på ett effektivt sätt vara med i tåten då det gäller experimentell forskning. Utom anläggningen innesluter förslaget ett system för rese- och forskningsunder-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

stöd som även på ett kännbart sätt skulle effektivisera det inbördes samarbetet mellan andra laboratorier.

Det nu framlagda medlemsförslaget, som siktar på förverkligande av NORDAC-planen inom ramen för ett generellt nordiskt kultursamarbete, stöder våra fysikers förslag på ett konkret sätt. Konsistorium omfattar förslaget och hoppas, att det kommer att leda till konkreta resultat.

Helsingfors den 5 oktober 1972

Mikko Juva
Rektor

Ritva Ukkonen
Tf. byråchef

Finlands akademi (statens naturvetenskapliga kommission)¹:

Frågan om att finska fysiker och forskare inom andra branscher skulle få till sitt förfogande en partikelaccelerator har i många olika sammanhang behandlats av statens naturvetenskapliga kommission sedan år 1966.

På basen av ett omfattande utredningsarbete föreslog kommissionen bl. a. år 1968 att man till Finland skulle skaffa en partikelaccelerator, antingen av cyklontyp eller av typen tandem van de Graaff, för vilken totalkostnadskalkylen skulle sluta på 20—25 miljoner mark. Detta förslag förverkligades inte. Däremot gav undervisningsministeriet den acceleratorkommitté, som tillsatts av ministeriet, i uppdrag att ytterligare förbereda frågan om anskaffning av en mellantung accelerator. Kommittén föreslog i ett betänkande, som avläts den 30 april 1970, att det bästa alternativet vore att Finland anslöt sig till det samnordiska acceleratorprojektet (NORDAC). En plan om detta hade offentliggjorts samma år. Acceleratorkommittén föreslog vidare att en statlig cyklotron skulle anskaffas till Finland. Om anslutningen till det samnordiska projektet inte skulle förverkligas kunde en mellantung cyklotron anskaffas för landets behov. föreslogs det i betänkandet.

I sitt utlåtande den 13 maj 1971 (*Bihang I*) om acceleratorkommitténs betänkande instämde statens naturvetenskapliga kommission i de flesta av betänkandets förslag, men påpekade att de acceleratorlaboratorierna vid olika universitet (Jyväskylä universitet, Åbo akademi, Helsingfors universitet) med tanke på både den ekonomiska och den vetenskapliga kapaciteten är tillräckliga såsom inhemska komplement till ett nordiskt laboratorium. Kommissionen ansåg alltså att den inte kunde understöda

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

förslaget om ett nationellt laboratorium vid sidan av ett nordiskt. För NORDAC-planens del rekommenderade kommissionen att Finland skulle inta en aktivt positiv attityd och sträva till att förverkliga projektet inom ramen för ett så omfattande samarbete som möjlig.

Hittills har två relativt små cyklotroner anskaffats till Finland, den ena till Åbo akademi och den andra till Jyväskylä universitet. Byggnadsarbetena pågår för vardera (texten i Nordiska rådets medlemsförslag är härvid felaktigt: i den sägs att man för närvarande i Finland diskuterar frågan om anskaffning av två små accelerationer — — —).

I det förenämnda, tidigare givna utlåtandet framföres också kommissionens uppfattning om acceleratorns betydelse för fysikforskningen och motiveringarna för orsakerna till att en anslutning till NORDAC-projektet anses vara det bästa alternativet. Kommissionen anser att samma motiveringar fortfarande är giltiga. Som ett sammandrag kan man konstatera att en anslutning till NORDAC-projektet både vetenskapligt och ekonomiskt vore det gynnsammaste sättet att för den kärnfysikaliska forskningen i Finland för en lång tid framåt trygga möjligheterna att utnyttja en högklassig accelerator. Inom fysikforskningen bör projektet sålunda prioriteras högt. Det är naturligtvis svårare att värdera NORDAC-planens betydelse inom forskningens hela fält. Kommissionen konstaterar i alla fall att NORDAC-planen inte ansluter sig t. ex. till de speciellt nämnda tyngdpunkterna i vetenskapliga centralkommissionens ramprogram för forskningen i Finland just nu. Finansieringen av projektet får sålunda inte bli ett hinder eller till förfång för förverkligandet av andra vetenskapspolitiska projekt, som anses ännu viktigare än detta.

Enligt den information som kommissionen fått ställer sig Danmark och Norge reservationslöst positiva till NORDAC-planen medan det för Sverige däremot inte i detta nu föreligger klara uppgifter. Med beaktande av Sveriges stora andel i finansieringen av projektet anser kommissionen att det är naturligt att Finlands deltagande är möjligt endast om Sverige fattar ett positivt beslut.

Kommissionen betonar vidare att ett så här stort och dyrt företag förutsätter synnerligen effektiva och omsorgsfulla förberedelser. Innan beslutet fattas borde man ha tillgång till en reviderad totalkostnads kalkyl och en realistisk tidtabell för förverkligandet så att man kan undvika negativa överraskningar i efterhand. Dessutom borde frågorna om administrationen av det gemensamma laboratoriet, kostnadsfördelningen m. m. naturligtvis också utredas mycket omsorgsfullt innan beslutet fattas.

Kommissionen konstaterar till slut att NORDAC-planen kommer upp till behandling vid nordiska naturvetenskapliga kommissionernas samarbetsnämnds (NOS) möte i Helsingfors den 10 oktober 1972.

Ett förslag om tillsättande av en arbetsgrupp för vidarebehandling av frågan har inlämnats till nämnden. En annan möjlighet, vilken också uppenbarligen kommer att diskuteras, vore att Nordiska kultursekretariatet (NKS) skulle tillsätta ett specialorgan för att utveckla NOR-DAC-planen. De naturvetenskapliga kommissionerna i de olika nordiska länderna skulle härvid naturligtvis ställa sig till förfogande såsom vetenskapliga och vetenskapsadministrativa sakkunnigorgan.

Helsingfors den 16 oktober 1972

Pentti Kauranen

Ordförande

BIHANG

Statens naturvetenskapliga kommissions utlåtande till undervisningsministeriet i Finland rörande acceleratorkommitténs betänkande (kommittébetänkande 1970: B 32):

Acceleratorkommittén har i överensstämmelse med sitt uppdrag, utgående från fysikforskningens behov i Finland, granskat den vetenskapliga målsättningen för ett acceleratorlaboratorium, frågan om olika typer av acceleratorer, anskaffnings- och driftskostnader och laboratoriets organisation.

I betänkandet framförs två alternativa lösningsmodeller:

1. Anslutning till det planerade nordiska storacceleratorlaboratoriet (Finlands beräknade andel av grundläggningkostnaderna 10—12 miljoner mark, driftkostnaderna c:a 1 miljon mark per år) samt en liten cyklotron för ett nationellt laboratorium (grundläggningkostnaderna c:a 12 miljoner mark, driften c:a 1,7 miljoner mark per år).

2. En mellantung accelerator för ett nationellt laboratorium (grundläggningkostnader c:a 19,5 miljoner mark, driften c:a 1,3 miljoner mark per år; man bör dock konstatera att de årliga driftskostnaderna, beräknade enligt grunderna för driftskostnaderna för alternativ 1, skulle uppgå till c:a 2,7 miljoner mark).

Naturvetenskapliga kommissionen har såsom sakkunnig hört ordföranden för acceleratorkommittén professor Juhani Kantele och inbegärt korta skriftliga utlåtanden av professor K.-G. Fogel, professor Gunnar Graeffe, professor Alpo Kallio och professor K. V. Jaurikainen i syfte att klarlägga det nuvarande behovet och utvecklingsskedet inom området. Dessutom har kommissionen till sitt förfogande haft ett utlåtande av statens teknologiska kommission.

Efter att ha behandlat frågan anser naturvetenskapliga kommissionen det vara motiverat att framföra följande synpunkter:

De olika partikelströmmar, som kan åstadkommas med hjälp av en accelerator, utgör de viktigaste instrumenten vid atomarisk och subatomarisk forskning. Behovet av en accelerator beror inte i så hög grad på de enskilda problem som just nu kan undersökas med en accelerator. Det är klart att det ständigt inom fysiken och närliggande vetenskaper och i samband med tillämpning av dessa förekommer centrala problem som rör de atomariska och subatomariska systemens

egenskaper; eftersom andra slags metoders möjligheter är begränsade är det nödvändigt att ge problem av det här slaget en form där det är möjligt att idka forskning genom att utföra lämpligt planerade spridningsprov (scattering) med partikelströmmar från en accelerator. I betänkandet räknas upp ett flertal områden, inom vilka man på basis av nu tillgängliga kunskaper kan räkna med att finna väsentlig, ny kunskap och härigenom få möjligheter till nya tillämpningar. Kommissionen anser att de farhågor, som teknologiska kommissionen framfört om att forskning av det här slaget vore föråldrad, är ogrundade. Det är här fråga om en central forskningsmetod inom mikrofysiken, som inte kan ersättas med någon annan metod.

Man måste anse att det är ett skäligt krav att också forskare i Finland bereds möjligheter att inom ramen för våra ekonomiska förutsättningar kontinuerligt utnyttja och utveckla denna viktiga forskningsmetod. Härvid är det viktigt att ett mångsidigt och effektivt instrument står till förfogande. I detta hänseende erbjuder den i betänkandet föreslagna anslutningen till det samnordiska acceleratorprojektet avgjort de bästa möjligheterna.

Effektiv internationell växelverkan är ett livsvillkor för modern forskning inom alla naturvetenskapliga områden. Till de viktigaste målen inom naturvetenskaperna hör därför inom den närmaste framtiden att ständigt förbättra möjligheterna för forskare från Finland till umgänge med utländska forskare. De möjligheter till att skapa och knyta utländska kontakter, som NORDITA och institutionen för teoretisk fysik vid Helsingfors universitet har erbjudit, har redan inverkat mycket fruktbart på den teoretiska forskningen i vårt land. Hittills har motsvarande möjligheter till största delen saknats inom den experimentella sektorn. Möjligheter för forskning, som baserar sig på användning av accelerator, borde i varje fall skapas som en nödvändig förutsättning för denna verksamhet. Också i detta hänseende vore ett nordiskt laboratorium betydligt fördelaktigare än ett inhemskt. Den föreslagna lokaliseringsorten i Danmark är lyckad eftersom man då kunde utnyttja de livliga internationella förbindelser som Niels Bohr-institutet och NORDITA redan har skapat. Inrättandet av ett experimentellt laboratorium i omedelbar växelverkan med NORDITA skulle dessutom öka möjligheterna för en bättre koordinering av den teoretiska och experimentella forskningen, vilken måste ses som en förutsättning för att fysikforskningen i Finland skulle kunna utvecklas rationellt.

Naturvetenskapliga kommissionen föreslår av denna anledning att Finland intar en aktivt positiv inställning till den i betänkandet nämnda NORDAC-planen och strävar till att förverkliga denna på basis av ett så omfattande samarbete som möjligt.

Däremot anser kommissionen att de små acceleratorlaboratorierna vid Jyväskylä universitet, Åbo akademi och Helsingfors universitet är både vad den ekonomiska och den vetenskapliga kapaciteten ankommer tillräckliga såsom inhemska komplement till ett samnordiskt laboratorium. Kommissionen anser sig inte kunna understöda tanken om ett nationellt laboratorium vid sidan av ett nordiskt.

Det andra alternativet, som omfattar ett nationellt laboratorium, är i ljuset av de synpunkter som framförts en avgjort ofördelaktigare lösning. Ett nationellt laboratorium bör uppföras endast om en ny acceleratorcentral inte kan åstadkommas inom ramen för nordiskt

samarbete. Om man trots allt skulle stanna för ett nationellt laboratorium bör anskaffningssättet utredas på nytt.

Helsingfors den 13 maj 1971

Pentti Kauranen

Ordförande

Esko-Olavi Seppälä

Vikarierande sekreterare

Åbo akademi, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten:

Medlemsförslaget åtföljes av ett tillägg, som har författats av ledande nordiska kärnfysiker. Av detta tillägg framgår att acceleratorcentret skulle bestå av en tungjonaccelerator jämte kringutrustning. Det framgår även att den planerade acceleratorn icke är ett alternativ till de lågenergiacceleratorer, som finnes eller planeras på olika ställen i Norden. Det är icke heller fråga om en konkurrent till högenergiacceleratorn i Cern. Centret föreslås placerat i Risø, Danmark. Möjligheten att utnyttja Niels Bohr-institutets och NORDITA:s (NORDITA = Nordisk Institut for Teoretisk Atomfysik) vetenskapliga traditioner och internationella kontakter har härvid ansetts vara av avgörande betydelse. De s. k. basinstitutionernas möjligheter att utnyttja faciliteterna vid NORDAC genom att skicka stipendiater för en längre tid och forskare för en kortare tid till Risø har rätt detaljerat behandlats i tillägget. Fakulteten finner icke skäl att upprepa de förslag som där finnes. Fakulteten önskar blott framföra önskvärheten av att forskare, som är verksamma vid NORDAC, vid behov bör kunna inviteras till en basinstitution åtminstone för kortare besök. Reglerna för NORDITA medger en dylik möjlighet vilket har varit av betydelse. En del av de forskningsprojekt av kärnfysikalisk natur som i dagens läge ter sig attraktiva och som kunde bedrivas om en accelerator av det tilltänkta slaget finnes, finnes anförda i tillägget.

Vid akademien finns det redan inom fysiken erfarenheter av ett nordiskt samarbetsprojekt, nämligen NORDITA. Dessa erfarenheter har varit odelat positiva och det synes fakulteten att små institutioner har relativt sett den största nyttan av samarbetsprojekt.

Fakulteten vill dock i viss mån reservera sig mot det i övrigt goda projektet på grund av de stora kostnader det medför i relation till det relativt ringa antal forskare som betjänas därav. Med samma medel kunde man genomföra flera andra projekt som skulle gynna mycket

större grupper av vetenskapsmän och därigenom ge en större vetenskaplig utdelning.

Åbo den 2 oktober 1972

På matematisk-naturvetenskapliga fakultetens vägnar:

Nils Edelman
Dekanus

C-E. Kniivilä
Notarie

Jyväskylä universitet¹:

Universitetet anser medlemsförslaget ur vetenskaplig, teknisk och ekonomisk synpunkt väl motiverat. Dess förverkligande skulle starkt främja även det vetenskapliga samarbetet mellan de nordiska länderna särskilt på kärnfysikens område. Man borde enligt universitetets åsikt på alla sätt sträva till att stödja internationellt samarbete likt det, som nu föreslagits, på områden vars forskning kräver anskaffning av dyr apparatur.

Den föreslagna placeringen av NORDAC-centret till Danmark i anslutning till Niels Bohr Institutet och NORDITA bör anses både naturligt och lyckat. I dessa institutioner har redan länge pågått ett fruktbart internationellt samarbete, och således kunde de ge en verkligen god grund för det kommande forskningscentret.

Ur Jyväskylä universitets egen synpunkt sett skulle förverkligande av NORDAC-projektet vara synnerligen viktigt, ty vid universitetets institution för fysik arbetar på den experimentella kärnfysikens område en forskningsgrupp, som snart kommer att tillställas en kompakt cyklotron. Denna accelerator erbjuder möjligheter både för forskarutbildning och för vissa begränsade sektorer av kärnstrukturforskningen.

Genomförandet av forskningsprojekt av internationellt mera högklassig nivå kräver dock användning av avsevärt effektivare accelerators såsom också fast internationellt samarbete. NORDAC-forskningscentret skulle därför även med tanke på en stark vidareutveckling av Jyväskylä universitets kärnforskning vara den bästa möjliga lösningen inom synhåll.

Jyväskylä den 6 september 1972

Ilppo Simo Louhivaara
Rektor

Matti Hietala
Förvaltningsdirektör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Uleåborgs universitet, kansliet¹:

— — — inbegärt ett utlåtande av direktionen för universitetets kärntekniska institution (*se nedan*).

Därefter behandlade förvaltningskollegiet frågan vid sitt sammanträde 20 september 1972 och beslöt sända ifrågavarande utlåtande såsom universitetets utlåtande till undervisningsministeriet.

Uleåborg den 21 september 1972

Pekka Heikkinen

Tf. förvaltningsdirektör, byråchef

Jorma Visanko

Biträdande sekreterare

Uleåborgs universitet, Institutionen för kärnteknik¹:

Direktionen för institutionen för kärnteknik vid Uleåborgs universitet instämmer i Nordiska rådets positiva ståndpunktstagande till planerna på en samnordisk tungjonsaccelerator. Speciellt borde Finland ställa sig positivt till projektet eftersom vi inte, i motsats till de övriga nordiska länderna, deltar i CERN-projektet. Man bör dock betona att CERN-projektets och det nu aktuella NORDAC-projektets målsättningar är olika. Vidare kan man konstatera att just Finland fortfarande saknar apparatur för experimentell kärnfysik med vilken internationellt erkänd grundforskning kunde bedrivas. Detta har fördröjt ibruktageandet av tillämpad teknik och medicin, för att inte tala om att många forskare inom området har flyttat utomlands eller till andra uppgifter, som inte motsvarar deras utbildning. Med beaktande av dessa synpunkter vore det önskvärt att Finland aktivt verkar för förverkligande av NORDAC-projektet.

Enligt förslaget skulle acceleratorcentralen placeras i anslutning till det forskningsinstitut som finns i Risø. Även om denna ort geografiskt sett inte är så gynnsam för Finland har orten så många andra fördelar, t. ex. NORDITA, Niels Bohr-institutet och dessas internationella kontakter, vilka är så överlägsna att Risø måste betraktas som den bästa tänkbara lokaliseringorten.

Speciellt gynnsam kommer orten också att vara på grund av att den Tandem-accelerator, som finns i Risø, med små ändringar kan göras till injektor för den stora acceleratoren. På detta sätt kan kostnaderna skäras ned.

Då projektet börjar förverkligas borde också en representant för Uleåborgs universitet delta i planeringen.

Den apparatur, som presenterats till sina huvuddrag, är så vitt vi kan se den bästa tänkbara.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

På basis av ovanstående anser vi att det är synnerligen önskvärt att Nordiska rådet för Nordiska ministerrådet rekommenderar att ministerrådet ställer nödiga medel till förfogande för inrättande av en nordisk acceleratorcentral (NORDAC).

Uleåborg den 8 september 1972

Direktionen för institutionen för kärnteknik vid Uleåborgs universitet

Peter Holmberg

Biträdande professor,
direktionens viceordförande

Turun yliopisto (Åbo universitet), rektorsämbetet¹:

— — — Utlåtandet och bilagorna (*se nedan*) har sammanställts av matematisk-naturvetenskapliga fakulteten. Universitetet betonar det faktum att man, innan man binder stort kapital vid forskning inom en viss sektor av fysiken, borde utreda vilken betydelse detta har för totalfinansieringen av den fysikaliska forskningen i vårt land. Denna totalfinansiering borde enligt universitetets åsikt ske så att fysikens olika forskningsområden erhåller den andel som det riksomfattande forskningsbehovet förutsätter.

Åbo den 29 september 1972

Turun yliopisto

Osmo Ikola
Prorektor

Olavi Rytönen
Förvaltningsdirektör

Turun yliopisto (Åbo universitet), matematisk-naturvetenskapliga fakulteten¹:

En anslutning till det nordiska acceleratorprojektet NORDAC innebär för Finlands förhållanden ovanligt stora investeringar i vetenskaplig forskning. T. ex. skulle byggandet av acceleratoren under sex års tid kosta oss c:a 9,4 miljoner mark. Den årliga driften skulle härutöver kosta c:a 1,1 miljoner mark. Dessa kalkyler har gjorts enligt 1970 års nivå, vilket innebär att man måste räkna med betydligt högre belopp än så. Då det gäller en så här stor investering i fysikalisk forskning är det skäl att granska följande huvudfrågor:

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

1. Vilka är möjligheterna att genom acceleratorforskningen producera direkta tekniska tillämpningar?

Då man fördjupar sig i motiveringarna för NORDAC-förslagen observerar man omedelbart att allt tal om teknisk tillämpning i samband med projektet är helt formellt: Acceleratorn är avsedd att i främsta rummet tjäna grundforskningen inom kärnfysiken. Den ringa andel, som i planen reserverats för forskning rörande det fasta tillståndet, visar klart hur liten betydelse denna forskning, som är av central betydelse för tillämpningen, har tillmätts. Man bör dock minnas att den nytta forskningen medför fortfarande är av avgörande betydelse då man överväger realiserbarheten hos ett storprojekt.

2. Bör den föreslagna planen få en prioriterad ställning inom den fysikaliska grundforskningen?

Då man besvarar denna fråga tvingas man utföra jämförelser mellan de tre stora huvudriktningarna inom den moderna fysikaliska forskningen, nämligen elementarpartikelfysiken, lågenergifysiken och det fasta tillståndets fysik. Av dessa ger elementarpartikelfysiken djupgående ny kunskap om naturen och är därför viktigast för grundforskningen. Det fasta tillståndets fysik är emellertid den enda av de ovannämnda huvudriktningarna, som direkt har någonting att göra med tillämpning, vilket i hög grad ökar betydelsen av den grundforskning som bedrivs inom området. Den redan klassiska lågenergifysiken, vars andel av forskningen i allmänhet kontinuerligt håller på att minska, förefaller inte att ur grundforskningens synpunkt vara konkurrenskraftig jämförd med de två andra huvudriktningarna och bör därför i ingen händelse prioriteras. (*Jfr statens naturvetenskapliga kommissions ursprungliga ramplan 6 november 1970, Bihang*). Dessutom bör man observera att man för närvarande här i hemlandet håller på att bygga två accelerators för kärnfysikalisk forskning och undervisning.

3. Hur mycket bör anslagen för kärnfysikalisk forskning höjas i hemlandet om en anslutning till NORDAC sker?

Det är naturligtvis svårt att framlägga någon kalkyl i mark för de tilläggsutgifter, som skulle falla på Finlands lott vid en anslutning till detta projekt. Det är emellertid säkert att samarbete inom ramen för NORDAC ställer ökade krav på den kärnfysikaliska forskningens utveckling i hemlandet. Detta vore dock inte ändamålsenligt på basis av de synpunkter som framförts i punkt 2.

Enligt fakultetens uppfattning utgörs nyckelfrågan i anslutning till grundande av NORDAC av Sveriges inställning till planen. Sveriges andel av finansieringen skulle vara 44,2 procent. I detta skede vet man ännu inte huruvida Sverige kommer att investera sin andel i forskningsinstitutet, som skulle byggas i Danmark. Det vore uppenbarligen klokast för Finland att vänta och se vilket Sveriges beslut blir innan vi definitivt fattar beslut i frågan.

På basis av de synpunkter som här framförts anser fakulteten att den i detta skede inte kan rekommendera att Finland ansluter sig till NORDAC-projektet.

Åbo i september 1972

(Ej sign.)

BIHANG

Statens naturvetenskapliga kommission, sektionen för matematik och fysik¹:

Ramprogram för matematisk, fysikalisk och astronomisk forskning:

II *Fysik*

Den fysikaliska forskningen har med beaktande av våra kraftresurser splittrats på för många områden och dessa på för många orter. Det råder emellertid ett överutbud av kompetenta forskare, främst teoretiker.

De planerade stora apparaturinvesteringarna skulle binda en stor del av personalen inom ifrågavarande områden för en lång tid framåt och skulle kanske också begränsa en ändamålsenlig uppdelning på olika projekt. Ändamålsenligheten bestäms av tillämpningsbehovet och grundforskningens art. Viktiga för vårt land är sålunda det fasta tillståndets fysik, som tjänar materialforskningen, och (speciellt den teoretiska) partikelfysiken. Dessutom förefaller också biofysiken att bli ett viktigt område.

Inom den experimentella partikelfysiken och i mindre omfattning också inom kärnfysiken är internationellt samarbete, till följd av att apparaturen är så dyr, nödvändig. Sektionen intar en reserverad hållning till de stora projekt som diskuteras (CERN, Dubna, NORDAC, en stor inhemsk partikelaccelerator). Utöver en stor ekonomisk belastning utgör en otillräcklig personresursbas ett hinder. Sektionen anser att man bl. a. till följd av bristfällig information inte ännu kan fatta beslut om dessa dyra och personalkrävande projekt.

Sektionen rekommenderar följande:

1. Man bör sträva till att minska den splittring, vad område och ort beträffar, som vi räkat ut för. På detta sätt — utgående från dagens läge — borde åtgärderna i syfte att utveckla kärnfysiken speciellt riktas till Jyväskylä och Helsingfors, åtgärderna i anslutning till partikelfysiken till Helsingfors och åtgärderna i anslutning till det fasta tillståndets fysik till Åbo och Otnäs samt åtgärderna i anslutning till kosmisk fysik till Uleåborg.

2. Man bör sträva till att åstadkomma permanenta forskningsgrupper genom att fastställa tjänsternas områden och genom att dirigera stipendiemedel i enlighet med behoven inom området och på orten.

3. Samarbete mellan institutionerna och gemensam användning av apparatur är att rekommendera.

4. Anslag för hjälparbetskraft borde få användas smidigt för teknisk hjälp och för resor.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

5. Samarbete mellan experimentatorer och teoretiker är att rekommendera.

Helsingfors den 6 november 1970

<i>K-G Fogel</i>	<i>Gunnar Graeffe</i>	<i>K. A. Hämeen-Anttila</i>
<i>Kustaa Inkeri</i>	<i>Keijo Kajantie</i>	<i>Pentti Kauranen</i>
<i>Pentti Laasonen</i>	<i>Pertti Lipas</i>	<i>Jorma Pöyhönen</i>

Tekniska högskolan¹:

Då man överväger Finlands deltagande i NORDAC-projektet bör man granska den kärnfysikaliska forskningens ställning, som bedrivs med accelerator, i hela fysikens forskningsfält och möjligheterna att med hjälp därav åstadkomma grundforskning, som enligt internationell måttstock är av första rang, och för forskningsresultaten finna tillämpningar, som står i proportion till de belopp som används för projektet. Eftersom det är fråga om ett samnordiskt projekt bör man dessutom fästa uppmärksamhet vid frågan om var den planerade apparaturen skall placeras. Tekniska högskolan önskar inte understöda projektet i någotdera avseendet.

Högskolan motiverar sin ståndpunkt med följande synpunkter. För det första kan man konstatera att de resurser, som under de senaste åren investerats i kärnfysikalisk forskning i olika delar av världen, i allmänhet har minskat. Detta torde å ena sidan bero på den kraftiga utveckling, som skett inom andra områden av fysiken (det fasta tillståndets fysik, laserfysik, plasmafysik etc.), och å andra sidan på att det från grundforskningen inom dessa nya områden är kortare väg till praktiska tillämpningar än från den kärnfysikaliska grundforskningen, som redan för länge sedan passerat tillämpningsstadiet. De medel, som investerats i projekt i anslutning till atom- och kärnfysik, har i allt större omfattning dirigerats till tillämpad forskning och tekniskt utvecklingsarbete. Ett slags undantag utgör härvidlag dock den nya superaccelerator, som byggs i anslutning till CERN i Schweiz, samt För-
enta staternas accelerator i Batavia och Sovjetunionens i Cherpukov. Motivet för byggande av dessa ytterst dyra anordningar var behovet av att verkligen bedriva forskning i vetenskapens främsta led inom en sektor, vilken trots allt anses vara värd de väldiga belopp, som offrats på den. Dessa storprojekt har försatt många små acceleratorlaboratorier i övermäktiga ekonomiska svårigheter och förhindrat förverkligandet av mindre betydelsefulla projekt.

NORDAC-projektet strävar i sig självt inte till att konkurrera med de nämnda stora acceleratorprojekten inom elementarpartikelfysiken —

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

härtill förslår inte ens de samnordiska resurserna -- utan nöjer sig med att stimulera forskningen rörande atomkärnornas struktur och med att öka den enorma kunskap man redan har om den. Finlands deltagande i NORDAC-projektet skulle emellertid innebära att en oskäligt stor del av de medel, som används för fysikalisk forskning, skulle offras på den dyraste sektorn inom fysiken och på ett utanför landets gränser beläget, visserligen samnordiskt, forskningsinstitut. Det torde vara svårt att på detta sätt "pricka in vårt land på vetenskapens världskarta". NORDAC skulle i främsta rummet för vårt lands del bli ett slags utbildningsplats för kärnfysiker.

I det betänkande, som sammanställts av den av undervisningsministeriet tillsatta acceleratorkommittén, (kommittébetänkande 1970: B 32) konstateras att 100 av Finlands ca 290 fysikforskare (dvs. 34 procent) arbetar inom kärnfysikens område. Detta kan anses vara en mycket stor andel med beaktande av den utveckling som under den senaste tiden har skett inom många av fysikens områden och det därtill anslutna forskningsbehovet.

Det är inte skäl att öka kärnfysikens andel i fysikforskningen i Finland, vilket NORDAC-projektet oundgängligen skulle innebära. Då man dessutom beaktar, att många forskare i Finland bedrivit forskning eller för närvarande forskar vid CERN och att för de mest framstående är vägen med vissa arrangemang öppen till andra acceleratorlaboratorier, kan det inte anses motiverat för vårt land att öka utbildningsmöjligheterna inom en så här snäv sektor av fysiken.

Att det planerade projektet skulle vara samnordiskt är i och för sig någonting mycket positivt. Man borde dock, även då det är fråga om samnordiska projekt, koncentrera sig på sådana vari man med skäligen ekonomiska insatser och med tämligen stor säkerhet kunde bedriva verkligt framstående vetenskaplig forskning. Detta garanterar det föreslagna NORDAC-projektet inte, snarare är man benägen att tro att det, ifråga om forskarnas vetenskapliga kompetens, ständigt kommer att befinna sig i skuggan av större accelerators eftersom man med den planerade apparaturen inte kan nå de allra intressantaste problemen inom området. För Finlands del är det dessutom skäl att granska frågan om orten för projektet. Det kan inte överensstämja med Finlands intressen att lokaliseringssorten så gott som alltid ligger utanför Finland. Det är nödvändigt att en del av de samnordiska inrättningarna förläggs i Finland. Realistiska förslag i den här vägen kan läggas fram. I detta sammanhang må bl. a. nämnas kryogeniken, som i vårt land har nått en mycket hög vetenskaplig nivå. Bl. a. Finlands fysikerförening har i sitt forskningspolitiska program föreslagit att kryogeniken måtte utvecklas på samnordisk basis.

Med stöd av ovan anförda synpunkter ställer sig Tekniska högskolan negativt till Finlands deltagande i NORDAC-projektet.

Otnäs den 3 oktober 1972

Pentti Laasonen

Rektor

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Det har lenge vært ønskelig med et nærmere samarbeid i Norden fra faglig hold innenfor forskningsområdet atomfysikk. Dette er begrunnet ut fra de store investeringer som i dag er nødvendig for å drive aktuell eksperimentalfysikk, investeringer som de nordiske land hver for seg neppe kan påta seg. Forskningsmiljøene innenfor de kostnadskrevende områder av eksperimentalfysikken antas dessuten å være for snevre i de enkelte land til at man kan utnytte nytt og kostbart forskningsutstyr rasjonelt. Forskningsutstyr, i det vesentligste måleteknisk utstyr, foreldes hurtig som følge av forskningsutvikling der det stilles stadig større krav til målenøyaktighet og der det utvikles nye måleteknikker. Nordisk Råd har antatt et antall rekommandasjoner på dette området. Rekommandasjon 21/1956 og 10/1957 førte til opprettelse av Nordisk institutt for teoretisk atomfysikk (Nordita). Rådets rekommandasjon 3/1966 angående samarbeid på elementærpartikkelfysikkens område er ikke tatt til følge. Kirkedepartementet avgav i tilknytning til denne rekommandasjon følgende uttalelser:

Den norske regjering (Kirke- og undervisningsdepartementet) meddeler den 8. januar 1969 på samtlige nordiske regjeringers vegne:

Forskning innen elementærpartikkelfysikken/høyenergifysikken er meget kostbar og stiller store krav til forskningsutstyr og vitenskapelig personale. Det er på denne bakgrunn man må se det europeiske samarbeidet en har hatt på dette felt innen CERN (European Organization for Nuclear Research) siden midten av 1950-årene. Som nevnt i meldingen om denne saken til Nordisk Råds møte i 1968 arbeides det med planer om å bygge en 300 GeV-akselerator (Super-CERN) som i tilfelle vil kreve en stor innsats av de land som finner å kunne delta. Danmark, Sverige og Norge som i dag er medlemmer av CERN, har ennå ikke tatt endelig stilling til deltakelse i dette prosjektet.

Et utvidet samarbeid i Norden innen elementærpartikkelfysikken må sees i sammenheng med den videre utvikling når det gjelder CERN og annen nasjonal virksomhet på dette forskningsområdet. Nordiske forskergrupper som deltar i CERN-prosjektet har alt god kontakt med hverandre. For tiden er det ved dansk-svensk initiativ under utbygging en større utstyrsenhet for vitenskapelig bearbeiding av CERN-materiale, en såkalt spiral-leser (utstyr for automatisk utmåling av elementærpartikler i film). Det er sannsynlig at kapasiteten til denne utstyrsenheten kan legge forholdene til rette for deltakelse også fra aktuelle forskergrupper i de øvrige nordiske land.

I en utredning om fysikkens stilling generelt har Hovedkomiteen for norsk forskning kommet fram til at man i Norge i første rekke bør ta sikte på å utbygge faste stoffers fysikk, kosmisk fysikk og biofysikk. Blant annet på denne bakgrunn har nå Hovedkomiteen for norsk forskning tatt initiativ til møte med de tilsvarende organ i de andre nordiske land for å drøfte hvilke samarbeidsmuligheter de eksisterende og planlagte forskningsinnretninger i Norden på elementærpartikkelfysikkens område gir.

Den norske regjering (Kirke- og undervisningsdepartementet) meddeler den 5. desember 1969 på samtlige regjeringers vegne:

Det er nødvendig å se nordisk samarbeid på elementærpartikkelfysikkens område i sammenheng med det europeiske forskningssamarbeid på dette felt som foregår innen CERN (European Organization for Nuclear Research). Som kjent deltar Danmark, Norge og Sverige i dette samarbeidet. Kapasiteten til dette forskningsanlegg i Geneve er for tiden under utbygging ved de såkalte lagringsringer. Videre har det i de siste årene vært og er fortsatt under utarbeidelse planer om bygging av en 300 GeV protonsynchrotron (Super-CERN), men CERN-rådet har ennå ikke tatt endelig stilling til om prosjektet skal realiseres. De tre nordiske land har pr. 15. november 1969 ikke meddelt CERN hvorvidt de vil delta i prosjektet eller ikke. Fra norsk side er man kommet fram til at prosjektet ikke har høy nok prioritet, sett i relasjon til den nasjonale forskningsvirksomhet, til at man på det nåværende tidspunkt finner å kunne delta. Det vil være av en viss betydning for det nordiske samarbeids videre utvikling innen elementærpartikkelfysikken om planene for 300 GeV-prosjektet blir realisert, og hvilke land som kommer til å delta.

På møtet i februar 1969 mellom de nordiske naturvitenskapelige forskningsråd (samarbeidsnemnda) kom det fram at det nå synes klart at planene om å bygge en nordisk akselerator på 10 GeV er uaktuelt, og at høyenergifysikerne i stedet tar sikte på å konsolidere samarbeidet med CERN. Det synes derfor lite hensiktsmessig på det nåværende tidspunkt å sette i gang en bred utredning om nordisk samarbeid innen elementærpartikkelfysikken slik som foreslått i rekommandasjonen. Dette forhindrer ikke at konkrete nordiske samarbeidsprosjekter kan realiseres, så som f. eks. det dansk-svenske spiraleserprosjektet, der mulighetene for å utvide samarbeidet også med andre nordiske land er til stede.

Samarbeidsnemnda mellom de nordiske naturvitenskapelige forskningsråd vil på sitt neste møte i begynnelsen av 1970 ta opp spørsmålet om fysikkens stilling generelt i de enkelte nordiske land.

En finner på dette grunnlag at det nå foreligger tilfredsstillende samarbeidsorganer der konkrete samarbeidstiltak innen elementærpartikkelfysikken vil bli tatt opp og gitt en seriøs behandling. Regjeringene antar derfor at Nordisk Råds arbeid med rekommandasjon nr. 3/1966 om nordisk samarbeid på elementærpartikkelfysikkens område nå har gitt de tilskitede resultater og at saken således i den nåværende fase bør kunne ansees slutført.

31. juli 1970 ble det avgitt følgende tilleggsuttalelse:

I melding fra Den norske regjering (Kirke- og undervisningsdepartementet) av 5. desember 1969 om ovennevnte rekommandasjon er det

foreslått at Nordisk Råds arbeid med denne rekommandasjonen stilles i bero.

Nordisk Råds kulturutvalg har til neste møte i august bedt om materiale som kunne gi bedre holdepunkter for utvalgets standpunkt.

De viktigste momenter som foreligger i saken mener en kan oppsummeres slik:

1. Bakgrunnen for rekommandasjon nr. 3/1966 var et medlemsforslag om å utrede spørsmålet om å opprette et nordisk institutt for elementærpartikkelfysikk med bygging av en nordisk protonakselerator med en energi på ca. 10 millioner elektronvolt. Et slikt prosjekt er for tiden ikke aktuelt, jfr. meldingen til Nordisk Råd av 5. desember 1969.

2. Det er etter hvert etablert nordiske samarbeidsorganer der konkrete samarbeidstiltak kan tas opp og bli behandlet. En nevner således at Samarbeidsnemnden for de nordiske naturvitenskapelige forskningsråd i begynnelsen av 1969 vedtok å ta opp spørsmålet om fysikkens stilling i Norden. Det er for tiden under utredning hvordan dette arbeidet skal legges opp.

3. Det er god kontakt mellom fysikere i Norden som driver forskning i tilknytning til CERN. Av konkrete samarbeidstiltak kan nevnes det dansk-svenske spiral-leser prosjektet. For tiden er det under planlegging et nordisk samarbeid om utnyttelse av de såkalte lagringsringene i CERN, som ventes å stå ferdige i midten av 1971. Fellesnordiske disposisjoner er allerede truffet når det gjelder dette prosjektet.

4. Spørsmålet om bygging av en 300 GeV akselerator for CERN er ennå ikke avklart. Regjeringene i Danmark, Norge og Sverige har ikke funnet å kunne gi sin tilslutning til de opprinnelige utbyggingsplaner. Nå er imidlertid lagt fram et nytt forslag om utbygging i tilknytning til anlegget i Meyrin utenfor Geneve. Den løsningen som nå synes mulig på grunn av teknologisk forsknings- og utviklingsarbeid i den aller seneste tid, vil i tilfelle gjøre det mulig ved konsentrasjon av ressursene å ekspandere forskningspotensialet og å styrke miljøet for langt rimeligere kostnader enn det har vært tale om i forbindelse med utbygging på et nytt sted. Dette synes å stille saken i nytt lys og den vil formentlig bli tatt opp til ny behandling i alle de tre nordiske land som er med i CERN. Den videre utvikling i det nordiske samarbeidet innen elementærpartikkelfysikken vil i meget sterk grad være avhengig av hvordan de enkelte nordiske land stiller seg til dette prosjektet. Når det gjelder de nordiske medlemslands standpunkter til utvikling av CERN's virksomhet er det på departementsplanet et organisert samarbeid. Også Finland blir holdt orientert. Videre vil også samarbeidsnemnden for nordiske naturvitenskapelige forskningsråd naturlig drøfte de spørsmål det her gjelder.

5. Det synes nå åpenbart at feltet fysikk, og herunder spesialområdet elementærpartikkelfysikk, vil være under løpende tilsyn og vurdering av samnordiske organ av så vel faglig som administrativ art. Med de ressurskrav som avansert forskning innen dette feltet stiller, er det nødvendig å ta vare på de gevinster som både nordisk og videre internasjonalt samarbeid kan gi.

Under henvisning til ovenstående mener man å kunne konstatere at det ikke nå er behov for å etablere noe spesielt organ for å utrede særskilt spørsmålet om nordisk samarbeid på elementærpartikkelfysikkens område.

Det kan nå tillegges at både Sverige, Danmark og Norge har gitt sin tilslutning til å delta i utbyggingen av CERN (300 GeV-prosjektet).

Det nordiske akseleratorprosjekt (tidligere kalt elementærpartikkelfysikk) har ofte blitt sammenlignet med de prosjekter som er under utvikling ved CERN. Det nordiske samarbeidsprosjekt er faglig sett en annen om enn beslektet gren av fundamental fysikk. Det kan gis følgende beskrivelser av elementærpartikkelfysikk og kjernefysikk.

Kjerneforskning (kjernefysikk og -kjemi) er studiet av atomkjernenes oppbygning.

Ved hjelp av egnede eksperimentelle metoder søker en å skaffe seg informasjon om bevegelsestilstanden av de partikler (nukleoner, dvs. protoner og nøytroner) kjernen består av.

For å oppnå informasjon om atomkjernens struktur er det nødvendig å skyte partikler mot kjernen med så stor bevegelsesenergi at de kan overvinne den elektrostatiske frastøtning fra kjernen og vekselvirke med nukleonene i kjernen, slik at det oppstår en kjernereaksjon. For å frem-skaffe partikler med tilstrekkelig energi, må en anvende partikkelaksele-ratorer. Disse representerer det nødvendige basisutstyr for kjerneforskning. Blir imidlertid prosjektilens bevegelsesenergi for stor i forhold til nukleonenes bindingsenergi i kjernen, vil reaksjonen etter hvert skifte karakter. Det kan da dannes nye partikler, og en beveger seg inn i grenseområdet mellom kjerneforskning og elementærpartikkelforskning. I CERN og ved andre laboratorier som arbeider med elementærpartikkelfysikk har man kunnet påvise at nukleonene har en mer sammensatt struktur enn opprinnelig antatt. Ønsket om ytterligere informasjon om nukleonenes indre struktur skapte behov for en større partikkelaksele-rator, hvilket resulterte i 300 GeV-prosjektet. Forskningsarbeidet i CERN kan bidra til å gi større forståelse av det paradoks som eksisterer i universets partikkel-bølge dualisme og hva f. eks. tyngdekraft er.

Det nordiske prosjektet som er et kjernefysisk prosjekt, kan sies å ha et ikke fullt så fundamentalt siktemål.

Prosjektet antas imidlertid også å kunne gi svar på spørsmål som man er opptatt av innen andre fagområder i fysikk, i kjemi og biologi.

Det som gjør kjernefysikken spesielt interessant, er at de krefter som holder nukleonene sammen i kjernen bare er delvis kjent, og at kjernen er et sammensatt system som viser en langt større fenomenrikdom enn man ville kunne forutsi på grunnlag av vekselvirkningen mellom to frie nukleoner. Som mange-partikkel system har atomkjernene vist seg usedvanlig velegnet for studiet av det kvantefysiske mange-partikkel problem generelt, og kjernefysikken har gitt vesentlige bidrag til utviklingen av teorien for mange-partikkel systemer. Mange-partikkel problemet er gjenstand for stor interesse innen alle grener av fysikk og kjemi og innenfor grunnforskning i biologi.

CERN og det nordiske prosjektet vil ha sin forskningsvirksomhet

innenfor adskilte felt selv om det er nær beslektede felt. Det er altså på ingen måte tale om en overlapping av CERN's forskningsfelt ved å satse på det nordiske prosjektet.

Spørsmålet om å opprette et felles nordisk akseleratorsentrum har blitt forelagt institusjoner under Kirkedepartementet som driver grunnforskning i fysikk til uttalelse i 1972. Av de institusjoner som har besvart henvendelsen går Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen og Norges almenvitenskapelige forskningsråd inn for at prosjektet realiseres. Norges tekniske høgskole anbefaler ikke prosjektet under henvisning til de store utbyggingsoppgaver en står overfor i Norge når det gjelder forskning og undervisning. Det kan bemerkes at høgskolen bare i liten grad har beskjeftiget seg med denne gren av fysikken, mens den ved universitetene i Bergen og Oslo utgjør et vesentlig innslag i undervisnings- og forskningsaktiviteten i fysikk. Forskningsrådet mener at dette prosjektet bør gis høy prioritet. Ut fra det som rådet uttaler må prosjektet faglig sett sies å ha betydelig interesse og ha muligheter for å bli vellykket.

Norges andel av drifts- og investeringsutgiftene i det aktuelle nordiske prosjektet vil gjennom en 10-årsperiode utgjøre ca 2,4 mill danske kroner årlig (1970-priser).

Det norske Kirke- og undervisningsdepartement finner på det nåværende tidspunkt ikke å burde ta nærmere stilling til dette medlemsforslaget idet en forutsetter at forslaget skal drøftes i den Embedsmannskomite som er opprettet i henhold til den nordiske kulturavtale. Etter at saken er blitt vurdert i dette forum vil den bli å ta opp til realitetsvurdering i departementet.

Oslo, 1. desember 1972

Etter fullmakt

E. Skadsem

Per Eric Ståhlbrand

Sve r i g e

Universitetskanslersämbetet:

UKÄ har i ärendet inhämtat yttranden från rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm och Umeå, tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola, högskolan i Linköping samt från forskningsinstitutet för atomfysik (*se nedan*). Inom UKÄ har ärendet behandlats av fakultetsberedningen för matematik och naturvetenskap. De bedömningar som UKÄ redovisar i det följande ansluter till denna behandling och knyter an till frågorna i utbildningsdepartementets remiss-PM (*se Bihang*).

1. Det är av avgörande betydelse för Sveriges möjligheter att på sikt behålla sin framskjutna ställning inom kärnstrukturforskningen att svenska forskare får tillgång till en forskningsanläggning av den typ som avses i NORDAC-förslaget. Om alternativen är att antingen bygga upp en nationell anläggning eller att satsa på NORDAC förordar UKÄ NORDAC.

2. Med hänsyn till de stora kapitalkostnader och driftkostnader som är förenade med experimentell kärnstrukturforskning är det angeläget att inom detta forskningsområde satsa på internationellt eller nordiskt samarbete.

3. För att fullt ut kunna utnyttja NORDAC är det önskvärt att det vid de svenska basinstitutionerna acceleratorresurser av ungefär nuvarande omfattning — pågående och planerade ombyggnader inräknade.

4. Finansieringen av NORDAC får inte inkräkta på övrig forskning inom fysik eller annan naturvetenskaplig forskning och är alltså endast möjlig om ytterligare medel avdelas för kärnforskningen.

Eftersom ett svenskt engagemang i NORDAC — med hänsyn till de i remiss-PM angivna förutsättningarna om en i stort sett oförändrad anslagsutveckling — skulle innebära en minskning av anslagen till annan grundforskning kan UKÄ inte tillstyrka ett deltagande i projektet.

Stockholm den 2 november 1972

Hans Löwbeer

Karl-Axel Edin

BIHANG

PM angående förslag om upprättande av ett nordiskt acceleratorcentrum (NORDAC)

(Upprättat inom utbildningsdepartementet i Sverige)

I. Inom en grupp nordiska forskare har en utredning gjorts om möjligheterna till nordiskt samarbete på kärnfysikens område. Utredningen har lagt fram två rapporter: "NORDAC. Indstilling om nordisk acceleratorfysik" respektive "NORDAC. En accelerator for tunge og lette ioner" (båda 1970).

Utredningen föreslår att ett nordiskt acceleratorcentrum, NORDAC, byggs upp. Centret skulle placeras vid Risø i Danmark i anslutning till det danska Niels Bohr-institutet. I utredningen ingår vissa översiktliga kostnadsberäkningar (i 1970 års kostnadsläge) för dels uppbyggnaden av centret, vilken beräknas kräva c:a fem år, dels driften under den första femårsperioden efter det att centret etablerats.

Vidare läggs vissa förslag fram rörande en utbyggnad i övrigt av det nordiska samarbetet på kärnfysikens område.

II. På grundval av utredningen har forskare i de nordiska länderna, bl. a. i Sverige, hemställt om att regeringarna i de nordiska länderna skall ta ställning till utredningens förslag.

Universitets- och högskolemyndigheterna och forskningsråden bör anmodas att inkomma med synpunkter på utredningens förslag. Synpunkterna bör vara utbildningsdepartementet tillhanda senast den 1 november 1972.

III. Synpunkter i denna fråga bör av vederbörande avges bl. a. mot bakgrund av följande frågor:

1. Hur förhåller sig det föreslagna nordiska acceleratorcentret till i Sverige nu befintliga anläggningar respektive aktuella utbyggnadsplaner? Hur skulle det föreslagna projektet komplettera eller ersätta internationella projekt där Sverige är med?

2. Hur bedöms behovet av utvidgat nordiskt samarbete på det här aktuella området med hänsyn till de internationella projekt där ett eller flera av de nordiska länderna är engagerat, bedömt med utgångspunkt i en i stort sett oförändrad utveckling av de sammanlagda anslagen till nationell och internationell grundforskning?

3. Vilken nationell verksamhet är oundgängligen nödvändig vid ett deltagande i det här föreslagna projektet och vilken nationell verksamhet ger tillsammans med ett deltagande i det nordiska projektet det bästa utbytet i förhållande till den totala insatsen?

Kan genom andra åtgärder ett likvärdigt resultat uppnås?

4. Hur prioriteras det här aktuella projektet i förhållande till resursbehov på andra områden?

IV. Följande material bifogas:

NORDAC. Instilling om nordisk acceleratorfysik. 1970 (*tryckt i huvudbandet, 1:a samlingen, s. 532*).

NORDAC. En accelerator for tunge og lette ioner. 1970 (*här ej tryckt*).

Skrivelse från rektorsämbetet vid Stockholms universitet 28 maj 1971 med översändande av en skrivelse från institutionsgruppen för fysik vid Stockholms universitet angående eventuellt svenskt deltagande i NORDAC-projektet (*se nedan s. 674*).

Stockholm den 12 juli 1972

Delegationen för atomenergifrågor:

— — — får delegationen för atomenergifrågor härmed meddela att delegationen funnit frågan falla utanför delegationens ämnesområde enligt Kungl. Maj:ts instruktion 1971: 490 (säkerhetsfrågor inom atomenergiområdet), varför delegationen ej har några synpunkter på förslaget.

Stockholm den 28 september 1972

Enligt uppdrag:

Arne Hedgran

Göran Heaenus

Uppsala universitet, rektorsämbetet:

Med instämmande överlämnar rektorsämbetet bifogade yttrande från matematisk-naturvetenskapliga fakulteten (*se nedan*). Rektorsämbetet vill understryka att ett svenskt deltagande endast kan ske genom en motsvarande ökning av anslagen till grundforskning. En ytterligare uttuning av insatserna på kärnfysikområdet skulle få konsekvenser inte endast för de inhemska projekten, utan också på möjligheterna att till fullo utnyttja Sveriges deltagande i det europeiska samarbetet inom CERN.

Uppsala den 13 oktober 1972

På rektorsämbetets vägnar

Gunnar Wijkman

John E. Gustavsson

Uppsala universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten:

Det föreliggande förslaget syftar till upprättandet av ett gemensamt nordiskt acceleratorcentrum NORDAC i Risø, Danmark, i anslutning till Niels Bohrs institut. Förslaget har stor räckvidd. Det är avgörande för utformningen av den framtida skandinaviska forskningsverksamheten inom kärnfysiken. Då det är kostnadskrävande berör det också frågan om anslagsfördelningen inom grundforskningen i sin helhet.

I avsikt att något belysa det vetenskapliga värdet av NORDAC och ge underlag för att besvara de direkta frågor, som ställs i remissen ges först en kort sammanfattning av den nationella och internationella situationen beträffande tillgång till accelerators. Det kan i detta sammanhang vara lämpligt att indela acceleratoranläggningarna med avseende på storlek och användningsområde i följande avgränsade kategorier (A—D). Gränsdragningen mellan kategorierna är ej skarp.

A. Acceleratorer för mycket hög energi (> c:a 5 GeV för protoner) avsedda primärt för forskning inom elementarpartikelfysik

Acceleratorer tillhörande denna kategori har under lång tid existerat i Europa, USA och Sovjet och nya mycket stora anläggningar är nyligen färdigställda och under uppförande. I CERN byggs 300 GeV proton-synkrotronen. Sverige deltar genom det 1970 träffade beslutet att ansluta sig till utbyggnaden av CERN (CERN II) i det internationella samarbetet på detta område som gäller utforskandet av fundamentala egenskaper hos elementarpartiklarna.

B. Accelerator för hög energi (500 MeV—5 GeV för protoner) avsedda för forskning inom gränsområdet elementarpartikelfysik—kärnfysik

Acceleratorer tillhörande denna grupp har likaledes funnits i Europa, USA och Sovjet under lång tid. Sverige har genom anslutning till CERN haft tillgång till den 600 MeV synkrocyclotron som uppfördes där under 1950-talet. Nya stora acceleratorer ("mesonfabriker") är under uppförande i Europa (SIN i Zürich), USA, Canada och Sovjet.

I CERN pågår utvecklingsarbete för att förbättra synkrocyclotronen. Detta väntas icke leda till en accelerator som i prestanda kan jämföras med de nya anläggningarna. Mot denna bakgrund har tanken nyligen väckts att utvidga det av CERN organiserade europeiska samarbetet till att omfatta även andra acceleratoranläggningar i Europa, i första hand SIN. Sveriges tillgång till acceleratorer inom detta för modern kärnforskning mycket betydelsefulla område är främst beroende av de möjligheter som erbjuds genom medlemskap i CERN.

C. Acceleratorer för lätta och tunga partiklar (energi motsvarande ca 20—500 MeV för protoner) avsedda primärt för kärnstrukturforskning

Acceleratorer inom denna grupp har en vidsträckt utbredning. Till denna klass hör konventionella cyclotroner, linjära acceleratorer, synkrocyclotroner, samt en senare generation av isokrona cyclotroner som utvecklats under 1950—1960-talen.

Utvecklingen inom denna kategori går dels mot ökad intensitet och precision i partikelstrålarna, dels syftar den till att möjliggöra acceleration av tyngre atomkärnor. Intresset för tunga partiklar har kommit att starkt accentueras sedan man under senaste tid teoretiskt förutsagt existensen av relativt stabila supertunga element som skulle kunna produceras i kärnreaktioner med tunga partiklar. Acceleratorer för tunga joner existerar redan i Europa, USA och Sovjet och nya stora anläggningar är under byggnad och planeras. Dessa acceleratorer konstrueras efter olika principer. Jonerna kan antingen direkt accelereras i en stor tandemaccelerator (planerad i England), i en stor isokron cyclotron (Sovjet) eller de kan successivt accelereras i en kombination av två eller flera acceleratorer varvid laddningstalet ökas genom strippingprocesser. I Europa (UNILAO, Darmstadt) byggs en kombination av linjära acceleratorer. I USA byggs en kombination av cyclotroner i Indiana och en stor anläggning planeras i Oak Ridge, utgörande en kombination av en stor cyclotron med alternativt en befintlig isokron cyclotron och en stor tandemaccelerator. I Berkeley byggs en kombination av linjära acceleratorer (Super HILAC). Det är nyligen också beslutat att ansluta denna till den stora synkrotronen (Bevatron). I denna kombination kommer tunga joner att kunna produceras med mycket hög energi. Även flera

andra större projekt planeras i USA men torde för närvarande ej vara lika aktuella.

Den föreslagna NORDAC-acceleratorn tillhör denna grupp. Man rekommenderar en kombination av en ringcyklotron av samma typ som den som ingår i Indiana-projektet med en redan existerande dansk tandemaccelerator som injektor. Denna konstruktion är i första hand lämpad för acceleration av tunga joner. Då man syftar till en accelerator med ett brett användningsområde räknar man med möjligheten att den skall kompletteras med en cyklotron som alternativ injektor för att effektivt kunna accelerera även lätta partiklar. Kostnaderna härför är dock ej medtagna i kostnadsberäkningen.

Det bör nämnas att en något mindre kombinationsaccelerator efter samma principer som NORDAC nu planeras i Berlin.

I Sverige finns två accelerators tillhörande denna grupp, en konventionell cyklotron vid Forskningsinstitutet för atomfysik i Stockholm (AFI) och synkrocyclotronen vid Gustaf Werners institut i Uppsala (GWI). Vid AFI pågår för närvarande en ombyggnad av cyklotronen som syftar till att möjliggöra acceleration av medeltunga och lätta joner. Vid GWI föreligger framskridna planer på en omkonstruktion av synkrocyclotronen till en sektorfokuserande synkrocyclotron. Med denna skall såväl lätta som medeltunga joner kunna accelereras till relativt hög energi.

Efter ombyggnad av dessa två svenska accelerators kommer Sverige inom landet att ha tillgång till accelerators som kan förväntas ge goda prestanda för lätta och medeltunga joner. Sveriges möjligheter att få utnyttja tungjonacceleratorn i Darmstadt är tills vidare begränsade till vad som kan åstadkommas inom ramen för icke organiserat internationellt samarbete.

D. Övriga accelerators

Till denna grupp hänförs accelerators som ej tillhör A—C, t. ex. elektronacceleratorer och lågenergiacceleratorer. De har icke sådant direkt samband med frågeställningarna i remissen att det finns anledning att här taga med dem i bilden.

Med utgångspunkt från denna summariska översikt över befintliga och planerade nationella och internationell acceleratoranläggningar skall förslaget nu bedömas i anslutning till de frågor som ställs i enkäten under punkt III 1.—4.

Fråga 1. Hur förhåller sig det föreslagna nordiska acceleratorcentret till i Sverige befintliga anläggningar respektive aktuella utbyggnadsplaner? Hur skulle det föreslagna projektet komplettera eller ersätta internationella projekt där Sverige är med?

Den första delen av frågan har redan berörts i översikten. Det vetenskapliga användningsområdet för NORDAC-acceleratorn sammanfaller

mycket nära med användningsområdet för de ombyggda Stockholms- och Uppsala-acceleratorerna. NORDAC-acceleratorn blir effektivare för produktion av tunga joner. Den blir därför ett värdefullt komplement till de nämnda svenska acceleratorerna för studiet av kollisionprocesser mellan tunga atomkärnor. NORDAC kommer dock med det föreslagna valet av tandempreaccelerator att ha begränsade möjligheter att accelerera de tyngsta kärnorna till erforderlig energi. En sådan begränsning föreligger ej i några av de nämnda internationella projekten. Dessa senare har därför större potentiella möjligheter att producera de ännu hypotetiska supertunga elementen. Då det gäller produktion av lätta joner kommer de ombyggda svenska acceleratorerna att vara jämförbara med NORDAC-acceleratorn och de kommer att överträffa denna om NORDAC-acceleratorn inte kompletteras med ytterligare en preaccelerator. Vid användning inom andra områden än kärnfysiken, t. ex. för biologisk och medicinsk forskning kan mycket litet åstadkommas med NORDAC-acceleratorn utöver vad som kan utföras med den sektorfokuserande synkrociklotronen vid Gustaf Werners institut.

Betydelsen av NORDAC torde till stor del vara att finna i dess egenskap av forskningscentrum med den särskilda stimulans för forskningen och den koncentration av instrumentella resurser som detta innebär. Den nära anknytningen till Niels Bohrs institut är naturligtvis också, som framhålls i förslaget, av stort värde.

Beräffande den andra delfrågan under punkt III: 1 så framgår av inledningen att NORDAC icke kan ersätta Sveriges deltagande i CERN eftersom acceleratorresurserna i CERN tillhör andra kategorier som ger möjligheter till forskning inom andra viktiga och aktuella områden. Däremot kan NORDAC ses som ett komplement till resurserna i CERN.

Fråga 2. Hur bedöms behovet av utvidgat nordiskt samarbete på det här aktuella området med hänsyn till de internationella projekt där ett eller flera av de nordiska länderna är engagerat, bedömt med utgångspunkt i en i stort sett oförändrad utveckling av de sammanlagda anslagen till nationell och internationell grundforskning?

Som redan har framgått av kommentarerna till fråga 1 har ett utvidgat nordiskt samarbete kring en accelerator av den föreslagna typen icke direkt samband med Sveriges möjligheter att effektivt utnyttja CERN. De ekonomiska aspekterna som berörs i denna fråga kommenteras i anslutning till fråga 4.

Fråga 3. Vilken nationell verksamhet är oundgängligen nödvändig vid ett deltagande i det här föreslagna projektet och vilken nationell verksamhet ger tillsammans med ett deltagande i det nordiska projektet det bästa utbytet i förhållande till den totala insatsen?

Kan genom andra åtgärder ett likvärdigt resultat uppnås?

I förslaget om upprättande av ett nordiskt gemensamt acceleratorcentrum påpekas att man från alla sidor starkt framhållit nödvändig-

heten av att ett gemensamt nordiskt acceleratorlaboratorium icke enbart blir en konstruktion med en radiell uppbyggnad med en enda accelerator i centrum och inga accelerators vid de perifera institutionerna. I stället hävdar man att planen kräver att basinstitutionerna görs funktionsdugliga och attraktiva. Man betonar också vikten av ömsesidigt samarbete direkt mellan basinstitutionerna. Med instämmande häri vill fakulteten eftertryckligt understryka vikten av att de lokala resurserna ej eftersätts och att aktuella ombyggnadsplaner fullföljs. Vid ett deltagande i det här föreslagna projektet är det oundgängligen nödvändigt att den nationella verksamheten utvecklas i nu ungefär förutsedd omfattning. Detta skulle också i stort sett leda till det bästa utbytet i förhållande till den totala insatsen.

Som svar på den andra delfrågan, huruvida man genom andra åtgärder skulle kunna uppnå ett likvärdigt resultat vill fakulteten peka på möjligheten att utvidga organisationen av det europeiska samarbetet inom kärnforskningen. Förslag har som nämnts redan väckts i CERN att göra en acceleratorsanläggning utanför CERN:s område (SIN i Zürich) tillgänglig för medlemsstaterna i CERN. Tanken är näraliggande att man skulle kunna bygga vidare på denna idé och söka åstadkomma ett organiserat europeiskt samarbete så att flera nationella acceleratorsanläggningar i t. ex. UNILAC i Darmstadt får åtminstone i viss utsträckning internationell karaktär. Man skulle på detta sätt kunna skapa större flexibilitet och undvika vanskligheterna som är förknippade med en alltför stark låsning till en viss accelerator.

Fråga 4. Hur prioriteras det här aktuella projektet i förhållande till resursbehov på andra områden?

På grundval av det föreliggande utredningsmaterialet är en jämförande värdering av förslaget svår att göra även om man begränsar sig till kärnfysiken. En prioritering av projektet i förhållande till resursbehov på andra grundforskningsområden är en närmast omöjlig uppgift. Då det gäller finansieringen av projekt av denna storlek så är en lösning liknande den som tillgreps vid beslutet 1970 om Sveriges deltagande i utbyggnaden av CERN, d. v. s. att projektet skulle finansieras i stort sett inom ramen för tillgängliga medel för den nationella forskningen inom området i fråga, definitivt utesluten. Som följd av detta beslut har den nationella kärnfysikverksamheten nu hamnat i en brist-situation. Fakulteten har haft särskild kännning av dessa verkningar genom den fördröjning i genomförandet av ombyggnaden av synkrocyklotronen som de medfört. I konsekvens med vad fakulteten i liknande sammanhang tidigare uttalat är det lika orimligt att medel skulle överföras från andra forskningsområden. Det kan sålunda konstateras att forskningsanläggningar av denna storleksklass endast kan finansieras genom en motsvarande ökning av anslagen till grundforskning.

Oavsett om ett gemensamt nordiskt acceleratorcentrum kommer till stånd eller icke, föreslås att det nordiska samarbetet inom området befrämjas genom upprättandet av en årlig fond. Fakulteten vill varmt stödja detta förslag. Kostnaderna bör för Sveriges del bestridas genom en motsvarande ökning av anslaget till statens råd för atomforskning.

Fakulteten anser att det europeiska samarbetet inom kärnfysiken bör utvidgas och att det nordiska samarbetet skall ses som ett led i detta. Fonden skulle göra det möjligt att skapa fram det fullständigare vetenskapliga, tekniska och ekonomiska underlag som är nödvändigt för att ställning skall kunna tagas till hela detta omfattande frågekomplex. I en sådan utredning bör även frågan om det geografiska läget av ett eventuellt nordiskt acceleratorcentrum närmare prövas.

Uppsala den 10 oktober 1972.

Åke Pleijel

John E. Gustavsson

Lunds universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten:

Fakulteten finner det berörda projektet, som faller inom ett forskningsområde, där Norden har en internationellt aktad ställning, synnerligen välmotiverat och väl värt att genomföras, dock under den absoluta förutsättningen, att de ekonomiska konsekvenserna ej blir hämmande för forskningen, vare sig inom någon del av fysikområdet eller inom andra forskningsområden.

Som svar på de fyra i remissen ställda frågorna vill fakulteten anföra:

1. Fakulteten finner att NORDAC skulle innebära en utomordentligt värdefull förnyelse av den förslitna och omoderna svenska acceleratorparken för kärnfysikforskning. Om NORDAC förverkligas torde inga nya större acceleratoranläggningar för närvarande vara aktuella inom landet.

CERN är det enda internationella projekt inom kärnfysikalisk grundforskning i vilket Sverige och de övriga nordiska länderna deltar; forskningen där är emellertid i huvudsak inriktad på partikelfysik. Forskningen vid NORDAC kommer att falla helt inom kärnfysiken och där vara avgörande för Nordens möjligheter att åstadkomma forskning i internationell klass också under 1980-talet.

2. Inom Norden förekommer ett mycket gott samarbete genom NORDITA i teoretisk kärnfysik. Fakulteten anser att det vore synnerligen värdefullt om detta samarbete utvidgades till experimentell kärnfysik genom NORDAC. Sveriges engagemang i Super-CERN har emellertid medfört en hård ansträngning av resurserna för inhemsk forskning inom hela fysikområdet. Inom de nuvarande ekonomiska forskningsramarna kan NORDAC inte rymmas. Särskilda medel måste därför ställas till förfogande.

3. Den svenska kärnfysikforskningen kan ej enbart baseras på NOR-DAC; som utredningen framhåller, behöver de lokala forskningslaboratorierna fortsatta medel för kärnfysikforskningen. Speciellt måste smärre moderna acceleratorer även i fortsättningen finnas på det lokala planet.

Fakulteten bedömer NORDAC-projektet som det både ur forsknings-synpunkt och ur ekonomisk synvinkel bästa sättet att tillförsäkra svensk och nordisk kärnfysikforskning en fortsatt internationellt aktad ställning.

4. Fakulteten prioriterar klart NORDAC framför andra motsvarande nordiska projekt inom kärnfysiken.

Lund den 13 september 1972

Carl-Erik Fröberg

Pia Sellers

Lunds universitet, sektionen för teknisk fysik:

Innan sektionen i detalj ingår på de fyra av utbildningsdepartementet ställda frågorna, vill sektionen klart uttala att den finner det berörda projektet både intressant och välmotiverat under förutsättning att de ekonomiska konsekvenserna ej hämmar forskningen inom fysikens övriga delar.

1. Vi finner att NORDAC skulle innebära en synnerligen värdefull förnyelse av den förslitna och omoderna svenska acceleratorparken för kärnfysikforskning. Om NORDAC förverkligas är inga nya större acceleratoranläggningar för närvarande aktuella inom landet.

2. De nordiska länderna deltar inte i några andra internationella projekt inom kärnfysiken än CERN, och där är forskningen i huvudsak inriktad på partikelfysik, som är en självständig gren av fysiken. Inom Norden föreligger ett gott samarbete inom den teoretiska kärnfysiken, NORDITA, och vi bedömer det synnerligen värdefullt att detta samarbete utvidgas till den experimentella kärnfysiken, NORDAC. För detta krävs med nödvändighet ökade ekonomiska anslag.

Det måste klart sägas ifrån att Sveriges engagement i Super-CERN har medfört minskade resurser för inhemsk forskning inom hela fysikområdet. Fysikforskningen kan ej tåla en ytterligare åderlätning, varför särskilda medel måste ställas till förfogande för NORDAC.

Eftersom forskningsvolymen inom svensk kärnfysik är betydligt större än inom partikelfysik bedömer vi NORDAC-projektet som väsentligare än Super-CERN ur såväl forsknings- som utbildningssynpunkt.

3. Den svenska kärnfysikforskningen kan ej enbart baseras på NORDAC, varför de lokala forskningslaboratorierna behöver fortsatta medel för kärnfysikforskning, vilket tydligt framhäves i utredningen. Några nya större acceleratorprojekt är för närvarande ej aktuella, men smärre moderna accelerators måste även i fortsättningen finnas på det lokala planet.

Vi bedömer NORDAC-projektet som det billigaste sättet att säkra svensk kärnfysikforskning under 1980-talet.

4. Inom kärnfysikområdet prioriteras NORDAC-projektet framför andra acceleratorprojekt.

Lund den 6 september 1972

Sektionen för teknisk fysik

K. J. Åström

Dekanus

Göteborgs universitet, medicinska fakulteten:

Förslaget avser att realisera ett nordiskt samarbetsprojekt, vars vetenskapliga värde i första hand är att hänföra till kärnfysiken men som antages ge värdefulla resultat även inom andra grenar av fysiken och för en rad andra vetenskaper. Med beaktande av att frågeställningen i detaljer faller utanför medicinska fakultetens kompetensområde har fakulteten funnit skäl att anföra följande synpunkter i anslutning till de i remissen anförda frågorna.

1. NORDAC-projektet avser en accelerator av en helt ny generation, som för närvarande inte har någon motsvarighet. Tyngdpunkten i programmet gäller acceleration av tunga joner till höga energier för studier av atomkärnornas struktur. Vid CERN avser forskningen främst elementarpartiklarnas finare struktur. NORDAC skulle uppenbarligen utgöra ett värdefullt komplement till CERN för kärnfysiker och ge möjligheter till frontlinjeforskning i Norden även under 1980-talet, men det skulle inte ersätta vare sig internationella projekt (CERN) eller något nationellt projekt inom Norden.

2. Ett utvidgat nordiskt samarbete enligt förslaget avser givetvis att med minsta möjliga satsning för de enskilda länderna möjliggöra frontlinjeforskning inom aktuellt område. Engagemanget i CERN II har emellertid medfört ett ansträngt ekonomiskt läge för svensk naturvetenskap, och det förefaller inte möjligt att finansiera NORDAC enligt samma riktlinjer vid förutsatt "en i stort sett oförändrad utveckling av de sammanlagda anslagen till nationell och internationell grundforskning", även om projektet kan förutses något reducera investeringskostnaderna inom landet.

3. Aktuella utbyggnadsplaner för accelerators inom landet avser lågenergifysiken (tandemacceleratorn och Wernerinstitutets acc. i Uppsala, AFI:s anläggning i Stockholm; en mindre tandemaccelerator är aktuell i Lund). Inget av dessa projekt torde läggas ned till förmån för deltagande i NORDAC. För Göteborg planeras en mindre cyklotron i samarbete mellan fysiker och företrädare för den medicinska fakulteten. Svårigheterna att finansiera detta förhållandevis begränsade projekt illustrerar det ansträngda ekonomiska läget, framkallat inte minst genom satsningen på CERN II.

4. Fakulteten anser sig ej ha underlag för en mera ingående jämfö-

relse av resursbehoven inom skilda områden av naturvetenskaplig grundforskning och avstår därför från att ge en bestämd rekommendation i detta avseende.

Fakulteten anser emellertid att NORDAC-projektet bör tillstyrkas endast under förutsättning att finansieringsfrågan löses på ett för den nationella forskningen godtagbart sätt. Detta torde innebära att vid en "i stort sett oförändrad utveckling" statsmakterna måste överväga åtgärder för att reducera de fortsatta åtagandena för CERN II. Man bör kanske erinra om att, eftersom NORDAC-projektet representerar en hittills oprövad typ av acceleratoranläggning, kan kostnaderna lätt komma att överstiga de i utredningen kalkylerade.

Göteborg den 18 oktober 1972

Ragnar Romanus

Barbro Strand

Stockholms universitet, rektorsämbetet:

Förslag till yttrande har utarbetats av föredraganden efter samråd med biträdande professor T. R. Gerholm och forskarsassistent L. Holmberg, vilka representerar den forskargrupp vid universitetet som i första hand kommer att utnyttja en eventuell NORDAC-accelerator.

Projektet är av betydelse främst för experimentella studier av atomkärnans struktur men den föreslagna acceleratoren torde också kunna komma till värdefullt bruk inom en rad andra forskningsområden. Vad kärnstrukturforskningen beträffar kan konstateras att detta är ett livaktigt forskningsområde i Sverige med förnämliga traditioner. Sålunda installerades vid Nobelinstitutet för fysik i Stockholm (det nuvarande forskningsinstitutet för Atomfysik) redan på 1930-talet en cyklotron som torde ha varit en av de allra första cyklotronerna i Europa. Denna accelerator är för övrigt alltjämt i drift.

Under 1940-talet och början av 1950-talet kunde Nobelinstitutet för fysik betecknas som ett av världens bäst utrustade laboratorier för kärnfysikalisk forskning. Under denna tidsperiod gjordes också betydande investeringar i tyngre basapparatur för kärnstrukturforskning. Sålunda tillkom 225 cm cyklotronen vid Nobelinstitutet för fysik, synkrocyclotronen vid Gustav Werners institut för kärnkemi i Uppsala och, något senare, Sveriges största accelerator elektronsynkrotronen i Lund.

Som ett resultat av denna expansion drogs ett stort antal yngre forskare till området, som därigenom kom att bli en personellt sett domine-

rande andel av svensk experimentell fysik. Expansionsförloppet dämpades något mot slutet av 1950-talet och efterföljdes av en mycket återhållsam forskningspolitik under hela 1960-talet. Under detta decennium tillkom endast en ny större anläggning, tandem Van de Graaffen i Uppsala. Även om denna accelerator representerar det senaste tillskottet i landets acceleratorbestånd torde den knappast kunna betecknas som en modern anläggning. Det kan anföras att en motsvarande tandem accelerator i Danmark överförts till andra uppgifter och nu ersatts med en ny och större tandem accelerator. Det här aktuella projektet avses utgöra nästa fas i det danska expansionsprogrammet.

Trots det kärvarre klimatet har området bevarat sin attraktionskraft. Som exempel kan anföras att avdelningen för kärnstrukturforskning vid Stockholms universitets fysiska institution under bitr. professor Gerholms ledning på tio år byggts upp från grunden för att i dag omfatta flera forskare än någon annan avdelning inom fysikinstitutionen eller 30 heltidsstuderande i forskarutbildningen.

Bristen på tyngre basutrustning har länge varit besvärande. I viss omfattning har svenska kärnstrukturforskare förlagt sin experimentella verksamhet till laboratorier i andra länder, främst till CERN där det på skandinaviskt initiativ tillkomna ISOLDE-projektet spelar en viktig roll. Tyvärr är de ekonomiska ramarna för CERN:s verksamhet så snäva att man nu diskuterar att lägga ned den accelerator till vilken ISOLDE-projektet är knutet. Något beslut i denna fråga föreligger inte ännu, men det står helt klart att även under de mest gynnsamma omständigheter kan verksamheten i CERN inte bedrivas i nuvarande former längre än under ytterligare omkring fem år. Redan under innevarande decennium uppkommer således frågan om någon ersättning för dessa faciliteter.

Till detta kommer att forskningskapaciteten i CERN är begränsad. Stora forskargrupper i Sverige är därför nödsakade att arbeta med radioaktiva isotoper. Detta gäller framför allt avdelningen för kärnstrukturforskning vid Stockholms universitets fysiska institution, som helt saknar yngre basutrustning. Det står klart att man inte kan räkna med att i längden bedriva meningsfullt kärnfysikaliskt forskningsarbete om man helt eller huvudsakligen är hänvisad till att arbeta med radioaktiva isotoper.

Mot den bakgrund som ovan skisserats torde det framstå som uppenbart att det för ett antal svenska kärnfysiker, av vilka flera är färdigutbildade och internationellt erkända forskare, är av avgörande betydelse att någon ny experimentell facilitet med moderna prestanda finns tillgänglig inom en inte alltför avlägsen framtid.

NORDAC är avsedd att bli en accelerator för tunga och lätta joner med prestanda som placerar denna anläggning i främsta ledet. Den avses förlagd till Danmark, vilket givetvis innebär vissa olägenheter för de

svenska brukarna, i synnerhet från Stockholm—Uppsala-området. Då emellertid den planerade tungjonacceleratoren i Frascati inte längre synes vara aktuell framstår NORDAC som det enda konkreta alternativet.

Förläggningen till Danmark har också vissa påtagliga fördelar. Denna lokalisering skulle underlätta kontakten med de vid Niels Bohr-institutet verksamma teoretikerna. Det behöver knappast framhållas att denna forskargrupp intar en internationellt ledande ställning inom området. Köpenhamn har också kommit att bli ett centrum för forskare inom kärnfysikens område från hela världen. Den stimulans som den ständiga kontakten med denna inspirerande forskarmiljö innebär torde mer än väl kompensera för de praktiska olägenheter den till Danmark förlagda acceleratoren innebär för svenska fysiker.

I det PM från utbildningsdepartementet som ingår i remisshandlingarna ställs fyra konkreta frågor. Som komplettering till vad som sagts ovan vill rektorsämbetet framföra följande.

1. Hur förhåller sig det föreslagna nordiska acceleratorcentret till i Sverige nu befintliga anläggningar respektive aktuella utbyggnadsplaner? Hur skulle det föreslagna projektet komplettera eller ersätta internationella projekt där Sverige är med?

NORDAC-acceleratoren får naturligtvis en kapacitet som är väsentligt större än för de acceleratorer som finns i Sverige. Detta gäller särskilt för tunga joner, där acceleratoren vid forskningsinstitutet för Atomfysik är närmast jämförbar. Med NORDAC kan man studera fenomen som upptäckts på forskningsinstitutet för Atomfysik, men som där inte kan utforskas fullständigt. Det finns naturligtvis också intressanta processer som inte alls kan ses vid forskningsinstitutet för Atomfysik, men som ligger inom räckhåll för NORDAC. De förutsägelser om existensen av s. k. supertunga ämnen, som gjorts av svenska teoretiker, kommer även att kunna prövas med NORDAC.

Sverige deltar inom kärnfysikens område i två stora internationella projekt nämligen CERN och NORDITA. En mindre del av NORDAC:s forskningsprogram kommer sannolikt att omfatta sådant som i dag utföres vid ISOLDE (CERN). Med hjälp av NORDAC kommer man emellertid att uppnå större flexibilitet vid produktionen av de radioaktiva isotoperna. I gengäld torde man vid CERN nå atomkärnor längre från stabilitetslinjen och NORDAC kan därför ej betraktas som en ersättning till ISOLDE. Det arbete inom teoretisk kärnfysik som utföres vid NORDITA är, enligt vad som redovisats ovan, direkt tillämpligt vid NORDAC. Omvänt kommer arbetet där att ge impulser åt forskarna vid NORDITA.

2. Hur bedöms behovet av utvidgat nordiskt samarbete på det här aktuella området med hänsyn till de internationella projekt där ett eller flera av de nordiska länderna är engagerade, bedömt med utgångspunkt

i en i stort sett oförändrad utveckling av de sammanlagda anslagen till nationell och internationell grundforskning?

NORDAC ger möjligheter för de nordiska forskarna att nå längre mot en förståelse av atomkärnornas uppbyggnad än vad som är möjligt med anläggningar som något av de enskilda länderna kan skaffa sig. Om man inom kärnfysikens centrala områden vill förnya de metoder som hittills spelat huvudrollen kan det inom Norden endast ske genom NORDAC. Även med detta nordiska samarbete är det inte möjligt att upprätthålla forskningspotentialen utan kostnadsökning. Accepterar man den utveckling mot tekniskt mera avancerade forskningsutrustningar som förslaget NORDAC innebär, måste man räkna med antingen minskad forskningsvolym eller ökade kostnader.

3. Vilken nationell verksamhet är oundgängligen nödvändig vid ett deltagande i det här föreslagna projektet och vilken nationell verksamhet ger tillsammans med ett deltagande i det nordiska projektet det bästa utbytet i förhållande till den totala insatsen?

Kan genom andra åtgärder likvärdigt resultat uppnås?

En nationell basverksamhet är oundgängligen nödvändig, dels för att arbetet vid NORDAC kan väntas aktualisera problem som billigare och eventuellt effektivare kan studeras med en mindre accelerator, dels för att möjliggöra utbildning och rekrytering för NORDAC. Som ett absolut minimum kan anges två accelerators helt använda för kärnfysikalisk forskning, en större cyklotron och en tandem Van de Graaff accelerator, båda lämpligen inom ramen för nationella laboratorier. Önskvärt vore dock att ett nationellt program av väsentligen samma storlek som det nuvarande kunde vidmakthållas. Bl. a. med hänsyn till att utvecklandet av mätutrustning och andra tekniska hjälpmedel borde ske vid de i NORDAC deltagande fysikinstitutionernas egna laboratorier.

Något val mellan NORDAC och nationella accelerators ges alltså inte. Det måste konstateras att även det föreslagna nationella minimiprogrammet inte ger besparingar av samma storlek som den svenska kostnaden för NORDAC uppgår till. Svenskt deltagande i NORDAC förutsätter att kostnaden delvis kan täckas genom ökade anslag till kärnfysikforskning.

4. Hur prioriteras det här aktuella projektet i förhållande till resursbehov på andra områden?

NORDAC är för svensk och nordisk forskning ett helt unikt projekt. Det representerar en teknisk vidareutveckling som skulle möjliggöra ett fortsättande av den i Norden hitintills mycket aktiva kärnfysikforskningen. Kärnfysiken har intima anknytningar med elementarpartikelfysik och atomfysik och leder ofta fram till resultat med betydelse för många av fysikens grenar. Landvinningar inom kärnfysi-

kens område ger astrofysikerna möjligheter att beskriva stjärnorna och galaxernas utveckling. Kärnfysikalisk teknik tillämpas inom bl. a. materialforskning, medicin och biologi. Med hänvisning till den stora betydelse som NORDAC skulle få för utvecklingen av kärnfysiken i Norden måste det konstateras att NORDAC-projektet, vid jämförelse med andra grundforskningsprojekt, i och för sig förtjänar att sättas i högsta prioriteringsklass. I övrigt är rektorsämbetet icke berett att i detta sammanhang jämföra NORDAC-projektet med projektet inom andra områden.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet har vid remissbehandlingen av utredningen "Svensk fysik inför 70-talet" (dnr 2024/71) även diskuterat Sveriges deltagande i internationella projekt och därvid uttalat sig enligt följande:

Utvecklingen mot alltmer kostnadskrävande forskning, främst inom tekniska och naturvetenskapliga områden, kan bedömas leda till ett behov av ökad internationell forskningssamverkan, av den typ som sker vid det europeiska storacceleratorprojektet. Fakulteten anser i likhet med utredningen att ett starkt stöd bör ges åt dylika internationella forskningsprojekt inom fysiken och dess angränsande områden (CERN, NODAC, ESO etc.). Självfallet bör den internationella satsningen åtföljas av ett nationellt stöd, så att de internationella resurserna kan utnyttjas.

Av det som ovan sagts framgår att rektorsämbetet ställer sig positivt till NORDAC-projektet. Det fyller ett påtagligt behov av förnyelse inom ett väl etablerat och redan livskraftigt fysikaliskt forskningsområde. Förläggningen till Danmark är på det hela taget fördelaktig. Forskningsprogrammet är av stort vetenskapligt värde och valet av accelerator har väl motiverats.

Universitetet skulle därför oreserverat ge projektet sitt stöd om detta vore möjligt. Men om uppbyggnaden av detta projekt skall ske inom ramen för en i huvudsak oförändrad anslagsutveckling vad beträffar fysikalisk forskning, torde det vara ekonomiskt omöjligt att klara utgifterna utan att påfrestningarna för svensk fysikforskning blir intolerabla.

Rektorsämbetet vill erinra om att svensk fysikforskning genom de ekonomiska former som valts för anslutningen till CERN II redan in-tecknat huvuddelen av en framtida anslagsökning och dessutom för detta internationella projekt avsatt en högst betydande del av de medel som nu står till förfogande. Som ett resultat därav är fysikforskningens ekonomiska villkor helt otillfredsställande med omfattande nedskärningar i fråga om materiel och personal. Redan med CERN II engagemanget riskerar man en successiv urholkning av de nationella resurserna. Ytterligare ett projekt av i viss mån samma karaktär som CERN II, visserligen av mindre men dock betydande storleksordning,

kan inte rymmas inom ramen för en i huvudsak oförändrad anslagsutveckling.

Rektorsämbetet anser sig därför kunna tillstyrka förslaget om en nordisk accelerator för tunga och lätta joner (NORDAC) endast under förutsättning att särskilda medel utgår för detta ändamål.

Stockholm den 2 oktober 1972

Dag Norberg

Bengterik Ronne

BIHANG 1

Skrivelse till utbildningsdepartementet i Sverige från Stockholms universitet, institutionsgruppen för fysik, angående deltagande i NORDAC-projektet

IGS finner, med beaktande av nordisk kärnstrukturforskningens nuvarande internationellt väl hävdade position, det angeläget att utvecklingen inom detta område inte hämmas. Den betydande potential för kärnstrukturforskning som finns inom landet bör utnyttjas på ett fruktbart sätt. IGS är medveten om att utvecklingen mot undersökningar av kärnor inom områden av nukleidkartan som hittills inte kunnat studeras och av kärntillstånd med högre energi och rörelsemängdsmoment än som nu kan produceras kräver investeringar av en storlek som inget av de nordiska länderna ensamt är berett att bära.

Den gemensamma nordiska satsning som NORDAC innebär är i denna situation ett utomordentligt intressant alternativ. För en genomsnittlig kostnad för Sveriges del av c:a 4.6 miljoner kronor per år de första tio åren med ett maximum om 7.5 miljoner kronor det sjätte året skulle svenska fysiker få möjlighet att arbeta vid en accelerator som, när den står färdig, beräknas vara en av de tre, fyra förnämsta av detta slag. Nordens för närvarande största van-de-Graaff accelerator ställs till förfogande som injektor för den nya maskinen och NORDAC-laboratoriet tillförsäkras en av världens förnämsta grupper inom kärnstruktorteori genom att Niels Bohr-institutet och NORDITA förläggs dit.

Förutom för kärnstrukturforskningen kommer NORDAC-laboratoriet att få betydelse bl. a. för vissa grenar av fasta tillståndets fysik och biologin. Vidare kan ett betydande tekniskt utvecklingsarbete förväntas exempelvis inom området instrumentanslutna datorer.

IGS vill i detta sammanhang särskilt understryka den betydelse ett realiserande av NORDAC skulle få för forskarutbildningen, såväl direkt för de studerande som får tillfälle att utföra experiment där som indirekt genom handledarnas kontakter med NORDAC.

Utän att i detalj kunna bedöma den ekonomiska aspekten finner IGS det sannolikt att de för NORDAC nödvändiga medlen till stor del måste tagas från redan befintliga anslag, d. v. s. från kärnstrukturforskning

inom landet. IGS anser emellertid att det föreslagna projektet är så angeläget och värdefullt att det motiverar en prövning av resursfördelningen mellan inom landet befintliga accelerators och deras modernisering å ena sidan och NORDAC-projektet å den andra.

Stockholm den 13 maj 1971

Institutionsgruppen för fysik vid Stockholms universitet

Tor Ragnar Gerholm

T.f. prefekt

BIHANG 2

Skrivelse till utbildningsdepartementet i Sverige från forskare vid svenska institutioner och forskargrupper inom kärnfysiken

Avgörande för utvecklingen av den moderna kärnfysiken är tillgången på accelerators. För Sveriges del har situationen på detta område tidigare varit tillfredsställande, vilket till en del kan förklara den starka ställning som svensk vetenskap har på detta område. Numera har dock läget radikalt försämrats. Under hela 1960-talet tillkom endast en accelerator, tandemacceleratorn i Uppsala, och den kan inte längre betecknas som någon modern anläggning. Följden av detta är att svensk kärnfysik i alltmer ökad omfattning står utan möjlighet att följa med i den internationella utvecklingen på sitt område. Dessa svårigheter kommer speciellt att bli besvärande under senare delen av 1970-talet.

Samtidigt finns en tendens att de moderna accelerators blir alltmer komplicerade och kostnadskrävande. En naturlig lösning på detta problem, som är gemensamt för många mindre nationer, är internationellt samarbete. För svensk del är nordiskt samarbete naturligt och samma inställning finns i övriga nordiska länder. Detta har lett till att en grupp nordiska forskare utarbetat förslag till ett nordiskt acceleratorcentrum, NORDAC, som beskrivs i bifogade handlingar (*tryckt i huvudbandet, 1:a samlingen, s. 532*). Projektet har diskuterats vid intresserade svenska institutioner och dessa har, som framgår av de uttalanden som antagits, givit projektet ett starkt stöd.

Undertecknade forskare, som representerar ett flertal av landets institutioner och forskargrupper inom kärnfysiken, får därför vördsamt hemställa om att Kungl. Maj:t måtte taga ställning till möjligheterna av att i samarbete med övriga nordiska länder realisera detta acceleratorprojekt, vars tillkomst utan tvivel skulle betyda oerhört mycket för svensk och nordisk fysik och dessutom i hög grad stärka det nordiska vetenskapliga samarbetet.

Genève den 27 maj 1971

Ingmar Bergström

Professor
Forskningsinstitutet
för atomfysik

Sven Gösta Nilsson

Professor
Institutet för matematisk
fysik, LTH

Sven Johansson

Professor
Institutet för kärnfysik,
LTH

Bengt Forkman

Biträdande professor
Institutet för fysik, LU

Göteborg i juni 1971

Nils Ryde

Professor
Institutet för fysik, CTH

Arne Johansson

Biträdande professor
Tandemaccelerator-
laboratoriet i Uppsala

Jean Dubois

Ex. biträdande professor
Institutet för fysik, CTH

Tor Ragnar Gerholm

Biträdande professor
Fysiska institutionsgruppen
Stockholms universitet

Umeå universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet har inhämtat yttranden från de medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna (*se nedan*).

Rektorsämbetet ansluter sig till de synpunkter som framföres av fakulteterna och vill därvid särskilt understryka vad som anförts under p 4 i matematisk-naturvetenskapliga fakultetens yttrande, nämligen att tillkomsten av NORDAC-anläggningen icke får användas som argument för ökning av kärnfysikforskningens totala andel i den svenska grundforskningsbudgeten.

Umeå den 19 oktober 1972.

Karl-Gustav Paul

Lars Mårdell

Umeå universitet, medicinska fakulteten:

Enligt förslaget skulle ett nordiskt acceleratorcentrum uppföras vid Risø i Danmark med en accelerator för tunga joner från protoner till joner med höga laddningar. I en följeskrivelse från utbildningsdepartementet ställes vissa frågor av prioriteringskaraktär. Fakulteten anser sig ej ha kompetens att närmare besvara dessa. Fakulteten vill dock erinra om att de två nationella acceleratorprojekt som starkt prioriterats av statens råd för atomforskning (ombyggnad av Gustaf Werneracceleratorn i Uppsala och ny accelerator vid Forskningsinstitutet för atomfysik i Stockholm) ännu ej realiserats och att det i första hand är dessa projekt jämte det svenska CERN-engagemanget som i en prioriterings-situation måste vägas mot det föreslagna nordiska acceleratorcentret.

Fakulteten vill i det följande taga upp den planerade accelerators intresse för medicinsk-fysisk och biologisk forskning. Dessa aspekter har ej alls behandlats i den hittills gjorda utredningen.

Biofysiska undersökningar av tunga joners biologiska verkan är av stort intresse. En starkt joniserande, tung partikel kan ur biofysisk synpunkt anses vara en prob för utforskning av cellens biologiska egen-

skaper. Genom sin starka jonisation kan en sådan partikel effektivt slå ut delar av cellen vid partiell cellbestrålning. Ett viktigt område för forskning är här överlevnadskurvor för bestrålning av olika cellpopulationer med partiklar med olika specifik jonisation. Ett annat område som hittills knappast undersökts är sekventiell bestrålning av celler med två joniserande partiklar efter varandra. Tidsintervallet mellan de två jonisationsinsulterna och deras inbördes specifika jonisation kan förväntas ge betydelsefull information om cellens reparationsförmåga och om cellens allmänna organisation. Fakulteten föreslår att biofysiska aspekter på ett acceleratorcentrum medtas på ett tidigt skede av planeringen, och att biofysisk eller medicinsk-fysisk expertis knyts till den ev. fortsatta utredningen och planeringen.

Den geografiska utredningen har inte tagit hänsyn till de universitet som är belägna norr om Mellansverige. Sålunda finns i det geografiska diagrammet inte nämnt något om acceleratorscentrums tillgänglighet för nordliga universitet så som Trondheim, Umeå, Uleåborg, Tromsö och Reykjavík. Fakulteten vill därför starkt understryka att vid den ekonomiska planeringen samma möjligheter bör beredas intresserade forskare från alla nordiska universitet, så att de längre avstånden och därmed förknippade dyrare resorna inte skall vara ett hinder för forskning vid NORDAC. Experterna i utredningen har dålig spridning på olika universitet och nordliga lärosäten är ej alls representerade. Även detta bör korrigeras vid fortsatt utredning och planläggning.

Umeå den 5 oktober 1972

På medicinska fakultetens vägnar

Håkan Linderholm

Dekanus

Umeå universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten:

1. Acceleratorprojektet är av sådan omfattning och av sådant värde, att man från svensk sida bör delta i detsamma. En motivering härför är, att nästa generation av kärnfysikalisk anläggning kommer att bli för dyr för Sverige.

2. För den nationella verksamheten behövs en generalplan för landets acceleratorbestånd. Vid universiteten i Göteborg och Lund samt vid institutet för atomforskning och Gustaf Werners institut finns i dag skrot- eller ombyggnadsmogna accelerators. Man bör snarast bestämma vad som skall ske med dessa bestånd. Även tandemacceleratorn i Uppsala måste ges en bestämd avskrivningstid och därefter eventuellt skrotas.

3. Troligen kan endast en inhemsk accelerator hållas i den klass som erfordras för att tjäna som skola för de forskare som kommer att utnyttja NORDAC-anläggningen. Man måste bestämma var denna accelerator skall placeras. En konsekvens av ett beslut i denna riktning är att vissa forskare med ordinarie tjänst kommer att bli utan möjligheter att använda egen accelerator. Man bör då överväga att förflytta sådana tjänster och samla dem för att skapa svenskt kärnfysikuniversitet.

4. Tillkomsten av NORDAC-anläggningen får icke användas som argument för att öka kärnfysikforskningens totala andel i den svenska grundforskningsbudgeten.

På matematisk-naturvetenskapliga fakultetens vägnar

Gillis Johansson

Birger Pettersson

Tekniska högskolan i Stockholm:

Härmed översändes

dels rektorsämbetets vid tekniska högskolan i Stockholm yttrande över rubricerade ärende (*se nedan*),

dels efter särskild anhållan professor Einar Lindholms skrivelse av den 10 oktober 1972 till rektorsämbetet jämte bilaga (*se Bihang*).

Stockholm den 18 oktober 1972

Göran Borg

Hans Bolinder

BIHANG

Skrivelse till tekniska högskolan i Stockholm från professor Einar Lindholm angående Nordiska rådets medlemsförslag

Vid den tidigare behandlingen av ärendet rörande upprättande av ett nordiskt acceleratorcentrum, NORDAC, har enligt min uppfattning ett fel begåtts, som möjligen kommer att allvarligt snedvrída debatten rörande detta anslagsärende. Jag har därför till justitieombudsmannen ingivit en skrivelse härom, vilken bifogas (*se Bihangsbilaga*).

Jag anhåller härmed att rektorsämbetet vid avgivande av högskolans remissyttrande måtte bifoga denna skrivelse.

Stockholm den 16 oktober 1972

Einar Lindholm

Professor

*Bihangsbilaga***Till Justitieombudsman**

Undertecknad anhåller härmed att JO måtte utreda huruvida svensk statstjänsteman gjort sig skyldig till tjänstefel eller missbruk av sitt ämbete på annat sätt i samband med behandlingen av nedanstående ärende, och om så befinnes vara fallet vidtaga åtgärder i anledning härav, däribland i avsikt att söka hindra ett upprepanande.

Inom Nordiska rådet har den 19 april 1972 framlagts ett medlemsförslag om inrättande av ett nordiskt acceleratorcentrum (NORDAC), väckt av Poul Dam, Poul Hartling, Niels Helveg Petersen, Ingemar Mundebo, Oria Møller, Per Olof Sundman och Pekka Tarjanne. Själva medlemsförslaget är på tre tryckta sidor på svenska, vartill är fogat ett tillägg på danska, "Indstilling om Nordisk Acceleratorfysik", omfattande tjugo tryckta sidor. Nämnda "Indstilling" är resultatet av ett samarbete mellan 20 nordiska fysiker och ger alla detaljer om förslaget av vetenskaplig och teknisk natur. Kärnfysiken och dess angränsande forskningsområden beskrives utförligt på sid 10 och 11, och växelverkan mellan vetenskaplig forskning och tekniska tillämpningar inom olika vetenskapsområden diskuteras. Framställningen är här skriven på ett sådant sätt, att den icke sakkunnige läsaren möjligen har svårt att inse vilka tekniska tillämpningar det är som sammanhänger med visst forskningsområde. Som exempel på ett dylikt uttalande kan nämnas en, mening överst sid 11: "Det har også vist sig muligt at undersøge kemiske strukturer ved hjælp af elektronpektroskopi med høj opløsningssevne." Man syftar härvid uppenbarligen på den av Kai Siegbahn introducerade ESCA-metoden och liknande metoder, vilka faller inom fysikalisk kemi eller molekylfysik, men som helt saknar samband med acceleratorforskning.

Det på svenska skrivna medlemsförslaget utgör mer eller mindre en sammanfattning av den på danska skrivna "Indstilling", men här har den antydda möjligheten till missuppfattning kommit till explicit uttryck. På sid 1 är skrivet: "För den djupare förståelsen av det mångkropparsystem som atomkärnorna utgör, är det således nödvändigt att forskare får till sitt förfogande strålar av partiklar av tyngre slag och av högre energi än vad som i dag finns tillgängligt. (Min kommentar: Detta innebär beskrivning av NORDAC.) Man skall här ha klart för sig vikten av vidgade kunskaper om atomkärnornas struktur, då de ju dels utgör vår vardagliga och omedelbara omgivning och dels på grund härav sådan kunskap kan förväntas få direkt teknisk tillämpning." För den icke sakkunnige läsaren måste "vidgade kunskaper" innebära sådana kunskaper som erhållits ur NORDAC-projektet, och "sådan kunskap" syftar i sin tur härpå. För den icke sakkunnige läsaren innebär texten sålunda, att forskningen inom NORDAC kan förväntas få direkt teknisk tillämpning.

För den kommande politiska behandlingen av detta ärende är frågan om tekniska tillämpningar av fundamental betydelse. Statsmakternas stöd åt forskningen både i Sverige och utomlands är i hög grad avhängigt av möjligheten till tillämpningar. Formuleringarna i det på

svenska skrivna medlemsförslaget är sålunda av avgörande betydelse för framgång vid den politiska behandlingen.

En granskning av den av ansvarskännande fysiker författade "Indstilling" visar, att tillämpningar av NORDAC-forskningen diskuteras endast på två ställen, varemot tillämpningar av annan forskning omnämnes på flera ställen. På sid 10 skrives: "Udforskningen af stjernernes udvikling og problemerne om grundstoffordelingen og isotopsammensætningen av stoffet i de forskellige dele af universet er derfor inintimt knyttet til studiet af atomkernernes egenskaber." På sid 19 skrives: "Kerner langt fra stabilitetslinien synes at spille en vigtig rolle ved grundstoffernes opbygning i stjernerne. Det är också muligt, at kerner ved meget højt neutronoverskud forekommer på sene stadier af stjernernes udvikling, hvor stoffets tæthed er meget større end under hidtil kendte forhold (overgang til 'neutronstjerner')." Den enda tillämpning dessa fysiker antyder ligger sålunda helt utanför vår jord och är sålunda ej att beteckna som "teknisk".

Sammanfattningsvis måste sålunda mot bakgrunden av hur den kommande politiska behandlingen sker och mot bakgrund av vilken vikt man därvid tillmäter direkta tekniska tillämpningar nämnda del av medlemsförslaget betecknas som en förvanskning eller möjligen förfalskning av den korrekt formulerade "Indstilling". Denna beteckning är naturligtvis icke tillämplig för det fall att medlemsförslaget författats av de personer som underskrivit detsamma, men av formuleringarna i den svenska texten att döma har dessa politiska representanter därvid haft hjälp av svensk sakkunskap, vilket i sammanhanget troligen innebär svensk statstjänsteman. Beteckningen gäller naturligtvis vidare endast under förutsättning att nämnde statstjänsteman varit eller är verksam inom kärnfysiken och sålunda har intresse för sig eller sina kolleger av att NORDAC-projektet får stöd. Det hårda omdömet motiveras i så fall särskilt av att nämnde svenska statstjänsteman kunnat utföra detta arbete i skydd av förutsatt anonymitet.

Jag anhåller sålunda, att riksdagens justitieombudsman måtte hos Nordiska rådet eller dess ledamöter utreda vilken svensk statstjänsteman det är som har ansvar för utformande av denna del av medlemsförslaget, vidare utreda huruvida denne gjort sig skyldig till tjänstefel i samband härmed, och därefter vidtaga de åtgärder som kan anses erforderliga, särskilt för att förhindra ett upprepande av detta förfarings-sätt i andra liknande sammanhang. För belysning av detta och liknande ärendens betydelse hänvisas dels till riksdagsbehandlingen den 19 maj 1971 beträffande svenskt deltagande i program för en europeisk storaccelerator m. m. samt till betänkandet "Att välja framtid" (SOU 1972: 59) sid 104 och 105 om rådgivareetik och vetenskaplig etik. Synpunkterna i betänkandet har utgjort min personliga motivering för ingivande av denna skrivelse.

Stockholm den 5 oktober 1972

Einar Lindholm

Professor i fysik
Tekniska högskolan i Stockholm

Tekniska högskolan i Stockholm, rektorsämbetet:
-----*1. Förslaget om ett nordiskt acceleratorcentrum*

Enligt remisshandlingarna föreslås NORDAC förlagt till Risø i Danmark, till vilket flyttas den vid Niels Bohr-institutet i Köpenhamn befintliga Super FN tandem-acceleratorn, vilken avses ingå som en mindre del i den nya acceleratoranläggningen. Kostnaden för det nya laboratoriet blir i danska kronor: cyklotron 60 miljoner kronor, basutrustning 20 miljoner kronor, byggnader 23 miljoner kronor, sammanlagt sålunda 103 miljoner kronor, vartill kommer värdet av tandem-acceleratorn.

Årskostnaderna för medlemsstaterna beräknas genom att konstruktionskostnaderna uppdelas på sex år, varefter driftkostnaderna uppskattas till 12 procent av de totala investeringarna. Detta procenttal har man erhållit genom att jämföra med föreliggande planer för ett laboratorium i Tyskland, där årsbudgeten antagits komma uppgå till 14 procent. Mot denna uppskattning kan kritik anföras.

För två accelerators i USA (i Argonne och i Brookhaven) föreligger uppgifter om årskostnaderna sådana de verkligen utföll. Dessa uppgick till 76 procent respektive 52 procent av de totala investeringskostnaderna. Man kan utgå ifrån ett liknande resultat även beträffande NORDAC vilket också framgår av remisshandlingarna. I nämnda procenttal ingår nämligen icke huvudparten av den vetenskapliga verksamheten vid NORDAC, enär denna förutsättes finansieras av de olika universiteten och högskolorna i medlemsländerna. En uppskattning av kostnaderna för de svenska forskargrupperna vid NORDAC är därför nödvändig. Man torde kunna utgå ifrån att följande högskolor inom landet kan tänkas vilja stationera forskargrupper vid NORDAC: Forskningsinstitutet för atomfysik, Stockholms universitet, fysiska institutionen vid Uppsala universitet, Gustaf Werners institut i Uppsala, Lunds universitet, Chalmers tekniska högskola. Med hänsyn till de många olika områden, som bearbetas inom dessa laboratorier, och med hänsyn till att vissa laboratorier ej medtagits i förteckningen (t. ex. tandem-acceleratorlaboratoriet i Uppsala), synes det rimligt att räkna med, att vart och ett av dessa universitet bearbetar i medeltal två projekt vid NORDAC. Med hänsyn till de högre kostnaderna i samband med arbetet vid en större accelerator torde det vidare vara realistiskt att räkna med en årskostnad för var och en av dessa grupper uppgående till minst 500 000 kronor per år. Årskostnaderna skulle härmed för Sveriges del växa till storleksordningen 9.5 miljoner svenska kronor per år, motsvarande 31 procent av den svenska investeringen. Detta procenttal visar att den här gjorda beräkningen ej är tilltagen i överkant. De verkliga kostnaderna kommer troligen med hänsyn till uppkommande

önskemål om ombyggnader och förbättringar att stiga till de årskostnader, som ovan angivits för de amerikanska acceleratorerna.

Även på annat sätt kan visas att den här gjorda uppskattningen är realistisk. Det nordiska institutet för teoretisk atomfysik i Köpenhamn, NORDITA, kräver för närvarande ett svenskt bidrag på c:a 1.1 miljoner svenska kronor. Det är rimligt att antaga, att kostnaden för motsvarande experimentella verksamhet bör vara en storleksordning större.

Det framgår vidare av remisshandlingarna samt av utredningen "Svensk fysik inför 70-talet" att förutsättningarna för NORDAC är en intensifierad verksamhet vid de nationella laboratorierna. Det förutsättes sålunda att acceleratorerna i Uppsala och Stockholm upprustas och moderniseras. De anslag som krävs för NORDAC kan sålunda ej tagas från kärnstrukturforskningen vid de svenska acceleratorerna.

2. Vetenskaplig motivering för NORDAC

Den vetenskapliga motiveringen som återfinns på s. 10 och 11 i skrivelsen från Nordiska rådet, måste ge den icke sakkunnige läsaren en helt felaktig bild av vad problemet gäller. Här beskrivs nämligen förutom den kärnfysikaliska strukturforskningen även högenergifysiken, vilken stöds av Sverige genom CERN, samt atomfysik, fasta tillståndets fysik och kemi, vilka icke har något sammanhang med det föreliggande problemet. Att missförstånd kan uppkomma genom dylik skrivning illustreras av medlemsförslaget från Nordiska rådet, där på s. 1 talas om "direkt teknisk tillämpning" på ett sådant sätt, att man kan tro, att detta gäller det föreliggande projektet i stället för välkända tillämpningar av kärnfysiken.

Förutom i appendix i skrivelsen från Nordiska rådet, där icke mindre än nio forskningsproblem anges, behandlas den vetenskapliga motiveringen i utredningen "Svensk fysik inför 70-talet", särskilt i subkommitténs rapport i bilagan. Där koncentreras beskrivningen till tre av dessa problem, nämligen 1. studiet av höga spinn (vad händer då atomkärnan bringas i hög rotation?), 2. nya masstal (framställning i accelerator av atomkärnor, tyngre än uran), 3. nya deformationskonfigurationer (mycket energirika kärnor med mycket kort livslängd, erhållna i små kvantiteter i acceleratorn).

Dessa problem sammanhänger med önskemålet om tillgång till acceleratörer med högre energi än de hittills vanliga (d. v. s. högre än 186 MeV vilket erhållits vid Gustaf Werners institut i Uppsala). Man avser därvid att söka accelerera även tyngre joner än vätejoner (t. ex. kol, syre, uran).

Subkommitténs framställning avslutas med följande (s. 12):

Över huvud måste man vänta sig att en stor del av den kärnfysikaliska forskningen i det närmaste decenniet styrs mot astrofysikaliska

tillämpningar, Universums energiproduktion och grundämnessyntes tycks väsentligen bestämmas av processer som alla studeras inom låg-energifysiken.

På annat ställe i subkommitténs rapport framhålles (s. 9):

Tyngdpunkten i kärnfysiken kommer emellertid troligen inom de närmaste decennierna att fortfarande ligga kvar inom de lägre energierna, som är mera tillgängliga för teoretisk behandling och där tillämpningarna av de vunna resultaten inom t. ex. astrofysiken är större.

3. Prioritering av grundforskning som en del av "framtidstudier"

I betänkandet "Att välja framtid" (SOU 1972: 59) framhålls bl. a. att det kommer att bli nödvändigt för en rad icke-specialister att kritiskt granska planeringsunderlag mot bakgrund av sitt "framtidsmedvetande" och att sätta kunskapsområdet i relation till andra områden, till helheten och till samhället. Det är angeläget att även en vidare krets av forskare och forskningsanvändare deltar i en fördjupad diskussion om prioriteter och forskningsmöjligheter. Allmänna prioritetsprinciper diskuteras, och i ett exempel av samma natur som det här behandlade framhålls, att sådan forskning även i fortsättningen bör motiveras antingen av autonomt vetenskapligt intresse (världsbildsforskning) eller med en direkt tillämpning i sikte (tillämpad forskning) (sidorna 70, 73, 121 och 129).

4. Bör Sverige göra en stor satsning på kärnstrukturforskning?

Det har ovan framhållits att förslaget om NORDAC innebär en svensk satsning på kärnstrukturforskning icke blott i Risø utan även vid de svenska universitetsinstitutionerna. Detta uttrycks klart i subkommitténs rapport i bilagan till "Svensk fysik inför 70-talet", (s. 85) där det framhålls:

Det troligen allra viktigaste torde vara att satsningen på det nationella eller nordiska institutet blir tillräckligt stor, så att forskning av högsta internationella klass kan bedrivas. Ett nationellt (nordiskt) projekt är därför icke med nödvändighet billigare än lokala projekt. Att enbart upphöja ett lokalt projekt till nationellt utan motsvarande utvidgning av den ekonomiska ramen är icke tillräckligt för att ge nödvändig dragningskraft.

Bedömning av kärnstrukturforskningen skall nu göras med hjälp av de två kriterierna som ovan angivits: tillämpningsmöjligheten och betydelsen för vår världsbild.

De direkta tillämpningarna av den föreslagna forskningen är såvitt man nu kan se helt obefintliga. Sedan fusionen upptäcktes år 1939 har större insatser gjorts inom kärnfysiken än inom något annat forskningsområde i mänsklighetens historia. En rad tillämpningar är väl kända och utnyttjade. Numera studeras emellertid enstaka kärnor med extrema

egenskaper, vilka är ointressanta för oss på vår jord (se *Nordiska rådets skrivelse s. 10*). Stjärnornas inre antydes därför som en tillämpning av eventuellt ny kunskap, men det måste då betonas, att energiutvecklingen i stjärnornas inre förklarades redan för flera decennier sedan (Bethe). Möjligen är den nya kunskapen alltför extrem även för nu befintliga, normala stjärnors inre. Det är mot denna bakgrund särskilt anmärkningsvärt att medlemsförslaget åberopar ”direkt teknisk tillämpning”.

Motiveringen världsbildsforskning synes ej heller vara tillämplig. De kärntillstånd som man avser att undersöka i NORDAC är komplicerade. Forskningen inom CERN och Super-CERN är däremot av stort intresse för vår världsbild, när elementarpartiklarna förhoppningsvis har en enkel struktur. En jämförelse med vanlig kemi ligger nära till hands. De enkla kemiska molekylerna är av allmänt intresse medan de mycket komplicerade, innehållande många atomer, saknar intresse såvida de icke har betydelse för t. ex. livsprocesserna eller tekniken.

Den här gjorda bedömningen av kärnstrukturforskningen utvisar sålunda att detta forskningsområde nu nått ett tillstånd av minskande intresse. Man kan därför icke tillstyrka att Sverige ökar sin satsning på detta område.

Den favoriserade ställning relativt andra vetenskaper, som kärnstrukturforskningen i Sverige hittills intagit, bör upphöra. Orsaken till denna prioritering är som bekant att fissionen i reaktorer kan utnyttjas för energiframställning och att även andra tillämpningar av kärnfysiken är viktiga. Att den nu föreslagna inriktningen av kärnstrukturforskningen saknar påtagligt samband med de nyttiga användningarna bör sålunda understrykas. Forskningsområdets tillbakagång illustreras av att svenska kärnfysiker övergått till mera aktuella områden (se t. ex. subkommitténs rapport s. 96 och 97).

Professor Philip Andersson anför i *New Scientist and Science Journal*, 2 September 1971, en annan aspekt på skälen till de tidigare stora ekonomiska satsningarna på acceleratorforskning: ”For many years high energy physics permitted itself to be sold as a field relevant to nuclear power—as is clear, for example, from the fact that the atomic energy commission ran the accelerator laboratories.”

Slutsatsen av vår bedömning ovan är därför att svensk kärnstrukturforskning bör fortsätta inom det hittills studerade energiområdet. Detta innebär bl. a. viss modernisering och upprustning av de svenska acceleratorerna enligt redan framlagda planer. Däremot bör den expansion och utökning av verksamheten inom det högre energiområde som avses i NORDAC, icke accepteras.

5. Var bör satsning ske?

Helhetsplanering inom det fysikaliska och tekniska ämnesområdet bör ske mot bakgrund av den nuvarande situationen, vilken utmärks av tilltagande knapphet. Allmänt inom statsverket diskuteras en femprocentig nedskärning, inom vissa forskningsråd har nedskärningar medfört att personal, anställd sedan lång tid, måst avskedas, m. m. Anslagen till KTH från STU har för innevarande år sjunkit med 1.2 miljoner kronor och anslagen från NFR med 0.5 miljoner kronor.

Följande områden kräver enligt högskolans uppfattning ökat stöd:

a. Grundforskning inom de tekniska vetenskaperna kan för närvarande knappast erhålla stöd från något forskningsråd, enär de nya riktlinjerna för STU innebär att tillämpad forskning prioriteras och NFR icke har resurser att ersätta detta bortfall. Men det är inom den tekniska grundforskningen man kan hoppas på innovationer av vital betydelse för industriell vidareutveckling.

b. Kemisk forskning av olika slag är av betydelse för vårt lands industri och inom en icke alltför avlägsen framtid säkerligen även för biologi och medicin, men lider av mycket knappa resurser.

c. Materialforskning innefattande bl. a. fasta tillståndets fysik är av självklar betydelse.

d. Fusionsforskningen är av grundläggande betydelse för mänskligheten, men får ett otillfredsställande stöd i vårt land.

e. Inom kärnforskningsområdet bör tillämpningarna ges bättre stöd. Vid KTH finns sådana inom t. ex. kärnkemi och reaktorfysik. En forskargrupp vid KTH har framgångsrikt konstruerat mindre accelerators för teknisk användning. I övrigt i landet bör betydelsen av accelerators vid Gustaf Werners institut i Uppsala för biologisk och medicinsk forskning understrykas.

En prioriteringsdiskussion med sikte på framtiden innebär sålunda enligt högskolans uppfattning att hellre än en satsning på NORDAC och kärnstrukturforskning bör Sverige göra ökade satsningar på följande sätt.

a. Först och främst måste ett förbättrat stöd åt den målinriktade grundläggande forskningen komma till stånd. Forskningsråden kan ej ge adekvat stöd. STU har möjligheter men hämmas av ambitionen att i maximal utsträckning satsa på projekt, som mynnar ut i nyttig produktion. En väg till lösning är att acceptera att STU satsar på målinriktad forskning med — i varje fall på kort sikt — ökat risktagande i jämförelse med vad som nu sker.

b. Statens naturvetenskapliga forskningsråd bör få starkt ökade resurser för stöd åt sådana väsentliga grundforskningsområden som är av betydelse för framtida tillämpningar. Exempelvis inom fysiken: atom- och molekylfysik, den kondenserade materiens fysik, optik m. m.).

c. Statens råd för atomforskning bör ges resurser speciellt för stöd åt tillämpningar av kärnfysik och kärnkemi samt för stöd åt fusionsforskning.

Högskolan nödgas sålunda bestämt avstyrka att Sverige ansluter sig till det framförda NORDAC-projektet och framför i stället förslag om intensifierad forskning inom andra områden.

Stockholm den 18 oktober 1972

Göran Borg

Hans Bolinder

Chalmers tekniska högskola/Göteborgs universitet, fysiska institutionen:

— — — Ett vidgat nordiskt samarbete är önskvärt inom en rad områden och skall satsning ske på samnordiska projekt inom fysiken bör man inventera och prioritera olika möjliga forskningsområden. Detta skulle emellertid kräva ett omfattande arbete för vilket en enskild institution saknar resurser, och det skulle ej heller kunna medhinnas under den korta remisstiden. Vi tvingas därför att i första hand bedöma det framlagda förslaget utifrån dess vetenskapliga värde för kärnfysiken, och att göra en prioritering inom denna och närliggande grenar av fysiken.

Modern kärnfysik kräver i regel någon typ av accelerator. Acceleratorerna har blivit alltmera komplicerade och kostnadskrävande. Speciellt har detta accentuerats inom högenergifysiken där man dock genom internationellt långsiktigt samarbete (CERN I och II) givit svenska fysiker möjligheter att bedriva forskning. För det dominerande antalet svenska kärnfysiker, som är verksamma inom lågenergifysiken, är planerna mycket mera kortsiktiga och vissa utbyggnadsplaner (AFI och Wernerinstitutet) tillsammans med tandemaccelatorn i Uppsala kan endast täcka de mest angelägna behoven under 1970-talet och inga planer finns för 1980-talet.

Mot denna bakgrund vill vi besvara de fyra frågor, som har ställts i departementets skrivelse 12 juli 1972.

1. Den till det föreslagna nordiska acceleratorcentret tänkta acceleratoren kan sägas tillhöra en ny generation av accelerationer, som f. n. inte finns någonstades. Den avses ges sådana prestanda, att ingen i landet befintlig eller planerad accelerator tillnärmelsevis når upp till dem. Bland de internationella projekt, som Sverige deltar i, är det närmast CERN-projekten, som bör beaktas i detta sammanhang. Tyngdpunkten i NORDAC-projektet gäller acceleration av tunga joner till höga energier för studier av atomkärnornas struktur, medan forskningen vid CERN alltmera inriktats på elementarpartiklarnas fysik. Enligt en rent vetenskaplig bedömning kan icke NORDAC ersätta vare sig de internationella CERN-

projekten eller något nationellt projekt inom Norden. Samtidigt som NORDAC således utgör ett angeläget komplement till CERN, synes det innebära en realistisk möjlighet för oss i Norden att även på 1980-talet bedriva frontlinjeforskning inom kärnfysiken.

2. Det utvidgade nordiska samarbete, som NORDAC-projektet innebär, avser att med minsta möjliga ekonomiska satsning för de enskilda medlemsländerna göra det möjligt att skapa resurser, som medger frontlinjeforskning inom det aktuella området. Beslutet om finansieringen av CERN II har för svensk naturvetenskap i allmänhet och för svensk fysik i synnerhet medfört ett ansträngt ekonomiskt läge. Det är icke möjligt att finansiera NORDAC-projektet enligt likartade linjer om man förutsätter såväl en oförändrad nivå av de sammanlagda anslagen till grundforskning som att redan beslutade internationella projekt är sankrosanta. (Det är oklart om departementet med en "i stort sett oförändrad utveckling" avser de sista årens stagnation eller den ökande trenden som har förevarit under en längre tidsperiod). Även om ett deltagande i NORDAC-projektet givetvis kommer att reducera investeringskostnaderna inom landet, finns det inte utrymme för NORDAC inom en oförändrad nivå, försåvitt man inte omprövar vårt CERN-engagemang. En förutsättningslös jämförelse mellan NORDAC och CERN II ger enligt vårt förmenande till resultat att det vetenskapliga utbytet i förhållande till de satsade medlen för Sveriges del blir vida större med NORDAC än med CERN II. Därest Sverige skulle besluta att draga sig ur CERN II, får man räkna med att vi ändå måste stå för vår del av anläggningskostnaden. De frigjorda medlen kommer ändå att räcka för att bestrida kostnaderna för NORDAC och sannolikt även något annat samnordiskt eller nationellt projekt inom fysiken.

3. Under slutet av 1940- och början av 1950-talen tillkom flera accelerators i Sverige, och under en period var svensk kärnfysik enligt internationella jämförelser väl utrustad. Under något decennium har det framlagts ett stort antal projekt avseende olika typer av accelerators, men man har av ekonomiska skäl tvingats att reducera ambitionsnivån avsevärt. Inledningsvis nämndes tandemacceleratorn i Uppsala samt utbyggnadsplanerna vid AFI i Stockholm och Wernerinstitutet i Uppsala. För Göteborgs del planeras en mindre cyklotron i samarbete mellan medicinare och fysiker, och en mindre tandemaccelerator är aktuell i Lund. På grund av det starka medicinska intresset i Göteborgsprojektet kan man diskutera i vilken utsträckning dess förverkligande berörs av NORDAC. En nationell verksamhet av ungefär den här angivna omfattningen bör tillsammans med ett deltagande i NORDAC-projektet ge det bästa utbytet av den totala insatsen. I detta sammanhang bör påpekas, att användningen av accelerators av ovannämnda slag ingalunda är inskränkt till kärnfysikalisk forskning. Dylika accelerators torde i alltmera växande utsträckning komma att utnyttjas såväl

för annan fysikalisk forskning som för forskning inom en rad andra vetenskaper.

4. Såsom inledningsvis anförts finns varken underlag eller tid till en ingående jämförelse av resursbehov inom olika områden, varför vi avstår från att göra ett uttalande, som skulle innebära en rekommendation att gynna ett forskningsområde på bekostnad av ett annat.

Sammanfattningsvis finner vi att NORDAC-projektet innebär en möjlighet att även i fortsättningen bedriva kärnfysikalisk frontlinjeforskning i Norden, varför vi tillstyrker projektet under förutsättning att finansieringsfrågan löses på ett för den nationella forskningen godtagbart sätt. Därest man tvingas till ett val mellan olika internationella engagemang, vill vi prioritera NORDAC före CERN II. Statsmakterna bör överväga åtgärder för att reducera CERN-projektets hämmande inflytande på internordisk och nationell forskning.

Göteborg den 29 september 1972

På Fysikinstitutionens vägnar

H. P. Meyers

Ärendet har diskuterats vid ett sammanträde med fysiska institutionens nämnd för högre undervisning och forskning, varvid enighet om ett gemensamt yttrande ej kunde nås. Vi får därför anföra följande:

A. Kostnadsramarna

Utredningen föreslår, att NORDAC förläggs till Risø i Danmark, varvid Niels Bohr-institutets Super-FN-tandemaccelerator förflyttas dit och gratis ställs till förfogande som injektor. Kostnaden för laboratoriet blir i danska kronor: Byggnaden 23 miljoner kronor, cyklotron 60 miljoner kronor, basutrustning 20 miljoner kronor. Tandemacceleratorns värde torde uppgå till minst 15 miljoner kronor, vilket sammanlagt gör 118 miljoner kronor, av vilka 102 miljoner kronor skall gäldas av de deltagande staterna. Sveriges andel skulle bli 44,2 procent och anläggningstiden 6 år.

De årliga driftskostnaderna beräknas därefter uppgå till 11,6 miljoner kronor eller omkring 10 procent av anläggningsvärdet. Denna siffra synes vara alltför låg. 15 procent torde vara en mera realistisk uppskattning och ansluter sig väl till planerna för en likartad anläggning i Darmstadt. Sveriges andel (44,2 procent) blir omräknat i svenska kronor 5,2 miljoner kronor.

Enligt förslaget skall de olika forskargrupperna finansieras från sina hemland. Man torde utgå från att följande institutioner inom landet skulle vilja stationera forskargrupper vid NORDAC:

Fysiska institutionen vid Chalmers tekniska högskola och Göteborgs universitet

Fysiska institutionen vid Lunds universitet

Fysiska institutionen vid Uppsala universitet

Gustaf Werners institut i Uppsala

Forskningsinstitutet för atomfysik vid Stockholms universitet

Om man beaktar, att varje laboratorium bedriver forskning inom många områden, synes det vara rimligt att förutsätta, att vart och ett vill förlägga två forskargrupper till NORDAC. Med hänsyn till de höga kostnaderna för forskningsarbete vid stora acceleratorer bör omkostnaden per grupp beräknas till minst 500 000 kronor. Den totala svenska kostnaden växer härigenom till 10,2 miljoner kronor per år.

Under innevarande budgetår utgår följande anslag till fysik i direkta statsanslag eller via forskningsråd.

B. Anslag till kärn- och elementarpartikelfysik

a) Anslaget Europeiskt samarbete inom kärnforskningen	22,745 Mkr
För Supercern via AFR+NFR+STU	6,9
	<hr/>
Summa CERN-bidrag	29,645 Mkr

b) Nordiska institutet för teoretisk atomfysik	1,093 Mkr
c) Övriga anslag från AFR till kärnfysik	c:a 10 Mkr
	<hr/>
	c:a 40,74 Mkr

C. Anslag till övrig fysik

a) anslag från AFR	max. 0,5 Mkr
b) anslag från NFR	2,5 Mkr
c) anslag från STU	max. 1,0 Mkr
	<hr/>
	4,0 Mkr

Uppgifter om anslagen från forskningsråden har erhållits muntligt.

D. Det vetenskapliga värdet och prioriteringsfrågor

Den föreslagna acceleratoren täcker ett energiområde, där varken nationella eller internationell resurser för närvarande är tillgängliga. Den är ur utbildningssynpunkt av betydligt större värde än CERN och skulle, i den händelse den kom till stånd, utnyttjas betydligt intensivare än CERN av svenska forskare. Utredningen "Svensk fysik inför 70-talet" behandlar NORDAC och de forskningsuppgifter svenska forskargrupper närmast skulle koncentrera sig på. Tre problemkomplex nämnes:

1. Studiet av höga kärnspinn
2. Studiet av atomkärnor, tyngre än uran
3. Studiet av deformerade kärnor (mycket energirika kärnor med mycket kort livslängd)

Den vidgade kunskapen om atomkärnornas struktur ger oss emellertid ingen sådan kunskap som kan förväntas få direkt teknisk tillämpning.

Ett vidgat nordiskt forskningssamarbete är önskvärt inom många av fysikens områden. Ett sådant är det tidigare framförda förslaget om ett nordiskt institut i fasta tillståndets fysik. Inrättas ett sådant, kan man snabbt förvänta sig resultat, som kan omsättas direkt i tekniska tillämpningar.

Det framgår vidare av såväl remisshandlingarna som av utredningen "Svensk fysik inför 70-talet", att förutsättningarna för NORDAC är en intensifierad verksamhet vid de nationella basinstitutionerna. De besparingar, som skulle kunna uppnås genom reducering av verksamheten vid moderinstitutionerna torde ej kunna uppgå till mer än 10 procent av årskostnaderna för ett svenskt deltagande. Förutsättningen härför skulle vara en profilering av forskningen i Sverige. De återstående 90 procenten kan icke erhållas genom reduktion av andra grenar av den inhemska forskningen.

Frågan kommer då upp om det är möjligt att överföra medel från andra internationella projekt till det nu föreslagna. Enligt vår uppfattning är svaret ja. Den största utgiftsposten i vår forskningsbudget är deltagandet i CERN. Det är omvittnat från många håll dels att utnyttjandegraden varit mycket ringa från svenskt håll, dels att de viktigaste vetenskapliga resultaten nåtts på andra håll, där man kommit igång med likartad forskning långt innan CERN-acceleratorn kunnat tas i drift. Samma förhållande torde komma att gälla Super-CERN, eftersom en liknande anläggning redan tagits i bruk i USA minst fem år innan Super-CERN är färdigt. Vi anser att Sverige bör dra sig ur CERN-samarbetet även om vi är tvingade att stå för vår del av anläggningskostnaden för Super-CERN. På sikt frigöres då årligen omkring 20 miljoner kronor, vilka med fördel kan satsas på nationella och samnordiska projekt inom såväl kärnfysik som annan fysik.

Göteborg den 29 september 1972

Gösta Brogren

Hans Nordén

Peter Myers

Biträdande professor Jan Nilsson, Chalmers tekniska högskola och Göteborgs universitet:

Svensk kärnfysik tillfördes betydande resurser under 1940-talet då bland annat flertalet av nu i drift varande accelerators byggdes. Genom dessa stora satsningar utvecklades den nationella verksamheten på området snabbt såväl i personellt som ekonomiskt hänseende, och svensk kärnfysikforskning vann tidigt internationell uppskattning.

Den fortsatta utvecklingen har inte varit lika gynnsam ur resurssynpunkt. Dagens företrädare för kärnfysikforskning förfogar över ett acceleratorbestånd som i de flesta avseenden är otillfredsställande ur vetenskaplig synpunkt. Flertalet anläggningar är hårt nedslitna och deras prestanda ger dem en blygsam placering i internationellt sammanhang. Den förnyelse som skett har inte på något avgörande sätt förändrat läget, och på sikt ter sig den svenska kärnfysikens ställning därför allvarligt hotad om denna successiva utarmning av området tillåtes fortsätta.

Enligt mina bedömningar krävs i nuvarande läge dels nya resurser och dels en delvis förändrad struktur av den nationella kärnfysikverksamheten. Förslaget om NORDAC måste ur denna synpunkt hälsas med stor tillfredsställelse. Det rör sig om ett projekt, som svarar mot en mycket hög vetenskaplig ambitionsnivå förutsatt att det realiserar utan tidsspillan. Det är ett projekt som landets kärnfysiker ställt sig enhälligt bakom. Dess realiserande förutsätter och möjliggör enligt min mening en koncentration av de experimentella basresurserna för kärnfysik så att flera av de nuvarande lokala accelerators efter hand kan och bör avvecklas i den mån andra avnämare än kärnfysiker inte kan motivera deras fortsatta drift. Detta med hänsyn till de ekonomiska aspekterna, vilka närmare berörs nedan. De rent nationella acceleratorprojekt som presenterats hittills, ligger samtliga på en betydligt lägre ambitionsnivå än NORDAC, och de kan enligt min mening inte uppfattas som ersättning för NORDAC-projektet utan som kompletteringar till detta i den mån de kan realiserar.

I utredningen "Svensk fysik inför 70-talet" gavs NORDAC kraftfullt stöd av landets fysiker, som placerade projektet högst bland de då kända acceleratorförslagen för kärnfysikalisk forskning. Några nya förslag av betydelse i detta sammanhang har inte senare framkommit. Utredningens bedömning avspeglar också åsikten att situationen på kärnfysikens område gör en gemensam nordisk satsning önskvärd. Kostnaderna för en acceleratoranläggning, som för överskådlig tid framöver ger svenska och nordiska kärnfysiker möjlighet att bedriva forskning inom de mest dynamiska avsnitten av modern kärnfysik, är av sådan storleksordning att de enskilda länderna var för sig inte kan bära dem, men inte heller större

än att man bör kunna klara det på gemensam nordisk basis. I vad mån detta kan ske inom ramen för "en i stort sett oförändrad utveckling av de sammanslagna anslagen till nationell och internationell grundforskning" utan att återverkningarna för andra grundforskningsområden skall bli oacceptabla är svårt att bedöma. Skälen därtill är flera. I vilket tidsperspektiv skall denna bedömning göras? Uppbyggnaden av CERN under den senaste tioårsperioden till nuvarande årliga budget av cirka 20 Mkr för svensk del har inte skett likformigt under hela perioden och val av tidsperspektiv kan därför på ett avgörande sätt påverka innebörden av "oförändrad utveckling". Det framgår inte heller klart av remissdirektiven vad som inryms i begreppet "sammanslagna anslagen". Avses därmed anslag till högre utbildning och forskning inklusive universitetslöner etc. eller forskningsanslag via forskningsråd, över rikstat etc.? Till sist föreligger ingen klar bild av vilka andra projekt av grundforskningskaraktär som NORDAC skall vägas mot. Inom det traditionella fysikområdet finns såvitt jag känner till inget större projekt redovisat utöver NORDAC. Inom astrofysik har ett förslag om ett stort radioastronomiskt instrument framlagts och är för närvarande under behandling inom anslagsbeviljande myndigheter. Kostnaderna för detta är emellertid en storleksordning mindre än för NORDAC i kapitalinvestering och bör såvitt jag kan bedöma i huvudsak kunna inrymmas i astronomiforskningens nuvarande anslagsram genom lämplig omstrukturering av den nationella verksamheten på området. Det svarar snarast mot en normal förnyelse inom en oförändrad anslagsram för astronomiområdet. Även med hänsyn tagen till en rimlig och möjlig omstrukturering av den nationella kärnfysikverksamheten torde NORDAC innebära en höjd ambitionsnivå inte bara i vetenskapligt hänseende utan jämväl ur ekonomisk synpunkt. Av detta skäl bör ett beslut om svenskt deltagande i NORDAC föregås av en utredning om hur det nationella kärnfysikprogrammet bör utformas

för att medge optimalt utnyttjande av NORDAC
för att även andra acceleratorberoende forskningsprogram än dem
NORDAC lämpar sig för skall kunna fullföljas och
vilka kostnadsnivåer olika alternativ motsvarar.

Det är varken realistiskt eller önskvärt att all nationell kärnfysikverksamhet ensidigt inriktas på NORDAC, men utrymmet för annan verksamhet är så vitt jag kan bedöma mycket ringa. Kraven på denna övriga forskning måste därför bli exceptionellt höga i fråga om såväl vetenskaplig relevans som originalitet. Ett beslut att delta i NORDAC måste därför sannolikt kopplas med beslut om avveckling för flera av de nuvarande acceleratorerna och en mycket restriktiv behandling av alla förslag om nyansaffning av acceleratörer för kärnfysikområdet. I den mån andra forskningsområden eller forskningen av mera tillämpad

karaktär motiverar acceleratorer kan bedömningen dock bli en annan.

Sammanfattningsvis vill jag därför

ur vetenskaplig synpunkt starkt tillstyrka projektet

ur ekonomisk synpunkt föreslå en sådan nationell omstrukturering av kärnfysikverksamheten att NORDAC kan realiseras utan att detta på något avgörande sätt får hämma utvecklingen av annan nationell grundforskning

kraftigt understryka vikten av att beslut i frågan om möjligt fattas under det nu löpande arbetsåret och att beslutet sedan verkställs skyndsamt.

Washington den 25 september 1972

Jan Nilsson

Linköpings högskola, tekniska fakulteten:

1. Remissens innebörd

Utbildningsdepartementet har anmodat universitets- och högskolemyndigheterna att inkomma med yttrande över ett förslag om upprättande av ett nordiskt acceleratorcentrum, NORDAC. Förslaget har framförts av en grupp forskare och syftar till nordiskt samarbete på kärnfysikens område. Utredningsgruppen har lagt fram två rapporter, dels "NORDAC. Indstilling om nordisk acceleratorfysik", dels "NORDAC. En accelerator for tunge og lette ioner".

Det av utredningen framförda förslaget understödes av ett i Nordiska rådet framlagt medlemsförslag om en rekommendation till Nordiska ministerrådet om stöd för NORDAC. Medlemsförslaget har framförts i april 1972.

Utredningen föreslår att ett nordiskt acceleratorcentrum, NORDAC, byggs upp och avser en placering vid det danska centret för forskning inom reaktorteknik och kärnfysik, Risø, nära Roskilde. NORDAC skulle således anslutas till Niels Bohr-institutet. Det nordiska samarbetet inom kärnfysiken skulle också utbyggas.

Investeringarna avses skapa ett acceleratorlaboratorium med en tandem-cyklotron ("tandetron") som det tunga instrumentet. Acceleratorn beräknas 1970 kosta 104 miljoner danska kronor, och de årliga driftskostnaderna beräknas till c:a 12 miljoner danska kronor när verksamheten kommit i gång. Sverige skulle bidra till investeringarna med 44 miljoner danska kronor och till driftsutgifterna med 5 miljoner danska kronor årligen. Med hänsyn till förändringar i penningvärdet skulle de svenska investeringsutgifterna kanske bli omkring 50 miljoner svenska kronor och driftskostnaderna 6 miljoner svenska kronor vid tidpunkten för ett ev realiserande av planerna.

Programmet för verksamheten vid NORDAC skulle domineras av

kärnfysik. Tillämpningar inom andra områden kan dock också förutses, särskilt inom fasta tillståndets fysik/materialvetenskaper samt atomfysiken.

2. *Allmänna synpunkter på resursbehoven inom kärnfysiken*

Allteftersom kärnfysiken utvecklats har intresse och behov växt fram av att kunna gå vidare till mer komplexa problem, högre acceleratorenergier, större intensiteter. Denna utvecklingskedja uppkommer inom varje vetenskapsgren och måste anses vara ofrånkomlig. NORDAC-förslaget är således en naturlig följd av vetenskapsrådets utveckling, och det bör betraktas som glädjande att de involverade forskarna tagit detta initiativ, som innebär att nya resurskrävande projekt måste genomföras inom en större ram, med kostnadsdelning över ett större geografiskt område och med uppbyggnad av ett utökat forskningssamarbete.

Deltagande i internationella projekt är tyvärr förknippade med många praktiska svårigheter. Endast forskare med möjlighet att på heltid och helst under flerårsperioder bosätta sig vid en internationell forskningsanläggning kan få det fulla utbytet av resurserna. En stor del av forskningskadern vid svenska universitet, högskolor och forskningsinstitut har dock stora svårigheter att vara borta från sin arbetsplats längre tider. Doktoranderna inom den svenska forskarutbildningen är i regel bundna av sin assistenttjänstgöring och kan endast tillfälligt under terminstid delta i det långsiktiga arbetet vid nationella eller internationella anläggningar.

Det förefaller därför ofrånkomligt, att en viss basverksamhet bör bedrivas vid varje högskola eller universitet, som har kärnfysik på sitt forskningsprogram. Av kostnadsskäl måste dock vare institution åläggas vissa begränsningar i fråga om sina lokala resurser. Man måste således finna någon avvägning mellan lokal och internationell forskning, så att de forskare, som kan engageras i det internationella arbetet fått tillräcklig erfarenhet i den mindre miljö som hemmainstitutionen kan erbjuda.

Sedan lång tid har flera svenska universitet, högskolor och institut sökt gehör för renoveringar, uppbyggnader eller anskaffningar i fråga om acceleratörer för främst kärnfysikalisk forskning. Samtidigt har Sverige gjort stora åtaganden beträffande deltagande och utnyttjande av CERN. Sett i detta komplex utgör förslaget om NORDAC ett intressant initiativ som är väl värt att överväga. Ett engagemang skulle sannolikt leda till skrinläggning av större nyinvesteringar i landet och kunna utgöra en garanti för att experimentella insatser inom nordisk kärnfysik skulle ske inom ett intressant område och inom ett nära samarbete med en av de främsta teoretiska forskningsinstitutionerna.

3. Forskarutbildning, forskare och ex-forskare

Den nya svenska forskarutbildningen avser att ge en förkortad utbildnings-, studie- och forskarperiod för doktoranderna, så att de kan gå vidare i karriären efter en tid av 4—5 år. Den verkliga tiden blir kanske inte så kort, men c:a 7 år bör kunna ses som ett maximum för en doktor. Efter avlagd examen kan den nyblivne doktorn välja mellan lärarbanan, industrin samt den akademiska forskar- eller lärarbanan. Forskarutbildningen avses vara mindre specialiserad än tidigare licentiat- och doktorandstudier och mer ägnad åt att förbereda den studerande för yrkesverksamhet utanför universitet/högskolan. Den kortare studietiden leder till kortare och mindre avancerade avhandlingar samt krav på en större tillgång till erfarna handledare. För dem som valt att specialisera sig genom kärnfysikalisk forskning är lärarbanan den huvudsakliga framtida yrkesverksamheten. Tillgången till anställningar inom industri samt som akademiska lärare är sannolikt mycket begränsade.

Ovanstående anföres för att motivera åsikten, att om man skall satsa stora summor på kärnfysik, erfordras en utökad satsning på kategorin akademiska lärare av handledarkapacitet, så att resurserna verkligen kan utnyttjas. Mot investeringar i acceleratorutrustningar och högre akademiska tjänster står samtidigt det faktum, att möjligheterna att i yrkesverksamhet, med tillvaratagande av kärnfysikalisk specialutbildning, utnyttja de doktorer, som kommer fram, är mycket begränsade bortsett från banan som lärare i gymnasiet. Investeringarna såväl vad beträffar utrustning som högre tjänster bör således ställas i relation till den yrkesverksamhet man kan förutse för de personer som lämnar forskarverksamheten och blir ex-forskare (inom kärnfysiken). Samtidigt måste givetvis den väsentliga målsättningen för all grundforskning beaktas, nämligen forskningens behov och ambitioner för en fortsatt fördjupning av våra kunskaper även när de inte kan ses som direkt tillämpliga inom konsumtionen och produktion.

4. NORDAC kontra behoven vid Linköpings högskola

Riktlinjerna för forskningen vid Linköpings högskola anger, att kärnfysikalisk forskning ej bör bedrivas i större omfattning. De metoder som kommit fram inom kärnfysiken har likväl ofta stor betydelse inom andra områden av fysiken samt inom tillämpningsorienterad mätteknik, material- och hållfasthetsfysik, medicinsk teknik, vilka samtliga är viktiga grenar vid Linköpings högskola. Av dessa skulle sannolikt material- och hållfasthetsforskningen kunna ha visst intresse av en anläggning som NORDAC, men detta är så ospecificerat att någon egentlig vikt ej nu kan läggas härvid. För Linköpings högskola är således upprättandet av NORDAC ingen viktig fråga ur forskningssynpunkt.

En annan fråga är dock, om ett engagemang i NORDAC-projektet påverkar de resurser som totalt ställs till den svenska forskningens förfogande såsom utrustnings-, drifts- och kursanslag samt såsom delar inom budgeten för forskningsråden och STU. Linköpings högskola brottas med svåra problem beträffande de begränsade resurser högskolan tilldelats, och vilka leder högskolan in i ett svårt läge under den närmaste femårsperioden. Ur denna synpunkt ser tekniska fakulteten det angeläget att framhålla, att den civilingenjörs- och forskarutbildning samt forskning, som bedrivs och kommer att växa fram vid LiH, har en ur samhälls- och näringslivssynpunkt närmare förankring till behoven inom samhälle och produktion än stora insatser inom avancerad kärnforskning.

5. Avvägningen mellan svenska, nordiska och internationella investeringar inom kärnfysiken

Från kärnfysikernas sida framhålles, helt berättigat, att resurser erfordras för att man skall kunna följa med i den internationella utvecklingen och ligga i forskningens frontlinje.

Det är dock uppenbart, att därmed inte varje institution eller land kan bära de stora kostnader som uppkommer inom högenergiområdet om man skall få en rimlig balans mellan input (pengar) och output (kunskaper + doktorer med någon möjlighet att utnyttja utbildningen för yrkesverksamhet). I själva verket har vissa acceleratorinvesteringar, som gjorts i Norden, lett till att överkapacitet föreligger vid vissa forskningsanläggningar. Bland de studerande har också uppkommit en ganska realistisk insikt om att den avancerade kärnfysiken kommit att avlägsna sig alltför långt från en motsvarande yrkesverksamhet för dem, som lämnar den kärnfysikaliska forskarkarriären. Det finns därför flera anledningar att göra avvägningen mellan svenska, nordiska och internationella uppbindningar med största försiktighet, så att inte ytterligare överkapacitet uppstår inom området i ett läge där tillströmningen avtar av intresserade forskare.

Tekniska fakulteten finner det, med hänvisning till ovanstående, tveksamt om ett ingående i NORDAC-projektet är ändamålsenligt för Sverige, både ur ekonomisk synpunkt och med tanke på alla andra anförda faktorer.

Fakulteten får därför förorda att överväganden göres om en fortsatt, begränsad, tillförsel av resurser inom landet till de institutioner som synes ha de bästa förutsättningarna för, eller av andra orsaker bör få del av medel för, att kunna skapa de lokala förutsättningarna för deltagande i internationell forskning. Inom högenergiområdet ger redan CERN och DESY (Hamburg) god tillgång till vissa kärnfysikaliska forskningsfaciliteter. Inom det område, som NORDAC skulle täcka, torde det finnas likvärdiga accelerators i Europa, USA och Sovjet-

unionen, vars utnyttjande skulle vara väsentligt mindre krävande ur ekonomisk synpunkt, även om det för varje enskild forskare skulle kunna verka dyrbart.

6. *Avancerad kärnfysik jämfört med andra behovsområden*

Tekniska fakulteten kan inte utan ett tidsödande arbete avge förslag om prioritering mellan olika forskningsområden. I fråga om kärnfysiken har de hittills gjorda satsningarna i stort utsträckning motiverats av den betydelse utnyttjandet av kärnenergin bedömts få. Fakulteten vill dock anföra, att den argumentering, som i olika sammanhang framförts för stöd åt utvecklings- och forskningsinsatser med sikte på fusionsenergis framtida utnyttjande, förefaller värd att beakta. De resurser och kunskaper, som framkommit inom kärnfysik och kärnteknik, kan delvis tillgodogöras i fråga om forskning inom plasmafysik och fusionsenergiområdena.

Fakulteten vill förordna en satsning i utökad omfattning på plasmafysik och fusionsenergiforskning framför stora åtaganden inom den dyrbarare kärnfysiken. Utsikterna att nå fram till fusionsreaktorerna är kanske osäkra, men den grundläggande forskning, som kan göras inom dessa områden kan bedömas vara lika intressanta som, och kanske nyttigare än, den som bedrivs inom den mest framskjutna grenen av kärnfysiken.

7. *Sammanfattning*

Tekniska fakulteten vid Linköpings högskola ställer sig tveksam till ett engagemang i NORDAC-projektet och förordar i stället en försiktig och selektiv satsning på de institutioner, som ger basforskning inom avancerad kärnfysikalisk forskning. Som alternativ till stora satsningar inom den dyraste grenen av kärnfysiken föreslår fakulteten ett utökat stöd åt forskning inom plasmafysik och fusionsenergiområdet.

Linköping den 11 oktober 1972

På tekniska fakultetens vägnar

Åke Björck

Håkan Johanson

Statens råd för atomforskning:

Inledning

Inledningsvis vill rådet konstatera att den föreliggande utredningen "Inställning om nordisk acceleratorfysik. 1970" på ett utmärkt och rikligt sätt belyser och bedömer väsentliga frågeställningar i samband med

projektet. Rådet vill understryka den avgörande betydelse, som tillgången till moderna acceleratoranläggningar har för ett lands möjligheter att bedriva framstående forskning inom kärnfysik och partikelfysik. Även för en lång rad andra forskningsfält såsom atomfysik, fasta tillståndets fysik, astrofysik, kärnkemi, strålningsbiologi och medicin har användningen av accelerators kommit att bli alltmera värdefull. Inom Sverige finns en mycket stark tradition vad gäller forskning vid accelerators, främst genom verksamheten vid de cyklotronlaboratorier, som togs i bruk omkring 1950 i Stockholm och Uppsala och som då var högt avancerade anläggningar även sett ur internationell synvinkel.

Naturligt nog kan dessa anläggningar inte i dag hävda sig i konkurrensen på samma sätt som tidigare. Upprustningsarbeten — smärre sådana har i det närmaste genomförts vid Forskningsinstitutet för atomfysik i Stockholm och mera omfattande sådana kommer sannolikt snart att inledas vid Gustaf Werners institut i Uppsala — kan inte förväntas väsentligt ändra detta faktum, men ger en viss tidsfrist innan tillgången till en accelerator av högre klass blir ett livsvillkor för en betydande del av den svenska forskningen inom ovan nämnda fält. NORDAC-projektet representerar en väg ur ett läge, som kan beräknas bli kritiskt i slutet av 1970- eller senast i början av 1980-talet. Det avser upprättandet av ett nordiskt acceleratorcentrum till en kostnad av omkring 100 miljoner danska kronor (i 1970 års kostnadsläge). Kostnaderna är beräknade med tanke på ett i utredningen närmare specificerat förslag till utförande, men det bör påpekas att förslaget detaljer avses bli föremål för ytterligare utredningar i avsikt att nå en optimal lösning.

Rådet anser att NORDAC-projektets vetenskapliga motivering är mycket väl underbyggd och att inrättandet av ett nordiskt acceleratorcentrum enligt de i utredningen redovisade tekniska riktlinjerna skulle få ytterst stor och positiv betydelse för en dominerande del av den svenska forskning, som bedrivs inom rådets kompetensområde. Av dessa skäl skulle rådet kraftigt vilja rekommendera att projektet kommer till utförande snarast möjligt. Emellertid måste även andra synpunkter än de strikt vetenskapliga beaktas, främst då finansierings- och lokaliseringsfrågorna. De stora kostnader en dylik anläggning för med sig gör internationella, gemensamt finansierade projekt särskilt attraktiva. Rådet finner härvid en nordisk lösning ha klara fördelar på grund av den utnyttjningsgrad som därvid kan ernås. Dock måste framhållas att finansieringen av NORDAC inte är möjlig om inte särskilda medel ställs till förfogande. Man kan även tänka sig andra finansieringssätt, såsom en statligt garanterad fond för anläggningskostnaderna, för vilka sedan kunde gälla en villkorlig återbetalningsskyldighet, att infrias genom belastning av de forskningsprojekt vilka utnyttjar anläggningen. Härigenom skulle en bättre tidsmässig och mera korrekt geografisk fördelning av kostnaderna ske. än vad som annars skulle vara möjligt. Lokaliseringen

av en dylik internationell anläggning kan med fördel göras så att största möjliga antal forskare kan nå anläggningen utan längre resor.

Frågan måste dock prövas från flera synpunkter. Sålunda bör belysas vilka konsekvenser olika lokaliseringalternativ kommer att medföra för acceleratorbaserad forskning i de olika nordiska länderna.

Rådets övriga synpunkter lämnas i det följande i form av svar på de frågor, som i detta sammanhang ställts av Utbildningsdepartementet.

Svar på särskilda frågor

Fråga 1. Hur förhåller sig det föreslagna nordiska acceleratorcentret till i Sverige nu befintliga anläggningar respektive aktuella utbyggnadsplaner? Hur skulle det föreslagna projektet komplettera eller ersätta internationella projekt där Sverige är med?

De befintliga svenska anläggningar, som kan komma i fråga i detta sammanhang, är den större cyklotronen vid Forskningsinstitutet för atomfysik i Stockholm, synkrocyclotronen vid Gustaf Werners institut i Uppsala samt tandemacceleratoranläggningen i Uppsala. I Stockholm avslutar man för närvarande en mindre upprustning, och vid Gustaf Werners institut kommer sannolikt förhållandevis omfattande förbättringar att påbörjas inom en nära framtid. Vid Tandemacceleratorlaboratoriet föreligger för närvarande inga utbyggnadsplaner. Det är rådets åsikt, att NORDAC på ett utmärkt sätt skulle komplettera dessa svenska anläggningar. Forskarna vid dessa skulle under en lång följd av år från och med NORDAC:s tillkomst kunna arbeta med vad som skulle vara den naturliga förlängningen av pågående verksamhet men under betingelser av högsta internationella klass främst genom de möjligheter till tungjonacceleration, som öppnas vid NORDAC och som vida överstiger vad som kan åstadkommas även vid de upprustade svenska instituten. Även möjligheterna till forskning med lättare joner av medelhög energi, vilket kan sägas ha varit specialiserat för Gustaf Werners institut, skulle markant förbättras genom NORDAC. Rådet anser det som självklart att de investeringar, som nyligen gjorts eller som inom kort kan komma att göras vid svenska anläggningar, måste följas upp genom fortsatt stöd. Det bör dessutom i detta sammanhang understrykas att det, vilket även framföres i NORDAC-utredningen, är en nödvändig förutsättning för ett rimligt och effektivt utnyttjande av en central anläggning som NORDAC, att man i deltagarländerna upprätthåller en livskraftig verksamhet vid ett antal baslaboratorier. Ett genomförande av NORDAC skulle dock innebära att den av Forskningsinstitutet för atomfysik tidigare aktualiserade nyansskaffningen av en tungjonaccelerator ej behöver komma till stånd utan den bör kunna ersättas med en mindre ombyggnad av den befintliga cyklotronen.

Rådet bedömer det vidare som uppenbart att tillkomsten av en internationellt konkurrenskraftig anläggning såsom NORDAC skulle vara

ytterst stimulerande för forskningen vid samtliga svenska universitet och forskningsinstitut inom berörda områden.

I frågans andra del talas om internationella projekt, i vilka Sverige deltar, varmed man för rådets del endast torde kunna åsyfta CERN och Nordita. Rådets bedömning är att NORDAC skulle utgöra en synnerligen lyckad komplettering av CERN, bl. a. genom att de problemområden som kan behandlas vid CERN och vid NORDAC är besläktade men saknar egentlig överlappning. Det senare förhållandet förstärks i ännu högre grad av att CERN:s verksamhet kommer att koncentreras till mycket höga energier. Sambandet med Nordita har berörts redan inledningsvis och utgör en stark positiv faktor för ett svenskt engagemang i NORDAC-projektet.

Fråga 2. Hur bedöms behovet av utvidgat nordiskt samarbete på det här aktuella området med hänsyn till de internationella projekt där ett eller flera av de nordiska länderna är engagerat, bedömt med utgångspunkt i en i stort sett oförändrad utveckling av de sammanlagda anslagen till nationell och internationell grundforskning?

Av svaret på fråga 1 framgår att ett engagemang i NORDAC skulle komplettera och förstärka internationella projekt, där Sverige nu deltar. Rådets nuvarande ekonomiska situation är emellertid mycket ansträngd och en finansiering av en del av NORDAC-projektet inom ramen för oförändrad anslagsutveckling är ej möjlig på bekostnad av internationella engagemang på atomforskningsområdet, huvudsakligen CERN. NORDAC-projektets storlek är, sådan att de årliga kostnaderna, framför allt under uppbyggnadstiden men även därefter, ej kan rymmas inom rådets anslagsram utan en drastisk nedskärning av annan forskningsverksamhet. Ett aktivt deltagande i NORDAC förutsätter att viss forskningsverksamhet, innefattande bl. a. småaccelerator drift, pågår vid ett antal basinstitutioner för att ett rimligt utbyte av den totala insatsen skall erhållas. En jämförelse av kostnaderna för NORDAC med de nuvarande driftkostnaderna för accelerators i Sverige ger vid handen att erforderlig medelsöverföring inom den acceleratoranknutna atomforskningen ej är genomförbar. Detta förhållande kommer ej att avsevärt ändras av ett eventuellt framtida genomförande av en koncentration av acceleratoranknuten forskning till ett mindre antal laboratorier. Inom rådets ansvarsområde i övrigt finns ej heller ekonomiska förutsättningar för en sådan förändring av anslagsfördelningen att tillräckliga medel för NORDAC-projektet kan friggas.

Fråga 3. Vilken nationell verksamhet är oundgängligen nödvändig vid ett deltagande i det här föreslagna projektet det bästa utbytet i förhållande till den totala insatsen? Kan genom andra åtgärder ett likvärdigt resultat uppnås?

Rådet delar helt den uppfattning som uttrycks i rapporten "Indstilling om nordisk acceleratorfysik", nämligen att ett utnyttjande av NORDAC förutsätter en forskningsinsats vid accelerators i hemlandet. Denna insats, som erfordras inte minst för rekrytering och upplärning av forskare, utgöres för Sveriges vidkommande lämpligen av verksamhet vid de acceleratorlaboratorier, som nämnts i svaret på frågorna 1 och 2. Det vore olyckligt om omfattningen av denna verksamhet under 1970-talet skulle reduceras under nuvarande nivå. Rådet förutsätter också att de ombyggnader, som planeras vid Forskningsinstitutet för atomfysik och Gustaf Werners institut, kommer till stånd. Vid den tidpunkt då en eventuell nordisk accelerator är i bruk, bör frågan om en viss mindre begränsning av den strikt nationella forskningen kunna väckas.

Den andra delen av fråga 3 vill rådet besvara med att konstatera att något förslag till alternativ verksamhet, nationell eller internationell, för att nå med NORDAC-projektet likvärda resultat ej föreligger. De bedömningar, som rådet gör i detta sammanhang är därför i viss grad spekulativa. Genom genomförande av de förbättringar, som omnämns tidigare, vid cyklotronerna i Stockholm och Uppsala har man sannolikt nått så långt man rimligen kan nå genom ombyggnadsarbeten på dessa accelerators. Även tandemanläggningen i Uppsala kan genom utbyggnad i olika avseenden förbättras i hög grad. Det är dock svårt att finna några nationella åtgärder — fränsett en helt ny nationell accelerator — vilka skulle kunna ge ett med NORDAC likvärdigt resultat. Man kan eventuellt föreställa sig att en utebliven NORDAC-aktivitet skulle kunna ersättas genom att vissa forskningsprojekt utföres vid utomnordiska accelerators där Sverige icke är delägare. Till de svårigheter som är förknippade med att få disponera tillräcklig maskintid vid dessa faciliteter kommer emellertid dessutom högre reskostnader och förlorad arbetstid.

Fråga 4. Hur prioriteras det här aktuella projektet i förhållande till resursbehov på andra områden? Denna fråga är besvarad i inledningen och under fråga 2. Härtill vill rådet foga den kommentaren att det ansträngda finansieringsläge som råder inom rådets ansvarsområde gör det tveksamt om en uppräknig av rådets anslag i första hand kan komma ett eventuellt NORDAC-projekt till godo.

Sammanfattningsvis vill rådet framhålla

att det ur vetenskaplig synpunkt vore synnerligen angeläget om NORDAC-projektet kunde realiseras,

att frågan om NORDAC-projektets lokalisering ytterligare bör studeras,

att en finansiering av svenskt deltagande i NORDAC inom rådets anslagsram ej är möjlig vid förändrad anslagsutveckling, och

att det vore önskvärt att alternativa finansieringssätt av NORDAC kunde beaktas.

Stockholm den 15 november 1972

Mats Lemne

Mats Ola Ottosson

Forskningsinstitutet för atomfysik, styrelsen:

De båda förslagen baserar sig på en utredning, som gjorts av en grupp nordiska forskare och framlagts i två rapporter: "NORDAC. En accelerator for tunge och lette ioner" och "NORDAC. Indstilling om nordisk acceleratorfysik". Det är ingen tvekan om att de framlagda planerna är vetenskapligt synnerligen väl underbyggda och att de ekonomiska kalkylerna har ett realistiskt underlag. Projektets genomförande skulle säkerligen innebära en utomordentlig stimulans för nordiskt samarbete inom berörda forskningsområden, vilka förutom kärnstrukturforskningen utgöres av vissa områden av kondenserade tillståndets fysik och av biologi, stellarastronomi, klinisk strålningskemi och strålningsterapi. Ett intimt nordiskt samarbete har särskilt inom kärnstrukturforskningen varit tradition och har utan tvivel verksamt bidragit till att skapa den internationellt erkända position, som nordisk kärnstrukturforskning intagit. Om denna ställning skall kunna bibehållas i framtiden, är en kraftig satsning nödvändig. Det framlagda NORDAC-förslaget synes här innebära en lösning på detta problem, därigenom att det tillförsäkrar forskarna i de nordiska länderna forskningsresurser på högsta internationella nivå i ett laboratorium, vars uppbyggnads-kostnader och driftkostnader inget enskilt land skulle mäktat bära.

Institutionskollegiet vid forskningsinstitutet har i här bifogade skrivelse (*se nedan*) enhälligt ställt sig positivt till projektet. Institutionskollegier, avdelningskollegier, institutionsnämnder eller institutionsgruppsstyrelser vid fysiska institutionen i Uppsala, Lund och Göteborg samt vid universitetet i Stockholm har framhållit, att projektets realiserande är angeläget.

Utbildningsdepartementet har begärt att få fyra frågor rörande NORDAC-projektet särskilt belysa.

1. Hur förhåller sig det föreslagna nordiska acceleratorcentret till i Sverige nu befintliga anläggningar resp. aktuella utbyggnadsplaner? Hur skulle det föreslagna projektet komplettera eller ersätta internationella projekt där Sverige är med?

Den till det föreslagna nordiska acceleratorcentret tänkta acceleratoren kan sägas tillhöra en ny generation av acceleratorer, som för närvarande inte finns någonstades. Den avses ges sådana prestanda, att ingen i landet befintlig eller planerad accelerator tillnärmelsevis når upp till den. Den kan därför förväntas komma att föra frontforskningen framåt på ett område, där Norden intagit en rangplats, och där sedan länge ett intimt vetenskapligt samarbete existerat. Bland de internationella projekt, som Sverige deltar i, är det närmast CERN-projekten, som bör beaktas i detta sammanhang. NORDAC-projektet kan inte i något avseende ersätta CERN-projekten, men utgör i stället ett värdefullt komplement till dem. Tyngdpunkten i NORDAC-projektet gäller nämligen acceleration av tunga joner till höga energier för studier av atomkärnornas struktur, medan forskningen vid CERN sannolikt alltmera kommer att inriktas på elementarpartiklarnas fysik.

2. Hur bedöms behovet av utvidgat nordiskt samarbete på det här aktuella området med hänsyn till de internationella projekt där ett eller flera av de nordiska länderna är engagerat, bedömt med utgångspunkt i en i stort sett oförändrad utveckling av de sammanlagda anslagen till nationell och internationell grundforskning?

Det utvidgade nordiska samarbete, som NORDAC-projektet innebär, avser att med minsta möjliga ekonomiska satsning för de enskilda medlemsländerna göra det möjligt att skapa resurser, som medger frontlinjeforskning inom det aktuella området. Beslutet om finansieringen av CERN II har för svensk naturvetenskap i allmänhet och för svensk fysik i synnerhet medfört ett ansträngt ekonomiskt läge. Att finansiera NORDAC-projektet enligt likartade linjer synes icke vara möjligt. Om man förutsätter, att medelstildelningen till kärnstrukturforskning skall vara av en sådan storlek, att den medger en acceptabel forskningsnivå, kan dock investeringskostnaderna i utrustning inom landet vid ett deltagande i NORDAC-projektet sättas lägre än vad annars skulle vara fallet.

3. Vilken nationell verksamhet är oundgängligen nödvändig vid ett deltagande i det här föreslagna projektet och vilken nationell verksamhet ger tillsammans med ett deltagande i det nordiska projektet det bästa utbytet i förhållande till den totala insatsen?

Kärnfysikalisk forskning är av sådan vikt, icke minst för undervisning och för utveckling av för landet värdefull teknik, att den bör vara representerad vid varje större universitet och högskola. Den nationella verksamhet, som oundgängligen är nödvändig vid ett deltagande i NORDAC-projektet, replierar på Forskningsinstitutets för atomfysik stora cyklotron och på synkrociklotronen i Uppsala vilkas utbyggnadsplaner bör fullföljas, på tandemgeneratoren i Uppsala, samt på en mindre cyklotron i Göteborg, som planeras som ett samarbetsprojekt mellan fysiker och medicinare, och på en mindre tandemaccelerator

i Lund. Denna nationella verksamhet tillsammans med ett deltagande i NORDAC-projektet bör ge det bästa utbytet av den totala insatsen. I detta sammanhang bör påpekas, att användningen av accelerators av ovan nämnda slag ingalunda är inskränkt till kärnfysikalisk forskning. Dyliga accelerators torde i alltmera växande utsträckning komma att utnyttjas såväl för annan fysikalisk forskning som för forskning inom en rad andra vetenskaper.

4. Hur prioriteras det här aktuella projektet i förhållande till resursbehov på andra områden?

Ett försök till seriös prioritering mellan det speciellt för kärnfysiker angelägna NORDAC-förslaget och projekt inom andra områden utanför eller inom fysiken vill styrelsen icke göra. Med hänvisning till svaret på fråga 2 kan styrelsen ej tillstyrka att NORDAC-förslaget genomföres på bekostnad av övrig fysikalisk forskning inom landet. Det föreslagna NORDAC-projektet får sålunda anses ligga utanför den nuvarande satsningen på allmän fysikalisk grundforskning. I enlighet med svaret på fråga 2 kan viss jämkning av anslagen inom det kärnfysikaliska forskningsområdet i landet accepteras vid ett genomförande av NORDAC-förslaget under förutsättning att den allmänna nivån hålles hög. Styrelsen betonar vikten av nämnda förutsättning, med hänvisning till den betydelse denna forskning har för landets materiella och andliga välfärd. Mot denna bakgrund framstår NORDAC-projektet som en angelägen satsning. Styrelsen vill därför livligt tillstyrka rekommendationen från sju medlemmar av Nordiska rådet om inrättandet av ett nordiskt acceleratorcentrum och att därvid Nordiska ministerrådet ställer erforderliga, särskilda medel till förfogande härför.

Stockholm den 5 oktober 1972

Forskningsinstitutet för atomfysik

L. Hulthén

W. Forsling

Forskningsinstitutet för atomfysik, kollegiet:

— — — Styrelsen för forskningsinstitutet har önskat att institutets kollegium skall uttala sig i ärendet. Till detta kollegium adjungeras i fall som detta representanter från samtliga personalkategorier. Det utökade kollegiets mening i NORDAC-frågan skall således ses som representativt för alla personalkategorier verksamma vid institutet. Kollegiets uttalande rörande NORDAC-projektet, vilket uttalande är enhälligt, har i huvudsak utformats som kommentarer i anslutning till de fyra frågor som ställts av utbildningsdepartementet i skrivelse till UKÄ.

Inledning

Det måste vara varje forskningsinstituts målsättning att inom ramen för sina resurser planera sin forskning så, att denna kan drivas på högsta internationella vetenskapliga nivå och att forskningsprogrammet på bästa möjliga sätt tillgodoser utbildningsbehovet inom det ämnesområde som respektive institut representerar. Ofta dämpas dessa ambitioner på grund av begränsade resurser. Detta gäller givetvis i synnerhet forskningsinstitut i mindre länder och det blir därför ofta nödvändigt för dessa att söka kontakt med de bästa utomlands existerande forskningsanläggningarna (i vårt fall acceleratorer) för att på så sätt kunna bedriva forskning på hög nivå. Det är härvidlag utomordentligt väsentligt att utrustningen vid de nationella laboratorierna inte står på så låg nivå att upptäckter, nytänkande och innovationer helt uteblir. Dessa utgör självklart en nödvändig förutsättning vid de informella eller formella förhandlingar, som alltid utgör inkörsporren till möjligheten att bedriva framgångsrik forskning vid de utomlands befintliga bästa anläggningarna. Det sätt på vilket anknytningen till dessa anläggningar arrangeras varierar i Sverige från det ena laboratoriet till det andra. Ofta sker sådant internationellt samarbete bäst genom forskarnas personliga kontakter, d. v. s. utan formella avtal.

Forskningsinstitutet för atomfysik har således liksom de flesta forskningsinstitut en nationell och en internationell ambitionsnivå för sin forskningsverksamhet. En lämplig avvägning måste råda mellan dessa båda nivåer. Tidigare har denna avvägning kunnat göras av respektive institutioner inom ramen för deras egen budget. En favorisering av internationella engagemang har fram till CERN II-beslutet för de flesta svenska forskningsinstitutioner endast inneburit smärre ekonomiska ingrepp.

Sedan två decennier har institutet haft en ledande ställning i det nordiska samarbetet beträffande den fysikaliska forskning som är beroende av lågenergiacceleratorer. Det skall således betraktas som självklart att institutets forskare är mycket positivt inställda till NORDAC-idén. Emellertid har representanter för institutet vid de informella överläggningar som hittills skett i NORDAC-frågan uttryckt sin oro över finansieringsfrågan. Det bör i detta sammanhang framhållas, att det råder en enig uppfattning inom institutet, att ett realiserande av NORDAC icke får innebära en ytterligare inskränkning i institutets möjligheter att verka som ett nationellt forskningsinstitut. Kollegiet vill erinra om att CERN II-beslutet för institutet, som hade en positiv inställning till Sveriges anslutning, kom att innebära en avsevärd nedskärning av såväl personal- som materielanslag från AFR.

Kommentarer i anslutning till utbildningsdepartementets frågor

I det följande citeras och besvras utbildningsdepartementets frågor. Vid svarens formulering har det varit oundvikligt att delvis upprepa vissa delar av inledningen. Vidare är utbildningsdepartementets frågor så formulerade, att svaren inviterar till överlappning.

Fråga 1

Hur förhåller sig det föreslagna nordiska acceleratorcentret till i Sverige nu befintliga anläggningar resp. aktuella utbyggnadsplaner? Hur skulle det föreslagna projektet komplettera eller ersätta internationella projekt där Sverige är med?

De flesta av de problemställningar som kan sättas i samband med denna fråga är utförligt behandlade i skriften "Indstilling om nordisk acceleratorfysik 1970", och kollegiet delar skriftens uppfattning i alla de punkter som fortfarande är aktuella. I efterföljande avsnitt (a) och (b) ges svar på de två delfrågor som utbildningsdepartementets fråga nr 1 innehåller.

(a) Första delen av fråga nr 1

Kollegiet anser att en levande och livaktig forskningsverksamhet vid basinstitutionerna är en förutsättning för att det nordiska acceleratorcentrets utrustning skall kunna effektivt utnyttjas av samliga medlemsländer. I det följande redogöres för institutets nuvarande acceleratorresurser och de förslag som institutet framlagt för att på lång sikt lösa acceleratorfrågan. Dessa planer ställs sedan i relation till NORDAC-projektet.

Institutets nuvarande acceleratorresurser

Institutets verksamhet innefattar i huvudsak den typ av kärnfysik, atomfysik, molekylfysik och kristallfysik som kan bedrivas vid accelerators. Den nationella ambitionsnivån för institutets verksamhet tillgodoses för närvarande med följande utrustning:

225 cm cyklotron, lätta och tunga joner	Maximalenergi 9—14 MeV *
	per nukleon
80 cm cyklotron, alfa-partiklar	" 15 MeV
Van de Graaff accelerator	" 2 "
Tungjon-accelerator	" 0,4 "
Tungjon-accelerator	" 0,1 " } **

* Avser prestanda efter upprustning. För t. ex. joner av kol-12 och syre-16 blir energin 110 resp. 145 MeV.

** Gäller för enkelladdade partiklar.

225 cm-cyklotronen är av konventionellt slag och används väsentligen för kärnfysik. Maskinen är för närvarande under upprustning, vilken kommer att möjliggöra acceleration av tunga joner upp till ^{20}Ne . Förslag har framlagts om byggandet av en exeperimenthall till en kostnad av cirka 2 Mkr enligt en vid institutet gjord uppskattning. Detta har

tillstyrkts av samtliga remissinstanser och är nu föremål för en detaljerad kostnadskalkyl i byggnadsstyrelsen.

Det är kollegiets mening att 80 cm-cyklotronen bör nedläggas, när den upprustade cyklotronen fungerar tillfredsställande och den nya experimenthallen, vilken förutsättes bli byggd, är färdig att tagas i bruk.

Van de Graaff-acceleratorn och de två som tungjon-acceleratorer betecknade anläggningarna är relativt nya eller moderniserade och används uteslutande för kristallfysik, jonimplantation i halvledare, atom- och molekylfysik. Samtliga acceleratorer används i undervisningen på olika nivåer.

Förslag att på lång sikt lösa institutets acceleratorbehov

Då forskningsverksamheten vid institutet således helt är baserad på tillgången till acceleratorer, har tillgången till en stor modern accelerator under mer än ett decennium kommit att framstå som för institutet mycket väsentlig. Flera olika alternativa förslag beträffande dels utvidgning av experimentlokalerna, dels lösandet av acceleratorfrågan presenterades under åren 1958 till 1963. Efter institutets förstatligande 1964 utarbetades inom institutet på initiativ av dess styrelse ett förslag till nationellt acceleratorlaboratorium, presenterat 1966. (Kostnad c:a 30 miljoner kronor i 1968 års prisnivå.) Detta var under flera år föremål för granskning av statens råd för atomforskning, som slutligen i skrivelse till Kungl. Maj:t 1970 rekommenderade projektet till utförande. I detta sammanhang erinrade rådet dock om att de då pågående informella diskussionerna om ett nordiskt acceleratorprojekt (NORDAC) skulle kunna leda till att en lösning av acceleratorfrågan på nordisk basis kunde komma att aktualiseras. Forskningsinstitutets styrelse har mot bakgrund av atomforskningsrådets rekommendation i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit att medel måtte beviljas för det av institutet föreslagna nationella projektet.

Efter ingående granskning av det nu aktuella NORDAC-projektet har institutets kollegium 24 augusti 1970 som sin uppfattning förklarat att, om positivt beslut fattas beträffande NORDAC, den pågående upprustningen av institutets befintliga cyklotronanläggning kompletterad med en utvidgning av experimentlokalerna skulle tillfredsställa rimliga krav beträffande den nationella ambitionsnivån och dessutom göra institutet till en utmärkt hemmabas för ett framtida utnyttjande av NORDAC-anläggningen. Denna uppfattning torde även ha föresvävat utredningen Svensk fysik. Även den med en uppföljning av denna utredning arbetande UKÄ-kommittén har genom sitt tillstyrkande av institutets anhållan om förbättrade experimentlokaler givit dessa tankegångar sitt stöd. Kollegiet anser nu, att det — förutsatt att den föreslagna experimenthallen kommer till utförande — skall bli möjligt att utnyttja den upprustade 225 cm-cyklotronens potentiella kapacitet så effektivt, att en

rimlig, nationell ambitionsnivå kan upprätthållas under hela 1970-talet och kanske en del av 1980-talet. Kollegiet har stärkts i denna sin uppfattning av de framgångar, som nåddes under den tvåårsperiod som föregick avstängningen av 225 cm-cyklotronen (motiverad av ovan nämnda upprustning).

I och med att kollegiet deklarerat denna sin uppfattning har man givit NORDAC-förslaget sitt stöd och förklarat, att man ser det som angeläget att NORDAC kommer till utförande, ehuru man anser att vissa nationella lokala faciliteter under alla förhållanden oundgängligen är nödvändiga.

Sammanfattande synpunkter på i Sverige aktuella nybyggnadsplaner

För Sveriges del måste de för NORDAC-planerna erforderliga förbättringarna vid de nationella laboratorierna innebära att planerna på att utöka experimentlokalerna vid forskningsinstitutet för atomfysik realiserar och att moderniseringen av synkrocyclotronen vid Gustaf Werners institut måste genomföras. Dessa maskiner kan under 1970-talet tillsammans med tandemacceleratorn i Uppsala inom kärnfysiken tillgodose Sveriges behov av medelstora acceleratorer, tills NORDAC-acceleratorn, om den kommer till utförande, tagits i drift under början av 1980-talet. Kollegiet utesluter inte heller möjligheten att samtliga dessa anläggningar efter i vissa fall ytterligare, smärre förbättringar kan tjänstgöra som goda nationella baslaboratorier även under första delen av 1980-talet, d. v. s. även efter det att NORDAC tagits i drift.

Sedan NORDAC-förslaget utarbetats har beslut fattats av statens råd för atomforskning att efter hand avveckla stödet till elektronsynkrotronen i Lund. De problem som härvid uppstått för kärnfysiken i Lund skulle eventuellt kunna lösas genom en internordisk accelerator. Vad beträffar det av institutet år 1966 föreslagna acceleratorprojektet, har kollegiet redan 24 augusti 1970 givit uttryck för den uppfattningen att ett gemensamt nordiskt acceleratorcentrum på föreslagen ambitionsnivå från vetenskaplig synpunkt måste prioriteras framför det nämnda relativt ambitiösa svenska nationella projektet.

I Göteborg slutligen har förslag väckts om anskaffande av en mindre cyklotron, tänkt som ett samarbetsprojekt för fysiker och medicinare. Om detta projekt kan realiseras, bör även denna cyklotronanläggning kunna bli en god basutrustning för samarbete inom NORDAC.

(b) Andra delen av fråga nr 1

Det enda internationella forskningscentrum av här aktuellt slag, till vilket Sverige hittills formellt anslutit sig, är CERN. Institutet följer givetvis utvecklingen i fråga om alla internationella projekt av intresse i detta sammanhang. Sammanfattningsvis kan kraven beträffande den internationella ambitionsnivån, vilken tidigare berörts, i princip i något olika avseenden tillfredsställas av följande anläggningar:

CERN, Genève, mesonfysik vid SC (synkrocyclotronen, 600 MeV) och PS (protonsynkrotronen, 28 GeV);
NORDAC, företrädesvis tungjonfysik;
SIN, Zürich, Schweiz, färdig 1975, mesonfysik vid c:a 600 MeV;
SUPERHILAC, Berkeley, USA, färdig hösten 1972, tungjonfysik;
UNILAC, Darmstadt, Tyskland, färdig 1974, tungjonfysik.

Det kan framhållas, att institutet inom de två i denna tablå angivna forskningsområdena (tungjonfysik och mesonfysik) sökt eller kommer att söka association till de bästa nu befintliga eller planerade acceleratorerna. Sedan två och ett halvt år deltar institutet således i samarbete med universitetet i Karlsruhe i ett program för undersökningar av mesiska atomer vid CERN, varvid de flesta undersökningar gjorts vid den större maskinen (protonsynkrotronen PS). Motsvarande höga ambitionsnivå kan vad detta forskningsprojekt beträffar endast uppnås med en liknande anläggningar i Brookhaven, USA.

Inom tungjonfysiken har institutet i sin nationella verksamhet lång tradition och omfattande erfarenhet. Genom en konsekvent satsning på undersökning av gammastrålning från (α , xn)-reaktioner har institutet kommit att inta en ledande ställning. En anknytning av något slag till en av de största och bästa nu planerade tungjonacceleratorerna är ofrånkomlig, om institutet önskar bevara denna position. Av de tre alternativ som i detta avseende ter sig möjliga har kollegiet, under förutsättning att särskilda medel beviljas härför, starkt förordat ett nordiskt acceleratorcentrum. Skälen härför är:

(i) *Belägenheten.* Möjligheten att bedriva forskning vid ett utländskt eller multinationellt acceleratorcentrum försvåras givetvis ju längre bort detta centrum ligger.

(ii) *Det nordiska samarbetet.* Institutet har under två decennier aktivt bedrivit ett omfattande samarbete med ett flertal andra institutioner i Norden. Kollegiet tror att ett realiserande av NORDAC på den föreslagna mycket höga internationella ambitionsnivån kommer att leda till ett ytterligare vidgat nordiskt samarbete och att detta samarbete kommer att förlöpa smidigare och mera friktionsfritt än om frågan löses på annat sätt.

(iii) *Närheten till NORDITA och Niels Bohr-institutet.* Det nordiska samarbetet inom den teoretiska kärnfysikens område har sedan slutet av 1950-talet kanaliserats genom ett gemensamt institut, NORDITA, som förlagts till Köpenhamn. Tillsammans med Niels Bohr-institutet har NORDITA kommit att framstå som ett världscentrum för modern teoretisk fysik. Närheten till detta centrum har utan tvivel utgjort en mäktig inspirationskälla till många av de utmärkta experimentella undersökningar som företagits såväl vid Köpenhamns universitet och tandemacceleratorlaboratoriet i Risø som vid ett flertal laboratorier i de övriga nordiska länderna. Det är kollegiets förmodan, att denna starka och fruktbara koppling mellan teori och experiment skulle bestå och förstärkas vid ett större acceleratorcentrum förlagt i närheten av dessa båda institut. Av den anledningen är kollegiet berett att förorda att NORDAC förläggs till Danmark i omedelbar anslutning till

NORDITA och Niels Bohr-institutet. Institutets kollegium vill i detta sammanhang erinra om de onödiga fördröjningar av CERN II-projektet som föranleddes av ett politiserande av frågan om anläggningens förläggningssort. En eventuell förläggning av NORDAC till ett annat nordiskt land, exempelvis Sverige, skulle kräva andra motiveringar än dem som hittills varit aktuella i den informella NORDAC-diskussionen.

(iv) *NORDAC jämfört med andra tungjonacceleratorer.* Det synes rimligt att anta, att svenska fysiker får möjlighet att utnyttja NORDAC i proportion till Sveriges bidrag till finansieringen. Laboratorierna i Darmstadt och Berkeley finansieras uteslutande genom medel från den tyska respektive amerikanska statsbudgeten och möjligheten för svenska fysiker att bedriva sin forskning därstädes blir av naturliga skäl såväl mycket begränsad som beroende av värdinstitutionens goda vilja. Man kan förmoda att denna typ av utbyte kan arrangeras endast under förutsättning att gästforskaren har något väsentligt att lämna i utbyte antingen i form av ekonomiska bidrag (utrustning) eller goda forskningsidéer. En association till andra laboratorier än NORDAC är således ingalunda ett kostnadsfritt alternativ, särskilt som högre krav kommer att ställas på innovation och kreativitet och därmed även på resurserna i hemmalaboratorierna än i fråga om NORDAC-alternativet. (Ett begränsat samarbete med institutionerna i t. ex. Darmstadt och Berkeley kommer under alla omständigheter att eftersträvas under de närmaste åren, emedan NORDAC tidigast kan vara i drift i slutet på 1970-talet.) Om ej NORDAC realiserats kommer förmodligen det redan existerande ganska omfattande nordiska samarbetet inom kärnfysiken att betydligt nedskäras. Svensk kärnfysik inom tungjonområdet kommer då högst sannolikt att orienteras mot USA och Tyskland.

NORDAC och CERN. En vägning mellan så olika forskningsområden som tungjonfysiken vid NORDAC och mesonfysiken vid CERN ter sig för närvarande mycket svår att göra bland annat på grund av att CERN ännu icke har en klart uttalad forskningspolitik vad beträffar avvägningen mellan partikelfysiken och övrig forskning vid CERN. En övervägande del av de nordiska kärnfysiker som har sin verksamhet förlagd till CERN använder sig av synkrocyclotronen (SC). Det är i dagens läge osannolikt att denna maskin är i drift i slutet av 1970-talet. De kärnfysiker som bedriver forskning vid den nedläggningshotade CERN-acceleratorn SC skulle eventuellt kunna överflytta sin forskningsverksamhet till NORDAC, dock med annan forskningsinriktning. Möjligheten för nordiska kärnfysiker att i ökad omfattning bedriva mesonfysik vid PS ter sig för närvarande små. Det torde vara mera sannolikt, att CERN kommer att utveckla sig till ett rent partikelfysikcentrum.

Institutets tungjonprogram ger den tekniska bakgrund som behövs för användning av CERN:s resurser, ehuru avsaknaden av överlapp med forskningsprogrammen vid hemmabasen och CERN på lång sikt möjligen skulle medföra moment av ineffektivitet. Kollegiet förutser för närvarande ingen ökning av den nuvarande relativt begränsade CERN-verksamheten, som innebär att 1—2 forskare årligen har större delen av sin verksamhet förlagd till CERN. Detta beror dels på svårigheten att bekosta verksamheten i CERN, dels på att partikelfysiken för närvarande prioriteras i CERN, vilket innebär begränsade möjligheter att i CERN bedriva kärnstrukturfysik. Ett realiserande av NORDAC skulle sannolikt för institutets del av rationella skäl komma att innebära en koncentration på NORDAC och en avveckling av verksamheten vid

CERN och åtminstone en del av den forskning som sker eller väntas ske i samarbete med andra utländska tungjonlaboratorier.

Sammanfattning av svar på fråga 1

Det föreslagna acceleratorcentret är från vetenskaplig synpunkt överlägset varje annat förslag som framförts i de nordiska länderna och skulle bli en unik anläggning på hög internationell ambitionsnivå inom sitt område. Kollegiet anser att NORDAC bör ges företräde framför det av institutet år 1966 föreslagna nationella projektet. Redan planerad utbyggnad vid svenska acceleratorlaboratorier bör genomföras. CERN kan aldrig ersätta NORDAC. Att satsa på den ena eller andra anläggningen innebär prioritering av olika områden av kärnfysiken.

Fråga 2

Hur bedöms behovet av utvidgat nordiskt samarbete på det här aktuella området med hänsyn till de internationella projekt där ett eller flera av de nordiska länderna är engagerat, bedömt med utgångspunkt i en i stort sett oförändrad utveckling av de sammanlagda anslagen till nationell och internationell grundforskning.

Ur den enskilde vetenskapsmannens synvinkel uppstår ett behov av samarbete med andra institutioner, om han genom detta samarbete snabbare och bättre kan genomföra sina vetenskapliga intentioner. Ett sådant samarbete uppstår således när den ena institutionen har bättre eller kompletterande alternativ att erbjuda, antingen idémässigt eller vad utrustningen beträffar. Denna tenderar att för kärnfysikens del bli kostsam, varför många mindre laboratorier kommit att sakna från internationell synpunkt konkurrenskraftiga resurser. Av den anledningen har utvecklingen inom kärnfysikens område kommit att präglas av ett livaktigt och ständigt ökande utbyte med såväl inhemska som utländska laboratorier. Vi betonar att detta samarbete inte är ett självändamål utan primärt en följd av en strävan att på bästa sätt nå frontlinjerna inom de aktuella forskningsområdena. Målsättningen att skapa ett avancerat gemensamt nordiskt acceleratorcentrum är således grundad på en önskan att i framtiden kunna bedriva det existerande nordiska samarbetet inom kärnfysiken på mycket hög internationell nivå.

Det är vid en bedömning av fråga 2 inte omedelbart klart vad man här skall mena med oförändrad anslagsutveckling. Om man menar en linjär extrapolation av den kurva som i fast penningvärde utvisar de totala anslagen till svensk kärnstrukturforskning under den senaste tioårsperioden, torde man speciellt efter CERN II-beslutet icke kunna påräkna ökad anslagstilldelning för denna gren av fysiken. I Nordiska rådets medlemsförslag om inrättande av ett nordiskt acceleratorcentrum anges i tabellerna 2, 3 och 6 att Sveriges andel under åren 3 till 6 skulle belöpa sig till 9.1, 9.1 och 11.5 miljoner danska kronor, respektive. Dessa siffror kan nu jämföras med de sammanlagda driftsutgifterna för

de svenska baslaboratorierna, som enligt samma källa, tabell 2, uppgår till 4.3 miljoner danska kronor. Även om denna tabell bara redovisar driftsutgifterna synes ett uppbyggande av NORDAC enligt dessa premisser leda till ett fullständigt forskningsstopp vid samtliga svenska kärnfysiklaboratorier utan att medelsbehovet tillfärmelsevis tillfredsställes. Enligt kollegiets bedömning representerar svensk kärnstrukturforskning med sina kunskaper och traditioner en för landet värdefull tillgång såväl för undervisning som för utveckling av för landet värdefull teknik. Kollegiet vill bestämt avråda från en finansiering av NORDAC som skulle leda till så drastiska konsekvenser.

Det finns naturligtvis också en möjlighet att uppfatta formuleringen "oförändrad anslagsutveckling av de sammanlagda anslagen till nationell och internationell grundforskning" på så sätt, att fysiken och då speciellt kärnstrukturfysiken skulle få samma del av välståndsutvecklingen som andra forskningsfält. Under dessa premisser synes det oss möjligt att ett gemensamt nordiskt acceleratorcentrum kan skapas samtidigt med att anslagen till de nationella laboratorierna kan hållas på en för NORDAC-programmet meningsfull nivå. Huruvida denna ökning skulle kunna ske i fas med det föreslagna investeringsschemat för NORDAC måste givetvis bli föremål för en särskild utredning, vilken faller utanför kollegiets kompetensområde.

Remissvaret på denna fråga skulle framför allt bedömas med hänsyn till de internationella projekt där ett eller flera av de nordiska länderna är engagerat, d. v. s. till CERN. Enligt kollegiets förmenande ligger emellertid verksamheten vid CERN (och då speciellt den konstnadskrävande partikelfysikdelen av verksamheten) i vetenskapligt hänseende väsentligen utanför det område av fysiken som berörs i NORDAC-förslaget. Sveriges kostnader för CERN är i praktiken låsta för flera år framåt och kan icke bli föremål för köpslagan. Det finns dessutom, som redan nämnts, tecken på att möjligheten att bedriva kärnstrukturfysik vid CERN drastiskt kommer att minskas. Det ligger utanför kollegiets möjlighet och förmåga att påverka och sia om den utveckling som här kan komma till stånd. Kollegiet anser, att frågan om NORDAC nu kan och bör behandlas oberoende av verksamheten vid CERN, då en satsning på NORDAC eller CERN skall betraktas som en satsning på två olika områden av fysiken.

Fråga 3

Vilken nationell verksamhet är oundgängligen nödvändig vid ett deltagande i det här föreslagna projektet och vilken nationell verksamhet ger tillsammans med ett deltagande i det nordiska projektet det bästa utbytet i förhållande till den totala insatsen? Kan genom andra åtgärder ett likvärdigt resultat uppnås?

Svaret på denna fråga har delvis givits såväl i inledningen som i svaren på frågorna 1 och 2. Kollegiet vill därför bara i korthet erinra om att

därest NORDAC på sikt skall motsvara förväntningarna så är det nödvändigt att en livaktig och levande forskning och undervisning kan upprätthållas även på basinstitutionerna. Denna tankegång kommer även till uttryck i skriften "Indstilling om nordisk acceleratorfysik". I klartext är det kollegiets mening att en fortsatt nationell verksamhet på nuvarande nivå, inkluderande de relativt modesta förslag till om- och tillbyggnader som aviserats vid forskningsinstitutet och Wernerinstitutet samt en rimlig nivå på driften av tandemlaboratoriet i Uppsala, under alla förhållanden representerar ett absolut minimikrav.

Kollegiet anser sig inte inom rimlig kostnadsram kunna ange ett med NORDAC-förslaget likvärdigt alternativ.

Fråga 4

Hur prioriteras det här aktuella projektet i förhållande till resursbehov på andra områden?

Ett försök till seriös prioritering mellan det för kärnfysiker angelägna NORDAC-förslaget och projekt inom områden utanför fysiken kan inte göras av en institution som i första hand bör och vill företräda den fysikaliska forskningens intressen. Vidare önskar kollegiet inte heller uttala sig om NORDAC-förslaget relativt eventuellt andra behov inom fysiken.

I detta sammanhang vill kollegiet framhålla, att det ser utomordentligt allvarligt på avsaknaden av ett forum med uppgift att utforma en långtidsplanering och prioritering av landets grundforskning. Risken med att i ett remissförfarande ställa frågor av den typ fråga 4 representerar är att vi aldrig någonsin kommer att vara i stånd att satsa på kostnadskrävande nationella eller internationella projekt inom någon del av grundforskningen.

Slutligen vill kollegiet framhålla det utomordentligt väsentliga i att utbildningsdepartementet snarast gör ett klart ställningstagande till NORDAC-frågan. Svensk kärnstrukturfysik har varit i en utrednings- och bordläggningssituation under mer än en tioårsperiod. En fördröjning av ärendets behandling innebär en låsning av ställningstaganden även till andra projekt som framförts i de olika nordiska länderna. Vi vill speciellt framhålla de svårigheter som härvidlag råder i Norge, som praktiskt taget saknar acceleratorresurser och där alla initiativ att realisera egna projekt bordlagts eller avslagits på grund av de stora förhoppningar som ställts till NORDAC.

Stockholm den 29 september 1972

För kollegiet vid forskningsinstitutet för atomfysik
I. Bergström

W. Forsling

Aktiebolaget atomenergi:

Sverige har sedan länge en stark tradition inom kärnfysiken, som under 1940- och 1950-talen intog en särställning inom svensk fysik. Senare år har medfört en breddning av den fysikaliska forskningen till förmån för bl. a. atom- och molekylfysik, fasta tillståndets fysik och biofysik. Denna breddning måste hälsas med tillfredsställelse, då den bl. a. skapar bättre förutsättningar för Sverige att tillgodogöra sig de tekniska framsteg som har baserats på de stora utländska insatserna på dessa områden av fysiken. Det bör i detta sammanhang påpekas att kärnfysiken numera ej har samma betydelse för utvecklingen av kärnenergitekniken som den hade på 1940-talet. I stället har t. ex. fasta tillståndets fysik på grund av sin anknytning till materialforskning fått ökat intresse i kärnenergiutvecklingen.

I fråga om accelerators måste Sveriges resurser i dag betraktas som föråldrade då det gäller kärnfysikalisk forskning. För flera andra aktuella områden kan dock den existerande acceleratorutrustningen utnyttjas framgångsrikt under förutsättning att medel anslås till fortlöpande kompletteringar och förbättringar. Emellertid har anslagsläget för fysikalisk forskning i Sverige under senare år försämrats så att olika svenska laboratoriers möjligheter ej kunnat tillvaratas och redan etablerade forskargrupper är hotade till sin existens. Denna situation har skärpts ytterligare genom Sveriges deltagande i CERN II. Det föreslagna stödet till ett nordiskt kärnfysikcentrum kan i dag sannolikt förverkligas endast på bekostnad av den redan förut hårt kringskurna inhemska verksamheten inom andra forskningsområden, vilket vore synnerligen olyckligt.

En svensk satsning på en modern acceleratoranläggning torde dock i längden vara ofrånkomlig. Emellertid bör man då inrikta sig på en maskin, som ej ensidigt betjänar den kärnfysikaliska forskningen utan ger möjlighet till forskning såväl inom olika grenar av fysiken som inom medicin och biologi. Genom en sådan breddning skulle de ekonomiska förutsättningarna för anläggningen ändras, och en rent inhemska satsning skulle sannolikt bli berättigad. Insatser, som skulle kunna bli av betydligt större intresse för kärnenergiutvecklingen än NORDAC, skulle då också kunna diskuteras.

Förutom förslaget om ett nordiskt acceleratorcentrum innehåller Nordiska rådets skrivelse en framställan om anslag som skall underlätta forskarutbytet mellan olika nordiska institutioner, vilket för närvarande hämmas av svårigheten att inrymma resekostnader, traktamenten och dylikt i institutionernas budgetramar. Studsviks forskningsstation, som i fråga om vissa resurser är avsedd att fungera som nationellt laboratorium, har i många fall problem av denna art, då det gällt

att attrahera gästforskare från andra platser i landet. Det förefaller angeläget att dessa problem löses, i första hand på det nationella men även på det nordiska planet.

Sammanfattningsvis är det enligt bolagets uppfattning ur allmän forskningspolitisk synpunkt knappast berättigat att göra en så stor satsning på kärnfysik som förslaget om NORDAC innebär, i varje fall om förutsättningen är att det skall ske inom ungefär oförändrade anslagsramar för fysiken och närliggande grenar av naturvetenskapen. Ur de speciella synpunkter, som bolaget har att företräda då det gäller kärnenergiutvecklingen i Sverige, kan bolaget ej tillstyrka förslaget.

Anslag av den storleksordning som erfordras för NORDAC skulle i stället med fördel kunna användas för stöd till annan forskning med bättre anknytning till kärnenergiutvecklingen och med lämplig utformning kunna förstärka det redan nu existerande betydande nordiska samarbete som sker på kärnenergiområdet inom ramen för Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor (NKA) och Nordiska atomkoordineringskommittén (NAK).

Studsvik den 28 september 1972

Aktiebolaget atomenergi

Ragnar Nilson

Gunnar Holte

Medlemsförslag

om överflyttning av sjukhjälpförsäkring från ett nordiskt land till ett annat land

(Väckt av Kristian Albertsen, Roald Bye, Paul Jansson och Bror Lillqvist)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Arbejds- og socialministeriernes internationale afdeling:

— — — skal man meddele, at omhandlede spørgsmål indgår i de overvejelser, der pågår om ændring af den nordiske sygeforsikrings overenskomst af 24. februar 1967.

København, den 18. september 1972

P. m. v.

E. b.

P. Vorre

De Samvirkende Statskontrollerede Fortsættelsesygekasser i Danmark har i skrivelse den 20 september 1972 forklarat att man ej önskar avgiva yttrande men kan tillträda medlemsförslaget.

De Samvirkende Centralforeninger af Sygekasser i Danmark:

— — — — —
I forslaget er rejst spørgsmål om overflytning af et antal finske skovarbejdere fra Finlands sygeforsikring til svensk forsikringskasse i tilfælde, hvor de arbejder i Sverige, men ikke har opgivet deres bopæl i Finland, hvortil de i øvrigt rejser hjem hver weekend.

Efter bestemmelserne i overenskomsten af 24. februar 1967 om overflytning af sygeforsikrede samt om hjælp under midlertidigt ophold kan overflytning af sygesikringen kun finde sted, når bopæl opgives i det land, pågældende flytter fra, og tager bopæl i det land,

han flytter til, jfr. artikel 3. Under midlertidigt ophold i andet land, er han dog berettiget til hjælp under pludseligt opstået sygdom fra det land, hvori han midlertidigt opholder sig, jfr. artikel 5.

I den indgående overenskomst er bopælskriteriet afgørende for, hvilken sygesikring man skal tilmeldes, dog at man under midlertidigt ophold i andet land har visse rettigheder under pludseligt opstået sygdom. Disse bestemmelser er affødt af, at der, da overenskomsten blev indgået, almindeligvis var tale om et medlemskab af en sygeforsikringsforening, hvortil der blev betalt et medlemsbidrag.

Da sygesikringen efterhånden i samtlige nordiske lande finansieres gennem bidrag til det offentlige og gennem bidrag fra arbejdsgivere, bør overenskomstens bestemmelser tages op til nærmere overvejelse.

Omhandlede arbejdere, der har bopæl i et land og arbejder i et andet land, benævnes i daglig tale som grænsegængere. De vil have behov for lægehjælp og sygehusophold, dels fra det land, hvor de arbejder, og dels fra det land, hvor de har bopæl. De vil endvidere have behov for erstatning i form af dagpenge for tabt indtægt under uarbejdsdygtighed som følge af sygdom. Under alle omstændigheder bør de have ret til ydelser enten fra det ene eller det andet lands sygesikring.

Selv om sygesikringens rettigheder som hovedregel ikke er afhængig af bidragsforpligtelser, er der meget som kunne tale for, at rettighederne blev erhvervet i det land, hvortil der svares skat og bidrag, dog at familiens øvrige medlemmer, der har fast bopæl, bevarede rettighederne i det land, hvor de har bopæl.

København, den 14. august 1972

P. f. v.

Niels Mørk

H. C. Hansen

Dansk Arbejdsgiverforening:

— — — gerne ser, at forslaget om at foretage en gennemgang af gældende regler om overflytningsret nyder fremme.

Vi kan tilføje, at vi gennem vor repræsentant i det danske dagpengeudvalg er bekendt med, at der har været situationer, hvor en nordisk statsborger på grund af arbejde i et andet nordisk land eller på nordisk virksomhed i internationalt farvand ikke har kunnet opnå ret til dagpenge, selv om pågældende i øvrigt var medlem af sygeforsikringen, og vi er vidende om, at dagpengeudvalget over for Direktoratet for Sygekassevæsenet har påpeget det uheldige heri.

København, den 20. juli 1972

P. Schade-Poulsen

Landsorganisationen i Danmark:

— — — skal vi meddele, at Landsorganisationen i Danmark gerne ser, at forslaget om at foretage en gennemgang af gældende regler om overflytningsret nyder fremme.

LO er bekendt med, at forslaget tillige er forelagt Direktoratet for Sygekassevæsenet til udtalelse, og at det i henhold til sygeforsikringsloven nedsatte dagpengeudvalg — hvor LO er repræsenteret — har indstillet til direktoratet, at dette i sin besvarelse til Nordisk Råd går ind for, at der søges tilvejebragt en ordning, således at grænsegængere og herunder også nordiske arbejdere, beskæftiget på boreplatforme i Nordsøen, får mulighed for en ensartet og fornuftig behandling med hensyn til ydelse af sygedagpenge og dermed overflytningsret landene imellem.

København, den 21. juli 1972

P. f. v.

Thomas Nielsen

Finn Thorgrimson

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet har i skrivelse den 4 oktober 1972 förklarat sig instämma i folkpensionsanstaltens yttrande av den 8 september 1972 (se nedan).

Folkpensionsanstalten¹:

Vid tolkningen av reglerna angående överflyttning av försäkring i den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen har det förekommit oklarhet i fråga om försäkrade som är bosatta i närheten av riksgården, varpå i synnerhet sjukförsäkringsbyråerna inom norra Finlands sjukförsäkringsområde fäst uppmärksamheten och vartill det också hänvisas i ifrågavarande medlemsförslag.

Försäkringskassorna i Sverige bl. a. i Norrbottens län har inte som sina medlemmar godkänt personer vilka har stadigvarande arbete i Sverige men vilkas familjer bor i Finland. I dessa fall bor de försäkrade under veckosluten och under andra längre ferier med sina familjer i Finland samt under arbetsdagarna i Finland. Till medlemmar i försäkringskassa har varken antagits familjens överhuvud eller övriga familjemedlemmar, emedan de försäkrade inte ansetts ha bosatt sig i

¹ Yttrandet översatt från finska.

Sverige. De finländska försäkrade betalar i dessa fall den svenska sjukförsäkringsavgiften, som de i sinom tid får tillbaka. De försäkrades arbetsinkomst beskattas då inte i Finland, och sålunda kommer de inte heller att betala den finländska sjukförsäkringsavgiften. I Finland har sjukförsäkringsbyråerna i allmänhet godkänt de svenska sjukförsäkringskassornas avslagsgrunder i dessa fall och registrerat den försäkrade på nytt i Finland. Detta förfarande kan motiveras, eftersom de försäkrade annars helt skulle stå utanför sjukförsäkringens förmåner. Det är emellertid möjligt, att en försäkrad vid insjuknandet inte är inskriven i någotdera landets sjukförsäkring och av denna anledning förblir utan förmåner. Ofta blir erhållandet av förmånerna försenat tills det har klarlagts, till vilken kassa vederbörande person hör.

För att avhjälpa ovannämnda olägenhet borde man justera reglerna i den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen sålunda, att även sådana i närheten av riksgränsen bosatta försäkrade, som regelbundet arbetar i annat nordiskt land och är anställda av en arbetsgivare i detta land, kan bli överflyttade till sjukförsäkringen i ifrågavarande land även om de vore tillfälligt bosatta i hemlandet.

Helsingfors den 8 september 1972

Margit Eskman

Direktör

Olavi Suihko

Avdelningschef
för sjukförsäkringsavdelningen

Pensionsskyddscentralen:

— — — anföra, att dess verksamhetsområde omfattar frågor i anslutning till lagarna om pension för arbetstagare och företagare, varför avgivande av utlåtande i detta ärende faller utanför dess verksamhetsområde. Pensionsskyddscentralen anser dock, att åtgärder borde vidtagas för avhjälpan av det i ärendet framkomna missförhållandet. Såsom en alternativ lösning kunde därvid beaktas den princip, som framgår av 2 punkten i det protokoll, som uppgjordes i samband med ändringen av konventionen den 15 september 1955 mellan Finland, Island, Norge, Sverige och Danmark om social trygghet.

Helsingfors den 12 juli 1972

Pensionsskyddscentralen

Jouko Sirkesalo

Matti Uimonen

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund¹:

1967 års nordiska sjukförsäkringsöverenskommelse innehåller ingående stadganden om sjukförsäkrads rätt till överflyttning till sjukförsäkring i annat nordiskt land. Den bakomliggande tanken med överenskommelsen är att under alla förhållanden sträva efter att trygga den i något nordiskt land försäkrades rätt till förmåner vid sjukdom. Denna rätt skulle sålunda bestå även vid t. ex. tillfällig flyttning eller arbete i annat nordiskt land. Det är trots detta möjligt att det i praktiken kunnat uppstå tolkningssvårigheter vid bedömningen av bosättningsbegreppet och utbetalningen av ersättningar. På grund av dessa eventuella praktiska verkställighetsproblem torde man dock inte behöva vidtaga ändringar i själva överenskommelsen. Däremot är det enligt vår uppfattning naturligtvis skäl att utreda att den försäkrade i praktiken inte försakats oskäligen svårigheter.

Helsingfors den 20 september 1972

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Tapani Kahri

Tjänstemannaorganisationernas centralförbund:

Då det är tydligt att nu gällande sjukförsäkringsbestämmelser kan förorsaka olägenheter, understöder vårt centralförbund den hemställan, vari de nordiska regeringarna rekommenderas att företaga översyn av gällande regler angående rätten för en i ett nordiskt land boende person att överflytta sjukförsäkring till ett annat nordiskt land, där denne har arbete.

Helsingfors den 7 augusti 1972

Lauri Hyppönen

Generalsekreterare

Johanna Söderholm

Organisationssekreterare

N o r g e**Kommunal- og arbeidsdepartementet:**

Medlemsforslaget har vært forelagt Arbeidsdirektoratet, som har gitt uttalelse i brev hit av 20. september 1972 (*se nedan*).

Departementet kan slutte seg til det som er anført av Arbeidsdirek-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

toratet. Selv om spørsmålet om overflytting av sykehjelpsforsikring fra ett nordisk land til et annet, ikke direkte berører dette departements sakområde, støtter en innen arbeidsløysetrygden på problemer som er parallelle til dem som er omtalt i medlemsforslaget. En vil derfor anse det hensiktsmessig at det blir foretatt en gjennomgåelse av de gjeldende regler for å overflytte sykehjelpsforsikring innen de nordiske land.

Oslo, 21. september 1972

Etter fullmakt
Hans Arisholm

Helge Håvie

Sosialdepartementet:

Som forutsatt i brevet fra Statsministerens kontor har Sosialdepartementet forelagt forslaget for interesserte fagmyndigheter og organisasjoner. Man viser i den forbindelse til gjenpart av brev fra Landsorganisasjonen i Norge til Sosialdepartementet av 13. juli d. å., til gjenpart av brev fra Norsk arbeidsgiverforening til Sosialdepartementet av 17. juli d. å. (*se nedan*) samt til gjenpart av brev fra Kommunal- og arbeidsdepartementet av 21. september d. å. (*se ovan*).

Sosialdepartementet har også forelagt saken for Rikstrygdeverket og slutter seg til de uttalelsene som er framsatt der.

Etter fullmakt
M. Langholm

Karl Nandrup Dahl

Sosialdepartementet, Trygdeavdelingen:

Det tilsendte medlemsforslag i Nordisk Råd har vært forelagt Rikstrygdeverket, som i brev av 28. juli 1972 har uttalt:

Rikstrygdeverket er enig i at det er behov for en gjennomgripende revisjon av overenskomsten mellom de nordiske land om overflytting av sykehjelpstrygdene samt om sykehjelp under midlertidig opphold.

Det er i første rekke overenskomstens kap. II om overflytting av trygdene som anses moden for revisjon. Dette anses nødvendig både for å unngå dobbelforsikring og at en person kan bli stående uten tilstrekkelig sikring under sykdom ved å ta arbeid i annet nordisk land enn sitt hjemland.

Trygdeavdelingen slutter seg til Rikstrygdeverkets uttalelse.

Oslo, 16. august 1972

H. Theiste

R. Aaberg Andresen

Arbeidsdirektoratet:

Arbeidsdirektoratet vil bemerke at bosettingsbegrepet ikke synes å være tilstrekkelig klart definert innenfor nordisk og internasjonal sosial trygd, og at det derfor ofte kan være vanskelig å avgjøre hva som skal betraktes som vedkommendes "bosted" i relasjon til trygdebestemmelsene. Etter direktoratets oppfatning er det behov for mer konsise regler på dette felt.

Bostedskravet har skapt problemer også innen nordisk arbeidsløysetrygd og er under drøfting i "Harmoniseringsutvalget" i samband med utarbeidingen av ny gjensidighetsoverenskomst om arbeidsløysetrygd mellom de nordiske land.

Direktoratet finner for øvrig ikke å kunne uttale seg nærmere om det foreliggende medlemsforslag om overflytting av sykehjelpsforsikring fra et nordisk land til et annet.

Oslo, 20. september 1972

Etter fullmakt

Boye Bryn

B. Aarsrud Garlund

Landsorganisasjonen i Norge har i skrivelse den 13 juli 1972 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Norsk arbeidsgiverforening har i skrivelse den 17 juli 1972 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

S v e r i g e**Socialstyrelsen:**

De problem som aktualiseras i samband med ovannämnda förslag synes i sig inrymma ett flertal olika och närliggande problem. När det gäller det senare avses i första hand ersättning vid olycksfall i arbete, skatt och försäkringsavgifter.

Den fria nordiska arbetsmarknaden bör enligt byrå LA 4:s uppfattning medföra att vederbörande tillförsäkras samma sociala förmåner som övriga i det land där han betalar skatt. Byrån vill därför för sin del förorda utredning i enlighet med det föreliggande förslaget.

Stockholm den 14 september 1972

Enligt uppdrag

Arne Friberg

Riksförsäkringsverket:

Enligt artikel 6 i konventionen 15 september 1955 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om social trygghet gäller för medborgare i nordiskt land i fråga om inträde i och förmåner från sjukförsäkringen i ett annat av länderna samma villkor och regler som för landets egna medborgare. Bestämmelsen ger uttryck för principen om lika-behandling av nordiska medborgare i angivna hänseenden. I artikel 7 finns bl. a. bestämmelser som ger rätt för en sjukförsäkrad som flyttar till ett annat nordiskt land att — oavsett ålder och hälsotillstånd — bli överflyttad till sjukförsäkringen i det nya bosättningslandet på de villkor och enligt de regler som fastställts i särskild överenskommelse.

I överenskommelsen 24 februari 1967 mellan de nordiska länderna om överflyttning av sjukhjälpförsäkrade samt om sjukhjälp under tillfällig vistelse stadgas vissa materiella och formella villkor för att överflyttning från ett land till ett annat skall komma till stånd.

Enligt huvudregeln i artikel 3 skall den försäkrade sålunda ha upphört att vara bosatt i det land han flyttar från och ha bosatt sig i det land han flyttar till. Frågan huruvida dessa villkor är uppfyllda avgörs med stöd av tillflyttningslandets lagstiftning och praxis.

I två fall kan försäkrad emellertid begära överflyttning från ett land till ett annat utan att han bytt bosättningsland. Det ena fallet avser den som skall studera i det andra landet och det andra fallet den som skall arbeta i det andra landet åt arbetsgivare där. I båda fallen krävs att vederbörande av angivna skäl skall vistas i det andra landet mer än tre månader i följd. Sistnämnda tidskrav utesluter enligt gällande praxis bl. a. en s. k. gränsarbetare, som besöker sitt hem på andra sidan gränsen en gång i veckan eller var fjortonde dag, från möjlighet att bli överflyttad.

I medlemsförslaget anförs att det faktum att arbetstagaren under sina arbetsfria dagar vistas i hemlandet inte bör inverka på dennes rätt att erhålla sjukförsäkring i det land där han under en längre tid utför en arbetsinsats och där han betalar skatt. I anslutning härtill vill riksförsäkringsverket framhålla att enligt undantagsbestämmelse till gällande avtal mellan Sverige och Finland respektive Sverige och Norge för undvikande av dubbelbeskattning personer, som är bosatta i grannkommun på ena sidan gränsen mellan Sverige och Finland respektive gränsen mellan Sverige och Norge och som arbetar i grannkommun på andra sidan respektive gräns åt arbetsgivare där, blir beskattade i hemlandet för sin lön från arbetsgivaren och inte i sysselsättningslandet. En ändring av överflyttningsreglerna avseende bara dem som beskattas i sysselsättningslandet synes därför i fråga om nämnda gränser endast få ringa betydelse.

I likhet med förslagsställarna anser riksförsäkringsverket att vissa

olägenheter kan vara förenade med att gränsgångare i regel inte kan vara sjukförsäkrade i sysselsättningslandet. Sådana nackdelar kan bl. a. bestå i att vederbörande i vissa fall blir berättigad till dubbla förmåner eller inte får några förmåner alls. En norrman exempelvis, som är bosatt i norsk gränskommun vid svenska gränsen och som utför arbete i svensk gränskommun åt arbetsgivare där, är sjukpenningförsäkrad i Norge men yrkesskadeförsäkrad i Sverige. Detta kan vid yrkesskada innebära möjlighet att erhålla sjukpenning såväl från den norska sjukförsäkringen som från den svenska yrkesskadeförsäkringen. Sådant dubbelersättning skulle inte kunna utgå om vederbörande vore sjukförsäkrad i sysselsättningslandet. Ett annat exempel på nackdelarna med nuvarande överflyttningsregler gäller en svensk, som flyttar till Danmark men behåller sin anställning i Sverige, dit vederbörande reser varje arbetsdag för att fullgöra sitt arbete. Vederbörande upphör att vara sjukförsäkrad i Sverige men torde inte i stället bli obligatoriskt sjukpenningförsäkrad i Danmark och får således vid sjukdomsfall inte någon sjukpenning från något av länderna.

Det kan dock framhållas att vissa olägenheter bl. a. av administrativ natur synes kunna uppstå om gränsgångares sjukförsäkring i större utsträckning skall flyttas över till sysselsättningslandet.

Enligt riksförsäkringsverket bör emellertid problemen med nuvarande regler rörande överflyttning av sjukförsäkring utredas och reglerna ses över.

Riksförsäkringsverket har inbjudit de nordiska sjukförsäkringsmyndigheterna till Stockholm den 23 och 24 oktober i år för att allmänt dryfta en revision av den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen. Verket avser att föreslå att den i medlemsförslaget angivna frågan berörs vid detta möte. Verket avser även att underrätta socialdepartementet om resultatet av överläggningarna i frågan.

Stockholm den 28 augusti 1972

L.-Å. Åström

Lars Dahlström
Föredragande

Arbetsmarknadsstyrelsen:

Ett effektivt utnyttjande av de fördelar som den gemensamma nordiska arbetsmarknaden erbjuder underlättas av en långtgående harmonisering av de olika ländernas lagstiftningar inte minst på det sociala området. Enligt styrelsens mening bör därför de möjligheter som finns till ytterligare samordning och harmonisering tillvaratas.

Frågan om överflyttning av sjukhjälpförsäkring från ett nordiskt land till ett annat får ses i detta sammanhang. Arbetsmarknadsstyrelsen

är således positiv till att möjligheterna till en ytterligare samordning på det här området prövas i syfte att tillförsäkra olika grupper av arbetstagare som tar arbete i annat nordiskt land än sitt hemland den sociala trygghet som erbjuds andra arbetstagare.

Arbetsmarknadsstyrelsen

Bertil Olsson

C. Casarp

Hjördis Hansen

Statens invandrarverk:

Invandrarverket delar motionärernas uppfattning att en översyn bör ske av gällande regler om rätten att överflytta sjukförsäkring från ett nordiskt land till ett annat. Det är enligt verkets mening orimligt att en kategori arbetstagare skall ställas utanför de berörda ländernas sjukförsäkringssystem på det sätt motionärerna har redovisat. I samband med översynen bör beaktas att information om gällande bestämmelser når berörda arbetstagare.

Invandrarverket saknar sådant statistiskt underlag som möjliggör en bedömning av hur många som berörs av det redovisade problemet. Verkets konsulentsektion, som ger råd i individuella ärenden, har inte mött något liknande problem annat än att här bosatta nordbor som skall fullgöra sin värnplikt ofta avregistreras i samband med avresan från Sverige oavsett om de har för avsikt att återvända.

Stockholm den 19 september 1972

Statens invandrarverk

Ingemar Källberg

Paul Zavr!

Hemvistsakkunniga:

Hemvistsakkunniga skall enligt sina direktiv överse bestämmelserna om folkbokföring m. m. och därvid söka förbättra bedömningskriterierna bl. a. så att folkbokföringsmyndigheternas avgörande i bosättningsfrågor kan få vidare användning än vad nu är fallet. Till följd härav kommer därför bosättningsbegreppen även inom sjukförsäkrings- och annan sociallagstiftning och skatteväsendet m. m. att överses. Enligt direktiven bör de principer på vilka skattskyldigheten vilar ej rubbas.

I de särskilda fall som upptas i medlemsförslaget föreligger för när-

varande korrespondens mellan sjukförsäkringens och skattelagstiftningens bosättningsbegrepp. Vederbörande anses således inte bosatt här i riket vare sig i sjukförsäkringens eller i skattelsagstiftningens mening. De finländska arbetstagarna betalar inte skatt såsom här i riket bosatta. De är endast skattskyldiga för sin löneinkomst enligt artikel 8 i dubbelbeskattningsavtalet med Finland. Det torde vara klart att de enligt samma avtal artikel 3 anses bosatta i Finland med ty åtföljande skattskyldighet där. Skulle nyssnämnda korrespondens mellan sjukförsäkringens och skatteväsendets begrepp ändras, synes det svårt att överblicka konsekvenserna.

Om det befinnes angeläget att dessa arbetstagare skall tillhöra svensk sjukförsäkring bör därför enligt hemvistsakkunnigas mening ändring ske genom en justering av undantagsbestämmelsen i sjukförsäkringsöverenskommelsen artikel 3 punkt 1.

Stockholm den 18 september 1972.

Kjell Edström

Ordförande

Peter Wennerholm

Sekreterare

Försäkringskassförbundet:

Den problematik som behandlas i förslaget kommer att aktualiseras vid den översyn av den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen som är aviserad att påbörjas i oktober 1972. Vi vill inte ställa oss avvisande till att man därvid undersöker möjligheterna till att åstadkomma en lösning som undanröjer de av förslagsställarna påvisade olägenheter. Man bör emellertid vara medveten om att vissa problem bl. a. ur sjukkontrollsynpunkt kan vara förknippade med en sådan lösning.

Med hänvisning till det ovan sagda anser försäkringskassförbundet att förslaget i avvaktan på en allmän översyn inte bör föranleda någon särskild åtgärd.

Stockholm den 8 september 1972

Försäkringskassförbundet

Bo Martinsson

Ingvar Nordin

Svenska arbetsgivareföreningen:

Bakgrunden är att ett antal finska skogsarbetare fått avslag på sin begäran om att bli överflyttade från Finlands sjukförsäkring till svensk försäkringskassa. Enligt de svenska myndigheterna kunde 1967 års nordiska sjukförsäkringsöverenskommelse inte tillämpas på dessa finska

medborgare, då de varken upphört att vara bosatta i Finland eller hade bosatt sig i Sverige. Förslagsställarna anser det faktum att en arbetstagare under sina arbetsfria dagar vistas i hemlandet inte bör inverka på dennes rätt att erhålla sjukförsäkring i det land där han under en längre tid utför en arbetsinsats och där han betalar skatt. Föreningen delar denna uppfattning och vill som ett ytterligare skäl för att gränsgångare bör kunna vara sjukförsäkrade i Sverige framhålla, att den till gränsgångarna utbetalda lönen ingår i underlaget för arbetsgivaravgiften till den svenska sjukförsäkringen.

Föreningen delar sålunda förslagsställarnas uppfattning att en översyn av den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen är påkallad. Enligt vad föreningen erfarit har riksförsäkringsverket inbjudit de nordiska sjukförsäkringsmyndigheterna till Stockholm i slutet av instundande oktober för att dryfta en revision av nämnda överenskommelse. Föreningen utgår från att den i medlemsförslaget angivna frågan därvid kommer att beröras.

Stockholm den 13 september 1972

Svenska arbetsgivareföreningen

Lars-Gunnar Albåge

Inge Svensson

Landsorganisationen i Sverige (LO):

Den nordiska trygghetskonventionen innebär i fråga om bl. a. sjukförsäkringen att medborgare i nordiskt land i fråga om inträde i och förmåner från försäkringsen ges samma rättigheter i ett annat av länderna som landets egna medborgare.

Bestämmelserna ger uttryck för principen om lika behandling av nordiska medborgare i angivna hänseende. Mera preciserat innebär reglerna en rätt för en sjukförsäkrad som flyttar till ett annat nordiskt land att — oavsett ålder och hälsotillstånd — bli överflyttad till sjukförsäkringen i det nya bosättningslandet på de villkor och enligt de regler som fastställts i särskild överenskommelse.

Målsättningen för denna form av nordiskt samarbete har varit att så långt som möjligt nå en harmonisering av de olika ländernas bestämmelser i fråga om sjukförsäkringsförmåner så att likställighet för medborgare i samtliga nordiska länder uppnås även inom detta område. LO har i tidigare remissutlåtande gett sin anslutning till dessa harmoniseringssträvanden. Den i medlemsförslaget rekommenderade översynen av gällande regler angående rätten att överflytta sjukförsäkring från ett nordiskt land till ett annat torde emellertid kunna ses mot bakgrunden av att skillnader mellan de olika ländernas förmåner kvarstår. En ytter-

ligare harmonisering bör sålunda vara den lämpligaste vägen att lösa de i medlemsförslaget påtalade problemen. Intill denna jämställdhet kan uppnås synes dock enligt LO befogat att se över de regler som kan anses otillfredsställande med hänsyn till grundtanken i konventionen.

Enligt huvudregeln i artikel 3 i trygghetskonventionen skall den försäkrade ha upphört att vara bosatt i det land han flyttar från och ha bosatt sig i det land han flyttar till för att omfattas av försäkringen i inflyttningslandet. Frågan huruvida dessa villkor är uppfyllda avgörs med stöd av tillflyttningslandets lagstiftning och praxis. I två fall kan försäkrad emellertid begära överflyttning från ett land till ett annat utan att ha bytt bosättningsland. Det ena fallet gäller den som skall studera i det andra landet och det andra fallet den som skall arbeta i det andra landet åt arbetsgivare där. I båda fallen krävs dock vistelse i det andra landet mer än 3 månader i följd. Sistnämnda tidskrav utesluter enligt gällande praxis bl. a. en s. k. gränsarbetare som besöker sitt hem på andra sidan gränsen en gång i veckan eller var fjortonde dag från möjlighet att bli överflyttad. Konventionsreglerna innebär att rätten till förmån baseras på bosättningslandet och icke sysselsättningslandet. Medlemsförslaget betyder alltså ändrade principer i detta avseende.

LO anser att ett avsteg från nu gällande principer för dessa begränsade grupper av nordiska medborgare inte står i strid med utan snarare ligger i linje med konventionens och det nordiska samarbetets anda och mening. Organisationen får därför tillstyrka att nuvarande regler rörande överflyttning av sjukförsäkring utreds och att reglerna ses över. En översyn kan också anses angelägen med hänsyn till att nuvarande regler kan för gränsgångare i vissa fall innebära dubbla förmåner, nämligen från såväl yrkesskadeförsäkring som sjukförsäkring eller att inga förmåner alls utgår.

Ur facklig synpunkt kan ändrade regler också motiveras med avseende på att rätten till förmåner från den avtalsgruppsjukförsäkring (AGS), som tillämpas från den 1 september 1972 är baserad på sjukpenningplacering enligt AFL.

LO vill även — trots att frågan inte berörts i medlemsförslaget — aktualisera vissa problem rörande gränsarbetares rätt till tilläggs pension.

Enligt artikel 5, 2 stycket kungörelsen den 30 december 1969 om tillämpning av trygghetskonventionen föreligger rätt till tilläggs pension i sysselsättningslandet för gränsgångare under förutsättning att inkomsten beskattas i nämnda land.

Då överenskommelsen i fråga om dubbelbeskattning torde innebära att beskattning sker i bosättningslandet och inte i sysselsättningslandet synes sådan pensionsrätt i många fall inte föreligga trots att ATP-avgift erläggs av arbetsgivaren samt särregler finns för en del gränskommuner. Förhållandet har av vissa berörda medlemmar framhållits som otill-

fredsställande och motiverar enligt LO:s mening en översyn av reglerna. En sådan översyn kan också anses angelägen mot bakgrunden av kopplingen mellan ATP och den särskilda tilläggspension som träder i tillämpning den 1 juli 1973 och varom överenskommelse träffats mellan LO och SAF.

Stockholm den 18 september 1972

Landsorganisationen i Sverige

Gunnar Nilsson

Håkan Walander

Tjänstemännens centralorganisation (TCO):

Enligt 1967 års nordiska sjukförsäkringsöverenskommelse äger den som är sjukhjälpförsäkrad i ett av de nordiska länderna under vissa villkor rätt till överflyttning till sjukförsäkring i annat nordiskt land. För att överflyttning skall komma till stånd krävs bland annat att den sjukhjälpförsäkrade skall ha upphört att vara bosatt i det land från vilket flyttningen företas och ha bosatt sig i det land till vilket han flyttar. Överenskommelsen är på grund av denna utformning av bosättningsbegreppet ej tillämplig på exempelvis sådana finska medborgare som arbetar i Sverige under veckorna och reser hem till Finland under veckosluten.

I medlemsförslaget hemställs att Nordiska rådet måtte rekommendera de nordiska regeringarna att företa en översyn av nu gällande regler rörande rätten att överflytta sjukförsäkring från ett nordiskt land till ett annat. TCO tillstyrker att en sådan översyn företas.

Stockholm den 20 september 1972

Tjänstemännens centralorganisation (TCO)

Lennart Bodström

Margot Ödman

Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) har i skrivelse den 14 september 1972 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Medlemsförslag

om utvidgad och samordnad forskning på handikappvårdens område

(Väckt av Pentti Antila, Roald Bye, Sven Hammarberg, Lars Lindeman, Jan-Ivan Nilsson, Helge Seip, Egil Aarvik och Saimi Aäri)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska handikappförbundet:

I det samarbete som bedrivs inom Nordiska handikappförbundet pågår ständigt diskussioner och överläggningar om hur man skall kunna åstadkomma en större och bättre samordning av olika aktiviteter på handikappvårdens område inom Norden.

Senast vid ett sammanträde i Åre i augusti 1971, underströks hur angeläget det är, att man söker samordna forskning och lagstiftning så att den blir så lika som möjligt för de nordiska länderna. Förbundet är alltså angeläget att betona vikten av ett ökat samarbete inom Norden på detta för de handikappade så viktiga område.

Vi ställer oss bakom det krav som framföres i motionen om en rekommendation till ministerrådet att medverka till en samordnad och utbyggd forskning inom handikappområdet.

Vi finner det angeläget att något slags samarbetsorgan skapas, för att lösa de uppgifter som avses i motionen. Vi är eniga med motionärerna om att det är mindre välbetänkt att de nordiska länderna var för sig skulle driva egna forskningar där man genom en samordnad insats skulle kunna nå bättre resultat.

En sådan forskning måste emellertid, för att den skall bli resultatrik, ha en klar målsättning och verksamheten bör enligt vår uppfattning byggas upp efter hand. Som framhålles i motionen är det även andra grupper än vad man i dagligt tal kallar handikappade som har liknande problem. I många avseenden kan de handikappade och de äldres situation vara lika. Exempelvis ifråga om isolering.

En utbyggd och samordnad forskning skulle enligt vår mening innebära betydande fördelar. Även om vi är medvetna om att vissa svårigheter kan komma att uppstå under uppbyggnadsskedet, så är vi övertygade om att det på sikt skulle ge goda resultat.

Ur ekonomiska synpunkter torde det också vara åtskilligt att vinna om man kan åstadkomma ett gemensamt nordiskt samarbete på detta område.

Nordiska handikappförbundet tillstyrker bifall till motionen.

Stockholm den 26 oktober 1972

Göran Karlsson
Generalsekreterare

D a n m a r k

Undervisningsministeriet, det internationale kontor:

— — — følger følgende bemærkninger til forslaget:

Undervisningsministeriet:

Nordisk Kulturkommission sektion 2 vedtog på sit møde 17.—19. juli 1965 at nedsætte et ad hoc udvalg med den opgave at fremsætte forslag til fælles nordisk specialpædagogisk forskning og speciallæreruddannelse.

Udvalget afgav indstilling om samnordisk specialpædagogisk forskning i juli 1968. Denne betænkning kan rekvireres fra Det kgl. kirke- og undervisningsdepartement i Oslo.

Spørgsmålet om fælles nordisk specialpædagogisk forskning er desuden behandlet på flere af de nordiske undervisningsministeriers årlige embedsmandsmøder om specialundervisning.

Forsøg på at opbygge et fælles nordisk specialpædagogisk forskningsmiljø er gjort i en treårig periode i Göteborg.

Der er fra sagkyndig side givet udelt tilslutning til hidtidige forslag om at søge foranævnte planer fremmet, bl. a. begrundet i fælles nordiske traditioner vedrørende undervisning af handicappede, de enkelte landes begrænsede ressourcer og handicapgruppernes talmæssigt begrænsede omfang i landene hver for sig.

Når nu forslag om fælles nordisk handicapforskning rejses fra anden side, bør foreliggende forslag fra pædagogisk side inddrages i overvejelserne.

Indenrigsministeriet:

Indenrigsministeriet skal efter brevveksling med sundhedsstyrelsen bemærke, at sundhedsstyrelsens konsulent har behandlet det i medlemsforslaget rejste spørgsmål om handicapforskningens midler, mål og vilkår i bogen "Handicappet idag — imorgen", der er redigeret af Knud Heinel, 1971, afsnittet side 122 f.f.

Det er over for ministeriet oplyst, at Samfundet og Hjemmet for Vanføre, Vanførefonden og De samvirkende Invalideorganisationer stærkt går ind for koordineret forskning inden for både fysisk og psykisk handicap.

Indenrigsministeriet kan i princippet se det ønskelige i, at forskning, eventuel nordisk forskning, fremmes også på dette felt, men da med henblik på prioriteringen af de nødvendige midler inden for det sam-

lede forskningsområde henstille, at sagen forelægges det lægevidenskabelige forskningsråd.

Socialministeriet:

Socialministeriet skal efter brevveksling med socialstyrelsen meddele, at der her i landet er udført og udføres forskning vedrørende fysiske og psykiske handicappede på socialforskningsinstituttet og andre steder.

På grund af de særdeles komplekse problemstillinger må man være betænkelig ved etablering af en egentlig institution for handicapforskning, men det kan ikke udelukkes, at der med nytte kunne etableres et samarbejdsorgan, og socialstyrelsen vil i givet fald gerne deltage i et sådant samarbejde.

Herudover skal man supplerende oplyse, at specielt om det nordiske samarbejde om forskning vedrørende hjælpemidler på telekommunikationsområdet har den af den socialpolitiske komité nedsatte arbejdsgruppe vedrørende koordinering af arbejdet om tekniske hjælpemidler i forbindelse med konferencen om handicap og telekommunikation besluttet, at gruppen skulle formidle oplysninger om igangværende og planlagte forsknings- og udviklingsprojekter på dette område. På dette felt findes der ikke — som f. eks. på socialforsknings-, bygningsforsknings- og det audiologiske forskningsområde — nationale centre, der samarbejder på nordisk plan.

Det oplyses, at ministeriet d. d. har sendt medlemsforslaget til høring i forskningssekretariatet med henblik på den videre behandling af dette.

København, den 4. oktober 1972

P. m. v.

E. b.

Anne Flindt
Sekretær

De Samvirkende Invalideorganisationer:

De Samvirkende Invalideorganisationer ser med største sympati på etablering af et nordisk samarbejde vedrørende spørgsmålet om forskning af handicappedes problemer.

Som anført i motiveringen for det stillede medlemsforslag, er der på en lang række områder taget initiativer til forbedring af de handicappedes forhold, men initiativerne er spredte og ukoordinerede, og frem for alt bærer de forskellige tiltag præg af at vende sig mod delproblemer.

Det man savner, er en samordnet indsats i en grundlæggende forskning, der på videnskabelig plan kan belyse de samfundsmæssige muligheder og forpligtelser vedrørende den handicappedes ligestilling i samfundet.

De nordiske socialministre har beskæftiget sig med dette problem,

men er kun nået frem til at forsøge tilstræbt en fælles-nordisk koordinations af indsatsen på det tekniske område.

Den målsætning er naturligvis vigtig, men det vigtigste er at forske omkring problemerne vedrørende den handicappedes integrering i det almene samfund.

Vi går ud fra, at et forskningsråd eller hvad man nu måtte etablere på fælles nordisk plan, i givet fald vil komme til at omfatte repræsentanter for de handicappedes organisationer.

København, den 10. november 1972

Svend Jensen

F i n l a n d

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Social- och hälsovårdsministeriet anser det vara angeläget, att det i varje nordiskt land skilt för sig företas sådan forskningsverksamhet som i vart land erfordras för handikappvården.

För att man skall kunna undvika dubbelundersökningar och å andra sidan vid behov även utvidga en undersökning att också omfatta motsvarande vårdområden i de övriga nordiska länderna, skulle det i medlemsförslaget avsedda samarbetsorganet emellertid vara nödigt. Detta organ skulle mycket bra kunna sköta kartläggningen och koordineringen av forskningsuppgifterna. Däremot är värdering av resultat och givning av råd vid utformningen av konkreta hjälpåtgärder genom ifrågasvarande organ kanske inte i varje avseende det bästa resultatet. För denna del borde man låta saken bli beroende av att något land ber samarbetsorganet utföra sådana uppgifter. I allmänhet torde ju varje land själv vilja värdera resultaten av undersökningar i olika ärenden liksom också sättet på vilket dessa påverkar verksamheten.

Helsingfors den 7 december 1972

Pekka Ojala

Avdelningschef

Kirsti Valvio

Föredragande

Folkpensionsanstalten:

I motiveringen för förslaget fästes uppmärksamhet på de senaste årens utveckling på rehabiliteringens område. Samtidigt konstaterades dock, att denna utveckling gett upphov till många problem, av vilka

¹ Yttrandet översatt från finska.

rehabiliteringsforskningen icke är det minsta. Enligt det närslutna förslaget är det skäl att ägna särskilt intresse åt forskningen i handikappvården och göra densamma till föremål för nordiskt samarbete genom att grunda ett samarbetsorgan eller, eventuellt, en anstalt med uppgift att kartlägga och koordinera forskningsprojekt, värdera forskningsresultat och ge råd om konkreta hjälpåtgärder.

Det är alldeles uppenbart att en forskning på detta område är nödvändig, och folkpensionsanstalten är också i detta avseende redo till konkreta åtgärder inom ramen för sin i Åbo grundade central för rehabiliteringsundersökningar. Då problemen på socialpolitikens och socialvårdens område torde vara rätt likartade i de nordiska länderna, kan det närslutna förslaget anses vara ändamålsenligt. Helt allmänt kan konstateras, att samarbete över det egna landets gränser är ägnat att ge nya impulser och att koordinering av undersökningar säkert är till nytta. I detta skede verkar det meningsfullare att försöka grunda ett samarbetsorgan än en separat forskningsanstalt, vars kostnader också vore av helt annan storleksklass. Dessutom är det tänkbart, att koordinerad men decentraliserad forskning under ett samarbetsorgan skulle ge mera impulser åt arbetsteamerna i de olika nordiska länderna.

Folkpensionsanstalten är redo till medlemskap i det föreslagna samarbetsorganet, om ett sådant grundas.

Helsingfors den 14 november 1972

Folkpensionsanstalten

Jaakko Pajula

Margit Eskman

Invalidisäätio — Invalidistiftelsen:

Den föreslagna utvidgningen av forskningsverksamheten är en tanke som i hög grad är värd understöd. Invalidistiftelsen anser att det mest ändamålsenliga medlet för förverkligande av denna plan är en decentraliserad organisation. Som ett koordinerande organ för forskningsverksamheten borde finnas en samnordisk forskningsstyrelse, vartill varje nordiskt land utser sin representant. Den praktiska forskningsverksamheten däremot borde skötas enligt en av den samnordiska styrelsen uppgjord forskningsplan i de olika nordiska länderna, varvid som nationellt ledande forskningsorgan skulle fungera en nationell forskningssektion. Denna sektion skulle fördela de på landet ankommande uppgifterna för utförande i sitt eget land, insamla forskningsresultaten berörande sitt land och sända dem till den nordiska forskningsstyrelsen.

Det praktiska forskningsarbetet kunde utföras i de redan existerande

invalidvårdanstalterna, -organisationerna, ämbetsverken och forskningsinstitutionerna. I varje forskningspunkt torde man kunna ställa till förfogande för forskningsarbetet de erforderliga utrymmena och hjälparkraften utan vederlag eller mot ett mindre vederlag. Kostnaderna för avlöningen m. m. av den specialpersonal som utför forskningsarbetet borde ersättas på det nationella eller samnordiska planet.

På så sätt förverkligad kunde verksamheten inledas snabbt. Det vore ej nödvändigt att för forskningsarbetet grunda nya inrättningar, varför verksamhetens igångsättningskostnader skulle vara anspråkslösa. Expertisen i varje land kunde på bästa sätt utnyttjas. Detta arrangemang skulle ge goda möjligheter även till utförande av jämförande forskning, varav värdefulla kunskaper kunde inhämtas för invalidvårdens utvecklande.

Invalidstiftelsen hoppas, att den i medlemsinitiativet framförda tanken snabbt skall leda till praktiskt förverkligande. En samnordisk verksamhet skulle effektivisera och främja invalidvården varav en mycket betydande del av vart lands befolkning är i behov.

Helsingfors den 20 november 1972

Invalidstiftelsen

Hans Perttula

Erkki Mänttari

N o r g e

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Kommunaldepartementet er enig i at det opprettes et samarbeidsorgan, eventuelt en institusjon som foreslått. Saken har også vært lagt fram for *Arbeidsdirektoratet* som har gitt følgende uttalelse:

Arbeidsdirektoratet stiller seg positivt til forslaget fra Nordisk Råd om en utvidet forskning når det gjelder funksjonshemmede. En er også enig i behovet for et økt nordisk samarbeid om disse spørsmål.

Så vidt en kan forstå skal det planlagte samarbeidsorgan ha fire funksjoner. Det dreier seg om kartlegging og samordning av forskningsoppgavene. Videre vurdering av resultatene og for det fjerde rådgivning ved utforming av konkrete hjelpetiltak.

En vil gjøre oppmerksom på at Nordisk arbeidsmarkedsutvalg på sitt møte januar/februar 1972 nedsatte et underutvalg for yrkesmessig attføring. Innenfor sitt fagområde skal underutvalget bl. a. ha til oppgave å være "forum for nordisk samarbeid om forskning/utvikling av nye metoder og eventuelle felles nordiske tiltak".

Utvalget arbeider nå med å få oversikt over forsknings- og utredningsprosjekter som er aktuelle innenfor feltet yrkesmessig attføring og vernet arbeid i de nordiske land. En noenlunde samlet oversikt over slike utredninger/prosjekter vil trolig bli fremlagt på utvalgets neste møte i oktober d. å.

Forannevnte oversikt vil omfatte utredninger/prosjekter som er publisert fra 1967 til nå, eller som er under arbeid eller planlegging.

Velferds- og trivselshensyn må gis stadig større vekt i omsorgen for funksjonshemmede etter hvert som de økonomiske og materielle behov ved forskjellige tiltak er blitt sikret. Overgangen til å legge mer vekt på velvære og menneskelig trivsel synes derfor å representere en positiv utvikling.

Som grunnlag for en slik sosialpolitikk er det nødvendig å få økt kunnskap om de samfunnsforhold som leder til sosiale problemer. Hva er virkningene av hurtige samfunnsendringer? Hva betyr endringen i bosettingsstrukturen for utvikling av sosiale problemer o. s. v.?

Arbeidsdirektoratet antar at det er nødvendig å utvide forskningsaktiviteten når det gjelder funksjonshemmede til også å omfatte slike problemstillinger som nevnt ovenfor.

Når det gjelder spørsmål som organisasjonsform og sammensetning av det nye samarbeidsorganet, antar en at det senere vil være anledning til å komme tilbake til dette.

Departementet slutter seg til uttalelsen.

Oslo, 25. september 1972

Etter fullmakt

Hans Arisholm

Kjartan Strompdal

Kirke- og undervisningsdepartementet:

— — — Kommunaldepartementet (*se ovan*), Sosialdepartementet, Universitetet i Trondheim, og en tilleggsuttalelse fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd (*se nedan*).

Kirke- og undervisningsdepartementet slutter seg til medlemsforslaget og anbefaler at opprettelsen av et samarbeidsorgan eller institusjon utredes.

Oslo, 1. november 1972

Etter fullmakt

E. Skadsem

Ø. O. Dahl

Sosialdepartementet:

 Sosialdepartementet vil i sakens anledning vise til uttalelse fra Plan- og utredningsavdelingen og til uttalelse fra Helsedirektoratet (*se nedan*).

Etter fullmakt

M. Langholm

Karl Nadrup Dahl

Helsedirektoratet:

Helsedirektoratet er av den oppfatning at dersom det foreligger tilstrekkelig samordning av sosial/handicapforskning i de enkelte land, så vil en samordning på det nordiske plan ved opprettelse av et samarbeidsorgan både være ønskelig og gjennomførbar. Helsedirektoratet finner derimot på det nåværende tidspunkt ikke å kunne tilrå at det opprettes en institusjon med arbeidsoppgave å utvide og samordne forskningen på handicapomsorgens område i Norden.

Oslo, 22. september 1972

Karl Evang

Arne Gabrielsen

Plan- og utredningsavdelingen:

Såvidt vi kan forstå har forslagsstillerne tenkt seg et samordningsorgan, eventuelt en institusjon, som ikke selv skal drive forskning og forsøk, men ha ansvar for å holde oversikten over og bidra til å koordinere dette arbeidet innen de nordiske land. Videre skal et eventuelt samordningsorgan virke som rådgivende instans overfor myndigheter og andre brukere av forskningsdata og dermed bidra til å styrke informasjonsgrunnlaget for den politikk som føres overfor funksjonshemmede.

Plan- og utredningsavdelingen ser det som viktig å styrke forsknings- og forsøksvirksomheten med sikte på å få økt informasjon og innsikt i spørsmål som gjelder de funksjonshemmedes situasjon. Det dreier seg om forskning som kan belyse årsaksforhold, utbredelse og fordeling av funksjonshemninger i befolkningen, behov for hjelp og støtteordninger i ulike grupper med slike handicap, og sist, men ikke minst virkninger av etablerte tiltak og nye forsøk med sikte på å dekke behov for behandling, forskjellige serviceordninger, kontantstønader, kontakt og selv-tillit. På dette, som på andre delområder innen helse- og sosialsektoren, vil det åpenbart være nyttig å etablere en mer organisert form for samarbeid, koordinering og formidling av forskning og forskningsresultater innen Norden.

Plan- og utredningsavdelingen vil støtte forslaget om at det etableres et nordisk samordningsorgan på dette spesielle område, men vil fraråde at det opprettes en institusjon før man eventuelt har høstet erfaringer med en noe mindre omfattende samarbeidsform. Vi vil anta at et slikt organ også burde ta initiativ til forskning og forsøk på områder hvor man mangler kunnskaper og innsikt, eller hvor man mener det er viktig å forsøke seg fram med nye typer tiltak. Antakelig ville det være gunstig

om man også disponerte visse midler til prosjekter som det synes viktig å få gjennomført. I alle fall antar Plan- og utredningsavdelingen at oppgavens omfang og art forutsetter at et fast sekretariat knyttes til samordningsorganet, og at forskningsskolert personell trekkes inn. Vi vil i denne forbindelse vise til de samarbeidsformer som er etablert innen kriminologi og alkoholforskning mellom de nordiske land.

Generelt vil imidlertid Plan- og utredningsavdelingen peke på at opprettelsen av stadig flere særorganer, med avgrensede problemområder som sitt arbeidsfelt, også kan ha visse uheldige virkninger. Det kan bidra til å styrke en "bås-tenkning" man i dag arbeider aktivt for å bryte ned. Som forslagsstillerne peker på omfatter gruppen av funksjonshemmede mennesker med svært ulike typer problemer og som ofte lider under både somatiske/medisinske, psykiske og sosiale handicaps. Ofte kan deres lidelser føres tilbake til årsaksforhold som også gir seg utslag i problemer som etter definisjonen av funksjonshemninger ikke faller inn under dette begrepet. Vi ser det som viktig at et eventuelt samordningsorgan, med de arbeidsoppgaver som er skissert i forslaget og dette notat, kan angripe problemfeltet under et slikt helhetsperspektiv.

Oslo, 7. september 1972

Plan- og utredningsavdelingen

Jan Madsen

Brit Bergersen Lind

Universitetet i Oslo har i skrivelse den 15 september 1972 forklarat sig ikke ha något att invända mot förslaget.

Universitetet i Bergen:

Det er kjent at det ved flere av fakultetene allerede er i gang forskning og undervisning som har betydning for handicapomsorgen. Det gjelder f. eks. innen odontologi, hvor en særlig har arbeidet med dette innen barnetannpleien. Men undervisningen har også et videre perspektiv til behandling av funksjonshemmede generelt. Det er også med støtte fra NAVF satt i gang forskning innen dette område. Til hösten skal det arrangeres et videreutdanningsseminar for tannleger med emne: Behandling av funksjonshemmede, på Utstein Kloster.

Også ved andre fakulteter er det tatt opp undervisning og forskning i relasjon til handicapomsorgen. F. eks. gjennomfører nå Institutt for hygiene og sosialmedisin en medisinsk fødselregistrering for å kartlegge hos den enkelte forhold som kan føre til funksjonshemninger, og instituttet

önsker å føre dette arbeidet vidare. På dette området vil det være av betydning å få en nærmere samordning av forskningsinnsatsen.

Forskning og undervisning som drives under Det samfunnsvitenskapelige fakultet, f. eks. i psykologi og i sosialpolitikk og sosialadministrasjon, har relasjon til handicapomsorgen rent generelt. Og i mange spesielle sammenhenger vil det her være vesentlige undervisnings- og forskningsoppgaver i tilknytning til de forskjellige former av funksjonshemninger.

Kollegiet er enig i at det er ønskelig med et sterkere engasjement i forskningen på handicapomsorgens område. Det er også naturlig at innsatsen blir samordnet både innen hvert land og på nordisk plan.

Kollegiet har ikke tilstrekkelig grunnlag for å ta standpunkt til i hvilken form samordningen skal skje. I forslaget fra Nordisk Råd er det nevnt "et samarbeidsorgan, eventuelt en institusjon, som får til oppgave å kartlegge og samordne forskningsoppgaver, vurdere resultatene og være rådgivende ved utformingen av konkrete hjelpetiltak." Kollegiet vil derfor nå begrense seg til å gi en generell tilslutning til tanken om en bedre samordning og styrking av forskningen på handicapomsorgens område. Hvilken form dette skal få regner Kollegiet med at Universitetet eventuelt skal få høve til å vurdere nærmere på et senere tidspunkt.

Bergen, 14. september 1972

Arne-Johan Henrichsen
Rektor

Arne Halvorsen
Universitetsdirektør

Universitetet i Trondheim:

— — — Rådet ved Universitetet i Trondheim, Norges lærerhøgskole drøftet saken i sitt møte 15. september 1972 og gjorde slikt vedtak:

Universitetet i Trondheim, Norges lærerhøgskole ser forslaget som et uttrykk for øket interesse for de funksjonshemmedes problemer. De nordiske land har til dels de samme problemer med omsorgen for de funksjonshemmede, men forskningen har til dels hatt noe forskjellig utgangspunkt i de nordiske land. Et utvidet samarbeid vil derfor være av stor betydning for de enkelte land, ikke minst når det gjelder gjensidig informasjonsvirksomhet, praktiske tiltak og samordning av fremtidig forskning.

I det nærmeste oppland til Universitetet i Trondheim, Norges lærerhøgskole er det relativt mange og forskjelligartede institusjoner for funksjonshemmede. Det eksisterer et visst forskningssamarbeid mellom Universitetet og disse institusjonene. Dette kan til dels være teknisk preget forskning med sikte på å skaffe hjelpemidler til de funksjonshemmede, dels er det forskning som tar sikte på å trene opp funksjons-

hemmede til bedre å kunne utnytte sine egne ressurser. Et utvidet nordisk samarbeid når det gjelder omsorgen for de funksjonshemmede vil kunne virke stimulerende inn på dette arbeid.

Universitetet i Trondheim, Norges lærerhøgskole vil derfor gi sin tilslutning til forslaget, og vil støtte særlig tanken om opprettelse av en permanent institusjon som får til oppgave å kartlegge og samordne forskningsoppgaver.

Det vises til dette.

Trondheim, 19. september 1972

Haakon Olsen

Rektor

Peter Lykke

Underdirektør

Universitetet i Tromsö:

— — — har vært behandlet i Fagutvalg for medisin, Universitetet i Tromsö som slutter seg til følgende uttalelse, utarbeidet av professor dr. med. Victor Lindén, Institutt for samfunnsmedisin.

Institutt for samfunnsmedisin ved Universitetet i Tromsö har på sitt program også aksjonsforskning med hensyn på oppsöking og kartlegging av funksjonshemmete i de tre nordligste fylker. Videre ser instituttet det som en av sine viktigste oppgaver å drive forskning omkring de handicappedes sosiale og psykologiske livssituasjoner, særlig med hensyn på hvordan de opplever sin stilling i samfunnet. Slik forskning bör, slik det blir skissert i Nordisk Råds medlemsforslag, samordnes i de Nordiske land og Institutt for samfunnsmedisin ved Universitetet i Tromsö vil gjerne delta i dette samarbeid og eventuelt ta del i det foreslåtte samarbeidsorgan.

Tromsö, 14. september 1972

Harry Eliassen

Fagsekretær

Norges almenvitenskapelige forskningsråd (NAVF):

— — — — —
NAVF er oppmerksom på de store problemer de handicappede har, og rådet for medisinsk forskning har bl. a. tatt et initiativ til igangsetting av forskning vedrørende de handicappedes tannhelse, og innen dette forskningsfelt er det allerede etablert et godt samarbeid med de andre nordiske land.

NAVF er av den oppfatning at de handicappedes problemer i svært mange henseender er like i de nordiske land, og at en ved et nordisk samarbeid på dette område vil oppnå en bedre utnyttning av ressursene for forskning.

Nordisk samarbeidsnemnd for medisin har møte 24.—25. september 1972, og en ber derfor om å få komme tilbake til saken i slutten av september.

Oslo, 14. september 1972

Arvid Siljan

G. Erikson

Saken ble drøftet på møte i Nordisk Samarbeidsnemnd for medisin i Reykjavik 25/9-72. Det var enighet på møtet om at forskningsrådene bør støtte forskning på området, og at et samarbeidsorgan hvor også de medisinske forskningsråd var representert, ville være best egnet til å fremme forskningen, da en fant at det for tiden ikke finnes noen enkelt institusjon som kan løse en slik oppgave.

I samsvar med dette vil Sekretariatet for Nordisk samarbeidsnemnd for medisin rette en henvendelse til sekretariatet for nordisk kulturelt samarbeid om at de medisinske forskningsråd blir representert i det samarbeidsorgan som foreslås opprettet.

Oslo, 29. september 1972

Arvid Siljan

G. Erikson

Norges vanførelag:

Vi vil generelt gi vår fulle tilslutning til dette forslag som vi mener representerer et betydelig fremskritt innenfor handikapomsorgen. Vi har lenge vært bekymret over situasjonen på dette området som har vært preget av at de enkelte nordiske land hver for seg har forsøkt å drive forskning på de forskjellige områder innenfor handikapomsorgen. For oss synes det klart at forskningsmiljøene innenfor de enkelte nordiske land er for små til å sikre en planmessig og utvidet forskning og det må også være en gal utnyttelse av ressurser at våre land driver parallellforskning i en rekke tilfeller.

Særlig fremtredende synes vi dette problemet er når det gjelder utviklingen av tekniske hjelpemidler eller forskning på andre tekniske områder som har tilknytning til transportmidler for funksjonshemmede, boligsituasjonen eller på de store omfattende felter som kalles teknisk samfunnsplanlegging for funksjonshemmede. På disse områdene er problemene nokså felles for funksjonshemmede i hele Norden, og

situasjonen skulle da tilsi at en prøver å samordne de fellesnordiske ressurser til virkelig effektivt å kunne gjennomføre forskningsoppgaver. Også på områder som berører inntektsforhold, utdanning, arbeid og trivsels- og velferdsproblemer skulle det være godt felles grunnlag for en samordnet forskning.

Vår organisasjon er også meget opptatt av at utviklingen av viktige forskningsoppgaver på handikapomsorgens område skjer i et raskere tempo enn nå, både vi og samfunnet forøvrig vil være tjent med en bedre viten om en rekke av de sentrale spørsmål som har tilknytning til handikap-problemene. Vi tror at et nordisk samordnet forslag også vil kunne bety en økt forskning.

Oslo, 31. august 1972

Norges vanførelag

Tor-Albert Henni

Formann

Svein Fakset
Generalsekretær

Landsnemnda av de funksjonshemmedes organisasjoner:

Etter det vi kjenner til er det allerede utført en del forskning og utredninger vedrørende de funksjonshemmedes situasjon og problemer i flere av de nordiske land. Vi skulle derfor tro at det vil være riktig først å skaffe en oversikt over hva der er foretatt av slike undersøkelser tidligere.

Landsnemnda antar videre at en på lengre sikt bør utnytte de felles nordiske ressurser som finnes til forskning, eventuelt ved felles samordnet forskning. Det bør også presiseres hvilke bestemte områder av de funksjonshemmedes problemer som bør tas opp i denne forbindelse.

Landsnemnda vil også gjerne få gi uttrykk for at vi finner det vesentlig at slik forskning ikke ensidig konsentreres om tekniske spørsmål, men sikres et sosialpolitisk innhold og konklusjon.

Oslo, 20. oktober 1972

Landsnemnda av de funksjonshemmedes organisasjoner

Tor-Albert Henni

Formann

Knut Willoch
Viseformann

S v e r i g e**Socialstyrelsen, avdelningen för långtidsvård:**

Förslagsställarna önskar att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att stimulera till en utvidgad forskning på handikappomsorgens område genom att inrätta ett samarbetsorgan, eventuellt en institution, som får till uppgift att kartlägga och samordna forskningsuppgifter, värdera resultaten och vara rådgivande vid utformningen av konkreta hjälpåtgärder. Fysiska och psykiska handikapp behandlas i förslaget. Förslagsställarna har särskilt uppehållit sig vid frågor med anknytning till de handikappades sociala och psykologiska livssituation. Enligt förslagsställarna har systematisk forskning kring denna problematik ej påbörjats i en omfattning som är önskvärd. Vissa tekniska detaljer som underlättar det dagliga livet för de handikappade har däremot utvecklats.

Handikappforskning bedrivs i Sverige vid en rad olika institutioner. I Göteborg finns fr. o. m. budgetåret 1970/71 en professur inriktad på handikappforskning med professor Brattgård som innehavare. Departementschefen framhöll vid inrättandet av professuren att ett samordnat forsknings- och utvecklingsarbete inriktat på olika typer av åtgärder inom handikappområdet rörande främst hjälpmedel, miljö och bostäder är angeläget.

Handikappforskning bedrivs även vid institutioner såsom handikappinstitutet, olika vetenskapliga institutioner m. m. Finansieringen av forskningen uppvisar också en splittrad bild med medverkan från bl. a. statliga forskningsråd samt andra offentliga och privata institutioner.

Enligt socialstyrelsens mening bör mot denna bakgrund samordningssträvanden inom handikappforskningens område i första hand inriktas på en samordning av den på nationell nivå bedrivna forskningen. Denna samordning bör omfatta dels den forskning som bedrivs vid olika institutioner, dels de myndigheter och institutioner som från olika utgångspunkter beställer forskning som underlag för planering av åtgärder rörande handikappade. I detta sammanhang bör också framhållas den betydelse det nya hjälpmedelsrådet kommer att få för utveckling av olika insatser på hjälpmedelssidan och därmed även i andra frågor av vikt för handikappade.

Socialstyrelsen anser dock att de nordiska länderna genom sina strukturella likheter, t. ex. på arbetsmarknadens och utbildningens område, på längre sikt utgör en naturlig enhet för samordnad handikappforskning.

Styrelsen delar sålunda förslagsställarnas uppfattning om behovet av ett ökat informationsutbyte rörande avslutad, pågående och planerad

forskning inom handikappområdet på det nordiska planet. Dylig information kan säkert vara såväl resursbesparande som en viktig grund för initierande av nya forskningsprojekt. Enligt styrelsens mening bör detta informationsbehov dock kunna tillgodoses inom nuvarande institutionella ramar.

På kort sikt skulle ett vidgat utbyte av erfarenheter och bättre möjligheter till samordnad planering även kunna uppnås genom ökat stöd från statsmakterna till de nordiska rehabiliteringskonferenser, som hittills anordnats vart tredje år huvudsakligen av berörda intresseorganisationer.

Med hänvisning till vad ovan anförts kan socialstyrelsen ej tillstyrka föreliggande förslag om inrättande av ett särskilt nordiskt samordningsorgan med särskilda institutionella resurser för handikappforskning.

Stockholm den 6 september 1972

På socialstyrelsens vägnar

Henry Sälde

Eivor Näslund

Universitetskanslersämbetet:

UKÄ har i ärendet inhämtat yttranden från rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå, karolinska institutet samt högskolan i Linköping, samtliga efter hörande av respektive medicinska fakultet.

Remissyttrandena (*se nedan*), samt en sammanställning av dem bifogas (*se Bihang*).

Ärendet har behandlats i fakultetsberedningen för medicin, odontologi och farmaci. Beredningen förordar i första hand en kartläggning av pågående forskningsverksamhet på handikappvårdens område. Beredningen ställer sig även positiv till att en planeringsgrupp på nordisk basis inrättas med huvudsaklig uppgift att samordna pågående forskningsverksamhet.

UKÄ anser det vara en angelägen uppgift att inom de nordiska länderna öka samverkan mellan de skilda forskningsresurserna inom handikappområdet. Enligt UKÄ:s mening bör i detta syfte i första hand utföras en kartläggning av de befintliga forskningsresurserna inom området. En sådan inventering bör avse såväl medicinsk som social och teknisk forskning. Denna kartläggning bör lämpligen ombesörjas av sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete.

Stockholm den 23 oktober 1972

Hans Löwbeer

Per Sandblom

BIHANG

Remissammanställning över av UKÄ inhämtade yttranden i anledning av medlemsförslaget

(Upprättad av förste byråsekreterare M. Ljung)

Remissinstanser

Remissvar har inkommit från rektorsämbetena (RÄ) efter hörande av medicinska fakulteterna (med fak) i Uppsala (UU), Lund (LU), Göteborg (GU), Umeå (UmU), karolinska institutet (KI) samt högskolan i Linköping (Li).

Remissyttranden

Med fak UU finner att detta forskningsområde täcker ett så stort fält med så många olika problemställningar inom olika specialist- och intresseområden att det knappast kan anses vara realistiskt tro att ett stort nordiskt samarbetsorgan med representanter för olika specialiteter och intressenter skulle bli effektivt i relation till kostnader och tidsföruster. Fakulteten finner det mera rimligt att ett utökat samarbete får utveckla sig inom ramen för redan befintliga specialist- och intresseorganisationer, vilka redan nu genom möten, kongresser och tidskrifter söker tillgodose aktuella behov inom respektive områden. Fakulteten vill också understryka att svåra och påtagliga brister inom rehabiliterings- och handikappvården i stor utsträckning redan är kända och att förverkligandet av åtgärder för att häva dessa brister idag huvudsakligen hämmas av brist på ekonomiska och personella resurser. Det saknas sålunda ej underlag för ett mångfald konkreta åtgärder.

Med fak LU anser att ett samarbete inom forskningen når avsedd verkan endast om den kopplas till disposition av särskilda medel — utöver de som nu existerar — för forskning av allmänt nordiskt intresse. Formerna för samordning och ökat stöd av nordisk handikappforskning föreslås bli föremål för närmare utredning av Nordiska Ministerrådet under medverkan av företrädare för denna forskning, vilka kan utses för varje land av dess universitet gemensamt samt av de nordiska vetenskapliga föreningarna inom berörda områden.

Medicinska fakulteten vill understryka att — med hänsyn till de nordiska ländernas likartade politiska, ekonomiska och sociala struktur — skulle ett närmare samgående och samordning inom detta område vara värdefull. Förslagsställarna lämnar emellertid ej några definitioner av vilka typer av handikapp som avses.

De skilda handikappområdena har nämligen ofta speciell problematik och även speciell återförankring inom olika medicinska specialiteter. Även frågor av försäkringsteknisk natur, arbetsvårdsproblematik och socialvårdsfrågor kan vara mycket olika för skilda typer av handikapp.

För att exemplifiera endast några av handikapp kan nämnas:

I. Somatiskt handikappade:

Hörselskadade, synskadade, reumatiker, personer med neurologiska handikapp, dels medfödda och förvärvade i tidig barndom såsom CP, ryggmärgsbräck och liknande tillstånd, dels förvärvade i senare ålder

såsom hjärnskador, ryggmärgssjukdom, MS, muskelsjukdom m. fl., personer med handikapp till följd av hjärtsjukdom, lungsjukdom m. fl., åldringsklientelet.

II. Handikappad till följd av psykiska defekt- eller sjukdomstillstånd, där vissa sjukdomsgrupper exempelvis utvecklingsstörda, senildementa, alkoholister och narkomaner, erbjuder helt speciella medicinska, psykologiska och sociala problem, m. fl.

De flesta forskningscentra som kan komma i fråga inom handikappsektorn tillhör eller har nära anknytning till de medicinska och tekniska fakulteterna vid universitet och högskolor. Dessutom finns speciella forskningsavdelningar inom militärväsendet och industrin som kan medverka. Det förutsättes att en förbättrad samordning bygger på de resurser och erfarenheter som redan finns vid dessa forskningscentra.

Fakulteten förutsätter att en eventuell kartläggning av de forskningsprojekt som pågår lämpligen begränsas till vissa ovan uppräknade handikappområden.

Behov föreligger om ett bättre informationsutbyte.

Stipendier och resor för underlättandet av kontakter mellan enskilda forskare och forskargrupper inom Norden bör övervägas.

Sammanfattningsvis vill fakulteten tillstyrka att sådana åtgärder vidtages som kan underlätta ett internordiskt forskningsutbyte inom handikappsektorn.

Med fak UmU ifrågasätter om bästa sättet är att bygga upp organ av den föreslagna typen. Eftersom det redan nu finns ett antal institutioner som vid behov kan byggas ut, vill fakulteten föreslå att stöd ges åt dessa existerande centra. Fakulteten finner det också angeläget att — om produktiva arbetsgrupper uppstår utanför sådana centra — dessa ges ekonomiska möjligheter att arbeta på lång sikt. Ekonomiskt stöd åt forskarutbyte mellan olika arbetsgrupper liksom till studiebesök vid forskningsinstitutioner dels för att ge nya incitament åt vården på det lokala planet, dels för att föra utforskningen till områden där det finns speciella problem och personella förutsättningar för att lösa dessa. För Umeås del finns det anledning att i detta avseende peka på glesbygdsbefolkningens handikappproblem.

Med fak KI

Även om man med hänsyn till den olika karaktären hos skilda handikapp har svårt att föreställa sig, att all sådan forskning kan sammanföras till ett enda forskningsorgan, är det dock angeläget att de begränsade forskningsresurserna inom skilda fält och inom de olika nordiska länderna samordnas. Vad som i första hand behövs är därför, som medlemsförslaget hävdar, en omsorgsfull kartläggning av nu befintliga forskningsresurser på olika områden inom handikappfältet. Det är nödvändigt att man därvid noggrant definierar vilka olika typer av handikapp och handikappvård denna kartläggning skall gälla. Sannolikt är det mest rationell differentierad forskning efter flera olika linjer. Inom vissa forskningsfält kan det dock komma att visa sig ändamålsenligt att koncentrera befintliga resurser till ett eller ett fåtal organ och att ytterligare stimulera verksamheten genom samfält nordiskt stöd.

Under hänvisning till ovanstående tillstyrker fakulteten således en ingående kartläggning av förhållandena inom handikappforskningens område i de nordiska länderna. Först därefter blir det möjligt att ta ståndpunkt till om inrättande av ett permanent samarbetsorgan eller

gemensamma forskningsinstitutioner kan vara ändamålsenligt. Kartlägningsarbetet torde kunna anförtros en kommitté utsedd av Nordiska rådet och företrädande skilda kategorier av sakkunskap inom området

Med fak Li

Denna såväl ämnesmässiga som lokalmässiga uppsplittring av handikappforskningen motiverar en samordnande institution. Denna institution, som skulle ha till uppgift att få översikt över detta stora område och samordna resultaten av den mera betydelsefulla delen av handikappforskningen i Norden, måste därför få tillfälle till breda och täta kontakter med en rad olika forskningsinstitutioner inom många olika ämnesområden i alla de nordiska länderna.

En sådan institution bör vara fristående utan för starkt engagemang i egen självständig forskning och framför allt bör en sådan forskning inte ha för starkt markerad profil. Det är angeläget att undvika att handikappbegreppet får en alltför snäv innebörd. Institutionen bör vidare inhämta information om, värdera, översätta och vidareinformera uppdragsgivarna om alla viktiga avslutade, pågående och planerade projekt inom området. De bör kunna värdera resultaten och vara rådgivande vid utformandet av konkreta hjälpåtgärder. Institutet bör dessutom bli ett viktigt remissorgan, när det gäller planerade projekt, t. ex. i samband med äskande av forskningsanslag. Institutionen bör bestå av en kärna av kvalificerade forskare från de viktigaste områdena och dessutom beredas möjligheter att konsultera andra forskare inom Norden.

Institutionen bör ligga centralt med anknytning till universitet eller högskola, på en ort där det föreligger aktivt arbete med handikappade, dock utan att det försiggår en alltför ensidigt riktad forskning. Medicinska fakulteten vill i detta sammanhang framföra att Linköping skulle uppfylla de fordringar som bör ställas för lokalisering av en sådan institution med sitt centrala läge, goda möjligheter till kommunikation med alla nordiska länders forskningscentra och framför allt genom att högskolan fått en medicinsk-teknisk profil.

Dessutom finns samhällsforskning, aktiv institution för habilitering och rehabilitering, långtidsvård, socialmedicin och aktiva handikapporganisationer. En placering av en sådan institution till Linköping skulle dessutom betyda en stimulans för den nya högskolans forskningsmiljö och möjligheter till att knyta an internationella kontakter på en rad olika områden.

Styrelsen för teknisk utveckling:

I skrivelse av den 19 april 1972 har styrelsen till industridepartementet framfört synpunkter på utvidgat nordiskt samarbete inom handikappområdet. Då de synpunkter som där framförts fortfarande är aktuella hänvisar styrelsen till denna skrivelse (*se Bihang*).

Beträffande de i förslaget omnämnda områdena sociologi, psykologi, pedagogik och medicin faller det inte inom styrelsens kompetensområde att bedöma hur forskningen lämpligen bör organiseras. Styrelsen

vill emellertid understryka vikten av att arbeten av detta slag genomförs så att den tekniska utvecklingen kan planeras i ett större sammanhang. För närvarande utgör bristande kunskap inom dessa områden i många fall ett allvarligt hinder för planering av nya tekniska forsknings- och utvecklingsprojekt.

Stockholm den 25 augusti 1972

Styrelsen för teknisk utveckling

Bertil Agdur

Leif Andersson

BIHANG

Skrivelse till industridepartementet i Sverige från Styrelsen för teknisk utveckling rörande nordisk samordning inom handikappområdet

Redan tidigare har, bl. a. genom initiativ i Nordforsk, diskussioner angående tänkbart nordiskt samarbete inom handikappområdet utförts. Bland de konkreta förslag som bearbetades var ett samarbete inom området teknisk audiologi. Inom Sverige drivs inom detta område viss forskning medan exempelvis Danmark har en framstående hörapparat-industri. Försök att få viss samnordisk finansiering av forskningen har emellertid inte lett till resultat. Även om samarbetsförslagen då de framlades ej ledde till nya konkreta åtgärder kan det ej ses som uteslutet att ett givande nordiskt samarbete kan etableras, om välavvägda initiativ tages.

Beträffande övriga sektorer inom det handikapptekniska området har viss kontakt förekommit. Det har dock visat sig att bristen i jämvikt mellan de FoU-satsningar som görs i olika länder lägger vissa hinder i vägen för etablering av ett mer omfattande samarbete.

Konsumenternas behov av handikapphjälpmedel torde vara likartad i de nordiska länderna. Det finns dessutom ett utomordentligt angeläget behov av att marknaden för de produkter som utvecklas inom handikappområdet blir större och mer entydigt bestämd. En nordisk samordning av såväl behovsanalys som funktionsdefinitiv egenskapsdeklaration, normer och standardisering av handikapphjälpmedel ser styrelsen således som ett angeläget önskemål. Härigenom skulle de produkter som utvecklas i större utsträckning tillfredsställa konsumenternas behov.

Genom att göra Norden till primärmarknad enligt ovan skulle bättre underlag för satsning på utveckling av produkter kunna ske och bättre grund för utveckling av industri som exporterar även på bredare internationell bas erhållas. Detta kommer såväl konsumenter som industri och även olika ansvariga myndigheter och planeringsorgan till godo. Sådan samverkan bör även ge ytterligare incitament till praktiskt FoU-samarbete.

Styrelsen vill även i detta sammanhang särskilt fästa uppmärksamheten på den proposition som nyligen lagts av Socialdepartementet och i vilken det föreslås särskilda åtgärder för säkerställande av den svenska marknaden för utveckling av bl. a. handikapphjälpmedel. Åtgärderna är exempel på vad som eventuellt kan göras även på nordisk bas.

En sammanställning för de två senaste åren bifogas som en belysning av STUs satsningar. För närvarande pågår inom STU utarbetande av programplaner för den närmaste framtidens satsningar. Det är därför för närvarande svårt att göra ett definitivt ställningstagande till inom vilka delområden nordiskt samarbete synes särdeles önskvärt. Styrelsen ber att få återkomma med uppskattningar av resursbehov för nordiska samarbetsprojekt då planerna konkretiserats.

Det är angeläget att frågan om nordiskt samarbete inom handikappområdet är föremål för kontinuerlig uppmärksamhet inom ministerrådet och Nordiska rådets industriutskott. STU förutsätter att därvid kontakt hålles med ansvariga organ inom de olika länderna.

Stockholm den 19 april 1972

Styrelsen för teknisk utveckling

Bertil Agdur

Gustaf Richert

STU externa satsningar inom handikapptechniken

Milj. SKr	1970/71	1971/72
Handikapptechnik forskn.	2.5	2.8
" utveckling	1.5	1.9
Handikapp totalt	4.0	4.7
STU totalt	98.8	99.6

Statens handikappråd:

En utvidgad och samordnad forskning på handikappområdet är synnerligen angelägen för att öka kunskapen om handikappades problem och situation och för att därigenom också öka möjligheterna att på bästa sätt tillgodose handikappades behov. Eftersom handikapp sakas av många skilda slags skador och andra omständigheter är området stort och mångskiftande. För att bedöma vilka samhällsinsatser som behövs och för att göra den rätta prioriteringen mellan dessa insatser är ökat forsknings- och utvecklingsarbete betydelsefullt underlag för planering och beslut. Genom en bättre samordning av arbetet kan detta bedrivas mer rationellt och resultaten kan då också tillvartagas på ett mera ändamålsenligt sätt och snabbare bli till nytta både för handikappade och för samhället.

Statens handikappråd anser att en bättre och mera planmässig samordning av forskning samt utvecklings- och utredningsarbetet inom Norden skulle innebära väsentliga fördelar. De nordiska ländernas relativt likartade sociala förhållanden och synsätt i frågor som rör handikapp underlättar här en samordning. Forskningsinstitutionerna i Norden är uppbyggda på liknande sätt vilket också underlättar samordningen.

Det måste beaktas, vilket också förslagsställarna gör, att handikappade har samma behov som alla andra, därutöver har de särskilda behov som hänger samman med handikappet. Handikappades problem bör inte särbehandlas utan uppmärksammas i varje fråga som rör människors situation och behov och hur dessa skall tillgodoses. Också forskning som syftar till att förbättra handikappades villkor bör därför naturligen äga rum som en del av forskningen på det område där varje fråga sakligt hör hemma. I fråga om den mer speciella forskningen om handikapp, och hur handikappades särskilda behov bör tillgodoses är den i hög grad tvärvetenskaplig. Arbetsmetoder för en vidgad och samordnad nordisk forskning måste utformas med hänsyn härtill.

Det finns redan nordiska samarbetsorgan inom handikappområdet som har intresse i detta sammanhang. Sedan 1970 har Sociala rådets arbetsgrupp för tekniska hjälpmedel arbetat både som samordnare och initiativtagare. Nordiska arbetsmarknadsutskottet har tillsatt en nordisk expertgrupp för yrkesinriktad rehabilitering, som sysslar med kartläggning inom sitt område. Nordiska kommittén för byggnadsbestämmelser bildade 1971 ett handikapputskott som jämför bestämmelser och normer inom de nordiska länderna och har att ge förslag till enhetliga normer. Också några nordiska organisationer tar i sin verksamhet upp frågor som rör handikappforskning, t. ex. Nordisk förening för rehabilitering och Nordiska förbundet psykisk utvecklingshämning.

Som ett första steg i arbetet att samordna nordiska insatser på handikappområdet skulle man kanske tänka sig att ett nordiskt symposium anordnades. Ett sådant symposium skulle relativt snabbt kunna ge ett visst underlag för hur nordiskt forsknings- och utvecklingsarbete inom handikappområdet kan samordnas och utvecklas.

Statens handikappråd anser att samordnad nordisk forskning på handikappområdet är angelägen. Frågan om formerna härför bör närmare utredas.

Stockholm den 29 augusti 1972

Anna-Greta Skantz

Linnéa Gardeström

Handikappsinstitutet:

— — — — —

Med de växande anspråk på forskning och utveckling (FoU) som reses för att på olika sätt förbättra medborgarnas och härvid även de handikappade medborgarnas levnadsvillkor får samordning av de begränsade resurserna en ökad aktualitet.

Främst blir det en fråga om att söka finna former och metoder för dels rutinmässig och dels mera djupgående samverkan. Dessa metodfrågor bör inte förbises, då processen bakom termer som samordning och samverkan även kan innehålla element som hindrar framsteg genom att en alltför tung organisatorisk apparat skapas.

Inom Norden synes av många skäl finnas behov av och förutsättningar för en successiv utbyggnad av rationella samarbetsformer, när det gäller FoU inom handikappområdet.

Härvid torde emellertid — såsom också klart framhållits av motionärerna — beaktas den allmänna strävan att endast om så är klart motiverat skilja de handikappades problem från övriga medborgares. Denna uppfattning innebär, att de faktorer som specifikt konstituerar det psykiska resp. fysiska handikappet ofta kan ses som mindre betydelsefulla komponenter i individens totala problembild. Detta synsätt gör inte en speciell FoU-verksamhet inom handikappområdet obehövlig men det fäster uppmärksamhet på problematiken med en särskild forskning benämnd handikappforskning.

Således bedrivs en FoU med betydelse för handikappade i hög och växande grad inom utrednings- och forskningsinstitutioner som integrerar de handikappades behov (medicinska och tekniska forskningsorgan, socialforskningsinstitutioner m. fl. beteendevetenskapliga organ). Det nordiska samarbetet på dessa områden är mycket varierande, men har tagit sig uttryck alltifrån permanenta nordiska sammanslutningar till kollegiala kontakter av mera spontan karaktär.

Vad sedan gäller behovet av specialorgan för handikappade är dessa särskilt motiverade när de avser möta behov, som är exklusiva för handikappade. Dessa behov framstår klarast när det gäller vissa funktionsersättande respektive -stödande specialhjälpmedel (exempelvis extremitetsproteser, rullstolar, hörapparater, orienteringshjälpmedel för blinda). Inom detta område som i sig innesluter ej enbart tekniska utan som regel även medicinska, beteendevetenskapliga, sociala och ekonomiska aspekter, har det nordiska samarbetet av tradition varit mycket livligt.

Sedan 1970 har en arbetsgrupp för tekniska hjälpmedel, tillsatt av Nordiska rådets socialpolitiska kommitté, verkat på detta område. Arbetsgruppens insatser har varit både samordnande och initiativtagande. Dess reella betydelse kommer emellertid att först kunna bedömas sedan erfarenheter vunnits av vissa pågående aktuella projekt.

Bland de konkreta projekt som denna arbetsgrupp givit stöd åt kan nämnas Handikappinstitutets försök att sprida testuppgifter avseende tekniska hjälpmedel åt handikappade på olika institutioner i Norden. Utbildningen av personal som handlägger frågor rörande tekniska hjälpmedel är ett sådant konkret projekt som behandlas på nordisk basis. Handikappinstitutet kommer härvid på initiativ av Nordiska rådet och med ekonomiskt stöd av svenska skolöverstyrelsen att anordna en konferens hösten 1972, varvid aktuella frågor inom detta område skall dryftas.

Vissa gemensamma nordiska projekt synes sålunda behöva ekonomiskt stöd av de nordiska länderna samfällt och medel härför borde avdelas.

Med stöd av ovanstående vill handikappinstitutet framhålla,
att nordiskt samarbete för att förbättra de handikappades villkor är angeläget,

att detta samarbete bör inriktas på FoU-verksamhet, som integrerar de handikappades problem i generella insatser,

att, där special-FoU för handikappade är motiverad, det nordiska samarbetet t. v. bör kanaliseras genom redan verksamma nordiska organ

samt att vissa gemensamma ekonomiska resurser behöver skapas för att stödja konkreta projekt av gemensamt nordiskt intresse inom detta område.

Bromma den 25 augusti 1972

Åke Gustafsson

Birger Roos

Svenska centralkommittén för rehabilitering (SVCR):

SVCR har i sin verksamhet på rehabiliteringsområdet påtaglig erfarenhet av att intresset för forskning om den handikappade människans livsbetingelser vidgats och nyinriktats från de mera elementära såsom ekonomi, bostad och förflyttningsmöjligheter till mera sammansatta mönster som deltagande i arbetslivet, självförverkligande, trivsel och samlevnadsfrågor. Genom kontakten med internationella rehabiliteringsorgan upplever SVCR starkt att inget land kan vara självförsörjande i fråga om forskning. Förslag i samma anda som motionärernas har tidigare i olika sammanhang framförts och är en naturlig följd av de enskilda ländernas begränsade resurser att täcka ett så omfattande forskningsområde liksom av institutionella förhållanden såsom den nordiska arbetsmarknaden och examensgiltigheten.

De resultat man kan peka på, t. ex. nordiska medicinska tidskrifter, samarbetsorganen för handikapporganisationerna, sommaruniversitet, är grundvalar för ett vidgat samarbete kring handikappproblematiken. Att detta bör inriktas på sådana fundamentala avsnitt som den sociala och psykologiska livssituationen för handikappade i dagens samhällen och att ett ökande intresse kan noteras härför är en inställning som torde kunna accepteras av organisationerna på detta område i de berörda länderna. Dessa är säkerligen också medvetna om svårigheterna, som är uppenbara redan när det gäller att kartlägga vilka forsknings- och utredningsaktiviteter som pågår eller planeras inom ett land.

Den föreslagna, vidare uppgiften, att koordinera och evaluera forskningsinsatser, kräver enligt SVCR:s uppfattning en särskild utredning med deltagande av de institutioner som arbetar på området.

Med hänvisning till det positiva intresse SVCR och dess medlemsorganisationer ådagagalagt för nordisk och internationell samverkan och för spridande av information om forskningsresultat vill SVCR för sin del uttala sin uppskattning av medlemsförslagets anda och syfte.

Bromma den 3 november 1972

För Svenska centralkommittén för rehabilitering

Albert Bergh

Ordförande

Uppsala universitet, medicinska fakulteten:

Fakulteten finner att detta forskningsområde täcker ett så stort fält med så många olika problemställningar inom olika specialist- och intresseområden att det knappast kan anses vara realistiskt tro att ett stort nordiskt samarbetsorgan med representanter för olika specialiteter och intressenter skulle bli effektivt i relation till kostnader och tidsföruster. Fakulteten finner det mera rimligt att ett utökat samarbete får utveckla sig inom ramen för redan befintliga specialist- och intresseorganisationer, vilka redan nu genom möten, kongresser och tidskrifter söker tillgodose aktuella behov inom respektive områden. Fakulteten vill också understryka att svåra och påtagliga brister inom rehabiliterings- och handikappvården i stor utsträckning redan är kända och att förverkligandet av åtgärder för att häva dessa brister idag huvudsakligen hämmas av brist på ekonomiska och personella resurser. Det saknas sålunda ej underlag för ett mångfald konkreta åtgärder.

Gunnar Dahlström

Birgit Lannering

Lunds universitet, medicinska fakulteten:

I sin motivering framhåller förslagsställarna bl. a. att systematisk handikappforskning inom åtskilliga områden är i hög grad behövlig men även att den är starkt kostnadskrävande. De nordiska länderna har en relativt likartad social struktur och synsätt när det gäller handikappfrågor. Härigenom kommer handikappforskningen i de olika länderna att till stor del ha en gemensam målinriktning. Detta ger enligt fakultetens mening förutsättningar för att en samordning av forskningen skulle kunna vara fruktbar. Om synpunkter från olika länder diskuteras på ett tidigt stadium vid planering av större projekt kan framkomna resultat få större generalitet. Härigenom skulle man undvika parallellforskning i fall där sådan inte är motiverad av särskilda skäl. Härvidlag är det självfallet viktigt att det då också finns möjlighet att ge det ökade ekonomiska stöd som breddning av projekt i samnordiskt intresse kan kräva.

Fakulteten anser sålunda att ett sådant samarbete inom forskningen när avsedd verkan endast om den kopplas till disposition av särskilda medel — utöver de som nu existerar — för forskning av allmänt nordiskt intresse. Formerna för samordning och ökat stöd av nordisk handikappforskning föreslås bli föremål för närmare utredning av Nordiska ministerrådet under medverkan av företrädare för denna forskning, vilka kan utses för varje land av dess universitet gemensamt samt av de nordiska vetenskapliga föreningarna inom berörda områden.

Lund den 18 september 1972

På medicinska fakultetens vägnar

Bengt Borgström

Dekanus

Jill Falk

Karolinska institutet, medicinska fakulteten:

Handikapp och handikappvård är ett brokigt och skiftande område som i sig innefattar de mest skilda frågor. I medlemsförslaget omnämnes särskilt psykiska och fysiska handikapp. Med det första avses handikapp förorsakade av psykisk utvecklingsstörning eller mentala sjukdomar. Med fysiska handikapp avses inte bara rörelsehinder av olika slag utan också svårigheter förorsakade av nedsatt syn eller hörsel eller av långdragna sjukdomar. Man brukar också tala om sociala

handikapp och avser därmed de svårigheter som möter t. ex. asociala, alkoholister och andra som blivit mer eller mindre utstötta ur arbetsliv och social gemenskap i övrigt.

Det säger sig självt, att de problem, som sådana vitt skiftande kategorier möter, också är mycket olikartade. Forskning som går ut på att kompensera rörelsehinder förutsätter annan metodik än forskning som har till målsättning att underlätta psykiskt underutvecklades infogande i arbetslivet resp. social anpassning för psykiskt sjuka, narkomaner eller asociala, när de skrivs ut från anstalt. Helt naturligt bedrivs också forskning inom dessa så olika fält på skilda håll. Här skall endast påpekas att i Sverige numera inrättats en särskild professur i handikappforskning i Göteborg. Vid denna torde framför allt studeras de rörelsehindrade och deras problem. För utveckling av hjälpmedel för handikappade bedriver Handikappinstitutet en omfattande verksamhet. Även vid t. ex. ortopediska kliniker och rehabiliteringsavdelningar förekommer forskning särskilt rörande de rörelsehindrades problem.

Även om man med hänsyn till den olika karaktären hos skilda handikapp har svårt att föreställa sig, att all sådan forskning kan sammanföras till ett enda forskningsorgan, är det dock angeläget att de begränsade forskningsresurserna inom skilda fält och inom de olika nordiska länderna samordnas. Vad som i första hand behövs är därför, som medlemsförslaget hävdar, en omsorgsfull kartläggning av nu befintliga forskningsresurser på olika områden inom handikappfältet. Det är nödvändigt att man därvid noggrant definierar vilka olika typer av handikapp och handikappvård denna kartläggning skall gälla. Sannolikt är det mest rationella differentierad forskning efter flera olika linjer. Inom vissa forskningsfält kan det dock komma att visa sig ändamålsenligt att koncentrera befintliga resurser till ett eller ett fåtal organ och att ytterligare stimulera verksamheten genom samfällt nordiskt stöd.

Under hänvisning till ovanstående tillstyrker fakulteten således en ingående kartläggning av förhållandena inom handikappforskningens område i de nordiska länderna. Först därefter blir det möjligt att ta ståndpunkt till om inrättande av ett permanent samarbetsorgan eller gemensamma forskningsinstitutioner kan vara ändamålsenligt. Kartläggningsarbetet torde kunna anförtros en kommitté utsedd av Nordiska rådet och företrädande skilda kategorier av sakkunskap inom området.

Stockholm den 18 september 1972

Börje Uvnäs

Eyvor Wahlbom

Göteborgs universitet, medicinska fakulteten:

Enligt förslaget skall forskning omfatta såväl frågor rörande tekniska hjälpmedel som rörande de handikappades sociala och psykologiska livssituationer.

Medicinska fakulteten vill understryka att — med hänsyn till de nordiska ländernas likartade politiska, ekonomiska och sociala struktur — skulle ett närmare samgående och samordning inom detta område vara värdefull. Förslagsställarna lämnar emellertid ej några definitioner av vilka typer av handikapp som avses.

De skilda handikappområdena har nämligen ofta speciell problematik och även speciell återförankring inom olika medicinska specialiteter. Även frågor av försäkringsteknisk natur, arbetsvårdsproblematik och socialvårdsfrågor kan vara mycket olika för skilda typer av handikapp.

För att exemplifiera endast några av grupperna av handikapp kan nämnas:

I. Somatiskt handikappade:

Hörselskadade, synskadade, reumatiker, personer med neurologiska handikapp, dels medfödda och förvärvade i tidig barndom såsom CP, ryggmärgsbräck och liknande tillstånd, dels förvärvade i senare ålder såsom hjärnskador, ryggmärgssjukdom, MS, muskelsjukdom m. fl., personer med handikapp till följd av hjärtsjukdom, lungsjukdom m. fl., åldringsklientelet.

II. Handikappad till följd av psykiska defekt- eller sjukdomstillstånd, där vissa sjukdomsgrupper exempelvis utvecklingsstörda, senil dementia, alkoholister och narkomaner, erbjuder helt speciella medicinska, psykologiska och sociala problem, m. fl.

De flesta forskningscentra som kan komma i fråga inom handikappsektorn tillhör eller har nära anknytning till de medicinska och tekniska fakulteterna vid universitet och högskolor. Dessutom finns speciella forskningsavdelningar inom militärväsendet och industrin som kan medverka. Det förutsättes att en förbättrad samordning bygger på de resurser och erfarenheter som redan finns vid dessa forskningscentra.

Fakulteten förutsätter att en eventuell kartläggning av de forskningsprojekt som pågår lämpligen begränsas till vissa ovan uppräknade handikappområden.

Behov föreligger om ett bättre informationsutbyte.

Stipendier och resor för underlättandet av kontakter mellan enskilda forskare och forskargrupper inom Norden bör övervägas.

Sammanfattningsvis vill fakulteten tillstyrka att sådana åtgärder vidtages som kan underlätta ett internordiskt forskningsutbyte inom handikappsektorn.

Göteborg den 8 september 1972

På medicinska fakultetens vägnar

Ragnar Romanus

Barbro Strand

Umeå universitet, medicinska fakulteten:

Medicinska fakulteten ser med tillfredsställelse att Nordiska rådet tar initiativ till en förstärkning av handikappforskningen. Motionärernas förslag utmynnar i en rekommendation att upprätta ett samarbetsorgan eventuellt en institution, som kan fungera som rådgivande instans vid utformning av projekt och samordna eventuell forskning.

Redan befintliga arbetsgrupper och institutioner på lokal-, regional- och riksnivå och knutna till olika medicinska och paramedicinska verksamheter utför forskningsarbete på vitt skilda områden och från olika aspekter. Det finns breda kontaktytor dels mellan de olika länderna dels mellan företrädare för de olika yrkeskategorier som är engagerade i de handikappades problem. Detta samarbete kan och bör utvidgas. Fakulteten vill emellertid ifrågasätta om bästa sättet härför är att bygga upp organ av den föreslagna typen. Eftersom det redan nu finns ett antal institutioner som vid behov kan byggas ut, vill fakulteten föreslå att stöd ges åt dessa existerande centra. Fakulteten finner det också angeläget att — om produktiva arbetsgrupper uppstår utanför sådana centra — dessa ges ekonomiska möjligheter att arbeta på lång sikt. Ekonomiskt stöd åt forskarutbyte mellan olika arbetsgrupper liksom till studiebesök vid forskningsinstitutioner dels för att ge nya incitament åt vården på det lokala planet, dels för att föra ut forskningen till områden där det finns speciella problem och personella förutsättningar för att lösa dessa. För Umeås del finns det anledning att i detta avseende peka på glesbygdsbefolkningens handikappproblem.

Umeå den 6 september 1972

På medicinska fakultetens vägnar

Nils Törnblom

Katarina Holmqvist

Linköpings högskola, medicinska fakulteten:

Medicinska fakulteten tillstyrker att en institution bildas som får samordnande och initierande uppgifter inom nordisk handikappforskning. Detta skulle öka effektiviteten och avsevärt förstärka resurserna på ett betydelsefullt utvecklings- och forskningsområde.

Fakulteten vill i detta sammanhang poängtera att handikappbegreppet har i stort sett samma innebörd i de nordiska länderna och omfattar betydligt mer än enbart medicinsk eller hälsomässig funktionshämning. Handikappproblemet griper djupt in i det medicinskt-biologiska, tekniska och även beteendevetenskapliga området.

Inom såväl grundforskning som praktisk forskning kan aktuella pågående och planerade projekt föras till huvudsakligen fyra områden.

Det första är huvudsakligen av sociologisk och statistisk epidemiologisk karaktär: Studier av fördelning av olika typer av handikapp i samhället, bakgrundsfaktorer för arbetsmässig och annan typ av social insufficiens, orsaker till och sociala konsekvenser av kroniska sjukdomar och skador, förekomst och fördelning av bestämda, personliga karakteristika hos handikappade personer, frekvens och fördelning av kroniska sjukdomsgrupper, försäkringsmedicinska projekt m. m.

Det andra området har huvudsakligen karaktären av effektivitet och produktivetsbedömning med både sociologisk, medicinsk och social-ekonomisk anknytning: Verkan av projekt sett i belysning av förväntade effekter, relation till sjukdomstyper, ålder, näringsgeografiska faktorer och personliga karakteristika i övrigt.

Den tredje tyngdpunkten har karaktären av klinisk forskning inom medicin, psykologi och pedagogik: Sociologisk och psykologisk funktionsbedömning, testpsykologi, motivationspsykologi, pedagogisk psykologi och arbetspsykologi, träningslära, inläring av kompensatoriska funktioner, pedagogiska principer vid inläring och slutligen specialstudier av behandlings- och rehabiliteringsåtgärder vid speciella sjukdomar och insufficiensstillstånd.

Fjärde området är av teknisk karaktär och omfattar mycket av den intensiva forskningen omkring tekniska hjälpmedel, mobilitet, bioteknologi, protes- och ortosteknik, bostads- och kommunikationsanpassning och även den arbetsmedicinska forskningen, som är synnerligen viktig för de handikappade.

I de nordiska länderna försiggår en rad omfattande aktiviteter på dessa områden både inom starkt specialiserade institutioner liksom även inom institutioner med mera omfattande arbetsområden. Detta gäller de socialmedicinska institutionerna vid universiteten, socialforskningsinstitutet i Köpenhamn, handikappinstitutet i Stockholm, institutet för handikappforskning vid Göteborgs universitet, institutet för medicinsk rehabilitering och fysikalisk medicin vid Göteborgs universitet, institutet för arbetshygien i Helsingfors, arbetsforskningsinstitutet i Oslo, statens arbetsklänik i Stockholm m. fl. Dessutom bör också nämnas att klinisk forskning med anknytning till handikappområdet bedrivs vid många sjukhuskliniker, speciellt inom ortopedi, neurologi, psykiatri, långvårdsmedicin och fysikalisk medicin i alla de nordiska länderna.

Denna såväl ämnesmässiga som lokalmässiga uppsplittring av handi-

kappforskningen motiverar en samordnande institution. Denna institution, som skulle ha till uppgift att få översikt över detta stora område och samordna resultaten av den mera betydelsefulla delen av handikappforskningen i Norden, måste därför få tillfälle till breda och täta kontakter med en rad olika forskningsinstitutioner inom många olika ämnesområden i alla de nordiska länderna.

En sådan institution bör vara fristående utan för starkt engagemang i egen självständig forskning och framför allt bör en sådan forskning inte ha för starkt markerad profil. Det är angeläget att undvika att handikappbegreppet får en alltför snäv innebörd. Institutionen bör vidare inhämta information om, värdera, översätta och vidareinformera uppdragsgivarna om alla viktiga avslutade, pågående och planerade projekt inom området. De bör kunna värdera resultaten och vara rådgivande vid utformandet av konkreta hjälpåtgärder. Institutet bör dessutom bli ett viktigt remissorgan, när det gäller planerade projekt, t. ex. i samband med äskande av forskningsanslag. Institutionen bör bestå av en kärna av kvalificerade forskare från de viktigaste områdena och dessutom beredas möjligheter att konsultera andra forskare inom Norden.

Institutionen bör ligga centralt med anknytning till universitet eller högskola, på en ort där det föreligger aktivt arbete med handikappade, dock utan att det försiggår en alltför ensidigt riktad forskning. Medicinska fakulteten vill i detta sammanhang framföra att Linköping skulle uppfylla de fordringar som bör ställas för lokalisering av en sådan institution med sitt centrala läge, goda möjligheter till kommunikation med alla nordiska länders forskningscentra och framför allt genom att högskolan fått en medicinsk-teknisk profil.

Dessutom finns samhällsforskning, aktiv institution för habilitering och rehabilitering, långtidsvård, socialmedicin och aktiva handikapporganisationer. En placering av en sådan institution till Linköping skulle dessutom betyda en stimulas för den nya högskolans forskningsmiljö och möjligheter till att knyta an internationella kontakter på en rad olika områden.

Linköping den 25 augusti 1972

För medicinska fakulteten

N.-H. Areskog

Dekanus

Riksföreningen för trafik- och polioskadade (RTP):

RTP vill starkt understryka vikten av en intensifierad handikappforskning och avser liksom motionärerna att de sociala och psykologiska frågorna behöver uppmärksammas mer i framtiden. Trots ekonomiska

och tekniska förbättringar, för den handikappade en isolerad tillvaro bl. a. beroende på omgivningens attityder.

Handikappvård och handikappforskning är i Sverige uppdelad på så många institutioner och myndigheter att en överblick över vad som görs framkallar svårigheter. RTP ställer sig dock tveksam inför inrättandet av fler institutioner, då väl fungerande sådana idag finnes både i Sverige och i övriga nordiska länder. Däremot existerar brister i samordning och kartläggning av vad som görs och hur arbetet bör fördelas. Ett organ för sådan fördelning och för insamling, förmedling och information på internordisk basis för att motverka dubbelarbete och för att alla nordiska länder skall få nytta av vad som görs, anser RTP kunna fylla en viktig funktion.

Solna den 7 augusti 1972

Riksföreningen för trafik- och polioskadade

Sven Gard

Ellika Ljunggren

ILCO riksförening för ileo- och colostomiopererade:

Nordiskt samgående i den aktuella frågan hälsas med tillfredsställelse. Vad beträffar de stomi-opererades angelägenheter är för närvarande ett allt fastare närmande mellan de nordiska stomiföreningarna under utveckling. Många saker i samband med de stomi-opererades situation är okänt och forskning av såväl social som medicinsk art är angelägen. Föreningen tar härvidlag för givet, att alla sorters handikapp avses att inrangeras i föreslagen nordisk forskning på handikappvårdens område och att den ofta alltför stora slagsidan åt rörelsehindrade minskas.

Det anses bl. a. att folken i de nordiska länderna har större hudproblem, överkänslighet mot vissa ämnen osv i form av allergier. Upphovssjukdomarna till stomier är spridda över Norden med skiftande frekvens. Vissa av dem har kommit vandrande söderifrån. Här är exempel på observationer, som kunnat göras, men där forskning är intressant och angelägen.

Enligt föreningens mening är en institution att föredra med tanke på att så mycket kommer att krävas av ett nordiskt samgående i den aktuella frågan. Vi finner det dock olyckligt, om en dylik institution hakas på en redan befintlig inrättning, t. ex. handikappforskningen i Göteborg.

Med beaktande av vad som här anförts tillstyrker ILCO förslaget och förordar, att den samordnade forskningen sker genom ett särskilt institut.

Kristianstad den 3 augusti 1972

För ILCO
Olle Dellvi
Riksstyrordförande

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka (RHL):

Det förslag, som väckts i Nordiska rådet om en utvidgad forskning på handikappområdet genom inrättande av ett samarbetsorgan med uppgift att kartlägga och samordna forskningen i Norden, vill vi mycket gärna tillstyrka.

Forskning inom handikappområdet behöver utvecklas, speciellt inom de socialpolitiska och socialmedicinska fälten. Det föreligger stora behov av att få kunskaper om under vilka förhållanden stora grupper anonyma handikappade egentligen lever. Här finns behov av konkreta forskningsprojekt både nationellt och inom nordisk ram.

Beträffande samordning och utvärdering av pågående forskning, torde här föreligga ett stort behov för närvarande. Den forskning och kartläggning kring vissa fysiska handikapp som exempelvis bedrivs vid Socialforskningsinstitutet i Köpenhamn och av professor Axel Ström i Oslo är för oss i Sverige nästan helt okänt.

En första uppgift för det föreslagna organet måste därför bli en kartläggning av vilka forskningsobjekt som för närvarande pågår samt är planerade inom de nordiska länderna.

Sambandet mellan sjukdom, handikapp och rehabilitering är mycket nära förknippat. Det gäller inte minst de starkt växande grupperna inom handikappområdet, som ofta sammanförs i begreppet sjukdomshandikappade.

Problemen är inte bara sociala eller medicinska, utan här finns starka samband på en rad olika områden. Behovet av samordning är därför inte bara en fråga mellan de nordiska länderna, utan även i lika stor utsträckning en fråga om samordning mellan forskningens olika discipliner.

Oavsett vilken form detta samarbetsorgan får, är det synnerligen angeläget att de handikappade genom sina organisationer får representation i det föreslagna organet eller institutionen.

Ett medinflytande på forskningen inom handikappområdet innebär att angelägna forskningsuppgifter kan aktualiseras direkt av dem som besitter kunskap om de reella behoven och därigenom undvika att forskningen koncentreras kring tekniska frågor i allt för hög grad.

Sammanfattning

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka vill starkt understryka behovet av utvidgad och samordnad forskning inom handikappområdet. Det är angeläget att denna forskning har en stor bredd och att representanter för de handikappades egna organisationer ingår i det blivande samarbetsorganet.

Stockholm den 4 augusti 1972

Riksförbundet
för hjärt- och lungsjuka

Bo Martinsson

Bruno Landstedt

Riksförbundet FUB:

Handikappomsorger omfattar mycket: medicinsk rehabilitering; specialundervisning och träning; arbetsvård; fritidsverksamhet; sociala åtgärder; samhällsplanering och hjälpmedelsteknik etc. De förutsätter specialistinsatser av olika slag men också ett väl utvecklat interdisciplinärt lagarbete vari även den enskilda handikappade människan måste delta.

Handikappomsorgerna måste dessutom utformas efter behoven hos olika grupper av kroppsligt och psykiskt handikappade, inklusive flerhandikappade som vanligen är särskilt eftersatta.

De handikappades behov är i stort sett desamma i alla länder, och det forsknings- och utvecklingsarbete som bland annat syftar till en förbättring i metodiken för handikappomsorgerna har därför i huvudsak samma uppgifter i alla länder. Det förekommer också ett visst internationellt samarbete på detta forsknings- och utvecklingsområde och det är av växande betydelse, även om det fortfarande är starkt otillräckligt. Det ligger i sakens natur att det är lättare att utveckla ett sådant samarbete mellan närstående länder sådana som de nordiska än eljest.

Det forsknings- och utvecklingsarbete på handikappområdet som hittills kommit till stånd är överallt otillräckligt, även om exempelvis Sverige, jämfört med många andra länder, gjort förhållandevis goda insatser. Det är därför i hög grad önskvärt att en mer intensiv internordisk samverkan kommer till stånd i den fortsatta utbyggnaden, ty därigenom blir det möjligt att genom samfälliga insatser nå längre än eljest.

Dock kan starkt ifrågasättas om tiden ännu är mogen för något gemensamt nordiskt organ för handikappforskning. Vad som däremot borde kunna komma till stånd är ett mera systematiskt samarbete som innebär att man håller närmare kontakt med varandra, byter ut upp-

gifter om aktuella forsknings- och utvecklingsprojekt, träffar varandra med jämna mellanrum. eventuellt ibland kommer överens om viss arbetsfördelning, stundom låter forskare eller utvecklingsarbetare från ett nordiskt land tjänstgöra på någon forskningsinstitution i ett annat nordiskt land etc.

Vi vill starkt understryka att detta nordiska samarbete inte får bli ensidigt på så sätt att det omfattar enbart t. ex. hjälpmedelsfrågor eller utslutande problem förknippade med kroppsliga handikapp med utslutning av de psykiska handikappen.

Tillsammans med Röda korset och Scoutrörelsen är Riksförbundet FUB huvudman för Stiftelsen ALA som driver ett intensivt forsknings- och utvecklingsarbete avseende utvecklingsstörda, som dock skulle behöva ytterligare byggas ut med offentligt stöd. Detta forskningsarbete har redan gett flera praktiskt betydelsefulla resultat. Sålunda har visats att många sådana psykiskt utvecklingsstörda som tidigare ansetts böra placeras på vårdhem kan tränas därhän att de kan leva väsentligt mera självständigt i inackorderingshem eller rent av i egna bostäder. Detta har i sin tur gett stimulans till ett ytterligare forsknings- och försöksarbete som går ut på att undersöka i vad mån traditionella vårdinstitutioner helt eller delvis kan ersättas av små boendeenheter integrerade i vanlig bostadsbebyggelse och med tillgång till tjänster från centra för dagliga aktiviteter, sjukvård etc. ALA-forskningen har bl. a. också kommit till nytta för en omarbetning av läroplanerna för särskoleundervisningen.

En översiktlig redogörelse för ALA:s verksamhet bifogas (här ej tryckt).

Det finns också anledning att nämna den verksamhet som drivs av Nordiska förbundet psykisk utvecklingshämning som i Stockholm ger ut en gemensam tidskrift *Psykisk utvecklingshämning*, bl. a. innehållande bidrag från forskare i olika nordiska länder, och vart fjärde år brukar anordna gemensamma nordiska kongresser varvid åtskilliga forskningsresultat och andra erfarenheter från omsorgsverksamheten i de nordiska länderna presenteras.

Det vill förefalla som om bästa sättet att få igång ett intensifierat nordiskt samarbete för forsknings- och utvecklingsarbetet på handikappområdet skulle vara att till en början låta ledande medarbetare i detta forsknings- och utvecklingsarbete från de nordiska länderna komma tillsammans på ett symposium med högst 30—50 deltagare. I detta symposium borde för Sveriges del ingå bl. a. representanter för Handikappinstitutet, statens arbetsklirik, handikappforskningen i Göteborg och Stiftelsen ALA, gärna även representant för Nordiska förbundet psykisk utvecklingshämning. Helst borde också några särskilt intresserade och kunniga företrädare för avnämarsidan ingå t. ex. från statens handikappråd och handikapprörelsen.

Uppgiften för detta symposium bör just vara att utforma planer för utveckling av ett närmare internordiskt samarbete exempelvis efter sådana riktlinjer som här antytts och att utarbeta en rapport härom till Nordiska rådet. Man får givetvis räkna med att detta symposium, om det visar sig framgångsrikt, följs av flera sammankomster av vilka vissa kanske begränsas till konkreta specialproblem eller till problem för särskilda grupper av kroppsligt eller psykiskt handikappade. Men detta får i så fall bero av förslag som till en början utformas vid det första symposiet. Dess uppgift är att söka få bollen i rullning.

Kostnaden för detta första symposium, som bör delas mellan de nordiska länderna, torde bli relativt begränsad.

Stockholm den 23 augusti 1972

För riksförbundet FUB

Richard Sterner

Verkställande ledamot

Handikappförbundens centralkommitté (HCK):

HCK hälsar med tillfredsställelse föreliggande förslag som helt överensstämmer med de krav beträffande forsknings- och utvecklingsarbete som framförs i handikapprörelsens handikappolitiska program "Ett samhälle för alla". Forskning och utvecklingsarbete på handikappområdet berör många olika specialiteter. Det är därför nödvändigt med samarbete och samordning mellan dessa liksom mellan de nordiska länderna. Arbetet bör inte endast inriktas på stora "tunga" handikappgrupper utan även beröra de mindre grupper, vars behov hittills ej beaktats i så hög grad. Väsentligt är även att man skall få en grund för vidare utveckling. De olika forskningsprojekt som för närvarande pågår bör kartläggas och resultaten spridas i betydligt större omfattning än vad som idag sker.

Oavsett vilken form det intensifierade samarbetet inom forskning och utvecklingsarbete kommer att få bör konsumenterna — handikapprörelsen — få inflytande över detta. Ett medinflytande på forskningen inom handikappområdet innebär att angelägna forsknings- och utvecklingsuppgifter kan aktualiseras direkt av dem som besitter kunskap om de reella behoven och därigenom kan undvikas att forskningen i allt för hög grad koncentreras kring tekniska frågor. Eventuellt kan sam-

arbetet starta med ett symposium, där man kan diskutera formerna för det framtida samarbetet.

Stockholm den 13 september 1972

Handikappförbundens centralkommitté

Styrelsen

Richard Sterner

Ordförande

Rolf Utberg

Sekreterare

BILAGA 3

I efterhand inkomna yttranden

Finland

Undervisningsministeriet:

— — — har undervisningsministeriet ombett Jyväskylä universitet och skolstyrelsen att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*).

Ministeriet önskar ytterligare framhålla följande:

Under de senaste åren har man fäst ökad uppmärksamhet vid att utveckla vården av psykiskt och fysiskt handikappade. I de olika nordiska länderna har man också i någon mån bedrivit forskningsverksamhet inom området. Man kan dock inte ännu tala om någon systematisk eller koordinerad verksamhet, ehuru medel för vården av handikappade torde lämpligast och ändamålsenligast kunna användas genom planmässig verksamhet samt koordinering av forskningsuppgifterna.

Vid utbyggandet och koordineringen av forskningsverksamheten borde speciell uppmärksamhet fästas vid de särproblem, som ansluter sig till vården av handikappade i de olika nordiska länderna. Själva forskningsverksamheten kunde ske inom ramen för de existerande högskolorna och forskningsinstituten.

Ministeriet kommer dock att slutligt ta ståndpunkt i ärendet i samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 6 februari 1973

Jaakko Numminen

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultursekreterare

Skolstyrelsen¹:

Nordiska rådet tillsatte för några år sedan ett adhoc-utskott, vars uppgift skulle vara att planera och kartlägga de verksamhetsformer, med vilkas hjälp man skulle kunna utveckla och effektivera den samnordiska gemensamma verksamheten på specialundervisningens och den specialpedagogiska forskningens område. På förslag av utskottet reserverade man i respektive länders budgeter anslag för samnordisk forskningsverksamhet på specialpedagogikens område. Forskningsverksamheten koncentrerades till Göteborgs lärarhögskola, där professor Karl-Gustaf Stukát verkade som forskningsgruppens ledare. På grund av praktiska svårigheter har forskningsgruppens arbete varit avstannat under några års tid. För att få arbetet åter i gång föreslog nordiska ämbetsmannamötet på specialundervisningens område senaste februari för Nordiska ministerrådet att man för igångsättning och koordinering av forskningsverksamheten skulle tillsätta en permanent arbetsgrupp, vari samtliga nordiska länder skulle vara representerade. Detta förslag har genom kultursekretariatets försorg behandlats och torde inom den närmaste tiden avgöras.

Skolstyrelsen anser, att ifrågavarande förslag rörande de handikappades vårdåtgärder borde förenas med det förslag som redan är aktuellt, d. v. s. att kombinera det med förslaget om att tillsätta en arbetsgrupp för specialundervisningen, varvid denna arbetsgrupp kunde kartlägga och koordinera även åtgärderna för vården av de handikappade, samt klargöra på vilket sätt de praktiska åtgärderna kunde handhas.

Helsingfors den 7 november 1972

Lars Frösén
Tf. avdelningschef

Elias Niskanen
Byråchef

Jyväskylä universitet¹:

Jyväskylä universitet översänder härmed högaktningfullt följande utlåtande om utbyggnad och koordinering av vården av handikappade. Utkastet till utlåtandet har uppgjorts av en kommitté som tillsatts av pedagogiska och samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet och det godkändes vid fakultetens möte den 9 november 1972.

Universitetet instämmer i fakultetens utlåtande (*se nedan*).

Jyväskylä den 10 november 1972

Kalevi Heinilä
Prorektor

Pentti Sillantaus
Byråchef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Jyväskylä universitet, pedagogiska och samhällsvetenskapliga fakulteten:

I det ifrågavarande medlemsförslaget preciseras inte närmare begreppet handikappad. Fakulteten tolkar begreppet så att man därmed avser individer som på olika sätt är avvikande och som i forskningen hänförs till specialpedagogikens område.

Det är skäl att i detta sammanhang erinra om tidigare åtgärder i samma fråga. Redan i slutet av 1950-talet konstaterade man inom ramen för Nordiska kulturkommissionen att en koncentring av de tämligen små resurserna i Norden inom specialpedagogikens område kunde innebära betydande framsteg. Till en början tänkte man sig i första hand utbildning av lärare men i början av 1960-talet uppkom också frågan om gemensam forskningsverksamhet.

Kulturkommissionens sektion II tillsatte vid sitt möte i Reykjavík den 17—19 juli 1965 ett s. k. ad hoc-utskott för specialpedagogik och dess uppdrag var följande:

Detta skall i anslutning till det ovan sagda ha två huvuduppgifter, nämligen:

- 1) att framlägga utarbetade förslag till samarbetsåtgärder avseende utbildningen av speciallärare,
- 2) att efter redovisning av, vilka resurser som för närvarande disponeras för specialpedagogisk forskning i de nordiska länderna, överväga en utbyggnad och koncentration av dessa. Visar sig en koncentration av resurserna till en plats vara lämplig, skall utskottet föreslå hur en sådan bör åvägbringas. Därvid skall som det första alternativ övervägas att bygga upp en gemensam nordisk specialpedagogik — på basis av existerande forskningsorganisation i varje enskilt land — i anslutning till den vid lärarhögskolan i Göteborg nyligen inrättade professuren i pedagogik med specialpedagogik.

Eventuella förslag om en gemensam organisation skall åtföljas av kostnadsberäkningar och förslag om fördelning av kostnaderna.

Till medlemmar av utskottet förordnades en representant för ett vart land: Trygve Lie från Norge, I. Skov Jørgensen från Danmark, Arne Sønnerlind från Sverige och Erkki Saari från Finland. Norrmannen Per Kiil blev sekreterare.

Ad hoc-utskottet fick sitt betänkande färdigt år 1968¹. Det omfattar två delar, en del om lärarutbildning (95 sidor) och en forskningsdel (43 sidor). Utskottet utförde också ett slags samarbetsexperiment. En arbetsgrupp tillsattes med en representant på stipendiatbasis från varje nordiskt land. Den ägnade sig närmast åt forskningsprojekt rörande intellektuell begränsning.

I sitt betänkande föreslog utskottet närmast i fråga om forskningen att ett nordiskt specialpedagogiskt råd skulle tillsättas med två representanter för varje land. Detta råd skulle leda och organisera samarbetet.

¹ Betänkandet kan erhållas i Norge därifrån utskottets ordförande var.

Dessutom föreslogs bl. a. att en nordisk specialpedagogisk forskningscentral skulle inrättas.

Nordiska kulturkommissionens sektion II lade emellertid planen ”på hyllan” trots att det i olika länders budgeter, bl. a. i Finlands, hade reserverats anslag för den planerade verksamheten. Som orsak härtill uppgavs närmast att det då aktuella Nordek-projektet kunde ha inneburit omorganiseringar inom den vetenskapliga verksamhetens område.

Också efter det att betänkandet överlämnats har ett och annat skett. Bl. a. anordnades år 1970 i Köpenhamn rådplägningar där frågan om att ansluta den specialpedagogiska forskningen i Norden till ERIC's informationssystem behandlades. Vård vid överläggningarna var i I. Skov Jørgenson och Finland representerades av Erkki Saari, som varit medlem i ad hoc-utskottet. De övriga länderna representerades närmast av sakkunniga inom biblioteksbranschen. Ännu så sent som våren 1972 försökte Erkki Saari driva saken vidare genom att personligen skriva till chefen för det nordiska samarbetsorganet Magnus Kull. Saari föreslog bl. a. att medel skulle beviljas så att samarbetet kunde inledas. Förslaget torde dock inte ha lett till resultat.

Fakulteten konstaterar med tillfredsställelse att ett medlemsförslag har gjorts i syfte att få till stånd nordiskt samarbete inom den viktiga sektor som specialpedagogiken representerar och understöder varmt etablerande av detta samarbete. Fakulteten fäster samtidigt uppmärksamheten vid att en forskningsavdelning för specialpedagogik håller på att inrättas vid pedagogiska institutionen.

Bland de praktiska åtgärderna borde man allra först utreda i vilken mån de planer och förslag, som gjorts upp på basis av det tidigare gjorda förberedande arbetet, kan tillämpas i dagens läge. Här föreligger två möjligheter:

a) antingen tillsätta en speciell arbetsgrupp, som gör sig förtrogen med de utredningar som redan gjorts och uppgör nödiga förslag till hur forskningsverksamheten rörande vården av handikappade och eventuellt också utbildningen av personal inom denna sektor kunde utbyggas och utvidgas på nordisk nivå eller

b) tillsätta ett specialpedagogiskt nordiskt råd, såsom ad hoc-utskottet föreslagit. Detta råd kunde efter ovannämnda utredningar omedelbart ta itu med sin uppgift.

Det förstnämnda alternativet skulle visserligen i någon mån fördröja inledandet av verksamheten men skulle göra det möjligt att också undersöka det blivande samarbetsorganets sammansättning och uppgifter. Det sistnämnda alternativet skulle innebära att verksamheten kunde komma omedelbart igång efter det att utredningarna slutförts, men skulle binda den vid redan på förhand uppskisserade frågor. Fakulteten an-

ser i varje fall att det är nödvändigt att man på allt sätt påskyndar inledandet av det föreslagna nordiska samarbetet och att man undviker onödiga dröjsmål.

Jyväskylä den 9 november 1972

Pentti Kainulainen

Erkki Saari

Kaarina Tukiainen

Raakel Ylönen

Medlemsförslag

om ett Nordens konsthus i Ålborg

(Väckt av Poul Dam, Poul Hartling, Niels Helveg Petersen, Orla Møller, Ib Stetter och Per Olof Sundman)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Föreningarna Nordens Förbund:

Det nordiska samarbetet på konstlivets område har genom åren fått stor omfattning och gäller i dag bl. a. en betydande seminarie- och konferensverksamhet, samarbete vid produktion och planering av utställningar av olika slag samt samverkan, när det gäller utövande konstnärers utbildning. För framväxten av detta samarbete har Nordiska konstförbundet spelat en viktig roll. Idén om ett Nordens konsthus kan också föras tillbaka till denna sammanslutning. Föreningarna Nordens Förbund vill understryka betydelsen av det samarbete, som sålunda vuxit fram och vill beteckna det som en central kulturpolitisk uppgift att för framtiden säkra ett fastare samarbete på konstens alla områden.

I detta sammanhang vill förbundet också erinra om den verksamhet, som nu upptas genom Nordiska utställningsrådet för vandringsutställningar. Denna kommer enligt förbundets mening att genom sin uppsökande inriktning betyda mycket, när det gäller att med utställningar av allmänt upplysande och debattskapande karaktär nå fram till olika målgrupper, men en viss typ av enklare konstutställningar förefaller också att kunna rymmas inom Utställningsrådets verksamhetsfär.

Den apparat, som Utställningsrådet räknar med att förfoga över, prövades med positivt resultat, när Föreningarna Nordens Förbund i samband med Nordens dag den 14 oktober 1971 över hela Norden distribuerade 600 engångsutställningar producerade av Riksutställningar i Sverige och finansierade av Nordiska rådet.

Förbundet vill påminna om att en av de grundläggande frågeställningarna i den kulturpolitiska diskussion, som i dag pågår i de nordiska länderna, är huruvida medel skall tillföras den s. k. institutionskulturen

eller om de i stället bör användas för att finansiera projekt, som garanterar att en större publik blir i stånd att ta del av kulturprodukterna. Frågan är ytterst komplicerad och är föremål för intensiv diskussion och förberedande utredningsarbete i varje nordiskt land.

I medlemsförslaget beskrivs vilka aktiviteter som ett Nordens konsthushus i Ålborg skulle kunna inrymma, varvid nämns organisering av utställningsverksamhet avseende bildande konst, biblioteks- och arkivverksamhet samt information om nordiskt konstliv. Man framhåller också att detta center borde ha en permanent samling av nordisk konst och att det vidare skulle tjänstgöra som en studie- och mötesplats för personer aktiva inom konstlivet. Man förutsätter också, att till konsthuset knyts ett system med stipendiegivning för att underlätta konstnärligt aktiva personers deltagande i olika evenemang.

Förbundet skulle i och för sig finna det värdefullt, om en institution av det slag som avses i medlemsförslaget tillskapades i syfte att stödja nordiskt konstliv men tvekar att tillstyrka förslaget utan föregående utredning. Förbundet vill främst motivera denna sin hållning med hänvisning till att ett projekt av den typ som föreslås måste bli mycket kostnadskrävande. Med hänsyn till att formerna för nordiskt samarbete, när det gäller utställningsverksamhet, ömsesidig stipendieutdelning, informations- och konferensverksamhet är sinsemellan mycket olikartade, förefaller det nödvändigt att en allmän kartläggning företas av det samarbete, som redan pågår, innan medel binds för ett institutionaliserat samarbete av den omfattning det här gäller.

Troligen kan i detta sammanhang synpunkter som de tidigare nämnda beträffande värdet av en kultursatsning som mer gäller spridning av konstprodukter till en större publik komma att få betydelse. Förbundet anser det följaktligen angeläget, att det aktuella medlemsförslaget sätts in i ett större kulturpolitiskt sammanhang.

Avslutningsvis vill förbundet hänvisa till att man inom Nordiska kultursekretariatet förbereder en utredning av hithörande frågor. Denna utredning skall ske i samarbete med Nordiska konstförbundet och kommer också att diskuteras i den rådgivande kommitté för nordiskt samarbete på det allmänkulturella området, vilken tillsatts av Nordiska ministerrådet.

Stockholm den 14 november 1972

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson
Ordförande

Ake Landqvist
Sekreterare

Nordiska konstförbundet:

Nordiska konstförbundet har med glädje konstaterat, att förbundets initiativ till en större satsning på nordiskt konstsamarbete har väckt genklang och att en grupp politiker föreslår skapandet av ett nordiskt konstcentrum i Ålborg. Förbundet hälsar med tillfredsställelse varje initiativ som möjliggör ökad kontakt mellan bildkonstnärerna i de nordiska länderna och en effektivare organisation av samnordisk utställningsverksamhet och annat konstutbyte i Norden.

Under de senaste åren har Nordiska konstförbundet i många olika sammanhang dryftat frågan om att skapa ett centrum för nordiskt konstsamarbete och eventuellt även ett arkiv och museum för nordisk konst. Bl. a. arrangerades för detta ändamål sommaren 1971 en, tyvärr ytterst rudimentär, försöksverksamhet i och i närheten av Halmstad. Härvid har förbundet dock kommit till den slutsatsen, att man inte i ett alltför tidigt skede bör binda sig vid en permanent lokalisering av denna verksamhet till en enda ort. Förbundet anser att frågan bör bli föremål för ytterligare utredning och att möjligheterna till en flexibel verksamhet på olika orter under tiden bör bibehållas. Placeringen av ett konstcentrum är också beroende av vilka verksamhetsformer man önskar lägga den största vikten vid. Inom Nordiska konstförbundet har framför allt behovet av en mellannordisk verksamhet med möjlighet till konstnärskontakter och konstutbyte ansetts böra prioriteras framom en europavänd representation. Nordiska konstförbundet anser därför att frågan om en placering av ett sådant institut inte kan avgöras innan ett klart program för dess verksamhet har uppskisserats.

Såframt Nordjyllands konstmuseum på eget initiativ vill vidareutveckla sin tanke om att bli ett museum för dansk och nordisk konst med speciellt sikte på presentation i riktning mot kontinenten, är Nordiska konstförbundet berett att stå till tjänst med facklig och praktisk hjälp samt förslag. Likaså stöder förbundet gärna museet eller andra initiativtagare vid arrangerandet av nordiska konstutställningar eller vid uppbyggnaden av nordiska konstsamlingar eller arkiv. En reell möjlighet att konstatera det faktiska intresset för en verksamhet av planerat slag i Ålborg vore sålunda enligt förbundets mening att arrangera en samnordisk utställning i Nordjyllands konstmuseum t. ex. under några vintermånader i säsongen 1973—1974.

Helsingfors den 1 november 1972

För Nordiska konstförbundet

Erik Kruskopf

Förbundssekreterare

D a n m a r k**Ministeriet for kulturelle anliggender:**

Spørgsmålet om nordisk samarbejde på det billedkunstneriske og kunstformidlende område er under behandling i de i henhold til den nordiske kulturaftale oprettede samarbejdsorganer med henblik på udformning af et virksomhedsprogram. Efter kulturministeriets opfattelse bør det foreliggende forslag tages op som led i den samlede analyse og vurdering af området som helhed og bør derfor næppe fremmes som enkeltstående projekt.

København, den 4. oktober 1972

P. m. v.

E. b.

J. Harder Rasmussen
Ekspeditionssekretær

Danske Museers Fællesråd:

Vi skal således foranlediget meddele, at forslaget har været forelagt følgende til udtalelse: Direktøren for Statens museum for kunst, museumsdirektør J. Rubow, Foreningen af Kunstmuseer i Københavnsområdet, Dansk Kulturhistorisk Museumsforening samt Foreningen af Kunstmuseer i Provinsen, hvis svar endnu ikke er modtaget.

På grundlag af de modtagne tilkendegivelser skal Fællesrådet give udtryk for den opfattelse, at det foreliggende forslag, inden der tages endeligt standpunkt, bør gøres til genstand for en bred nordisk debat indenfor kredsen af kunsthistoriske museer, og at forslaget i påkommende tilfælde derefter bør indgå som et led i den helhed om musealt samarbejde på skandinavisk plan, som p. t. er genstand for behandling af den rådgivende komité for almen kulturel virksomhed.

Danske Museers Fællesråd kan således på det foreliggende grundlag ikke anbefale forslagets fremme på indeværende tidspunkt.

København, den 9. januar 1973

P. f. v.

Peter Seeberg
Formand

B. Munthe af Morgenstjerne
Sekretær

Foreningen af Danske Kunstmuseer:

Man kan i den anledning udtale, at man finder det af stor betydning, at der organiseres en udstillingsvirksomhed og en oplysningsvirksomhed, der muliggør, at kunstinteresserede over hela Norden får bedre muligheder for at stifte bekendtskab med og følge udviklingen af den bildende kunst i de andre nordiske lande.

I særdeleshed i provinsen må vi mene, at der er et stort behov for en sådan virksomhed.

En forudsætning for at dette arbejde kan gøres tilfredsstillende, er sikkert, at der udbygges en institution med egne lokaler og fast personale.

En bygning hertil vil efter vor formening næppe kunne få bedre beliggenhed end i nærheden af Nordjyllands Kunstmuseum i Ålborg, hvor der findes en grund, der er velegnet, og hvor man har mulighed for at benytte udstillingsrum og auditorier i dette museum.

At Nordjyllands Kunstmuseum allerede nu har nået et besøgstal på ca. 100.000, må være et udtryk for kvalitet, både bygningsmæssigt og kunstnerisk.

Esbjerg, den 10. januar 1973

P. f. v.

Torben Permin

Formand

Sammenslutningen af danske kunstforeninger:

Sammenslutningen af danske kunstforeninger ser med stor interesse på Nordisk Kunstforbunds initiativ til etablering af et nordisk kunstformidlingscentrum.

Vort tilbud til et nordisk kunsthushus vil være, at vi gennem vore tilsluttede kunstforeninger vil kunne tilbyde udstillingsmuligheder for nordisk kunst. Gennem 25 år har Sammenslutningen etableret vandreudstillinger, men har kun i et beskedent omfang haft mulighed for at samarbejde på nordisk plan. Vi anbefaler derfor ideen på det varmeste.

Med hensyn til placering af centret, kan vi helt tilslutte os forslaget om Nordjyllands Kunstmuseum i Ålborg.

Vort årsmøde 8. oktober 1972 har vi afholdt på dette nye museum, og ved den lejlighed erfarede vi, at stedet til fulde opfylder de krav, man kan stille til et nordisk kulturhus.

København, den 12. oktober 1972

Sammenslutningen af
danske kunstforeninger

Bjørn Harder

Formand

Billedkunstnernes Forbund:

— — — skal det herved meddeles, at forbundets bestyrelse ser med sympati på det tilsendte forslag, ligesom man kan tilslutte sig tanken om et Kunstens Hus placeret i Ålborg.

København, den 10. oktober 1972

For Bestyrelsen

Tove Kjøie Poulsen

Forretningsfører

F i n l a n d**Suomen taideyhdistys — Finska konstföreningen:**

Finska konstföreningen stöder varmt initiativet till upprättande av ett samnordiskt konstcentrum. Till initiativet beträffande grundandet av ett konsthushus i Ålborg ställer sig Finska konstföreningen dock kritisk av den anledningen, att konsthuset enligt konstföreningens uppfattning skulle ligga alltför perifert ur det nordiska samarbetets synpunkt. Framför allt gäller detta den viktiga del av verksamheten som konstcentret skulle bedriva inom de nordiska länderna.

Helsingfors den 19 oktober 1972

Enligt uppdrag

Finska konstföreningen

Seppo Niinivaara

Sekreterare

Suomen taiteilijaseura — Konstnärsgillet i Finland:

— — — föreslår Konstnärsgillet i Finland, att centret inte skall placeras i Ålborg i Danmark, utan att man strävar efter att placera det i Finland. Detta emedan vi i vårt land hittills inte har mera än två samnordiska institutioner. Vårt lands geografiska läge torde knappast utgöra något hinder för konstcentrets verksamhet med tanke på de goda kommunikationerna. Å andra sidan finns det i vårt land flera platser som väl lämpar sig för det ifrågavarande centret. Undersökningarna för att finna en lämplig plats borde med det snaraste påbörjas.

Helsingfors den 31 oktober 1972

Konstnärsgillet i Finland r.f.

Kari Jylhä

Ordförande

Veli-Pekka Vahanen

Generalsekreterare

— — — framställer gillet ytterligare följande angående grundläggandet av det samnordiska konstcentret:

Konstnärsgillet i Finland och Nordiska konstförbundet har på basen av de undersökningar, som gjorts av den gemensamma arbetsgruppen man bildat, beslutit föreslå att Nordens konsthuss placeras på Sveaborg i Helsingfors.

I Sveaborgs-kommitténs betänkande, som nyligen blivit färdigt, betonas det, att öarna och de på dem belägna byggnaderna bevaras som en odelad helhet och som sådana som ett historiskt monument. Dock har man för avsikt att av öarna bilda ett livskraftigt samfund, som skulle bildas förutom av varaktigt bosatta personer också av personer, som tillfälligt deltar i kongresser, seminarier och kurser.

Det är möjligt att få nödvändiga utrymmen för Nordens konsthuss på ön. Till huvudbyggnad kunde man omedelbart få strandkasernen, som har höga valvförsedda utrymmen c:a 2 000 m² och där man till en början kunde helt placera centrrets verksamhet. När verksamheten utvidgas kan man få mera utrymmen från andra byggnader.

Konstnärsgillet i Finlands expertarbetsgrupp har gjort en plan för utnyttjandet av Strandkasernens utrymmen till Nordens konsthuss, vilken framgår av en bifogad grundplan¹. Själva byggnaden är rektangulär, till sina yttre mått 120×20 meter, och till den ansluter sig i båda gavlarna små annex samt ett centraltorn, som befinner sig ovanför valvporten, som går mitt igenom huset. Byggnaden är indelad i 14 valvförsedda tvärgående rum, vart och ett till sin yta c:a 140 m² och dessa förenas av en centralgång, som i sitt nuvarande tillstånd går genom huset.

Utrymmen för arbetsrum 470 m²

För i konsthussets verksamhet ingående konstnärsbesök och konstnärers arbete reserveras i byggnadens östgavel utrymmen för 4—6 arbetsrum, till vilka ansluter sig separat en gemensam arbetsverkstad, ett sällskapsutrymme samt bastu och sanitetsutrymmen.

Med beaktandet av verksamhetens utvidgande finns det i de andra byggnaderna på öarna flera lämpliga utrymmen för arbets- och bostadsbruk, enligt utformandet av Sveaborg-kommittén c:a 50 enheter.

Mötesrum 140 m²

För hållandet av konstcentrets egna administrationsorgans möten och andra mindre möten reserveras ett tvärgående rum, som smidigt skulle förena sig med biblioteks-, arkiv- och kansliutrymmen. För stora möten och seminarier är det ändamålsenligt att efter behov reservera utrymmen antingen i kurscentralen, som byggs på ön, eller i kongresslokaliteter, som är belägna i staden.

¹ Här ej tryckt.

Bibliotek och arkiv 280 m²

För forsknings- och informationsverksamhet reserveras i huset två tvärgående rum, i vilka det finns utrymmen för bibliotek och dokumentmaterial samt arbetsutrymmen för forskare.

Kansli 140 m²

Till kansliutrymme reserveras rummet bredvid portgången, som å ena sidan är vid huvudfarleden och å andra sidan ansluter sig till arkiv-, biblioteks- och mötesutrymmen. I samma utrymme kunde man placera en servicepunkt för utdelande av information, som berör hela ön.

Lagerutrymmen 280 m²

I utrymmen bredvid portgången på husets västra sida reserveras två rum, som är nödvändiga för nedtagning och hopsättning av utställningar.

Dessa utrymmen ansluter sig till utställningsutrymmena sålunda, att vid behov kan utrymmena delvis användas gemensamt.

Utställningsutrymmen 280 m²

För små utställningar reserveras två tvärgående rum, i vilka det finns yta för upphängning c:a 100 meter. Utställningsutrymmet ansluter sig å ena sidan smidigt till lagerrummet, å andra sidan till restauranglokalen vars utrymmen också kunde användas för utställningsändamål.

Restaurang 420 m²

Restaurangen, som betraktats nödvändig både ur konstcentrets och hela öns synpunkt, har man tänkt placera i byggnadens västgavel. Sommartid kan som friluftshälsing restaurang tjänstgöra innergården, som bildas av gavelns annex. Restaurangens utrymmen är i direkt förbindelse med utställningsutrymmena och de bildar sålunda tillsammans ett lämpligt besöks- och rekreativsmål såväl för kursdeltagare som för andra besökare.

När man kalkylerar kostnaderna för konstcentret har man skäl att ta i beaktande, att i Sveaborg finns byggnaderna redan färdiga och i ett sådant skick, att de har hela tiden använts som kansli m. m. När verksamhetens omfattning så fordrar finns även tilläggsutrymmen tillgängliga. För att göra utrymmena tjänliga för konstcentrets bruk förutsattes endast förnyande av sanitets- och elektricitetsanläggningar, byggande av lätta mellanväggar, verkställande av målnings- m. fl. reparationsarbeten.

Vad angår centrets årliga driftskostnader borde i början följande personal vara tillräcklig som stadigvarande: direktör, utställnings- och informationssekreterare, kanslist och hallmästare. Det torde vara skäl att i bebyggelsestadiet göra budgetering av utställningar, kurser och seminarier samt konstnärsutbytesverksamhet projektmässigt.

Hänvisande till ovan framställda fakta föreslår Konstnärsgillet i Finland för Nordiska rådet, att rådet, då det beslutar om grundläggandet av Nordens konsthush, också skulle besluta, att institutionen placeras i Sveaborg.

Helsingfors den 3 januari 1973

Konstnärsgillet i Finland r.f.

Kari Jylhä
Ordförande

Veli-Pekka Vahanen
Generalsekreterare

N o r g e

Kirke- og undervisningsdepartementet:

— — — har vært forelagt følgende norske instanser på foranledning av dette departement: Riksgalleriet, Nasjonalgalleriet, Instituttet for kunsthistorie og klassisk arkeologi ved Universitetet i Oslo og Norsk kulturråd.

Disse instanser har avgitt følgende uttalelser:

Riksgalleriet (Brev av 30. september 1972):

I anledning Nordisk Råd — Medlemsforslag om et Nordens Kunsthush i Ålborg hilser vi dette med glede. Et sentrum for kunstformidlingen innen Norden bør kunne bety meget for bildende kunst.

Nasjonalgalleriet (Brev av 3. oktober 1972):

En må se på et hvert initiativ til støtte av det internordiske arbeid innen kunstområdet med sympati.

En vil imidlertid feste seg ved at det på forhånd finnes adskillig virksomhet og kontakt på området i form av utstillinger o. s. v. som arrangeres av eksisterende kunstinstitusjoner. Gjennom mange år således av Nordisk Kunstforbund.

En fremholder dette fordi enhver parallellkjøring bør unngåes, bl. a. av økonomiske grunner.

En setter et spørsmålstegn ved hvorvidt nordmenn vil ha særlig glede av et fiksert kunstsentrum, om ikke dette lett vil få en relativt begrenset geografisk virkning. I Nasjonalgalleriet er vi mere stemt for den form Nordisk Kunstforbund fungerte under med bl. a. nordiske utstillinger (gjerne biennaler) som fant sted i forskjellige nordiske byer.

Et vesentlig spørsmål er de økonomiske konsekvenser. Et sentrum, som det foreslåtte, vil kreve kontinuerlig bevilgning fra de deltagende nordiske land, en bevilgning som lett vil kunne virke tilbake på tilskuddene til de hjemlige utstillingsvirksomheter, offentlige samlinger o. l. En slik konsekvens ville vi finne meget uheldig.

Mange av de virksomheter som tenkes lagt til et sentrum, som fremstilling av opplysningsmateriale, mener vi mest effektivt ekspederes fra de lokale institusjoner.

Institutt for kunsthistorie (Brev av 25. september 1972):

Det er vanskelig for oss å uttale oss på grunnlag av det foreliggende dokument. Instituttet er dog tilbøyelig til å mene at forslaget bør gjøres til gjenstand for en bred skandinavisk debatt, før endelig standpunkt tas.

Norsk kulturråd (Brev av 22. september 1972):

Nordisk samarbeid innen området bildende kunst har vært en hovedoppgave for Nordisk Kunstforbund siden forbundet ble opprettet i 1946. Norsk kulturråd er kjent med at Nordisk Kunstforbund er interessert i et forsøk med et fellesnordisk kunstsentrum, som i første omgang tenkes lagt til Halmstad, og som fikk tilsagn om støtte fra Nordisk Kulturfond til et forsøk høsten 1971.

Også Nordisk Kulturkommissjon la i årene 1957—1971 fram en rekke forslag om utvidelse og styrking av samarbeidet på dette feltet. Vi minner om vandreutstillinger med nordisk kunst på arbeidsplasser, i regi av institusjonene Kunst på Arbeidsplassen, om samarbeidstiltak mellom organisasjonene Kunst i Skolen, om den lysbilledserie med tekster om nordisk billedkunst som er under utarbeiding, og om planen om en nordisk innkjøpsordning for bildende kunst.

Nordjyllands Kustmuseum i Ålborg har med sin beliggenhet og sine moderne lokaler med allsidige bruksmuligheter gode betingelser for å bli et nordisk kunstsentrum. Dersom de nordiske instanser kommer fram til at midler bør settes inn for å bygge opp og drive et spesielt nordisk kunstsentrum, vil dette museum være av dem som vil egne seg best. Men Norsk kulturråd vil få minne om at også andre kunstinstitusjoner i Norden har vært aktive i arbeidet for å skape et nordisk kunstmiljø.

Norsk kulturråd mener at de planer og forslag som foreligger om styrking av det nordiske samarbeid innen bildende kunst, bør vurderes i sammenheng. Norsk kulturråd er kjent med at Nordisk kultursekretariat arbeider med et 3 års handlingsprogram for kultursamarbeidet, og vil tilrå at forslaget om å opprette et nordisk Kunstens Hus i Ålborg blir utredet nærmere i denne sammenheng.

Kirke- og undervisningsdepartementet viser til de gitte uttalelser, og anser i likhet med Norsk kulturråd at det ville være ønskelig å se det nordiske samarbeid på den bildende kunsts område i en større og mer total sammenheng før det tas standpunkt til enkeltprosjekter av den her foreliggende art.

Oslo, 13. oktober 1972

Etter fullmakt

Olav Hove

Johs. Aanderaa

Norske kunst- og kulturhistoriske museer:

 Museenes plass og oppgaver i kulturlivet er i dag stadig oppe til debatt. Det gjøres et stort og fortjenstfullt arbeid for å utvide og stimu-

lere aktivitetene ved museer og samlinger over hele Norden. Ved siden av den faste og temporære utstillingsvirksomhet blir museene stadig viktigere møtesteder for studiegrupper og seminarer og for allsidige kulturelle arrangementer.

Med ökende kulturelt samarbeid vil det utvilsomt være av stor verdi å få etablert et senter for kunstneriske aktiviteter i et av de nordiske land. NKKM vil derfor støtte forslaget om et Nordens kunsthús. Etter forslagsstillerens mening ville det nyåpnede Nordjyllands Kunstmuseum i Ålborg være særlig godt egnet for formålet. NKKM kan imidlertid ikke på det nåværende tidspunkt uttale seg om den eventuelle plassering av kunsthúset, da det ikke foreligger opplysninger om den organisasjonsmessige og økonomiske side av saken. Det bör etter vår mening også overveies om et Nordens Kunsthús bör knyttes til et allerede etablert museum eller om det bör opprettes som selvstendig, uavhengig institusjon.

Oslo, 11. oktober 1972

For Styret i NKKM

Ruth Holmboe Sörsdal

Sekretær

Bildende kunstneres styre har i skrivelse den 2 oktober 1972 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

S v e r i g e

Nationalmuseum:

Av motiveringen inhämtas bl. a., att konstförmedlingen i fråga avsåges skola ske i form av framför allt konstutställningar men även genom andra aktiviteter såsom publicerings- och filmverksamhet m. m. dylikt.

För egen del vill nationalmuseet gärna framhålla, att museet helt kan ansluta sig till de syften, som synes ha legat till grund för den gjorda rekommendationen. Alla möjligheter till god förmedlingsverksamhet av den art som här avses bör självfallet tillvaratas.

Det konkreta tillvägagångssätt som förslagsställarna reko mmenderar för att nå sina syften finner nationalmuseet däremot tveksamt. Inte minst gäller detta den för det tilltänkta nordiska konstcentret förordade lokaliseringen till Ålborg. Sett enbart ur museets synvinkel är det nämligen inte så lätt att anlägga aspekter av tillräcklig räckvidd på de frågor som har aktualiserats. Konstutvecklingen har löpt och löper allttjämt i något skilda banor i de olika nordiska länderna. Även dessas konst-

angelägenheter administreras på olika sätt. Därtill kommer, att det redan finns organ, som handhar den konstförmedlingsverksamhet det här gäller och som söker uppnå ett nordiskt samarbete på konstens område, vissa av dem sedan decennier tillbaka. Museet tänker därvid på sådana organ som exempelvis Nordiska konstförbundet och Nordiska biennalrådet.

Stockholm den 4 oktober 1972

Bengt Dahlbäck

Överintendent och chef för nationalmuseum

Sven Ljungberg

Statens konstråd:

I likhet med förslagsställarna anser konstrådet att ett nordiskt konstcentrum har viktiga uppgifter att fylla inom ramen för det kulturella samarbetet i Norden. Enligt konstrådets mening är dock frågorna om verksamhetens målsättning, omfattning och former vid ett sådant centrum otillräckligt belysta för att lokaliseringsfrågan skall kunna tas upp till avgörande behandling.

Mot den bakgrunden föreslår konstrådet att frågan om inrättande av ett nordiskt konstcentrum görs till föremål för en närmare utredning, varvid lämpliga alternativ till lokalisering även bör övervägas. Utan att närmare ingå på denna lokaliseringsfråga finner konstrådet det naturligt att vid en närmare utredning såsom ett alternativ ta upp en förläggning till Landskrona citadell.

Vid handläggning av detta ärende har samtliga ledamöter i konstrådet deltagit.

Stockholm den 17 oktober 1972

Christian Laine

Justus Osterman

Akademien för de fria konsterna:

I förslaget skisseras ett nordiskt konstcentrum med uppgift att vara mittpunkt för organiserande av utställningsverksamhet i Norden, organ för arrangerande av nordiska utställningar utanför Norden, att etablera centralt bibliotek och arkiv för information om nordisk konst samt publicering av skrifter ävensom framställning av färgbilder, film och annat upplysningsmaterial om nordisk konst. Vidare ram om en omfattande central utställningsverksamhet och att ställa till förfogande atel-

jéer, arbetsrum, bostäder och konferenslokaler för nordiska konstnärer och andra kulturarbetare.

Det är således ett ganska omfattande projekt som man kommit med. Det skulle i och för sig vara glädjande om det kunde realiseras men det kan kanske ifrågasättas om icke de nämnda funktionerna utan större olägenheter kunde uppdelas på flera huvudmän exempelvis i vissa delar på en organisation som mer tog sikte på en uppsökande verksamhet.

Även om planen på ett nordiskt centrum i angiven form skulle befinnas värd att realiseras är akademien icke övertygad om att den av förslagsställarna angivna platsen, Ålborg, är den lämpligaste. Vad det geografiska läget och trafikförbindelserna beträffar kan akademien icke finna att Ålborg ligger centralt i förhållande till andra platser i Norden. Den därstädes nyuppförda byggnaden för Nordjyllands konstmuseum ävensom museets nuvarande samlingar torde icke heller utan avsevärda kompletteringar kunna motsvara det i förslaget uppställda programmet.

Stockholm den 30 oktober 1972

Akademien för de fria konsterna

Rune Jansson

Algot Törneman

1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65):

Det framlagda förslaget syftar till att skapa ett permanent centrum för det nordiska samarbetet på bildkonstens område. Såsom framhålls i förslaget torde vissa praktiska fördelar vara att vinna genom en fast etablerad institution. En sådan institutionalisering, som på andra områden ofta innebär obestridliga fördelar, kan emellertid beträffande konstområdet leda till en byråkratisering som verkar hämmande och likriktande. Erfarenheten synes snarare ge vid handen att man i dessa sammanhang bör eftersträva så stor frihet och rörlighet som möjligt. Det bör således vara fördelaktigt att hålla vägarna öppna för olika samarbetsformer och kontaktvägar som med tiden otvivelaktigt kommer att växa fram. De sakkunniga ställer sig således tveksamma till det framlagda förslaget.

Stockholm den 14 september 1972

Lennart Holm

Åke Meyerson

Konstfrämjandet:

Enligt förslaget skulle detta centrum ha utställningsproduktion som en av sina uppgifter och även Konstfrämjandet upplever ett starkt behov av ett ökat utställningsutbyte inom Norden. Detta utbyte kan till en del bestå av utställningar med gemensam nordisk representation, men skulle troligen i huvudsak innebära att konstnärer från ett land får möjlighet att ställa ut i de övriga. När det gäller denna senare typ av utställningsproduktion är det uppenbart att varje land för sig förfogar över bättre insikter och kontakter än ett gemensamt centrum skulle ha. Samproduktioner av det förstnämnda slaget kan utan tvivel delegeras till någon institution i varje land för varje särskilt tillfälle, varigenom redan befintlig produktionskapacitet utnyttjas.

Enligt Konstfrämjandets uppfattning är det också tvivelaktigt om ett centrum som det föreslagna lämpar sig för utställningsdistribution i samtliga nordiska länder. Varje land förfogar var för sig över organ som bättre än andra kan ombesörja distribution inom det egna landet. En fjärrstyrd distribution av det slag som föreslås torde således inte ge önskvärt resultat. En ändamålsenlig lösning av distributionsproblemet synes i stället vara att representanter för nationella distributionsorgan knyts till Nordiska konstförbundet eller till annan samordnande instans eller att överenskommelse på annat sätt träffas mellan samarbetsorganet och de nämnda institutionerna.

Förslagsställarna anser att det tänkta konsthuset i Ålborg skulle kunna fungera som en träffpunkt för konstnärer, konstkritiker m. m. Med hänsyn till resvägarna, som — oavsett var i Norden ett sådant centrum läggs — i många fall blir långa, torde det emellertid bli frågan om en relativt obetydlig tillströmning av kulturarbetare från de övriga nordiska länderna. Man kan också ifrågasätta om den mest lämpliga metoden för ett studium av övriga nordiska länders konst är att resa till ett centrum. Konsten bör ju inte studeras som en isolerad företeelse, utan i förhållande till miljö, levnadsomständigheter m. m. i ett bestämt land. Från den utgångspunkten ter det sig mera funktionellt att sammandragningar sker på olika platser i olika länder från gång till gång.

Behovet av arkiv, bibliotek och dokumentationscentrum för bildkonst på nordisk basis är svårt att bedöma. Finns emellertid behov av ett sådant på ett kulturområde kan man fråga sig om inte samma behov råder på andra och om inte en samordning i så fall borde ske. Man kan också fråga sig om inte ett sådant eventuellt arkiv borde anknytas till ett redan befintligt forskningscentrum.

Utförandet av ett centralt konstens hus med de uppgifter som förslagsställarna anger måste med nödvändighet bli kostnadskrävande och man kan ifrågasätta om inte medel i första hand bör sättas in på åtgär-

der med vars hjälp man kan sprida kännedom om grannlänternas konst till en större allmänhet inom den nordiska gemenskapen.

Vi finner således att de motiv som förslagsställarna framför för ett Konstens hus i Ålborg inte är övertygande.

Stockholm den 16 oktober 1972

Konstfrämjandet

Olof Norell

BILAGA 3

I efterhand inkomna yttranden

F i n l a n d

Utrikesministeriet¹:

Förslaget att grunda ett nordiskt konst- och utställningscentrum är i och för sig värt att stödas, såframt dess finansiering är möjlig att ordna. För Finlands del skulle detta innebära c:a 2 milj. mark i grundläggningskostnader och c:a 100 000 mark i årliga kostnader.

Ålborg i Danmark har föreslagits som placeringsort för konstcentret. Då placeringsorten diskuteras borde dock uppmärksamhet fästas vid följande synpunkter:

1. Först och främst borde det avgöras i vilket land konstcentret placeras. I detta avseende kan Danmark som placeringsort vara lika bra som t. ex. Finland. Alla nordiska länder är i princip likvärdiga som placeringsorter.

2. Vid valet av placeringsort bör likaså institutionens effektiva användning beaktas: den största möjliga gemensamma nyttan därav. Ett krav härvid borde vara att på ifrågavarande ort skulle verka åtminstone ett universitet eller annan därmed jämförbar inrättning. I detta avseende torde Ålborg som placeringsort vara en dålig lösning. Motiveringen att Nordjyllands konstmuseum finns i Ålborg verkar ofullständig. Under sådana förhållanden kan utrikesministeriet inte förena sig om medlerns förslaget att placera konstcentret i Ålborg. T. ex. någon av städerna Helsingfors, Åbo eller Tammerfors vore ett lämpligare alternativ vid val av placeringsort.

Helsingfors den 15 december 1972

Olli Bergman

Kontaktman för nordiska frågor, ambassadör i disponibilitet

¹ Yttrandet översatt från finska.

Undervisningsministeriet:

— — — har undervisningsministeriet ombett Centralkommissionen för konst (*se nedan*) samt utrikesministeriet (*se ovan*) att inkomma med utlåtande i ärendet.

Ministeriet kommer att ta ståndpunkt i ärendet i samband med frågans behandling i de samsamarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 9 februari 1973

Jaakko Numminen

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultursekreterare

Centralkommissionen för konst¹:

— — — centralkommissionen förordar placering av konsthuset i Sveaborg. Kommissionen anser, att bl. a. följande skäl talar för placering i Sveaborg:

En sådan placeringslösning kan förverkligas snabbt, emedan en plan om saken redan är under behandling. Sveaborg erbjuder konsthuset en exceptionellt lämplig miljö. Enligt Centralkommissionen för konst borde man också sträva till att placera nordiska projekt decentraliserat i de nordiska länderna, i vilket fall en placering av konsthuset i Finland i stället för Danmark kan betraktas som motiverad.

Helsingfors den 23 januari 1973

Pekka Pekkonen

Sekreterare

Statens dramatiska kommission¹:

Kommissionen konstaterar att projektet är rätt intressant och tillstyrker att dess genomförande fortsättes. Detta emellertid under den förutsättningen, att vid projektets förverkligande även den finskspråkiga kul-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

turen beaktas, till exempel i fråga om dramatisk litteratur, iscensättnings- och danskonst samt utbildning.

Helsingfors i februari 1973

På statens dramatiska kommissions vägnar

Kalle Koponen

Ordförande

Seppo Wallin

Sekreterare

Statens litteraturkommission¹:

Statens litteraturkommission har vid sitt möte den 13 oktober 1972 behandlat medlemsförslaget om inrättandet av ett konsthus i Ålborg. Kommissionen anser förslaget vara på allt sätt värt understöd, om den ock samtidigt konstaterar, att det inte innehåller förslag som direkt angår författare eller dem som använder litteratur. Statens litteraturkommission tillstyrker alltså förslaget och hoppas samtidigt, att det med det snaraste också skall bli litteraturens tur.

Helsingfors den 16 oktober 1972

Statens litteraturkommission

Enligt uppdrag

Pertti Lassila

Sekreterare

Statens konstindustrikommission¹:

Enligt konstindustrikommissionens uppfattning är det tills vidare inte skäl att inrätta ett permanent centrum för konstförmedling. I synnerhet kan utställningsverksamheten inte ha ett permanent verksamhetscentrum. Enligt kommissionens åsikt är läget av Ålborg inte heller tillräckligt centralt. Däremot hemställer kommissionen att en sådan projektorganisation skulle förverkligas, med vars tillhjälp man skulle kun-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

na handha de i medlemsförslaget angivna centrala verksamhetsmålsättningar.

Helsingfors den 17 oktober 1972

Statens konstindustrikommission

Karl Langenskiöld

Viceordförande

Lasse Lyytikäinen

Sekreterare

Statens bildkonstkommission¹:

Statens bildkonstkommission anför vördsamt som sitt yttrande, att kommissionen i princip tillstyrker inrättandet av ett Nordens konsthushus men anser att saken kräver ytterligare utredning. Däremot anser sig kommissionen inte kunna tillstyrka placering av konshuset i Ålborg.

Helsingfors den 18 oktober 1972

Kari Poutasuo

Sekreterare

Statens arkitekturkommission¹:

 Av Nordiska rådets skrivelse som sådan framgår det inte, hur begrundat behov av det tilltänkta konshuset det föreligger över huvud taget. Under dessa omständigheter skulle det vara befogat att närmare utreda behovet av konstinstitutprojektet såsom en institution som betjänar samtliga nordiska länder.

Ävenledes vore det skäl att närmare undersöka frågan om placeringen. Ålborg är med tanke på de finländska förhållandena en rätt avlägsen placeringsort, trots de hävdade trafikförbindelserna. Å andra sidan skulle placeringen i Nordjylland i samband med ett konstmuseum ge konshusets verksamhet goda fysiska förutsättningar.

Helsingfors i februari 1973

Jaakko Ylinen

Ordförande

Kari Nissinen

Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Suomen taiteilijaseura — Konstnärsgillet i Finland¹:

Vid Nordiska rådet håller man på att på grundval av ett medlemsförslag handlägga inrättandet av en samnordisk institution, ett s. k. Nordens konsthus. Som begärt yttrande har Konstnärsgillet i Finland hemställt till rådet, att ett centrum skulle inrättas men inte i Ålborg i Danmark, vilket föreslås i medlemsförslaget, utan i Helsingfors i Sveaborg.

Nordiska konstförbundet r.f. och dess avdelningar i Finland och i vissa andra länder har också kommit att ta ställning för Sveaborg i frågan om placering av det nordiska konstcentret.

Inom Konstnärsgillet i Finland har en arbetsgrupp arbetat under förra höstsäsongen för att undersöka placeringsfrågan. Till arbetsgruppen har hört från gillet ordföranden Kari Jylhä, styrelsemedlemmarna Sven-Olof Westerlund och gilletts sekreterare samt från Nordiska konstförbundet ordföranden Stig Fredriksson, sekreterare Erik Kruskopf och sekreteraren för förbundets avdelning i Finland, Maaretta Jaukkuri.. Dessutom har som sakkunniga fungerat arkitekt Erkki Kairamo, arkitekt Maija Kairamo och inredningsarkitekt Aulikki Tiusanen, vilka hör till den arbetsgrupp som vann idétävlingen om Sveaborg. På grundval av arbetsgruppens undersökningsresultat har gillet beslutat sig för att föreslå Sveaborg till placeringsort för konstcentret och även sammanställt ett provisoriskt program för utrymmenas användning med tanke på att använda den s. k. Strandkasernen som Nordens konsthus.

Gillet anser det som angeläget dels att det under diskussion befintliga inrättandet av ett konstcentrum får en positiv utgång, dels att centret placeras i Finland, där det tills vidare finns bara två samnordiska institutioner.

Emedan Sveaborgkommitténs betänkande tills vidare är under remissbehandling för förberedande av förslag till åtgärder och sålunda även områdets förvaltning och framtida användning är oavgjorda, hemställer Konstnärsgillet i Finland till undervisningsministeriet, att ministeriet måtte ta en positiv ställning till inrättandet av ett nordiskt konstcentrum i Sveaborg och i sina avgöranden beträffande Sveaborg beakta de åtgärder som förutsättes för detta centrums inrättande.

Helsingfors i februari 1973

Konstnärsgillet i Finland r.f.

Kari Jylhä

Ordförande

Veli-Pekka Vahanen

Generalsekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

S v e r i g e**Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS):**

Trots att KLYS inte fått ärendet angående Nordens konsthus i Ålborg på direkt remiss har vi behandlat det och sänt handlingarna till medlemsorganisationerna för yttrande. Endast en organisation har inkommit med svar och detta var avvisande. KLYS' arbetsutskott har av detta dragit slutsatsen att intresset för Nordens konsthus i Ålborg är mycket ringa och har därför beslutat att avvisa förslaget.

Trots att remisstiden sedan länge är utgången vill vi ändå bringa vårt beslut till kännedom.

Stockholm den 14 februari 1973

Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd

Bo Ahlsén

Ordförande

Elisabeth Håkanson

Sekreterare

Medlemsförslag

om enhetliga trafikregler för handikappfordon

(Väckt av Eric Carlsson och Martha Johannessen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Komite for Trafiksikkerhedsforskning har i skrivelse den 6 november 1972 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Nordiska handikappförbundet:

Nordiska handikappförbundet söker i sin allmänna strävan att medverka till en så enhetlig lagstiftning som möjligt för de handikappade i de nordiska länderna.

Vi anser utifrån dessa utgångspunkter den motion som väckts inom Nordiska rådet som värdefull.

Den alltmer ökade användningen av elektriska rullstolar har aktualiserat det problem som motionen tar upp. Det är enligt vår uppfattning angeläget att man skapar klara och korrekta regler för hur dessa rullstolar får framföras.

De regler som numera tillämpas i Sverige är enligt vår mening väl avvägda och vi rekommenderar för vår del att liknande regler genomföres i hela Norden.

Nordiska handikappförbundet tillstyrker motionen.

Stockholm den 26 oktober 1972

Göran Karlsson
Generalsekreterare

D a n m a r k

Justitsministeriet:

— — — skal man efter brevveksling med Statens biltilsyn, rigspolitichefen og socialstyrelsen meddele følgende:

Ifølge færdselslovens § 23, stk. 2, anses kørestol eller andet invalidekøretøj, der er indrettet til fremdrift ved håndkraft, i relation til færdselsreglerne som gående. Færdselsloven indeholder derimod ikke bestemmelser om elektrisk drevne eller andre motordrevne kørestole.

Hidtil har kun meget få brugere af elektrisk drevne kørestole anskaffet de hurtigere kørende typer. Under hensyn til, at man i de kommende år må forudse en vækst i antallet, anser socialministeriet og justitsministeriet det for hensigtsmæssigt, at der fastsættes bestemmelser, som muliggør, at elektrisk drevne kørestole kan fremføres både efter færdselsreglerne for cykler og for gående.

Efter Nordisk Vejtrafik Komite's forslag til vejtrafikbestemmelser anses den, der fører — trækker eller skubber — kørestol for gående. Invalid, der selv fører kørestol, anses derimod som kørende. Han må dog benytte cykelsti og under forudsætning af, at han færdes med almindelig ganghastighed, fortov, gangsti eller rabat samt fodgængerfelt. Han anses herved som cyklist, hvis han benytter cykelsti, og ellers som gående.

Justitsministeriet overvejer indførelse af færdselsregler efter retningslinierne i Nordisk Vejtrafik Komite's forslag.

København, den 28. november 1972

P. m. v.

E. b.

P. Wiese

De Samvirkende Invalideorganisationer har i skrivelse den 1 december 1972 forklarat sig støde medlemsforslaget.

Samfundet og Hjemmet for Vanføre:

Institutionen har i den anledning været i forbindelse med Landsforeningen af Vanføre, Hans Knudsens Plads 1, 2100 Ø., der oplyser, at foreningen har modtaget samme forespørgsel, og at forespørgslen behandles i Motorudvalget for Invaliderede, og at spørgsmålet vil blive besvaret fra udvalget.

Institutionen finder herefter for sit vedkommende ingen anledning til at fremkomme med nogen udtalelse til forslaget.

København, den 7. september 1972

Aage Voldstedlund

Oluf Jansen

Hjälpe­mid­del­ud­val­get for handi­cappede:

— — — hvorefter man foreslår at henregne elektriske kørestole til cykler, såfremt de kører hurtigere end 5 km i timen.

Dette har næppe hidtil været noget problem her i landet, da kun meget få el-kørestolsbrugere har anskaffet de hurtigere kørende typer. Man må dog nok forudse en vækst i dette antal i de kommende år.

Derfor forekommer den foreslåede ordning særdeles rimelig og praktisk.

Den forudsætter at kørestolene i så fald er udstyret som cykler med: mindst 1 stk. pålideligt virkende bremse, lygter både fremad og bagud, refleksanordning, der kan ses bagfra og stærkt lydende klokke.

København, den 3. november 1972

Ph. Lindegård
Formand

F i n l a n d**Ministeriet för inrikesärendena:**

Enligt ministeriets för inrikesärendena uppfattning skulle vara ändamålsenligt att bestämmelserna beträffande handikappfordon så mycket som möjligt skulle göras lika i alla nordiska länder.

I den i Finland i kraft varande lagstiftningen som berör vägtrafiken finns inte några egentliga stadganden som berör handikappfordon med elektrisk motor. Trafikministeriet kan på basen av motorfordonsförordningens 4 § i oklara fall bestämma till vilken fordonsgrupp ifrågavarande motordrivna anordning eller fordon hör. Enligt ministeriet för inrikesärendena skulle i samband med den under behandling varande reformen av vägtrafiklagstiftningen bestämmelserna rörande i fråga varande fordon röra sig möjligast smidigt i helhetstrafiken.

Bestämmelserna angående färdande föreslås att uppgöras sålunda att ett handikappfordon skulle jämföras med en cykel dock sålunda, att man med låg hastighet t. ex. 5 km/t skulle få leda det på trottoaren och skyddsvägen.

Fordonet torde utrustas åtminstone med en effektiv bromsanordning samt huruvida den används i förhållanden som avses i vägtrafikförordningens 20 §, även med en lykta som visar gult eller vitt sken framåt, som belyser vägen tillräckligt och inte bländar.

Dessutom torde fordonet utrustas med en lykta som visar rött ljus,

som placeras baktill, samt med en rund reflexanordning som visar rött sken.

Helsingfors den 27 december 1972

Heikki Tuominen

Minister för inrikesärendena

Pentti Ruuhonen

Avdelningschef

Trafikministeriet, vägtrafikavdelningen:

I trafikministeriet håller man på att utarbeta ett förslag till ny förordning om vägtrafik på basen av Nordiska vägtrafikkommitténs betänkande (NU 1970: 10). Avsikten är att i sagda förordning avfatta bestämmelserna rörande invalidfordon så, att person som använder rullstol, vilken framföres med gånghastighet, skulle få använda gångbana och vid överskridande av väg skyddsväg (övergångsställe). Han skulle härvid betraktas som fotgängare. Person som rör sig med rullstol skulle likväl även kunna använda cykelbana eller vägren, varvid han skulle betraktas som cyklist.

Helsingfors den 19 december 1972

Pekka Tarjanne

Trafikminister

Mauno Satuli

Regeringsråd

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Hastigheten av de eldrivna rullstolarna i Finland är enligt invalidvårdsbyråns uppgifter c:a 6 kilometer i timmen. Numera är emellertid redan även sådana rullstolar tillgängliga, vilkas hastighet uppgår till 15 kilometer i timmen. Även om en eldriven rullstol framföres av egen elmotor kan man på grund av dess låga hastighet och med tanke på trafiksäkerheten emellertid inte tillämpa vägtrafikreglerna angående motorfordon på den, utan närmast blir det fråga om vägtrafikreglerna angående antingen fotgängare eller cyklist.

Eftersom det är att vänta, att man även hos oss kommer att skaffa snabbare eldrivna rullstolar, anser social- och hälsovårdsministeriet att stadganden angående dessa också borde medtagas till de finska vägtrafikreglerna och att, när man prövar frågan om hur man rör sig med

¹ Yttrandet översatt från finska.

dem i trafiken, man borde beakta både rullstolens hastighet och även den del av vägen, på vilken man rör sig i vart särskilt fall. Sålunda, när en eldriven rullstols hastighet är samma som en fotgängares genomsnittliga hastighet, torde man kunna närmast tillämpa vägtrafikreglerna angående fotgängare, dock med beaktande av de för trafiksäkerheten farliga faktorerna t. ex. när man kör i mörker med ljus och när det inte finns en för fotgängare avsedd trottoar på vägen. Om rullstolens hastighet åter är högre än fotgängarnas hastighet och det därför är farligt för fotgängarna att rullstolen framförs på trottoaren, borde man kunna tillämpa vägtrafikstadganden angående cyklar eller eventuellt invalidcyklar.

Helsingfors den 25 oktober 1972

Pekka Ojala
Avdelningschef

Kirsti Valvio
Föredragande

Trafikskydd — Centralorganisation för trafiksäkerhetsarbete r.f.:

Åkande med eldrivna rullstolar hör till rörelseproblem av den hela lätta trafiken. Dessa olika åkandesätt borde man anordna som en helhet och inte skilt från varandra. Emedan vägtrafikförordningen — som relativt mycket strävar efter att ge bestämmelser om den lätta trafikens plats på vägen — ännu är i förhandlingsskede, vore det skäl att inta också åkande med eldrivna rullstolar som en punkt i denna förordning.

Utanför tätbebodda orter borde rullstolen föras enligt bestämmelser som gäller för cykel. I synnerhet kunde en rullstol försaka missförstånd och oreda i mörkret, när den hade en vit lykta framför och en röd bakom men den fördes enligt bestämmelser för gående på vägens vänstra sida.

På tätbebodda orter borde det ändå vara tillåtet att köra rullstol på trottoar om rullstolen rör sig med promenadhastighet. Antalet rullstolar är så pass litet att detta inte skulle störa gående. Om rullstolen framföres på vägbana, kunde den lätt råka i farosituationer, emedan andra fordon rör sig med betydligt större hastigheter. I detta fall kunde handikappade också ha svårigheter att behärska sina rullstolar i situationer, som kräver snabb reaktionsförmåga, och därigenom kunde ytterligare fara uppstå för nästan skyddslösa handikappade.

Helsingfors den 8 november 1972

Trafikskydd — Centralorganisation för trafiksäkerhetsarbete r. f.

Arno Linnoila
Verkställande direktör

Veikko Ahola
Biträdande direktör

Trafikförsäkringsföreningen:

Trafikförsäkringsföreningen anser det vara viktigt, att förenhetliga bestämmelserna rörande de för invalidbruk avsedda rullstolarna. Dessutom vore det ändamålsenligt att förenhetliga dessa bestämmelser för alla de nordiska länderna.

I förslagets motiveringar heter det att det "i Finland finns speciella bestämmelser rörande invalidcyklar, vilka jämföras med mopeder, förutsatt att de är försedda med förbränningsmotor". Enligt förordningen för motorfordon 3 § 2 mom. punkt c "är invalidcykeln en för invalider speciellt konstruerad motorcykel. På invalidcyklar, vilkas vikt är högst 75 kilo och konstruktiva hastighet högst 30 km i timmen tillämpar man samma bestämmelser som för mopeder". Enligt vår åsikt bör man, på el-drivna rullstolar med beaktande av definitionen för motorfordon och definitionen för invalidcykel, tillämpa de nuvarande bestämmelserna rörande invalidcyklar.

Likaså bör en el-driven rullstol anses som ett motorfordon enligt trafikförsäkringslagens 3 § och trafikförsäkringsförordningens 1 §, varvid den, då den brukas i trafik bör vara trafikförsäkrad. Enligt socialministeriets beslut av den 15.1.1951 ges trafikförsäkring för invalidcyklar gratis.

Enligt vår mening är dessa bestämmelser inte alldeles ändamålsenliga. En el-driven rullstol är även ämnad för innebruk och man bör också kunna använda den på trottoar. Då den rör sig på för trafik ämnad vägandel bör den dock beroende på typen av motorfordon fylla de bestämmelser som gäller och följa de trafikregler som stipulerats för trafiksäkerheten. Dessutom bör den, enligt vår åsikt, inneha trafikförsäkring. I annat fall försämras trafikförsäkringsskyddet såväl för invalidens som andra personers del.

Med anledning av det förut sagda föreslår vi, att Nordiska rådets finska delegation skulle stöda förslaget om förenhetligandet av trafikreglerna för invalidfordon och skulle föreslå att dessa tillämpas så att:

Nordiska rådet rekommenderar regeringarna i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige att genomdriva enhetliga trafikregler för invalidfordon, vilka regler stadgar att en el-driven rullstol är ett motorfordon, vilket kan framföras på väg som är reserverad för fotgängare enligt de för fotgängare gällande bestämmelserna med högst 5 km/h hastighet, på vägbanan enligt de för cyklister gällande bestämmelserna, om rullstolens konstruktiva hastighet är högst 15 km/h och enligt de för mopeder gällande bestämmelserna, om rullstolens konstruktiva hastighet är högst 30 km/h. Den el-drivna rullstolens konstruktion och utrustning bör fylla de bestämmelser som gäller för motsvarande typ av motorfordon. I samband med förändringen bör alla de som använder el-drivna rullstolar personligen informeras om de nya bestämmelserna.

Enligt vår mening vore förverkligandet av förslaget på ovannämnda sätt ändamålsenligt både för den som använder rullstol och för den övriga trafiken, med beaktande av trafiksäkerheten och trafikförsäkrings-skyddet.

Helsingfors den 16 november 1972

Trafikförsäkringsföreningen

Iikka Honkajuuri

Automobilförbundet:

Då rullstolens hastighet är mindre än 5 km/t borde den jämställas med fotgängare. På väg utan gångbana borde den som framför rullstolen följa samma bestämmelser som cykelåkare. Rullstolen borde framföras på höger kant av körbanan och den borde även i detta fall, fastän hastigheten vore mindre än 5 km/t, förses med samma belysningsanordningar, bromsar osv. som cyklar.

Då rullstolens hastighet är 5—15 km/t bör den framföras på höger kant av körbanan. Härvid bör den även vara försedd med belysning framtill, röda ljus baktill samt nödvändiga styrningsanordningar, så att man därmed helt tryggt kan röra sig i trafiken. Det ovannämnda berör rullstolar som är försedda antingen med el- eller förbränningsmotor.

Skjutbar rullstol bör helt jämställas med fotgängare och den bör framföras på gångbana då sådan förekommer. I annat fall bör den såsom fotgängare trafikera vänster sida av vägen.

Då handikappfordon är handdrivna, antingen sådana som trampas eller sådana som vevas, uppväcks frågan om deras säkerhet i trafiken, om de vid mörker kör med tänd belysning och vägen inte har gångbana. Uppenbarligen borde dylika fordon då de rör sig vid mörker bruka höger kant av vägen.

Helsingfors den 15 december 1972

Automobilförbundet r.f.

Jussi A. Muttonen

Verkställande direktör

Invalidförbundet r.f.¹:

I Finland finns det bland handikappfordon ett speciellt stadgande enbart om invalidecykel. Enligt motorfordonsförordningen är en invalidecykel en för invalider specialbyggd motorcykel. På invalidecykel, vars

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

vikt är högst 75 kilogram och vars konstruktion avser en högsta körhastighet av 30 kilometer i timmen, tillämpas stadgandena rörande motorvelocipeder. Den i samma förordning ingående definitionen av motorfordon skulle också omfatta en eldriven rullstol, men någon egen definition har därom inte givits liksom det har gjorts beträffande övriga fordon.

I praktiken har en eldriven rullstol jämförts med en handdriven rullstol, och sålunda har till den i trafiken tillämpats samma regler som för gående.

Eldrivna rullstolar är tills vidare i bruk i vårt land endast i liten omfattning, men deras antal håller på att ständigt stiga. Konstruktionshastigheten av de eldrivna rullstolarna på vår marknad är c:a 6 km i timmen. De är byggda närmast för inomhusbruk, men de kan också framföras utomhus. För en viss eldriven rullstol kan man som tilläggsutrustning få ett separat styr- och drivhjul, som betydligt förbättrar rullstolens användningsmöjligheter även på längre sträckor. Laddningen av de nuvarande eldrivna rullstolarna räcker på en gång för c:a 5 timmars bruk, vilket torde motsvara en körsträcka av c:a 30 kilometer.

Bruket av eldrivna rullstolar har ännu inte vållat problem i trafiken, men ökningen av deras antal och utomhusbruk kan medföra svårigheter om man iakttar den praxis eller de trafikregler som för närvarande gäller.

Användningen av eldriven rullstol på fotgängarviset är nödvändig, emedan stolen utgör ersättning för benen för en svårt rörelsehandikappad person. Med rullstol, antingen den är hand- eller motordriven, bör man få röra sig på gångbana och därigenom ha möjlighet att komma till olika servicepunkter och i allmänhet till byggnader. Det bör också vara tillåtet att korsa körbana på övergångsställe. Eftersom tillämpningen av de nuvarande reglerna för gående vid rörelse på körbana utan tvivel skulle medföra i förslaget nämnda faromoment, borde det stadgas,

att man under rörelse med rullstol som är försedd med av elektricitet eller av annan kraftkälla driven motor i främsta rummet bör använda gångbana eller cykelbana eller, ifall intetdera finnes, körbanans högra sida.

Vid körning på gångbana borde en motordriven rullstols hastighet begränsas till högst 5 kilometer i timmen.

Genom ett stadgande av denna art skulle man säkerställa den som använder rullstol rätten att till sin färdväg välja det lämpligaste och tryggaste alternativet.

Vid rörelse med en motordriven rullstol på körbana borde man sålunda iakttaga de regler som tillämpas för fordon. Härigenom skulle man vid körning under mörker med tända ljus undvika en orätt värdering av en mötande rullstols läge.

Vi anser, att man i trafikstadgandena borde införa en egen definition

av motordriven rullstol samt inordna trafikinstruksjonerna angående densamma i ett eget avsnitt. Inordnandet av trafikinstruksjonerna angående rörelse med rullstol dels under reglerna för gående och dels under reglerna för sykkelåkning skulle kunna medføre oklarhet.

Under ovan anførda grunder förenar sig vårt förbund om det inom Nordiska rådet väckta förslaget. Samtidigt anser vi det vara ytterst viktig, att reglerna i de nordiska länderna blir enhetliga, ty till och med svært rörelsehandikappade personer har betydeligt livliga nordiska kontakter.

Helsingfors den 8 november 1972

Invalidförbundet r.f.

M. J. Väyrynen

Verksamhetsledare

Vilho Ruonala

Vårdschef

N o r g e

Samferdseldepartementet har i skrivelse den 10 november forklarat sig instämma i yttrande från Statens vegvesen, Vegdirektoratet (se nedan).

Statens vegvesen:

I henhold til kjøretøysforskrifter fastsatt av Samferdselsdepartementet 31. desember 1969 regnes elektrisk drevne rullestoler som motorredskap såfremt de er konstruert for hastighet mindre enn 30 km/t (§ 1 nr. 1 H, annet ledd). I Kap. II D stilles en rekke krav til motorredskap, derunder elektriske rullestoler. Således krever § 85 nr. 1 a) og c) driftsbremseanlegg og parkeringsbremseanlegg, og § 87 diverse lysutstyr og refleksanordninger.

Etter de någjeldende trafikkregler regnes elektrisk drevet rullestol som motorvogn, uten adgang til i noen henseende å anses som gående eller ferdes på fortau etc.

Wien-konvensjonen av 1968 om vegtrafikk forutsetter visse lempninger til fordel for rullestolførere, og Nordisk Vegtrafikkomité har i sitt utkast til trafikkregler (Nordisk Udredningsserie 10/70) foreslått en bestemmelse om at handicapet person som selv fører rullestol kan bruke sykkelbane, og, dersom han ferdes med gangfart, gangbane, vegskulder og gangfelt (2 § 5 mom. udredningen side 128). Han regnes da som syklist når han ferdes på sykkelbane, ellers som gående.

Vegdirektoratet er enig i at det bør åpnes adgang for handicappe i elektrisk rullestol å bruke fortau, gangbane og gangfelt i vanlig gang-

fart, og sykkelbane i større fart innen passende grenser. Dette vil bli søkt innpasset i de nye trafikkregler som Vegdirektoratet for tiden arbeider med å utforme.

Oslo, 18. september 1972

Etter fullmakt

Odd Schøyen

Sven Lødrup

Statens bilsakkyndige:

Når det gjelder kjøretøyer for folk med nedsatt förlighet, har vi bare erfaring med biler hvor betjeningsorganene er ombygget slik at de passer for vedkommendes situasjon.

Under slike förerpröver stiller vi de samme krav som til dem som har sin fulle förlighet idet de möter de samme vanskeligheter i trafikken.

Hva elektrisk drevne rullestoler angår, har vi liten eller ingen erfaring.

Oslo, 30. august 1972

F. Hennig

Landsnemnda av de funksjonshemmedes organisasjoner:

— — — Det er med stor tilfredshet Landsnemnda av de funksjonshemmedes organisasjoner har mottatt dette forslag, som tar utgangspunkt i svenske regler og som vil löse betydelige problemer for norske rullestolsbrukere. Vi har i dag adskillige vanskeligheter nettopp for dem ut fra de problemstillinger som er vist til i A 369/t.

Av dette vil fremgå at Landsnemnda av de funksjonshemmedes organisasjoner enstemmig har gitt sin tilslutning til forslaget.

Oslo, 13. oktober 1972

Landsnemnda av de funksjonshemmedes organisasjoner

Tor-Albert Henni

Formann

Knut Willoch

Viseformann

S v e r i g e

Socialstyrelsen, avdelningen för långtidsvård:

— — — Socialstyrelsen som i ärendet inhämtat yttrande från handikappinstitutet (*se nedan*), får med anledning härav anföra följande.

I Sverige har sedan september 1970 tillämpats sådana trafikregler för

elektriska utomhusrullstolar, att dessa under vissa förutsättningar hänföres till cykel. Den åkande är vidare i vissa trafiksituationer att anse som gående. I övriga nordiska länder däremot saknas för närvarande särskilda bestämmelser för elektriskt drivna rullstolar.

Erfarenheterna av de i Sverige tillämpade reglerna är goda och underlättar väsentligt de handikappades möjligheter till självständig förflyttning utomhus. Som handikappinstitutet framhåller i sitt yttrande har dock vissa tekniska problem med rullstolarna uppmärksammats vid deras användning utomhus. Handikappinstitutet och statens trafik-säkerhetsverk håller därför på med en översyn av de gällande bestämmelserna, som beräknas vara avslutade under innevarande år.

Med hänsyn till det anförda och värdet av enhetliga nordiska trafikregler tillstyrker socialstyrelsen, att nordiska rådet rekommenderar regeringarna i Danmark, Finland, Island och Norge att genomföra bestämmelser som möjliggör att elektriska rullstolar kan framföras både enligt bestämmelser som gäller för gående och enligt bestämmelser som gäller för cykel. Bestämmelserna bör tillkomma efter samråd med handikappinstitutet och statens trafiksäkerhetsverk.

Stockholm den 6 november 1972

Enligt socialstyrelsens beslut

Svante Malm

Statens vägverk:

Statens vägverk har intet att erinra mot att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna i Danmark, Finland, Island och Norge att införa bestämmelser som möjliggör att elektriskt drivna rullstolar vars konstruktiva hastighet inte överstiger 15 kilometer i timmen och som framförs av handikappad person klassificeras som cykel men det oaktat får framföras också enligt bestämmelser som gäller för gående.

Vid rullstolens förande på gångbana och vid korsande av körbana på övergångsställe bör hastigheten begränsas till gångfart och skall dess förare därvid hänföras till gående.

Fordon som här avses bör, oaktat dess förare i vissa fall anses som gående, vara försett med två av varandra oberoende effektivt verkan- de bromsar, varav åtminstone en skall kunna kvarhålla fordonet på sluttande mark även om föraren lämnat detsamma. Det bör dessutom vara försett med ringklocka samt under mörker med en lykta framtill och en lykta samt reflexanordning baktill.

Statens vägverk finner det angeläget att förande av fordon i enlighet med vad som ovan sagts endast får ske av person som har väsentligt inskränkt gångförmåga.

Stockholm den 4 september 1972

C. E. Gustafsson

P. E. Hubendick

Statens väg- och trafikinstitut (VTI):

Rent allmänt talar givetvis olika skäl för enhetliga trafikregler olika länder emellan. Utifrån det kompetensområde VTI har att beakta kan inte anföras några vägande skäl, som gör att handikappfordon skulle behöva undantagas från denna princip. Mot bakgrund härav vill VTI tillstyrka åtgärder, som leder till i medlemsförslaget avsedd enhetlighet.

Stockholm den 9 november 1972

Bertil Ström

Statens trafiksäkerhetsverk:

Statens trafiksäkerhetsverk tillstyrker förslaget att för eldrivna rullstolar bör gälla enhetliga trafikregler i de nordiska länderna av motsvarande utformning som i Sverige föreskrivits genom kungörelsen (1970: 500) om klassificering av vissa fordon för handikappade.

Ett härmed överensstämmande förslag har också upptagits i avsnittet Tillägg i det av Nordisk vägtrafikkommitté år 1970 överlämnade betänkandet med reviderat förslag till vägtrafikregler (*NU 1970: 10*), vilket enligt vad verket erhållit kännedom om från trafikregelsynpunkt är avsett att tas in i den nya vägtrafikkungörelse som för närvarande förbereds i kommunikationsdepartementet.

Stockholm den 14 november 1972

Statens trafiksäkerhetsverk

Gustav Ekberg

Handikappinstitutet:

De nya svenska trafikreglerna för elektriska utomhusrullstolar infördes fr. o. m. 24 juli 1970. Hittillsvarande erfarenheter av de nya reg-
26-720210. Nordiska rådet. Supplementband

lerna bl. a. grundade på institutets fortlöpande fältkontakter är enligt handikappinstitutets uppfattning positiva. Beträffande reglernas tillämpning vad gäller tekniska krav på rullstolarnas utrustning beträffande bl. a. bromsar pågår för närvarande inom handikappinstitutet en översyn i samråd med trafiksäkerhetsverket. Institutet har även uppmärksammat de problem som kan uppstå ur säkerhetssynpunkt när elektriska rullstolar som är avsedda för inomhusbruk nyttjas utomhus. I den översyn som görs kommer även denna fråga att beaktas. Ifrågasvarande tillämpningsföreskrifter beräknas föreligga under slutet av 1972.

Med hänvisning till ovanstående tillstyrker handikappinstitutet i princip förslaget att rekommendera övriga nordiska länder att införa de svenska trafikreglerna för elektriska utomhusrullstolar. Handikappinstitutet vill dock samtidigt ifrågasätta om det inte kunde vara fördelaktigt att avvakta tillkomsten av de nämnda tillämpningsföreskrifterna innan förslaget framförs.

Bromma den 31 oktober 1972

Karl Montan

Svenska försäkringsbolags riksförbund:

— — — Med utgångspunkt från i Sverige gällande regler har föreslagits att Nordiska rådet skulle rekommendera regeringarna i Danmark, Finland, Island och Norge att genomföra bestämmelser som möjliggör att elektriska rullstolar kan framföras både enligt bestämmelser som gäller för gående och enligt bestämmelser som gäller för cykel.

Bestämmelser av angivet innehåll har i Sverige införts genom en år 1970 utfärdad kungörelse om klassificering av vissa fordon för handikappade. Enligt riksförbundets erfarenheter har några nackdelar icke varit förenade med de sålunda införda bestämmelserna. Riksförbundet finner därför att ifrågasvarande medlemsförslag bör kunna tillstyrkas.

Stockholm den 19 oktober 1972

Svenska försäkringsbolags riksförbund

Erik Bendz

Styrelsens ordförande

Richard Schönmeyr

Verkställande direktör

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande (NTF):

Under många år har det bedrivits ett omfattande arbete för att få till stånd enhetliga nordiska trafikregler. Detta arbete står nu inför sin

fullbordan i och med att de gemensamma reglerna förväntas träda i kraft i de olika länderna inom en icke alltför avlägsen framtid. Mot den bakgrunden anser NTF det vara riktigt att man även får gemensamma regler när det gäller handikappfordonen. NTF tillstyrker därför medlemsförslaget.

Stockholm den 15 november 1972

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande

Alvar Thorson

Bertil Grönberg

Folksam:

Folksam har sedan några år tillbaka en särskild försäkring för elektriskt drivna rullstolar. Försäkringen omfattar bland annat den skadeståndsskyldighet som kan åläggas den handikappade vid en trafikskada.

Vår erfarenhet hittills av denna försäkring ger vid handen att förekomsten av trafikskador är mycket låg.

Från försäkringssynpunkt har vi således inte någon anledning att ifrågasätta lämpligheten av de svenska trafikreglerna för elektriskt drivna rullstolar. Som en följd härav har Folksam heller inga erinringar mot ovannämnda förslag.

Stockholm den 23 oktober 1972

Folksam

Knut Lindberg

Medlemsförslag

om nordiskt samarbeite om njurtransplantationer

(Väckt av Pentti Antila, Roald Bye, Sven Hammarberg, Lars Lindeman, Gerda Møller, Saimi Ääri och Egil Aarvik)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska expertkommittén rörande njurtransplantationer (Scandia-transplant):

Vi hilser med glede det initiativ presidiet i Nordisk Råd har tatt om denne sak, og vi har notert med tilfredshet at det i forslaget er spesifisert endel områder som rådet antar bør få støtte. Det er nevnt at et fastere samarbeid er nødvendig, at det er behov for stipendier og at transplantasjonsregisteret i Århus bør støttes. Det pekes også på behov for tilstrekkelig sekretariatressurser og tilfredsstillende kommunikasjons- og data-behandlingsmuligheter.

Innledningsvis vil vi feste oppmerksomheten på at "et nordisk ekspertutvalg for å utrede visse sider ved nyretransplantasjonskomplekset" ble oppnevnt i desember 1968 etter initiativ av de sentrale helsemyndigheter i respektive land. Vi vedlegger i fotokopi et brev fra daværende helse-direktør Karl Evang, Norge, om denne sak og hvor komitéens mandat er konkretisert. Dette brev er datert 5. desember 1968 (*här ej tryckt*).

Denne komité har hatt regelmessige møter de siste 4 år, som regel 3 møter pr. år. Komitéen har arbeidet fortløpende med en rekke problemer innenfor dette felt, og har blant annet tatt aktivt del i, og også initiert, det samarbeid om nyretransplantasjon som i de siste år har pågått i Norden (Scandia-transplant). Komitéen har i løpet av denne 4 års periode avgitt 2 innstillinger til respektive lands helsemyndigheter, som vi tillater oss å vedlegge i fotokopi til nærmere orientering (*se Bihang 1—2*).

Virksomheten innenfor Scandia-transplant har vært raskt stigende, som det fremgår av de 2 vedlagte diagrammer (*se Bihang 3—4*). De viser at

det er utført vel 1 000 nekronyretransplantasjoner siden januar 1969, og at det pr. 5 oktober 1972 er ca. 620 pasienter som venter på nekronyretransplantasjon i Norden.

Disse 2 diagrammer gir et klart uttrykk for den stadig økende virksomhet i Scandiatransplant. Dette samarbeidet har ført til at vi i november 1972, for første gang, hadde en arbeidskonferanse mellom de ulike transplantasjonssentra i Skandinavia. Praktiske samarbeidsproblemer av enhver art i forbindelse med denne virksomheten ble da drøftet. Møtet var, tror vi, meget stimulerende for alle deltagerne, og vil ytterligere knytte Nordens transplantasjonssentra sammen i tiden som kommer.

Komitéen drøftet også på et ekstraordinært møte lørdag 18. november 1972 det foreliggende forslag fra Presidiet i Nordisk Råd. Under drøftelsene festet vi oss ved at det allerede eksisterer endel skandinaviske samarbeidsprosjekter på helsefronten. Vi vil her nevne Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg, Den dentale materialprøveanstalt i Oslo og det løpende samarbeid som foregår på strålefysikkens område. Såvidt vi kan bedømme representerer Scandiatransplant, og ekspertkomitéens arbeid forøvrig, en viktig og betydelig tilvekst til det allerede eksisterende nordiske samarbeid på helsesektoren.

Vi er derfor av den mening at den nordiske ekspertkomité nå bør gjøres til en permanent komité med samme representasjon som den for tiden har, slik vi allerede har foreslått i vår innstilling nr. 1. Komitéen har 3 medlemmer fra Danmark, Finland, Norge og Sverige samt 1 medlem fra Island. Komitéen har dessuten en generalsekretær som koordinerer den løpende virksomhet. Under forutsetning av at komitéen blir permanent og at komitéen samtidig får et årlig operativt budsjett vil vi mene at ekspertkomitéens hovedoppgaver i fremtiden vil bli følgende:

1. Koordinere virksomheten innenfor Scandiatransplant.
2. Fungere som rådgivende organ for respektive lands helsemyndigheter når det gjelder planlegging og ressursfordeling innenfor omsorgen av de kronisk nyresjuke pasienter.
3. Legge tilrette grunnlaget for et nordisk samarbeid også om andre organtransplantasjoner når dette måtte bli aktuelt.
4. Koordinere forskningsvirksomheten i Norden innenfor relevante områder med relasjon til transplantasjonsproblematikken.

Komitéen drøftet inngående den budsjettmessige side av et nærmere og fastere samarbeid i Norden. Komitéen har på grunnlag av denne diskusjon tillatt seg å legge ved forslag til et budsjett for det kommende år på tilsammen 856 000 norske kroner, og skal få redegjøre nærmere for de forskjellige punkter i budsjettoppstillingen.

Komitéen mener at dersom forslaget om en permanent komité tas til følge vil dette medføre et fast løpende budsjett på tilsammen 141 000 kroner som fordeler seg slik:

Kroner 65 000 til dekning av 3 komitémøter i året, 1 arbeidsmøte i Scandiatransplant pr. år med samlet utgift på 70 000 kroner og dessuten lønn til generalsekretær på 6 000 kroner pr. år.

Videre foreslår komitéen et fleksibelt budsjett, for ett år ad gangen, og har som forslag til første års budsjett oppført 715 000 kroner.

Det er ført opp en post for en stipendiat med forskningslaborant på tilsammen 155 000 norske kroner, og komitéen har tenkt seg at den selv kunne velge ut vedkommende stipendiat etter nærmere angitte regler.

Det er videre foreslått 8 sekretærstillinger på følgende 8 steder:

- a. 1 sekretærstilling for Scandiatransplants sentralregister i Århus.
- b. 1 sekretærstilling til EDB-anlegget ved Rikshospitalet i Oslo.
- c. 6 sekretærstillinger til like mange transplantasjonssentra i Norden (2 i Danmark, 1 i Finland, 1 i Norge og 2 i Sverige).

I Århus føres sentralregistret for alle transplanterte pasienter i Scandiatransplant. Alle pasienter som venter på nekronyre vil bli foreslått registrert ved EDB-anlegg ved Rikshospitalet i Oslo, og dette vil gjøre det uhyre enkelt å finne frem til de aktuelle mottakere når man har tilbud om nekronyre. Denne type utvelgelse vil sannsynligvis få enda større betydning i fremtiden dersom utviklingen av et økende internasjonalt samarbeid på området kommer istand. Virksomheten ved 6 av transplantasjonssentrene i Norden er idag så betydelig at det nå er nødvendig å ajourføre data og resultater ved disse sentra.

Endelig foreslår komitéen en bevilgning på 175 000 kroner til fordeling på 2 reisestipend til all type personell som er engasjert i virksomheten. Vi vil gjøre oppmerksom på at det idag anslagsvis er 600—800 personer som mer eller mindre direkte er knyttet til, og engasjert i, dialyse- og transplantasjonsvirksomheten i Norden. Dette gjelder alt personell såvel leger, laboranter, sykepleiere, hjelpepleiere o. s. v. Vi vil gjøre oppmerksom på at Scandiatransplant idag er den samarbeidsorganisasjon som har det største antall transplantasjoner i relasjon till befolkningsunderlaget. Komitéen legger stor vekt på at det ville være mulig å sende ulike personellgrupper på kortere stipendopphold både innenfor Skandinavia og også utenfor Skandinavia. Dette ville stimulere vårt arbeid meget sterkt, og ville også bidra til utveksling av idéer og liknende som kan bringe vårt samarbeid videre fremover.

De forslag som her fremlegges fikk enstemmig tilslutning blant dem som var tilstede på det ekstraordinære komitémøte: Hess Thaysen, Kissmeyer og Fjeldborg (Danmark), Lindström og Kuhlback (Finland), Gelin og Groth (Sverige) samt Malm og Thorsby (Norge).

Komitéen vil til slutt gjenta at den hilser initiativet fra Nordisk Råd

med glede, og håper samtidig på at det kan bli en positiv reaksjon på de forslag som komitéen her har presentert.

Oslo, 29. november 1972

På komitéens vegne

J. Hess Thaysen

Professor
København

Lars-Erik Gelin

Professor
Göteborg

Ole Jacob Malm

Professor
Oslo

B. Kuhlback

Dosent
Helsingfors

Audun Flatmark

Generalsekretær

BIHANG 1

Utlåtande 1 om nordiska samarbetsproblem på njurtransplantationsområdet

(Avgivet av den nordiska expertkommittén)

På et møte i Oslo høsten 1968 tok de nordiske helsedirektører initiativet til opprettelse av en sakkyndig komite for å utrede samarbeidsproblemer innen nyretransplantasjonskomplekset. I den følgende tid ble det oppnevnt komitéer i de respektive land, hver med 3 medlemmer. Den nordiske komité har fått følgende sammensetning:

Danmark: Professor J. Hess Thaysen, overlegene F. Kissmeyer Nielsen og O. Fjeldborg.

Finland: Professor M. Turunen, dosent B. Kuhlback og med. dr. B. Lindström.

Norge: Professorene L. Efskind og O. J. Malm samt assistentlege E. Thorsby.

Sverige: Professorene C. Franksson, L.-E. Gelin og B. Hood.

Komitéen har foreløpig hatt 4 møter, i Göteborg i februar og juni i år, i Oslo 1/9.69 og det siste i København 17/10.69.

Generelle bemerkninger

Komiteen mener avgjort at det foreliggende problem nødvendiggjør et nordisk samarbeid. Oppnevningen av komitéen er et viktig skritt mot samkjøring av et medisinsk problemkompleks som neppe kan løses av landene enkeltvis. I de respektive land er komitéens mandat formulert forskjellig. Man har imidlertid til nå konsentrert seg om problemene omkring nyretransplantasjonsvirksomheten, men vil gjerne påpeke at andre transplantasjonsproblemer kan dukke opp i fremtiden. Det er da naturlig at den internordiske komité tar disse problemer opp etter hvert som de blir aktuelle, eventuelt ved at den suppleres med annen ekspertise.

Målsettingen ved behandling av de kronisk nyresyke er i dag klar for så vidt som den kombinerte dialyse- og transplantasjonsvirksomhet

tar sikte på å gi *alle* egnede resipienter en mulighet for nyretransplantasjon. Dette forutsetter at de samarbeidende land har et felles grunnlag å arbeide på: det gjelder registrering av kronisk nyresyke pasienter muligheter for dialysebehandling til transplantasjon kan finne sted, adgang til vevstyping og utveksling av organer samt en videre utbygging av medisinsk og kirurgisk transplantasjonsservice.

Det sterke behov for internordisk samarbeid baseres på det faktum at ca. 70—80 % av transplantasjonene må utføres med nekronyrer, og sjansen for at man skal finne en akseptabel nyre til den enkelte pasient øker vesentlig dersom tilbudet av nekronyrer kan fordeles på de 4 land. Utveksling av nekroorganer over landegrensene, utvalgt på grunnlag av vevstyping, er derfor det viktigste mål for det internordiske samarbeid.

Dette samarbeid er i praksis allerede påbegynt, idet vel 30 nekronyrer er utvekslet mellom de nordiske land pr. oktober 1969. Observasjonstiden er ennå kort, men de foreløpige resultater er meget oppmuntrende og viser at et fruktbart nordisk samarbeid om nyretransplantasjon lar seg etablere, og antyder at samarbeidet om nekrotransplantasjoner kan bedre resultatene meget vesentlig.

Såvidt komiteen bedømmer situasjonen idag vil et intensivert samarbeid forutsette planlegging og løsning av 4 problemkompleks:

A. Rent faglige medisinske og kirurgiske transplantasjonsproblemer. Disse har vært drøftet ved alle 4 møter, og vil fortsatt være gjenstand for løpende diskusjon.

B. Nasjonal planlegging.

C. Snarlig løsning av basale samarbeidsproblemer.

D. Finansiering.

Ad. B. Komiteen vil under henvisning til pkt. B, foreslå at det i hvert enkelt nordisk land hurtigst mulig utarbeides planer for hvor og i hvilken skala dialyse- og transplantasjonsvirksomheten skal drives med hensyn til det aktuelle behov, såfremt en slik plan ikke allerede finnes. Komiteen mener at en opprustning av dialyse- og transplantasjonsfasilitetene i *alle* de nordiske land er en nødvendig forutsetning for å oppnå et effektivt og balansert nordisk samarbeid. Komiteen ser frem til en slik utredning så snart som mulig fordi denne terapiform er av ekstraordinær natur. En vel gjennomtenkt aksjonsplan foreligger i Danmark, og midler er allerede bevilget. Denne konsise plan kan etter komiteens mening, meget vel anvendes som modell for de øvrige nordiske land — med de modifikasjoner som lokale, geografiske og organisatoriske forhold tilsier.

Ad. C. Forøvrig vil komiteen under henvisning til pkt. C, i denne første innstilling innskrenke seg til å legge frem konkrete forslag på 3 punkter som alle angår *felles, basale problemer* som man mener må løses umiddelbart. Det gjelder følgende:

1. Opprettelse av vevstypelaboratorier og etablering av felles vevstypestandard.

2. Løsning av transportproblemet.

3. Preservasjon av organer.

I tillegg hertil vil komiteen som et særligt punkt, fremheve som sin mening at det er nødvendig å utforme:

Prinsipielt ensartet lovgivning i de nordiske land vedrørende transplantasjon av vev og organer.

Felles, basale problemer

1. Vevstypelaboratorier

Vevstypebestemmelser med standardisert teknikk og standardiserte reagenser er den primære forutsetning for organtransplantasjoner og organutveksling i Norden. Dette stiller betydelige krav til disse laboratoriers størrelse, utstyr og bemanning, spesielt av hensyn til 24 timers service året rundt. Den internordiske komité er enig om at man må ha et *regionalt hovedlaboratorium* som skal koordinere vevstypevirksomheten i Norden og formidle kontakt mellom den nordiske region og andre regioner i Europa forøvrig. Komitéen mener at vevstypelaboratoriet ved Århus Kommunehospital skal fylle denne oppgave.

I tillegg til dette nordiske regional-laboratorium bør det i hvert enkelt av de nordiske land etableres et *nasjonalt hovedlaboratorium*. Disse nasjonale hovedlaboratorier må formidle kontakt med andre vevstypelaboratorier i eget land og medvirke til at en standardisert teknikk og standardiserte vevstypereagenser brukes ved hvert vevstypelaboratorium i landet og påta seg opplæring av personale ved andre vevstypelaboratorier. De nasjonale hovedlaboratorier skal dessuten fungere som referanselaboratorier for de respektive land. Dessuten bør det nasjonale hovedlaboratorium få muligheter til en nødvendig vitenskapelig forskning på vevstypemrådet.

Med hensyn til oppbyggingen av det nasjonale hovedlaboratorium kan man henviser til den ovenfor nevnte danske betenkings avsnitt om vevstypelaboratorier. Den nordiske komité er enig om at følgende idealkrav idag bør stilles til hovedlaboratoriet:

Areal	ca. 500 m ² (brutto).
Personale	1 overlege
	2 underordnede leger
	6 laboranter
	2 sekretærer

Utstyret vil avhenge av laboratoriets plassering, og man skal i den forbindelse peke på at meget nær geografisk tilknytning til en blodbank har vist seg å kunne innebære følgende fordeler: det kan etableres felles vakt, en del utstyr kan være felles og kontakten med blodbanken gir mulighet for personalrekruttering og fri adgang til innsamling av de nødvendige vevstypereagenser.

Nær tilknytning til en blodbank vil også kunne medføre at man i en overgangsfase delvis kan ha felles personale. Dog bør minst 2 leger, 4 laboranter og 1 sekretær utelukkende arbeide ved vevstypelaboratoriet. Foreløpig er det bare opprettet et nasjonalt hovedlaboratorium, nemlig i Danmark (Århus). Til dette formål er det bevilget 1 1/4 million danske kroner. I de øvrige 3 nordiske land er nasjonale hovedlabo-

ratorier ennå ikke opprettet, men det er enighet om at disse for Finland og Norges vedkommende skal ligge i henholdsvis Helsingfors og Oslo. Når det gjelder Sverige kan komitéen ikke uttale seg om den endelige plassering av det nasjonale hovedlaboratorium, men vil gjøre oppmerksom på at vevstypelaboratoriet ved blodcentralen i Göteborg (Sahlgrenska sjukhuset) hittil har utført visse av hovedlaboratoriets funksjoner, spesielt den internordiske kommunikasjon.

Opprettelse av et nasjonalt hovedlaboratorium i hvert enkelt land ansees av komitéen for å være en nødvendig forutsetning for all transplantasjonsvirksomhet i de enkelte land, og for et effektivt samarbeid over landegrensene.

I tillegg til hovedlaboratoriet i hvert enkelt land er det behov for vevstypelaboratorier knyttet til andre transplantasjonssentra, eventuelt laboratorium felles for flere nærliggende transplantasjonssentra. Disse laboratorier må ha et personale og utstyr som sikrer en effektiv virksomhet. Man vil her peke på at det til etablering av vevstypelaboratorium ved blodbanken, Rigshospitalet, København er bevilget 1 million danske kroner.

Komitéen mener at antall vevstypelaboratorier i hvert enkelt land bør være så få som mulig for å sikre en kvalitativt best mulig, og den mest ensartede, vevstypbestemmelse, og den best mulige kommunikasjon mellom de enkelte sentra.

Komitéen vil sterkt anbefale at opprettelsen av de nasjonale hovedlaboratorier og utbyggingen av andre, allerede eksisterende vevstypelaboratorier skjer snarest mulig på initiativ av de respektive lands helsemyndigheter, slik som det har skjedd i Danmark.

Telex. Kommunikasjonen mellom de enkelte land og sentra er etter de erfaringer man har høstet, kritisk og vanskelig. Komitéen anser det derfor *tvingende nødvendig* at det straks etableres Telex på hvert enkelt av de samarbeidende vevstypelaboratorier.

Transportproblemet

Eliminasjon av unødige forsinkelser er helt avgjørende for et effektivt samarbeid. Primært er det derfor behov for rask kommunikasjon mellom de enkelte sentra, og en vil her igjen minne om det som foran er sagt om opprettelsen av Telex-forbindelse. Videre må det være mulighet for på kort varsel å transportere donorganet og/eller resipienten slik at transplantasjonen kan effektueres med et minimum av tidstap. Komitéen vil derfor peke på behovet for en rask og sikker transport 24 timer i døgnet året rundt. I praksis har det vist seg at det kan oppstå betydelige transportvanskeligheter.

I visse tilfelle kan man basere transporten på vanlig ambulansetjeneste, men over lengere avstander vil flytransport være den eneste mulige løsning. Flytransporten kan løses på minst 3 ulike måter:

1. Sivile rutefly.
2. Private chartefly-selskaper.
3. De nasjonale flyvåpen.

De sivile rutefly kan benyttes mellom steder med hyppig flysamband, til visse tider av døgnet. Dette er sikkert det billigste alternativ. I de fleste tilfelle må man dog regne med å basere seg på rekvirert flytransport.

Mulighetene for benyttelse av private flyselskaper varierer i de enkelte land. De synes for tiden å være best i Norge, hvor Busy Bee Air-service A/S kan tilby transport for hele Norden til alle døgnets tider året rundt. Dette innebærer en ensartet og samordnet flytjeneste som etter komitéens oppfatning bør være det ideelle mål for den fremtidige transporttjeneste.

Komitéen mener dog at man bør overveie — og utrede — om det er mulig å oppnå en tilsvarende transporttjeneste basert på de enkelte lands flyvåpen.

Komitéen vil derfor anbefale at helsemyndighetene utreder de økonomiske vilkår for de ulike alternativer, og tar skritt til å etablere den nødvendige transportorganisasjon. Man bør da tilstrebe et ensartet — helst felles — opplegg for en samordnet tjeneste for hele Norden.

Komitéen mener at det er *mottagende sykehus* som skal betale omkostninger ved organtransporten.

3. Organpreservasjon

Sikring av organets levedyktighet i tidsrommet før transplantasjonen er selvfølgelig helt avgjørende for et vellykket transplantasjonsresultat. Disse rent faglige problemer skal man ikke komme nærmere inn på i denne forbindelse. Idag blir nyren, ved hjelp av en kald Rheomacrodexløsning (4° C), spylt tom for blod og oppbevart ved samme temperatur inntil transplantasjonen skjer. Denne metoden tillater oppbevaring inntil 15 timer.

I nær fremtid vil man ha til rådighet et perfusjonsapparat med oxygen-tilførsel som gjør det mulig å oppbevare nyrer i lengere tid. Komitéen forutsetter at alle nordiske transplantasjonssentra får mulighet til å anskaffe denne apparatur så snart den kommer på markedet. Det forutsettes derfor at helsemyndighetene kan medvirke til en tilstrekkelig finansiell støtte så snart dette blir aktuelt.

Ensartet lovgivning

Komitéen mener at en prinsipielt ensartet lovgivning vedrørende transplantasjon av vev og organer er en av forutsetningene for et effektivt organutbytte mellom de nordiske land. Man er kjent med at det på initiativ av Nordisk Råd, for tiden etableres komitéer i de enkelte land for å drøfte lovgivning om transplantasjon, obduksjon

m. v. Komitéen vil anbefale at den får seg forelagt — og får anledning til å uttale seg om — de lovforslag som foreslås. Det beste vil være en ensartet lovgivning i alle de nordiske land.

Mens beslutningen om ensartet lovgivning kan trenge noen tid, mener komitéen at det er nødvendig *straks* å løse de spesielle problemer som knytter seg til anvendelsen av levende donor. Problemets hastende karakter kan ikke understrekes kraftig nok, og komitéen vil derfor be om at de ansvarlige helsemyndigheter straks tar initiativet til å fremme løsningen av dette problem.

Man har drøftet endel av de punkter som er relevante i denne forbindelse, og vil peke på 5 problemer som bør utredes:

1. Forsikringsforhold. Dels om en etablert forsikring bør forhøyes, dels om premien for førstegangsforsikring skal økes for en forsikrings søker hvis ene nyre er fjernet.

2. Problemet vedrørende fast ansettelse i stilling, når det ved ansettelsen kreves helbredsattest.

3. Erstatning for vedkommende donor ved eventuell skade eller død i forbindelse med operasjonen.

4. De økonomiske forhold i forbindelse med undersøkelse og operasjon (opphold i sykehus, rekonvalesens) for levende donor. Man bør prinsipielt arbeide for at levende donor ikke skal lide noe økonomisk tap i forbindelse med donasjonen. Men betaling bør aldri aksepteres som en forutsetning for transplantasjon.

5. Forholdet til militær tjenestegjøring — eventuelt endret klassifisering av militært personell.

Finansiering

Det ligger utenfor komitéens mandat å komme med forslag til finansiering av de omtalte planer. Komitéen vil imidlertid sterkt fremheve at følgende prosjekter må gis høyeste prioritet, idet finansieringen av disse vil være en forutsetning for et effektivt nordisk samarbeid:

1. Opprettelse av et nasjonalt hovedvevstypelaboratorium i hvert enkelt nordisk land, samt en tilstrekkelig utbygging av de andre vevstypelaboratorier knyttet til allerede eksisterende transplantasjonssentra.

2. Opprettelse av TELEX-forbindelse mellom de samarbeidende vevstypelaboratorier.

3. En tilstrekkelig utbygging av de kliniske ressurser.

4. Anskaffelse av kjøleperfusjonsapparat når slik apparatur blir tilgjengelig.

Komitéens videre arbeid

Komitéen mener at det bør etableres en permanent nordisk ekspertkomité for organtransplantasjon. Man går ut fra at den komité som

allerede er oppnevnt, kan dekke formålet — eventuelt ved en oppdeling i særlige utvalg for kirurgiske, intern-medisinske og immunologiske aspekter ved samarbeidet.

Det vil være nødvendig med midler til sekretærhjelp, om man forutsetter at den generalsekretær som ble valgt på Osломötet (Dr. Audun Flatmark, Oslo) vil få den nødvendige økonomiske kompensasjon.

Den permanente nordiske komité bör mötes når man finner dette nødvendig av hensyn til igangværende samarbeid, samt når nye prosjekter trenger utredning. Man tenker her spesielt på utredningen av mulighetene for samarbeid også på andre transplantasjonsmedisinske områder enn nyretransplantasjon. I tillegg bör komitéen i nær fremtid ta opp til overveielse spørsmålet om bruk av elektronisk databehandling både av den kliniske og vevstypemessige registrering av pasienter og av de oppnådde behandlingsresultater. Komitéen mener at det allerede nå ville være ønskelig å få bevilget midler til et slikt utredningsarbeid, da dette vil kreve samarbeid med spesialister på databehandlings-området.

Konklusjoner

1) Det pågående samarbeid om nyretransplantasjon som nylig er innledet på nordisk basis, og som har vist seg å fungere, bör snarest mulig effektiviseres. Dette vil være av vesentlig betydning for å oppnå en adekvat behandling av våre pasienter med kronisk nyresvikt.

2) Den primære målsetting for samarbeidet er en utveksling av nekronyrer slik at resipientene kan sikres en nekronyre med tilfredsstillende vevsforlikelighet.

3) En forutsetning for dette er opprettelsen av adekvate vevstypelaboratorier ved de samarbeidende transplantasjonssentra, samt opprettelse av større hovedlaboratorier i de respektive land. Et effektivt samarbeid vil kreve etablering av TELEX-forbindelse mellom vevstypelaboratoriene.

4) En annen nødvendig forutsetning er at de kliniske ressurser i hvert enkelt nordisk land blir utbygget tilstrekkelig for en effektiv medisinsk og kirurgisk behandling (dialyse og transplantasjon).

5) Etablering av et effektivt og ensartet transportsystem.

6) De danske statlige bevilgninger, både for investering og drift, erkjenner situasjonens ekstraordinære karakter. Komitéen finner det rimelig for et godt samarbeid mellom de nordiske land, at man overveier en tilsvarende økonomisk innsats også i de andre nordiske land.

7) Det bör oppnevnes en permanent nordisk ekspertkomité på området. Denne komité bör ta opp løpende problemer ved samarbeidet, og legge grunnlaget til rette for en utvidelse av samarbeidet til også å gjelde andre organtransplantasjoner når dette blir aktuelt. Man vil

derfor foreslå at den nåværende komité blir en permanent nordisk ekspertkomité, etter nødvendig supplering.

Oslo/København/Göteborg/Stockholm/Helsingfors i november 1969

Leif Ejfskind

Professor

Curt Franksson

Professor

Lars-Erik Gelin

Professor

Jörn Hess Thaysen

Professor

Börje Kuhlback

Dosent

Audun Flatmark

Generalsekretær

BIHANG 2

Utlåtande 2 om nybyggnad av dialys- och njurtransplantationsverksamheten i de nordiska länderna

(Avgivet av den nordiska expertkommittén)

Den nordiske ekspertkomite avga sin "Innstilling 1" i november 1969. I denne innstilling ble det redegjort for nødvendigheten av — og også bedt om — en hurtig løsning av basale samarbeidsproblemer som en forutsetning for et effektivt internordisk samarbeid om nyretransplantasjon. Det har forløpig ikke vært noen offisielle reaksjoner på denne innstilling, og komiteen tillot seg derfor i brev av 19 mars 1970 å minne de respektive helsemyndigheter om innstillingen.

I nevnte innstilling ble det også påpekt at hvert enkelt land må utarbeide konkrete planer for utbygging av en kombinert dialyse- og transplantasjonsvirksomhet. Uten en nasjonal planlegging og utbygging av de kliniske ressurser kan man ikke ha noe håp om å gi pasienter med kronisk nyresykdom et egnet behandlingstilbud.

I den foreliggende innstilling vil komiteen drøfte disse problemer nærmere og komme med konkrete forslag til plan og utbygging på det nasjonale plan. Arbeidet med innstillingen ble innledet på møtet i København i oktober 1969 og senere fortsatt i Helsingfors i februar 1970 og i Stockholm i mai 1970.

Behov

Undersøkelser, utført i alle fire nordiske land, viser entydig at antall nye tilfelle av uremi som egner seg for dialyse og transplantasjon, beløper seg til omkring 50 pr million innbyggere per år. Ved disse beregninger har man gått ut fra en øvre aldersgrense på 60 år. Det har vært antatt, og delvis også observert, en avtagende frekvens av pyclo-nofrit på grunn av analgetikamisbruk — delvis også av glomerulonefrit — men denne tendens vil motvirkes av en økende behandlingssmulighet for visse pasienter over 60 år. I tillegg må man regne med et årlig re-transplantasjonsbehov på ca. 10 % av tidligere transplanterte pasienter. Det fremgår av bilag 1 at det aktuelle behandlingsbehov ikke

på langt nær er dekket idag. Komiteen regner med at man i perioden 1.10.1968—1.10.1969 behandlet maksimalt 20 % av de egnede pasienter. Behandlingstilbudet varierte fra land til land, og lå lavest i Norge.

Det bør derfor kraftig understrekes at en oppbygging av de kliniske ressurser for dialyse og transplantasjon er meget påtrengende og bør løses parallelt med de oppgaver som ble spesifisert i Innstilling 1. Som eksempel på øket behandlingsfrekvens som resultat av planlegging og pengebevilgning, kan man nevne at situasjonen i Danmark idag er annerledes enn det som fremgår av bilag 1. I løpet av siste halvår (fra 1.10.1969) er det i Danmark utført 42 nyretransplantasjoner og dialysekapasiteten har nesten blitt fordoblet. En tilsvarende økning har delvis også skjedd i Sverige, mens forholdene i Norge og Finland er stort sett uforandret.

Nordisk samarbeid

Det ble i Innstilling 1 nevnt at et internordisk samarbeid med transport av nekronyrer allerede ble forsøkt i 1969. Samarbeidet startet i mai 1969, og resultatet fremgår av bilag 2.

Blant 97 nekrotransplantasjoner utført i nevnte tidsrum ble 38 nekronyrer stilt til rådighet ved utbytte over landegrensene, d. v. s. godt 30 %. I samme tidsrom hadde man til rådighet 324 nekronyrer, og 50 % av dem måtte kasseres på grunn av uegnet eller manglende resipient. Dette viser klart, som allerede påpekt i Innstilling 1, at registrering og vevstyping av alle kronisk nyresyke, altså en oppbygging av resipientpoolen, er meget nødvendig. Bare på denne måte kan behandlingsfrekvensen økes. Nødvendigheten av å utbygge de kliniske ressurser er derfor innlysende. I løpet av de første 3 måneder i 1970 har tilbudet av nekronyrer vært 110, og mer enn halvparten av dem ble benyttet.

Dette viser en klart økende aktivitet, og at det prosjekt som ble skissert i Innstilling 1 lar seg realisere. Målet er imidlertid å nå opp i 1 000 nyretransplantasjoner per år i Norden, og dit er det enda langt igjen.

Det bør nevnes at ønsket om et regionalt samarbeid på dette felt ikke er noe isolert nordisk fenomen. En tilsvarende utvikling er startet i Europa, på de britiske øyer, i USA og i Australia. *Lancet*, *British Medical Journal* og andre medisinske tidsskrifter har i løpet av siste halvår publisert artikler som viser oppbyggingen og effekten av slike samarbeidsprosjekter. Det hersker idag stor enighet om at regionalt samarbeid er helt nødvendig for å gi pasienter med kronisk nyresykdom et effektivt behandlingstilbud.

Planlegging og utbygging av de indremedisinske ressurser

Det er allerede nevnt at komiteen, på grunnlag av tilgjengelig materiale, regner med at det er 50 nye pasienter per million innbyggere per år i aldersgruppen 10—60 år som egner seg for en kombinert dialyse- og transplantasjonsbehandling.

Komiteen vil anføre at en dialysevirksomhet som ikke i prinsippet fører til transplantasjon av alle egnede pasienter, d. v. s. de fleste, er en urealistisk løsning av uremiproblemet. Det er nemlig spørsmål om et kumulativt behov per år av ca. 50 nye pasienter per million. Hvis ikke

transplantasjonsfrekvensen kan ligge på samme nivå blir rom-, personale- og øvrige behov meget snart umulig å dekke.

Selvom alle egnede pasienter blir transplantert er behovet for dialysevirksomhet viktig og betydelig. Gjennomsnittlig kan man regne med et dialysebehov på 6 måneder (denne tid varierer betydelig) før transplantasjon. Dette betyr at kronikerdialysebehovet i Norden skulle være 50 000—70 000 behandlinger per år, fordelt på ca. 300 dialyseplasser. Man forutsetter da at pasientene behandles 2—3 ganger i uken. Per million innbyggere betyr dette 2 300—3 200 behandlinger og ca. 14 dialyseplasser per år. Inntil transplantasjonsvirksomheten kan utbygges til den ønskede kapasitet, d. v. s. i de nærmeste år, er dialysebehovet de facto omtrent 3 ganger større. Man må regne med et behov på 150 000—200 000 behandlinger per år fordelt på ca. 900 dialyseplasser, eller per million 6 900—9 600 behandlinger og ca. 40 dialyseplasser. De siste tall representerer samtidig det maksimale behov.

En utbygging av hele kronikerdialysevirksomheten i Norden er derfor under enhver synsvinkel en nødvendig forutsetning for en uremikeromsorg som her er skissert. Fordi en omfattende dialysevirksomhet har betydelige økonomiske konsekvenser — en sykehusdialyse koster for tiden ca. 700—900 svenske kroner pr. gang — foreligger det sterke grunner for en snarlig utbygging av transplantasjonsvirksomheten.

Komiteen mener at en dekning av behandlingsbehovet med transplantasjon (og dialyse) er mulig. Dette illustreres av den høye transplantasjonsfrekvens i Gøteborg (bilag 1) hvor det allerede nå transplanteres svarende til behovet i Gøteborgsregionen. Hvis de øvrige transplantasjonssentra kunne utbygges i tilsvarende skala, og det er mulig, kunne man tilfredsstille behovet i hele Norden, d. v. s. ca. 1 000 nyretransplantasjoner per år.

Utgangspunktet for denne virksomhet er en nøyaktig registrering av uremikerne slik at man kjenner hver resipients kliniske tilstand, vevstype o. l. Løsningen på dette problem er nevnt i Instilling 1, og vevstypelaboratoriene vil i denne forbindelse spille en sentral rolle.

Fra et indremedisinsk synspunkt anser komiteen at det er nødvendig med en stor nyreklinnk per $1/2$ — $1\ 1/2$ million innbyggere, d. v. s. 4—8 per land. I forbindelse med majoriteten av disse sentra skulle nyretransplantasjonsvirksomheten drives, hvis de immunologiske og kirurgiske forutsetninger er tilstede.

En komplett nyreklinnk bør ha 30—40 sengeplasser og 8—15 dialyseplasser. Ved nyreklinnken bør man ta opp forskning og behandling av vanskelige og kvantitativt betydelige problemer innen nefrologien, som f. eks. hypertoni og pyelonefrit. I tillegg bør nefrologiske problem som glomerulonefrit, nefrotiske syndrom, arvede nefropatier m. m. kartlegges og behandles. Likeså skal akutte pasienter behandles, f. eks. også med dialyse. Det må også foreligge mulighet for spesiell, tidskrevende konservativ terapi (diet-behandling).

Disse sentra skal også ta seg av utdannelsen av leger og annet personale, og i en viss utstrekning kan de tjene som sentra for respektive større sykehusregion med hensyn til f. eks. satelittdialyseplasser, hjemmedialyse o. l. Poliklinisk virksomhet bør drives i stor skala (klientell: residiverende pyelonefrit, nefrotiske syndrom, grav hypertoni, transplanterte pasienter). For å unngå en altfor sterk sentralisering av dialysevirksomheten, noe som ikke er praktisk i land med store geografiske avstander, bør ytterligere minst 5, men endog opptil 25, mindre dialysesentra med 4—5 dialyseplasser planlegges. En annen mulighet er å bygge ut hjemmedialysevirksomheten, men denne kan ikke erstatte de mindre dialysesentra, spesielt fordi målet er å intensivere transplantasjonsvirksomheten.

Prinsipielt bør man ta sikte på at avstanden mellom pasient og dialysesentrum ikke bør overstige 150 km. De ulike geografiske forhold i de nordiske land betinger at det kan bli behov for store variasjoner i den planlagte utbygging av dialysevirksomheten.

Komiteen mener prinsipielt at kronikerdialysevirksomheten ikke bør henlegges til vanlige akutt-avdelinger med "coronary-units", sepsisbehandling o. l. Bare unntangelsevis, og bare i akutte tilfelle bør dette skje. Men også i disse tilfelle bør behandlingen ledes av en spesialutdannet indremedisiner.

For en komplett nyreklinikk med det nevnte antall senger og med kapasitet for dialyse, spesialdiagnostikk, etterkontroll, isolering, opplæring i hjemmedialyse o. l. kreves et areal på minst 2 000 m². I tillegg må de respektive sykehus gi muligheter for moderne diagnostikk (laboratorium, røntgen, isotopundersøkelser, clearanceundersøkelser, nyrebiopsi). For de mindre dialysesentra må en regne med et arealbehov på ca. 400 m² netto gulvflate.

Komiteen mener at legestaben ved de store sentra bør være 8—10 leger. Dette er nødvendig av hensyn til stadig vaktjeneste og legenes betydelige innsats på avdelingen, poliklinikken, som konsulenter og for å sikre utdanning av et tilstrekkelig antall leger. I tillegg kommer den store arbeidsbyrde på grunn av dialyse- og transplantasjonsvirksomheten gjennom døgnetts 24 timer. Ved dialyseavdelingen på en stor nyreklinikk kreves teknisk sakkyndig personale (ingeniør eller tekniker). Den øvrige personalstab ved dialyseavdelingen bør være så stor at det finnes 1 person per kronikerdialysepasient. F. eks. om et sentrum behandler 20 kronikere bør ialt 20 personer (sykepleiere, hjelpepleiere, dialyseassistenter etc.) være ansatt. Dette er nødvendig med tanke på livlig — ofte 24 timers — virksomhet, vanskelige akutte pasienter, transplantasjonspasienter osv.

På mindre dialysesentra bør staben bestå av 2—3 leger. Disse kan eventuelt benyttes på de øvrige medisinske seksjoner og poliklinikker ved sykehuset som konsulenter i nefrologiske problemer.

Planlegging og utbygging av de kirurgiske resurser

En realistisk løsning av uremikerproblemet, både medisinsk og økonomisk, forutsetter at alle egnede pasienter med terminal nyresykdom kan tilbys nyretransplantasjon. Som foran nevnt antar komiteen at transplantasjonsbehovet er ca. 50 per million innbyggere per år.

Ved planlegging av den transplantasjonskirurgiske virksomhet må man ta hensyn til det aktuelle behov og til de oppgaver den kirurgiske virksomhet skal dekke.

Oppgaver

Den kirurgiske service vil få følgende hovedoppgaver:

1. Dekke en fast operativ transplantasjonsvirksomhet på døgnbasis.
2. Bygge opp en organisasjon for uttaging, innsamling og oppbevaring av nekronyrer gjennom et samarbeid med andre sykehus i respektive land. Delvis også organisere utveksling av nekronyrer innenfor Scandia-transplant.
3. Lede den preoperative behandling. Delta i den postoperative behandling generelt, og ta hånd om kirurgiske behov av enhver art (shuntoperasjoner, nefrektomier, postoperative komplikasjoner i relasjon til transplantasjonen etc.).
4. Utviklingsarbeid med tanke på bedre preservasjon av organer, forbedring av rejeksjonsbehandlingen og utvikling av andre typer organtransplantasjoner.

Den transplantasjonskirurgiske virksomhet bør organiseres som en integrert del av en total kirurgisk virksomhet. Transplantasjon av nekronyrer er en akutt kirurgisk virksomhet og fordrer derfor planlegging som kan imøtekomme behovet for akutt kirurgi. Utviklingen har gått så hurtig at det ikke er noen annen gren innenfor kirurgien som kan vise til tilsvarende resultater over et såpass kort tidsrom. Transplantasjonskirurgien må derfor prioriteres ved de sentra som etableres.

I fremtiden blir det aktuelt med andre former for organtransplantasjon enn nyretransplantasjoner, men i dagens situasjon er det vanskelig å uttale seg om noen organspesialisering innenfor dette nye felt av kirurgien blir nødvendig.

Sentralisert virksomhet

Komiteen mener at nyretransplantasjonsvirksomheten bør sentraliseres til få sykehus. De oppgaver som skal dekkes, blant annet med døgnservice, taler for dette. Det vil neppe være mulig å opprettholde et kvalifisert beredskap uten en slik sentralisering. Dessuten legger komiteen avgjørende vekt på at virksomheten må ha en viss størrelse for å sikre en tilstrekkelig rutine og kvalitet av den kirurgiske virksomhet, og en noenlunde jevn beskjeftigelse.

Komiteen mener at et nyretransplantasjonskirurgisk senter bør utføre minimum 50 — helst 100 — nyretransplantasjoner per år. Det vil si at det skal dekke en befolkning på 1—2 millioner innbyggere.

Oppbygging

Med en transplantasjonsfrekvens på 50—100 per år anslås behovet for sengeplasser å være mellom 15 og 25 senger. Behovet er noe avhengig av samarbeidet mellom kirurgisk og nefrologisk seksjon, bl. a. hvor lenge pasientene skal oppholde seg i kirurgisk avdeling etter operasjonen.

Oppbyggingen av legestaben er helt avgjørende for virksomhetens effektivitet og resultat. Komiteen anser det helt nødvendig at det til enhver tid finnes en kvalifisert kirurg for transplantasjonsvirksomheten. Med kontinuerlig døgneredskap vil det derfor ikke være mulig å dekke virksomheten med bare 1 kompetent kirurg. Komiteen mener derfor at det med en transplantasjonsfrekvens på 50 per år må ansettes minst 2 — to — faste kirurger, med en frekvens på 100 transplantasjoner minst 3 — tre — faste kirurger med transplantasjonsvirksomhet som primært arbeidsfelt.

Forutsetningen er også at 2—3 av de underordnede leger ved kirurgisk avdeling deltar i virksomheten, eventuelt flere avhengig av det årlige antall transplantasjoner.

Behovet for søstre knyttet til et slikt transplantasjonssenter antas å være omtrent slik det fremgår av bilag 3. Denne plan, utarbeidet i Helsingfors, forutsetter transplantasjon av 70—80 pasienter per år med et gjennomsnittsbelegg av 8 pasienter og en liggetid på minimum 2 — gjennomsnittlig ca. 3 — uker. Andre steder regner man med en noe lavere liggetid — av ulike årsaker — og muligheter for å behandle flere pasienter ad gangen med et tilsvarende søstertall. Komiteen antar at beregningen er realistisk, og at arbeidstidsforholdene er ensartete i de nordiske land.

Annen service

Transplantasjonsvirksomheten forutsetter adgang til vevstyping som omtalt i Innstilling 1.

Dernest må den ha tilgjengelig dialyseavdeling og nefrologisk skolert indremedisiner. Begge disse forutsetninger tilsier også at transplantasjonsvirksomheten må sentraliseres. Under henvisning til det som er sagt foran om dialysevirksomheten, må det presiseres at man ikke forutsetter utbygging av transplantasjonsvirksomhet ved alle sykehus som forutsettes å utføre dialysebehandling.

Avslutning

Komiteen mener at opprettelsen av transplantasjonssentra av den ovenfor nevnte størrelse og bemanning er en absolutt forutsetning for

en løsning av uremikerproblemene i Norden. Dette er en oppgave som idag må ha høyeste prioritet innenfor den kurative medisin. Komiteen er overbevist om at hvis problemene skal la seg løse innen rimelig tid er forutsetningen at hvert land utarbeider en samlet aksjonsplan og bevilger de nødvendige midler. Vi vil her igjen få henwise til det arbeid som er planlagt og for en stor del utført i Danmark, og som ble omtalt i Innstilling 1.

Resultatene av nyretransplantasjon, basert på adekvat vevstyping, gir i dag resultater som tilsier at man bør satse tilstrekkelig på å tilby *alle* egnede pasienter med kronisk nyresykdom denne behandling.

Sammenfattende konklusjoner

1. Nasjonal planlegging og opprettelse av transplantasjons- og dialyse-sentra må iverksettes.

2. Behovet er ca. 50 nye uremipasienter per million innbyggere per år.

3. Transplantasjonsavdelinger må opprettes og bemannes med 2—3 fast ansatte leger, med tilgang på nødvendig underordnet legehjelp. Avdelingene forutsettes å utføre 50—100 nyretransplantasjoner per år og ha fast operasjonsservice døgnet rundt.

4. Sengebehovet beregnes til mellom 15 og 25 senger for en slik transplantasjonsvirksomhet, og sykepleierbesetningen må vurderes etter samme skala som en intensiv-avdeling med tilsvarende sengetall.

5. Dette krever, under forutsetning av at alle blir nyretransplantert, 2 300—3 200 dialysebehandlinger per år fordelt på ca. 14 dialyseplasser per million innbyggere.

6. Utbygging av nyreklinikker med 30—40 senger og 8—15 dialyseplasser trenges per 1/2—1 1/2 million innbyggere.

7. Mindre dialysesentra, med 4—5 dialyseplasser, trenges i tillegg i hvert enkelt land. Antallet — anslagsvis 5—25 — avhenger av de geografiske forhold.

8. I de nærmeste år vil dialysebehovet være ca. 3 ganger større dersom ikke transplantasjonsvirksomheten utbygges. Behovet vil da være 6 900—9 600 dialysebehandlinger per million innbyggere per år, fordelt på ca. 40 dialyseplasser per million.

Behovet for utbygging av transplantasjonskirurgisk service er derfor åpenbart.

Oslo/København/Stockholm/Helsingfors i mai 1970

Leif Efskind

Professor

Curt Franksson

Professor

Jørn Hess Thaysen

Professor

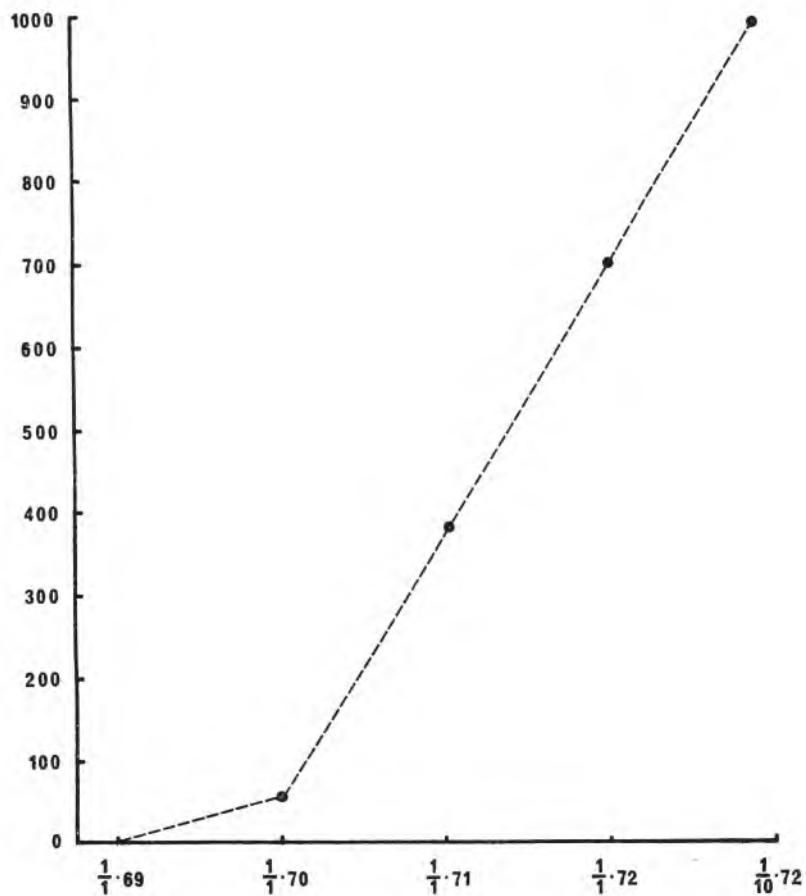
Børje Kuhlback

Dosent

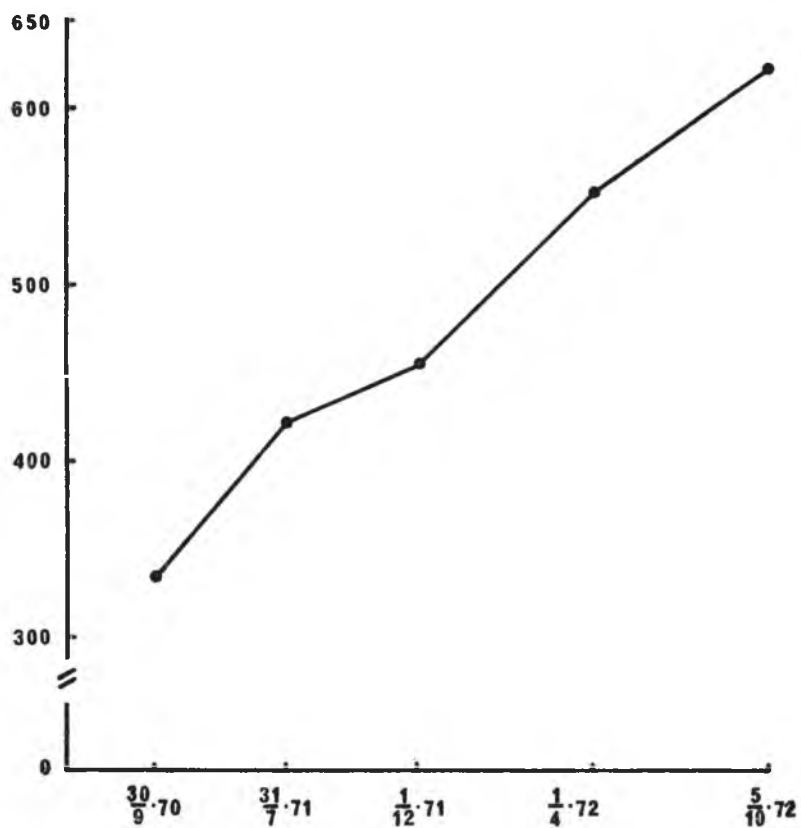
Audun Flatmark

Generalsekretær

BIHANG 3

ANTALL NEKRONYRE-
TRANSPLANTASJONER

BIHANG 4

ANTALL PASIENTER
PÅ VENTELISTE

BIHANG 5

Forslag til budsjett for 1973, nordisk samarbeid om nyretransplantasjon*Fast årlig budsjett:*

3 årlige møter i komitéen	65 000,—	
1 årlig arbeidsmøte i Scandiatransplant	70 000,—	
Lønn til generalsekretær	6 000,—	141 000,—

Fleksibelt budsjett, årlig:

1 stipendium for lege til videreutvikling av uremikeromsorgen i Norden	100 000,—	
1 forskningslaborant	55 000,—	
1 sekretær i Århus (sentralregister)	55 000,—	
1 sekretær i Oslo (EDB)	55 000,—	
6 sekretærer til transplantasjonssentra	330 000,—	
2 reisestipend, alle personellgrupper	120 000,—	715 000,—
	sum	856 000,—

D a n m a r k**Indenrigsministeriet:**

I denne anledning skal man efter forhandling med sundhedsstyrelsen meddele, at indenrigsministeriet og sundhedsstyrelsen i princippet stiller sig positive overfor en udbygning af det nordiske samarbejde på dialyse- og nyretransplantationsområdet. Då det imidlertid foreligger oplyst, at der i det nordiske ekspertudvalg, der blev nedsat efter det udvidede nordiske medicinaldirektørmøde i Oslo i oktober 1968, på et møde den 18. november 1972 vil blive søgt udarbejdet et konkret samarbejdsforslag, finder man, at en nærmere stillingtagen til medlemsforslaget bør afvente resultatet af ekspertudvalgets møde.

København, den 8. november 1972

P. m. v.

E. b.

Niels Bentsen

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I denne anledning skal man, efter at sagen har været behandlet i Amtsrådsforeningens sygehusudvalg, udtale, at efter det for Amtsrådsforeningen oplyste, fungerer Scandiatransplant udmærket, men man er positivt indstillet over for en formalisering af samarbejdet, således at

der via midler fra de nordiske landes regeringer tilvejebringes et bedre økonomisk grundlag for arbejdet inden for Scandiatransplant.

København, den 30. november 1972

Jac. Sørensen

Johanne Louise Dithmer

Københavns Magistrat:

I denne anledning skal man meddele, at magistraten ikke ser sig i stand til at udtale sig om forslaget, idet man må være af den opfattelse, at en eventuel udtalelse bør fremsættes på landsplan af sundhedsstyrelsen.

København, den 19. oktober 1972

Edel Saunte

A. Johannsen

Frederiksberg Kommune:

I denne anledning skal man efter at have forelagt sagen for kommunens hospitalsdirektorat meddele, at kommunen kan tilslutte sig det fremsendte forslag om at søge etableret et permanent nordisk samarbejde på nyretransplantationsområdet. Man er ligeledes enig i, at udbygningen af dialysekapaciteten må ske i tilknytning til transplantationsarbejdets udvidelse, men at man her savner gennemarbejdede retningslinier for, hvorledes udgifterne derved — herunder transport af patienterne — bør afholdes.

København, den 31. august 1972

Knud Pinborg

G. Kastberg

Den almindelige danske lægeforening:

Rent praktisk har der i flere år været et løbende samarbejde mellem de skandinaviske transplantationscentre. Disse er repræsenteret i en komité, der de sidste 4 år har holdt 3 møder om året.

Det seneste møde blev afholdt i Oslo den 18. november 1972, og det blev her vedtaget at afgive et fælles svar til præsidiets i Nordisk råd.

Udtalelsen vil indeholde en redegørelse for den stigende virksomhed inden for Scandiatransplant og et forslag om, at ekspertkomiteen gøres permanent og får et fast sekretariat med konkrete arbejdsopgaver.

Blandt disse kan følgende fremhæves:

1. Registrering af alle patienter, som venter på en nekronyre, ved EDB-anlægget ved Rikshospitalet i Oslo. Herved forenkles og fremmes muligheden for at finde modtagere, når tilbud om en nekronyre fremkommer.

2. Rejsestipendier for alle typer af personale ved centrene. Disse vil kunne stimulere arbejdet og bidrage til udveksling af ideer og praktiske foranstaltninger.

I komiteens henvendelse indgår også et budgetforslag delt i faste og i fleksible poster.

Lægeforeningen kan hermed anbefale ekspertkomiteens forslag og det foreliggende medlemsforslag om et permanent nordisk samarbejde på dette område.

København, den 29. november 1972

P. h. v.

Jørgen Fog

E. Trier

F i n l a n d

Social- och hälsovårdsministeriet:

Social- och hälsovårdsministeriet har granskat saken och meddelar högakttningsfullt att ministeriet stöder det vid Nordiska rådet ställda medlemsförslaget om skapandet av förutsättningar för ett permanent nordiskt samarbete inom njurtransplantationerna.

Social- och hälsovårdsministeriet anser, att den år 1968 tillsatta nordiska kommission, som undersöker njurtransplantationer, skulle kunna åläggas att sammanställa en redogörelse för det nuvarande läget samt för förutsättningarna för det föreslagna samarbetet.

Helsingfors den 22 november 1972

Pekka Ojala

Avdelningschef

Elisabeth Groop

Äldre regeringssekreterare

Medicinalstyrelsen:

Njurtransplantation är numera en helt accepterad vårdmetod vid terminal uremi. Behovet i vårt land är åtminstone 250 transplantationer per år. Detta år torde utföras cirka ett femtiotal transplantationer.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Beroende av immunologiska faktorer är många patient tvungen att vänta på en lämplig givare flera år, i medeltal är väntetiden c:a sex månader. Ju flera givare man kan finna och ju flera mottagare det finns, desto större är möjligheten till livligare transplantationsverksamhet och desto lättare är det att snabbt hitta den lämpliga njuren för varje njurpatient. På detta grundar sig det nordiska samarbetet (Scandia-transplant), som i praktiken redan preliminärt har verkat 2—3 år.

Medlemsförslaget syftar enligt medicinalstyrelsens uppfattning till att öka denna verksamhet och att skapa förutsättningar för smidigt samarbete. Då dialysvården blir ytterst dyr för samhället, är transplantation som mål för varje svårt sjuk njurpatient redan samhällsekonomiskt sett klokt och rätt. Ändå kräver transplantationsverksamheten dialysverksamhet. Angående denna verksamhet, som bör betraktas som en helhet, finns det för Finlands del en noggrann plan (en av medicinalstyrelsen utnämnd planeringsgrupps betänkande angående organisationen av dialysvård och njurtransplantation 24 februari 1971).

Att öka dialysverksamheten i varje land är ytterst viktigt, men detta problem är mera nationellt, varför Nordiska rådets medlemsförslag inte avser att ta ställning till det, fastän det som nämnt är en förutsättning för njurtransplantationsverksamheten. Å andra sidan är själva transplantationsverksamheten ett typiskt nordiskt samarbete som kräver smidighet och stor arbetsinsats, men vars resultat också tydligt kan konstateras och för njurpatienten är ytterst glädjande. För denna verksamhet behövs både nationellt och nordiskt stöd.

Behovet av sekreterarorganisation såväl i vårt eget land som i centralen i Århus är stort, och möjligheter borde finnas för goda kommunikationer och databehandling. Studieresor borde kunna göras till olika transplantationscentra. Givetvis är en förutsättning för hela samarbetet att grunda transplantationsavdelningar i varje land.

På grund av det ovannämnda anser medicinalstyrelsen att medlemsförslaget angående mera omfattande nordiskt samarbete på njurtransplantationsområdet är ytterst viktigt och aktuellt.

Helsingfors den 16 november 1972

Leo Noro
Generaldirektör

M. Parmala
Överläkare

Munuaistautiliitto — Njursjukdomsförbundet r.y.:

I vårt land dör c:a 1 000 människor årligen i njursjukdom. Av dessa kunde åtminstone 300 räddas med effektiv vård, d. v. s. med dialys och njurtransplantation. Njurtransplantation är en mera lyckad vård-

form, då den inte binder patienten vid en apparat, då den kan bota patienten helt och då den ekonomiskt är avsevärt förmånligare än dialysvård. Ändå kan transplantationer ofta inte utföras utan föregående dialysvård, och denna är ibland nödvändig även omedelbart efter transplantationen. Därför går dialys och transplantation som vårdformer hand i hand.

Att finna den lämpliga njurdonatorn är på grund av immunologiska faktorer ytterst svårt. Beroende på vävnadsgrupp är patienten tvungen att vänta på en lämplig givare ett till två års tid. Därför är det nödvändigt för denna omfattande verksamhet att registrera njurpatienterna, samtidigt som man alltmera behöver nordiskt samarbete för att finna den lämpliga donatorn. Förutsättningen för hela denna verksamhet är både nationell och nordisk sekreterarorganisation, snabba kommunikationer (telex) och databehandlingsmöjligheter.

På grund av det ovannämnda anser vårt förbund att medlemsförslaget angående mera omfattande nordiskt samarbete på njurtransplantationsområdet är ytterst aktuellt och brådskande.

Helsingfors den 30 oktober 1972

Olavi Vuorinen
Ordförande

Börje Kuhlback
Viceordförande

N o r g e

Sosialdepartementet:

Medlemsförslaget ble av departementet oversendt de medisinske fakulteter ved universitetene i Oslo og Bergen, Fagutvalget for medisin ved Universitetet i Tromsø, Overlegerådet ved Sentralsykehuset i Trondheim og direktøren ved Rikshospitalet til uttalelse.

De innkomne uttalelser fra Det medisinske fakultet ved Universitetet i Oslo, Fagutvalget for medisin ved Universitetet i Tromsø og Overlegerådet ved Sentralsykehuset i Trondheim støtter hovedpunktene i det framlagte forslag (*se nedan*). Uttalelse fra Det medisinske fakultet ved Universitetet i Bergen er ikke mottatt.

I en uttalelse fra Rikshospitalet (*se nedan*) pekes på at det siden 1969 har vært et utstrakt samarbeid vedrørende nyretransplantasjoner mellom de nordiske land, og at dette samarbeid er et direkte resultat av at de respektive lands helsedirektører i 1968 nedsatte en ekspertkomité for å ta seg av disse oppgaver. Det anbefales at samarbeidsproblemer innen dette felt fortsatt bør løses innen rammen av denne komiténs arbeid. Nordisk Råd har selv forelagt komitéen denne sak til uttalelse, og komitéen skal drøfte den i ekstraordinært møte 18. november 1972.

Sosialdepartementet slutter seg til tanken om å videreutvikle det allerede etablerte nordiske samarbeid om nyretransplantasjoner, idet det kan være ønskelig å vurdere bl. a. utvidelse av informasjonsgrunnlaget vedrørende transplantasjonspasientene og den tekniske utforming av informasjonssystemet.

På bakgrunn av det fruktbare samarbeid som allerede er etablert for dette område, antar departementet at en slik videreutvikling fortsett bør baseres på den allerede eksisterende ekspertkomité. Spørsmålet om hvilke ressurser som i den forbindelse bør stilles til komitéens rådighet, bør vurderes etter at komitéen selv har fått anledning til å uttale seg, jfr. det planlagte møte 18. november 1972.

Oslo, 9. november 1972

Etter fullmakt

Jon Bjørnsson

Jo E. Asvall

Universitetet i Oslo, Det medisinske fakultet:

— — — skal uttale at det selvsagt ser med glede på at det allerede eksisterende samarbeid mellom de nordiske land med hensyn til nyretransplantasjoner blir ytterligere befestet.

Oslo, 17. oktober 1972

U. Lundevall

Dekanus

Ø. Bertheau

Fakultetssekretær

Universitetet i Bergen, Det medisinske fakultet:

Det medisinske fakultetsråd behandlet ovennevnte sak i møte 3. oktober og nedsatte en fakultetskomité bestående av professor Peter Heimann, dosent Olav Tönder og dosent Jarle Ofstad, til å utrede saken for fakultetet.

Rådet behandlet saken på ny i møte 31. oktober d. å. og vedtok å avgi følgende uttalelse:

Det medisinske fakultetsråd ved Universitetet i Bergen slutter seg til medlemsforslaget fra Nordisk Råd om at regjeringene i de nordiske land treffer de nødvendige tiltak for å skape forutsetninger for et permanent og styrket nordisk samarbeid på nyretransplantasjonsområdet med særlig vekt på sekretariatressurser for kommunikasjon og data-

behandling. Fakultetsrådet vil likeledes slutte seg til den oppfatning at dette samarbeidet også i fremtiden bør bygge på Skandiatransplant.

Fotokopi av fakultetskomitéens uttalelse vedlegges (*se nedan*).

Bergen, 1. november 1972

Torstein Bertelsen

Dekanus

Alv Nernæs

Fakultetssekretær

Universitetet i Bergen, Haukeland sykehus:

Av begrunnelsen for forslaget fremgår det at dette tilsikter 1) å gi det eksisterende skandinaviske samarbeid innen Skandiatransplant fastere former, 2) tilstrekkelige sekretariatressurser for kommunikasjon og databehandling, 3) økte ressurser for vitenskapelig bearbeidelse av de data som innsamles av Skandiatransplant og 4) bevilgning til stipendier for yngre forskere ved nordiske transplantasjonsentra.

Komiteén er enig i at det nordiske samarbeid også i fremtiden må bygge på Skandiatransplant, at virksomheten har behov for tilførsel av ressurser og at den er et naturlig område for felles nordiske tiltak. Komiteén er enig i den begrunnelse som er gitt for å styrke Skandiatransplants sekretariat hva angår innsamling og vitenskapelig bearbeidelse av data, og vil legge til at innsamlingen av data ikke bare må forutsettes å øke i omfang, men også i kompleksitet fordi antallet av relevante data per pasient må forutsettes å øke betydelig.

Med henvisning til det ovenstående vil komitéen anbefale Det Medisinske Fakultetsråd å fatte følgende vedtak:

Det medisinske fakultetsråd ved Universitetet i Bergen slutter seg til medlemsforslaget fra Nordisk Råd om at regjeringene i de nordiske land treffer de nødvendige tiltak for å skape forutsetninger for et permanent og styrket nordisk samarbeid på nyretransplantasjonsområdet med særlig vekt på sekretariatressurser for kommunikasjon og databehandling. Fakultetsrådet vil likeledes slutte seg til den oppfatning at dette samarbeid også i fremtiden bør bygge på Skandiatransplant.

Bergen, 19. oktober 1972

Peter L. Heiman
Professor, dr. med.

Jarle Ofstad
Dosent, dr. med.

Olav Tønder
Dosent, dr. med.

Universitetet i Tromsø:

De hovedpunkter som er påpekt i innstillingen slutter vi oss fullt og helt til. P. t. registrerer vi ved Universitetsklinikken i Tromsø samtlige til-

feller av kronisk nyresykdom i Nord-Norge. Det er forutsetningen at Universitetsklinikken skal fungere som et sentralt dialysesenter for de tre nordligste fylker med unntak av søndre del av Nordland som sannsynlig geografisk sogner til Sentralsykehuset i Trondheim.

For ytterligere å presisere nytten av stipendier for yngre forskere og annet personell som trenger opplæring i denne virksomhet kan det nevnes at vi i disse dager sender en av våre underordnede leger til henholdsvis Malmø og Lund for opptrening i denne virksomhet. Det er således klart at behovet for stipendier til denne virksomhet er påkrevet, og påkrevet snart. Et skandinavisk samarbeid som bygger videre på de retningslinjer som er fulgt under oppbyggingen av Skandiatransplantat vil vi varmt støtte.

Tromsø, 2. oktober 1972

Fagutvalg for medisin

Arne Nordøy

Prof. dr. med.

Rikshospitalets direktør:

Vedlagt oversendes uttalelse av 27. oktober d. å., underskrevet av assisterende overlege ved Medisinsk avdeling B, dosent dr. med. Erling Brodwall, assisterende overlege ved Kirurgisk avdeling B, dosent dr. med. Audun Flatmark og spesiallege ved Vevstype/blodtypelaboratoriet, dr. med. Erik Thorsby (*se nedan*).

Direktøren viser til uttalelsen og bekrefter at en komite oppnevnt av direktøren, arbeider med en analyse av Rikshospitalets kapasitet og ressursbehov når det gjelder dialyse og transplantasjon. Direktøren er enig i at når dette arbeidet er ferdig, vil det være naturlig at Helsedirektoratet tar initiativet til å få utarbeidet en landsplan for Norge.

Direktøren ber om at landsplanen utarbeides i samråd med Rikshospitalet.

Oslo, 31. oktober 1972

T. Hauan

S. Normann

Rikshospitalet, kirurgisk avdeling B:

Fra 1969 er det etablert et nordisk samarbeid om nyretransplantasjon. I prinsippet går arbeidet ut på en felles registrering av alle nyresyke pasienter i respektive land, og en felles utnyttelse av tilgjengelige nekronyrer. Samarbeidet har vært økende og hittil er det utført vel

1 000 nekronyretransplantasjoner i Norden, som idag antagelig er den ledende region i verden på dette felt.

Dette samarbeidsprosjekt ble startet av den ekspertkomité som respektive lands helsedirektører oppnevnte i 1968. Komitéen har arbeidet kontinuerlig og har blant annet gjennom sine to avgitte innstillinger medvirket til opprettelse av vevstypelaboratorier, som er en nødvendig forutsetning for denne virksomheten. Nordisk Råd har henvendt seg til ekspertkomitéen for å få dennes uttalelse om det fremtidige nordiske samarbeid om nyretransplantasjoner. Komitéen skal ha ekstraordinært møte lørdag 18. november førstkommende og vil da gi en lengre detaljert redegjørelse for sitt syn. Vi vil anta at denne uttalelse vil ta opp alle relevante problemer i samarbeidsprosjektet. Vi finner det derfor rimelig at problemet bør løses av den nordiske ekspertkomité og vil forsåvidt, hva realitetene angår, henvise til dette.

Vi vil imidlertid benytte anledningen til å understreke at Nordisk Råds initiativ bare gjelder det nordiske samarbeid, og ikke berører planleggingen av uremikeromsorgen i de enkelte land. Vi har foreløpig ingen endelig plan for løsningen av dette problem i Norge, men vi har gjennom ca. 3 års samarbeid med de medisinske avdelinger her i landet skaffet oss et materiale som tilnærmet viser behovet for dialyse og transplantasjon i Norge. Direktøren vil være kjent med at en av ham oppnevnt komité arbeider med en analyse av Rikshospitalets kapasitet og ressursbehov når det gjelder dialyse og transplantasjon. Når denne komité blir ferdig med sitt arbeid ville vi anse det naturlig at Helsedirektoratet tar initiativet til å få utarbeidet en landsplan for Norge.

Oslo, 27 oktober 1972

Erling Brodwall

Dosent dr. med.

Audun Flatmark

Dosent dr. med.

Erik Thorsby

Spes. lege dr. med.

Sentralsykehuset i Trondheim har i skrivelse den 13 oktober 1972 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Norske kommuners sentralforbund:

Det går ikke klart fram av de vedlagte skriv og det som er skrevet om denne sak i Tidsskrift for den norske lægeförening nr. 25, 10. september d. å. om hvilken økonomisk størrelse denne sak vil få.

Helseplanene for de forskjellige fylker er innsendt til Sosialdepartementet til vurdering. Det ville være av betydning å se denne sak i rela-

sjon til totalplanene for landet, og hvordan departementet mener denne sak bør prioriteres før man tar et endelig standpunkt.

Vi ville være interessert i at man kommer tilbake til saken når helseplanene har vært behandlet av departementet.

Oslo, 24. oktober 1972

Arne Rødskog

Martin Osnes

Den norske lægeforening:

Sentralstyret behandlet saken i møte 13. november 1972.

Det har i de siste tre år eksistert et samnordisk transplantasjonsprosjekt, Skandiatransplant. I den tiden organisasjonen har virket, har det vært utført c:a 800 nyretransplantasjoner. Det daglige samarbeid har fungert under uformelle former, og det har ikke vært behov for en fast nordisk institusjon for dette samarbeid. Virksomheten er imidlertid øket i en slik grad at samarbeidet bør utbygges i faste former, idet det bygges videre på det samarbeid som er etablert i Skandiatransplant.

Lægeforeningen vil fullt ut støtte forslaget om utvidet nordisk samarbeid vedrørende nyretransplantasjoner.

Oslo 14. november 1972

Den norske lægeforenings sentralstyre
etter bemyndigelse

Odd Bjercke
Generalsekretær

Johan Greve Brun

S v e r i g e

Socialstyrelsen:

Socialstyrelsen har vid upprepade tillfällen lämnat rekommendationer i syfte att få till stånd en utbyggnad av njursjukvården på regionnivån. Enligt styrelsens uppfattning bör tyngdpunkten nu och i framtiden ligga på regionsjukhusen bl. a. beroende på att många patienter har behov av bedömning och behandling vid njurmedicinska centra, som förutom njurmedicinare även förfogar över urologisk samt i vissa fall transplantationskirurgisk expertis. Vidare anser socialstyrelsen det nödvändigt för att uppnå god medicinsk standard att patienter med kronisk njursvikt blir föremål för bedömning vid njurmedicinsk klinik på re-

gionsjukhus före val av definitiv behandlingsform, i detta fall dialys och/eller transplantation. Styrelsen anser att transplantation så långt det är möjligt skall eftersträvas som definitiv behandling. Patienter som ej är lämpade för transplantation bör överföras i hemdialys i så stor utsträckning som möjligt. Om särskilda skäl föreligger av exempelvis geografisk eller kommunikationsteknisk art kan en viss decentralisering av dialysvården till större centralsjukhus under vissa förutsättningar vara motiverad. Som sådana förutsättningar kan nämnas dels att intresserad och kompetent personal finns tillgänglig lokalt samt att verksamheten inrymmes inom ramen för respektive kliniks nuvarande resurser, dels att denna decentraliserade dialysverksamhet samordnas med och ledes från njurmedicinsk klinik vid regionsjukhus. Sådan samordning och ledning bör även komma till stånd beträffande all hemdialysverksamhet.

De rekommendationer socialstyrelsen tidigare har lämnat angående en resursutbyggnad på regionnivån har gjorts på grundval av beräkningen att det skulle tillkomma 40—50 nya patienter med behandlingsbar kronisk njursvikt per år och miljon invånare. För närvarande föreligger inget material som föranleder en ändrad bedömning härvidlag. Då denna fråga emellertid är av stor betydelse för vårdorganisationens fortsatta utbyggnad och strukturering avser socialstyrelsen att under hösten 1972 genomföra en undersökning beträffande antalet patienter med kronisk njursvikt, andelen härav som är under behandling respektive inte är under behandling, samt dessa patienters fördelning på olika diagnosgrupper.

Under förutsättning att transplantationskapaciteten förmår balansera dialysbehovet för nytillkommande patienter bedömer socialstyrelsen fortfarande behovet av sjukhusplatser för hämodialys till 15 per miljon invånare. Denna utbyggnad har ännu inte fullföljts i samtliga regioner.

Hittillsvarande transplantationsverksamhet har redan verksamt bidragit till att förbättra situationen inom njursjukvårdsområdet. Bristen på transplantationsnjurar är enligt uppgift emellertid för närvarande en besvärande och begränsande faktor inom njursjukvården. I avsikt att förbättra tillgången på nekronjuror uppdrog socialstyrelsen den 3 maj 1972 åt professorerna Sven-Erik Bergentz och Lars-Erik Gelin att utarbeta förslag till rekommendationer och tekniska anvisningar för tillvaratagande av nekronjuror för transplantationsändamål. Förslag härtill överlämnas inom kort till socialstyrelsen, vilket därefter inom en nära framtid kommer att resultera i råd och anvisningar från socialstyrelsen.

En väsentlig förutsättning för de gynnsamma resultaten inom njurtransplantationsområdet har varit tillkomsten av Skandiatransplant och det därav följande samarbetet. Denna organisation har inte endast medfört ett bättre utnyttjande av inom respektive länder tillgängliga nekronjuror utan också i mycket hög grad bidragit till vetenskapliga och

terapeutiska framsteg. Det måste framstå som naturligt — bl. a. mot bakgrund av nödvändigheten att ha tillgång till ett stort antal givar-njurar för att bland dessa kunna välja ur immunologisk synpunkt lämpligaste kombination givare/mottagare — att särskilda åtgärder måste företagas i syfte att skapa förutsättningar för ett permanent och utvidgat samarbete inom njurtransplantationsområdet. Genom det stora erfarenhetsunderlag som därigenom vinnes torde behandlingsresultaten bättre kunna överblickas med särskilt beaktande av de speciella omständigheter som föreligger inom detta vårdfält. Exempel härpå är utvärdering av vetenskapliga framsteg inom immunologi, tekniken vid konservering av nekronjurar, nya medel och metoder för behandling av avstöttningsreaktion hos den njurtransplanterade m. m.

Med hänvisning till vad som ovan anförts får socialstyrelsen således tillstyrka av Nordiska rådet framlagda förslag som syftar till att främja ett permanent nordiskt samarbete på njurtransplantationsområdet, vilket helt är i linje med socialstyrelsens intentioner.

Stockholm den 13 september 1972

Bror Rexed

Kurt Roos

Universitetskanslersämbetet:

UKÄ har i ärendet inhämtat yttranden från rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå, karolinska institutet samt högskolan i Linköping, samtliga efter hörande av respektive medicinsk fakultet (*se nedan*).

De medicinska fakulteterna ställer sig genomgående mycket positiva till det aktuella medlemsförslaget och hänvisar till erfarenheterna av samarbetet kring Skandiatransplant, som anges som en väsentlig förutsättning för den utökade verksamheten på njurtransplantationens område under de senaste åren. Fakulteterna anser det vidare önskvärt att ett nordiskt samarbetsorgan ges beslutande funktion och får särskilda resurser till sitt förfogande. Ett utvidgat internationellt samarbete i dessa frågor anses av stort värde ur såväl sjukvårdens som forskningens synvinkel.

I likhet med de medicinska fakulteterna anser UKÄ att förslaget är ett exempel på nordiskt samarbete kring ett praktiskt, konkret problem och är ett initiativ som bör stödjas. UKÄ hänvisar i övrigt till de synpunkter som anförts i de inhämtade yttrandena.

Stockholm den 13 november 1972

Hans Löwbeer

Lillemor Kim

Uppsala universitet, medicinska fakulteten:

Fakulteten instämmer helt med det medlemsförslag som väckts inom Nordiska rådet.

Följande anses vara särskilt angeläget vid planering av det fortsatta samarbetet.

1. Fakulteten instämmer i att det centrala sekretariatet i Århus behöver förstärkas. För att hela organisationen ska kunna fungera effektivt krävs emellertid förstärkning av sekretariella resurser även vid respektive transplantationscentra.

2. Fakulteten hälsar med tillfredsställelse förslaget om stipendier för resor inom Norden för forskare. Härutöver erfordras även möjligheter för den i den dagliga verksamheten arbetande personalen att vid årligen återkommande konferenser behandla samarbetsfrågor. Resor av denna typ bör även kunna företas inom övriga Europa.

3. Vid en utökad verksamhet erfordras givetvis förstärkta resurser såväl för den medicinska och kirurgiska vården av patienterna som för den transplantationsimmunologiska diagnostiken. Här bör påpekas, som framhålles i bilagd skrivelse av docent Högman, att man i Sverige ännu ej tillsatt några läkartjänster för det transplantationsimmunologiska rutinarbetet och även i övrigt endast medgivet obetydliga resursförstärkningar vid blodcentralen. Den transplantationsimmunologiska forskning som där bedrivs har den största betydelse för en ytterligare förbättring av de kliniska resultaten.

4. Fakulteten vill särskilt understryka att behovet av en ökande njurtransplantationsverksamhet redan nu förutsätter ett ökat samarbete mellan Scandiatransplant och övriga europeiska länder. Detta bör beaktas vid diskussionen om Scandiatransplants framtida organisation.

Uppsala den 28 september 1972

Gunnar Dahlström

Birgit Lannering

BIHANG

PM upprättat i anledning av medlemsförslaget

I skrivelsen ges en kort översikt över den nuvarande verksamheten rörande njurtransplantationer i Norden. Det framhålls att den organisation, som kallas skandiatransplant är en inofficiell sådan och att verksamheten nu tagit sådan omfattning att samarbetet bör ges fastare former. Universitetet bör givetvis varmt understryka behovet av en sådan ordning. I medlemsförslaget påpekas också att det nordiska land som nått längst inom vården av njursjuka är Danmark. Inte minst på

det laboratoriediagnostiska området är Danmark föregångsland. Såväl i Århus som Köpenhamn har inrättats särskilda avdelningar med överläkare, flera underläkare och en betydande stab av laboratorieassistenter för att tillgodose behovet av transplantationsimmunologisk dignostik, främst med sikte på njurtransplantationsverksamheten. Dessa avdelningar är organisatoriskt knutna till blodcentralerna vid Århus Kommunehospital respektive Ringshospitalet. Även i Norge har vid Rikshospitalet i Oslo inrättats en överläkartjänst vid vävnadstypningslaboratoriet. I Sverige har däremot ännu ej någon läkartjänst inrättats för ändamålet. Ett mindre antal laboratorieassistenttjänster har ställts till förfogande främst vid Sahlgrenska sjukhusets blodcentral i Göteborg. I övrigt har verksamheten i Sverige fått bedrivas som provisorier med personal som omdisponerats från annan verksamhet vid blodcentralerna och med personal anställd för forskningsmedel. Man kan dock konstatera med tillfredsställelse att den organisatoriska strukturen blivit principiellt likartad i de flesta nordiska länderna med anknytning av den transplantationsimmunologiska verksamheten till de största blodcentralerna. Detta har varit ägnat att ge stadga åt samarbetet.

I medlemsförslaget påpekas nödvändigheten att få till stånd en kartläggning av verksamheten med nationella register över njurpatienterna. Här bör påpekas att man i Uppsala under flera år fört ett datamaskinellt register som hållits kontinuerligt aktualiserat. Datorutskrivna förteckningar över samtliga patienter i skandiatransplantorganisationen har varje vecka distribuerats från Akademiska sjukhusets blodcentral till samtliga i Norden verksamma laboratorier inom skandiatransplant och dessutom till ett antal centra i Europa. Arbetet med detta register har dock haft karaktären av försöksverksamhet. Inom ramen för den nuvarande Skandiatransplantationen har inrättats en kommitté bestående av representanter från Århus, Köpenhamn, Oslo och Uppsala för att vidareutveckla arbetet i samband med patientregistreringen. Avsikten är att avveckla verksamheten i Uppsala och överföra den till Århus. Särskilt när registret får mycket stor omfattning och när samordning med andra europeiska centra skall ske i det dagliga samarbetet blir det angeläget att få till stånd ett mer automatiserat system än det nuvarande. I detta sammanhang bör påpekas att några sekretariella resurser ej ställts till förfogande i Uppsala utan verksamheten har bedrivits på frivillighetens väg.

Uppsala den 21 september 1972

Claes Högman

Lunds universitet, medicinska fakulteten:

Initiativet inom Nordiska rådet att skapa en fast topporganisation för Skandiatransplant hälsas med tillfredsställelse. Den organisation som nu finnes har visserligen visat sig fungera, men behovet av en fast topporganisation med egen operativ budget och sekretariella resurser har med åren blivit alltmer uppenbart. Med hänsyn till att det för närvarande göres cirka 1 transplantation om dagen i de skandinaviska länderna inom Skandiatransplants ram, och behovet är någonting mellan

1 000 och 1 500 per år är organisationen uppenbarligen inte effektiv nog.

På Nordiska rådets initiativ tillsattes 1968 av de nordiska ländernas hälsovårdsmyndigheter en kommitté med representanter från olika grenar inom transplantationsområdet för att samordna frågor rörande transplantationsverksamheten. Denna internordiska kommitté har sedan dess fungerat som rådgivande och samordnande organ, men den saknar direkta beslutsfunktioner och den saknar också budget. Fakulteten föreslår att denna internordiska kommitté ges i uppdrag att tillsätta ett arbetsutskott på förslagsvis tre läkare inom transplantationsverksamheten från de nordiska länderna för att närmare utforma de praktiska samarbetsfrågorna. Detta arbetsutskott skall vara ansvarigt inför den internordiska kommitté och handla på dess uppdrag. Dess uppgift skall vara att skapa en fastare organisation för Skandiatransplant, att samordna verksamheten mellan de olika länderna, och att föreslå åtgärder för att stimulera aktiviteten. Det är också nödvändigt att åstadkomma utbyte av yngre medarbetare som behövs för att åstadkomma ett friktionsfriare och bättre samarbete. Slutligen är det av största vikt att ta hänsyn till de utvecklingstendenser som ligger i en ytterligare internationalisering av organutbyte där man får tänka sig Skandiatransplant som endast ett steg på vägen till ett mycket mer genomgripande och över längre distanser gående internationellt utbyte.

Fakulteten ser sålunda mycket positivt på de initiativ som tagits inom Nordiska rådet och anser det angeläget att detta verkligt praktiskt konkreta exemplet på internordiskt samarbete stimuleras på ett sådant sätt att en effektivare organisation erhålles.

Lund den 29 september 1972

På medicinska fakultetens vägnar

Bengt Borgström

Jill Falk

Karolinska institutet, medicinska fakulteten:

Ett nordiskt samarbete i fråga om njurtransplantationer existerar sedan flera år genom den så kallade Skandiatransplant-organisationen såsom framgår av remisshandlingarna. Samarbetet har varit av stort värde både ur vetenskaplig och sjukvårdande synvinkel. Den hittillsvarande organisationen bygger emellertid till stor del på frivilliga insatser. De anslagsbeviljande myndigheternas insatser har varit mycket olika i de olika länderna.

En fastare förankring av organisationen i universitetsväsende och sjukvård är mycket önskvärd. Åtgärder för att skapa samarbete på njur-

transplantationsområdet torde befordra en dylik utveckling och är av dessa skäl, samt på grund av verksamhetens internordiska karaktär önskvärda.

Av remisshandlingarna framgår inte klart vilka uppgifter man konkret önskar från karolinska institutet. Fakulteten tillstyrker att åtgärder vidtas för att skapa ett organ för permanent nordiskt samarbete på njurtransplantationsområdet.

Stockholm den 21 september 1972

Börje Uvnäs

Eyvor Wahlbom

Umeå universitet, medicinska fakulteten:

Njurtransplantation och dialys är behandlingsmetoder som kompletterar varandra. Transplantation kan aldrig helt ersätta dialys, men i många situationer är metoderna alternativa. I sådana fall är njurtransplantationen, om den kan genomföras med framgång, det vida bättre alternativet både ur individens synpunkt och samhällsekonomiskt.

Transplantationskirurgien har under de senaste åren gjort snabba framsteg och dess resultat har nu blivit så goda, att man måste eftersträva att så snabbt som möjligt göra den tillgänglig för alla de njursjuka, som är i behov därav.

Det är uppenbart, att kapaciteten för njurtransplantationer i Norden ännu är otillräcklig — icke minst gäller detta möjligheten att taga tillvara njurar, som är användbara för transplantation. För att utnyttja materialet så effektivt som möjligt är det nödvändigt med ett intimt samarbete mellan de nordiska länderna och helst även utanför dessa. Samtidigt måste emellertid även ett nationellt samarbete finnas med nära kontakt mellan de olika transplantationscentra. I varje land bör ett nationellt centrum inrättas och förses med goda resurser, såsom fullständiga typningsmöjligheter och immunologisk sakkunskap samt ett register som både kartlägger behovet av transplantationer och kontinuerligt följer resultaten. De nationella centra bör samordna sin aktivitet, så att materialet i dess helhet kan överblickas och hållas tillgängligt för forskning genom ett centralt nordiskt register. För detta kommer sannolikt databehandlingsteknik att bli erforderlig.

På de flesta ställen kommer transplantationsverksamheten att bedrivas jämsides med annan kirurgisk och medicinsk sjukvård. Både operationerna och eftervården kräver en mycket hög beredskap som gör det nödvändigt att dessa centra får ökade resurser. Detta är även en nödvändighet om vi på ett effektivt sätt skall kunna ta tillvara de tillgängliga njurarna inom de olika klinikernas områden.

Eftersom transplantationskirurgien är stadd i snabb utveckling är det

av betydelse att även forskningen och övrig vidareutveckling samordnas. Behovet av besöks- och utbytesverksamhet mellan de olika centra måste starkt betonas.

Av de här angivna skälen hälsar fakulteten med tillfredsställelse det förslag som väckts inom Nordiska rådet. Resurser bör tillskapas för ett utvidgat och permanent nordiskt samarbete rörande njurtransplantationer och även inom de olika länderna bör en samordning av transplantationerna stödjas. Verksamheten bör bygga vidare på den samverkan som för närvarande existerar inom Skandiatransplant.

Umeå den 10 oktober 1972

På medicinska fakultetens vägnar

Håkan Linderholm

Katarina Holmqvist

Göteborgs universitet, medicinska fakulteten:

På Nordiska rådets initiativ tillsattes 1968 av de nordiska ländernas hälsomyndigheter en kommitté med representanter från olika grenar inom transplantationsområdet för att samordna frågor rörande transplantationsverksamheten. Denna kommitté har sedan dess fungerat som rådgivande och samordnande organ men utan direkta beslutsfunktioner. Genom denna kommittés arbete har vävnadsstypningsförfarandet inom Norden kunnat standardiseras, gemensamma regler för organens omhändertagande, preservation, transport och distribution blivit genomförda. Dessutom har samtliga patienter som väntar på transplantat inom de nordiska länderna sammanförts i en gemensam "pool", Skandiatransplantat, vilket skapat förutsättningar för att tillgängliga organ funnit sin mest kompatibla mottagare resp. ökat möjligheterna för varje patient att erhålla bästa möjliga kompatibla organ vid transplantation. Kommittén har även dragit upp riktlinjer för givarens terminala behandling samt försökt att utforma gemensamma normer om dödsgränser.

Verksamheten har under dessa år ständigt ökat så att mer än en njurtransplantation dagligen utföres inom Norden. Vid denna ökande omfattning av verksamheten har behovet av en fastare och beslutsför organisation blivit uppenbar. Fakulteten hälsar därför med glädje det nu väckta medlemsförslagets krav på en fast nordisk institution för samarbete inom transplantationsområdet. Det är fakultetens mening att denna nordiska institution bör bygga vidare på den redan etablerade verksamheten så att den nordiska kommittén permanentas och utvidgas att omfatta representation även från Nordiska rådet och med en av Nordiska rådet utsedd jurist. Institutionen bör tilldelas beslutande funktion med ansvar inför Nordiska rådet och resp. regeringars hälsoministere-

rier. Institutionen bör erhålla en fast budget att använda i enlighet med institutionens beslut för att främja samarbetet och utvecklingen inom transplantationsområdet i Norden genom

1. fortsatt organisatorisk utbyggnad för bättre resursutnyttjande,
2. regelbundet utbyte av kliniska erfarenheter för förbättring av sjukvården,
3. utbyte av forskare mellan de olika centra samt samordning av forskningen inom Norden.

Med hänvisning till vad ovan anförts får fakulteten därför rekommendera att det lagda medlemsförslaget stöds så att en permanent institution för nordiskt samarbete inom organtransplantationsområdet tillskapas.

Göteborg den 27 september 1972

Ragnar Romanus

Barbro Strand

Linköpings högskola, medicinska fakulteten:

Njursjukvården i de nordiska länderna är fortfarande ofullständigt utbyggd. Resurserna för behandling vid livshotande njursvikt med dialys och njurtransplantation är otillräckliga. I denna utbyggnad har man kommit längst i Danmark där staten årligen ställer ca 10 miljoner kronor till förfogande för denna verksamhet.

Njurtransplantationsfrekvensen har under senare år ökat betydligt i de skandinaviska länderna särskilt i Danmark och Sverige. En väsentlig faktor i denna utveckling är organisationen av Skandiatransplant, en gemensam "pool" i de skandinaviska länderna och Hamburg-området av transplantationsanmälda patienter som utretts och bedömts enligt enhetliga riktlinjer. Denna institution underlättar arbetet att erhålla lämpliga mottagare av tillgängliga nekronjuror. Väsentliga delar av detta organisatoriska arbete har utförts på enskilda kliniker främst transplantationscentra i Århus och Göteborg. Som rådgivande och samordnande organ finns sedan 1968 en av de nordiska ländernas hälsomyndigheter tillsatt kommitté av specialister inom transplantationsområdet.

Medicinska fakulteten i Linköping tillstyrker att nordiska rådet föreslår regeringarna i de nordiska länderna att vidtaga åtgärder för att stödja det nordiska samarbetet på njurtransplantationsområdet och verka för ökade resurser för vård vid livshotande njursvikt. En nordisk institution bör tillskapas som utgör en vidareutveckling av hittillsvarande nordiska transplantationskommitté. Denna institution bör erhålla möjligheter att ekonomiskt och personellt stödja internordiska arbetsuppgifter som upprättandet av transplantationsregister, organisation av

transporter och transplantationsorgan etc. Institutionen bör även verka för att frågan om dödsriterierna och principerna för omhändertagande av nekroorgan för transplantation blir ytterligare penetrerade och reglerna härför enhetligt utformade i de nordiska länderna.

Institutionen bör även främja fortlöpande utredningar angående det aktuella behovet av vård för livshotande njurinsufficiens och verka för att resurserna för dialysbehandling respektive njurtransplantation motsvarar det föreliggande behovet.

Linköping den 20 september 1972

På medicinska fakultetens vägnar

Nils-Holger Areskog

Håkan Johansson

Statens medicinska forskningsråd:

På basen av de erfarenheter som vunnits under tre år inom Skandia-transplant har inom Nordiska rådet väckts förslag om utvidgat och fastare samarbete mellan de nordiska länderna.

I enlighet med Nordiska rådets initiativ 1968 har en kommitté, tillsatt av de nordiska ländernas hälsomyndigheter, arbetat som samordnande och rådgivande instans utan beslutsfunktioner.

Under de år Skandiatransplant funnits har verksamheten ökat år från år. Statens medicinska forskningsråd instämmer i att behovet av en permanent och beslutande organisation dokumenterats.

Det är forskningsrådets mening, att denna nya organisation skall arbeta vidare på basen av den redan etablerade verksamheten. Organisationen bör tilldelas beslutande funktioner och ha en budget att användas för att ge möjlighet att främja samarbetet och utvecklingen inom transplantationsverksamheten i Norge.

Följande punkter anser forskningsrådet vara av största betydelse:

1. att en central organisation tillkommer baserad på förstärkning av det centrala sekretariatet i Århus för att ge ett bättre resursutnyttjande. Dock måste också en förstärkning av sekretariaten vid respektive transplantationscentrum åstadkommas för att ett utnyttjande av tillgängliga donatorer skall kunna ske så effektivt som möjligt.

2. att möjlighet ges till stipendier för resor inom Norden för forskare inom transplantationsområdet, men också för utbyte av kliniska erfarenheter och utbyte av kliniskt verksamma läkare mellan transplantationscentra, vilket skulle medföra ett mer effektivt samarbete och ett spridande av erfarenheter.

3. att resurstilldelningen vid transplantationscentra ses över vad beträffar medicinsk och kirurgisk njursjukvård och -forskning samt vad angår transplantationsimmunologisk diagnostik.

4. att samarbetet mellan Skandiatransplant och övriga transplantationsorganisationer i Europa utvecklas och beaktas vid diskussionen angående organisationens uppbyggande.

Stockholm den 27 oktober 1972

För statens medicinska forskningsråd

Bengt Gustafsson

Professor, sekreterare

Ingvar Lennerfors

Byråchef

Svenska landstingsförbundet:

Njursjukvården har under senare år varit föremål för framgångsrik medicinsk forskning. Förbättrade vårdmöjligheter av njursjuka patienter har därigenom kommit till stånd inom såväl dialys- som transplantationsverksamhet.

På initiativ av läkare inom transplantationsverksamheten har det samnordiska projektet, Skandiatransplant, tillkommit. Projektet innebär ett samarbete av informell karaktär de transplanterande läkarna emellan, vilket i hög grad är beroende av berörda läkares möjligheter att ägna tid däråt. Sedan några år fungerar verksamheten rent praktiskt på så sätt att man vid centrum för den danska transplantationsverksamheten, Århus Kommunehospital dels för register över patienter, som väntar på transplantation, dels vid förfrågan anvisar lämpliga mottagare av tillgängliga transplantationsorgan.

Verksamheten inom transplantationsområdet och därmed även inom Skandiatransplant har enligt förslagsställarna blivit så omfattande att fastare samarbetsformer nu erfordras.

För närvarande utföres i Norden mer än en njurtransplantation per dag och enligt uppgift väntar inom ramen för Skandiatransplant för närvarande 500 patienter på lämpliga njurar.

Förbundsstyrelsen ser principiellt med positivt intresse på varje möjlighet till rationell samordning av medicinsk-praktiska åtgärder inom och över Sveriges gränser. Styrelsen värdesätter sålunda förslagsställarnas strävan efter ett effektivare nordiskt samarbete inom transplantationsområdet. Förslaget utgör emellertid enligt styrelsens mening mera en principidé än en konkret anvisning om de fördelar ett specialiserat och utbyggt samarbete skulle kunna medföra. Ej heller finns utvecklat hur en organisation härför bör formeras.

Förbundsstyrelsen delar förslagsställarnas grundsyn i fråga om värdet av ett utvecklat, permanent internordiskt samarbete inom njurtransplantationsverksamheten. En rekommendation från Nordiska rådet till medlemsländernas regeringar bör dock, enligt styrelsens mening, lämp-

ligen föregås av en djupare analys av de organisatoriska och andra frågor som förslaget väcker.

Stockholm den 19 oktober 1972

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Bengt Olsson

Svenska kommunförbundet:

Aktiv uremibehandling kan i huvudsak ske enligt två metoder. Den ena innebär, att en njurtransplantation genomföres, och den andra att patienten dialysbehandlas med konstgjord njure (hemodialys). Enligt socialstyrelsens anvisningar bör behandlingen i första hand inriktas på njurtransplantation som definitiv terapiform på alla därtill lämpade. Härför talar såväl medicinska och humanitära som ekonomiska skäl. I anslutning till en transplantation krävs begränsade insatser med hemodialys. En lyckad transplantation kan sägas innebära fullständig rehabilitering.

För en del patienter är emellertid dialys den enda verksamma behandlingsmetoden. Detta medför, att dialyskapaciteten behöver dimensioneras högre än om den endast skulle vara anpassad till transplantationsverksamhet. För att uppnå högsta möjliga rehabilitering av ifrågasvarande patienter krävs en väl planerad och i rätt tid insatt kronisk dialysbehandling, som vanligen utföres omkring två gånger per vecka.

Förbundsstyrelsen är medveten om att det föreligger behov av att bygga ut njursjukvårdens resurser beträffande bl. a. njurtransplantationer och dialysbehandling.

Detsamma gäller emellertid även andra områden av sjukvården, där förhållandena är mindre tillfredsställande. Ekonomiska och andra förutsättningar för en fortsatt utbyggnad och kvalitetshöjning av sjukvården är dock begränsade, vilket innebär, att möjligheterna till ökad kapacitet inom ett delområde — i detta fall njursjukvården — inte sällan är beroende av vilka omfördelningar som kan göras från övrig verksamhet. Denna problemställning är relativt ny inom sjukvård. Mot denna bakgrund har förbundsstyrelsen den principiella uppfattningen att utbyggnaden av både njursjukvården och sjukvården i övrigt bör ske med beaktande av en strävan mot en optimalt resursbalanserad total vårdorganisation, där balansen gäller dels mellan olika vårdgrenar och dels mellan geografiska distrikt inom en och samma vårdgren. Alla prioriteringar bör därför göras på grundval av en samlad bedömning av samtliga vårdgrenars behov och inte utifrån en isolerad behovsbedömning inom en enda vårdgren.

En av orsakerna till den nuvarande problemsituationen inom njursjukvården är bristen på transplantat. Genom det i medlemsförslaget omnämnda, av njurspecialister organiserade nordiska samarbetsorganet Skandiatransplant har tillgången på transplant ökat men långtifrån i tillräcklig omfattning. Ytterligare åtgärder behöver därför vidtagas för att förbättra situationen i detta avseende, t. ex. genom en förstärkning av Skandiatransplants resurser härför och genom att socialstyrelsen (motsvarande) i respektive land på olika sätt verkar för bättre tillgång till njurar för transplantation. Även i övrigt har detta nordiska samarbetsorgan betytt mycket för utvecklingen av den här aktuella verksamheten.

Enligt förbundsstyrelsens mening skulle det vara av stort värde för njursjukvården och dess fortsatta utveckling, speciellt på njurtransplantationsområdet, och då inte minst för att få till stånd ett förbättrat resursutnyttjande att möjligheter skapades för ett utbyggt, effektivt nordiskt samarbete i dessa frågor.

Styrelsen vill därför tillstyrka förslaget, att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i de nordiska länderna att vidtaga åtgärder för att skapa förutsättningar för ett permanent nordiskt samarbete på njurtransplantationsområdet, och rekommendera att till en början en samnordisk utredning tillsätts med uppgift att utarbeta detaljerat förslag till ett sådant fördjupat samarbete.

Stockholm den 8 september 1972.

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Olof Holmstrand

Sveriges läkarförbund:

Synpunkter på förslaget har till läkarförbundet redovisats av Svensk kirurgisk förening, Svensk internmedicinsk förening och Svensk förening för nefrologi (*se nedan*).

Läkarförbundet, som helt ansluter sig till vad dessa specialistsammanslutningar framfört, får sålunda uttala

att läkarförbundet finner förslaget om en fastare organisation för nordiskt samarbete på njurtransplantationsområdet utomordentligt angeläget,

att formerna för och omfattningen av ett sådant samarbete bör bli föremål för skyndsamt utredning i nära samråd med njurmedicinsk och transplantationskirurgisk expertis från de nordiska länderna, varvid bör beaktas de synpunkter som framförs i bilagda yttranden från närmast berörda svenska specialistsammanslutningar,

att läkarförbundet härvid är berett medverka i sådan utredning genom härför lämplig medicinsk expertis.

Stockholm den 16 november 1972

Sveriges läkarförbund
Kansliavdelningen

K. V. Eriksson

Svensk kirurgisk förening:

Njurtransplantationskirurgin uppvisar i dag sådana resultat, att man måste se njurtransplantation som ett viktigt tillskott i behandlingen av patienter med grav njursjukdom. Verksamheten har inneburit ett utvecklingsarbete, där stora insatser har gjorts av enskilda läkare vid sidan av ordinarie arbetsuppgifter. Verksamheten har dock nu tagit sådan omfattning, att det krävs, att den får en fastare organisation. Njurtransplantationskirurgin bör därför fortsättningsvis i högre grad integreras med övrig sjukvård och garanteras sådana ekonomiska och personella resurser, att den kan svara mot efterfrågan.

Svensk kirurgisk förening stöder förslaget till Nordiska rådet att det inrättas:

1. Nationella och interskandinaviska register över njursjuka.
2. Interskandinaviskt sekretariat.
3. Stipendier för yngre transplantationsforskare.

Regeringarna i de nordiska länderna måste rekommenderas att vidtaga erforderliga åtgärder för att skapa förutsättningar för ett permanent nordiskt samarbete på njurtransplantationsområdet.

Stockholm den 13 oktober 1972

Gustav Giertz
Professor
Ordförande i Svensk kirurgisk förening

Lars Räf
Vetenskaplig sekreterare

Svensk internmedicinsk förening:

Inom de nordiska länderna har sedan flera år pågått ett samarbete beträffande transplantationsverksamheten genom Skandiatransplant, där alla patienter i väntan på njurtransplantation finns registrerade. Detta har möjliggjort ett effektivt utnyttjande av tillgängliga necro-njurar framför allt med avseende på immunologisk överensstämmelse mellan donatorer och mottagare. Såsom framhålles i medlemsförslaget har

detta samarbete skett helt informellt och varit beroende av enskilda initiativ.

En kontinuerlig registrering och uppföljning av såväl dialys- som transplantationsverksamhet i de nordiska länderna har också skett i internationell regi genom EDTA (European Dialysis and Transplantation Association). Också i detta avseende har verksamheten varit helt informell.

Det måste anses angeläget att den exklusiva och resurskrävande verksamhet som dialysbehandling och transplantation innebär registreras och uppföljes på bästa möjliga sätt. För att kunna bedöma behovet och bäst utnyttja tillgängliga resurser är ett register över blivande dialys- och transplantationspatienter önskvärt. En noggrann uppföljning av de behandlade patienterna är ett nödvändigt underlag för den fortsatta verksamheten och för den medicinska forskningen.

Det i Nordiska rådet väckta förslaget om en fast samarbetsform beträffande njurtransplantationer är ett viktigt led i denna utveckling. Svensk internmedicinsk förening vill därför tillstyrka detta förslag och föreslår, att formerna för och omfattningen av ett sådant samarbete utredes i nära samråd med njurmedicinsk- och transplantationskirurgisk expertis från berörda länder.

Stockholm den 10 oktober 1972

För Svensk internmedicinsk förening

Ulf Iacobaeus

Ordförande

Sten Kistner

Sekreterare

Svensk förening för nefrologi:

Initiativet från Nordiska rådet, på vars anmodan Skandiatransplantationskommittén tillsatts, att skapa en fast topporganisation för Skandia-transplant hälsas med tillfredsställelse.

Den skrivelse, som man har uppställt, är välvillig och väsentligen korrekt, men framför enligt föreningens mening inte med tillräcklig skärpa det starka behovet av en fast topporganisation med egen operativ budget, bland annat sekreteriella resurser att fördelas vid sammansättning av material, med medel för att kunna åstadkomma utbyte av yngre medarbetare mellan olika transplantationscentra samt medel för att finansiera de sammankomster som ter sig oundgängligen nödvändiga för att åstadkomma ett ständigt friktionsfriare och bättre samarbete.

Speciellt är ingen som helst hänsyn tagen till de utvecklingstendenser som ligger i en ytterligare internationalisering av organutbyte, där man

får tänka sig att Skandiatransplant endast är ett steg på vägen till ett mycket mera genomgripande och över längre distanser gående internationellt utbyte, för vilket det även behövs en operativ budget. Med hänsyn till att det för närvarande göres en transplantation om dagen i de skandinaviska länderna och behovet är mellan 1 000 och 1 500 transplantationer per år, är organisationen på intet sätt effektiv nog.

Med hänsyn till de mycket stora kostnader per patient för sjukvårdshuvudmännen är en moderat operativ budget för förbättring av arbetet högeligen önskvärd.

Registreringen och uppföljningen av dialys- och transplantationsverksamheten bör också kompletteras med register över sådana njursjuka patienter som framgent kan bli föremål för dialysbehandling och transplantation. Även i detta avseende stöder Svensk förening för nefrologi det avgivna medlemsförslaget om nordiskt samarbete om njurtransplantationer.

Svensk förening för nefrologi vill slutligen uttala ett starkt önskemål om att det avgivna förslaget snarast möjligt realiseras.

Göteborg och Lund den 9 november 1972

För Svensk förening för nefrologi

Härje Bucht

Ordförande

Tore Lindholm

Sekreterare

Medlemsforslag

om samarbeide rrende högre lantbruksundervisning og forskning

(Väckt av John Austrheim, Eric Carlsson, Ingemar Mundebo, Bjarne Mrk Eidem, Anna-Lisa Nilsson, Jan-Ivan Nilsson, Berte Rognerud og Per Olof Sundman)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsforslaget

Nordiske jordbruksforskere forening:

Den høyere landbruksundervisningen i Norden har hovedsakelig vært preget av at det utdannes kandidatgrupper på bestemte områder i samfunns- og nringsliv (kandidater i meieribruk, jordbruk, husdyrbruk m. v.). Utdanningen innen hver gruppe er forholdsvis heterogen, og det er mange eksempler på mer eller mindre parallellundervisning når man sammenligner forskjellige grupper. Det synes som om de tradisjonelle skiller mellom kandidatgruppene er noe kunstige, og at en eventuell spesialisering bør legges opp etter andre retningslinjer. Det reformarbeid vedrørende nye studieopplegg som har pågått i noen år på nasjonal basis, er eksempler på hvordan man tar sikte på å kunne gi studentene muligheter til å komponere studieplaner på tvers av de grenser som hittil har vært trukket opp for fagkretsen til de enkelte kandidatgrupper.

I likhet med den generelle utviklingstendens innen andre akademiske studier er det viktig at de som studerer landbruksfag også fr et solid vitenskapelig grunnlag. Det krever en forholdsvis inngående innføring i grunnfagene og en undervisning i de anvendte fag hvor hovedvekten legges på de generelle deler av fagene. De biologiske, økonomiske og teknologiske prinsipper er langt på vei de samme for de forskjellige produksjonsgrener innen landbruket. Ved en koordinering av kursoppleggene er det mulig å la det felles grunnstudium utgjøre en stor del av studietiden. Dette gir da muligheter for en mer rasjonell utnyttelse av undervisningsressursene, og bidrar trolig også til en bedre undervis-

ning der lærerne lettere kan konsentrere seg om sine egentlige spesialområder.

Når det gjelder undervisningen fram til ordinær kandidateksamen, bør man etter NJF's mening ta sikte på mest mulig koordinerte undervisningsopplegg på nasjonalt plan. Således synes det på det nåværende tidspunkt lite aktuelt med f. eks. en samordnet landbruksutdanning for hele Norden på kandidatnivå.

Et nordisk samarbeid vil etter NJF's mening først og fremst være aktuelt for en organisert videreutdanning etter kandidateksamen, særlig mot lisensiat- og doktorgrad. Den undervisning det her er tale om stiller så store faglige krav på de ulike spesialfelter at små land som de nordiske neppe hver for seg kan make å møte behovet på en tilfredsstillende måte. De høyt spesialiserte kurser som trengs på lisensiat- og doktornivå gjør at det i mange tilfelle er ønskelig med tverrinstitusjonelt og internordisk samarbeid for å skaffe kvalifiserte lærere og det antall studenter som er nødvendig før det er forsvarlig å starte et kurs.

Nivået for forskerutdanning har nøye sammenheng med forskningens nivå på vedkommende felt. I forbindelse med den økte virksomhet når det gjelder forpliktende samarbeid på landbruksforskningens område i Norden, bør man også arbeide for å få et tilsvarende samarbeid i forbindelse med en organisert videreutdanning ut over ordinær kandidateksamen.

NJF's faglige seksjoner har gjennomført flere kurser på lisensiat- og doktornivå, hvor spesiallemner er tatt opp. Kursene har hatt meget god tilslutning fra de nordiske land, og ved siden av arrangørlandets egne krefter blir det lagt vekt på å trekke til seg eksperter fra land utenom Norden til å forelese. Ved at vordende forskere får anledning til å knytte personlige kontakter gjennom studiene, legges det også en solid grunn for det videre nordiske samarbeid på forskningens område. Etter NJF's mening bør det derfor være en meget vesentlig oppgave å legge forholdene til rette, slik at internordiske lisensiat- og doktorkurser og andre videreutdanningskurser kan gjennomføres på alle felter hvor det melder seg behov for organisert videreutdanning på dette nivå. For at NJF kan utvikle dette videre kreves det imidlertid økte økonomiske ressurser.

Medlemsforslagets heading omfatter også forskning, men da den ikke er med i rekommandasjonen til de nordiske regjeringer. er ikke forskning berørt i uttalelsen.

Oslo, 1. desember 1972

For Nordiske jordbruksforskernes forening

Ottar Jamt

Nordiska kontaktorganet för jordbruksspörsmål:

Medlemsförslaget utmynnar i ett förslag om en utredning av möjligheterna för ett fastare nordiskt samarbete inom den högre lantbruksundervisningen. Såväl medlemsförslagets rubrik som recit antyder emellertid att det är ett mer omfattande samarbete som avses. Enligt rubriken behandlar medlemsförslaget jämväl forskning på lantbruksområdet. Enligt reciten avses även skogsbruksundervisning. Då Nordiska rådets precidium hemställt om yttrande över förslaget från bl. a. veterinärhögskolan i Sverige kan förmodas att förslaget dessutom skall gälla utbildning och forskning på det veterinära området.

Mot denna bakgrund redovisas i det följande kontaktorganets synpunkter på samtliga ovannämnda områden.

1. Högre lantbruksundervisning

Kontaktorganet delar förslagsställarnas uppfattning att en intensifiering av det nordiska samarbetet på detta område bör eftersträvas och tillstyrker för sin del att frågan utreds närmare. En sådan utredning bör avse såväl högre grundutbildning som fortbildning, specialistutbildning och forskarutbildning på lantbruksområdet. Kontaktorganet är för sin del berett att, om regeringarna så beslutar, genom en särskild arbetsgrupp verkställa utredningen i fråga.

2. Forskning på lantbruksområdet

Frågan om ett vidgat samarbete på jordbruksforskningsområdet har under året behandlats inom kontaktorganet, bl. a. med utgångspunkt från en skrivelse från Nordiska kontaktorganet för jordbruksforskning (NKJ) och Nordiska jordbruksforskarens förening (NJF). Enligt kontaktorganets för jordbruksspörsmål uppfattning bör i princip frågan om jordbruksforskningens organisation m. m. vila i avvaktan på praktiska erfarenheter av verksamheten vid NKJ:s sekretariat. Vissa samarbetsfrågor faller emellertid delvis utanför NKJ:s naturliga verksamhetsområde, t. ex. samarbetet på dokumentationsområdet. Denna fråga, som närmare utretts på uppdrag av kontaktorganet, står på kontaktorganets dagordning.

3. Undervisning och forskning på det skogliga området

Frågan om ett ökat nordiskt samarbete på detta område har redan aktualiserats i Nordiska rådet genom ett medlemsförslag år 1971 (Sak A 357/k), vilket ännu inte behandlats av rådet. I avvaktan på att rådet tar ställning till förslaget anser sig kontaktorganet inte ha någon anledning att uttala sig i frågan.

4. Undervisning och forskning på det veterinära området

Vid Nordiska rådets session i februari 1972 antogs en rekommendation (nr 19) till Nordiska ministerrådet om en utredning av förutsättningarna för ett ökat samarbete på veterinärmedicinens område. Rekommendationen har behandlats vid ett nordiskt ämbetsmannamöte i Stockholm den 22 november 1972, vid vilket förordats en utredning om samarbetet beträffande fortbildning, specialistutbildning och forskarutbildning på det veterinära området. Frågan prövas för närvarande av regeringarna. Enligt kontaktorganets uppfattning är det motiverat att samarbetet på ifrågakvarande område utreds i särskild ordning.

Sammanfattningsvis anser kontaktorganet att det nu aktuella medlemsförslaget bör läggas till grund för en rekommendation till Nordiska ministerrådet om att utreda möjligheterna för ett vidgat nordiskt samarbete på den högre lantbruksundervisningens område.

Stockholm den 3 januari 1973

För Nordiska kontaktorganet för jordbruksspörsmål

Claes Senning

D a n m a r k

Undervisningsministeriet:

Udviklingen i den højere landbrugsuddannelse ved veterinær- og landbohøjskolen har i den seneste tid omfattet overgang til et valgsystem med stor frihed i fagkombination, koordinering med andre uddannelser ved højskolen samt tilbud om nye kurser i emner f. eks. vedrørende miljø- og ulandsforhold. En tilsvarende udvikling er foregået i de andre nordiske lande. Der er mulighed for, at studerende erhverver en del af uddannelsen i et andet nordisk land, men man anser det ikke for at være aktuelt at foretage en samordning af agronomuddannelsen (kandidat-eksamen) i de nordiske lande.

Man anser spørgsmålet om øget nordisk samarbejde vedrørende videreuddannelse for væsentligt mere aktuelt. Det kan hertil anføres, at der i de seneste år med succes har været afholdt nordiske 2—3 ugers licentiatkurser vedrørende husdyrgenetik, kødteknologi, landbrugsøkonomi m. v. med 20—30 deltagere.

Den forskeruddannelse, der her er tale om, stiller så store faglige krav, at et samarbejde er af væsentlig betydning for udnyttelse af særlige faciliteter og af eksperter — også fra andre nordiske lande — som det enkelte land ikke kan stille til rådighed. En vanskelighed ved afholdelse af kurserne har hidtil været manglende bevillinger dels til kurserne og dels til rejserne.

Man anser under henvisning til ovenstående et mere formaliseret nordisk samarbejde på forskningsområdet for ønskeligt, idet man finder, at videre overvejelser om øget nordisk samarbejde på området bør koncentrere sig om forskeruddannelsen.

Endvidere vedlægges fotokopi af skrivelse af 28. november 1972 fra landbrugsministeriet med dertil hørende bilag (*se nedan*).

København, den 6. december 1972

P. m. v.

Anne Flindt

Sekretær

Landbrugsministeriet:

Efter at landbrugsministeriet har gjort sagen til genstand for brevveksling med de i betragtning kommende institutioner, skal man meddele, at landbrugsministeriet kan anbefale det nævnte forslag.

Til videre foranstaltning vedlægger man fotokopier af de her modtagne svar fra statens husdyrbrugsudvalg, statens planteavlsludvalg og statens mejeriudvalg.

København, den 28. november 1972

P. m. v.

E. b.

Chr. Gulmann

Landbrugsraadet:

Således foranlediget skal Landbrugsraadet udtale, at raadet ingen indvendinger har imod det stillede forslag for så vidt angår forskereuddannelsen, hvorimod det ikke efter raadets opfattelse er hensigtsmæssigt med en alt for stærk koordinering af den højere landbrugsuddannelse i almindelighed, henset til de væsentlige forskelle, der er i de forhold, hvorunder landbrugsvirksomheden udføres i de nordiske lande.

København, den 24. januar 1973

På Landbrugsraadets vegne

E.b.

N. Kjærgaard

/Poul Anton Hansen

Statens Husdyrbrugsudvalg:

På grundlag af indhentede udtalelser fra de under statens husdyrbrugsforsøg hørende afdelinger ved Landøkonomisk Forsøgslaboratorium skal Statens Husdyrbrugsudvalg fremkomme med følgende bemærkninger:

Statens Husdyrbrugsudvalg kan for sit vedkommende fuldt ud støtte det fremsatte medlemsforslag og den herunder givne rekommandation om at undersøge mulighederne for et stærkere nordisk samarbejde inden for den højere landbrugsuddannelse.

Man er bekendt med, at visse bestræbelser i denne retning allerede er iværksat, idet der efter initiativ fra husdyrbrugssektionen under Nordiske Jordbrugsforskeres Forening siden 1969 er etableret et fastere samarbejde mellem de nordiske landbohøjskoler om gennemførelse af internordiske licentiatkurser. Indtil videre har disse kurser været begrænset til husdyravlens område. Ud over licentiatstuderende har det i begrænset omfang været muligt, at også forskere fra de nordiske lande har kunnet deltage i de hidtil afholdte kurser som led i en efteruddannelse.

Det er over for Statens Husdyrbrugsudvalg oplyst, at der i foråret 1974 skal gennemføres et fællesnordisk kursus for licentiatstuderende vedrørende tilvækstfysiologi og kødkvalitet.

Det er videre meddelt af professor, dr. med. vet. A. Neimann-Sørensen, der er medlem af en fællesnordisk arbejdsgruppe vedrørende højere uddannelse i husdyrbrug og veterinærmedicin for u-landsbistand, at denne arbejdsgruppe har foreslået, at undervisningen på dette område ved de nordiske højskoler koordineres, og at der etableres fællesnordiske kurser for nordiske kandidater, som skal virke i u-lande. Indstilling herom er rundsendt til samtlige landbrugs- og veterinærhøjskoler i de nordiske lande.

Gennemførelse af sådanne internordiske kurser for studerende kan blive af stor værdi for landbrugsforskningen og blandt andet betyde en væsentlig styrkelse af forskningen inden for husdyrbruget. Imidlertid anser Statens Husdyrbrugsudvalg det for ønskeligt, at også forskere får en yderligere mulighed for en efteruddannelse, således at de er bedre rustet til at løse forskningsopgaverne, som i karakter ændres i takt med den hurtige udvikling, der sker på alle områder i vor tid.

Statens Husdyrbrugsudvalg er bekendt med, at der gennem Nordisk Kontaktorgan for Jordbrugsforskningen gennemføres et fælles forskningsarbejde af stor betydning; men man finder det af afgørende betydning, at det nordiske samarbejde på dette område intensiveres ved yderligere koordinering af forskningsprogrammer inden for jordbrugsområdet. Det vil utvivlsomt indebære store muligheder for at opnå hurtigere og bedre resultater, ligesom det vil fremme muligheden for ud-

veksling af forskere mellem de nordiske landes landbrugsforskningsinstitutioner uden for de respektive landes landbrugs- og veterinærhøjskoler.

København, den 31. oktober 1972

P. u. v.

E. b.

H. Bundgaard

Statens planteavlsvvalg:

Det må anses for ønskeligt, at de nordiske landes samarbejde om den højere landbrugsundervisning udvikles således, at der ud fra et fælles grunduddannelsesmønster kan etableres sådanne muligheder for videregående studier, at uddannelsestilbud inden for de nordiske lande kan udnyttes til studiefagskombinationer.

Lyngby, 30 oktober 1972.

P. u. v.

E. b.

Ingemann Jensen

Statens mejeriudvalg:

— — — at for så vidt angår mejeriforskningen — og formentlig levnedsmiddelforskningen i det hele taget — kan der kun være grund til at støtte forslaget om et fastere nordisk samarbejde med henblik på bedre udnyttelse af de samlede ressourcer.

Iøvrigt har man kendskab til, at de nordiske mejeritekniske foreninger (for Danmarks vedkommende: Dansk Mejeriingeniør Forening) i juni 1973 afholder kongres på Island, hvor et af emnerne omfatter den højere mejerifaglige uddannelse og mejeriforskningen i de nordiske lande. En komité med et medlem fra hvert af de nordiske lande og dansk formand behandler for tiden emnet med henblik på at udarbejde en rapport til forelæggelse og diskussion på kongressen. Det er os oplyst, at komiteen i høj grad har det nordiske samarbejde inde i drøftelserne.

Hillerød, den 19. oktober 1972

Aage H. Pedersen

Den Danske Dyr lægeforening har i skrivelse den 1 november 1972 forklarat sig tillstyrka medlemsforslaget.

De Samvirkende Danske Husmandsforeninger:

De samvirkende danske Husmandsforeninger finder, at forslaget til rekommandation fra Nordisk Råd kan være formålstjenlig til fremme af samarbejdet indenfor uddannelse og forskning mellem de nordiske lande.

Samvirksomheden er noget betænkelig ved, at den højere landbrugsuddannelse efterhånden bringes op på et niveau, der gør kandidaterne mindre egnede som landbrugskonsulenter, efterhånden som praktisk kendskab til landbrug skydes i baggrunden i uddannelsesforløbet.

København, den 12. december 1972

På foreningernes vegne

Jørgen Pedersen

Dansk Mejeriingeniør Forening:

Således foranlediget skal Dansk Mejeriingeniør Forening oplyse, at de nordiske mejeritekniske foreninger (for Danmarks vedkommende Dansk Mejeriingeniør Forening) i juni 1973 afholder kongres i Island, hvor et af emnerne omfatter den højere mejerifaglige uddannelse og mejeriforskningen i de nordiske lande. En komité med et medlem fra hvert af de nordiske lande og dansk formand behandler for tiden emnet med henblik på at udarbejde en rapport til forelæggelse og diskussion på kongressen. Det ligger i sagens natur, at komiteen i høj grad har det nordiske samarbejde inde i drøftelserne.

Hillerød, den 20. oktober 1972

Dansk mejeriingeniør forening

Einar O. Petersen

Næstformand

Foreningen af Danske Landbrugskonsulenter:

— — — vil foreningen gerne udtale, at den kan anbefale forslaget om bedre udnyttelse af ressourcer og muligheder ved nordisk samarbejde indenfor den højere landbrugsundervisning og -forskning, — specielt med baggrund i de nævnte moderniseringer af studieoplæggene for den akademiske grunduddannelse, som finder sted i disse år i de nordiske lande.

Vi finder, at disse studieoplæg med øgede tilbud af faglige kombinations- og valgmuligheder nok giver et bedre grundlag for videreuddan-

nelse, specialisering og i særlig grad for uddannelse til regulært forskningsarbejde, men foreningen finder dog grund til i den forbindelse at gøre opmærksom på, at den del af den højere uddannelse, der tager sigte på senere erhvervsvirksomhed, specielt i form af rådgivnings- og undervisningsarbejde for praktiske jordbrugere, ikke fjerner sig for meget fra de praktiske jordbrugsemner. Vi mener allerede nu at kunne konstatere sådanne virkninger, og vi anmoder om, at målsætningen for denne erhvervsmæssige uddannelse ikke tabes af sigte i de nødvendige og anbefalelsesværdige bestræbelser for en bedre grunduddannelse af forskere, som forslaget primært tager sigte på. — herunder også ved øget nordisk samarbejde på området.

Skanderborg, den 19. september 1972

Foreningen af Danske Landbrugskonsulenter

K. Skriver

De Studerendes Råd:

Studenter från Danmark, Finland, Norge och Sverige samlades till ett utbildningsseminarium vid den Kgl. Veterinär- og Landbohøjskole, Danmark den 27—29 oktober 1972. Avsikten med seminariet var att dryfta möjligheterna till utbyte av studenter i Norden för kortare och längre tid.

Seminariet fastslår att, med den sociala och kulturella likhet, som de nordiska länderna har, är ett största möjliga utbyte, även på studentplanet, önskvärt.

Möjligheterna till heltidsutbyte (hel examen) verkar för närvarande vara begränsade på grund av intagningsreglerna vid de olika läroanstalterna. Här är emellertid Finland ett undantag, då nordiska studenter intages till agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten med nordisk studentexamen som inträdesvillkor. Seminariet anser att det åtminstone är önskvärt med en kvot för intagande av nordiska studenter vid de övriga läroanstalterna.

Det verkar emellertid att finnas goda möjligheter för utbyte på kortare tid. För att ett sådant utbyte skall fås till stånd i någon nämnvärd grad, bör studenterna kunna få deltidsstudierna godkända som en del av de ordinarie studierna. På grund härav är det önskvärt att få gemensamma riktlinjer för ett sådant utbyte.

Seminariet föreslår att de olika läroanstalterna tager kontakt med varandra för att utarbeta riktlinjer för evalueringsformer och poängberäkning m. m. för kurser vid de andra läroanstalterna.

Seminariet tillåter sig att komma med följande förslag:

1. att kurser, förvärvade vid en högskola/universitet i ett annat nordiskt land får inräknas i grundexamen i hemlandet.

2. att praktik, som utföres i de andra nordiska länderna jämställs med praktik, som man utför i hemlandet.

3. att möjligheterna för deltagande i exkursioner, studieresor etc., som arrangeras av de nordiska ländernas läroanstalter utökas, och att informationen därom väsentligt förbättras.

4. att endast betygsgraderna godkänd/icke godkänd användes vid tentamen.

5. att antal föreläsningar/övningar per vecka lägges till grund vid överföring av kurser från en läroanstalt till en annan.

6. att 1 poäng (KVL, Danmark) = 1 vekt (NLH, Norge) = 2 poäng (LH, Sverige).

Till grund för beräkningen ligger normalstudietakt för en student per termin.

Följande studenter deltog i NUS och instämmer i ovanstående:

København, den 27.—29. oktober 1972

Danmark

KVL: *Paul Christensen, Knud Dahlgaard, Thorkild Ljøring Peder-
sen, Jørgen Kiærskou*

Finland

Agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors universitet:
Valborg Anderssen, Esko Mikkonen
Veterinärmedicinska högskolan: *Terttu Katila*

Norge

NLH: *Martin Kjongsberg*

Sverige

LH: *Ulla Rappe*

SH: *Lennart Lundh*

KVH: *Kristina Narfström*

Finland

Undervisningsministeriet:

Ministeriet önskar ytterligare framhålla att utvecklingen av grundut-
bildningen på högskolenivå har i de nordiska länderna varit likriktad
och motsvarigheten av studierna, utan särskilda åtgärder, tämligen bra.

Samarbete mellan universitet och högskolor torde kunna utvidgas ge-
nom redan nu existerande livliga personliga kontakter. Det är dock
knappast skäl att införa ett system med i varje detalj fullständigt enhet-
liga kursfordringar, men däremot borde man sträva till att utreda samt
förbättra tentamens- och examensgiltigheten. Denna verksamhet sker
lämpligast i den nordiska arbetsgrupp, som med stöd av nordiska kul-
turavtalet år 1972 tillsatts för att utreda spörsmål rörande tentamens-
och examensgiltigheten på samtliga utbildningsområden. Nödiga åtgär-
der har alltså redan vidtagits i fråga om denna del av medlemsförsla-
get.

Beträffande vidareutbildning särskilt av forskare torde det vara mest ändamålsenligt att sträva till anordnande av samnordiska forskarutbildningskurser och -seminarier. För att främja dylik verksamhet förekommer det redan en samarbetsform, Nordiska sommarskolan för forskarutbildning, och för ändamålet har år 1973 reserverats betydligt ökade medel, då denna verksamhetsform av nordiska kulturavtalets samarbetsorgan prioriterats synnerligen högt. Härvid hänvisas ytterligare till Nordiska ministerrådets (kultur- och undervisningsministrarna) berättelse till Nordiska rådets 21:a session (jämte bilaga Planer för kultursamarbetet för åren 1973—1975, *NU 1972: 8*). Nödiga åtgärder har alltså redan vidtagits beträffande denna del av medlemsförslaget.

Det bör också framhåvas att koordineringen av den egentliga lantbruksforskningen sköts av Nordiska kontaktorganet för jordbruksforskning (NKJ). De nordiska forskningsråden på jordbruksforskningens område är med i detta organ, som fungerar i nära samarbete med Nordiska jordbruksforskarens förening (NJF).

Enligt undervisningsministeriets åsikt blir samarbetet rörande lantbruksundervisning och -forskning i nödvändig utsträckning redan omhändertaget av de för närvarande verksamma organisationerna.

Ministeriet kommer dock att slutligt ta ståndpunkt i ärendet i samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 16 januari 1973

Jaakko Numminen
Kanslichef

Matti Gustafson
Kultursekreterare

Jordbruksstyrelsen¹:

Även om förhållandena i de olika nordiska länderna i någon mån är olika, har lantbruksforskningen och den högre lantbruksundervisningen på senare tid utformats rätt parallellt i dessa länder. Detta har möjliggjort bl. a. att i ett land avlagd högskoleexamen inom lantbruket godkännes även i de övriga nordiska länderna såsom likvärdig t. ex. vid tillsättandet av tjänst eller befattning. Då grundproblemen och deras lösningar inom många lantbruksområden åtminstone för grundforskningens vidkommande är lika (t. ex. aktuella näringsfrågor samt förorenings- och avfallsproblem), är det ändamålsenligt, att samarbetet de nordiska länderna emellan intensifieras och att man strävar till en rationell arbetsfördelning vid valet av forskningsobjekt.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Även beträffande högre lantbruksutbildning kan man, i synnerhet i fråga om fortbildningen av personer med akademisk slutexamen, anordna gemensamma kurser och seminarier rörande olika ämnesområden alternerande i olika länder. Härvid är det möjligt att effektivera undervisningen genom att koncentrera de bästa lärarkrafterna på ett ställe. Man bör emellertid komma ihåg, att inom Nordiska jordbruksforskarens förening (NJF) redan under flera år förekommit fruktbringande samarbete både inom lantbruksforskning och inom lantbruksundervisning (sektionen för lantbruksundervisning).

Helsingfors den 20 december 1972

Samuli Suomela
Generaldirektör

Pirkko Kemppainen
Föredragande

Helsingfors universitets kansler¹:

Såsom från Helsingfors universitet begärt yttrande bifogar jag yttrandet från statens agronomie- och forstvetenskapliga kommission varom agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten och konsistoriet förenat sig (*se nedan*), och meddelar högaktningsfullt att jag förenar mig om de av agronomie- och forstvetenskapliga kommissionen framförda synpunkterna. Dessutom fäster jag uppmärksamhet vid att även om man i lantbruksundervisningen inte skulle uppnå en nordisk överensstämmelse av examina skulle det säkerligen vara möjligt att konstatera vilka delar av grundexamen i de olika nordiska länderna som vid behov kan motsvara varandra.

I fråga om licentiat- och doktorsutbildningen inom facket torde det vara förmånligt att utnyttja den av Nordiska kulturkommissionen igångsatta och vederligen fortfarande verksamma organisationen av nordiska sommarskolor för forskarutbildningen.

Helsingfors den 17 november 1972

Pentti Renvall
Kansler

Raija Björkstam
Avdelningssekreterare

Helsingfors universitets konsistorium jämte Helsingfors universitets agrikultur-forstvetenskapliga fakultet har i skrivelse den 1 november 1972 meddelat att de förenar sig om yttrandet av statens agronomie- och forstvetenskapliga kommissionen av den 24 oktober 1972 (*se nedan*).

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands akademi, statens agronomie- och forstvetenskapliga kommission¹:

Inom jordbruksforskningen har sedan 1916 som nordiskt kontaktorgan fungerat Nordiska jordbruksforskarens förening (NJF). Inom dess olika sektioner har forskningssamarbetet varit framgångsrikt. Föreningen har också en sektion för undervisning och rådgivning för koordineringen av den högre lantbruksundervisningen i de nordiska länderna. Sektionen har årligen anordnat samnordiska symposier i frågor inom undervisningen och rådgivningen. NJF får för sin verksamhet från vart land ett statligt anslag, genom vilket man finansierar av verksamheten föranledda mötes- och reseutgifter. Emedan föreningen inte kan dela ut forskningsbidrag, grundar sig forskningsarbetet inom NJF på överenskommelser, och sammanträden hålles närmast för ömsesidig informering av forskarna.

Kontaktorganet för de i de nordiska länderna verksamma vetenskapliga kommissionerna inom lantbruket är Nordiskt kontaktorgan för jordbruksforskning (NKJ), som sammanträder två gånger om året för att handlägga till kontaktorganet föreslagna forskningsprojekt. NKJ prioriterar de föreslagna projekten, varefter de vetenskapliga kommissionerna söker anvisa forskningsanslag i enlighet med NKJ:s rekommendation. NKJ har inte behandlat frågor angående undervisning.

Inom skogsforskningen inrättades en samnordisk takorganisation, Samarbetsnämnden för nordisk skogsforskning (SNS), först år 1971. Däri ingår från vart land två representanter för forskare och en administrativ person. Hittills och även i framtiden kommer tyngdpunkten i samarbetet att ligga vid de gemensamma organen för var vetenskapsbransch såsom skogsentomologi, -teknologi och -ekonomi.

Agronomie- och forstvetenskapliga kommissionen anser, att forskningssamarbetet mellan de olika nordiska länderna är rätt tillfredsställande med hänsyn till de nuvarande resurserna. Däremot fordrar en ökning och utbyggnad av samarbetet, vilken skulle vara viktig inom många specialbranscher, såsom t. ex. naturvården, miljövården, limnologin och livsmedelsforskningen, en ökad finansiering genom de vetenskapliga kommissionerna.

Inom lantbruksundervisningen bör samarbetet betydligt förbättras. Studier i högskolor i annat land än hemlandet försvåras av att i olika länder avlagda slutexamina och kurstentamina inte motsvarar varandra. Även examensfordringarna är så pass avvikande att det är svårt att tänka sig deltentamina för examen i annat nordiskt land. I synnerhet koordineringen av licentiat- och doktorsutbildningen och utnyttjandet av kompetenta lärarkrafter i samtliga nordiska länder skulle vara en brådskande organisationsuppgift. Ett förslag med detta syfte ställdes

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

också av lantbrukshögskolan i Sverige redan år 1963. Förslaget har emellertid inte lett till åtgärder, med undantag av samnordiska licentiatseminarier som man tidvis anordnar.

För samordning av högre skoglig utbildning har det sedan 1971 funnits en gemensam kommission för vederbörande högskolor. Grundexamen har tills vidare kartlagts mest. På grund av språksvårigheterna torde man inte kunna komma till en i samtliga länder helt enhetlig grundexamen. Däremot har man i postgraduateundervisningen bättre förutsättningar att åstadkomma för samtliga nordiska länder enhetliga och även gemensamma undervisningsprogram.

I enlighet med det ovan anförda konstaterar kommissionen, att man kan åstadkomma ett fastare och mera omfattande forskningssamarbete inom ramen för existerande samarbetsorgan, emellertid förutsatt att tillräckliga medel för detta ändamål står till buds. Samarbetet inom högre lantbruks- och skogsundervisning är däremot till en stor del ännu oanordnat, och kommissionen betonar sakens stora betydelse i synnerhet för licentiats- och doktorsutbildningens vidkommande. I detta syfte föreslås det, att man t. ex. genom Nordiska rådet tillsätter en arbetsgrupp att utveckla saken.

Dickursby den 24 oktober 1972

Veikko Kanervo

Viceordförande

Anita Pietilä

Sekreterare

Statens forskningsanstalt för lantbruksmaskiner — Vakola¹:

Förslagets ordalydelse är oredig: i motiveringen nämnes lant- och skogsbruksundervisningen (och utbildningen) samt lantbruksforskningen, vilken också ingår i förslagets namn, men i själva förslaget nämnes emellertid enbart lantbruksutbildningen (utdanning).

Oaktat framställningens svaghet kan man säga, att de däri anförda sakerna håller streck och konstaterandena är riktiga.

Inom lant- och skogsbruksforskningen finns det mellan de nordiska länderna redan något samarbete; inom skogsbruksforskningen (NSR) har det under några års tid varit i gång till och med genom särskilda budgetanslag finansierade, tämligen omfattande samnordiska teknologiska undersökningar. Samarbetet är emellertid inte på långt när tillräckligt omfattande, inte heller inom undervisningen och utbildningen på dessa områden.

När saken nu tas upp vid Nordiska rådet, borde den med detsamma handläggas i sin totala omfattning, alltså såsom samarbete inom lant- och skogsbruksforskningen och högskoleundervisningen. I själva verket

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

borde man åtminstone i princip samtidigt granska möjligheter till samarbete inom forskningen och högskoleundervisningen på alla områden i de nordiska länderna. Samarbetet kan vara av många olika typer och grader. I en högt utvecklad form skulle man däri genomföra en ganska fullständig arbetsfördelning och det mest ekonomiska möjliga utnyttjandet av de andliga och de materiella resurserna. Det är sannolikt att samarbetet kan utvecklas längst inom forskningen — även inom provning och kontrollering — och inom specialundervisningen, vari det behövs specialiserade lärare, laboratorier och utrustning. Inom tekniken, trafiken, handeln m. fl. kan samarbetet förverkligas ännu lättare än inom lant- och skogsbruket. Saken borde med det snaraste göras till föremål för en fördomsfri och omfattande utredning.

Helsingfors den 27 november 1972

På Forskningsanstaltens för lantbruksmaskiner vägnar

A. Reinikainen

Anstaltens direktör

Lasse Nieminen

Agronom

Maatalousylioppilaiden yhdistys Sampsä r.y. — Lantbruksstudenternas förening Sampsä r.f.¹:

Maatalousylioppilaiden yhdistys Sampsä r.y. lägger med tillfredsställelse märke till det vid Nordiska rådet ställda medlemsförslaget om samarbete rörande högre lantbruksundervisning och forskning, varom man redan i dess nuvarande form fått goda erfarenheter. Verksamheten har ju ökat kännedomen om de olika ländernas lantbruksundervisning och -forskning och om de därpå inverkan bakgrundsfaktorerna. Samtidigt har den främjat utvecklingen inom dessa områden.

Med hänvisning till det i förslaget motiveringsdel nämnda förslaget om ett mycket längre gående samarbete inom grundutbildningen av lant- och skogsbruket vill Sampsä fästa uppmärksamhet vid de språkliga svårigheter som möjligen skulle föranledas av ett längre gående samarbete. Som en begränsande faktor vid ett fastare samarbete ser vi även utbildningens oenhetlighet. I de övriga nordiska länderna äger högre lantbruksundervisning rum vid lantbrukshögskolor, medan den högsta lantbruksundervisningen i Finland erhålles vid Helsingfors universitets agrikultur-forstvetenskapliga fakultet, som i och för sig redan har flera till lantbruket anslutna ämnen liksom kötteknologi, mjölkhusållningsvetenskap, livsmedelskemi och -teknologi, mikrobiologi, miljövård och, med början hösten 1973, jorddispositionens ekonomi. Undervisningsprogrammet kan dessutom kompletteras genom olika samhällsliga, tematiska och naturvetenskapliga ämnen av andra fakulteter.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

På grund av vart enskilt lands icke obegränsade resurser borde samarbetet i allt högre grad riktas på forskningsprogram och deras planering. I sammanställningen av samarbetsprogrammen bör man dock noga beakta vart lands speciella förhållanden och de av dessa för undervisningen och forskningen ställda fordringarna. Av denna anledning bör man i planeringen av samarbetsprogrammen undvika en alltför stor bundenhet, och programmen måste vara godkända av samtliga parter. Ett omfattande utnyttjande av resultaten av ett eventuellt fastare samarbete inom forskningen fordrar en god informationsverksamhet och ett långt gående samarbete inom fortbildningen, vilket också omnämnes i förslaget. Det slutliga förslaget om regeringarnas åtgärder till utredning av samarbetet inom lant- och skogsbruksutbildningen är ett nyttigt förslag som är värt understöd och i vars förverkligande vi skulle hoppas att de ovan anförda omständigheterna tas i betraktande.

Helsingfors den 28 november 1972

Maatalousylioppilaiden yhdistys Sampsä r.y.

Heikki Väänänen

Ordförande

Lauri Laukkanen

Viceordförande

Agronomernas förening:

Det nordiska samarbetet på den högre lantbruksundervisningens och -forskningens område har inom ramen för NJF och delvis också utanför densamma varit rätt livligt. Med beaktande av vår förenings verksamhetsområde behandlar vi i det följande endast högskoleundervisningen och den därtill direkt anslutna forskningsverksamheten. Lantbruksforskningen i Finland handhas förutom av Helsingfors universitet av Lantbrukets forskningscentral samt flere olika forskningsinstitutioner.

Den högsta lantbruksundervisningen skiljer sig i Finland från de andra nordiska ländernas genom att den sker inom agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors universitet och inte i särskilda högskolor. I ämneskombinationerna kan också medtagas examensämnen som inte hör till den egna fakulteten. Till lantbruksutbildningen ansluter sig av tradition den högsta undervisningen i mjölkhushållning (ekonomisk och teknisk inriktning) liksom den senare tillkomna undervisningen i mikrobiologi, köttteknologi samt livsmedelskemi och -teknologi. Undervisningen inom livsmedelsbranschen ingår i de andra nordiska länderna i allmänhet i de tekniska högskolornas undervisningsprogram. Den högsta utbildningen inom dessa sektorer ges i Finland vid två fakulteter inom Helsingfors universitet samt i Tekniska högskolan.

Personer som avlagt universitetsexamen inom lantbruksfacket eller livsmedelsbranschen får i Finland, i motsats till vad fallet är i de andra nordiska länderna, till största delen tjänster inom handel, industri samt penninginstitut och försäkringsbolag. På dessa områden verkar 567 agronomer eller agronomkandidater och inom vår förenings medlemskår utgör de den största och snabbast växande gruppen. Detta faktum ställer sina egna krav på utvecklandet av universitetsundervisningen i företagsekonomi. Närmast är det då fråga om behovet av att utveckla undervisningen i marknadsföring i enlighet med de praktiska krav näringslivet ställer. I Finland verkar också exceptionellt många agronomer som lantbrukare på egna gårdar, sammanlagt c:a 450 st., av vilka en anmärkningsvärd del är husmödrar. Denna grupp förefaller dock att långsamt bli mindre.

De ovan beskrivna särdragen utgör på sätt och vis faktorer som försvårar det nordiska samarbetet, men att konstatera och beakta dem torde också ha en positiv betydelse bl. a. då det uppgörs prognoser om utvecklingen i de olika nordiska länderna.

Som ett exempel på motsatt växelverkan kan för de andra nordiska ländernas del nämnas undervisningen i landskapsarkitektur vid lantbrukshögskolorna samt den examen i skifteteknik (Norges lantbrukshögskola), som ansluter sig till regionplanering. På dessa områden skulle det finnas mycket att göra i Finland, speciellt också med tanke på dem som erhållit lantbruksfacklig utbildning, t. ex. med hänsyn till regionplaneringen. Eventuellt kunde ett så intimt samarbete tänkas, att vitsord som avlagts i Norge, kunde godkännas som ämnen för examina vid lantbruksstudier i Helsingfors universitet.

Fortbildning för dem som avlagt lantbruksfacklig examen, och som oftast sker vid universitet eller högskolor, har under de senaste åren inletts i alla nordiska länder. I Finland sker fortbildningen vid Centralen för kommunikationslära och fortbildning, som verkar i anslutning till agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors universitet. I kursform ges dessutom fortbildning på initiativ av olika organisationer. Ett samarbete med tanke på utvecklandet av fortbildningen skulle behövas. Det är också önskvärt att gemensamma kurser och seminarier skulle anordnas inom speciella områden.

Samarbete inom ramen för den högsta lantbruksundervisningen och forskningen är synnerligen viktig. Detta borde kontinuerligt utvecklas och därvid borde förutom lärare och studenter också näringslivet (arbetsgivarna) vara starkt representerat. Utbildningen borde bättre än för

närvarande anpassas med hänsyn till de krav näringslivets utveckling ställer.

Helsingfors den 28 november 1972

Agronomernas förening

O. Jaakkola

M. Vanne

N o r g e

Landbruksdepartementet:

Det fremgår av Deres brev av 25. juli til Statsministerens kontor at medlemsforslaget fra Deres side er sendt til uttalelse til Landbrukets sentralforbund, Kontor for landbruksforskning og Norsk landbruksakademikerlag.

Landbruksdepartementet har forelagt forslaget for Miljøverndepartementet. Studentsamskipnaden ved Norges landbrukshøgskole, Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd (*se nedan*).

Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd skiller i sitt svar mellom undervisning frem til ordinær kandidateksamen og videreutdanning etter kandidateksamen. Forskningsrådet gir uttrykk for at det først og fremst innen sistnevnte kategori, og da særlig videreutdanning med sikte på lisensiat- og doktorgrad vil være aktuelt med nordisk samarbeid. Et slikt samarbeid foregår allerede i Nordiske Jordbruksforskernes Forenings — NJF's — regi.

Norges landbrukshøgskole påpeker at det allerede er etablert nordisk samarbeid om den høyere landbruksundervisning innen fagområdene husdyravl, landskapsarkitektur, skogsbruk og landbruksøkonomi. Samarbeid som gjelder grunnutdannelsen kan ha forskjellige former som:

- a) Systematisk utveksling av erfaringer og av studiemateriell,
- b) Samarbeid om utarbeidelse av og publisering av kompendier og lærebøker,
- c) Gjøre det mulig for studenter å oppholde seg en tid ved tilsvarende høgskole i annet nordisk land, og få godskrevet vekter for kurs de tar i denne perioden.
- d) Et land unnlater å utbygge studieretninger som alt er godt utbygget i andre land — andre lands studenter sikres studieplasser gjennom kvoteordninger.
- e) Felles planlagt og finansiert utbygging av nye studieretninger der studiet konsentreres til et enkelt av de nordiske land.

Ut over dette kan det samarbeides om lisensiat- og doktorutdannelsen. Norges landbrukshøgskole konkluderer med at høyere land-

bruksutdannelse etter kandidateksamen er mest velegnet for utvidet nordisk samarbeid.

Medlemsforslaget har ikke foranlediget bemerkninger fra *Miljøvern-departementet* og *Studentsamskipnaden* støtter den uttalelse som er avgitt av Norges landbrukshøgskole.

Landbruksdepartementet er enig i at det er behov for nordisk samarbeid innen den høyere landbruksutdannelse. I første omgang anser en det mest hensiktsmessig å prioritere utviklingen av et nordisk samarbeid, når det gjelder utdannelse etter kandidateksamen. Hvert enkelt nordisk land har årlig kun et begrenset antall lisensiat- og doktorstuderende og på grunn av begrensede ressurser kan det enkelte land vanskelig gi disse et fullt ut tilfredsstillende studietilbud.

Hva angår grunnutdannelsen frem til kandidateksamen, anser en det hensiktsmessig å utvikle et fastere nordisk samarbeid når det gjelder systematisk utveksling av erfaringer og av studiemateriell, utarbeidelse av kompendier og lærebøker og en viss grad av studieutveksling.

Landbruksdepartementet er enig i at det utredes hvilke områder innen den høyere landbruksutdannelse som bør prioriteres for et fastere nordisk samarbeid og praktiske former ved et slikt samarbeid.

Oslo, 24. november 1972

Etter fullmakt

John Ringen

Erling Mykland

Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd:

Den høyere landbruksundervisning i Norden bygger for en stor del på et system som tar sikte på å utdanne kandidater for bestemte funksjoner i samfunns- og næringsliv (kandidater i jordbruk, hagebruk, meieribruk m. v.). Utdanningen innen hver kandidatgruppe er forholdsvis heterogen, en sammenligning av undervisningen fra gruppe til gruppe viser mange eksempler på mer eller mindre parallell undervisning, særlig innen de generelle deler av fagene. Imidlertid arbeides det med å komme fram til nye undervisningsopplegg, og den nye studieordning ved Norges landbrukshøgskole er et eksempel på hvordan man tar sikte på å kunne gi studentene muligheter til å komponere studieplaner på tvers av de grenser som hittil har vært trukket opp for fagkretsen til de enkelte kandidatgrupper.

I samsvar med de generelle utviklingstendenser innen de akademiske studier er det viktig at de som studerer landbruksfag også får et solid vitenskapelig grunnlag. Det krever en forholdsvis inngående innføring

i grunnfagene, og en undervisning i de anvendte fag hvor hovedvekten legges på de generelle deler av fagene. De biologiske, økonomiske og teknologiske prinsipper er langt på vei de samme for de forskjellige produksjonsgrener innen landbruket. Målsetting, vitenskapelige metoder og vitenskapelig tankegang er stort sett uavhengig av produksjons- eller næringsgrener.

Ved en koordinering av kursoppleggene er det mulig å la det felles grunnstudium utgjøre en stor del av studietiden. Dette skulle gi muligheter for en rasjonell utnyttelse av de nasjonale undervisningsressursene, og trolig bidra også til en bedre undervisning, da lærerne lettere kan konsentrere seg om sine spesialområder. Innen f. eks. det landbruksøkonomiske fagområde er det tilsammen et betydelig undervisningsapparat fordelt på de ulike grupper. Det har vist seg mulig å utarbeide kursopplegg i de mer teoretiske deler av økonomien som er tjenlig for alle studenter, uansett hvilke spesialfelter det tas sikte på. Nødvendig spesialundervisning i produksjonenes eller næringsgrene-nes økonomi kan på denne måten innskrenkes i det alt vesentlige til hovedfagstudiet. Lignende eksempler kan nevnes fra andre fag.

Når det gjelder undervisningen fram til ordinær kandidateksamen vil det derfor være mye å vinne ved å ta sikte på et langt sterkere integrert undervisningsopplegg på nasjonalt plan. Selv om det kan være hensiktsmessig med nordisk samarbeid om høyere landbruksutdanning på forskjellige plan, vil det etter forskningsrådets mening først og fremst være aktuelt med slikt samarbeid for videreutdanning etter kandidateksamen, særlig mot lisensiat- og doktorgrad.

En undervisning på lisensiat- og doktornivå stiller store faglige krav på de ulike spesialfelter, og små land som de nordiske kan neppe hver for seg makte å imøtekomme behovet på en tilfredsstillende måte. I høyt spesialiserte kurser som trengs på lisensiat- og doktornivå vil man ved internordisk samarbeid lettere skaffe kvalifiserte lærere og det antall studenter som er nødvendig før det er forsvarlig å starte et kurs. Det bør også nevnes at når vordende forskere får anledning til å knytte personlige kontakter gjennom studiene, legges det en solid grunn for det videre nordiske samarbeid på forskningens område.

Da det er et meget stort behov for nordiske videreutdanningskurser, har blant annet Nordiske Jordbruksforskernes Forening tatt initiativet til og arrangert slike kurser. Ved siden av arrangørlandets egne krefter er det nyttet eksperter fra land utenom Norden til å forelese. Disse kurser har utvilsomt vært en suksess, og det må oppmuntres til videre framstøt på flere fagområder. NLVF mener det vil være en meget aktuell oppgave å legge forholdene til rette for et utvidet nordisk samarbeid om den høyere landbruksutdanning særlig på lisensiat- og doktornivå.

Overskriften til medlemsforslaget heter samarbeid vedrørende høyere

landbruksutdanning og forskning. Imidlertid omhandlet forslaget hovedsakelig høyere landbruksutdanning, og derfor har forskningsrådet i sin uttalelse heller ikke berørt forskningen,

Det kan dog tilføyes at forskningsrådet ser meget positivt på og vil understreke betydningen av et utvidet nordisk samarbeid på landbruksforskningens område.

Oslo, 6. november 1972.

For Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd

Ottar Jamt

Norges landbrukshøgskole:

Høgskolen vil peke på at det innen flere av høgskolens fagområder allerede foregår et mer eller mindre omfattende samarbeid om oppgaver som gjelder høgere undervisning. Dette gjelder blant annet innen husdyravl, landskapsarkitektur, skogbruk og landbruksøkonomi.

Dette samarbeid er kommet i stand på forskjellige måter. Dels har faglærere eller institutter med ansvaret for undervisning på et bestemt fagområde selv tatt initiativet til samarbeid. På enkelte fagområder har en seksjon under Nordiske Jordbruksforskere Forening tatt det første initiativ til samarbeidet, mens arbeidet senere er ført videre av de berørte lærere eller institutter i de enkelte land.

Nordisk samarbeid når det gjelder høgere landbruksundervisning kan ta en rekke former. Vi skal nedenfor si noe om en del av de aktuelle muligheter og problemer.

1. Samarbeid som gjelder grunnutdannelsen fram til kandidateksamen *a. Systematisk utveksling av erfaringer og av studiemateriell*

Dette er en lite forpliktende form for samarbeid, og skaper derfor små organisatoriske problemer. Trolig kan det likevel oppnås en god del effektivisering i undervisningsarbeidet ved en slik form for samarbeid, ved at erfaringer f. eks. fra eksperimentering med nye undervisningsformer i ett land raskt kommer flere land til gode, og ved at kompendier og annet undervisningsmaterieell som er utarbeidet i ett land kan nyttiggjøres i flere. Slik utveksling av erfaringer og materieell har foregått mer eller mindre tilfeldig på mange fagområder og i lange tider. Innen landbruksøkonomien har en nylig forsøkt å få et slikt samarbeid inn i faste former gjennom utpeking av "kontaktmenn" med ansvar for informasjonsutveksling, og ved arrangement av regelmessige "emneskonferanser". Det vises til vedlagte forslag til retningslinjer, som det for tiden arbeides etter (*här ej tryckt*).

b. Samarbeid om utarbeidelse av og publisering av kompendier og lærebøker

Som en mer forpliktende form for samarbeid kan en tenke seg at ansvarlige faglærere innen de enkelte land blir enige seg imellom om å fordele arbeidsoppgaver som gjelder utarbeiding av lærestoff. Det kan også være snakk om samarbeid om oversettelse til nordisk språk av utenlandske lærebøker.

En felles lærebok utarbeidet etter slike retningslinjer ble utgitt så tidlig som i 1956 (Nils Westermarck og Lennart Hjelm (red.): Landbrukets driftsøkonomi). Erfaringene tyder vel på at et slikt samarbeid skaper nokså store organisatoriske problemer, og dersom undervisningsoppleggene i de enkelte land skiller seg en del fra hverandre, vil resultatet ikke uten videre kunne nyttes som hoved-lærebok i hvert land.

Hvis en er villig til å samarbeide enkelte kurs innen de respektive land i sterkere grad enn har vært vanlig hittil, vil det være lettere også å utarbeide lærebøker og kompendier etter en felles plan. En slik samordning av kurs har allerede skjedd mellom Norge og Sverige når det gjelder landskapsarkitektur, og på dette fagområdet har en planer om på lengre sikt å utarbeide felles kompendier.

c. Gjøre det mulig for studenter å oppholde seg en tid ved tilsvarende høyskole i annet nordisk land, og få godskrevet vekter for kurs de tar i denne perioden

Hittil har rent formelle forhold vanskeliggjort slike "delstudier" i andre nordiske land. Med de endringer i regelverk som nettopp er gjennomført skulle en utveksling av studenter etter slike retningslinjer nå formelt sett være fullt mulig mellom Danmark, Norge og Sverige, mens Finland fortsatt er bundet av et mindre fleksibelt opplegg.

Likevel er det en rekke mer praktiske vanskeligheter med en slik student-utveksling. Det skyldes bl. a. at inndelingen av året i terminer er forskjellig i de forskjellige land, at kursene avviker fra hverandre slik at en ikke uten videre kan substituere at kurs tatt i annet land for et obligatorisk kurs i eget land, og et delstudier i annet land kan skape boligproblemer, fordyre studiet for den enkelte student, etc.

Den viktigste positive virkning av å legge en del av et studium, f. eks. et eller to semester, til et annet land ligger trolig først og fremst i miljø-virkningen. Hvis en kunne enes om en større ensartethet med hensyn til termin-inndeling og kursopplegg, ville de praktiske hindringer bli mindre. En må imidlertid anta at det i hvert fall foreløpig neppe er praktisk politikk å gjennomføre en så vidtgående form for samordning. Høgskolen antar at det vil være såpass få studenter som vil være interessert i dette at dette neppe kan forsvare å søke å presse gjennom en slik samordning.

d. Ett land unnlater å utbygge studieretninger som alt er godt utbygget i andre land — vedkommende lands studenter sikres studie-plasser gjennom kvoteordninger

En slik form for samarbeid har vært og blir tildels ennå praktisert. Således tok Norges landbrukshøgskole i en del år regelmessig opp finske hagebruks-studenter (plantedyrking og landskapsarkitektur), og skal for tiden etter avtale ta opp gjennomsnittlig to islandske studenter pr. år.

Etter høgskolens oppfatning er det neppe noe aktuelt utbyggingsområde innen høgskolens fagområder der en i dag kan forsvare å unnlate å bygge ut studiet i Norge fordi studiet allerede er godt utbygget i andre nordiske land. Det er heller ikke aktuelt å "nedbygge" noe eksisterende studium og i stedet sikre norske studenter studie-plass i andre nordiske land.

e) Felles planlagt og finansiert utbygging av nye studieretninger der studiet konsentreres til et enkelt av de nordiske land

Et slikt samarbeid er praktisert når det gjelder utbyggingen av Nordisk husholdningshøgskoles ernæringslinje. Noe lignende gjelder Nordiska institutet för samhällsplanering i Stockholm, men dette siste gjelder utdanning ut over vanlig kandidatnivå.

Høgskolen kan ikke peke på noe fagområde under høgskolens ansvarsområder der utbygging planlegges og der det synes aktuelt med denne form av samarbeid om utbyggingen.

2. Samarbeid om lisensiat- og doktorutdanning

På dette område synes det langt mer aktuelt med et mer omfattende og forpliktende nordisk samarbeid enn når det gjelder grunnutdanning fram til kandidatnivå. Innen grunnutdanningen har hvert land som regel et såpass stort antall studenter innen hver enkelt studieretning at det er økonomisk forsvarlig med utbygging av parallell undervisning innen hvert nordisk land (med mulig unntak for Island). På lisensiatnivå (og svensk doktorgradsnivå) finnes det som regel et meget lite antall studenter innen hvert fagområde i det enkelte land. Det har da også vist seg meget vanskelig å få etablert tilfredsstillende kurser på lisensiatnivå bortsett fra noen få fagområder. De enkelte lisensiatstudenter har derfor i meget stor utstrekning vært henvist til selvstudium av anvist litteratur. Ved øket nordisk samarbeid på dette område, skulle det være mulig å utvide tilbudet av organiserte kurser som den enkelte lisensiatstudent kan legge inn i sitt videregående studium.

Det er også på dette området en hittill har kommet lengst med organisert nordisk samarbeid. Innen husdyravl har det de siste år vært gjennomført et forholdsvis omfattende program for felles lisensiatkurser. Innen landbruksøkonomien har en i flere år hatt enkelte kortvarige

lisensiatkurser (ca. en ukes varighet), som har vært arrangert hvert eller hvert annet år i regi av NJF's seksjon IX. I 1972 arrangerte en for første gang et større felles kurs i Sverige, og for 1973 er et tilsvarende kurs planlagt i Norge. Disse større kursene blir nå arrangert direkte av de respektive institutter, men tildels med spesiell økonomisk støtte.

Etter høgskolens mening er det aktuelt med en videre utbygging av denne virksomheten, og det synes aktuelt å utvide den til flere fagområder.

3. Utredninger, problemer

NJF's seksjon IX gjennomførte i 1969—70 en utredning om muligheter til øket nordisk samarbeid når det gjelder landbruksøkonom-utdannelsen. Det er redegjort for resultatet i en innstilling på 49 sider, og et bilag på ca. 120 sider. I bilaget er det gjort mer detaljert rede for undervisningsopplegget i de enkelte land. Selv om dette gjelder bare et spesielt fagområde, inneholder innstillingen også en del stoff av mer generell interesse — det gjelder særlig analysen av de formelle og praktiske problemer med øket samarbeid.

Øket samarbeid reiser en del problemer av finansiell art, særlig når det gjelder finansiering av reisevirksomhet, felles utredningsarbeider, felles kurser etc. Tildels skulle samarbeidet kunne føre til innsparing av ressurser på annet hold innen de samarbeidende institusjoner. Det skulle således være muligheter for å dekke de økte utgifter gjennom innsparinger andre steder på institusjonens budsjetter. Det formelle regelverk som institusjonene arbeider under i de enkelte land kan likevel gjøre det vanskelig å finansiere oppgaver av utpreget fellesnordisk karakter.

Når det gjelder lisensiatkurser, som synes å være den aller mest aktuelle form for nordisk samarbeid på dette område, vil nye fellesnordiske kurs ofte komme i tillegg til det lille som for tiden arrangeres av lisensiatkurser innen de enkelte land. En slik virksomhet vil derfor vanskelig kunne løses uten at det stilles ressurser til rådighet for denne type virksomhet.

Oslo, 7. november 1972

Lars Strand

Arne Skipenes

Norges landbruksakademikerforbund har i skrivelse den 1 desember 1972 forklarat sig instämma i Norges landbrukshögskoles yttrande av den 7 november 1972 (se ovan).

Kontoret for landbruksforskning åberopar i skrivelse den 13 november 1972 yttrande avgivet av Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd av den 6 november 1972 (se ovan).

Landbrukets sentralforbund:

Vi har vurdert det nevnte medlemsforslag om samarbeid i høyere landbruksundervisning og forskning.

Det fremlagte forslag har etter det vi kan se størst interesse i forbindelse med utbyggingen av den høyere landbruksundervisning i de nordiske land. Vi er enige med forslagsstillerne i at det for visse fagområder ville være en klar fordel om det kunne etableres et samarbeid mellom de ulike læresteder og en samordning av undervisningstilbudet som ville tillate en hensiktsmessig spesialisering. Dette måtte forutsette at de studerende får full adgang til å kombinere studier ved ulike læresteder uten at dette skaper problemer for en hensiktsmessig gjennomføring av studiene.

Samarbeid i forskning er vel allerede kommet et stykke på vei, men kan utvilsomt med fordel utvikles videre. Vi har ingen sikker formening om det vil være mulig å påskynne denne utvikling ved lovmessige eller administrative tiltak.

Oslo, 15. desember 1972

Landbrukets sentralforbund

Olav Borgan

S v e r i g e**Universitetskanslersämbetet:**

UKÄ har i skilda sammanhang ställt sig positiv till nordiskt samarbete på den högre utbildningens och forskningens område i de fall detta förväntats medföra ett bättre utnyttjande av gemensamma resurser. UKÄ, som inte är central förvaltningsmyndighet inom området för den högre lantbruksundervisningen och därtill knuten forskning, anser sig dock inte kunna avgöra huruvida vidgat nordiskt samarbete på sistnämnda område är det mest angelägna vid en prioritering av sådana samarbetsprojekt, beträffande vilka särskild utredning av de nordiska samarbetsmöjligheterna bör ske.

Stockholm den 24 november 1972

Hans Löwbeer

Karl-Axel Edin

Lantbruksstyrelsen:

Lantbruksstyrelsen bedömer en utredning om samordning av forskning, undervisning och fortbildning på lantbrukets område inom Nor-

den som värdefull. Det är väsentligt att de resurser, som ställs till lantbruksutbildningens förfogande utnyttjas på effektivast möjliga sätt. Lantbruket i de nordiska länderna har många gemensamma drag även om väsentliga skillnader förekommer. Dessa är dock ej av sådan art att de utgör hinder för en viss samverkan på det här området.

Utredningen bör ges klart prioriterade arbetsuppgifter. Den bör belysa den nuvarande grundutbildningen på lantbrukets område i de olika länderna. I uppgiften bör vidare ingå att undersöka den högre lantbruksundervisning och forskning, som i dag bedrivs i de olika länderna. Detta bakgrundsmaterial skall ligga till grund för bedömningar i vilka avseenden dagens utbildningsutbud kan och bör samordnas för att en önskvärd specialisering av utbildning och forskning skall vara genomförbar. Frågan om på vilken nivå samarbetet skall bedrivas måste belysas. Ett alternativ kan vara att varje land svarar för en grundläggande agrar och skoglig utbildning fram till en akademisk grundexamen medan viss vidareutbildning och forskning bedrivs på nordisk basis.

Även beträffande den kvalificerade fortbildning, som bedrivs för tjänstemän av olika kategorier med högre lantbruksutbildning, torde vissa vinster vara att hämta genom en bättre samordning än för närvarande.

Stockholm den 21 november 1972

Ingvar Widén
Generaldirektör

K.-E. Lantz
Avdelningsdirektör

Skogshögskolan, rektorsämbetet:

Den i medlemsförslaget väckta frågan om en utredning angående möjligheterna för ett fastare nordiskt samarbete inom den högre lantbruksutbildningen har utan tvekan stor aktualitet även för den högre skogsundervisningen. Samtidigt som en integrering kan och bör ske inom respektive jordbruks- och skogsutbildningen, bör en integrering mellan utbildningarna inom dessa näringsgrenar ske för att därigenom ytterligare öka utbudet av fackliga kombinations- och valmöjligheter.

Detta bör gälla såväl på specialiseringsstadiet inom respektive grundutbildning som på forskarutbildningsstadiet.

Skogshögskolan tillstyrker alltså att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna att utreda möjligheterna för ett fastare nordiskt samarbete inom den högre lantbruksundervisningen och forskningen och ser

gärna att någon form av kontakt upprättas mellan denna utredning och den utredning inom skogsutbildningen som högskolan hoppas skall bli följden av det tidigare framförda medlemsförslaget om samverkan beträffande högre skoglig utbildning och forskning (se Sak A 357/k).

Stockholm den 10 oktober 1972

Erik Björkman

Bengt Damm

Lantbrukshögskolan:

Som tidigare framförts i olika sammanhang och som också förslagsställarna framhållit förekommer ett nordiskt forskningssamarbete inom vissa avgränsade områden. Detta samarbete kan enligt lantbrukshögskolans mening ökas och det torde bli nödvändigt att öka det om den alltmer förfinade och komplicerade apparatur som används inom små specialiteter i lantbruksforskningen skall kunna utnyttjas rationellt.

Inom grundutbildningen sker för närvarande inte något organiserat samarbete på nordisk bas, men visst samarbete i form av gästföreläsare äger rum. Visst samarbete speciellt inom landskapsplanering och miljövärd vore önskvärt.

Nordiska jordbruksforskarens förenings ekonomiska sektion (NJF) gjorde 1970 en utredning om lantbruksekonombildningen i Norden i vilken föreslås att samarbetet inom framför allt forskarutbildningen ökas och att på sikt det borde övervägas en enhetlig uppläggning av utbildningen.

Inom forskarutbildningen har gemensamma kurser startats för husdjursstudier. Sex sådana kurser på tillsammans 40 poäng finns inskrivna i studieplanen för husdjursförädling, varav de studerande obligatoriskt måste följa minst fyra. Kostnaderna för kurserna betalas av respektive lands högskola, medan rese- och traktamentskostnader för de studerande har bestridits dels genom bidrag från NJF dels genom att lantbrukshögskolan genom inbesparade medel kunnat betala visst bidrag till de studerande.

Genom 1969 års forskarutbildningsreform har utbildningen blivit kursbunden, vilket den inte var tidigare. Det är därför synnerligen angeläget att forskarutbildningen byggs ut inom olika ämnesområden. Varje land med få studerande inom varje ämnesområde kan inte bygga upp en tillfredsställande kursbunden forskarutbildning för landets studerande utan samarbete med de nordiska länderna.

Lantbrukshögskolan tillstyrker därför förslaget att en utredning om

fastare nordiskt samarbete kommer till stånd inom den högre lantbruksundervisningen och är beredd att medverka i arbetet för att finna praktiska former för denna.

Uppsala den 15 november 1972

På rektorsämbetets vägnar

Lennart Hjelm

Görel Oscarsson

Statens råd för skogs- och jordbruksforskning:

Medlemsförslaget är kort och välskrivet samt framhåller vikten av ett bättre utnyttjande av resurserna inom Norden för den högre lantbruks- och skogsbruksutbildningen och -forskningen. Att en viss, kanske t. o. m. rätt långt driven samordning härvidlag skulle kunna erbjuda påtagliga fördelar anser rådet fullt klart.

Med förslagsställarnas slutsammanfattning, alltså rekommendationen till de olika regeringarna att utreda möjligheterna för ett fastare nordiskt samarbete inom den högre lantbruksundervisningen, instämmer rådet följaktligen helt. Otvivelaktigt kunde en sådan utredning uppvisa möjligheter för ett bättre utnyttjande av de samlade resurser som de nordiska länderna har.

Stockholm den 21 november 1972

För statens råd för skogs- och jordbruksforskning:

Kåre Frøier

Rådets huvudsekreterare och kanslichef

Veterinärhögskolan, utbildningsnämnden:

Nämnden har ingen erinran emot

att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna att utreda möjligheterna för ett fastare nordiskt samarbete inom den högre utbildningen vid jordbrukets högskolor med sikte på att finna praktiska former för ett bättre utnyttjande av de samlade resurserna.

Nämnden önskar dock framhålla att veterinärutbildningen i Sverige hör till en av de mest eftertraktade utbildningslinjerna, inklusive de spärrade, vilket fått till följd att den ungdom som erhåller utbildningsplatser vid veterinärhögskolan hör till den mest kvalificerade, så långt gymnasiebetygens poängvärde är en tillförlitlig mätare av kvalitet.

Minimipoängen för antagning vid högskolan har varit ökande oav-

brutet under i varje fall de senaste tio åren. Detta tyder på att ungdomen i Sverige anser att veterinärhögskolan ger en god utbildning samt att veterinärernas arbetsmarknadsförhållanden är tillfredsställande.

Bifogade sammanställning (*här ej tryckt*) av minimipoäng för antagning till spärrad utbildning illustrerar vad ovan anförts.

Från 1963 till 1966 ökades antalet intagna studerande från 35 till 40. Sedan 1967 har årligen 50 studerande inskrivits. Ökningen av antalet studerande och en samtidigt genomförd förlängning av undervisningstiden från 5 till 5 1/2 år har fått till följd att utbildningsresurserna för grundutbildningen utnyttjats väsentligt mer än tidigare, trots att medel till viss upprustning av såväl de personella som de materiella utbildningsresurserna tilldelats högskolan. Högskolans resurser för grundutbildning är således väl utnyttjade.

När det gäller den högre utbildningen — forskarutbildningen för avläggande av doktorsexamen — förekommer ett intimt samarbete med övriga vetenskapliga institutioner i Stockholm och i viss mån även med institutioner i Uppsala.

Den år 1969 beslutade nya forskarutbildningen vid jordbrukets högskolor förutsätter ett utbud av kurser, som mindre vetenskapliga institutioner av naturliga skäl inte kan tillgodose inom alla ämnesområden. Ett närmare samarbete här för ett bättre utnyttjande av de samlade utbildningsresurserna i Norden bör därför hälsas med största tillfredsställelse.

Stockholm den 6 oktober 1972

På utbildningsnämndens vägnar

Ingmar Månsson

Arne Hagström

Lantbrukarnas riksförbund (LRF):

Lantbrukarnas riksförbund kan dela förslagsställarnas synsätt att det är önskvärt att bygga ut ett mer långtgående samarbete på de angivna områdena för att bättre kunna utnyttja tillgängliga resurser. Förslaget ligger vidare i linje med det arbete som sker inom Nordens bondeorganisationers centralråd, NBC, i vilket LRF ingår som medlem.

Förbundet får bl. a. hänvisa till att NBC 1970 tillsatte en arbetsgrupp för tekniskt utvecklingssamarbete. En rapport från arbetsgruppen till NBC:s generalförsamling 1971 bifogas detta yttrande (*se Bihang*). Vidare hänvisas till Nordisk landbruksekonomisk tidskrift, häfte 3/1972, vilket innehåller referat av förhandlingar och föredrag vid NBC:s generalförsamling i Tromsö 1972. I rapport från grupp 4, s. 91

(*här ej tryckt*), som behandlat samarbete på specialområden, understryks bl. a. vikten av att forskningsresursernas användning optimeras för Norden som helhet genom att nya forskningsprojekt prövas ur nordisk synpunkt.

I övrigt vill LRF framhålla att det framför allt är inom forskarutbildningen som ett samarbete är av betydelse för utvecklingen av olika specialområden. Ett mer utvecklat samarbete inom grundutbildningen borde också vara möjligt, bl. a. vid planering och utformning av utbildningen och genom ökat utbyte av föreläsare. Samarbetet bör vidare avse samtliga högre utbildningsanstalter inom jordbruk, skogsbruk och veterinärområdet och även kunna gälla möjligheterna till ökad integration mellan de olika fackområdena.

LRF kan sammanfattningsvis tillstyrka förslaget och att en utredning kommer till stånd i avsikt att finna praktiska former och konkreta samarbetsobjekt.

Stockholm den 8 december 1972

Lantbrukarnas riksförbund

Erik Jonsson

Olof Brandesten

BIHANG

Rapport till NBC:s generalförsamling 1971

Teknisk udviklingssamarbejde

NBC's præsidium besluttede ved et møde den 1. december 1970 at nedsætte en arbejdsgruppe med henblik på at overveje mulighederne for nordisk samordning af det tekniske udviklingsarbejde inden for landbruget.

Arbejdsgruppen har holdt 2 møder. Emnet har været behandlet ud fra følgende forudsætninger: Spørgsmål vedrørende den grundlæggende forskning behandles i Nordisk Kontaktorgan for Jordbrugsforskning, brancheforskning vil i fremtiden få forholdsvis mindre betydning, medens firmaforskning forudses at blive dominerende især med hensyn til markedsføring og produktudvikling.

Drøftelserne har derfor især vedrørt primærproducentens forsyning med tilstrækkelige og vigtige oplysninger, således at han får et sikkert overblik over, hvorledes hans produktion og økonomi stiller sig i forhold til helheden. Den stigende udnyttelse af elektronisk databehandlingsteknik åbner mulighed for en mere udviklet udnyttelse af strømmen af oplysninger, som bliver tilgængelige, såvel for analyse af årsags-sammenhængen i produktionen som for mere formålsbestemt information.

Det er gruppens opfattelse, at det kunne være hensigtsmæssigt med et seminar over emnet "Veje til rationel udnyttelse af informationerne i en animalieproduktion".

Eftersom elektronisk databehandling fremover vil være det helt afgørende tekniske hjælpemiddel, og da der med dannelsen af A/L Landbrukets datasentral i Norge nu findes landbrugsejede datacentraler med lignende struktur i Norge, Sverige og Danmark, vil det være hensigtsmæssigt at udveksle konkret viden i første omgang vedrørende de mere enkle og grundlæggende rutiner mod passende vederlag.

Senere vil det formentlig være muligt at danne projektgrupper om konkrete udviklingsopgaver.

Et konkret samarbejde burde kunne styrke de nationale selskabers effektivitet og give hurtigere fremskridt.

Sveriges förenade studentkårer (SFS):

Förslaget konstaterar att:

Det dreier seg om en sektor innen utdannelse og forskning som vil komme stadig sterkere i søkelyset, etterhvert som sentrale problemstillinger i tilknytning til befolkningsvekst og ernæringsproblemer, forurensninger og andre miljøforstyrrelser, resursallokering og -disponering presser på.

samt att allt fler utexaminerade från jordbrukets högskolor söker sin utkomst inom en tjänstemannakarriär. Man konstaterar vidare att ett bättre resursutnyttjande förutsätter ett väsentligt mera vittgående samarbete än vad vi för närvarande har.

SFS finner det angeläget med ett betydligt mera intimt samarbete mellan de berörda högskolorna samt att särskilda resurser tillskapas härför. Det synes lämpligt att det administrativa ansvaret i Sverige lägges på samarbetsnämnden för jordbrukets högskolor, med särskild uppgift att bevaka dessa frågor, föreslå åtgärder och stimulera det inter-nordiska samarbetet.

Då de enskilda högskolorna är små enheter är specialiseringsmöjligheterna begränsade. För att vinna fördelar i resurslokaliseringshän-seende är det eftersträvansvärt med en profilering av den enskilda högskolan, vilket skulle medge ett bättre utnyttjande av de nationellt satsade medlen. Exempel härpå är kurs i tropisk veterinärmedicin samt den miljövärdande sektorn i strikt betydelse. En koncentration av specialkurser i olika länder kan ge ett större utbud av kurser samt en ökad valfrihet.

Därutöver skulle ett ökat samarbete förhoppningsvis även studie-plansmässigt innebära en ökad samordning till gagn för en nordisk allmängiltig kompetens och därmed också för den gemensamma nordiska arbetsmarknaden. Detta borde ävenledes kunna möjliggöra införandet av ett "utbytesår", d. v. s. att ett år vid annan än den egna högskolan skulle få tillgodoräknas i den egna examen.

Sveriges förenade studentkårer vill, mot ovanstående bakgrund, biträda medlemsförslaget, nämligen: att Nordiska rådet rekommenderar

regeringarna att utreda möjligheterna till ett fastare nordiskt samarbete inom ramen för undervisning och forskning vid jordbrukets högskolor, med sikte på att finna praktiska former för ett bättre resursutnyttjande.

Stockholm den 18 december 1972

Bertil Magnusson
Viceordförande

Anders Gestrin
Utbildningssekreterare

Medlemsförslag

om en mellanriksväg Skjomen—Stora Sjöfallet

(Väckt av Karl-Erik Häll, Bjarne Mørk Eidem, Jan-Ivan Nilsson och Erling Norvik)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska turisttrafikkommittén:

— — — anser Nordiska turisttrafikkommittén, eftersom detta är en fråga som endast berör två av länderna, sig inte kunna ta ställning till frågan, utan hänvisar till de svar som medlemmarna i Nordiska turisttrafikkommittén (Landslaget for reiselivet i Norge och Svenska turisttrafikförbundet) har avgivit (*se nedan*).

Helsingfors den 15 december 1972

Bengt Pihlström
T. f. byråchef

May-Britt Gyllenbögel
Korrespondent

N o r g e

Samferdseldepartementet:

Uttalelser er innhentet fra Statens vegvesen, Miljøverndepartementet, Industridepartementet, Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen og Hotell- og turistdirektoratet (*se nedan*).

Samferdselsdepartementet finner for sitt vedkommende ikke grunn til å ta standpunkt til dette spesielle vegprosjekt på basis av et slikt delmateriale. En vil forøvrig vise til det fremlagte program for Nordisk embetsmannskomite for transportspørsmål, som har tatt i betraktning Nordisk Ministerråds ønske om å få undersøkt nøye de økonomiske og tekniske forutsetninger for fortsatt utbygging av de nordiske mellomriksveger, særlig på Nordkalotten. Det er forutsatt at Nordisk embetsmannskomite for transportspørsmål skal følge utviklingen på området

og ta initiativ til nye prosjekter. Herunder skal legges særlig vekt på industriens og turistnæringens langsiktige interesser.

Samferdselsdepartementet regner med at embetsmannskomiteen vil utarbeide en plan for den videre utbygging av mellomriksveger, i første omgang på Nordkalotten, og at det må gis forslag til prioritetsrekkefølge.

Oslo, 28. november 1972

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Miljøverndepartementet:

Vedkommende vegprosjekt kan ikke sees å ha særlig regionalpolitisk betydning og er således ikke tatt opp til behandling av landsdelskomiteén for Nord-Norge. De viktigste vegprosjekter i denne sammenheng er mellomriksvegen over Graddis (Junker dalen) og mellomriksvegen Narvik—Kiruna.

Mellomriksvegen gjennom Junker dalen er under fullføring og det foreligger faste planer om den nevnte mellomriksveg Kiruna—Narvik. Det aktuelle vegprosjekt som vel i første rekke vil tjene som turistveg, vil bli liggende nær den planlagte vegen Kiruna—Narvik.

Vegen i vegprosjektet Skjomen—Stora Sjøfallet er allerede fullført på norsk side av grensen, men må trolig settes i noe bedre stand hvis den skal nyttes som mellomriksveg om sommeren. De landskapsmessige inngrep som vegprosjektet medfører, er således stort sett gjennomført i Norge. Det gjenstår bygging av 30 km veg på svensk side av grensen. Vegen går delvis gjennom den svenske nasjonalparken Stora Sjøfallet.

Vegprosjektet vil medføre ca. 5 mill. kroner i utgifter til nyanlegg. De bestående anleggsveger må trolig påkoste ikke ubetydelige beløp for å gi en tilfredsstillende standard. Vegen ligger i klimatisk sett hardt utsatte områder og vil formentlig kreve betydelige utgifter til vedlikehold og brøyting når den skal åpnes om våren. Vegen vil medføre betydelig biltrafikk i et område som har så store landskapskvaliteter at det på svensk side er utlagt til nasjonalpark.

På denne bakgrunn kan det synes tvilsomt om det ut fra regionale hensyn, vegbehov og naturvern hensyn er nødvendig å realisere dette vegprosjektet.

Miljøverndepartementet vil likevel ikke motsette seg at spørsmålet om veg mellom Skjomen og Stora Sjøfallet blir utredet nærmere.

Dette bør i så fall skje i nær kontakt med Miljøverndepartementet og naturvernmyndighetene på svensk side.

Oslo, 24. november 1972

Etter fullmakt

Ingvald Godal

Erik Lykke

Departementet for industri og håndverk åberopar i skrivelse den 17 november 1972 yttrande frå Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen av den 10 november 1972 (se nedan).

Statens vegvesen, Vegdirektoratet:

En forbindelsesveg fra E 6 ved Grindjord via Skjomen til Stora Sjøfallet vil på norsk side av grensen få en lengde på ca. 41 km. Av dette utgjør eksisterende fylkesveg Grindjord—Skjomen—Bogholm 29 km, mens den resterende del er anleggsveg bygget i forbindelse med kraftutbyggingen på begge sider av grensen. Oppkjøringen fra Fjellbu til fjellet er den eneste delen av denne anleggsvegen som er bratt og slynget. Her har en et parti på 2—3 km med stigning 80—100 ‰ og med 7 slyng med radier ned til 10 meter. Forøvrig er vegen stort sett av bra standard.

Dersom anleggsvegen skal opptas som offentlig veg, bør det foretas en del mindre sikrings- og utbedringsarbeider. I tillegg er det behov for en del utbedring på fylkesvegen for å gjøre denne tjenlig for gjennomgangstrafikk i sommerhalvåret. Tilsammen vil en anslå at de nødvendige utbedringer vil koste ca. 1 mill. kroner.

De årlige utgifter til sommervedlikehold av vegen vil være svært avhengig av hvorvidt en forutsetter noe brøyting utover høsten, samt av hvilke utgifter en vil få for å åpne vegen om våren. Da en her ikke har tilstrekkelig data om snøforholdene langs vegen, må anslaget bli usikkert. En vil imidlertid her anslå utgiftene til 6 måneders vedlikehold til å ligge i området 100 000 til 200 000 kroner for den delen som idag er anleggsveg.

Dersom man på svensk side går inn for dette prosjektet, synes det naturlig at man på norsk side følger opp med de nødvendige tiltak, og fremmer saken som et fylkesvegprosjekt.

Oslo, 20. november 1972

Etter fullmakt

Olav A. B. Torpp

Arne Østgård

Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen:

Den foreslåtte sammenknytting av Skjomen-anleggets veg til Sitasjavres nordre del med Ritsem-anleggets veg til sørspissen av innsjøen vil ikke ha noen betydning for driften av Skjomen-verkene. Heller ikke den standardforbedring av deler av vegen på norsk side som må forutsettes ved gjennomføring av mellomriksvegprosjektet vil ha betydning for de driftsmessige forhold ved Skjomen-verkene. Driftsadministrasjonen vil, uavhengig av denne vegs standard, under enhver omstendighet måtte ha terrenggående kjøretøy til disposisjon for andre formål.

En går ut fra at mellomriksvegen, om den blir etablert, blir offentlig veg og at de strekninger av Skjomen-anleggenes veger som går inn i forbindelsen blir overtatt til eventuell utbedring og til vedlikehold av offentlig vegmyndighet uten belastning for Skjomen-anleggene.

En vil gjøre oppmerksom på at det vil være disponible steinmasser fra kraftanleggets tunneler i området, steinmasser som kan nyttes til å øke anleggsvegens standard ved utvidelse, utretting, heving av vegbanen m.v. Steinmassene vil ellers, av naturvern hensyn bli lagt ut i vannene, og således være umulig å ta igjen. NVE bør derfor snarest mulig få beskjed dersom det er interesse for å nytte disse steinmassene, og planleggerne av vegen bør undersøke eventuelle muligheter på dette felt såfremt vegprosjektet ser ut til å kunne bli realisert.

Oslo, 10. november 1972

Vidkunn Hveding

Torolf Moe

Hotell- og turistdirektoratet:

Mangelen på mellomriksveger i Nordland og Troms er et gammelt og vanskelig problem.

Vegen Narvik—Kiruna synes langt fra sin løsning. Graddisvegen nærmer seg fullførelse, men den ligger likevel relativt nær vegen som krysser grensen over Umbukta — ca. 11 mil.

Avstanden fra Mo i Rana (Umbuktavegen) til Skjolmenbrua er ca. 19 mil, og avstanden fra brua nordover til utgangspunktet for neste mellomriksveg, Skibotn er ca. 65 mil + ferger.

For turistnæringen vil vegprosjektet være av vesentlig betydning. Området som vegforbindelsen vil berøre har en særdeles vakker natur som burde kunne virke tiltrekkende på bilturistene. Vegen vil også bli en god avlast for trafikken på E6, mellom Mo i Rana og Skjolmenbrua,

fordi man må regne med at bilturistene vil utnytte den rundturmøglichet som vegen vil kunne gi.

Oslo i november 1972

(Ej signerat)

Fylkesmannen i Nordland:

Jeg oversender vedlagt:

Brev av 21. oktober 1972 fra lappfogden i Nordland, brev av 27. oktober 1972 fra vegsjefen i Nordland og kopi av brev av 26. oktober 1972 fra Nordland fylkes friluftsnemnd til Miljøverndepartementet (*se nedan*).

Fra Grindjord ved rv 6 til Bogholm i Skjomdalen er det fylkesveg. I forbindelse med pågående kraftutbygging i Skjomen har Statskraftverkene bygget anleggsveg fra Fjellbu opp på fjellet, videre innover langs Iptovatnet og fremover til svenskegrensen. Denne er ikke offentlig veg. Hvorvidt den korte strekningen mellom Bogholm og Fjellbu er kommunal veg eller ikke, kjenner jeg ikke til. Spørsmålet om en eventuell framtidig overtakelse av anleggsvegen fra Fjellbu som fylkesveg har hittil ikke vært vurdert. Jeg viser forøvrig til vegsjefens ovennevnte brev forsåvidt angår hvilke forsterkninger, sikkerhetsforanstaltninger, ombygginger etc. av eksisterende veg som antas påkrevet for å etablere mellomriksvegforbindelse. Vegsjefen oppgir også sannsynlige vedlikeholdskostnader under forutsetning av at vegen ikke skal brøytes om vinteren. Vegsjefen har derimot intet sagt om hvilke prioritetsspørsmål som naturlig vil melde seg i forbindelse med fremme av forslag om mellomriksveg som nevnt, hverken på utrednings-, planleggings- eller anleggsstadiet.

Lappfogden i Nordland har i sitt ovennevnte brev pekt på at en mellomriksveg etter forslag som her er fremlagt vil kunne skape ikke uvesentlige problemer for reindriften i området.

Jeg går ut fra at det ved etablering av en ny mellomriksvegforbindelse som her antydnet, på norsk side bare blir spørsmål om å dekke anleggs- og vedlikeholdskostnader for den del av vegen som ligger innen Norges grenser. Etter de opplysninger vegsjefen har gitt skulle disse kostnader ikke bli synderlig store.

Jeg har for mitt vedkommende intet vesentlig å innvende mot at spørsmålet om veg mellom Skjomen og Stora Sjøfallet nærmere blir utredet, dog under forutsetning av at utredningen ikke forsinker planleggingen av de riks- og fylkesveger i Nordland som allerede har fått planleggingsprioritet. Jeg tar dessuten et hvert forbehold forsåvidt angår den videre behandling av en eventuell utredning, hermed også prioritering av den mer detaljerte planlegging. Ved en eventuell utredning

forutsettes at det, slik som Nordisk Råd antyder, tas tilbørlig hensyn til lokale interesser, herunder særskilt til reindriften og naturvern. Jeg tilføyer at en vegforbindelse som dette, som vel først og fremst vil være av turistmessig karakter, i tilfelle bør bygges som riksveg.

Bodø, 15. november 1972

Ole S. Aavatsmark

Lappefogden i Nordland:

Utbyggingen av veg i et reindriftsområde vil selvsagt ha virkninger på flere måter for reindriften. Reineierne vil lettere kunne komme fram og tilbake i forbindelse med det arbeid de har å utføre. Problemene med å få fram materialer til nødvendige reindriftsanlegg vil bli mindre.

De negative virkninger vil i første rekke ikke bestå i at beitemark blir ødelagt ved framføringen av vegen. Problemene for reindriften oppstår i og med den økede trafikk som oppstår. Vegen vil bringe biler, folk og hunder inn i området. Forstyrrelsene for den reindrift som måtte befinne seg i området blir mangfoldige når det dreier seg om et fjellparti som er attraktivt for den alminnelige utferdsel.

Man har eksempel på at slik konsentrert ferdsel i et område praktisk talt har umuliggjort ordinær reindrift i området.

De anleggsveger Vassdragsvesenet har latt utbygge i forbindelse med Skjomenreguleringen berører reinbeitedistriktet Skjomen, som f.t. har en nokså beskjeden reindrift. En parsell av den anleggsveg som er aktuell til utbygging av mellomriksveg er ført videre fram fra Rarkajavre på svensk side av riksgrensen og ender inne i Frostisen reinbeitedistrikt ved nordenden av Sitasjavre.

I Frostisen reinbeitedistrikt har man en solid og aktiv reindrift. I hvert fall på lang sikt er det sannsynlig at reindriften også i dette distrikt vil bli betydelig berørt av den ferdsel en mellomriksveg vil medføre.

En vil heller ikke unnlate å nevne den svenske samebyen Norrkaitum, som også har adgang til sommerbeite i et område på norsk side av riksgrensen. Samebyen vil således i tilfelle utbygging av mellomriksveg få sine beiteinteresser berørt på begge sider av grensen.

Både på norsk og svensk side av riksgrensen dreier det seg her om tidligere nokså uberørte fjellområder. Dette forhold har arbeidene i forbindelse med vassdragsreguleringene sterkt endret.

En mellomriksveg her vil gjøre endringene permanente når det gjelder ferdsel og uro i fjellet.

Bodø, 21. oktober 1972

Anders Bendigtsen

Vegsjefen i Nordland fylke:

— — — Den 24 oktober 1972 foretok plansjef Wik og konstruktør Furnes en befarings av vegen på norsk side i Volvo Amason med piggdekk. Det var svak sørlig bris og et lett snødekk, ca. -2° . Oppkjøringen fra Fjellbu til fjellet er den eneste del av vegen som er bratt og slynget, men det var på dagens føre ikke noen vanskeligheter med å komme opp. Derimot var mangelen på rekkverk påtagelig. Videre innover til Iptovatn er vegen god og holder full fylkesvegstandard. Langs Iptovatnet til svenskegrensen er vegen noe sterkere ondulert, men bød ikke på noen vanskeligheter. Endel mindre justeringer, noen flere møteplasser og ca. 200 m rekkverk er ønskelig. Tilslutningen ved Bogholm trenger også ca. 200 m rekkverk.

Ovennevnte rekkverksarbeider og mindre justeringer anslås til kroner 325 000: —.

I tilslutning til dette trenger man endel utbedring av fylkesveg Bogholm—Elvegård—Kongsbakk, for å kunne ta imot den forventede turiststrøm. Ved Fallet og Stiberg trengs bredde-utvidelse og rekkverk mot elva og ved nordenden av Elvegård trengs utvidelse og utretting. Disse arbeider anslås til ca. kroner 600 000:—.

De årlige utgifter til sommervedlikehold og åpning av vegen i mai—juni anslås til kroner 300 000:—, og en forutsetter da at vegen ikke brøytes utover høsten. Å holde vegen åpen vinters tid anses ikke mulig uten at den fylles opp betraktelig i ca. 10 km lengde. For øvrig vil en kunne komme tilbake til dette spørsmål etter at en har vunnet erfaring fra anleggsdriften et par år.

Ytterligere utrednings- og planleggingsarbeider skulle det ikke bli tale om av betydning.

Bodø, 27. oktober 1972

Erik Bjørnstad

Eyvind Wik

Nordland fylkes friluftsnemnd:

— — — — —
Nemnda fattet slikt enstemmig vedtak:

Nordland fylkes friluftsnemnd vil ikke motsette seg at spørsmålet om veg mellom Skjomen og Stora Sjøfallet blir utredet.

Nemnda vil be om at det blir lagt vesentlig vekt på å få utredet konsekvensene for naturvern og friluftsliv.

Videre vil nemnda be om at den blir forelagt uttalelsen når denne foreligger.

Bodø, 20. oktober 1972

Olaf Jacobsen
Formann

Rådmannen i Narvik kommune:

Saken har vært forelagt Narvik formannskap som i møte den 5. ds. har gjort følgende vedtak:

Narvik formannskap støtter fullt ut såvel premisser som konklusjon i medlemsforslag A 374/t til Nordisk Råd om at rådet rekommanderer regjeringene i Norge og Sverige å utrede spørsmålet om vei mellom Skjomen og Stora Sjøfallet (Fjellbu—Suorva).

Narvik, 11. desember 1972

Karl Reinhold Hansen

Ktr. sjef

Erl. Svedenborg

Ankenes formannskap:

Ankenes kommune sier seg meget tilfreds med det medlemsforslag om en mellomriksvei Skjomen—Stora Sjøfallet — som er lagt fram for Nordisk Råd av en del av medlemmene i rådets trafikuttvalg. Ankenes kommune vil gjerne understreke de enestående muligheter som her foreligger til å få en rasjonell og rimelig veiforbindelse i områder der behovet er meget stort på begge sider av grensen.

Vedtak: Formannskapets innstilling enstemmig vedtatt.

Ankenes kommune, Narvik 13. november 1972

Ivar Normark

Rådmann

Hartv. Larsen

Sekretær

Norges naturvernforbund:

Norges naturvernforbund mener at ettersom anleggsveien allerede eksisterer i hele sin lengde på norsk side, og ettersom den går gjennom fjelltrakter som er sterkt påvirket av vassdragsreguleringer, har vi ingen innvendinger mot at det knyttes forbindelse mellom de eksisterende veier på norsk og svensk side.

Vi vil imidlertid benytte anledningen til å peke på at fra naturvernssynspunkt er veianlegg i fjellet ikke bare et estetisk spørsmål. Den planlagte mellomriksveien vil, som andre fjellveier, føre til økt press når det gjelder hyttebygging, jakt, fiske (i den utstrekning det måtte eksistere fiskemuligheter etter reguleringene) og alminnelig trafikk. Det alvorligste naturvernproblem er å styre dette presset, noe som Nordisk Råd bør ta opp til prinsipiell drøftelse.

Oslo, 1. desember 1972

Norges naturvernforbund

Thor Midteng

Landslaget for reiselivet i Norge:

Det anbefales at en sammenknytning av de svenske og de norske anleggsvegsystemer utredes for etablering av en mellomriksveg Skjomen—Stora Sjøfallet. Vegen vil kun bli holdt åpen i sommerhalvåret, og vil forøvrig ikke bli bygget ut til en standard som forutsatt for mellomriksvegen Kiruna—Narvik. Mellomriksvegprosjektet Skjomen—Stora Sjøfallet vil således ikke bety et alternativ til mellomriksvegen Kiruna—Narvik, men vil derimot gi et utmerket supplement for en rundturmulighet Ofoten—Norrbotten/Västerbotten—Ofoten. Vegen vil åpne praktfulle og uberørte høyfjellsområder, som vil gi et meget godt tilbud til publikum.

Oslo, 16. november 1972

Landslaget for reiselivet i Norge
for Just Muus-Falck

Ull. Zwaig

S v e r i g e**Statens vägverk:**

I Norrbottens län pågår för närvarande utbyggnad av mellanriksvägen Luleå—Bodö, den s. k. Graddisvägen, som beräknas bli öppnad för trafik hösten 1974. Mellanriksvägen Luleå—Narvik över Kiruna är under projektering. Detta arbete beräknas utmynna i en förberedande arbetsplan hösten 1973. Den nu föreslagna mellanriksvägen är belägen mellan Graddisvägen och mellanriksvägen över Kiruna och utgör en alternativväg för en stor del av trafiken på vägen över Kiruna.

I samband med flerårsplanarbetet för perioden 1970—1974 prövades om vattenfallsverkets anläggningsväg Vietas—Suorva—Ritsem, som utgör en delsträcka i rubricerade förslag till mellanriksväg, skulle utbyggas som allmän väg. Förord uttalades för mellanriksvägen över Kiruna och vägen Vietas—Ritsem medtogs inte i fastställd flerårsplan för perioden 1970—1974.

Körsträckan från Luleå till Narvik över Ritsem blir c:a 5 mil kortare än över Kiruna. Med hänsyn till den relativt låga geometriska standarden som vägen över Ritsem kan få på grund av terrängförhållanden kommer dock sannolikt färdtiden bli längre vid färd över Ritsem än vid färd över Kiruna. Utan att medföra påtagliga fördelar för trafiken på sträckan Luleå—Narvik kommer trafikunderlaget för den planerade vägen över Kiruna att minska. Vissa områden i Norrbottens län främst väster om en linje Gällivare—Jokkmokk skulle dock få påtagliga för-

delar av en väg över Ritsem. En utbyggnad av mellanriksvägen över Ritsem kan emellertid inte som förslagsställarna hävdar ske utan konkurrens till vägen över Kiruna.

Vägverket är villigt att deltaga i en utredning som översiktligt belyser anläggningskostnad, driftkostnad samt förväntat trafikunderlag. Innan en sådan utredning påbörjas bör dock enligt vägverkets mening möjligheten att anlägga en väg i aktuellt vildmarksområde prövas ur naturskyddssynvinkel.

Stockholm den 29 november 1972

S.-G. Olhede

Statens naturvårdsverk:

— — — anföra att verket inte har något att erinra emot att rubricerat förslag blir föremål för utredning. Härvid bör bl. a. undersökas om vägen kan ges en sträckning som gör det möjligt att balansera mas-sorna så att större täkter för bankfyllnader m. m. ej skall bli nödvändiga samt tillses att geovetenskapligt värdefulla fyndigheter ej kommer i fråga för täkt.

Det är vidare önskvärt att som underlag för ett ställningstagande till vägens sträckning även utförs en dokumentation av de botaniska och faunistiska förhållandena inom de områden som kan förutses bli påverkade av vägen. Beträffande de faunistiska förhållandena bör uppmärksammas att vägens tillkomst kan få areellt vittomfattande effekter. Naturvårdsverket finner i detta sammanhang anledning erinra om ett av Nordiska rådet väckt förslag angående upprättande av naturparker för de stora rovdjurens bevarande (*rekommendation nr 4/1968*).

Solna den 6 november 1972

Valfrid Paulsson

Erik Bergström

Statens vattenfallsverk:

Vattenfallsverkets nuvarande vägbyggnadsplaner

Vattenfallsverket har i juni 1971 påbörjat utförandet av en tillfarts-väg från Suorva till den blivande vattenkraftstationen vid Ritsem. Från Stora Sjöfallet till Suorva, 8 km, finns redan väg av hög klass. Den nya vägen, som blir 41 km lång, är förlagd strax ovanför dämmningsvattenytan på norra stranden av det stora vattenregleringsmagasinet Suorva-jaure. Från Ritsem fortsättes vägen c:a 20 km fram till sjön Sitasjaures östra ände. Vägarbetena beräknas i sin helhet vara avslutade hösten 1973.

Vägen utföres för att möjliggöra transporter av personal och anläggningsutrustning under byggnadsåren till Ritsemanläggningens olika arbetsplatser. Efter byggnadstidens slut hösten 1977 föreligger ett behov av vägen fram till kraftstation och ställverk vid Ritsem för transporter av drittpersonal och material samt utrustning.

Vägen bygges 4 m bred med mötesplatser. Undantag utgör en kort sträcka vid den centrala arbetsplatsen vid Ritsem, där bredden blir större. Vägen dimensioneras för 10 tons axeltryck och linjeföringen, där så med hänsyn till framkomligheten är möjligt, för 60 km hastighet. På de första 16 km (närmast Suorva—Sjöfallet) har det dock varit nödvändigt att göra många avsteg från denna hastighetsstandard genom begränsningar ned till 30 km/tim.

I medlemsförslaget nämnes att den nya vägen borde kunna byggas för högst 150 norska kronor/meter. Vägkostnaderna på den svenska sidan är väsentligt högre. Även om mark- och lutningsförhållandena på sammanbindningssträckan är förhållandevis gynnsamma, är läget längst uppe i fjällvärlden sådant att det måste vara tveksamt om den nämnda låga kostnadsnivån kan hållas. Då verkets väg byggs som enskild väg erfordras sannolikt vissa förbättringar, om vägen skall upplåtas för allmän trafik. Någon bedömning av kostnaderna för en sådan upprustning har icke utförts.

Vattenfallsverket sköter vägunderhåll och snöröjning under tiden för byggnadsarbetena för Ritsemprojektet. Hur underhållet skall skötas efter denna tid är icke klart. Vattenfallsverket avser att under byggnadsåren samla erfarenheter beträffande underhållskostnaderna och möjligheterna att hålla vägen öppen året om. Sedan byggnadsarbetena avslutats är det nödvändigt för verkets driftavdelning att under alla omständigheter kunna nå kraftstationen vid Ritsem för tillsyn. Huruvida detta skall ske på en snöröjd väg eller med hjälp av flyg eller snögående fordon kan man ännu ej ta ställning till. För skötseln av vattenintaget vid Sitasjaure erfordras icke fast vägförbindelse.

Därest efter byggnadsåren någon form av samgående mellan tänkbara vägintressen t. ex. vattenfallsverket, samerna, turistnäringsen, Gällivare kommun och vägverket skulle aktualiseras, har vattenfallsverket intresse av att delta. Verket skulle då ej ensamt behöva stå för kostnaden för vägunderhåll och snöröjning på den för verket viktiga sträckan Suorva—Ritsem, utan dessa kostnader skulle då rimligtvis antingen tas som allmänna vägunderhållskostnader eller fördelas på intressenterna.

Utredning angående mellanriksväg Sjöfallet—Skjomen

I den vattendomstolsbehandling, som föregått utförandet av Ritsemprojektet har frågan om användningen av vägen Suorva—Ritsem—Sitasjaure diskuterats ingående. Vattenfallsverket har därvid uppgivit

att efter byggnadsarbetenas slut kommer intresset för vägen i första hand att avse delen Suorva—Ritsem. Även om delen Ritsem—Sitasjaure skulle vara till viss nytta, kan driftarbetena vid Sitasjaure klaras utan väg.

Verket vill i detta sammanhang betona att Sörkaitums sameby, vars levnadsförhållanden påverkas mest av utförandet av Ritsemanläggningen, förklarat att vägbyggnaden Ritsem—Sitasjaure och i anslutning till denna pågående anläggningsarbeten kommer att medföra ett allvarligt intrång för renskötseln. Sedan arbetena avslutats kommer i huvudsak endast intrång av eventuell trafik på denna vägdel att kvarstå som skadefaktor. Skadans svårighetsgrad blir helt beroende på trafikens omfattning. Men kan räkna med att erfarenheterna från byggnadsåren även i detta fall kommer att ge viss ledning.

Som av ovanstående framgår har vattenfallsverket ej något direkt intresse av att en vägförbindelse mellan Sjöfallet och Skjomen upprättas. Verket kan dock tillstyrka att en undersökning av förutsättningarna för en mellanriksväg genomföres. Undersökningen bör icke göras förrän viss erfarenhet av trafikens påverkan på rennärningen på sträckan Ritsem—Sitasjaure kan erhållas. Eventuella vägbyggnadsarbeten bör icke i tiden förläggas så att de ökar behovet av transporter och bostäder men ändå så att för kraftföretaget utförda provisoriska byggnadsanordningar kan utnyttjas även för vägbygget.

Vattenfallsverket kan med hänsyn till föreliggande arbetsbelastning icke åtaga sig att genomföra en utredning, men kan för eventuella utarbeten vid Sitasjaure mot ersättning ställa viss lokalt befintlig utrustning till förfogande.

Det är knappast tänkbart att direkt utköra de sprängstensmassor, som kommer fram vid tunnelsprängningarna till en eventuell vägbank för förlängning av vägen till Sitasjaure. De för tunnelsprängningen använda transportmaskinerna är så intensivt utnyttjade och av en sådan storleksordning att en sambyggnad vanligtvis blir oekonomisk. Där emot är det naturligtvis möjligt och gynnsamt att i ett senare skede för vissa sträckor för såväl bankfyllning som överbyggnadslager kunna ta massor från vid Sitasjaure östra ände befintliga sprängstenstippar.

Det må slutligen tilläggas att diskussioner upptagits mellan Norges vassdrags- och elektrisitetsvesen och Vattenfall om förutsättningarna för en hopkoppling av de norska och svenska kraftnäten i detta område, vilket i så fall närmast skulle ske genom en 400 kV ledning mellan Ritsem och Skjomen. En sådan ledning kan utföras utan egentlig vägförbindelse, men en väg skulle naturligtvis underlätta ledningsbyggnaden. För närvarande kan sannolikheten för en ledningsförbindelse icke bedömas.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan verkets synpunkter på nu aktuella vägfrågor i området mellan Skjomen och Stora Sjöfallet anges sålunda.

1. Vattenfallsverket bygger åren 1971—1973 en enskild väg från Suorva till sjön Sitasjaures östra ände. Vägen erfordras fram till och med sommaren 1977 för verkets byggnadsarbeten för Ritsemkraftverket och Sitasjaures reglering.

2. Efter byggnadsarbetenas avslutande erfordras vägen fram till kraftverket vid Ritsem för transporter i samband med kraftverkets drift och underhåll. Sträckan Ritsem—Sitasjaure kan däremot nedläggas.

3. En 400 kV ledning Ritsem—Skjomen kan komma att aktualiseras.

4. Vattenfallsverket ser gärna att möjligheten att på längre sikt fördela vägunderhållskostnaderna även på övriga tänkbara vägintrösser i området utreds. Verket kan därför tillstyrka att nyttan och skadan av en vägförbindelse mellan Stora Sjöfallet och Skjomen undersöks.

Stockholm den 7 november 1972

Statens vattenfallsverk

J. V. Norrby

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Förslaget om en mellanriksväg mellan Skjommen och Stora Sjöfallet var redan 1969 föremål för överväganden inom länsvägnämnden. Härvid uttalades att ifrågavarande vägförbindelse inte hade "ett allmänt vägintröss av sådan storleksordning att den bör komma till utförande med allmänna vägmedel, utan är ett förstahandsintröss för statens vattenfallsverk, för att möjliggöra exploatering av Ritsems kraftstation".

Mellanriksvägen mellan Kiruna och Narvik kommer givetvis att innebära en väsentlig förbättring av förbindelserna mellan Norrbotten och Nordlands/Troms fylken. Skjommenvägen skulle vara belägen endast cirka 50 km söder om Narviksvägen. Både på den norska och svenska sidan skulle Skjommen- och Narviksförbindelserna betjäna samma regioner. Såsom förbindelser mellan två befolkningsregioner skulle de båda vägarna därför kunna sägas innebära en dubbling.

Å andra sidan skulle Skjommenvägen ha betydelse ur turistsynpunkt. Vägen skulle i sig genom sin sträckning vara en attraktion. Den skulle också göra ett stort fjällområde tillgängligare för både den lokala och utomlokala befolkningen. I turistsamarbetet på Nordkalotten skulle Skjommenvägen otvivelaktigt vara en tillgång.

Emellertid skulle en vägdragning även innebära en exploatering av och ett intrång i ett område som i rapporten "Hushållning med mark och vatten" har getts beteckningen vildmarkskärna. I rapporten föreslås att redan "väglösa vildmarksområden" d. v. s. områden på längre av-

stånd än 8 km till väg eller järnväg bör undantas från tyngre exploatering som t. ex. vattenkraftsutbyggnader, mer omfattande bebyggelse, vägdragningar i och in mot dessa områden. I själva vildmarkskärnan bör inte ens leder med övernattningsanordningar tillåtas.

I proposition 1972: 111 anför departementschefen att det är en utomordentligt viktig uppgift att skydda de nu väglösa fjällområdena från exploatering. Emellertid måste områdenas avgränsningar och de restriktioner, som där skall gälla, bli föremål för detaljerade studier och förslag. Departementschefen föreslår i propositionen att de avgränsningar och restriktioner, som görs i rapporten "Hushållning med mark och vatten" tills vidare får gälla som riktlinjer för planeringen av fjällområdena.

Skjommenvägen kommer att delvis att dras genom vad som ovan betecknats som "väglöst vildmarksområde". Vägen kommer dessutom sannolikt att beröra en av vildmarkskärnorna.

Mot bakgrund av vad som anförs i propositionen 111 synes en vägbyggnation för närvarande vara utesluten. Frånsett detta måste Skjommenvägen dessutom ges en lägre prioritet än de vägprojekt som ingår i den nuvarande vägplanen. Länsstyrelsen avstyrker också av den anledningen byggandet av vägen Skjommen—Stora Sjöfallet om finansieringen av vägen skulle innebära omprioriteringar inom nuvarande vägplan.

Ovanstående innebär emellertid inget hinder för att berörda läns-/fylkesmyndigheter i de båda länderna närmare undersöker förutsättningarna och kostnaderna för samt behovet av en vägförbindelse mellan Skjommen och Stora Sjöfallet. En sådan undersökning kan också ses som ett led i den mer detaljerade fysiska planering som förutsätts i proposition 111.

Luleå den 21 november 1972

R. Lassinantti

Sven Persson

Statens vägverk, vägförvaltningen i Norrbottens län:

Pågående och planerat projekt

Längs riksgränsen mellan Sverige och Norge i vad den berör Nordlands fylke och Troms fylke i Norge samt Norrbottens län i Sverige pågår för närvarande utbyggnad av mellanriksväg Luleå—Bodö, den s. k. "Graddisvägen". Vägen beräknas vara klar att öppnas för trafik hösten 1974. Anläggningskostnaden på svensk sida av mellanriksvägen har i dag beräknats till 108 milj. kronor. Återstående anläggningskostnad är c:a 21 milj. kronor. Anläggningsarbetena på norsk sida på-

går och följer samma utbyggnadstakt, som på svensk sida innebärande ett färdigställande hösten 1974.

Den 24 april 1970 uppdrog Kungl. Maj:t till statens vägverk att upprätta arbetsplan för mellanriksväg Luleå—Narvik på delen Kiruna—Riksgränsen och meddela Kungl. Maj:t när arbetsplan har blivit upprättad. Planeringsarbetet pågår och beräknas utmynna i en förberedande arbetsplan under senhösten 1973. På norsk sida pågår planeringsarbetet för delen Riksgränsen—Björnfjell—Narvik och är samordnad med den svenska planeringen. Planeringsarbetena på svensk sida beräknas dra en kostnad av c:a 4.5 milj. svenska kronor.

Tidigare handläggning

I samband med upprättande av flerårsplan för riksvägar och länsvägar perioden 1970—75 under 1969 väcktes från statens vattenfallsverks sida frågan om anläggande av väg Vietas—Suorva—Ritsem—Bodö prövas som allmän väg. Statens vattenfallsverk var villigt, att tillskjuta ett belopp av 7 miljoner kronor om vägen utbyggdes såsom allmän väg. I samband med flerårsplanebehandlingen uttalade länsvägnämnden, att vägen icke borde komma till stånd såsom allmän väg, utan förordade för sin del väg Kiruna—Narvik. I den flerårsplan som fastställdes vid utgången av år 1969 för perioden 1970—75 medtogs ej heller objektet Vietas—Suorva—Ritsem.

I samband med denna förfrågan gjorde vägförvaltningen en översiktlig studie över kostnaderna, därest man skulle anlägga en tvåfältig året-runtväg från Vietas upp till riksgränsen vid Morfasbukten. Den sammanlagda sträckan skulle bli 94 km och dra en kostnad av c:a 78 miljoner kronor i 1972 års prisnivå.

Vägförvaltningen har icke gjort någon kostnadsberäkning avseende kostnader för säkerhetsåtgärder, förbättringsarbeten och liknande för att den av vattenfall utbyggda delen Vietas—Suorva—Ritsem—Sitasjaure skulle kunna intagas till allmänt underhåll. Ej heller har någon kostnadsberäkning avseende delen Sitasjaure—Riksgränsen genomförts.

Avståndsjämförelse väg Luleå—Narvik vid alternativ Kiruna respektive Ritsem

Den i medlemsförslaget väckta frågan om mellanriksväg Skjommen—Stora Sjöfallet innebär i princip mellanriksväg Luleå—Narvik via Porjus—Ritsem. Avstånden för de bägge mellanriksförslagen:

1. Luleå—Kiruna—Narvik är c:a 523 km och
2. Luleå—Ritsem—Narvik är c:a 470 km.

En mellanriksväg över Ritsem är sålunda 5 mil kortare än motsvarande över Kiruna mellan norrbottenskusten å ena sidan och narviksområdet å andra sidan.

Influensområdet

En mellanriksväg Narvik—Luleå vid färd över Ritsem contra färd över Kiruna ger vägförkortning för delar av Norge och Sverige (*kartskiss, se Bihang*). På norsk sida berör Narviks handelsområde i princip området från Rombaksbottens norra sida till Sagfjorden c:a 30 000 personer.

På svensk sida kommer inom Norrbottens län vägförkortningen att beröra följande kommunblock:

Arvidsjaur, Älvsbyn, Piteå, Luleå, Boden, Jokkmokk samt Gällivare—Malmberget—Koskullskulle—Vitåfors-delarna av Gällivare kommun block.

Inom detta område beräknas enligt 1970 års befolkningsmängder bo c:a 163 000 människor motsvarande 2/3 av länets befolkning. Vid behandling av utredning över mellanriksväg Kiruna—Nordnorge, beräknade länsstyrelsen i Norrbottens län att inom Kirunavägens influensområde i Norrbottens län skulle ligga c:a 244 000 invånare, vilket skulle innebära att c:a 67 % av detta influensområdets befolkning får kortare väg Luleå—Narvik vid färd över Ritsem.

Tidsjämförelse

Om man antar, att bägge mellanriksvägarna utbyggdes i hög standard medgivande en hastighet av 110 km/tim, skulle detta innebära en tidsvinst på maximalt 30 minuter vid färd mellan Luleå—Narvik över Ritsem.

Medlemsförslaget syftar emellertid icke till utbyggnad av högklassig väg över Ritsem utan en väg i lägre klass och endast öppen sommartid för trafik. Gör man samma teoretiska beräkning över möjlig framkomlighetsstandard, som innebär en tillåten hastighet av c:a 110 km/tim, på huvuddelen av väg Luleå—Kiruna—Narvik under det att väg Luleå—Ritsem—Narvik på delen Vietas—Ritsem—Skjommen sannolikt icke kunde tillåta högre hastighet än 70 km/tim får man en tidsförlust vid normala medelhastigheter på c:a 1 tim vid resa Luleå—Narvik över Ritsem.

Trafikfördelning

Även om denna väg endast skulle medge trafik under sommarhalvåret innebär det ändå, att en betydande del av trafiken Luleå—Narvik skulle välja vägen över Ritsem. Detta leder i sin tur till en minskning av trafikunderlaget på mellanriksväg Luleå—Kiruna—Narvik. Vid remissbehandlingen av frågan om anläggande av mellanriksväg Kiruna—Nordnorge framhölls bl. a. det svaga trafikunderlaget, som icke gav full kostnadstäckning till då beräknade investeringskostnader. Men de andra skälen — t. ex. sociala skäl för Kirunas vidkommande — motiverade

att projektering av vägen skulle ske. Om nu en betydande del av trafikunderlaget undandrages väg Luleå—Narvik via Kiruna innebär det, att lönsamheten för en investering av den vägen blir försämrad.

Mot den bakgrunden kan man icke som förslagsställarna hävda, att utbyggnad av en sommarförbindelse över Ritsem kan ske utan konkurrens till väg Kiruna—Narvik.

Sammanfattning

Med hänsyn till de redan stora åtaganden, som skett inom länet, nämligen *dels* utbyggnad av mellanriksväg Luleå—Bodö till en anläggningskostnad av 108 milj. kronor, *dels* projektering av mellanriksväg Luleå—Kiruna—Narvik ställer sig vägförvaltningen tveksam till om det föreligger behov av ytterligare en mellanriksväg i praktiskt taget samma vägsträckning. Därjämte måste ett investeringsbehov hur än detta finansieras (t. ex. "särskilda medel") bedömas mot andra vägbehov i länet.

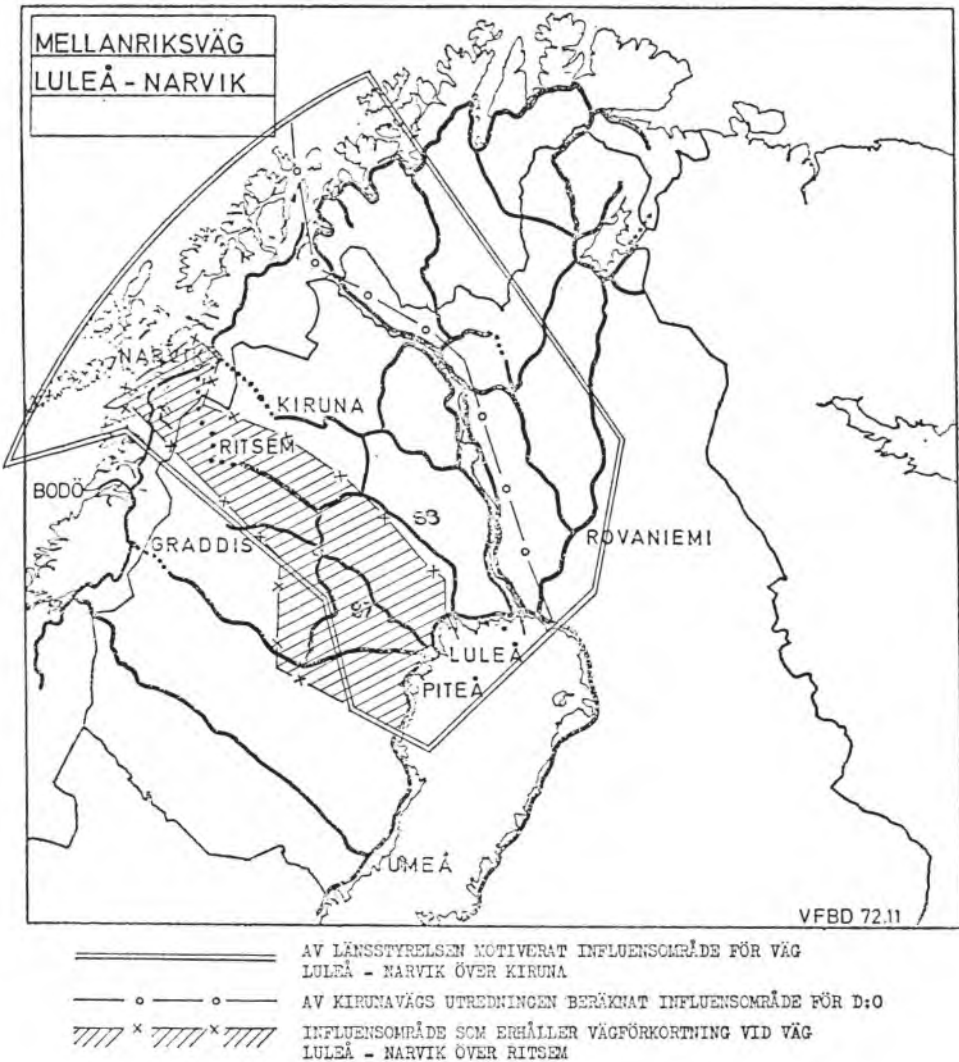
Man bör därjämte observera, att en mellanriksväg över Luleå—Ritsem—Narvik icke kan ersätta mellanriksvägen Luleå—Kiruna—Narvik. De särskilda skäl, bl. a. sociala skäl för Kirunas vidkommande, vilka avses att lösas genom anläggande av väg Luleå—Kiruna—Narvik kan icke tillgodoses med mellanriksväg över Ritsem.

Vidare bör framhållas, att projekteringen av mellanriksväg Luleå—Kiruna—Narvik på delen Kiruna—Riksgränsen sker så att byggnadsklara handlingar beräknas föreligga hösten 1974. Därest jämväl mellanriksväg Luleå—Narvik över Ritsem skulle iståndsättas på delen Victas—Suorva—Ritsem—Morfasbukten—Skjommen, kommer investeringsperioden att sammanfalla med planerad investering på mellanriksväg Kiruna—Nordnorge.

Vägförvaltningen ställer sig som ovan framförts tveksam till behovet av allmän väg över Ritsem men vill inte motsätta sig en expertutredning i enlighet med medlemsförslaget. En dylik utredning bör göras översiktlig och i huvudsak belysa investeringskostnader, underhållskostnader och förväntat trafikunderlag. Med hänsyn till att utredningsarbetet till viss del behöver bedrivas i fält och under barmarksperiod, torde den översiktliga utredningen inte kunna föreligga före utgången av år 1973.

Luleå den 8 november 1972

G. Börje Aström

Norrbottens läns landsting:

Från landstingets sida finns inga principiella invändningar mot en utbyggnad av vägförbindelserna mellan de norra delarna av Norge och Sverige. Därvid förutsätts att största möjliga hänsyn tas till de värden som orörd fjällnatur utgör. Vad sedan den i medlemsförslaget aktualiserade vägen beträffar noterar förvaltningsutskottet att sträckan är c:a 30 km lång och föreslås bli anlagd för att förena två vägar som byggts för exploatering av vattenkraft inom berörda fjällområde. Sistnämnda byggnationer måste rimligtvis innebära att området ej kan karaktäriseras

som orörd vildmark, varför utförande av den föreslagna vägen knappast kan spolia väsentliga naturvårdsvärden inom aktuellt område.

Vad nu anförts får inte tolkas så att fortsatt exploatering av orörd vildmark okritiskt accepteras. Enligt landstingets mening bör i varje särskilt fall noga övervägas för- och nackdelar med ingrepp i ett vildmarksområde men i den bedömningen bör då också invägas de ingrepp som redan gjorts eller beslutats.

Även om vägen kunde bli en turistisk attraktion kan den dock enligt landstingets mening inte ur allmänt vägintrasse tillmätas så stor betydelse att ordinarie väganslag bör komma i fråga.

Luleå den 6 december 1972

På förvaltningsutskottets vägnar

Erik Hammarsten

Stig Dahlberg

Mårten Johansson

Kiruna kommun:

Det har i den allmänna debatten vid många tillfällen påtalats att mellanriksvägnätet mellan de norra delarna av Norge och Sverige är synnerligen glest i förhållande till vad fallet är i de stödra delarna. Behovet av ytterligare sådana vägar kan i och för sig vitsordas, icke minst ur regionalpolitiska synpunkter i Sverige. Ett tillskott därvidlag utgör den snart färdigställda Graddisvägen. Norr om denna finns emellertid för närvarande icke sådana förbindelser, vilket uppenbart är en allvarlig brist. Sedan länge har dock vägförbindelsen Kiruna—Nordnorge varit under prövning och frågan har nu framskridit till beslut om projektering, som pågår i enlighet med uppgjord tidplan, vilken innebär att utbyggnaden kan igångsättas senast hösten 1974. Båda dessa vägar byggs respektive planeras såsom åretruntvägar av normal standard. Kirunavägen knyter Torneträskområdet med dess turistanläggningar samt övriga bebyggelse med det svenska och norska vägnätet. Torneträskområdet utgör därjämte utgångspunkt för vandringslednätet inom den norra fjällregionen.

Huruvida ytterligare förtätning av mellanriksvägförbindelserna utöver dessa två är motiverad inom den närmaste framtiden torde vara vanskligt att nu bedöma. Denna fråga måste bl. a. bedömas i förhållande till utvecklingen av turismen inom fjällregionen.

Den i medlemsförslaget avsedda förbindelsen kan icke utgöra något alternativ till vägen Kiruna—Nordnorge bl. a. på grund av att fråga endast är om en förbindelse som kan hållas öppen halva året. Detta betyder bl. a. att vägen icke kan hållas trafikabel under vårens skidsäsong, vilket givetvis begränsar dess nyttjande i avsevärd grad. Ur all-

män vägstandardsynpunkt kan det ifrågasättas om man skall anlägga vägar av denna art med sådan begränsad användbarhet, i varje fall innan övriga behov av mellanriksvägar för åretrunttrafik är tillgodosett. Även efter utbyggnaden av Graddis- och Kirunavägarna är avståndet mellan mellanriksvägarna mycket stora och det kan på längre sikt föreligga välmotiverade anspråk på ytterligare sådana förbindelser. Någon långsiktig planering därvidlag finns ännu icke. Ett företag som det föreslagna bör lämpligen sättas in i ett större sammanhang. Detta hindrar icke att viss översiktlig utredning kan vara befogad i detta fall där vägutbyggnad av andra skäl pågår på ömse sidor om gränsen. I det sammanhanget bör en bedömning göras rörande de påfrestningar som en väg kan utsättas för genom att under halva året icke vara nyttjad eller tillgänglig för underhåll m. m.

Under anförda förhållanden synes betänkligheter i flera avseenden kunna anföras, vilket dock icke bör innebära hinder mot att preliminärt en översiktlig utredning göres för frågans framtida bedömning. Vidare torde frågan också böra sättas in i ett större sammanhang, där det långsiktiga behovet av mellanriksförbindelser inom fjällregionen mellan Graddisvägen och Kirunavägen blir föremål för en närmare bedömning.

Kiruna den 5 oktober 1972

Folke Granström

Stadsombudsman

Gällivare kommun:

Planeringskontoret framhåller i skrivelse den 16 oktober 1972 att tillkomsten av en sommarmellanriksväg Fjellby—Suorva skulle bli av stor betydelse för Gällivare kommun. Vägen skulle öppna kommunens fjällvärld för både norrmän och svenskar. Med tanke på de redan investerade medlen och den relativt ringa väglängd (25 km) som återstår att bygga förefaller ett hopbyggande av det befintliga vägnätet i Norge och Sverige väl motiverat. Vägens tillkomst skulle innebära ett lämpligt tillskott för kommunens satsning på turism som beräknas bli en betydande näring för Gällivare kommun i framtiden.

Kommunstyrelsens arbetsutskott beslutar föreslå kommunstyrelsen

att till länsstyrelsen avge planeringskontorets yttrande i ärendet, dock med tillägget att vägens tillkomst skulle även innebära fördelar för samerna då de härigenom bättre kan utnyttja fjällvärlden.

Gällivare den 1 november 1972

B. Mattsson

Svenska samernas riksförbund:

Svenska samernas riksförbund, som den 2 maj 1972 av Nordiska rådet bereddes tillfälle yttra sig över medlemsförslag om ökat turistsamarbete i Norden av Eric Carlsson m. fl., angav i sitt yttrande den 11 juli 1972 vissa grundläggande synpunkter på samernas rätt i förhållande till motstående intressen samt de för samer och icke-samer gemensamma problem, som möter i fråga om sysselsättning m. m. i Norrlands inland. Riksförbundet får i denna del hänvisa till detta yttrande (se Sak A 347/t).

I nu förevarande medlemsförslag föreslås att en expertutredning skall utreda förutsättningarna, för att sammanbinda befintliga vägar i Sverige och Norge vid Stora Sjöfallet respektive Skjomen med en c:a 30 km lång väg över huvudsakligen svenska fjällområden. Som skäl för denna väg anges i förslaget att den skulle skapa nya kontaktmöjligheter av betydelse för näring och trivsel. Hänsyn till andra intressen, särskilt naturskydd och rennäring, skall tagas vid bl. a. valet av vägens sträckning.

Den föreslagna vägsträckningen berör omedelbart tre svenska samebyar Sörkaitum, Mellanbyn och Norrkaitum samt kan indirekt även medföra intrång för omkringliggande samebyar. Genom redan gjorda intrång, huvudsakligen vattenkraftsutbyggnaden i och omkring Stora Sjöfallets nationalpark, har de tre nämnda samebyarna fått vidkännas mycket omfattande intrång i sin näring. Den senast medgivna exploateringen i samband med Ritsemutbyggnaden har ytterligare försvårat dessa samebyars situation och särskilt gäller detta för Sörkaitum. Området kring Sitasjaure är av utomordentligt avgörande betydelse för dessa samebyar, då det utgör värdefulla kalvnings- och sommarbetesland, som dessutom i vissa fall är de enda dessa byar har kvar efter redan gjorda exploateringar. Riksförbundet vill här understryka att existensen av en väg även regelmässigt medför indirekta skadeverkningar på rennäringen, som kan vara svåra att förutse.

Det är i detta sammanhang inte möjligt att kompensera berörda samebyar med en ekonomisk ersättning; samebyarna måste för att över huvud taget kunna garanteras en fortsatt existens nyttja samtliga de — efter alla exploateringar minskade — områden, som de nu har kvar. Ytterligare intrång skulle med andra ord riskera att helt omöjliggöra fortsatt renskötsel i det aktuella området.

Sammanfattningsvis får riksförbundet som sin bestämda mening anföra att den föreslagna vägen icke bör komma till stånd då den ges en sådan utformning att den kommer att så allvarligt göra intrång i berörda samebyars näring att deras fortsatta existens är hotad. För det fall Nordiska rådet beslutar att rekommendera regeringarna i Norge och Sverige att utreda frågan om en väg mellan Skjomen och Stora Sjö-

fallet hemställer riksförbundet att det i så fall tillfogas att vägens sträckning skall göras upp i samråd med berörda samebyar, samt att berörda samebyar och riksförbundet skall garanteras representation i en sådan utredning samt att uppgörelse med samebyarna beträffande bl. a. renskötelsens fortsatta bedrivande, åtgärder och ersättning för in-trång skall vara helt klar och undertecknad av byarna innan tillstånd ges till vägen; det kan i dagens läge ej komma i fråga att "göra skada på kredit"; riksförbundet måste även få resurser för renskötelseknisk och annan utredning (jfr Ritsem—Kaitum samt svensk-norska renbeteskonventionen med riksdagsbeslut angående ersättning, samernas utredningskostnader m. m.).

Luleå den 1 november 1972

Anders Åhrén

Medlemsförslag

om enhetliga bestämmelser för terränggående motorfordon

(Väckt av Eric Carlsson, Martha Johannessen, Bror Lillqvist, Sven Mellqvist, Erling Norvik och Paavo Väyrynen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska samarbetsorganet för samespörsmål och renskötselfrågor

Nordiska samarbetsorganet för samespörsmål och renskötselfrågor har behandlat medlemsförslaget i sitt rennäringsutskott. På grund av den korta tidsfristen har förslaget inte förelagts samarbetsorganet in pleno. Ärendet kommer att anmälas vid nästkommande plenarsammanträde.

Rennäringsutskottet, som är uppmärksam på att behovet av terränggående fordon är olika i såväl de tre nordiska länderna som inom olika områden i varje land, har bedömt medlemsförslaget endast ur renskötselsynpunkt.

Snöskotern utgör genom sin stora framkomlighet i terrängen ett för renskötseln synnerligen väl anpassat transportmedel och den har också på kort tid kommit till allmän användning bland rennäringsidkarna. Det har dock visat sig att snöskotern även kan begagnas på sådant sätt att renägarna utsätts för förluster och blir hindrade i sitt arbete.

Utskottet är av den uppfattningen att det finns behov av bestämmelser som begränsar och reglerar användningen av ifrågavarande fordon dels för att förhindra den okynneskörning med skoter som förekommer i marker där renar uppehåller sig och bl. a. för att minska den risk för ökningen av antalet renstölder som snöskotrarna anses innebära.

Bestämmelserna bör således syfta till att begränsa och reglera körning så att skada eller intrång på rennärningen och dess binärningar undviks. Emellertid får bestämmelserna inte utformas så att renskötarna hindras att använda fordonen vid utövandet av sin näring.

Den svenska riksdagen har för närvarande till behandling en proposition (1972: 99) med förslag till lag om körning i terräng med snöskoter eller annat motordrivet fordon. Beslut torde komma att fattas av pågående höstriktsdag. Så snart riksdagens beslut föreligger avser Kungl. Maj:t att utfärda en terrängfordonskungörelse, som torde komma att innehåll-

la bl. a. tillämpningsföreskrifter till lagen. Avsikten är att i den ta in regler som ger vederbörande länsstyrelse befogenhet att meddela närmare föreskrifter om trafiken med sådana fordon, anpassad till de lokala förhållandena.

I Norge är det redan enligt gällande rätt möjligt att till en viss grad förbjuda eller reglera användningen av terränggående motorfordon. Detta är särskilt aktuellt avseende statsegendom. En kommitté som tillsattes i augusti 1972 har fått i uppdrag att utreda frågan om en mer omfattande lagreglering.

I Finland har den s. k. snöskoterkommittén nyligen lagt fram ett förslag som i princip innebär ett generellt förbud mot körning med terränggående fordon på annans mark. Skotern skall dock enligt kommitténs förslag få nyttjas bl. a. av yrkesutövare inom rennärigen. Dessutom skall de lokala myndigheterna kunna meddela dispens för viss uttrotrafik från förbudet att använda snöskotern.

I samtliga tre länder finns alltså utrymme för vissa befogenheter för myndigheterna att meddela närmare föreskrifter om trafiken med terränggående motorfordon. Rennäringsutskottet rekommenderar att innan sådana trafikföreskrifter meddelas lokalmyndigheterna samråder med motsvarande myndigheter i grannländerna. Härigenom bör möjligheter finnas till att anpassa trafikföreskrifterna på ömse sidor om riksgränsen på sådant sätt att några olägenheter av betydelse inte uppkommer för de renskötande.

Det synes alltså föreligga goda möjligheter till en förnuftig samnordisk reglering av de terränggående fordonens färdselrätt som kan bli till fördel för rennärigen.

Sammanfattningsvis vill samarbetsorganets rennäringsutskott dels peka på betydelsen av att varje lands rennäringsadministration får tillfälle att yttra sig vid utformningen av ländernas interna tillämpningsföreskrifter så att här framförda synpunkter skall kunna bli beaktade, dels tillstyrka att, såvitt gäller rennärigen, gemensamma bestämmelser införes som reglerar användningen av terränggående fordon.

Stockholm den 6 november 1972

För samarbetsorganets rennäringsutskott

Berndt Erneholm

Nordiska samerådet¹:

Samerådet anser förslaget om enhetliga bestämmelser för terränggående motorfordon vara i princip rätt och värt understöd. En gemensam praxis bör eftersträvas även för att nämnda bestämmelser i synnerhet angår den i de tre nordiska länderna bosatta samebefolkningen.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Samerådet anser emellertid att, ifall man önskar åstadkomma enhetliga bestämmelser även i fråga om inskränkningen av användningen av terränggående fordon, för detta ändamål bör inrättas en särskild nordisk kommission.

Kommissionen skulle ha som uppdrag att utreda vederbörande terränggående fordons nyttosidor och nackdelar samt de begränsningar som man på dessas grundval borde föreslå, överväga utvägar för minskning av bränsle- m. fl. kostnader i samband med ett eventuellt definierat nyttobruk samt att undersöka även andra möjligheter att förenhetliga bestämmelserna för terränggående fordon.

Emedan bestämmelserna till en stor del skulle angå de tre nordiska ländernas gemensamma sameområde, finner Nordiska samerådet det motiverat, att i en sådan kommission skulle ingå minst tre sameledamöter. Samerna borde beredas tillfälle att utnämna dessa tre till exempel genom samerådet.

Helsingfors den 27 december 1972

För Nordiska samerådet

Samuli Aikio

Sekreterare

Finland

Trafikministeriet, vägtrafikavdelningen:

De olägenheter som följer med den ökade användningen av terrängfordon, särskilt snöskoter, har konstaterats nästan samtidigt i både den norska, den svenska och den finska Lappmarken. En totalutredning av de till användningen av terrängfordon anslutna frågorna har åtminstone i Sverige och Finland uppdragits åt kommissioner. Båda kommissionerna har avgivit betänkande under detta år, den finska kommissionen den 27 maj. Betänkandet cirkulerar i detta nu i Finland för utlåtande, varför någon slutlig ståndpunkt till de i betänkandet innefattade förslagen sålunda icke kunnat tagas. Dock må konstateras, att trafikministeriets vägtrafikavdelning icke ser några principiella hinder för genomförande av de kommissionen framställda förslagen. Kommissionen stannar i sitt betänkande för att föreslå en särskild terrängtrafiklag, som skulle reglera trafiken utanför vägtrafiklagen avsedd väg och föreslår, att terrängfordonen borde utrustas så på basen av särskilda stadganden i motorfordonsförordningen, att de av fordonen alstrade störningarna, såsom buller, skulle bli så små som möjligt, samtidigt som deras trafiksäkerhet skulle ökas.

Då både den svenska och den finska kommissionens förslag är lika

i mycket stor utsträckning, till och med i enskildheter, borde dessa förslag enligt vägtrafikavdelningens åsikt läggas till grund vid planering av sammordiska stadganden vilka till den del det berör vägtrafiklagstiftningen skulle kunna utföras av den det Nordiska trafiksäkerhetsrådet underställd Nordiska kommittén för vägtrafiklagstiftningen och den motorfordonstekniska arbetsgruppen.

Helsingfors den 16 november 1972

Chef för vägtrafikavdelningen

Mauno Satuli

Regeringsråd

U. U. J. Koponen

Överingenjör

Jord- och skogsbruksministeriet¹:

Jord- och skogsbruksministeriet finner nödvändigt, att tillräckliga bestämmelser utfärdas i syfte att avhjälpa de i förslaget omförmälda olägenheterna. De ändringsförslag och det betänkande, som i Finland uppgjorts av snöskoterkommissionen, vilken undersökt saken och slutfört sitt arbete, är för närvarande på remiss hos sådana organisationer och organ, som berörs av användningen av snöskoter. Sedan yttrandena erhållits kommer nödiga förslag om ändring av bestämmelserna att framläggas för statsrådet och riksdagen.

Då de med användningen av snöskoter förbundna olägenheterna som en följd av de långa gemensamma gränsområdena till stor del är likadana är det skäl att söka göra bestämmelserna i de olika länderna så likartade som möjligt.

Helsingfors den 1 oktober 1972

Erkki Haukipuro

Jord- och skogsbruksminister

Heikki Suomus

Överinspektör

Forststyrelsen¹:

Forststyrelsen har enligt sitt som kopia bifogade beslut av 2 december 1971 begränsat terrängfordonens användning på en del av sina naturskyddsområden (*se Bihang*). Samtidigt utarbetades ett förslag till grund för likartade begränsningar även på andra i forststyrelsens förvaltning varande områden.

Den år 1971 av forststyrelsen tillsatta fjällstugekommittén har som

¹ Yttrandet översatt från finska.

uppgift att utarbeta förslag till koncentrerings av fjällstugunätet och till detsamma anslutna exkursionsrutter samt deras förenande med Norges och Sveriges rutter.

För begränsning av terrängfordonens användning talar bl. a. följande synpunkter:

— i synnerhet på snöskotrarnas snöfattiga rutter skadas vegetationen och trädplantorna förstörs under kallt väder även av den minsta beröring,

— djuren fördrivs från sina boplatser och fordonens buller inverkar menligt på deras fortplantning och i synnerhet renskötselns avkastning förminskas,

— tillväxten av förbjudet fiske och olovlig jakt samt annan kriminell verksamhet i samband med användning av terrängfordon och övervakningens svårighet,

— olämpligheten av exkursioner både med terrängfordon och till fots eller skidande på samma rutter och till samma ödemarksstugor samt bullret som vinner vidsträckt spridning särskilt i fjälltraktens storslagna landskap och som förminskar exkursionsområdenas användningsvärde.

Forststyrelsen anser det önskvärt att bestämmelserna betr. begränsningen av terrängfordonens användning skulle, om möjligt, förenhetligas på Finlands, Norges och Sveriges Nordkalott-område.

Helsingfors den 10 oktober 1972

J. E. Arnkil

Generaldirektörens vikarie,
överdirektör

T. O. Lehvälaiho
Tf. byråförstjärare

BIHANG

Forststyrelsens beslut angående ändring av ordningsstadgan för vissa natur- och nationalparker¹

Givet i Helsingfors den 2 december 1971

Forststyrelsen har med stöd av 7 § i naturskyddslagen den 27 februari 1923 (71/23) till punkt 1 av den den 29 maj 1959 utfärdade ordningsstadgan för Kevo, Sompio, Maltio, Runkaus, Paljakka, Ulvinsalo, Salamanperä, Sinivuori och Vaskijärvi naturparker samt för Lemmenjoki, Oulanka, Rokua, Petkeljärvi, Pyhä-Häkki och Liesjärvi nationalparker och av den den 6 maj 1960 utfärdade ordningsstadgan för Linnansaari nationalpark fogat ett nytt stycke av följande lydelse:

Med avvikelse från vad i föregående stycke är föreskrivet är användningen av motordrivna landfordon, även snöskoter, förbjuden utanför vägar och snöskoterrutter, som godkänts för allmänt bruk, utom i uppdrag avseende områdets bevakning och skötsel samt inom renbetesom-

¹ *Beslutet översatt från finska.*

råde på renbeteslagets ansvar i uppgifter som avser renskötsel. Likaledes är det förbjudet för luftfartyg att landa. I nödsituationer kan nämnda fordon emellertid användas. Med forststyrelsens skriftliga tillstånd kan de också användas för vetenskapliga eller turist- eller andra ändamål.

Detta beslut träder i kraft den 10 december 1971.

Helsingfors, på forststyrelsen den 2 december 1971

Antero Piha
Generaldirektör

T. O. Lehvälaiho
Tf. byråförstjärare

Delegationen för miljövård¹:

Jag finner motiveringen i Nordiska rådets medlemsförslag A 375/t som rätt. I synnerhet skulle jag vilja fästa uppmärksamheten på den finländska lagstiftningen om terränggående fordon, varom ett kommittébetänkande fullbordats den 27 maj 1972 (1972: B 64). Detta betänkande är för närvarande på remiss vid Delegationen för miljövård.

Delegationen för miljövård har i tre olika sammanhang uttalat sin uppfattning om användningen av motorkärlar och om terränggående fordon i allmänhet. Detta har skett i yttrandet om förslaget till naturskyddslag och i yttrandet om regeringens proposition till lag om friluftsliv. Dessutom har delegationen berört saken i sin skrivelse till Delegationen för sameärenden angående initiativet av sameföreningen Johti Sabmelazžat r.f. beträffande samernas egendoms- och utnyttjanderättigheter till jord- och vattenområden inom samernas nuvarande bosättningsområden.

I sitt yttrande om regeringens proposition till lag om friluftsliv har delegationen anfört följande:

Delegationen vill i detta sammanhang fästa uppmärksamhet vid hur användningen av motorkärlar som en rörelseform i samband med utnyttjandet av fritiden under de senaste tiderna starkt ökat och hotar att i landets olika delar åsamka skador och olägenhet för naturen, miljön och andra som rör sig i naturen. För att förebygga eller begränsa skadorna och olägenheterna borde man med det snaraste åstadkomma regler. Ett undantagslöst förbud mot användning av motorkärlar skulle emellertid inte vara ändamålsenligt eller måttligt i de fall, i vilka motorkärlarna används i samband med traditionella näringsgrenar, närmast renskötseln och yrkesfisket, eller som ett praktiskt fortkomst- och transportmedel för befolkningen inom områden på vilka det annars är besvärligt att färdas under vintertid. Enligt delegationens uppfattning är det en skyndsam uppgift att åstadkomma stadganden som begränsar snöskoteråkningen. Ifall sådana inte kan medtagas till denna lag, borde om saken med det snaraste stadgas i annat sammanhang.

¹ Yttrandet översatt från finska.

I sitt yttrande om förslaget till naturskyddslag har delegationen anfört följande angående motorkälkar:

Enligt delegations uppfattning borde det enligt grundregeln förbjudas att färdas med fortkäffningsmedel med undantag av skidor. Undantag skulle utgöras av vid renskötelsen nödig användning av motorkälke och användningen av andra fordon på för dem eventuellt byggda vägar.

I sin skrivelse till Delegationen för sameärenden har delegationen anfört om motorkälkar följande:

Turismen är en form av den mångskiftande användningen av Norra Finland och en utkomstform för den lokala befolkningen. Fritidsbruket av Lapplands natur håller på att snabbt öka; det måste tagas i betraktande i Lapplands framtida utveckling. — Emellertid bör man beakta de olägenheter som turismen har för naturen, och för den lokala befolkningen och dennas näring, användningen av motorkälkar som ett exempel. Motorkälken är för närvarande ett så gott som nödvändigt verktyg för renskötaren. Dess användning för turism och utflykter åsamkar emellertid en så kännbar störning, att på vissa av turister erövrade områden till exempel renkalvarnas dödlighet är betydligt högre än annorstädes.

Ovanstående yttranden är enligt min uppfattning mycket väl i överensstämmelse med motiveringen i Nordiska rådets medlemsförslag, av vilken anledning statsrådets kansli enligt min uppfattning obekymrat kan tillstyrka åstadkommandet av enhetliga bestämmelser för terränggående fordon i de nordiska länderna.

Helsingfors den 13 oktober 1972

Ippo Kangas
Sekreterare

Delegationen för utvecklingsområdena¹:

Såsom det konstateras i förslaget, har användningen av skilda slag av terränggående motorfordon under senare år starkt ökat. Av terränggående motorfordon är den mest betydande den i snö och på is använda motorkälken, men även vid andra typer av terränggående fordon håller på att snabbt bli allmänna.

Antalet motorkälkar för närvarande i Finland är enligt snöskoterkommissionens uppskattning omkring 6 000, varav över hälften sådana som huvudsakligen används till nyttoändamål. I renskötarens bruk är omkring 500 motorkälkar. Andra grupper av nyttobrukare är skogsarbetare, yrkesfiskare, i naturhushållning levande och utanför vägförbindelser levande personer, vissa bevakningsmyndigheter, försvarsväsendet, skogsförvaltningen, kommunikationstjänsten, energihushållningen, turistnäringen, räddningstjänsten samt vissa andra brukargrupper vilka använder motorkälke t. ex. till malmprospektering och till vetenskapliga, planerings- eller underhållsuppgifter.

För sådana användargrupper har motorkälken en betydande praktisk

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

och ekonomisk betydelse ofta som en underlättare av svåra kommunikationsförbindelser.

De menliga verkningarna av motorkalkens nyttobruk torde åtminstone tills vidare inte vara betydande, och deras övervakning är betydligt lättare än övervakningen av nöjes- och rekreationsbruk. Den allt allmänare användningen av motorkälken som medel för utnyttjandet av fritiden har också speciellt framhävt olägenheterna och nackdelarna av dess användning, vilka i synnerhet förekommit i Lappland. Av de för närvarande i Finland befintliga motorkalkarna är redan nästan hälften sådana som används till fritidsändamål. Ökningen av motorkalkarnas användning torde enligt beräkningarna i huvudsak rikta sig på fritidsbruket. En likartad utvecklingstendens förefaller sannolik även beträffande övriga terränggående motorfordon.

Användningen av motorkälke m. m. terränggående motorfordon har konstaterats ha försakat många olägenheter, i synnerhet för renskötsel. Till exempel renarnas kalvning har störts, för kalvningstiden sammanfaller just med det bästa kälkningsföret, alltså april—maj. Användningen av motorkälkar har också vållat skador för renbetesmarker och i allmänhet för ytväxtligheten. Unga skogar och planteringar, vilka är speciellt utsatta för av terränggående fordon vållade skador, finns i vårt land sammanlagt ca. 3,6 miljoner hektar, varav i Lapplands län ca. 1,3 miljoner hektar. Då det kostar 300—500 mark/ha att anlägga en odlad skog, kan en körsträcka om 20 km av en motorkälke under vissa förhållanden redan utan åtföljande skador försaka en skada av sagda storlek. De av motorkalkarna för skogsbruket föranledda skadorna är inte enbart vårt lands nordliga delars problem, utan de angår hela landet. I norr kan för växtligheten föranledda skador emellertid på grund av turismens omfattning bli relativt stora och, på grund av naturförhållandena, långsamt botade. Andra olägenheter av terränggående motorfordon är bullerstörningar i naturen, den med turismens utvidgning åtföljande nedskräpningen samt underlättande av olovlig jakt och olovligt fiske.

Enligt uppfattningen av Delegationen för utvecklingsområdena behövs det med det snaraste utvecklande av bestämmelser för terränggående motorfordon, för att det skall vara möjligt att få kontrollen av sådana fordons användning, registrering, försäkring, konstruktion och utrustning, på föraren ställda fordringar samt användningen på vägen och i terrängen inom ramen för en av den alltmer ökande användningen förutsatt reglering och för att de menliga verkningarna av användningen skall kunna minimeras. Sådana bestämmelser erfordras i varje fall i vårt land, men det skulle vara önskvärt, att bestämmelserna är i Finland, Sverige och Norge så enhetliga som möjligt. Delegationen för utvecklingsområdena förenar sig om den i förslaget framförda principen om att nyttrafik och fritidstrafiken bör skiljas från varandra och att möjligheterna att fritt använda sagda fordon för annan än nyttotrafik borde be-

gränsas. Det är motiverat att utveckla så enheliga bestämmelser som möjligt bl. a. för att förhållandena inom Nordkalotten, där bestämmelser och begränsningar angående användningen av terränggående motorfordon behövs mest, är enhetliga. Dessutom skulle enhetligheten av bestämmelserna göra det lättare för turisterna att bekanta sig med dem, underlätta övervakningen av bestämmelserna samt ge de olika länderna en i detta avseende lika ställning såsom föremål för turismen.

Helsingfors i januari 1973

Pekka Leinonen
Forskningssekreterare

Lapplands länsstyrelse:

— — — framföra, att de olägenheter, som den alltmera ökande snöscootertrafiken vållat, liksom den fullständiga avsaknaden av lagstiftning rörande snöscooters samt terrängfordon i gemen, har under de senaste åren tydligt kunnat noteras i Lapplands län. Av denna orsak har länsstyrelsen redan år 1970 gjort en framställning till skogs- och lantbruksministeriet, i vilken länsstyrelsen föreslagit grundandet av en kommission, som till uppdrag skulle få utredningen av möjligheterna att få till stånd speciallagstiftning rörande dessa motorfordon. Skogs- och lantbruksministeriet har på grund av denna framställning den 11 mars 1971 tillsatt en kommission, till vars ordförande kallades häradsdomare S. Tuomivaara. Lapplands länsstyrelse gavs också tillfälle att tillsätta en representant i kommissionen. Denna kommission tog till sitt namn ”Snöscooterkommissionen” och avgav den 27 maj 1972 sitt betänkande till skogs- och lantbruksministeriet. Betänkandet innehåller ett förslag rörande åtgärder för regleringen av bruket på terrängfordon.

Ur betänkandet framkommer det, att kommissionen till behandling tagit alla de nackdelar, som Nordiska rådet i sin skrivelse framför. Kommissionen avvisar likaså i betänkandet medel för undanröjandet eller inskränkandet av dessa. Tillika har kommissionen hört specialister från olika organisationer samt representanter för olika myndigheter. Speciellt många fackmän för renskötsel samt jakt har hörts. Kommissionen har i betänkandet också tagit i beaktande naturskyddsfrågorna.

Vid olika tillfällen har kommissionen som specialister hört representanter för de svenska samt norska polismyndigheterna. De olägenheter som den alltmer ökande snöscootertrafiken vållat, är välkända exempelvis i norra Sverige. Det må nämnas, att det i Kiruna stads polisdistrikt finns i bruk över 5 000 snöscooters.

Av ovannämnda orsaker är länsstyrelsen övertygad om, att den finska snöscooterkommissionens betänkande mycket väl kunde tas till grund

för det samnordiska planeringsarbetet för åstadkommandet av gemensam lagstiftning för snöscootertrafiken i Sverige, Norge och Finland. Länsstyrelsen meddelar vördsamt, att den instämmer med de synpunkter, som kommissionen framför i sitt betänkande. Länsstyrelsen vågar därtill hoppas, att Nordiska rådet behandlar detta ärende såsom bråds-kande, enär de nackdelar, som den vilda snöscootertrafiken vållar ökar år för år.

Rovaniemi den 12 oktober 1972

Viljo Tervahauta

Landshövdingens vikarie,
kanslichef

Mario Casagrande

Tf. polisinspektör

Turistrådet:

Turistrådet instämmer i de allmänna synpunkter på den ökande användningen av terränggående motorfordon som framläggs i medlemsförslaget. Det är uppenbart att en obegränsad rätt att använda snöskoter för med sig starka negativa följder speciellt i de områden där befolkningen bedriver renskötsel.

Turistrådet anser det riktigt, att åtgärder vidtas för att genom lagstiftning och andra bestämmelser begränsa möjligheterna att använda terränggående fordon. Med tanke på att de negativa verkningarna är starkast inom nordkalottnområdet vore gemensamma bestämmelser i Finland, Norge och Sverige en fördel.

Turistrådet vill dock framhålla, att man vid utarbetande av inskränkningar bör ta i betraktande, att möjligheter att använda snöskoter inom turism och för rekreationssyfte bör bevaras. Detta kan ske genom att stat, kommuner och enskilda skapar speciella ruttor och områden på platser som är turistiskt lämpliga men där även de negativa inverkningarna på natur, djurliv och den lokala befolkningens utkomst-möjligheter är möjligast små. Dessutom bör registrering och försäkring krävas i lagstiftningen.

Speciell vikt bör läggas vid att där turistnäringen skapar speciella problem, utgående från användning av snöskoter, t. ex. safaris med snöskoter, bör den lokala befolkningens synpunkter inhämtas och den lokala befolkningen ges möjlighet att ekonomiskt dra nytta av dessa arrangemang.

Helsingfors den 8 november 1972

Kalervo Hentilä

Ordförande,
överdirektör

Bengt Pihlström

Sekreterare
tf. byråchef

Lapin luonnonsuojeluyhdistys (Lapplands naturskyddsförening):

Som bekant lämnade Moottorikelkkatoimikunta sitt utlåtande (1972: B 64) den 27 april 1972. I nämnda kommittés arbete deltog forstmästare Pertti Hokajärvi som samtidigt tillhör Lapin luonnonsuojeluyhdistys ry:s styrelse. Därtill har kommittén hört även andra naturvårdssakkunniga under sitt arbete. På grund av detta anser föreningen sig kunna acceptera de av kommittén framförda förslagen fyllande naturvårdens minimifordringar.

Lapin luonnonsuojeluyhdistys vill dock framföra ytterligare följande:

- terrängen i Finland är mycket mera sårbar för motorfordon än i våra västliga grannländer. På grund av detta bör de finska bestämmelserna vara strängare än i Sverige och Norge.
- på grund av att trafiken i terrängen här redan nu blivit okontrollerbar bör bestämmelserna träda i kraft så fort som möjligt.
- föreningen är av den uppfattningen, att kommittén ej behandlat frågor rörande övervakningen av bestämmelserna tillräckligt. Om övervakningen ej skötes tillräckligt effektivt bliva bestämmelserna ett tomt och därjämte demoraliserande papper.

Rovaniemi den 2 januari 1973

Heikki Annanpalo

Ordförande

Pauli Lisitzin

Styrelseledamot

Paliskuntain yhdistys (Renägarföreningen)¹:

Renägarföreningen har tagit del av rekommendationen och förenar sig med däri nämnda motiveringar. Det är ytterst nödvändigt att de nordiska länderna kommer överens om likadana stadganden beträffande motorfordon. I ländernas nordliga delar, i vilka överskridandet av gränsen med terrängfordon sker i stor skala, är övervakandet av dem å vidsträckta ödemarks- och gränsområden helt enkelt omöjligt. Beträffande renskötsel är det särskilt viktigt att terrängfordon förbjudes för nöjes- och turistikörning. Man har observerat, att de förorsakar märkbara skador för renskötseln genom att störa just kalvande renkor. Ett sådant fritt bruk av terrängåkdon förorsakar även mera brottslighet då det ej finnes möjligheter att gripa brottslingen då han rör sig med terrängfordon å vidsträckta, obebodda ödemarks och renbetesmarker. Sammanledes bör man förbjuda att använda dessa i nationalparker och å naturskyddsområden, annat än vid utförande av arbeten inom renskötseln. Där är lagbegränsningar säkerligen till skada varför dessa bör undvikas. Nu är ju utövandet av renskötsel utan begränsning

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

tillåten i Finland, såväl i nationalparker som inom naturskyddsområden och kommer att tillåtas även inom kommande nationalparksområden. Då renskötarna i detta nu rör sig å vidsträckta renområden med motorkälkar och terrängfordon får användandet av dessa tekniska hjälpådon i renskötseln på intet vis försvåras utan må tvärtom rekommenderas emedan just det ökar den nytta som renskötseln inbringar och som höjer renskötselutövarnas levnadsstandard.

Renägareföreningen förenar sig högaktningsfullt i det föreslagna.

Rovaniemi den 11 oktober 1972

Yrjö Alaruikka

Verkställande direktör

Lapin moottorikelkkailijat r.y. (Lapplands snöskoterförbund rf.):

Vi inskränker vårt uttalande till att närmast gälla motorkälken till vilkens krets vår verksamhet enbart räknar sig. I princip är vi av den åsikten att användandet av motorkälkar borde följa lagen, men vi förutsätter att alla synpunkter beaktas, även de vilka understöda användandet av motorkälken.

Vi önskar att det arbete som kälkkommitten utför skall kompletteras närmast i form av undersökningar och först sedan man av saken får ett sammandrag får man se om man på den grunden kan göra gemensamma regler för Nordkalott området. Lagen kunde i framtiden vara likriktad om ej enligt vår mening likalydande. Vi önskar bl. a. påpeka därhän, att i Finland kan man utan att skada någon använda motorkälke på våra många isbelagda sjöar. De andra nordiska ländernas terräng bjuder ej på samma möjligheter.

Såvida det i uttalandet ingående hänvisandet beträffande motorfordon betyder s. k. "dune buggies" anser vi att spridandet av dem till fritidskörare ej ligger för handen. Nämnda anordnings framträdande å Nordamerikas områden skedde mycket snabbt, men bruket av dem förallmänligades ej, och håller på att helt försvinna ur hobbyåkarnas krets. Ett sådant här åkdons användande i vårt eget lands och även i de övriga Nordiska ländernas område är relativt litet. Dess bruk begränsas enbart till specialanvändningar.

Vad som beträffar motorkälkens användning har dess nödvändighet observerats. Å många områden och i många olika branscher har man under 10 år konstaterat att den är absolut nödvändig. Vi är av den åsikten att det allt mer tilltagande fritidskälkåkandet möjligen med hjälp av märkta rutter o. s. v. kan fås i en sådan ordning att det tillfredsställer alla medmänniskor.

Nämnda olägenheter har ej tillräckligt undersökts, åtminstone inte i de Nordiska länderna. Ur de i förslaget nämnda olägenheterna framstiger frågan om den skada larmet åstadkommer både för människor och

djurriket. Lösning av saken är helt möjlig på teknisk väg. Vi hänvisar till den i Kanada ikraftkomna bestämmelsen, enligt vilken larmet ej får överstiga 82 desib.

Hos dem är saken i ordning och i detta nu understiger de i handelns varande motorkalkarnas larm ända till 75 desib. I praktiken betyder det att denna larvmängd på 20 meters avstånd knappast mera hörs. Ännu dämpas ljudet med hjälp av den mjuka snön. Vi har även praktisk erfarenhet i saken. Dessutom har forskningar gjorts av andra skador som motorkälken gjort som träffat djurriket och de bevisar annat än det som de som gjort förslaget förmodar. Det var vår avsikt att meddela Er dessa forskningar vilka under flera år gjorts i Nord-Amerika, men på grund av den korta tid inom vilken uttalandet måste inlämnas hann de icke med. Vi har en film som omkullkastar den antagna djurriket träffande skadan.

Dessutom finns forskningar som även utförts i Nord-Amerika beträffande skador som genom motorkälken träffat växtvärlden. Av innehållet i förslaget får man, då man sammansätter alla negativa verkningar en sådan uppfattning att motorkälken kör genom snön tätt längs marken, vilket är fallet för andra med medar försedda maskiner. Så här är saken ej utan motorkalkarna är såkallade ytgångare, vilkas medeltungd emot snön är c:a 20 gr/cm². Då man vet att en person som rör sig på skidor har en motsvarande ytvikt av 50 gr/cm², kan man på intet sätt förbinda tanken på att den under snön varande växtligheten skulle skadas. Saken undersökes som bäst å Apukka försöksstation, men redan i detta skede anser forskaren att grundväxtligheten ej lider av motorkalkens överfart.

Dessutom bör iakttagas att motorkalkarna tages i bruk först när snöns höjd är 50 cm. Sådär därför att användandet av motorkälken under den tid då snölagret är lägre är mycket svårt, t. o. m. omöjligt.

Vi är i ett senare skede villiga att presentera ett hållbart resultat av forskningen, som stöder dessa påståenden.

Vi vill ännu påpeka, att motorkälken är ett över snön lättgående åkdon.

Vi är ense med förslaget om att laglöst fiske och jakt bör förhindras.

Bland de människor som använder motorkälken är ett anmärkningsvärt antal sådana, som icke ens till en bråkdel använder den för erhållande av sitt dagliga bröd, utan för att göra det lättare att röra sig i terrängen, antingen för att de bosatt sig på svårtrafikerade områden eller för att få avkoppling vilken annars inte erbjuds. Vi pekar på avsides belägna områdens folkskollärare och andra. Om dem kan man ju enligt detta använda benämningen fritidsåkare. Vi anser det inte rätt att förhindra ett sådant här användande.

Däremot skulle det tillfredsställa oss om åkandet med motorkälke

skulle ledas till märkta rutter och områden fast gemensamt på hela Nordkalottområdet. Övervakande av åkandet i ödemarken skulle sålunda ej särskilt behövas, ty det är i allmänhet så stor risk att avvika från märkta rutter att få människor skulle göra det.

På grund av förenämnda orsaker föreslår vi, att Finlands befullmäktigades förslag om lika bestämmelser för med motor försedda terrängfordon förskjutes tills fullständiga forskning har slutförts.

Till slut vill vi påpeka att lagkommittens arbete kompletteras enligt behov genom partifria forskning och först på grund av dem bör erforderliga begränsningar göras.

Rovaniemi den 14 november 1972

Lapin moottorikelkkailijat r.y

Matti Lamminen

A. Kallio

N o r g e

Miljøverndepartementet:

Departementet er enig i at likelydende bestemmelser om terrengående motorkjøretøy kan være ønskelig i Sverige, Finland og Norge. Departementet er kjent med Kungl. Maj:ts proposition nr. 99 år 72 med forslag til "lag om körning i terräng med motordrivet fordon" for Sverige. Departementet mener at bestemmelser som her foreslått vil være utilstrekkelige for Norge.

Ved kongelig resolusjon av 25. august er det oppnevnt et utvalg på syv medlemmer til å utrede behovet for og forslag til lovbestemmelser om motorisert ferdsel m.v. i utmark. En viser til vedliggende avtrykk av nevnte resolusjon med foredrag (*här ej tryckt*).

Et lovsamarbeid på dette felt på nåværende tidspunkt vil medføre utsettelse for lovreglene i Norge. Dette anses uheldig da det er en alminnelig oppfatning at lovregler på dette felt er ønskelig så snart som mulig.

Miljøverndepartementet mener derfor at det pågående utredningsarbeid bør fortsette etter nevnte kongelige resolusjon og at en senere kan komme tilbake til en eventuell nordisk samordning av eventuelle lovbestemmelser.

Oslo, 7. desember 1972

Etter fullmakt

Ingvald Godal

Miljøverndepartementet, Utvalget for motorisert utmarksferdsel:

Utvalget mener at de foreslåtte bestemmelser for Sverige ville være lite tilfredsstillende for norske forhold. Videre antar en at et nordisk samarbeid på dette felt vil bety vesentlige forsinkelser for det påbegynte arbeid her.

Utvalget mener derfor at arbeidet med utredningen på bl. a. dette felt i samsvar med kongelig resolusjon av 25. august 1972 vedrørende motorisert utmarksferdsel, m. v. bør fullføres uten å avvente en samordning.

Spørsmål om likelydende bestemmelser bør kunne tas opp senere.

Utvalget for motorisert utmarksferdsel

Jens Bugge

Helge Kragem

Fylkesmannen i Østfold:

I Østfold fylke er de problemer som følger av bruken av terrenggående motorkjøretøyer ikke så store. Jeg anser det likevel som en fordel om de nordiske land kunne få likelydende bestemmelser på dette område, og tillater meg å anbefale forslaget.

Moss, 25. oktober 1972

J. Modalsli

Fylkesmannen i Hedmark:

Delegasjonens brev av 4. oktober 1972 med vedlegg har vært oversendt *fylkesmannens utbyggingsavdeling* som i et notat av 23. oktober 1972 har uttalt følgende:

Det fremgår av det medlemsforslag om ovennevnte sak som ble sendt fylkesmannen til uttalelse med brev av 4. oktober 1972 fra Nordisk Råds norske delegasjon, at det spesielt tar sikte på ferdsel med snøscooter.

Man må vel kunne konstatere at ferdselen med snøscooter på den korte tid dette kjøretøy har vært i bruk, har utviklet seg både i omfang og bruksmåten som gjør det høyst nødvendig å få bruken regulert ved lovbestemmelser. I Norge gir friluftsløven en viss hjemmel for å nekte motorisert ferdsel i utmark, men det er grunneierne som skal sette lovens bestemmelser ut i livet. Kommunale myndigheter kan f. eks. ikke bestemme at deler av kommunen skal være forbudt område for den slags trafikk.

Som det er påpekt i medlemsforslaget, er bestemmelsene som regulerer denne trafikken, temmelig ulike i de nordiske land. På et område som dette hvor skadevirkningen av ukontrollert ferdsel kan bli forholdsvis betydelige, og hvor ferdselen har fått en stor popularitet hos det brede publikum som et ledd i fritidsaktivitetene, anser en det for sterkt ønskelig at en får felles nordiske bestemmelser for regulering av trafikken.

Dette gjelder ikke minst fordi det foregår slik ferdsel i store deler av våre felles grenseområder, og hvor våre liberale regler for passering av grensene og de store ubebodde områder langs grensen gjør at en lett kan få en betydelig trafikk fram og tilbake over riksgrensen i visse trakter. Det viser seg vel også i praksis at personer fra det ene land bare i meget liten grad setter seg inn i lovreglene i et annet land, og at man derved kan få overtredelser som skyldes uvitenhet hos den person som ferdes med et terrenggående motorkjøretøy i nabolandet.

En må regne med at ferdselen spesielt med snøscooter vil øke betraktelig i årene framover hvis den får utvikle seg uhemmet. Derfor synes det å være sterkt behov for å få så vidt mulig felles nordiske bestemmelser for reguleringen av ferdselen med terrenggående motorkjøretøyer snarest mulig. En vil i denne sammenheng også henlede oppmerksomheten på motorisert trafikk på vassdragene. Motorbåten synes å være i ferd med å bli en fast del av et moderne campingutstyr, og behovet for å kontrollere bruken av denne er absolutt til stede.

For begge de kategorier av motorkjøretøyer som er nevnt ovenfor (snøscooter, motorbåt), vil en peke på følgende faremomenter:

a) Viltet forstyrres, og snøscooteren representerer en spesiell fare under reinkalvingen.

b) Larm og støy — generende for folk og vilt i friluftsområdene.

c) Forurensing og vegetasjonspåvirkning.

d) Fører lett til økt omfang av ulovlig jakt og fiske.

I Hedmark er Femundsmarka spesielt utsatt for ulempene ved ferdsel av terrenggående motorkjøretøyer, særlig på grunn av de fredede områdene i dette distriktet. Trysil er også sterkt utsatt for uheldige virkninger av snøscootertrafikk. I begge disse områdene er det et betydelig svensk innslag i vinterturismen. Hedmark bør derfor ha stor interesse av å få bygget ut regelverket for ferdselen med terrenggående motorkjøretøyer og av at dette skjer på felles nordisk basis.

Dette notat er utarbeidet i samarbeid med naturvernkonsulent Eriksrud.

Jeg slutter meg helt ut til det som er anført i foranstående notat og understreker sterkt betydningen av å få en felles nordisk lovgivning når det gjelder bruken av terrenggående motorkjøretøyer.

Hamar, 26. oktober 1972

Erling Anger

Fylkesmannen i Oppland:

Oppland fylkes friluftsnemnd har tatt opp spørsmålet om motorisert ferdsel i friområder på samrådsmøter for de kommunale friluftsnemnder, formennene i regionplanrådene og regionplanleggerne i tiden 10.—14. april 1972. Det ble vedtatt å sende en resolusjon til departementet, se vedlagte kopi av brev datert 27. april 1972 til Kommunal- og arbeidsdepartementet (*se Bihang*).

Under henvisning til foranstående slutter jeg meg til medlemsforslag

A 375/t og anmoder om at Nordisk Råd tar initiativ for å få mest mulig likelydende bestemmelser for all motorisert ferdsel i friområder i de nordiske land.

Lillehammer, 26. oktober 1972

Nils Handal

Oppland fylkes friluftsnemnd:

Oppland fylkes friluftsnemnd arrangerte regionvise samrådsmøter for de kommunale friluftsnemnder, formennene i regionplanrådene og regionplanleggerne i tiden 10.—14. april d. å.

På møtene ble det bl. a. etterlyst klare lovregler som kan bidra til å begrense den stadig økende motoriserte ferdsel i friområdene.

Etter forslag fra formannen i Lom friluftsnemnd, herr Torgeir T. Gar-mo, ble det vedtatt å sende følgende resolusjon til departementet:

”Følgjande friluftsnemnder ser med stor uro på den aukende motoriserte ferdsel i friområda våre, og bed departementet setja fortgang på arbeidet med å få klare lovreglar for slik aktivitet.”

Lesja	friluftsnemnd	Ø. Toten	friluftsnemnd
Dovre	”	Jevnaker	”
Skjåk	”	Lunner	”
Lom	”	Gran	”
Sel	”	S. Land	”
Fron	”	N. Land	”
Ringebu	”	Etnedal	”
Øyer	”	N. Aurdal	”
Gausdal	”	Ø. Slidre	”
Lillehammer	”	V. Slidre	”
Gjøvik	”	Vang	”

Resolusjonen fikk enstemmig tilslutning fra alle friluftsnemndene som var representert på samrådsmøtene. Det var ialt 89 deltagere på samrådsmøtene.

Lillehammer, 27. april 1972

For Oppland fylkes friluftsnemnd

Svein Ensby

Fylkesmannen i Buskerud:

Saken har vært forelagt fylkesfriluftsnemnda i Buskerud til uttalelse, som i møte 20. oktober 1972, sak nr. 116/72, har vedtatt å gi forslaget fra Nordisk Råd sin fulle støtte. Det bemerkes at nemnda tidligere har rettet henvendelser til myndighetene om at regulering av denne type kjøring blir tatt opp i Stortinget.

Fylkesmannen vil for sin del se det som en stor fordel at det blir fast-

satt bestemmelser i lov eller med hjemmel i lov som regulerer kjøring med terrenggående motorkjøretøyer og at slike bestemmelser blir likelydende for de nordiske landene.

Drammen, 20. november 1972

Etter fullmakt:

Knut Halvorsen

Fylkeskontorsjef

Fylkesmannen i Telemark:

Angående bruken av terrenggående motorkjøretøyer, spesielt snøscootere, synes dette å være et sterkt økende problem i våre fjelltrakter. Det er tydeligvis på høy tid at denne utviklingen kommer under kontroll før utviklingen går altfor langt.

Hva angår mitt syn på hva lovgivningen på dette felt burde inneholde, vil jeg slutte meg til uttalelsen fra Telemark fylkes natur- og miljøvern-utvalg, sendt i likelydende brev til Kommunaldepartementet og Samferdselsdepartementet (*se Bihang*).

Her i Telemark er det især den del av Hardangervidda som ligger innen fylket som er utsatt for den økende bruk av snøscooter. Men også bruk av traktor og privatfly er økende. Hardangervidda er i den forbindelse særlig utsatt, fordi terrenget er så flatt.

Såvidt jeg kjenner til har utvalget for samordnet planlegging av Hardangervidda tatt saken om terrenggående motorkjøretøyer opp i sin fulle bredde. Jeg går derfor ut fra at utvalget tar sikte på en streng regulering, og at saken så langt er i de beste hender hva angår Hardangervidda.

Etter hva jeg skjønner vil felles nordiske regler være til stor nytte for de kommuner og fylker som grenser mot Sverige og Finland. Felles regler vil være lettere å praktisere enn regler som varierer fra land til land.

Jeg vil derfor i prinsippet støtte initiativet fra Nordisk Råd om felles nordiske regler på dette felt.

Det er likevel ett forhold som kan virke uheldig, kanskje særlig for Norge, ved felles nordisk lovgivning på dette felt, og som jeg vil peke på: Felles lovregler for tre land vil nødvendigvis måtte bli kompromisspreget, idet særinteresser, geografiske forhold osv. må tas hensyn til. Blant annet på grunn av mer egnede terrengforhold synes utviklingen i Sverige og Finland å være kommet lengre enn her i landet når det gjelder bruken av snøscooter f. eks. De interesser som helst ser at reglene på dette felt blir så liberale som mulig er derfor trolig sterkere i Sverige og Finland enn her i landet.

Jeg nevner dette for å peke på at det lett kan bli Norge som står i fare for å måtte fire lengst for at et kompromiss skal kunne oppnås. Jeg viser imidlertid til uttalelsen fra Telemark natur- og miljøvernutvalg og vil særlig understreke at regler for motorisert ferdsel bør være så restriktive som mulig for å hindre lystkjøring f. eks. med snøscooter, uten at de hindrer for en effektiv redningstjeneste eller for dem som er avhengig av slike ferdselsmidler av tradisjonelle, næringsmessige grunner.

Skien, 9. november 1972

Leif Hjørnevik

Sigmund Tvermyr

BIHANG

Skrivelse till Kommunal- og Samferdseldepartementen i Norge från Telemark fylkes natur- og miljøvernutvalg angående motorfordonstrafikk inom fritidsområden

Telemark fylkes natur- og miljøvernutvalg hadde ovenstående sak til behandling i møte den 13/4 1972.

Utvalget vil i den anledning få komme med noen synspunkter på de problemer som den stadig omsegripende motoriserte trafikk i naturen fører med seg. En vil også antyde hvilke retningslinjer en mener det er viktig å følge ved utarbeidelse av lovregler for regulering av slik ferdsel.

1. Utvalget vil beklage at den paragraf i innstillingen om ny lov om naturvern som omhandlet disse ting, ikke kom med i den endelige lov av 19. juni 1970 om naturvern.

2. De lover vi har for å regulere disse forhold — en tenker da først og fremst på friluftsløven — bygger på tradisjoner som ble til i en tid som ikke kjente motoriserte ferdselsmidler og slett ikke terrenggående slike. Våre lovregler for den alminnelige ferdsel i naturen er blant de frieste i verden og kan tilsvarende lett misbrukes på en utilbørlig måte når den tekniske utvikling frembringer ferdselsmidler som lov og sedvane ikke kjente til.

Slik situasjonen nå er, ser det ut til at grunneiere egentlig ikke har lov-hjemmel til å forby f. eks. trafikk med snøscootere, selv om en ofte ser slike forbud kunngjort.

3. Tallrike avisinnlegg etter siste påske viser at den motoriserte ferdsel i naturen er til økende plage, noe som tyder på at utviklingen holder på å ta en uheldig retning.

Det er etter utvalgets oppfatning viktig at en snarest mulig får klare og strenge lovregler, for problemene vokser en over hodet f. eks. ved at det blir for mange snøscootere i privat eie. En skal være klar over at utenlandske storprodusenter av denslags fritidsutstyr ser på de skandinaviske land som gode potensielle markeder. Det kan nevnes at et firma i Quebec i Canada i 1970 produserte 100.000 snøscootere, iflg. den kanadiske avisen Toronto Globe & Mail.

I USA og Canada har for øvrig utviklingen på dette felt løpt fullstendig fra lovgivningen slik at snøscootere om vinteren og såkalte "trail

bikes" — små terrenggående motorsykler — om sommeren, nærmest er en landeplage.

Det er også viktig å komme i forkjøpet en annen utvikling som godt kan tenkes, nemlig utleie av snøscootere som inntektskilde i fjellstrøk. Det er neppe urealistisk å regne med at foretaksomme personer setter igang stasjoner for slik utleie.

4. Skadene av motorisert ferdsel på natur og rekreasjonsmuligheter kan være betydelige. Mange dyrearter, f. eks. villrein, er uhyre lettskremte, og den uro som privatfly, snøscootere o.l. skaper må antas å være til stor skade. Ferdsel med traktorer innover fjellvidda ødelegger seintvoksende vegetasjon, og baner vei for erosjon, og skaper stygge sår i landskapet.

Motorbåtferdsel på innsjøer ødelegger for fugleliv og for fisk som lever på grunt vann.

Den fremste skaden ligger kanskje på det plan som angår naturopplevelse. For den som søker ut i naturen for å oppleve nettopp de kvaliteter det moderne bysamfunn mangler, nemlig stillhet og et uforurenset miljø — og en må anta dette er hovedmotivet bak det meste av den flukt fra byene man ser hver helg, høytid og ferie — virker motorisert ferdsel på "gale" steder ødeleggende på naturopplevelsen.

Motorisert ferdsel i et område vil raskt ødelegge dets verdi for den som søker det for å oppleve natur som fotturist. Fordi f. eks. snøscooterkjørere bare i liten grad forstyrrer *hverandre*, mens én snøscooter er nok til å ødelegge for fotturistene, vil de sistnevnte *alltid* være den tapende part.

En slik utvikling som her skissert må en sette alt inn på å unngå.

5. Utvalget mener at en må gå ut fra at den type rekreasjon som flertallet ønsker når de søker ut i naturen, er den som ligger i opplevelsen av de særegne naturkvaliteter, stillhet og tilnærmet urørthet.

En må også kunne gå ut fra at det er denne form for rekreasjon som i lengden er best for ens mentale og fysiske helse. En lovgivning på dette felt må derfor i særlig grad ta hensyn til disse rekreasjonsverdier.

6. Utvalget mener derfor at en lovgivning for regulering av motorisert ferdsel i naturen må være så restriktiv som mulig, uten å ødelegge for utøvelsen av en effektiv redningstjeneste eller for dem som av tradisjonelle, næringsmessige grunner kan ha behov for slik ferdsel.

Det er viktig at alle lovregler som omfatter disse forhold samles på ett sted i lovverket.

Lovreglene må omfatte alle fremkomstmidler drevet med motor. Reglene må også omfatte campingvogner, tilhengere, robåter og annet utstyr som kan tas med ut i naturen med motoriserte fremkomstmidler.

Også for ikke-motorisert ferdsel — som f. eks. robåt-trafikk på innsjøer — er det etter utvalgets oppfatning behov for endring av lovregler, jfr. § 6 i friluftsløven, og vassdragsloven.

Etter utvalgets mening og etter hva en kan se av avisene, er det ikke tilstrekkelig at grunneierne gis lovhjemmel til å forby motorisert ferdsel på sin grunn. En mener derfor at motorisert ferdsel utenom dertil egnede veier og plasser bør være tiltatt bare etter spesiell konsesjon når søker kan dokumentere et behov.

Formannskapet bør være den konsesjonsgivende myndighet, og trafikanter må ha tillatelse av grunneier.

Nødvendige unntak for tømmerkjøring, reindrift, seterbruk etc. tas selvsagt med.

Det er også nødvendig at bruken av traktor for å hente reinslakt begrenses. Det bør lovfestes at slik trafikk bare skal foregå etter faste ruter fram til faste endestasjoner lengst mulig ute i periferien av jakt- og viddeområdene.

Utvalget mener at det også er viktig å få begrenset den økende flytrafikk til og fra fjellvann, f. eks. på Hardangervidda. En viser i den forbindelse til forbudet mot landing med fly i statsalmenningene.

Skien, 27. april 1972

Helge Føreland

Formann

Sigmund Tvermyr

Sekreterar

Fylkesmannen i Aust-Agder:

Fylkesmannen sier seg enig i det fremsatte forslag, men må fremheve at loven ikke må legge hindringer i veien for nyttetraffic eller næringsvirksomhet.

Når det gjelder næringsvirksomhet bemerkes at grunneiere der som et ledd i sin næringsvirksomhet driver salg, bygsling eller utleie av hytter kan styrke sin inntekt ved å engasjere seg i transport av proviant ev. også av personer.

Jeg vil likeledes nevne at turistbedrifter som ikke har heis eller lignende attraksjon kan ha behov for persontransport i terrenget. Slik transport bør heller ikke underlegges for sterke restriksjoner.

Fylkesmannen vil for øvrig få bemerke at også lufttrafic bringer støyforstyrrelser i livsmiljøet og nedsetter områdenes rekreasjonsverdi.

Arendal, 23. november 1972

Henrik Svensen

Inge Aarhus

Fylkesmannen i Rogaland:

Det foreliggende forslag til begrensning av terrenggående motortrafic må betraktes som en vesentlig miljøvernmessig oppgave. Motivene for innskrenkning er utførlig beskrevet i Medlemsforslaget, og en finner å kunne gi sin fulle tilslutning til vurderingen av momentenes betydning. Det antas å være av viktighet at regulerende bestemmelser kan opprettes snarlig, ettersom det må påregnes en rask ekspansjon av bruken av angjeldende kjøretøyer dersom så ikke skjer.

Det fremgår av Medlemsforslaget at de foreslåtte bestemmelser er begrenset til terrenggående kjøretøyer. Imidlertid vil deler av problematikken også ha relevans for motortrafikk som helt eller delvis er

knyttet til vassdrag; de miljømessige ulempene i så henseende må antas å være av samme karakter. Det er særlig viktig å være oppmerksom på den tekniske utvikling som er i ferd med å skje for kjøretøy/båttyper generelt, f. eks. med hensyn til amfibiekjøretøy, luftputekjøretøy m. v. som muligens ikke nødvendigvis vil klassifiseres som terrenggående.

Behovet for regulerende bestemmelser vil med tiden muligens bli like stort for denne type farkoster.

En vil derfor se det som fordelaktig om regelverket gis en mer generell karakter. Det kunne f. eks. tenkes at bestemmelsene generelt gjaldt forbud mot bruk av ikke-veggående motorfarkoster til lands og til vanns i innlandet, med mulighet for nærmere presisering av virkeområde gjennom forskrifter.

Forbud mot angjeldende trafikk bør ikke ramme brukergrupper som har særlig nytte av disse tekniske nyvinninger, f. eks. i næringsdrift, offentlig tjeneste m. v. Det er imidlertid alltid et faremoment dersom det gis generelle unntaksbestemmelser for bestemte brukergrupper at det vil finne sted en utglidning av bruken i relasjon til de lovgivendes motiver.

Med tanke på det relativt lille antall kjøretøy som er tilstrekkelig for å forårsake betydelige miljøproblemer, antar en at det riktigste er å gi reglene som et generelt forbud med mulighet for dispensasjon fra dertil egnede lokale myndigheter.

Stavanger, 25. oktober 1972

Fylkesmannen i Rogaland

Fredrik Wendt

Fylkeskontorsjef

Per Frøyland Pallesen

Fylkesmannen i Hordaland:

Ein kan slutta seg til framlegget om å innføra sams reglar for bruk av terrenggåande motorkjøretøy i Finland, Norge og Sverige.

Ukontrollert bruk av terrenggåande motorkjøretøy har alt medført store ulemper og skadeverknader, særleg for mange av våre mest verdfulle fjellområder.

Dersom det ikkje snarast mogleg vert innført restriksjonar, må ein rekne med at stadig fleire vil engasjera seg økonomisk i motorisert ferdsel, og at konsekvensane ved strengare tiltak på lengre sikt såleis kan verta alvorlege.

Ein vil difor streka under at det hastar med klåre lovreglar. Vidare

vil ein få peika på at det og må koma lovreglar for flytrafikk i og over fjellområda.

Bergen, 22. november 1972

Utbyggingavdelinga

J. Jervell Pettersen

Fylkesreguleringsarkitekt

Fylkesmannen i Sogn og Fjordane:

Fylkesmannen vil samstundes peike på at uttrykka nyttetrafikk og fritidstrafikk må bli klårt definerte i regelverket. Det bør vidare leggjast vekt på å forme eventuelle forskrifter slik at det ikkje kan reisast tvil om ansvarstilhöva når det gjeld gjennomføring og kontroll.

Reglane bør og gje høve til å regulere nyttetrafikken i visse områder til visse tider. Dette er først og fremst med tanke på trafikk i hekke- og yngletida, men og med tanke på vinteropphaldsstaden for enskilde dyrearter.

Hermansverk, 2. januar 1973

Arne Ekeberg

Jon Bjarne Jordanger

Naturvernkonsulent

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag:

— — — er oversendt lappetogden i Sør-Trøndelag, fylkesfriluftsnemnda samt utbyggingsavdelingen til uttalelse (*se nedan*).

Med den økende trafikk det er av terrenggående motorkjøretøyer og i særdeleshet snøscootere, ser fylkesmannen positivt på at forholdene blir lagt til rette for å komme frem til felles nordiske regler for bruk av slike kjøretøyer. Grensestrøkene er blant de områder som ligger særlig godt an for slik trafikk.

Som det også er kommet til uttrykk i de vedlagte uttalelser, må det skilles mellom nyttetrafikk og det man mer må betegne som fritids- trafikk. Noe totalforbud kan det vanskelig bli tale om, da terreng- gående motorkjøretøyer er til stor nytte for de næringsdrivende samt i forbindelse med ambulanse-, rednings-, politi- og oppsynstjeneste.

For øvrig har en ingen merknader til forslaget.

Trondheim, 5. desember 1972

Nils Lysø

Per Jørgen Hammer

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, utbyggingsavdelingen:

En vil fullt ut støtte de synspunkter som er kommet til uttrykk i Nordisk Råd — medlemsforslag A 375/t. Ut fra de erfaringer en har er det behov for restriktive bestemmelser for bruk av terrenggående motorkjøretøyer også i Sør-Trøndelag fylke. Dette gjelder ikke minst i grensetraktene. Med likelydende bestemmelser på begge sider av grensen vil en anta at bestemmelsen blir greiere å håndheve i det en slipper misforståelser og unødig irritasjon. Som det er pekt på i forslaget er det viktig å sørge for at rein-næringen ikke blir skadelidende. Unntak bør også gjøres for varetransport til turistbedrifter m. v.

Trondheim, 13. oktober 1972

Helge Vikan

Ola Skauge

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag:

Saken har her vært forelagt bl. a. turistsjefen i Nord-Trøndelag fylke (*se nedan*).

Jeg er enig i at det bør fastsettes regulerende bestemmelser for bruk av terrenggående kjøretøy utenfor veg. Det kan være grunn til å overveie generelt forbud mot ren fritidskjøring. Nyttetraffikk bør imidlertid kunne tillates etter nærmere regulerende bestemmelser.

Jeg er videre enig i ønskeligheten av mest mulig likeartede bestemmelser for de nordiske land på dette felt så langt de respektive lands myndigheter vurderer behovet for slike regler likt.

Jeg viser forøvrig til forannevnte uttalelse fra turistsjefen.

Steinkjer, 14. november 1972

Dagfinn Sakshaug
Fylkeskontorsjef

Pål Nic. Olsen

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, utbyggingsavdelingen:

Jeg har gjennomgått medlemsforslag om likelydende bestemmelser for terrenggående motorkjøretøyer i Norden. Jeg mener det er et akutt behov for regler for bruk av terrenggående kjøretøyer i vegløst terreng.

Så vidt jeg har oversikt over forholdene, synes ikke de problemer som er tatt opp foreløpig å berøre Nord-Trøndelag i særlig sterk grad. For oss er det imidlertid av stor betydning at vi får bestemmelser

om bruk av terrenggående kjøretøyer før problemet blir av vesentlig størrelse.

Generelt bør det være forbud mot bruk av motoriserte kjøretøyer i naturen. De som har yrkesinteresser som tilsier bruk av slike kjøretøyer bør få dispensasjon fra forbudet. Det bør også kunne gis dispensasjoner til bruk av motorisert kjøretøy i nærmere spesifiserte næringer, f. eks. skogbruket.

Når det gjelder bruk av motoriserte kjøretøyer i fjellområdene, bør trafikken kun foregå etter bestemte ruter. I det hele tatt bør en prøve å begrense den form for lystkjøring med snøscooter som en i enkelte tilfeller har vært vitne til i fjellstrøkene.

Jeg er således enig i medlemsforslaget fra Nordisk Råd i at det må gjøres forskjell på nytte trafikk og fritidstrafikk. Det må gis klare definisjoner for hva som menes med nytte trafikk.

Steinkjer, 5. desember 1972

Knut Eilertsen

Fylkesingeniør

Joar A. Gjerstad

Fylkesmannen i Nordland:

Jeg oversender vedlagt brev av 24. oktober 1972 fra lappfogden i Nordland som herfra har vært tilstillet medlemsforslag nr. 375/t med anmodning om uttalelse (*se nedan*). Medlemsforslaget har også vært forelagt *Nordland landbruks selskap* som 20. oktober d. å. bl. a. uttaler:

Det forbud mot fri ferdsel med snøscooter som enkelte skogsforvaltninger har vedtatt gjelder i Nordland for Nord-Helgeland Skogforvaltning og Beiarn, Skjerstad og Saltdal kommuner i Salten skogforvaltning, sier skogforvalter Stavrum i telefon 20.10.72.

Det bør tilrås generelt forbud mot bruk av terrenggående motor-kjøretøy i almeninger og på statens grunn over hele landet. Andre grunneiere bør gis adgang til å utferdige tilsvarende forbud for sin eiendom. Generell dispensasjon gis for ambulanse, redningstjeneste, politi og skogbrukets og reindriften folk i sitt arbeid. Annen nytte-kjøring kan gis dispensasjon i spesielle tilfeller og skal da såvidt mulig følge angitt rute, (nødvendig utkjøring for televerk). Slik dispensasjon kan gis av vedkommende lensmann.

Tilsvarende regler bør søkes gjort gjeldende for hele Nordkalotten.

Jeg nevner at også Landsdelskomiteen for Nord-Norge har behandlet spørsmålet om bruk av snøscootere og andre terrenggående motorkjøretøyer. Spørsmålet er berørt i komiteens arbeidsdokumenter nr. 24 og 30. Jeg viser ellers til hovedinnstillingen (NOU 1972: 33) kap. 15 Arealressurser m. v. side 182.

Det synes etterhvert fra flere og flere hold å bli hevdet den oppfatning at bruken av terrenggående motorkjøretøyer i utmark i størst mulig utstrekning bør begrenses til nyttekjøring. Bl. a. ut fra skadevirkninger som slike kjøretøyer kan medføre for natur og miljø tror jeg oppfatningen gir uttrykk for et sunt prinsipp. Jeg synes derfor det er naturlig om man søker å finne frem til reguleringsbestemmelser som i størst mulig utstrekning begrenser skadevirkningene, men som likevel ikke hindrer naturlig næringsdrift.

Jeg anser det hensiktsmessig med mest mulig ensartede regler på dette felt for Nordkalotten.

Bodø, 4. desember 1972

Ole S. Aavatsmark

Fylkesmannen i Troms:

I Troms fylke er det på statens grunn av Troms skogforvaltning ved bestemmelser av 26. april 1972, innført restriksjoner for motorisert trafikk.

På statens grunn er snøscooterkjøring bare tillatt etter bestemte leder. Det er i dag bare noen få leder som er tillatt kjørt med snøscooter, og dette gjør at største delen av statens grunn i fylket er stengt for kjøring med snøscooter. Snøscooterkjøring i forbindelse med reindrift, skogdrift samt politi- og ambulanseskjøring er tillatt over alt på statens grunn.

Da en har kort erfaring med disse bestemmelser, vet en ikke om de kommer til å virke tilfredsstillende. En har de siste vintre merket betydelig ulovlig snøscootertrafikk av svensker og finner i grensetraktene i Troms. Denne trafikk har i første rekke skjedd i forbindelse med ulovlig isfiske på vinteren og våren.

Dersom det skal bli mulig å få i stand tilfredsstillende kontroll med motorisert trafikk i grensetraktene, er det nødvendig med likelydende bestemmelser i de ulike land.

Med bakgrunn i det som her er nevnt, ser en det som en fordel at det utarbeides mest mulig like bestemmelser i Finland, Sverige og Norge på dette området.

Tromsø, 19. oktober 1972

K. E. Haug

Hans Prestbakmo

Naturvern og friluftskonsulent

Hordaland vegkontor:

Gjennom arbeidet i Nordisk vegteknisk forbund prøver ein å få mest mogeleg like føresegner for vegar og vegtransport. Det store samkvem mellom dei nordiske land og dei lange felles grensestrekningar der det er aktuelt å nytta terrenggåande motorkjøretøy, taler for at ein får mest mogeleg likelydande regler for bruk av slike fremkomstmid-
del.

Eg har inntrykk av at bruken av terrenggåande motorkjøretøy stadig har auka både i skogen og på fjellviddene. Slike kjøretøy er i mange bygder til stor nytte i arbeidsdrifta. Eg er derfor samd i at det bør skiljast klart mellom nytte- og fritidstrafikk.

Bergen, 30. oktober 1972

J. Martinsen

Lappefogden i Sør-Trøndelag og Hedmark:

Jeg ser det viktig i naturvernmessig sammenheng å få stramme bestemmelser for bruk av terrenggåande motorkjøretøyer. At spørsmålet søkes løst felles for Finland, Norge og Sverige er utvilsomt rett, men det må etter mitt skjønn være betinget av at Norge mener å kunne nå fram til samme stramhet i bestemmelsene gjennom et samarbeid som det Norge kunne nå uten samarbeid med Finland og Sverige.

I Sverige har fritidstrafikk med snøscooter tatt en eksplosjonsartet utvikling. Problemet har der allerede nådd så langt at det opplagt vil by på vanskeligheter å retardere denne utviklingen til bare å la nyttetraffikk bli akseptert.

Jeg vil anta at det på svensk side er sterke krefter, både av økonomisk og sosial karakter, som meget sterkt vil motgå et forslag om totalforbud mot fritidstrafikk. I denne sammenheng kan jeg se en viss fare i samarbeid om spørsmålet. Muligheten synes å være til stede for at det i et felles regelverk kan bli nødvendig å trekke en linje som går et sted mellom de forhold som i dag råder i Sverige og Norge på dette område. Forholdet i Finland kjenner jeg ikke. Jeg mener så absolutt at det i Norge skulle være praktisk mulig å få frem et regelverk som stopper all motorisert fritidstrafikk utenom veg i utmark.

Jeg synes forøvrig at begrepene nyttetraffikk og fritidstrafikk er gode og dekkende for det forhold en bør søke å skille mellom.

Med nyttetraffikk vil jeg gjerne forstå de eiendoms- og bruksberettigedes bruk av terrenggåande motorkjøretøyer i relevante former for næringsutøvelse, sammen med ambulanse-, rednings-, politi- og oppsynstjeneste.

Røros, 23. oktober 1972

Dag Lenvik

Sør-Trøndelag fylkes friluftsnemnd:

Det er en kjent sak at terrenggående motorkjøretøyer — i første rekke snø-scootere — blir mer og mer vanlig. At disse fremkomstmidler brukes i f.eks. ambulanse- og redningstjenesten finner en helt akseptabelt. Likedan at de anvendes til nyttekjøring i forbindelse med rein-drift og eventuelt andre næringsgrener hvor hurtig og effektiv transport er av betydning.

Utviklingen tyder på at stadig flere anskaffer seg slike kjøretøyer — men ikke først og fremst for å bruke dem i nyttekjøring. En forstår at det særlig er i grensestrøkene at problemene er merkbare. Bl. a. har en fått opplyst at det i Rørostraktene er tendens til stadig økt ”sportsbruk” av snø-scootere.

Motorduren forstyrrer dyre- og fuglelivet og kjøretøyene gjør til dels skade på terrenget. Dessuten må en ta i betraktning den miljøforstyrrende faktor disse kjøretøyene er for mennesker som søker ut i naturen for stillhet og avkopling.

Fylkesfriluftsnemnda anser det som meget viktig at en får bestemmelser som kan kontrollere bruken av terrenggående motorkjøretøyer.

Vedtak: Sør-Trøndelag fylkes Friluftsnemnd ser positivt på forslaget om felles nordiske regler for terrenggående motorkjøretøyer.

Trondheim, 31. oktober 1972

Randi Hårstad

Turistsjefen i Nord-Trøndelag:

I prinsippet er en enig i at det er behov for regler for bruk av terrenggående kjøretøyer utenfor veg. En er ikke klar over i hvor stor grad det måtte være behov for likelydende regler i Norden. En antar i alle fall at det vil være behov for en gjensidig informasjon om de regler som måtte gjelde i de enkelte land. Transportbehovet kan være forskjellig i de nordiske land, og det spesielle behov i hvert land må tillegges hovedtekten ved eventuell utforming av regler for slik kjøring.

En er enig i en del av motiveringen for medlemsforslaget, men en vil bemerke at skadevirkningene ved bruk av motordrevne kjøretøyer utenfor veg er vesentlig forskjellig ved kjøring på snøbar mark i forhold til kjøring på snødekt mark.

På snøbar mark er skadevirkningene åpenbare og til dels store, mens de på snødekt mark er minimale.

I prinsippet er en av den oppfatning at all transport på snøbar mark i snaufjell og i uproduktive skogområder bør forbys.

For kjøring på snødekt mark er forholdene helt andre, og skadevirkningene mindre. Motordur og spor i snø etter terrenggående kjøretøyer irriterer endel mennesker, men de fysiske skader på naturen kan for det meste normalt ikke registreres.

En har heller ikke tro på at motorisert trafikk på snødekt mark egentlig ødelegger eller skader biotoper for dyrelivet. De mest jaktbare viltarter på våre trakter, elg, rådyr, hare, ryper, skogsfugl og vadefugl lever og formerer seg selv i nærheten av de mest trafikkerte ferdselsårer (Europaveger og riksveger). De periodiske svingninger i viltstammene, som registreres år om annet, har sine årsaker i helt andre forhold.

I prinsippet er en likevel av den oppfatning at motorisert trafikk utenfor veg, også på snødekt mark bør reguleres. I denne forbindelse vil en understreke at et totalforbud for kjøring f.eks. i fritids/rekreasjonsøyemed ikke vil tjene et moderne samfunn. Det bør etableres et regelverk som begrenser trafikken til bestemte faste ruter og mest mulig knyttet til nyttekjøring — herunder også egentransport, f.eks. til og fra feriested og hytter utenfor veg.

Bruk av terrenggående kjøretøy på snødekt mark utenfor faste ruter (leder) til jakt, fangst og fiske må være forbudt. Transport av våpen m.v. på slike kjøretøyer må undergis tilsvarende regler som de som for tiden gjelder f.eks. i Norge.

Ved utformingen av et regelverk vil en anføre at reiselivsnæringen (turistnæringen) må stilles på like linje med andre næringer for adgang til bruk av terrenggående kjøretøyer for næringsutøvelse. Dette gjelder særlig ved merking av løyper, transport av mat, utstyr m.v. til utestasjoner og til grupper av gjester som er ute i vegløst terreng på dags-turer eller lengre vandringer, transport av bevegelseshemmede gjester ut til fjellområder o.s.v.

Til slutt vil en prinsipielt anføre at rekreasjon og almenhetens rekreasjonsmuligheter må legges til rette slik at utmarkene kan benyttes og utnyttes på best mulig måte og av flest mulig. I denne forbindelse vil et moderne transportmiddel som snowmobil, snøscooter m.v. også tilfredsstillende et behov og for mange være til god nytte.

I et regelverk, nasjonalt eller nordisk, bør en prøve å finne den riktige balanse mellom almenhetens behov for å komme ut i naturen hurtig og lettvinnt og samfunnets behov for å ivareta vernet om naturen.

Steinkjer, 18. oktober 1972

Turistsjefen i Nord-Trøndelag

Per Arnfinn Baardvik

Lappefogden i Nordland:

Sammenlignet med de fleste andre næringer er det få tekniske hjelpemidler reindriften har kunnet gjøre seg nytte av.

En av de tekniske hjelpemidler reindriften har tatt i bruk er snøscooteren.

Selv om innsamling av data har vist at snøscooteren er et uforholdsmessig dyrt kjøretøy i bruk er det klart at den er kommet for å bli i reindriften.

Den betyr nemlig i mange områder svært mye når det gjelder å lette og rasjonalisere arbeidet for den enkelte reieneier.

Samtidig med at snøscooteren etterhvert ble tatt i bruk i reindriften betraktet en med uro det forhold at et stadig større antall av slike kjøretøy tok til å bli benyttet i forbindelse med fornyelseskjøring.

Ved siden av at snøscooteren holdt på å bli et alment forstyrrende moment ute i fjellet i enkelte områder, tegnet også bruken av den til å føre til vesentlige ulemper for reindriften.

Reineierne klaget over at ufornuftig bruk av snøscootere under fornyelses- og fritidsfart førte til forstyrrelser for dyrene og ulemper for de som skulle skjytte disse. Det forekom f. eks. at det ble kjørt etter rein i forbindelse med fotografering. Særlig uheldig kunne selvsagt dette virke dersom det skjedde ut på vårparten før simlene hadde kalvet eller straks etter.

Det var derfor med tilfredshet en registrerte at Direktoratet for statens skoger tok opp spørsmålet vedrørende bruken av terrenggående kjøretøyer på statens mark utenfor veg og at det etterpå kom restriksjoner for slik trafikk.

Man har allerede kunnet konstatere at restriksjonene har virket utmerket.

De restriksjoner som er innført innen skogforvaltningene i Nordland har generelt gått ut på at det er forbud mot annet enn nyttekjøring. Dessuten har det, visstnok mere på prøvebasis, vært lagt ut en del spesielle snøscooterløyper som kan nyttes etter særskilt tillatelse.

I Nordland kom restriksjonene for motorisert trafikk på statens grunn før problemene i forbindelse med bruken av snøscooter var blitt for store.

Det er likevel neppe tvil om at det bør komme ensartede bestemmelser som gjelder både for statlig og privat grunn.

Etter å ha sett en del av den snøscootertrafikk som foregår på svensk side av riksgrensen, og som av og til har ført over til Norge, er man ikke i tvil om at det bør komme ensartede restriksjoner også over riksgrensene.

Rognan, 24. oktober 1972

Anders Bendigtsen

Fylkesmannen i Finnmark:

Medlemsforslaget til Nordisk Råd om likelydende bestemmelser for terrenggående kjøretøyer har herfra vært forelagt samtlige 20 kommuner i fylket, jordsalgssjefen, landbrukssjefen, lappfogdene og skogforvalterne i fylket, Finnmark Naturvern, fylkesfriluftsnemnda og fylkets laks- og innlandsfiskenemnd.

8 av samtlige kommuner i Finnmark har avgitt uttalelse. Disse har kort uttalt at de slutter seg til medlemsforslaget eller ikke har noe å bemerke til det.

Vedlagt oversendes kopi av de uttalelser en har mottatt fra Finnmark jordsalgskontor, Finnmark landbruksselskap, lappfogden i Øst-Finnmark og Aust-Finnmark skogforvaltning. Det fremgår av disse uttalelsene at det er enighet om nødvendigheten av å få innført regulerende bestemmelser for bruken av terrenggående kjøretøyer (*se nedan*). Videre vedlegges et eksemplar av forelegg for Finnmark fylkes friluftsnemnd i saken. *Fylkesfriluftsnemnda* har den 15. desember 1972 gjort slikt vedtak:

Finnmark fylkes friluftsnemnd slutter seg til medlemsforslaget fra Nordisk Råd om likelydende bestemmelser for terrenggående kjøretøyer. Bestrebelsene med å komme frem til likelydende bestemmelse må imidlertid ikke medføre at en unnlater å innføre strengere bestemmelser i Norge om en finner dette nødvendig.

Finnmark fylkes laks- og innlandsfiskenemnd har den 15. desember 1972 gjort likelydende vedtak.

Det synes å være helt klart at det er behov for regulering av bruken av terrenggående kjøretøyer. I Finnmark er en kommet relativt langt i dette arbeidet. Således har styret for Finnmark jordsalgskontor den 8. februar 1971 og 12. mai 1971 fastsatt regler for bruk av snøscooter på statens grunn i Finnmark. Staten er eier av ca. 99 % av grunnen i dette fylket. Reglene er vedlagt ovennevnte uttalelse fra Finnmark jordsalgskontor. Videre har Finnmark jordsalgskontor tatt skritt for å få innført regler for ferdsel med motorkjøretøyer generelt på statens grunn i Finnmark. I brev av 9. mars 1972 har jordsalgskontoret sendt ut et forslag om dette til uttalelse.

Etter fylkesmannens oppfatning synes det også nødvendig å få lov-hjemmel for regulering av landing med fly i utmarka.

Fylkesmannen slutter seg i prinsippet til medlemsforslaget om nødvendigheten av en begrensning i bruken av terrenggående kjøretøyer i de nordiske land. Av hensyn til trafikken i grenseområdene bør regulerende bestemmelser såvidt mulig være likelydende. Men bestrebelsene med å komme frem til likelydende bestemmelser bør ikke medføre at en i Norge må lempe på de krav en finner å måtte stille til bruken av disse kjøretøyene. Etter fylkesmannens oppfatning bør eventuelle felles regler ikke

være mindre strenge enn de som nå gjelder for bruk av snøscooter i Finnmark.

For at regler på dette område skal kunne bli effektive, er det nødvendig å føre effektiv kontroll med at reglene overholdes. Det synes klart at politi og lensmenn med den kapasitet de har i dag, ikke har mulighet til å føre noen kontroll av betydning. Denne side av saken bør derfor også vies oppmerksomhet når det skal utarbeides regler om bruk av terrenggående kjøretøyer. En skal nevne at fylkesmannen for tiden arbeider med forslag til etablering av "fjellpoliti" i Finnmark.

Vadsø, 5. januar 1973

Finnmark Jordsalgskontor:

Som det skulle være kjent for herr fylkesmannen, er det på statens grunn i Finnmark innført regler om bestemmelser for bruk av snøscooter. Til orientering vedlegges et eksemplar av de vedtatte regler (*här ej tryckta*).

Det er videre sendt til uttalelse forslag til forbud mot den øvrige motoriserte ferdsel på statens grunn i Finnmark. En vil anta at regulerende bestemmelser for den slags trafikk vil kunne bli gjennomført før sommeren 1973.

Innenfor de naturfredede områdene gjelder helt spesielle ferdselsregler for det enkelte område.

En vil se det som en fordel at en får stort sett likelydende regler for Norge, Sverige og Finland, men disse fellesregler bør ikke utformes slik at restriksjonene for den motoriserte ferdsel blir mindre enn det som alt er gjennomført i et av landene som f. eks. i Finnmark.

Vadsø, 27. oktober 1972

Steinar Kjenstad

Finnmark landbruksselskap:

Under forutsetning av at det blir tatt nødvendig hensyn til nærings- og yrkesutøvelse når det gjelder bruk av terrenggående motorkjøretøyer, er vi enig i at det utarbeides regler for bruk av slike kjøretøyer. Vi ser det også som en stor fordel at slike regler blir ens i de nordiske land.

I denne forbindelse vil vi nevne at Miljøverndepartementet ved kongelig resolusjon av 25. august i år har nedsatt et utvalg som bl. a. har fått i oppdrag å utrede behovet for å regulere motorisert ferdsel, herunder landing med fly, i utmark og på vassdrag.

Vi går ut fra at vi vil få utvalgets utredning til uttalelse når den foreligger.

Vadsø, 13. november 1972

H. Movinkel
Fylkeslandbrukssjef

O. Korneliussen
Kontorsjef

Lappefogden i Øst-Finnmark:

Lappefogden er enig i at man søker å få mest mulig ensartede bestemmelser for terrenggående motorkjøretøyer på Nordkalotten. Såvidt en vet og kan bedømme, så har Norge de beste bestemmelser hva angår bruken av snøscootere, og man har tatt hensyn til at både naturen og dyrelivet må beskyttes.

I Sverige er snøscootere ikke registrert, og det forlanges ikke særskilt førerkort for bruk av snøscootere. Slike forskrifter og bestemmelser bør være like i alle de nordiske landene.

Heller ikke i Finland er det innført egne bestemmelser for disse terrenggående motorkjøretøyer. Det er meget uheldig at man ikke har like regler i naboland, og finske reineiere kan ikke forstå at vi i Norge har strengere regler og bestemmelser for bruken av snøscootere.

Det er klart at uvettig bruk av snøscootere eller andre terrenggående motorkjøretøyer kan påføre reindriftnæringen store skader. Dette har man flere ganger konstatert og påtalt, særlig om våren under reinkalvingen. Nysgjerrige snøscootereiere ute i våre kystområder i Finnmark har blitt iaktatt med å filme eller fotografere reinsimler under kalving. Simler som kalver for 1. gang kan lett bli skremt slik at de forlater den nyfødte kalven. Simla kommer ikke tilbake og kalven omkommer av sult.

Jakt og fiske blir i dag drevet mer intensivt ved hjelp av terrenggående motorkjøretøyer, også fly. Dette må man nå regulere hvis man skal bevare fiskebestanden i våre fjellvann, og viltbestanden i de mer avsidesliggende områder.

I nasjonalparker må bruken av motorkjøretøyer ikke tillates. Dette må også gjelde fly. Reindriftsutøverne gis dispensasjon fra forbudet, og man må nøye påse at denne rettigheten ikke blir misbrukt.

Når regler og bestemmelser blir utarbeidet, da må man også være oppmerksom på hvorledes kontrollen med at de blir overholdt skal utføres og av hvem. Det kreves et meget godt utbygget fjellpoliti, og man må ikke glemme de store avstandene man har, særlig i Finnmark. Det er i dag sterkt behov for et godt fjellpoliti hvis man skal kunne bevare både vilt- og fiskebestand. Begge deler er i dag på rask nedadgående tendens også i de mest avsidesliggende områder.

Snøscooteren gjennomgår en rask utvikling, og i dag finnes typer som gjør meget stor fart. Man kommer hurtig fram, og mye galt kan gjøres før lovens håndhever når fram.

For reindriften er den tekniske utvikling innen området kjøretøyer av stor betydning hvis dette blir brukt på en fornuftig måte. Men det kan også påføre næringen store skader og tap, særlig når det benyttes i rein-tyveriøymed. Slike tyverier kan om vinteren foregå tvers over landegrensene.

Karasjok, 10. november 1972

Øst-Finnmark lappfogdkontor

Harald M. Alstad

Lappfogd

Aust-Finnmark skogsforvaltning:

En vil bare kort gi sin støtte til forslaget i Nordisk Råd om at det bør gjelde samme regler for bruk av terrenggående motorkjøretøyer i Finland, Sverige og Norge. I natursammenheng er riksgrensene bare kunstige linjer, og med de mange likheter det ellers er i lover og regler for de tre land, må det være et mål å få ens regler for motorisert ferdsel i utmark.

En vil ellers bare kort tilføye at lovene/reglene ikke bare bør omhandle transportmidler på bakken, men også luftfartøyer, — da spesielt med tanke på landing.

Kirkenes, 20. november 1972.

Statens skoger
forvaltningskontoret i Kirkenes

Eilif Nevassvik

Norges naturvernforbund:

Prinsipielt er Norges naturvernforbund enig i at det i størst mulig utstrekning bør utarbeides felles bestemmelser på dette område. Som forslagsstillerne selv anfører, er behovet for slike bestemmelser i dag kanskje tydeligst til stede i grensetraktene nordpå. Forbundet er enig i at Nordkalotten i denne forbindelse bør betraktes som et, felles område.

I redegjørelsen om bakgrunnen for forslaget er det tydelig at det er spesielt snøscooteren og problemene i forbindelse med den som forslagsstillerne har i tankene.

Norges naturvernforbund mener imidlertid at en vurdering av disse forhold ikke utelukkende bør begrenses til terrenggående kjøretøyer.

Vi vil i denne forbindelse vise til at det ved Kgl. res. av 25. august i år ble oppnevnt et norsk utvalg med følgende mandat:

1. Å utrede behovet for å regulere motorisert ferdsel, herunder landing med fly, i utmark og på vassdrag.

2. Å utrede behovet for å regulere bruken av campingvogner, telt og andre liknende innretninger og husbåter samt flytende hytter på sjøen og i vassdrag.

3. Å utrede og vurdere de aktuelle forhold og interesser som blir berørt i ovennevnte sammenheng.

4. Å legge fram begrunnet forslag til lovbestemmelser om motorisert ferdsel, herunder landing med fly, i utmark og på vassdrag, om bruken av campingvogner, telt og liknende innretninger og husbåter samt flytende hytter på sjøen og i vassdrag.

Da det synes klart at det er vårt land som er kommet lengst i det forebyggende arbeid for i størst mulig utstrekning å verne utmarka mot motorisert ferdsel, finner Norges naturvernforbund det rimelig og nødvendig at eventuelle felles nordiske bestemmelser på dette område tar utgangspunkt i de eksisterende norske bestemmelser.

Da forbundet imidlertid heller ikke er fornøyd med disse og forventer at det nevnte utvalg vil legge fram forslag om nye lovbestemmelser som vil gi grunnlag for en vesentlig forbedring av nåværende forhold, finner vi det naturlig å foreslå at Nordisk Råd

— tar kontakt med det norske utvalg med tanke på utveksling av synspunkter

— venter med å iverksette nordiske bestemmelser til resultatet av det nevnte utvalgs arbeid er fremlagt og vurdert.

Norges naturvernforbund har dessuten merket seg følgende formulering i omtalen av forslaget:

Nyttotrafiken bör så långt det är möjligt med hänsyn till naturskydd och trafiksäkerhet få dra nytta av detta nya transportmedel.

Vi er noe betenkt over denne formulering idet vi mener at generelt forbud må være utgangspunktet ved vurdering av i hvilken utstrekning forskjellige former for ferdsel kan tillates i utmark, på sjøen og i vassdrag. I overensstemmelse med dette standpunkt mener vi f. eks. at bruk av motoriserte fremkomstmidler bør være underlagt konsesjonsplikt og at konsesjon bare må gis etter en meget grundig vurdering av nyttebehovet i det enkelte tilfelle og fortrinnsvis gis til personer som kan dokumentere et behov i tilknytning til utøvelse av næring.

Oslo, 7. november 1972

Norges naturvernforbund

Ragnhild Sundby

Formann

Magne Midttun
Generalsekretær

Landslaget for reiselivet i Norge:

Landslaget for reiselivet i Norge er enig i at det skjer en samordning av de regler som omfatter bruk av terrenggående kjøretøyer, på nordisk basis.

Landslaget vil i denne forbindelse gjerne bemerke at det av hensyn til almenhetens naturopplevelser og av hensyn til flora og fauna i våre fjellområder bør innføres skjerpede bestemmelser på dette område.

Det bør imidlertid — som forslaget også antyder — skilles mellom nytte- og fritidstrafikk, og Landslaget vil i denne forbindelse peke på at den trafikk som innkvarteringsbedrifter beliggende i fjellområder forårsaker, må betraktes som nyttetraffic.

Disse bedrifter vil — spesielt til transport av varer, til oppkjøring av løypenett vinterstid og i enkelte tilfelle til transport av gjester — ha behov for å nytte terrenggående kjøretøyer, og vi ber om at det i eventuelle samordnede bestemmelser på nordisk basis blir tatt tilbørlig hensyn til disse forhold.

Landslaget for reiselivet i Norge er ellers enig i det syn som medlemsforslaget gir uttrykk for, at fritidstrafikk med slike kjøretøyer bør begrenses til et minimum i alle våre fjellområder.

Oslo, 4. november 1972

Just Muus-Falck

Den norske turistforening:

Den norske turistforening er enig i at det er nødvendig å få etablert regulerende bestemmelser om bruken av terrenggående motorkjøretøyer. Dette gjelder ikke minst bruken av snøscootere, hvor utviklingen i de aller seneste år har vist at saken haster.

Som De vil være kjent med, har regjeringen ved kgl. resolusjon av 25. august 1972 nedsatt et utvalg som har til oppgave å utrede behovet for å regulere bl. a. motorisert ferdsel i utmark og legge frem forslag til lovbestemmelser i denne retning. Dette utvalg er etter hva vi forstår, allerede kommet i arbeid.

DNT er fullt oppmerksom på den betydning det kan ha å komme frem til ensartede lovreguleringer på dette område, ikke minst for Nordkalottens vedkommende. Dette må imidlertid ikke føre til at det arbeid som nå er tatt opp i Norge angående denne sak blir forsinket.

Oslo, 17. oktober 1972

Christian Blom
Formann

Torulf Lyng

Norges reindriftsamers landsforening:

En har ikke noe å innvende mot det vedlagte medlemsforslag om likelydende bestemmelser for terrenggående motorkjøretøyer.

Fra reindriftens synspunkt vil det være meget positivt med regler som begrenser motorisert fritidstrafikk da denne i mange tilfelle betyr store ulemper for reindriftsutøvelsen.

Ved utferdigelse av begrensingsregler må det gå klart frem at nytte-
trafikk er unntatt fra reglene.

Oslo, 16. oktober 1972

Paul Fjellheim

Norges jeger- og fiskerforbund:

— — — og kan meddele at saken har vært forelagt forbundsstyrets arbeidsutvalg i møte 19. oktober. Det ble der vedtatt at forbundet skulle gi sin tilslutning til forslaget om at det i Finland, Norge og Sverige ble innført bestemmelser som begrenser bruken av terrenggående kjøretøyer.

Vi vil imidlertid tro at for Norges del er denne saken i god gjenge. Vi viser i den forbindelse til at det ved Kgl. resolusjon 21. august 1972 ble nedsatt et utvalg som skal vurdere forholdene omkring motorisert ferdsel i naturen, og komme med forslag om nødvendige lovendringer for å kunne begrense slik ferdsel.

Vi er av den oppfatning at dette utvalget må få avslutte sitt arbeid, og at man så kan se på mulighetene for tilpassing av regelverket i de 3 land. En slik tilpassing må dog ikke føre til at noe land må få lempeligere bestemmelser enn man ellers kunne ha oppnådd.

Oslo, 26. oktober 1972

Norges jeger- og fiskerforbund

Per Sjøilen
Generalsekretær

Tove-Gro Randem

S v e r i g e**Skogsstyrelsen:**

Skogsstyrelsen har i tidigare yttrande öfver motorredskapsutredningens förslag i frågan framhållit att en stor allmän trafik med snöskoter medför risk för skador på skogsbestånden. Vid vinterkörning är plantbestånd

mest utsatta medan även ungskogar och i vissa fall medelålders skogar riskerar att skadas av barmarkskörning. Skogsstyrelsen har också framhållit att brottsbalkens nuvarande bestämmelser om tagande av väg över annans mark inte innebär det effektiva hinder mot barmarkskörning som ibland gjorts gällande i debatten.

Mot denna bakgrund och med tanke på de praktiska svårigheterna att övervaka den trafik som sker långt ute i skogarna har skogsstyrelsen uttalat sig för en väsentligt hårdare lagstiftning än vad utredningen föreslagit.

I propositionen har departementschefen såtillvida beaktat skogsstyrelsens synpunkter att han föreslår utläggning av förbudsområden med hänsyn till det allmänna skogsvårdsintresset. Någon praktisk erfarenhet av sådana förbudsområden finns självfallet ännu inte men då bestånd i de lämpliga åldrarna finns i mycket stort antal insprängda i skogarna bedömer skogsstyrelsen att mycket stora praktiska problem blir förknippade med den typen av bestämmelser. Särskilt svårt torde det bli att effektivt kungöra och övervaka de många förbudsområdena. Svårigheterna blir ännu större när skoterförarna kommer från grannländerna om väsentliga olikheter finns i regelsystemen. Hur kungörande och övervakning skall ske och om det skall vara en uppgift för det allmänna eller för de enskilda markägarna är inte behandlat i propositionen.

Förslaget till Nordiska rådet syftar till en reglering av färdselrätten för terrängfordon som går längre än det föreliggande svenska lagförslaget. Detta överensstämmer med skogsstyrelsens synpunkter varför styrelsen tillstyrker förslaget.

Skogsstyrelsen vill i sammanhanget framhålla vikten av att bestämmelserna utformas så att nyttotrafiken inte i onödan hindras. Nuvarande svenska regler beträffande en fastighets rätt att bedriva transporter såväl över egen som över främmande mark bör inte rubbas av den med medlemsförslaget åsyftade lagstiftningen. Det bör i sammanhanget observeras att skogsbrukets nyttotrafik med terränggående fordon till helt övervägande del sker med andra fordonstyper än snöskoter.

Stockholm den 2 november 1972

Fredrik Ebeling

Ragnar Hjorth

Ingemar Lindström

Statens naturvårdsverk:

Verket har tidigare uttryckt som sin uppfattning att framförandet av terränggående fordon snarast bör bli föremål för en reglering. Speciellt i samband med snöskotertrafiken har olägenheterna fått en sådan om-

fattning att en ökad kontroll ansetts vara nödvändig. I bifogade yttrande av den 9 mars 1970 (*se nedan*) över betänkandet Snöskotern — terrängkörning och färdselrätt (SOU 1969: 59) har angivits några av de ritklinjer som enligt verkets mening bör vara gällande vid en lagstiftning. Utöver vad som framgår av nämnda yttrande önskar verket framhålla följande.

Omfattningen av den illegala jakten från terränggående fordon i Norrland är sådan att vissa sällsynta djurarter — framför allt järv — hotas till sin existens främst genom skoteranvändning i samband med jakt. Åtgärder för att förbättra situationen är därför nödvändiga.

Med största sannolikhet torde färsel med terrängfordon få en fortsatt starkt ökad omfattning i berörda länder. Förutom den i samband med renskötsel förekommande gränstrafiken äger färdsel mellan angränsande länder rum främst som nöjesåkning. Från rekreationssynpunkt men också med hänsyn till bl. a. jakten och viltvårdens intressen finns det skäl att snarast med gemensamma bestämmelser reglera användningen av terränggående fordon.

Inom de nordliga delarna av Norge, Sverige och Finland är de med terrängfordon sammanhängande problemen i stor utsträckning likartade. Mot bakgrund härav tillstyrker därför statens naturvårdsverk förslaget om att enhetliga reglerande bestämmelser avseende färdsel med sådana fordon utarbetas för dessa länder.

Solna den 7 november 1972

Valfrid Paulsson

Torsten Larsson

BIHANG

Skrivelse till jordbruksdepartementet i Sverige från statens naturvårdsverk med yttrande över betänkandet Snöskotern — terrängkörning och färdselrätt

Naturvårdsverket anser att åtgärder snarast bör vidtas för att minska det i oroväckande takt ökande bruket av terränggående fordon av skilda slag. Enligt verkets mening medger utredningens förslag — som främst tar sikte på rennäringens intressena — inte tillräckligt effektiva åtgärder i detta syfte.

I motsats till utredningen har naturvårdsverket den uppfattningen att någon allmän rätt att på land färdas med motordrivet fordon utanför vägnätet inte föreligger. Verket grundar denna uppfattning på de skaderisker för mark och vegetation som otvivelaktigt följer med en sådan trafik. Även i de fall där sådana risker inte kan anses föreligga är risken

för skador och/eller olägenheter av andra slag så påfallande att en rättslig reglering av trafiken är nödvändig.

Den snabba tekniska utvecklingen av terrängfordon för såväl vinter- som barmarksförhållanden kommer utan tvekan att inom en nära framtid leda till att de får en väsentligt större spridning än i dag. Detta kan leda till svåra missförhållanden. För övrigt bör observeras att skoterproblemet inte är någon speciell norrlandsfråga utan att betydande olägenheter kan påräknas inom också andra delar av landet t. ex. inom skärgårdsområden.

Det kan vidare erinras om de alltmer ökande problemen med illegal jakt från snöskoter, omvittnade inte minst vid den konferens i snöskoterfrågan som verket arrangerade 20 mars 1969. Dels ger snöskotern stora möjligheter att besöka områden där djurlivet annars skulle få vara ifred, dels är djuren orädda för motordrivna forskaffningsmedel, varför det är lätt att komma nära dem, dels är det lätt att med snöskoters transportera fällt villebråd. Det torde möta stora svårigheter att genom upplysning söka nå bättre förhållanden inom den del av problemkomplexet som den illegala jakten utgör. Att det vidare är mycket svårt att genom allmän övervakning lösa problemet är givet med tanke på de väldiga ödemarksområden det gäller — såvida inte en stor bevakningsapparat organiseras, utrustad med helikoptrar m. m.

Även den förhållandevis lätta snöskotern orsakar skador som med ökad skoterfrekvens blir allt vanligare. I betänkandet anförs att färdselförbud kan behöva meddelas till skydd för djurlivet eller för att undvika otrevnad för närboende eller andra, men utredningen förbigår helt att även färd över snötäckt mark kan vålla skador på såväl mark som vegetation. Exempelen härpå är talrika. Det är vidare ett faktum att skoter redan nu används i viss utsträckning för barmarkskörning, t. ex. vid hjortronplockning, vilket självfallet kan leda till betydande skador av nämnt slag. Detta skadeproblem har belysts i flera sammanhang, bl. a. i Forskning och framsteg nr 9/69.

Färdselrätten över is avses i betänkandet inte bli inskränkt på grund av naturvårdssynpunkter men väl med hänsyn till rennäringen. Även om färd över is med motordrivet fordon skulle visa sig vara allemansrättsligt tillåten finns det starka skäl för att färd också över dylika områden skall vara reglerad. Det vore olyckligt om skoteråkning inte skulle kunna förhindras t. ex. på vissa sjökedjor i fjällområdena eller inom vissa skärgårdsområden.

I betänkandet (s. 15) anförs att snöskotrar i tusentals framförts på kronan och enskilda tillhöriga marker utan att myndighetsingripande skett varför den allmänna meningen numera torde vara att färd på snötäckt mark med snöskoter i huvudsak är att jämställa med skidåkning såvitt gäller färdselrätten. Enligt naturvårdsverkets mening har förmodligen snöskotrarnas hittillsvarande anonymitet varit den främsta orsaken till att ingripanden ej har skett. Hade de bestämmelser som motorredskapsutredningen föreslår skall gälla (bl. a. registrering och inspektionsrätt) redan varit i kraft hade förhållandet säkert varit ett annat.

Mot bakgrund av det anförda anser naturvårdsverket att en reglering av färd med terrängfordon enligt förslaget i betänkandet inte är en riktig lösning. Det skulle medföra en synnerligen brokig flora med olika bestämmelser för olika typer av områden meddelade enligt skilda lagrum. Allmänheten skulle få svårigheter att hålla sig underrättad om förbudens utsträckning i tid och rum och det skulle bli hart när omöjligt

att i erforderlig omfattning genomföra utmärkning och uppskyltning i terrängen. Dessutom torde inskränkande förordnanden vålla stor irritation. Enligt verkets mening bör man i stället meddela ett generellt färdselförbud och göra undantag från detta genom dispenser för erforderliga områden och leder för körningens behov. Dessa dispensområden och leder bör då utmärkas på ett enhetligt sätt. Vidare bör dispens medges för personer som visar sig i sin yrkesutövning ha stort behov av fordon av ifrågavarande slag.

En parallell med strandskyddets utveckling ligger nära till hands. Där valde man till en början att meddela förordnanden för utvalda, för friluftslivet särskilt attraktiva områden, men det hårda exploateringstrycket mot stränderna har framtvingat en övergång till generella förordnanden särskilt för kustområdena.

Naturvårdsverket anser det således angeläget att generellt förbud mot färd med terrängfordon införes fr. o. m. den 1 juli 1971 samtidigt som bestämmelser för dessa fordon enligt motorredskapsutredningens förslag träder i kraft.

Naturvårdsverket bör inom ramen för Kungl. Maj:ts uppdrag den 6 februari 1970 angående översiktlig fjällplanering tillsammans med sakkunniga för planering av turistanläggningar och friluftsområden m. m. utarbeta allmänna anvisningar för hur länsstyrelserna bör dispensera från förbudet. Verket anser det nämligen vara angeläget att förbudet inte onödigtvis försvårar friluftslivets fortsatta utveckling.

Staten bör liksom beträffande fjällederna bidra till kostnaderna för utmärkning och iordningställande av skoterleder medan kommuner bör omhänderta ansvaret för renhållningen utmed lederna.

Beträffande vapen anser naturvårdsverket att det rimligen bör vara tillåtet för jakträttsinnehavare att medföra sådant vid färd till avlägsna jaktområden — förutsatt att färden sker med stöd av meddelat undantag från det ovan föreslagna generella förbudet — men att vapen även vid färd inom det egna jaktområdet alltid skall förvaras oladdat i väl tillslutet fodral. Detta innebär således en viss skärpning av gällande bestämmelser i 11 § jaktstadgan. Det är nämligen enligt verkets mening en så avsevärd skillnad mellan att medföra vapen i ett vägbundet fordon och i ett terränggående fordon, att den föreslagna differentieringen i 11 § jaktstadgan är motiverad.

Solna den 9 mars 1970

Valfrid Paulsson

Gunnar Rasmusson

Länsstyrelsen i Jämtlands län:

— — — får länsstyrelsen efter att ha inhämtat yttrande från lantbruksnämnden i länet anföra följande.

Länsstyrelsen har stor erfarenhet av snöskotertrafiken — huvudintresset knyter sig för närvarande till detta slags lätta terränggående fordon — i länets fjälltrakter. Det är inte någon överdrift att påstå att trafiken nu antagit sådana proportioner att den utgör ett allvarligt

problem. Därför bör åtgärder snarast vidtas för att det skall finnas utsikter att med rimliga medel kunna reglera trafiken. Även om behovet att rättsligt reglera snöskotrarnas användning i betydande grad är betingat av det väsentliga intresset att genom olika bestämmelser skydda djur- och växtlivet, torde nämnda behov — enligt vad länsstyrelsen i skilda sammanhang uttalat — i första hand vara ett ordnings- och säkerhetsintresse. Det gäller härvidlag dels att skydda människor för olägenheter av trafik med översnöfordon, t. ex. buller, och dels att införa sådana föreskrifter beträffande fordonens utrustning att allvarliga olyckstillbud i görligaste mån förebyggs. Bestämmelser i sistnämnda hänseenden torde kunna förväntas som följd av ett inom kommunikationsdepartementet för närvarande pågående lagstiftningsarbete, medan inom jordbruksdepartementet nyligen framlagts förslag till reglering av snöskotertrafiken (prop. Jo 1972: 99) med hänsyn till olägenheter från naturvårdens, djurlivets eller växtlivets synpunkter eller såvitt angår allmänhetens friluftsliv eller andra allmänna intressen (såsom rennäringsintresset och skogsvårdens intresse). Från olika synpunkter hade det varit önskvärt med avsevärt restriktivare principer för reglering av snöskotertrafiken. Om sådana synpunkter inte vinner gehör i det aktuella lagstiftningsärendet, innebär likväl det framlagda förslaget, under förutsättning att det blir gällande rätt, att länsstyrelserna kommer att er hålla värdefulla möjligheter att, som komplettering av vad eljest redan gäller eller kan komma att gälla i fråga om restriktioner för snöskotertrafiken, genomföra en lokal reglering, där en sådan är påkallad från allmän synpunkt.

Länsstyrelsen vill i detta sammanhang understryka att en planering på länsnivå bör komma till stånd för iordningställande och utmärkande av särskilda leder för skotertrafiken ävensom att resurser satsas på utbildning och rådgivning m. m. i fråga om skotertrafikanter.

För länets del är de vidsträckta gränstrakterna mot Norge av väsentligt intresse från snöskotertrafikens synpunkt. För närvarande är de norska bestämmelserna i åtskilliga hänseenden strängare och regleringen mer genomgripande än vad fallet är i vårt land. Det är uppenbart att en samordning av bestämmelserna mellan grannländerna vore i hög grad lämplig. Det synes emellertid som om detta önskemål inte kan uppfyllas utan ytterligare tidskrävande utredningsarbete på området. Länsstyrelsen vill därför uttala att denna mera långsiktiga reglering inte bör få fördröja de skyndsamma lagstiftningsåtgärder, vilka utifrån de mera närliggande behoven är så starkt påkallade.

Härutöver åberopar länsstyrelsen innehållet i lantbruksnämndens yttrande (*se nedan*) samt i en PM, upprättad inom naturvårdsenheten,

ävensom vad länsstyrelsen uttalat i skrivelse 1972-04-25 till riksdagens jordbruksutskott (*se Bihang 1—2*).

Östersund den 8 november 1972

Hans Gustafsson
Landshövding

E. Carlstoft
Förste länsassessor

BIHANG 1

PM angående enhetliga bestämmelser för terränggående motorfordon

(Upprättad inom naturvårdsenheten, länsstyrelsen i Jämtlands län)

Behovet av bestämmelser för att reglera trafiken med terränggående motorfordon är från allmän naturvårdssynpunkt stort. De olägenheter som skotertrafiken medför från allmän naturvårdssynpunkt kan i huvudsak delas in enligt följande.

1. Störning på djurlivet
2. Skada på vegetation
3. Störning på friluftslivet
4. Ökade förutsättningar för nedskräpning

Störning på djurlivet sker dels genom hetsande framför allt av större djur samt ökade förutsättningar för lagöverträdelser på det jaktliga området. Skadan på vegetation omfattar dels skada på skogsplantering men även skada på markvegetation framför allt i fjälltrakterna. Känsliga i detta sammanhang är framför allt myr och hållmarker. Störning för friluftslivet sker dels i form av buller och dels som konkurrens om markområden mellan framför allt skoteråkare och skidåkare. Skotern har även medfört ökade möjligheter till transporter inom områden som tidigare varit förhållandevis förskonade från nedskräpning. Med skoter är det numera möjligt att medföra stora mängder proviant från vilket emballage och avfall i många fall lämnas kvar framför allt i fjälltrakterna i samband med vinterfiske. Såväl nedskräpning som olaga jakt är emellertid enligt nu gällande lagstiftning förbjuden. Liberala bestämmelser avseende färdselrätten på skoter måste därför följas av ökade insatser framför allt på övervakning. I annat fall finnes risk för att stora delar av landets fjällvärld förlorar i attraktionskraft.

Samordning av bestämmelser över gränserna framför allt med Norge är en angelägen fråga inte minst därför att såväl svenskar som norrmän har intresse av att under vinterfiskeperioden färdas mellan respektive land. I syfte att underlätta övervakningsuppgifterna samt öka möjligheterna till samarbete framför allt vad avser dispositionen av fjällområdena vore det önskvärt om bestämmelserna kunde göras någorlunda samstämmiga och likartade.

Östersund den 23 oktober 1972

Mats Deltin
Byrådirektör

BIHANG 2

Skrivelse till riksdagens jordbruksutskott från länsstyrelsen i Jämtlands län angående motion 1972: 546 om reglering av skotertrafiken

Länsstyrelsen har i skrivelser 25 februari och 12 januari 1970 (*här ej tryckta*) yttrat sig över de två statliga utredningar — 1964 års rennärings-sakkunniga (SOU 1969: 59) och motorredskapsutredningen (SOU 1970: 9) — som haft att behandla frågor om bl. a. snöskotertrafiken. I yttrandet 25 februari 1970 uttalade länsstyrelsen att behovet att rättsligt reglera snöskotrarnas användning i första hand torde vara ett ordnings- och säkerhetsintresse och i andra hand dessutom betingat av det väsentliga intresset att genom olika bestämmelser skydda djur- och växtlivet.

I skrivelse 20 december 1971 till jordbruks- och kommunikationsdepartementen framhöll länsstyrelsen angelägenheten av att beslut snabbt fattades rörande de s. k. översnöfordonen. Kopia av denna skrivelse bifogas.

Såvitt är känt, har utredningsförslagen och de olika synpunkter, som under remissbehandlingen kommit fram, ännu inte lett till resultat på lagstiftningsområdet.

I skrivelse 7 februari 1972 till länets kommuner har länsstyrelsen mot bakgrunden av behovet av snabba åtgärder för att komma till rätta med problemen ytterligare utvecklat ordnings- och säkerhetsaspekterna i fråga om bruket av de s. k. översnöfordonen såsom de enligt länsstyrelsens mening primära frågorna. I skrivelsen fäster länsstyrelsen kommunernas uppmärksamhet vid det förhållandet att viss möjlighet torde föreligga att genom bestämmelser i lokala ordningsstadgor för kommuner komma till rätta med en del särskilt framträdande olägenheter av skotertrafiken.

Vad angår skyddet för djur- och växtlivet föreligger inom länet färsk erfarenheter av att djur hetsats till döds av förföljande snöskoter. Det finns redan, genom föreliggande möjligheter för länsstyrelsen att utfärda föreskrifter enligt naturvårdslagen och enligt kungörelsen 1965 om lokala bestämmelser till skydd för djurlivet, förutsättningar för inskränkningar i färdselrätten med snöskoter. Därutöver kan det som föreslås av de Rennärings-sakkunniga övervägas utvidgade befogenheter för länsstyrelsen att förbjuda trafik med terrängfordon, om det fordras till skydd för bl. a. djurlivet. Det bör emellertid understrykas, att det ligger i sakens natur att hithörande problem i hög grad är en fråga om övervakningsmöjligheter.

Vad slutligen gäller förhindrande av jakt med hjälp av snöskoter anser länsstyrelsen att det allvarligt bör övervägas att införa ett förbud mot att medföra skjutvapen på snöskoter och liknande fordon, dock med dispensmöjlighet för att tillgodose legitima jaktintressen. I anslutning till det nu anförda får länsstyrelsen överlämna kopia av ett från Jämtlands läns jaktvårdsförening inhämtat yttrande, vars innehåll i jaktligt hänseende återopas (*här ej tryckt*).

Under åberopande av det anförda vill länsstyrelsen framhålla angelägenheten av att bruket av snöskotrar och liknande fordon snarast blir föremål för rättslig reglering.

Östersund den 25 april 1972

Hans Gustafsson
Landshövding

E. Carlstoft
Förste länsassessor

Länsstyrelsen i Västerbottens län har i skrivelse den 30 oktober 1972 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Regleringen av den terränggående motortrafiken kan delas in i dels bestämmelser som avser själva fordonet och föraren dels bestämmelser om vad, när och hur trafiken skall tillåtas, d. v. s. färdselrätten.

Bestämmelser för fordonet och föraren

Vad till en början angår regleringen avseende fordonet och föraren har detta ämnesområde för Sveriges vidkommande varit föremål för en utredning — motorredskapsutredningen — som redovisats i ett betänkande, SOU 1970: 9. Utredningsförslaget utmynnar kortfattat i följande.

Terrängfordonet skall

Terrängfordonet skall a) registreras och försäkras b) uppfylla vissa tekniska krav samt c) besiktigas.

Vidare skall föraren ha fyllt 16 år.

Vad Norge beträffar betraktas snöskotern som "motorvagn" (motorfordon) och är därför registreringspliktig även om den används utanför allmän väg. Då det föreligger registreringsplikt för sådana fordon följer automatiskt också försäkringsplikt — trafikförsäkring.

I motsats till vad som föreslås gälla för Sverige, kräves i Norge också att föraren skall ha giltigt körkort för bil eller motorcykel.

Terrängfordon som är registreringspliktigt enligt norsk lag men som inte är registreringspliktigt enligt andra länders lagstiftning, t. ex. Finland och ännu så länge även Sverige, kan i princip användas i Norge, om fordonet är godkänt — typbesiktigat — av Statens bilsakkyndige.

Föraren skall ha giltigt körkort och medföra trafikförsäkringsbevis.

Som framgår av vad ovan anförts tycks bestämmelserna beträffande fordonet i Norge och Sverige i stort sett komma att sammanfalla. Ett undantag är körkortstvånget.

Vad Finland beträffar finns, såvitt bekant, inga lagar eller författningar som reglerar de terränggående fordonen.

För Sveriges del har färdselrätten varit föremål för en statlig utredning (SOU 1969: 59).

Betänkandet har utmynnat i en proposition som har behandlats av riksdagen innevarande höst. Utredningen anser att översnöfordon i regel kan framföras utan särskilt tillstånd — d. v. s. ligga inom ramarna för vad som accepteras som allemansrätten — om det sker på snötäckt mark utanför tomter och planteringar. Denna allemansrättsliga grundsats kommer till uttryck även i propositionen.

För att förhindra att körning av motordrivet fordon i terräng kan medföra olägenheter från naturvårdssynpunkt eller allmän synpunkt har riksdagen nyligen antagit propositionen som medger myndigheterna möjlighet att helt förbjuda trafik inom speciella områden eller meddela särskilda föreskrifter för sådan trafik.

I Norge har man "Lov om friluftslivet" av år 1957 och "Lov om naturvern" av år 1970. I ingendera lagen föreligger något klart uttalat förbud mot färdse med motorfordon — men ej heller något tillstånd. Grundregeln är, att man i "utmark", vilken har sin motsvarighet i våra obebbyggda fjällområden, får färdas till fots hela året, när det sker hänsynsfullt och med tillbörlig varsamhet. Detsamma gäller om man färdas med rid- och klövjehäst, kälke, trampcykel eller liknande (t. ex. sparkstötting).

Norska jurister anser det klart, att användning av snö vessla, snöskoter och liknande motorfordon icke ingår under den fria färdselrätten och följaktligen är betingad av markägarens samtycke.

Med utgångspunkt från detta har direktoratet för statens skogar dragit upp riktlinjer för reglerande bestämmelser för motoriserad trafik inom statsallmänningsarna. Dessa bestämmelser fastställes sedan av varje skogsförvaltning för sig.

I bestämmelserna stadgas vanligen följande.

Framförande av motorfordon på vinterföre får ske fritt under iakttagande av vanliga regler om hänsynsfullt färdande i följande fall

1. All körning för ambulans, räddningstjänst och polistjänst.
2. Bruk av snöskoter i förbindelse med renskötsel.
3. Användning av motorfordon för fäboddrift, jord- och skogsbruk men däremot icke för jakt och fiske.
4. Nödvändig körning för drift och inspektion av kraftverk och kraftlinjer eller annan etablerad industriell verksamhet.

Annan motoriserad trafik får bara ske efter särskilt tillstånd från vederbörande skogsförvaltning vid varje särskilt tillfälle och därunder inryms vanligen transporter av varor, ibland gäster till turisthotell.

Beträffande Finland är för närvarande färdselrätten inte reglerad. Detta år har dock en utredning av snöskotern avgett sitt betänkande.

Utredningskommittén har deklarerat den uppfattningen att allemansrätten ej omfattar färdsel med snöskoter på annan tillhörigt område.

I såväl Finland som Norge föreligger dock möjligheter att helt förbjuda motortrafik inom naturfredade områden som t. ex. nationalparker.

För att på sikt kunna uppnå enhetligare bestämmelser för rätten att färdas med översnöfordon torde det vara nödvändigt att man i första hand enas om en gemensam grundsyn när det gäller de allemansrättsliga principerna.

Med hänsyn till olikheterna beträffande grundsynen i denna fråga när det gäller Norge, Sverige och Finland förefaller det för närvarande att stöta på betydande svårigheter att uppnå en önskad likformighet i lagstiftningen.

När det gäller en bedömning av snöskotrarnas förmenta störande inverkan på natur och djurliv anser länsstyrelsen det angeläget att man gör en åtskillnad mellan å ena sidan nyttotrafik och å andra sidan nöjestråfik.

För vissa yrkesutövare har snöskotern visat sig särskilt användbar. I synnerhet för fjällbefolkningen har fordonet kommit att bli ett utomordentligt hjälpmedel. Här kan som exempel nämnas samerna och de svenska medborgare som är bosatta norr om Karesuando. För dessa sistnämnda, som är helt beroende av snöskotern för sin försörjning, är det helt nödvändigt att dagligen passera gränsen för att nå allmän väg på finska sidan.

Översnöfordonen används emellertid i ökad omfattning även för nöje och rekreation. Det har öppnats helt nya möjligheter för färder till friluftsområden och fritidsfiskeplatser, som det eljest endast varit möjligt att nå med skidor.

I den mån detta inte påverkar natur och människor menligt finns det enligt länsstyrelsens mening all anledning att slå vakt om det värde som ligger i att kunna utnyttja detta kommunikationsmedel på ömse sidor om gränsen.

Både när det gäller nöjes- och nyttotrafik är det angeläget att man strävar efter att uppnå enhetligare bestämmelser såväl för att underlätta kommunikationerna på ömse sidor av gränsen som att begränsa eller kanalisera trafiken inom sådana gränsområden som ur framförallt naturskyddssynpunkt är angeläget att freda. Olika bestämmelser i de olika nordiska länderna som försvårar vare sig nöjes- eller nyttotrafik bör undvikas.

I föreliggande motion i Nordiska rådet framhålls att tiden skulle vara mogen för en reglering av *nöjestråfiken* med snöskoter för att skydda natur- och djurliv.

Innan man söker reglera en typ av skotertrafik, nämligen nöjestråfiken, är det av vikt att veta omfattningen och påvisa de effekter från såväl nöjes- som nyttotrafik.

Länsstyrelsen har kunnat konstatera att översnöfordonen till alldeles övervägande del utnyttjas i nyttotrafik.

Nöjstrafiken däremot är fortfarande av något mindre omfattning och lokaliserad till tätorternas omgivningar och till ett mindre antal speciellt omtyckta platser och stråk. Med något undantag kan sägas att fritidstrafiken med snöskoter än så länge i huvudsak är lokaliserad till mindre känsliga naturpartier.

Den så kallade nyttotrafiken däremot berör samtliga naturområden. Till och med i nationalparkerna — där motorfordon i övrigt ej är tillåtna — utnyttjar samerna sin rätt att färdas med skoter i samband med renskötsel, jakt och fiske. Vissa snöskoterproblem när det gäller jakt i nationalparkerna har redovisats.

I den mån det anses angeläget att reglera ur natursynpunkt negativ snöskotertrafik kan enligt länsstyrelsens mening en åtskillnad mellan nyttotrafik och nöjstrafik därför knappast göras såsom framförts i motionen.

Enligt länsstyrelsens mening kommer det sannolikt att framdeles bli nödvändigt att reglera trafiken med översnöfordon inom vissa områden. Denna reglering torde då till stor del komma att omfatta såväl nyttosom nöjstrafiken om avsedd effekt skall uppnås.

Luleå den 28 november 1972

R. Lassinantti

C. Sundt

Lantbruksnämnden i Jämtlands län:

Lantbruksnämnden har genom sin rennäringssavdelning stor erfarenhet av terrängtrafik med snöfordon. I ett flertal remissyttranden och skrivelser har förutvarande lappväsendet, nuvarande rennäringssavdelningen vid lantbruksnämnden, hävdad sitt ställningstagande i sak.

Rennäringssavdelningen har ej, trots att frågan varit föremål för debatt under ett flertal år, funnit skäl att ändra sin ståndpunkt.

Under årens lopp har ett stort antal intressegrupper framträtt såsom experter och förstasigpåare i ärendet. Förvirringen i riskbegrepp och allehanda miljö- och naturpåverkningar är närmast total.

Lantbruksnämnden finner ej att något skäl talar för en generell förbudslinje. Redan den begränsade nyttotrafik som måste ske inom rennäringen bl. a. talar mot ett sådant ställningstagande. Ett flertal andra näringar och samhällelig service i övrigt kan inte brytas ur ett förbud annat än i skrift. Inget kontrollorgan kan övervaka efterlevnad av nytto- resp. fritidstrafik.

Lantbruksnämnden är medveten om att kriminalitet förekommer

bland människor oavsett fritidsintressen. Inom de markområden som förvaltas av nämnden, d. v. s. de statsägda renbetesfjällen, kan skador på natur, djurliv och egendom ej tillskrivas någon speciell intressekategori av människor.

Det torde närmast vara en diskriminering av viss intressekategori människor att generellt påbjuda förbud. Intet intresse torde vara seriösare än det andra. Det må gälla skidor, båtsport, flyg, hästsport eller snöskoterfärd.

I ett så allvarligt syfte som att rädda miljö, djurliv och natur kan endast fostran genom råd och upplysning ge effekt.

Lantbruksnämnden biträder länsstyrelsens i länet uppfattning om en kanalisering av snöskotertrafiken. Därigenom kan anvisning om var snöskotertrafik är tillåten lämnas. Vid en sådan tillämpning kan hänsyn tagas till naturvärden och övriga intressen med mindre risk för överträdelser än vid ett generellt förbud.

Medlemmarnas i Nordiska rådet uppfattning om att länderna inom Nordkalotten bör enas om enhetliga bestämmelser är en önsketanke och inte realistisk inom överskådlig tid.

De utredningar som företagits av 1964 års rennäringsakkunniga SOU 1968: 16 och den s. k. motorredskapsutredningen SOU 1970: 9 torde i nuläget vara ett fullt nöjaktigt underlag för snar lagstiftning. Ytterligare dröjsmål torde avsevärt förvärra den situation som i brist på regler uppstått.

Lantbruksnämndens uppfattning är således att lagstiftning snarast kommer till stånd på basis av ställd proposition utan att samråd dessförinnan tagits med grannländerna.

Östersund den 23 oktober 1972

I tjänsten

Yngve Blom

Assistent

Svenska kommunförbundet:

Inom vissa delar av landet är motordrivna terränggående fordon (snöskoter och fordon för terrängkörning på barmark) ett värdefullt kommunikationsmedel och arbetsredskap. Det nyttjas även för ren nöjeskörning. Brukandet av dessa fordon har visat sig orsaka omfattande skador på växt- och djurliv. De underlättar också olaga jakt och fiske samt renstöder. Vidare alstrar de betydande störningar inom vissa bostads-, fritids- och rekreationsområden.

Det allmänna miljövärdets intresset, omsorgen om naturen och lokala ordningssynpunkter talar nu för bestämmelser som reglerar brukandet

av terränggående motorfordon. Verkställd utredning visar att bestämmelserna måste rikta sig både mot fordonen och dess förare.

Kungl. Maj:t har i proposition 1972: 99 framlagt förslag till lag om körning i terräng med motordrivet fordon. Förslaget får ses som en kompromiss av strävanden att skydda känsliga miljöer och tillmötesgå enskilda intressen. Stor hänsyn har tagits till nyttotrafiken.

I propositionen har föreslagits en viss reglering av begagnandet av snöskoter eller annat motordrivet fordon i terräng eller på väg som ej allmänt nyttjas för samfärdsel. Sålunda får Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer för vissa områden där olägenheter kan uppstå från naturvårdssynpunkt eller annan allmän synpunkt förbjuda eller meddela föreskrift för sådan körning inom dessa områden. Även om lagförslaget enligt motionärernas mening inte går tillräckligt långt — de tycks anse att regleringen bort få en annan grundläggande konstruktion — kan likväl konstateras att det kommer att ge Kungl. Maj:t möjligheter till en kompletterande reglering som i stor utsträckning bör kunna tillgodose de skyddsintressen motionärerna framställt som särskilt angelägna.

Enligt styrelsen är det — särskilt med hänsyn till förhållandena inom gränstrakterna — givetvis önskvärt att inom berörda länder gäller likartade bestämmelser för användning av terränggående fordon. Oavsett resultatet av riksdagsbehandlingen av det liggande svenska lagförslaget bör varje tillfälle tillvaratas att åstadkomma bästa möjliga överensstämmelse vid den praktiska tillämpningen av respektive länders bestämmelser. Styrelsen tillstyrker därför så tillvida det väckta medlemsförslaget att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna i Finland, Norge och Sverige att såvitt möjligt åstadkomma bästa möjliga enhetlighet vid tillämpningen av gällande eller blivande bestämmelser avseende beskaftenhet, utrustning, registrering och användning av terränggående motorfordon.

Stockholm den 10 november 1972

Svenska kommunförbundet

Sture Holmqvist

Rune Karlsson

Svenska naturskyddsföreningen:

Föreningen finner det utomordentligt glädjande att detta initiativ tagits för att förmå regeringarna i Finland, Norge och Sverige att begränsa användningen av terränggående fordon genom såvitt möjligt gemensamma bestämmelser. Eftersom både Nordkalotten och den norsk-svenska fjällkedjan i detta avseende måste betraktas som enhetliga om-

råden är det av största vikt att gemensamma bestämmelser kan skapas. Detta torde vara enda möjligheten att undvika nya problem liknande dem som uppstått i Norge, där svenska snöskoterförare överträder norsk lag. Denna målsättning uttrycktes också i de nordiska naturskyddsföreningarnas vädjan till de svenska riksdagspartierna angående utformningen av en ny svensk lagstiftning om terränggående fordon, vari betonades vikten av att beakta de norska bestämmelserna för att nå enhetlighet inom Norden.

Förutom snöskotrar, nämner förslaget även andra terränggående fordon vilka kan användas även på barmark. Det är oklart, om formuleringen inkluderar de s. k. svävarna. Enligt den svenska svävarfartsutredningen kan mindre typer av dessa inom en snar framtid komma att vara tillgängliga för allt flera människor. Detta skulle inom kort leda till samma slag av problem som vi i dag står inför beträffande snöskotern. Föreningen finner det därför motiverat att låta förslaget till enhetliga nordiska bestämmelser för terränggående motorfordon avse även sväware.

Det väckta medlemsförslaget i Nordiska rådet avser en begränsning av möjligheterna att fritt använda terränggående fordon för annat än nyttotrafik. Förslaget syftar uppenbarligen till ett generellt förbud för annan terrängtrafik med motorfordon än ren nyttotrafik. Grundsynen är alltså rakt motsatt den, som kommer till synes i den svenska regeringens proposition angående terrängfordon (1972: 99) och i den nuvarande situationen i Finland. Det förefaller föreningen som om detta grundläggande synsätt kunde ha betonats starkare i skrivelsen.

Föreningen delar således helt de synpunkter som framförts i förslaget och anser rekommendationen om gemensamma nordiska bestämmelser för att begränsa användningen av terränggående fordon vara av största vikt.

Stockholm den 7 november 1972

Svenska naturskyddsföreningen

Gösta Walin
Ordförande

Bo Olsson
T. f. sekreterare

Svenska samernas riksförbund:

Riksförbundet avgav remissvar till riksdagens jordbruksutskott med anledning av motion 1972: 546 vilket ingives och åberopas (se Bihang).

Riksförbundet vill i detta sammanhang poängtera att snöskotern för

renskötarna främst är ett arbetsredskap. De terränggående fordonens betydelse som kommunikationsmedel för befolkningen i fjällområdena är avgörande för deras möjligheter att snabbt ta sig fram.

Riksförbundet ser med oro på den användning skotern fått för fritids- och tävlingsändamål ävensom för jakt och fiske.

Begränsningen i rätten att fritt färdas med dessa terränggående motorfordon skulle otvivelaktigt innebära lättnader för nyttotrafiken.

Riksförbundet är positivt till gemensamma nordiska bestämmelser därom.

Stockholm den 1 november 1972

Svenska samernas riksförbund

Anders Åhrén

BIHANG

Remissvar till riksdagens jordbruksutskott från Svenska samernas riksförbund I anledning av motion 1972: 546 rörande reglering av skotertrafiken

Riksförbundet uppmärksammade tidigt de problem som kan uppstå genom ökad förekomst av snöskoter. Vid landsmötet 1969 i Luleå upptogs ärendet till behandling. Landsmötet beslöt resolution F (*här ej tryckt*).

Riksförbundet erinrar också om sitt remissvar den 17 februari 1970 med anledning av rennäringsakkunnigas betänkande Snöskoter — terrängkörning och färdelsätt (SOU 1969: 59).

Riksförbundet tillstyrker den i motionen gjorda hemställan att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär förslag till sådan reglering av skotertrafiken att skada på djur och växtliv motverkas.

Stockholm den 15 maj 1972

Svenska Samernas riksförbund

Tomas Cramér

Sameombudsman

Svenska jägareförbundet:

I medlemsförslaget till Nordiska rådet redovisas bl. a. de skilda bestämmelser, som gäller för användning av terränggående fordon, i de nordiska länderna samt Kungl. Maj:ts av riksdagen ännu ej slutbehandlade proposition av den 21 april 1972 med förslag till lag om körning i terräng med motordrivet fordon (1972: 99).

I riksdagsmotionerna nr 1707—1709 daterade den 29 maj 1972 samt i en riksdagsmotion daterad den 18 oktober 1972 har — mot bakgrund av de alltmåra accentuerade olägenheterna av användningen av snöskoter på sätt nu sker, innebärande bl. a. otrevnad och irritation, störningar av djurlivet, markskador samt en avsevärt ökad volym och/eller olaga jakt — väckts förslag bl. a.

om utredning beträffande ett system för identifiering av snöskotrar och andra terränggående fordon genom märkning på fordonens drivband,

om förbud att medföra jaktvapen vid färd med terränggående fordon, om att trafik med snöfordon eller annat terränggående motordrivet fordon, som ej är att hänföra till nyttotrafik, skall vara tillåtet endast i särskilt avgränsade områden eller längs leder, som upprättats för ändamålet samt

om att bestämmelser rörande snöfordonens utrustning och förarens kompetens m. m. skall föreläggas riksdagen i sådan tid att bestämmelserna kan träda i kraft i full utsträckning senast vintern 1974.

Vidare har i en skrivelse till departementscheferna för respektive justitie-, kommunikations- och jordbruksdepartementet från en enskild person väckts långtgående förslag angående bl. a. inskränkningar i skotertrafiken (*här ej tryckt*).

I Svenska jägareförbundets tidskrift Svensk Jakt nr 10/72 behandlades frågan "Snöskotern och viltvården" på ledarplats (*här ej tryckt*).

Såväl medlemsförslaget till Nordiska rådet angående enhetliga bestämmelser för terränggående motorfordon som av ovan redovisade handlingar framgår entydigt de stora problem, som för närvarande är förknippade med användning av snöskotrar, i varje fall i Sverige. Enligt Svenska jägareförbundets uppfattning har illegal användning av snöskoter vilken skett i skydd av frånvaron av bestämmelser för användningen av sådana fordon inneburit

att vargen utrotats,
att järvstammen löper fara att utrotas,
att björn- och älgstammen områdesvis hålles på en mycket låg nivå, samt
att oacceptabelt stora uttag göres av stammarna av orre, tjäder och ripa.

Det bör poängteras att övervakning av förbudet i 11 § jaktstadgan mot jakt från motordrivet fordon samt mot att söka efter vilt, spåra, förfölja, genskjuta eller hinna upp villebråd med hjälp av sådant fordon är i det närmaste helt ogörligt på grund av dels de oerhörda områden sådan bevakning måste sättas in på för att bli effektiv, dels det stora antalet skotrar, som i helt legala ärenden genomkorsar dessa områden.

Svenska jägareförbundet ser allvarligt på rådande situation icke endast mot bakgrund av den bedrivna illegala jakten utan även på grund av de störningar som skotertrafiken innebär. Dessa består i dels direkta

störningar av faunan dels de störningar de terränggående fordonen innebär från allmän naturskyddssynpunkt.

Det bör vidare framhållas att de avlägset belägna områden, vilka före snöskotern i princip tjänade som viltreservat på grund av att de icke kunde nås och utnyttjas under en rimlig jaktutflykt nu är fullt tillgängliga och att några svårigheter ej finnes att transportera ett rikt jaktbyte.

Enligt Svenska jägareförbundets uppfattning är användningen av snöskoter och andra terränggående fordon ett samnordiskt problem. Förbundet anförde i sitt yttrande över rennäringssakkunnigas betänkande "Snöskotern — terrängkörning och färdselrätt" (SOU 1969: 59) bl. a. följande:

Bestämmelserna i de nordiska länderna om användningen av terränggående fordon är betänkligt olika trots de ensartade problemen. Det vore därför önskvärt, att hela problemkomplexet kunde bringas till en samnordisk lösning, utformad med beaktande även av skogsbrukets och naturvårdens intressen.

Mot bakgrund av vad ovan anförts tillstyrker Svenska jägareförbundet bifall till det remitterade medlemsförslaget.

Stockholm den 31 oktober 1972

Svenska jägareförbundet

F. I. Boo

Bo Thelander

Medlemsförslag

om en nordisk industrifond för Färöarna

(Väckt av Erlendur Patursson)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Statsministeriet:

Forslaget har af rigsombudsmanden på Færøerne været forelagt *Færøernes landsstyre*, der den 21. november 1972 har meddelt, at landsstyret principielt ser velvilligt på en fælles nordisk indsats til støtte for udbygning og udvikling af industri på Færøerne.

For så vidt angår karakteren og omfanget af en sådan eventuel fælles nordisk indsats har landsstyret udtalt, at det gerne ser indsatsen dels tage form af et tilskud eller lån på gunstige vilkår, og at tilskuddet eller lånet tilføres den nuværende Færøernes Industrifond som supplement til dennes udlånsmidler, idet Færøernes Industrifond blev oprettet for ca. 1 år siden med samme formål, som forslaget om en nordisk industrifond for Færøerne tilsyneladende sigter på, dels få en i forhold til det færøske industrialiseringspotentiel realistisk størrelse.

I tilslutning til landsstyrets udtalelse har *rigsombudsmanden på Færøerne* bl. a. påpeget, at forslaget tilsyneladende ikke har taget de allerede etablerede offentlige finansieringsmuligheder, heriblandt den danske egnsudviklingslov, forskellige former for industri- og håndværkslån samt den i 1970 oprettede industrifond for Færøerne, der yder lån til færøsk industri, bortset fra fiskeindustri, i betragtning.

Det er rigsombudets opfattelse, at der med disse ordninger er skabt rammer, der sammen med almindelig bankfinansiering muliggør finansiering af en betragtelig del af den ønskede — og mulige — ekspansion af den færøske industri.

Til belysning af spørgsmålet har rigsombudsmanden henvist til vedlagte, af det færøske økonomiske råd, Buskaparradid, udarbejdede oversigt over de færøske erhvervs- og boliginvesteringer i årene 1967—1971 samt investeringsplaner for årene 1972—1975 (se *Bihang I*).

Forslaget har endvidere af statsministeriet været forelagt det i henhold til lov nr. 28 af 29. januar 1964 om en investeringsfond for Færøerne m. v. oprettede rådgivende udvalg. Udvalget, for hvilket bl. a. ethvert spørgsmål om statsbevillinger eller støtte i form af lån eller garantier til anlæg på Færøerne skal forelægges, fungerer efter loven generelt beskrevet som rådgivende organ for regeringen i alle økonomiske spørgsmål vedrørende Færøerne.

Det rådgivende udvalg har den 15. februar 1973 afgivet vedlagte udtalelse (*se Bihang 2*). Som det fremgår af udtalelsen, kan udvalget ikke anbefale oprettelsen af den foreslåede industrifond.

Statsministeriet kan for sit vedkommende tilslutte sig det rådgivende udvalgs opfattelse, hvorefter der er sådanne finansieringsmuligheder til rådighed for det færøske erhvervsliv, at kapitalbehovet til den nødvendige udbygning må anses for at kunne dækkes i de nærmeste år, og ministeriet kan derfor ikke anbefale medlemsforslaget.

København, den 15. februar 1973

P. m. v.

Jørgen Gersing

/Ruth Christensen

Bihang 1

Erhvervs- og boliginvesteringer i årene 1967—1971 samt investeringsplaner for årene 1972—1975

Mill. kr.	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
1. Fiskerskibe ¹	4,0	23,3	63,5	11,0	38,6	40,4	37,0	40,0	40,0
2. Fiskeindustri	6,0	1,5	2,5	4,1	7,5	15,4	8,0	8,0	8,0
3. Andre industriinvesteringer	3,0	4,0	1,2	2,5	8,3	9,0	12,0	12,0	12,0
4. Bygninger og maskiner i landbruget	2,0	2,0	2,0	2,0	2,3	2,3	2,4	2,5	2,5
5. Entreprenørmateriel	2,0	1,5	1,0	2,0	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
6. Lastbiler og hyrevogne	4,0	4,0	4,0	4,5	6,0	6,0	6,5	6,5	6,5
7. Fragt- og passagerskibe ^{1 2}	÷ 7,4	3,9	1,7	10,1	9,0	10,6	10,0	10,0	10,0
8. Kontorer og forretnings-ejendomme	4,8	5,5	8,0	7,5	8,3	9,0	10,0	10,0	10,0
Ialt erhvervsinvesteringer	18,4	45,7	83,9	43,7	82,5	95,2	88,4	91,5	91,5
9. Boliger	21,5	22,0	21,0	23,0	28,0	29,0	30,0	30,0	31,0
Ialt private investeringer	39,9	67,7	104,9	66,7	110,5	124,2	118,4	121,5	122,5
Ialt med undtagelse af skibe	43,3	40,5	39,7	45,6	62,9	73,2	71,4	71,5	72,5

¹ Med fradrag af solgte skibe.

² Inklusive ruteskibe m. v. samt flyvemaskiner.

Tallene 1967—71 i årets priser. 1972—75 er i 1971-priser.

Uttalande av Det rådgivende udvalg vedrørende Færøerne

1. Ved skrivelse af 13. december 1972 har statsministeriet anmodet udvalget om en udtalelse i forbindelse med et forslag fra Erlendur Patursson til Nordisk Råd. Ifølge forslaget skulle Nordisk Råd anbefale regeringerne i de fem nordiske riger samt det færøske landsstyre, at de i fællesskab skulle stille indtil 100 mill. kr. til rådighed med henblik på etableringen af en nordisk industrifond for Færøerne.

I denne anledning skal det rådgivende udvalg udtale følgende:

2. Indledningsvis skal det bemærkes, at det af Island hos de nordiske lande i 1969 opnåede, rentefrie lån (af samme størrelsesorden som det af Erlendur Patursson nævnte) var begrundet i den gradvise toldafvikling, som Island forpligtede sig til i forbindelse med sin indtræden i EFTA.

Selv om der på denne baggrund ikke foreligger nogen parallel mellem motivet til lånet til Island og det foreslåede lån til Færøerne, jfr. her også bemærkningerne fra bl. a. det svenske Kommerskollegium, kan der være grund til at nævne, at lånet til Island indgik i de overvejelser om dansk støtte til den færøske industrialisering, der i 1970 førte til oprettelsen af den færøske industrifond. Som nævnt af Erlendur Patursson andrager fondens grundkapital 4,5 mill. kr. Fondens udlånsmuligheder tilvejebringes bl. a. gennem lån hos Investeringsfonden for Færøerne. Siden industrifondens oprettelse har Investeringsfonden med henblik på udlån til færøsk industri stillet 10 mill. kr. til rådighed for industrifonden.

3. Også på anden måde ydes der fra dansk side bistand med henblik på en udbygning af det færøske erhvervsliv. Det gælder ikke mindst finansiering af nye fiskeskibe, hvor der til Realkreditinstituttet ydes statsgaranti for lån på 10 mill. kr. årligt, et beløb man fra 1974/75 har ansøgt om at få forøget med 50 pct. Da de af Realkreditinstituttet udstedte obligationer opkøbes af Nationalbanken på særligt favorable vilkår, ligger der samtidig et rentesubsidie i ordningen.

Herudover kan der især være grund til at nævne den danske egnsudviklingsstøtte. I medfør af de tidligere egnsudviklingslove — der har været gældende for Færøerne — har man siden 1958 givet tilsagn om finansieringsbistand til færøske virksomheder på knap 29 mill. kr. Den nye danske egnsudviklingslov af 7. juni 1972, der giver væsentligt gunstigere finansieringstilbud end den tidligere lov, må ventes at blive sat i kraft på Færøerne i den nærmeste fremtid. Herved vil mulighederne for finansiering af erhvervsinvesteringer på Færøerne forbedres, idet bistanden skal kunne ydes forbundet med tilsvarende fordele, som er tilsigtet for de øvrige egnsudviklingsområder i Danmark.

4. På denne baggrund er det udvalgets opfattelse, at det ikke er mangel på finansieringsmuligheder fra kilder uden for Færøerne, som er afgørende for udviklingen i erhvervsinvesteringerne på Færøerne. Denne konklusion gælder særligt udpræget for de seneste år, hvor gunstige afsætningsforhold for fisk har bidraget til en markant forbedring af den færøske betalingsbalances vare- og tjenesteposter. Samtidig har den danske stats tilskud til Færøerne været i fortsat stigning, jfr. tabel 1, hvorfor der har været overskud på den færøske betalingsbalances løbende poster. Dette har bl. a. bidraget til den meget betydelige forbedring af de færøske pengeinstitutters likviditet (incl. deres beholdning af især danske obligationer), som igen har lettet det færøske erhvervslivs muligheder for at opnå lokal finansiering.

Tabel 1. Den færøske betalingsbalance

Mill. kr.	1967	1968	1969	1970	1971
Eksport	177,5	154,1	182,2	251,0	278,7
Import	185,3	211,4	234,5	228,4	301,1
Handelsbalance	÷ 8,8	÷ 57,3	÷ 52,3	22,6	÷ 22,4
Varer og tjenester i øvrigt	÷ 10,4	÷ 16,5	÷ 30,4	÷ 42,6	÷ 46,3
Saldo på vare- og tjeneste- balance	÷ 19,2	÷ 73,8	÷ 82,7	÷ 20,0	÷ 68,7
Renter m. v., netto	÷ 4,9	÷ 5,0	÷ 11,7	÷ 10,4	÷ 11,3
Tilskud fra den danske stat	61,7	68,8	76,0	85,9	93,1
Saldo på løbende poster	37,6	÷ 10,0	÷ 18,4	55,5	13,1

På denne baggrund er hovedproblemet i forbindelse med udviklingen i de færøske erhvervsinvesteringer formentlig — lige som i flere andre lande — om det er muligt at føre en sådan stabiliseringspolitik, at færøsk erhvervsliv bliver i stand til at konkurrere med efterspørgselen fra andre områder, herunder ikke mindst den offentlige sektor, om den arbejdskraft og kapital, som det færøske samfund råder over.

5. På denne baggrund kan udvalget ikke anbefale oprettelsen af den foreslående industrifond.

København, den 15. februar 1973

P. u. v.

Anders Ølgaard

/Lars Teit Hansen

Finland

Finansministeriet:

Som ett väsentligt motiv för medlemsförslaget hänvisar man till den nordiska industrialiseringsfonden som grundades för Island i samarbete med dess anslutning till EFTA och man jämför de nuvarande förhållandena på Färöarna med dem som rådde på Island under ifrågavarande tid. I Islands fall var det dock frågan om att landet i den uppkomna situationen så fort som möjligt borde kunna få sin tidigare med tullmurar skyddade ekonomi på en internationellt konkurrenskraftig nivå. Grundandet av en nordisk industrialiseringsfond var en exceptionell åtgärd, med vilken man försökte stöda Island i dess strävanden. Enligt finansministeriet borde detta inte få bli någon förebild, med stöd av vilken nya fonder skulle kunna grundas för andra nordiska länder, i synnerhet om det gäller uppgifter som rör den regionala utvecklingen.

Med stöd av det ovan anförda anser finansministeriet, att skäl inte föreligger att stöda nämnda medlemsförslag.

Helsingfors den 20 november 1972

Johannes Virolainen

Finansminister

Heikki Keto

Sekreterare för
internationella ärenden

Handels- och industriministeriet:

— — — får handels- och industriministeriet värdsamt meddela att inrättandet av en i medlemsförslaget åsyftad nordisk fond för stödjande av industrin på Färöarna torde kunna anses som en möjlig uppgift inom det nordiska ekonomiska samarbetet. Ministeriet anser det fördenskull önskvärt att Finland kunde bidra med en lämplig summa till finansieringen av ifrågavarande fond.

Helsingfors den 29 november 1972

Grels Teir

Handels- och industriminister

Timo Alhos

Industriråd

N o r g e**Departementet for handel- og skipsfart:**

Handelsdepartementet har vurdert medlemsforslaget i samråd med berørte departementer, og finner at saken bør ses i sammenheng med Færøyenes fremtidige forhold til EF. I henhold til Traktaten om tiltrædelse til EF, artikkel 26 og Protokoll nr. 2, skal Traktaten ikke gjelde for Færøyene. Den danske regjering kan imidlertid innen 31. desember 1975, på grunnlag av vedtak fra det færøyske hjemmestyre, avgi en erklæring om at Traktaten skal få anvendelse på Færøyene. Ved en tilknytning til EF vil utbyggingen av industri på Færøyene, ved siden av å være et dansk ansvar, også bli en sak for EF's finansieringsinstitusjoner. Det synes derfor naturlig å vente med en endelig vurdering av grunnlaget for et eventuelt industrifond for Færøyene, til spørsmålet om Færøyenes stilling til EF er avklaret.

Det er i medlemsforslaget vist til det nordiske industrifond for Island på 14 millioner dollar. Dette fond er imidlertid ment å være en kompensasjon for den gradvis tollfrie adgang til det islandske marked som EFTA-landene, og deriblant de nordiske land, fikk ved Islands inntreden i EFTA.

Oslo, 8. desember 1972

Hallvard Eika

Tor Stokke

Landsorganisasjonen i Norge:

Landsorganisasjonen kan ikke se at industrireising på Færøyene vil representere noen vesentlig konkurranse for norsk industri, og vil ikke på noen måte motsette seg at det generelt gis støtte til slik industrireising. Økt industri vil gjøre næringslivet på Færøyene mer variert enn tilfellet er i dag.

Det kan imidlertid reises atskillig tvil om slik støtte bør være et felles nordisk anliggende. All den tid Færøyene hører med til Danmark, bør trolig slik støtte komme fra dansk hold.

Oslo, 15. november 1972

Landsorganisasjonen i Norge

Odd Højdahl

Norsk arbeidsgiverforening har meddelat, att det instämmer i Norges industriforbunds yttrande av den 8 november 1972 (se nedan).

Norges industriforbund:

Hvis Færøyene kommer med i det utvidede Europeiske Fellesskap, vil det være naturlig for Fellesskapet å ivareta slike oppgaver som et industrifond må forutsettes å dekke. Motiveringen for opprettelsen av et nordisk industrifond for Island var en annen enn den som ligger bak forslaget om et nordisk industrifond for Færøyene.

Norges Industriforbund er derfor tilbøyelig til å mene at Norge nå ikke bør engasjere seg i et nordisk industrifond for Færøyene, men at saken eventuelt kan tas opp til ny vurdering når Færøyenes forhold til Fellesmarkedet er avklart.

Oslo, 8. november 1972

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

Norges handelsstands forbund:

Vi vil peke på at Danmark fra 1. januar 1973 trer inn som medlem av Det Europeiske Økonomiske Fellesskap. Spørsmålet om Færøyene skal komme med i Det utvidede Fellesskap vil bli tatt opp til nærmere

vrdering på et senere tidspunkt. Med det resultat den norske folkeavstemning ga, kommer Norge ikke med i Fellesskapet og vil dermed ikke kunne dra nytte av de midler som forskjellige europeiske finansieringsinstitusjoner forutsettes å yte til utvikling av industri og annet næringsliv i økonomisk tilbaketliggende regioner av landene. De svekkede muligheter for norsk næringsliv ved en handelsavtaleløsning sett i forhold til medlemskap vil også svekke mulighetene for å drive en aktiv distriktsutbygging på nasjonalt grunnlag.

I den nye situasjon synes det som om Norge vil ha mer enn nok med å løse aktuelle og store utbyggingsproblemer for våre egne distrikter, som i stor utstrekning har tilsvarende næringsgrunnlag og tilsvarende manglende industriell utvikling som Færøyene.

Under henvisning til ovenstående kan vårt forbund ikke anbefale at Norge engasjerer seg i et nordisk industrifond for Færøyene, idet vi finner det naturlig at de oppgaver som et slikt industrifond må forutsettes å dekke, blir løst av Danmark, evt. av Det utvidede Europeiske Fellesskap når Færøyenes forhold til EF er avklart.

Oslo, 13. november 1972

Norges handelsstands forbund

Herman Scheel

Adm. direktør

Sverige

Kommerskollegium:

Inledningsvis kan konstateras att EFTA-konventionen även gäller Färöarna sedan 1968. Detta förhållande upphör genom Danmarks inträde i EC. Det är däremot osäkert om Romfördraget kommer att göras tillämpligt på Färöarna. Enligt tillträdesfördraget skall det bara ske om den danska regeringen före utgången av 1975 gör en deklARATION härom.

Som ett skäl att betrakta industrialiseringen av Färöarna som en gemensam nordisk uppgift anför förslagsställaren att Island fick ett räntefritt lån från övriga nordiska länder vid sitt inträde i EFTA. Det kan erinras om att motivet för inrättandet av den nordiska industrialiseringsfonden för Island var att inträdet i EFTA skulle försämra den isländska industrins konkurrensläge i förhållande till de nordiska länderna. De isländska tullarna på industrivaror var nämligen bland de högsta i Västeuropa och avvecklingen skulle därför frånta den isländska industrin ett gott skydd. Däremot var de nordiska ländernas tullar på de isländska exportvarorna låga eller obefintliga. Härtill kom att Is-

land traditionellt hade ett underskott i handelsbalansen mot de nordiska länderna och att Island hade stora ekonomiska svårigheter vid tillfället.

De nordiska ländernas (utom Danmark) andel av Färöarnas export har, med kraftiga variationer, sannolikt legat mellan 5 och 11 procent under de senaste fem åren. Under åren 1969 och 1970 uppgick för Sveriges del exporten till drygt 10 miljoner danska kronor.

Sveriges import från Färöarna (1969 och 1970 8 respektive 7 miljoner danska kronor) har huvudsakligen bestått av saltad eller sockersaltad sill för tillverkning av fiskkonserver samt av djupfrysta fiskfiléer. Den förstnämnda varan är i Sverige endast belagd med regleringsavgift. Då denna tas ut även på sill med EFTA-ursprung uppstår ingen ändring i fråga om avgiftsbeläggningen genom Färöarnas utträde ur EFTA. Beträffande filéerna har i proposition 1972: 135 (s. 49) föreslagits att införselavgiften gentemot Färöarna skall suspenderas tills vidare, dock längst till den 1 februari 1976. Den svenska importen av frysta fiskfiléer från Färöarna uppgick 1971 till c:a 2,5 miljoner danska kronor och beräknas komma att röra sig om c:a 8 miljoner kronor för vartdera av åren 1972 och 1973.

Enligt kollegiet föreligger beträffande Färöarna viss skillnad i de handelspolitiska förhållandena jämfört med Island. Då Färöarna fr. o. m. årsskiftet kommer att lämna EFTA kan EFTA-ländernas export till Färöarna genast per den 1 januari 1973 komma att bli belastad med full tull i likhet med varor från övriga tredje länder. Samma förhållande gäller för EFTA-ländernas import från Färöarna.

Enligt kollegiets uppfattning är situationen beträffande Färöarna icke så lik Islands att något slags parallellfall kan anses föreligga vad gäller ett eventuellt skapande av en nordisk industrialiseringsfond för Färöarna. Ett beslut härom måste därför grundas på andra motiv än i Islands fall.

Kollegiet finner att vid övervägande av såväl behovet av en industrialiseringsfond som framför allt möjligheterna att finna medel till en sådan, måste beaktas Färöarnas handelspolitiska situation på längre sikt, främst av hur deras relationer till EC utformas. Om Romfördraget görs tillämpligt på Färöarna kan dessa eventuellt dra fördel av en gemensam regionalpolitik. Vid en eventuell annan lösning måste övervägandena baseras på de då rådande förhållandena, och klarhet på denna punkt kan inte med säkerhet nås förrän 1975. Enligt kollegiets uppfattning finns det därför anledning att icke nu fatta beslut om inrättandet av en nordisk industrialiseringsfond för Färöarna.

Om en fond av det tänkta slaget skapas bör det utredas hur stort stödbehovet är. Den summa som nämns i förslaget är så väl tilltagen att den skulle kunna täcka praktiskt taget samtliga industriinvesteringar som enligt förslagsställaren behövs på Färöarna under en femårs-

period. En så stor insats torde inte vara nödvändig då de faktiska investeringarna på Färöarna under den senaste tioårsperioden har varierat kraftigt, men i genomsnitt legat på ett tiotal miljoner danska kronor per år. Enligt kollegiets uppfattning bör det först upprättas en investeringsplan som utvisar vilka investeringar som bör göras och vilka möjligheter som finns att finansiera dem. Först om denna plan skulle visa att finansieringsmöjligheterna inte räcker till och att de planerade investeringarna är angelägna finns det anledning att närmare överväga inrättandet av en nordisk investeringsfond.

Stockholm den 7 december 1972

Bertil Swärd

Gunnar Jansson

Axel Moberg

Styrelsen för teknisk utveckling:

Frågan om den industriella utbyggnaden på Färöarna kan ses ur två synvinklar.

Ur den första synvinkeln, vilken närmast tycks vara den som föranlett medlemsförslaget, är industrialiseringsfrågan en färöisk önskan där ett gemensamt nordiskt resursutnyttjande skulle kunna ifrågakomma mot bakgrund av likartade bedömningar som gjorts gällande i olika nordiska länder beträffande nationell regionutbyggnad. Dylika gemensamma nordiska satsningar har, enligt vad STU har sig bekant, hittills knappast gjorts. Denna fråga torde därför klart vara att betrakta som ett politiskt spörsmål och inte ett ärende som i första hand kan bedömas från generell teknisk utvecklingssynpunkt. STU finner det således ej påkallat att avge någon synpunkt beträffande denna del av frågeställningen.

Den andra synvinkeln, som kan tänkas ha viss aktualitet för frågan, berör eventualiteterna av för två eller flera nordiska länder gemensamma industri- eller tekniska utvecklingsfrågor. Det föreliggande medlemsförslaget ger inte något underlag för en bedömning av om och i så fall i vilken utsträckning sådana gemensamma intressen redan föreligger eller skulle kunna aktualiseras. Om sådana frågor är eller blir aktuella kan man, utöver det i medlemsförslaget speciellt upptagna fondbeloppet för Färöarna, tänka sig att gemensamma nordiska fonder av den typ som exempelvis föreslagits för gemensamma tekniska utvecklings- och industrialiseringsåtgärder skulle kunna komma i fråga. Om så är fallet bör saken rimligen bedömas av Nordiska ministerrådet eller det eller de nationella eller nordiska expertgrupper eller organ som ministerrådet i detta sammanhang önskar anlita. För att möjliggöra ett

ställningstagande till denna fråga är det således önskvärt att material presenteras antingen genom insatser från färöisk sida eller genom utredningsuppdrag till exempelvis Nordiska ministerrådets sekretariat eller Nordforsk. Sedan sådant material framtagits bör det vara möjligt att ta ställning till denna del av frågan.

Stockholm den 29 november 1972.

Bertil Agdur

Gösta Lagermalm

Sveriges riksbank:

Medlemsförslaget synes innebära att medlen till lånet skulle anskaffas genom budgetanslag, varför några speciella kreditmarknadsproblem icke skulle bli aktuella. Fullmäktige vill därför avstå från att ta ställning i ärendet.

Stockholm den 2 november 1972

Å Fullmäktiges vägnar:

John Ericsson

Karin Åsbrink

Landsorganisationen i Sverige:

— — — På grund av ärendets art saknar LO skäl att vare sig anföra invändningar mot eller uttala sitt stöd för ett sådant kreditstöd. Om den allmänna frågan om samnordiskt finansieringsstöd till näringslivet i olika regioner i Norden kommer upp till behandling har LO intresse av att föra fram synpunkter. Det finns också skäl för att Färöarna i så fall skulle beröras.

Stockholm den 20 november 1972

Landsorganisationen i Sverige

Gunnar Nilsson

Gösta Dahlström

Sveriges industriförbund:

Industriförbundet är medvetet om de problem, som ett ensidigt sammansatt näringsliv skapar och om de finansiella behov som finns. Färöarna har dock möjlighet att få kapital via det danska utvecklingspro-

grammet. Efter Danmarks inträde i EEC bör man också kunna få lån och bidrag från olika EEC-institutioner. Mot denna bakgrund avstyrker industriförbundet att den industriella utbyggnaden på Färöarna betraktas som en gemensam nordisk angelägenhet.

Det gemensamma nordiska lånet till Island måste ses mot bakgrund av detta lands inträde i EFTA. Jämförelsen mellan Islands och Färöarnas situation kan därför knappast göras.

Stockholm den 10 november 1972

Sveriges industriförbund

Erik Braunerhielm

Tore Gustavsson

Medlemsförslag

om utbyggnad av flygtrafiken mellan de nordliga delarna av Finland, Norge och Sverige

(Väckt av Eric Carlsson, Bror Lillqvist, Jouni Mykkänen, Bjarne Mørk Eidem, Jan-Ivan Nilsson, Erling Norvik och Paavo Väyrynen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska turisttrafikkommittén (NTTK):

Nordiska turisttrafikkommittén (NTTK) är medveten om, att de nordiska flygbolagen kontinuerligt undersöker sina möjligheter att förbättra flygförbindelserna på Nordkalotten. Då det emellertid är uppenbart, att det nordiska turistsamarbetet på Nordkalotten i framtiden kommer att utvecklas finner dock NTK det riktigt, att en utredning på nordisk bas borde utföras. Speciell hänsyn bör vid denna utredning tas till de stora turistprojekt som för närvarande är under planläggning i de olika länderna så att det vid eventuella förslag till utbyggnad av rutt-nätet kan beaktas hur turistströmmarna på Nordkalotten i fortsättningen kommer att röra sig.

Nordiska turisttrafikkommitténs medlemmar kommer även separat att inkomma med svar till Nordiska rådet i ovannämnda fråga.

Helsingfors den 30 december 1972

Bengt Pihlström

T. f. byråchef

May-Britt Gyllenbögel

Korrespondent

Scandinavian Airlines System (SAS):

Det emne, som medlemsforslaget behandler, er et emne som kontinuerligt har været drøftet og behandlet inden for SAS, og konsortiet ønsker derfor at give sin fulde støtte til forslaget, hvori det blandt andet anbefaledes regeringerne i Finland, Norge og Sverige at undersøge forudsætningerne for en udvidelse af flytrafikken inden for Nordka-

lotten og mellem de tre landes nordlige dele. SAS er til enhver tid parat til at stille konsortiets fagkundskab til rådighed for en sådan undersøgelse.

Som det fremhæves i kommentarerne til forslaget, trafikerede SAS i 1968 strækningen Østersund—Trondheim blandt andet efter henstilling fra Nordisk Råd. Desværre viste beflyvningen sig så ulønsom, at SAS som nævnt måtte nedlægge ruten.

Problemerne omkring ruteflyvningen på Nordkalotten er velkendte for Nordisk Råd. Det meget begrænsede trafikunderlag mellem de nordlige dele af de nordiske stater, de med luftfartens øjne set korte afstande samt de betydelige offentlige afgifter, der er pålagt ruteflyet, har medført, at SAS hidtil ikke har set nogen mulighed for at imødekomme ønsket om internordisk ruteflyvning på Nordkalotten.

Det kan imidlertid oplyses at SAS for øjeblikket studerer mulighederne for fra sommeren 1974 at indlede regelmæssig beflyvning af strækningen Kiruna—Tromsø v. v. Selv om trafikken i første omgang er påtænkt som sommertrafik på grundlag af passagertilskuddet af turister, er det muligt, at beflyvningen også kan gennemføres i begrænset omfang om vinteren. Kan planerne om en forbindelse mellem Kiruna og Tromsø realiseres, indebærer dette, at den svenske og norske indenrigstrafik på Nordkalotten knyttes sammen, hvilket også indebærer muligheder for videre forbindelse til Finland via Finnairs linjer Umeå—Vasa og Sundsvall—Vasa.

SAS har med interesse konstateret, at forslagsstillerne dels udtaler, at man bør overveje støtte foranstaltninger for en eventuel forsøgsvirksomhed, dels finder, at der synes at være baggrund for at drøfte et net af mindre, lokale flyvepladser for den omtalte trafik. Uden at kunne tage stilling til disse spørgsmål på nuværende tidspunkt ønsker konsortiet blot som sin opfattelse at fremhæve, at regeringerne i givet fald nøje bør vurdere det eksisterende trafikunderlag forinden eventuelle investeringer foretages.

Konsortiet takker for at have fået lejlighed til at udtale sig.

Stockholm, den 27. december 1972

Scandinavian Airlines System

Luftfartspolitisk afdeling

Henry Söderberg

Föreningarna Nordens Förbund:

Frågan om utbyggnaden av flygtrafiken i det berörda området har jämsides med debatten i Nordiska rådet varit en återkommande diskus-

sionspunkt vid de av Föreningarna Norden i Finland, Norge och Sverige arrangerade och vartannat år återkommande Nordkalottkonferenserna. Förbundet vill här inskränka sig till att nämna de krav om utredning av de ekonomiska förutsättningarna för en reguljär flygförbindelse från Nordfinland via Nordsverige till Nord-Norge som framfördes vid konferensen i Narvik 1966 samt vidare den resolution om samfärdseln i området som antogs vid konferensen i Rovaniemi 1970. Man efterlyste vid den senare konferensen bl. a. en förbättring och utvidgning av flygplatserna på kalottområdet så att moderna jetplan skulle kunna trafikera dessa. Nordkalottkonferensen i Tromsö i augusti 1972 diskuterade även ingående frågan om inrikes flygrabatter och flygförbindelser. Det framhålls därvid i ett mer principiellt avsnitt av en av resolutionerna från konferensen bl. a.:

Kommunikationspolitiken i de nordiska länderna måste få en sådan inriktning att den medverkar till att förverkliga de regionalpolitiska målsättningarna. En trafikpolitik i strid med regionalpolitiska mål medför, att kostnaderna för de regionalpolitiska ansträngningarna blir onödigt höga eller att de regionala problemen inte alls kan lösas. Kommunikationspolitiken bör följaktligen anpassas till den regionalpolitiska grundsyn som innebär, att den regionalpolitiska målsättningen är en överordnad samhällelig målsättning som står över kommunikationspolitiken och som alla former av delplanläggning bör inordnas under.

I ett annat avsnitt av samma resolution upprepades det tidigare framförda kravet om en undersökning av flygförhållandena samt om flygpriserna på Nordkalotten. Betr. det allmänna behovet av flygförbindelser framhölls bl. a.:

Mellanriksförbindelser med flyg blir emellertid mer och mer behövliga på Nordkalotten. Sådana förbindelser är på längre sikt helt nödvändiga som en följd av och en förutsättning för ett utvidgat ekonomiskt och socialt samarbete. Konferensen anser det vara en uppgift för statsmakterna i de tre länderna att ombesörja att flygförbindelser inom Nordkalottområdet blir upprättade.

Med hänsyn till det inledningsvis nämnda sambandet mellan regionalpolitiken och kommunikationsväsendet på Nordkalotten finner förbundet, att det fortsatt är nödvändigt att genom olika statliga stödåtgärder medverka till att flygtrafik kan inrättas trots att denna inte alltid är trafikekonomiskt lönsam. Förbundet delar här de i medlemsförslaget anförda synpunkterna att räntabilitetskalkyler inte får vara avgörande då viktiga trafikbehov skall tillgodoses.

Man måste därför trots åtskilliga bakslag under tidigare försöksverksamhet, t. ex. beträffande sträckan Östersund—Trondheim, även i framtiden räkna med att statsmakterna i de tre berörda länderna genom olika stödåtgärder garanterar ändamålsenliga flygförbindelser på Nordkalotten.

I detta sammanhang vill förbundet ifrågasätta, om inte den i medlemsförslaget nämnda utredningen även kunde undersöka förutsätt-

ningarna för att s. k. ringlinjer byggda på principen om Norden som en trafikpolitisk enhet upprättas av de nationella flygbolagen. Upprättandet av sådana skulle enligt förbundets uppfattning kunna leda till en ordning där nationella flyglinjer i respektive land förlängdes in i grannländerna. Därmed skulle sannolikt möjligheterna till en rationell drift av flygtrafiken på Nordkalotten på ett påfallande sätt förbättras samtidigt som trafikbehovet inom regionen bättre skulle kunna tillgodoses.

Under återopande av de synpunkter som här framförts vill förbundet tillstyrka att en skyndsamt utredning kommer till stånd i syfte att klargöra förutsättningarna för en utbyggnad av flygtrafiken på Nordkalotten.

Stockholm den 10 januari 1973

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson

Ordförande

Ake Landqvist

Sekreterare

F i n l a n d

Statsrådets kansli har i skrivelse den 10 januari 1973 förklarat att man förenar sig i yttrande från delegationen för utvecklingsområdena.

Trafikministeriet:

Det i medlemsförslaget avsedda ärendet kan anses utgöra en del av den fråga som avses i rekommendationen nr 8/1972, om vilken luftfartsstyrelsen har avgivit särskilt utlåtande. Dessutom konstaterar luftfartsstyrelsen, att trafikministeriet har mottagit ett antal framställningar och utlåtanden, bl. a. från föreningen Pohjola-Norden och Vasa handelskammare, angående utvecklandet av regelbunden flygtrafik mellan de nordiska ländernas nordligaste delar.

Om man granskat flygförbindelserna mellan Finland och Sverige har man, med undantag av de södra rutterna, bara förbindelserna mellan Vasa och Umeå (fyra gånger per vecka) och Vasa och Sundsvall (tre gånger per vecka). Mellan Finland och Norge finns det bara en rutt i norra området, nämligen Ivalo—Kirkenäs (fyra gånger per vecka), som har trafikerats bara under sommarsäsongen. Alla dessa rutten har trafikerats enbart av Finnair oy. Det förefaller uppenbart, att det finns ett väl grundat behov för mera omfattande flygtrafik mellan de nordiska länderna också i kalottområdet och de övriga norra delarna av dessa länder. Å andra sidan är det också uppenbart, att trafiken i nu-

tida förhållanden är ekonomiskt sett mindre lönande för flygbolagen och att även nuvarande pris är för höga för att öka antalet passagerare på rutterna.

För att befrämja trafiken i de ovannämnda områdena eller ens garantera den nuvarande trafiken borde man åstadkomma förutsättningar, som å ena sidan skulle möjliggöra prissänkningar och å andra sidan förbättra flygbolagens ekonomiska förhållanden angående sådana rutter. I detta sammanhang må påpekas, att biljettpriserna står i direkt sammanhang med respektive flygbolags kostnader och att olika avgifter från myndigheternas sida utgör en märkbar och under de senaste åren allt större del av dessa kostnader. T. ex. för trafiken mellan Vasa och Sundsvall/Umeå har dessa avgifters andel stigit ända till 40—75 procent av biljettpriset. Avgifterna, som uppbärs av den svenska staten är märkbart högre än motsvarande finska.

I detta sammanhang kan hänvisas till det förslag av den 28 mars 1972 för befrämjande av den reguljära närtrafiken mellan Finland och de övriga nordiska länderna som Finnair har lämnat till luftfartsverket i Sverige och luftfartsstyrelsen i Finland.

Då befrämjandet av flygtrafiken på de korta sträckorna mellan de nordiska länderna, i synnerhet i dessas norra delar, både med hänsyn till det allmänna nordiska samarbetet och ur en samhällspolitisk synpunkt bör anses vara önskvärt och t. o. m. utgöra en nödvändig förutsättning för utvecklandet av turismen, och då å andra sidan en av de största svårigheterna härför synes vara de avgifter som utkrävs av flygtrafiken och som inverkar på flygverksamheten borde myndigheterna vidtaga åtgärder för en märkbar sänkning, delvis även för slopande, av de avgifter som staten uppbär av flygtrafiken. Som mål borde sålunda uppställas skapandet av ett välutvecklat flygtrafiknät, som skulle vara skäligen lönande för flygbolagen och samtidigt motsvara det rådande behovet. Med hänvisning till det ovan anförda understöds utförandet av den utredning, som avses i förslaget.

Helsingfors den 1 december 1972

Pekka Tarjanne
Trafikminister

Reino J. Auvinen
Tf. kanslichef

Turistrådet:

— — — konstaterar Turistrådet att Finnair kontinuerligt har utvecklat flygförbindelserna i norr ända in på norska sidan. Vidare är det Turistrådet bekant att man övervägt även nya rutter.

Då det är uppenbart att turismen mellan de nordiska länderna och från övriga länder kommer att växa kraftigt även på Nordkalottom-

rådet, bör det konstateras att såväl Nord-Norge, norra Sverige och norra Finland bildar ett turisttrafikmässigt viktigt verksamhetsområde. För att de även till detta område planerade nya trafikförbindelserna skall bära sig, bör de baseras på ett genom undersökningar påvisbart och inte antaget trafikbehov. Turistrådet konstaterar därför att det är nödvändigt att göra en samnordisk undersökning. Härvid borde hänsyn tagas till de stora turistprojekt som för närvarande är under planläggning, samt till frågan hur turistströmmarna i fortsättningen kommer att röra sig på området med beaktande av de nya företagen.

Helsingfors den 8 januari 1973

Kalervo Hentilä

Ordförande

Bengt Pihlström

Sekreterare

Delegationen för utvecklingsområdena:

— — — I förslaget konstateras, att den utveckling av flygtrafiken på dessa områden som man hoppats på ej ägt rum, trots långvariga strävanden i denna riktning. Sålunda finns till exempel mellan Finland och Sverige ingen reguljär flygförbindelse norr om Kvarken. Mellan Finland och Norge finns i norr en sådan förbindelse endast mellan Ivalo och Kirkenäs. Flygförbindelserna mellan ländernas nordliga delar är sålunda ytterst få, fastän flygförbindelserna mellan ländernas nordliga och sydliga delar är relativt väl utvecklade.

Den omständigheten, att tvärgående flyglinjer inom nordkalottområdet inte är lönsamma, har varit den viktigaste orsaken till att sådana saknas. Det är likväl uppenbart, att även det nordiska samarbetets otillräcklighet härvidlag har bidragit till att tillräckliga förutsättningar för sådana flygförbindelser inte har kunnat skapas. Flygrutternas inom och mellan de nordiska länderna har sålunda blivit sådana de nu är: även vid flygresor mellan ländernas nordliga delar, alltså resor som både börjar och slutar i de nordliga delarna, har man nödgats anlita flygrutter, som koncentreras till de sydliga delarna.

De svaga flygförbindelserna inom nordkalottområdet är en faktor som avsevärt hämmar områdets utveckling. Avsaknaden av tvärgående flygförbindelser har ju till följd att det är svårt eller rent av omöjligt att utveckla och upprätthålla viktiga ekonomiska och andra förbindelser mellan ländernas nordliga delar. Ordandet av dessa förbindelser på omvägar med anlåtande av sydligare rutter försorsakar åter extra kostnader såväl privatekonomiskt som också nationalekonomiskt. Detta är så mycket menligare som inte heller de övriga förbindelserna,

landsvägs-, järnvägs- och post- och teleförbindelserna, kan erbjuda tillräckligt snabba och ekonomiska förbindelser inom nordkalottområdet. Trafikförhållandena på området är särskilt dåliga just när det gäller flygförbindelserna. Därför borde alldeles särskild uppmärksamhet fästas vid avhjälpandet av de brister som vidrår dessa och i synnerhet vid utvecklandet av direkta tvärgående förbindelser mellan ländernas nordliga delar.

Förbättrandet av trafikförhållandena på de nordliga områdena och i detta speciella fall utvecklandet av flygförbindelser inom nordkalottområdet kan motiveras framför allt med regionalpolitiska synpunkter. I all synnerhet på nordkalottområdet förorsakar den glesa bebyggelsen, de långa avstånden och områdenas avsides läge svåra närhetsproblem, vilka på ett avgörande sätt försvårar allt framåtskridande. Genom att förbättra trafikförbindelserna kan man påverka de allra centralaste grundförutsättningarna för den allmänna utvecklingen på utvecklingsområdena och effektivt minska dessas efterblivenhet i förhållande till andra områden.

Det är nödvändigt att utveckla trafik- och i synnerhet flygförbindelserna på de nordliga områdena framför allt på grund av näringslivets och turismens snabbt växande behov av förbindelser. Förbättrade förbindelser mellan ländernas nordliga delar skulle befördra utvecklingen av mångsidigare förbindelser och främja de allmänna utvecklingsmöjligheterna i de nordliga områdenas centra och sålunda skapa välkomna förutsättningar för utvecklandet av ett nät av centra i ländernas nordliga delar. Bättre förbindelser skulle behövas också för förbättrande av förutsättningarna för samarbetet mellan myndigheterna, samarbetet mellan de nordiska länderna och det övriga umgänget.

Utvecklandet av det i förslaget avsedda nätet av flygförbindelser på de nordliga områdena är, som i förslaget nämnes, förenat med många problem. För att flygförbindelser skall fås till stånd förutsätts samarbete länderna emellan, stödåtgärder av staterna samt ett helhetsbetonat, på trafikmässiga och tekniska lösningar inriktat undersöknings- och planeringsarbete. Utan nordiskt samarbete kan flygförbindelserna på de nordliga områdena knappast väsentligt utvecklas så, att de på bästa möjliga sätt lämpar sig för det övriga trafiknätet på dessa områden, för deras speciella trafikbehov och för deras geografiska förhållanden och väderleksförhållanden.

Umgänget mellan de nordiska länderna också i norr blir livligare allt efter som det underlättas genom att dess samhällliga och tekniska förutsättningar förbättras. Det i förslaget avsedda projektet och den utredning det förutsätter skulle förutom för nordiskt samarbete skapa förutsättningar även för en aktuell regional- och utvecklingsområdespolitik. Det finns veterligen inte utredningar som i tillräcklig mån kartlagt de

olika synpunkterna på ordnandet av ifrågavarande trafik. En utredning måste sålunda anses nödvändig och brådskande.

Delegationen för utvecklingsområdena omfattar förslaget och dess motiveringar. Delegationen anser en ökning av flygförbindelserna mellan de nordliga delarna av Finland, Norge och Sverige vara behövlig från utvecklingsområdespolitisk synpunkt och föreslår, att härtill syftande åtgärder skyndsamt vidtas.

Helsingfors den 2 januari 1973

Pekka Leinonen
Utredningssekreterare

Länsstyrelsen i Vasa län¹:

För Vasa läns del finns det regelbundna flygrutter till Sverige, men huru dessa kombinerar med flygrutterna vidare på svenska sidan finns här inte uppgift om. Likaså saknas uppgift om det är möjligt att omedelbart fortsätta resan vidare västerut över till Norge. Inom Vasa län utgår de flygrutter, som går till Sverige, från Vasa. Till Umeå i Sverige finns flyglinje tur och retur både vardagar och söndagar. Därjämte finns daglig flygtur även till Sundsvall. Från Gamlakarleby och Jakobstads flygfält i Kronoby finns ingen direkt förbindelse till Sverige, men det finns dock anslutning via Vasa. Samma anslutning kan också resande från Uleåborg och också längre bort ifrån använda, nu när det finns flygförbindelse också mellan Gamlakarleby och Uleåborg.

När det är fråga om flygrutter som går över rikets gräns, kommer olika passagerar- och landningsavgifter med i bilden. På de flygrutter som går från Vasa till Umeå och Sundsvall uppbäres en sådan passageraravgift om 5 mark och i Sverige en motsvarande om 23 kronor. Dessa avgifter inkluderas i flygbiljetternas pris. Landningsavgiften för ett plan som landar från ett utrikes fält på ett fält i hemlandet är också många gånger större än för ett plan som trafikerar mellan fält i hemlandet. Då idkaren av flygtrafik är tvungen att utkräva sådana extra kostnader av passagerarna inkluderade i biljetternas pris, är följderna därav att en kort flygresor som sträcker sig över rikets gräns är betydligt dyrare än en lika lång resa i hemlandet. Ett slopande eller en betydande nedsättning av passagerar- och landningsavgifterna skulle omedelbart möjliggöra en sänkning av flygbiljetternas pris. Härav skulle uppenbarligen i sin tur följa en ökning i passagerarantalen och därigenom en sänkning av biljetternas pris, enär planen inte skulle behöva göra resor halvtomma såsom fallet hittills ofta har varit.

Vid användning av andra kommunikationsmedel har passagerartrafi-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ken mellan de olika nordiska länderna redan länge varit befriade från extra avgifter och kostnader. Det bör anses orättvist, att den modernaste trafikformen fortsättningsvis belastas på detta sätt.

I detta sammanhang önskar länsstyrelsen också fästa uppmärksamhet vid det missförhållandet att det inte från Vasa och inte heller i allmänhet från landets västra delar finns direkt flygförbindelse med landets östra delar. I detta avseende borde en förbättring fås till stånd.

Med hänvisning till det ovanstående förordar länsstyrelsen i Vasa län det gjorda förslaget.

Vasa den 20 december 1972

Martti Viitanen
Landshövding

Henrik Palomäki
Länsråd

Länsstyrelsen för Lapplands län¹:

Sedan saken behandlats vid länets planeringsdivision, konstaterar länsstyrelsen för Lapplands län i fråga om medlemsförslaget om utbyggnad av flygtrafiken inom Nordkalotten högaktningfullt följande.

Inom Nordkalotten behövs det samarbete mellan länderna på många olika områden, både mellan myndigheterna och mellan enskilda företag. Det för samarbetet nödvändiga kunskapsmeddelandet begränsas betydligt av de bristfälliga kommunikationsförbindelserna, av vilken anledning personliga förhandlingskontakter är viktiga. Då avstånden är långa och det inte finns någon järnvägstrafik eller tillräckligt effektiv buss- trafik, är interna flygförbindelser inom Nordkalotten mycket nödiga för att minska både kostnaderna och ansträngningen.

Turismen är en för hela Nordkalotten viktig näring, som under de senaste åren ökat mycket snabbt. Hittills har turismen förutom av landsvägarna varit närmast beroende av järnvägarna och av vart lands inrikes flyglinjer. Däremot har inom själva Nordkalotten det enda trafikmedlet i praktiken blivit egen bil eller abonnerad buss. Sålunda, när man försöker utveckla turismen inom Nordkalotten, är det nödvändigt att fästa uppmärksamhet vid en flygtrafik som möjliggör Nordkalottens inre förbindelser. Närmast i samband med turismen har en utredning också redan företagits på försorg av länsstyrelsen för Lapplands län angående småflygplatsbehovet inom Lapplands län, vilken utredning för sin del torde kunna betjäna utvecklingsarbetet med hela Nordkalottens rutttrafik.

Enligt länsstyrelsens uppfattning borde man i en utredning angående flygtrafiken inom Nordkalotten fästa uppmärksamhet vid både tekniska,

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ekonomiska och regionala synpunkter. Särskild uppmärksamhet borde riktas på frågan om på vilket sätt de tekniska och ekonomiska förutsättningarna kan förbättras från de nuvarande för att trafiken skall kunna göras tillräckligt lönsam för sin utövare så att förbindelserna kan ständigt upprätthållas.

Länsstyrelsen konstaterar, att regeringarna i Norge och Sverige samt arbetskraftsministeriet i Finland tillsatt en gemensam nordkalottkommitté att utreda konkreta ekonomiska samarbetsmöjligheter inom Nordkalotten. Länsstyrelsen anser, att nordkalottkommittén skulle kunna åläggas att genom att anlita tillräcklig sakkunskap angående flygverksamheten och flygplatserna företaga den föreslagna utredningen.

Rovaniemi den 27 november 1972

Martti Miettunen
Landshövding

Heikki Annanpalo
Planeringschef

Stadsförbundets byrå:

De inbördes resorna från ett land till ett annat inom nordkalottområdet är såsom i förslaget konstateras, synnerligen besvärliga. Dels beror detta på de långa avstånden och dels på de inre trafikförbindelsernas nord—sydinriktning, vilket är en följd av ländernas form.

Av förslaget framgår inte i hur hög grad det inom området förekommer trafikbehov länderna emellan. En utredning av detta borde vara en av de första uppgifterna då man söker finna en lösning på problemet. I utredningen borde också områdets trafikförbindelser granskas som helhet, på så sätt att både land- och flygförbindelserna beaktas samtidigt.

Det är möjligt att förbättra flygförbindelserna på många olika sätt, mellan vilka det kan finnas stora skiljaktigheter förutom beträffande servicestandarden också beträffande lönsamheten. Vid jämförelsen torde man vara tvungen att beakta inte enbart ett lämpligt flygmateriel utan också lämpligheten av de flygfält som står till förfogande.

Som alternativ kan t. ex. komma i fråga användande av relativt små plan mera omfattande än för tillfället i en taxiartad trafik, eller skapande av en tvärgående trafik som skulle förbinda de tre nordiska länderna. Jämfört med det nuvarande förhållandet skulle en förbättring redan fås till stånd genom att förlänga rutten över Kvarken till Norge möjligen med ett samtidigt utökande av turerna.

Enligt Stadsförbundets åsikt är det vid övervägande av de åtgärder medlemsförslaget förutsätter, nödvändigt att utgående från områdets trafikförhållanden och -behov, utreda olika alternativ. Vid jämförandet

av dessa bör man samtidigt fästa uppmärksamhet vid den servicenivå som åstadkoms och vid ekonomiska faktorer både ur synpunkter på trafikens skötsel och ur deras synpunkt som använder sig av trafiktjänsterna.

Helsingfors den 30 december 1972

Stadsförbundets byrå

L. O. Johanson

Verkställande direktör

G. Riskula

Avdelningschef

Centralhandelskammaren¹:

Nordiska rådet fäste redan åren 1958 och 1959 med sina av rådet godkända rekommendationer (*nr 21/1958 och nr 14/1959*) uppmärksamhet vid behovet av att utvidga trafikförbindelserna inom nordkalottområdet. Efter att senare ha erhållit utredning om utvidgning av de dåtida förbindelserna, flygfälts- och vägbyggena, avlägsnade rådet rekommendationerna som slutbehandlade från sin förteckning över ärenden under åren 1959 och 1962. I nordkalottområdets interna flygförbindelseförhållanden hade emellertid inte skett någon förbättring.

På basen av en av rådet år 1968 godkänd rekommendation öppnade SAS-flygbolaget på försök trafik mellan Östersund och Trondheim. Trafiken på rutten indrogs som olönsam några månader senare.

Detta år godkände rådet en rekommendation nr 8/1972 om underlättande av den internordiska flygtrafiken på korta rutter. Förverkligad skulle rekommendationen verka reducerande på biljettpreisen och flygfältsavgifterna på de internordiska korta flygrutterna.

Som den enda över gränserna gående flygrutt inom nordkalottområdet trafikeras sträckan Ivalo—Kirkenes av Finnair. Också denna rutt trafikeras enbart sommartid, då huvudparten av resenärerna utgörs av utlänningar. Förslagsframställarna inom rådet anser utvecklandet av de interna flygförbindelserna inom nordkalottområdet viktigt både av trafikmässiga och av regionalpolitiska orsaker. Därför föreslår förslagsställarna, att man genom myndigheternas försorg skulle företa en samnordisk utredning av de förutsättningar, som med avstående från stränga lönsamhetskrav förefinns för att få till stånd ett tillfredsställande flygförbindelsenät och smidiga tvärförbindelser mellan länderna.

I ovannämnda utredning rekommenderar förslagsställarna som konkreta åtgärder följande:

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

1) Det vore skäl att överväga stödåtgärder i form av statlig garanti för upprätthållandet av flygtrafiken i försökssyfte tillräckligt länge på mindre lönsamma rutter.

2) Möjligheterna borde utredas för att i tariffhänseende bibehålla Nordkalotten som ett enhetligt område.

3) Systemet med landnings- och passageraravgifter borde granskas och förenhetligas länderna emellan.

4) Då man måste vara inställd på jämförelsevis långa och svagt trafikerade rutter torde det vara skäl att basera planeringen på från det övriga linjenätet avvikande tekniska lösningar.

Det bör konstateras, att Uleåborgs handelskammare på våren 1972 föranstaltade en rätt begränsad enkät rörande behovet av flygförbindelser mellan länderna inom kalottområdet. Den efterfrågan som utredningen utvisade skulle ännu inte räcka till för öppnandet av en räntabel kalotttrafik.

Utredningen omfattade emellertid bara ett mindre undersökningsurval av trafikbehovet från norra Finland till andra kalottområden och kan därför inte anses vara tillräcklig som bas för ett beslutsfattande i ärendet.

Enligt Centralhandelskammarens åsikt borde man innan man öppnar den i punkt 1 föreslagna försökstrafiken företa en grundlig samnordisk trafikundersökning för att utreda det aktuella resebehovet och dess kommande utveckling på de viktigaste förbindelserna inom kalottområdet. Först på basen av resultaten av en dylik undersökning kan man avgöra, om det över huvud taget finns skäl att öppna en specialstöd krävande försökstrafik, samt på vilka rutter trafikbehovet för långvarigare försök är tillräckligt och, då antalet resenärer småningom växer, kan leda till öppnandet av en räntabel linjetrafik.

Beträffande punkterna 2 och 3 konstaterar Centralhandelskammaren, att de i dem framförda förslagen i huvudsak redan ingick i den genom Centralhandelskammarens 13 oktober 1971 avgivna yttrande understödda och av rådet godkända rekommendationen nr 8/1972, som för närvarande undersöks av ländernas beslutande organ.

I det i punkt 4 framförda förslaget är det fråga om t. ex. sådana tekniska lösningar, som Finnair kommer att tillämpa i sin 1 december 1972 återöppnade trafik mellan Uleåborg och Kuusamo. Det 52-sitsiga Convair-Metropolitanplan, som öppnat trafiken, kommer inom den närmaste framtiden att ersättas med ett nytt 18-sitsigt jetplan, som på grund av sina användningsmöjligheter och sin lönsamhet bättre svarar mot ruttens trafikbehov.

Det nya planet stationeras i Uleåborg. Ifall den av Centralhandelskammaren rekommenderade internordiska trafikutredningen skulle utvisa förekomsten av ett trafikbehov t. ex. på linjen mellan Uleåborg och Luleå, skulle det nya planets kapacitet räcka till för trafikering på ruten Kuusamo—Uleåborg—Luleå.

På grund av det ovan framförda betonar Centralhandelskammaren

vikten av en utredning av flygtrafikbehovet inom nordkalottområdet. Det är emellertid klokt att fatta beslut om öppnandet av försökstrafik först då utredningen blivit färdig, varvid det är skäl att samnordiskt överenskomma om de eventuellt trafikerade rutterna, antalet turer och erforderliga stödåtgärder.

Helsingfors den 11 december 1972

Centralhandelskammaren

Olavi Sohlberg

Ordförande

Sakari Yrjönen

Verkställande direktör

Industrikommissionen för Lapplands län¹:

— — — får vi meddela, att vår industrikommission tillstyrker det i merlemsförslaget nr A 377/t tagna initiativet, jämte motiveringen, till en skyndsamt utredning av förutsättningarna för en utbyggnad av flygtrafiken inom Nordkalotten och mellan de tre ländernas nordliga delar samt till härav påkallade åtgärder, utom att man i synnerhet borde fästa uppmärksamhet vid tvärgående flygförbindelser mellan länderna, såsom t. ex. Tromsö—Kiruna—Luleå—Kemi—Rovaniemi—Murmansk, och att även murmanskområdet borde beaktas.

Emedan avstånden inom Nordkalotten är långa, skulle det framför allt för den allt viktigare turismen men även för näringslivet i allmänhet och alltså för den lokala befolkningen vara nödvändigt att göra det snabbare att resa inom Nordkalotten bl. a. genom att anordna och förbättra flygförbindelserna, såsom det föreslås i ifrågavarande medlemsförslag.

Rovaniemi den 22 december 1972

Martti Miettunen

Ordförande

Aarne O. Aho

Tf. sekreterare

Konstdelegationen för Lapplands län¹:

Konstdelegationen för Lapplands län tillåter sig att också för sin egen del fästa Nordiska rådets uppmärksamhet på den olägenhet, som bristen på tvärgående flygförbindelser inom Nordkalotten innebär för utvecklandet av det nordiska samarbetet. Mellan de nordiska delarna av Finland, Sverige och Norge har det uppstått ett mångsidigt samarbete inom olika områden av kulturlivet. Emellertid har man tydligt kunna

¹ Yttrandet översatt från finska.

märka, att detta samarbete inte utvecklats så snabbt och inte blivit så fast som vad det skulle ha funnits förutsättningar för om trafikförbindelserna hade varit bättre. Resorna är alltför långa och besvärliga för att man skall kunna anordna gemensamma sammankomster. Per post och per telefon kan man inte alltid sköta sakerna tillräckligt effektivt.

Med anledning av det ovan anförda föreslår Konstdelegationen för Lapplands län värdsamt, att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i Finland, Norge och Sverige att vidtaga gemensamma åtgärder för att åstadkomma flygförbindelser mellan nordiska länder inom kalottområdet. Flygförbindelser borde också anordnas vid veckoslutet, när människorna har tid för att träffa varandra och för kultur-evenemang. Viktiga rutföremål är härvid bl. a. Rovaniemi, Kemi, Luleå, Kiruna, Narvik, Tromsø och Alta.

Rovaniemi den 26 oktober 1972

Matti Hannula
Ordförande

Aili Poikela
Sekreterare

Finnair oy¹:

Finnair oy anser de i medlemsförslaget anförda synpunkterna vara intressanta, och finner det angeläget, att möjligheterna för en utbyggnad av flygtrafiken på nordkalottområdet måtte utredas.

Skulle medlemsförslaget angående en utbyggnad av flygtrafiken mellan de nordliga delarna av Finland, Norge och Sverige leda därhän, att regeringarna i Finland, Norge och Sverige skrider till de i förslaget åsyftade åtgärderna, är man från Finnair oy:s sida beredd att delta i de utredningar som finnes vara av nöden.

Helsingfors den 21 december 1972

Finnair oy
Trafikpolitiska avdelningen
J. Wartiovaara
Direktör

N o r g e

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

På Nordisk økonomisk samarbeidsutvalgs møte 27. april 1972 ble det nedsatt et regionalpolitisk ad hoc-utvalg som på basis av det pågående arbeid innen regionalpolitikken skulle utarbeide forslag til hand-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

lingsprogram for videreføring av det nordiske samarbeid på dette felt. Utvalgets formann var byråsjef i Kommunal- og arbeidsdepartementet Henrik Lunde.

I det forslag som utvalget har lagt fram, og som ble sendt Nordisk Ministerråds sekretariat 28. september d. å., er det i kapitlet om konkrete samarbeidsprosjekter innen samferdsel bl. a. uttalt:

For at en på lengre sikt skal kunne bevare og utvikle servicestandarden i basisområder og vekstsentrer i utviklingsområdene i de nordiske land, synes tilgangen på regulære flyforbindelser å komme til å få en økende betydning. På bakgrunn av at det innenfor ruteflyvningen allerede finnes et vidtgående nordisk samarbeid, synes det naturlig at en på nordisk basis undersøker mulighetene for en utbygging av flyforbindelsene i de aktuelle områdene. Det tenkes i første rekke på Nordkalotten og de øvrige innlandsområdene i nord. Spesielt bør det vurderes hvorvidt en ved å satse på små og mindre kapitalkrevende fly kan skape forutsetninger for en lønnsom drift. Videre bør det vurderes hva en eventuelt kan vinne gjennom en samordning av ruteflyvningen med charterflyvning for turistformål, og eventuelt med flybåren ambulanse- og redningstjeneste eller lignende.

Ansvar for en slik utredning bør rimeligvis tildeles den Nordiske embetsmannskomiteen for transportspørsmål etter særskilte direktiver fra ministerrådet.

En vil også vise til utredningen fra Landsdelskomiteen for Nord-Norge avgitt 5. juli d. å., der det om kommunikasjoner på Nordkalotten bl. a. heter:

Et mer hensiktsmessig flyrutesamarbeid på Nordkalotten bør søkes opprettet. Et slikt opplegg kan tenkes å omfatte f.eks. sentra som Bodø, Tromsø, Kirkenes, Luleå, Kiruna, Umeå, Rovaniemi og Vasa, med videre forbindelse til hovedstedene i de tre land, jfr. fig. 179. Etter en vurdering av flytyper, teknisk/trafikkmessig opplegg for øvrig og nødvendige tresidige forhandlinger, bør en her kunne legge opp til en smidig prøveordning med sikte på å finne frem til et trafikk mønster som kan holdes mer varig i gang.

En vil videre nevne at de nasjonale sekretærer i Nordkalott-utvalget (samarbeidsorgan mellom Finland, Sverige og Norge for behandling av konkrete økonomiske samarbeidsspørsmål m.v.) har gjort uformelle undersøkelser i sine respektive land vedrørende tverrforbindelser med fly på Nordkalotten. Resultatet av disse uformelle undersøkelser stemmer godt overens med det som anføres i begrunnelsen for medlemsforslaget til Nordisk Råd.

Idet en viser til foranstående, vil Kommunal- og arbeidsdepartementet slutte seg til forslaget om å utrede forutsetningene for utbygging av flytrafikken innen Nordkalotten.

Oslo, 19. desember 1972

Etter fullmakt
Berger Ulsaker

Leiv Sjetne

Samferdselsdepartementet:

Samferdselsdepartementet har forelagt medlemsforslaget for Kommunal- og arbeidsdepartementet (*se ovan*), Luftfartsdirektoratet og Hotell- og turistdirektoratet (*se nedan*).

Det inngår nå i programmet for Nordisk embetsmannskomite for transportspørsmål at mulighetene for en utbygging av flyforbindelsene i de områder medlemsforslaget tilsikter skal undersøkes.

Oslo, 29. desember 1972

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Luftfartsdirektoratet:

Med Finnairs rute Ivalo—Kirkenes og v.v. med tilknytning til Helsingfors reiste det i alt 1 300 passasjerer i perioden 15. juni—28. august 1972, d. v. s. 15 personer ved hver ankomst eller avgang i Kirkenes. Ruten ble trafikkert med Convair Metropolitan (52 seter) 4 ganger pr. uke.

Sommeren 1967 (27. mai—14. august) og 1968 (6. juli—31. august) trafikkerte SAS ruten Kiruna—Tromsø v.v. som nattrute. I første halvår 1968 drev SAS en rute Trondheim—Østersund v.v. på prøvebasis. Det svake resultat for ruten Trondheim—Østersund antas å skyldes konkurransen fra andre kommunikasjonsmidler på samme strekning. Rutene Ivalo-Kirkenes har, som nevnt, vært drevet på sommertid og i vesentlig grad basert på turisttrafikk.

Før eventuelle flyruter mellom landene i Nordkalott-området tilrås, bør det foretas trafikkale vurderinger for hele området, for om mulig å fastslå kontaktbehovet mellom aktuelle anløpssteder i de tre land, på årsbasis og innenfor de enkelte yrkesgrupper. Området har et tynt befolkningsunderlag, og det synes naturlig å konsentrere et eventuelt forslag om fly av størrelsesorden 20 seter for å opprettholde et minstemål av rutefrekvens. Erfaringer fra rutetrafikk i Norge med fly av tilsvarende størrelse indikerer betydelige subsidiebeløp for et eventuelt rute-prosjekt.

Det anføres i medlemsforslaget, side 3: "Ett nät av mindre lokala flygfält med god teknisk utrustning borde utbyggas." På norsk side må et eventuelt ruteopplegg naturlig innordnes ved eksisterende og

kommende stamrute- og kortbaneplasser i de nordligste fylker. Anlegg av nye plasser med hovedbegrunnelse i et felles nordisk rutenett på Nordkalotten synes ikke å være velfundert fra norsk side.

Oslo, 29. desember 1972

Etter fullmakt

Arne Sten Asp

Kjell Wilsberg

Hotell- og turistdirektoratet:

Saken har vært forelagt direktoratets inspektør for Nord-Norge, som etter konferanse med administrasjonen i AS Nord-Norsk hotelldrift, foreslår at det opprettes

1. Helårlig flyrute Alta—Rovaniemi
2. Helårlig flyrute Tromsø—Kiruna, og
3. Helårlig eller sesongmessig flyrute Kirkenes—Ivalo.

Foreløpig antas det ikke nødvendig med ruter til og fra Evenes da man i dette distrikt har Ofotbanen.

Alta er i dag det sentrale knutepunkt for turisttrafikken i Finnmark. Stedet vil i løpet av nær fremtid få et førsteklasses hotell med stor kapasitet.

Man kan vel si at østenfor linjene Karasjok—Banak—Nordkapp og Kautokeino—Alta—Skaidi—Nordkapp er det for tiden ingen turisttrafikk av betydning.

På finsk side er Rovaniemi det sentrale sted. Turistmessig sett er både Kirkenes og Ivalo perifere steder, og dette er vel en av grunnene til at flyforbindelsen mellom dem ikke kan ha hatt tilfredsstillende trafikk.

Oslo, 18. desember 1972

Kolbjørn Rød

Harald Oppi

Fylkesmannen i Sör-Tröndelag. Utbyggingsavdelingen:

— — — og oversender uttalelser innhentet fra fylkestrafikksjefen i Sör-Tröndelag og Reisetrafikkforeningen for Trondheim og Tröndelag (*se nedan*).

I de samarbeidsmöter som i de senere år er holdt mellom Landshövdingen i Jämtland og fylkesmennene i Nord- og Sör-Tröndelag, er det flere ganger blitt påpekt at den prøveflyging på strekningen Östersund

—Værnes som SAS forsökte ble satt i gang på et særlig uheldig tidspunkt. Dette er særlig blitt hevdet fra svensk side, og det har vært sterk interesse for å få dette forsök gjentatt.

Det ville være særlig interessant om ruten kan gå videre til Finland i den ene retning — og England i den annen.

Trondheim, 25. januar 1973

Helge Vikan

Fylkestrafikksjefen i Sør-Trøndelag:

Med de erfaringer man har høstet i forsök på flyforbindelse Trondheim—Östersund, der først SAS forsökte seg, og siden et svensk småflyforetagende, synes det lite rimelig å tro at denne forbindelse skaper grunnlag for fly-ruter.

Det bør vel foreligge temmelig klare tilknytningsinteresser mellom steder i de ulike land, for å begrunne fly-ruter. Jeg kunne tenke meg at Narvik-området i Norge burde være et naturlig utgangspunkt, og hvor en kunne etablere en "rundkjöring" med små fly via Kiruna, over Finland til Kirkenes.

En slik rundrute kunne styrke også lokalforbindelsene innen hvert enkelt land.

Trondheim, 1. desember 1972

Arne Nordbotn

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag:

Det tilsendte forslag om utbygging av flytrafikken på Nordkalotten og mellom de 3 lands — Finland, Sverige og Norge — nordlige deler har vært forelagt fylkestrafikksjefen i Nord-Trøndelag og turistsjefen i Nord-Trøndelag. Disse har avgitt uttalelse i brev av henholdsvis 20. november og 21. november 1972. Kopi av disse brev vedligger, hvortil henvises (*se nedan*).

Jeg er enig i den anførsel som er gjort gjeldende i medlemsforslag (korrekturopplag A 377/t) om manglende, utvikling av flytrafikken i det angjeldende område i de senere år. Det heter bl. a.:

De tre ländernas flygnät är sålunda praktiskt taget hermetiskt åtskilda från varandra trots att de är väl utvecklade i syd—nordlig riktning inom respektive länder. Detta medför att den som från ett lands mellersta eller nordliga delar önskar företa en flygresa till ett annat lands nordliga delar så gott som undantagslöst måste resa över ländernas huvudstäder med allt vad detta innebär av kostnader och tidsförlust.

Jeg er enig i att tiden nå erinne til et forsøk på å rette den mangel som her er påpekt, jfr. hva som herom er uttalt av så vel fylkestrafikk-sjefen som turistsjefen. Jeg tillater meg å anmode om at denne saken tas opp som foreslått og undergis en grundig utredning så snart som mulig.

Steinkjer, 8. desember 1972

Dagfinn Sakshaug

kst.

Samferdselskontoret i Nord-Trøndelag fylke:

Som nevnt i det foreliggende forslag, ble det i 1968 satt igang prøveflyging av en rute Værnes—Östersund etter tilråing av Nordisk Råd. Reiselivsorganisasjonene i Trøndelag var aktivt med i arbeidet for å få ruten i stand, og samarbeidet med tilsvarende organisasjoner på svensk side. Trondheim Industriforening og Trondheim Handelstandsforening var også inne i bildet. Reiselivsorganisasjonene satset en god del midler på et reklameopplegg, Aksjon Tverrfly, for å markedsføre den nye rute. Jeg forutsetter at turistsjef Baardvik nærmere redegjør for reiselivsorganisasjonenes arbeid med saken.

Ruten Værnes—Östersund ble stanset etter noen måneders prøvedrift, idet passasjerbelegget var langt under det som ble krevd for lønnsom drift. Årsaken til dette kan være flere, men det er en alminnelig oppfatning at en ny flyrute trenger adskillig tid på å innarbeide seg. Det fikk ikke omhandlede rute, og det takstmessige og salgsmessige opplegg var ikke slik at en kunne forvente at ruten i åpningsfasen kunne gå med tilnærmet driftsmessig balanse. At SAS. har utenlandsrutene og innenlandstrafikken i Norge, mens Linjeflyg har innenlandstrafikken i Sverige, kan muligens også ha spilt inn.

Jeg tror at det er et behov for en sammenknytting av det svenske og norske flyrutenett over Værnes—Östersund. Via Östersund får en også tilknytning til det finske flyrutenett over Sundsvall/Härnösand. Det er også utvilsomt et behov for en bedre rutemessig tilknytning mellom Trøndelags-regionen og Östersund/Sundsvall/Härnösand/Örn-sköldsvik-regionen, med relativt store befolkningkonsentrasjoner på begge sider. Dette gjelder etter mitt syn bl. a. fordi det burde være naturlig med et utvidet samarbeid turistnæringsmessig, industrielt og handelsmessig og ikke minst transportmessig (havnene i Trondheimsfjorden).

På det tidspunkt Værnes får anløp av oversjøiske flyruter, og dette vil utvilsomt komme om ikke mange år, vil betydningen av en sammenknytning av det svenske og norske innenlandsrutenett over Værnes—Östersund utvilsomt bli vensentlig større. Norge har nå 3 "gateways"

for oversjøisk trafikk, Oslo, Bergen og Stavanger. Bodø er antydnet som neste, og Trondheim står vel da naturlig for tur.

Jeg vil slutte meg til det foreliggende medlemsforslag om utbygging av flytrafikken Norge—Sverige, og vil understreke den betydning det vil ha for en eventuell opprettelse av ruter, at spørsmålet om statsgaranti, takstspørsmål og landings- og passasjeravgifter, som nevnt i forslaget, blir tatt med i vurderingen.

Jeg har bemerket at det er etablert, eller forutsettes etablert, et nærmere regionalt samarbeid mellom Jämtland og Trøndelags-fylkene, og vet at utredning av de transportmessige forhold bl. a. er tatt opp. Jeg tror det kunne være gunstig at den samarbeidskomité som forutsettes opprettet, også tar det reiste spørsmål vedrørende utbygging av flyruten Östersund—Værnes med i sine utredninger.

Steinkjer, 20. november 1972

Per Bergsjø

Fylkestrafikksjef

Fylkestrafikksjefen i Nord-Trøndelag fylke:

Som nevnt i det foreliggende forslag, ble det i 1968 satt igang prøve-flying av en rute Værnes—Östersund etter tilråing av Nordisk Råd. Reiselivsorganisasjonene i Trøndelag var aktivt med i arbeidet for å få ruten i stand, og samarbeidet med tilsvarende organisasjoner på svensk side. Trondheim industriforening og Trondheim handelstandsforening var også inne i bildet. Reiselivsorganisasjonene satset en god del midler på et reklameopplegg, Aksjon Tverrfly, for å markedsføre den nye rute. Jeg forutsetter at turistsjef Baardvik nærmere redegjør for reiselivsorganisasjonens arbeid med saken.

Ruten Værnes—Östersund ble stanset etter noen måneders prøvedrift, idet passasjerbelegget var langt under det som ble krevd for lønnsom drift. Årsaken til dette kan være flere, men det er en alminnelig oppfatning at en ny flyrute trenger adskillig tid på å innarbeide seg. Det fikk ikke omhandlede rute, og det takstmessige og salgsmessige opplegg var ikke slik at en kunne forvente at ruten i åpningsfasen kunne gå med tilnærmet driftsmessig balanse. At SAS har utenlandsrutene og innenlandstrafikken i Norge, mens Linjeflyg har innenlandstrafikken i Sverige, kan muligens også ha spilt inn.

Jeg tror at det er et behov for en sammenknytting av det svenske og norske flyrutenett over Værnes—Östersund. Via Östersund får en også tilknytning til det finske flyrutenett over Sundsvall/Härnösand. Det er også utvilsomt et behov for en bedre rutemessig tilknytning mellom Trøndelagsregionen og Östersund/Sundsvall/Härnösand/Örnsköldsvik-

regionen, med relativt store befolkningskonsentrasjoner på begge sider. Dette gjelder etter mitt syn bl. a. fordi det burde være naturlig med et utvidet samarbeid turistnæringsmessig, industrielt og handelsmessig og ikke minst transportmessig (havnene i Trondheimsfjorden).

På det tidspunkt Værnes får anløp av oversjøiske flyruter, og dette vil utvilsomt komme om ikke mange år, vil betydningen av en sammenknytting av det svenske og norske innenlandsrutenett over Værnes—Östersund utvilsomt bli vesentlig større. Norge har nå 3 "gateways" for oversjøisk trafikk, Oslo, Bergen og Stavanger. Bodø er antydnet som neste, og Trondheim står vel da naturlig for tur.

Jeg vil slutte meg til det foreliggende medlemsforslag om utbygging av flytrafikken Norge—Sverige, og vil understreke den betydning det vil ha for en eventuell opprettelse av ruter, at spørsmålet om statsgaranti, takstspørsmål og landings- og passasjeravgifter, som nevnt i forslaget, blir tatt med i vurderingen.

Jeg har bemerket at det er etablert, eller forutsettes etablert, et nærmere regionalt samarbeid mellom Jämtland og Trøndelagsfylkene, og vet at utredning av de transportmessige forhold bl. a. er tatt opp. Jeg tror det kunne være gunstig at den samarbeidskomité som forutsettes opprettet, også tar det reiste spørsmål vedrørende utbygging av flyruten Östersund—Værnes med i sine utredninger.

Steinkjer, 20. november 1972

Per Bergsjø
Fylkestrafikk sjef

Nord-Trøndelag turist- og reiselivslag:

De fleste hovedflyforbindelser i de tre land går stort sett Nord—Syd. Nasjonalstatenes geografiske og politiske struktur gjør dette nødvendig, rasjonelt og tradisjonelt. Person- og godstrafikken pr. fly mellom de tre land — særlig mellom Sverige og Norge — skjer stort sett som oppsamling fra Nord—Syd-rutene. Mellomriksforbindelsene skjer derfor fra og mellom Nord—Syd-rutenes endepunkter — hovedstedene. Et viktig unntak, særlig i denne saks forbindelse, er Finnairs ruter Vasa—Sundsvall og Vasa—Umeå.

En finner det hensiktsmessig å redegjøre for et forsøk fra SAS' side med å etablere en tverrskandinavisk rute i Trøndelag—Jämtlands-området i 1968. Ruten ble etablert på bakgrunn av en anbefaling fra Nordisk Råds Trafikutskott, og ruten ble satt igang med prøveflyvning i en på forhånd fastlagt tidsperiode. Ruten ble fløyet begge veier søndager, onsdager og fredager i tiden 9. februar til og med 14. april. Etter programmet skulle ruten i alt få 28 flyvninger. Ved prøvetidens utløp ble det konstatert at trafikkgrunnlaget var for svakt til at ruten kunne gjøres permanent. Ruten ble deretter nedlagt.

En kjenner ikke SAS' politikk for mellomskandinaviske ruter utenom hovedstedene. Men på mange måter måtte en i 1968 få inntrykk av at interessen for ruter utenom hovedstedsforbindelsene var minimal i selskapet.

Reistrafikkorganisasjonene i de berørte områder i Sverige og Norge hadde store forhåpninger til prøveordningen og mente, som vi fortsatt mener, at det skulle være trafikkgrunnlag godt nok til å bygge opp en mellomskandinavisk forbindelse i Midt-Norge/Midt-Sverige. Reisetrafikkorganisasjonene påpekte overfor SAS allerede før ruten ble satt igang i 1968 at den etter det opplegg SAS hadde ville bli mislykket. En påpekte følgende forhold:

1. Høye priser (pris Östersund—Trondheim vesentlig høyere enn for andre tilsvarende distanser.)
2. IT-pris ble etablert kun for Sundsvall—Östersund-området.
3. For kort prøveperiode og uheldig årstid.
4. For kort tid for markedsføring. Tilfeldige salgstiltak.

Trafikkresultatet en fikk av ruten gav etter vår mening ikke et riktig bilde av trafikkbehovet. Reisetrafikkorganisasjonene i Trøndelag er av den oppfatning at det fortsatt er mulig å opparbeide et behov for ruten.

En er klar over at det er en grense for hvor mange flyforbindelser det kan etableres mellom Norge, Sverige og Finland.

For vår del er vi av den oppfatning at følgende ruteforbindelser ville tilfredsstillende trafikkbehovet og samtidig øke mulighetene for mellomskandinaviske forbindelser:

1. Oslo—Göteborg—Stockholm—Helsingfors.
2. Trondheim—Östersund—Sundsvall—Vasa.
3. Kirkenes—Ivalo.

Etablering av mellomskandinaviske ruter utenom Oslo kan og bør skje som forlengelse av de allerede eksisterende innenlandsruter.

Ifølge en muntlig orientering fra Landslaget for Reiselivet i Norges kontor i London er et britisk flyselskap interessert i å undersøke mulighetene for etablering av en rute London—Trondheim. Det britiske selskap var særdeles interessert i det trafikkbehov som måtte være til stede i midtre og nordlige deler av Skandinavia og Finland, og etter det en forstår skulle en oppsamling kunne skje over Værnes, Trondheim.

Fra tidligere har Norge to innfallsporter fra USA,—Bergen og Stavanger. Begge steder har sterkt begrenset kapasitet på grunn av hotellkapasiteten m. v. Det er planer om å etablere enda en innfallsport for oversjøiske ruter til Norge. Fra flyselskapenes side er Bodø fremhevet som et mulig sted, og fra reisetrafikkorganisasjonene er Værnes ved Trondheim foreslått.

En mellomskandinavisk forbindelse f. eks. over Værnes vil gi store

muligheter for oversjøisk forbindelse for publikum og næringsliv i de midtre og nordlige deler av Skandinavia og Finland. En mellomskandinaviske rute over Trondheim må også sees i dette perspektiv.

Vi vil anbefale at Nordisk Råd tar et initiativ og, om nødvendig, foranledninger bevilgninger slik at økonomiske arbeidsbetingelser blir lettest mulig for flyselskaper som måtte etablere mellomskandinaviske flyforbindelser.

Steinkjer, 21. november 1972

Turistsjefen Nord Trøndelag

Per Arnfinn Baardvik

Turistsjefen i Nord-Trøndelag fylke:

De fleste hovedflyforbindelser i de tre land går stort sett nord—syd. Nasjonalstatenes geografiske og politiske struktur gjør dette nødvendig, rasjonelt og tradisjonelt. Person- og godstrafikken pr. fly mellom de tre land — særlig mellom Sverige og Norge — skjer stort sett som oppsamling fra nord—syd-rutene. Mellomriksforbindelsene skejr derfor fra og mellom nord—syd-rutenes endepunkter — hovedstedene. Et viktig unntak, særlig i denne saks forbindelse er Finnairs ruter Vasa—Sundsvall og Vasa—Umeå.

En finner det hensiktsmessig å redegjøre for et forsøk fra SAS' side med å etablere en tverrskandinaviske rute i Trøndelag—Jämtlands-området i 1968. Ruten ble etablert på bakgrunn av en anbefaling fra Nordisk Råds Trafikuskott, og ruten ble satt igang med prøveflyvning i en på forhånd fastlagt tidsperiode. Ruten ble fløyet begge veier søndager, onsdager og fredager i tiden 9. februar til og med 14. april. Etter programmet skulle ruten i alt få 28 flyvninger. Ved prøvetidens utløp ble det konstatert at trafikkgrunnet var for svakt til at ruten kunne gjøres permanent. Ruten ble deretter nedlagt.

En kjenner ikke SAS' politikk for mellomskandinaviske ruter utenom hovedstedene. Men på mange måter måtte en i 1968 få inntrykk av at interessen for ruter utenom hovedstedsforbindelsene var minimal i selskapet.

Reistraffikkorganisasjonene i de berørte områder i Sverige og Norge hadde store forhåpninger til prøveordningen og mente, som vi fortsatt mener, at det skulle være trafikkgrunnlag godt nok til å bygge opp en mellomskandinaviske forbindelse i Midt-Norge/Midt-Sverige. Reistraffikkorganisasjonene påpekte overfor SAS allerede før ruten ble satt igang i 1968 at den etter det opplegg SAS hadde ville bli mislykket. En påpekte følgende forhold:

1. Høye priser (pris Østersund—Trondheim vesentlig høyere enn for andre tilsvarende distanser).
2. IT-pris ble etablert kun for Sundsvall—Østersund-området.
3. For kort prøveperiode og uheldig årstid.
4. For kort tid for markedsføring. Tilfeldige salgstiltak.

Trafikkresultatet en fikk av ruten gav etter vår mening ikke et riktig bilde av trafikkbehovet. Reisetrafikkorganisasjonene i Trøndelag er av den oppfatning at det fortsatt er mulig å opparbeide et behov for ruten.

En er klar over at det er en grense for hvor mange flyforbindelser det kan etableres mellom Norge, Sverige og Finland.

For vår del er vi av den oppfatning at følgende ruteforbindelser ville tilfredsstillende trafikkbehovet og samtidig øke mulighetene for mellomskandinaviske forbindelser:

1. Oslo—Göteborg—Stockholm—Helsingfors.
2. Trondheim—Østersund—Sundsvall—Vasa.
3. Kirkenes—Ivalo.

Etablering av mellomskandinaviske ruter utenom Oslo kan og bør skje som forlengelse av de allerede eksisterende innenlandsruter.

Ifølge en muntlig orientering fra Landslaget for Reiselivet i Norges kontor i London er et britisk flyselskap interessert i å undersøke mulighetene for etablering av en rute London—Trondheim. Det britiske selskapet var særdeles interessert i det trafikkbehov som måtte være til stede i midtre og nordlige deler av Skandinavia og Finland, og etter det en forstår skulle en oppsamling kunne skje over Værnes, Trondheim.

Fra tidligere har Norge to innfallsporter fra USA — Bergen og Stavanger. Begge steder har sterkt begrenset kapasitet på grunn av hotellkapasiteten m. v. Det er planer om å etablere enda en innfallsport for oversjøiske ruter til Norge. Fra flyselskapenes side er Bodø fremhevet som et mulig sted, og fra reisetrafikkorganisasjonene er Værnes ved Trondheim foreslått.

En mellomskandinavisk forbindelse f. eks. over Værnes vil gi store muligheter for oversjøisk forbindelse for publikum og næringsliv i de midtre og nordlige deler av Skandinavia og Finland. En mellomskandinavisk rute over Trondheim må også sees i dette perspektiv.

Vi vil anbefale at Nordisk Råd tar et initiativ og, om nødvendig, foranlediger bevilgninger slik at økonomiske arbeidsbetingelser blir lettest mulig for flyselskaper som måtte etablere mellomskandinaviske flyforbindelser.

Steinkjer, 21. november 1972

Turistsjefen i Nord-Trøndelag

Per Arnfinn Baardvik

Fylkesmannen i Nordland:

I oversendte medlemsforslag er nevnt en kort prøvedrift på flyrute Östersund—Trondheim som imidlertid måtte innstille etter kort tid på grunn av ulønnsom drift. Såvidt jeg vet har det også vært forsøkt med en flyrute mellom Kiruna og Tromsø uten synnerlig hell.

Landsdelskomiteen for Nord-Norge har i sin innstilling side 40 pekt på at et mer hensiktsmessig flyrutesamarbeid på Nordkalotten bør søkes opprettet. Etter komitéens mening bør det tas sikte på en smidig prøveordning for å finne frem til et trafikkmonster som kan holdes mer varig igang. Det komiteen her gir uttrykk for faller i det vesentlige sammen med medlemsforslag A 377/T. Jeg mener saken bør kunne utredes nærmere.

Bodø, den 6. desember 1972

Ole S. Aavatsmark

Fylkesmannen i Troms, Utbyggingsavdelningen:

For en del år siden ble forsøkt med en tverrgående forbindelse mellom Tromsø og Kiruna. Forsøket ble ingen suksess.

Det har senere skjedd en sterk utbygging av flytrafikken i Nord-Norge. Nye flyplasser er bygget og nye flyruter opprettet, og framfor alt er flyet mere allment tatt i bruk som befordringsmiddel.

Gjennom mange år har steder ved Botniske Bukt vært attraktive feriesteder for folk fra Troms og kanskje særlig fra Finnmark.

Dersom en i dag skal reise med fly fra Tromsø til Nordsverige eller Finland må dette skje om Oslo—Stockholm og Helsinki.

Av omsyn bare til de yrkesreisende er det neppe behov for tverrforbindelser på Nordkalotten, men hvis dette kobles sammen med turistreiser skulle grunnen for flyforbindelse være til stede. En må i tilfelle være villig til å gi en eventuell flyrute et mere kundevennlig opplegg enn tilfelle var med ruten Tromsø—Kiruna.

Gjennom årene har en på flere måter prøvd å styrke sambandet mellom landene på Nordkalotten med vekslende resultat. Tiltak som kan styrke det alminnelige samkvem bør settes i verk. Gjennom et utvidet alminnelig samkvem skulle mulighetene for et kulturelt og økonomisk samarbeid bli bedre.

En vil herfra rå til at forutsetningene for en utbygging av flytrafikken mellom landene på Nordkalotten snarest blir utredet.

Tromsø, 8. november 1972

E. Damsgård
Utbyggingskonsulent

Reisetrafikkforeningen for Trondheim og Trøndelag:

De fleste hovedflyforbindelsene i de tre land går stort sett nord-syd. Nasjonalstatenes geografiske og politiske struktur gjør dette nødvendig, nasjonalt og tradisjonelt. Person- og godstrafikken pr. fly mellom de tre land — særlig mellom Sverige og Norge — skjer stort sett som oppsamling mellom de tre land fra nord-syd-rutene.

Mellomriksforbindelsene skjer derfor fra og mellom nord-syd-rutenes endepunkter — hovedstedene. Et viktig unntak, særlig i denne saks forbindelse, er Finnairs ruter Vasa—Umeå og Vasa—Sundsvall.

En finner det hensiktsmessig å redegjøre for et forsøk fra SAS' side med å etablere en tverrskandinaviske rute i Trøndelag—Jämtlandsområdet i 1968. Ruten ble etablert på bakgrunn av en anbefaling fra Nordisk Råds trafikkutvalg, og ruten ble satt igang med prøveflyvning i en på forhånd fastlagt tidsperiode. Ruten ble fløyet begge veier søndager, onsdager og fredager i tiden 9. februar til og med 14. april. Etter programmet skulle ruten i alt få 28 flyvninger. Ved prøvetidens utløp ble det konstatert at trafikkgrunnlaget var for svakt til at ruten kunne gjøres permanent. Ruten ble deretter nedlagt.

En kjenner ikke SAS's politikk for mellomskandinaviske ruter utenom hovedstedenes forbindelser. Men på mange måter måtte en i 1968 få inntrykk av at interessen for ruter utenom hovedstedsforbindelsene var minimal i selskapet.

Reisetrafikkorganisasjonene i de berørte områder i Sverige og Norge hadde store forhåpninger til prøveordningen og mente, som vi fortsatt mener, at det skulle være trafikkgrunnlag godt nok til å bygge opp en mellomskandinaviske forbindelse i midt-Norge/midt-Sverige. Reisetrafikkorganisasjonene påpekte overfor SAS allerede før ruten ble satt igang i 1968 at den etter det opplegg SAS hadde, ville bli mislykket. En påpekte følgende forhold:

1. Høyere priser (pris Östersund—Trondheim vesentlig høyere enn for andre tilsvarende distanser).
2. It-pris ble etablert kun for Sundsvall—Östersund-området.
3. For kort prøveperiode og uheldig årstid.
4. For kort tid for markedsføring. Tilfeldige salgstiltak.

Trafikkresultatet en fikk på ruten ga etter vår mening ikke et riktig bilde av trafikkbehovet. Reisetrafikkorganisasjonene i Trøndelag er av den oppfatning at det fortsatt er mulig å opparbeide et behov for ruten.

En er klar over at det er en grense for hvor mange flyforbindelser det kan etableres mellom Norge, Sverige og Finland.

For vår del er vi av den oppfatning at følgende ruteforbindelser ville tilfredsstillende trafikkbehovet og samtidig dekke mulighetene for mellomskandinaviske forbindelser:

1. Oslo—Göteborg—Stockholm—Helsingfors.
2. Trondheim Östersund—Sundsvall—Vasa.
3. Kirkenes—Ivalo.

Etablering av mellomskandinaviske ruter utenom Oslo kan og bør skje som forlengelse av de allerede eksisterende innenlandsruter.

Ifølge en muntlig orientering fra Landslaget for reiselivet i Norges kontor i London, er et britisk flyselskap interessert i å undersøke mulighetene for etablering av en rute London—Trondheim. Det britiske selskap var således interessert i det trafikkbehov som måtte være tilstede i midtre og nordlige deler av Skandinavia og Finland, og etter det en forstår skulle oppsamling kunne skje over Værnes, Trondheim.

Fra tidligere har Norge to innfallsporter fra USA, Bergen og Stavanger. Begge steder har sterkt begrenset hotellkapasitet. Det er planer om å etablere enda en innfallsport for oversjøiske ruter til Norge. Fra flyselskapenes side er Bodø fremhevet som et mulig sted og fra reisetraffikkorganisasjonene er Værnes ved Trondheim foreslått.

En mellomskandinavisk forbindelse f. eks. over Værnes vil gi store muligheter for oversjøisk forbindelse for publikum og næringsliv i de midtre og nordlige deler av Skandinavia og Finland. En mellomskandinavisk rute over Trondheim må også sees i dette perspektiv.

Vi vil anbefale at Nordisk Råd tar et initiativ, og, om nødvendig foranlediger bevilgninger slik at de økonomiske arbeidsbetingelser blir lettest mulig for flyselskaper som måtte etablere mellomskandinaviske flyforbindelser.

Trondheim, 29. november 1972

Reisetraffikkforeningen for Trondheim og Trøndelag

Petter Schultz-Persen

Turistsjef

Studieselskapet for Nord-Norsk næringsliv:

Studieselskapet for Nord-Norsk næringsliv har ved forskjellige anledninger etterlyst bedre ruteforbindelser mellom de nordiske land på Nordkalotten. Vi er av den oppfatning at samkvemet over grensene er hemmet av mangelfulle kommunikasjoner. De prøveruter som har vært igangsatt har til dels vært for begrensede til å gi noe skikkelig inntrykk av de aktuelle behov og langt mindre utviklingsmulighetene på litt lengere sikt.

Vi henleder oppmerksomheten på at Landsdelskomitéen for Nord-Norge i sitt "Forslag til plan for utvikling av landsdelen" (NOU 1972: 33, side 40) uttaler:

Et mer hensiktsmessig flyrutesamarbeid på Nordkalotten bør søkes opprettet. Et slikt opplegg kan tenkes å omfatte f.eks. sentra som Bodø, Tromsø, Kirkenes, Luleå, Kiruna, Umeå, Rovaniemi og Vasa, og med videre forbindelse til hovedstedene i de tre land, jfr. fig. 179. Etter en

vurdering av flytyper, teknisk/trafikkmessig opplegg for øvrig og nødvendige tresidige forhandlinger, bør en her kunne legge opp til en smidig prøveordning med sikte på å finne fram til et trafikkmønster som kan holdes mer varig i gang.

For øvrig viser vi til Landsdelskomitéens spesielle kapittel om "Nordkalottspørsmål" (side 177—179).

På grunnlag av ovenstående tillater vi oss å anbefale forslaget om at forutsetningene for utbygging av flytrafikken på Nordkalotten blir nærmere utredet.

Bodø, 15. desember 1972

Studieselskapet for Nord-Norsk næringsliv

Egil Akselsen

Direktør

Landslaget for reiselivet i Norge:

På grunn av de dårlige kommunikasjoner på Nordkalotten er det meget viktig at flyruter opprettes både for den alminnelige helårs forretningstrafikk og for turisttrafikken om sommeren. Det er sannsynlig at en helårs flyforbindelse forretningsmessig ikke vil være regningsvarende for et flyselskap. En vil imidlertid understreke at dette ikke må være grunnen til at forbindelsen ikke opprettes. De tre nordiske land må se på en flyforbindelse på Nordkalotten som distriktsutbyggingspolitikk og eventuelt komme inn med statlige tilskudd til driften.

Vi vil derfor anmode om at det så snart som mulig søkes igangsatt regulære flyvninger på Nordkalotten.

Oslo, 12. desember 1972

Landslaget for reiselivet i Norge

R. Norgrenn

Widerøe's flyveselskap A/S:

Før vi går inn på selve problemet vil vi nevne at Widerøe's Flyveselskap A/S utfører sin trafikk på norske innenriksruter med støtte fra staten. Dette henger sammen med at vi trafikkerer rutestrekninger med relativt begrensede trafikkunderlag og med en flytype som kun har 20 passasjer seter. Våre regler til rutertrafikken fra et operasjonelt og teknisk synspunkt er derimot omtrentlig de samme som for et stamflyruteselskap og dermed følger også at omkostningene er relativt høye. Selskapet disponerer idag en flåte på 5 Twin Ottere serie 300 fly og i løpet av første halvår 1973 vil vi gå til anskaffelse av ytterligere 2 fly

av samme type. Vår trafikk foregår i øyeblikket til/fra 19 norske flyplasser, men fra og med medio 1973 vil vår trafikk også omfatte den nyåpnede flyplass ved Evenes. I tillegg til vår egen trafikk utfører vi også ifølge kontrakt med SAS, trafikk på deres rutenett mellom Bodø, Andenes, Bardufoss og Tromsø slik at vi operer på 22 norske flyplasser.

Vi har i disse dager også søkt om konsesjon for rutetrafikk på de nå besluttede kortbaneflyplasser i Nord-Troms og Finnmark. Her er det som kjent planlagt bygget 5 kortbaneflyplasser som skal bindes sammen med trafikken på 4 stamflyplasser.

Som det forhåpentlig fremgår av ovenstående har vårt selskap et meget godt erfaringsgrunnlag av flytypen Twin Otter serie 300 som kunne være en flytype i en størrelsesorden som kunne passe for internordiske flyvninger for å skape forbindelser mellom de nordligste deler av Finland, Norge og Sverige. Vi vil dog understreke at vår trafikk idag er støttet av Staten og det må undersøkes på hvilken måte en internordisk flyrute kunne innpasses i vårt system da man må anta at slik trafikk også måtte ha økonomisk støtte fra berørte myndigheter. Til orientering vil vi nevne at vi regner med en timepris for våre fly på ca. kr. 2.000,— basert på 1972 års prisberegninger.

En beflyvning av områdene som er nevnt i medlemsforslag A 377/t må nødvendigvis vurderes mer i detalj før man kan gi konkrete opplysninger om kostnader, ruteopplegg etc. Dessuten er det nødvendig å skaffe frem så nøyaktige statistiske tall som mulig med hensyn til den trafikk som foregår mellom landene idag og hva den kan anslåes å utvikle seg til.

Vi står gjerne til tjeneste med ytterligere opplysninger om dette skulle vise seg nødvendig.

Oslo, 20. desember 1972

Widerøe's flyveselskap A/S

Per Bergsland

Adm. direktør

K. Schiemff Larsen

Braathens SAFE:

Vi må innrømme at da vårt selskap er avskåret fra å fly utenlandsruter, enten det dreier seg om virkelige internasjonale ruter eller ruter mellom våre naboland, trodde vi at Deres ovennevnte skrivelse nærmest var sendt oss av rutinemessige årsaker, og at man egentlig ikke ventet annet svar fra oss enn at vi ikke var istand til å uttale oss.

Da vi imidlertid forstår at også vår uttalelse er ønsket, har vi gått

igjennom de forhold som ønskes behandlet, nemlig tverrtrafikken mellom de nordlige delene av Norge, Sverige og Finland.

Av Deres utredning fremgår det at SAS i sin tid etablerte en flyforbindelse mellom Trondheim og Östersund, men at denne etter noen måneders drift måtte nedlegges på grunn av manglende trafikk. Til Deres underretning kan vi nevne at vi har sittet i nokså mange møter i næringsorganisasjonenes regi i Trondheim og har vært med på å behandle denne tverrforbindelse, som vi ikke hadde noen tro på ville kunne la seg etablere på en tilfredsstillende økonomisk basis. For å si det rett ut, følte vi oss overbevist om at det ville bli en tapsaffære. Vi er forøvrig fremdeles av den mening at forbindelsen Trondheim—Östersund og v.v. har et så dårlig trafikkunderlag at det ikke ville være økonomisk forsvarlig å opprette en flyforbindelse på en god stund ennå.

Vi er helt klar over at savnet av flyforbindelser mellom ovennevnte land særlig gjør seg gjeldende innen Nordkalott-området, hvor reisene blir lange og anstrengende, selv om det dreier seg om korte strekninger, på grunn av mangel på tverrforbindelser. At det her er behov for slike forbindelser er det ingen tvil om, men man må bare se det faktum i øynene at all vanlig reisetrafikk — hermed mener vi vesentlig forretnings og besøksreiser — foregår i nord-syd retningen. Man kan dog ikke utelukke at en god del turisttrafikk hadde gått i øst-vest v.v. retning hvis kommunikasjonene hadde vært til stede. Vi tror imidlertid at det ville være fornuftig å få behovet grundig analysert før man eventuelt setter i gang med vest-øst v.v. forbindelser på Nordkalotten.

Den sammenlikning som rådet foretar med Island er etter vår mening ikke relevant. Island er jo et land hvor overflatekommunikasjonene er dårlig utbygget og hvor jernbaner ikke eksisterer. Dessuten er flyprisene på Island meget lave, noe som har sin årsak i at landingsavgiftene er moderate og passasjeravgifter til staten ikke eksisterer i det hele tatt.

Av interesse er det kanskje å nevne at når det gjelder Braathens SAFE's innenlandstrafikk, så fordeler denne seg med ca. 65 % på forretningsfolk og de resterende 35 % på andre kategorier reisende. Som konklusjon kan vi nevne at hvis man skulle finne det påkrevet å opprette tverrgående flyforbindelser i Norge, Sverige og Finlands nordlige deler, så må man regne med store offentlige subsidier over et lengre tidsrom. Det er meget mulig at tverrforbindelsene i turisttiden vil kunne gi brukbare resultater hvis man kan etablere en god forbindelse med flyrutene sydfra, men turistsesongen er jo alt for kort til at de relativt store inntektene i sesongen vil kunne dekke en brøkdelen av omkostningene man må regne med for å kunne holde i gang en helårlig drift. SAS' monopolstilling når det gjelder internasjonale ruter, det gjelder selvsagt også ruter mellom Norge, Sverige og Finland, gjør det som nevnt umulig for oss å forsøke å etablere noen tverrforbindelse.

Forholdet er således at vi tror den eneste mulighet til å bygge opp en

tverrforbindelse er å ta saken opp med SAS, eller med et finsk selskap som kan få de nødvendige konsesjoner, og at disse selskaper ved eventuelt å se det hele på lang sikt, vil finne ut at de vil ofre det det koster i den tid som nødvendigvis må medgå til å opparbeide trafikken på de ønskede ruter.

Når det i utredningen nevnes at mindre fly eventuelt kunne komme på tale, så tror vi ikke at det ville være riktig for flyvning av den art som det her er tale om, å benytte maskiner som er mindre enn størrelseskategorien F-27. Små fly uten trykk-cabin vil uten tvil bare gjøre sitt til å forsinke etableringen av skikkelige tverrforbindelser.

Oslo, 28. desember 1972

Braathens

South-American & far east airtransport A/S (S. A. F. E.)

E. Frøysaa

S v e r i g e

Luffartsverket

I medlemsförslaget framhålles att brist råder på flygförbindelser inom och mellan de tre länderna i nordkalottområdet och att denna brist sannolikt beror på att de nationella flygbolagen inte funnit möjligheter föreliggande för en lönsam trafik. Enligt förslagsställarna bör lönsamhetsmotivet inte ur samhälls- och trafikpolitiska synpunkter accepteras som det enda skälet till att lämna viktiga trafikbehov obeaktade. En samnordisk utredning genom myndigheternas försorg bör därför göras för att få till stånd ett tillfredsställande nät av flygförbindelser. Därvid bör regionalpolitiska synpunkter särskilt beaktas, och statliga ekonomiska stödåtgärder övervägas. Vidare bör utredas möjligheter att i tariffhänseende betrakta Nordkalotten som en enhetlig region samt en översyn ske av systemet med landnings- och passageraravgifter. Det borde också undersökas om inte trafiken lämpligen bör ske med smärre flygplan än de i nuvarande linjetrafik använda. Ett nät av mindre, lokala flygplatser med god teknisk utrustning borde också utbyggas.

Luffartsverket vill för sin del framhålla, att verket i princip ställer sig förstående till önskemålet om tillfredsställande flygtrafikförbindelser inom nordkalottområdet. Verket delar också förslagsställarnas uppfattning att stödåtgärder i en eller annan form blir erforderliga för upprätthållande av sådan trafik. Erfarenheterna från uppbyggnaden av inrikesflyget i Sverige har visat betydelsen av kommunalt och regionalt ansvarstagande, när det gäller såväl bedömningar av trafikförsörjningsgraden som ekonomiska engagemang genom garantier för visst trafikunderlag.

Storleksordningen av de ekonomiska åtaganden, som det allmänna måste ikläda sig, kan för närvarande inte ens uppskattas i avsaknad av bland annat preliminära planer för trafikens bedrivande. Verket kan emellertid föreställa sig att såväl initial- som de årliga kostnaderna här för blir avsevärda, och att man måste räkna med ett understödsbehov, som kvarstår under lång tid framåt.

Förslagsställarna har inte närmare utvecklat sina synpunkter på möjligheterna att i tariffhänseende betrakta Nordkalotten eller Norden som en enhetlig region. Luftfartsverket har därför svårt att kommentera förslaget i denna del och kan inte uttala sig om ändamålsenligheten i att utreda denna fråga.

Vad gäller taxorna för landnings- och passageraravgifter på statliga flygplatser har på grund av likartade trafikpolitiska förutsättningar och en i stort sett likartad kostnadsutveckling för markorganisationen dessa taxor i Norge och Sverige kommit att närma sig varandra både i fråga om struktur och avgiftsnivå. I Danmark har man på grund av där rådande förhållanden valt en annan konstruktion av flygplatstaxan, vilken inte omfattar passageraravgifter i internationell trafik. Den finska flygplatstaxan synes förutsätta betydande subventionering med skattemedel.

I fråga om s. k. undervägsavgifter bör nämnas, att man inom den internationella civila luftfartsorganisationen är i färd med att utvärdera möjligheterna till ett standardiserat avgifts- och uppbördssystem.

Inom luftfartsverket pågår för närvarande utredningar om en omstrukturering av den svenska flygplatstaxan som i första hand tar sikte på införande av undervägsavgifter men som även — i samverkan med de danska, norska och finska myndigheterna — söker beakta önskvärdheten av enhetlighet i avgiftssystemet för de nordiska länderna.

Luftfartsverket finner tidpunkten inte vara lämplig för igångsättande av någon ytterligare utredning om avgiftssystemet.

Vidkommande härefter behovet av flygplatser för den tilltänkta nordkalottrafiken är luftfartsverket av den uppfattningen, att nätet av befintliga trafikflygplatser i varje fall under de första åren torde vara fullt tillräckligt för bedrivande av den försökstrafik, som föresvävar förslagsställarna. Innan en sådan försökstrafik visat att förutsättningar föreligger för fortsatt och utökad verksamhet, torde det nämligen — även med bortseende från lönsamhetstänkandet — vara orealistiskt att igångsätta utbyggnad av ett nät av nya flygplatser till en kostnad av åtskilliga miljoner kronor per flygplats. Det må tilläggas, att luftfartsverket enligt statsmakternas beslut inte engagerar sig ekonomiskt i andra flygplatser; nya flygplatser inom den svenska delen av Nordkalotten torde därför få bli en angelägenhet för kommunala eller enskilda intressenter. Det bör därvid inte bortses från att driften av sådana flygplatser är kostsam och i varje fall under överskådlig framtid torde medföra betydande underskott.

Den i medlemsförslaget omnämnda utredningen "Om lokalisering av Kortbaneplasser i Finnmark/Nord-Troms" behandlar främst flygplatsfrågor. I Sverige har inom LUTAB Professor Sten Luthander ingenjörsbyrå AB utförts en utredning (Rapport TA 904-R 1) angående flygtransportförsörjning för glesbygder. Denna utredning har närmast som utgångspunkt flygföretagets förutsättningar att bedriva sådan trafik. Båda utredningarna behandlar rent interna norska respektive svenska förhållanden, och slutsatserna i dem kan därför inte direkt läggas till grund för sakliga överväganden i nu förevarande sammanhang. De innehåller emellertid en redovisning av fakta och problemställningar, som kan vara av värde vid en närmare undersökning av förutsättningarna för en utbyggnad av de internationella flygförbindelserna på Nordkalotten.

Av LUTAB-rapporten framgår, att åtgärder för att förbättra den svenska inrikes flygtransportförsörjningen för glesbygder fordrar överväganden av olika slag, t. ex. transportpolitiska, företagsekonomiska och flygsäkerhetsmässiga. Valet av luftfartygstyp för transporter i glesbygder är sålunda inte endast en ekonomisk fråga. Småflyglinjer måste från ekonomisk synpunkt framstå som ett alternativ av största intresse.

Luftfartsverket får beträffande flygplatsplaneringen inom nordkalottområdet för svensk del slutligen erinra om att verket har fått Kungl. Maj:ts uppdrag att utarbeta planeringsnormer samt investerings- och driftkostnadsmodeller för regional flygtrafikplanering. Detta arbete beräknas bli avslutat under 1974. Verket anser, att någon särskild utredning om utbyggnad av mindre lokala flygfält enligt medlemsförslaget inte bör igångsättas för svensk del innan resultaten av pågående trafikplaneringsutredning föreligger.

Luftfartsverket får slutligen framhålla, att en satsning på att förbättra flygtransportförsörjningen såsom en lokaliseringpolitisk åtgärd för glesbygderna också blir beroende av gällande transportpolitiska principer. Dessa skiljer sig avsevärt i de tre berörda länderna, och Sverige torde vara det enda av länderna som förutsätter att varje trafikgren skall bära sina egna kostnader och för luftfartens del även har genomfört denna princip. Även de lokaliseringpolitiska förutsättningarna skiljer sig avsevärt. När man bedömer om det är möjligt att skapa förutsättningar för en internationell trafik av det slag medlemsförslaget innebär har ovan nämnda problemställningar i stor utsträckning ännu större betydelse än såvitt avser inrikes luftfart.

På grund av vad sålunda anförts vill luftfartsverket förorda att frågan om en utredning om förutsättningarna för en utbyggnad av flygtrafiken inom Nordkalotten och mellan de tre ländernas nordliga delar i varje fall för svensk del får anstå till dess att resultatet föreligger av nu pågå-

ende utredningar inom flera av de i medlemsförslaget berörda delområdena.

Bromma den 21 december 1972

Luftfartsverket

Henrik Winberg

Sven Sörenson

Statens planverk:

Frågan om ett mera utvecklat samarbete mellan de nordiska länderna inom Nordkalotten har aktualiserats. En första förutsättning är härvid att ett väl utvecklat kommunikationsnät står till buds. Såsom motionärerna påpekar är så inte fallet idag, och detta gäller såväl land- som luftförbindelser.

I ett så glesbefolkat område som Nordkalotten synes särskilt flygets möjligheter att tillgodose kontaktbehovet närmare böra undersökas — både vad gäller resor inom de olika länderna och, framför allt, mellan de nordligaste delarna av länderna. I likhet med motionärerna anser planverket att även om ett fullgott flygtrafikunderlag i dag saknas så kan andra skäl än rent ekonomiska tala för att tvärgående förbindelser öppnas. I första hand synes den sociala aspekten väga tungt härvidlag. Dessutom skulle de regionalpolitiska insatser som redan insatts i detta syfte från de olika länderna troligen ge ett större utfall om möjligheterna till snabba och billiga förbindelser förefinns.

Flygförbindelserna behöver även ses i sammanhang med andra kommunikationsmöjligheter. Ett problem som i olika sammanhang diskuterats är bl. a. möjligheterna att från orter i norra Sverige erhålla goda landförbindelser till befintliga nordnorska flygplatser för att minska tidsavståndet till sydliga delar av Norden. Icke minst för en utveckling av turistnäringen skulle en större samordning av kommunikationerna och undanröjande av eventuella administrativa samordningshinder här för behöva åstadkommas.

Det kan i detta sammanhang vara värt att citera några av de slutsatser som en arbetsgrupp vid Nordiska institutet för samhällsplanering kommit fram till vid studium av kommunikationsförhållandena på Nordkalotten.¹

Nordkalotten fungerar inte i fråga om kommunikationer som en samverkande region. De enskilda ländernas transportnät är klart åtskilda och fungerar på olika sätt utifrån respektive landsändas förutsättningar, där centreringen på huvudstad är en betydelsefull faktor.

Förbättring av turtätheten och samordning av kollektivtrafiken samt

¹ "Kommunikationsproblem på Nordkalotten" Grupparbete maj/juni 1972.

förkortning av restiden minskar skillnaderna i tillgänglighet mellan orterna men avstånden är så stora att det trots detta inte är möjligt att med marktransporter erhålla en i väsentligt grad samverkande region ens inom respektive landsdel.

Dersom Nordkalotten i det hele tatt skal kunne fungere som en region vil det være nødvendig å etablere helårs flykontakter på tvers av landegrensene i følgende riktninger:

Nord Norge/Nord Sverige

Nord Norge/Nord Finland

Nord Sverige/Nord Finland

De flyförbindelser som synes å utpeke seg som transportøkonomiske gunstigste er:

Tromsö/Kiruna

Kirkenes/Ivalo (linjen idag öppen endast sommartid)

Luleå/Rovaniemi.

Planverket förordar att en utredning kommer till stånd om transportförhållandena inom de nordligaste delarna av de nordiska länderna, men anser att även andra delar av framför allt Sverige och Norge med dåliga kommunikationer mellan länderna därvid bör kunna tas upp till behandling. Ett utredningsarbete kan lämpligen ske inom ramen för den översiktliga planering på nationell nivå som nu bedrivs i de olika länderna, varvid en samordning av politiken i angränsande delar av olika länder bör eftersträvas. Därvid bör även upptagas till behandling övriga frågor som rör transporterna, främst landsvägs- och järnvägs- trafik, ävensom en bedömning av olika insatsers betydelse från arbetsmarknadsmässiga och regionalpolitiska synpunkter.

Stockholm den 7 december 1972

Lennart Holm

Gösta Winberg

Länsstyrelsen Jämtlands län, planeringsavdelningen:

I Sverige bedrivs för närvarande ett regionalt trafikplaneringsarbete. I detta arbete kommer nu existerande trafik och behovet av ytterligare transportmöjligheter med grannländerna Norge och Finland att behandlas. Transportbehovens storlek och möjligheterna att tillgodose dem är emellertid beroende av åtgärder i samtliga berörda länder. Det gäller t. ex. avgiftssystemen och trafikanläggningarnas standard, faktorer som endast i begränsad utsträckning kan avgöras på regional nivå.

För att tillgodose behovet av samverkan och samordning mellan i första hand Tröndelagen och Jämtlands län har under en följd av år regelbundna kontakter förekommit mellan fylkesmännen i Nord- och Sör-Tröndelag och representanter för landsting och länsstyrelse i Jämtlands län. Detta samarbete har haft ett inte obetydligt värde. Det

konkreta utfallet har emellertid ofta begränsats av att frågornas lösning varit beroende av centrala statliga beslut och ställningstaganden i Norge respektive Sverige.

Med hänsyn till vad som ovan framförts anser länsstyrelsen det angeläget att centrala initiativ i Finland, Norge och Sverige tas för att utreda förutsättningarna för ett mer omfattande trafiksystem över riksgränserna än vad som nu står till transportköparnas disposition. Länsstyrelsen anser att detta utredningsarbete måste ske i nära samarbete med berörda regionala utrednings- och förvaltningsorgan. Dessa har nämligen en inte obetydlig kunskap om de problem och hinder som finns för att transportbehoven mellan länderna skall kunna tillgodoses på ett ändamålsenligt sätt.

Vad gäller flygtrafiken mellan de tre ländernas nordliga delar begränsar sig länsstyrelsens kännedom till de förhållanden som berör i första hand relationen Trondheim—Östersund—Sundsvall/Härnösand. Länsstyrelsen bedömer att erfarenheterna av den försöksverksamhet med linjeflyg på sträckan Trondheim—Östersund som bedrevs 1968 inte längre kan läggas till grund för den framtida trafikplaneringen. Anledningen härtill är främst försöksverksamhetens begränsade tid och upplägning. Länsstyrelsen anser därför att en utredning som förutsättningslöst prövar de samhälls- och företagsekonomiska förutsättningarna för flygtrafik mellan Finlands, Norges och Sveriges nordliga delar och således även omfattar Tröndelagen och Jämtlands län är väl motiverad.

Östersund den 22 december 1972

Hans Gustafsson

Jan Billow

Länsstyrelsen Västerbottens län, planeringsavdelningen:

Norra Sverige, norra Finland och norra Norge har under perioden 1950—1970 genomgått en likartad utveckling. Fram till början av 1960-talet hade området en positiv befolkningsutveckling trots nettoutflyttning. Anledningen härtill är en gynnsam befolkningsstruktur — stor andel av befolkningen i de yngre åldrarna och högre födelsetal än genomsnittet i resp. land. Ser man området som en helhet har befolkningen minskat efter 1965 beroende på sjunkande födelseöverskott och ökad utflyttning. Utvecklingen har varit något olikartad i de tre länderna. Utflyttningen ökade mycket kraftigt i norra Sverige redan i början av 1960-talet, medan norra Finland först efter 1965 fått vidkännas en kraftig befolkningsreduktion. I Nord-Norge har utvecklingen hittills balanserats av stora födelseöverskott med undantag för Nord-

lands fylke, där befolkningen minskat i absoluta tal under den sista femårsperioden.

Jordbruk, skogsbruk och fiske intar en dominerande ställning i områdets näringsliv. På grund av rationaliseringssträvanden minskar antalet sysselsättningstillfällen inom ifrågavarande näringar snabbt. Problemen är likartade i samtliga länder. Med hänsyn härtill och då språklig och kulturell gemenskap föreligger, bör en internordisk samverkan eftersträvas för att lösa ifrågavarande problem. En sådan samverkan underlättas om kommunikationssystemet utformas så att personkontakter över gränserna ej hindras.

Som påvisas i medlemsförslaget fungerar de nordliga delarna av Sverige, Finland och Norge i fråga om kommunikationer inte som en samverkande region. De enskilda ländernas transportnät är klart åtskilda och fungerar på olika sätt utifrån resp. landsändas förutsättningar, där centreringen på huvudstad är en betydelsefull faktor. Som ovan nämnts försvåras härigenom regionalpolitisk samverkan. Likaledes förhindras personkontakter mellan människor, vilka har ett gemensamt kulturarv.

Kommunikationssystemets utformning har under en längre tid fungerat som en isolerande faktor. Med hänsyn härtill kan efterfrågan på reguljära internordiska flygförbindelser ej antas vara så stor i dagsläget att sådana är motiverade från företagsekonomisk synpunkt. Trafikpolitiken bör emellertid samordnas med samhällsekonomiska och regionalpolitiska målsättningar. I medlemsförslaget förs huvudsakligen fram problemen inom Nordkalotten. Länsstyrelsen vill här fästa uppmärksamhet på att motsvarande problem föreligger i angränsande län. En allmän målsättning för en positiv utveckling bör vara att de norra delarna av Finland, Norge och Sverige skall kunna fungera som en samverkande region. På grund härav är det motiverat att upprätthålla även mindre lönsamma flygförbindelser. Det är emellertid tänkbart att företagsekonomiska förluster kan undvikas om — såsom diskuteras i medlemsförslaget — internordisk flygtrafik upprätthålls med för ändamålet lämpade mindre flygplan. Länsstyrelsen anser också att den föreslagna översynen och samordningen av de nordiska ländernas system med landnings- och passageraravgifter är motiverad. Att olika företag för närvarande trafikerar de norra delarna av resp. land bör vidare ej få hindra en praktisk lösning av kommunikationsproblemen.

Då behovet av åtgärder inom kommunikationssektorn måste anses vara stort, tillstyrker länsstyrelsen att frågan om internordiska flygförbindelser mellan de nordiska delarna av Finland, Norge och Sverige utreds i enlighet med medlemsförslaget.

Umeå den 20 december 1972

Enligt länsstyrelsens beslut

Torbjörn Berg

Länsstyrelsen i Norrbottens län, planeringsavdelningen:

Länsstyrelsen får härmed överlämna yttrande från Kiruna kommun, Norrbottens Företagareförening, Tornedalskommunernas Förbund, Samarbetsnämnden för Fyrkanten, Tekniska Högskolan, Norrbottens och Västerbottens läns Handelskammare, Föreningen Norden samt Handikappförbundens centralkommitté i Norrbotten (*se nedan*). För egen del vill länsstyrelsen anföra följande.

Behovet

En rekommendation i Nordiska rådet 1966 resulterade i att de tre nordkalottlänternas arbetsministrar beslöt att tillsätta en ad hoc kommitté med uppgift att utarbeta en översikt över konkreta ekonomiska samarbetsmöjligheter på Nordkalotten. Denna ad hoc kommitté permanentades 1971 och gavs namnet Nordkalottkommittén. Den sammanträder två gånger per år.

Kommittén har under sin verksamhet funnit att det föreligger goda förutsättningar att utveckla samarbetet på en rad områden på Nordkalotten. En närmare kontakt mellan företagen på Nordkalotten skulle leda till ett intensifierat regionalt handelsutbyte i denna del av Norden. Gemensamma ansträngningar på det lokaliseringpolitiska området skulle kunna påskynda den industriella utvecklingen. På undervisningens område har ett konkret resultat uppnåtts genom tillkomsten av ett för de tre nordkalottlänterna gemensamt arbetsmarknadsutbildningscenter i Övertorneå.

Redan nu existerar ett samarbete i olika former på turismens område. Då Nordkalotten ur turistisk synpunkt är ett i hög grad relevant begrepp bedöms möjligheterna som mycket goda att intensifiera turistsamarbetet.

Den högre undervisningen befinner sig i snabb utveckling på Nordkalotten. Sedan ett par år tillbaka finns vid Uleåborgs universitet det "Nordiska sekretariatet för arktisk medicinsk forskning".

Vidare har en samarbetskommitté inrättats för universiteten i Uleåborg, Umeå och Tromsö samt Tekniska högskolan i Luleå med uppgift att utveckla det vetenskapliga samarbetet mellan dessa institutioner.

De nordiska statsministrarna presenterade i november i år ett förslag till samarbetsprogram innebärande bl. a. en samordning av de regionalpolitiska resurserna på Nordkalotten.

Tekniska högskolan i Luleå har begärt att ett visst antal studieplatser skall reserveras för studerande från Norge och Finland. Beslutet om inrättandet av ett nordiskt sameinstitut är ett annat projekt på forskningsens område.

Hinder för samarbetet

Men en utveckling av samarbetet på Nordkalotten förutsätter tillgången till direkta flygförbindelser mellan områdets olika delar.

Nordkalotten är geografiskt ett mycket vidsträckt område. Avståndet fågelvägen mellan Luleå och Bodö är 40 mil, Luleå och Tromsö 50 mil, Uleåborg—Tromsö 60 mil och Rovaniemi—Narvik 40 mil. Det säger sig självt att de geografiska avstånden försvårar kontakterna. På grund av det mycket glesa väg- och järnvägsnätet förlängs landtransporterna väsentligt. Att flyga mellan Luleå och Tromsö tar med nuvarande linjeuppbyggnad nära åtta timmar. Avståndet med reguljärt flyg är fem gånger längre än den kortaste sträckan mellan de båda städerna.

Som ovan framgått föreligger det ett behov av flygförbindelser på Nordkalotten för bl. a. följande verksamheter: näringsliv, förvaltning, undervisning/forskning, turister. Till den senare gruppen får även räknas det resande från enskildas sida, som blir resultatet av ett fördjupat samarbete på Nordkalotten. Detta trafikunderlag kan konstateras redan nu. Men det bör understrykas att behovet framför allt är potentiellt. Frånvaron av lämpliga förbindelser hindrar en utveckling av kontakterna. Flygförbindelserna skulle därför kunna sägas utgöra en del av nordkalottsamarbetets infrastruktur. En orsak- och verkanrelation med negativa konsekvenser för samarbetet på Nordkalotten skulle kunna brytas genom tillkomsten av flygförbindelser.

Gjorda försök

Här följer en kort genomgång av de försök som gjorts med tvärgående flygförbindelser på Nordkalotten.

Luleå—Kemi. Under en del av sommaren 1961 trafikerade Finnair denna sträcka. Flygningarna upphörde på grund av för låg beläggning.

Östersund—Trondheim. På rekommendation av Nordiska rådet flög SAS mellan dessa båda orter under några månader 1968. Försöket upphörde på grund av för låg beläggning.

Kiruna—Tromsö. Sträckan trafikerades av SAS under några sommar-månader åren 1963—1968. Flygningarna ägde rum nattetid. Flyglinjen, som främst vände sig till turister, upphörde på grund av låg beläggning.

Umeå/Sundsvall—Vasa. Trafiken över Kvarken, som omhänderhas av Finnair, inleddes redan i slutet av 1950-talet och har sedan dess pågått utan avbrott. För närvarande har man dagliga förbindelser såväl mellan Umeå och Vasa som mellan Sundsvall och Vasa.

Ivalo—Kirkenes. Linjen trafikerades under sommarhalvåret. Den vänder sig främst till turisterna. Beläggningen är förhållandevis god (10—15 passagerare per tur).

De försök med flygförbindelser som avbrutits, har pågått en mycket kort tid. Emellertid är inkörningsperioden för en flyglinje med största

sannolikhet betydligt längre än ett år. Flera av linjerna vänder sig enbart till turister och är avpassade efter deras behov. Något systematiskt försök att göra en sammankoppling mellan person- och godstransporter synes inte ha skett.

Linjealternativ

Vid tillskapandet av flygkommunikationer på Nordkalotten kan man följa endera av följande alternativ:

1. Sammanbinda respektive nationella flygnät. Detta har redan skett mellan Finland och Norge genom linjen Kirkenes—Ivalo. Denna linje trafikeras, som nämnts, emellertid endast sommartid. Det finska och svenska nätet skulle kunna sammanlänkas genom en förbindelse mellan Luleå och Kemi. På samma sätt kan det norska och svenska nätet sammanbindas genom en linje mellan Kiruna och Tromsö. Det finns givetvis även andra kombinationsmöjligheter för dylika länkar.

2. En rundlinje mellan följande platser: Luleå—Kiruna—Tromsö—Rovaniemi—Uleåborg—Luleå. En rundlinje bör trafikeras i båda riktningarna.

Rundlinjealternativet skulle innebära en betydligt större satsning än den typ av matarlinjer som avses i första punkten. Det finns därför skäl som talar för det förstnämnda slaget av förbindelser. Visar det sig att tillräckligt trafikunderlag skulle växa fram, kan kommunikationerna utvecklas i riktning mot en rundlinje.

Prispolitik

Nuvarande taxesättning i Sverige innebär att endast mycket begränsade grupper har de ekonomiska möjligheterna att använda flyget. En taxesättning av det slaget på nordkalottlinjerna skulle utgöra ett effektivt hinder för att skapa ett önskvärt trafikunderlag. Respektive länders regeringar bör därför utfästa sig att ekonomiskt stödja dessa linjer om trafikunderlaget till en början skulle visa sig vara otillräckligt. Ett sådant stöd kan ses som ett led i det nordiska samarbetet. Stödet skulle också utgöra en form av gemensamma regionalpolitiska insatser i de områden av de tre länderna som har det största behovet av sådana.

Länsstyrelsen tillstyrker mot bakgrund av ovanstående förslaget om en utredning om flygtrafik inom Nordkalotten.

Luleå den 21 december 1972

R Lassinantti

Sven Persson

Västerbottens läns landsting:

Förvaltningsutskottet beslutade på näringslivsnämndens förslag uttala sig för en utredning i enlighet med förslagsställarnas önskemål.

Umeå den 18 december 1972

Gunnar Olsson

Norrbottens läns landsting:

Utifrån de intressen landstinget har att företräda finns i princip ingenting att invända mot en utbyggnad av flygtrafiken inom aktuellt område. Inte minst för utvecklingen av turistnäringen kan en utbyggnad av de reguljära flygförbindelserna få stor betydelse.

Däremot inger den tänkta finansieringen vissa betänkligheter. I medlemsförslaget förutsätts nämligen att flyglinjer på Nordkalotten knappast kan bli självbärande utan kommer att bli beroende av statliga stödåtgärder under ett inledningsskede och måhända också på längre sikt. Ur bl. a. näringspolitisk synpunkt är det enligt landstingets mening ett betydligt större länsintresse att eventuella statliga subventioner av flygtrafik i första hand tillföres redan etablerade linjer mellan Norrbotten och Stockholm.

Luleå den 5 december 1972

På förvaltningsutskottets vägnar

Erik Hammarsten

Stig Dahlberg

Mårten Johansson

Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare:

För Norrbotten och Västerbotten, som utgör handelskammarens verksamhetsområde, har kommunikationerna alltid tilldragit sig stort intresse och kammaren har sökt följa upp försöken att förbättra dem.

För några år sedan bedrevs regelbunden flygtrafik mellan Kemi och Luleå, men den lades ned på grund av ringa utnyttjande efter kort tid.

Handelskammaren konstaterar att behovet av förbindelser söderut från t. ex. Norrbotten är mycket stort och att därför i första hand dessa bör bli föremål för statsmakternas välvilja. Billigare teletaxor, flygresor och SJ-priser betyder mycket för näringslivet i dess kontaktverksamhet. Genom tillkomsten av bl. a. Graddisvägen kommer resvägarna till Bodöområdet att betydligt förbättras.

Handelskammaren vill därjämte anföra att varuutbytet mellan Nord-Sverige och Nord-Norge f. n. icke är av större omfattning om malmtrafiken undantages.

Handelskammaren ställer sig tveksam till om en satsning på flygtrafik inom Nordkalotten blir av större betydelse för näringslivet. Samhällsin-satserna böra i stället inriktas på billigare kommunikationer i nord—sydlig riktning inom landet.

Luleå den 2 december 1972

Norrbottnens och Västerbottnens läns handelskammare

Börje Rubing

Ake Tåhlin

Kiruna kommun, stadsombudsmannen:

Några flygkommunikationer mellan de tre länderna finns för närvarande inte, såvitt gäller det egentliga Nordkalottområdet inom Norrbottens län i Sverige, Lapplands län i Finland och de nordliga fylkena i Norge. Sporadiska sådana har förekommit som försök men fått kortvarig livslängd på grund av bristande passagerarunderlag. Mellan Kiruna och Tromsöområdet har SAS för ett antal år sedan bedrivit viss trafik, men denna är numera nedlagd. Den linje som då upprättades var emellertid, icke minst på grund av tidtabellens uppläggning, renodlat inriktad på en exklusiv turisttrafik. Resultatet av detta försök torde ha begränsat värde för bedömningen av frågan om underlaget för reguljär passagerartrafik mellan dessa orter. Av uppenbara skäl framstår dock beträffande kon- nektionen Kiruna—Nordnorge en kommunikation Kiruna—Narvik som mera näraliggande, men icke heller i detta hänseende kan trafikunder- laget med någon säkerhet nu bedömas utan särskilda undersökningar. Så mycket kan dock fastläggas att resefrekvensen mellan dessa orter icke är obetydlig, men om en flygförbindelse kan få ett tillräckligt trafik- underlag är beroende av åtskilliga faktorer, som icke nu kan överblickas. Frågan bör dock förtjäna ett övervägande.

Beträffande kontakten mellan Kirunaområdet och Finland kan det förmodas att en ökande lokal resefrekvens Kiruna—Rovaniemi redan nu förekommer i huvudsak genom turistbetonade weekendresor. Hur stor omfattning detta resande för närvarande har kan icke utan närmare undersökning nu anges, men uppenbart är att frekvensen är ökande. En motsvarande trafik torde också förekomma mellan Luleå och Ro- vaniemi.

Det framlagda medlemsförslaget måste under anförda förhållanden ur Kirunas synpunkt vara intressant. Bl. a. finns skäl att genom enkät- undersökningar undersöka trafikunderlaget. Därjämte torde de i Luleå

och Kiruna verksamma resebyråföretagen kunna lämna uppgifter av intresse om sin bokningsfrekvens. Vid förfrågan hos en resebyrå i Kiruna har upplysts att weekendresandet Kiruna—Rovaniemi är omfattande och tilltagande, vilket framkommit av rumsbokningsfrekvensen.

De skäl som i förslaget åberopats är sådana att en närmare utredning om utbyggd flygtrafik inom Nordkalotten är befogad och bör därför komma till stånd.

Kiruna den 4 december 1972

Folke Granström
Stadsombudsman

Organisationskommittén för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland:

Högskolan i Luleå har tillsammans med universiteten i Umeå, Uleåborg och Tromsö bildat ett samarbetsorgan som bl. a. har till uppgift att stimulera utbyte av forskare och studenter, samt planera för gemensamma fältstationer. För att ett praktiskt samarbete på längre sikt skall kunna underlättas fordras det att kommunikationerna inom nordkalottområdet är tillfredsställande. Vid personkontakter med Nordnorge måste man i dag färdas över Stockholm—Oslo om man vill anlita flygförbindelse, vilket är både tidsödande och dyrbart och därtill utgör ett psykologiskt hinder för ett samarbete.

Kommittén anser att samarbete av bl. a. ovan angivet slag är viktigt för en framtida industriell utveckling på nordkalotten. På grundval av ovanstående finner organisationskommittén det önskvärt att en flyglinje inrättas mellan Uleåborg—Luleå—Kiruna—Tromsö. En sådan flyglinje skulle avsevärt förbättra kommunikationsmöjligheterna inom nordkalottområdet. På grundval av ovanstående tillstyrker organisationskommittén motionärernas förslag. Vid kommande överväganden i denna fråga anser organisationskommittén det vara väsentligt att en total samhällsekonomisk bedömning göres och inte enbart en snäv företagsökonomisk.

Umeå den 6 december 1972

På organisationskommitténs vägnar

Jan Olof Edström

Rune Andersson

Svenska kommunförbundet:

Kommunikationerna har stor betydelse för den näringspolitiska och regionalpolitiska utvecklingen. För de nordligare delarna av Finland, Norge och Sverige torde ett väl utbyggt kommunikationssystem vara av särskild vikt med hänsyn till bl. a. den glesa bosättningen och de långa avstånden. Flyget, som har en betydelsefull och växande uppgift i berörda länders kommunikationssystem, bör kunna spela en särskild roll i regionalpolitiken när det gäller att minska de olägenheter som i kontakthänseende följer med långa avstånd. Samtidigt måste — med hänsyn till att trafikunderlaget är begränsat inte minst i de nordligare delarna av våra länder — utbyggnaden av flyget övervägas med hänsyn till dess återverkningar för andra trafikmedel. För Sveriges del ser styrelsen det naturligt att frågan om en utveckling av ifrågavarande flygförbindelser behandlas inom ramen för den länsvisa regionala trafikplanering, som leds av trafikplaneringsutredningen inom kommunikationsdepartementet. Därvid bör sambanden såväl mellan flygtrafiken och övriga transportmedel som mellan transportsektorn och övriga samhällssektorer kunna beaktas.

Förbättrade kommunikationer i enlighet med förslagsställarnas önskemål torde förutsätta ekonomiska insatser av samhälleliga medel. Enligt styrelsens mening bör statsmakterna och således inte berörda kommuner svara för erforderliga insatser emedan ifrågavarande trafik är av regional och interregional karaktär. Statsmakterna bör således svara för dels anläggande och drift av samtliga flygplatser med reguljär luftfart, dels behövt ekonomiskt stöd till olönsamma flyglinjer.

Stockholm den 15 december 1972

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Olof Nordell

Tornedalskommunernas förbund:

Tornedalskommunernas förbund hälsar med stor tillfredsställelse alla initiativ som tages till att förbättra kommunikationerna på Nordkalotten. Det kan utan vidare fastslås att vi häruppe har besvärliga förbindelser. Bilen är det viktigaste kommunikationsmedlet men den tar alldeles för lång tid att färdas med.

Snabbare förbindelser kan endast erhållas med flyg. Förbundet är väl medvetet om att man inte utan vidare kan få bärkraftiga förbindelser. Det försök som SAS gjorde under några månader på linjen Luleå—Kiruna—Tromsö pågick alldeles för kort tid för att man skall kunna erhålla erfarenheter om linjens ekonomiska resultat. Många människor här upp visste inte ens om linjens existens. Det tar tid att inarbeta nya förbindelser.

Förbundet tror att ett väl utbyggt flygnät på kalottområdet kommer att bli lönsamt och av största betydelse för området. Viktiga transporter såsom t. ex. fisk från Norge till grannländerna kan utföras, liksom viktiga varor från dessa länder snabbt kan föras till Norge. Detta gäller främst färska matvaror. Persontransporterna är även av stor betydelse här uppe. Många olika gemensamma organisationer finnes, inte minst inom idrottsområdet. Samerna får snabba och tidsvinnande möjligheter för transporter av sina varor. Turismen kommer även att bättre kunna utvecklas med snabba transporter.

Givetvis måste satsningar göras på flygfältsområdet. Säkerheten får inte åsidosättas. Men tills man hinner med alla nödiga utbyggnader kan man med stor framgång använda våra många sjöar, floder och havsvikar som landningsplatser sommartid. Under vintern kan våra isbelagda vattensamlingar användas. Flygplanen skall givetvis dimensioneras efter våra förhållanden och behov.

Förbundet anser flygförbindelserna inom Kalotten som en av de allra angelägnaste frågorna att omgående lösas för människorna här uppe och hemställer på det livligaste att ärendet snarast får en positiv lösning.

Övertorneå den 11 december 1972

För Tornedalskommunernas förbund

Hugo Hietala

Sekreterare

Samarbetsnämndens för fyrkanten (Luleå, Piteå, Älvsbyn och Boden):

Med beaktande av dels den spridda bosättningen och dels de speciella geografiska förhållandena i de tre berörda ländernas nordliga delar anser förslagsställarna förbättrandet av flygförbindelserna inom denna region som en brådskande och angelägen uppgift. Effektiva reguljära flygförbindelser skulle betyda mycket i form av minskade restider och resekostnader både i fråga om resor inom det berörda området och i fråga om resor till och från andra landsdelar. Dess betydelse för turism får ej heller underskattas.

Samarbetsnämnden beslutar med instämmande i vad förslagsställarna inom Nordiska rådet anfört

att tillstyrka den föreslagna utredningen av förutsättningarna för en utbyggnad av flygtrafiken inom Nordkalotten.

Luleå den 6 december 1972

Rätt utdraget intygar:

Marianne Melander

Norrbottens företagareförening:

Mot bakgrund av de argument som förslagsställarna framför samt den stora betydelse snabba och billiga kommunikationer har för den industriella och turistiska utvecklingen vill Norrbottens företagareförening i princip tillstyrka förslaget om en samnordisk utredning av frågan.

I förslaget påpekas nödvändigheten av att systemet med landstings- och passageraravgifter överses och görs enhetligt länderna emellan. Det föreligger en signifikant skillnad i prisnivån för inrikesflyget i de tre länderna delvis beroende på olika sätt att låta ovan nämnda avgifter påverka flygpriserna.

Föreningen anser en utjämning av skillnaderna i prisnivån mellan länderna vara en grundförutsättning för utbyggnaden av flygtrafiken på Nordkalotten. Ett nytt trafiksystem mellan de tre länderna får inte med avseende på priserna isoleras från förhållandena i respektive land. En sådan isolering skulle motverka den regionalpolitik som bedrivs inom respektive land.

Luleå den 13 december 1972

Norrbottens företagareförening

Erland Fredén

Föreningen Norden, Norrbotten:

Frånvaron av flygförbindelser på Nordkalotten utgör ett effektivt hinder för att utveckla samarbetet i denna del av Norden. De stora geografiska avstånden omöjliggör de personkontakter som är en förutsättning för att en samverkan på Nordkalotten skall kunna komma till stånd.

I det handlingsprogram för vidgat nordiskt samarbete, som f. n. är under framtagande, ingår samarbetet på Nordkalotten som ett särskilt avsnitt. Så länge flygförbindelser saknas kan emellertid detta endast bli tomma ord och ett uttryck för bristande konsekvens. Om de berörda regeringarna verkligen menar allvar med sitt tal om nordkalottsarbete, måste man även ta nästa steg och tillse att de olika delarna av Nordkalotten ges de fysiska möjligheterna att få kontakt med varandra.

Trots sin nordiska förankring synes SAS sakna intresse för att skapa förutsättningar för nordiskt samarbete av det slag som här diskuteras. SAS grundar sin verksamhet uteslutande på företagsekonomiska kriterier. Åtminstone hävdar flygbolaget detta, då frågan om flygförbindelser på Nordkalotten tas upp. Skillnaden på prissättningen mellan

nordiska och internationella linjer tycks emellertid tyda på förekomsten även av andra överväganden. Det är för övrigt betecknande att det främst är Finn Air som svarat för den flygtrafik mellan Nordkalottens olika delar som förekommit och som förekommer i dag.

Men det räcker inte enbart med att upprätta flygförbindelser. Biljettpriserna måste vara sådana, att flyget kan användas även av de människor vars biljettkostnader inte betalas av arbetsgivaren. De biljettpriser, som är ett resultat av SAS monopolsituation och som tillämpas i Norge och Sverige, är ett oöverkomligt hinder för att flyget skall kunna bli ett allmänt utnyttjat kommunikationsmedel. Därför är det Föreningen Nordens uppfattning, att koncession på flygtrafiken mellan Nordkalottens olika delar bör ges åt Finn Air, som tillämpar andra prissättningsprinciper än SAS. För att främja samarbetet på Nordkalotten bör även flygplats- och landningsavgifterna avskaffas i detta område.

Norrbottenskretsen av Föreningen Norden vill med kraft tillstyrka att en utredning genomförs, som har till syfte att snabbt få till stånd internordiska flygförbindelser på Nordkalotten.

Luleå den 15 december 1972

Ture Lassinantti

Per Flygare

Handikappförbundens centralkommitté i Norrbotten:

Handikapprörelserna i Norden konstaterar att avsaknaden av flygförbindelser mellan de nordligaste landområdena hindrar ett närmare samarbete mellan handikapporganisationerna i Finland, Norge och Sverige.

Sedan 1969 anordnar handikapprörelsen årligen konferenser om de handikappades situation på Nordkalotten.

Vid konferenserna har bl. a. kommunikationerna varit föremål för diskussion. Man konstaterar att det glesa kommunikationsnätet till lands är ett stort hinder i utbytet över gränserna. Reguljär flygtrafik mellan länderna på Nordkalotten saknas nästan helt. Ett undantag gäller linjen Ivalo i Finland och Kirkenes i Norge.

De handikappade berörs särskilt starkt av ofunktioner i samhället. Kommunikationerna utgör därvidlag inget undantag. På de enorma avstånd det här gäller slår avsaknaden av fasta flygförbindelser mellan de nordligaste delarna av länderna på Nordkalotten särskilt hårt. Både mark- och luftförbindelserna behöver utbyggas.

På arbetsmarknadens, medicinens och sociala omvårdnadens områden är bl. a. flygkommunikationen en förutsättning för en god funktion hos dessa samhällsorgan.

Plötsliga sjukdomsfall kräver ofta snabba transporter till sjukhus eller mellan olika sjukhus för specialistvård. Arbets-, ferie- och semesterresor, överläggningar och konferenser av skilda slag skulle väsentligt underlättas med ett utbyggt flygnät på Nordkalotten.

Med hänvisning till det anförda vill Handikappföreningarnas centralkommitté i Norrbotten, HCK, instämma i de förslag till Nordiska rådet, rubricerade medlemsgrupp framför.

Luleå den 20 december 1972

Ture Mårtensson

Bror Ek

Jämtlands aero:

Under våren 1970 upprättade vårt företag linjeflygförbindelse mellan Östersund och Trondheim med anslutning till Linjeflyg på denna sida och SAS och Braatenflyg på norska sidan. 10 000 turlistor trycktes och uppvaktning skedde till SAS och Linjeflyg i Stockholm som sade sig vara positiva.

Våra broschyrer vid LIN stationerna hade en otrolig åtgång trots att få passagerare visste om vår flyglinje. LIN personalen i Göteborg hade efter två månaders verksamhet ingen aning om vår flyglinje.

Besvärliga tullformaliteter och höga landningsavgifter tog nästan bort en passagerareavgift varje tur.

Kan vi i framtiden få hjälp till borttagande av tullavgift samt bidrag till höga landnings- och servicekostnader skulle vi med glädje kanske våga oss på ett nytt försök på denna flyglinje.

Östersund den 14 december 1972

Gunnar Andersson

Regeringsförslag

om nordisk kommunal rösträtt och valbarhet

(Väckt av Finlands regering)

BILAGA 1

Yttranden över regeringsförslaget

Föreningarna Nordens Förbund:

Föreningarna Nordens Förbund har sedan länge uppmärksammat problematiken med de nordiska invandrarnas rösträtt och valbarhet och har bl. a. i sitt handlingsprogram (f. n. under revision) ett särskilt avsnitt om en gemensam nordisk medborgarrätt. En sådan medborgarrätt framstår för förbundet som ett önskemål på lång sikt. I avvaktan på att denna kommer till stånd uttrycks i här nämnda handlingsprogram vikten av att det bör "bli möjligt för en medborgare från ett annat nordiskt land att efter ett års sammanhängande vistelse bli medborgare i en annan nordisk stat och därmed erhålla bl. a. rätten att driva näring, förvärva fast egendom, bekläda ämbeten och deltaga i offentliga val."

De två förslagen i den finländska framställningen till Nordiska rådet bör enligt förbundets uppfattning ses som en helhet; införande av en kommunal rösträtt för nordiska invandrare utan ett samtidigt beslut om kommunal valbarhet skulle te sig ologiskt och ofullständigt.

De skäl som enligt förbundets mening talar för att regeringsförslaget bör tillstyrkas är främst följande.

Det nordiska reformarbetet i efterkrigstiden har haft som primär målsättning att underlätta de enskilda nordbornas rörlighet inom regionen. Passfriheten, den gemensamma nordiska arbetsmarknaden, den sociala trygghetskonventionen samt införandet av internordiska flyttningsbetyg är exempel på reformer som successivt gjort det lättare för en enskild nordbo att byta vistelseland och söka sitt uppehälle i ett grannland. Därutöver har en rad reformer på lagstiftningens område starkt bidragit till att underlätta företagsetableringar över de nordiska riksgrensarna. En samordning av ländernas regionalpolitik har också påbörjats.

Harmoniseringen av sådana bestämmelser som berör den enskilde nordbons levnadsvillkor vid temporär vistelse eller långvarig bosättning

i ett grannland har nu nått så långt att en nordisk invandrare även om hemlandets medborgarskap bibehålles formellt sett i väsentliga avseenden är likställd med vistelselandets medborgare. Denna likställighet framstår som självklar eftersom invandrarna fullgör de flesta av de förpliktelser mot samhället som åvilar en infödd medborgare, t. ex. när det gäller att erlägga socialavgifter och skatt. Rent praktiskt finns idag alltså tämligen få skillnader mellan nordiska invandrare och ett nordiskt världs medborgare.

Det framstår enligt förbundets mening som en primär angelägenhet, att de nordiska länderna nu kompletterar det reformverk som tidigare genomförts och fattar beslut om en nordisk kommunal rösträtt och en nordisk kommunal valbarhet i linje med regeringsförslaget. Dessa reformer skulle verksamt garantera, att de nordiska invandrarnas synpunkter på de kommunala frågor vilka på ett påtagligt och direkt sätt berör dem själva kunde föras fram i beslutsorganen. Det framstår t. ex. som något av en anomali att en nordisk invandrare i Sverige som är oförhindrad att delta i svenska politiska partiers nomineringar av kandidater till olika offentliga val däremot är förhindrad att rösta på dessa kandidater eller själv ställa upp som kandidat.

Det finländska regeringsförslaget är i hög grad en angelägenhet för två nordiska länder nämligen Sverige och Finland eftersom de största flyttningsströmmarna berör dessa båda länder. Sverige har som mottagarland för invandrare över huvud haft att ansvara för invandrarnas anpassning under vistelsen i landet, en verksamhet som tid efter annan vållat problem till följd av svårigheterna att få nödvändig kontakt med invandrarna och deras organisationer. Det är uppenbart, att möjligheterna härvidlag skulle radikalt förbättras för Sverige om den stora gruppen invandrare från Finland kunde få spela den politiska roll under i första hand kommunala val som dess betydande numerär och allmänna ställning inom den nordiska gemenskapen berättigar den till. Motsvarande krav kan resas beträffande invandrare från övriga nordiska länder.

Införandet av en nordisk kommunal rösträtt och en nordisk kommunal valbarhet kan till följd av grundlagsbestämmelser i de enskilda nordiska länderna komma att vålla vissa besvär. Tidsutdräkten för en fullständig nordisk reciprocitet kan bli avsevärd. Detta bör dock inte, enligt förbundets mening, hindra länder med mindre rigorösa krav inom den nationella lagstiftningen att redan nu tillmötesgå det finländska regeringsförslaget.

Avslutningsvis vill förbundet framhålla, att regeringsförslaget också aktualiserar den ställning som icke-nordiska invandrare har i Norden. Även dessa saknar som bekant rätten att innan de förvärvat medborgarskap delta i kommunala val och att låta sig uppställas som kandidater. De skäl som enligt förbundets mening talar för att regeringsförslagets intentioner bör realiseras för nordbor i första hand är främst att dessa

enligt Helsingforsavtalet givits en särställning och vidare, att likheterna i kommunal struktur är mycket stora i Norden.

Systemet med internordiska flyttningsbetyg och samverkan mellan de för valproceduren viktiga folkbokföringsorganen skapar också särskilda tekniska förutsättningar för regeringsförslagets realiserande.

Under hänvisning till vad som här framhållits ber Föreningarna Nordens Förbund att få tillstyrka det framlagda regeringsförslaget.

Stockholm den 23 december 1972

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson

Ordförande

Ake Landqvist

Sekreterare

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

I denne anledning skal indenrigsministeriet meddele:

Valgret til de kommunale råd i Danmark (borgerrepræsentationen i København og kommunalbestyrelserne i landets øvrige kommuner samt amtsrådene) har enhver, som opfylder betingelserne for valgret til folketinget og som har fast bopæl i vedkommende kommune. Valgret til folketinget har enhver, som har dansk indfødsret, er fyldt 20 år og har fast bopæl i riget, med mindre vedkommende er umyndiggjort.

Valgbar til de nævnte kommunale råd er enhver, der er valgberettiget ved de kommunale valg, medmindre vedkommende er straffet for en handling, der i almindeligt omdømme gør ham uværdig til at være medlem af kommunale råd. Valgbar til folketinget er enhver, som har valgret til dette, medmindre vedkommende er straffet for en handling, der i almindeligt omdømme gør ham uværdig til at være medlem af folketinget.

Valgrets- og valgbarhedsbetingelserne er således sammenfaldende til de kommunale råd og til folketinget, og såvel af principielle statsretlige grunde som af praktiske administrative grunde finder indenrigsministeriet det ikke ønskeligt at bryde det sammenfald, der er mellem vælgerne til landets folkevalgte forsamlinger og råd, ved at åbne mulighed for, at statsborgere fra andre nordiske lande, som alene tager bopæl i Danmark, tillægges valgret og valgbarhed til de kommunale råd.

Man skal i denne forbindelse henlede opmærksomheden på, at statsborgere fra de nordiske lande igennem de på Nordisk Råds initiativ vedtagne særlige, lempelige regler for meddelelse af statsborgerret, kan opnå de samme rettigheder som landets egne statsborgere efter et meget kort ophold her i landet.

Det kan i så henseende oplyses, at i henhold til Nordisk Råds rekommandation nr. 1-1964 er opholdskravet for statsborgere fra de nordiske lande ved indenrigsministeriets cirkulære nr. 126 af 6. juni 1968 om meddelelse af dansk indfødsret (naturalisation) nedsat fra 7 til 3 år, således at der i almindelighed kræves 3 års uafbrudt ophold i Danmark for at der kan tillægges en nordisk ansøger dansk statsborgerret. For ansøgere, der lever i ægteskab med en dansk kvinde, er opholdskravet endnu mindre, idet der normalt kun kræves 2 års ophold i landet, og danskgifte kvindelige ansøgere vil i almindelighed kunne naturaliseres efter 1 1/2 års samliv her i landet med deres danske mand.

København, den 18. december 1972

Egon Jensen

Carl G. Jacobsen

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I denne anledning skal man meddele, at Amtsrådsforeningen i Danmark ikke finder en sådan ordning ønskelig, idet man i øvrigt finder, at de gældende regler for opnåelse af statsborgerret i de nordiske lande i alt væsentligt tilgodeser forslagetets formål.

København, den 4. januar 1973

Jacob Sørensen

Jens Jørn Nielsen

Københavns Magistrat:

— — — skal magistraten oplyse, at der den 1.7.1972 var tilmeldt følgende antal udlændinge til Københavns folkeregister:

1. Nordiske statsborgere	5 202
2. Statsborgere i EF-lande	3 301
3. Andre statsborgere	12 376

Om selve forslaget mener magistraten ikke at burde udtale sig, da der er tale om et lovgivningsanliggende.

København, den 24. november 1972

Børge Schmidt

Kai Knudstrup

Frederiksberg Kommunalbestyrelse:

— — — skal man meddele, at sagen har været behandlet i kommunalbestyrelsens møde den 27. november d. å., hvor det vedtoges at udtale, at kommunalbestyrelsen af hensyn til konsekvenserne nærer store betænkeligheder ved forslaget.

København, den 4. december 1972

A. Stæhr Johansen

Kurt Nielsen

Kommunernes Landsforening:

Det fremgår, at den finske regering foreslår, at nordiske statsborgere, bosat i et andet nordisk land end det, hvori de har statsborgerskab, skal gives valgret og valgbarhed til kommunale valg i det land, hvori de opholder sig.

I denne anledning skal landsforeningen meddele, at landsforeningen ikke på det foreliggende grundlag mener at kunne tage stilling til spørgsmålet, der efter landsforeningens opfattelse især er af landspolitisk karakter, men at landsforeningen — dersom spørgsmålet skulle blive aktuelt — må være interesseret i, at en eventuel nyordning på dette område gennemføres således, at den såvel for borgerne som for kommunerne er overskuelig og enkel at administrere.

København, i december 1972

Henning Rasmussen

O. Ingvarsen

Københavns finske forening:

— — — Foreningens bestyrelse synes, at det er et udmærket forslag.

København, den 25. januar 1973

Københavns finske forening

Liisa Petersen

Formand

Marjatta Fjellerad

Sekretær

Den Islandske Forening:

Vi synes at folks bosættelse inden for de nordiske lande skulle give ovenstående rettigheder uden hensyn til statsborgerskab.

Om retten til at stemme til folketing synes vi at man ved kortere opphold i et annet nordisk land skulle beholde valgbarhet og stemmeret i hjemlandet, men ved et længere opphold skulle stemmeret kunne gælde i bosættelseslandet uten hensyn til statsborgerskap. Hvad der menes med "kortere" og "længere" i denne forbindelse sætter vi spørsmålsteget ved.

Det ville også være ønskeligt, at afstemningsregler var i overensstemmelse med hinanden i alle de nordiske lande, så det blev lettere at stemme udenfor sit hjemland. Island har f. eks. haft de regler, at afstemning i utlandet kun kan finne sted på ambassader eller hos en islandsktalende konsul. Dette betyder f. eks. at islændinge i Finland er nødt til at reise til Stockholm for at stemme. En koordinering af reglerne i Norden ville føre til større demokratisering på dette område.

København, den 12. december 1972

Svavar Sigmundsson

Den Norske Forening:

På given foranledning vil vi gjerne få fremligge hvordan nordmenn i Danmark ser på det her reiste spørsmål.

Vi regner med at det i Københavns-området finnes ca. 5 000 fastboende nordmenn og i resten av Danmark et tilsvarende antall. Den Norske Forening av 1863 har ca. 500 medlemmer og representerer et godt gjennomsnitt av den norske befolkningsgruppe i Danmark.

Frigjøringen av reiselivet i Norden med opphevelsen av passtvangen, har bidradd sterkt til følelsen av samhørighet i Norden. Likeledes ser vi på opprettelsen av fritt nordisk arbeidsmarked som et meget positivt resultat av det nordiske samarbeide.

Når en nordmann flytter til Danmark, vil han gjerne av rent følelsemessige grunner beholde sitt norske statsborgerskap. Dette er vel også mest praktisk for alle parter, da både den enkelte og samfundet spares for papirarbeide. Dette synspunkt gjelder desto mere fordi mange av dem som flytter til Danmark, regner med før eller siden å flytte tilbake til Norge igjen.

Nordmenn som har bodd i Danmark i noen tid, finner sin plass i det danske samfunn på like fot med sine danske venner. Dette gjelder på langt de fleste av samfundets områder ikke bare på arbeidsmarkedet, men også på det utdanningsmessige, på det sosiale og på det skattemessige område.

Men på ett område har vi lenge følt oss diskriminert, på det politiske område. Vi har ingen valgrett eller valgbarhet — hverken i Norge eller i Danmark — og vi kan ikke forstå at det er nødvendig å unndra oss denne grunnleggende demokratiske rettighet. Da dette angår en betydelig befolkningsgruppe i Norden, antagelig ca. 200,000 mennesker,

synes vi at det med rimelighet burde kunne ofres meget på å få eventuelle praktiske vanskeligheter ryddet av veien. Rimelighet tilsier at såvel spørsmålet om kommunal valgrett og valgbarhet som spørsmålet om nasjonal stemmerett blir løst.

Den kommunale valgrett og valgbarhet bør utøves i bopelskommunen, altså for vårt vedkommende her i Danmark. Den nasjonale stemmerett anser vi bør opprettholdes sammen med statsborgerskapet, altså for vårt vedkommende i Norge.

Den Norske Forening av 1863, København, vil varmt anbefale det finske forslag om nordisk kommunal valgrett og valgbarhet. Samtidig tillater vi oss å foreslå at Nordisk Råd også gir uttrykk for at de enkelte land bør sørge for at nasjonal stemmerett kan utøves av borgere bosatt i utlandet.

Enstemmig vedtatt i styremøte den 10. januar 1973.

København, den 21. januari 1973

For styret
Jørgen Lorentzen
Formann

Svenska Gustafskyrkan i Köpenhamn:

Enskilda medlemmar av svenska Gustafs församlingen har av och till framfört synpunkter på nämnda fråga. De har funnit det mindre tilltalande att dela alla kommunala utgifter lika med landets egna medborgare utan att äga rösträtt och utan möjlighet att bli vald till medlemmar av kommunens styrelser eller nämnder. Speciellt har jag hört sådana synpunkter framföras av familjer med flera barn i skolåldern och där föräldrarna på grund av sitt yrke eller av andra skäl haft särskilda insikter i skolärenden.

Någon mera samlad opinion i saken har emellertid icke förports.

En eventuell ändring av gällande lagstiftning synes dessutom sakna praktisk betydelse, då ju antalet svenska medborgare i varje enskild kommun för närvarande uppgår till en ytterst ringa del av antalet röstberättigade, och man vidare givetvis inte heller kan räkna med att de skulle ha några särmeningar, grundade på deras medborgarskap.

En ändring av gällande bestämmelser i detta avseende skulle dock förmodligen av åtskilliga uppskattas som en vänlig gest mot ett broderlands medborgare. Som sådan kan den ha sin betydelse i det nordiska samarbetet.

Köpenhamn den 25 januari 1973

Bengt Söderberg
Ambassadpastor

I s l a n d**Islands Kommuneforbund:**

Bestyrelsen er stemt for, at man indfører den ordning som forslaget omhandler og der går ud på, at de nordiske landes statsborgere får gensidig valgret og valgbarhed i kommunevalg i det land de opholder sig i.

Derimod anser bestyrelsen, at kommunalbestyrelserne burde få lejlighed til at udtale sig om spørgsmålet. Forbundet er rede til, hvis det ønskes, at skaffe de enkelte kommunalbestyrelses udtalelser om spørgsmålet.

Reykjavík, den 7. november 1972

Magnús E. Guðjónsson
Administrerende direktör

N o r g e**Kommunal- og arbeidsdepartementet:**

Spørsmålet om norske borgere som bor i utlandet skal ha stemmerett ved norske valg, har vært utredet og drøftet i de senere år. Stortinget vedtok 30. mai 1972 å endre grunnlovens § 50 slik at det skal fastsettes ved lov i hvilken utstrekning norske borgere som bor utenfor riket skal ha stemmerett ved *stortingsvalg*. Til grunn for vedtaket ligger en innstilling av 1969 fra et interdepartementalt utvalg og St. meld. nr. 64 for 1971—72 (fremmet av Justisdepartementet). Etter de prinsipper som Stortingsmeldingen foreslo lagt til grunn for lovendringene, og som Stortingets utenriks- og konstitusjonskomite i Innst. S. nr 237 for 1971—72 sluttet seg til, må en regne med at stemmeretten for norske borgere bosatt i utlandet vil bli reelt utvidet. Et hovedpunkt her er at norske borgere bosatt i utlandet trolig vil få stemmerett hvis de har vært folkeregisterført som bosatt i Norge noen gang i løpet av de siste 10 år forut for valgåret, og de søker om å bli innført i manntallet.

Grunnloven gjelder bare for stortingsvalg, men både det nevnte utvalg og Stortingsmeldingen gikk inn for å ha ens regler ved de to valg, dvs. at norske borgere i utlandet bør ha stemmerett ved *kommunevalg* i Norge i samme utstrekning som ved stortingsvalg. I innst. S. nr 238 for 1971—72 har Stortingets utenriks- og konstitusjonskomite enstemmig sluttet seg til dette syn. Det ble uttalt at de reelle hensyn for å gi utenlandsnordmenn stemmerett gjennomgående er svakere ved kommunevalg enn ved stortingsvalg, siden både orienteringen om de lokale forhold og tilknytningen til den lokale enhet må antas å være dårligere enn når det gjelder de tilsvarende forhold på riksplanet. På

den annen side ble det anført at ikke få utenlandsnordmenn må antas å ha tilknytning til og interesse for kommunalforvaltningen i sin tidligere bostedskommune, og en må forutsette at det i det vesentlige vil være personer med slik tilknytning og interesse som kommer til å vise slikt personlig initiativ for å få stemme som nevnt. Kommunevalgene har også etter hvert fått et mer rikspolitisk preg, med stort sett de samme partikonstellasjoner. Endelig ble det lagt vekt på at systemet blir enklere om reglene blir de samme ved to valg. I Stortingsmeldingen ble det likevel uttalt at utformingen og den praktiske gjennomføring av ordningen ved kommunevalg må vurderes i den lovproposisjon som må fremmes, og at det her kan bli aktuelt å drøfte nærmere også de prinsipielle sider ved spørsmålet.

Spørsmålet om å gi utenlandske statsborgere stemmerett i bopelkommunen er nevnt av det interdepartementale utvalget på s. 37 i innstillingen:

I en forespørsel 22. mai 1969 till Justisdepartementet fra en norsk universitetslektor i Sverige om arbeidet med en stemmerettsreform for nordmenn i utlandet, er også reist spørsmål om stemmerett ved kommunevalg for fremmede statsborgere bosatt i Norge. Nevnte gruppe utelukkes i dag på grunn av manglende norsk statsborgerskap generelt fra politiske valg i Norge. I tilfelle en reform bare tenkes gitt anvendelse på kommunevalg, vil det for øvrig ikke kreves grunnlovsendring, idet Grunnlovens bestemmelser direkte bare gjelder stortingsvalg.

I henvendelsen er pekt på den manglende stemmeretts preg av diskriminering og faren for isolering, samtidig som betydningen av at vedkommende føler seg medansvarlig i det samfunn de lever i.

Utvalget har ikke funnet at det er en slik sammenheng mellom det her reiste spørsmål og Utvalgets oppdrag, at det har vært grunn til å ta opp spørsmålet i innstillingen. Så vidt vites, har imidlertid tilsvarende spørsmål vært reist innen Europarådet i forbindelse med arbeidsprogrammet innen den juridiske sektor.

I Stortingsmeldingen har Justisdepartementet på s. 23 uttalt følgende om spørsmålet:

Man nevner til slutt at det på lengre sikt nok kan tenkes løsninger av stemmerettsspørsmålet ved kommunevalg som går den motsatte veg. Mens det ved riksmål er en allmenn tendens til å innrømme de utenlands bosatte borgere stemmerett i statsborgerlandet, kunne man tenke seg den motsatte løsning ved kommunevalg — ved at de her fikk stemmerett i bopelkommunen. I den forbindelse kan også vises til utvalgsinnstillingens avsnitt VI. 7. c s. 37, hvor det nevnes en henvendelse fra en norsk universitetslektor om stemmerett ved norske kommunevalg for fremmede statsborgere bosatt i Norge. Utvalget fant ikke grunn til å gå nærmere inn på dette spørsmål i innstillingen. En slik løsning med kommunal stemmerett i bopelkommunen uansett statsborgerskap — hvor det også måtte bli spørsmål om eventuell gjensidighet — reiser imidlertid mange spørsmål og synes under enhver omstendighet helt urealistisk på kortere sikt. Man finner derfor ikke at denne mulighet representerer noen avgjørende grunn til i dag å unn-

late å gi en stemmerettsreform for stortingsvalg tilsvarende anvendelse ved norske kommunevalg.

Som det går fram av ovenstående bygger den påtenkte norske stemmerettsreform med hensyn til stemmeretten ved kommunevalg på en i utgangspunkt helt motsatt løsning av hva som legges opp til i det finske forslag. Av momenter som det er lagt vekt på ved vurderingene under den norske revisjon og som kan anføres mot løsninger etter linjene i det finske initiativ, nevner man hensynet til en enklere valgordning ved at stemmerettsreglene blir de samme ved stortings- og kommunevalg, kommunevalgenes stadig mer riks- og partipolitiske preg, det noe fremmede ved en forskjellig avgrensning av de politiske borgerrettigheter i disse relasjoner m. v. Videre vil en ordning med nordisk kommunal stemmerett i bopellandet — som bygger på at stemmerett ved kommunevalg ikke også kan utøves i hjemlandet (statsborgerlandet) — kunne gjøre det vanskelig å realisere den påtenkte norske ordning også når det gjelder norske statsborgere bosatt utenfor Norden, for så vidt som det kan tenkes å by på problemer å innrømme bare utenlandsnordmenn bosatt utenfor Norden kommunal stemmerett i Norge. Forholdet ligger for så vidt annerledes an i Norge enn i Sverige og Finland hvor man ikke har villet innrømme stemmerett for utenlandsbosatte statsborgere ved kommunale valg i statsborgerlandet. I den sammenheng kan også nevnes at man i Norge ikke opererer med det spesielle kommunale tilknytningsbegrep "kommunalt medlemskap", slik som man visstnok gjør i Finland og Sverige.

Det er nå ikke noe vilkår for stemmerett ved norske kommunevalg at en har bodd i kommunen en viss tid før valget. Det er tidsnok at en blir ført inn i manntallet i valgstyrets kjennelsesmøte, som holdes en av de 10 siste dager for valget. For å bli ført inn, må en enten selv kreve det, eller valgstyret må få underretning fra folkeregisteret om innflyttingen. Disse regler gjelder også for nordmenn som flytter inn fra utlandet. Det synes tvilsomt om disse regler i tilfelle bør gjelde helt ut også for utenlandske statsborgere som kommer flyttende til en norsk kommune. Det bør overveies om det bør kreves et noe lengre opphold i landet som vilkår for stemmerett for disse, for at de kan få mulighet til å skaffe seg et noe bedre kjennskap til norske politiske forhold før de kan delta i valg.

Når det særskilt gjelder *valgbarhetsspørsmålet*, stiller kommunevalglovens § 10 i dag ikke noe særskilt vilkår for valgbarhet utover at man er stemmeberettiget i kommunen.

Man antar at det heller ikke med regler om nordisk kommunal stemmerett som i det finske forslag, vil være tilstrekkelig grunn til å stille opp særvilkår utover de alminnelige stemmerettsvilkår. Til sammenlikning kan nevnes at man ikke har funnet å burde endre valgbarhetsreglene i grunnlovens § 61 ved den stemmerettsutviding for

norske statsborgere bosatt i utlandet som nå er under forberedelse, og som delvis medfører en tilsvarende utviding av valgbarheten.

Proposisjon om endringer i valglovgivningen for gjennomføringen av de nye stemmerettsregler må i Norge fremmes i god tid før kommende stortingsvalg høsten 1973. På bakgrunn av at spørsmålet om nordisk kommunal stemmerett nå er tatt opp innen Nordisk Råd og at neste kommunevalg i Norge først vil finne sted høsten 1975, kan det imidlertid være grunn til å begrense proposisjonen til endringer i stortingsvalgloven og således i denne omgang unnlate å foreslå endringer i stemmerettsvilkårene ved kommunevalg i påvente av den videre behandling av saken i Nordisk Råd.

Saken har vært forelagt *Justisdepartementet*, som har gitt en uttalelse i brev av 11. desember 1972. Uttalelsen er innarbeidet i dette brev.

Oslo, 19. desember 1972

Johan Skipnes

Helge Brustad

Norske kommuners sentralforbund:

Til orientering kan man meddele at styrets arbeidsutvalg behandlet saken i møte den 17.12.72 med slik protokollasjon:

”Saken blir å fremme for styret idet arbeidsutvalget for sin del antar forbundet kan uttale at forbundet for sitt vedkommende ikke har noe å innvende mot at saken blir utredet av Nordisk Råd uten at forbundet har tatt noe prinsipielt standpunkt til sakens realitet.”

Saken skulle behandles i forbundets styre den 6.12.72, men ble ut-satt, og man finner det riktig å meddele ovennevnte uttalelse med for-behold om styrets godkjennelse.

Oslo, 22. desember 1972

Kjell T. Evers

Karl Walter Tvetter

S v e r i g e

Riksskatteverket (RSV):

1 Allmänt

Enligt förslaget skulle nordiska medborgare få kommunal rösträtt och valbarhet i det land där de är bosatta. RSV utgår från att rösträtten och valbarheten begränsas till det land där personen är bosatt. Det synes från principiell synpunkt vara oriktigt att rösträtten kan utövas i både hemlandet och bosättningslandet.

Grundlagsberedningen har i betänkandet 'Ny regeringsform Ny riksdagsordning' (SOU 1972: 15 s. 126) stannat för att inte föreslå någon form av kommunal rösträtt för icke svenska medborgare. Som motive-ring åberopas både principiella skäl och praktiska svårigheter.

RSV begränsar i det följande sitt yttrande att avse de praktiska frågorna. RSV vill därvid allmänt framhålla, att det från administrativ och teknisk synpunkt är nödvändigt med en omfattande utredning av hela problemkomplexet innan definitiv ställning kan tas till förslaget.

2 Röstlängd

Enligt den av riksdagen nyligen antagna ändrade lydelsen av 6 § kommunallagen tillkommer rösträtt varje svensk medborgare, som är kyrkobokförd i kommunen och som uppnått 19 års ålder senast under kalenderåret närmast före valet. Den som på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbli omyndig äger dock ej rösträtt. Varje röstberättigad har en röst.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd. Rösträtten skall enligt närmare bestämmelser i vallagen grundas på förhållandena vid röstlängdens tillkomst, även om förändringar inträffar före valet.

Motsvarande regler finns beträffande landstingsvalen i landstingslagen. Enligt proposition 1972: 134 avses motsvarande bestämmelser bli genomförda för val av kyrkofullmäktige, dock med den inskränkningsen att rösträtt inte tillkommer den som saknar medlemskap i svenska kyrkan.

Vidare stadgas i kommunallagarna att fullmäktige och landstingsmän skall väljas bland de röstberättigade som är bosatta inom kommunen.

I vallagens 4 kapitel finns bestämmelser om den allmänna röstlängden som skall ligga till grund för samtliga val. Den upprättas årligen senast den 15 juni. I längden upptas var och en som den 1 juni enligt länsstyrelsens personband

1. är kyrkobokförd i valdistriktet
2. är svensk medborgare och
3. fyllt eller senare under kalenderåret fyller 19 år.

Den som den 1 juni enligt länsstyrelsens personband på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbli omyndig upptas dock ej i längden.

För den som fyller 19 år det år då röstlängden upprättas antecknas att han blir röstberättigad först nästa kalenderår.

Från administrativ synpunkt möter inga hinder att på samma villkor även ta med nordiska medborgare i röstlängden och för dem anmärka att de saknar rösträtt vid val till riksdagen och eventuellt också vid val av landstingsmän och kyrkofullmäktige.

Nordiska medborgare som är bosatta i Sverige kyrkobokförs regelmässigt efter anmälan hos pastorsämbetet. Nordiska medborgare som

anmäلت inflyttning senast under maj månad kan sålunda upptas i den röstlängd som upprättas för året.

Å andra sidan kommer alla nordiska medborgare som enligt länsstyrelsens personband är kyrkobokförda i Sverige den 1 juni att få rösträtt i Sverige under hela den tid röstlängden gäller, dvs. t. o. m. den 22 juli nästföljande år.

Med nuvarande olika regler och tider för upprättande av röstlängd i de nordiska länderna kan en person komma att få rösträtt i två länder. Exempelvis kan en norsk medborgare, som upptagits i den svenska röstlängden per den 1 juni och som har rösträtt i Sverige, flytta till Norge den 1 augusti och upptas i hemlandets röstlängd. Han får därigenom rösträtt i båda länderna.

Det förefaller därför vara nödvändigt att utreda och samordna tiderna för upprättande av röstlängd som en första förutsättning för att genomföra förslaget.

Om förslaget om internordisk rösträtt skall genomföras är det enligt RSV:s mening lämpligast att nordiska medborgare upptas i den allmänna röstlängden med anteckning om hinder för de val där rösträtt ej gäller. För den händelse det skulle visa sig omöjligt att samordna tiderna för framställning och giltighetstid av röstlängden kan man emellertid tänka sig en särskild röstlängd för nordiska medborgare som är bosatta i Sverige. En sådan röstlängd kan dock ej upprättas ex officio på grundval av kyrkobokföringen utan efter särskild ansökan. Förfarandet torde bli komplicerat både för väljaren och de myndigheter som skall upprätta röstlängden. Till varje ansökan måste då fogas ett intyg från hemlandets valmyndighet att sökanden ej är upptagen i hemlandets röstlängd.

Även om de administrativa svårigheterna skulle kunna överbryggas torde ett sådant system sannolikt medföra, att flertalet personer skulle avstå från att ansöka om rösträtt. RSV vill därför inte förorda denna lösning.

3 *Rösträttsåldern*

I de nordiska länderna utom Finland är varje medborgare röstberättigad fr. o. m. det år han fyller 20 år. I Finland blir man röstberättigad fr. o. m. 18 års ålder. Grundlagberedningen har föreslagit att rösträttsåldern i Sverige skall sänkas till 18 år.

Från allmänna synpunkter anser RSV att rösträttsåldern bör vara densamma i de nordiska länderna om nordisk rösträtt skall tillämpas. Om en sådan samordning ej kan genomföras bör dock rösträttsåldern i bosättningslandet gälla.

4 *Rösträttshinder*

Rösträttshindren är desamma i de nordiska länderna. Rösträtt tillkommer ej den som är omyndigförklarad och den som ej är medborgare i bosättningslandet.

I den svenska kyrkobokföringen registreras omyndigförklaring som skett vid svensk domstol. Enligt överenskommelsen mellan de nordiska länderna om internordisk flyttning (jfr SFS 1969: 493) finns ingen bestämmelse om att omyndigförklaring skall aviseras för personer som flyttar mellan de nordiska länderna. Hinder möter ej att från Sverige lämna uppgift om omyndigförklaring i det internordiska flyttningsbetyget. I samband med överläggningar med de övriga nordiska länderna om detta flyttningsbetyg har dock framkommit att vissa av dessa har svårigheter att lämna uppgift om omyndigförklaring.

Eftersom röstlängden grundas på kyrkobokföringen måste en komplettering ske med uppgifter om eventuell omyndigförklaring för de nordiska medborgare som nu är bosatta i Sverige innan nordisk rösträtt kan genomföras. Efter en sådan komplettering bör det internordiska flyttningsbetyget i förekommande fall förses med uppgift om omyndigförklaring. Vidare bör inom Norden en omyndigförklaring, som sker vid domstol i annat land än bosättningslandet, alltid aviseras oavsett personens medborgarskap till folkbokföringsmyndigheten i bosättningslandet.

Medborgarskap i annat land finns noterat för alla i Sverige kyrkobokförda personer, varför detta rösträtts hinder inte medför några komplikationer.

5 Valbarheten

De frågor och synpunkter som angetts beträffande rösträtt i Sverige för medborgare i annat nordiskt land, gäller i motsvarande mån även sådana persons valbarhet.

6 Svensk medborgares rösträtt och valbarhet i annat nordiskt land

RSV har i de föregående sökt belysa de problem som hänger samman med det föreslagna systemet inom svensk valadministration. RSV har inte anstt sig kunna bedöma de administrativa och tekniska möjligheterna för svensk medborgare att upptas i röstlängd och bli valbar i de andra nordiska länderna enligt deras lagstiftning.

Det internordiska flyttningsbetyget kan vara ett värdefullt hjälpmedel för utväxling av uppgifter, som behövs för att genomföra en eventuell ömsesidig rösträtt. Därutöver krävs en långtgående samordning av vallagstiftningen i länderna.

7 Sammanfattning

Sammanfattningsvis finner RSV

att förslaget i första hand bör bedömas från principiella synpunkter,

att RSV därvid för sin del endast vill framhålla att eventuell rösträtt bör få finnas i bosättningslandet och ej samtidigt i hemlandet samt att en överenskommelse om nordisk rösträtt bör bygga på full ömsesidighet,

att det behövs en omfattande utredning i samråd länderna emellan för att bedöma möjligheterna att lösa de praktiska frågorna,

att de senare bl. a. innefattar frågor om

- tiderna för röstlängdernas upprättande
- bestämmelserna om rösträttsålder
- sättet för avisering av omyndigförklaring som rösträttshinder.

Solna den 14 december 1972

Gösta Ekman

Per-Ola Larsson

Statens invandrarverk:

Invandrarverket har tidigare i anledning av grundlagberedningens (GLB) betänkande ang. Ny regeringsform och Ny riksdagsordning tagit ställning till huruvida man bör tillerkänna i Sverige bosatta utländska medborgare rätt att delta i kommunala val. Verket anförde således i sitt yttrande den 21 september 1972 till justitiedepartementet bl. a.:

Invandrarverket har kunnat konstatera att åtskilliga i Sverige bosatta utlänningar av olika anledningar antingen dröjer länge innan de söker och får medborgarskap eller helt avstår från att söka medborgarskap, eftersom de räknar med att efter ett antal år återvända till sitt ursprungsland. Att invandrarna har denna valmöjlighet överensstämmer väl med riktlinjerna för invandringspolitiken.

GLB har anfört att det inte finns någon klar gräns mellan statliga och kommunala angelägenheter och att därför samma "principiella skäl" som talar mot att tillerkänna icke svenska medborgare rösträtt i riksdagsval gör sig gällande också i kommunala val.

Det är visserligen sant, att beslut som fattas av riksdagen i hög grad kan komma att påverka många frågor på det lokala planet. Omvänt kan man däremot inte hävda, att beslut i enskilda folkvalda kommunala församlingar i någon större utsträckning påverkar den rikspolitiska utvecklingen. Argumentet om den oklara gränsen mellan rikspolitiska och kommunala angelägenheter bör därför enligt verkets mening inte tillmätas någon avgörande betydelse för bedömningen av frågan om kommunal rösträtt för invandrare.

För närvarande är c:a 400 000 utlänningar bosatta i Sverige. Därav är sannolikt ca 200 000 yrkesverksamma. Det finns kommuner med upp till 20 procent invandrare. Invandrarna har under ett stort antal år som skattebetalare och på andra sätt bidragit till sina kommuners utveckling utan att samtidigt kunna påverka denna. Verket anser det från demokratisk synpunkt helt otillfredsställande att stora delar av kommunernas invånare på detta sätt har utestängts från kommunalt medinflytande. Verkets erfarenheter är att invandrarna ofta ser denna brist på inflytande som en ren diskriminering.

Det är inte bara ett intresse för invandrarna att de kan påverka utvecklingen. Samhället har självfallet också behov av medverkan från invandrarnas sida, bl. a. för att motverka uppkomsten av isolerade grupper i det svenska samhället.

I några fall kan kommunal rösträtt för invandrare i Sverige komma att innebära att invandrare blir röstberättigade i två länder. Detta anser dock verket inte vara något bärande argument mot sådan rösträtt.

GLB har anfört praktiska svårigheter som argument mot kommunal

rösträtt för invandrare men inte närmare gått in på dessa svårigheter. Det är naturligtvis givet att krav på viss tids bosättning i landet måste ställas upp. Verket bedömer de praktiska svårigheterna inte vara tillräckligt stora för att de skall motivera att man inte inför kommunal rösträtt för invandrare.

Sammanfattningsvis anser verket att starka skäl talar för att införa kommunal rösträtt för i Sverige bosatta utlänningar. Rösträtten bör inträda efter förslagsvis tre års bosättning i landet. Verket föreslår mot bakgrund av det anförda att de praktiska problem som är förknippade med en sådan kommunal rösträtt närmare utreds.

I handläggningen av GLB:s betänkande deltog avdelningschefen Källberg samt ledamöterna Ingrid Diesen, Hamrin, Pettersson och Popov. Ledamöterna Ingrid Diesen och Pettersson samt byråchefen Wiman anmälde avvikande mening och anförde:

De skäl som kan anföras för och emot kommunal rösträtt för invandrare är hittills mycket ofullständigt klarlagda, varför vi anser att inte bara de praktiska utan även de principiella problem som är förknippade med en kommunal rösträtt för i Sverige bosatta utlänningar närmare bör utredas.

Om den av verket förordade reformen inte nu kan förverkligas för samtliga utländska medborgare, som är bosatta i Sverige, bör detta, enligt verkets mening, med hänsyn till det nordiska samarbetet bl. a. inom den gemensamma arbetsmarknaden, inte förhindra en lagstiftning om nordisk kommunal rösträtt och valbarhet.

Ledamöterna Ingrid Diesen, Göransson och Pettersson samt byråchefen Wiman och t.f. byråchefen Ahlford anmälde avvikande mening och ansåg att konklusionen av verkets yttrande borde lyda:

Invandrarverket har tidigare i anledning av grundlagberedningens (GLB) betänkande ang. Ny Regeringsform och Ny Riksdagsordning avgivit ett yttrande som bl. a. berör frågan om man bör tillerkänna i Sverige bosatta utländska medborgare rätt att delta i kommunala val. Utdrag ur detta yttrande bilägges.

Till det från Finland föreliggande förslaget om nordisk kommunal rösträtt och valbarhet intar invandrarverket en avvisande hållning. Om en kommunal rösträtt och valbarhet skall införas, anser nämligen invandrarverket att en sådan i så fall skall omfatta även andra än nordiska medborgare.

Statens invandrarverk

Kjell Öberg

Inge Kristensson

Invandrarutredningen:

Invandrarutredningen har bland annat i uppdrag att lägga fram förslag till åtgärder som kan förbättra invandrarnas och de språkliga mi-

noriteternas sociala och kulturella situation. En väsentlig fråga i detta sammanhang är hur den enskilde invandraren skall kunna få ökat inflytande över de beslut som gäller hans egna livsvillkor. I huvudbetänkandet, som avses bli färdigt vid årsskiftet 1973/74, kommer olika medinflytandefrågor att behandlas, däribland fråga om kommunal rösträtt och valbarhet för utländska medborgare. Vi kan därför inte för närvarande ta ställning till det aktuella förslaget.

I beredningen av detta ärende har deltagit ordföranden Olsson samt ledamöterna Bengtsson, Diesen, Fagerlund, Jönsson och Mattsson. Dessutom har experten Öberg närvarit vid ärendets behandling.

Stockholm den 15 januari 1973

Bertil Olsson

Stig Lundström

1965 års valtekniska utredning (VTU):

Det väckta förslaget innebär i huvudsak att en av nationalitet oberoende nordisk kommunal rösträtt och valbarhet bör genomföras på det sättet att samtliga nordiska länder ändrar sina nationella lagar så att det blir möjligt för de nordiska ländernas medborgare att, då de är bosatta i annat nordiskt land, delta i kommunala val i ifrågavarande land. Som villkor för erhållande av kommunal rösträtt och valbarhet bör enligt migrantdelegationen krävas att vederbörande under relativt kort tid varit införd i befolkningsregister.

I Sverige förekommer två typer av borgerliga kommunala val, dels val av kommunfullmäktige i primärkommunerna, dels val av landstingsmän i landstingskommunerna. I fråga om rösträtt och valbarhet i primärkommun och landstingskommun gäller fr. o. m. den 1 januari 1973 följande regler.

Rösträtt vid val av kommunfullmäktige tillkommer i princip varje svensk medborgare, som är kyrkobokförd i kommunen och som uppnått nitton års ålder senast under kalenderåret före valåret. Valbar är den som är röstberättigad och som är bosatt inom kommunen.

Rösträtt vid val av landstingsmän tillkommer envar som i primärkommun inom landstingskommun är röstberättigad vid val av kommunfullmäktige. Valbar som landstingsman är den som är röstberättigad och som är bosatt inom landstingskommunen.

Till efterrättelse vid val av kommunfullmäktige och landstingsmän skall finnas röstlängd. Bestämmelserna om röstlängd finns i den vallag som träder i kraft den 1 januari 1973. Enligt vallagen upprättas allmän röstlängd årligen. I denna upptas var och en som den 1 juni enligt länsstyrelsens personband är kyrkobokförd i valdistriktet, är svensk medborgare och fyllt eller senast under kalenderåret fyller nitton år.

Enligt folkbokföringsförordningen kyrkobokförs var och en — såväl svensk medborgare som medborgare i annat land — i den församling och på den fastighet där han är bosatt. En person anses bosatt på den fastighet där han regelmässigt vistas eller, när byte av bostad skett, kan antagas komma att vistas under nattvilan eller motsvarande vila.

Av den nu lämnade redogörelsen framgår att det ur lagteknisk synpunkt inte skulle medföra några egentliga svårigheter att utforma rösträtts- och valbarhetsbestämmelserna så att alla nordiska medborgare, som är kyrkobokförda här i riket, skulle äga rösta resp. vara valbara vid kommunala val. Svårigheter uppstår först om som rösträttsvillkor uppställs inte blott att den nordiske medborgaren skall vara kyrkobokförd i riket utan också att vederbörande skall uppfylla vissa andra krav såsom att ha varit bosatt här i riket under viss tid. Svårigheterna är emellertid lagtekniskt inte större än att de bör kunna övervinnas, sedan väl ställning i sak tagits. Som en jämförelse må här nämnas att de svenska medborgare, som är bosatta i utlandet och således ej kyrkobokförda här, har rösträtt vid val till riksdagen under förutsättning att de varit kyrkobokförda här någon gång under de fem kalenderår som närmast föregått det år då röstlängd upprättas samt att de efter ett särskilt ansökningsförfarande blivit upptagna i röstlängd.

Beträffande den principiella frågan om genomförandet av nordisk kommunal rösträtt och valbarhet vill VTU anlägga följande synpunkter.

VTU vill inte bestrida att kravet om en nordisk kommunal rösträtt kan anses i och för sig befogat i betraktande av arbetskraftens obehindrade rörlighet mellan de nordiska länderna samt av de i det nordiska samarbetet allmänt accepterade målsättningarna. Det torde också vara riktigt att i synnerhet valbarheten skulle öka invandrarnas samhällspolitiska intresse och ge invandrarna en reell möjlighet att påverka det kommunala beslutsfattandet. En reform i den föreslagna riktningen går emellertid inte fri från invändningar.

Frågan huruvida man bör tillerkänna här i riket bosatta utländska medborgare rätt att delta i val av kommunfullmäktige och landstingsmän har behandlats i det av grundlagberedningen detta år avgivna betänkandet Ny regeringsform Ny riksdagordning (SOU 1972: 15). Beredningen har stannat för att inte föreslå att det införs någon form av kommunal rösträtt för icke svenska medborgare. Avgörande för beredningens ställningstagande har varit bl. a. den omständigheten att det inte finns någon klar gräns mellan statliga och kommunala angelägenheter. På grund härav gör sig enligt beredningen de principiella skäl som talar mot att tillerkänna icke svenska medborgare rösträtt i riksdagsvalen, gällande även i fråga om kommunala val.

Vad grundlagberedningen anfört om avsaknaden av en klar gräns mellan statliga och kommunala angelägenheter äger alltjämt giltighet.

Vilken tyngd de nämnda principiella skälen bör tillmätas i förevarande sammanhang anser sig VTU inte böra taga ställning till.

I detta sammanhang vill VTU vidare peka på att det enligt en meningsriktning synes principiellt felaktigt att personer, som kanske stannar i landet endast några år och som i övrigt saknar anknytning till och inte känner någon djupare samhörighet med detta, skall genom att utöva rösträtt kunna påverka samhällliga beslut, som måhända får betydelse för lång tid framöver.

Även om en klar gräns finnes mellan statliga och kommunala angelägenheter är därmed inte sagt att en nordisk medborgare, bosatt i annat nordiskt land än hemlandet, omedelbart bör tillerkännas rösträtt och vara valbar i kommunala val i bosättningslandet. Migrantdelegationen har som sin uppfattning angivit att som villkor för erhållande av kommunal rösträtt och för valbarhet bör krävas att vederbörande under relativt kort tid varit införd i befolkningsregister.

På denna punkt hyser VTU den uppfattningen att det inte är mer än rimligt att man som villkor för rösträtt och valbarhet uppställer ett visst mått av kunskap om det nya landet och en viss anpassning till de nya förhållandena. Det torde emellertid vara svårt att finna lätt tillämpbara, objektiva normer härvidlag. Sannolikt blir man hänvisad till att låta längden av vederbörandes bosättning i landet vara avgörande. En motsvarande lösning har, som framgår av vad som ovan anförts om utlandssvenskars rösträtt vid riksdagsval, valts beträffande i utlandet bosatta svenska medborgare. Rösträtt skulle således kunna tillerkännas nordisk medborgare som efter det att han kyrkobokförts i landet vistats här viss tid. När den bestämda tiden gått till ända, skulle vederbörande enligt en tänkbar lösning automatiskt komma med i röstlängden. En annan utväg vore att den nordiske medborgaren, då han varit bosatt i landet tillräckligt länge, skulle ha möjlighet att kunna ansöka om att bli upptagen i röstlängd.

En inte oväsentlig fråga i detta sammanhang är den hur lång tid som skall förflyta innan den nordiske medborgaren bör äga rösträtt och vara valbar i kommunala val. Det torde i och för sig kunna påstås att medborgare i nordiskt land redan efter en kortare tids vistelse i annat nordiskt land skulle — trots eventuellt föreliggande språksvårigheter — vara så förtrogen med förhållandena i sistnämnda land att han skulle kunna anförtros rösträtt.

Enligt gällande kommunala rösträtts- och valbarhetsregler är emellertid svensk medborgare som är röstberättigad i princip också valbar. Enligt VTU:s mening måste det ifrågasättas om inte som valbarhetsvillkor i förevarande sammanhang bör gälla att den nordiske medborgaren i erforderlig omfattning behärskar språket i det land där han är bosatt. VTU tänker här särskilt på de icke svensktalande finska medborgarna, som är bosatta i annat nordiskt land. Det måste antagas att det för dessa

medborgare tar längre tid att lära sig att behärska det främmande språket än att i övrigt anpassa sig till det andra landets förhållanden. Att genomföra en reglering beträffande nordiska medborgare, bosatta i annat nordiskt land än hemlandet, av innehåll att de visserligen skulle vara röstberättigade sedan viss kortare tid förflutit från deras ankomst till bosättningslandet men ej valbara förrän vid en senare tidpunkt, då man måste antaga att de behärskar landets språk, skulle för Sveriges vidkommande inte stämma väl överens med nyssnämnda regler. Om den föreslagna reformen genomföres bör således enligt VTU:s mening nordiska medborgare bli röstberättigade och valbara vid samma tidpunkt. Den tidpunkt då valbarheten inträder bör inte generellt förläggas i alltför nära anslutning till den nordiske medborgarens ankomst till bosättningslandet.

Stockholm den 13 december 1972

På utredningens vägnar:

Björn Widegren

J. Boström

Utredning om den kommunala demokratin:

Utredningen har i sitt yttrande över grundlagberedningens (SOU 1972: 15) betänkande i likhet med beredningen ställt sig avvisande till tanken att i riket bosatta utländska medborgare bör ges rösträtt i de allmänna kommunala valen. Utredningen delar beredningens uppfattning att, om rösträtten anses väsentlig för invandrarnas anpassning, man i stället bör förkorta tiden för erhållande av svenskt medborgarskap. Det är vidare, enligt utredningens mening, svårt att motivera ett tillerkännande av rösträtt till utländska medborgare i de kommunala valen men inte i riksdagsvalet.

Migrantdelegationen i Finland, som föranlett det finska regeringsinitiativet, har i huvudsak anfört följande skäl för en av nationalitet oberoende nordisk kommunal rösträtt och valbarhet.

Arbetskraftens obehindrade rörlighet mellan de nordiska länderna och de i det nordiska samarbetet allmänt accepterade målsättningarna gör en kommunal rösträtt befogad. I synnerhet skulle valbarhet till de kommunala församlingarna kunna öka invandrarnas samhällspolitiska intresse och ge invandrarna en reell möjlighet att påverka det kommunala beslutsfattandet.

Delegationen anser att förverkligandet av en av nationalitet oberoende nordisk kommunal rösträtt och valbarhet skulle på ett avgörande sätt öka de i Sverige bosatta finska medborgarnas möjligheter att inverka på sin boningskommuns utbildnings-, hälsovårds-, bostads-, fritids- m. fl.

förhållanden, av vilka deras anpassning och trivsel är direkt avhängiga. Vidare anføres att dessa rättigheter sannolikt skulle vara ägnade att minska intresset för byte av medborgarskap för i Sverige bosatta finländska medborgare.

Utredningen om den kommunala demokratin delar uppfattningen att det är en brist, att i vissa kommuner relativt stora befolkningsgrupper för närvarande inte har möjlighet att direkt påverka utformningen av många av de samhällsinsatser, som berör medborgarna särskilt nära. Det gäller t. ex. beslut om undervisning, social omvårdnad, kulturell verksamhet och utformningen av boendemiljön.

Enligt utredningens mening finns det emellertid skäl, som talar mot att man söker lösa dessa problem genom att ge invandrare kommunal rösträtt och valbarhet.

Ett viktigt skäl är att kommunerna delar ansvaret med staten för ett stort antal samhällsuppgifter och att det sålunda inte finns någon klar principiell gräns mellan statliga och kommunala angelägenheter. Mot den bakgrunden kan det hävdas att rösträtt i de kommunala valen och i riksdagsvalet måste tillmätas lika stor betydelse. Utlänningar i Sverige bör därför erhålla båda slagen av rösträtt samtidigt. Det har av andra skäl hävdats att riksdagsvalens betydelse motiverar att rösträtten knyts till medborgarskapet.

Det kan vidare hävdas att det är naturligt att kräva att invandrarnas samhörighet med det svenska samhället kommit till uttryck i ansökan om svensk medborgarskap, och att rösträtten därför liksom hittills bör kopplas till medborgarskapet. Av de kommunala församlingarna fattade beslut kan ofta få betydelse för lång tid framöver, och det vore därför principiellt felaktigt att personer, som kanske endast stannar i landet några år, skall kunna påverka dessa beslut genom att utöva rösträtt.

Mot förslaget att införa kommunal rösträtt och valbarhet kan även rent praktiska skäl anföras. Det får förutsättas att sådana rättigheter kan tillerkännas utländsk medborgare först genom ett särskilt administrativt förfarande, som påminner om medborgarskapsförfarandet.

Enligt utredningen om den kommunala demokratin gäller de här anförda skälen mot kommunal rösträtt och valbarhet för invandrare i samma utsträckning nordiska invandrare som i Sverige bosatta utomnordiska medborgare. Dessa skäl väger, enligt utredningens mening, tyngre än de skäl som kan anföras för att på detta sätt bereda nordiska invandrare möjlighet att direkt påverka kommunalpolitikens utformning i vistelsekommunen.

De nordiska invandrarna kan redan efter tre års vistelse i Sverige erhålla svenskt medborgarskap. Utredningen om den kommunala demokratin menar att rösträtt och valbarhet till de kommunala församlingarna alltså bör vara kopplad till medborgarskapet och är inte främmande för att tiden för hållande av svenskt medborgarskap generellt göres kortare.

Utredningen vill mot bakgrund av det här anförda avstyrka att kommunal rösträtt och valbarhet införes för till Sverige invandrade medborgare i annat nordiskt land.

Ledamoten Karl Boo har anfört skiljaktig mening och ansett att utredningen bort uttala sig för att utländska medborgare — som av olika anledningar inte vill fransäga sig sitt medborgarskap i hemlandet — bör ges möjlighet att genom rätt att delta i de kommunala valen påverka utformningen av närmiljön. Kvalifikationstiden för erhållande av svenskt medborgarskap borde för invandrare från de nordiska länderna sättas till två år och samma grunder borde gälla för rätt till kommunal rösträtt.

Stockholm den 11 december 1972

För utredningen om den kommunala demokratin i ordförandens
frånvaro

Hilding Johansson

Sven-Runo Bergqvist

Svenska kommunförbundet

Såvitt gäller förhållandena i Sverige är rösträtt vid val till riksdagen, liksom valbarhet och rätt att delta i folkomröstningar, enligt riksdagsordningen förbehållen svenska medborgare. Detsamma är förhållandet i kommunerna. Visserligen är utlänning enligt 2 § kommunallagen "medlem" av den kommun där han är mantalsskriven eller äger eller brukar fast egendom eller är taxerad till allmän kommunalskatt, men han saknar rösträtt och valbarhet. Frågan om att ge utländska medborgare som är bosatta i Sverige sådana politiska rättigheter har hittills inte varit föremål för något ställningstagande i officiella sammanhang. Författningsutredningen har dock — mera i förbigående — uttalat att rösträtt alltså bör förutsätta svenskt medborgarskap (SOU 1963: 17, s. 300). Frågan har senare aktualiserats genom två vid 1968 års riksdag väckta likalydande motioner, vilka i enlighet med konstitutionsutskottets förslag överlämnades till grundlagberedningens för "helt förutsättningslösa" överväganden. I betänkandet Ny Regeringsform — Ny riksdagsordning (SOU 1972: 15, s. 126) redovisar grundlagberedningen sina överväganden i frågan. Beredningen har stannat för att inte föreslå att det införes någon form av kommunal rösträtt för icke svenska medborgare. Avgörande för detta ställningstagande har varit flera omständigheter, framhåller beredningen, och fortsätter:

Eftersom det inte finns någon klar gräns mellan statliga och kommunala angelägenheter, gör sig de principiella skäl, som talar mot att tiller-

känna icke svenska medborgare rösträtt i riksdagsvalen, gällande även i fråga om kommunala val. Det visar sig därjämte att en reform av ifrågasvarande slag skulle medföra stora praktiska svårigheter, bl. a. när det gäller att bestämma vilka icke svenska medborgare som skall ha rösträtt. Om rösträtten anses vara väsentlig för invandrarnas anpassning i Sverige, bör man enligt beredningens mening i stället bereda dem möjligheter att tidigare än nu få fullständiga politiska rättigheter. Detta kan uppnås genom att tiden för erhållande av svenskt medborgarskap förkortas.

I sitt remissyttrande över nämnda betänkande har Kommunförbundets styrelse i fråga om beredningens överväganden i här berörda avseenden uttalat, att en sådan lösning även enligt styrelsens mening vore att föredra. Styrelsens ställningstagande i denna fråga får ses mot bakgrunden av de principiella betänkligheter och praktiska svårigheter som beredningen grundat sina överväganden på; som bekant finansieras den kommunala verksamheten i betydande utsträckning med statliga medel, vidare har staten i stor omfattning anförtrott kommunerna uppgiften att handha lokal offentlig förvaltning (självförvaltning).

Den av Finlands regering till Nordiska rådet för yttrande överlämnade framställningen syftar närmast till "en av nationalitet oberoende nordisk kommunal rösträtt och valbarhet". Den väckta frågan har såtillvida en mera begränsad räckvidd, än ovan berörda riksdagsmotioner, att den kan betraktas som en intern nordisk angelägenhet. De praktiska svårigheterna vid genomförandet av den önskade reformen bör vara mindre än i fråga om medgivande av rösträtt och valbarhet för utläningar med medborgarrätt i andra länder. Reformen skulle otvivelaktigt bidra till främjandet av arbetskraftens rörlighet mellan de nordiska länderna genom att kommunal rösträtt och valbarhet vid flyttning till annat nordiskt land kunde erhållas i inflyttningslandet efter relativt kort tids bosättning därstädes och utan byte av medborgarskap. Den omständigheten, att en utomlands bosatt persons rösträtt i statliga val bevaras så länge han behåller sitt medborgarskap i det land han utflyttat från medan han förlorar den kommunala rösträtten och valbarheten i samma land genom utflyttningen, talar också i viss mån för den föreslagna ordningen. Som ett led i utvecklingen av den fria nordiska arbetsmarknaden kan en sådan reform i och för sig framstå som önskvärd och betydelsefull. Om man däremot, såsom oftast är fallet beträffande invandrare från andra länder, räknar med att de kommer att stanna för gott i landet och genom naturalisation vinna medborgarskap där, torde den föreslagna ordningen framstå som mindre lämplig. Uteslutet är väl inte att här antydda, till syftet skilda målsättningar, båda kan finnas förenliga med en adekvat och framsynt utlämningspolitik. Den föreslagna ordningen torde knappast heller behöva uppfattas som diskriminerande för invandrarna från andra länder. Huruvida ett genomförande av förslaget är förenligt med gällande internationella rättsregler och överenskommelser un-

dandrar sig dock styrelsens bedömning. Det synes närmast vara en statlig och icke en kommunal angelägenhet att bestämma inriktningen på ett lands utlänningspolitik.

Ett beaktansvärt problem i sammanhanget är invandrarnas språksvårigheter i inflyttningslandet. För vinnande av svenskt medborgarskap genom naturalisation kräves i regel att sökanden kan tala, läsa och skriva svenska. En förutsättning för aktivt deltagande i politisk verksamhet och offentlig debatt, utövande av rösträtt och fullgörande av kommunala förtroendeuppdrag är att vederbörande åtminstone hjälpligt behärskar det språk som talas i inflyttningslandet. Det räcker inte här med kommunikation genom anlitan­de av tolk eller språkkunnigt ombud. I Sverige torde språksvårigheterna för invandrarna från de nordiska länderna dessbättre inte behöva utgöra något större hinder, utom i fråga om icke svensktalande finländare. Beträffande sistnämnda invandrargrupp kan starkt ifrågasättas om man inte för erhållande av kommunal rösträtt och valbarhet i Sverige måste uppställa motsvarande krav beträffande kunskaper i svenska språket, som gäller för vinnande av svenskt medborgarskap genom naturalisation. Att i individuella fall bestämma vilka finska medborgare som skall erhålla kommunal rösträtt och valbarhet blir i så fall förenat med vissa praktiska svårigheter.

Ett förverkligande av förslaget om en av nationalitet oberoende nordisk kommunal rösträtt och valbarhet skulle sannolikt öka de i Sverige bosatta danska, finska och norska medborgarnas möjligheter att påverka sina närmiljöförhållanden och därigenom bidra till att främja deras anpassning och trivsel i samhället. Invandrarnas möjligheter att påverka förhållandena är emellertid betydande även om de saknar kommunal rösträtt och valbarhet, förutsatt att de hjälpligt behärskar svenska språket. Svensk lag innehåller inte något förbud för utlänningar att bedriva politisk verksamhet. De har samma rätt härtill och till att delta i föreningslivet som svenska medborgare. Genom aktivt deltagande i fackliga, politiska och andra organisationers verksamhet kan de framlägga egna önskemål och förslag och argumentera för sina särskilda intressen. Kommunal rösträtt och valbarhet är således inte oundgängligen erforderliga för att invandrarna skall kunna påverka sina närmiljöförhållanden.

I det föregående har redovisats skäl såväl för som emot införandet av en av nationalitet oberoende nordisk kommunal rösträtt och valbarhet. Närmast på grund av de principiella skäl som talar emot införandet av en sådan reform och de praktiska svårigheterna att genomföra densamma anser sig styrelsen icke kunna tillstyrka det förslag som Finlands regering överlämnat till Nordiska rådet för yttrande.

Om ovanstående yttrande förenade sig styrelsens majoritet, nämligen Hörlén, Holmkvist, Damberg, Hedberg, Johannesson, Lundberg, Sandström, Svensson, Wallander (samtliga s), samt Wallin och Blom (båda m).

I reservation anförde G. Larsson, Boo, Wiklund och Olsson (samtliga c) samt S. Larsson, Hjerne och Bergqvist (samtliga fp) att det avstyrkan de sista stycket i yttrandet borde ha ersatts med tillstyrkande formulering enligt *Bihang*.

Stockholm den 15 december 1972

Svenska kommunförbundet

Inge Hörnlén

Vilhelm Berg

BIHANG

Reservanternas alternativa skrivning av sista stycket i kommunförbundets remissvar över Finlands regerings förslag om nordisk kommunal rösträtt och valbarhet

I det föregående har redovisats skäl såväl för som emot införande av en av nationalitet oberoende nordisk kommunal rösträtt och valbarhet. De principiella skäl emot reformen som redovisas, anser styrelsen inte vara tillräckligt bärkraftiga för att motsätta sig förslaget. Reformen ligger väl i linje med principen om den fria nordiska arbetsmarknaden och de allmänt vedertagna målsättningarna för nordiskt samarbete. Det är inte nödvändigt att sammankoppla kommunal rösträtt och valbarhet med frågan om medborgarskap. Många nordiska invandrare har för avsikt att återvända till hemlandet och vill därför inte bli svenska medborgare. Detta bör inte hindra att de får reella möjligheter att påverka sin närmiljö.

Det starkaste argumentet för den finska regeringens förslag är emellertid det främlingskap, som många nordiska invandrare (främst finska) i dag upplever i Sverige. Den föreslagna reformen kommer att bli en god stimulans för de politiska partierna att aktivera invandrarna i sina organisationer och att öka informationsutbudet på finska. Det är styrelsens mening, att reformen skulle bidra till en önskvärd integration av invandrarna i svenskt samhällsliv. Frågan är snarast om man bör begränsa reformen till bara de nordiska invandrarna. Starka skäl talar för, att även invandrare från övriga länder bör få samma rättigheter.

Styrelsen tillstyrker det förslag som Finlands regering överlämnat till Nordiska rådet för yttrande.

Stockholm den 15 december 1972

Riksförbundet finska föreningar i Sverige:

Riksförbundets ställningstagande motiveras av RFFS:s styrelse på följande sätt:

Till de grundläggande medborgerliga rättigheterna hör möjligheten

att påverka de beslut som berör individen själv och samhället omkring henne. I varje nordiskt land betraktas medborgarnas allmänna rösträtt som en självklarhet. Den nordiska arbetskraftens rörlighet, som till följd av det nordiska arbetsmarknadsavtalet 1954 kraftigt ökat, har skapat en växande grupp individer som i realitet saknar dessa medborgarligena rättigheter.

I Sverige, där flerparten av de finländska utvandrarerna bor, kan en medborgare från ett annat nordiskt land få svenskt medborgarskap efter tre års vistelse i landet. Förvärvandet av svenskt medborgarskap skulle givetvis kunna tillförsäkra de finländska invandrarna möjligheten till politiskt inflytande.

Nordiska invandrare kan dock inte anses vara emigranter i traditionell mening. De avser oftast inte att definitivt bosätta sig i ett annat land. Det nordiska arbetsmarknadsavtalet syftar förmodligen inte heller först och främst till främjande av definitiv emigration. De personer som flyttat till ett annat nordiskt land inom det nordiska arbetsmarknadsavtalets ram utan ett definitivt beslut att förbli emigrant kan inte alltid anse bytet av medborgarskap som ett lämpligt alternativ.

Riksförbundet finska föreningar i Sverige anser, att det finländska regeringsförslaget om kommunal rösträtt som är oberoende av medborgarskap är det enda hittills framlagda förslaget till sådan lagstiftning som garanterar möjligheten till politiskt inflytande för de nordiska medborgare, som på grundval av den fria nordiska rörligheten valt sitt arbete och hemvist utanför sitt hemlands gränser.

Då denna befolkningsgrupp redan nu är mycket stor och av allt att döma kommer att växa till följd av den industriella utvecklingen och det internationella samarbetet, anser Riksförbundet finska föreningar i Sverige det vara synnerligen angeläget, att medlemmarna i denna grupp tillförsäkras politiska rättigheter genom den av den finska regeringen föreslagna lagstiftningsreformen.

Stockholm den 16 december 1972

Riksförbundet finska föreningar i Sverige

Osmo Hormia

Ordförande

Martti Pöysälä
Generalsekreterare

*BILAGA 2***Sammandrag av remissyttranden, som inkommit i Finland till ministeriet för inrikesärendena över migrantdelegationens förslag om kommunal rösträtt och valbarhet i Norden**

Följande myndigheter har avgett yttranden:

Justitieministeriet.
Befolkningsregistercentralen.
Länsstyrelsen i Nylands län.
Länsstyrelsen i Åbo och Björneborgs län.
Länsstyrelsen i Tavastehus län.
Länsstyrelsen i Kymmene län.
Länsstyrelsen i St Michels län.
Länsstyrelsen i Kuopio län.
Länsstyrelsen i Norra Karelen län.
Länsstyrelsen i Vasa län.
Länsstyrelsen i Mellersta Finlands län.
Länsstyrelsen i Uleåborgs län.
Länsstyrelsen i Lapplands län.
Finlands stadsförbund.
Finlands kommunalförbund.
Finlands svenska kommunalförbund.
Kommunalstyrelsen i Virdois.
Tammerfors stadsstyrelse.
Polisinrättningen i Lahti.
Häradsskrivaren i Hauho.

Samtliga remissinstanser stöder migrantdelegationens förslag om kommunal rösträtt och valbarhet i Norden. Ett flertal remissinstanser förklarar sig även om förslaget att saken bör behandlas i Nordiska rådet.

Finlands stadsförbund uppger att antalet utlänningar och statslösa i Finland uppgick 1971 till 5 483 personer av vilka knappt 2 000 var medborgare i de övriga nordiska länderna. Stadsförbundet anser därför frågan ur Finlands synpunkt som mindre betydelsefull. Stadsförbundet pekar även på de problem som kan uppstå ifall utländsk medborgare kan väljas till medlem av beslutfattande kommunala myndigheter trots att kravet på finskt medborgarskap gäller de kommunala tjänstemännen. Stadsförbundet kan för sin del förorda införandet av ett smidigare system beträffande nationalitetskravet för kommunala tjänstemän, men förutsätter i så fall ömsesidighet och att saken blir föremål för utredning.

Länsstyrelsen i Nylands län framhåller att den finska kommunala vallagen förutsätter att 10 röstberättigade medlemmar av kommun kan bilda en valmansförening, som är berättigad att uppställa kandidater i kommunalval. På grund härav uppstår inga praktiska problem ifall i

befolkningsregistret införda utländska medborgare tillerkännes valbarhet. Länsstyrelsen anser att begreppet fast boplats i ett nordiskt land bör klart definieras. Även *länsstyrelsen i Tavastehus län* understryker detta och anser att en persons faktiska fasta boningsort beträffande land och kommun bör kunna utredas och att kravet på den tid, som utlänning bör vara införd i befolkningsregistret, ställs tillräckligt högt. *Länsstyrelsen i Mellersta Finlands län* anser att denna tid icke får understiga två år.

Polisinrättningen i Lahti anser att man bör hindra utövandet av dubbelrösträtt, både i hemlandet och vistelslandet. Genomförandet av förslaget blir beroende av huru enhetlig den nordiska befolkningsregisterlagstiftningen kan fås.

Andra samlingen

Medlemsforslag

om nordiskt forskningsprogram

(Väckt av Svend Haugaard och Gunnar Helén)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

NORDFORSK, huvudsekretariatet:

Med hensyn til organisatoriske tiltak for å fremme slike nordiske samarbeidsformer, har en rekke tiltak blitt satt i verk siden det aktuelle medlemsforslag ble fremført i februar 1972. NORDFORSK begrenser seg her til å kommentere situasjonen innen det teknisk-vitenskapelige forskningsområdet.

I dagens leie er ved siden av NORDFORSK, som er de teknisk-vitenskapelige forskningsråd (motsv.) og akademiers samarbeidsorgan, ytterligere 2 nordiske samarbeidsorgan for støtte til samarbeid innen denne sektor aktuelle. Innenfor rammen av den nordiske kulturavtalen som ble ratifisert i 1971 og trådte i kraft ved begynnelsen av 1972, forutsettes det at støtte skal gis også til forskning i videste mening, herunder også teknisk-vitenskapelig forskning. Etter beslutning av Nordisk ministerråd er dessuten Nordisk fond for teknologi og industriell utvikling i ferd med å bli opprettet, og det er her hensikten at støtte skal gis til forsknings- og utviklingsprosjekt av felles interesse for 2 eller flere nordiske land ut i fra et ønske om å fremme den industrielle utvikling i Norden. Den skisserte utviklingen vil således medføre 3 nordiske samarbeidsorgan med forskjellige oppdragsgivere, men med oppgaver som overlapper hverandre. Etter NORDFORSK's oppfatning må det være en særdeles viktig oppgave å finne frem til organisasjonsformer for dette samarbeid hvor ansvarsforholdene er klart definert og uten uhensiktsmessige overlappinger.

Med bakgrunn i det ovenfor anførte vil NORDFORSK uttrykke sin prinsipielle støtte til medlemsforslagets intensjoner, men vil for det teknisk-vitenskapelige områdets vedkommende foreslå at det i første rekke tas sikte på å finne frem til hensiktsmessige former for utnyttelse og samordning av allerede etablerte og planlagte samarbeidsorganisasjoner.

Stockholm, 20 desember 1972

For NORDFORSK

Th. Franck

Styrets formann

Erling Hagen

Direktør

Nordisk kollegium for marinbiologi:

Kollegiet er et samarbeidsorgan mellom de fire biologiske stasjonene i Helsingör, Tvärminne, Bergen og Kristineberg. Det kan derfor ikke uttale seg på vegne av alle nordiske marinbiologer.

Kollegiet har siden 1957 planlagt, koordinert og stått for et utstrakt samarbeid innenfor forskning og undervisning i marinbiologi i Norden, bl. a. ved å samarbeide om visse forskningsoppgaver, ved å utdele utdannelse- og forskningsstipendier og ved å avholde nordiske spesialkurser i marinbiologi og repetisjonskurser for skolens biologilærere. Uansett om man er knyttet til disse stasjoner eller ikke kan alle nordiske marinbiologer søke stipendier og delta i kurser. På senere år er også andre stasjoner blitt dradd inn i kursvirksomheten, og ved et nytt informasjonsblad vil Kollegiet sørge for informasjon mellom alle institutter.

Kollegiet mener at det ikke er behov for et nordisk marinbiologisk institutt. Den marinbiologiske forskningen må foregå overalt langs kysten, fordi naturforholdene er så varierte, og her finnes allerede en rekke stasjoner fra Tromsö til Bottenviken. I motsetning til i andre fag kan den marinbiologiske forskningen ikke konsentreres til et sentralt institutt. Det samarbeid som er nødvendig for bedre å utnytte utstyr og spesialister er i stor utstrekning realisert ved den virksomhet Kollegiet driver, en virksomhet som eventuelt kan utvides hvis det er behov for det.

Kollegiet vil imidlertid peke på at et nytt nordisk initiativ kanskje ville være ønskelig for visse spesielle tiltak, f. eks. når det gjelder større marinbiologiske ekspedisjoner eller spesielt kostbart utstyr, som undervannsfartøyer, eller når det gjelder spesialprogram som de eksisterende institutter vil ha vanskelig å påta seg med nåværende plassforhold og personalsituasjon. Dette er det imidlertid for tidlig å ta standpunkt til nå.

Blomsterdalen, 22. desember 1972

På Kollegiets vegne

Hans Brattström

Generalsekretær

Nordisk kollegium for fysisk oceanografi:

Det skall först erinras om att kollegiet har följande uppgifter:

a) Koordinering av forskningsverksamheten vid de olika ländernas institut, bl. a. instrumentutveckling.

- b) Arrangemang av gemensamma forskningsprosjekt, såväl nordiska samarbeitsexpeditioner som deltagande i internasjonella expeditioner.
- c) Organisation av nordiska symposier og konferenser.
- d) Utvæxling av nordiska forskare.
- e) Anstællning av nordiska stipendiater, fôretrædesvis yngre forskare.
- f) Inbjudan av utomnordiska forskare till gæstfôrelæsningsar.

Professor H. Mosby, som var kollegiets ordfôrande under de fôrsta 6 åren (1965—1971) har angående fôrslaget till nordiskt forskningsprogram å kollegiets vågnar gjort ett uttalande (*se Bihang*).

Når det gæller forskningsråden kommer man in på frågor av en annan dimension, som rôr den nordiska forskningspolitiken. En sådan kan utan tvivel ha sitt berættigande inom tillæmpad eller industriell forskning men inom grundforskningen år det tveksamt, om en koordinering eller till og med en integrering mellom forskningsråden i de nordiska lænderna skulle leda till en mera effektiv anvændning av anslagen. Kollegiet år ej berett att nærmere diskutere dessa omfattande problem.

Kôbenhavn den 7 desember 1972

Nils Jerlov

BIHANG

Uttalande av professor Håkon Mosby, Universitetet i Bergen, i anledning av medlemsfôrslaget

Under de drøftelser som gikk forut for opprettelsen av det Nordiske kollegium for fysisk oseanografi i september 1965, ble mange sider av et nordisk samarbeid diskutert. Etter syv års erfaringer tror jeg man kan sammenfatte noe av vårt syn slik.

Vitenskapelig forskning trives i regelen best under en betydelig grad av frihet. De lokale institutter bør derfor bevare sin uavhengighet og ikke underlegges tilsvarende felles bånd som dem de har og vel må ha lokalt. En fleksibel ordning gir muligheter for et frivillig samarbeid som blir til gjennom felles interesser — ikke bare i form av ensartet spesialisering, men ofte nettopp gjennom det videre syn som forskjellig spesialisering gir. Optisk, akustisk og annen fysikalsk, sammen med kjemisk og endog biokjemisk spesialinnsikt kan være avgjørende for løsningen av grunnleggende problem i havet. Og i den nuværende overgangsfase til moderne instrumentering ligger vesentlige felles muligheter for rasjonell utnyttelse både av oppfinnsomhet og — ikke minst — av de disponible økonomiske ressurser. Felles økonomiske tilskudd kan her få en katalytisk effekt av meget stor betydning.

Viktig for alt dette er den frihet som har kunnet sikres ved budsjett-posten "utvæxling", hvorunder forskerne har kunnet besøke hverandre — ofte på kort varsel, mens interessen er varm og trangen til diskusjon

er levende. Det kan bli rent foreløpige drøftelser, ad hoc kollokvier eller bredere seminarer med flere foredragsholdere.

En annen post er den for symposier, som krever mere forberedelse; men de forpliktelser man påtar seg er i prinsippet engangsforpliktelser. Jeg tror der er enighet om at den serie av symposier vi i årenes løp har arrangert, har vært meget fruktbringende.

Under et slikt fritt samarbeid kommer man også lett inn på mange andre sider av virksomheten. Man lærer av hverandres forskjellige former for undervisning på lavere og høyere trinn og kan, med de eksisterende ikke identiske universitets-strukturer innpasse det man finner best hos de andre.

Det synes som om de hittil nevnte og i virkeligheten typiske sider av et godt forskningsmiljø langt på vei kan virkeliggjøres innenfor en videre ramme på en så enkel måte.

En annen typisk side av moderne oseanografi er felles tokter til sjøs. Når de blir til ut fra felles interesser som gjerne supplerer hverandre, blir slike tokter særlig verdifulle. Også her har vi bare de beste erfaringer, ikke minst gjennom vårt første større forsøk, Middelhavsekspedisjonen ifjor.

Når det gjelder instrumentering, som idag blir stadig mer kostbar, og like meget når det gjelder toktene, hvor skipstiden til havs er så dyrebare, ligger det ved et nordisk samarbeid åpenbart særlig store muligheter økonomisk sett. Under den opprinnelige planlegging ble det også foreslått å søke om bevilgning til anskaffelse og drift av et felles nordisk forskningsfartøy. Vi mener dette fremdeles bør være aktuelt, likeså et felles instrumenterings- eller instrumentutviklingssentrum. For begge disse oppgaver vil det imidlertid dreie seg om betydelige nye bevilgninger.

Endelig kan det nevnes at det opprinnelig også var meget tale om et selvstendig felles Nordisk Institutt med de lokale institutter tilknyttet med rettigheter og forpliktelser. Så stor en plass som studiet av grunnproblemene i havet har fått og med rette fortsatt kommer til å få, ville dette idag være mer naturlig enn noensinne.

Etter de erfaringer vi har gjort, mener vi at alle de her antydde former for fritt samarbeid bør være løsenet — høyst sannsynlig også i mange andre vitenskaper. Som med undervisningsformer og systemer, så er det vel enda mer med forskningen vanskelig å komme frem til noen strømlinjet fellesplan. Vi tror heller ikke det ville være heldig, hverken for universitetene eller for instituttene, som alle etter vår oppfatning bør få utvikle sin individuelle struktur så langt dette kan skje innenfor hvert enkelt land — i et best mulig frivillig samarbeid, men samtidig i en fredelig kappestrid. Ellers kan både den lokale entusiasme og dens vitenskapelige glød bli borte.

Bergen, 27. november 1972.

Nordiskt kollegium för terrester ekologi:

Nordiskt kollegium för terrester ekologi är ett av de samarbetsorgan, som tillkommit efter initiativ av Nordiska rådet. Kollegiet är ett exempel på hur man med relativt ringa medel kan nå goda resultat då det

gäller undervisning och yngre forskares vetenskapliga utbildning på ett fält som är av betydande samnordiskt intresse. Kollegiet finner det angeläget att rådet även i fortsättningen stimulerar till dylikt nordiskt forskningssamarbete samtidigt som det vill framhålla vikten av att redan existerande institutioner och organisationer, vilka tillkommit efter rådets initiativ, erhåller stöd vid rationalisering och fortsatt utveckling.

Frågan om sammanförande av forskningsanslag kräver övervägande, vilket bl. a. bör ske i de nordiska samarbetsorgan för forskningsråden, som redan existerar. Kollegiet finner det i och för sig naturligt att samarbetet mellan de nordiska forskningsråden utvecklas, vilket kan ske längs flera linjer.

Helsingfors den 19 december 1972

Per Brinck

Centralinstitut för Nordisk Asienforskning (CINA):

Trots CINA:s i stort sett positiva erfarenheter av nordiskt forskningssamarbete vill vi dock framhålla att förslag av den typ som presenteras i föreliggande förslag (A 360/k) inte sällan tenderar till en nedskärning av de totala forskningsmotiv som föreligger. Ett eller flera länder kan tänkas vilja undandra sig sådana moment av forskningssamarbetet och finansieringen av detta som inte upplevs som primärt angelägna ur det egna landets synvinkel. CINA vill därför understryka vikten av att de nordiska forskningsråd, som förutskickas i förslaget, verkligen får tillräckliga ekonomiska och personella resurser till förfogande.

Ökad koordination löper en viss risk, enligt CINA:s mening, att leda till ökade administrativa bördor och inte automatiskt till motsatsen.

I samband med förslagets påpekande att "splittring av resurserna" genom ett ökat nordiskt samarbete kan undvikas vill CINA dock påpeka att en centralisering också kan medföra att möjligheterna till enskilda, väsentliga forskningsinsatser på skilda universitetsorter kan stäckas. Risk föreligger också att anslagsmöjligheter, som förefinns vid lokala universitet/högskolor, inte längre kan utnyttjas sedan forskningen centraliserats till ett samnordiskt institut.

Vissa praktiska problem uppstår vid inrättande av nordiska forskningsinstitut, och det är väsentligt att dessa beaktas. Forskare från andra länder än det, dit det samnordiska institutet förlagts, får problem aningen med reseutgifter mellan bostad och arbetsplats för vilka avdrag inte i full utsträckning får göras, eller med flyttning, bostad, barns skolgång, etc.

En följd av inrättande av samnordiska, centraliserade institut blir ett

ökat behov av internordiska stipendier. Studieuppehåll vid samnordiskt institut blir nödvändigt för forskare och studenter, men det kan för närvarande vara svårt att finansiera dylika vistelser på den plats dit institut förlagts. Det är å andra sidan självklart att de kontakter som knyts, då forskare med likartade studie- och forskningsintressen uppehåller sig vid samma institut, underlättar koordinering och team-work, samt att dubblering av forskningsverksamhet kan undvikas.

I anslutning till synpunkterna på Nordens möjligheter att på olika sätt hävda sig "i ett vidgat Europa" är det också av största vikt att resurser ställs till förfogande för publicering av vetenskapliga resultat. Sker inte detta i ökad utsträckning löper nordisk forskning, samordnad eller splittrad, risken att komma i skymundan, internationellt sett, och avskäres Norden från det globala forskningssamarbete som är befruktande för den nordiska forskningen.

København den 21 december 1972

Søren Egerod

Forstander

professor i østasiatiske sprog
ved Københavns Universitet

Nordiske jordbruksforskernes forening:

På mange måter kjenner forskningen ingen landegrensener da den er internasjonal i sitt opplegg. Forskere og vitenskapelige institusjoner er innen et område således interessert i kontakt og samarbeid med forskere og institusjoner innen tilsvarende områder i andre land. Slik kontakt og samarbeid kan ha forskjellige former — fra gjensidig utveksling av idéer og informasjoner om pågående aktiviteter, utveksling av vitenskapelige publikasjoner, stipendiater, gjesteforelesere og til de mer konkrete forskningsoppgaver som utføres ved forpliktende samarbeid.

Når det gjelder samarbeid om konkrete forskningsoppgaver kan dette skje ved et uforpliktende spontant samarbeid hvor forskere blir enige om felles planer og en viss arbeidsdeling. Men det kan også etableres et forpliktende samarbeid der man tar sikte på en sterkere integrering og arbeidsdeling, samt et felles budsjett for vedkommende prosjekt. Dette forutsetter at samarbeidspartnere tar på seg forpliktelser og innordner seg et bestemt fellesorgan.

NJF er av den oppfatning at den ene samarbeidsform ikke overflødiggjør en annen. Innen landbruksforskningen har det uforpliktende og spontane samarbeid spilt en meget vesentlig rolle, og det er grunn

til å legge forholdene til rette for at et slikt samarbeid kan utvikles videre.

NJF kjenner til flere eksempler på at fellesnordiske forskningsprosjekter også er utført ved et forpliktende samarbeid. I slike tilfelle er det nedsatt prosjektstyrer med representanter fra de deltakende land. Midler som er stilt til disposisjon fra de deltakende land til gjennomføring av prosjektet gis til prosjektstyret. Flere og til dels store og kompliserte prosjekter er på denne måten fullført på en hensiktsmessig og rasjonell måte. Det er klart at det vil være mye å vinne ved å bygge ut mulighetene for en slik form for samarbeid.

I denne forbindelse kan nevnes at de nordiske lands forskningsråd innen de landbruksvitenskapelige områder, opprettet i 1965 Nordisk Kontaktorgan for Jordbruksforskning (NKJ). NKJ's hovedformål er å formidle og støtte fellesnordisk forskning, og medvirke til å sikre den økonomiske bakgrunn for en effektiv gjennomførelse av prosjekter som blir tatt opp på fellesnordisk basis. Imidlertid er ressursene begrenset og aktuelle prosjekter har måttet utstå.

Det er mulig at det på enkelte forskningsfelter vil være mest hensiktsmessig å opprette felles institutter. Dette vil ventelig være aktuelt på områder hvor det kreves så vidt store ressurser at oppgavene bare kan løses ved at de nordiske land går sammen om dem. Imidlertid må det antas at fellesnordiske institutter vil kreve så vidt store forpliktelser at før man kan gå til anbefaling av å etablere slike, bør det foreligge utførlige utredninger.

Oslo, 27. november 1972

For Nordiske jordbruksforskere forening

Ottar Jamt

Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning:

Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning skall enligt sina stadgar genom samnordiska åtgärder främja forskning inom arktisk medicin. Inventeringen av pågående arktisk medicinsk forskning i Norden jämte det andra internationella symposiet för arktisk medicin i Uleåborg 1971 har givit kommittén en omfattande överblick över aktuella problem i arktisk medicinsk forskning. Under året 1972 har kommittén närmare analyserat dessa problem och kunnat göra en prioritering av problemen inom arktisk medicinsk forskning i Norden. Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning har således redan gjort förberedelse för ett nordiskt forskningsprogram på den

arktiska medicinens område. Den vikt kommittén fäster härvid, framgår i motivering för kommitténs budget för år 1974 (*se Bihang*).

Samarbetskommittén vill instämma i att det finns möjligheter att sammanföra vissa forskningsanslag i alla de nordiska länderna till en gemensam nordisk forskningsfond. Samarbetskommittén har i motiveringarna till kommitténs budget för år 1974 anfört motiveringar för ett anslag för koordinering och initiering av arktisk medicinsk forskning i Norden. Kommittén har den uppfattningen att även ett relativt litet anslag för detta område skulle ge möjlighet till att understöda forskningen inom den arktiska medicinerna på ett effektivare sätt än hittills.

Kommittén har tidigare konstaterat nackdelen med att den praktiskt taget saknar resurser för direkt främjande av forskningen och hälsar med tillfredsställelse det föreslagna programmet för forskningsarbete, om det skulle ge den Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning ökade resurser för att understöda forskningen.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning,

att förslaget om att uppgöra ett program för forskningssamarbete är betydelsefullt

att kommittén gärna för sin del vill medverka vid utarbetandet av ett sådant program

att kommittén fäster stora förhoppningar vid möjligheten att sålunda kunna få mera betydande resurser för främjandet av arktisk medicinsk forskning inom Norden.

Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning

Umeå den 18 december 1972

Håkan Linderholm
Professor, ordförande

Uleåborg den 21 december 1972

Ilmari Palva
Bitr. prof., generalsekretärare

BIHANG

Allmän motivering

Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning (NoSAMF) bildades 1968 för att främja arktisk medicinsk forskning i Norden. Kommittén fick ett sekretariat i Uleåborg, och i samarbete med NoSAMF har hittills som huvudsakliga arbetsuppgifter genomförts:

1. En inventering rörande projekt om arktisk medicinsk forskning, sammanställd i en projektkatalog.

2. Arrangerandet av det andra internationella symposiet om arktisk medicin i Uleåborg 1971.

3. Förberedelser för insamling av dokumentation respektive främjande av publikationsverksamhet rörande arktisk medicin. Publikationsaktiviteten har 1972 koncentrerats till publiceringen av symposiets föredrag.

4. Initiativ i begränsad skala till initiering av vissa forskningsprojekt.

Efter inventeringen av pågående forskningsprojekt och det andra internationella symposiet om arktisk medicin har NoSAMF kunnat sammanfatta de mest aktuella och viktiga målen för arktisk medicinsk forskning inom de närmaste åren i följande punkter:

1. Utredning av särdrag inom sjuklighet och hälsovård i de arktiska och subarktiska områdena i Norden.

2. Utredning av problem, som anknyter sig till förändringarna i befolkningens fördelning (glesbygdsproblem) och strukturuomvandling av samhällslivet (urbanisering) i arktiska och subarktiska områden i Norden.

3. Utredning av människans adaptation till förhållanden, som råder i de arktiska och subarktiska områdena.

4. Utredning av genetiska problem bland etniska minoriteter i arktiska och subarktiska områden i Norden.

Dessa problem är gemensamma för alla arktiska och subarktiska områden i Norden. Det vore ändamålsenligt att koordinera pågående forskningsprojekt i olika nordiska länder som arbetar med dessa problem samt att initiera samnordiska forskningsprojekt inom ovannämnda områden där forskning saknas.

Det kan finnas skäl att särskilt motivera, varför samnordisk forskning är viktig inom ovan angivna områden. Allmänt kan sägas, att de arktiska och subarktiska områdena är en viktig del av vår nordiska miljö och omfattar omkring hälften av hela Nordens areal, inlandsisen på Grönland icke medräknad. Vissa vetenskapliga projekt, som berör dessa områden, får större vetenskapligt värde om resultat, som erhållits med likartad metodik, kan jämföras mellan länderna. Dessa områden bebos nämligen av flera olika etniska grupper; finnar, grönländare, samer och skandinaver. I Norden finns det sålunda möjligheter att jämföra olika etniska gruppers anpassning till den arktiska miljön. Forskningsresultat kan belysa, huruvida den yttre miljön eller genetiska egenskaper har störst betydelse för vissa sjukdomar, t. ex. den olika frekvensen av hjärtinfarkt etc. Även för sameforskning och genetiska frågeställningar är det betydelsefullt att kunna utarbeta samnordiska forskningsprojekt. Forskningsresurserna kan utnyttjas bättre med samnordisk forskningsplanering jämfört med den nuvarande situationen, som ofta innebär slumpartad insamling av detaljdata, vilka är svåra att insätta i en helhetsbild.

I vissa fall kan projekt praktiskt genomföras genom samlade insatser från forskare från flera nordiska länder, vilka skulle vara svåra att genomföra på enbart nationell basis. Detta gäller t. ex. undersökningar där många variabler samtidigt skall undersökas eller där många olika specialister behöver engageras.

Det är också lättare att insätta forskningsresultat från samnordisk forskning i ett mera globalt sammanhang. Befolkningsexplosionen å ena sidan och ökade behov att utnyttja naturens resurser å den andra sidan, har väckt stort intresse för världens s. k. marginalområden. Bland dessa

marginalområden är den arktiska och subarktiska miljön en av de viktigaste. Det rör sig om stora, praktiskt taget obebodda områden, reservområden, med tanke på överbefolkningen i andra delar av världen. Största delen av naturens rikedomar i dessa områden är ännu orörda. Lösningarna av medicinska och socialmedicinska problem, som anknyter till bosättningen i arktiska och subarktiska områden, är således av ett globalt lika väl som nordiskt och nationellt intresse. Detta intresse ökas av den anledningen, att en stor del av hälsovårdsproblemen i de arktiska områdena är desamma som i utvecklingsländerna. En stor del av resultaten från den arktiska medicinska forskningen torde ha direkt betydelse för dessa länder.

För verksamheten år 1974 planerar NoSAMF fortsatt utredning och analys av problem inom den arktiska medicinen i Norden. En utredning av särdrag inom sjuklighet och hälsovård i arktiska och subarktiska områden i Norden har initierats år 1972, och man kan räkna med vissa resultat under år 1974. Denna utredning bör vara betydelsefull för senare utveckling av arktisk medicinsk forskning genom att visa på vilka medicinska problem som är viktigast för befolkningen inom dessa områden. NoSAMF skall även analysera forskningsproblem som tillhör de ovannämnda punkterna 1—4. En del av dokumentationsverksamheten skall också utgöra fortsatt insamling av data om pågående forskningsprojekt, jämte aktualisering av projektkatalogen.

NoSAMF har preliminära planer på initiering och koordinering av samnordisk forskning inom viktiga och aktuella områden av den arktiska medicinen under år 1973. Om dessa på grund av ekonomiska begränsningar ej kan genomföras år 1973, är de fortfarande aktuella 1974. Sådana projekt är förutom ovannämnda projekt rörande särdrag inom sjuklighet och hälsovård:

1. Medicinsk urbaniserings- och glesbygdsproblematik på Grönland och i övriga Norden.

2. Problem med mörker och ljus, särskilt psykiska aspekter men också problem som anknyter sig till människans dygns- och årstidsrytmer.

3. Epidemiologi rörande hjärt- och kärlsjukdomar, serumlipider och annan preventiv kardiologi inom etniska grupper, främst grönländare, samer och finnar, och därmed sammanhängande genetiska problem.

NoSAMF:s verksamhet 1974—1976 skall först och främst koncentrera sig på fortsatt stöd av forskningsprojekt inom ovannämnda områden, fortsatt analys av problem och initiering av nya forskningsprojekt. För effektivt genomförande av konferenser och work shops samt andra åtgärder för initiering och koordinering av forskning krävs redan under denna period en heltidsanställd generalsekreterare.

Betraktar man NoSAMF:s verksamhet ända till 1978 skall sådant som nu har karaktär av tillfälliga uppgifter ha stabiliserats och blivit kontinuerliga. Till dessa hör en mera omfattande löpande information om arktisk forskning; årlig aktualisering av projektkatalog, om pågående forskning, information om resultat av genomförd forskning för andra forskare men också för myndigheter och hela befolkningen. Två till tre årliga work shop-möten för initiering av ny forskning eller för koordinering av pågående forskning inom viktiga och aktuella områden skulle vara "normala" åtgärder under denna period.

Det finns anledning att framföra en speciell motivering för medel för initiering och koordinering av nordisk arktisk medicinsk forskning.

Återblick

Alltsedan man i Nordiska rådet på initiativ av förre generaldirektören för finska medicinalstyrelsen, Pesonen, tog upp frågan om möjligheterna att stimulera arktisk medicinsk forskning genom nordiskt samarbete, har frågan om särskilda anslagsmedel för sådan forskning varit aktuell. Det nordiska expertutskottet för arktisk medicinsk forskning, som tillsattes av Nordiska rådet 1957, föreslog i sitt betänkande 1959 ett internordiskt forskningsråd och en forskningsfond. Forskningsrådet skulle bl. a. ta initiativ till forskningsprojekt och uppbringa och ställa medel till disposition för forskning på området.

Nordiska kulturkommissionen behandlade betänkandet 1960 men tillstyrkte ej att dispositionsbelopp, varmed avsågs forskningsmedel, ställdes till en föreslagen samarbetskommittés förfogande. En sådan kommitté borde dock koordinera forskningsverksamhet, utreda och ta initiativ till nya forskningsprojekt. Finansieringen borde ske genom de nordiska ländernas forskningsråd.

Vid den efterföljande behandlingen i Nordiska rådet (1960) rekommenderades en "samarbetskommitté för forskning i arktisk medicin", som borde ta initiativ till nya forskningsprojekt, koordinera pågående forskningsarbete och värdera föreslagna forskningsprojekt på den arktiska medicinens område i de nordiska länderna, främja forskning inom arktisk medicin på andra sätt, som den finner lämpligt samt så snart som möjligt framlägga resultatet av sina överväganden, härvid också frågan om upprättande av ett nordiskt institut för arktisk medicin, knutet till en medicinsk fakultet.

Den av regeringarna sedermera utsedda "samarbetskommittén för forskning i arktisk medicin" konstituerade sig som "Nordiska forskningsrådet för arktisk medicin" och begärde medel till drift av ett sekretariat samt dessutom medel för forskning (januari 1963).

Vid remissbehandlingen tillstyrktes förslaget av Nordiska rådet och flera andra remissinstanser medan andra instanser, bl. a. svenska medicinska forskningsrådet, avstyrkte särskilda medel för forskning. Efter remissbehandlingen avstyrkte undervisningsministrarna 1963 dispositionsbelopp, men ville stöda konkreta enskilda projekt.

Samarbetskommittén företog då en enkätundersökning rörande aktuella arktiska medicinska problem, för vilken anslag beviljades. Den resulterade bl. a. i ett par konkreta forskningsansökningar. Vid samarbetskommitténs möte i Oslo 1966 konstaterade samarbetskommittén att enkätundersökningen avslutats, att ansökningar om forskningsbidrag inkommit, att trots Nordiska kulturkommissionens uttalande om att anslag till enskilda forskningsprojekt måste ses i sammanhang med anslag till andra forskningsprojekt, hade först expertkommissionen och sedan samarbetskommissionen vid alla tillfällen förutsatt speciella ekonomiska tillskott till nordisk arktisk medicinsk forskning. I sina rekommendationer framhöll samarbetskommittén, att de nordiska länderna bör ge speciella anslag till arktisk medicinska frågor om icke de nordiska initiativen på detta område skall reduceras till en fördröjande instans för forskarna.

De rekommendationer, som lämnades vid mötet i Oslo ledde så småningom till tillskapandet av den nuvarande Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning och ett sekretariat i Uleåborg med en fast årlig budget men utan medel för forskningsanslag. Enligt sina

stadgar skall den nordiska samarbetskommittén a) utgöra ett nordiskt centrum för kontakt och samordning av arktisk medicinsk forskning i Norden b) verka för samlad dokumentation för arktisk medicin samt göra denna dokumentation känd och tillgänglig för forskare i Norden och i världen i övrigt, c) anordna kurser, seminarier och konferenser, d) främja nordisk publikationsverksamhet, samt e) genom andra samnordiska åtgärder främja forskning i arktisk medicin.

Den nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning och dess sekretariat har hittills som huvudsakliga arbetsuppgifter genomfört 1) en inventering rörande projekt om arktisk medicinsk forskning, som finns sammanställd i en projektkatalog, 2) anordnat ett internationellt symposium om arktisk medicin i Uleåborg 1971, 3) gjort förberedelser för insamling av dokumentation respektive främjande av publikationsverksamhet rörande arktisk medicin, 4) tagit initiativ i begränsad skala till initiering av vissa forskningsprojekt.

Dessa aktiviteter innebär i och för sig samnordiska åtgärder för att främja arktisk medicinsk forskning, men samarbetskommittén är väl medveten om att även andra åtgärder vore önskvärda. De gamla tankarna om en forskningsfond eller dispositionsmedel för forskning som ett kraftfullt instrument för att initiera och stimulera till forskning inom vissa önskvärda områden är fortfarande aktuella.

Som exempel på samarbetskommitténs inställning till dessa frågor kan nämnas, att vid det första tillfälle som gavs, utannonserade samarbetskommittén 10 000 finska mark för forskningsprojekt inom arktisk medicin. Dessa 10 000 finska mark hade erhållits i samband med symposiet i Uleåborg, bl. a. genom vissa firmors deltagande med utställningar.

Skäl för särskilda medel att disponeras av Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning för initiering och koordinering av nordiska samarbetsprojekt inom arktisk medicin

Skall skäl anföras för särskilda forskningsmedel för arktisk medicinsk forskning måste först konstateras, att den arktiska medicinen berör många forskningsområden, ej enbart medicinska utan även samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga områden. Med hänsyn till svårigheterna att avgränsa arktiskt medicinska forskningsprojekt, synes det olämpligt att samla alla forskningsprojekt som har beröring med arktisk medicin till ett speciellt forskningsråds bedömning respektive till en forskningsfond för arktisk medicin. Däremot kan det finnas särskilda skäl för speciella forskningsmedel för nordiska samarbetsprojekt inom arktisk medicinsk forskning.

Erfarenhetsmässigt vet man att relativt få nordiska samarbetsprojekt inom arktisk medicinsk forskning stöds av forskningsråden. Ett skäl härtill kan vara den omständliga och tidskrävande behandlingen av ansökningar för gemensamma nordiska forskningsprojekt i vardera landets forskningsråd samt i den nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning. Vägningar av ett enskilt forskningsprojekt kan falla ut olika i de olika ländernas forskningsråd. Resultatet kan bli, att projektet får stöd från ett land men ej från ett annat, varigenom hela projektet kan bli ogenomförbart.

Flera nordiska samarbetsprojekt inom arktisk medicin har stötts av organisationer som WHO, IBP/HA (International Biological Program/Human Adaptability Section) och Nordiska rådets kulturfond. Dessa enhetliga organisationer har tydligt lockat forskare att söka anslag för

nordiska samarbetsprojekt mera än forskningsråden. Från andra områden har det visat sig, att forskningsmedel för visst eftersatt forskningsområde har kunnat stimulera forskningen, t. ex. genom medel som utdelats av livförsäkringsbolag i Sverige för diabetesforskning, leversjukdomar, njursjukdomar etc.

Om särskilda medel ställdes till Nordiska samarbetskommitténs för arktisk medicinsk forskning förfogande att utdelas till nordiska samarbetsprojekt inom arktisk medicinsk forskning, skulle fördelarna med en enhetlig organisation med god överblick av forskningsområdet möjliggöra effektiv och snabb behandling av forskningsansökningar. Genom den överblick och erfarenhet som Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning och dess sekretariat erhållit vid utarbetande av projektkatalog och organiserande av symposier och liknande, finns förutsättningar att gallra ut svaga projekt och tillfoga eller initiera nya länkar i projektkedjan genom direkta kontakter med forskargrupper.

Det förefaller rimligt att den av regeringarna för de nordiska länderna direkt tillsatta nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning i sitt arbete för att främja den samnordiska arktiska medicinska forskningen skall ha till sitt förfogande ett så starkt forskningsstimulerande instrument, som särskilda forskningsanslag utgör. Genom sin sammansättning och sin verksamhet har Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning fått en överblick över den arktiska medicinska forskningens område och en särskild kompetens att bedöma de samnordiska arktiska medicinska forskningsprojekten. I denna verksamhet bör den nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning ej vara helt beroende av forskningsråden i de nordiska länderna och deras nordiska samarbetsnämnd för medicinsk forskning. Samtidigt bör den Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning kunna utdela forskningsanslag i samråd med den Nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning för att säkrare kunna prioritera de arktiskt medicinska forskningsprojekten i relation till andra medicinska forskningsprojekt med avseende på kvaliteten och också vid behov anlita särskilda sakkunniga.

Samnordiska projekt inom arktisk medicinsk forskning kommer sannolikt att utgöra blott en mindre, men dock viktig del av alla forskningsprojekt, som kan hänföras till arktisk medicinsk forskning. Med hänsyn till de stora omvälvningarna i befolkningens sammansättning och struktur inom de nordliga områdena i våra nordiska länder, fortgående urbaniseringsprocesser och därmed följande medicinska problem, borde det vara ett starkt samhällsintresse, att en effektiv organisation för samnordisk arktisk medicinsk forskning tillskapas. Internationellt sett är arktisk medicinsk forskning på stark frammarsch, vilket bl. a. visas av det stora antal föredrag, som anmäldes till the Second International Symposium on Circumpolar Health i Uleåborg 1971. Detta är ytterligare ett skäl för de nordiska länderna att följa med utvecklingen.

Möjligheter att utannonsera särskilda medel för samnordiska forskningsprojekt rörande arktisk medicin skulle verksamt stimulera forskarnas intresse för samnordisk forskning och göra det möjligt för Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning att effektivt i enlighet med sina stadgar ”genom samnordiska åtgärder främja forskning i arktisk medicin”.

Nordisk Samarbejdsnævn for Medicinsk Forskning:

Samarbejdsnævnet finder det positivt, at der blandt politikere er interesse for samarbejde mellem de nordiske lande også på forskningsfelter, bl. a. med henblik på bedst mulig udnyttelse af ressourcerne. Men efter de erfaringer, man har indvundet i det i 1968 etablerede samarbejde mellem de nordiske medicinske forskningsråd, har man dannet sig det indtryk, at behovet for samarbejde mest udbytterigt sker ved direkte kontakt mellem aktive forskergrupper i de nordiske lande, ikke mindst om metoder og metodologi. Man er i de nationale råd såvel som i samarbejdsnævnet særdeles opmærksom på vigtigheden af at yde støtte til sådant samarbejde. Derimod anser man det for betænkeligt at søge institutter oprettet, selv på væsentlige felter, medmindre der som et resultat af et vægtigt, flerårigt samarbejde fremkommer forslag herom fra initiativrige og fagligt veludrustede forskere. Ligeledes må man tage afstand fra tanken om et fælles nordisk forskningsfond udover det under nordisk kulturaftale etablerede.

Ligesom tilfældet er i forholdet til den nordiske kulturaftale og Nordisk Kulturfond, finder man det hensigtsmæssigt at fremhæve de faglige samarbejdsorganer, der er dannet mellem forskningsrådene i de 4 nordiske lande og i nogle tilfælde med Island som observatør. Gennem arbejdet i disse organer tilgodeses i nogen grad forslagens ønsker om undgåelse af uønskelig dublering af forskningsarbejdet og en koordinering af forskningsindsatsen i de nordiske lande.

Endelig bør man afvente resultatet af de første års virksomhed under Nordisk Kulturelt Samarbejde, som bl. a. har etableret nordisk sommerskole for forskeruddannelse med henblik på optimal udnyttelse af højt kvalificerede forskere såvel som andre ressourcer til fælles gavn for de 4 lande.

København, den 9. januar 1973

P. n. v.

J. Chr. Siim

Jytte Kvorning

Nordiska institutet för samhällsplanering (Nordplan):

1. Förslagets syfte — en samordning av den nordiska forskningen — är angeläget. Allt fler forskningsuppgifter torde kräva sådana insatser, att de kan realiseras endast genom en sådan samordning.

2. Vi vill som exempel nämna att Nordplan sedan knappt ett år till-

baka har ett forskningsprojekt av den arten under arbete — informationssystem för samhällsplanering — som bekostas med medel från Danmark, Norge och Sverige. Nordplan räknar också med att i fortsättningen inrikta sig på sådana projekt för vilka en samnordisk finansiering och samverkan i övrigt är särskilt motiverad.

Erfarenheterna från detta arbete visar att det är mycket angeläget att underlätta organiserandet av projekt av denna typ.

3. Emellertid synes samtliga förslagsställarnas synpunkter kunna beaktas i det arbete på ett nordiskt forskningsprogram som nu utarbetas enligt överenskommelse i det s. k. kulturavtalet. Med hänsyn härtill menar vi att några ytterligare åtgärder av den art som förslagsställarna önskar inte behöver vidtagas för närvarande.

Stockholm den 23 oktober 1972

Stig Nordqvist
Professor, föreståndare

Samarbetsnämnden för de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden:

Yttranden har nu inkommit till samarbetsnämnden från samtliga forskningsråd, som ingår i nämnden, nämligen

Statens naturvidenskabelige forskningsråd, Danmark

Statens naturvetenskapliga kommission, Finland

Norges almenvitenskapelige forskningsråd

Statens naturvetenskapliga forskningsråd, Sverige.

De fyra rådens yttranden överlämnas härmed (*se nedan*). Som framgår av dessa är de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden av samma uppfattning vad gäller utvidgat nordiskt forskningssamarbete. Detta bör bl. a. ske genom ökade direkta kontakter mellan aktiva forskargrupper med forskningsrådets stöd. Vad gäller forskningsråden fungerar samarbetet redan i form av samarbetsorganen på respektive fackområden. Dessa samarbetsnämnder bör därför ges eventuella uppdrag att utreda frågor av det aktuella slaget såsom upprättandet av nordiska fonder eller ramprogram. Forskningsråden är också lämpliga sakkunniginstanser för utvärderingen av samnordiska forskningsprojekt.

Slutligen synes det råden lämpligt att avvakta någon tids erfarenhet av Nordiska kultursekretariatets arbete innan nya organisationsstrukturer för nordisk forskning övervägs.

Som framgår av föreliggande yttranden avstyrker sålunda de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden medlemsförslaget i fråga.

Stockholm den 1 januari 1973

Enligt uppdrag
Göran Friberg

Föreningarna Nordens Förbund:

Förbundet kan i allt väsentligt ställa sig bakom medlemsförslagets motiveringar vad gäller behovet av ökad samordning av de nordiska forskningsresurserna. Det är uppenbart att små länder som de nordiska med begränsade möjligheter att satsa på en kostsam forskning måste kunna samverka för att lägga grunden till en nordisk forskningsmiljö. Förbundet vill här hänvisa till det utkast till handlingsprogram för det nordiska forskningssamarbetet som utarbetats inom det nordiska kultursekretariatet i Köpenhamn. I detta utkast nämns som aktuella uppgifter för en samverkan studiet av den nordiska miljön i vidaste mening, åstadkommandet av en resurskoncentration samt ett utnyttjande av unika resurser inom enskilda länder. Vidare framförs önskemålet om ett gemensamt nordiskt uppträdande i internationella organisationer. Behovet av en samordning framstår som än angelägnare eftersom de flesta hittills framförda förslagen om samarbete enbart berört områden där man genom en sammanslagning av tillgängliga resurser velat få högre effektivitet i forskningen. Däremot synes inte samarbetet ha berört sådana projekt som inom de enskilda ländernas forskningspolitik bedömts särskilt viktiga, t. ex. miljö- och utbildningsforskning samt forskning om tekniska, sociala och ekonomiska frågor. Det ter sig ytterst angeläget att den samordning och prioritering av den nordiska forskningen som medlemsförslaget efterlyser även kommer att beröra här nämnda för samtliga länders utveckling ytterst centrala områden.

Förbundet finner det angeläget att som ett första steg i arbetet på att skapa program för nordisk forskning en grundläggande inventering förs av aktuella forskningsområden i de nordiska länderna. På grundval av en sådan inventering kan det sedan bl. a. bli möjligt att få kunskap om på vilka områden dubblerad forskning redan nu förekommer samt vidare vilka ytterligare behov av resurssammanslagning som kan finnas.

Under återopande av vad som här anförts vill förbundet tillstyrka det översända medlemsförslaget om nordiskt forskningsprogram.

Stockholm den 10 januari 1973

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson
Ordförande

Åke Landqvist
Sekreterare

D a n m a r k

Undervisningsministeriet *hänvisar i skrivelse den 22 mars 1973 till Forskningssekretariatets yttrande av den 14 mars 1973 (se nedan).*

Statens naturvidenskabelige forskningsråd:

SNF finder det positivt, at der blandt politikere er interesse for et samarbejde mellem de nordiske lande også på forskningsfelter, bl. a. med henblik på bedst mulig udnyttelse af ressourcerne. Det er dog rådets opfattelse, at behovet for samarbejde mest udbytterigt dækkes ved direkte kontakt mellem aktive forskergrupper i de nordiske lande. Rådet er særdeles opmærksomt på vigtigheden af at yde støtte til sådant samarbejde.

Derimod anser rådet det for betænkeligt at søge institutter oprettet, selv på væsentlige felter, medmindre der som et resultat af et vægtigt, flerårigt samarbejde fremkommer forslag herom fra initiativrige og fagligt veludrustede forskere. Ligeledes må rådet på nuværende tidspunkt tage afstand fra tanken om et fælles nordisk forskningsfond udover det under nordisk kulturaftale etablerede.

Ligesom tilfældet er i forholdet til den nordiske kulturaftale og Nordisk Kulturfond, finder det danske råd det hensigtsmæssigt at fremhæve de faglige samarbejdsorganer, der er dannet mellem forskningsrådene i de 4 nordiske lande og i nogle tilfælde med Island som observatør. Gennem arbejdet i disse organer tilgodeses i nogen grad forslagens ønsker om undgåelse af uønskelig dublering af forskningsarbejdet og en koordinering af forskningsindsatsen i de nordiske lande.

Endelig finder rådet, at man bør afvente resultatet af de første års virksomhed under Nordisk Kulturelt Samarbejde, som bl. a. har etableret nordisk sommerskole for forskeruddannelse med henblik på optimal udnyttelse af højt kvalificerede forskere såvel som andre ressourcer til fælles gavn for de 4 lande.

København, den 4. januar 1973

P. f. v.

Tage Carlsen

Ib Terp

Forskningssekretariatet:

Man skal i denne anledning meddele, at forskningssekretariatet, der for tiden er nordisk sekretariat for Nordisk Samarbejdsorgan for Medicinsk Forskning, den 29. september 1972 modtog en direkte forespørg-

sel i sagen fra Nordisk Råds præsidium. Samarbejdsnævnets svar af 9. januar 1973 vedlægges (*se ovan*). — — —

Man er bekendt med den af det norske kirke- og undervisningsdepartement afgivne udtalelse af 12. januar 1973 vedrørende medlemsforslaget (*se nedan*). Forskningssekretariatet kan helt tiltræde de i denne udtalelse indeholdte betragtninger. I tilknytning til nordisk kulturaftale er der nu oprettet organer, der bør vurdere alle spørgsmål i forbindelse med en udbygning og intensivering af det nordiske forsknings-samarbejde, og der vil antagelig under kulturaftalen være mulighed for i stigende grad at finansiere et sådant samarbejde. Det er sekretariatets opfattelse, at de nordiske forskningsråds samarbejdsnævn og de nordiske forskningspolitiske komiteer i så vidt omfang som muligt bør inddrages i arbejdet, og et sådant samarbejde er da også allerede iværksat.

Forskningssekretariatet finder således ikke, at det pågældende medlemsforslag for tiden bør give anledning til aktiviteter eller foranstaltninger, som ikke allerede er iværksat inden for rammen af den nordiske kulturaftale og de allerede eksisterende samarbejdsorganer.

København, den 14. marts 1973

P. s. v.

P. A. Koch

Akademiet for De Tekniske Videnskaber:

— — — — —
Akademiet for De Tekniske Videnskabers ledelse, akademirådet, behandlede sagen i sit november-møde, og der var tilslutning til følgende generelle udtalelse vedrørende formen af det nordiske forskningssamarbejde.

Akademirådet finder, at der i de seneste år er etableret nordiske fonds og sekretariater på forskningsområdet, hvis arbejdsopgaver overlapper allerede eksisterende organers (f. eks. de nationale forskningsråd, deres nordiske samarbejdsudvalg og Nordforsk). Man finder det mindre hensigtsmæssigt, at der ikke inden oprettelsen af nye organer på forskningsområdet er foretaget en grundig undersøgelse af muligheden for at udnytte allerede eksisterende institutioner.

Disse betragtninger har direkte relevans for det omhandlede medlemsforslag, og man fraråder oprettelsen af nye nordiske forskningsorganer, før der er gennemført en klargørelse af de allerede eksisterende organers indbyrdes kompetence og arbejdsområder.

København, den 20. december 1972

Niels I. Meyer
Præsident

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab:

— — — og har drøftet spørgsmålet om et nordisk forskningsprogram.

Selskabet skønner, at det er af overordentlig stor betydning, at man i Norden forsøger at koordinere forskningen og at samarbejde om væsentlige forskningsprojekter, hvor det kan være til gavn for videnskaben, således som det f. eks. sker i NORDITA og "Nordak". Desværre ligger det uden for Selskabets kompetence at gribe aktivt ind for at formidle et sådant samarbejde — ikke mindst efter oprettelsen af forskningssekretariatet, der formidler kontakten til de enkelte forskningsråd.

København, den 22. november 1972

C. Møller

Professor, dr., sekretær

Landbrugets Samråd for Forskning og Forsøg:

Landbrugets Samråd for Forskning og Forsøg har bl. a. som opgave at virke for koordinering af den erhvervsforskningsindsats, som i Danmark gennemføres med relation til landbruget. Samrådet deltager også på nordisk plan i bestræbelser på, at forsknings- og forsøgsarbejdet på jordbrugsområdet koordineres og samordnes, således som det er sket i Nordisk Kontaktorgan for Jordbrugsforskning (NKJ) — oprettet i 1965. I praksis har disse koordineringsbestræbelser resulteret i, at der over det danske Landbrugsministeriums budget stilles særlige midler til rådighed til gennemførelse af forsknings- og forsøgsprojekter af fællesnordisk interesse på jordbrugsområdet, ligesom der af statens jordbrugs- og veterinærvidenskabelige forskningsråds budget bevilges midler til fællesnordiske forskningsprojekter på jordbrugsområdet. De fællesnordiske forskningsprojekter gennemføres i reglen som et forpligtende samarbejde mellem forskere fra mindst tre nordiske lande.

Arbejdet indenfor NKJ's rammer har hidtil været af relativt beskedent omfang, og de samlede bevillinger til gennemførelse af projekter har udgjort begrænsede beløb. Det hidtidige virke har klart understreget betydningen af gensidig kontakt mellem aktive nordiske forskere som forudsætning for heldig gennemførelse af et forpligtende samarbejde om konkrete projekter.

Landbrugets Samråd for Forskning og Forsøg kan imidlertid anbefale, at der inden for jordbrugsområdet arbejdes videre med bestræbelserne på at søge udarbejdet et nordisk forskningsprogram, sigtende på at afdække kommende samarbejdsområder på jordbrugets område.

Hvad angår behovet for oprettelse af fællesnordiske forskningsinstitutter bør der gennemføres et mere konkret undersøgelsesarbejde, sig-

tende mod en forberedende analyse og gennemarbejdning af problemområdet. Et sådant undersøgelsesarbejde vil også på jordbrugsområdet kunne afdække behov for mere forpligtende samarbejde, om ikke sigtende mod oprettelse af fællesnordiske institutter, så med henblik på at søge gennemført en mere hensigtsmæssig arbejdsdeling og specialisering af forskningsarbejdets tilrettelægning ved allerede eksisterende institutioner inden for et givet forsøgsområde i Norden.

København, den 5. januar 1973

På Samrådets vegne

E. b.

Ib Skovgaard

F i n l a n d

Undervisningsministeriet:

— — — har undervisningsministeriet ombett högskolerådet, Finlands akademi samt landets högskolor och universitet att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*).

Ministeriet konstaterar ytterligare att man nyligen beslutat inrätta en nordisk fond för teknologi och industriell forskning.

Ministeriet kommer dock att slutligt ta ståndpunkt i ärendet i samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 29 maj 1973

Jaakko Numminen

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultursekreterare

Helsingfors universitet, kansler:

— — — översänder jag bifogat fakulteternas utlåtanden och konsistoriets utlåtande, om vilket jag även förenar mig (*se nedan*).

Dessutom fäster jag uppmärksamheten på, att denna fråga torde kräva de skyndsammaste åtgärder, huru garantera tillräckliga medel för varje land för det redan etablerade och ständigt fortlöpande nordiska forsknings- och forskarsamarbete, så att samarbetssträvandena inte går i kvav eller tvingas arbeta med nedsatt effekt fördenskull, att ett land inte förmår tillskjuta de medel samarbetet kräver. Målet torde i praktiken nås bäst genom att systematiskt utveckla det nordiska samarbete som redan på några områden upprätthålles av de statliga vetenskapliga kommissionerna, emedan dessa vetenskapliga kommissioners nordiska

samarbetsorgan genom sin egen sakkunskap kan komma överens om, vilka samarbetsformer och företag man gemensamt skall stöda och de kan även försäkra sig om, att medel från alla länder fås för samarbetsprojekten.

Helsingfors den 21 februari 1973

Pentti Renvall

Kansler

Esko Hoppu

Kanslerssekreterare

Helsingfors universitet, konsistoriet:

Strävanden till ett fast nordiskt samarbete inom vetenskaplig forskning bör i princip understödvas. I de flesta fall har grundandet av gemensamma forskningsinstitut och övrig vetenskaplig samordning visat sig vara en ändamålsenlig och fruktbar lösning. Såsom i medlemsförslaget påpekas, har utvecklandet av det vetenskapliga samarbetet varit i hög grad slumpmässigt, ofta har det t. ex. skett på initiativ av företrädare för enskilda vetenskapsgrenar. Därför kan det vara på sin plats, att Nordiska ministerrådet går i författning om att försöka uppgöra ett noggrannare samarbetsprogram än hittills på de områden som anses betydelsefulla. Vid planeringen av forskningssamarbetets program borde man dock först omsorgsfullt utreda möjligheterna att vidareutveckla de redan etablerade samarbetskontakterna. Det samarbetsprogram som i framtiden eventuellt kommer att utarbetas, borde basera sig på en noggrant övervägd utredning om på vilka områden det i medlemsförslaget avsedda forskningssamarbetet är meningsfullt och verkligen av behovet påkallat och inte blott sett som en ekonomisk inbesparing. Konsistoriet anser att det är en angelägen om också svår uppgift att bygga upp en sådan helhetsplanering med beaktande även av prioriteringar, emedan de olika ländernas intressen på flera av dessa områden divergerar.

Konsistoriet anser att det vore skäl att utröna behovet av att inrätta forskningsinstitutioner på samnordisk finansieringsbas i synnerhet på de områden, där stora anläggningsinvesteringar krävs eller där nödiga personalresurser för att skapa en funktionsduglig enhet inte finns i ett land ensamt. Emedan någon samnordisk vetenskaplig institution ännu icke placerats i Finland, borde förslagsvis Helsingfors komma i åtanke då man framdeles ser sig om efter etableringsort för en sådan institution.

Vad beträffar den i medlemsförslaget väckta frågan om samordning av de nordiska ländernas forskningsanslag, anser konsistorium, att det i så fall kan bli fråga om endast en relativt liten del av de anslag varje medlemsland reserverar för vetenskaplig forskning. Denna post får inte göra intrång på de medel som för tillfället utgår till olika vetenskapliga

kommissioner och motsvarande organ. Medlemsförslaget torde heller inte ha avsett en samordning av medel som reserverats för universitetens bruk. De vetenskapliga kommissionernas forskningsanslag är i de olika länderna av synnerligen olika storleksordning och även i användningen förefinns sådana skillnader, att det skulle möta stora svårigheter att uppgöra en plan för huru de gemensamma medlen skulle användas. I varje land är man tvungen att vid utdelningen av forskningsanslag beakta olika synpunkter, som bäst och oftast även mest ekonomiskt kan handhas av nationella organ.

De av konsistorium införskaffade fakultetsutlåtandena i denna sak bifogas (*se nedan*).

Helsingfors den 31 januari 1973

Mikko Juva
Rektor

Jukka Petänen
Biträdande sekreterare

Helsingfors universitet, juridiska fakulteten¹:

Fakulteten förenar sig om den i medlemsförslaget angivna motivationen, enligt vilken forskningsarbetet kan betydligt rationaliseras inom ramen för nordiskt samarbete. Inrättandet av gemensamma forskningsinstitutioner och inledandet av nordiskt forskningssamarbete av annan art har utan tvivel tills vidare varit tämligen slumpmässigt. Av denna anledning kan fakulteten tillstyrka tanken om att ett program för framtida forskningssamarbete skulle uppgöras av ministerrådet. Som grundval för detta program bör man noga överväga, på vilka områden ett forskningssamarbete är meningsfullt. Under den tid, då programmet håller på att uppgöras, bör man ytterligare utveckla de existerande samarbetsformerna. Å andra sidan är det från Finlands synpunkt viktigt, att entusiasmen för att utveckla det nordiska forskningssamarbetet inte leder till att de nationella vetenskaperna hamnar i en svagare ställning vid fördelningen av de begränsade resurserna.

Fakulteten förutsätter att den kommer att höras, ifall man beslutar att på nordiskt plan uppgöra ett program för forskningssamarbetet.

Helsingfors den 7 december 1972

Heikki Jokela
Dekanus

Juha Korppi-Tommola
Fakultetssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Helsingfors universitet, teologiska fakulteten¹:

Förslaget avser ett forskningssamarbete som skulle omfatta bl. a. uppbyggnad av gemensamma forskningsinstitutioner och sammanförande av forskningsanslag. En i förslaget ingående sammanställning av enligt statsbudgeterna till allmänna forskningsråd utgående anslag visar att dessa anslag i Finland är mycket mindre än i de övriga nordiska länderna. Skulle ett sammanförande äga rum, borde Finland säkerligen höja sin andel, vilket skulle vara förmånligt för forskningen.

Förslaget tycks närmast avse forskningen inom det naturvetenskapliga och tekniska området, vilket kräver de största resurserna och varav man kan invänta den största omedelbara ekonomiska nyttan. Fakultetens kompetensområde inskränker sig till de humanistiska och delvis till de samhällsvetenskapliga områdena, av vilken anledning fakulteten granskar förslaget enbart från denna synpunkt.

Nordiskt forskningsarbete inom dessa områden äger rum för närvarande delvis vid permanenta forskningsinstitutioner, såsom Nordiskt institut för asienforskning och Nordiska afrikainstitutet. Från Finlands sida har tagits initiativ till inrättande av ett nordiskt institut för forskning och undervisning om Östeuropa i Finland, men detta har hittills inte lett till resultat. För att man skall kunna utbygga forskningsarbetet, borde man från Finlands håll förutsätta, att även Finland får åtminstone en institution för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och att denna institution inrättas inom ett sådant forskningsområde, för vars främjande Finland anses ha synnerligen goda förutsättningar.

På olika områden är talrika samnordiska forskningsprojekt i gång, vilkas gemensamma finansiering emellertid oftast inte anordnats. Det skulle vara ändamålsenligt att en del av forskningsanslagen sammanföres för att understöda sådana projekt. Projekten borde ha en viss utsatt tid, för att olika forskningsområden i sin tur skall kunna bli delaktiga i sådana och för att en för forskningens framskridande nödvändig smidighet skall kunna säkerställas.

Antalet utgivna samnordiska vetenskapliga tidskrifter är ganska stort. De för dessa nödiga statliga bidragen skulle kunna beviljas från samnordiska forskningsanslag. Genom samma medel skulle man kunna understöda anordnandet av nordiska forskarmöten.

Under dessa omständigheter förefaller det att vara ändamålsenligt att i det avseendet tillstyrka förslaget, att inrättandet av gemensamma forskningsinstitutioner skulle fortsättas på en objektiv bas och att en del av forskningsanslagen skulle sammanföras. För att rörelsefriheten av på nationellt plan finansierad forskning inte skall bli begränsad i

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

oskäligen grad, skulle detta uppenbarligen kräva en höjning av de av finska staten beviljade forskningsanslagen. För planeringen av de gemensamma medlens användning skulle det behövas ett samnordiskt sakkunnigorgan, till vilket vederbörande forskningsråd skulle få föreslå medlemmarna.

Helsingfors den 27 november 1972

Kauko Pirinen

Dekanus

Kaarina Lujanen

Fakultetssekreterare

Helsingfors universitet, historisk-filologiska sektionen¹:

I medlemsförslaget utgår man från behovet att rationalisera det nordiska forskningssamarbetet och att koordinera användningen av forskningsmedlen inom ramen för en större enhet samt att avskaffa risken för dubbelarbete. Behoven är störst inom de områden, på vilka en framgångsrik forskningsverksamhet kräver investeringar av en sådan storleksordning att ett lands resurser inte räcker till. För problemets lösande skulle det behövas prioriteringsplaner beträffande inrättandet av samnordiska forskningsinstitutioner och institutionaliseringen av övrig gemensam forskningsverksamhet. Redan för närvarande är de i de olika nordiska ländernas budgeter ingående anslagen för vetenskaplig forskning så pass stora, att även mindre inbesparingar genom en nordisk koordinering skulle vara betydelsefulla.

Även om medlemsförslaget strävar till att täcka samtliga vetenskapsområden, konstaterar sektionen att utgångspunkten vid förslaget närmast är förslagsställarens egna uppfattningar om behovet av koordinering inom tekniken och naturvetenskaperna. Förslagets allmänna målsättning, strävan till ett intimast möjligt nordiskt samarbete inom vetenskaplig forskningsverksamhet, är berömvärd och förtjänar allt möjligt understöd. Man bör dock lägga märke till att inom många områden, och inte minst inom de humanistiska vetenskapernas sektor, de olika ländernas egna intressen gör upprättandet av prioriteringsplaner mycket svårt, av vilken anledning det nordiska forskningssamarbetet inom talrika vetenskapers delområden kommer att förbli mycket bristfälligt och någon integrerad forskningspolitik inte kommer att uppnås på dessa områden.

Enligt medlemsförslaget borde Nordiska rådet rekommendera Nordiska ministerrådet att uppgöra ett program för forskningssamarbete "bl. a. innefattande inrättande av gemensamma forskningsinstitutioner

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

och sammanförande av forskningsanslag”. Enligt sektionens uppfattning är upprättandet av ett sådant program aktuellt först efter det att man noga undersökt de av de nuvarande samarbetsorganen erbjudna möjligheterna och kartlagt det verkliga behovet av utbyggt forsknings-samarbete.

Helsingfors den 28 november 1972

Carl-Eric Thors
Prodekanus

Kari Selén
Fakultetssekreterare

Helsingfors universitet, matematisk-naturvetenskapliga sektionen¹:

Den i medlemsförslaget berörda saken har blivit aktuell sedan det nordiska kulturavtalet ingåtts. Man bör sträva till att finna ändamåls-enliga utvägar för att effektivera forskningssamarbetet. Sektionen in-skränker sig i detta sammanhang till att endast behandla frågor som hör till området av de vetenskaper som sektionen företräder.

Det är skäl att konstatera, att det för nordiskt forskningssamarbete inom naturvetenskaperna redan finns vissa kanaler, vilka det är skäl att i första hand utveckla när man strävar till en allt effektivare koordi-nering av forskningsarbetet. I främsta rummet bör nämnas Samarbets-nämnden för de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden (NOS) samt Nordforsk, av vilka den sistnämnda visserligen snarare koncentre-rar sig på teknisk-vetenskapliga projekt och sådana som angår tillämp-ningar av naturvetenskap än på naturvetenskaplig grundforskning. För samarbete inom vissa områden har det inrättats nordiska kollegier, vilka har uppgifter sammanhängande med både undervisning och forskning (bl. a. marinbiologi, terrester ekologi, polynologi). Vid koordinerandet av naturvetenskapliga forskningsprojekt borde man enligt sektionens uppfattning i främsta rummet utnyttja sagda samarbetsnämnd för de naturvetenskapliga forskningsråden.

Sektionen kan inte anse sammanförandet av de nordiska forsknings-anslagen som en realistisk plan. Anslagens belopp är i olika länder rätt olika, och i anslagens användning och finansiering förekommer sådana olikheter, att ett inrättande av samnordiska kommissioner skulle möta många svårigheter. Några väsentliga inbesparingar skulle knappast kun-na uppnås på denna väg heller. I varje land måste man vid utdelningen av forskningsanslagen iakttaga olika synpunkter, vilka blir övervägda på det bästa och även mest ekonomiska sättet inom ramen för egna organ.

Däremot bör man sträva till att utveckla forskningssamarbete inom

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

alla de områden på vilka behov av sådan koordinering förekommer. De naturvetenskapliga kommissionerna i de olika länderna kan fungera såsom finansierare av sådana gemensamma projekt, och de kan också se till att representationen för vederbörande fackområden anordnas ändamålsenligt i vart enskilt land.

I vissa fall är det motiverat att rent av inrätta en samnordisk forskningsinstitution, vilket också redan skett inom många områden. Anslagen för sådana samnordiska institutioner bör naturligtvis garanteras av undervisningsministerierna. Det skulle vara viktigt att vid inrättandet av dessa samnordiska forskningsinstitutioner försöka fördela dem jämsidigt mellan de olika länderna. Som ett aktuellt projekt må nämnas NORDAC eller ett nordiskt acceleratorcentrum, varom sektionen nyligen avgivit ett positivt yttrande. Det är just inom områden som kräver stora investeringar som inrättandet av samnordiska forskningsinstitutioner är till uppenbar nytta.

Som områden inom vilka en utbyggnad av samarbetet uppenbarligen skulle behövas må ytterligare nämnas åtminstone följande:

miljöforskning
 östersjöforskning
 planeringsgeografi, för vilken det redan finns ett utbildningscentrum (Nordplan i Stockholm)
 serviceverksamhet inom databehandling
 u-landsforskning, för vilken man strävat till att inrätta en samnordisk forskningsinstitution.

Beträffande naturvetenskapliga projekt är NOS i allmänhet en lämplig kanal för vidareutvecklande av dessa planer. Utvecklandet av vissa i synnerhet med tillämpningar sammanhängande projekt sker emellertid lämpligast genom förmedling av Nordforsk; till exempel miljövärd, polymerkemi, aromforskning och kalorimetri ingår redan i Nordforsks program.

Sektionen vill till slut betona betydelsen av olika konferenser, symposier och sommarskolor för nordiska forskarkontakter. Det skulle vara önskvärt att det för sådana ändamål skulle förefinnas särskilda medel för att underlätta deltagande av nordiska forskare i arrangemang i övriga nordiska länder. Man borde också sträva till att ge ekonomiskt understöd åt arrangörer av dessa tillställningar, delvis även genom samnordiska medel. Sådan verksamhet har en rätt stor betydelse även i att göra den nordiska forskningsinsatsen känd.

Helsingfors den 9 november 1972

Brunow

Jaatinen

Laurikainen
 Ordförande

Sundman

Vala

Helsingfors universitet, statsvetenskapliga fakulteten¹:

Såsom det framgår från skrivelsen, har gemensamma institutioner uppstått till följd av vid Nordiska rådet ställda medlemsförslag och andra liknande initiativ. Av dessa må såsom institutioner som ligger nära samhällsvetenskaperna nämnas bl. a. det Nordiska asieninstitutet i Köpenhamn och det Nordiska afrikainstitutet i Uppsala. Samtidigt har också inrättats flera vetenskapliga samarbetsorgan och -organisationer.

I skrivelsen konstateras att samarbetet utvidgas utan någon helhetsplan och utan att man prioriterat samarbetsorganen. Sålunda anses det i skrivelsen vara nödigt att prioriteringsplaner uppgöres och att forskningsverksamheten inom specialområden blir institutionaliserad. Även om fakulteten inte kan förena sig om den i skrivelsen angivna uppfattningen, att de nordiska länderna, vilka hör till de rikaste bland världens länder, inte fortfarande hade stora möjligheter till utbyggnad av vetenskaplig forskning på vart lands egen nationella bas, kan man naturligtvis genom sammanförande av resurserna i många fall uppnå större resultat än inom vart lands egen ram.

Enligt fakultetens uppfattning skulle det vara önskvärt om Nordiska ministerrådet kunde upprätta ett program för forskningssamarbete innefattande åtminstone inrättande av gemensamma forskningsinstitutioner. Fakulteten anser emellertid att sammanförande av forskningsanslagen i syfte att spara inte är en lämplig utgångspunkt, utan snarare borde man i första hand undersöka behovet av samarbete och koncentrera sig på de områden, inom vilka man genom nordiskt samarbete verkligen kan uppnå bättre resultat än enbart på nationell bas.

Fakulteten framhåller i detta sammanhang, att det nordiska samarbetet skulle ha ett viktigt arbetsfält i synnerhet inom samhällsvetenskaperna. Denna sak skulle främjas i hög grad av ett samnordiskt forskningscentrum som omfattar till och med ett vitt område av samhällsvetenskaperna. Detta centrum skulle ha som uppgift i synnerhet jämförande forskning angående de sociala förhållandena i de nordiska länderna. För denna uppgift skulle man kunna vid forskningscentret anställa forskare på bestämd tid samtidigt som centret skulle ha en permanent förvaltnings- och underhållspersonal. Forskarna skulle närmast komma från de nordiska länderna, men för att åstadkomma en bättre internationell kontakt skulle man åtminstone på en kortare tid försöka få till forskningscentret både äldre och yngre begåvade vetenskapsidkare även annorstädes ifrån.

Eftersom i Finland hittills inte placerats gemensamma nordiska ve-

¹ Yttrandet översatt från finska.

vetenskapliga institutioner, skulle enligt fakultetens åsikt Helsingfors eller dess närmaste omgivning vara en lämplig lokaliseringsort för en institution av denna art.

Helsingfors den 29 november 1972

Jan-Magnus Jansson

Dekanus

Pirkko-Tuulikki Lahtinen

Fakultetssekreterare

Helsingfors universitet, medicinska fakulteten har vid sammanträde den 16 januari 1973 beslutat instämma i yttranden av fakultetens kommissioner för klinisk fortbildning och för teoretisk kompletteringsutbildning (se nedan).

Helsingfors universitet, medicinska fakultetens kommission för klinisk fortbildning¹:

Kommissionen för klinisk fortbildning ställer sig i princip positivt till förslaget. Ett inrättande av samnordiska forskningsinstitutioner inom de kliniska områdena kan emellertid inte utan reservationer tillstyrkas. Med frågan sammanhängande förvaltnings- och lokaliseringsproblem kan utgöra olägenheter för själva forskningsarbetet. Däremot kan saken lösas genom att på allt sätt främja öppnandet av nationella institutioner för forskare från andra nordiska länder genom att för detta ändamål skapa ekonomiska förutsättningar. Nationella institutioner kan också användas för att genomföra i mellan de olika ländernas regeringar slutade samarbetsavtal ingående forskningsplaner beträffande enskilda problem och områden. I olika länder verksamma forskargrupper mobiliseras härvid för genomförandet av gemensamma projekt. I detta sammanhang bör man också komma i håg, att det inom olika områden av klinisk medicin redan för närvarande bedrivs ett på bestämda problem inriktat forskningsarbete mellan vid olika institutioner verksamma forskare. Även om målsättningarna för detta samarbete i allmänhet är rent vetenskapliga snarare än t. ex. åstadkommande av ekonomisk besparing och koordinering, borde det allvarligt understödats och utbyggas. Till slut måste man konstatera att, även om rekommendationen om nordiskt forskarsamarbete redan godkänts i Nordiska rådet, förutsättningarna för nordiskt forskarutbyte och forskarbesök för närvarande ingalunda är tillräckliga. Bland olika samarbetsformer är forskarutbyte och forskarbesök ändå mycket viktigare än det nu ställda förslaget.

¹ Yttrandet översatt från finska.

get om bl. a. inrättande av gemensamma forskningsinstitutioner och om sammanförande av forskningsanslag.

Helsingfors i januari 1973

Pentti I. Halonen
Professor i inre medicin
Ordförande för kommissionen för
klinisk fortbildning

Helsingfors universitet, medicinska fakultetens kommission för teoretisk kompletteringsutbildning¹:

— — — anser, att förslaget om koordinering av forskningsprogram, sammanförande av forskningsanslag och utnyttjande av nationella forskningsinstitutioner på samnordiskt plan är i princip gott och värt understöd.

Forskningssamarbete har man även hittills alltid försökt bedriva när det visat sig vara ändamålsenligt, och för forskarutbyte finns det speciella anslag. På grund av sakens mångsidiga natur skulle det för en prövning av närmare detaljer kanske vara motiverat att till att börja med inrätta en nationell kommission med representanter för olika högskolor och Finlands akademi samt för undervisningsministeriet. Finlands akademi torde kunna sköta vidare förhandlingar med de övriga nordiska länderna på grundval av kommissionens åsikt.

Helsingfors i januari 1973

(Ej sign.)

Helsingfors universitet, agrikultur-forstvetenskapliga fakulteten har vid sammanträde den 26 oktober 1972 beslutat omfatta de synpunkter som framförs av statens agronomie- och forstvetenskapliga kommission i skrivelse till sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete av den 28 september 1972 (se nedan).

Statens agronomie-forstvetenskapliga kommission:

Statens agronomie-forstvetenskapliga kommission har vid sammanträde 11 september 1972 behandlat ovannämnda skrivelse (från Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete angående förslag till nordiska samarbetsprojekt av den 28 augusti 1972) och uttrycker sin uppskattning av sekretariatets värdefulla initiativ. Emedan det nordiska samarbetet särskilt inom jordbruksforskningen redan har gamla traditioner genom Nordiska jordbruksforskarens förening (NJF), stiftad 1918 samt No-

¹ Yttrandet översatt från finska.

diska kontaktorganet för jordbruksforskning (NKJ), stiftat 1963, torde möjligheterna till ytterligare utbyggnad vara relativt gynnsamma. Där-
emot anser kommissionen att förslagen till samarbetsprojekt bör beredas
av ovannämnda organ samt Samarbetsnämnden för nordisk skogsforsk-
ning och föreslår att sekretariatet tar direkt kontakt med respektive
sammanslutningar. NKJ kommer att avhålla nästa sammanträde 1—2
november 1972 i Köpenhamn och har då möjlighet att närmare disku-
tera förslag till samarbetsprojekt.

Helsingfors den 29 augusti 1972

Helge Gyllenberg
Ordföranden

Anita Pietilä
Sekreterare

Uleåborgs universitet¹:

Uleåborgs universitet anser medlemsförslaget om nordiskt forsknings-
program som värt understöd. Till förslaget kan man emellertid på nytt
och mera detaljerat ta ställning först när saken kommer upp i en mera
konkret form. Samtidigt fäster universitetet uppmärksamhet vid att med
samnordisk forskning sammanhängande verksamheter av en eller annan
anledning haft en benägenhet att undvika Finland som lokaliseringsland
till förmån för de övriga nordiska länderna.

Beträffande vissa detaljer hänvisar universitetet till yttrandena av-
givna av universitetets humanistiska fakultet den 3 november 1972 och
av universitetets naturvetenskapliga fakultet den 13 november 1972
(*se nedan*).

Uleåborg den 16 november 1972

Pekka Heikkinen
Förvaltningsdirektör

Jorma Visanko
Biträdande sekreterare

Uleåborgs universitet, naturvetenskapliga fakulteten¹:

Naturvetenskapliga fakulteten förenar sig om de i föreliggande med-
lemsförslag angivna generella riktlinjerna beträffande nordiskt forsk-
ningssamarbete. Saken berör ju speciellt naturvetenskapliga fakulteten,
inom vars branscher man bl. a. på grund av apparaturens höga kostna-
der enbart genom forskningssamarbete kan förverkliga projekt, till vilka
intet universitets eller ens nordiskt lands resurser allena är tillräckliga,
såsom man också konstaterar i föreliggande handling. På grund av vårt
universitets avsidet läge väntar vi mycket av detta samarbete uttryck-
ligen i fråga om apparaturen. Å andra sidan vet vi att vi är i en nyckel-
position vad vårt läge beträffar t. ex. i rymdforskning och undersök-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ningen av nordliga områden.

Av medlemsförslaget får man den uppfattningen, att även till universitet beviljade anslag eventuellt skulle komma att koordineras med tanke på samarbetet. Emellertid har läget åtminstone beträffande Uleåborgs universitet hittills varit sådant, att de erhållna anslagen knappt förslagit till anordnande av undervisnings- och forskningsarbetet på licentiatsnivå och således är "konsumtionsutgifter" som i varje fall behövs. För att finansiera forskningssamarbete borde universiteten för varje delprojekt få ett skilt anslag genom universitetets budget, på vilket sätt samarbetet mellan nationella laboratorier och universitet anordnats t. ex. i USA. Denna budget skulle täcka lönerna och reseutgifterna för den nödiga personalen, men kapitalutgifterna och kostnaderna för apparaturs användning skulle finansieras genom projektet, d. v. s. forskningsinstitutionen. En annan, kanske naturligare procedur är att anordna finansieringen av olika universitets delprojekt att ske via Finlands akademi, vilken praxis man även nu för tiden tillämpat t. ex. i samarbetet med CERN-kärnforskningsinstitutet och inom biologin bl. a. vid finansieringen av IBF-projektet.

När man utbygger det nordiska forskningssamarbetet och förenhetligar dess ram, borde dessa åtgärder tillämpas på de existerande samsarbetsorganen — ifall sådana finns till — så, att det nya systemet inte leder till en alltför stor byråkratisering av deras verksamhet. Att sådana organ kunnat uppstå spontant under en tid då ingen generalplan funnits, utgör ett bevis på behovet av forskningssamarbete inom ifrågavarande område. I synnerhet vid prioriteringen borde man beakta detta. Å andra sidan är de flesta av de till denna kategori hörande samsarbetsorganen relativt anspråkslösa beträffande beloppet av årsbudgeten, medan betydande ekonomiska inbesparingar kan uppnås enbart vid verkligen stora naturvetenskapliga forskningsanstalter.

Ur Uleåborgs universitets naturvetenskapliga fakultets synpunkt har i detta avseende fruktbringande samsarbetsorgan varit bl. a. NORDITA (Nordiskt institut för teoretisk atomfysik), Samsarbetsdelegationen för universiteten inom Nordkalotten och samnordisk forskning inom norrskensområdet samt samsarbetskontrollen inom seismologin. Inom de biologiska vetenskaperna har skandinaviskt samarbete varit livligt bl. a. inom ramen för International Biological Programme och Nordiskt kollegium för terrester ekologi. Fakulteten hoppas att dessa samsarbetsformer skall kunna fortsätta i framtiden inom ungefär samma ram.

Bland framtida projekt, i fråga om vilka universitetet hoppas få möjlighet till samarbete, må nämnas bl. a. NORDAC-planen om ett samnordiskt kärnforskningscentrum, vilken är ett exempel på ett verkligen omfattande samsarbetsorgan. Likaså hoppas vi på nära kontakt inom den för närvarande under planering befintliga rymdforskningen (Nordiska rådets *rekommendation nr 8/1970* och därom den 28 december

1970 avgivet yttrande) och inom ramen för forskningsprogrammet "Man and Biosphere" som skall inledas.

Fakulteten ställer sig positivt till en utbyggnad av det nordiska forskningssamarbetet och hoppas att den måtte hållas informerad i fråga om nya samarbetsformer.

Uleåborg den 13 november 1972

Alpo Kallio
Professor

P. Havas
Bitr. professor

Uleåborgs universitet, humanistiska fakulteten¹:

Humanistiska fakulteten anser, att nordiskt forskningssamarbete betydligt ökar möjligheterna till internationellt och nationellt utvecklande av vetenskap och forskning. Mellan de nordiska länderna har det också redan traditionellt funnits relativt mycket samarbete och utbyte av forskningsresultat både mellan forskningsanstalter och mellan enskilda forskare. I mångt fall har samarbetet emellertid förblivit slumpmässigt och beroende av en ganska ringa systematisk och global planering. Av denna anledning anser fakulteten det som en viktig och brådskande uppgift att forskningssamarbetet utvecklas genom att helhetsplaneringen effektivteras och en prioriteringsordning fastlägges. Fakulteten tillstyrker sålunda varmt det vid Nordiska rådet i saken väckta medlemsförslaget.

Nordiskt samarbete skulle bäst kunna effektivteras genom att förverkliga sådana samarbetsprojekt som har företrädare i samtliga nordiska länders preferensordning. Härigenom kan man undvika konflikten som uppstår mellan nationella intressen och internationellt samarbete. Samarbetets förmånlighet är tämligen obestridlig även inom sådana forskningsområden, på vilka ett enskilt lands nationella resurser är otillräckliga.

Nordiskt samarbete kan ytterligare utvecklas genom att inrätta gemensamt finansierade forskningsmiljöer, i vilka forskarna kan koncentrera sig på ämnen som av de nordiska länderna ansetts vara viktiga. Forskningen av ämnen som valts av forskarna själva kan främjas genom att anordna forskarutbyte mellan nationella forskningsinstitutioner och universitet. Forskningssamarbete kan dessutom effektivteras genom att öka informationsutbytet om vid nordiska universitet pågående och planerade forskningsämnen. Detta skulle samtidigt ge grunduppgifter för planeringen av forskningsanslagens sammanförande.

Uleåborg den 3 november 1972

Vesa Väättäjä
Fakultetssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Jyväskylä universitet¹:

Medlemsförslaget redogör generellt för användningen av i olika nordiska länder genom statens budget till forskningsverksamhet anvisade resurser samt pekar på områden och forskningsprojekt, inom vilka ett samnordiskt forskningsprogram genomförts och inom vilka man skulle kunna åstadkomma en vidgad tillämpning av samarbetsformerna. De i förslagets slut angivna verksamhetsformerna inom nordiskt forsknings-samarbete är godtagbara, men de kräver en mera djupgående utredning och prioritering.

För Jyväskylä universitets vidkommande har man redan fått goda erfarenheter av nordiskt samarbete, visserligen till största delen inom ramen för andra än systematiskt uppgjorda utvecklingsprogram. Inrättandet av en nordisk forskningsinstitution är kanske inte den första åtgärd från vilken ett organiserat samarbete borde börja. I första hand borde man sträva närmast till att utveckla informationstjänsten, till forskarutbyte, till koordinering av forskningsprogrammen och till utgivande av gemensamma läroböcker. Informationstjänsten skulle kunna utvecklas t. ex. i form av utbyte av färdiga forskningsrapporter, konsultationer beträffande planerade forskningsprojekt, genom att främja vetenskaplig dokumentationsverksamhet och genom att utvidga publicerandet av samnordiska vetenskapliga tidskrifter.

Som former av forskarutbyte skulle närmast komma i fråga 1. kortvariga orienteringsbesök och 2. långvarigare arbete vid universitet, högskolor och forskningsinstitutioner. Likaså borde man fästa större uppmärksamhet vid möjligheter för forskare från andra nordiska länder att besöka och arbeta vid finländska universitet, högskolor och forskningsanstalter.

Gemensamma forskningsprogram för olika länder kräver, vad de centrala vetenskapsbranscherna för Jyväskylä universitet, pedagogik och de gymniska vetenskaperna, beträffar inte nödvändigtvis enkom inrättade forskningsinstitutioner, utan forskningens koordinering kan skötas från forskningsenheten. Härvid skulle det närmast bli fråga om institutioner som utför betydande internationellt arbete och som skulle kunna utvecklas till ledande centra inom var sitt fackområde i de nordiska länderna. Först om den verkliga verksamheten inom dessa fackområden visar att en speciell centralenhet är nödvändig, skulle det vara motiverat att föreslå en åtgärd. Inom pedagogiken skulle en sådan enhet till sitt grundväsen vara t. ex. en forskningsinstitution avsedd för forskning och utvecklande av läroplaner. Inom de gymniska vetenskaperna skulle man inom ramen för gymniska fakultetens belastningslaboratorium och den i Stockholm verksamma GIH:s simlaboratorium kunna främja samnordisk forskningsverksamhet.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Skulle man komma att ställa förslag om centraliserad lokalisering av forskningsinstitutionerna i de nordiska länderna, borde man försöka placera forskningscentralen för pedagogik och gymnastik i Jyväskylä.

Forskningsprogrammets koordinering skulle också gälla användningen av de ekonomiska resurserna. Som exempel på befintliga samarbetsformer härvidlag kan man nämna det inom teoretisk fysik verksamma NORDITA samt inom kärnfysiken det nordiska partikelacceleratorprojektet NORDAC. Inom ramen för ovan nämnda fonder skulle man eventuellt senare kunna inrätta gemensamma forskningsinstitutioner även inom andra naturvetenskapliga områden.

Sammanförandet av ekonomiska resurser skulle kunna ske så, att varje stat regelbundet ökar en skild fond, från vilken de gemensamma forskningsprojekten finansieras. För Finlands del framhåller universitetet, att anslagen som överförs till fonden inte skulle få påverka vårt lands normala, årliga forskningsanslag, utan medlen skulle anvisas till den förstnämnda fonden årligen skilt i budgeten.

Jyväskylä den 15 december 1972

Ilppo Simo Louhivaara

Rektor

Kalevi Vainio

Planerare

Joensuu högskola¹:

Joensuu högskola uppskattar utvecklandet av internationellt vetenskapligt samarbete högt. Även utvecklande av nordiskt vetenskapligt samarbete behövs dels inom områden som kräver kostbar forskningsutrustning för att koordinera anskaffningen och användningen av forskningsutrustning och dels för att undvika dubbel forskning och för att lösa vissa samnordiska forskningsproblem.

När det är fråga om förberedelser för ett omfattande vetenskapspolitiskt samarbete, som också har en avsevärd ekonomisk och politisk betydelse, har enligt Joensuu högskolas uppfattning vissa synpunkter uppmärksamrats i en alltför ringa utsträckning i föreliggande medlemsförslag vid Nordiska rådet.

För det första har i förslaget behandlats endast en del av de till vetenskapligt forskningsarbete använda medlen. Utanför det i förslaget i dess nuvarande form avsedda samarbetet skulle bli de medel som används av privata stiftelser till internationellt vetenskapligt samarbete. Andelen

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

och betydelsen av den från stiftelser kommande finansieringen borde utredas i ett program beträffande internationellt vetenskapspolitiskt samarbete.

För det andra har man i förslaget på ett accentuerat sätt behandlat målsättningarna för vetenskapspolitiskt samarbete från synpunkten av industrins utveckling och konkurrensförmåga. Målsättningarna för vetenskapspolitiskt internationellt samarbete bör också omfatta andra synpunkter.

I nordiskt vetenskapspolitiskt samarbete bör man ytterligare beakta, att en del av samarbetsparterna hör som medlem till militära sammanslutningar och att en del också kommer att höra till internationella ekonomiska gemenskaper. Medlemsländerna av sagda sammanslutningar och gemenskaper träffar inom ramen för dessa sammanslutningar och gemenskaper naturligtvis även avtal som berör vetenskapspolitiken och som inverkar på landets vetenskapspolitiska prioriteringar.

Av denna anledning är det nödvändigt att man sätter tydliga mål för ett omfattande utvecklande av forskningssamarbetet inom vetenskapens område. En "helhetsplanering av forskningssamarbetets utbyggnad" och en "prioriteringsplan — — — för hur gemensamma forskningsinstitutioner skall upprättas" förutsätter redan klara mål såsom anvisning för deras uppgörande. Målsättningarna för det nordiska vetenskapspolitiska samarbetet borde kopplas samman med helhetsprogrammet beträffande allt internationellt vetenskapspolitiskt samarbete. Eftersom en betydande del av den vetenskapliga forskningen utförs i högskolor, bör man garantera högskolesamfundet en möjlighet att delta i utformandet av målsättning för det internationella vetenskapspolitiska samarbetet.

Joensuu högskola anser följande mål som viktiga från finländsk synpunkt när man bedriver internationellt forskningssamarbete:

1) Forskningen måste vara offentlig, vilket garanterar alla parter en likadan möjlighet till utnyttjande av forskningsresultaten.

2) Samarbetsparterna måste ha en likadan möjlighet till kontroll över de gemensamma forskningsmedlens användning.

3) För dem som utför forskningsarbete måste garanteras initiativrätt och möjlighet att delta i planeringen av gemensamma projekt.

4) Forskningsverksamheten måste vara i överensstämmelse med av Finland undertecknade internationella avtal.

Joensuu högskola önskar fästa speciell uppmärksamhet vid ställningen av små och geografiskt avsidet belägna högskolor och universitet i internationella samarbetsarrangemang. De av avsidet belägna högskolor och universitet erbjudna möjligheterna till forskning borde beaktas såsom jämlika både när man lokaliserar gemensamma institutioner och när man koordinerar forskningsarbetet. Det finns talrika forskningsområden, inom vilka dessa universitet och högskolor erbjuder enastående möjligheter, t. ex. undersökningen av oförorenad levnadsmiljö.

För på avsidet trakter verksamma forskare bör man säkerställa en jämlik möjlighet att delta i internationellt vetenskapligt samarbete.

Joensuu den 28 november 1972

Heikki Kirkinen

Tf. rektor

Matti Halonen

Sekreterare

Kuopio högskola¹:

Enligt högskolans uppfattning bör ökat samarbete mellan nordiska forskare inom alla områden anses som angeläget. Detta samarbete kan få ytterst mångskiftande olika former och det sker redan nu i en mycket hög grad både på grundval av mellan stater träffade officiella avtal och i form av kontakter mellan olika institutioner eller enskilda forskare. Ett viktigt av staterna finansierat nordiskt samarbetsorgan för teknisk forskning är det i förslaget nämnda Nordforsk, vars budget för år 1972 uppgår till c:a 3 milj. skr och som har ett permanent sekretariat i Stockholm. Det är emellertid skäl att konstatera, att även andra vetenskapliga kommissioner (naturvetenskaperna, medicin, agronomie-forstvetenskaperna, samhällsvetenskaperna) har nordiska samarbetsorgan, vilkas uppgift är att verka såsom informationskanaler mellan de nordiska länderna samt i vissa fall även att finansiera samnordiska forskningsprojekt.

Från början av detta år trädde det nordiska kulturavtalet i kraft, som också angår forskningsverksamhet. För avtalets förverkligande har man i Köpenhamn inrättat ett permanent sekretariat. För ärenden beträffande vetenskaplig forskning har man inom ramen för kulturavtalet inrättat en sakkunnigkommitté till vilken man valt representanter för forskning och vetenskapsförvaltning från de olika nordiska länderna. Detta organ har bara börjat sin verksamhet, men med tanke på dess viktiga ställning i den nordiska vetenskapsförvaltningen anser Kuopio högskola, att sagda organ skulle vara ett lämpligt organ för uppgörandet av det i Nordiska rådets medlemsförslag föreslagna forskningsprogrammet tillsammans med det nordiska kultursekretariatet. Enligt högskolans uppfattning borde man inte inrätta nya samnordiska organisationer för forskningsadministration just i detta skede när det nordiska kultursekretariatet just inlett sin verksamhet.

Beträffande detaljerna i initiativet, nämligen inrättandet av gemensamma nordiska forskningsinstitutioner och sammanförandet av forskningsanslag, anser högskolan,

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

- att man vid inrättandet av gemensamma forskningsinstitutioner borde iakttaga återhållsamhet, ty förvaltningen, finansieringen, lokaliseringen m. fl. omständigheter i fråga om internationella forskningsinstitutioner är förenade med många problem. Enligt högskolans uppfattning borde man vid genomförandet av samnordiska forskningsprojekt i allmänhet tillämpa en smidig projektorganisation,
- att sammanförande av de nuvarande, åtminstone under de finländska förhållandena tämligen anspråkslösa forskningsanslagen knappast kommer i fråga. De i förslaget nämnda forskningsanslagen från de vetenskapliga kommissionerna (d. v. s. Finlands akademi) intar en central ställning i finansieringen av det vid de finländska högskolorna utförda vetenskapliga forskningsarbetet, och de är bundna vid genomförandet av talrika forskningsprojekt vilka måste anses vara från nationell synpunkt viktiga.

Under dessa omständigheter anser högskolan, att man ur statens budget borde anvisa egna anslag för finansieringen av samnordiska forskningsprojekt av mera betydande kostnader.

Kuopio den 17 november 1972

Olli Castrén

Tf. rektor

Tuomo Teittinen

Sekreterare

Åbo akademi, humanistiska fakulteten:

Förslagets utgångspunkt är det av Nordiska rådet tidigare framhållna behovet av en helhetssyn på forskningsarbetet inom de nordiska länderna. Ett sätt att öka insatserna inom olika vetenskapsområden är en samnordisk finansiering av forskningsinstitut öppna för forskare från alla nordiska länder. Att denna samarbetsform är lämplig visar redan existerande nordiska institutioner inom ämnen som asienforskning och sjöfart. För att dylika institutioner skall kunna skapas i en ändamålsenlig omfattning krävs en prioriteringsplan. Enligt förslaget borde kostsamma forskningsuppgifter av gemensamt intresse i ökad omfattning lösas genom gemensamt nyttjande av nationella forskningsanslag. Genom att sammanföra vissa forskningsanslag i alla de nordiska länderna till en gemensam forskningsfond kunde man få till stånd ett antal nordiska vetenskapliga forskningsråd med betydande resurser och med möjlighet att understödja forskningen i Norden på ett effektivare sätt än hittills. Då en prioritering är nödvändig borde enligt förslaget ett program uppgöras för forskningssamarbetet innefattande bl. a. uppbyggnad av gemensamma forskningsinstitutioner, öppnande av nationella institutioner för nordisk forskningsverksamhet, koordinering av forskningsprogram samt sammanförande av forskningsanslag.

1) Fakulteten har i andra sammanhang tidigare understrukit vikten av samplanering inom forskningsområden lämpliga för nordiskt samarbete. Då det gäller koordinering av forskningsprogram och samordning av anslag erbjuder ämnen med nordisk inriktning, t. ex. nordiska språk och nordisk etnologi, av naturliga skäl lämpliga forskningsuppgifter.

2) En samnordisk finansiering är nödvändig inom den s. k. nordkalottforskningen (och den arktiska forskningen över huvud). Forskning rörande t. ex. samiskt språk och samisk kultur borde bedrivas i sådan omfattning och med sådan effektivitet att en koncentration av resurserna är ytterst väl motiverad.

3) Ett forskningsområde som under de senaste åren i allt större utsträckning ägnats uppmärksamhet, särskilt inom de historiska disciplinerna, är emigrationsforskningen. Förutsättningarna för att inom denna sektor skapa ett samnordiskt institut synes goda. Ett visst samarbete existerar redan mellan olika forskargrupper, men de uppgifter som står att lösa inom denna sektor är — särskilt om man betraktar migrationsfrågorna från en tvärvetenskaplig synpunkt — så omfattande, att ett särskilt nordiskt institut för emigrationsforskning sannolikt kunde få en mycket stor betydelse.

4) Sedan 1968 existerar mellan nordiska institutioner för konsthistoria, historia och kyrkohistoria ett intimt samarbete inom den ikonografiska forskningen. I Nordiska rådet har även gjorts ett medlemsförslag om ett centrum för ikonografiska studier i Köpenhamn. Symposier i ämnet har arrangerats 1968, 1970 och 1972 — nästa möte 1974 kommer att äga rum i Åbo. Detta redan existerande, internordiska och interdisciplinära samarbete förtjänar understödas och utbyggas.

Åbo den 2 november 1972

Kurt Nyholm

Dekanus

Maja Anckar

Notarie

Åbo akademi, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten:

Som i förslaget framhålls måste en prioritetsordning för de framställda förslagen upprättas. Detta kan vara ett mycket intrikat problem, då det kan bli fråga om att väga mot varandra mycket inkommensurabla projekt från helt olika vetenskaper. Det kan även uppstå konflikter mellan forskarens ambitioner och de administrativa organens prioriteringar.

För inrättandet av gemensamma permanenta nordiska institutioner för ett ämne eller för en ämnesgrupp eller för en speciell forskning fordras därför klart påvisbara motiv. Dylika motiv är väl främst ekonomiska men även andra vore tänkbara. Om dylika motiv kan påvisas kan en eventuell prioritering diskuteras utgående från dessa.

Trots sin i princip positiva inställning till tanken på gemensamma institutioner, mer eller mindre permanenta, tror matematisk-naturvetenskapliga fakulteten likväl att en lättare realiserbar och måhända bättre väg vore ett helt projektbetonat samarbete. Från de nordiska länderna kunde från t. ex. ett gemensamt nordiskt forskningsråd anhållas om medel för ett eller flera års arbete på något forskningsprojekt. Detta skulle då antingen vara av internordisk art eller helt enkelt vara av intresse för samtliga nordiska länder. Ytterst värdefullt vore realiserandet av dylika projekt i de fall då de ekonomiskt vore för betungande för ett lands tillgängliga resurser.

Åbo i oktober 1972

På matematisk-naturvetenskapliga fakultetens vägnar:

Nils Edelman
Dekanus

C.-E. Kniivilä
Notarie

Åbo akademi, statsvetenskapliga fakulteten, har den 16 oktober 1972 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Åbo akademi, kemisk-tekniska fakulteten:

Fakulteten vill gärna förorda alla åtgärder som underlättar och effektiviserar det nordiska samarbetet inom forskningsverksamheten. Denna verksamhet är dock nära förknippad med speciellt den högre undervisningen. Åtgärder, som siktar till ett rationellt utnyttjande av forskningsresurserna, t. ex. att inrätta gemensamma nordiska forskningsinstitutioner, kan lätt medföra att den högre undervisningen, som utom på alldeles speciella områden dock måste vara nationellt och regionalt fördelad, kan bli lidande.

Vad det tekniska området beträffar förekommer i viss utsträckning ett internordiskt forskningssamarbete inom ramen för Nordforsk. På detta forskningsområde, som naturligtvis ligger fakulteten närmast, synes en aktivering av verksamheten inom Nordforsks ram att vara ange-

lägnare än att upprätta andra organ, som skulle utveckla det nordiska samarbetet i förslagets anda.

Åbo den 13 oktober 1972

För kemisk-tekniska fakulteten

Bertel Myréeén

Dekanus

Märtha Zilliacus

Notarie

Åbo akademi, teologiska fakulteten:

I förslaget konstateras att nordiska forskare i allmänhet har ställt sig positiva till inrättandet av samsamarbetsorgan eller samnordiska institutioner. Vidare betonas att behovet av en rationalisering av forskningssamarbetet och en koordinering av forskningstillgångarna ökar efter hand som omkostnaderna för forskning stiger. Detta gäller särskilt i fråga om den naturvetenskapliga forskningen. Teologiska fakulteten har för sin del intet att invända mot klämman i medlemsförslaget om att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att i enlighet med vad ovan föreslagits uppgöra ett program för forskningssamarbete, bl. a. innefattande inrättande av gemensamma forskningsinstitutioner och sammanförande av forskningsanslag.

Åbo den 1 november 1972

På Teologiska fakultetens vägnar

Bill Widén

Dekanus

Eva Wallin

Notarie

Turun yliopisto (Åbo universitet)¹:

Turun yliopisto ställer sig i princip positivt till nordiskt forskningssamarbete och anser det som nödvändigt att samarbetet utvecklas vidare. Enligt universitetets uppfattning bör man, innan man genomför de i förslaget nämnda åtgärderna (bl. a. inrättande av gemensamma forskningsinstitutioner och sammanförande av forskningsanslag), grundligt undersöka omfattningen och utvecklingsmöjligheterna av det nuvarande samarbetet.

Enligt universitetets juridiska fakultets uppfattning (*se nedan*) borde

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

arbetet med förnyandet och koordinerandet av de nordiska ländernas gällande rättsordningar anordnas inom ramen för ett gemensamt institut eller planeringsorgan, medan den egentliga grundforskningen av juridiska fenomen helst borde anordnas genom sammanförande av forskningsanslag. Inom de humanistiska vetenskaperna har man ansett en centralisering av forskningskrafterna som nödig t. ex. inom forskningen av samernas och fjärran kulturer, språkgeografi och inom olika jämförande undersökningar. För gemensamt bruk av nordiska forskare borde man skapa en gynnsam forskningsmiljö t. ex. som forskningsstation på sådana områden där det är för forskningsarbetets utförande nödvändigt att vistas i närheten av forskningsföremålet (t. ex. undersökningen av Afrika, Sydamerika och samerna). Fakulteternas yttranden bifogas (*se nedan*).

Åbo den 14 november 1972

På Turun yliopistos vägnar

Osmo Ikola

Prorektor

Olavi Rytönen
Förvaltningsdirektör

Turun yliopisto, humanistiska fakulteten¹:

1) Medlemsförslaget berör vetenskapens centralförvaltning, som i Finland hör närmast till undervisningsministeriets och Finlands akademis organ.

2) Sedan uppgifterna från Nordiska kulturfonden (torde avse Nordiska kulturkommissionen — översättarens anmärkning) överförts till det nordiska kultursekretariatet, har samtidigt ett sådant organ bestående av vetenskapliga sakkunniga avskaffats, vars uppgift det varit att för sin del koordinera det nordiska samarbetet. Organen som övervakar det nordiska forskningssamarbetet kunde naturligtast bildas fackområdesvis så, att t. ex. humanistiska samarbetsprogram skulle behandlas av ett råd bestående av representanter för de humanistiska kommissionerna i de olika länderna. Härvid skulle alltså även nationella organ ha möjlighet att se till, att deras intressen blir iakttagna och att landets inre forskningsverksamhet inte i onödan blir lidande på grund av samarbetsprogrammen t. ex. till följd av ökande förvaltningsutgifter. Mera omfattande och parallellvetenskapliga projekt skulle naturligtast höra till ett nordiskt råd bestående av representanter för de vetenskapliga centralkommissionerna.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

3) I synnerhet för att undvika parallellt arbete skulle en koordinering vara önskvärd speciellt på sådana områden, inom vilka de nationella forskningsresurserna inte är tillräckliga. I främsta rummet kan det då vara fråga om naturvetenskaperna, men även inom de humanistiska vetenskaperna finns det områden, på vilka det är nödigt att centralisera krafterna (t. ex. undersökning av samernas kultur eller fjärran kulturer, språkgeografi och olika jämförande undersökningar). Det skulle också vara viktigt att skapa gynnsamma forskningsmiljöer för gemensamt bruk av nordiska forskare bl. a. inom sådana områden, där det är för forskningsarbetets utförande nödvändigt att vistas i närheten av forskningsföremålet. Institut liknande Asieninstitutets forskningsstation i Thailand skulle kunna inrättas t. ex. för forskningen om Afrika, Sydamerika och samerna.

4) Forskningsprojektens prioritering kan vara ändamålsenlig, men den skulle inte få bromsa de samarbetsprojekt eller -program som redan uppstått genom initiativ av enskilda institutioner eller som prioriterings-systemet oaktat kommer att föreslås centralorganen.

5) Åbo, som har två universitet och två andra högskolor, skulle även geografiskt vara mycket lämpligt som lokaliseringsort för nordiska forskningsinstitutioner. Turun yliopistos humanistiska institutioner har i synnerhet under 1960- och 1970-talen visat ökande intresse för nordiska forskningsprogram och -projekt.

Åbo den 9 november 1972

På fakultetens vägnar:

Ilmar Talve

Dekanus

Olavi Kokkonen

Vikarierande
fakultetssekreterare

Turun yliopisto, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten¹:

— — — anför matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vördsamt som sin uppfattning, att sådana möjligheter till det nordiska forsknings-samarbetets effektivisering och utbyggnad som nämnes i skrivelsen bör grundligt undersökas, och ställer sig i detta skede med förbehåll till den föreslagna planen. Till exempel anser fakulteten det inte vara ändamålsenligt för närvarande med tanke på vårt lands allmänna vetenskaps-politik att sammanföra forskningsanslagen mellan de nordiska länderna för en utbyggnad av det i skrivelsen nämnda industriella samarbetet. Likaledes kräver planen om inrättande av gemensamma nordiska forskningsinstitutioner mycket omsorgsfullt övervägande och grundlig under-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

sökning av inom vilka områden denna idé, som i och för sig är värd understöd, skulle vara ändamålsenlig och ekonomiskt möjlig att förverkligas.

Fakulteten ställer sig positiv till nordiskt forskningssamarbete och anser dess vidareutvecklande som nödvändigt men finner dock att det i ifrågavarande skrivelse ingående förslaget om uppgörande av ett program för nordiskt forskningssamarbete, vilket skulle omfatta bl. a. inrättande av gemensamma forskningsinstitutioner och sammanförande av forskningsanslag, är rätt generell och kräver omfattande ytterligare utredningar beträffande sin motivering.

Åbo den 3 november 1972

Atte Meretoja
Dekanus

Mikko Uola
Tf. fakultetssekreterare

Turun yliopisto, medicinska fakulteten¹:

— — — meddelar medicinska fakulteten vördsamt, att medlemsförslaget är provisoriskt och avfattat bara i huvuddrag och avspeglar den allmänt godtagna princip, enligt vilken man strävar till att förstärka det nordiska samarbetet även beträffande det vetenskapliga forskningsarbetet. Av denna anledning har fakulteten tagit en positiv ställning till förslaget samt tillstyrker uppgörandet av ett program för det nordiska forskningssamarbetet.

Åbo den 8 november 1972

På medicinska fakultetens vägnar:

Arvo Oksala
Dekanus

Atte Grönros
Notarie

Turun yliopisto, samhällsvetenskapliga fakulteten¹:

Fakulteten förenar sig i huvuddrag om de uppfattningar som anförts i förslagets motivering. De i statsbudgeterna utdelade forskningsanslagen torde emellertid inte vara särskilt jämförbara indikatorer av de till forskning anvisade medlen. Sammanförande av resurserna förefaller naturligtvis både finansiellt och forskningsekonomiskt rationellt, även om det inte torde vara ändamålsenligt och inte heller möjligt att sammanföra dem fullständigt på det sätt som man skulle kunna sluta från

¹ Yttrandet översatt från finska.

förslagets lydelse. Fakulteten anser det vara önskvärt, att samarbetets hittillsvarande omfattning och utvecklingsmöjligheter undersökes grundligt innan man vidtar eventuella åtgärder.

Åbo den 10 november 1972

På fakultetens vägnar:

Jaakko Nousiainen

Dekanus

Jarmo Pyysalo

Fakultetssekreterare

Turun yliopisto, juridiska fakulteten¹:

Nordiskt samarbete om juridiska frågor är helt möjligt och till och med nödvändigt. Enligt fakultetens uppfattning är det bäst att anordna detta samarbete på två olika sätt. I fråga om förnyandet och koordinerandet av de gällande rättsordningarna i de nordiska länderna är det bäst att anordna detta arbete inom ramen för ett gemensamt institut eller planeringsorgan. Den egentliga grundforskningen inom de juridiska företeelserna kan åter bäst anordnas genom sammanförande av forskningsanslag.

Åbo den 15 november 1972

På juridiska fakultetens vägnar:

Toivo Sainio

Prodekanus

Jouko Hellström

Fakultetssekreterare

Tammerfors universitet, kansler¹:

Såsom universitetets yttrande hänvisar jag högakttningsfullt till vad som anförts i bifogade yttrande av universitetets styrelse (*se nedan*).

Helsingfors den 17 november 1972

V. J. Sukselainen

Kansler

Raimo Lehkonen

Kanslerssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Tammerfors universitet¹:

I medlemsförslaget går man ut från att det för vidareutvecklande av nordiskt forskningssamarbete skulle behövas "en prioriteringsplan för hur gemensamma forskningsinstitutioner skall upprättas och gemensam forskningsverksamhet i övrigt på specialiserade områden institutionaliseras". Såsom det också nämnes i förslaget, skulle uppgörandet av sådana prioriteringsplaner sannolikt bli svårt. Detta problem skulle vara mindre, om man började utveckla forskningssamarbetet på samvetenskaplig bas genom att koncentrera sig på sådana omfattande och aktuella problem, för vilkas lösande det behövs insatser från flera olika vetenskaper. På lämpliga problem skulle det inte råda någon brist, och samtidigt skulle man skapa goda förutsättningar för samarbete mellan vetenskaper, vars igångsättande ofta ser onödigt svårt ut. Såsom exempel på ett forskningsföremål, för vars utredande det skulle vara starkt motiverat att samla resurserna, kan man nämna miljöfrågan. Denna sammanhänger med naturvetenskapliga, administrativa, juridiska och sociala frågor, som i olika nordiska länder kan vara både likartade och gemensamma.

Samvetenskapliga forskningsbehov torde också ansluta sig till industrialiseringen, som omnämnes i medlemsförslaget speciellt. För denna del är det nödvändigt att fästa uppmärksamhet även vid industrialiseringens olika — positiva och negativa — verkningar. I medlemsförslaget betonas rätt ensidigt såsom eventuellt forskningsföremål behovet av sådan forskningsverksamhet som riktar sig på effektiverandet av industrins konkurrensförmåga, om ock målsättningen i och för sig är betydelsefull.

"Prioriteringsplanen" skulle inte få grunda sig på en alltför statisk uppfattning om vetenskapens och samhällsutvecklingens ömsesidiga verkningsförhållande. Av denna anledning borde planen vara i den meningen öppen, att man inte onödigtvis binder fast framtida beslut, utan att man lämnar en möjlighet till justering av preferenserna under nya förhållanden. I vilken ställning skulle t. ex. föroreningsproblemet ha hamnat för tio år sedan, om motsvarande prioriteringsplan hade genomförts då? Skulle det ha varit möjligt att anpassa den infrastruktur för vetenskapen, som hade uppstått i följd av planernas genomförande, i överensstämmelse med de nuvarande behoven?

Tammerfors universitet anser det som viktigt, att man, samtidigt som man utreder behovet av att inrätta nya samnordiska forskningsinstitutioner, fäster speciell uppmärksamhet vid utvecklandet av sådant samarbete, för vilket de befintliga institutionerna erbjuder tillräckliga förutsättningar.

Alldeles speciell uppmärksamhet borde ägnas åt en ökning och centralisering av informationen om forskningsarbetet i de olika nordiska

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

länderna. På detta sätt skulle man både undvika onödiga ekonomiska insatser och främja spridningen av idéer. Parallellt forskningsarbete utförs på många områden i en alltför hög grad — inte enbart internationellt utan även nationellt och till och med inom ännu mera begränsade ramar. En effektiverad information skulle behövas från forskningsplaneringen upp till resultatens offentliggörande. Dessa problem träder fram mest accentuerade inom sådana vetenskaper, inom vilka man måste anskaffa omfattande empiriskt material.

Tammerfors den 10 november 1972

Jaakko Uotila

Rektor

Yrjö Silo

Förvaltningsdirektör

Svenska social- och kommunalhögskolan:

Såsom av Nordiska rådets medlemsförslag A 360/k framgår har en koordinering av forskningen i Norden redan skett inom några områden medan en helhetsplanering på området saknas. Samtidigt påvisas möjligheter till inbesparingar genom samnordisk koordinering av nationella forskningsanslag. Dylig samplanering kan gälla redan etablerade forskningsinriktningar, men de största fördelarna skulle antagligen uppnås på sådana specialområden där de enskilda länderna inte ser sig i stånd att upprätthålla egen forskning.

Då en nordisk samplanering av forskningen utan tvekan skulle medföra betydande fördelar förordar Svenska social- och kommunalhögskolan det väckta medlemsförslaget.

Helsingfors den 23 oktober 1972

Svenska social- och kommunalhögskolan

På lärarrådets vägnar

Holger Kronman

Rektor

Tammerfors tekniska högskola¹:

Alla realistiska metoder och utvägar som erbjuds högskolor och forskningsinstitutioner för intensifierande av internationellt samarbete inom forskningen bör hälsas med tillfredsställelse. Så även det nu väckta initiativet. Det är emellertid högskolans uppfattning, att eventuella

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

praktiska åtgärder borde inledas genom att kartlägga de redan befintliga forskningsförbindelserna, både officiella och sådana som uppstått genom personliga kontakter. Enligt högskolans uppfattning är dessa nämligen rätt talrika. Här torde det räcka med att bara hänvisa till de största: Nordforsk, som verkat i 20 år och vars verksamhet för närvarande håller på att få nya och mera konkreta former, det nyss inrättade Nordkult samt nordisk fond för teknologi och industriell utveckling, som snart kommer att inrättas. Samarbetet borde i främsta rummet baseras på dessa redan befintliga former genom att dessa ytterligare förstärkes.

De i medlemsförslaget nämnda, i de olika nordiska länderna till vetenskaplig forskning använda anslagen visar, att Finlands andel i underifrågavarande år i samtliga nordiska länder genom statliga budgeter använda forskningsmedel varit endast 9,2 procent medan motsvarande relativa andel i de övriga nordiska länderna är i Danmark 20,4 procent, i Norge 36,8 procent och i Sverige 33,5 procent. En jämförelse med länder som har ungefär lika befolkningstal, Danmark och Norge, visar att Finlands deltagande på det i medlemsförslaget föreslagna sättet i nordiskt forskningssamarbete skulle förutsätta, att forskningsanslagen i Finland ökas på ett betydande sätt, för att Finland skall kunna delta i den föreslagna samverkan med en skälig andel. Härvid måste man beakta, att största delen av de nuvarande forskningsanslagen går via olika kanaler till högskolor, där man genom dessa medel upprätthåller för högskolorna nödvändig forskningsverksamhet. För att en ostörd fortgång av denna forskningsverksamhet skall kunna säkerställas, borde besluten om användningen av forskningsanslagen av åtminstone nuvarande storlek fattas vid de organ som svarar för högskolornas upprätthållande i stället för att överföras till övernationella organ. Under dessa omständigheter borde medlen som används till nordiskt forskningssamarbete anvisas från andra än nuvarande forskningsanslag. Förutom såsom ett direkt nytt anslag i statens budget borde enligt högskolans uppfattning även olika förvaltningsgrenars för dylikt bruk avsedda medel åtminstone delvis koncentreras till detta ändamål.

Då man i vårt land under senare tid ställt starka krav även på att forskningsmålsättningarna borde väljas så att de ger tämligen omedelbar nytta åt nationen, kan Tammerfors tekniska högskola inte låta bli att fästa speciell uppmärksamhet vid att den teknisk-vetenskapliga forskningen redan till sin natur är sådan målsättningsforskning. I forskningsresultaten ingår rätt ofta ganska omedelbart ekonomiskt värde. När medlemsförslaget eventuellt genomförs, är det skäl att fästa allvarlig uppmärksamhet vid att avkastningen av en sådan nytta också fördelas på ett rättvist sätt.

Vårt produktionsliv är kanske för närvarande emellertid inte ännu så berett för nordiskt samarbete, att från dess synpunkt betydelsefulla

undersökningar skulle vara fritt tillgängliga i alla nordiska länder. Inom sagda grundforskning, som emellertid ingår i den teknisk-vetenskapliga forskningen i en rätt ringa utsträckning, torde ovan beskrivna nackdelar säkerligen inte förekomma.

Det är alltså högskolans uppfattning, att man åtminstone till någon utsträckning borde sträva till samarbete i enlighet med medlemsförslaget i främsta rummet genom att förstärka de befintliga samarbetsformerna, men ytterligare åtgärder borde utvecklas relativt försiktigt genom att samtidigt förutom de allmänpolitiska utsikterna också beakta industrins och produktionslivets samt vårt lands arbetsmarknadsorganisationers ståndpunkter beträffande den allmänna och fria distributionen till samtliga nordiska länder av speciellt teknisk-vetenskapliga men även av andra forskningsresultat som äger omedelbart ekonomiskt värde.

Tammerfors den 16 november 1972

Leo Keinonen

Prorektor

Seppo Loimio

Byråchef

Villmanstrands tekniska högskola¹:

G. Heléns m. fl. förslag är så allmänt hållet, att det utan tillgång till basuppgifter är omöjligt att framföra något definitivt ställningstagande om dess ändamålsenlighet och främjande inverkan på den nordiska forskningen. Innan svar kan ges på frågan, hur långt det i praktiken är möjligt att koordinera forskningsanslagen i Norden, är det nödvändigt att företa åtminstone den preliminära undersökning om de anslag som för närvarande utdelas och deras mottagare, vilken omnämnes i medlemsförslaget.

Villmanstrands tekniska högskola äger närmare kännedom om verksamheten inom NORDITA, Nordel och Nordforsk.

Vår högskola har deltagit i Nordforsks omfattande undersökning "Produktionsstyrning TES". Samarbetet inleddes 1971 och pågår fortfarande.

Samarbetet inom ramen för Nordforsk har varit framgångsrikt och positivt i utvecklingshänseende. Däremot har tidigare erfarenhet av det som olika råd, vilka täckt alla vetenskapsområden, åstadkommit, inte varit hoppgivande.

I ljuset av dessa erfarenheter torde inrättandet av nya råd inte nämnvärt vara ägnat att effektivisera forskningen eller att minska kostnaderna för den.

Uppgiften att fördela forskningsanslagen mellan organisationerna för olika vetenskapsområden torde kunna anförtros något redan existerande

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

organ, t. ex. Nordiska ministerrådet. Däremot borde organisationerna själva få avgöra hur de fördelar de anslag som beviljats dem mellan olika forskningsprojekt och tyngdpunkter inom forskningen.

Villmanstrand den 25 oktober 1972

Erkki Kinnunen

Rektor

Arto Oikkonen

Sekreterare

Kauppakorkeakoulu (Handelshögskolan)¹:

Handelshögskolan ställer sig positiv till det vid Nordiska rådet ställda förslaget om ett nordiskt utvecklingsprogram för nordiskt forskningssamarbete, vilket program skulle omfatta bl. a. inrättande av gemensamma forskningsinstitutioner och sammanförande av forskningsanslag.

Som för i medlemsförslaget angivna principer lämpliga samnordiska projekt må nämnas t. ex. miljövård, konsumentskydd, ekonomisk integration — nordiskt skattevetenskapligt forskningsråd håller redan på att förverkligas från 1973 års början — samt automatisk databehandling. Såsom ett konkret exempel på lämpligheten av det sistnämnda som samnordiskt projekt kan i Finland anses universitetens och högskolornas gemensamma Univac-system, som finansierats av SITRA (Fonden för Finlands självständighets jubileumsår 1967).

Handelshögskolan är för sin del villig att inom ramen för sina resurser verka för främjandet av nordiskt forskningssamarbete.

Helsingfors den 17 november 1972

Jaakko Honko

Rektor

Matti Sarakontu

Sekreterare

Svenska handelshögskolan:

Svenska handelshögskolan ställer sig positiv till förslaget att Nordiska ministerrådet ges i uppdrag att uppgöra ett program för utbyggnad av forskningssamarbetet mellan de nordiska länderna. Det förefaller nämligen möjligt att man genom en uppdelning av uppgifterna mellan länderna kan utbygga forskningsmiljöer med goda arbetsförutsättningar genom bl. a. samnordisk finansiering av institutioner som står öppna för forskare från alla nordiska länder.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Vid genomförandet av en internordisk rationalisering av forskningsarbetet synes det enligt Svenska handelshögskolans uppfattning vara av betydelse, att högsta prioritet ges större projekt av gemensamt intresse för flertalet av de nordiska länderna. Såväl projekt inom grundforskning som tillämpad forskning torde kunna komma i fråga. Viktigt är givetvis även att samarbete inte endast etableras inom de i medlemsförslaget i exemplifieringssyfte angivna tekniska och naturvetenskapliga disciplinerna, utan att även samhällsvetenskapliga projekt ges hög prioritet.

Svenska handelshögskolan finner det vidare av betydelse att man vid placeringen av eventuella gemensamma institutioner för behandling av samnordiska projekt strävar till en spridning på de olika nordiska länderna och att instituten verkligen hålles öppna för forskare från alla nordiska länder. Detta medför att varje land får en möjlighet att dra nytta av den utbildningseffekt forskningsarbetet vid sådana institutioner medför. Självklart är att forskningsresultaten av samnordiskt finansierade projekt bör ställas till samtliga nordiska länders disposition.

Slutligen önskar Svenska handelshögskolan anföra, att ett lämpligt första steg i utbyggnaden av det nordiska forskningsarbetet synes vara dels en intensifiering av högre internordisk kursverksamhet för forskare inom olika vetenskapsgrenar (se Sekretariatets för nordisk kulturellt samarbete skrivelse 02-30-02/72/EH/bs/, daterad 29.8.1972), dels ett ökat informationsutbyte gällande pågående och färdigställda forskningsprojekt. Härvid kunde speciell vikt läggas vid katalogisering av existerande forskningsinstitutioner samt utarbetandet och distribution av projektkataloger för dessa.

Helsingfors den 2 november 1972

Svenska handelshögskolan

Gösta Mickwitz

Rektor

Göran Westerlund

Förvaltningsdirektör

Turun kauppa-*korkeakoulu* (Handelshögskolan i Åbo)¹:

Frågan om att utbygga forskningsverksamheten mellan de nordiska länderna har under de senaste åren många gånger kommit upp i den offentliga debatten. I de utlåtanden, som inbegärts, har vår högskola intagit en mycket positiv inställning till frågan. Detsamma gäller också nu tanken om att inrätta vissa gemensamma forskningsinstitut och förslaget att sammanslå vissa enskilda forskningsanslag. I princip förefaller

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

frågan enkel men i praktiken kan det visa sig vara komplicerat att förverkliga förslagen.

Det torde vara naturligt att planera forskningssamarbete inom de naturvetenskapliga, tekniska och medicinska områdena. Det kan däremot visa sig vara svårt att skapa balanserat och fruktbart samarbete inom de s. k. humanistiska och samhällseliga områdena. Samarbete inom de förstnämnda områdena är dock viktigast speciellt med tanke på inbesparing av medel och med tanke på uppnående av resultat i stor skala.

Eftersom de nordiska länderna i någon mån är splittrade i fråga om den internationella politiken, t. ex. EEC, kan det visa sig vara komplicerat att etablera samarbete inom vissa sådana områden, vilka på ett eller annat sätt kan tolkas ansluta sig till frågor av nämnda slag. Vi kan här hänvisa t. ex. till atomforskning men också bl. a. till strävandena att intensifiera samarbetet mellan de nordiska länderna och EEC.

Det är tänkbart att det inom flera områden blir uppenbart att det för Finland är lönsamt att ha forskningssamarbete också med andra länder än de nordiska. Vi har skäl att stå i kontakt med såväl öst som väst. Vissa nackdelar kunde undvikas om forskningssamarbetet mellan de nordiska länderna åtminstone i fråga om publikationer kunde ske på engelska.

Det vore möjligt att fortsätta en detaljerad förteckning över såväl positiva som negativa faktorer inom olika områden. Det förefaller uppenbart att det inte är så lätt att helt allmänprincipiellt behandla frågan så fruktbart att samarbete kunde förverkligas på den grunden. Det krävs konkreta förslag så att fördelar och nackdelar, liksom även kostnader, klarare skall kunna övervägas. Förslaget torde ge en impuls till planering av sådana projekt.

Åbo den 13 november 1972

Veikko Halme

Rektor

Arno Leino

Förvaltningsdirektör

Handelshögskolan vid Åbo akademi:

Nordiska rådets medlemsförslag A 119/k om nordiskt forskningssamarbete var på remiss hos Handelshögskolan vid Åbo akademi hösten 1966. Lärarrådet uttalade redan då sin synnerligen positiva inställning till nordiskt forskningssamarbete på olika plan. Lärarrådet anslöt sig till den uppfattningen, att man bör pröva olika vägar för att stärka

och utvidga forskarutbytet och samarbetet mellan olika institutioner och forskare i de nordiska länderna.¹

Då det nordiska kulturavtalet nu trätt i kraft har ett medlemsförslag A 360/k gjorts där det hemställts att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att i enlighet med vad som framförts i förslaget uppgöra ett program för forsknings-samarbete, bl. a. innefattande inrättande av gemensamma forskningsinstitutioner och sammanförande av forskningsanslag.

Som i förslaget mycket riktigt framhålls fordras för att gemensamma institutioner skall komma till stånd en prioriteringsplan. Riktigt är även att en dylik helhetsplanering av forsknings-samarbetets utbyggnad blir besvärlig på grund av konflikter mellan forskarambitioner och de administrativa organens prioriteringar. För inrättande av gemensamma permanenta nordiska institutioner för ett ämne eller för en ämnesgrupp eller för en speciell forskning fordras därför klart påvisbara motiv. Dylika motiv är väl främst ekonomiska men även andra vore tänkbara. Om dylika motiv kan påvisas kan en eventuell prioritering diskuteras utgående från dessa.

Trots sin i princip positiva inställning till tanken på gemensamma institutioner, mer eller mindre permanenta, tror lärarrådet likväl att en lättare realiserbar och måhända bättre väg vore ett helt projektbetonat samarbete. Från de nordiska länderna kunde från t. ex. ett gemensamt nordiskt forskningsråd anhållas om medel för ett eller flera års arbete på något forskningsprojekt. Detta skulle då antingen vara av internordisk art eller helt enkelt vara av intresse för samtliga nordiska länder. Ytterst värdefullt vore realiserandet av dylika projekt i de fall då de ekonomiskt vore för betungande för ett lands tillgängliga resurser för projektet.

Åbo den 26 oktober 1972

På lärarrådets vägnar:

B. Qvist

Inga Forsell

Vasa handelshögskola²:

Vasa handelshögskola har alltid ställt sig positiv till internordiskt samarbete. Vi anser att det ytterligare kan utbyggas, dock så att de projekt som genomförs verkligen leder till bättre resultat än man kunde nå på det nationella planet. Vi vill också påpeka att det även inom forskning

¹ Se *Nordiska rådet*, 15:e sess., s. 1068.

² *Yttrandet översatt från finska.*

på mycket hög nivå förekommer nationella behov, som inte får försummas, även om enhetskostnaderna för forskningen skulle vara högre än vid forskning inom ramen för nordiskt samarbete.

Innan man uppgör förslag på lång sikt om inrättande av samnordiska forskningsinstitut borde man införskaffa information om den nytta som redan existerande inrättningar medfört speciellt för Finland. Man borde också undersöka möjligheterna att låta redan existerande inrättningar och t. o. m. institutioner vid universitet och högskolor genomföra samnordiska projekt. På detta sätt kunde man göra kostnadsinbesparingar och uppenbarligen vore det också lättare för Finland att då bevaka sina intressen.

Vasa handelshögskola anser att de medel som för närvarande används för forskning på nationell nivå inte bör överföras till samnordiska ändamål eftersom de speciellt i Finland är tämligen knappa.

Varje nytt projekt borde finansieras med nya medel.

Vasa den 6 november 1972

Vasa handelshögskola

Mauri Palomäki

Rektor

Lars Nyqvist

Sekreterare

Veterinärmedicinska högskolan¹:

I inledningen till förslaget konstateras att det nordiska samarbetet under de senaste åren skett utgående från många olika förslag och att samarbetet tagit sig uttryck i många olika former. Som helhet betraktad har planeringen av verksamheten dock varit splittrad och endast inom några få områden har gemensamma forskningsinstitut skapats. Den övriga verksamheten har skett inom ramen för vetenskapliga samläroorgan och -organisationer samt på basis av tillfälliga kontakter mellan inrättningar och enskilda forskare.

En helhetsplan för utbyggnad av det nordiska forskningssamarbetet saknas fortfarande. Behovet av att rationalisera det internationella samarbetet och att koordinera forskningsmedlen är stort speciellt i små stater. Därför har också avsaknaden av planering börjat bli alltmera uppenbar. Den uppskissning av formerna för forskningssamarbetet, som framläggs i förslaget, är klart realistisk och riktig. Enligt förslaget skulle antalet samnordiska forskningsinstitut ökas, de ekonomiska resurserna sammanslås och nordiska forskningsfonder och -råd inrättas. Förslaget innehåller naturligtvis inga detaljer men i det hänvisas också till de pro-

¹ Yttrandet översatt från finska.

blem som är att vänta i samband med förverkligandet av det. Bl. a. kan uppgörande av en prioritetsordning för de samnordiska samarbetsuppgifterna orsaka meningsskiljaktigheter redan av den anledningen, att de nationella problemen i de olika nordiska länderna i viss mån avviker från varandra. En sammanslagning av forskningsanslagen kan föra med sig budgettekniska svårigheter och frågan kräver därför grundlig planering. Man bör dock konstatera att man genom att sammanslå de ekonomiska resurserna vid t. ex. s. k. projektfinsiering för forskning kan skapa verkligt tillfredsställande yttre förhållanden utan att forskningsfriheten begränsas.

De centrala problem i fråga om planeringen, som räknas upp i förslaget, då det gäller uppgörande av en prioritering för inrättande av gemensamma institut, öppnande av nationella institut för nordiska forskare, koordinering av forskningsprogram och sammanslagning av forskningsanslag, torde kunna lösas. De fördelar, som kan nås genom samarbete, är speciellt stora inom snäva specialområden såsom t. ex. inom veterinärmedicinen. Såsom högskolan i ett tidigare utlåtande om förslaget rörande en samnordisk veterinärmedicinsk högskola har framhållit, kunde en samnordisk inrättning inom branschen speciellt effektivisera forskningsverksamheten både genom att koncentrera penningmedlen och forskarresurserna. Ett veterinärmedicinskt forskningsinstitut av det här slaget vore uppenbarligen också tillräckligt stort för att verka som ett självständigt forskningsinstitut. Inrättande av nationella veterinärmedicinska forskningsinstitut i så små länder som de nordiska vore inte realistiskt med tanke på de knappa resurserna.

Med hänvisning till ovanstående instämmer veterinärmedicinska högskolan i den rekommendation till Nordiska ministerrådet, som förslaget innehåller, om uppgörande av ett program för nordiskt forskningssamarbete.

Helsingfors den 10 november 1972

Kaarlo Kallela

Rektor

Rolf Viitaniemi

Sekreterare

Finlands akademi hänvisar i skrivelse den 28 november 1972 till de vetenskapliga kommissionernas yttranden (se nedan).

Statens humanistiska kommission¹:

Nordiska rådets medlemsförslag innehåller ett initiativ till uppgörande av ett stamprogram för samnordisk forskning samt till inrättande av

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

vissa gemensamma forskningsinstitutioner och institutionalisering av stora forskningsprojekt genom att delvis sammanföra offentliga forskningsanslag. Enligt kommissionens uppfattning är det ändamålsenligt att kartlägga stora projekt som skall genomföras i de nordiska länderna, men det är först efter kartläggningen som man kan pröva, på vilket sätt och på vilka områden man speciellt borde utbygga det nordiska samarbetet. Förslaget torde närmast avse stora teknisk-naturvetenskapliga projekt, men även inom humanistiska områden finns det forskningsupp-
pgifter, vid vilkas förverkligande ökat samarbete är motiverat.

Av förslaget framgår inte heller de existerande nordiska forsknings-samarbetsformernas ställning eller deras betydelse när förslaget eventu-
ellt genomförs.

Helsingfors den 17 november 1972

Lauri Posti

Ordförande

Marjatta Hiisivaara-Hela

Sekreterare

Statens tekniska forskningscentral¹:

Forskningscentralen anser det självklart, att nordisk samverkan inom vetenskaplig forskning är nödvändig och att åtgärder för att avhjälpa den nuvarande situationen behövs. För att effektivera samarbetet skulle man kunna uppställa ett nordiskt forskningsprogram av den i medlemsförslaget nämnda typen, i vilket man skulle klarlägga forsknings-samarbetets former samt möjligheterna till deras förverkligande och prioritering.

Forskningscentralen konstaterar, att de ifrågakommande formerna för forskningssamarbete är mångahanda. Samarbete förverkligas redan nu inom många vetenskapsområden och på flera olika nivåer. Vid kartläggning av forskningssamarbetets olika former bör man bl. a. minnas, att personliga kontakter mellan enskilda forskare bör anses som en väsentlig form av samverkan. Kontakterna borde grundligt förbättras bl. a. genom att öka möjligheterna till resor och arbete i övriga nordiska länder.

Forskningscentralen ställer sig i detta skede reserverat till möjligheten att inrätta gemensamma forskningsanstalter för tillämpad forskning, emedan det visat sig vara svårt att genomföra gemensamma forskningsprojekt. Varje land måste i alla fall upprätthålla egen forsknings-verksamhet för att bibehålla en hög nivå av sakkunskap. Inrättandet av ett gemensamt forskningsinstitut skulle sålunda förutsätta beviljandet av för detta ändamål anvisade forskningsanslag samt anställande av nya forskare vid institutet. Under dessa omständigheter tycks de för när-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

varande tillgängliga ekonomiska, utrymmes- och personalresurserna inte medge inrättande av nordiska forskningsanstalter.

En gemensam forskningsanstalt skulle emellertid kunna lämpa sig bra för grundforskningen i synnerhet inom sådana smala forskningsområden, på vilka man enbart med gemensamma krafter kan åstadkomma en tillräckligt stor och livskraftig enhet. Även sådana stora gemensamma frågor som till exempel med vattnet sammanhängande undersökningar och miljövård skulle kanske till och med effektivt kunna forskas vid gemensamma forskningsanstalter.

Enligt forskningscentralens uppfattning skulle man kunna tillsätta en forskningsgrupp i överensstämmelse med medlemsförslaget för att förbereda ett gemensamt nordiskt forskningsprogram. Ett forskningsprogram skulle emellertid kunna upprättas effektivare och med mindre kostnader och eventuellt också med större sakkunskap vid kultursekretariatet i Köpenhamn eller till exempel inom ramen för Nordforsks organisation.

Helsingfors den 14 februari 1973

Pekka Jauho
Generaldirektör

Heikki Kallio
Förvaltningsdirektör

Statens medicinska kommission¹:

Statens medicinska kommission har vid sitt möte den 13 november 1972 behandlat det av kommissionen begärda yttrandet beträffande Nordiska rådets medlemsförslag om nordiskt forskningsprogram.

Av denna anledning beslöt kommissionen föreslå, att avfattandet av ett förslag till ett mera detaljerat forskningsprogram än vad som nämnts i medlemsförslaget skulle åläggas det nordiska sekretariatet, varefter saken skulle kunna tas upp för förnyad behandling.

Helsingfors den 27 november 1972

Erkki Kivalo
Ordförande

Anja Arstila-Paasilinna
Sekreterare

Statens agronomie-forstvetenskapliga kommission¹:

Inom de i kommissionen representerade vetenskapsgrenarna har samnordisk jordbruksforskning bedrivits alltsedan år 1916 inom Nordiska jordbruksforskarens förening (NJF) samt från och med 1963 genom Nordiska kontaktorganet för jordbruksforskning (NKJ). Inom skogsforsk-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ningen inrättades en samnordisk takorganisation, Samarbetsnämnden för nordisk skogsforskning, år 1971.

Kommissionen förenar sig om den i medlemsförslaget framförda ståndpunkten i fråga om behovet av helhetsplanering och prioritering vid behandlingen av samarbetsfrågor. Under dessa omständigheter anser kommissionen som ändamålsenligt, att ifrågavarande begäran om yttrande riktas till ovannämnda samarbetsorgan och att kommissionen ges tillfälle att framföra sin egen ställning till saken efter att dessa yttranden blivit tillgängliga.

Helsingfors den 13 november 1972

Veikko Kanervo
Viceordförande

Anita Pietilä
Sekreterare

Statens teknisk-vetenskapliga kommission¹:

På grundval av det ovan anförda konstaterar kommissionen bara generellt, att det inom ett marknadsområde om 20 miljoner människor säkert förefinnes sådana forskningsområden, för vilka det är ändamålsenligt att sammanföra de tillgängliga resurserna. Sådana gemensamma områden skulle kunna vara t. ex. trafik, energihushållning, miljövård o. s. v. Å andra sidan är det uppenbart att konkurrensen om användningen av tillämpningarna är ägnad att begränsa samarbetet.

Sammanförandet av forskningsanslagen skulle småningom leda till att de nationella forskningsdragen försvinner. Sammanförandet av anslagen skulle bl. a. innebära, att man för att utföra nationella inventeringsuppdrag borde ansöka medel hos ett samnordiskt organ. Förslagsställaren har uppenbarligen inte övervägt de med sammanförandet av anslagen förenade svårigheter, som kommer av att forskningsanslagen i dag i de olika länderna är rent av av olika storleksordning. Med hänvisning till ovan anförda orsaker finner kommissionen, att åtminstone sammanförandet av samtliga nationella forskningsanslag inte är en ändamålsenlig åtgärd.

Kommissionen konstaterar till slut, att Nordforsk redan i 25 år fungerat såsom en samnordisk koordinator inom den teknisk-naturvetenskapliga sektorn. Det i föl inrättade organet Nordkult kommer att dela ut samnordiska medel till alla vetenskapsområden. Dessutom har Nordiska ministerrådet under våren innevarande år fattat ett principbeslut om inrättandet av en nordisk fond för teknologi och industriell utveckling för att främja det tekniska forsknings- och utvecklingsarbetet.

Helsingfors den 10 november 1972

Pekka Ahonen
Ordförande

Jyri Karikoski
Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Statens samhällsvetenskapliga kommission¹:

I medlemsförslaget om nordiskt forskningsprogram har man fäst uppmärksamhet vid betydelsen av det nordiska forskningssamarbetet och hemställt att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att uppgöra ett program för forskningssamarbete, bl. a. innefattande inrättande av gemensamma forskningsinstitutioner och sammanförande av forskningsanslag.

Enligt kommissionens uppfattning har man i förslaget berört en viktig fråga, vars handhavande åtminstone inom samhällsvetenskaperna inte tillräckligt uppmärksammats. Orsaken härtill har åtminstone delvis varit att nordiskt samarbete inte varit tillräckligt väl organiserat, så att man t. ex. skulle ha kunnat genomföra gemensamma undersökningar i nödig utsträckning. För detta problems avhjälpande finns det enligt kommissionens uppfattning förutsättningar efter att det nordiska kulturavtalet slutats och ämbetsmannakommittén och sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete inrättats från och med detta års början för dess förverkligande. Sekretariatet har också redan i år börjat uppgöra ett nordiskt forskningsprogram, och förslag för detta har inhämtats bl. a. från vetenskapliga kommissioner.

Det är samhällsvetenskapliga kommissionens uppfattning, att utbygget av samarbetet genom sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete bör fortsätta, och kommissionen hemställer att sekretariatet i detta sitt arbete måtte åtaga sig att utreda vilka åtgärder det är möjligt att vidtaga på grundval av ifrågavarande medlemsförslag. I detta utredningsarbete torde sekretariatet verka i samarbete i främsta rummet med kommissionernas nordiska samarbetsorgan, Nordiska samarbetsdelegationen för samhällsforskning. Samhällsvetenskapliga kommissionen är beredd att för sin del vid behov främja detta samarbete.

Helsingfors den 24 november 1972

Kettil Bruun
Ordförande

Elli Ojaluoto
Sekreterare

Statens naturvetenskapliga kommission:

I medlemsförslaget noteras att omfattande forskningsarbete på olika nivåer pågår mellan de nordiska länderna men att samarbetet är okoordinerat och saknar totalplanering.

I förslaget nämns det nordiska kulturavtalet, som trädde i kraft i början av detta år samt Nordforsk som förbättrat förutsättningarna för samarbete på det teknisk-naturvetenskapliga området. Medlemmar i

¹ Yttrandet översatt från finska.

Nordforsk är bl. a. de teknisk-vetenskapliga forskningsråden i de nordiska länderna.

Statens naturvetenskapliga kommission önskar i detta sammanhang påpeka att också andra vetenskapliga kommissioner har nordiska samarbetsorgan, fastän dessa inte nämns i förslaget. Inom naturvetenskaperna fungerar Samarbetsnämnden för de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden (NOS) vars uppgift är bl. a. att förmedla information mellan de nordiska naturvetenskapliga kommissionerna samt avge rekommendationer angående förverkligandet av samnordiska och internationella forskningsprojekt i de nordiska länderna. Man har diskuterat samarbetet och arbetsfördelningen mellan NOS och det nordiska kultursekretariatet och har preliminärt kommit överens om vissa punkter.

Också inom statens vetenskapsråd har man hållit regelbunden ömsidig kontakt mellan de nordiska länderna.

Vidare finns det på vissa vetenskapliga områden nordiska kollegier t. ex. inom havsbiologi och terrestrisk ekologi. Kollegierna handhar det nordiska samarbetet inom undervisning och vetenskap.

Förslaget går ut på att Nordiska rådet avger en rekommendation enligt vilken Nordiska ministerrådet skulle utarbeta ett program för det nordiska forskningssamarbetet. Programmet skulle omfatta bl. a. grundandet av gemensamma forskningsinstitutioner samt sammanslagning av forskningsmedlen.

Statens naturvetenskapliga kommission anser att utarbetandet av ett "ramprogram" för det nordiska forskningssamarbetet är en viktig och aktuell uppgift, som utan tvivel skulle befrämja utvecklingen av samarbetet och rationell användning av kraftresurserna. Däremot anser kommissionen att det inte är skäl att nu bilda nya nordiska vetenskapspolitiska organ utan föreslår att utarbetandet av programmet ges åt någon av de redan existerande ovannämnda organisationerna.

Kommissionen anser, att huvudparten av de samnordiska forskningsuppgifterna kan förverkligas mest effektivt och smidigt vid någon redan existerande forskningsinstitution eller högskola. Nya gemensamma forskningsanstalter borde grundas endast i undantagsfall och av mycket välgående skäl, emedan administration, finansiering, placering m. m. av multilaterala forskningsanstalter är förknippade med många svårlösta problem.

När det gäller sammanslagning av forskningsmedlen betonar kommissionen att de i förslaget som exempel anförda vetenskapliga kommissionernas forskningsmedel intar en central plats vid finansiering av vetenskaplig forskning i Finland. Eftersom högskolorna i Finland i allmänhet inte har egna forskningsmedel, är deras forskningsarbete i hög grad beroende av de medel de vetenskapliga kommissionerna beviljar. Med tanke på det nationella forskningsbehovet är dessa medel också relativt knappa. Sammanslagning av de vetenskapliga kommissionernas medel

för samnordiskt bruk torde inte komma i fråga i Finland, utan man måste skapa egna finansieringskanaler för de nordiska projekten. För smärre projekt förfogar Nordiska kulturfonden och Nordforsk över egna medel. Mer omfattande projekt är beroende av anslag i statsbudgeten.

Helsingfors den 30 december 1972

Pentti Kauranen

Ordförande

Jorma Aho

Sekreterare

Högskolerådet har i skrivelse den 23 november 1972 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Finlands industriförbund:

I princip bör strävan att koordinera forskningsverksamheten i små länder anses utgöra en godtagbar utgångspunkt. I detta avseende erbjuder de nordiska länderna en relativt god bas framför allt på grund av likartade samhällsförhållanden. Samarbetsbehovet varierar från ett vetenskapsområde till ett annat åtminstone i den mån det gäller forskningsverksamhet som tjänar näringslivet. Det är uppenbart, att forskningsarbetet speciellt på teknikens område är så dyrt, ett enskilda små länder saknar nämnvärda möjligheter därtill, medan däremot samarbete mellan länder kunde erbjuda en tillräckligt fast grund för finansiering av forskningsarbete.

Man kan även utgå från, att användningen av den offentliga maktens forskningsanslag i mån av möjlighet kommer att koordineras även mellan de olika länderna. I detta avseende är en koordinering av åtminstone de humanistiska och de samhällsvetenskapliga områdena motiverad speciellt mellan de nordiska länderna.

Då man i praktiken planerar samarbetet utgående från inrättandet av forskningsinstitutioner för vissa specialområden, är det skäl att observera, att fastställandet av dylika specialområden kan bereda svårigheter på grund av de olika mål som i de enskilda länderna möjligen uppsätts för forskningsarbetet. Då det gäller att inleda samarbetet förefaller det därför ändamålsenligt att först fastställa samarbetsområdena och de forskningsinstitutioner som kommer i fråga samt därefter viktighetsordningen för förverkligandet. I början är det uppenbarligen skäl att koncentrera sig endast på ett fåtal objekt närmast i syfte att förvärva praktisk erfarenhet.

Som motiv för forskningsarbetet framställs bl. a. det inflytande det har på de olika ländernas nationalekonomiska utveckling. Det är i detta avseende dock skäl att undvika att ställa alltför höga anspråk.

I motiven framställs även uppfattningen att ett dylikt forskningsarbete är viktigt för att främja konkurrenskraften på längre sikt. Speciellt i detta avseende är det synnerligen svårt att påvisa nyttan av forskningen. Då samarbetsplanerna uppgörs torde denna synpunkt kunna tas i betraktande endast vid fristående forskningsobjekt med strikt avgränsat område.

På grund av det ovan anförda anser Finlands industriförbund det vara möjligt, att ge Nordiska ministerrådet en rekommendation att uppgöra ett program för forskningsarbete. Tyngdpunkten i detta uppdrag borde närmast läggas vid en koordinering av forskningsarbetet mellan de nordiska länderna och möjligen i en planering av vissa institutioner med noga avgränsade verksamhetsfält samt i uppgörande av en tidtabell för planernas genomförande.

Helsingfors den 5 januari 1973

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Oy Keskuslaboratorio-Centrallaboratorium Ab:

En koordinering av den forskning som utförs i de nordiska länderna liksom även grundandet av gemensamma forskningsfonder kan rekommenderas med hänsyn till forskningsverksamheten, emedan det innebär en ökning av alla de nordiska ländernas forskningsresurser.

Grundandet av gemensamma forskningsinstitut förutsätter, förrän egentliga förslag kan göras, en utredning av hurudana forskningsinstitut som behövs. Forskningsarbetet utförs ju nu till största delen i forskningsinstitut för olika specialområden.

På sådana områden där de olika nordiska länderna redan har egna forskningsinstitut är det såvitt vi kan se inte skäl att grunda samnordiska forskningsinstitut. Det nordiska samarbetet kan skötas t. ex. genom koordinering av forskningsprogrammen eller genom att genomföra samnordiska forskningsprojekt, som på basen av arbetsfördelning utförs vid de olika forskningsinstituten.

Grundandet av gemensamma nordiska forskningsinstitut kan rekommenderas på sådana områden, där kostnaderna för ett institut skulle bli alltför betungande för ett land. Detta kan också rekommenderas i sådana fall, då forskningen i de nordiska länderna är av så ringa omfattning att det inte finns skäl att grunda ett institut i varje land, men där man önskar bedriva forskning inom den nordiska kretsen.

Innan man kan rekommendera grundandet av nordiska forskningsinstitut bör man dock inventera den forskning, som utförs i de nordiska länderna nu och inom den närmaste framtiden. Därvid kan man konstatera i vilken mån samma forskning bedrivs i de olika länderna och i vad mån det finns områden, på vilka forskningen i de nordiska länderna

är i en klart sämre ställning än annorstädes. Man borde med andra ord effektivisera det forskningspolitiska informationsutbytet mellan de nordiska länderna.

Grundandet av nordiska forskningsfonder för de olika forskningsområdena kan varmt rekommenderas. Ur dylika fonder kan man få anslag antingen för genomförandet av gemensamma nordiska projekt eller för effektivisering av forskningen i något nordiskt and, som t. ex. annars ej skulle ha möjlighet att delta i genomförandet av ett visst samnordiskt projekt.

Helsingfors den 30 december 1972

Oy Keskuslaboratorio — Centrallaboratorium Ab

Waldemar Jensen

Professor, verkställande direktör

N o r g e

Kirke- og undervisningsdepartementet:

I medlemsforslaget blir det pekt på en rekke fordeler som en bör kunne oppnå ved en koordinert bruk av de nordiske lands ressurser til forskning. Under henvisning til det arbeidet som er innledet innen det nordiske ministerråd og til utbygging av et nordisk industrielt samarbeid, understrekes betydningen av at man tar fatt på de store sentrale problemer som forskningssamarbeidet byr på. Medlemsforslaget utmunner i en tilråding om at det gjøres opp et program for forskningssamarbeidet, som bl. a. omfatter opprettelse av felles forskningsinstitusjoner og sammenføring av forskningsbevilgninger for felles nordisk anvendelse.

Kirke- og undervisningsdepartementet deler det syn at den nordiske kulturavtale og det apparat som er bygget opp for å virkeliggjøre den, bl. a. det nordiske sekretariatet, gir muligheter for systematisk arbeid med sentrale spørsmål som nordisk forskningssamarbeid reiser. At så skal skje er også forutsatt i Kulturavtalen hvor det i artikkel 1 framgår at et av formålene med avtalen er å øke den samlede effekt av landenes investeringer i forskning.

I avtalens artikkel 4 er det videre fastslått at samarbeidet på forskningsområdet skal innrettes på informasjon om forskningsevne og forskningsresultater, felles forskningsprosjekter, felles forskningsinstitusjoner, metoder og midler i forskningspolitikken, forskningens organisatoriske struktur og samordning mellom de nasjonale forskningsprogrammer. De forskningsaspekter som her er nevnt vil omfatte de problemstillinger som reises i medlemsforslaget og mer til.

I 1972 er felles nordiske organer etablert i henhold til Kulturavtalen og arbeid tatt opp, også når det gjelder området forskning. Til hjelp for

Ministerrådet og Embetsmannskomiteen i forskningssaker er det opprettet en egen rådgivende komite med tre representanter fra hvert land og i sekretariatet er det innrettet en særskilt avdeling for forskningsspørsmålene.

Av den beretning om det kulturelle samarbeidet i 1972 som Ministerrådet legger fram for Nordisk Råd og det virksomhetsprogram for kommende år som er oppstilt, framgår det bl. a. at sentrale forsknings-spørsmål er under vurdering, men det er klart at det er begrenset hva man har kunnet nå å gjøre av inventerings- og planleggingsarbeid i det vel halve året organene i tilknytning til Kulturavtalen har vært i funksjon. I avsnittet om forskning i virksomhetsprogrammet er det likevel pekt på en rekke mer prinsipielle synsmåter som man mener bør tillegges vekt når det gjelder samarbeidet på dette feltet i de nærmeste år. Viktig er ellers å merke seg i denne sammenheng at det nå er skapt organer for kontinuerlig planlegging og oppfølging av samarbeidsvirksomheten. Vi vil således få et rullerende nordisk forskningsprogram som år for år søkes tilpasset utvikling på feltet og de ressurser de nordiske land rår over til denne virksomhet. Med den rivende utvikling en har innen forskningsfeltet er det vesentlig at det ikke blir arbeidet etter foreldete forskningspolitiske programmer.

På bakgrunn av ovenstående mener Kirke- og undervisningsdepartementet at intensjonene med medlemsforslaget om nordisk forskningsprogram på best mulig måte er tatt vare på gjennom den organisasjon for nordisk samarbeid som er skapt under Kulturavtalen. Videre vil det i de årlige beretninger som Ministerrådet skal legge fram for Nordisk Råd om kultursamarbeidet bli redegjort for utviklingen av et rullerende program for nordisk forskningssamarbeid. Kirke- og undervisningsdepartementet kan således ikke se at det på det nåværende tidspunkt er aktuelt med ytterligere tiltak eller flere nye nordiske organer for å fremme nordisk forskningssamarbeid.

Oslo, 12. januar 1973

Etter fullmakt

E. Skadsem

Ö. O. Dahl

Norges almenvitenskapelige forskningsråd:

Rådet har tidligere uttalt seg positivt til Nordisk institutt for teoretisk fysikk (NORDITA) og har stilt seg positivt til samarbeidsorganene Nordisk kollegium for fagene marinbiologi, oseanografi og teoretisk økologi. Nylig har rådet også behandlet forslaget om et nordisk samarbeid i kjernefysikk (NORDAC) og anbefalt det overfor de bevilgende myndigheter.

Felles for alle disse samarbeidsprogrammer er at de er kommet i

stand etter initiativ fra forskerne selv. Rådet legger vekt på at alle forslag om nordisk samarbeid innenfor grunnforskning skal vurderes på grunnplanet. dvs. av forskerne selv, på et tidlig tidspunkt før planene blir realisert. Dette er viktig bl. a. for å få dette arbeidet integrert med aktivitetene ved de nasjonale institusjoner og for å få det prioritert i forhold til andre nasjonale oppgaver. Det er utvilsomt behov for økt nordisk samarbeid i grunnforskningen bl. a. i form av utveksling av vitenskapelig personale i større grad enn hittil. Rådet ser med velvilje på at et slikt samarbeid styrkes, f. eks. ved å opprette et fond som styres av den eksisterende samarbeidsnemnd innenfor naturvitenskap (NOS). Forslag om samarbeidsprosjekter bør vurderes av de nasjonale forskningsråd slik som praksis er i dag når det gjelder søknader til Nordisk kulturfond. For å vurdere slike prosjekter kan en etter den nasjonale vurdering nedsette et felles nordisk ad hoc-utvalg for hvert enkelt prosjekt. Et fond for dette formål skulle derfor ikke være nødvendig.

Det foreliggende forslag om et program for forskningssamarbeid, som bl. a. skal omfatte etablering av nordiske forskningsinstitusjoner og koordinering av felles forskningsoppgaver, er ved siden av det rent forskningsmessige synspunkt sterkt motivert i ønsket om å styrke det prioriterte industrielle samarbeidet gjennom økt forskning og derved fremme Nordens industrielle utveksling og konkurranse på lengre sikt. Forslaget om et nordisk forskningsfond for dette formål bør fra norsk side vurderes av NTNMF. Vårt Råds ansvarsområde er grunnforskning i matematisk-naturvitenskapelige fag, vesentlig knyttet til virksomheten ved universiteter og høyskoler.

Oslo, 18. desember 1972

A. Sandbo

Axel Andersen

Det norske videnskaps-akademi i Oslo:

— — — og kan meddele at forslaget i sin tid ble oversendt vår komité for internasjonale forbindelser med International Council of Scientific Unions (ICSU). Vi benytter denne spesialkomité ved behandling av alle internasjonale spørsmål som blir forelagt Akademiet.

Komiteen har samlet seg i en uttalelse fra professor Knut Fægri og Akademiets styre gir denne uttalelse sin tilslutning i all hovedsak (*se Bilang*). — — —

Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo

Leiv Amundsen

Fung. generalsekretær

Kjell Herlofsen
forretningsfører

BIHANG

Uttalande av professor Knut Fægri och Det norske videnskaps-akademis styrelse i anledning av medlemsförslaget:

Jeg har konferert med ICSU-komiteens øvrige medlemmer, professorene Bastiansen og Jensen, og vi er blitt enige om følgende uttalelse:

Et samarbeid om en konkret sak der det foreligger et klart behov for transnasjonal løsning av oppgavene, er én sak. Et uspesifisert samarbeid for samarbeidets egen skyld, er noe helt annet, og ville lett kunne føre til et unødvendig og uproduktivt byråkrati. Det å lage formelle organer for samarbeid kommer ofte i konflikt med selve samarbeidet. Som regel vet de enkelte forskere nøyaktig hvilke kolleger de ønsker å samarbeide med. Intensiteten av samarbeidet er først og fremst hindret av økonomiske grunner. De penger som går til å lage samarbeidsorganer, kunne i de fleste tilfeller med fordel brukes direkte på samarbeid som det er åpenbart behov for. Det ville være utmerket om det finnes et nordisk organ som i et gitt tilfelle kan tjene som koordinasjonsorgan for et samnordisk institutt, dersom det fra forskningshold blir gitt uttrykk for at løsningen av en vitenskapelig oppgave vil trenge et slikt institutt. Det samnordiske organ bør i tillegg hertil også selv kunne ta et initiativ og ta opptaket til en nordisk løsning av en oppgave som forelegges på nasjonal basis.

Et slikt organ har man allerede i forskningsrådenes nordiske fellesutvalg. Dersom dette utvalg i sin nåværende organisasjon og sammensetning ikke er egnet for å ta seg av denne oppgave, så vil det være en forholdsvis lett oppgave å formulere forskningsrådenes og utvalgets mandater slik at de kan påta seg å løse problemene. Det ville også være av betydning om de nasjonale forskningsråd "tenkte nordisk" også på egen hånd, der en nordisk løsning, selv om den ikke var antydnet av en forslagsstiller, ville være gunstig.

På den annen side må man være litt varsom med å gå for langt. Fra universitetenes side kan det være farlig med rene forskningsinstitutter uten tilknytning til det akademiske undervisningsmiljø. Det vil i de fleste tilfelle være en stor svakhet for de forskere som er tilknyttet et slikt rent forskningsinstitutt om de blir avskåret fra kontakten med det levende universitetsmiljø. Det vil i alle tilfelle være et stort tap for det akademiske miljø om noen av dets fremste vitenskapelige eksponenter blir tatt unna og reservert for et i denne henseende snevert forskningsmiljø. Et nordisk forskningsinstitutt behøver selvsagt ikke være en frittstående institusjon som Nordita, men kan også tilknyttes et universitet. I så fall vil det bety en berikelse for det miljøet ved vedkommende universitet, men det vil samtidig trekke grunnen vekk under denne spesialitet ved andre universiteter og altså representere en utarming av miljøet de andre stedene. Siden det har vist seg vanskelig å gjennomføre fri studentutveksling mellom universitetene i Norden, vil resultatet av en nordisk konsentrasjon på et område bety at studentene ved de andre læresteder avskjæres fra det samme område, og totalt sett blir det nordiske universitetsmiljø fattigere på denne måte. Slike eksklusive nordiske forskningsinstitutter må derfor, om de ikke skal representere en utarming av våre universitetsmiljøer (1) ligge på et nivå høyere enn vanlig universitetsundervisning og/eller (2) representere så trange

spesialiteter at det ikke vil være naturligt at de er representert ved et hvert nordisk universitet.

Konklusjonen er derfor at man bør vise tilbakeholdenhet med opprettelse av nordiske vitenskapelige fellesinstitusjoner og kun gå inn for dem i de tilfelle da økonomiske eller spesielle vitenskapelige grunner taler sterkt for det.

Man kunne nevne to områder som illustrerer problematikken. Det vil selvsagt være slik at dersom man skulle gå inn for å bygge et stort astronomisk teleskop av en eller annen art noe sted i Norden, ville det være på sin plass å diskutere et nordisk samarbeid. Et slikt instrument ville blant annet i alle tilfelle måtte plasseres ut fra sine egne krav, og vil neppe topografisk kunne knyttes direkte til noen universitetsby. Et samarbeid om en slik sak (om den nå skulle være aktuell, hva jeg ikke har noen formening om) ville derfor være en berikelse av det nordiske vitenskapelige miljø som helhet og derved indirekte også av universitetsmiljøet.

Et annet aspekt har vi i det nordiske marinbiologiske samarbeid. Marinbiologi er et relativt kostbart fag, og stiller dessuten bestemte miljøkrav. De fleste universitetene i Norden har en viss marinbiologisk undervisning og opprettholder marinbiologiske stasjoner. Men på nordisk basis er et par stasjoner utpekt som hovedstasjoner for hver sin spesialitet: Tvärminne for brakkvannsproblemer, Espevrend for det høymarine, etc. Selv om Espevrend i mange henseender fremstår som den nordiske hovedstasjon, er dette ikke gått ut over det marinbiologiske miljø ved de øvrige universiteter. Det nordiske samarbeidet har ikke virket restriktivt, ved å hindre at andre miljøer bygger seg opp, men positivt, som et ytterligere tilbud til forskere, spesialstuderende, og til dels også studenter på et lavere trinn, å komme til stasjonen for studier og/eller arbeid. Espevrend er utbygget for lokale, ikke nordiske midler.

Disse to eksempler illustrerer nordisk konsentrasjon som kan tenkes å få/har hatt gunstige virkninger uten for store ulemper for noe akademisk miljø i Norden. Men hvert tilfelle vil sikkert vise seg å være et spesialtilfelle, og vil måtte vurderes omhyggelig, også med henblikk på sine ulemper.

Bergen, 25. oktober 1972

Knut Fægri

Norges industriforbund:

For Industriforbundet er det naturligt å se disse ting i sammenheng. De reiser vidtgående prinsipielle spørsmål om hensiktsmessigheten av og rekkevidden av internasjonalt forskningssamarbeid.

Det kan tenkes en rekke måter å løse slike praktiske samarbeidsproblemer på, og hovedsiktepunktet må være at de tilfredsstiller det behov som finnes for et naturligt internasjonalt samarbeid om forsknings- og utviklingsarbeider. Rent generelt vil vi si at man må finne en enklest mulig organisasjonsform, som involverer minst mulig dublering av eksisterende og fremtidige organisasjoner.

I tilknytning til det foreliggende forslag vil vi gjerne få fremsette

endel prinsipielle synspunkter på det internasjonale forskningssamarbeidet:

Det er flere grunner for å oppmuntre til internasjonalt samarbeid om forsknings- og utviklingsarbeider:

En rekke enkeltprosjekter idag blir for kostbare for et enkelt land å gjennomføre. Det kan også være hensiktsmessig med en viss internasjonal arbeidsdeling. En tredje grunn er behovet for utveksling av informasjon og erfaring i et internasjonalt miljø.

Forskning er i sitt vesen internasjonal og det er ingen prinsipielle forskningsmessige grunner for at et samarbeid skal innskrenkes til Norden eller at man skal ta sikte på å preferere nordisk samarbeid. Men det kan allikevel være visse pragmatiske grunner for å preferere et slikt samarbeid: felles språk og en naturlig følelse av samhörighet, felles faktorer i naturgrunnlag og demografiske forhold, og et praktisk-politisk behov for Norden å stå samlet i forhold til andre internasjonale konstellasjoner eller de store land.

Nordisk samarbeid må hovedsakelig ta sikte på å løse slike problemer som det er mer naturlig å se i nordisk sammenheng enn i en større internasjonal sammenheng. Det må ta utgangspunkt i problemstillinger som det er naturlig å samle seg om, og legges opp på en slik måte at det samtidig fremmer et større europeisk og internasjonalt samarbeid.

Det kan i denne sammenheng reises tvil om hvorvidt et overordnet program med faste forskningsbevilgninger til et slikt samarbeid vil være effektivt. Man må under alle omstendigheter være meget kritisk med de prosjekter som får støtte av felles nordiske forskningsmidler, og ikke tillate at de blir brukt til mindre viktige prosjekter fordi pengene nå engang er bevilget.

Det kan synes mer hensiktsmessig at det utarbeides klare retningslinjer for nordisk forskningssamarbeid og premisser for felles nordisk støtte til slike. Nordisk samarbeid måtte så tas opp i hvert enkelt tilfelle når disse generelle retningslinjene og andre overveielser tilsier at slikt samarbeid bør skje.

Dette forhindrer naturligvis ikke at man i visse tilfeller, ut fra mer politiske synspunkter, gir en viss preferanse til prosjekter som også innebærer nordisk samarbeid. Det forhindrer heller ikke at man på nordisk basis blir enig om visse hoveddrammer for de midler som skal gå til slikt samarbeid, uten at man binder seg opp til bevilgninger som det til enhver tid ansees legitimt å bruke, uavhengig av de foreliggende prosjekters kvalitet og viktighet.

Vi vil se det som verdifullt om man gjennom klare prinsipielle synspunkter kunne oppmuntre til at de enkelte forskere, forskningsinstitusjoner, bedrifter og organisasjoner tar opp til vurdering om nordisk samarbeid kan by på en fordel. For industri og annet næringsliv må det være en forutsetning at det også ligger en klar felles interesse i utnyt-

tingen av forskningsresultatene. Generell erfaring fra internasjonalt samarbeid viser at dette ofte blir dårlig der hvor det ikke foreligger et klart grunnlag for en felles økonomisk eksploatering av resultatene.

Noe vesentlig behov for nye organer for samordning av de enkelte nordiske lands forskning kan det neppe være. I hvert enkelt land er det allerede på forhånd vel utbyggede systemer for planlegging på nasjonal basis av landets forskning og for å treffe valg mellom forskningsområder og forskningsprosjekter innen de økonomiske rammer, som til enhver tid foreligger. Som en selvfølgelig del av planlegging og utøvelse av denne virksomhet, hører naturlig spørsmålet om å søke å utnytte forskningsresultater fra utlandet og å søke direkte samarbeid med forskning i andre land i og utenom Norden. Innenfor enkelte industribransjer er det også som kjent etablert forskningssamarbeid innen Norden ved avtaler mellom de nasjonale organer.

Oslo, 22. november 1972

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

Chr. Michelsens institutt:

Som forskningsinstitutt deltar vi forholdsvis hyppig i forskningsprosjekter i samarbeid med institusjoner i andre nordiske land. Vår erfaring er at slike prosjekter oftest kommer i stand gjennom faglig kontakt mellom de enkelte ledende forskere, og at slike initiativ kanskje lettere kan lede til fruktbart samarbeid enn når det skjer gjennom store organisasjoner.

Når det gjelder en eventuell samordning av økonomiske midler til forskningsformål, er det vanskelig for oss som selvstendig og frittstående institutt å gi noen tilråding. Etter vår mening er dette et spørsmål av så sterkt politisk tilsnitt at vi ville anse det naturlig at Hovedkomiteen for norsk forskning og de enkelte forskningsrådenes syn blir tillagt vesentlig vekt.

Bergen, 8. desember 1972

Chr. Michelsens institutt

Arvid Johnsen

Direktør

Norges akademikersamband:

I det fremlagte medlemsforslag fremholdes det at Nordisk Råd nå bør fremlegge sitt syn på det nordiske forskningssamarbeidet. Forslags-

stilleren peker på at den hittil drevne utbygging av dette samarbeidet har skjedd mer tilfeldig og uten noen helhetsplan.

Til forslaget om utarbeidelse av program for nordisk forskningssamarbeid vil vi i første omgang fremheve behovet for en oversikt over forskningsvirksomheten i de nordiske land og en analyse av det samarbeidet som er i gang.

Vi anser en innsamling og kritisk gjennomgåelse av et slikt materiale som en nødvendig forutsetning for å kunne ta stilling til behovet for et mer konkret program, som vel må forutsettes særlig å gjelde eventuell fremtidig ekspansjon på dette området.

Vi vil tillate oss foreløpig å fremholde som vår oppfatning, at et organisert samarbeid gjennom opprettelse av fellesnordiske institusjoner i første rekke vil være av interesse hvor det dreier seg om utnyttelse av avansert og omfattende instrument- og maskinutstyr, som det vil falle for kostbart for det enkelte land å anskaffe alene.

Man må imidlertid være oppmerksom på at en slik fellesinstitusjon ikke kan gi fullt utbytte hvis det ikke også innenfor de enkelte land foregår en forskningsvirksomhet som støtter opp under samarbeidsprosjektet.

En større del av det vitenskapelige samarbeid skjer ved kontakter mellom forskere og mellom institutter i landene. I mange tilfeller drives dette arbeidet helt eller delvis i regi av forsker- eller forskningsforeninger med nordisk medlemsbasis. På flere felter har et slikt samarbeid hatt betydning f. eks. for utvikling av vitenskapelig metodikk, særlig på nye forskningsfelter.

Vi vil peke på at den personlige kontakt mellom forskere ved f. eks. nordiske seminarer, stipendiatutveksling og lignende tiltak, har stor betydning for utviklingen av et samarbeid såvel gjennom det arbeid som utføres direkte under oppholdet som gjennom de kontakter som etableres.

En stipendiatordning på nordisk basis ville ha vesentlig betydning for en videreføring av det nordiske forskningssamarbeidet. Vi ville se som ønskelig en anbefaling fra Nordisk Råd til regjeringene om å søke bevilget særlige midler til nordiske forskerstipendier. Av disse midler burde det også kunne gis bidrag til nordiske seminarer og lignende tiltak med forskningsbetont formål. Det kan ikke ventes at Nordisk Kulturfond med sine mange formål skal kunne yte slik støtte i noen større utstrekning. Vi kjenner da også til at søknad om bidrag fra fondet til seriøse tiltak av denne art har vært forgjebes.

Det ville i denne forbindelse også være av betydning om det gjennom Nordisk Råd kunne tas et initiativ til å fjerne formelle hindringer for et utvidet samarbeid f. eks. ved å åpne en lettere adgang til bruk for reiser i Norden av forskningsmidler som bare etter spesiell tillatelse kan brukes utenlands.

Vi vil tilslutt fremheve ønskeligheten av et nordisk samarbeid om forskerutdanningen. Til denne videregående utdanning vil det være viktig å kunne utnytte de spesialiserte forskningsmiljøer som finnes i Norden, uavhengig av hvilket land de tilhører. En utveksling av studenter på hovedfags-, licentiat- og doktorsgradsnivå vil også gjennom de kontakter som etableres, legge grunn for et fremtidig nordisk forsknings-samarbeid.

Norges akademikersamband

Egil A. Stene Johansen

Formann

Ø. J. Aksnes
generalsekretær

Sve r i g e

Universitetskanslersämbetet:

Yttranden har avgivits av rektorsämbetet, juridiska fakulteten, medicinska fakulteten, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten och språkvetenskapliga sektionen vid universitetet i Uppsala samt rektorsämbetet vid tekniska högskolan i Stockholm (*se nedan*).

Den utbyggnad av det nordiska forskningssamarbetet som medlemsförslaget syftar till bör enligt UKÄ komma till stånd genom en successiv utveckling inom ramen för avtalet mellan de nordiska länderna om kulturellt samarbete. Enligt detta avtal skall samarbetet ske på bl. a. forskningsområdet och därvid riktas in på t. ex. gemensamma forskningsprojekt, gemensamma forskningsinstitutioner och samordning av nationella forskningsprogram. UKÄ vill vidare erinra om att avtalet innehåller en bestämmelse om att de nordiska länderna bör samråda innan en av avtalsparterna fattar beslut som är av väsentlig betydelse på område som omfattas av avtalet. Denna viktiga bestämmelse bör ge möjligheter till gemensamt nordiskt handlande beträffande bl. a. forskningsprogram, som initieras och avsetts bli utvecklade i första hand på nationell bas. UKÄ anser därjämte att samarbetet bör ske inom de organisatoriska ramar som anges av kulturavtalet.

Ett sammanförande av vissa forskningsanslag till en gemensam nordisk forskningsfond innebär vidare enligt UKÄ inte några väsentliga fördelar. Som framhålls i yttrandena från rektorsämbetet vid tekniska högskolan i Stockholm och matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Uppsala kan ett sammanförande av forskningsanslag på så obestämda premisser som redovisas i motionen betyda en splittring av viktiga forskningsresurser. UKÄ anser att en utgångspunkt för utbyggnaden av det nordiska forskningssamarbetet bör vara en bedöm-

ning av vilka konkreta forskningsverksamheter som det är lämpligt att bedriva i nordiskt samarbete.

Mot bakgrund härav avstyrker UKÄ bifall till ifrågavarande medlemsförslag.

Stockholm den 10 januari 1973

Hans Löwbeer

Lars-Olof Lindell

Uppsala universitet, rektorsämbetet:

Sedan fakulteter och sektioner beretts tillfälle till yttrande, har yttranden avgivits av juridiska fakulteten, medicinska fakulteten, språkvetenskapliga sektionen och matematisk-naturvetenskapliga fakulteten. Rektorsämbetet överlämnar och hänvisar till dessa yttranden (*se nedan*).

För egen del anser rektorsämbetet att med hänsyn till rådande labila läge i avvaktan på slutligt förslag från U 68 i fråga om universitets- och högskoleväsendets framtida organisation och till ovissheten om den framtida tillströmningen till universiteten det tills vidare kan anstå med uppgörande av det föreslagna programmet intill dess att förhållandena klarare kan överblickas.

Uppsala den 3 januari 1973

Gunnar Wijkman

Sven Nyborg

Uppsala universitet, juridiska fakulteten:

Fakulteten kan till fullo instämma i förslagsställarnas tankegång, att en bättre samordning av de tillgängliga forskningsresursernas utnyttjande är önskvärd och att en rationalisering av forskningsarbetet och en koordination av forskningstillgångarna i Norden bör inledas. I synnerhet gäller detta stora, kostnads- och personalkrävande forskningsinsatser, där en gemensam insats kan ge bättre och snabbare resultat. För rättsvetenskaplig forskning gäller att ett sådant nordiskt samarbete redan kommit till stånd på några områden. Sålunda finnes ett nordiskt institut för sjörätt inrättat i Oslo och det nordiska samarbetsrådets för kriminologi sekretariat är för närvarande förlagt till Helsingfors. Det bör också nämnas, att man inom ramen för det nordiska samarbetet utger flera tidskrifter och årsboken *Scandinavian Studies in Law* och med några års mellanrum *Scandinavian Studies in Criminology*, vilka båda tillvunnit sig internationell uppmärksamhet.

För fakultetens del är det särskilt angeläget att framhålla, att Nor-

diska rådets juridiska utskott i utlåtande den 21 februari 1972 (*se Nordiska rådet, 20:e sess., s. 505, sak A 333/j*) föreslagit Nordiska rådet att antaga en resolution av innebörd att rådet hos Nordiska ministerrådet etablerar en gemensam nordisk institution för jämförande rättsvetenskap, anpassad efter de förändrade förhållanden, som inträtt med upprättandet av ministerrådet och avtalet om anställning av personal vid gemensamma nordiska institutioner. Denna rekommendation, som föranledde utskottets talesman Allan Hernelius att markera, att utskottet skulle följa sakens vidare förlopp med uppmärksamhet och att utskottet lade vikt vid, att ärendet icke ytterligare försenades, blev av rådet den 24 februari 1972 antagen med samtliga 54 avgivna röster.

Fakulteten vill tillfoga, att den med största glädje skulle se, att en sådan institution förlades till Uppsala, som har särskilda förutsättningar och traditioner inom området för jämförande rättsvetenskap. Universitetskanslersämbetet har tillstyrkt förslaget om upprättande av institutet och instämt i förslaget om dess förläggande till Uppsala.

Avslutningsvis vill fakulteten understryka, att rättsvetenskaplig forskning behöver ett starkare stöd av statsmakterna, och att medlemsförslagets genomförande icke får inkräkta på de alltför knappa resurser, som står till förfogande för rättsvetenskapen inom statens råd för samhällsforskning.

Uppsala den 13 december 1972

För juridiska fakulteten

Svante Bergström

Marianne Hasselrot-Herbai

Uppsala universitet, medicinska fakulteten:

Ett nordiskt forskningssamarbete är välkommet i alla fall där man kan uppnå rationaliseringsvinster men man bör akta sig för att skapa övernationella organ med höga administrativa kostnader och besvärande byråkrati. Då de svenska forskningsråden, kanske framför allt det medicinska forskningsrådet, har en mycket effektiv och billig administration bör man vara försiktig med att ändra den organisationen. Tydligen har motionären inte heller avsett att de nordiska medicinska forskningsråden skall integreras då dessa inte nämnes i motionen.

Rationaliseringsvinster kan man sannolikt bäst göra i sådana fall där en viss forskning kräver mycket stora investeringskostnader (t. ex. radioteleskop, acceleratorer o. s. v.) eller där ett forskningsområde är så speciellt att det blott fordras en eller ett par institutioner på området inom Norden. Sådana situationer är ovanliga inom den medicinska sfären.

Det föreligger redan ett nordiskt samarbete mellan de medicinska

forskningsråden. Gemensamma problem diskuteras i en samarbetsdelegation. En fortsatt utbyggnad av samarbetet inom medicinen sker bäst genom personliga initiativ mellan forskarna eller i samrådsgrupper, som för närvarande t. ex. sker vad beträffar transplantationsforskning. Någon vinst med ett övernationellt organ som koordinerar samarbetet vore att utvidga det svenska medicinska forskningsrådets planeringsgrupper så att forskare från hela Norden kan delta. Man kan också tänka sig att i större utsträckning än nu utnyttja experter från hela Norden i de enskilda forskningsrådets prioriteringsarbeten.

Medicinska fakulteten anser sålunda att det för medicinska forskningsområdet fordras inget speciellt samordnande organ i Norden utan att samordningen bäst sker genom samarbete mellan de nordiska forskningsråden.

Uppsala den 14 december 1972

Sven Nyborg

Uppsala universitet, språkvetenskapliga sektionen:

Förslagsställarna framhåller med rätta att den utbyggnad av forskningssamarbetet som kommit till stånd på Nordiska rådets initiativ hittills skett utan någon helhetsplanering och prioritering av samarbetsuppgifterna. Brister i planeringen synes dock till en del kunna avhjälpas om internordiska forskningsinstitut av den typ det här är fråga om finge en direkt anknytning till respektive länders universitetsorganisationer. För sektionens vidkommande är bl. a. det omnämnda Centralinstitutet för nordisk asienforskning (CINA) i Köpenhamn här aktuellt. Enligt sektionens uppfattning vore det av flera skäl värdefullt om berörda fakulteter/sektioner finge ett direkt inflytande på verksamheten vid institut av denna typ, förslagsvis genom rätten att utse styrelseledamöter. Ett annat fall av stort intresse för sektionen är avdelningen för öststatsforskning vid Uppsala universitet ävensom Nordiska afrikainstitutet i Uppsala. Sektionen vill i detta sammanhang även framhålla vikten av inrättandet av samnordiska forskningsstationer av den typ som nyligen förordats i "Rapport från statens humanistiska forskningsråds arbetsgrupp för kulturkommunikationer" s. 27 (10.3 1972).

Man behöver emellertid inte alltid tänka sig ett nordiskt samarbete i institutform. Sektionen vill för sin del även förordna inrättandet av nordiska universitetsprofessorer i ämnen som inte är företrädda med en professur vid något nordiskt universitet. Ett sådant ämnesområde är t. ex. latinsk paleografi. De sommarkurser i latinsk paleografi som under några år anordnats vid Uppsala universitet har blivit föremål för stort intresse vid de nordiska universiteten, och antalet anmälningar har

avsevärt överstigit tillgången på platser. Det vore därför synnerligen värdefullt om ministerrådet kunde verka för inrättandet av en sådan professur vid Uppsala universitet, knuten till institutionen för klassiska språk.

Uppsala den 12 december 1972

Sven Nyborg

Uppsala universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten:

Generellt är fakulteten självfallet positivt inställd till nordiskt forskningssamarbete.

Sådant samarbete existerar i stor utsträckning och har spontant och i naturliga former vuxit fram utifrån olika behov eller på grund av personellt eller forskningsmässigt betingad lokalisering av kraftcentra för forskningen inom olika områden.

Fakulteten känner stark oro inför förslaget att styra det spontana forskningssamarbetet genom en övergripande administrativ organisation. Risken att en sådan administration blir tungrodd är stor.

Med nuvarande knappa resurstilldelning har fakulteten under det sista året sett sig tvingad avstyrka en spridning av tillgängliga medel utanför landets gränser. Som villkor för deltagande i forskningsprojekt över nationsgränserna har fakulteten hävdlat att speciella resurser måste ställas till förfogande. Fakulteten är ingalunda övertygad om att föreliggande förslag skulle komma att innebära besparingar.

Fakulteten reagerar negativt mot ordet meningslös överst på andra sidan i den aktuella skrivelsen: "Vid en koordinering minskar risken för meningslös dubbling av forskningsverksamheten". Fakulteten kan inte finna att i något fall någon dubbling förekommer, som kan kallas meningslös. Tvärtom anser fakulteten att en profilering, som skulle koncentrera all verksamhet till en enda plats innebär stora faror genom monopolbildning.

Fakulteten har ett utomordentligt rikt internationellt samarbete. Med existerande kommunikationer är en begränsning av forskningssamarbetet till Norden i och för sig onaturlig. Forskningssamarbetet är normalt betingat av intressegemenskap, som icke känner till nationsgränser. Detta innebär självfallet icke att intressegemenskap mellan orter i Norden icke skall stödjas. Det innebär icke heller att ekonomiska skäl och nationell samhörighet i vissa fall icke kan tala för prioritering av nordiskt samarbete framför ett mera internationellt. Detta är t. ex. fallet då Norden genom sin speciella struktur och gemensamt geografiskt läge framstår som ett naturligt avgränsat område t. ex. för vissa typer av biologisk eller geovetenskaplig forskning. Men för sådana fall förefaller en generell administrativ organisation onödig och kan t. o. m. vara alltför stel för ändamålet.

Fakulteten känner slutligen oro inför det vagt framförda förslaget om sammanslagning av forskningsrådets resurser, eventuellt sammanslagning av forskningsråden utöver nationsgränserna. En av rådets viktigaste uppgifter är en svår och i nuvarande ekonomiska läge ytterligt hård prioritering av olika forskningsprojekt. För denna uppgift är en intim kännedom om personer och resurser på lokal nivå oundgänglig. Denna kännedom torde försvagas om rådets verksamhetsområde ökas.

Det bör även framhållas, att det för fakultetens kompetensområde redan föreligger en koordinativ organisation. Samarbetsnämnden för de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden (NOS), som täcker medlemsförslagets syftemål, dock utan att gå så långt som till ett direkt sammanförande av anslag. Liknande organisationer finns inom teknologi (där medlemsförslaget omnämner Nordforsk), medicin, samhälls- och jordbruksforskning. Dessa organ sörjer med god anknytning till den västeuropeiska utvecklingen på forskningsområdet, och bl. a. de stora internationella forskningsprogrammen, för en rationell struktur inom forskningen. Det finns en bestämd trend att dessa organ under utveckling även ingriper i forskningens institutionsstruktur.

Med hänvisning till det ovan sagda anser fakulteten att den föreslagna utredningen för närvarande är mindre angelägen.

Uppsala den 12 december 1972

På matematisk-naturvetenskapliga fakultetens vägnar

Jerker Porath

Jojo Lindström

Uppsala universitets teologiska fakultet, historisk-filosofiska sektion och samhällsvetenskapliga fakultets fakultetsnämnd har i skrivelser den 11 december, 14 december respektive den 23 november 1972 förklarat att de avstår från yttrande.

Tekniska högskolan i Stockholm, rektorsämbetet:

I ärendet har professorn i fysik vid KTH Einar Lindholm inkommit till rektorsämbetet med skriftliga synpunkter i ämnet (*se Bihang*).

Frågan har även varit före och diskuterats i högskolans forskningsutskott.

Vad Lindholm, som deltog vid forskningsutskottets behandling av frågan, anfört ligger väl i linje med de synpunkter på medlemsförslaget som framkom i utskottet.

Rektorsämbetet kan för sin del helt ansluta sig till konsekvenserna av vad Lindholm anfört och finner sålunda att UKÄ lämpligen bör avstyrka bifall till ifrågasvarande medlemsförslag. Ytterligare talar här-

för att ett sammanförande av forskningsanslag på så obestämda premisser som framförts i motionen bara kan betyda en splittring av viktiga forskningsresurser till förfång för nationell forskning av stor vikt.

Rektorsämbetet vill emellertid till slut erinra om förslaget till gemensam nordisk satsning på fusionsområdet samt om förslaget om framtagande av nationella program för naturvetenskaplig och teknisk forskning.

Stockholm den 15 december 1972

Göran Borg

Hans Bolinder

BIHANG

Uttalande av professorn i fysik Einar Lindholm, tekniska högskolan, angående medlemsförslaget

Det av Gunnar Helén m. fl. väckta medlemsförslaget om nordiskt forskningsprogram gör vid första anblicken ett mycket tilltalande intryck. I förslaget påvisas att anslagen från forskningsråden till i allmänhet naturvetenskaplig forskning uppgår till betydande belopp. Det anges, att även marginella besparingar till följd av bättre samordning mellan de nordiska länderna skulle vara betydelsefulla, och det nämnes, att man exempelvis inom naturvetenskaplig forskning eller del därav såsom atomforskningen skulle kunna understödja forskningen i Norden på ett effektivare sätt med samma belopp som nu anvisas.

Därefter framföres, att avsikten med den föreslagna samordningen är att främja Nordens industriella utveckling och konkurrenskraft på längre sikt, eftersom Nordens möjligheter att hävda sig industriellt i ett vidgat Europa är beroende av att vi utnyttjar våra forskningsresurser så långt över huvud är möjligt.

Detta sista påstående är emellertid icke generellt giltigt. Det är icke så, att vilken forskning som helst är av betydelse för vår industriella utveckling. Det är tvärtom så, att endast vissa slag av forskning kan bedömas ha tillämpningsmöjligheter. Det gäller därvid särskilt, att den forskning, som är mycket kostsam, i allmänhet måste anses sakna tillämpningsmöjligheter.

Som exempel kan nämnas upptäckten av fissionen 1938, varvid apparaturen var uppställd på ett mindre bord till en säkerligen mycket låg kostnad. Den stora framgången (atombomb och reaktor) har gjort att man drömt om att upprepa detta gång på gång. I den moderna kärnfysiken har man nu undersökt allt som kan göras med accelerators av måttlig storlek, och de jätteanläggningar, som nu bygges inom CERN och som efter ett medlemsförslag inom Nordiska rådet föreslagits komma till utförande inom Norden (NORDAC) (*se Sak A 365/k*), innebär, att trots instrumentens betydande storlek endast enstaka atomkärnor påverkas. Det måste bedömas som otänkbart att processer, som kräver dessa enorma investeringar och ändå bara ger resultat i mikroskala, någonsin skall kunna få industriell användning. Mycken forskning i

litet format med små kostnader kan däremot fortfarande tänkas ge tillämpningar inom tekniken. Som exempel härpå kan nämnas det andra stora tekniska genombrottet i vår tid nämligen transistor, vilken kom till utan användande av några större forskningsinstrument.

Allmänt synes sålunda gälla, att när en naturvetenskap nått ett sådant utvecklingsstadium, att mycket stora investeringar kräves för fortsatt meningsfullt arbete, beror detta på, att forskningsområdet är mer eller mindre slutforskat. (Viktiga undantag från regeln är elementarpartikelfysik och fusionsforskning.) De stora investeringar som kräves för fortsatta forskningsarbeten kan därför i allmänhet icke antas ge några som helst tillämpningar.

Det av Gunnar Helén m. fl. väckta medlemsförslaget om nordiskt forskningsprogram kommer därför icke att kunna ge de resultat som avses. Avsikten är att genom nordiskt samarbete ta upp forskningsprojekt, som är för stort för vart och ett av de nordiska länderna, i förhoppning, att Nordens industriella utveckling härigenom skall främjas. Ovan har emellertid visats, att när en forskning nått det stadium att stora investeringar kräves för fortsatt arbete, har denna forskning i allmänhet inga tillämpningar inom teknik och industri. Det av medlemsförslaget avsedda målet kan sålunda ej uppnås.

Tvärtom har man anledning att befara, att om Nordiska ministerrådet skulle uppgöra ett program för forskningssamarbete, bland annat innefattande inrättande av gemensamma forskningsinstitutioner, skulle detta resultera i, att man till varje pris skulle söka arbetsområden av sådan storlek, att detta program därigenom får någon mening. Risk finnes då, att man kommer att satsa på sådana områden, som egentligen intet av de nordiska länderna är betjänt av.

Ett viktigt studieområde för framtiden inom vart och ett av de nordiska länderna är däremot att genom framtidsstudier söka bedöma, inom vilka forskningsområden de nordiska länderna var för sig bör göra satsningar. Nationella program för naturvetenskaplig och teknisk forskning borde därför föregå program för forskningssamarbete inom Norden, så att sådan forskning ej stödes, vars enda merit är att den är nordisk eller internationell.

Utan att föregripa resultaten av dylika framtidsstudier kan emellertid ett begränsat forskningsområde anges, vilket synes lämpa sig för nordiskt eller internationellt samarbete, nämligen fusionen (vätekraften). Det skulle vara av utomordentlig betydelse för mänskligheten om denna kunde utnyttjas. De arbeten inom detta område, som pågår i vårt land, erhåller ett klart otillräckligt stöd. Eftersom fusionen kräver mycket omfattande investeringar, och eftersom detta är ett arbete på lång sikt, skulle en ökning av resurserna på basis av internationellt eller nordiskt samarbete vara i hög grad motiverade.

Synpunkter beträffande svenskt nationellt forskningsprogram framföres i ett Appendix (se *Bihangsbilaga*).

Stockholm den 30 november 1972

Einar Lindholm
Professor i fysik

*BIHANGSBILAGA***Appendix beträffande nationellt program för naturvetenskaplig och teknisk forskning inom Sverige:**

Inom Sverige synes något program för den nationella forskningen icke ha uppgjorts sedan åren kring 1947, när statsmakterna i vårt land beslöt att Sverige skulle satsa på forskning och utvecklingsarbete kring må av värde för vårt land, varför dess hittillsvarande prioriterade ställning borde omprövas.

Rymdforskningen har i vårt land erhållit betydande belopp under de gångna åren, och det skulle vara av intresse att värdera denna forsknings betydelse för svensk teknik och industri i annat avseende än att anslagen resulterat i beställningar. Säkerligen skulle värdet visa sig mycket ringa vid jämförelse med anslagen.

Sammanfattningsvis gäller beträffande vårt land, att av de anslag som för närvarande utgår från utbildningsdepartementet till "vissa forskningsändamål" av naturvetenskaplig art förbrukas mer än hälften på forskning som helt saknar samband med vår "industriella utveckling och konkurrenskraft på längre sikt", trots att i olika sammanhang framhållits vikten av att "forskning med tillämpningsmöjligheter" prioriteras.

Samtidigt kan för närvarande grundforskning inom de tekniska vetenskaperna knappast erhålla stöd från något forskningsråd, enär de nya riktlinjerna från STU innebär att tillämpad forskning prioriteras, och NFR har icke erhållit resurser att ersätta detta bortfall. Men det är let att framställa energi i reaktorer. Detta innebar en allmän satsning på olika aspekter av kärnfysik, både neutronfysik, vilken är av grundläggande betydelse för reaktorer, samt även kärnstrukturforskning och elementarpartikelfysik, vilka saknar tillämpningar av detta slag. De sålunda inledda satsningarna har fullföljts, och de olika aspekterna av kärnfysiken intager för närvarande fortfarande en prioriterad ställning i jämförelse med övrig forskning i vårt land.

Satsningarna på elementarpartikelfysik inom CERN och Super-CERN saknar helt möjligheter till tillämpningar inom teknik och industri. Vid den politiska behandlingen av Super-CERN synes emellertid frågan om eventuella tillämpningar inom teknik och industri av denna forskning i vida kretsar varit oklar (jfr riksdagsbehandlingen den 19 maj 1971).

Inom kärnstrukturforskning kräves för fortsatta forskningsarbeten tillgång till större acceleratorer, och ett medlemsförslag inom Nordiska rådet avsåg tillskapande av en nordisk accelerator (NORDAC). Inga sakkunniga hade hävdats att denna skulle kunna få någon som helst tillämpning inom teknik och industri, men icke desto mindre gjordes ett påstående om "direkta tekniska tillämpningar" i samband med behandlingen inom Nordiska rådet. Detta påstående, som skulle ha varit av stor betydelse för projektets framgång vid den politiska behandlingen, har JO-anmälts. De i denna JO-anmälan framförda synpunkterna har relevans även i föreliggande sammanhang. Allmänt torde gälla att fortsatt, mera avancerad kärnstrukturforskning saknar tillämpningar just inom den tekniska grundforskningen man kan hoppas på sådana innovationer som skulle kunna främja vårt lands industriella utveckling och konkurrenskraft på längre sikt på det sätt som efterlyses i medlemsförslaget. Ett "Tekniskt forskningsråd", funktionsmässigt liggande

mellan STU och statens naturvetenskapliga forskningsråd synes vara en nödvändighet för vårt land att uppnå de av Gunnar Helén m. fl. åsyftade målen.

Man kan i dagens läge endast hoppas, att intensifierade framtidsstudier kommer att kunna vrida till rätta denna snedvridning av vårt nationella program för naturvetenskaplig och teknisk forskning.

Statens medicinska forskningsråd:

Ett ökat nordiskt samarbete är för närvarande under utveckling inom den medicinska forskningen. Nordiska samarbetsnämnden för medicin har härvidlag utfört ett fruktbarande arbete bl. a. inom biomedicinsk dokumentation samt genom inrättande av nordiska forskarstipendier. Det är rådets mening att erfarenheterna från detta samarbete samt från arbetet inom det nyligen inrättade nordiska kultursekretariatet måtte avvaktas en tid innan nya organisationsstrukturer för nordisk forskning överväges. Medicinska forskningsrådet finner därför ej att några väsentliga fördelar för närvarande kan vinnas genom att vissa forskningsanslag i de nordiska länderna sammanföres till en gemensam forskningsfond.

Rådet får med hänvisning till ovanstående avstyrka ifrågasvarande medlemsförslag.

Stockholm den 22 december 1972

För statens medicinska forskningsråd

Bengt Gustafsson

Professor, sekreterare

Ingvar Lennerfors

Byråchef

Statens naturvetenskapliga forskningsråd:

Förslaget innebär bl. a. att vissa forskningsanslag i de nordiska länderna sammanföres till en gemensam forskningsfond.

På detta sätt skulle man kunna få till stånd ett antal nordiska vetenskapliga forskningsråd med mycket betydande resurser och med möjlighet att understödja forskningen i Norden på ett effektivare sätt än hittills. Med all sannolikhet skulle man på detta sätt kunna få ut åtskilligt mera för samma belopp som nu anvisas.

Rådet anser ej att väsentliga fördelar för närvarande står att vinna genom att inrätta nordiska forskningsråd. I specifika fall då behov föreligger och då det är naturligt med nordisk samverkan i forskningsinstitut, forskningsprojekt och liknande bör sådan samverkan kunna åvägbringas genom redan existerande organ bl. a. samarbetsnämnden för de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden (NOS) och det nyligen inrättade nordiska kultursekretariatet.

Som exempel på möjligheten till samverkan inom NOS i syfte att på

ett relativt smidigt sätt uppnå den av förslagsställaren åsyftade ekonomiseringen av forskningen kan nämnas inrättandet av den nordiska naturvetenskapliga publiceringsnämnden. Denna har till uppgift att få till stånd en rationell utgivning på nordisk basis av vetenskapliga tidskrifter. Den lämnar sina huvudmän, d. v. s. de naturvetenskapliga forskningsråden förslag till beslut i ansöknings- och andra ärenden inom sitt verksamhetsbeslut. Nämndens arbete har redan medfört en betydande sanering av tidskriftsverksamheten.

Nordiska kultursekretariatet i vars uppgifter ingår främjande av nordiskt forskningssamarbete inrättades den 1 januari 1972. Det synes lämpligt att avvakta någon tids erfarenhet av sekretariatets arbete innan nya organisationsstrukturer för nordisk forskning övervägs.

Behov av ytterligare samordning kan framledes uppkomma. En analys av situationen bör därvid starta med de konkreta projekten, d. v. s. innehålllet i samordningen, snarare än med formerna för den.

Rådet vill ytterligare påpeka att forskningsråden inom utbildningsdepartementets område för närvarande är föremål för utredning. Den nationella organisationen bör vara utredd och fastställd innan eventuella samordningsåtgärder av förevarande slag aktualiseras.

Rådet avstyrker sålunda medlemsförslaget i fråga.

Stockholm den 13 december 1972

Martin Fehrm

Bengt Samuelsson

Statens humanistiska forskningsråd:

Det år 1971 ratificerade avtalet om kulturellt samarbete mellan de nordiska länderna innebärande en vidareutveckling av den nordiska kulturgemenskapen genom gemensam planering och samordning av forskningen bekräftar på ett samlande och auktoritativt sätt en för forskare ganska naturlig inställning. Inom de områden humanistiska forskningsrådet har att företräda kan, för att nu hålla sig till det senaste årtiondet, en rad forskningskonferenser och -projekt av internordisk karaktär redovisas. Nämnas må här särskilt den aktivitet som kanaliserats via Internordisk nämnd för humanistisk forskning, vilken är det permanenta organet för hithörande frågor. Statens humanistiska forskningsråd i Sverige har vidare för sin del genom att utbygga och verka för samarbete sökt bidra till att förverkliga de nordiska målsättningarna, ett syfte som naturligtvis befrämjas av det nät av mångåriga kontakter som existerar mellan de enskilda forskarna och deras institutioner i Norden.

Forskningsrådet kan sålunda både i teori och praxis vitsorda önskvärdheten av fortsatta strävanden att ytterligare förbättra forskarsam-

arbetet i Norden. Att detta, allmänt talat, skulle befrämjas av helhets- och prioritetsöverväganden synes jämväl rimligt. Det måste dock beaktas — vilket rådet i ett tidigare remissyttrande framhållit — att ett nordiskt humanistiskt samarbete inte kan få samma generella karaktär, som då det gäller de medicinska, naturvetenskapliga och tekniska forskningsrådets ämnesområden. Dessa är till sin natur internationella, medan de humanistiska forskningsuppgifterna till stor del genom en praktiskt be- tingad inriktning på hemlandets språk, historia samt idé- och samhälls- liv blir svårare att internationalisera. Möjligheterna av komparativa un- dersökningar av den typ det nordiska ödegårdsprojektet exemplifierar, visar emellertid å andra sidan, att humanistisk forskning i vid mening har betydande internationaliseringsmöjligheter. Ett gott exempel härpå, men av annan art, är den forskningsstation i Lampang i Thailand, som upprättats av Scandinavian Institute of Asian Studies, med syfte att kon- centrera och kanalisera nordisk forskningsaktivitet på områden som syd- ostasiatisk arkeologi, etnografi och lingvistik samt befrämja och till- godose det växande intresset för denna världsdels historia, litteratur, musik, konst och andra beslättrade ämnen. Internordiska nämnden över- väger för närvarande möjligheterna för systematiskt nordiskt samarbete för upprättande av gemensamma forskningsinstitut i utomeuropeiska världsdelar.

Stockholm den 18 december 1972

För statens humanistiska forskningsråd

Erik Lönnroth

Torsten Andersson

Statens råd för samhällsforskning:

1. *Prioritering av uppbyggnad av gemensamma institutioner.* Sådana institutioner existerar redan på vissa områden, exempelvis sjörätt. Det är troligt, att det också på vissa andra områden skulle finnas plats för nordiska institut. Så har det exempelvis uttryckts starka önskemål om ett nordiskt institut för jämförande rättsvetenskap. Forskningsrådet vill emellertid starkt understryka, att det är angeläget att placera dessa inom universiteten och ej som fristående forskningsinstitut. Inom samhällsforskningens område är i allmänhet ej kostnaderna för apparatur m. m. så stora att de hindrar upprättande av institutioner i varje land för sig. Däremot kan det — särskilt för små ämnen eller specialiserade ämnesdelar — vara fruktbart att sammanföra de nordiska forskarna till en plats, varigenom kontakterna underlättas. Förutsättningen för att väsentliga resultat skall oppnås är emellertid, att det finns en drivande nordisk forskare på området. Initiativ till upprättande av gemensamma in- stitutioner måste därför tas från fall till fall och oberoende av om behov av sådana uppstår samtidigt på flera områden. En centralt upprättad

prioritetsordning mellan olika sådana institutioner förefaller vara av tvivelaktigt värde.

2. *Öppnande av nationella institutioner för nordisk forskningsverksamhet.* Enligt forskningsrådets uppfattning finns inga hinder för att nordiska gästforskare inbjuds till befintliga institutioner. En utökning av antalet nordiska forskarstipendier skulle naturligtvis stimulera denna verksamhet.

3. *Koordinering av forskningsprogram.* För undvikande av dubbelarbete är det värdefullt att information om större forskningsprogram i de nordiska länderna får en allmän spridning. I vissa fall kan även en samverkan mellan forskare från olika länder vara aktuell och eventuellt även samfinansiering. I den nordiska samarbetsdelegationen för samhällsforskning, som sammanträder en à två gånger om året, tas frågor av detta slag upp. Bland samnordiska projekt som behandlats under senare år kan nämnas det av professor Erik Allardt ledda projektet "Samhällsstruktur och social förändring i de nordiska länderna" samt en undersökning rörande det nordiska lagstiftningssamarbetet.

4. *Sammanförande av forskningsanslag till gemensam nordisk forskningsfond.* Enligt forskningsrådets mening är det knappast effektivt att på detta sätt sammanföra ansökningar om forskningsbidrag i ännu större mängd än som nu sker i de nationella forskningsråden. Om avsikten är att den gemensamma fonden endast skulle behandla ärenden rörande samnordiska projekt, skulle detta kunna ske genom att ge nämnda samarbetsdelegation en egen budget för samnordiska forskningsprojekt. Detta torde emellertid resultera i en lägre effektivitet i fördelningen än det nuvarande systemet, då respektive forskningsråd tillskjuter medel, och de samnordiska projekten alltså får konkurrera på lika villkor med de nationella.

Det nordiska kulturavtalet har lett till upprättande av ett sekretariat i Köpenhamn, till vilket bl. a. är knutet en kommitté för forskningsfrågor. Enligt vad forskningsrådet inhämtat, har diskussioner redan påbörjats i denna kommitté om frågor av den art som tas upp i medlemsförslaget. Det förefaller naturligt, att kommittén fortsätter dessa diskussioner med hänsynstagande till de synpunkter som anförts ovan.

Stockholm den 28 december 1972

För statens råd för samhällsforskning

Torgny Segerstedt

Åke Bruhn-Möller

Statens råd för atomforskning:

I det program för nordiskt forskningssamarbete som skisserats i rubricerade medlemsförslag synes sammanförande av "vissa forskningsanslag i alla de nordiska länderna till en eventuell gemensam forskningsfond,

t. ex. för naturvetenskaplig forskning eller för del därav såsom atomforskningen” utgöra ett väsentligt inslag. Därutöver nämns inrättande av olika samarbetsorgan eller samnordiska institutioner.

Rådet ser givetvis positivt på principen att upprätta och driva gemensamma forskningsinstitut m. m. i de fall där uppenbara rationaliseringar står att vinna eller där forskningen på grund av dyrbara basfaciliteter med nödvändighet måste koncentreras. Sålunda har rådet i ett yttrande den 15 november 1972 till Nordiska rådet framhållit att en nordisk lösning beträffande frågan om byggandet av en ny modern acceleratoranläggning (NORDAC) har klara fördelar.¹ Genom sammanförande av resurser från olika medlemsländer skulle ett sådant projekt lättare kunna igångsättas och samtidigt skulle den nordiska lösningen kunna garantera en tillräcklig utnyttjandegrad.

Som ett exempel på ett framgångsrikt nordiskt institut vill rådet framhålla det nordiska institutet för teoretisk atomfysik i Köpenhamn (Nordita), för vilket rådet är svenskt kontaktorgan. Här är det dock inte alls fråga om några dyrbara basresurser utan fastmer om vetenskaplig tradition och smidiga arbetsformer. Den genom samarbetet åstadkomna internationellt framskjutna ställningen leder dessutom till en ständig ström av kvalificerade besökare och gästforskare vilket garanterar institutets vitalitet.

Rådet vill även i detta sammanhang referera till sitt positiva yttrande till industridepartementet i frågan om upprättandet av ett nordiskt centrum för meteorologisk forskning, varom medlemsförslag tidigare väckts i Nordiska rådet.

Förslaget om sammanförande av forskningsrådsanslag till en gemensam forskningsfond kan rådet däremot nu inte tillstyrka. Systemet med upprättande av nordiska institut m. m. enligt ovan, tillsammans med de fonder m. m. som redan finns för samnordiska projekt (Nordiska kulturfonden och budgeten under Nordiska kulturavtalet) torde vara en lämpligare och i nuläget tillräcklig samarbetsform. Det förefaller dessutom korrekt att avvakta någon tids erfarenhet av de arbetsformer som skapades genom det nordiska kulturavtalet av år 1971. I vad avser sammanförande av forskningsanslag avstyrker därför rådet medlemsförslaget i fråga.

Slutligen bör nämnas att de svenska forskningsråden inom utbildningsdepartementets område för närvarande är föremål för en av Kungl. Maj:t tillkallad utredning vars förslag beträffande den svenska forskningsrådsstrukturen rimligen bör avvaktas innan vissa av de i medlemsförslaget antydda åtgärderna kan aktualiseras.

Stockholm den 22 december 1972

Mats Lemne

Mats Ola Ottosson

¹ *Se sak A 365/k.*

Medlemsförslag

om omhändertagande av narkotikamissbrukare för vård m. m.

(Väckt av Allan Hernelius, Astrid Kristensson, Eric Krönmark, Berte Rognerud och Egil Aarvik)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk nemnd for alkoholforskning:

Da det problemområde forslagsstillerne berører er av komplisert og delvis kontroversiell art, og da den svarfrist som er gitt er meget kort, kan nemnden på det nåværende tidspunkt bare gi uttrykk for enkelte mer generelle synspunkter og anbefalinger. I likhet med forslagsstillerne vil nemnden i sin uttalelse legge hovedvekten på spørsmålet om bruk av tvangsmidler i forbindelse med behandling av stoffmisbrukere.

Blant de argumenter som ofte fremføres mot bruk av tvangsmidler i forbindelse med behandling av det nevnte klientel kan nevnes følgende:

1. Misbrukernes kjennskap til at tvangsmidler kan anvendes vil i mange tilfelle avholde dem fra å søke frivillig hjelp i et relativt tidlig stadium.

2. Bruk av tvang synes i liten grad å øke de fleste pasientenes sykdomsinnsikt og behandlingsbehov, men virker i mange tilfeller i motsatt retning.

3. Bruk av tvangsmidler skaper en uheldig terapeutisk situasjon som hemmer pasientens muligheter for å etablere et naturlig tillitsforhold til behandlingspersonalet.

4. En effektiv håndhevelse av retensjonsrett forutsetter lukkede avdelinger med omfattende sikringstiltak for å hindre rømminger. Det har vist seg vanskelig å etablere et godt terapeutisk miljø innen slike institusjoner som av pasientene (og antagelig spesielt av de unge stoffmisbrukerne) lett oppfattes som kamuflerte straffeanstalter.

5. Det er vanskelig å formulere kauteler som sikrer enkeltindividet mot overgrep og vilkårlighet.

6. Utstrakt rett til bruk av tvangsmidler kan virke som en sovepute for samfunnet og således redusere dets innsats med tanke på å hjelpe stoffbrukerne på andre måter.

På den annen side blir det hevdet at bruk av tvangsmidler overfor stoffmisbrukere kan ha positive virkninger, som f. eks.:

1. I konkrete krisesituasjoner kan det være nødvendig med tvangstiltak for å redde liv.

2. Tvangsmessig avgiftning og fysisk restituering kan være en nødvendig forutsetning for å bringe en forkommen stoffmisbruker i en slik tilstand at han har reelle muligheter for å velge om han vil benytte seg av de behandlingstilbud som foreligger.

3. Tvangsmessig retensjon kan i visse tilfeller føre til at pasienten får øket sykdomsinnsikt og derved gjøre ham motivert for annen behandling.

4. En del stoffmisbrukere synes å ha et mer eller mindre ubevisst ønske om å bli tatt hånd om, men er ikke selv i stand til å fatte en beslutning om å søke hjelp.

5. Under en frivillig behandling kommer man ofte til et stadium der pasienten avbryter behandlingen eller forlanger seg utskrevet mot terapeutens råd og derved ødelegger behandlingseffekten, mens en fortsatt behandling kunne gi resultater som pasienten selv på et senere tidspunkt ville vurdert som gunstige, selv om behandlingen var gjennomført på grunnlag av en retensjonsrett.

De eksempler på argumenter for og imot av tvang som er nevnt ovenfor, er anført for å antyde kompleksitetsnivået innen det problemområdet forslagsstillerne berører. Da man er klar over at det på faglig hold eksisterer til dels betydelige meningsforskjeller, finner nemnden ikke å ville formulere noen bestemte anbefalinger med hensyn til felles nordiske lovregler på dette området før spørsmålet er nærmere utredet. Nemnden vil imidlertid uttale som sin prinsipielle oppfatning at det foreligger så vidt mange vektige argumenter som taler imot en utstrakt bruk av tvangsmidler i forbindelse med behandling av stoffmisbrukere at man inntil videre bør være meget varsom med å utvide adgangen til å benytte slike midler ut over det som anses nødvendig for å redde liv eller for å bringe en forkommen person i en slik tilstand at han selv har muligheter for å velge om han vil benytte seg av de omfattende og varierte tilbud som bør foreligge.

Det synes å være en klar tendens til at behovet for tvangsmessige tiltak minsker når tilbudet om adekvate frivillige behandlings- og hjelpetiltak øker. En utbygging av slike tilbud bør derfor prioriteres meget høyt, slik at behovet for tvangsmidler kan reduseres mest mulig.

Ingen av de nordiske land har hittil maktet å bygge ut et så omfattende og variert tilbud til stoffmisbrukerne at man med sikkerhet kan si hvilket behov som faktisk foreligger for tvangsmessige tiltak i form av utvidet retensjonsrett eller på annen måte. Innen alkoholistsorgen hvor adgangen til bruk av tvangsmidler har vært og fremdeles er meget stor, synes utviklingen i den senere tid å ha gått klart i retning av mer begrenset bruk av tvangsmidler enn tidligere, i hvert fall i Finland, Norge og Sverige. I Danmark har man tradisjonelt vært mer forbeholden med hensyn til bruk av tvangsmidler overfor alkoholister og har også i større grad enn i de øvrige land fulgt det samme prinsipp overfor misbrukere av andre stoffer. Den linje man har fulgt i Danmark har til dels vært kritisert fra forskjellige hold. Nemnden kan ikke uten videre slutte seg til denne kritikken, idet man ikke kan se at den er

basert på tilstrekkelig omfattende analyser av de faktiske forhold. Nemnden mener at en forutsetning for at det kan formuleres fellesnordiske rekommendasjoner med tanke på en harmonisering av kontrolltiltak overfor stoffbrukere bør være at det først foretas en inngående komparativ analyse av hvordan kontrollen med stoffene og misbrukerne faktisk fungerer. En slik undersøkelse bør søke å belyse hvordan de ulike systemer virker i praksis og ikke bare beskrive det formaljuridiske system.

Det er vanskelig å trekke klare grenser mellom tvang og frivillighet, og likeledes er det vanskelig å trekke klare grenser mellom behandling og straff. Det synes imidlertid å være meget som taler for at man i størst mulig grad søker å begrense bruk av tvangsmidler i forbindelse med behandling, pleie og andre individuelt rettede hjelpetiltak. I de tilfeller hvor tvangsanvendelse anses nødvendig, bør denne i størst mulig grad seile under eget flagg og ikke kamufleres under ord som behandling og liknende.

Nordisk nemnd for alkoholforskning vil anbefale at hele problemkomplekset i forbindelse med bruk av tvang overfor stoffmisbrukere (alkoholister, narkomane, misbrukere av legemidler etc.) blir grundig utredet av et nordisk utvalg før det treffes politiske beslutninger med sikte på å harmonisere lovgivningen i de nordiske land. Utvalget bør gis muligheter til selv å foreta eller foranledige foretatt slike undersøkelser og analyser som anses nødvendige for å belyse problemene.

Nemnden vil i denne forbindelse sterkt beklage at det organ for nordisk samarbeid innen narkotikaforskningen som nemnden ved flere anledninger har anbefalt opprettet, ennå ikke er etablert. Man ville ellers ansett det som naturlig at dette organ påtok seg slike forskningsoppgaver som det her omhandlede medlemsforslag aktualiserer.

Oslo, 10. november 1972

Nordisk nemnd for alkoholforskning

Sverre Brun-Gulbrandsen
Formann

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

— — — skal man meddele, at spørsmålet om ændringer i narkotikalogivningen blev drøftet i det danske folketing i folketingsåret 1970/71 i forbindelse med et lovforslag om ophævelse af revisionsbestemmelser vedrørende lov om euforiserende stoffer og borgerlig straffelovs § 191. Folketinget fandt, at foranstaltningerne mod narkotikamisbruget bør intensiveres yderligere på en række områder. Folketinget fandt derimod ikke for tiden grundlag for at foretage lovændringer, heller ikke for så vidt angår spørsmålet om videre adgang til at anvende tvangsforan-

staltninger, idet dette spørgsmål bør overvejes i lys af udviklingen og det frivillige behandlingssystems effektivitet. Folketinget fulgte hermed den indstilling, der var afgivet af kontaktudvalget vedrørende ungdomsnarkomanien, sundhedsstyrelsen, indenrigsministeriet og justitsministeriet.

Om det foreliggende medlemsforslag skal man meddele, at udviklingen i stofmisbruget og de fremkomne oplysninger om behandlingen efter indenrigsministeriets og sundhedsstyrelsens opfattelse ikke begrundet indførelse af yderligere hjemmel for tvangsindlæggelse og tvangstilbageholdelse. Indenrigsministeriet skal om forslaget i det hele henvise til vedlagte udtalelse af 23. oktober 1972 fra kontaktudvalget vedrørende ungdomsnarkomani, til hvilken *indenrigsministeriet og sundhedsstyrelsen* kan henholde sig (*se nedan*).

Socialministeriet har meddelt, at ministeriet er enig i det af kontaktudvalget anførte og således ikke kan anbefale tvangsmæssige foranstaltninger, så længe man ikke har et udbygget behandlingsapparat og derfor ikke ved, hvor langt man kan komme ad frivillighedens vej.

Justitsministeriet har ligeledes tilsluttet sig de synspunkter, der er indeholdt i kontaktudvalgets udtalelse. Justitsministeriet har tilføjet, at det forslag, som straffelovrådet har under overvejelse med henblik på at skabe mulighed for at overføre personer, der afsoner frihedsstraf, til en behandlingsinstitution uden for fængselsvæsenet (omtalt i kontaktudvalgets udtalelse side 2 næstsidste afsnit), på tilsvarende måde som den norske fængselslov forudsætter samtykke fra den modtagende institution, ligesom det i almindelighed vil være en selvfølge, at en hensigtsmæssig anbringelse kun kan ske, når den domfældte er indforstået med denne foranstaltning.

København, den 3. november 1972

P. m. v.

Folmer Nielsen

Carl G. Jacobsen

Kontaktudvalget vedrørende ungdomsnarkomanien:

Kontaktudvalget udsendte i 1969 en forespørgsel til samtlige statshospitaler og psykiatriske afdelinger i Danmark vedrørende deres praksis og erfaringer med hensyn til tvangsindlæggelse og tvangstilbageholdelse af unge stofmisbrugere samt om der efter de pågældende afdelingers opfattelse var behov for yderligere hjemmel.

Det fremgik bl. a. af besvareelserne, at kun 10 af 38 afdelinger havde anvendt den vide adgang i børne- og ungdomsforsorgslovens § 43 til tvangsindlæggelse eller tvangstilbageholdelse. De 10 afdelinger havde i perioden 1965—69 kun anvendt denne adgang i ca. 50 tilfælde.

Et flertal af besvarelsene (21) gav udtryk for, at der ikke er behov for udvidelse af den eksisterende hjemmel. Flere afdelinger fremhævede, at en positiv motivation hos den enkelte stofmisbruger er af afgørende betydning for behandlingen og for en varig resocialisering.

Et mindretal af besvarelsene (13) mente, at der var behov for en udvidet hjemmel i visse tilfælde. Det blev flere steder understreget, at en udvidelse af tvangsreglerne måtte forudsætte en betydelig udvidelse af behandlingstilbudene.

4 afdelinger mente ikke at kunne tage stilling til spørgsmålet.

En nærmere omtale af tvangsreglerne og besvarelsene fra de enkelte afdelinger er anført i kontaktudvalgets "Redegørelse II om visse sider af stofmisbrugsproblemets udvikling og forslag til påtrængende foranstaltninger" (september 1970) kap. 8 og bilag 4. I redegørelsen konkluderede kontaktudvalget, at udvalget ikke for tiden fandt at kunne anbefale en yderligere hjemmel for tvangsindlæggelse eller tvangsbehandling, idet udvalget fandt det rimeligt først at udbygge et virkeligt velfungerende behandlingssystem på frivilligt grundlag. Et sådant fandt udvalget i bedste overensstemmelse med dansk retstradition og hidtidige behandlingsprincipper på de euforiserende stoffers område.

For så vidt angår fængselsvæsenets klientel henlede fængselsvæsenets repræsentant i udvalget opmærksomheden på, at der er personer, der ville være bedre anbragt på psykiatriske hospitalsafdelinger, men at man i Danmark ikke har regler svarende til bestemmelsen i den norske lov om fængselsvæsenets § 12, hvorefter der er mulighed for at overføre personer, der afsoner fængselsstraf, bl. a. til kuranstalt, herunder Statens Hjem for Narkomaner, Hov i Land. Da spørgsmålet rejser særlige strafferetlige og straffeprocessuelle problemer, ønskede udvalget ikke at gå nærmere ind på dette, der burde bero på overvejelser i straffelovområdet.

Efter kontaktudvalgets opfattelse begrundes udviklingen i stofmisbruget siden afgivelsen af udvalgets Redegørelse II og de fremkomne oplysninger om behandlingen ikke en ændring af udvalgets indstilling. Kontaktudvalget har under drøftelser med det tværvidevidenskabelige narkotikaudvalg, der er nedsat under forskningsrådene, anbefalet, at der gives høj prioritet til ansøgninger om forskning, der belyser effekten af den frivillige behandling og af tvangsforanstaltninger.

Kontaktudvalget er bekendt med, at det danske straffelovråd påtænker at udarbejde forslag om, at der etableres mulighed for at overføre personer, der afsoner fængselsstraf, til en behandlingsinstitution uden for fængselsvæsenet (svarende til bestemmelsen i den norske lov om fængselsvæsenet § 12).

Om forslaget om et organiseret samarbejde om forskning af behandlingsmetoderne for narkomaner bemærkes, at udvalget på forskellig måde har søgt at styrke det nordiske forskningssamarbejde bl. a. gennem

samarbejdet om planlægning af de nordiske forskningssymposier i det nordiske kontaktmandsorgan for narkotikaspørgsmål og gennem udarbejdelse af forslag til statutter for et nordisk samarbejdsorgan. Et sådant samarbejdsorgan har endnu ikke kunnet etableres, og kontaktudvalget har derfor efter aftale med kontaktmændene i de andre nordiske lande indledt drøftelser med sekretariatet for Nordisk Kulturfond for at undersøge, i hvilket omfang kulturfonden kan styrke det nordiske samarbejde om narkotikaforskningen.

København, den 23. oktober 1972

P. u. v.

H. E. Knipschildt

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I denne anledning skal man, efter at sagen har været forelagt Amtsrådsforeningens social- og sundhedsudvalg, udtale, at man ikke finder at kunne anbefale en yderligere hjemmel for tvangsendlæggelser eller tvangsanbringelser, idet man finder det rimeligt først at udbygge et vel fungerende behandlingssystem på frivilligt grundlag, mens man kan tilslutte sig, at det igangværende arbejde for at finde frem til et organiseret samarbejde om forskning af behandlingsmetoder for narkomaner fortsættes.

København, den 24. november 1972

Jac. Sørensen

Johanne Louise Dithmer

Københavns Magistrat:

Det behandlingsprogram, som Københavns kommune er i færd med at udvikle, har sit grundlag i magistratens vedlagte Redegørelse for foranstaltninger vedrørende stofmisbruget i Københavns kommune, november 1970, som blev tiltrådt af borgerrepræsentationen den 17. december 1970 (*här ej tryckt*).

I nævnte redegørelse pg. 21—28 er fremsat nogle synspunkter vedrørende behandling af stofmisbrugere, og heraf fremgår bl. a. at det er magistratens opfattelse, at to forudsætninger må være opfyldt i tilfælde af gennemførelse af en tvangsbehandling, nemlig at de frivillige muligheder er fuldt udbyggede og har vist sig at være utilstrækkelige som behandlingsmåde, og at tvangsbehandling ikke blot er en isolation, men frembyder et realistisk behandlingsprogram. Disse forudsætninger kan ikke siges at være opfyldt på nuværende tidspunkt.

I de enkelte tilfælde, hvor man har fundet afvænningsbehandling eller

psykiatrisk behandling på hospital nødvendig, er indlæggelse hidtil sket alene på frivillig basis efter ønske fra klienten.

På grundlag af de erfaringer man har gjort siden etableringen af det kommunale behandlingssystem, finder man en tvangsmæssig behandling uhensigtsmæssig, idet en positiv behandlingsmotivation har vist sig af afgørende betydning for opnåelsen af et gunstigt resultat af behandlingen.

Selv om det hidtidige arbejde i Københavns kommune har udviklet sig på lovende måde, har systemet stadig kvantitativt for ringe omfang.

Der er endnu et stort behov for institutioner, der kan tilbyde hjælp til unge stofmisbrugere, uanset hvilke behandlingsbehov de har.

Denne mangel på tilbud gælder især efterbehandlingstilbud med mange valgmuligheder for klienterne og af så forskellig art, at det bliver muligt at tage de individuelle hensyn, der er nødvendige for at hjælpe de unge til at fungere på en sådan måde, at de bliver i stand til at indtage en plads i samfundet og klare sig selv.

På grund af hospitalsvæsenets manglende kapacitet er ventetiden for de klienter, der frivilligt vil lade sig indlægge, ofte meget lang. Det er næppe ønskeligt at gøre ventetiden endnu længere for disse klienter på grund af tvangsindlæggelse af andre.

Dertil kommer, at så længe efterbehandlingstilbudene er utilstrækkelige, vil der ikke altid være mulighed for at afgive klienter til videre behandling i socialpædagogiske institutioner, og uden denne efterbehandling vil de resultater, der er opnået på hospital, næppe kunne bevares.

På nuværende tidspunkt må opgaven derfor formentlig være at arbejde hen imod en forbedring af de eksisterende behandlingsmuligheder og fremskaffelse af et tilstrækkeligt antal institutioner, først og fremmest for at imødekomme de stofmisbrugere, der er eller kan motiveres til behandling, men som man endnu ikke kan yde tilstrækkelig hjælp.

Indførelsen af en selvstændig hjemmel til tvangsbehandling vil i øjeblikket formentlig være uden særlig værdi, da det efter det foreliggende kan være tvivlsomt, om man rent praktisk vil være i stand til at bringe tvangsbestemmelsen i anvendelse.

Sådanne tvangsmæssige indgreb vil i betydelig grad kunne forstærke stofmisbrugernes modvilje mod samfundet og derved skabe vanskeligheder for det opsøgende kontaktskabende arbejde, ligesom det vil kunne forhindre opbyggelsen af en bæredygtig motivation for behandling og resocialisering.

Efter magistratens opfattelse ses der således ikke for tiden at være grundlag for at foretage lovændringer, der giver en videre adgang til at anvende tvangsforanstaltninger.

København den 1. februar 1973

Børge H. Jensen
Socialborgmester

Henrik Jespersen

Frederiksberg Kommune har i skrivelse den 7 november 1972 förklarat sig instämma i indenrigsministeriets yttrande av den 3 november 1972 (se ovan).

Foreningen af Politimestre i Danmark:

— — — skal man udtale, at det for politiet er meget magtpåliggende, at man snarest når til et resultat i overvejelserne om egnede afvænningsforanstaltninger for narkotikamisbrugere, herunder både om indretningen af egnede anstalter eller institutioner hertil og om eventuel tvangsmæssig behandling. I de af politiet behandlede straffesager mod narkotikamisbrugere vil der ofte indgå anden kriminalitet — navnlig indbrudstyverier og dokumentfalsk —, og det vil i reglen være klart, at straf ikke er nogen hensigtsmæssig, ofte nærmest en skadelig sanktion. Der mangler imidlertid som alternativ hertil egnede afvænningsmuligheder, som kan stilles som betingelse for unkladelse af påtale eller betinget dom. Det vil være ønskeligt, at der findes en fælles nordisk løsning på problemet.

Frederiksberg, den 11. oktober 1972

N. Schaumburg

Akademikernes Centralorganisation har i skrivelse den 2 november 1972 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Den almindelige danske Lægeforening:

— — — har været forelagt for lægeforeningens Hygiejnekomité og lægeforeningens socialmedicinske udvalg.

Disse har samstemmende udtalt, at man ikke mener, at det på tilstrækkelig fyldestgørende måde er dokumenteret, at tvangsforanstaltninger over for narkotikamisbrugere vil virke effektive, hvorfor man ikke kan gå ind herfor.

Man vil derimod være åben over for en eventuel fællesnordisk informationsudveksling og forskning på det pågældende område, herunder en undersøgelse af betimeligheden i at iværksætte førnævnte tvangsforanstaltninger.

Til denne vurdering kan lægeforeningens hovedbestyrelse hermed henholde sig.

København, den 7. november 1972

P. h. v.

Jørgen Fog

E. Trier

Dansk Psykologforening:

Som anført i medlemsforslaget findes der i Danmark i loven om Børne- og Ungdomsforsorg bestemmelser vedrørende tvangsmæssig tilbageholdelse af unge til særlig foranstaltning. Disse foranstaltninger har kun været anvendt i begrænset omfang over for unge stofmisbrugere, oftest med negativt resultat.

Den omstændighed at de gældende bestemmelser udnyttes i så lille udstrækning gør det vanskeligt at se behovet for en udvidet adgang til tvangsbehandling.

Man skal i øvrigt henvise til, at en forespørgsel til samtlige stats-hospitaler og psykiatriske afdelinger foretaget af regeringens kontakt-udvalg — offentliggjort i kontaktudvalgets Redegørelse II, som resultat gav, at et flertal af de forespurgte afdelinger ikke fandt, at der var behov for en udvidelse af den eksisterende hjemmel.

Et flertal af de danske stofmisbrugere behandles i særligt oprettede centre og institutioner. Disse institutioners arbejde er tilrettelagt efter socialpædagogiske principper og på grundlag af frivillighed. Der råder i de mange forskellige faggrupper, herunder også blandt psykologer, som er involveret i dette arbejde, den indstilling, at der ikke er grund til at udvide hjemlen for tvangsindlæggelser eller tvangsbehandling, før der er udbygget et velfungerende behandlingssystem på frivilligt grundlag og at det er dokumenteret, at de frivillige tilbud ikke motiverer stofmisbrugere til at lade sig behandle.

Dansk Psykologforening kan helt tilslutte sig dette synspunkt og mener ikke, at der siden opbygningen af den frivillige behandling blev påbegyndt er fremkommet oplysninger, der kan begrunde en ændret stilling-tagen.

Det kan tilføjes, at man finder det afgørende for anvendelse af tvangsforanstaltninger, at de frembyder et realistisk behandlingsprogram og ikke blot er en isolation af stofmisbrugere.

Det er Dansk Psykologforenings opfattelse, at de behandlingsprin-cipper, der arbejdes med over for stofmisbrugere, er i overensstemmelse med de linier, der arbejdes med over for f. eks. alkoholikere, ligesom man finder dem i overensstemmelse med og tildels fremtræder som en videreudvikling af de frivilligheds- og tilbudsprincipper, der arbejdes efter i Børne- og Ungdomsværnet og i familievejledning.

Behandlingen af stofmisbrugere må derfor også ses i en større be-handlingsmæssig sammenhæng og udvikling, og man ville finde det uheldigt, at stofmisbrugere indtog en særstilling i forhold hertil.

Dansk Psykologforening er enig i, at der som omtalt i forslaget eksisterer et behov for en vurdering af de forskellige behandlingsmetoder og resultater.

Dansk Psykologforening skal stærkt anbefale, at der sker en betydelig udvidelse af forskningsindsatsen på dette område. Man kan tilslutte sig tanken om, at forskningen søges tilrettelagt på et nordisk grundlag. Et nordisk samarbejde vil utvivlsomt frembyde mulighed for en mere rationel planlægning af forskningen, en bedre udnyttelse af de økonomiske ressourcer og en fordelagtigere anvendelse af de for få forskere, der arbejder inden for området.

København, den 8. november 1972

Dansk Psykologforening

Bodil Johansson Bennike

Sekretariatschef

Dansk Socialrådgiverforening har i skrivelse den 1 december 1972 forklarat att man ej önskar avgiva yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Landsforeningen til Hjælp for Misbrugere af Rusgifte (LMR):

I denne anledning skal LMR udtale:

Ved et bestyrelsesmøde den 2. oktober 1972 med vor konsulent overlæge Marianne Schiøler drøftede vi spørgsmålet og nåede til samme konklusion som kontaktudvalget vedrørende ungdomsnarkomanien i sit svar af 23. oktober 1972 til indenrigsministeriet i samme sag (*se oven*).

København, den 8. november 1972

P. b. v.

Fendrich Christensen

Landsforeningen til Bekæmpelse af Hash og Narkotikamisbrug:

På et bestyrelsesmøde den 26. oktober 1972 besluttede foreningen at tilslutte sig forslaget og at bemærke følgende:

1. at man især gik ind for den lovgivning, man havde i Sverige, gældende fra 1966 og tillægget fra 1969, der siger, at loven også kan anvendes på patienter, der er afhængige af narkotika.
2. at vi tillægger punkt 2) sidst i forslaget stor betydning.

Landsforeningen til Bekæmpelse af Hash og Narkotikamisbrug vil samtidig gøre opmærksom på, at vi til enhver tid vil bistå Nordisk Råd

med udtalelser eller assistance, hvor man skønner, vore eksperter kan være behjælpelige.

Rungsted Kyst, den 3. november 1972

På bestyrelsens vegne

Gerda Vinding

Formand

Landsforeningen Ungdomsringen:

"Medlemsförslaget" rummer mange interessante og tankevækkende betragtninger om det øgede narkotikamisbrug i de nordiske lande, og vi er enige i, at en øget indsats — såvel i det forebyggende som i det behandelende arbejde — er påkrævet.

Vi kan imidlertid ikke støtte den restriktive holdning, som kommer til udtryk i "Medlemsförslaget" konklusion, hvor man ønsker en ensartet nordisk lovgivning, som muliggør tvangsbehandling af narkomaner.

Det er vor opfattelse, at de fleste stofmisbrugere kan motiveres til at påbegynde en frivillig afvænnning, og så længe der ikke findes tilstrækkelige midler til at behandle alle de stofmisbrugere, som selv ønsker afvænnning, finder vi det urimeligt at drøfte tvangsbehandling.

Efter vor opfattelse og erfaring har tvangsbehandlingen heller ikke de samme muligheder for at føre stofmisbrugeren ud af stofmiljøet som den frivillige behandlingsform.

Imidlertid må også det forebyggende arbejde udbygges. Der bør i højere grad, end tilfældet er, ydes offentlig støtte til klubber og institutioner, som er miljøskabende, og hvor samfundets truede grupper af børn og unge kan finde en bedre kontakt end den, de kan finde i et stofmisbrugermiljø.

I lige måde anser vi det for særdeles betydningsfuldt, at samarbejdet mellem de nordiske lande på narkoområdet udbygges og forstærkes, og i den sammenhæng vil vi påpege, at vi finder det vigtigt, at dette samarbejde kan finde sted ikke blot mellem politikere, administrationschefer og institutionsledere, men også mellem medarbejderne i såvel det forebyggende som det behandelende arbejde.

Det er således vort håb, at Nordisk Råd vil anbefale udvidet støtte til såvel det forebyggende som det behandelende arbejde — ud fra princippet om frivillighed.

Vejle, den 23. november 1972

Bernhardt Tastesen

Landsformand

Roar Hymøller

Generalsekretær

Landsforeningen af Børne- og Ungdomsværn:

— — — meddele, at man principielt tilslutter sig den linie, som det danske folketing har lagt, og man vil gerne påpege, at der ikke for tiden umiddelbart synes at være behov for at ændre lovgivningen med henblik på tvangsforanstaltninger. Arbejdet blandt børn og unge blev efter foreningens mening i høj grad styrket, da man i lov om børne- og ungdomsforsorg gjorde tilbudstanken til noget afgørende i arbejdet med vanskeligt stillede unge. Først nu begynder udformningen af et effektivt behandlingsapparat at tage form, og det vil derfor være rimeligt at få gennemprøvet nye pædagogiske arbejdsformer i tilbudstankens regie, inden man foretager yderligere overvejelser om mere tvangsmæssige foranstaltninger.

Frivillighedsprincippet bør efter foreningens vurdering være det bærende i hjælpearbejdet blandt de unge narkotikamisbrugere, og det har vist sig at være af overordentlig betydning, at de unge selv aktivt medvirker i behandlingsforløbet.

Foreningen skal ikke undlade at henlede opmærksomheden på, at det i arbejdet med de unge stofmisbrugere er af afgørende betydning, at der foregår et helt tæt samarbejde mellem læger, psykologer og pædagoger.

Der er gennem det sidste års tid så småt påbegyndt en ny arbejdsform gennem de såkaldte amtslige ungdomscentre, som dels virker gennem rådgivning og dels gennem etablering af mere utraditionelle anbringelsesformer.

Da det måske kan interessere rådets medlemmer at stifte bekendtskab med et sådant projekt, vedlægger vi beretning om forarbejderne til og etableringen af Københavns Amtskommunes Ungdomscenter (*här ej tryckt*).

København, den 9. november 1972

På Landsforeningens vegne

Jens Helbak

Formand

Leif Schiby

Sekretær

Finland**Justitieministeriet:**

Efter att i saken ha hört Kriminologiska forskningsanstalten får justitieministeriet såsom sitt utlåtande värdsamt anföra följande.

I medlemsförslaget framhålls att det råder en betydande osäkerhet om hur man skall förfara med icke vårdmotiverade narkotikamiss-

brukare. Trots att gällande lagstiftning i vissa fall tillåter omfattande bruk av tvångsmässiga vårdåtgärder, har dessa möjligheter i relativt ringa utsträckning utnyttjats.

Tveksamheten beträffande utnyttjandet av möjligheterna till tvångsmässig vård beror tydligen på en vägning av rättssäkerhets-, kostnads- och andra hänsyn anknutna till tvångsingripanden mot det väntade utbytet av vården. Vad vårdens effektivitet beträffar råder en betydande oenighet mellan sakkunniga på området. Möjligheterna att kännbart bygga ut den tvångsmässiga vården så att även icke vårdmotiverade narkotikamissbrukare helt avskärs från möjligheterna att anskaffa narkotika förefaller små, med beaktande av den existerande vårdorganisationens personella och materiella resurser. En ansenlig utvidgning av dessa resurser synes förutsätta dokumenterad kunskap om att detta verkligen skulle ha en klart påvisbar positiv effekt på narkotikamissbrukets omfattning i samhället. Experternas tveksamhet beträffande det lämpliga i att satsa på en massiv utbyggnad av tvångsvården kan tydligen åtminstone delvis förklaras med att denna effekt inte ansetts vara stark och uppenbar. Å andra sidan kan meningsskiljaktigheterna om narkotikavårdens effektivitet också förklaras av att man i alltför liten utsträckning differentierat mellan olika typer av narkotikabrukare och olika slag av behandling. Det är därför angeläget att erhålla mera kunskap om narkotikabehandlingsmetodernas inverkan genom kontrollerad experimentell behandlingsforskning på bred front. Ur denna synpunkt förefaller strävandena att förenhetliga lagstiftning och lagtillämpning i Norden mindre angelägna på detta stadium.

På grund av vad ovan anförts får justitieministeriet meddela,

1) att det inte kan omfatta förslaget om att man skall undersöka möjligheterna för att genomföra en likartad nordisk lagstiftning som möjliggör ett tvångsmässigt omhändertagande av narkotikamissbrukare för vård i den mån frivillig vård ej efterfrågas,

2) att det understöder förslaget om en organiserad samverkan kring utvärdering av förekommande behandlingsmetoder för narkomaner i de nordiska länderna.

Helsingfors den 17 november 1972

Matti Louekoski
Minister

Antti Kivivuori
Avdelningschef

Undervisningsministeriet:

Undervisningsministeriet har dock ombett skolstyrelsen och yrkesutbildningsstyrelsen att inkomma med utlåtande i ärendet (*se nedan*).

Ministeriet önskar emellertid ytterligare framhålla följande:

Eftersom vården av personer som blivit beroende av narkotika är svårare ju senare personen i fråga får vård, kan det vara nödvändigt att även kunna vidtaga tvångsåtgärder vid vården av narkotikamissbrukare. Detta gäller speciellt unga asociala personer med svag vårdmotivation.

Det bör dock framhåvas att tillförlitliga uppgifter om följderna av vården inte föreligger. Därför skulle sådana åtgärder vara synnerligen brådskande som möjliggör fast samarbete, då det gäller bedömning av olika vårdmetoder för narkotikamissbrukare i de nordiska länderna och därtill anslutna undersökningar. Ytterligare vore det behövt att kännbart öka vårdmöjligheterna för narkotikamissbrukare i de nordiska länderna.

De nu gällande stadgandena rörande intagning av narkomaner för vård och tillämpningen av dessa stadgar är dock i behov av revidering. Speciellt unga individers stora rörlighet från ett land till ett annat gör åtgärderna att förmå narkomaner att söka vård till ett samnordiskt problem. För att de åtgärder som vidtas för narkomanerna skall vara effektiva krävs enhetliga stadganden i hela Norden och för att åstadkomma enhetliga stadganden behövs nordiskt samarbete inom lagstiftningen rörande denna sektor.

Helsingfors den 13 februari 1973

Jaakko Numminen

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultursekreterare

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Vårdåtgärderna föranledda av missbruket av narkotika hör som en del till vården av dem som missbrukar berusningsmedel, varom skilt stadgats i lagen om vården av dem som missbrukar berusningsmedel (96/61). Ifall personen som skall ges vård är yngre än 18 år, tillämpas på honom åtgärder som stadgats i barnvårdslagen. Lagen om vården av dem som missbrukar berusningsmedel ger möjlighet till isolering och tvångsbehandling på anstalt på högst två år.

Inom den lagstadgade berusningsmedelsvården har antalet tvångsmässiga vårdåtgärder och i synnerhet antalet personer som omhändertagits för anstaltvård genom s.k. tvångsbeslut betydligt minskat jämsides med ökningen av anstaltvårdens och i synnerhet den öppna vårdens tjänster som grundar sig på de vårdades frivillighet och eget initiativ. Sålunda anser social- och hälsovårdsministeriet, att det i utvecklandet av vården av narkotikamissbrukare i främsta rummet är fråga om en kvantitativ ökning av uttryckligen åt unga missbrukare erbjudna tjänster och om dessa tjänsters kvalitativa anpassning till kundernas speciella behov. Först efter att man har gjort allt som är möj-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ligt för att åstadkomma en spontan vårdmotivering och för att aktivera sökande av vård samt kunnat tillfredsställa den härav kommande efterfrågan på vård, torde man kunna föreslå att tillämpningsområdet för tvångsmässiga åtgärder utvidgas.

Tvångsmässiga vårdåtgärder på sjukvårdsgrunder är möjliga enligt mentalsjuklagen när en missbrukare av berusningsmedel i samband med medlens bruk eller i avvänjningsskedet kommit till ett psykotiskt tillstånd. I samband med den för närvarande aktuella förnyelsen av lagstiftningen angående psykiatrisk vård försöker man möjliggöra tvångsmässig vård, när det framgår av vederbörande persons beteende och av övriga omständigheter, att han är i behov av omedelbar psykiatrisk sjukvård och att han på grund av sin sjukdom är farlig för sig själv eller för annan persons säkerhet. Sålunda innehåller den planerade lagrevisjonen inte heller sådana bestämmelser, som skulle möjliggöra en långvarig, mot patientens vilja genomförd sjukvård för narkotikamissbrukares vidkommande.

Nämnas må att Principkommittén för socialvården i sitt betänkande (1971: A 25) behandlade tvångsåtgärderna vid verkställigheten av socialvården och beslöt sig för ett ställningstagande, enligt vilket tvångsåtgärder som riktas på en individ bör tillåtas, när det motiverat kan anses, att en individ på grund av sin svaga utveckling eller sina försvagade själskrafter eller i följd av ett tillfälligt avvikande tillstånd är oförmögen att handla för sig eller när det föreligger en uppenbar fara som riktar sig emot andra personer. Under dessa omständigheter utgör bristande efterfrågan på frivillig vård allena inte heller enligt kommitténs ståndpunkt en tillräcklig grund för användning av tvångsmässiga åtgärder till exempel bland narkotikamissbrukare.

Lagstiftningen angående vården av missbrukare av berusande medel och i synnerhet systemen som sköter vårdens genomförande har under årtiondens lopp i vart nordiskt land utvecklats enligt så pass olika linjer med egna särdrag, att det knappast är möjligt att i de nordiska länderna förenhetliga vårdlagstiftningen. I synnerhet bör man vara försiktig i fråga om ökandet av möjligheterna att använda tvångsåtgärder tills den i medlemsförslagets andra rekommendation upptagna utvärderingen av förekommande behandlingsmetoder för narkomaner i de nordiska länderna har företagits och tills man i det sammanhanget fått bevis på olika åtgärders värde i behandlingen av narkotikamissbrukare.

Med anledning av Nordiska rådets rekommendation nr 8/1971 pågår för närvarande en serie av symposier inom forskningen av narkotikamissbruket, av vilka symposier det första just avslutats i Uppsala. Inom ramen för dessa samnordiska forskarsammankomster kartlägger man också de vårdåtgärder som riktas mot narkotikamissbrukare. Resultaten av symposierna kan senare användas vid planeringen av de olika formerna av narkotikamissbrukares behandling.

På grund av det ovan anförda anser social- och hälsovårdsministeriet det i det nuvarande skedet av narkotikamissbruket inte vara ändamålsenligt att ändra lagstiftningen sålunda, att ett omhändertagande för vård mot missbrukarnas vilja skulle bli allmänare än för närvarande. Däremot är det enligt ministeriets uppfattning för kontrolleringen av den internationella smyghandeln med narkotika viktigt, att föreskrifterna angående tull- och polismyndigheternas verksamhet samt straffen som skall utmätas är på den nordiska lagstiftningens plan så långt som möjligt enhetliga.

Helsingfors den 26 oktober 1972

Pekka Ojala
Avdelningschef

Kirsti Valvio
Föredragande

Skolstyrelsen¹:

1. Skolstyrelsen förenar sig om det till ministerrådet ställda förslaget om att ministerrådet måtte undersöka möjligheterna för att genomföra en likartad nordisk lagstiftning som möjliggör ett tvångsmässigt omhändertagande av narkotikamissbrukare för vård i den mån frivillig vård ej efterfrågas.

Enligt skolstyrelsens åsikt måste man emellertid alltid först försöka få narkotikabrukaren själv eller med hjälp av hans föräldrar eller en stödning söka vård. Först om detta inte hjälper bör man vidtaga tvångsåtgärder. De först nämnda alternativen är enligt skolstyrelsens uppfattning viktiga redan med tanke på vårdens förmåga att ge resultat.

Av den finländska skolungdomen arbetar eller praktiserar en betydande del under skolornas semestertider även annorstädes i de nordiska länderna, i synnerhet i Sverige, och de kan även där lätt komma att ha med rusmedel att göra och till och med bli ständiga brukare därav. Härvid skulle enhetliga regler och stadganden i de olika nordiska länderna göra det lättare och snabbare att behandla frågan om omhändertagande av ifrågavarande ungdomar för vård.

2. Skolstyrelsen anser det också som ytterst viktigt och nödvändigt, att information om i bruk befintliga metoder av rusmedelsbrukares behandling utbytes mellan de olika länderna. Det är också nödvändigt, att ifrågavarande metoder värderas i samarbete samt att de ständigt utvecklas i överensstämmelse med de föränderliga behoven.

3. Enligt skolstyrelsens åsikt är det också mycket viktigt, att information om i de nordiska länderna företagna såväl medicinska, sociologiska som psykologiska undersökningar beträffande rusmedlens an-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

vändning, orsaker och följder samt förebyggande och brukares vård förmedlas till samtliga nordiska länders skol-, hälsovårds- och socialmyndigheter.

Helsingfors den 23 oktober 1972

Paavo Ruuhijärvi

Tf. ställföreträdare för generaldirektören

Tuttu Nurmiaho

Överinspektör

Yrkesutbildningsstyrelsen¹:

— — — konstaterar yrkesutbildningsstyrelsen, att saken egentligen inte hör till styrelsens kompetensområde. Styrelsen anser det emellertid vara ändamålsenligt att en samnordisk utredning verkställs i saken.

Med beaktande av den ökande fara, som föranleds av narkotikamissbruket även bland skolungdom, vill yrkesutbildningsstyrelsen speciellt betona, att ifall den i medlemsförslaget hemställda utredningen verkställs, denna grupp av missbrukare borde i utredningsarbetet underkastas en speciell granskning, emedan det är sannolikt att när unga, i synnerhet minderåriga skolbarn blir brukare av narkotika, likadana metoder av omhändertagande för vård och av behandling kanske inte är påkallade som kommer i fråga beträffande till äldre ålderskategorier hörande mera långtida missbrukare.

Helsingfors den 5 oktober 1972

Viljo Kuuskoski

Generaldirektör

L. Rousi

Avdelningsche

Stadsförbundets byrå:

Vid lösande av de problem som det tilltagande bruket av narkotika för med sig spelar det internationella samarbetet en mycket stor roll. Under de nuvarande förhållandena, då det internationella umgänget är livligt, är det alldeles särskilt viktigt, att man inom detta område strävar till ett nära samarbete. Beträffande de nordiska länderna bör konstateras, att de livliga kontakterna och den gemensamma nordiska arbetsmarknaden skapar ett behov av att åstadkomma enhetliga stadganden inom bl. a. social- och hälsovården, och häri ingår även denna fråga.

Fördenskull styrker Stadsförbundets byrå, trots att huvudvikten vid narkomanvården bör läggas på frivillig vård, medlemsförslagets kläm-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

mar om en likartad nordisk lagstiftning beträffande ett tvångsmässigt omhändertagande av narkotikamissbrukare samt en likartad värdering av olika former av vård och behandling av narkomaner.

Helsingfors den 18 oktober 1972

Stadsförbundets byrå

L. O. Johanson

Verkställande direktör

Berndt Långvik

Biträdande avdelningschef

Väestöliitto r.y. (Befolkningsförbundet r.f.):¹

Såsom en familjepolitisk organisation anser Väestöliitto initiativ som avser minskning av missbruket av all narkotika som mycket viktiga. De sociala problem som föranletts av ökat bruk av alkohol och narkotika är inte enbart brukarnas egna problem utan den skadliga verkningen avspeglas hos brukarens hela familj och vållar svåra konflikter mellan familjemedlemmarna. Nordiskt samarbete bör utbyggas både för att hindra utbredningen av narkotika och för att omhänderta deras brukare för vård. Synnerligen trängande behöver man emellertid starka åtgärder från samhällets sida för att lösa problemet på fältet.

Det är klart att tvångsåtgärder inte är den bästa lösningen av problem som har en psykosocial bakgrund. Eftersom det dock ofta är svårt och tidsödande att råda bot på dessa bakgrundsfaktorer, måste det finnas en möjlighet att genom tvångsåtgärder omhänderta en ung narkotikamissbrukare, som inte har insikt om sin svåra situation, för vård. Man borde lyckas komma till frivilligt sökande av vård, emedan resultatet då sannolikt skulle vara bättre. Om man emellertid inte söker sig till vård, är följden oftast brottslighet och fängelse, vilket man inte kan anse vara den rätta lösningen ur en ung narkotikamissbrukares synpunkt. Åtminstone i begynnelseskedet av vården borde man undersöka möjligheterna till tvångsmässig vård.

Emedan rörligheten är stor mellan de nordiska länderna, borde man sträva till i förslaget nämnd enhetlighet för att avvärja de skadliga verkningarna av narkotika i de olika nordiska länderna. Detta resultat torde kunna uppnås endast om man minskar olikheterna i lagstiftningen.

För att man skall kunna uppnå bättre resultat i behandlingen av narkotikabrukare, borde man skyndsamt företaga en noggrann analysering av metoderna och resultaten av narkomanernas behandling. Emedan man i olika nordiska länder sannolikt använt olika metoder,

¹ Yttrandet översatt från finska.

borde det i förslaget föreslagna samarbetet inom utvärderingen av de olika metoderna och resultaten av behandling för narkomaner med det snaraste igångsättas.

Helsingfors den 22 november 1972

Väestöliitto r.y.

Kauko Sipponen
Styrelsens ordförande

Jouko Hulkko
Verksamhetsledare

Suomen kunnallisiitto (Finlands kommunalförbund):

Spridningen av och handeln med narkotika är i händerna på en internationellt organiserad förbrytarliga. Därför måste även åtgärder i syfte att motarbeta denna verksamhet sträcka sig utanför landets gränser. Nationella motåtgärder för att förhindra spridning och försäljning av narkotika är inte tillräckligt effektiva. Speciellt på grund av den fasta interaktionen mellan de nordiska länderna behövs enhetliga tillvägagångssätt för begränsande av försäljning och bruk av narkotika. Även vården av narkotikamissbrukare borde man sträva till att ordna genom enhetliga bestämmelser i alla nordiska länder.

I Finland har man som bäst på gång en helhetsreform av socialvårdslagstiftningen. Man strävar till att genom lagstiftning noggrant begränsa tvångsmässigt företagna åtgärder. Som utgångspunkt för tvångsmässiga åtgärder är emellertid det, att patienten på grund av sinnessjukdom, alkoholism eller narkomani inte är beredd att underkasta sig vård som är nödvändig för honom. Tvångsåtgärder är även alltid möjliga om personen är farlig för sin egen eller andras säkerhet eller om han är i behov av brådskande vård. Tvångsåtgärder är således möjliga alltid då det konstateras att personen inte är i stånd att bedöma sin egen situation.

Speciellt i samband med unga personers narkotikabruk måste man beakta det, att narkomanen ofta på grund av sin minderårighet och oerfarenhet inte förstår söka sig till vård, varför tvångsåtgärder i dessa fall är nödvändigare än i fråga om vuxna personer.

På grund av det ovan anförda förenar sig Suomen kunnallisiitto med det bifogade utkastet till medlemsförslag och hoppas att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att genomföra en likartad nordisk lagstiftning som möjliggör ett tvångsmässigt omhändertagande av narkotikamissbrukare för vård i den utsträckning frivillig vård ej efterfrågas och att ministerrådet

skyndsamt måtte vidtaga åtgärder för en organiserad samverkan kring utvärdering av förekommande behandlingsmetoder för narkomaner.

Helsingfors den 13 november 1972

Suomen kunnallisliitto (Finlands kommunalförbund)

Eero Koivukoski
Biträdande ditektör

Aune Nuutilainen
Jurist

Svenska befolkningsförbundet i Finland:

Svenska befolkningsförbundet i Finland anser att en likartad nordisk lagstiftning, som möjliggör ett tvångsmässigt omhändertagande av narkotikamissbrukare för vård är synnerligen påkallad. Kommunikationerna mellan de nordiska länderna är så välutvecklade, att också mindre önskvärda företeelser, såsom narkomani, sprids epidemiartat. Om något av de nordiska länderna har en mera accepterande inställning till narkomani än andra, minskas därför möjligheterna till effektiva åtgärder.

Då narkomanerna i stor utsträckning är unga människor, måste det anses vara synnerligen angeläget att i tid kunna vidta preventiva åtgärder, dels för att om möjligt rädda individen själv, dels för att hindra honom eller henne att genom påverkan göra andra till narkotikamissbrukare. Även tvångsmässiga åtgärder bör kunna godkännas. Somatiskt epidemiskt sjuka personer isoleras självklart. Det måste anses vara missriktad humanitet om man på grund av principen om individens frihet inte kan ingripa mot den, som är livsfarlig både för sig själv och andra. Och i de fall där det kanske inte är fråga om livet, leder fortsatt missbruk, som förslagsställarna påpekar, förr eller senare till kriminalitet, som slutar med långvarigt frihetsberövande inom kriminalvården. Ingripande i ett tidigt skede, även mot individens vilja, måste ses som mera humant.

Man måste dock ytterst bestämt stryka under, att ett i humanitetens namn gjort frihetsberövande mot individens vilja inte får kränka individens rättsskydd. Lagstiftningens väg borde därför slås fast, vilken eller vilka myndigheter som kan fatta beslut om tvångsmässig vård. Tidsbegränsning för tvångsmässigt omhändertagande bör dessutom stadgas.

Lagstiftning på området hjälper dock föga, ifall lagens möjligheter till ingripanden inte utnyttjas. För resultat krävs det både vilja och resurser att tillämpa de möjligheter lagens bokstav kan komma att ge och redan nu delvis ger.

I fråga om punkt två i medlemsförslaget anser Svenska befolkningsförbundet att en samverkan mellan de nordiska länderna kring utvärde-

ring av behandlingsmetoderna är synnerligen önskvärd. Alltför stor osäkerhet råder tyvärr fortfarande om metoderna för behandling av narkomani. Tvångsmässig vård förutsätter att vårdformerna utvecklas.

Svenska befolkningsförbundet i Finland ställer sig sålunda positivt till det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om omhändertagande av narkotikamissbrukare för vård.

Helsingfors den 13 november 1972

För Svenska befolkningsförbundet i Finland

Karl-Erik Forsberg

Ordförande

Margareta Aminoff

Ombudsman

Finlands läkarförbund r.f.¹:

Vad först det förslag angår, enligt vilket Nordiska ministerrådet borde undersöka möjligheterna för att genomföra en likartad nordisk lagstiftning som möjliggör ett tvångsmässigt omhändertagande av narkotikamissbrukare för vård, finner förbundet det väckta förslaget vara värt understöd.

Även skillnaderna mellan de nuvarande strafflagarna i de nordiska länderna och i synnerhet skillnaderna i lagarnas praktiska tillämpning har medfört att i synnerhet unga narkotikamissbrukare och smyghandeln med narkotika sökt sig till de länder vilkas attityd är mera tillåtande än grannländernas. Till följd av denna rörlighet har frågan om anordnandet av förebyggande åtgärder blivit synnerligen svårlost.

Förbundet anser det också som mycket viktigt, att ett organiserat nordiskt samarbete åstadkommes i värderingen av de i praktiken förekommande metoderna för narkotikabrukarens behandling.

Förbundet konstaterar, att man i Finland bl. a. åren 1969—1971 igångsatt flera specialbehandlingsprogram för unga narkotikabrukare. För programmens resultat är emellertid tills vidare ingen redogörelse tillgänglig, på vars grundval man skulle kunna uppskatta hur programmen har lyckats. Förbundet anser emellertid, att det är ytterst angeläget att man får sådana redogörelser och jämför dessa på nordiskt plan. Sålunda borde man med det snaraste börja avfatta rapporter, i vilka olika behandlingsprogramms tillämplighet och resultaten värderas och jämförs under det att man som kriterier använder följande: a) förbättringen av patienternas människorelationer, b) minskningen eller upphörandet av patienternas narkotikamissbruk, c) förbättringen av patientens arbetsförmåga eller studieförmåga och d) minskningen eller upphörandet av

¹ Yttrandet översatt från finska.

patientens brottslighet. Likaledes skulle det vara nödigtt att klarlægge erfarenheterna som man i de nordiska länderna fått av det s. k. sökande arbetet och arbetet med patientens motivering för vård.

En möjlighet att genomföra nordiskt samarbete i behandlingen av narkomaner skulle enligt förbundets uppfattning kunna vara inrättandet av ett permanent samsarbetsorgan mellan nordiska läkarsakkunniga. Bland annat sakkunskapen av ett sådant organ borde användas vid allt planeringsarbete som sammanhänger med vården och rehabiliteringen av narkotikamisbrukare.

Helsingfors den 8 december 1972

Finlands läkarförbund

Pentti Rokkanen

Ordförande

Kaarina Sarvilinna

T.f. lagfaren sekreterare

N o r g e

Sosialdepartementet:

Stoffmisbruk blant ungdom har i løpet av de siste år vært økende og dette har foruroliget såvel myndigheter som befolkningen generelt.

Når det gjelder behandling av stoffmisbrukere og narkomane anser man idag prinsipielt at dette hører under det ordinære psykiske helsevern, ut fra det syn at narkotikamisbruk er et symptom på en primær eller sekundær psykisk lidelse. Problemene går ofte på tilpasningsvansker, insuffisiensfølelse, vantrivsel i familie-, skole- arbeids- og samfunnsmiljø. Det er derfor nødvendig med et nært samarbeid med sosialvesenet og andre offentlige etater, så som skole-, politi-, toll- og arbeidsmyndigheter.

Forholdene må legges til rette slik at de som trenger poliklinisk behandling og institusjonsbehandling kan motta dette på det lokale og regionale plan uten unødige ventetid. Statens klinikk for narkomane er i Norge beregnet til å ta imot de klienter som trenger et spesialisert opplegg.

Helsedirektoratet er oppmerksom på at man i dagens situasjon ikke kan imøtekomme behovet for behandlingstiltak over hele landet.

Man har prioritert å forsøke å styrke enkelte av de allerede eksisterende institusjoner i regioner som er særlig utsatt og hvor behovet er akutt. Videre er man av den oppfatning at såsant det er mulig, bør ikke en kvantitativ utbygging svekke kvaliteten av hjelpetilbud. Ved å la enkelte institusjoner gjennomføre relativt systematiske behandlingsopplegg, kan man i større grad unngå utbygging av en omsorg som i løpet av en periode er uhensiktsmessig og feilslått.

Behovet for "tvangsbehandling" — innleggelse uten eget samtykke — har i den senere tid vært under vurdering i Helsedirektoratet. Som nevnt i det foreliggende medlemsforslag har man i Norge hjemmel for innleggelse uten eget samtykke i Lov om edruskapsvern, Lov om psykisk helsevern og Lov om Sundhetscommissioner og om Foranstaltninger i Anledning af epidemiske og smittsomme sygdommen. Det er dessuten etter Lov om barnevern også mulighet for innleggelse uten eget samtykke.

Et seminar i Helsedirektoratets regi i september 1971 med behandlere og institusjonsledere fra forskjellige sektorer innen psykisk helsevern drøftet behovet for utvidet adgang for innleggelse uten eget samtykke. Det var på seminaret enighet om at man ikke ønsket utvidelse av § 5 i Lov om psykisk helsevern til også å omfatte alvorlig narkomani, idet det overveiende flertall anså at det ikke var noe behandlingsmessig å vinne ved en utvidet adgang til langvarig tvangsretensjon ut fra det syn at slik retensjon ville forringe eller avskjære klientens behandlingsmotivasjon. Det var videre enighet om at det foreligger et klart behov for intervensjon i livstruende krisesituasjoner, og at institusjonsomsorg da kan være nødvendig, også i de institusjoner som omfattes av Lov om psykisk helsevern. Denne lovs § 3 synes å gi grunnlag for en slik intervensjon.

Av de uttalelser til medlemsforslaget som er innkommet fra behandlingsinstitusjoner, berører følgende behovet for "tvangsinnleggelse".

Statens klinikk for narkomane uttaler:

I unntakstilfelle har klinikken imidlertid i årenes løp også tatt inn noen få pasienter, innlagt mot eget ønske. Etter vår oppfatning vil det for de aller fleste narkomane pasienter ikke være ønskelig eller hensiktsmessig med lengre tids tvangsretensjon i klinikken og videre i mer akutte krisesituasjoner anser man det i en del tilfeller nødvendig og ønskelig raskt å kunne etablere en tvangsinnleggelse som en kriseintervensjon, f.eks. etter Lov om psykisk helsevern § 3.

Statens forvernssenter uttaler:

I praksis har det vist seg at langvarig tvanganbringelse av unge stoffmisbrukere mot deres vilje ikke har noen terapeutisk effekt. Forvernssenteret refererer videre til det nevnte seminar og understreker at det var full enighet om at man burde undersøke mulighetene for å kunne anbringe stoffmisbrukende ungdom i psykiatrisk institusjon i inntil 3 uker ifølge § 3 i Lov om psykisk helsevern.

Administrerende overlege ved Eg sykehus understreker nødvendigheten av at en utvidelse av de psykiatriske sykehus både personellmessig og bygningsmessig må skje før en utvidelse av adgang til tvangsinnleggelse.

Fra Lier sykehus uttaler overlege Skaug at

behandling uten adgang til å benytte tvangsmidler ser ikke ut til å føre frem mens overlege Kvalsheim vil fraråde utvidelseadgang til tvangsinnleggelse utover den adgang som allerede eksisterer.

Overlege Hirsch ved *Oslo Helseråds* avdeling for psykiatri uttaler slik situasjon er i dag kan jeg ikke si meg enig i at det åpnes alminnelig adgang til tvangsbehandling av narkomane på lengre sikt.

Han understreker at det burde være adgang til å ta en pasient under vern en begrenset tid f.eks. 3 uker for å gjennomføre en viss grad av avgiftning og bringe på det rene om et tilstrekkelig minimum av behandlingsmotivasjon er til stede.

Fra *Ungdomskontorets uteseksjon, Oslo kommune*, understrekes at det synes

å herske forholdsvis bred enighet om at tvangsinnleggelse bør kunne benyttes i livstruende situasjoner, der den unge overhodet ikke er i stand til å ta vare på seg selv, eller der det eksisterer en akutt psykotisk tilstand. Disse tilfeller blir imidlertid langt på vei dekket av det nåværende lovverk og synes ikke å nødvendiggjøre noen ytterligere lovforanstaltning.

Under forutsetning av at § 3 i Lov om psykisk helsevern kan brukes ved intervensjon i livstruende krisesituasjoner, er det enighet om at en utvidet adgang av innleggelse uten eget samtykke utover den allerede eksisterende lovgivning ikke bør prioriteres.

Som anført i medlemsforslaget arbeides det for en harmonisering av lovverket hva angår straffereaksjoner i forhold til narkotikalovbrudd, men Sosialdepartementet vil stille seg tvilende til behovet for å omarbeide det enkelte lands lovhjemmel for innleggelse uten eget samtykke i den hensikt å få ensartet lovgivning de nordiske land imellom.

Om behovet for ensartede lovregler som muliggjør "tvangsbehandling" av stoffmisbrukere og narkomane uttaler

Den norske advokatforening at de

anser det som i høy grad ønskelig at det i de nordiske land snarest gjennomføres likeartede lovregler.

Norske Kommuners Sentralforbund:

ønsker å understreke at narkotikaproblemer har en tydelig internordisk karakter og behandlingen av spørsmålet bør derfor underlegges en likelydende nordisk lovgivning.

Organisasjonen Det Blå Kors

finder det nødvendig at det lovmessig gis mulighet for tvangsinnleggelse av narkotikamisbrukere og at en bør tilstrebe en ensartet lovgivning på dette felt innen de nordiske land.

Den norske lægeforening henviser til det samarbeid som allerede er etablert og

antar derfor at det er tvilsomt om en vil komme noe lengre om det

fra Nordisk Ministerråd nedsettes et utvalg eller komite til å samordne lovgivningen på dette felt.

Den noe forskjellige lovgivning på dette felt har såvidt vites ikke vært et problem for behandlingssektoren, og har ikke vanskeliggjort behandling av stoffmisbrukere og narkomane.

I det nordiske kontaktmannsorgan for narkotikas spørsmål er det enighet om prinsippet at den enkelte unge bør få hjelp til reise til hjemstedet for å motta behandling i det land problemene har oppstått, samt få hjelp til å oppta kontakten med hjemmet og familien. I enkelte tilfelle kan det være aktuelt med behandling i et annet nordisk land enn den unges hjemland, og som regel vil begrunnelsen være at klienten ønsker å bosette seg i landet eller at klienten bedre vil kunne nyttiggjøre seg dette lands behandlingstilbud. Et slikt opplegg bør alltid være i samarbeid med de behandlende institusjoner klienten har hatt kontakt med tidligere, for å unngå et "overlappende" opplegg med muligheter for manipulering fra klientens side, samt sløsing med behandlingsmessige ressurser uten at behandlingstilbudet bedres.

Et slikt samarbeid forsøkes for eksempel ivaretatt av de nordiske sosialarbeidere i København.

Som anført i Sosialdepartementets forslag til avsnitt om narkotika-problemer i Nordisk Ministerråds årsrapport til Nordisk Råd og meddelelse om rekommandasjon nr. 8/1971, har samarbeidet de nordiske land imellom, gjennom det nordiske kontaktorgan, Kontaktmannsmøtet, kommet inn i en tilfredsstillende form. Kontaktmennene legger vekt på å drøfte narkotikamisbrukets utvikling i de enkelte land med henblikk på å sammenlikne ulike tilnæringsmåter for å løse og forebygge narkotikaproblemene.

Ut fra Sosialdepartementets vurdering synes det ikke å være grunnlag for å prioritere et utredningsarbeid med sikte på å undersøke mulighetene for å gjennomføre en ensartet nordisk lovgivning som muliggjør "tvangsinnleggelse" av narkotikamisbrukere for behandling i den grad frivillig behandling ikke ønskes.

Medlemsforslaget inneholder også forslag om å fremme organisert samarbeid for å evaluere eksisterende behandlingsmetoder for narkomane i de nordiske land.

Som anført i forslaget har det vært avholdt et symposium med blant annet sikte på evalueringsproblemer ved behandlingsmetoder innen dette felt. Resultatet av symposiet skal drøftes i kontaktmannsmøte 10. januar 1973.

Sosialdepartementet vil i denne sammenheng henlede oppmerksomheten på den utredning som er offentliggjort i Nordisk utredningsserie (*NU 1970: 11*) om narkotikaforskning. Utredningen anbefaler etablering av et samarbeidsutvalg for narkotikaforskning.

Utredningen er i prinsippet anbefalt, men av økonomiske grunner

lagt på is inntil videre. Dette er beklaget av det nordiske kontaktmannsorganet. Fra dansk side er det tatt skritt for å undersøke mulighetene for å få økonomisk støtte fra Det nordiske kultursekretariat til felles nordisk narkotikaforskning. Sosialdepartementet har derfor ikke noe å innvende mot forslaget del 2, men forutsetter at evaluering av behandlingsmetoder ses i sammenheng med eventuell felles nordisk narkotikaforskning for øvrig.

En eventuell rekommandasjon fra Nordisk Råd ut fra foreliggende forslag forutsettes sett i sammenheng med rekommandasjon nr. 8/71, for å unngå to "overlappende" rekommandasjoner.

For ordens skyld gjøres oppmerksom på at Norge (v/Sosialdepartementet) er koordinerende land.

Oslo, 22. januar 1973

Bergfrid Fjose

Christofer Lohne Knudsen

Statens klinikk for narkomane:

Som en spesialinstitusjon for behandling av alle typer narkomane, tar Statens klinikk for narkomane imot pasienter til innleggelse, dels etter pasientens eget ønske, dels mot pasientens eget ønske. De aller fleste pasienter innlegges frivillig og etter eget ønske, fortrinnsvis via vedkommendes lokale edruskapsnemnd, men også via andre sykehus og institusjoner eller direkte fra innleggende leger. Endel innlegges ved at de selv har søkt om overflytting etter fengselslovens § 12 i den hensikt å komme under behandling mens soning av en dom pågår.

I unntakstilfelle har klinikken imidlertid i årenes løp også tatt inn noen få pasienter, innlagt mot eget ønske. Etter vår oppfatning vil det for de aller fleste narkomane pasienter ikke være ønskelig eller hensiktsmessig med lengre tids tvangsretensjon i klinikken. De pasienter som har vært tvangsinnlagt etter edruskapslovens § 7 "for inntil 2 år", har vi mottatt ut fra et ønske om å kunne bryte inn i en situasjon hvor pasienten har vist en så sterk grad av selvdestruktiv adferd at en rask og langvarig inngripen og beskyttelse av pasienten har vært ansett nødvendig, som et forsøk på å redde vedkommendes liv. Ut fra behandlingsmessig synspunkt er imidlertid en tvangsinnleggelse oftest et dårlig utgangspunkt og vi har således ingen tro på en slik form for innleggelse i de tilfelle der man av terapeutiske grunner kunne ønske å beholde en f. eks. rømmelysten pasient i klinikken.

Vi mener således en tvangsinnleggelse må være berettiget ut fra hensynet til pasientens livstruende situasjon og ikke ut fra hensynet til institusjonens behov. Et annet moment er at en tvangsinnleggelse etter denne lovparagraf først kommer istand etter en, etter vår mening, for tid-

krevende og komplisert prosedyre. I mere akutte krisesituasjoner anser en det i endel tilfeller nødvendig og ønskelig, raskt å kunne etablere en tvangsinnleggelse som en kriseintervensjon, f.eks. etter Lov om psykisk helsevern, § 3. En vil derved kunne få en inntil 3 ukers observasjonsperiode med planlegging og forberedelse av de videre behandlingstiltak.

Edruskapslovens § 6 A gir også adgang til tvangsinnleggelse over en kortere tidsperiode på inntil 30 dager om gangen inntil ialt 90 dager pr. år. Dette innleggelsesgrunnlag har ikke vært benyttet her ved klinikken, men det kan være spørsmål om ikke dette kunne ses som et gunstig alternativ til tvangsinnleggelse etter lovens § 7 i de tilfelle som er nevnt tidligere.

Også fordi det hittil aldri har vist seg aktuelt å holde pasienten sammenhengende i klinikken over hele den tidsperiode på inntil 2 år loven gir adgang til.

Hov, 29. desember 1972

Einar Øfsti

Konst. adm. overlege

Statens forvernssenter:

I Norge finnes muligheten for tvangsanbringelse av stoffmisbrukere ifølge lov om psykisk helsevern § 3 og § 5. Ifølge § 3 kan en stoffmisbruker mottas tvangsmessig til behandling i inntil 3 uker om det er tvil om vedkommendes sinnstilstand. Etter § 5 kan han mottas når han har en alvorlig sinnslidelse. Han kan videre også tas mot ifølge edruskapslovgivningen, som hjemler mulighet for også langvarig behandling.

I praksis har det vist seg at langvarig tvangsanbringelse av unge stoffmisbrukere mot deres vilje ikke har noen terapeutisk effekt. En utvidelse av muligheten for langvarig tvangsanbringelse innenfor rammen av psykisk helsevern eller edruskapslovgivningen vil derfor i praksis bety en utvidelse av mulighetene for tvangsmessig anbringelse av stoffmisbrukere uten at de får den nødvendige behandling. Det var også stor enighet om på det såkalte Sole-seminaret 1971 og der ca. 100 fagfolk nær tilknyttet denne problematikk fantes, at man ikke burde utvide mulighetene i Norge idag til tvangsanbringelse av stoffmisbrukere til behandling. Derimot var det full enighet om at man burde undersøke mulighetene for å kunne anbringe stoffmisbrukende ungdom i psykiatrisk institusjon i inntil 3 uker ifølge § 3 i lov om psykisk helsevern.

Forøvrig har jeg behandlet problemet tvangsbehandling av stoffmisbrukende ungdom noe mer inngående i min bok "Stoffmisbruk, psykiatri og samfunn" (Aschehoug 1972).

Når det gjelder de ulike behandlingalternativer som bør finnes for

unge stoffmisbrukere, tillater jeg meg å vise til foredrag som jeg håper gir et visst bilde av vår organisasjon og hvordan den arbeider (*här ej tryckt*).

Oslo, 5. november 1972

Dag Coucheron

Overlege

Oslo helseråd, Avdeling for psykiatri:

Det er rimelig å anta at av det meget store antall som idag misbruker narkotika er det bare et lite fåtall som sier seg villig til å søke medisinsk hjelp. Selv overfor dette lille antall er det psykiske helseverns behandlingsskapitet mangelfullt både kvantitativt og kvalitativt. Dersom man nå uten å øke behandlingsressursene i meget betydelig grad åpner adgang til tvangsmessig behandling, vil dette være et slag i luften. Dels vil det ha som resultat at mange andre pasienter som idag får behandling under psykisk helsevern vil måtte avvises. Dette er en tendens som allerede idag er tydelig merkbar. Det er en selvsagt ting at behandlingsskapiteten ikke kan økes uten økning av ressursene.

Når man idag knapt nok kan hjelpe dem som det er lettest å hjelpe, nemlig dem som frivillig søker hjelp og derfor har en viss grad av motivasjon, vil man skape en nærmest umulig situasjon dersom man skulle ta seg av dem som er meget vanskelig eller nærmest umulig å hjelpe, nemlig de som måtte tvangsbehandles fordi de mangler motivasjon for behandling. Det er også overveiende sannsynlig at dersom man skaper lovmessig adgang til tvangsbehandling, vil man også skape et krav om tvangsbehandling fra samfunnets side. Også på denne måte vil behandlingsapparatet komme i en umulig situasjon.

Dersom det imidlertid samtidig skjer en betydelig økning av behandlingssressursene, mener jeg at lovmessig adgang til tvangsbehandling av narkomane kan være aktuelt på visse betingelser. Det burde være adgang til å ta en slik pasient under vern en begrenset tid — f.eks. 3 uker — for å gjennomføre en viss grad av avgiftning og bringe på det rene om et tilstrekkelig minimum av behandlingsmotivasjon er til stede. En pasient som befinner seg i et aktuelt misbruk er nemlig ikke et fritt menneske som selv kan velge. Han er tvangsmessig, ja, nærmest driftsmessig, innstilt på å skaffe seg mer stoff. Derfor er det først etter en avgiftningsperiode at man kan få inntrykk av om han er motivert for behandling på lengre sikt. Den norske lov om psykisk helsevern burde i så fall få en klar tilføyelse som åpnet adgang til en slik innleggelse til observasjon. Etter den nåværende lov er det etter min mening ikke egentlig adgang til innleggelse av narkomane etter § 3. Denne paragraf tar kun sikte på å observere om det foreligger alvorlig sinnslidelse. Det

fremgår av lovens forarbeider at narkomani som ikke er komplisert med psykose ikke regnes som alvorlig sinnslidelse.

Slik som situasjonen er idag, kan jeg ikke si meg enig i at det åpnes alminnelig adgang til tvangsbehandling av narkomane på lengre sikt. Det eneste jeg kunne tenke meg var at det i helt spesielle tilfeller var anledning til å innlegge narkomane etter lov om edruskapsvern. Denne omsorg har imidlertid ikke noe egnet behandlingssted. Slik innleggelse måtte i så fall skje i psykiatrisk sykehus.

Forøvrig er jeg helt enig i at det bør skapes felles lovregler for de nordiske land på dette området. Jeg er også enig i at det er behov for en vurdering av de nåværende behandlingsmetoder. Det burde sammenkalles til et nordisk seminar av eksperter og politikere. En slik vurdering burde foretas før man begynte på arbeidet med å finne felles lovregler for eventuell tvangsbehandling av narkomane.

Oslo, 7. november 1972

Johs. Hirsch
Overlege

Ullevål sykehus:

Da det foreløpig synes å dreie seg om forslag med utredningskarakter, har jeg ingen bemerkninger til disse utover å gi helhjertet støtte.

En forutsetter at de som her hjemme sitter oppe i det praktiske arbeid (også de som ikke har oppebåret statsbidrag), får anledning til å uttale seg så vel under utredningens gang som når konkrete forslag foreligger.

Ullevål, 20. oktober 1972

Per Anchersen
Overlege

Eg sykehus:

Undertegnede har diskutert emnet med de øvrige leger ved Eg sykehus.

De fleste av legene kvier seg for å gå inn for tvangsinnleggelse i psykiatrisk helseinstitusjon av ikke behandlingsmotiverte narkomane og alkoholikere lenger enn de 3 uker som § 3 i Lov om psykisk helsevern gir mulighet for.

Ved nærmere drøftelse av emnet viser det seg at de er engstelige for å få de psykiatriske helseinstitusjoner "oversvømt" av narkomane og kroniske alkoholister, om man går inn for langvarig tvangsinternering i psykiatrisk helseanstalt (Psykiatrisk sykehus). De sier at myndighetene

er svært "flinke" til å gi lover og forandringer uten å følge opp med den nødvendige utvidelse av personalet og nødvendige bygninger.

Men dersom det skaffes personale og bygningsmessige bekvemmeligheter nok, synes de ikke det er så betenkelig å tvangsinnlegge denne klientgruppe. De synes at psykiatrisk helsepersonell er det rette til å behandle de narkomane.

Selv mener jeg avgjort at "den hårde kjærne" av forstyrrende narkomane og alkoholister bør innlegges i psykiatriske sykehus etter § 5 i Lov om psykisk helsevern som alvorlig sinnslidende. Det er kun de psykiatriske sykehus som har mulighet for å gi dette klientell det varierte psykiatriske behandlingstilbud det har behov for og krav på, og som kan holde på pasientene så lenge som pasienters tarv og hensynet til samfunnet og de pårørende tilsier. Men skal § 5 også omfatte dette klientell, må det komme en kolossal utvidelse av de psykiatriske sykehus både personalmessig og bygningsmessig, ellers blir det Opstad tvangsarbeidshus opp igjen i noe mer humane former riktignok, idet klientellet kanskje ikke vil føle seg så meget utsatt for samfunnets misbilligelse som løsgjengerne gjorde da de var anbrakt kortere eller lengere tid i en anstalt under fengselsvesenet i stedet for under helsevesenet, hvor man vel mer vil føle samfunnets sympati.

Kristiansand, 3. november 1972

Harald Bergh
Adm. overlege

Lier sykehus, overlege O. Skaug:

Et hvert tiltak på felles nordisk basis i behandling og eventuelt tvangsinnleggelse av narkomanen må hilses med glede. Den overfladiske holdning som danskene har tatt til problemet, har vært til skade for de andre nordiske land. København har vært et fristed for narkomane fra hele Skandinavia, og vanskeliggjort inngrep overfor borgere i de andre skandinaviske land.

Narkomani er idag et så alvorlig samfunnsproblem at man må gjøre hva som gjøres kan for å stoppe narkotikamisbruk. Dette innses nå også i større grad av danskene. Den danske psykiater Mogens Milfeldt skrev en utmerket kronikk i Berlingske Tidende den 11. januar 1971. Han påpeker hvorledes en ukritisk presse sammen med velmenende idealister og "narkotikaekspert" har ødelagt behandlingen, ved å hevde at i den moderne narkotikabehandling må man gå utradisjonelt frem og all tvang må være bannlyst. Denne vei fører sjelden frem. Man må føre kamp mot all omsetting av narkotika, og gjøre handelen så risikobetonet at ingen får lyst på slik handel. Japan har løst sitt narkotikaproblem på denne måte.

De narkomane må også behandles. Behandling uten adgang til å benytte tvangsmidler ser ikke ut til å føre frem. Selv leger som forutsettes å kjenne konsekvensen av narkotikamisbruk er blitt narkomane, og det er like vanskelig å avvenne disse som andre narkomane, uten bruk av tvangsmidler. Bruk av tvangsmidler og isolasjon kan idag benyttes hos venerisk syke som ikke vil la seg behandle. Det er derfor intet nytt prinsipp om man åpner adgang til i større utstrekning å isolere og behandle narkomane. James Norman har i sin bok: "How to cure drug addicts", beskrevet hvordan man i Tai Lam når resultater ved å holde de narkomane borte fra "stoff" gjennom lengre tid.

Jeg vil sterkt støtte den rekommandasjon som er gjort av Nordisk Råd overfor ministerrådet. I en så viktig sak er det rimelig at man samarbeider på nordisk basis.

Lierbyen, 23. oktober 1972

O. Skaug

Lier sykehus, overlege Hans Kvadsheim:

I anledning det foreliggende forslag skal bemerkes at i Norge gir Lov om edruskapsvern (som også omfatter narkomane) og Lov om barnevern, begge anledning til tvangsinnleggelse. Denne anledning har vært brukt i bare liten utstrekning, da en har villet unngå tvang.

Med henblikk på utvidelse av bruk av tvangsinnleggelse av blant annet narkomane, og da fortrinnsvis i psykiatriske institusjoner, ble det på foranledning av Helsedirektoratet i fjor holdt et seminar på Sole Turisthotell med deltagelse fra hele landet. Det ble der vedtatt en uttalelse til Departementet om å fraråde utvidelseadgang til tvangsinnleggelse utover den adgang som allerede eksisterer, samtidig som det ble pekt på muligheten av å anvende § 3 i Lov om psykisk helsevern i egnede tilfeller. Som deltager i dette seminar er jeg fortsatt av denne mening. Når det gjelder foreliggende medlemsforslag, har jeg ikke noe imot at Nordisk Råd anmodes om å undersøke muligheten av felles lovverk på dette området. Likeledes at det søkes tatt forholdsregler for om mulig å etablere et organisert samarbeid omkring de forekommende behandlingsmetoder for narkomani i de nordiske land.

Lierbyen, 26. oktober 1972

Hans Kvadsheim

Oslo kommune, ungdomskontoret, uteseksjon:

Det økende misbruket av narkotiske stoffer skaper en situasjon hvor man lett kommer i fare for å etterlyse de drastiske tiltak. Krav på øket bruk av tvangsbehandling har kommet fra ulike faglige hold og fra for-

eldre og pårørende. Foreldrenes reaksjon i denne forbindelse er meget forståelig. De opplever at deres barn gjennomgår et sosialt og psykisk forfall, og føler seg maktesløse fordi de ikke når fram til sine barn med positiv påvirkning.

Selv om det av ulike årsaker skulle være ønskelig med mer bruk av tvangsinnleggelse er det på dette område også meget som taler for at man bør være reservert.

Det kan være verdt å understreke at det synes å herske forholdsvis bred enighet om at tvangsinnleggelse bør kunne benyttes i livstruende situasjoner, — der den unge overhodet ikke er istand til å ta vare på seg selv, eller der det eksisterer en akutt psykotisk tilstand.

Disse tilfeller blir imidlertid langt på vei dekket av det nåværende lovverk (bl. a. lov om psykisk helsevern) og synes ikke å nødvendig-gjøre noen ytterligere lovforanstaltning.

Dersom man også utover de nevnte situasjoner skulle velge å benytte seg av tvangsinnleggelse bør dette vurderes ut fra følgende faktorer:

- A. Effekten ved bruk av tvangsinnleggelse.
- B. Kvaliteten på institusjonen som vil bli berørt i denne forbindelse.
- C. Vurdering av behov i forhold til frivillig innleggelse.

A. Det er fra Uteseksjonens side ikke kjennskap til noen tvangsbehandling som har gitt tilsvarende resultater som frivillig behandling. Snarere tvert imot har en blitt referert en undersøkelse i USA hvor en klientellgruppe som overhodet ikke var i behandling viste bedre resultater m.h.t. mindre stoffbruk enn et tilsvarende klientutvalg som var tvangsinnlagt i psykiatrisk institusjon.

Det reiser seg her følgende ikke bare spørsmål om hvorvidt effekten av tvangsinnleggelse kan sidestilles frivillig behandling, men også om tvangsinnleggelse faktisk kan gjøre vondt verre. Det er innlysende at den positive eller ev. negative effekt ved bruk av tvangsinnleggelse her må klargjøres langt grundigere før en åpner for bruk av ytterligere tvang.

B. Noen institusjoner vil sannsynligvis foretrekke en mer fast ramme for innleggelse da de således kan holde lengre på de unge og stoppe eventuelle impulsive utskrivninger. Dette kan imidlertid imøtegås ved at en bruker faste kontakter ved frivillige innleggelse (kontakter som f.eks. innebærer at institusjonen overtar bestemmelser omkring utskrivninger o.l. en bestemt periode).

Imidlertid bør en her først og fremst tolke ungdommens motvilje mot å oppholde seg i institusjonen som et symptom på at institusjonen ikke makter å gi den unge et tilfredsstillende tilbud. Her ligger et paradoks i spørsmålet om hva man egentlig ønsker å oppnå ved tvangsbehandling med dagens mangelfullt utstyrte institusjoner som ikke klarer å yte tilfredsstillende tilbud til endog *meget* motiverte klienter. En

bør være forsiktig for ikke å komme i den situasjonen at det i praksis er ungdommer som må tilpasse seg institusjonens behov, — og ikke omvendt.

C. Interessen for de enkelte uvillige og lite motiverte klienter har nok hatt en tendens til å overskygge de svært mange ungdommer som er motivert for frivillig behandling. Det ville være å snu problemet på hodet om en iverksatte ytterligere bruk av tvangsinnleggelse når man i dagens situasjon ikke makter å gi tilbud til de som ønsker psykiatrisk behandling. Fra Uteseksjonens side opplever en stadig at ungdom som ønsker seg innlagt i behandlingsinstitusjon blir stilt nederst på en lang venteliste eller blir avvist p.g.a. vanskelig atferd og stort stoffmisbruk. En bør se dette i sammenheng med at det ofte er den samme kategori man tenker på når det fra forskjellig hold ytres ønske om mer bruk av tvangsinnleggelse.

Når det gjelder de unge med manglende motivasjon for behandling må dette ses i sammenheng med de tilbud de tidligere har fått, — og de tilbud som eksisterer i dag. En erfarer fra Uteseksjonens side at mange ungdommer overhodet ikke har fått adekvate behandlingstilbud tidligere.

En ytterligere erfaring er at svært mange av de unge har en meget skiftende motivering for behandling. Det ville følgelig være et langt bedre utgangspunkt å søke å gi adekvate tilbud i den periode de unge er motivert, enn å bruke tvangsinnleggelse i perioder hvor de unge er umotivert.

På denne bakgrunn vil en i den nåværende situasjon fraråde ytterligere bruk av tvangsinnleggelse, og understreke at det første som må gjøres er å utbygge et differensiert behandlingstilbud kombinert med utbygging av alternative behandlingstilbud. Med differensierte behandlingstilbud mener en også her en kjede av tilbud på ulike nivåer slik at også de hardest belastede kan få et reelt tilbud. En bør søke å utvikle nye behandlingstiltak, og dessuten gi de eksisterende behandlingstilbud materiell og personalressurser slik at disse blir i stand til å utvikle adekvate tilbud.

Når det gjelder alternative behandlingstilbud vil en nevne kvalifiserte fosterhjem (også for aldersgruppen over 18 år), kombinasjon av fosterforhold og arbeidsforhold, vernede bo-enheter — bokollektiver — arbeids- og skoletilbud tilpasset de unges evner og interesser osv.

Med hensyn til bruk av kvalifiserte fosterhjem bør dette i langt større utstrekning iverksettes enn hva som er tilfelle i dag. Med skikkelige økonomiske godtgjørelser — utdanning- og veiledning av fosterforeldre — er en av den oppfatning at dette kunne være et alternativ og for mange et bedre tilbud enn vanlig psykiatrisk behandling.

Likeledes har vernede bo-tilbud av ulike former, med mer eller mindre innslag av ansatt og kvalifisert personale vist seg å være hen-

siktsmessig. Et vesentlig poeng i denne sammenheng er at de unge gis mulighet til å bo over lengre tid og få utvikle en opplevelse av tilhørighet.

På dette område kan en utvikle ulike tilbud slik som bokollektiv — mindre leiligheter — hybelhus osv.

Det danske Ung-bo-systemet synes å være en god modell for ulike botilbud til vanskeligstilt ungdom.

Adekvate skole- og arbeidstilbud er helt vesentlig både med hensyn til forebygging av stoffmisbruk og som ledd i resosialisering.

Konklusjon: En bør her først og fremst satse på frivillig behandling gjennom differensierte og alternative behandlingstilbud, og vil ikke anbefale ytterligere bruk av tvangsinnleggelse.

Oslo, 1. november 1972

Ungdomskontorets uteseksjon

Asbjørn Tennman

Kontorsjef

Njål Petter Svensson

Avdelingssjef

Oslo kommune, Kontoret for edruskapsvern:

I forslaget er det skilt ut tre former for tvangsmidler som eventuelt kan komme til anvendelse:

Tvang mot personer som har gjort seg skyldig i lovovertridelser, tvang som ledd i en behandling og tvang mot personer ut fra epidemiologiske hensyn dvs. at man vil hindre misbrukere å spre sitt misbruk og misbrukets skadevirkninger til andre personer.

I sin alminnelighet er det visse generelle krav som må stilles til lovbestemmelser på dette felt. De må sikre likhet i behandling av de rammede personer, de må være praktisk anvendbare og de må få virkninger avgrenset i tid eller på klare medisinske kriterier.

1. Tvang mot personer som har gjort seg skyldig i lovovertridelser

Ønskeligheten av felles nordiske bestemmelser synes ganske åpenbar på dette området. Med fritt arbeidsmarked, passfrihet adgang for nordiske borgere til å nyte understøttelse i skandinaviske land hvor de ikke er statsborgere, samkvemmet mellom narkomane uansett nasjonal skandinavisk opprinnelse, og de økte muligheter for at et nordisk land kan danne basis for smugling og videresalg av narkotiske stoffer i andre land i dette området, vil felles straffebestemmelser kunne virke preventivt, spesielt hvis straffebestemmelsene for mer profesjonell smugling er høy og domstolspraksisen ensartet.

Her støter man på vanskeligheter, H. H. Brydenholt, øverste sjef

for fengselsvesenet i Danmark, peker således på i sin bok. "Narkotika og straff" at den norske og danske lovgivning ikke atskiller seg nevneverdig. Derimot har domstolspraksis avvekiet meget sterkt med en generell høyere straffeutmåling i Norge. Hvordan dette problem i praksis skal takles, selv med ensartede straffebestemmelser synes å være uvisst vanskelig. Ønskeligheten av felles domstolspraksis er imidlertid stor av de grunner som er nevnt foran.

2. *Tvang som ledd i en behandling*

I Norge har vi tvangsbestemmelser i lov om psykisk helsevern. § 3 § 5. Den første paragrafen gjelder hvis der er tvil om pasientens sinnssykdom, og pasienten kan da ikke holdes i mer enn 3 uker. Den siste paragrafen gjelder hvis sinnsykdommen er sikker. I norske psykiatriske kretser ser det til å være enighet om at § 3 i visse kritiske nødsituasjoner kan komme til anvendelse.

I lov om edruskapsvern kan narkomane tvangsinnlegges etter § 3 med utdypninger i § 6 a, 7 og 8. I Oslo ble bestemmelsen nyttet for 4 narkomane i 1971 og hittil i 1972 for en person. Det er sykehusavdelinger i Oslo som nekter å motta pasienter ved tvang, og i norske psykiatriske kretser er det forholdsvis sterk motstand mot å benytte tvangsbestemmelsene utover rene nødsituasjoner, der liv er truet. Professor dr. med. Nils *Retterstøl* gir utvilsomt uttrykk for en nærmest enstemmig holdning når han hevder at "det er heldigvis sjelden at tvangsinnleggelse etter disse bestemmelser kommer på tale".

Det er en sterk opinion i Norge mot alle tvangsbestemmelser, men leger og sosialarbeidere og administrerende myndigheter er likevel enig om at det i visse tilfeller hvor det står om en pasients liv, bør være mulighet for å innlegge vedkommende til behandling ved tvang. Men hvis tvangsbestemmelsene skal praktiseres, må en få behandlingssteder som plikter å motta og beholde pasientene, ellers vil bestemmelsene ikke tjene annet formål enn at de administrative og behandlingsorienterte organer blir beheftet med tvangsbestemmelser som hverken kan praktiseres eller administreres på skikkelig vis.

Vi har pasienter i dag som er utvist fra samtlige behandlingssteder. Disse pasienters pårørende og praktiserende leger ber edruskapsnemnda om å foreta tvangsinnleggelse, men nemndene står helt maktesløse da de ikke har muligheter for anbringelse av pasienten. Vi har bedt om Helseledirektoratets råd i slike saker, men har ikke fått svar. (Brev til Helseledirektoratet følger som vedlegg.)

3. *Tvang mot personer ut fra epidemiologiske hensyn*

Spørsmålet om epidemier av *somatisk art*, ut fra betraktninger om generelt høyere reisevirksomhet og økte forbindelser med land med periodiske utbrudd av epidemier, kan det være ønskelig med felles

nordiske bestemmelser om karantenetid o. s. v. Om dette spørsmål bør Helseledelse være den rette instans til å uttale seg.

Om *narkomane epidemier* stiller saken seg anderledes. Teorien om dette er i første rekke utformet i Sverige av legen Nils Bejerot. Han har i sin bok, "Narkotika og Narkomani" beskrevet narkotikaepidemier i Sverige, Japan og England. Men de samme norske psykiatere som er imot tvangsbestemmelser, ser skeptisk til dr. Bejerot's epidemimodell.

Dr. Nils Bejerot går sterkt inn for den restriktive linjen for å hindre epidemier og han hevder at narkotikamisbruket i Sverige er blitt betydelig dempet etter at det ble innført en mer restriktiv narkotikapolitikk.

Det har i Norge i praksis vist seg at psykiatere ved behandlingssteder for narkotikere ikke har maktet å behandle den harde kjerne av narkomane som er smittefarlige. Av hensyn til vedk. narkoman, hans pårørende og samfunnet må en ha klare bestemmelser om tvangsinnlegg også av hensyn til smittefaren.

4. *Forskning*

I betenkinger fra Nordisk Råd nevnes også behovet for felles skandinavisk narkotika-forskning. Her kan det være nok å vise til rapport fra det nordiske fellesutvalg for narkotikaforskning til de nordiske lands regjeringer. Tilføyelser utover det som der er nevnt synes overflødig.

Rapporten gir ett klart bilde av behovet for, og anvendbare ressurser til slik forskning og dens viktighet kan bare understrekes.

Oslo, 28. september 1972

M. Nordanger
Avd.sjef

Norske kommuners sentralforbund:

Forbundet vedtok å slutte seg til det medlemsforslag som er reist i Nordisk Råd om et internordisk samarbeid hva angår tvangsinnleggelse og behandlingsmetoder av narkotikamisbrukere.

Forbundet ønsker å understreke at narkotikaproblemet har en tydelig internordisk karakter og behandlingen av spørsmålet bør derfor underlegges en likelydende nordisk lovgivning. En ønsker samtidig å understreke at det er meget viktig at det kan komme i stand et samarbeid når det gjelder såvel det medisinske som sosiale aspekt for behandling av stoffmisbrukere.

Thorleif Nilsen
Formann

Arne Rødskog

Den norske advokatforening:

— — — meddele at saken har vært forelagt Advokatforeningens permanente lovutvalg for strafferett og straffeprosess med høyesterettsadvokat Trygve Norman, formann, høyesterettsadvokat Per Kolstad, høyesterettsadvokat Johannes Meyer og høyesterettsadvokat Erik M. Martens.

Utvalget har avgitt uttalelse ved høyesterettsadvokat Normans brev av 24. oktober 1972.

Idet foreningen tiltrer utvalgets uttalelse oversendes den vedlagt (*se nedan*).

Kjell Haavind

Formann

Harald Halvarsen

Generalsekretær

Advokatforeningens utvalg for strafferett og straffeprosess:

Utvalget anser det som i høy grad ønskelig at det i de nordiske land snarest gjennomføres likeartede lovregler som muliggjør tvungen behandling av narkotikamisbrukere. Fra et behandlingssynspunkt er det antagelig fordelaktig at behandlingen i størst mulig grad skjer frivillig. Men hvor man ikke kan komme frem på frivillig basis, bør også tvang kunne anvendes. Det er viktig at man kan gripe inn med behandling på et tidlig stadium, før misbruket har gitt seg utslag i alvorlige kriminelle forhold. Fengselsstraff alene kan ikke løse narkotikaproblemene.

Så nær forbindelse som det nå er mellom de nordiske land, er det ønskelig at behandlingsreglene blir mest mulig likeartede. Forskjellige regler kan vanskeliggjøre samarbeidet.

Oslo, 24. oktober 1972

Trygve Norman

Den norske lægeforening:

Lægeforeningen er enig i at det økende rusmiddelmisbruk i befolkningen og særlig blant ungdommen representerer et betydelig problem. Lægeforeningen ser med glede på den store oppmerksomhet og interesse som de nordiske lands politikere har vist for problemet, og at det oppfattes som et sentralt felles nordisk interesseområde å søke å hindre og bekjempe narkotikamisbruk. Et samarbeid på dette felt må imidlertid også omfatte behandling og rehabilitering av misbrukerne. Det største problem synes i dag å være å skaffe et tilstrekkelig og adekvat behandlingstilbud. Myndighetene og politikernes interesse for saken har vært

upåklagelig, og et lyspunkt for de som har gått aktivt inn på dette arbeidsfelt.

Det hersker i dag imidlertid ennu uenighet blant fagfolk om hvilke tiltak som bør settes i verk, hvilke behandlingssopplegg som best fører frem, innsikten i både korttids- og langtidseffekten av de brukte stoffer m. v. En sterkt intensivert forskning vil her kunne åpne muligheter for den beste utnyttelse av de sparsomme forhåndenværende ressurser landene råder over.

På et felt synes det blant fagfolk å herske enighet. Pasientens motivering for behandling er av største betydning for mulighetene til å hjelpe stoffmisbrukeren. Behandlingstilbudet er i dag altfor lite selv for de pasienter som er motivert for slik behandling. I Norge antas Lov om psykisk helsevern og Lov om edruskapsvern og edruskapsnemnder å inneholde bestemmelser som skulle dekke behovet for tvangsmessig inngrep og intervensjon i krisesituasjon for pasienten. Det antas ikke å være noe å vinne behandlingmessig ved en utvidet adgang til tvangsretensjon.

På det internordiske plan har det vært etablert fast kontakt gjennom regelmessige nordiske medisinaldirektørmøter og fra 1970 også gjennom det såkalte kontaktmannsutvalg mellom de nordiske lands sentralråd for narkotikaproblemer. Dette kontaktmannsutvalg ble etablert i tilslutning til et møte mellom de nordiske lands justisministere i København desember 1970, der mulighetene for en mer ensartet rettspraksis på området ble drøftet. Tverrfaglig samarbeid er derfor allerede etablert i Norden, og samarbeidet synes å fungere godt. Lægeforeningen antar derfor at det er tvilsomt om en vil komme noe lengre om det fra Nordisk Ministerråd nedsettes et utvalg eller komité til å samordne lovgivningen på dette felt.

Når det gjelder behandlingen av stoffmisbrukere, er det sterkt fremhevet behovet for øket innsats i forskning, både over effekten av de anvendte stoffer, forebyggelse og behandling. I regi av de fire lands medisinalstyrelser/sentralråd for narkotikaproblemer er det blitt avholdt en serie internordiske symposier der bl. a. evaluering av de eksisterende behandlingssopplegg har inntatt en sentral plass. Behandlingstilbudene er i dag altfor begrensede, og det kreves en øket innsats også på dette felt. Det internordiske faglige samarbeidet synes allerede etablert, og Lægeforeningen er i tvil om dette vil bli bedre om det ble organisert et nytt samarbeid i Nordisk Råds regi.

Oslo, 13. november 1972

Den norske lægeforenings sentralstyre

Etter bemyndigelse

Odd Bjercke

Generalsekretær

Johan Greve Brun

Avholdsfolkets landsnemnd:

Styret vil si seg enig i og støtte forslaget pkt. 2 om "att skyndsamt vidtaga åtgärder för en organiserad samverkan kring utvärdering av förekommande behandlingsmetoder för narkomaner i de nordiska länderna". En er videre enig i at det såvidt mulig bør komme i gang samarbeid om narkotikaproblemene på nordisk plan og at dette samarbeidet også bør omfatte lovgivningen, de reaksjonssystemer og behandlingsmetoder som praktiseres. Så lenge det hersker tvil om hvilke reaksjonssystemer, behandlingsmetoder m. v. som er mest effektive er det ikke uten videre klart at enhetlige bestemmelser i og for seg er noen fordel. Verdien av såkalte tvangsmessige "åtgärder" er også svært avhengig av hvilke tiltak det er spørsmål om — mer enn om tvangsmessige eller frivillige behandlingstilbud i og for seg.

Avholdsfolkets landsnemnd vil derfor ikke kunne gi sin tilslutning til den generelle utforming av forslaget pkt. 1. Men en forutsetter at et sterkere og mer systematisk samarbeid om narkotikaproblemene på nordisk basis også vil omfatte de problemer og muligheter som tvangsmessige tiltak betyr.

Oslo, 9. oktober 1972

Avholdsfolkets landsnemnd

Øystein Sjøraa

Det blå kors i Norge:

Sosialrådet som er Blå kors landsstyres fagutvalg vedrørende behandling av alkoholskadde og narkomane, vil på vegne av Blå Kors i Norge uttale:

1. Vi finner det nødvendig at det lovmessig gis mulighet for tvangsinnleggelse av narkotikamisbrukere og at en bør tilstrebe en ensartet lovgivning på dette felt innen de nordiske land.

2. Utveksling av erfaringer med behandling av narkomane i de nordiske land er meget verdifullt. Forslaget om å organisere en slik utveksling anbefales.

Dette til Deres underretning.

Oslo, 17. november 1972

Trygve Alksvåg
Kontorsjef

S v e r i g e

Rikspolisstyrelsen:

— — — — —

Som en följd av de nordiska ländernas närhet till varandra och de täta kommunikationerna mellan länderna måste det vara ett nordiskt intresse att gemensamt bekämpa narkotikamissbruket och den illegala handeln med narkotika. Effektiviteten av insatserna blir större om kampen förs efter såvitt möjligt samma riktlinjer. Ett uttryck för en sådan strävan är den harmonisering av strafflagstiftningen på området som ägt rum mellan de nordiska länderna.

Ett annat sådant uttryck är det nära samarbete som äger rum mellan polisen i de nordiska länderna. Redan 1968 — då det hade visat sig att narkotikamissbruket blivit en allvarlig fara i Norden, i synnerhet i Danmark och Sverige — hölls i Stockholm den första narkotikakonferensen mellan företrädare för de centrala polismyndigheterna i Norden och vissa utsatta polisdistrikt i gränstrakterna. Avsikten med konferensen var att utbyta erfarenheter om missbrukets utbredning och den illegala handelns omfattning samt att bestämma en gemensam strategi för de polisiära insatserna. Konferensen visade att Norden, såvitt avsåg den illegala storhandeln med narkotika, måste betraktas som en enhet samt att det även i andra avseenden, t. ex. i fråga om kategorin missbrukare/smålangare, förekom en omfattande trafik över gränserna. Då Norden måste betraktas som ett "block" ur polisiär synpunkt har denna typ av inter-nordiska konferenser upprepats 1969, 1970 och 1972.

Vidare har man — bl. a. med hänsyn till det stora antal meddelanden om illegal narkotikahandel som utväxlas mellan de nordiska länderna i inter-polbyråer — funnit det nödvändigt att förstärka samarbetet mellan dessa byråer genom att låta befattningshavare vid den byrå auskultera vid de övriga byråerna. Därjämte kan nämnas att polismän från övriga nordiska länder regelbundet deltar i de utbildningskurser som rikspolisstyrelsen anordnar för svenska polismän vilka är avdelade för spaning och utredning inom narkotikaområdet.

Som nyss påpekats måste Norden betraktas som en enhet då det gäller den illegala storhandeln med narkotika. Framför allt utgör Danmark och Sverige transitoländer i förhållande till Norge och Finland men det är inte ovanligt att genom Norge och Finland transiteras narkotika framför allt till Sverige men även till Danmark. Vidare fungerar Danmark och Sverige som "upplagsländer" i förhållande till det övriga Norden. Danmark torde utan tvekan vara huvudlandet inom Norden då det gäller stordistribution av cannabis och morfinbas. Från Sverige distribueras stora mängder centralstimulerande medel till andra delar av Norden. De nu i korthet beskrivna förhållandena har medfört att det väsentligaste och till omfattningen största polisiära samarbetet äger rum på det rent

operativa planet. Mer och mer har det operativa samarbetet inriktats på en direkt samverkan på fältet mellan spanare eller utredare från de olika länderna. Framför allt har denna metod visat sig framgångsrik då det gällt att stoppa transitosmugglingen genom Danmark till Sverige av centralstimulerande medel.

Det nordiska polissamarbetet fungerar alltså mycket väl och kan i praktiken inte drivas längre än som för närvarande sker. Emellertid räcker det inte med ett nära samarbete på enbart polisområdet. Samverkan måste vidgas utöver området för repressiva åtgärder till att omfatta åtminstone de mera grundläggande frågorna på värdsidan .

I skilda yttranden alltsedan mitten av 1960-talet har rikspolisstyrelsen konsekvent framhållit att narkomaniproblemet inte i första hand är ett polisiärt problem utan ett vårdproblem. Som belysande för styrelsens inställning till vårdens centrala betydelse för narkomanifrågans lösning återges styrelsens yttrande i maj 1967 över narkomanvårdskommitténs delbetänkande 1 med förslag till vårdåtgärder.

Rikspolisstyrelsen vill med skärpa understryka att det här i landet finns ett stort antal läkemedelsmissbrukare, som behöver vård för att själva räddas från personlig undergång. Som kommittén framhållit utgör missbruksmiljöerna en spridningsfara och bidrar till att skapa kriminalitet och sociala missförhållanden.

Effektiva vårdingripanden i ett så tidigt skede som möjligt är sålunda ett av de verksammaste medlen för att motverka missbrukets utbredning och den samhällsfara som missbruket framkallar.

Styrelsen vill erinra om att redan de nuvarande resurserna för vården av våra psykiskt sjuka är hårt ansträngda. Med hänsyn härtill och då vården av läkemedelsmissbrukare inte rimligen bör ske på bekostnad av vården för övriga psykiskt sjuka människor anser styrelsen att en snabb och tillräcklig utbyggnad av sjukvårdsresurserna är ofrånkomlig.

Tyvärr måste konstateras att den utbyggnad av vårdresurserna som rikspolisstyrelsen efterlyste 1967 kommit till stånd endast i begränsad omfattning.

Lika viktigt som att varje land för sig ökar resurserna för vård är emellertid att vårdinsatserna samordnas inom Norden och grundas bl. a. på en likartad lagstiftning. Rikspolisstyrelsen har i ett tidigare yttrande (i januari 1971 till Nordiska rådets presidium över medlemsförslag A 305/s angående intensifierad nordisk samverkan för att motverka narkotikamissbruket)¹ pekat på detta behov. Rikspolisstyrelsen delade i yttrandet i och för sig förslagsställarnas åsikt att "åtgärder på det sociala området av både preventivt och kurativt slag erfordras i alla länder" och att "en samverkan är påkallad". Emellertid räckte det — fortsatte styrelsen — inte med de föreslagna åtgärderna, nämligen gemensam personalutbildning, utbyte av erfarenheter från förebyggande och uppsökande vård samt en nordisk informationskampanj. Det krävdes enligt

¹ Se *Nordisk Råd, 19 sess., s. 1712.*

styrelsen en helt annan bredd på den internordiska samverkan. Det vore väsentligt, framhåller styrelsen, att få till stånd en nordisk samplanering över hela fältet så att de praktiska åtgärderna i de nordiska länderna bringades i nivå med varandra. Härmed åsyftades bl. a. en samordning på vårdområdet. Rikspolisstyrelsen hävdar att denna samplanering i dag är lika viktig som för två år sedan.

Svensk lagstiftning erbjuder vissa möjligheter till tvångsmässig vård, dels genom lagen om beredande av slutna psykiatrisk vård, dels genom barnvårdslagen. Den största gruppen bland narkomanklientelet är vuxna missbrukare, vilkas missbruk inte är så gravt att tillståndet kan jämföras med sinnessjukdom. De tidsperioder, som denna kategori av narkotikamissbrukare tas ur missbrukarmiljön, hänför sig — som situationen nu är — tyvärr huvudsakligen till straffprocessuella frihetsberövanden i samband med narkotikalangning eller tillgreppsbrott samt till eventuellt påföljande anstaltsvistelser inom kriminalvårdens ram. Varken i häktena eller fängelserna erbjuds någon rehabilitering, varför missbrukarna merendels — sedan de återfått friheten — åter påträffas i missbrukarmiljön. Enligt rikspolisstyrelsens uppfattning är den nuvarande situationen inhuman både mot narkomanerna och mot deras anhöriga. Rikspolisstyrelsen vill i denna del erinra om vad justitieombudsmannen yttrat 21 januari 1972 med anledning av en vid inspektion upptagen fråga rörande ungdomsproblem i Stockholm.

Att helt undvika tvångsingripande torde icke vara möjligt. Det gäller därför också att tillse att tvångsåtgärder tillgripes, när så är erforderligt, exempelvis för att bryta pågående narkotikamissbruk eller fortgående brottslighet, samt att ett tvångsingripande resulterar i en vård, som i möjligaste mån leder till förbättrade förhållanden för den unge.

Vad slutligen gäller förslaget att skyndsamt vidtaga åtgärder för en organiserad samverkan kring utvärdering av förekommande behandlingsmetoder finner rikspolisstyrelsen det vara en självklarhet att en sådan samverkan kommer till stånd, i den mån den ej redan äger rum.

Stockholm den 12 december 1972

Rikspolisstyrelsen

Carl G. Persson

Lars Kollander

Kriminalvårdsstyrelsen:

I förslaget betonas att de narkomaner, som själva önskar vård, självklart skall erhålla frivillig dylik, men att svårigheter föreligger beträffande hur de narkomaner som ej är vårdmotiverade skall behandlas. Det

anses uppenbart att fortsatt narkotikamissbruk leder till ökad kriminalitet och att fängelse i realiteten blir den enda "vård" som samhället tillhandahåller.

Det framhålles att vissa lagstiftningsmässiga och administrativa skillnader existerar mellan de nordiska länderna när det gäller tvångsåtgärder, att de formella skillnaderna inom det kriminalpolitiska området är relativt små men att skillnaden är större när det gäller möjligheterna att tvångsmässigt behandla narkomaner inom lagstiftningen om psykiatrisk vård samt vårdlagstiftningens och epidemilagstiftningens ramar.

Kriminalvårdsstyrelsen vill instämma i medlemsförslagets åsikter att, beträffande ej vårdmotiverade narkomaner den enda "vård", som kommer i fråga, oftast är behandling i fångvårdsanstalt. Styrelsen är också väl medveten om att möjligheten till adekvat behandling för narkomaner inom kriminalvårdens ram är ytterst begränsad.

Problemet beträffande tvångsmässigt omhändertagande av narkomaner utanför kriminalvården synes för Sveriges del mera vara en fråga om praxis än om lagstiftning. I och med det tillägg som år 1969 gjorts till lagen om sluten psykiatrisk vård ger denna lag möjligheter till omhändertagande för behandling även av icke vårdmotiverade personer som är beroende av narkotiska medel.

Beträffande förslaget om likartad nordisk lagstiftning föreligger vissa skillnader mellan de olika nordiska länderna så väl vad gäller vårdlagstiftning och praxis som missbruksmönster och synen på hur narkotikamissbrukare bör behandlas. Då det dessutom råder ganska stor osäkerhet beträffande olika behandlingsmetoders värde föreligger enligt kriminalvårdsstyrelsens åsikt på nuvarande ståndpunkt ej skäl för en likartad nordisk lagstiftning som möjliggör ett tvångsmässigt omhändertagande av narkotikamissbrukare för vård.

Beträffande förslaget om organiserad samverkan kring utvärdering av förekommande behandlingsmetoder för narkomaner i de nordiska länderna har nordiska socialpolitiska kommittén beslutat att fyra nordiska forskningssymposier skall ordnas. Dessutom sammanträffar representanter för de nordiska ländernas samarbetsorgan (SBN) flera gånger årligen för samråd. Kriminalvårdsstyrelsen anser att berörda frågeställningar bör behandlas i sektionen för forskningsfrågor i Nordiska rådet.

Sammanfattningsvis får kriminalvårdsstyrelsen med hänvisning till ovanstående avstyrka förslaget om genomförande av likartad nordisk lagstiftning för tvångsmässigt omhändertagande av narkomaner och hänvisar beträffande samverkan kring utvärderingar av förekommande behandlingsmetoder till redan existerande samarbetsformer.

Stockholm den 17 november 1972

Bo Martinsson

Ulla Bergkwist

Socialstyrelsen:*Punkt 1 i förslaget*

Socialstyrelsen anser att vården av narkotikamissbrukare i princip skall vara frivillig och att nuvarande bestämmelser om tvångsomhändertagande är tillräckliga. Oberoende av eget samtycke kan narkotikamissbrukare omhändertas för vård enligt bestämmelserna i lagen (1966: 293, ändr. 1969) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Unga missbrukare, som ej fyllt tjugu år, kan dessutom bli föremål för åtgärder enligt barnvårdslagen. Det finns inom nu gällande bestämmelser möjligheter till omhändertagande av unga missbrukare under initialskedet, den kategori som motionärerna speciellt framhållit. Någon formell utökning av möjligheterna till tvångsbehandling är enligt socialstyrelsens mening inte erforderlig.

Socialstyrelsen är väl medveten om att tillämpningen av ovannämnda lagar varierar mellan olika platser i landet. I de riktlinjer för narkomanvårdens utformning, som är under utarbetande, kommer styrelsen att redovisa de erfarenheter som olika behandlare lämnat i fråga om tvångsvård. Vidare har inom styrelsen tillsatts en särskild arbetsgrupp för översyn av lagen om sluten psykiatrisk vård. Frågan om i vilken utsträckning lagen tillämpas för narkotikamissbrukare kommer att undersökas närmare.

Enligt direktiven för socialutredningen har utredningen bl. a. att göra en översyn av barnvårdslagen samt ta ställning till utformningen av bestämmelser om tvångsingripanden inom socialvårdens ram. Ett principbetänkande om målsättningen för den framtida socialvården väntas komma inom de närmaste månaderna.

Socialstyrelsen anser inte att det föreligger behov av någon likartad nordisk lagstiftning, som möjliggör ett utökat tvångsmässigt omhändertagande av narkotikamissbrukare. Enligt uppgift från Helseledningskontoret i Norge har Lov om edruskapsvern tillämpats i ett mycket ringa antal fall av narkotikamissbruk.

Punkt 2 i förslaget

Enligt beslut fattat vid nordiska socialministermötet 1971 i Kuopio kommer följande fyra nordiska symposier att genomföras.

1972 — 10 — 23 — 24	Sverige	behandlingsmetoder
1973 — april	Finland	kontrollpolitiska frågor
1973 — hösten	Norge	frekvensundersökningar och miljöstudier
1974 — våren	Danmark	tills vidare öppet

Däröver sammanträder ordförande och/eller sekreterare i regeringarnas samarbetsorgan (SBN) i dessa länder flera gånger per år för samråd.

Socialstyrelsen anser att resultaten och erfarenheterna från de planerade symposierna samt slutligt ställningstagande till Nordiska rådets betänkande (NU 1970: 11) angående narkotikaforskning bör avvaktas och vara vägledande för den fortsatta nordiska samverkan i dessa frågor.

Stockholm den 12 oktober 1972

På socialstyrelsens vägnar

Sven Alsén

Maj-Britt Hedlund

Skolöverstyrelsen:

Skolans arbete skall präglas av målet som är inskrivet i skollagens 1 §, vilket i stort innebär ansvar för nya generationer.

SÖ:s uttalande rörande motionen begränsas dock till att omfatta de åldersgrupper som närmast är representerade inom skolan, häri inräknas även eleverna vid folkhögskolorna.

Rörande narkotikabruk och andra missbruk är skolans verksamhet dels preventivt inriktad genom kunskapsmeddelande, genom aktivering av ställningstagande bland eleverna, genom attitydbildning mot missbruk, dels behandlande genom stöd och personlig omsorg gentemot elever som befinner sig i svårigheter som även inkluderar missbruk.

De stödjande insatserna, som i många enskilda fall görs av speciella befattningshavare inom elevvården bygger på kontakt och förtroende, men åtgärderna blir också beroende av allvarlighetsgraden i de enskildas situation. Detta sist nämnda innebär en terapeutisk förmåga hos befattningshavare att bryta igenom den enskildes försvarsmekanismer i akt och mening att finna en väg ut ur missbruk. När detta icke lyckas och i svåra situationer, görs anmälan till barnavårdsnämnden. Härvid träder barnavårdslagens bestämmelser i kraft.

SÖ är av den meningen att tvång i största möjliga utsträckning bör undvikas. Motivering för behandling är en process som bör föregå insatser för att dessa skall kunna upplevas som hjälp och ej som tvång.

Om motivering för behandling ej alls finns kommer det tvångsmässiga ingripandet att innebära en tillfällig avgiftning respektive isolering utan värde på längre sikt.

Varje behandling måste bestå av en sammanhängande kedja av åtgärder — motivering, behandling och uppföljning. Hjälp måste också kunna insättas snabbt i direkt anslutning till en uttalad önskan eller inträffad händelse.

Enligt SÖ:s mening bör alltså i första hand resurser användas och

förstärkas rörande förebyggande åtgärder och behandling på frivillig bas, varvid allmänna åtgärder och vårdinsatser bör anpassas till olika elevåldrar.

I akuta och hotande situationer måste tvång av medicinsk eller social art användas, varvid de bestämmelser som finns i Sverige dels om slutten psykiatrisk vård i vissa fall och dels i barnavårdslagen syns vara tillräckliga. SÖ förordar därför ej vidgade möjligheter till "tvångsmässig" behandling. Det bör understrykas att SÖ:s bedömning avser ungdomar och yngre vuxna i utbildningsväsendet.

Den andra punkten i hemställan berör frågan om skyndsamma åtgärder för en organiserad samverkan kring utvärdering av förekommande behandlingsmetoder för narkomaner i de nordiska länderna.

SÖ finner det angeläget med gemensamma normer i de nordiska länderna och stöder förslaget om åtgärder för utvärdering av förekommande behandlingsmetoder.

Stockholm den 11 oktober 1972

På skolöverstyrelsens vägnar

Ake Isling

Samarbetsorganet för bekämpande av narkotikamissbruk:

Enligt remissförteckningen har medlemsförslaget även remitterats till rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, Svenska landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet, vilka alla är representerade i samarbetsorganet. I fråga om den första punkten i medlemsförslaget som rör frågan om en likartad nordisk lagstiftning vill samarbetsorganet hänvisa till de yttranden som avges av de nyssnämnda myndigheterna och organisationerna. För egen del vill samarbetsorganet framhålla att det samarbete och de kontakter som redan förekommer mellan de nordiska länderna torde utgöra en garanti för att samordning kommer till stånd på ifrågavarande område i den utsträckning det behövs.

Vad beträffar den del av rekommendationsförslaget som berör åtgärder för nordisk samverkan kring utvärdering av förekommande behandlingsmetoder vill samarbetsorganet understryka vikten av en sådan samverkan. Som förslagsställarna påpekat har ett viktigt steg tagits genom det nordiska symposium som kommer att hållas i Uppsala den 23—24 oktober 1972. Detta symposium, som är avsett att bli det första av till att börja med fyra planerade symposier i narkotikafrågor, kommer i första hand att behandla terapievauering. I symposiet väntas

ett 40-tal forskare och experter från de nordiska länderna delta. En inte oväsentlig samverkan i fråga om utvärdering av behandlingsmetoder mellan de nordiska länderna har således redan inletts.

Nordiskt samarbete på narkotikaområdet sker för närvarande i betydande utsträckning genom informell direktkontakt mellan berörda nordiska myndigheter. Detta gäller naturligtvis även de centrala hälsovårdsmyndigheterna, som har det främsta ansvaret för lämpliga medicinska metoder vid behandling av narkotikamissbrukare.

Det bör också nämnas att olika behandlingsmetoder och deras resultat diskuteras av de nordiska kontaktmännen för narkotikafrågor. Detta sker naturligtvis på ett mera allmänt plan men är dock av värde för att främja den ömsesidiga informationen på narkotikaområdet mellan de nordiska länderna. Vid kontaktmännens senaste sammanträde i Stockholm den 14 september 1972 diskuterades bl. a. inställningen i de nordiska länderna till metodbehandling av narkotikamissbrukare.

Samarbetsorganet anser det väsentligt att samarbetet mellan de nordiska länderna på narkotikaområdet fortsätter och fördjupas. Detta gäller även samverkan rörande narkotikaforskning över huvud taget. En samordnad nordisk narkotikaforskning borde med fördel kunna bedrivas inom ramen för det nordiska kulturavtalet, vilket även omfattar forskningsfrågor. Inom det nordiska kultursekretariatet i Köpenhamn, som tillkommit i och med att kulturavtalet trätt i kraft den 1 januari 1972, finns bl. a. en sektion för forskningsfrågor. Det kan slutligen erinras om att ett ökat samarbete på detta område ligger väl i linje med Nordiska ministerrådets beslut att vid sidan av samverkan på miljö- och biståndsområdena ge särskild prioritet åt nordiskt samarbete i narkotikafrågor.

Stockholm den 21 oktober 1972

Carl Lidbom

Carl E. Sturkell

Svenska landstingsförbundet:

Förbundsstyrelsen anser att vården av narkotikamissbrukare i princip bör vara frivillig. Problemets allvar gör det emellertid nödvändigt att i vissa fall tillgripa tvångsmässig vård. Ett tvångsomhändertagande bör dock enligt styrelsens mening begränsas till ett initialskede och då ske i enlighet med nu gällande bestämmelser i barnvårdslagen och lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Så snart möjligheter för vård bedöms vara positiva bör ansträngningarna därefter inriktas på att få narkomanen vårdmotiverad och inställd på ett frivilligt omhändertagande.

I samband med riksdagsbehandlingen av Kungl. Maj:ts proposition 1972: 6 med förslag till vissa åtgärder mot narkotikamissbruket behandlades bl. a. frågan om tvångsmässig vård av narkotikamissbrukare. Därvid konstaterade det föredragande statsrådet att frivillighet bör vara en grundlinje inom narkotikavården.

Beträffande frågan om en organiserad samverkan inom narkotikaområdet vill styrelsen hänvisa till det remissvar som avgavs till Nordiska rådet den 15 december 1970 rörande ett medlemsförslag om intensifierad nordisk samverkan för att motverka narkotikamissbruket. Därvid fastslog styrelsen det som

angeläget att ett utvecklat och mera systematiskt utbyte av erfarenheter kommer till stånd mellan de nordiska länderna, inte bara i fråga om den förebyggande och uppsökande verksamheten utan även beträffande lämpliga behandlingsmetoder i det akuta skedet samt på eftervårds- och rehabiliteringsområdet.

Visst nordiskt samarbete beträffande narkotikaforskning har inlett och skall tills vidare bedrivas i form av samnordiska symposier. I den mån ytterligare behov av forskning kan anses föreligga vill styrelsen för sin del föreslå att den bedrivs inom ramen för det nordiska kulturavtalet vars sekretariat enligt avtal mellan de nordiska staterna den 15 mars 1971 skall ägna sig åt kulturell verksamhet i vid bemärkelse samt samarbete inom forskning och gemensamma forskningsprojekt.

Förbundsstyrelsen skulle vilja uttala att den i och för sig ställer sig positiv till ett ökat samnordiskt lagstiftningsarbete, men anser det samtidigt olyckligt att bryta ut speciella frågor, som enligt styrelsens uppfattning bör behandlas i sitt större naturliga sammanhang. En likartad lagstiftning för de nordiska länderna borde i överensstämmelse härmed egentligen innefatta en gemensam vård- och behandlingslagstiftning för hela det sociala området. I avvaktan på en sådan lösning har styrelsen inget att erinra mot att förutsättningarna för ett samnordiskt lagstiftningsarbete inom narkotikaside närmare utreds.

Stockholm den 13 december 1972

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Bengt Olsson

Svenska kommunförbundet:

I samband med styrelsens remissvar av den 15 januari 1971¹ över ett inom Nordiska rådet väckt förslag om intensifierad nordisk samverkan för att motverka narkotikamissbruket framhölls betydelsen av att det ges

¹ Se *Nordisk Råd, 19.sess., s. 1721.*

möjligheter att utbyta erfarenheter mellan de nordiska länderna inom det sociala området. Styrelsen framhöll därvid att denna samverkan skulle avse såväl den förebyggande och uppsökande verksamheten som den kurativa.

I syfte att undvika att speciellt samarbete etableras inom alltför många delar av narkomanvården, föreslår styrelsen att föreliggande förslag om "att skyndsamt vidtaga åtgärder för en organiserad samverkan kring utvärdering av förekommande behandlingsmetoder för narkomaner i de nordiska länderna" i möjligaste mån skall tillgodoses genom det redan påbörjade samarbetet. Kravet på en samverkan inom behandlingsforskningen bör också i viss utsträckning kunna tillgodoses genom de nordiska symposier om forskning inom narkomanvårdsområdet som inom en snar framtid kommer till stånd.

Beträffande frågan om en för de nordiska länderna likartad tvångslagstiftning för vård av narkotikamissbrukare vill styrelsen framhålla följande.

I samband med riksdagsbehandlingen av Kungl. Maj:ts proposition 1972: 67 behandlades frågan om tvångsmässig vård av narkotikamissbrukare i Sverige. Därvid konstaterades att "lagen av år 1966 om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall" med tillägg år 1969 tillsammans med 1960 års barnvårdslag torde vara tillräckliga tvångsinstrument vid vård av narkotikamissbrukare, i all synnerhet om man i ökad utsträckning använder de möjligheter att ingripa med tvång som den nuvarande lagstiftningen ger.

I alla nordiska länder pågår för närvarande utredningar eller har betänkanden lagts som behandlar frågan om tvång eller frivillighet inom olika vårdområden. I den svenska socialutredningens direktiv ingår också att överväga möjligheterna till en harmonisering av de nordiska ländernas lagstiftningar inom socialvårdsområdet.

Inom den svenska socialvården har helhetssynsbegreppet blivit allmänt accepterat. Även om styrelsen i princip är positiv till ett ökat samnordiskt lagstiftningsarbete framstår därför en särslagstiftning om tvångsåtgärder inom narkomanvårdsområdet som en mindre lyckad lösning. En likartad lagstiftning i form av en vård- eller behandlingslagstiftning för hela det sociala området skulle enligt styrelsens mening vara en riksigare målsättning.

De harmoniseringssträvanden som pågår mellan de nordiska länderna inom hela socialvårdsområdet bör därför enligt styrelsens mening fortgå. Styrelsen har inte något att erinra mot att inom ramen härför frågan om samnordiskt lagstiftningsarbete beträffande narkotikafrågor särskilt uppmärksammas.

Skriftlig *reservation* avlämnades av Wallin och Blom (båda m) (*se nedan*).

Stockholm den 15 december 1972

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Rolf Björklund

Reservation

Narkotikamissbruket får anses vara ett av de mera allvarliga sociala problem som samhället i dag har att brottas med. Det är ställt utom allt tvivel att detta missbruk bryter ned de drabbade både fysiskt och psykiskt och utgör en framträdande brottsgenererande faktor.

Det är därför angeläget att inga möjligheter lämnas oprövade i försöken att komma till rätta med problemet. Frivillig vård av narkomaner är självfallet att föredra och stora ansträngningar görs och måste alltid göras för att skapa vårdmotivation hos missbrukarna. Erfarenheter visar dock att detta tyvärr i många fall är utomordentligt svårt. Problemet allvar gör det nödvändigt att inte rygga tillbaka inför tvångsmässig vård. Det finns vid bedömningen av denna känsliga fråga anledning att understryka att alternativet till uteblivna vårdinsatser i någon form — frivilliga eller tvångsmässiga — är att människor i oroande hög grad går under.

Den illegala handeln med narkotika har en utpräglad internationell prägel, vilket i sin tur ställer stora krav på samordning över gränserna av polisinsatser och lagstiftning för att motåtgärder skall bli effektiva.

Beträffande frågan om en organiserad samverkan inom narkomanvårdsområdet vill vi hänvisa till det remissvar som avgavs till Nordiska rådet den 15 januari 1971 rörande ett medlemsförslag om intensifierad nordisk samverkan för att motverka narkotikamissbruket. Därvid fastslog styrelsen ”det vara av stort värde om de nordiska länderna ges möjlighet att utbyta erfarenheter inom det sociala området i vad avser såväl den förebyggande och uppsökande verksamheten som den kurativa”.

Såsom framhålles i styrelsens majoritetsyttrande har inom svensk socialvård helhetssynsbegreppet allmänt accepterats. En likartad nordisk lagstiftning i form av en vård- eller behandlingslagstiftning för hela det sociala området synes oss i och för sig önskvärd.

Angelägenheten av att snabbt komma till rätta med vårdfrågan på narkotikaområdet är emellertid så trängande, att särlösningar — gärna på gemensam nordisk bas — måste eftersträvas. Med hänvisning härtill samt till vad som i övrigt ovan anförts finner vi, att ifrågavarande medlemsförslag hade bort i sin helhet tillstyrkas.

Stockholm den 15 december 1972

Lennart Blom

Jonas Wallin

Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare (RFHL):

Förslaget går i huvudsak ut på en förstärkning av tvångsvis anordnad vård, via en samordning av nordisk lagstiftning.

Vi kommenterar förslagets utgångspunkter och verklighetsbeskrivning innan vi bedömer de konkreta yrkandena och ger våra egna förslag.

Förslaget refererar först tveksamhet till tvångsvård:

Användning av tvång anses dock av många inte vara någon effektiv metod att lösa vårdproblem av psykosocial bakgrund.

Förslaget redogör vidare för den begränsade användningen av de tvångsbestämmelser som redan nu finns. (Såvitt gäller Sverige är dessa möjligheter näst intill obegränsade). Utan någon motdokumentation övergår förslaget därefter till att rekommendera ökade rättsliga möjligheter till tvångsvård och ökad tillämpning av dessa möjligheter. Motivering är kortfattad. Kärnpunkten är:

Det är uppenbart att fortsatt narkotikamissbruk leder till ökad kriminalitet och fängelse blir i realiteten till slut den enda vård som samhället tillhandahåller.

Till detta har vi tre kommentarer.

1. Narkotikamissbruk behöver inte leda till någon viss fix brottslighet. Det är sant att särskilt injektionsmissbruk är nära knutet till förnögenhetsbrottslighet, men om man jämför t. ex. engelska injektionsmissbrukare med svenska (eller amerikanska) kan man finna belägg för att själva kontrollsystemet kan vara en bidragande (och utlösande) faktor för sådan kriminalitet bland narkotikamissbrukare.

2. Fängelse är en mycket dålig form av vård för missbrukare, och lyckligtvis finns det redan nu alternativ. De alternativen är otillräckliga och måste byggas ut. Ingenting säger att tvångsvården då skall ha företräde.

3. Förslaget ser möjligheten till tvångsvård som en förutsättning för ingripande på ett relativt tidigt stadium. Vi tror att tidiga åtgärder — som vi i likhet med förslagsställarna finner nödvändiga — lättare kan sättas in med frivillighet. Vi tror vidare att åtskilliga av de nödvändiga åtgärderna inte bör definieras som vårdåtgärder — det gäller att gripa in mot ungdomsarbetslöshet, dåliga fritidsmöjligheter, dåliga fritidsmiljöer, utstampningsmekanismer m. m.

Förslaget särskiljer därefter tre olika former av tvång — efter lagöverträdelse, som led i behandling och som epidemiologisk åtgärd (d. v. s. man vill hindra missbrukare att sprida sitt missbruk och missbrukets skadeverkningar till andra personer). Även om vi tror att man kan urskilja också andra funktioner hos tvång (se *NU 1970: 11*) är de anförda tre formerna de som är mest aktuella i nordisk debatt. I fråga om tvång efter lagöverträdelse finner vi att den nuvarande rättstillämpningen i Sverige inte har lyckats lösa många av de särskilda problem

som den kriminalpolitiska behandlingen av narkotikamissbrukare medför. Delvis beror det på att själva den kriminalpolitiska ansatsen är i huvudsak fel som åtgärdsolitik. Men också inom det nuvarande systemet måste det gå att komma tillrätta med sådana missförhållanden som att narkomaner i stor utsträckning döms till frihetsstraff i stället för t. ex. sluten psykiatrisk vård.

Den psykiatriska tvångsvården bör kringgärdas med än bättre kontroller än vad som gäller för närvarande. I anslutning till förslaget punkt om utvärdering av behandlingsresultat menar vi att man — inom ramen för en allmän behandlingsevaluering — bör sätta in särskilda krav på beskrivning av de åtgärder som vidtagits med tvång. I fråga om det epidemiologiska tvånget noterar vi att det resonemanget som förekommer i förslaget gäller smittsam gulsot hos missbrukare. Vi står främmande inför tanken på att beskriva missbruk som epidemi, och även om epidemiologi som vetenskaplig teknik kan tillämpas på även annat än epidemier (tekniken sysslar med beskrivning av utbredning och av spridningsförlopp) vill vi hellre söka beteendevetenskapliga termer, metoder och teorier för ett sådant beteende som drogmissbruk. Att tala om epidemiologiska åtgärder ökar förvirringen — sådana åtgärder har inte anknytning till epidemiologi som forskningsmetod utan till epidemibekämpning.

I fråga om individer gäller sådana åtgärder vanligen isolering av smittspridare. Narkomanvårdskommittén anmärkte på sin tid (SOU 1967: 41) att begreppet epidemi inte kunde användas som utgångspunkt för motåtgärder, och för säkerhets skull undvek man också begreppet epidemiologi (SOU 1969: 52).

Vi skall illustrera svårigheten med det epidemiologiska språkbruket. En missbrukare är ofta en socialt isolerad människa, på så vis att han är hänvisad till missbrukarmiljöerna. Ju färre anknytningar han har till normalt liv desto mindre möjligheter har han att bryta sitt missbruk. Det gäller då rimligen inte att isolera honom än mer, utan att minska isoleringen. Vidare: så länge man använder det laddade begreppet epidemi kommer folks rädsla att medföra att de på olika sätt bidrar till att hålla isoleringen vid makt.

Vi övergår till att kommentera de särskilda yrkandena.

Det första yrkandet gäller en rekommendation till Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna för en likartad nordisk lagstiftning för tvångsvård.

Utifrån allmänpolitiska utgångspunkter — som vi inte anlägger i detta sammanhang — förstår vi det önskvärda i nordisk enhetlighet. Men när förslaget i den motiverande texten t. o. m. vill att ”vården av narkomaner skall ske efter enhetliga principer” gör sig förslaget skyldigt till farliga förenklningar. Det finns inom varje land plats för alternativa vårdformer, och inte ens i de enskilda länderna bör vården ske efter ”enhetliga principer”.

Missbrukare och missbrukstillstånd är ju inte enhetliga. Men vidare: vårdåtgärder bör vara insatta i ett totalt åtgärdsprogram och i ett totalt socialt sammanhang. Man kan inte mekaniskt överföra en vårdform från ett land till ett annat.

Förslagets andra punkt — en organiserad samverkan kring utvärdering av behandlingsmetoder — vill vi tillstyrka. Det är den naturliga vägen till ökad kontakt och delad erfarenhet.

Vi har följande avslutade kommentarer och förslag.

1. Medlemsförslaget ansluter till tidigare förslag om nordisk enhetlighet på narkotikaområdet om bl. a. enhetlig kriminalpolitik. Den förra gången kunde man tyda syftet som att pressa Danmark att gå kriminalpolitiskt hårdare fram mot cannabis-missbrukare. Denna gång vill man påverka bl. a. Finland till att omsätta vissa tvångsregler i praktiken, och via ett nordiskt utspel få stöd för tvångsvård i förslagsställarnas hemländer. Vi respekterar förslagsställarnas rätt att driva politik, även om vi beklagar att inte politiker med annan inställning samtidigt gör sig gällande med medlemsförslag.

2. Vi har en annan grundsyn än förslagsställarna. På en mycket viktig punkt är vi överens — om nödvändigheten av att något görs. RFHL varnar för tendensen hos olika myndigheter att maskera sin passivitet som en sorts frivilliglinje. Frivillighet i vården skall inte vara en billigare lösning. Låt vara att man kan undvara vårdplatser. Man måste i stället satsa på uppsökande verksamhet, sysselsättning, olika boendeformer (bl. a. kollektiv), psykoterapi, m. m. Man måste vidare satsa på en genomtänkt samhällsplanering. Det är billigare att definiera problemet som ett gällande sjuka individer. Men billigare endast i kronor på kort sikt.

3. De åtgärder som sätts in måste kunna grundas på en god dokumentation. Det är plågsamt att uppleva hur myndigheter i de nordiska länderna har betagit sig chansen till en sådan grundval för arbetet. Det finns olika nationella underlåtenhetssynder att peka på, men i detta sammanhang kan vi hänvisa till förslagen i Nordisk udredningsserie 1970 nr 11. Där föreslog en nordisk kommitté bl. a. att ett samrådsorgan skulle tillsättas för att koordinera nordisk dokumentation i fråga om narkotikaforskning, ordna konferenser, ta initiativ till samordnade nordiska undersökningar. De fyra nordiska vetenskapliga symposier som nu anordnas (en i halvåret) är ingen ersättning för ett sådant organ. Vi föreslår att detta förslag nu förs fram till beslut och åtgärd.

4. Det finns självfallet situationer då tvång mot individer är helt nödvändiga, exempelvis vid akuta psykoser. Men den stora och avgörande frågan är inte tvånget mot enskilda individer utan det är helt nödvändigt med lagstiftning som ålägger myndigheter att åtgärda faktorer som leder till individuella symptom och som ålägger dem att satsa erforderliga resurser på öppen, frivillig och uppsökande vård och behandling av människor med narkotikaproblem.

Stockholm den 1 november 1972

Ake Setréus
Förbundssekreterare

Sveriges läkarförbund:

Läkarförbundet stöder oreserverat förslaget om organiserad samverkan mellan de nordiska länderna beträffande utvärderingen av olika behandlingsmetoder vid narkomani.

Olikheterna mellan länderna i fråga om missbruksmönster, vårdlagstiftning och ideologi och till följd därav behandlingsmetoder ger tillfälle till intressanta jämförelser, som kan leda fram till ökade kunskaper om vilka metoder som ger de bästa resultaten.

Med den osäkerhet man emellertid för närvarande har om olika behandlingsmetoders värde, vore det olyckligt att i detta skede låsa utvecklingen genom en likartad vårdlagstiftning.

Läkarförbundet vill understryka att vårdlagstiftningen för narkomaner också bör stå i samklang med vårdlagstiftningen på angränsande områden, t. ex. rörande alkoholistvården. Vårdlagstiftningen för narkomaner måste även stå i överensstämmelse med annan lagstiftning. För närvarande visar vårdlagstiftningen på angränsande områden och rättspraxis betydande skiljaktigheter i de nordiska länderna. Det påtalas emellertid inte i medlemsförslaget och är inte heller på annat sätt känt för läkarförbundet, att de nuvarande olikheterna i vårdlagstiftningen för narkomaner lett till praktiska samarbetsvårigheter eller till nackdelar för narkomanvården i de nordiska länderna.

Läkarförbundet ser därför i dagens läge inte några direkta fördelar av en likartad nordisk vårdlagstiftning för narkomaner.

På basis av erhållna forskningsresultat kan det möjligen i framtiden visa sig befogat att genomföra en likartad vårdlagstiftning.

Stockholm den 9 november 1972

För Sveriges läkarförbund

Sture Järnmark

Sten Lindholm

Medlemsförslag

om nordisk samverkan för förebyggande av våldsdåd med internationell bakgrund inom nordiskt område

(Väckt av Eric Carlsson, Poul Dam, Svend Horn, Astrid Kristensson, Helge Seip och Knud Thestrup)

BILAGA 2

Yttranden över medlemsförslaget

Scandinavian Airlines System (SAS):

1. Som konstateras i förslaget har de nordiska länderna inom luftfartsområdet medverkat i internationella strävanden att bekämpa våldshandlingar mot luftfarten. Haag- och Montreal-konventionerna är nu ratificerade av alla de nordiska länderna, som i dagarna också aktivt är engagerade i en internationell ansträngning att göra dessa konventioner till de effektiva instrument som från början avsågs men icke uppnåddes.

Det är SAS uppfattning att inom luftfartsområdet de nordiska insatserna i det internationella säkerhetsarbetet har varit och alltjämt är väl balanserade. Det förhållandet att framgången icke stått i proportion till insatserna får skyllas på den politiska situationen utanför Norden.

Samarbetet inom Norden för att skydda luftfarten och dess anläggningar mot aggressionshandlingar har väsentligt effektiviserats genom tillkomsten av den Nordiska arbetsgruppen för frågor rörande den civila luftfarten. Inom denna grupp samordnas skyddsåtgärder, utrustningsfrågor och spaning.

De skyddsåtgärder som insättes drabbar ytterst den resande allmänheten i form av kontrollåtgärder av typ bagageundersökning, kroppsvisitation m. m. Bagage, frakt och post kan vidare utsättas för förseningar och flygbolagen åsamkas betydande merkostnader.

2. Efter att sålunda ha konstaterat att för luftfartens vidkommande de åtgärder som vidtagits av de nordiska staterna, tillsammans och enskilt, varit påkallade och nödvändiga på grund av luftfartens sårbara karaktär, vill vi endast i korthet kommentera en aspekt på medlems-

förslaget. Vi anser det föga troligt att inskränkningar i viserings- och passkontrollbestämmelserna kan ha sådan effekt att en rimlig minskning i risken våldsdåd uppnås. Det är vår uppfattning att den bästa garantin mot våldsdåd uppnås genom resurser och förbättrat samarbete på spaningsområdet. Bakom våldsdåd står organisationer och grupper som icke hindras av viseringstvång och passkontroll. Sådana åtgärder drabbar däremot bona fide resenärer och möjligen enstaka småförbrytare.

3. SAS kan för sin del stödja medlemsförslagets avslutande hemställan att genom en utredning med parlamentariskt inslag låta undersöka möjligheterna för nordisk samverkan för förebyggande av våldsdåd med internationell bakgrund inom nordiskt område. Vi vill dock hemställa att även luftfarten blir representerad i en sådan utredning.

Stockholm den 10 september 1973

Scandinavian Airlines System

Knut Hagrup

Verkställande direktör

D a n m a r k

Justitsministeriet:

I den anledning skal man meddele, at justitsministeriet ikke skal udtale sig imod forslaget. Man forudsætter herved, at det foreslåede udvalg i forbindelse med overvejelserne om ensartede retningslinier for at bevilge politisk asyl blandt andet kan overveje ændringer i den nordiske paskontrolloven om pligt for et nordisk land til at tilbagetage udlændinge, der derfra ulovligt er indrejst i et andet nordisk land.

København, den 13. september 1973

K. Axel Nielsen

T. Bækgård

F i n l a n d

Ministeriet för inrikesärendena, polisavdelningen:

I förslagens motivering hänvisas till de politiska våldsdåden, varvid två händelser som inträffat i Sverige nämns som exempel. Dessa hän-

delser har i Sverige gett anledning till stiftandet av en särskild lag, som gäller ett år, för förebyggande av dåd av denna art. Lagen ger myndigheterna extraordinära befogenheter vid övervakningen av utlänningar under förutsättning, att det finns grundad anledning anta, att den utlänning som blir föremål för åtgärder tillhör eller verkar för organisation eller grupp, som genom sin tidigare verksamhet visat att den systematiskt använder våld, hot eller tvång för politiska syften även mot oskyldiga personer i främmande land och därför kan befaras göra detta också i Sverige.

I förslagets motivering hänvisas även till internationella avtal i syfte att effektivera den civila luftfartens säkerhet samt till Nordiska rådets rekommendation nr 10/1973, som behandlar en samordning av utlänningslagstiftningen.

Förslagsställarna nämner, att rådet år 1972 avvisat ett medlemsförslag om avskaffande av det generella viseringstvånget, och konstaterar i detta sammanhang, att Sverige återinfört viseringstvånget för jugoslaviska medborgare, ehuru någon motsvarande åtgärd från övriga nordiska länders sida ej har vidtagits.

Förslaget fäster även uppmärksamhet vid den nordiska passkontrollöverenskommelsen och beviljandet av politisk asylrätt.

På grund av vad ovan anförts får ministeriet för inrikesärendena som sitt utlåtande värdsamt anföra följande.

De i Finland gällande bestämmelserna om utlänningar ger landets myndigheter tillräckliga möjligheter att avvisa vid gränsen samt att förpassa och utvisa ur landet, vilka åtgärder nämns i förslagets motivering.

I Finlands kriminallagstiftning har man redan gjort de ändringar som krävs av den s. k. Montreal-konventionen, vilken syftar till att effektivera den civila luftfartens säkerhet. De nordiska luftfarts- och polismyndigheterna har regelbundet hållit gemensamma rådplägningsmöten i syfte att förbättra den civila luftfartens säkerhet och strävar sålunda till att samordna sina åtgärder.

I fråga om Nordiska rådets rekommendation nr 10/1973 har ministeriet redan avgivit sitt utlåtande, till vilket i detta sammanhang hänvisas.

Jugoslavernas verksamhet i Finland har i varje fall hittills ej för polisens del gett anledning till fortgående specialåtgärder, även om polisen med beaktande av det internationella läget tidvis på vissa punkter har skärpt sin normala övervakning. I fråga om tillämpningen av den nordiska passkontrollöverenskommelsen företas fortgående revideringar.

Vid beviljande av politisk asylrätt bör det beaktas, att de nordiska länderna har anslutit sig till den i Genève den 28 juli 1971 ingångna konventionen om flyktingars rättsliga ställning, vars förpliktelser vid sidan av den egna lagstiftningen bör beaktas vid beviljandet av politisk asylrätt.

Ehuru det i Finland är möjligt att med stöd av redan gällande bestämmelser vidta en del av de i medlemsförslagets motivering nämnda åtgärderna medan en del har reglerats genom internationella avtal och sålunda i praktiken kan samordnas genom rådplågningar mellan myndigheterna, meddelar ministeriet för inrikesärendena som sin uppfattning, att den undersökning som avses i medlemsförslaget skulle vara önskvärd, och att den därav följande gemensamma kännedomen om de i de nordiska länderna gällande stadgandena och deras tillämpning samt kommissionens eventuella förslag redan i och för sig skulle kunna effektivisera det samarbete som i praktiken bedrivs i de nordiska länderna och ge de olika förvaltningsgrenarna nya impulser till ett utvecklande av samarbetsformerna.

Helsingfors den 14 september 1973

Heikki Tuominen

Minister för inrikesärendena

Kyösti Jousimaa

Vikarierande polisöverdirektör,
polisöverinspektör

Luffartsstyrelsen:

Finland har tillsammans med de övriga nordiska länderna deltagit i åtgärder på internationell nivå, vilkas mål varit att förhindra brottsliga handlingar riktade mot den civila luftfarten. I detta syfte har Finland aktivt deltagit i behandlingen av dessa ärenden inom den internationella civila luftfartsorganisationen, ICAO, och inom FN och i likhet med de övriga nordiska länderna anslutit sig till den i Haag den 16 december 1970 ingångna internationella konventionen om bekämpande av olaga besittningstagande av luftfartyg samt till den i Montreal den 23 september 1971 ingångna konventionen om bekämpande av olaga handlingar riktade mot luftfartens säkerhet. Vid utarbetandet av dessa konventioner har Finland och de övriga nordiska länderna samverkat. Det föreligger också skäl att nämna, att på den diplomatkonferens, som sammankallats av IACO och som för närvarande pågår i Rom, behandlas Danmarks, Norges, Sveriges och Finlands gemensamt uppgjorda förslag till internationell konvention, vars avsikt är att effektivisera de åtgärder, som det tillkommer staterna att vidta inom ramen för ovannämnda Haag- och Montrealkonventioner.

För att få till stånd den säkerhetsverksamhet som avses i förslaget har i Finland för flygtrafikens vidkommande antagits en lag om tryggande av flygtrafiken i vissa fall. Avsikten med lagen är att ge myndigheterna rätt att företa olika bevaknings-, kontroll- och andra därmed jämförbara åtgärder, såsom kroppsvisitation och kroppsbesiktning av passage-

rare och, då särskilt skäl därtill anses föreligga, av vid flygstationen arbetande personer eller av personer, som annars vistas där, ävensom kontroll av frakt, post och resgods, som skall befordras. De allmänna bestämmelserna om anlåtande av de säkerhetsåtgärder, som avses i lagen, ges av luftfartsstyrelsen, sedan den rådgjort med ministeriet för inrikesärendena. Angående vidtagande av säkerhetsåtgärder i enskilt fall beslutar chefen för vederbörande flygstation och åtgärderna utförs i praktiken av polismyndigheterna.

Finland har således tillsammans med de övriga nordiska länderna, med beaktande av utvecklingen inom internationell rätt samt ICAO:s rekommendationer och direktiv, strävat till att, vad den i förslaget avsedda verksamheten beträffar, vidta effektiva åtgärder både inom lagstiftningen och i praktiken. Då enligt luftfartsstyrelsens uppfattning skäl föreligger för ett ytterligare effektiviserande av denna verksamhet, anser luftfartsstyrelsen, att det kan vara till nytta att i nordiskt sammanhang undersöka förebyggandet av våldsdåd med internationell bakgrund även ur en allmännare synpunkt och förhåller sig därför i princip positivt till det tagna initiativet.

Helsingfors den 17 september 1973

Veli-Martti Metsälampi
Avdelningschef

Marjatta Ranta-Filppula
Avdelningssekreterare

Tullstyrelsen:

I motiveringarna till medlemsförslaget har hänvisats till vissa internationella konventioner och till den lagstiftning som närmast i Sverige utvecklats på basen härav. Även Finland har anslutit sig till internationella överenskommelser till förebyggande av den i medlemsförslaget avsedda verksamheten och på motsvarande sätt utvecklat sin kriminallagstiftning (F 477/71, F 1011/71, L 783/71 och L 523/73). Till samma sakhethet ansluter sig även de s. k. bombbreven, varvid Finland deltar i det internationella praktiska förebyggande arbetet åtminstone genom Interpol.

Emedan den internationella terrorismen synes fortgå i olika delar av världen och då man inom Finlands allmänna politik intar en positiv och t. o. m. aktiv position till förebyggandet härav, torde följden vara den, att även inställningen till medlemsförslaget kan vara positiv.

Då utlänningspolitiken egentligen icke hör till tullverkets verksamhetsfält, även om en återspeglning härav kan skönjas i tullagstiftningen, och emedan utlänningslagstiftningen i den bemärkelse som avses i medlemsförslaget icke heller hör till verkets verksamhetsområde, har tullverket icke någon möjlighet att inkomma med förslag om en närmare hand-

läggning av detta ärende. Ur praktisk synpunkt kan det likväl konstateras, att tullmyndigheterna redan nu inom ramen för sin egen övervakning och i samråd med andra myndigheter tager i betraktande den internationella brottsligheten och internationella brottslingar inom andra än det egna området, varför åläggandet av övervakningsskyldighet för tullmyndigheterna kunde komma i fråga inom en begränsad ram, om medlemsförslaget i sinom tid skulle leda till lagstiftningsåtgärder.

Helsingfors i september 1973

Jorma Uitto
Generaldirektör

Holger Sandström
Tullråd

N o r g e

Justis- og politidepartementet:

— — — har vært forelagt Utenriksdepartementet, Kommunal- og arbeidsdepartementet, Finansdepartementet, riksadvokaten, Statens utlendingskontor, Sjefen for politiets overvåkingstjeneste og politimesjefen i Oslo til uttalelse. Sistnevnte har ikke avgitt noen uttalelse innen fristens utløp, men *Finansdepartementet* og *Kommunaldepartementet* har funnet at saken ikke foranlediger noen uttalelse fra deres side. Kopier av de øvrige uttalelser ligger ved (se nedan).

Justisdepartementet bemerker at til tross for at medlemsforslagets henstilling omhandler nedsettelse av en utredningskomité til undersøkelse av mulighetene for nordisk samarbeid til forebygging av forbrytelser med internasjonal bakgrunn innen Norden på helt generelt grunnlag, synes forutsetningen å være at det nevnte samarbeid skal begrenses til fremmedlovgivningens område. Så vidt man kan forstå, skal utredningen ta sikte på en videre utredning av de forhold som rekommandasjon nr. 10/1973 omhandler samt en utredning av ønskeligheten av i de øvrige nordiske land å innføre en lov tilsvarende den svenske av 13. april 1973 om særskilte forholdsregler til forebygging av visse forbrytelser med internasjonal bakgrunn. Denne lov omhandler for øvrig også forhold innen utlendingslovgivningen.

Når det skal tas stilling til medlemsforslaget på dette grunnlag, vil Justisdepartementet gjenta det som tidligere er sagt om en samordning av de nordiske lands utlendingspolitikk, jfr. brev til den ærede delegasjon av 22. september 1971 i anledning av medlemsforslag nr. A 334/j. Man stiller seg positivt til en slik samordning, men finner det vesentlig at samordningsbestrebelsene blir utviklet innenfor den ramme som de ulike forutsetninger i de forskjellige nordiske land setter.

Som fremhevet i vedlagte uttalelse fra Utenriksdepartementet, vil bekjempelsen av den internasjonale terrorisme først og fremst måtte foregå på globalt plan innen FN. Justisdepartementet er av den oppfatning at det er av vesentlig betydning at man også samarbeider på nordisk plan om spesielle problemer innen området for utlendingspolitikken og fremmedlovgivningen.

Justisdepartementet mener derfor at det vil være av verdi også å få disse spørsmål utredet av et internordisk utvalg med parlamentarisk innslag.

Oslo, 14. september 1973

Etter fullmakt

A. Irgens

Bjørn Olstad

Utenriksdepartementet:

De alvorlige problemer som er forbundet med internasjonal terrorisme er, som forslagsstillerne selv påpeker, av global karakter og bør av denne grunn mest hensiktsmessig behandles i FN og andre internasjonale organisasjoner. Dette har hele tiden vært Norges prinsipielle holdning.

Selv om resultatene av arbeidet i FN med disse problemene hittil må betegnes som skuffende, bør man etter Utenriksdepartementets oppfatning likevel holde fast ved at disse problemene bør søkes løst på det globale plan innenfor rammen av FN og søke å arbeide for at arbeidet der med å komme frem til effektive tiltak til bekjempelse av terrorismen blir gitt høyest mulig prioritet. Dette er et felles nordisk standpunkt.

Spørsmålet om internasjonal terrorisme står på dagsordenen også for kommende Generalforsamling i FN, og man håper fra norsk side at det da vil vise seg mulig å komme et skritt videre i retning av samordnede internasjonale tiltak.

Da det, som forslagsstillerne selv anfører, vil være en vanskelig og tidkrevende prosess å få i stand en omfattende internasjonal avtale til bekjempelse av alle former for terrorisme, bør man etter norsk syn behandle de forskjellige kategorier av terroristhandlinger og problemer i separate konvensjoner. I samsvar med denne tankegang vil man fra norsk side, under kommende generalforsamling i FN støtte forslag om å gi arbeidet med å utarbeide et ferdig utkast til konvensjon om beskyttelse av diplomater høy prioritet. En slik konvensjon vil i likhet med flysikkerhetskonvensjonene, som nå alle er ratifisert eller tiltrådt av samtlige nordiske land, legge grunnlaget for en global bekjempelse av bestemte terrorhandlinger.

Det forhold at internasjonal terrorisme på grunn av problemenes glo-

bale karakter mest hensiktsmessig bør behandles innenfor rammen av FN og andre internasjonale organisasjoner, skulle ikke være til hinder for at de forskjellige sider ved saken med fordel kan gjøres til gjenstand for drøftelser mellom de nordiske land i påvente av bredere internasjonal enighet om tiltak mot terrorisme. Det er imidlertid viktig at et slikt arbeid på regional basis ikke kommer i et motsetningsforhold til eller skaper vanskeligheter for det arbeid som foregår på globalt grunnlag. Under eventuelle nordiske drøftelser bør man følgelig hele tiden ha dette arbeid for øye og søke å harmonisere eventuelle felles nordiske tiltak med bestrebelsene innenfor den videre internasjonale ramme.

Med denne forståelse stiller Utenriksdepartementet seg positivt til tanken om at man undersøker mulighetene for et nærmere nordisk samarbeid for å forebygge politiske voldshandlinger med internasjonal bakgrunn i Norden.

Oslo, 7. september 1973

For Utenriksministeren:

Sverre Gjellum

Lars Langåker

Riksdvokaten:

Justisdepartementets forannevnte brev har vært forelagt førstestatsadvokaten i Eidsivating, som i brev av 30. ds. (*se nedan*) har gitt uttrykk for sitt positive syn når det gjelder nordisk samarbeid til forebyggelse av voldsforbrytelser med internasjonal bakgrunn. Jeg er enig med førstestatsadvokaten i det han har uttalt og gir min tilslutning til det forslag som foreligger fra Nordisk Råd.

Oslo, 31. august 1973

L. J. Dorenfeldt

Eidsivating statsadvokatembeter:

Spørsmålet som reises i medlemsforslaget i Nordisk Råd er jo på mange måter høyaktuelt også i Norge. Jeg synes det springer en klart i øynene at de nordiske land i denne sammenheng bør betraktes som en enhet. Ut fra dette antar jeg at det vil være riktig og ønskelig å arbeide mot en felles lovgivning og felles holdning innenfor de nordiske land for om mulig å minske faren for voldsforbrytelser av den art det her tenkes på.

Sett fra vår side synes jeg det bare må ha positive sider om man

lar undersøke hvilke muligheter som foreligger for nordisk samarbeid til forebygging av voldsforbrytelser med international bakgrunn.

Oslo, 30. august 1973

Elg Elgesem
Førstestatsadvokat

Statens utlendingskontor:

Hjemmel til å utvise en utlending på det grunnlag som er oppgitt i den svenske ett-års lov has i fremmedlovens § 15, jfr forskriftenes § 63. Det er imidlertid ønskelig at en formulering lik den svenske tas inn som et supplement i forskriftene. Avvisning av en utlending som omfattes av den svenske definisjon kan skje etter fremmedlovens § 11, pkt.e, eller § 11, annet ledd. Forutsetningen må være at man har pålitelige informasjoner å bygge på.

Statens utlendingskontor antar at det er behov for en utredning om mulighetene for nærmere nordisk samarbeid med henblikk på en tilnærmet fellesnordisk utlendingspolitikk.

Oslo, 4. september 1973

Th. Haukenæs

Politiets overvåkingstjeneste, Overvåkingssentralen:

Utviklingen de siste år synes å ha vist at politiske voldshandlinger med internasjonal bakgrunn også har nådd de nordiske land med full tyngde. Det gjelder så vel aksjoner med brevbomber, som flykapringer og drap.

Man ble tidlig klar over at slik terrorvirksomhet best kunne bekjempes i internasjonalt samarbeid og en viss enighet synes å være oppnådd. I denne sammenheng kan nevnes at den vesttyske utenriksminister i 1972 tok opp spørsmålet om koordinerte tiltak mot virksomheten innen EF-landene. Blant emnene som ble døftet var bl. a. utveksling av opplysninger om omfanget av terrorvirksomheten innen landene, om lovhjemmelen for mottiltak, om terrorgrupper og terrorhandlinger, om innføring av skjerpet grense- og bagasjekontroll, felles viseringspraksis og skjerpet indre overvåking av terrorister og terroristgrupper. Av de nordiske land er det imidlertid bare Danmark som — i kraft av sitt EF-medlemsskap, — har kunnet delta i disse drøftelser.

Erfaringsmessig forlegger terroristene sin virksomhet til land hvor kontrollen med dem er svakest. Det må derfor anses som en fordel at land innen samme område på dette felt holder en beredskap på omtrent samme nivå.

På grunn av det felles nordiske passkontrollområde vil tilstrammings-tiltak i et av de nordiske land ha liten virkning, så lenge ikke tiltakene blir koordinert med tilsvarende tiltak i de øvrige land.

Som eksempel kan nevnes Sveriges gjeninnførelse av visumtvang med Jugoslavia, mens de øvrige nordiske land opprettholdt visumfrihet med samme land.

Selv om det ikke kan sies å være grunnlag for en felles utlendingspolitikk i Norden, burde man imidlertid kunne enes om felles retningslinjer, således f.eks. om håndheving av reglene om politisk asyl. Videre burde man kunne innføre felles visumpraksis og en noenlunde ensartet lovgivning på feltet.

Selv om det innen Norden allerede er et samarbeid igang om disse problemer på fagplanet, finner man fullt ut å kunne støtte tanken om at problemene også tas opp til drøftelse på det politiske plan.

Oslo, 3. september 1973

Ragnar Roaldset
Kst. overvåkingssjef

K. Gerrard Lohne

S v e r i g e

Luftfartsverket:

Ur de synpunkter luftfartsverket har att företräda finns i princip intet att erinra mot det framlagda medlemsförslaget. I vad avser skyddet mot våldsdåd inom den civila luftfartens område vill luftfartsverket framhålla, att viss nordisk samverkan redan föreligger genom de två säkerhetskommittéer med nordisk anknytning, som redan finns verksamma, nämligen

National Security Committee (NASEC)

med uppgift att på nationell nivå, med representanter för luftfartsverket, rikspolisstyrelsen, tullen, flygföretag och flygpersonalorganisationer, behandla och bevaka frågor rörande förhindrande av flygplanskapning och flygplanssabotage, samt

Nordiska arbetsgruppen för luftfartens säkerhet (NALS)

med representanter för luftfartsmyndigheter och polismyndigheter och med uppgift att på internordisk nivå diskutera och bevaka frågor rörande luftfartens säkerhet i avseende på kapnings- och sabotagerisker.

De i förslaget omförmälda eventuella åtgärderna på utlänningspolitikens och -lagstiftningens område ligger utanför luftfartsverkets och de berörda kommittéernas kompetens. Verket vill emellertid framhålla önskvärdheten av att de lätnader för internationell luftfart vid gräns-

passeringar, som uppnåtts genom samarbetet inom den internationella civila luftfartsorganisationen (ICAO) och som för Sveriges del i huvudsak implementerats, inte utan goda grunder i några väsentliga delar uppgives.

Bromma den 7 september 1973

Luftfartsverket
Administrativa avdelningen
Sven Sörenson

Generaltullstyrelsen:

Enligt generaltullstyrelsens uppfattning är det angeläget att de nordiska länderna i samverkan vidtager åtgärder för skydd mot internationella terrorister. Styrelsen förordar därför att Nordiska ministerrådet låter utreda möjligheterna för nordisk samverkan för förebyggande av politiska våldsdåd med internationell bakgrund inom nordiskt område. I första hand bör därvid utredas om det är möjligt att genomföra en harmoniserad nordisk utlänningslagstiftning. Styrelsen anser att även förutsättningarna för en samverkan beträffande kontrollen av tillämpningen av en sådan lagstiftning bör utredas.

Styrelsen vill i detta sammanhang framhålla de svårigheter som föreligger för tullverket att i den internordiska resandetrafiken förhindra smuggling av vapen och andra varor som kan användas i samband med våldsdåd. Möjligheterna att utöva en effektiv kontroll från tullverkets sida av resandetrafiken torde generellt sett kunna bedömas som större i de fall de resande utöver tullkontroll också underkastas passkontroll i samband med inresa till riket. En harmonisering av den nordiska utlänningslagstiftningen torde med hänsyn härtill också kunna förväntas få en positiv effekt när det gäller smuggelbekämpningen.

Stockholm den 14 september 1973

Generaltullstyrelsen
Lennart Eriksson

Torgny Johansson

Statens invandrarverk, tillståndsbyrån:

Några erfarenheter av tillämpningen av den svenska lagen om vissa åtgärder mot våldsdåd med internationell bakgrund har statens invandrarverk (SIV) inte vunnit under den korta tid som förflutit sedan lagen

trädde i kraft. För att en åtgärd när det gäller kontrollen av utlänningar som reser in i ett nordiskt land skall få önskvärd effekt bör dock likartade åtgärder vidtas i alla de länder som ingår i det gemensamma nordiska passkontrollområdet. SIV tillstyrker därför medlemsförslaget om en utredning med parlamentariskt inslag för att utreda möjligheterna för en nordisk samverkan när det gäller skydd mot terroristdåd.

Rubricerade medlemsförslag anmäldes av den svenska representanten vid nordiska utlänningsutskottets senaste möte i Oslo 6—7 september 1973. Övriga representanter vid mötet uppgav att de anmodats yttra sig över medlemsförslaget men ingen hade ännu avgivit svar. Medlemsförslaget föranledde inte något gemensamt ställningstagande från representanterna i utlänningsutskottet.

Stockholm den 18 september 1973

Statens invandrarverk
Kjell Öberg

Bengt Ranland

